

RR. PATHUM SOCIETATIS JESU

THEOLOGIA

DOGMATICA

POLEMICA, SCHOLASTICA ET MORALIS

PH.ELECTIONIBUS PUBLICIS

IN ALMA UNIVERSITATE WIRCEBI RGENSI

ACCOMMODATA.

EDITIO ALTERA

OPERA ET STUDIO PATRUM EJUSDEM SOCIETATIS.

TOMUS TERTIUS.

DE BEATITUDINE. DE ACTIBUS IN MANIS. DE LEGIBUS.

DE JUBE ET JUSTITIA.

SUMPTIBUS JULIEN, LANIER ET SOCIORUM

6. VIA DICTA DE BUSSY.

1852.

TRACTATUS

DE BEATITUDINE

ACTIBUS HUMANIS ET LEGIBUS

AUCTORE R. P. IGNATIO NEUBAUER S. J.

SS. THEOLOGIÆ DOCTORE EJISDEMQUE

ET SACRARUM SCRIPTURARUM IN ALMA UNIVERSITATE

AVIRCEBIRGFASI

PROFESSORE PUBLICO EJISDEMQUE

DE BEATITUDINE.

CAPUT I.

DE NATURA BEATITUDINIS.

ARTICULUS I.

IN QUO CONSISTAT BEATITUDO HOMINIS?

1. *Nota.* Beatitudo sumi potest vel pro statu omnium bonorum aggregatione perfecto; et sub hac ratione vocatur in Scriptura *Regnum calorum*, Matth. 25. 1. *Vita aterna*, ibid. v. 46. *Gloria*, Luc. 24. 26: vel pro summa quadam perfectione hominis, qua conjungitur optimo ac summo Bono; et sub hac ratione Christus Matth. 5. 8. dicit *beatos mundo corde, quoniam Deum videbunt*. Sub duplici hac acceptione SS. PP. et etiam Theologi ac Philosophi eandem definiunt. Dividitur autem 1°. in *Essentialem*, quæ secluso quovis alio facit simpliciter beatum; et in *Accidentalem* seu integram, quæ superaddit accidentia et complementum beatitudinis. 2°. Utraque in *Naturalalem*, quæ est perfecta possessio summi boni per actus ordinis naturalis; et in *Supernaturalem*, quæ est perfecta possessio summi boni per actus præstantissimos, excedentes debitum, vires et exigentiam naturæ creatæ; de hac agit Theologus, et de illa Ethicus. 3°. In *Objectivam*, quæ est ipsum objectum beatificans; et in *Formalem*, quæ est ipsa illius objecti possessio: utraque constituit beatitudinem *adæquatam* et *totalem*, quæ est perfecta satietas. De utraque hic quæritur in quo consistat.

2. *Dico J.* Beatitudo Objectiva Essentialis est solus Deus.

Prob. Solus Deus est 1°. *Finis ultimus* hominis: nam Deus dicit Apoc. 1. v. 8. *Ego sum α et ω , principium et finis*; unde S. Aug. L. 1. *Conf.* c. 1. *Fecisti nos ad te Domine, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te*. 2°. *Summum bonum*: Ps. 72. v. 25. et 26. *Quid mihi est in calce, et a te quid volui super terram?... Deus cordis mei, et pars mea Deus in aeternum*. Ps. 143. v. 15. *Beatus populus cujus Dominus Deus ejus*; unde Christus Mare. 10. 18. *Nemo bonus, nisi solus Deus*. 3°. *Perfekte satisfactum* hominis. Gen. 15. 1. *Ego ero merces tua magna nimis*. Ps. 16. v. 15, *Satiabor cum apparuerit gloria tua*. Ps. 102. v. 5. *Qui replet in bonis desiderium tuum*; unde S. Cyprianus. Sermon, de

Asccns. *Erit Dus omnia in omnibus, et illius graventia omnes aninue ct corporis implebit appetitus.*

Itaque vera hominis bealitudo nequeunt esse bona creata: nam *Divitia* in vita sunt irritamenta malorum; curam servandi, augendi sitim, metum amittendi, pedissequos habent; in morte ridentibus siepe et ingratis hœredibus spolia cedunt. *Honores* pendent ab opinione hominum instabili et fallaci; sæpe in ignominiam desinunt, ac cum vita veluti fumus evanescent. *Voluptates corporis* sunt communes cum brutis, enervant corpus, rationem opprimunt, et in fœdissima tlagilia præcipilant. *Potentia* seu *Dominatus* nunquam est sine comitatu curarum ac limorum; sæpe protegit malos, nocet bonis; sæpe viam sternit Principi ad ruinam. Denique l irtiLs dunlaxat via est ad veram felicitatem, quas præmium est vil lulis; proin ne in hac quidem, minus in illis, animus hominis quiescit.

3. *Dico II.* Bealitudo Formalis consistit *initiative* in visione Dei, *perfective* in amore. Dei, *completive* in gaudio, quiete el pace animi.

Prob. prim. part. Joann. 17. 3. dicitur: Hæcest vita æterna, ut cognoscant te solum Deum rerum. 1. Joann. 3.2: Similes ei erimus, quia videbimus eum sicutiest. i*.Cor. 13. 12: Videmus nunc perspeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Matth. 18. 10: Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in ccelis est.*

Consentiunt SS. PP:Ir en. L. 4. c. 37, Ctr il l. Alex. L. 3. cont. *Julian.*, Hier. in *Psal. 89*, Aug. L. 1. *Retract*, c. l L et plui es alii apud Suarez hic. Adde clausulam Concil. FrancoF. ad Episc. Ilisp. *Prædicamus Deum verum et vivum ac vere Filium Dei, ut ad ejus beatissimam visionem pervenire mereamur, in qua est vera bealitudo et beata celemitas.*

Conf. Visio est prima et præcipua operatio creatura? intellectualis circa beatitudinem: immediate attingit ipsum finem ultimum: facit objectum præsens beato, et eidem conjungit : facit beatum intentionaliter similem Deo; per quæ habet potestatem beatus utendi quasi Deo pro suo arbitrio, et illo fruendi, et sic recte dici potest consequi summum bonum.

Prob, secund, part. Bealitudo formalis perfecta est consecutio summi Boni et Finis ultimi, ut bonum el finis est: atqui perfectus amor amicitiae Dei est talis consecutio; ergo.

Conf. Perfecta unio cum Deo habetur per amorem, tum quia juxta Dionys. de *Hier. Cad. c. 7. Amor transformamatatum in amantem* : tum quia per amorem objecto adhæremus, juxta illud vulgatum : *Amor intrat, ubi cognitio* /&M>slal: ergo, cum amor in patria maneat juxta illud Γ'. Cor. 13. 8. *Charitas nunquam excidit*; cl cum bealitudo formalis conjunctionem beati cum Deo involvat; bealitudo in amore amicitiae etiam statuenda est. Huc faciunt omnes Scriptura? textus qui de gaudio Beatorum afferuntur: item verba Patrum et Conciliorum de *Fruitione*.

Prob. teri. pari. Malth. 23. 21. dicitur : Intra m gaudium Domini tui. Joann. 13. II : Gaudium meum in vobis sil, et gaudium vestrum impleatur. Id. 16.22: Gaudium restrain nemo tollet a vobis. Ps. 4. v. 19. In pace in idipsum dormiam et requiescam. Sap. 3. 3: Illi autem sunt in pace. Eccli. ii. 14: Corpora ipsorum in pace segulla sunt, et nomen eorum vicit in generationem. iP.Thess.S. 16. Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem sempiternam.

Consentiunt SS. PP. pncipue Aug. qui !.. de mor. *Eccl. c. 3. ait : Quid csl aliud, quod dicimus frui, nisi præslo habere quod diligis?* cl L. 1. de *Doclr. Christ*, c. 33 : *Illo frueris, quo efficieris beatus* ; et L. 8. de *Civ. c. 9. Et ipsi, qui res non amandas amant, non se beatos esse putant amando, sed fruendo.* Porro Ecclesia apprecatur defunctis requiem ælernam. Denique fruitio ab omnibus dicitur bealitudo formalis.

Conf. Gaudium, delectatio et pax animi cslactus foiTnalilcrquietans omnia animi desideria, ultimo perficiens beatum, ac demum ultima perfectio, propter quam intenduntur visio et amor.

4. *Observe I.* Objectum praesentis bcatitudinis est Deus secundum essentiam et attributa et ideas, simulque secundum personalitates: narn de essentia bcatitudinis est ut sit: 1°. *Intuitiva* Dei, ut est in sc; 1*. Joann. 3. 2. qualis non esset, si videretur tantum essentia, aut sine ideis vel attributis, aut sine personalitatibus; cum essentia non sil sine illis, quippe simplicissima; et 2°. *Perfecte satiativa*, qualis itidem non esset, quia intellectus beati non quiclaretur, sed rationabiliter desideraret videre totam substantiam et modum personalem subsistendi, maxime cum fecunditas et communicabilitas sit de essentia naturæ divinæ; ergo Deus *secundum se totum* est objectum bcatitudinis.

5. *Observe. II.* Quæslio de essentia Bcatitudinis Formalis inter disceptationes scholasticas olim nonnullis fuit de celeberrimis una; cum vero plus speculationis præseferat, quam utilitatis, hanc *Scholasticorum subtilitatem* reliquimus, contenti iis actibus, quibus perfecta et adaequata satietas animas bealæperfici videtur. Quæ vero contra bcatitudinem objectivam opponi solent, ca fere omnia discutit ac dissolvit *Ethica* hodie cultior et copiosior. Objectiones pariter nullas subjecimus de essentia bcatitudinis formalis, eo quod lis hæc, teste Suarezio, plus habeat nominis quam rei.

ARTICULUS II.

UNDE ET QUALIS SIT TUM VISIO, TUM AMOR BEATIFICUS?

6. *Nola.* Ad visionem Dei Intuitivam Deus ipse concurrat in ratione objecti, per se præsens, et beneficio luminis gloria?, attemperatus nostro intellectui. Auxilium illud supernaturale, quo intellectus creatus juvatur et elevatur^ vocatur *lumen gloria*., tum quia idem præstat respectu intellectus beati, quod lumen corporale respectu oculorum; tum quia sic indicatur a Scriptura, Ps. 3.3. 10. *Apud te est fons vita., et in lumine tuo videbimus lumen*: tum quia sub hoc nomine venit in Cone. Vienn. Definitur autem: qualitas intellectualis supernaturalis intellectum elevans ad visionem Dei intuitivam. Verum sicut intellectus in ratione potentiae, ita Deus in ratione objecti est improportionatusintellectui creato; hinc quærilur an, sicut ex parte intellectus *lumen gloriae*, ita ex parte objecti species ejus vicaria requiratur? Demum a Scholasticis hic inquiritur utrum Beati ament necessario Deum quoad exercitium, ut naturaliter saltem ab eo amore cessare non possint? De singulis nonnisi necessaria delibabimus.

7. *Dico I.* De potentia ordinaria intellectus indiget lumine glorial ad visionem Dei.

Prob. tum ex Ps. 33. cit. quem S. Aug. aliiue PP. de auxilio ejusmodi supernatural! exponunt: tum ex Cone. Viexx. ubi Ci.emexs V. contra Beguar-DOsetBEGi iNAS ita definit: .Vos *Sacro approbante Concilio sectam ipsam cum præmissis erroribus damnamus et reprobamus omnino*; inter eorum vero errores a Pontifice recensetur quintus: *quodquælibet natura intellectualis in se ipsa naturaliter beata est: quodque anima non indiget lumine gloriæ ipsam elevante ad Deum videndum, et beate fruendum*; hæc enim referuntur in *Clementinis c. ad nostrum tit. de hæret.*

de potentia ordinaria; non enim vacat disceptare an lumen gloriæ possit absolute suppleri per specialem concui-sum omnipotentiae Div. extrinsece elevantis, in quo Nostri contra Thomistas nullam impossibilitatemprehendunt.

8. *Dico II.* In visione Dei intuitiva datur species expressa, non item impressa, objecti vicaria.

Prob. prim. part. Intellectus videndo Deum, vere cognoscit acintelligit, et cognoscendo similis fit objecto; ergo non minus visio Dei intuiliva debet esse forma ab intellectu producta Deum repræsentans, quam quæcumque alia cognitio cujusvis objecti : ita communius TT. ctSS. PP. Aug. L. 9. *de Trin.* c. 7. et 11. Anselm. in *Monolog*, c. 31. D. Thom. p. l.q.27. a. 1. et q. 1. *de writ.* a. 2. etc.

Prob. secund, part. Deus per suam immensitatem intellectui est maxime præsens, et intimior nostro intimo, ut ait S. Aug. : est ex parte sua tanquam summa veritas persese maxime intelligibilis : ex parte potentiæ, per *lumen gloriæ* tollit omnem incapacitatem : neque impeditus est tanquam omnino independens; nec impedit visionem tanquam omnia ad illam necessaria liberalissime donans; adeo ut intellectui beato non solum possibilis, sed et necessaria sit Dei visio; ergo de facto non datur *species impressa*, sine cujus interventu sicut Angelus Angelum et scipsum intuitive cognoscit, ita intellectus hominis elevatus Deum.

9. *Dico. III.* Beati necessario amant Deum, a quo amore cessare naturaliter non possunt.

Prob. Posita visione beatifica, adsunt omnia principia quæ sufficiunt ad necessitatem amoris inferendam : nam 1°. *objectum* est bonum infinitum; ergo si bonum, quo perfectius est, eo fortius movet ad sui amorem, Deus tanquam bonum infinite perfectum summed necessario movebit.2°. *Cogniti'osive applicatio objecti* est maxima quæ potest requiri, tum quia per visionem bonitas objecti, ut est in se, fil præsens; tum quia tanta necessitate fit præsens, ut voluntas intellectum non possit divertere ab eo iudicio; tum quia vi visionis bealificæ exceditur omne iudicium et opinio falsa ac contraria. 3°. *Potentia sixe voluntas*, quamvis sit libera respecclu mediorum, tamen est determinata ad finem ultimum amandum ; ergo cum Deus sit finis ultimus, et ut talis dare cognoscatur, ferri in eum voluntatem necesse est, cum ista inclinatio ad finem ultimum, diam ut supernaturalem. dici possit connaturalis, quatenus, suppositp visione d charilale, voluntas est proptionata ad

illum. 4°. *Actus ipse*, vel potius suspensio actus, non potest voluntati proponi sub aliqua ratione commodi et boni in positis circumstantiis; ergo voluntas non potest eamdem eligere, et sic omittere amorem.

Conf. Ja. Cor. 13. 8. dicitur : *Charitas nunquam excidit* : et Apoc. 4. 8. Beati *requiem non habent, sed die ac nocte clamant, Sanctus, Sanctus*; ubi primum intelligi potest de exercitio, cum ea, quæ dicuntur *excidere*, intelligi debeant de cessatione usus ct exercitii : secundum autem explicatur a S. Aug. L. till. *de Civ. Dei.* c. ult. Deus *sine [me videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur*; ergo.

10. *Observa.* Intellectus concurrit *active* ad eliciendam visionem Dei : hæc enim est vera intellectio, ac proin vitalis operatio, qua ille fit formaliter intelligens. Ad htec liberum hominis arbitrium ad actus supernaturales *active se* habet, uti constat ex Conc. Turn. Sess. G. c. a. el can. 4.; ergo et intellectus ad visionem supernaturalem. An intellectus respectu visionis debeat dici causa *instrumentons* vel *principalis*, quaestio de nomine est : melius autem tum intellectus, tum lumen gloriæ respectu visionis dici possunt causa principalis partialis.

CAPUT II.

ARTICULUS I.

§ Unicus.

An Statui Beatifico propria sit ac essentialis Perpetuitas?

II. *Xota.* OniGEXES, sicut de pœnarum aeternitate, ita de bealitudinis perpetuitate, erroris accusatur? Est autem hæc articulus fidei expressus in Symbolo per *vitam æternam* : et quod ælernitas hic stricte sumatur, constat tum ex intelligenlia Ecclesie, et sensu omnium PP.; tum ex aliis Scripturæ locis, e. g. Apoc. 3. 12. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius.* Ia. Thess. 4. 1G. *Sic semper cum Domino erimus.* Ia. Petr. 1. 4. *Hæreditas incorruptibilis*; et c. 4. *Immarcessibilis gloriæ corona.* Porro ut hæc thesis etiam ratione stabiliatur, quaeritur ulterius : utrum de ratione ct essentia veræ bealitudinis sit ælernitas, ita, ut vera beatiludo non sil, si non sit æterna?

42. *Dico.* Vera Beatiludo debet esse æterna.

Prob. Bcalitudo, qua tab's, debet esse sufficiens ad satiandum appetitum

hominis et excludendam anxietatem seu timorem, qui tristitiam ingerere possit : atqui nisi bcalitudo foret *perpetua*, non satiaret appetitum humanum, cujus perpetua capacitas et conatus, inseparabiliter se conjungendi cum ultimo fine, revera satiari nequii per operationem temporalem et desituram: neque excluderet tristitiam de amittenda olim sua bealitudinc, cum beatus proprie tristari posset de beatitudinis amissione, sicut damnatus posset se solari, si spem haberet, e poenis aliquando evadendi ; ergo.

Conf. ex S. Aug. qui !.. 13. de Trin. c. 8. sic ratiocinatur : Si quem beata vita deserit, aut nolentem deserit procul dubio, aut volentem, aut neutrum. Si nolentem quomodo beata cita est, quæ ita est in voluntate, ut non sit in potestate?..... Si autem volentem deserit, etiam sic quomodo beata erat, quam perire voluit, qui habebat? restat, ut dicant neutrum esse in animo beati ; id est, eum deseri a beata cita, cum per mortem deserit tota cita, nec nolle, nec velle, ad ulrumque enim parato etæquo corde consistere. Sed nec ista beata est vita, quia talis est, ut quem beatum facit, amore ejus indigna sit. Unde demum concludit ; Nullo modo igitur esse poterit vita veraciter beata, nisi fuerit sempiterna.

13. Obj. I. Nullum ens creatum est ex essentia sua perpetuum; ergo nec bcalitudo.

R. D. A. Nullum ens creatum spectatum entitative est essentialiter, hoc est, naturaliter exigitive perpetuum T. .1. Spectatum secundum certam rationem, quæ involvit ætemitatem A*. .1. Bcalitudo formalis non quidem secundum entilatcm suorum actuum, sed tamen secundum propriam rationem beatitudinis, exigit semper esse; perinde autem est, an *perpetuitas* dicatur ingredi conceptum essentialem beatitudinis, an vero se tantum habeat instar proprietatis metaphysics. Bcalitudo, quatenus est possessio summi boni perfecte satiantis appetitum rationalem aniinæ vel Angeli immortalis, non quidem requirit ut operatio, in qua consistit, ex natura et ab intrinseco semper existat : sed sufficit quod semper sit extitura, sive hoc habeatur ab intrinseco, sive ab extrinseco, nempe Dei decreto, volentis eam semper conservare ; si tamen non esset semper extitura, jam non esset perfecte satiatiua, nec vera bcalitudo.

Inst. 1. Visio et Amor beatificus hodie sunt iidem actus, sive postea amittendi, sive in æternum conservandi : atqui in æternum conservandi hodie beatificant; ergo etiam postea amittendi.

R. D. .1/. Sunt iidem actus physice et entitative, sive in ratione actuum attingentium C. M. Moraliter et in ratione actuum beatificantium .V. M. Neque hic inquirimus an bcalitudo habeat suam *perpetuitatem* a visione Dei : quamvis enim concedatur, visionem ex natura sua non esse indestructibilem, salva tamen manet thesis nostra, quam ex natura beatitudinis derivamus. Esse beatum ex suo conceptu formali dicit *perpetuitatem*, et ideo nomine beati, et beatitudinis in actu secundo, significantur visio et amor inamissibiles; proin qui solum aliquo tempore Deum videret, vere boatus non foret etiamsi errore deceptus putaret bcatiludinein fore ælernam : *Non enim minus nescientes error, quam scientes timor beatos essenon sinit.* S. Aug. L. 11. de Cio. Dei c. 11.

Inst. 2. Dr.rs potest visionem tollere, et animam annihilare ; ergo nec ipsa bcalitudo exigit semper esse.

B. I). I. Potest Dei s absolute et anecedentlcr annihilare animam, ut sic ainiihilata nunquam fuisset beata C. A. Consequenter et ex supposito quod ælernam bcatiludinein decreverit, quale decretum importat denominatio vere ac perfecte beati .V. A. Vel enim talis scivisset suam beatitiidinem non fore *adernam*, vel non, vel erronee id existirnassct? si *primum*, anxietas mentis: si *secundum*, ignorantia : si *tertium*, error intellectus impedivisset læatitudinem ; neque reipsa unquam possedisset quod animum potest vere saliare: cum ad bcatiludinein non sufficiat beatum non esse anxium ex errore, ignorantia aut inadverlenlia, sed requiratur ut anxietas excludatur ex perfectione visionis.

14. Obj. II. Quod actu non est, non satiat aut beatificat : sed perpetuitas actu non est; ergo nec satiat aut beatificat.

B. I). M. Quod actu non est, nec objective et intentionaliter, nec formaliter et realiter, non saliat C. M. Quod quidem formaliter et realiter tanquam successivum actu non est, sed est tamen actu objective et intentionaliler , non saliat .V. J/. Quatenus nempe beatus *certus* est de bealitudinc semper futura, animus acquiescere potest. Pro quolibet instanti datur perpetuitas activa et causalis, id est, decretum Dei de visione et amore beatifico semper conservandis, quod in quolibet instanti physice existit : et hæc *perpetuitas* est de ratione beatitudinis formalis in *actu secundo* ; hæc quippe primo et perfectissimo radicat *satietatem*, excludilque anxietatem de amittenda beatitudinc; atque sic bcalitudo, quæ dicitur vita æterna, est *tota* simul in quolibet instanti, adeoque Dei aeternitatem magis æmulalur.

Inst. 1. Potest quis satiari cibo, esse contentus dignitate et potestate regia, quamvis sciat non semper adfulurum cibum, vel dignitatem duraturam; ergo a pari.

B. Tr. A. Quia hæc satietas perfecta dici nequit. A'. C. Nam prædicta bona desiderantur tanquam particularia et ad aliquod tantum tempus ; e contra bcalitudo desideratur tanquam finis ultimus, et pro statu ac capacitate animae immortalis, semperque satiari appetentis.

Inst. 2. Quamvis beatus sciat se amissurum esse bealitudincm, tamen est quietus : tum quia maximum gaudium absorbet omnem tristitiam; tum quia beatus magis amat Deum quam se; ergo.

B. .V. A. Nam 1° maximum gaudium absorbet quidem tristitiam de amissione boni inferioris, non vero summi boni; proin appetitus non esset saliatu ex perfectione possessionis. 2° Quamvis beatus magis amet Deum quam se, et amorem sui referat etiam ad Deum, tamen de essentia beatitudinis etiam est, ut sit bonum appetenti; unde appetitus etiam concupiscenliæ satiari debet ; hic autem semper manet naturalis appetitus felicitatis æternæ.

Inst. 3. Licet CnmsTus pateretur tristitiam et dolores in via, tamen mansit beatus; ergo etiam qui tristaretur de admittenda beatitudinc.

B. .V. C. Videns Deum non est anxius, si aliquod bonum sibi connaturaliter debitum denegetur ad tempus; præsertim si hoc ad Dei amati majorem gloriam, et majorem sui bealitudincm accidentalem fiat, de reliquo autem

retineat totam essentiam beatitudinis, quemadmodum fuit in Cuius; sed & vero habet, si ipsa beatitudo denegatur in æternum, ut in casu posito fieret.

Inst. 4 Ad beatitudinem proprie talem non requiritur, ut beatus possideat Dei « omni modo ; ergo nec ut omni tempore.

R. -V. C. Quia modus possidendi comprehensivus est impossibilis creaturoi: alius *modus perfectior* tantum versatur circa extrinsecam Dei, non ejus essentiam et personalitates, ac proinde abesse potest ab essentia beatitudinis formalis; *tempus* autem beatitudinis versatur circa ipsam essentiam beatitudinis, quæ aliquando non haberetur; atque hinc appetitum non satiaret, neque tristitiam excluderet.

Quæstio I. In ad Beatitudinem requiratur etiam Securitas de perpetuitate?

Iu. R. *Aff. Prob.* Beatitudo vera et perfecta est possessio summi boni,, naturalis desiderii perfecte satiativa, hoc est; non ex errore, ignorantia et inadvertentia, sed ex perfectione ipsius possessionis: atqui talis non est, quæ non includit certitudinem de perpetuitate, quia naturali desiderio volumus semper habere bonum nos satians; hoc autem non satiat, nisi sciamus, illud nos semper habituros, et ita quiescamus; ergo.

Conf. 1°. ex communi sensu SS. PP. et TT. Aug. L. 10. de Civ. Dei. c. 30. ait : *Beatorum vita beatissima esse non potest, nisi de sua fuerit æternitate-certissima..... non enim beata erit, nisi segura.* D. Thom. 1.2. q. 5. a. 4. *Oportet, inquit, quod desiderium hominis quietet, et omne malum excludat.... requiritur igitur ad veram beatitudinem, quod homo certam habeat opinionem, bonum, quod habet, nunquam se amissurum.*

Conf. 2°. Perpetuitas objectiva est de ratione beatitudinis; ergo et formalis sive ejus cognitio, quia sine hac aequè parum ac sine illa perfecte satiaretur appetitus rationalis.

Si *ais* 1. Cognitio certa de perpetuitate beatitudinis supponit hanc jam constitutam; ergo non est de essentia illius,

R. D. A. Constitutam adæquate. V. A. Inadæquate C. A. Inadæquate possidetur Deis per actum intellectus directe tendentem in Deum; ut adæquate possideatur, debet vel adjungi actus reflexus certificans de duratione hujus possessionis, vel saltem prior actus debet etiam considerari secundum aliam tendentiam in illam ductionem.

Si *ais* 2. Objectum hujus cognitionis, nempe visionis perpetuitas, est quid creatum; ergo nequit ullo modo constituere beatitudinem.

R. Y, A. et C. Nam objectum hujus cognitionis nec est visio, nec ejus duratio essentialiter sumpta, sed Deus ut semper possidendus: quia per cognitionem hanc attingitur Deus ut *finis qui*, et possessio æterna ut *finis quo*.

Si *ais* 3. Si visio beatifica repræsentat suam perpetuitatem, est essentialiter indestructibilis: sed hoc repugnat dominio in creaturas; ergo.

R. D. *Al.* Si repræsentet perpetuitatem sui ipsius in individuo, vel se ipsam in individuo indestructibilem C. 3f. Si tantum quoad speciem indestructibilem aliquam disjunctive visionem. V. 1/. Neque hoc repugnat dominio Dei, ex cujus decreto id oritur.

St *ais* 4. De facto beatus supernaturaliter, si haberet certitudinem de æterna felicitate naturali, adhuc satiaretur ejus desiderium naturale beati-

tudinis; ergo non requiritur certitudo de perpetuitate beatitudinis supernaturalis.

R. in homine elevato et elevationem suam cognoscente est appetitus non tantum objective naturalis, sed etiam objective supernaturalis, qui subjective naturalis dici potest hoc sensu, quod talis appetitus necessario oriatur in homine elevato, suaeque elevationis conscio; hic autem appetitus saluari nequit, neque excludi tristitia inde secutura, nisi habeatur perpetuitas etiam hujus beatitudinis supernaturalis et certitudo de eadem. Unde etiam disparitas habetur respectu *Unionis Hypostaticae*, et perfectioris visionis, quia ad has non datur ille appetitus subjective naturalis.

Quaeres II. Unde statui Beatorum obveniat Impeccabilitas ?

IG. R. 7. Beati sunt omnino impeccabiles; est unanimis Testimonium omnium contra Origenem.

Prob. ex Scriptura et Symb. fidei, ubi Beatitudo dicitur *vita aeterna et haereditas incorruptibilis, incontaminata, immarcescibilis*: sed talis non foret, si non excluderet, uti omne malum poena omnemque miseriam, ita et malum culpa, tanquam miseriam et malum summum, novumque reatum poenae, qui dedecet statum beatificum; ergo. Hinc Apoc. 21.27. dicitur: *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens et mendacium*.

Si ais: Job. 4. 18. dicitur: *Ecce qui serviunt ei non sunt stabiles, et in Angelis suis reperit pravitatem*. Dan. 10. 13. referuntur discordiae et pugnae inter Angelos variis regnis praesidentes.

R. 1°. Praeterquam quod haec verba Job. 4. sint Eliphazi, ad quem Deus Job. 42. 7. dicit, quod non sit locutus rectum ut Job; intelligenda sunt de Angelis, dum erant in via, non autem dum sunt in termino. 2°. Praeterquam quod per Angelum resistentem Gabrieli a quibusdam intelligatur Cyrus, ab aliis Angeli mali; etiam boni possunt dici pugnare inter se, dum diversa pro regnis sibi commissis a Deo petunt, vel Deum consulunt, quod sine peccato fieri potest.

17. R. II. Impeccabilitas haec oritur a visione et amore beatifico.

Prob. prim. part. Visio beatifica tollit indifferentiam obiectivam et potentiam proximam ad peccandum, quia clarissime simul et efficacissime proponit summum bonum, eminenter omne bonum continens ita, ut evidenter etiam appareat, quod omne ens creatum habeat bonitatem tantum participatam, et respectu voluntatis bonitatem solum catenas, quatenus ordinatur ad Deum: ac proinde quod hoc ordine sublato nullam habeat bonitatem vel appetibilitatem respectu voluntatis; ergo stante tali cogitatione non potest apparere eligibile vel amabile aliquod bonum creatum contra Deum, aut praeter ordinem ad Deum.

Prob. secund. part. Amor constans ac perpetuus Dei repugnat actuali peccato, quia amor est conversio ad Deum, peccatum autem aversio a Deo; ergo.

Si ais 1. Beati retinent libertatem ad actus praeceptos; ergo non sunt omnino impeccabiles.

R. D. 4. Ad actus praeceptos quoad circumstantias et modum C. 1. Quoad

substantiam .V. .1. Beati exercere possunt varios actus, et ex diveinis moti vis; de cætero autem non sunt magis liberi ad actus prawptos, quam ad umorem beatificum. quia non sunt in statu merendi ; ita Suarez.

Si ais 2. Quamvis Christus per scientiam beatam cognoverit actus suos futuros; quia tamen libere illos elicit, non poterant esse directi a visione beatifica; ergo tunc saltem perstitit indifferencia.

11. Sicut Beatus videndo Deum necessariojudicat,eumesse summum bonum: ita etiam necessariojudicat, nihil creatum esse bonum, nisi per ordinem ad Deum, et secundum hanc rationem visio necessario dirigit Beatum, qui alias haberet assensum et dissensum simul circa idem pnydicatuui de eodem subjecto. Hoc autem non habetur a visione Christi quoad actus ejus liberos: cum enim possit esse libera electio inter duosaclus bonos, vel actum et omissionem non peccaminosam, etiam stante visione Dei; ex hac saltem non oriuntur judicia opposita, quorum alterum diceret, hunc actum esse futurum, alterum, hunc actum posse eligi vel omitti ; quanquam nec judicia hæc opposita dici possint, cum praescentia et rei futurilio non tollant libertatem. Plura in Tr. de Dicarnatione.

ARTICULIS II.

DE AFFECTIONIBUS BEATITUDINIS QUOAD SUBJECTUM.

s

An Homines Beati habituri sint Corpora?

18. *Nota.* Resurrectio est humani corporis ad vitam, quam morte amiserat, revocatio ; de hac est articulus fidei expressus in Symbolo Apostol. *Credo carnis resurrectionem*, in Symb. Constant. *Eocpcto resurrectionem mortuorum*, in Symb. Alban. *Jd cujus adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis*. Equidem homo non possidet Deum per corpus, nec corpus aliquid confert, ut homo Deum per amorem, visionem et gaudium melius possideat : atque ideo coipus quamvis ad essentiam hominis, non item ad essentiam beatitudinis spectat; tamen quia, ut homo sit, corpus requiritur, spectans ad statum connaturalem animæ, hinc etiam corpus requiritur, ut habeatur status omnium bonorum aggregatione perfectus. *Errores* hac in re sunt triplicis generis : 1. VV. Philosophorum et Sadduceorum,item Mamch.eobum, Albigensium et Socinianorum, qui negabant resurrectionem : contra hos omni fere ætale egerunt SS. PP. Justinus, Athanas., Irenæus, Tertull., August, etc. 2°. eorum, qui negabant, idem numero corpus resurrecturum, quos inter sunt Origenes, Armem, novi Manichei, Calvinus, quamvis Reformati hunc errorem non defendant. 3°. illorum, qui nec faleri audent, nec negare resurrectionem, ut Coccius, Anabaptiste etc.

19. *Dico.* Futura est Resurrectio omnium mortuorum in eodem corpore.

Erob. prim.part. Matth.22.29. etc. Christus ad Sadduceos, *Erratis*, inquit, *nescientes Scripturas, neque virtutem Dei: in resurrectione enim neque nubent, neque nubentur. De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est a Deo dicente vobis : Ego sum Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob ;*

non est Deus mortuorum, sed viventium. Ubi duo adverte: 1°. Quod Christus contra Sadduceos agat tantum ex libris Moysis, quia, ut ait Hier., alias Scripturas non admittebant. 2°. Quod hæc ratiocinatio Christi immediate probet immortalitatem animæ, quam alias Sadducei negabant; sed tamen mediate etiam ostendat resurrectionem: nam anima Abraham non est Abraham: mortuus est Abraham, et non vivit; cum ergo Deus sit tamen Deus Abraham viventis, necesseesl Abraham, iterum resurgere, et vivere inæternum.Luc.20. 39. additur huic textui: *omnes enim vivunt ei.*

Prob. secund. part. Dan. 12. 2. *Multi de his, qui dormiunt in terree pulvere» evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium ;* quod autem per *to muli*, prout S. Aug. L. 20. de Civ. c. 23. notat, hie intelligatur *zbomnes*, constat ex aliis textibus: nam Joann. 5. 28. et 29. dicit Christus: *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitee; qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.* 1a. Cor. 15. 51. *Mysterium vobis dico : omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.*

Prob. tert. part. Job. 19. 28. et 26. dicitur: *Scio, quod Redemptor meus vivit : et in novissimo die de terra surrecturus sum , et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum.* 1a. Cor. 15. 53. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* junde definitum in Conc. Lat. IV. Cap. 1. *Omnes mortales cum suis propriis corporibus resurgent, quæ nunc gestant.*

Conf. ratione Theol. eSS. PP. deprompta : Si resurrectio mortuorum non sit futura; ergo ideo, quia Deus vel non potest, vel non vult suscitare mortuos: neutrum dici potest; non *'primum :* qui enim omnia fecit ex nihilo, poterit carnem corruptam iterum restituere: non *secundum*, quia imprimis resurrectio non est contra ullius *creatura* exigentiam, imo juxta connaturalem animæ inclinationem : deinde non est indigna Deo, sed ejus bonitati, sapientiæ et juslitiæ congruens, utpote cui convenit, partem hominis, quæ merito vel demerito est cooperata, etiam præmiis aut poenis sociari, quod sine resurrectione sæpe non fieret: denique non videtur neganda carni, quæ Sacramentis delibata et Corpore Christi pasta, aliisque gratiis pluribus allecta jam sæpe fuit.

20. *Obj. conlr. prim. part.* 1° *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt*, 1a. Cor. 15. 50. ; ergo corpora non resurgent. 2°. Psal. 77. 39. *Deus dicitur, Israelites non perdidisse, quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens.* 3°. Psal. 113.17. *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes, qui descendunt in infernum*, hoc est, in scpulchrum. 4°. Eccles. 3. 19. ait Salomon : *Unus interitus est hominum et jumentorum, etæqua utriusque conditio; ergo.*

R. *ad 1. D. A.* Caro et sanguis, hoc est, opera carnalia C. A. Hoc est, corpus hominis *Subd.* Non potest possidere regnum Dei, percipiendo bealitudinenn essentialem C. A. Resurgendo ad gloriam accidentalem .V. A. Alioqui et Caro Christi excludenda erit a resurrectione et gloria, ait Tertull.

R. *ad 2. D. A.* Et per hunc spiritum inlelligitur anima vel corpus hominis .V. .1. Spiritus vitalis, vel vita corporalis, quæ non continuo occidit, et rur-

sus statim oritur, ut sol et sidera C. .1. Sensus igitur est, Deum populo suo pepercisse ob infirmitatem naturæ in malum prona-, et ob vitæ temporalis brevitatem, quæ floris ad instar brevi compendio ad mortem tendit.

R. ad 3. D. Non laudabunt Deum ritu publico et palam C. Nullo modo A'. Primum quia post mortem non contingit, rogat Psaltes, ut Deus iustis suis in hoc seculo benedicat, et vitam prolonget, quo id coram hominibus præstare queant.

R. ad V D. Unus est interitus quoad necessitatem moriendi C. Quoad omnia, animæ substantiam et allectiones. .V. Adde, Salomonem non in propria persona, sed impiorum ore, et secundum carnalium iudicium loqui, quo sensu etiam Paulus F. Cor. 15. 32. ait : *Manducemus et bibamus: cras enim moriemur.*

Inst. I. Scriptura intelligi potest de resurrectione spirituali, de qua 10. Christus, Joan. 5. locutus est. teste S. Aug., *Tract. 22. in Joann.* 2°. Christus Matth. 22. 30. dicit : *In resurrectione erunt sicut Angeli Dei, qui corpora non habent.* 3°. Paulus F. Cor. 15. 44. ait: *Seminatur corpus spirituale;* ergo.

R. ad I. D. Christus locutus est tantum de resurrectione spirituali A'. Etiam de corporali C. Dum Christus Joann. 5. 25. dicit. *Venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent:* de spirituali recte intelligitur a S. Aug.; sed v. 28. aperte agit de corporali resurrectione, ut Augustinus l. c. expresse ait. .Id 2. D. Erunt sicut Angeli quoad naturam A'. Quoad modum agendi, præsertim ibidem expressum C. Ad 3. D. Surget corpus spirituale, hoc est, immateriale .V. Hoc est, gloriosum et immortalitate donatum C. Universim Socii Nani hæc objicientes idem responsum merentur, quod Christus dedit Sadducæis: *Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.*

Insl. 2. Nulla est ratio, cur resurgat corpus : nam 1°. anima non indiget corpore ad beatitudinem, imo perfectior videtur status animæ separata; cum in hoc statu sit magis conformis Deo et Angelis, magis pura et libera in suis actionibus. 2°. Remuneratio vel pœna debetur animæ operanti, non corpori utpote instrumento, sicut et nunc anima sola est in purgatorio ; ago.

R. ad 1. D. Anima non indiget corpore ad beatitudinem essentialem C. Integraliter perfectam et ad statum suum connaturalem .V. Status animæ separatae est perfectior cæteris paribus, et magis Deo conformis secundum quid, non simpliciter : nam simpliciter loquendo perfectior et magis connaturalis est status animæ beata* cum corpore conjuncta; et etiam magis congruit cum Deo, quia tunc habet, quidquid sue naturæ conditio requirit. Denique magis est libera per se, non per accidens, cum Deus etiam per beatitudinem tribuat, ne corpus ulla ratione animam impediatur.

R. ad 2. D. Debetur animæ, quæ tamen ex natura sua exigit corpus C. Quia? id naturaliter non requirit A'. Corpus non est instrumentum purum, siquidem anima non sibi spiritus assistens, sed vera corporis forma, ut Cœnoscitur IAT. definit ; hinc licet resurrectio corporis referatur ad beatitudinem accidentalem, speciali tamen articulo nobis credenda proponitur, ac proin non est levis momenti. Quod purgatorium spectat, illa pœna adhuc perlinet ad viam; quando autem perfecta erit remuneratio vel pœna, anima iterum uniatur corpori.

21. *Obj. contr. secund, part.* Saltem non omnes resurgent : nam 1°. in Symbolo dicitur Christus iudicaturus vivos et mortuos. 2°. Ubi F. Cor. 15. 54. Vulgata legit ; *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur;* græcum habet : *Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen, immutabimur.* 3°. *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo.* F. Thess. 4. 15. et 16. ; ergo.

R. ad i. 1). Intelligendo per vivos, vel bonos et justos, vel qui proxime ante iudicium in visis erant, vel vivos non comparative ad tempus iudicii, sed ad tempus professionis fidei C. Intelligendo nunquam mortuos et carne exutos iY. Prima explicatio est S. Aug. et S. Hier. : sed quia non videtur hic esse sermo de vita gratiæ et morte opposita, admittit S. Aug. etiam secundam, quam et D. Thomas sustinet ; tertia est Suarezii.

R. ad 2. S. Hier., testatur, in multis Exemplaribus Græcis legi : *Omnes quidem dormiemus :* et iuxta Vulgatam hunc locum legerunt Ambr., Aug., Fulg., et alii ; unde nova illa lectio corrigenda est.

R. ad 3. D. Simul rapiemur obviam, ita tamen, ut vel in ipso raptu morituri simus, et in loco iudicii resuscitandi, vel ante mortui rapiamur resuscitati, et vivi occurramus C. Nunquam mortui .V. Posterior D. Thomas videtur præferenda priori sententiæ Scoti : tum quia Apostolus loquitur de raptu corporum gloriose immutatorum, et addit : *Rapiemur cum illis, ... et sic semper cum Domino erimus :* tum quia adsunt variæ causæ mortis in illa extrema calamitate, quæ iudicium præcedet ; ratio autem, cum Apostolus aliter loquatur de ultimis hominibus, est, quia inter eorum mortem et resurrectionem brevissimum tempus intercedet, ac prope integra manebunt corpora, unde adhuc velat vici dicuntur venturi ad iudicium.

Insl. 1°. Aon resurgent impii in iudicio, Ps. 1. 5. 2° Christus, ut ait Apost. 1. c. est causa et exemplar nostræ resurrectionis, cui impii et infideles non conformantur. 3° Nulla apparet ratio, cur infideles resurgant ; ergo.

R. ad 1. D. non resurgent impii ad vitam et immortalitatem corporis A'. Ad beatitudinem, ad potestatem cum iustis, aut vires eis nocendi C. Sensus hunc Psalmi esse, probat contextus, quia additur : *neque peccatores in concilio iustorum;* et præcedit : *non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terre.*

R. ad 2. D. Christus est exemplar nostræ resurrectionis spiritualis C. Corporalis Subd. Resurrectionis peccatorum et ad damnationem A*. Iustorum et ad beatitudinem C. De hac præcipue loqui Apostolum, patet ex eo, quod hic et alibi loquatur de resurrectione tanquam objecto spei, quale peccatorum resurrectio non est : quæ quidem physice est vita, sed mortem secundam adjunctam habet.

R. ad 3. .V. præter jam dicta potest osse ratio : quia per peccatum introivit mors, Christus autem delevit peccatum et vicit mortem; unde omnes resuscitare debet a morte naturali, ut ostendat virtutem et victoriam suam.

22. *Obj. cont. tert. part.* Apost. F. Cor. 15. postquam quævisisset. v. 35. : *Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?* v. 37. ait : *Quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum;* ergo non in eodem corpore resurgent.

R. D. C. Non in eodem corpore quoad substantiam A'. C. Quoad quali-

tales C. C. Apost. hanc similitudinem non inlelligit quoad omnia, sed tantum quoad hoc, quod corpus resurgens sit diversum quoad qualitates, ut ipse exprimit dicens v. 12. etc. : *Seminatur in corruptione, surget in\ in corruptione : seminatur in ignobilitate, surget in gloria etc.*

Inst. 1. Non potest eadem esse caro, quæ surrectura est. 1°. Tum quia in Beatis erit dotibus ornata, tum quia beati infantes resurgent in statura perfecta, tum quia in *anthropophaga* humanis duntaxat carnibus nutrito, vel in hominibus ab eo devoratis caro deesse debet; 2°. Ad hæc opus non est, restitui eandem carnem, cum omnis materia sit ejusdem speciei.

11. *ad* 1. *D.* Non potest eadem esse caro substantia .V. qualitate vel quantitate. *C.* Id 2. *D.* Opus non est, ad hominem precise constituendum *C.* Ad veritatem resurrectionis et ostensionem airtutis Christi habendam .V. Si enim non resurgit idem corpus, non est resurrectio, sed novi corporis assumptio. Christus etiam venit, instaurare lapsum, et restituere in integrum : cum ergo quoad naturam labatur corpus, anima maneat; ut redintegretur status hominis, corpus restituendum est.

Inst. 2. Explicari non potest, quo modo et secundum quæ idem numero corpus resurgat; ergo.

R. A'. 1. Nam. 1°. Erit idem corpus quoad substantiam. 2°. Verum corpus humanum omnibus organis et membris ad integritatem hominis spectantibus instructum, quia sicut Deus condidit hominem sine defectu, ita reparabit sine defectu ; nude qui, dum viverent, vel carebant membris, vel ultra consuetum abundabant, sine defectu et excessu resurgent. 3°. Præter accidentia cuius propria, ut sunt, *complexio, figura, vultus etc.*, manebit etiam *diversitas sexus* : hæc enim est naturalis; et quod natura est quam ipse fecit, non mutabit Deus, sed reparabit. 4°. Quoad ætalem et corporis magnitudinem omnes resurgent in statura et vigore ætatis juvenilis, in qua conditus est Adam, et Christus mortuus : neque erit pigmæus aut gigas.

Inst. 3. Nam : 1°. Ephes. L 13. dicitur : *Omnes occurremus in virum perfectum*^, ad hæc *sexuum diversitas* oculis objecta non videtur decere statum, in quo est summa puritas : 3°. denique nullus est futurus usus hujus diversitatis; ergo.

R. *ad* 1. In Scriptura sæpe etiam vir pro fæmina (quia pro homine) ponitur: deinde verba hæc non sunt intelligenda de corporum resurrectione, sed de ædificatione Corporis Christi, quæ fit per fidei ac charitalem, et constituitur ex Christo lanquam capite, et Ecclesia ut membris; hanc utramque responsionem habet S. Aug. L. 22. *de Civ.* c. 18. *Ad* 2. Si in statu innocentie nuditatem non erubescabant primi parentes, quia ab eo aberat libido incentiva mali : hæc multo magis aberit a statu gloriæ. 173. Diversitas sexus saltem perlinet ad integritatem, et commendat sapientiam divinam ; unde et potentie nutritivæ quoad organa aderunt, quamvis non sint futura carum operationes ad reparationem vel ad augmentum ulterius.

An omnes fruantur Beatitudine æquali?

23. *Nota.* Jovixiam error fuit, quod conservantis baptismi gratiam æquale inco lo pramiiim habituri sint, ortus ex eo quod doceret virtutes et vitia omnia inter se æqualia esse. Hunc errorem simul et fontem erroris condemnat Coxciium tum Il011. in Dccr. *Unionis* : tum Tru>. Scss. G. can, 32. Lutherds eundem resuscitavit errorem, sed ex diverso principio itidem falso, quod nempe omnes homines justi fiant non per propriam, sed per Christi *justitiam*, quæ æqualiter imputatur omnibus, qui credunt. Nos errorem duntaxat impugnantes dicimus, quod beatitudo non tantum quoad accidentalialia, sed etiam secundum visionem sit inæqualis ratione modi, dum alter clare, alter clarius essentiam divinam cognoscit.

24. *Dico.* Beati frumitur beatitudinc inæquali pro meritorum diversitate. *Est de fide.*

Prob. Christus Joan. 14. 2. ait : *In domo Patris mei mansiones multe sunt; in quem locum Greg. L. 4. mor. c. 31. Quia in hac vita est discretio operum, erit in illa procul dubio discretio dignitatum, ut, quo hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat; unde in Evangelic Veritas dicit : In domo Patris etc.* S. Paul. 1a. Cor. 15. 41. et 42. ait: *Alia claritas solis, alia claritas lune, et alia claritas stellarum : stella enim differt a stella in claritate, sic et resurrectio mortuorum* : sed et gloriæ corporis respondebit gloria animæ ; ergo si ex hoc textu sapiitur inæqualitas gloriæ *in corpore*, sequitur etiam inæqualitas gloriæ *in anima*. Id ibidem c. 3. 8. ait Apost : *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem*, h. c. meritum; ex quo sic : merita bona sunt mensura gloriæ in coelo justis retribuendæ : sed in hac vila merita sunt inaequalia; ergo.

Conf. Gratia sanctificans in hac vita inaequaliter participatur a justis; ergo et lumen gloriæ, et sic gloria, inæqualiter : quia sicut gratia est semen, sic etiam est mensura luminis gloriæ. Atqui a solo lumine gloriæ inæquali physice ac proxime habetur inæqualitas visionis; ergo.

25. *Objic.* I. Maith. 20. 10. operariis, qui inæquali tempore laborarunt, æqualis merces rependitur, scii, singulis *denarius diurnus* : hic autem denarius est figura beatitudinis ; ergo.

R. 1). *min.* Denarius est figura beatitudinis ratione duralionisæternæ, quæ æqualis futura est in omnibus Sanctis C. *min.* Ratione intensionis seu perfectionis .V. *min.* Denarius, inquit S. Aug. *Serin.* 59. *de Verb. Dom.*, *est cita æterna, et in vita æterna omnes (equates erunt : quamvis enim meritorum diversitate, fulgebunt alius magis, alius minus; quod tamen ad vitam æternam pertinet, æqualis erit omnibus: non enim alteri erit longius, alteri brevius, quod pariter sempiternum est.* Alii respondent. operarios fuisse in incedere æquales, quia, qui serius vocali sunt, fervore ac diligentia breviter temporis compensarunt, juxta illud Sap. 4. 13. *Consummatus in brevi explevit tempora mulla.* Adde, alium osse scopum parabolic, qui præcipue spectari debet, quia, ut notat S. Ghrys. *hom. Tô. in MatthA.* c. Christus *parabolam*

dixit, el in parabolis non oportet nimia in singulis verbis cura perangi. Sic unus Beatorum non invidet alteri, non murmurabit, ut operarii illi Evangelic! : omnes enim perfecte beati perfecte fruuntur et saliantur summo bono, perfecte Deum amant et proximum, perfecte in voluntate Dei, <[ua statuta est inæqualis retributio pro inaequalitate meritorum, conquiescunt.

26. *Objic. II.* Beati videbunt Deum, *sicuti est; ergo æqualiter.*

R. D. .1. Siculi est, hoc sensu, quod videant essentiam, attributa et personalitates C. .1. Illoc sensu, quod videant omni claritate, qua videri potest, et quæ major ac major esse potest in infinitum .V. .1.

Insl. 1. Si unus esset altero beator, unus majori bono frueretur, quam alter: atqui hoc non, quia omnes finiuntur summo bono; ergo unus non est altero beator; ergo beati non sunt inaequaliter beati.

R. V. .V. quia beatitudo adæquate non habetur a solo *objecto*, quod idem est quoad omnes beatos, sed ab actu possidendi objectum, qui cum possit esse perfectior intensive et quoad claritatem, nec non extensive quoad plures gradus cognoscibilitatis in attributis, unus altero poterit esse beator.

Insl. 2. Damnati quoad poenam damni sunt æquales; ergo et Beati quoad præmium visionis, maxime cum teste S. Aug. unus rem unam non possit plus altero intelligere.

R. Tr. J. Quia juxta quosdam, damnati, qui gravius peccarunt, gravius etiam affligentur poena damni. .V. C. Quia poena damni pncipisse consistit in privatione visionis, quæ privatio incapax intentionis est: visio autem tanquam positiva illius capax est. S. Aug. autem non negat *plus*, si appellet super modum intellectionis ejusque perfectionem, sed tantum si appellet super ipsam entitatem, quæ supponitur realiter et formaliter eadem ac indivisibilis.

Insl. 3. Sequeretur: 1°. eum, qui non videt clarissime Deum, *non saluari*: quia superest aliquid illi appetendum. 2°. Eundem alteri posse *invidere* beatitudinem: atqui in utroque casu nequitiam esset vere beatus; ergo.

R. V. *utramque Sequelam.* Nam 1. etiam juxta D. Thom. p. 1. q. 12. a. 6. *Ubi est major charitas, ibi est majus desiderium, id est desiderium quodammodo facit desiderantem aptum et paratum ad susceptionem desiderati*; ergo cum in minus beato sit *minor charitas* ac *meritum*, etiam minus erit *desiderium* et *capacitas*, Deo fruendi perfectiore modo. Deinde, quia Beati plus diligunt Deum, quam se, conformant se voluntati divinæ, qua statutum minoribus meritis visionem *minus* perfectam tribui. 2. S. Aug. L. 22. de *Civ. c. 30.* ita loquitur: *Id etiam beata illa civitas magnum in se bonum videbit, quod nulli superioris ullus inferior invidet, sicut nunc non incident Archangelis Angeli cæleri; tamque nollet esse unusquisque, quod non accepit,.... quam nec in corpore vult oculus esse, qui est digitus.*

ARTICULOS III.

DE AFFECTIONIBUS BEATITUDINIS QUOAD PERFECTIONES.

In et quibus Scientiis, præter Visionem, illustretur Intellectus Beatorum?

27. Vota. Quæpnepter Deum a Beatis videntur, alia ordinem *naturæ* spectant, ut sunt creatura; existens, rerum naturalium causæ, species, vires, proprietates: alia dispositionem *gratiæ* attinent, nempe omnia fidei mysteria, quorum in hac vita non nisi obscura, ibidem clara erit notitia: alia quæ proprium cujusvis statum concernunt; sic beati Pontifices vident, quæ ad Ecclesiae regimen; Reges, quæ ad regnorum statum pertinent etc. Communior TT. sententia asserit, creaturas a Beatis cognosci *in Verbo*, h. e. in essentia divina, cui per analogiam tribuitur nomen Verbi, eo quod sit manifestativa rerum a se distinctarum; et quidem formaliter, quod fit, quando eodem et indistincto actu, scii, per ipsam visionem beatificam Dei, cognoscuntur in essentia Dei, tanquam in motivo formali, et ut medio cognito, quod inducat in cognitionem creaturarum. Quod Beati etiam cognoscant necessitates et preces clientum suorum, negarunt Jovianus ac Vigilantius, et negant recentiores Heretici quos inter Calvinus. L. 3. *Instit. c. 20. §. 2i.* impie et scurriliter scripsit: *Quis eousque longas illis aures revelarit, quæ ad voces nostras porrigantur? oculos etiam tam perspicaces, qui necessitatibus nostris advigilent?* Sed unanimis est Catholicorum contraria sententia.

28. *Dico I.* Beati cognoscunt multas creaturas et rerum eventus, non tamen omnes posibles, aut in certa temporis differentia existentes.

Prob. prim. part. Beati vivunt statum omnium bonorum aggregatione perfectum, et vident Deum omnia scientem, seu pervium Divinitatis speculum, ut loquitur C. Sexagesse; ergo.

Prob. secund. part. Beati de facto ignorant ultimum diem, affirmante Christo Matth. 24. 36. *De die autem illa et hora nemo scit etc.* Item Angeli beati non statim ac semper cognoverunt mysteriorum circumstantias, uti tempus Incarnationis, quod patet ex Ephes. 3. 8. et 10. Quin res posibles omnes cognosci a Beatis posse negant, qui statuunt Infinitum creatum actu implicare; ergo. Proinde datur quidem in Beatis quædam ignorantia negativa, non privativa; nam carentia perfectionis debile non convenit statui beato: minus error, qui est malum intellectus.

29. *Dico II.* In Beatis datur Scientia infusa, quin et naturalis, seu acquisita.

Prob. prim. part. Scientia infusa tam habitualis, quam actualis nec involvit repugnantiam, nec difficultatem: ac præterea conveniens est perfectioni status beatifici, in quo maxime perficitur potentia etiam intellectiva. Habitualis videtur consistere in speciebus repræsentantibus quidditatem et circumstantias rerum. Actualis fit per revelationem vel illuminationem, sive a Deo, sive a Christo, sive ab aliis Beatis sanctioribus. Neque hæc scientia superflua est præsentis visione, cum ipsi SS. PP. duplicem in Angelis et Beatis cognitionem statuunt, *matutinam*, qua cognoscunt res creatas formaliter in Verbo,

et *vespertinam*, qua cognoscunt easdem directe in propria sua specie el genere.

Prob, secund. pari. Quia ad statum Beatorum perlinet, res naturales perfecte cognoscere; dicitur autem hæc scientia. 1°. *Naturalis*, quia lueres non exigunt cognosci. neque etiam cognoscuntur per scientiam supernaturalem, nisi quatenus forte proximam quamdam cum supernatmalibus connexionem habent. 2°. *Acquisita*, tum quia hæc scientia quoad multa objecta potest a Beatis in vita labore et experientia esse acquisita, et manere in cœlo: tum quia virtute naturali saltem simpliciter acquiri potest; unde licet a Deo Beatis infundatur, est nonnisi per accidens infusa.

30. *Dico III.* In Beatis non quidem Fides manet, sed tamen virtutes aliæ intellectuales et dona Spiritus S.

Prob. prim. part. Sicut actus, ita habitus Fidei est proprius *vice*, quapropter Apost. ait 1*. Cor. 13.10. et 12. *Cum venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est :..... Videmus nunc per speculum in anigmate, tunc autem facie ad faciem etc.* Idem tenent unanimiter SS. PP. et TT. omnes ex hac ratione, quia fides nostra obscura est. et credimus, quod non videmus.

Prob, secund. part. Aliæ virtutes connectuntur cum charitate, et Beatus eorum actus saltem aliquos, aut alio modo exercere potest.

31. *Dico IV.* Beati in cœlo cognoscunt necessitates et preces suorum clientum.

Prob. prim. part. Ex 2. Mach. 13. 12. etc. ubi Judas vidit Ονιλμ et Jeremiah defunctos orare pro necessitate populi Judaici, quam proinde illi sciverunt. Apoc. 6. 10. Beati noverunt, impunitos esse sui persecutores; ergo et necessitatem suorum clientum agnoscunt.

Prob, secund, part. Ex Apoc. 5. 8., ubi preces sub metaphora odoramentorum Deo offerunt, et v. 11. ad has preces dicunt : *Arnen*; quod utrumque sine habitu nolitiae facere non possent.

Conf. Utrumque ex eo, tum quod aliunde constet, Sanctos pro nobis intercedere : tum quod utrumque spectet ad statum beatificum, ubi constituti etiam sunt ad gubernandos et regendos fideles, ut docent Bellarm. et plures PP.

Si *ais I*". Scriptura variis in locis docet, solum Deum nosse cogitationes cordium, inter quas referri debent preces in corde profusæ; 2°. sæpius etiam defunctis denegat notitiam eorum, quæ fiunt in teni; 3°. Job. 11. 21. *Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget*; 4°. Isa. 63. 16. dicit Propheta Judeorum nomine : *Abraham nescivit nos, et Israel ignoravit nos*; ergo.

II. *ad 1. D. .1.* Solus Deus cognoscit *cogitationes et secreta cordium* naturaliter, et virtute propria C. .1. Solus Deus cognoscit, ut non manifestet etiam Beatis, sicut hoc fecit quibusdam Sanctis in terra .V. A.

R. *ad 2. D.* Denegat notitiam rerum terrestrium per media naturalia comparatam C. Notitiam per media supernaturalia, scii, illustrationem, revelationem divinam, aut visionem beatificam comparatam .V.

R. 3. *ad illud Jobi.* Et ibi sermo est de Sanctis .V. De reprobis C. Greg. L. 12. Mur. c. 1 L in h. 1. ait : *Qui intus omnipotentis Dei claritatem vident,*

nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid, quod ignorent. Sed carnales quique, quia amorem praecipuum filiis impendunt, hoc eos beatus Job nescire postmodum asserit, quod hic. vehementer amaverunt : ut, sive nobiles, sive ignobiles sint filii, nesciant, quorum eos semper cura fatigabat.

R. i. *ad illud Isaie. 1). cum S. Hier. Nescivit Abraham cognitione approbationis, li. c., non cognoscit filios, quos a Deo suo intelligit non amari C. Nescivit cognitione notitia', quasi plane nihil de nobis sciret .V. Eodem modo explicare etiam debent adversarii verba Christi ad reprobos et Virgines fatuas; Nunquam novi vos Matth. 7. 23. ole : Nescio vos Matth. 25. 12. Adde exS. Aug., quod Abraham, Israel aliique PP. necdum beati erant, et hinc illis non debebatur notitia hæc ratione status, ratione cujus tamen Beati actiones ad se spectantes cognoscunt.*

Si eus 2°. S. Aug. L. de cura pro mortuis c. 13. putabat, matrem suam esse beatam, et tamen probat, mortuos non scire, quid agant viventes, cum ea nunquam ad se consolandum veniret ; et L. de cura Ilerig. c. 55. ait : Quisquis Angelorum vel hominum diligit Deum, certus sum, quod etiam me diligit: quisquis in illo manet, et potest humanas preces sentire, in illo me exaudit. : sed his verbis videtur dubitare, utrum omnes Sancti possint humanas preces audire; ergo.

R. *ad 1. S. Aug., exemplo matris suae tantum probare intendit, «jtiod, quamvis sæpe cognoscant preces nostras, et nos adjuvent, tamen proplerea non sciant omnia nostra, neque intersint assidue rebus nostris, et quidem more humano nobiscum agendo et conversando.*

R. *ad 2. Dicit quidem S. Aug.; non omnem, qui in Deo manet, exaudire preces, sed non dicit, quod omnis, qui in Deo manet, jam sit beatus, cum, qui in terris manet in charitate, etiam in Deo manere dicitur Ia. Joan. 4. 16.*

Si ais 3°. S. Greg. Naz. in fine Orat, in Gorgon, ait: Quod si quid cos quoque, qui tibi a nobis habentur, honores curas, atque hoc preemii sanctis animabus divinitus contingit, ut ista sentiant.... sed hæc locutio dubitare videtur, an Sancti sciant preces; ergo.

R. *N. min. zbzquod... siquoque hic non est signum dubitantis, Sed affirmantis, uti illud Pauli ad Philem. v. 17. Si habes me socium, suscipe illum. Sanctos videre, quid lue agatur, Greg. Naz. passim affirmat, praesertim in Orat, in Athan.*

Quibus Virtutibus et Prærogativis, præter Charitatem, ornetur Voluntas Beatorum ?

32. *Nola.* Utrum omnes habitus supernaturales et naturales virtutum, qui sunt in voluntate Viatorum, maneant in voluntate Beatorum? an Beati habeant complementum omnium desideriorum? quæ sint doles et aureolæ Beatorum? triplex quaestio est, quæ concernit beatitudinem hominis accidentalem ; de singulis pauca. Est autem *Dos* Beatorum, perpetuus animae vel corporis ornatus, vitae sufficiens, in æterna beatitudine jugiter perseverans vel in modum illius, quod sponsæ assignatur: cujus metaphor® fundamentum habetur 2*. Cor. 11. 2. et Apoc. 21. 2. *Aureola?* Beatorum quoad nomen dicuntur *coronæ*, quia dantur in præmiuni victoriæ, autem ob pie

tium, minores respectu connue magna', sive bealiludinis et gloriæ essentialis; quoad rem sunt gaudium accidentale de singulari quadam victoria perceptum a Beatis, et in corpus speciali fulgore redundans.

33. *Dicol.* Omnes habitus virtutum, qui sunt in voluntate Viatorum, manent in voluntate Beatorum quoad entitatem et substantiam, licet non quoad omnes actus et habitudinem ad eos.

Prob. prim. part. Quia omnes virtutes respiciunt honestum ut sic, et afficiunt voluntatem ad tale bonum, ac de se augent virtutem recte operandi circa illud; ergo cum hoc ad perfectionem voluntatis speciet, neque etiam includat imperfectionem perfectioni bealiludinis repugnantem, statui Beatorum concedendum est.

Prob. secund. part. Quia omnis virtus, etiam *spes* e. g. et *pernitentia*, inclinat voluntatem ad amandum bonum honestum, ut illud vel desideret voluntas. si eo adhuc careat, vel ut de illo gaudeat, si illud jam possideat; ergo omnis virtus potest habere actum, scii, amoris et gaudii, in Beatis.

Prob. tert. part. Quia aliqui actus virtutum includunt vel supponunt imperfectionem ex parte objecti, scii, absentiam alicujus boni, vel præsenliam alicujus mali; ergo virtutes non possunt haberi in Beatis quoad omnes earum actus, vel habitudinem ad illos.

34. *Dico II.* Beali habent complementum omnium suorum desideriorum, et quidem quoad objectum essentialiter beatificum semper formaliter: quoad objecta alia non quidem semper formaliter, sed radicaliter et fundamentaliter.

Prob. prim. part. Quia beatitudo habet rationem ultimi termini et perfectæ satietatis; ergo debet afferre complementum omnium desideriorum.

Prob. secund. part. Quia Beatus perfecte statim et perpetuo possidet tum intellectu, tum voluntate Deum; ergo habet complementum desideriorum quoad objectum essentialiter beatificum.

Prob. tert. part. Quia beatis animabus ante resurrectionem corporum adhuc deest illa perfectio, quæ ex conjunctione ad corpus in illas redundabit; ergo non semper earum desiderium formaliter est completum quoad objecta accidentaliter beatifica.

Prob. quart. part. Partira quia certi sunt, tempore a providentia Dei prædefinito, objecta illa accidentaliter beatifica sibi obventura: partira quia Beatorum desiderium de his objectis tantum est efficax et absolutum respective ad tempus et modum, quo ipsis Deus ea est concessurus, cum eorum desideria sint juxta mensuram voluntatis divinæ, et illi subordinate. Desideria Beatorum de rebus, quæ nunquam fient, v. g. de salute amici, qui non salvabitur, non sunt absoluta et efficacia, sed simplices quidam affectus Dei voluntati ac providentiæ subordinati, quam magis cupiunt in omnibus impleri.

33. *Dico III.* Dotes animæ beali sunt tres, Visio, Comprehensio, Delectatio.

Visio hæc non est formalis beatitudo. sed terminus fidei satians beatum ex hoc, quod jam *clare* videat ea, quæ in via cognovit obscure per fidem. *Comprehensio* non est cognitio Dei adæquata, sed terminus spei, satians beatum quod bonum desideratum jam teneat juxta illud Apost.: *sic currite,*

ut comprehendatis 1*. Cor. 9. 24. *Delectatio* est terminus amoris, satians beatura ex eo, quod summo bono, ad quod in via tendebat, jam uniatur, et in illo conquiescat.

Prob. Quia hæc correspondent tribus virtutibus Theologicis, et pertinent ad triplicem primariam circa Deum operationem.

30. *Dico IV.* Dotes corporis beati sunt quatuor, Impossibilitas, Subtilitas, Agilitas et Claritas.

Prob. Ex unanimi omnium consensu, et ex P. Cor. 15. 42. Intelligitur autem per *Impossibilitatem* non incapacitas sensationis aut receptionis etiam convenientis et perfectivæ, sed dispositiva resistentia cuilibet contrario: per *Subtilitatem* vis penetrandi, sive jus, quo Deus tenetur ad libitum beati efficere illam penetrationem, quamvis ejus corpus maneat quantitativum cum debito partium situ et extensione ad locum sibi convenientem: per *Agilitatem* virtus facillime et celerrime movendi corpora de loco in locum: per *Claritatem* eximia lux et splendor cum diaphaneitate, cum proprio tamen colore consistens, et pro libitu beati resplendens vel obiectus.

37. *Dico F.* Aureola assignatur triplex, sicut triplex est hostis. 1a. est Martyrum qui mundum, h. e. tyrannos vicerunt contemptu mortis, quæ est malum maximum, quod homines inferre possunt; de his Apoc. 7. 9. dicitur: *Amicti stolis albis, et palmee in manibus eorum.* 2a. est Virginum, qui et quæ carnis oblectationes vicerunt, integra corporis et animi puritate servata; de his Apoc. 14.3. et 4. *Cantabant quasi canticum novum, et nemo poterat dicere canticum, nisi etc.. Hi sequuntur Agnum.* 3a. est Doctorum, qui fidei et morum dogmata tradendo, prædicando, salutariter monendo etc. diabolum expulerunt ex hominum cordibus, tanquam affectato suo regno; de his Dan. 12. 3. *Qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates.*

ARTICULUS IV.

DE AFFECTIONIBUS BEATITUDINIS QUOAD TEMPUS.

§ I-

.In Beatitudinem antecedit Regnum Cieliarum.

38. *Nota* 1. Cuiusmodi docuerunt, justos post generalem resurrectionem cum Christo regnatos in terris per mille annos, priusquam ad visionem Dei in cocio recipiantur. Duplex erat Millenariorum classis: 1a. eorum, qui prope Hierosolymam cum religione Judæorum magnificentius restauratam Beatos omnibus epularum, nuptiarum et libidinum voluptatibus finituros per mille annos dicebant; horum auctor erat Cerinthus Simonis Magi discipulus, qui legis etiam Mosaicæ ceremonias, sacrificia et precepta restituenda esse asserebat: assecclas habuit Marcionitas et Apollinaristas. 2a. classis est eorum, qui dixerunt, delicias, quibus Beali essent fruituri per mille annos, vel esse innoxias et concessas, vel spirituales duntaxat; horum auctor fuit See. 11. Papias *Episc. Hierapol.* discipulus Joannis Presbyteri Ephesini, quem

ipse in suis scriptis distinguit a Joanne Ajmst., vir admodum mediocris quidem ingenii, ut eum Et skb. l. 3. *Hist. c. ult.* vocat; sed ob antiquitatem tamen suam et studium Traditionum, quas collegit libris 3. *de Interpretatione. Oraculorum Dominicorum* inscriptis, primis Ecclesia' Patiubus erat in veneratione, et etiamnum *Marlyelogio* 22. Febr. seu Sanctus insertus legitur: hunc secuti sunt S. Just., S. Iren., Tertull., Lactant., et Severus Suunt.; et iu eodem errore aliquando se fuisse testatur S. Aug.

39. *Nola* 2. Contra utramque classem iisdem etiam temporibus scripsere viri doctissimi et sanctissimi. Dionys. Alex., Oig., Hier., et alii. Error *primer* classis rejectus quidem fuit ab omnibus ut bæresis: *secunda** autem classis toleratus est aliquandiu, tum ob auctoritatem patronorum, tum quia bac ratione magis recedebatur ab errore Oigenistarum, qui negabant resurrectionem fieri cum membris humanis; unde, etiam sibi caule incedendum fuisse scribit S. Hier. Præf. iuL. 18. *in Isa.*, ne. dum in resurrectione contra Origenistas assereret omnia in corpore humano fore membra, etiam usum eorum more Millenariorum videretur adsluere. Ibi vero Apollinaris inter cæteros errores pertinacius hunc defenderet, etiam una cum aliis ejus hæresibus a Damaso damnatus est. Videbatur ab eo tempore hic error quasi sepultus, donec sub Sec. XVII. finem Pietistæ quidam cum resuscitarent, ex quorum numero pluies an. 1693. et 94. in Pensylvaniam secesserunt, regnum hoc millenarium sub plena conscientiae libertate jam fundaturi.

40. *Dico. Regnum Chiliastarum est fictitum.*

Prob. I. Regnum Christi non est terrenum, nec certo numero definitum, ut habetur ex Script. *Regnum meum non est de hoc mundo* Joann. 18. 36. *Regni ejus non erit finis* Luc. I. 33. et hoc tanquam certum suo Symbolo inseruit C. Constant. l. adversus Apollinaristas.

Prob. II. Post resurrectionem universalem non erunt pro justis voluptates corporeæ, quia *in resurrectione neque nubent, neque nubentur* Matth. 22. 30. *Regnum Dei non est esca et potus* Rom. 14. 17.; ergo.

Prob. III. Post judicium ultimum sententia Judicis in reprobos: *Ile in ignem æternum, dabitur statim execution!*; ergo et sententia injustos: *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum* Matth. 23. 34.. præsertim cum F. Thessal. 4. 13. et 16. legatur: *Mortui... resurgent primi: deinde nos, qui vivimus,... simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus.*

4L *Objic. I.* Apoc. 20. aperte statuitur Regnum Christi cum Beatis per *mille annos*: nam 1°. dicitur diabolus ligatus per mille annos. 2°. Fore duplicem resurrectionem, *primam* justorum, qui regnabunt per mille annos, *alteram* impiorum, quæ consequetur hoc intervallum. 3°. Dicit Joannes, se vidisse animas decollatorum per mille annos regnasse cum Christo, cæteros vero inortuos non vixisse; ergo.

R. 1. *Tr. A. N. C.* Millenarii suum regnum statuunt post resurrectionem et judicium: S. Joannes autem regnum illud statuit ante adventum Anti-Chiusti, quia ibid, dicitur: *Cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satan*; et ante resurrectionem, quia hæc modo ibidem dicitur futura post persecutionem Anti-Christi; ergo aperte convellit errorem Chiliastarum.

R. 2. 1). A. Statuitur regnum Ghhisti in animabus Rc.alorum per justificationem C. 1. Eliam in corporibus per glorificationem .V. J. Item: statuitur regnum per mille annos, *to mille annos* sumendo pro indeterminato numero annorum, qui ab adventu Christi in mundum usqitcad ejus adventum in judicium decurrent C. Sumendo pro determinato annorum numero, et determinate .V. Atque hæc responsio convenit singulis probationibus adjectis; nam

Ad 1. Diabolus ligatus est quoad libertatem Christianis nocendi toto hoc tempore, quia Christus venit in primo adventu, ut *dissolvat opera diaboli* F. Joan. 3. 8., et ut *Princeps mundi ejiciatur foras*. Joan. 12. 31.

Ad 2. Duplex est etiam animarum justarum resurrectio: *prima* per justificationem, *altera* per glorificationem; et ita explicat Aug. L. 20. *de Cio. c. 7.* Vel duplex est ita, ut prima sit glorificatio animæ solius, secunda animæ et corporis simul, uti explicat S. Amur.

Ad 3. Cæteri mortui non vixerunt, sed habuerunt duplicem etiam mortem duplici resurrectioni Beatorum mox explicatae oppositam.

Inst. Apoc. 21. 3. dicit Christus: *Ecce nova facio omnia*, quod intelligendum de Hierosolyma, Lege et Sacrificiis Mosaicis ad mentem Chiliastarum restaurandis; ergo.

R. V. A. Hæc enim triplici sensu a PP. et Interpret. vel de anima, vel de Ecclesia, vel de cœlesti gloria recte ac vere explicantur.

42. *Objic. II.* Si non admittatur Regnum Chiliastarum, stare nequit veritas verborum et promissionum Christi, qui Matth. 26. 29. ait: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei*; item Luc. 22. 29. et 30. *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno Patris mei.* Denique Matth. 19. 29. *Omnis, qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit, quæ omnia sine deliciis corporalibus nequeunt intelligi*; ergo.

R. D. A. Stare nequit veritas verborum et promissionum Christi metaphorica, eaque primario intenta .V. A. Litteralis, et quæ non intendebatur, *Tr. J.* 1° quidem textus secundum litteram explicari potest cuin S. Chrys. in l. c. de tempore illo, quo Christus post resurrectionem adhuc versatus est cum discipulis bibens et manducans; 2l, ad litteram intelligi nequit, cum alias regnum Dei nihil esset, nisi esca et potus, contra rationem et Scripturam: neque etiam 3U quia ut S. Hier, in l. c. ait: *Si in caderis digna sit repromissio, in uxoribus apparet turpitudine, ut qui unam pro Domino dimiserit, centum recipiat in futuro.* Dein impossibile est, centum patres aut matres accipere. In sensu autem mclaphorico Ius et 2U significat abundantiam gaudiorum tum animæ tum corporis Beatorum: 3U significat tum spiritualia bona, tum etiam corporalia beneficia ex mutua charitate obvenientia in hac etiam vita illis, qui terrenis remmtiarint; promittitur enim centuplum in pnesenti vita, ut ex eodem textu apud Mare. 10. 30. Luc. 18.30. constat.

Inst. Si plane rejiciatur Regnum Millenariorum; ergo nulla erit auctoritas Traditionis et Patrum; siquidem S. Just., S. Iren., Tertull., et alii primorum Seculorum Patres regnum illud admiserint.

R. D. *seq.* Nulla erit auctoritas Traditionis generalis, et Patrum unanimiter conspirantium, eaque ab Ecclesia continuata ac proposita. V. *seq.* Traditionis particularis, Patrum contrarie sentientium et poslinotum rejecta ab Ecclesia. C. *Seq.* Auctoritas Patrum non facit locum Theologicum, nisi sit unanimes aut ab Ecclesiv recepta, qualis non est illa Millenariorum.

43. *Observe. I.* Quod Papias regnum illud et alias etiam parabolas exoticas, relationes item fabulosas suis libris inseruerit, ortum habet ex mediocritate ejus ingenii: cum enim quacumque demum ipsi acoævis quondam cum Apostolo quopiam aut discipulo Christi hominibus dicerentur, sine ullo examine admitteret, et figuratas locutiones non secundum sensum, sed ad litteram acciperet, nihil pronius erat, quam ut eum in errorem præcipitaretur. S. Justin. per Apocalypsin S. Joan, male intellectam inductus est in hanc, sententiam, ita tamen, ut Millenarios hæreticos blasphemiae argueret, *Christianos* vero aliter sentire diceret, neque inde unionem fidei Catholica' cum illis abrumperet. S. Irenæum duplex ratio in eandem sententiam impulit: I^o. Auctoritas quorundam VV. et presertim Papiæ, qui illam ceu Apostolicam traditionem vendiderat: 2°. Quod a Marcionitis aliisque Hæreticis voluerit quam longissime abire.

Quod Tertullianus in Montanismum lapsus regnum Millen, admitteret, haud mirum est, cum illud esset ex Montanistarum revelationibus una. Magis mirum est, Severum Sulp. potuisse fieri Chiliasmam, cum de S. Martini ad cadum ascensu pervisum etiam factus sit certior, et ad Aurelium Diae. data epistola id confirmant. Libri autem tres *Dialogorum* ab eo editi, in quibus predictum errorem asserit, non æquali a Catholicis plausu excepti sunt, quin et a Gelasio P. inter apocryphos rejecti.

44. *Observe II.* Dogmatis Catholici assertores semper numero *plures* fuere: neque enim facta est nova revelatio, sed per continuam et non interruptam traditionem Acritas ad nos usque propagata est; PP. tamen illi et Scriptores VV. non sunt hæreseos arguendi: tum quia veritas Catholica non ita, ac modo, in luce posita, neque ultimo Ecclesie judicio erat definita; neque ab illis error oppositus cum pertinacia propugnabatur. *Qui autem, ut ait S. Aug., sententiam suam quantumvis falsam atque perversam nulla pertinaci animositate defendunt, ... quærun autem cautasollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter luercticos reputandi.*

.An Justorum animæ ante Resurrectionem universalem admittantur ad visionem Dei?

43. *Nota.* Quæstio hic est precise de animabus justorum sive ante, sive post mortem ab omni macula et poena solutis: an statim post mortem, aut saltem ante extremum judicium obtineant beatitudinem essentialem? Negarunt id Tertull., Vigilant., Armeni et Græci etiam tempore C. Flor.; quin et inter Catholicos Latinos acriter de eo disceptabatur Sec. xiv. et tempore Joannis XXII., qui mortuus est anno 1334. Eundem errorem adoptarunt

Luther. *Prædecl in Gen.* et Calvin. L. 4. *Inst.* c. 20. 23. Dicebant autem predicti omnes, animas justorum ad extremum usque judicii diem interim vel in M/m Abhaile, h. e. loco nec ca. desti, nec infero, sed intermedio; vel in *locorefrigerii*, vel *subtus aram* Dei considerare, quiescere, dormire. Affirmativam vero sententiam, quam scriptis prius illustraverat, tandem definivit Bened. XII. an. 1336. promulgata Constitutione, quæ incipit: *Benedictus* Deus. Idipsuni postea prostiterunt C. Flor. Sess. ull. in Decreto *Unionis*, et C. Tini. Sess. 25.

46. *Dico.* Animæ justorum, quibus nihil expiandum superest, statim ac corpore solutæ sunt, Deum in coelo vident.

Prob. I. Ex Script. 1°. Christus Luc. 23. 43. promisit latroni: *Hodie mecum eris in paradiso*: sed animæ latronis non promisit, nec illa intravit in paradisum terrestrem, qui non convenit animalius, sed cœlestern sive beatificam visionem, qua ab initio fruebatur anima Christi; ergo. 2°. Paulus 21. Cor. 5. 1. ait: *Scimus, quia si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cadis*: atqui tam *Græci*, quam *Latini* per domum terrestrem hujus habitationis inlelligunt corpus de terra sumptum, et per *ædificationem* ejus Deo gloriam per visionem intuitivam Dei, cum Apost. ibidem etiam dicat v. 4: *Qui sumus in hoc tabernaculo* (scii, corpore) *ingemiscimus gravati...* et v. 8. *Audemus autem et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et praesentes esse ad Dominum*; item c. 4. 16. *Sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renovatur.* Denique ad Philipp. 1. 23. *Desiderium habens dissolvi et esse cum Christo.* Ex altera vero parte beatitudo bene dicitur domus juxta Joan. 14. 2. *In Domo Patris mei mansiones multæ sunt*: Luc. 16. 9. *Ut recipiant vos in æterna tabernacula*; Ergo cum Apostolus inter dissolutionem corporis et ingressum in beatitudinem non ponat moram intermediam, animæ statim consequuntur visionem Dei. 3°. Parabola de *Ephulone* Luc. 16. 23. significat impiorum animas statim torqueri; ergo cum Deus non sit pronior ad poenas, quam præmia, animas piorum statim admittet ad gloriam.

Prob. II. Ex Tradit. Ecclesie: hanc declarant 1°. *preces publicæ*, de quibus Coelestinus P. in *epist.* 1. ad *Episcopos Gallice* ait: *Legem credendi lex statuit supplicandi*; jam vero antiquiss. *Codex Gelasianus* in festo SS. Perpetue et Felicitatis habet: *Qucesumus, ut, sicut illis gloriam contulisti, nobis indulgentiam largiaris*; in festo autem SS. Gervasii et Protasii: *Ut quos coelesti gloria sublimasti*: item antiqua oratio in festo S. Gregorii M.: *Deus, qui animæ famuli tui ceterne beatitudinis præmia contulisti etc.*

2°. Martyres et acta Martyrum, quorum spes recte dicitur fuisse fides *Christianorum*; jam vero Ecclesia Smyrntensis de obitu Polycarpi ita ait: *Pertolerantium devicto injusto preeside, immortalitatis corona recepta, cum omnibus Apostolis, omnibusque justis exultans Deum glorificat.* Arietor Synchronus de S. Symphorosa et septem ejus filiis, qui circa annum 120. passi sunt, ait: *Elegerunt magis decollari, quam vinci: passi mortem inter Angelos cum Rege æternovila fruuntur in cælis.* S. Methodius in Sec. III. apud Pii OTium ita loquitur: *Pluxa hac brevique vita dissoluta habebimus ad Deum habitationem ante resurrectionem.*

3°. SS. *PP. testimonia* ; Sec. I. S. Cleaiens ep. I. ad Cor., S. Ignat. cp. ad Rom.c. 3.6.7., Derails in !. 3. *similitudine* W. Soc. n. S. Pui.vcahp. ep. ad Philipp., Athknag. in *Apology.*, Cails Presbyter Ecel. lūmi. apud Emu. L. 3. *Hist.c.* 28. Sec. ni. Cleai. Alex. !. S. *Strom.*, Origen. !. 6. eontr. Celsiai, et L. 2. de *Principiis*, c. 12., S. Dionys. Alex, opusc. eontr. S. Iren. et 2. libris cont. *Nepotem agyptii* apud Euseil, Cvvv. de *exhort. martyr*, in *praf.* et c. 12. it. !. de *mortalitate*. Sec. iv. omnes fere Scriplores celebres tum ex professo, turn ineidenter idem defendunt ant definiunt.

Conf. Ex Conciliis. Lucan n. 11. sub Greg. X. in *professione fidei*: Florentinum in *Decreto fidei*: Tridentimm Sess. 23. de *Invocatione SS.* id ipsum diserte affirmant.

47. *Obj. I.* Sancti non accipiunt mereedem in fine vitæ, sed mundi ; ergo. *Prob. A.* Maith. 20. 8. el 9. Denarius operariis redditur ad vesperam: atqui *denarius* beatitudinem, et *vespera* finem mundi significat ; ergo.

R. D. .1. Non accipiunt mereedem nequidem incompletam, sive beatitudinem animæ in fine vitæ temporalis .V. J. Non accipiunt quidem mereedem completam, sive beatitudinem corporis et animæ in fine vite temporalis, sed in fine mundi, accipiunt tamen incompletam C. .1. *Ad Prob. D. M.* Denarius, qui datur omnibus simul operariis, datur ad vesperam C. M. Qui datur singulis seorsim *Subd.* Denarius completus C. Incompletus N. Completa quidem merces dabitur omnibus aperte sub tempus iudicii, ut innuit parabola ; hoc tamen non prohibet, quo minus jam incompleta detur singulis sub particulare cujuslibet iudicium. Ad hæc scopus parabolæ præserlim attendendus est, non autem omnes circumstanti® : alioqui etiam *murmurare*, et *habere oculum nequam* Beatis tribui deberet.

Inst. 1. Hebr. 11.39. et 40. dicitur de Patriarchis V. T. : *Ili omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissiones.... ut non sine nobis consummarentur*; ergo repromissionem et bealitudincm accipient omnes simul in fine mundi.

R. D. .i. Non acceperunt repromissiones, per has intelligendo Incarnationem Christi C. .1. Intelligendo beatitudinem *Subd.* Non acceperunt nequidem incompletam post adventum et resurrectionem Christi .V. Completam et perfectam C. Unde et dicitur: *Ut non sine nobis consummarentur*.

Inst. 2. P. Joann. 3. 2. dicitur: *Scimus, quoniam cum apparuerit* (Christus in 2° adventu), *similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est*; ergo ante resurrectionem generalem anima non recipit ullam bealitudincm.

R. A'. C. Sed sequitur tantum, gloriam Beatorum non esse manifestandam coram omnibus, nisi in die iudicii: cum enim antecedents* dixerat S. Joannes v. 2. : *Nondum apparuit, quid erimus*: postea subjungens, *cum apparuerit*, non significat, cum apparuerit Christus, sed eum apparuerit, *quid erimus*. Corn vero manifestatum fuerit quid erimus, similes Christo erimus in oculis totius mundi, quoad externam etiam gloriam *corporis*, quæ cv eo nascetur, quod videbimus eum, sicuti est ; unde patet, hunc textum similem esse illi ad Coloss. c. 3. 3. et 4. *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cum Christus apparuerit, vita vestra; tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria*.

Inst. 3. ArosT. P. Cor. 15. 32. dicit, nullam fore mereedem justorum, si

mortui non resurgunt: et 2. Madi. 12. 14. dicitur, *superfluum et vanum esse, orare pro mortuis*, si non esset spes resurrectionis ; atqui neutrum teneret, si aniinæ præmiarentur ante resurrectionem corporis; ergo.

R. 1). *min.* Neutrum teneret formaliter et absolute C. *min.* Ex hypothesi et illative .V. *min.* Qui in V. T. negabant resurrectionem corporum, plerumque etiam negabant immortalitatem animæ, volebantque, hanc simul cum corpore perire, dicentes : *Manducemus et bibamus, cras enim muriemur*, ut refert Apost. 1. c. v. 32. in qua impiorum hypothesi evidenter infert Apostolus : Si anima simul cum corpore pereat, neque hoc resurgat; ergo justifrustra laborant etc. Data autem immortalitate animæ, si corpus non resurgat, adhuc tenet illatio Apostoli, quia si corpus, quod est particeps latioris et molestiæ, non sit particeps præmii ; etiam anima non erit, cum sil eadem utriusque ratio, et ex sorte unius propter connexionem animæ cum corpore sol's alterius colligatur. Eadem est responsio *ad secundum*: qui tamen textus explicari etiam potest de spe resurrectionis ab igne purgatorii ad vitam beatam. Eodem modo explica S. Chrys., cujus hom. 39. in ep. 1. Cor. hic opponi solet.

Inst. 4. Apoc. G. 4. animæ Martyrum dicuntur delitescere *subtus altare*, et v. 11. jubentur *requiescere adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi commet fratres eorum*; ergo necdum vident Déla i.

R. D. A. Hoc ipsum tamen altare fuit in cœlo, et interim animabus datæ jam fuerunt *stolæ albæ*, ut habetur ibid. v. 11. ac cædem etiam auimæ Apoc. 7. 9. et 10. dicuntur *stantes ante thronum* concinere laudem Dei C. A. Et nihil de his convenit animabus Martyrum .V. A. Petebant quidem animæ Martyrum per postulatam vindictam resurrectionem corporum, et sic beatitudinem completam; habent tamen jam incompletam, scii, animæ, quæ per concentum laudis divin® et stolam albam significatur; unde S. Bern. Senn. 3. in Festo SS. OO. *Accipiunt jam singulas stolas, sed non vestiuntur duplicibus, donec et nos vestiamur*. Quæ de altari *Thymiamatis*, sub quo animæ, et de altari *Holocausti*, sub quo corpora sunt sepulta, dicuntur, sensum allegoricum spectant.

Nimirum sicut ANiAi.Eanle Christum dicebantur esso in *promptuariis* seu *cellis*, h. e. in limbo, expectantes Christum et beatam resurrectionem : ita post Christum dicuntur esse *sub altari Thymiamatis*, h. e. in coelo, exspectantes unionem cum corpore, ut illo vestitæ super altare quasi eleventur ad perfectam gloriam et consummatam bealitudincm. Erat altare Thymiamatis, altare Oraculi, sive Sancti Sanctorum, quod est proprie locus Sacerdotum, quales sunt hæ animæ Beatorum, Apocal. 20. G. Quippe erat Sanctura Sanctorum solius Dei habitaculum, in quod nonnisi summus Pontifex, ctduntaxat semel in anno ingrediebatur; Pontifex vero Christum repræsenlat, non Sanctos.

Corpora Sanctorum dicuntur esse sub *altari Holocaustorum*, h. c. in terra: nam hoc altare erat in atrio, quod terram denotat ; unde sub illo corpora terrena Martyrum sepulta dicuntur; et quidem *sub altari* vehit abscondi, tegi et latere, donec in resurrectione glorioso corpore donate se suamque gloriam ac lauream Martyrii universo orbi palam ostentent.

Inst. 5. Uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit 1a. Cor. 3. 13. ; ergo

omnes probandi sunt igne conflagrationis, quæ præcedet iudicii diem, ac proin ante hoc tempus nemo admittitur ad visionem Dei.

R. 1). C. Omnes, quos conflagratio reperiet in corporibus agentes, illo igne probandi sunt C. Omnes omnino, qui jam antea carne exuti, et igne purgatorio purgati sunt, adeo ut eousque in purgatione maneant .V. Hanc enim opinionem repugnare traditioni Ecclesias, patet ex ep. 52. Cypriani, Constitutione Bæd. XII., CC. Flor., et Tiun. et communi Catholicorumsen.su, sibi persuadentium, animas in purgatorio juvari et liberari posse sacrificiis et piis operibus viventium.

48. *Obj. II.* Ecclesia orat pro defunctis etiam Sanetis, Patriarchis, Apostolis et Martyribus, ut constat ex VV. liturgiis SS. Manci, Basilii, Curyssotomi, Epiphani et aliorum; ergo credidit Ecclesia, animas separatas necdum frui visione Dei.

R. D. .4. Orat pro Sanctis, ut eorum gloria in nobis et imitatio augeatur, prout ait Bellarm. C. -i. ut inde levamen aliquod accipiant .V. .4. Sic enim oratio habet in Missa: *Suscipe S. Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam..... Jesu Christi, et in honorem Sanctorum, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem, et illi intercedere pro nobis dignentur in cadis, quorum memoriam agimus in terris.*

Inst. 1. Cap. cum Martha- de celebr. Missæ, antiqua oratio in festo S. Leonis erat; *annue nobis, Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosint oblatio.* Item in Ecclesia summa Aquisgran. singulis annis adhuc dicitur Missa de *Requiem* pro anima Caroli M., qui tamen in Martyrologiis apud Bullandum 28. Jan. inscriptus est catalogo Sanctorum.

R. 1). .4. Et luee oratio fuit statim post mortem S. Leonis scripta et in anniversariis adhibita, quando nondum celebrabantur festa Confessorum C.A. Fuit etiam semper retenta, nec mutata .V. .1. Mutatam illam orationis formam, quamvis, quando mutata sit, nescire se, scribit idem Innoc. III. L. 5. ep. 131. Idem quoad *primam* partem dicendum est de S. Carolio M., et faciendum esset quoad *secundam* partem; cur autem id necdum factum sit, definire non licet, nisi forte dicatur ex eo accidisse, quod Caiolius M. non a legitimo, sed a Pseudo-Pontifice, Paschali III., in Sanctorum catalogum ritu solemni relatus fuerit, quamvis de ejus sanctitate ob silentium sequentium Pontificum legitimorum et ejus cultum publicum per Galliam, Belgium et Germaniam propagatum dubitandi non sit locus.

Inst. 2. Ecclesia orat pro omnibus defunctis, ut Deus animas liberet a poenis inferni, et de profundo lacu, ne absorbeat eas tartarus; ergo judicat, adhuc suspensam esse sortem illorum.

R. D. .4. Orat pro omnibus in sensu accommo C. .1. Absoluto *Subd.* Eadem ratione et intentione .V. Diversa C. Ecclesia sic orat, quia exhibet defunctos, quasi tum actu obirent, essentque in periculo subeundi iudicii: sicut per annum exhibet mysteria Christi, quasi tum peragerentur.

49. *Obj. III.* SS. IT. videntur contrarii; ergo. *Prob. .1.* de S. Hilario, qui Sanctos fore in regno Christi docet usque ad diem iudicii, turn vero admit-tendos ad regnum Patris: sed in regno Christi negat concedi iis visionem Dei: nam 1°. in Ps. 138. dicit; *Ilumina ista teæ necessitatis, ut sepultis corporibus*

ad inferos animæ descendant: 2°. hi Ps. 120, 8. docet. *Exeuntes de corpore ad introitum illum regni cadestis per custodiam Domini Fideles omnes reservabuntur, in sinu scilicet interim Abrahamæ collocati (quo adire impios interjectum chaos inhihet), quousque introeundi rursum in regnum cadorum tempus adveniat. 3°.* In Ps. 62. dicit, Sanctos illos desiderare conspectum Dei, cumque obtenturos post iudicium: *Tradet, inquit L. II. de Trin. Christus Deo Patri regnum, et tunc quos regnum Deo tradiderit, Deum videbunt; ergo.*

R. .V. .1/. Nani regnum illud Christi in Ps. 57. vocat *requiem adernam, sedem ac regnum beatorum, terram viventium, ibique dicit, animas in Dei susceptione requiescere: et in Ps. 65. ait; Martyres in coelestis domicilii habitationem introierunt.*

R. *Ad 1. Prob.* Vel S. Doctor loquitur de Sanctis V. T.: vel cum Tertull. existimavit, quod omnes animæ ad inferos descendant, sicut Christus, ut ait, ad consummationem veri hominis id non recusavit; sed ut Christus statim, ita ipsæ plene purgate in cælum ascendant.

R. Jd2. et 3. *Prob.* Sancti Dei conspectum desiderant, non quod eo caruerint; sed ut eo simul omnes fruuntur complete beati etiam ratione corporis: hinc ait, Sanctos in secundum regnum *rursus* introire, quod supponit, eos jam ante fuisse ingressos, *et sinum Abrahamæ* in N. T. esse ipsum coelum.

Inst. 1. S. Ambr. 1°. L. de dono mortis c. 10. docet, animas in certis quibusdam habitaculis et promptuariis usque ad diem iudicii detineri, ut tum omnes simul coronam accipiant. 2°. L. 2. de Abel et Cain c. 2. habet: *Solvitur corpore anima, et post finem vitæ hujus adhuc tamen futuri iudicii ambiguo suspenditur; ergo.*

R. iV. C. *Ad. 1.* S. Doctor quidem *receptacula subterranea* probat ex 4. Esdræi. respectu justorum V. T.; at post Christum *mansiones justorum* dicit esse *in cælis*; omnibus autem dicit expectarimercedem non essentialiter tantum, sed etiam integraliter completam, animæ et corpori publice dandam, quæ proprie corona dicitur. Mentem suam declarat c. 11. ejusdem libri, item in ep. 16. in qua scribit, *Acoleum defunctum esse possessorem civitatis æternæ, quæ in cælo est, omnia jam ipsi esse aperta, et videre facie ad faciem.*

-4d 2. D. Anima suspenditur ambiguo diei iudicii extremi, quam et ipsi Sancti nesciunt C. Suspenditur ambiguo suæ beatitudinis Y.

Inst. 2. S. Aug. 1°. c. 209. *Enchir.* et alibi diserte asserit, animas ad resurrectionem usque contineri *abditis receptaculis, et sinu Abrahamæ. 2°.* Negat, animas beatitudine jam frui, quia Tr. 49. in Joann, dicit: *Promissa est resurrectio carnis, mortis consumptio, vita æterna cum Angelis: hoc omnes simul accepturi sumus. 3°.* Idem in Ps. 43. sic loquitur: *Illa visio facie ad faciem liberatis in resurrectione servatur; ergo.*

R. *ad 1.* S. Aug. de sinu Abrahamæ dubitat, eumque distinguit a cælo, sed modo ancipiti, nec constanter: nani multis aliis in locis sinum Abrahamæ confundit cum regno coelorum; proin quamvis do loco animarum anceps, de felicitate tamen certus fuit. *Ad 2.* Non negat, animas jam frui beatitudine incompleta, sed completa; atque in eo ponit discrepantiam inter beatitudinem hominum et Angelorum, quod Angeli tanquam spiritus statim ab initio completam beatitudinem acceperint. Jd 3. 1). Illa visio quoad certum perfectionis gradum in resurrectione servatur (Quoad substantiam A. S. Aug. videtur sensisse, homines resumpto corpore habituros esse intensiorem bea-

itudinenl, cum, ut L. 12. de *lien.* c. 35. ait, anima sine corpore non possit substantiam Dei sic videre, ut Angeli rident, ob naturalem inclinatioeni ad suum corpus. S. Thomas in hunc locum Aug. dicit, bealitudmem fore extensive majorem, eum gaudium etiam sit refundendum in corpus.

Inst. 3. S. Bern. l'. Serin, i. in festo SS. ŪŪ. *Inierim sub Christi humanitate feli·Hcr Sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam Angeli ipsi prospicere, donec reniai tempus, quando non jam sub altari collocentur, sed eaaltentur super altare, (h. e., videant etiam Divinitatem.)* 2°. Item Scnn. 3. in end. Festo dicit : *Jam multi in atriis stant, e.rpectunles, donec recipiant corpora sua... in illam enim beatissimam ordinarie domum non intrabunt sine corporibus suis ; ergo.*

R. ad I. i). Sub humanitate Christi, eamque intuentur secundum se præcise spectataru V. 11 subsistentem in Verbo, sive ejus etiam Divinitatem, visione scii, simpliciter intuitiva, non tamen completa et consummata C. HæcS. Doctoris menss.it liquet ex Serui. 2. de S. Mvi.a cii. in quo dicit : */m»senli vividius est supplicare Majestati, nec jam in fide ambulas, sed in specie regnas.* Serni. 2. de S. Vier, ait : *Jam cados ingressus... vere nunc revelata facie speculatur gloriam Dei... beata visio, qua in eamdem imaginem transformatur.* Ad 2. I). Iu atriis a coelo distinctis, cl Dei m primum post resurrectionem visuras esse .V. In atriis, quæ sunt ipsum cadum, in quo post resurrectionem Deum videbunt risione perfecta et consummata, quæ ipsi dicitur domus Dei C. Atque hinc subdit l. c. *Neque præstari decet integram bealitudinein, donec sil homo integer, cui debetur.*

Inst. t. S. Curts. hom. 42. in *Malth.* docet, justos statim a morte deferri in sinum Auraiie, quem dicit, non esse in ceelu; ergo non est certa traditio, cum tot SS. PP. dubie saltem loquantur.

R. .V. C. S. Chris. videtur quidem dubius fuisse de loco, in quo persistent anima· justorum usque ad diem judicii, non tamen de earum beatitudine : dicit enim hom. 3. in ep. a<l Philip. *Justi sive hic, sive in futuro seculo fuerint, cum Urge sunt, illic tamen magis ac propius, non per accessum ac /idem, sed facie ad faciem.* Dein tametsi Patres hic fuissem dubii, primo attendenda est Traditio Ecclesiæ Horn., ut Iren. L. 3. *emit. hier,* ait : hanc autem circa hoc punctum salis exploratam fuisse, constat ex Greg. Al., qui L. 4. *Dial.* c. 25. ex professo id probat, et in Ps. i. pœnilcutiali ait; *Healitud cl animabus Sanctorum ante resurrectionem tribuitur, cl corporibus nihilominus postjudicium conferetur.* Non est opus, claram et apertam semper traditionem viguisse apud omnes PP., quia interdum insistitur fundamento, licet clara connexio non appareat, dum veniente ælate magis elucescat.

50. *Obj.* IV. Judicium bonorum cl malorum futurum est in *novissimo dic*; ergo et præmia ac punire eousque differentur : quia alias frustra futurum esset judicium, si jam reddita essent præmia.

R. 1). A. Judicium generale et palam sumendum erit in novissimo die C. J. Particulare, in quo singulis reddatur secundum opera eorum .V. A. Neque judicium generale futui uni frustraneum erit, quia cedit ad manifestandam Di i justitiam et misericordiam, clarificandum (ilium hominis, laudem bonorum et ignominiam malorum, judicandum totum hominem.

Inst. I. Anima Christi ante resurrectionem suam non ascendit ad cœli, sed prius descendit ad infernum ; ergo et omnes Sancti post mortem in inferno erunt usque ad resurrectionem : siquidem Christi *requies, resurrectio et ascensio* fuerit exemplum nostrum.

R. I). 1. Non ascendit ad cadum corporeum C. Ad cadum formaliter tale, scilicet, beatitudinem essentialem A'. Deinde .V. ('. ob apertum discrimen inter Sanctos I. T. et .V. 7', quorum primis cadum clausum, secundis cadum apertum per Christi passionem fuisse, scribit Arc. L. 20. *de Civ.* c. 19. Denique Christi *requies, resurrectio et ascensio* est exemplar nostre quantum ad corpus, quod quiescet in sepulchre, resurget et ascendet ad gloriam; non (placet ad animam : nam Christi Anima non descendit ad inferos, ut nobis dani illuc demonstraret, sed ut inde Patres educeret.

Inst. 2. Videtur fieri injuria corpori, si anima prius, quam corpus, prae-mietur; cum tamen utrumque ad meritum concurrat.

It. .V. A. Turn quia corpus et anima faciunt tantum unum suppositum, unde corpus laqueum pars ex se non intelligens non habet jus contra animam, quod cedatur : tum quia anima proprie et principaliter est causa meriti : tum quia anima separata est capax gloriæ, non item corpus separatum.

Inst. 3. Dæmones non puniuntur ante diem iudicii, ut colligitur ex Matth. 8. 29. Luc. 8. 31. et ex doctrina Patrum; ergo nec impii puniuntur; nec boni premiabuntur ante diem iudicii.

R. A'. A. Vide dicta superius. Id quidem verum manet, dæmonibus tempore iudicii adhuc majora imminere tormenta per futuram in inferno detentionem perpetuam, quia tunc non poterunt amplius nocere hominibus, atque eorum fraudes et imbecillitas patebunt.

QuæRES. In Joannes XXII. *tenuerit, animas hominum ante iudicium extremum non, videre intuitive Deum.*

51. R. I. Joannes Papa nihil in hac materia *definivit*; testantur hoc : 1°. TT. Parisienses, qui a Philippo Valesio Rego Franciæ ad discutiendam hanc de animabus Beatorum controversiam congregati, in sua censoria animadversione anno 1333. edita ita scribunt : *Quidquid in hac materia Joannes XXII. dixit, non asserendo seu opinando protulit, sed solummodo recitando.* 2°. Testatur hoc Bene». XII. in Consi, sua cit. 3°. Testatur id ipse Joannes, tum in epist. ad Philippum Franciæ Regem data, ubi dicit, se nulla ex Patribus attulisse pro ista sententia, nihil autem de suo dixisse : tum in Consistorio publico coram Cardinalibus habito, ut referi Pfolomeus Lucensis L. 24. hiat. Eccl. c. 42. quamvis huic Papæ inimice favens.

52. R. II. Non constanter, nec revera tenuit hanc sententiam contrariam; Inra. constat ex ejus verbis, quæ pridie mortis suæ protulit, et Bene». XII. sub Constitutioni inseruit : *Fatemur et credimus, quod animae purgative, separatae a corporibus sunt in cœlo, cœli regno et paradiso, et cum Christo in consortio Angelorum congregatae.* et vident Deum ac divinam essentiam facie ad faciem clare, in quantum status et conditio compatitur animæ separatae. Tum colligitur tum ex dictis supra, tum ex ejus factis: nam I'. misit pro-

fessionem fidei ad Armenos et Persas, in qua ponit verba Concilii Lugdun.: *Credimus illorum aninuis, qui post baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt: illas ctia in, quæ post contractam peccati maculam vel in suis manentes corporibus, vel iisdem eæta sunt purgata.; mox in cadum recipi;* quibus eum dicuntur animæ in cœlo esse, et pro usu illius temporis significatur animas videre Deum, Joannes revera Catholicum dogma tenuit. 2\ In Canonizatione S. Thomæ Aquin., S. Ludovici Tolosani, et S. Thomæ Herfordiensis idem dicit, eorum animas in cœlo inorari etc.

Si ais 1°. Joannes P. pro sententia opposita scripsit librum: voluit libere de hac re disputari: id ipsum etiam petiit a Rege Franciæ; ergo tenuit illam sententiam.

R. D. J. El hæc agendi ratio eo tendit, ut veritas vel potius certitudo magis innotesceret propter Graecorum dissensionem C. Secus .V. Dein librum illum scripsit ante Pontificatum; insuper apud Regem Franciæ protestatus est, non misisse se Gerardum *General. FF. min.*, et alios, ut hanc sententiam prædicarent. Denique ex his plus non infertur, quam quod sententiæ oppositæ aliquando faverit.

Si ais 2°. Ockamus, Mvrsiltos, Gerson, Adrianus VI., et Calvin, testantur suis scriptis, Joannem errasse, imo errorem definivisse; ergo.

Ockam. et Marsil. Ludovico Bavaro Imperatori a Joanne XXII. excommunicato et deposito fuere mancipati, adhæserunt Autipapæ Nicolao V. ab Imperatore intruse, et multa ex professo tum contra Pontificem, tum contra Pontificiam Sedem impudenter et erronee scripserunt. Gersonem (quem Calvinus ineptissime dicit Joannis synchronum, cum tamen hic obierit an. 1334. juxta historicos omnes, Gerson autem modo natus sil an. 1363. juxta Tiu-THOM. de *Scriptoribus Eccles.* ni in Wtorsan credulitas Ockajio et Marsilio adhibita perduxit ad illum errorem Joanni affigendum. De Adriano P. ait Emin. Gotti T. L. Feræ *Eccles.* c. 11. §. 1. n. G.: *Dicendus est is ita scripsisse, cum adhuc esset Theologus Lovan., et ejus opera, suscepto jam Pontificatu, sub ejus tunc Pontificis nomine iterum fuerunt impressa.* Calvinum nequidquam moramur, cujus hic. quinque mendacia detegit Bellarm. de *Sanet. Beat.* c. 2.

Si ais 3°. Joannes P. in tibus concionibus publice hunc errorem docuit, ut refert Raynaldus auctor coævus ad an. 1331.: vetuit etiam, nequis gradum Magisterii consequeretur in Acad. Paris., ni sacramento se obstrinxisset ad illud dogma defendendum, ut refert Ockamus: jussit adeo incarcerationi et vexari eos, qui contrarium docuerunt ac prædicarunt; ergo.

R. .V. .I. Nam 1°. Raynaldus id solum testatur, quod jusserit Pontifex, ut Magistri Paris, quæstionem in utramque partem agitent, et neutrum pro fidei dogmate ante proponerent, quam a Sede Apost. fuerit hoc dogma declaratum. 2°. Ockamus, ut dictum, non meretur fidem. 3°. Aon jussit, incarcerationi eos, qui precise contrarium docuerunt, sed qui illud ceti dogma fidei ante Ecclesiæ definitionem prædicarent, et contra sentientes hæreseos arguerent.

Sinis i°. Philippus Yalesius. graves minas intentavit Joanni, nisi revocaret sententiam: atque is in duabus Declarationibus fidei expresse illam revocavit, prout refert Petrus de Alliaco; ergo Pontifex erravit.

R. .V. .I. nam 1°. Petrus de Alliaco 70. annis vixit post Joannem, ac proin

deceptus inde videtur, quod minas intentatas Gerardo, qui sententiam de dilatione visionis bealificæ usque ad generale judicium publice prædicaverat Parisiis non sine multorum offensione et scandalo, in ipsum Pontificem detorserit: harum enim minarum millam faciunt mentionem Scriptores cornu, neque de illis conqueritur Joannes in epist. ad Philippum Hægein, sed tantum de minis intentatis contra Religiosos; et DD. Parisienses snpra relati videntur contrarium insinuare. 2°. Non revocavit absolute, sed condilionate, si scilicet aliquid contrarium fidei dixerit; nihil autem ex privato etiam sensu suo dixerat asserens, sed ambigens, paratus, si quid contra veritatem dixisset, corrigere, imo actu corrigens; adeoque nullum ex ejus dictis et factis pnejudiciu in Cathedra Apost. sequitur. Id tamen fatendum est, Joannem P. plus æquo in erroneam illam sententiam propendisse, nec usum esse ea providentia, ut everteret malignam expositionem; quanquam si morte pneventus non fuisset, re penitius discussa veritatem procul dubio definiisset, uti testatur Bened. XII. ejus successor.

§ III.

An justorum animæ nondum plene purgatæ in Purgatorii panis detineantur?

53. *Nota.* Cum status gratiæ sanctificantis compatiatur reatum pœnæ temporalis et culpæ venialis, possunt aniinæ justorum decedere vel sine utroque reatu; quo casu eas statim admitti ad visionem Dei, supra probatum est; vel cum alterutro, aut etiam utroque; quo casu non quidem damnari poterunt, quia juxta omnes certum est ac de fide, animas justorum, h. e. in statu gratiæ sanctificantis decedentes ab inferno liberas esse; sed nec gloriam statim adire, quia Apoc. 21. 27. *Nihil coinquinatum intrabit in regnum coelorum;* attamen cum illis jus ad gloriam maneat, quæ differri, non autem frustrari potest, quæritur, an detur *Purgatorium*, id est, locus et status in altero seculo a loco et statu tam beatitudinis, quam damnationis distinctus, in quo animæ justæ reatum aliquem temporalem habentes, satispatiendi solvant debitum residuum jusiitæ divinæ? Præter veteres hæreticos, Aerium, AValdenses, Apostolicos etc. *Purgatorium*, uti et suffragia pro mortuis respuit Luthierus, asserens, animas solum purgari in vita et in morte: Calvin. L. 3. Inst. c. 5. § 6. dicit, *Purgatorium exitiale Satance commentum, quod Christi crucem evacuat, quod contumeliam misericordia? Dei non ferendam irrogat, quod fidem nostram labefacit et evertit.*

54. *Dico.* Datur Purgatorium, in quo animæ justæ nondum plene puigatæ salispaliuntui.

Prob. I. ex I. T. 2. Mach. 12. 4G. dicitur: Sancta ergo et salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur. Horum verborum sensus non est, qupd Judas jusserit orare pro mortuis, *ut resurgant;* sed iste: Judas religiose cogitans de futura resurrectione, ac proin de immortalitate animæ, at formidans, ne animæ interfectorum propter peccatum aliquod in alio seculo puniantur, jussit pro iis orationes offerri et sacrificia, *ut a peccatis solvantur.* Ideo autem\ 13. cl44. simul memorantur resurrectio mortuorum, atque animæ immortalitas, quia cum anima sit pars hominis et quidem ceu n.

forma corporis, non est verisimile, quod Deus soluerit animam perpetuo vivere sine corpore. Hinc Christus Matth. 22. ut probaret resurrectionem contra Sadducaeos, & 70, inquit, sum *Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob*, ac subjungit: *non est Deus inortuorum, sed viventium*; inde vero non potuisset inferre, ergo mortui resurgunt, nisi supponatur, quod resurrectionem de resurrectione corporum et immortalitate animarum pro una eademque accipi: posset namque alias negari consequentia, quia Deus esset *Deus viventium*, siquidem animæ vivant, quamvis corpora non resurgant. V. num. 60. Inst. 3.

Christus. hom. 32. in Matth. ususest Tob. I. 18. ad stabiliendam hanc veritatem: *Panem tuum et vinum tuum super sepulturam justi constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus*. Origen, hom. 25. in Num., Ambrosius in Ps. 36. et 118. adducunt Ps. 65. 12. *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium*, intelligentes per aquam Baptismum, per ignem Purgatorium. Anselmus. L. 20. de Civ. c. 25. illud Isa. 4. i. *Lavabit Dominus sordes filiorum et filiarum Sion, et sanguinem emundabit de medio eorum spiritu judicii et spiritu combustionis*, de Purgatorio explicat.

Prob. II. Ex. V. T. 1°. Matth. 12.32. ait Christus: *Qui autem dixerit verbum contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro*; ergo peccata quædam in futuro seculo remitti possunt per suffragia Ecclesiæ: ita inferunt S. Augustinus. L. 12. de Civ. c. 21. et L. 6. in Julian, c. 5., Gregorius. P. L. 4. Dial. c. 39., Beda in c. 3. Marci, Bernardus. hom. 66. in Cantic., qui hoc uno textu usus est contra præsentem hæresin sui temporis. 2°. Luc. 12. 58. et Matth. 5. 25. et 26. *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es cum eo in via, ne forte tradat te adversarius judici, et judex tradat te ministro, et mittaris in carcerem*. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem; intelligitur autem per viam vita, per adversarium lex Dei vel conscientia, per judicem Christus, per ministros Angeli boni vel mali, per carcerem infernus, in quo tamen aliæ mansiones sunt pro damnatis, aliæ pro purgandis, per quadrantem ultimum peccata minuta; ex quo loco Purgatorium inferunt Tertullianus. L. de animæ. 17., Cyprianus. L. 4. ep. 2., Origen. hom. 35. in Luc., Hieronymus, in c. 5. Matth. 3°. Item 1°. Cor. 3. 12. etc. *Si quis super fundamentum hoc superædificat aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fimum, stipulam: uniuscujusque opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet; si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse tamen salvus erit, sic tamen, quasi per ignem*.

Intelliguntur hic per fundamentum Christus, per ædificantes Apostoli, vel ii, qui fidem Christi deferunt ad populos Evangelii ignaros; per aurum, argentum et lapides pretiosos doctrina utilis utiliter et cum bono exemplo proposita; per ligna, fimum et stipulam doctrina curiosa, inutilis et sine fructu proposita; per diem Domini dies judicii vel particularis, vel ut plerique volunt, universalis, ut sensus sit: salvus erit, ut illi, qui per ignem transierunt; ex quo, cum duntaxat manifestatur publice in extremo judicio, neutiquam sequitur, quod nullus Sanctus ingredi possit in cælum ante diem extremi judicii, id quod damnatum a Cone. Flor.; per ignem opus probantem severum Dei judicium omnia examinans, non vero ignis purgans et affli-

gens, tum quia opera igne materiali examinari non possunt, et Apostolus aperte distinguens inter opera et operantes, hos dicit per ignem, h. e. Purgatorii transire, et illa per ignem, h. e. judicii probari: tamen quia sequeretur, omnes etiam sanctissimos transire et salvari per ignem Purgatorii, cum per ignem, de quo hic sermo est, omnes probentur: tamen quia iudicium Dei rectissime vocatur *ignis*, ulpote purissimum, celerrimum, efficacissimum, et maxime penetrativum, Ban. 7. Malach. 3. Ileb. 42.; tandem per *ignem, per quem transiens salvus erit*, ignis Purgatorii. Hoc loco utuntur Ambr., Hier.; Aug., Greg. M.

Denique P. Cor. 15. 2(1. *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid baptizantur pro illis?* Intelligitur hic *baptismus lacrimarum et poenitentiae* per orationes, jejunia et eleemosynas, ita ut sensus sit: quid facient, qui orant, jejunant, et affligunt se pro mortuis, si mortui non resurgunt? ita exponunt Ephrem in suo Testam., Petrus Cluniac. contra Petrobrus., Dionys., Hugo et alii in hunc locum.

55. *Obj. 1.* Ex verbis Christi Matth. 12. 32. non sequitur: peccatum in Spiritum S. non remittitur in *futuro seculo*; ergo quaedam alia remittuntur in altero seculo, cum ex negatione non sequatur affirmatio.

R. 1). A. Non sequitur secundum leges dialecticæ C. J. Secundum leges prudentiæ. V. J. Inepta esset divisio a Christo facta, si alterutrum membrum non subsisteret, sive si nullum daretur peccatum in *futuro seculo* remissibile; sicut inepte quis diceret: neque in hoc seculo nubam, neque in futuro, quia in futuro nullæ erunt nuptiæ. Adde, quod, cum dixisset Christus Joann. 18. 36. *Regnum meum non est de hoc mundo*, Pilatus intulit v. 37. *Ergo Rex es tu?* quam illationem Christus approbavit, et non respondit, affirmationem ex negatione non recte sequi.

Inst. 1. Potuisset Christus dicere: Hoc peccatum nec in hoc seculo, nec in inferno remittetur, quin tamen hinc colligere possemus peccata remitti in inferno; ergo a pari.

R. A'. C. *primum* enim fuisset ineptum, tum quia opponeretur tempus loco, scilicet, seculum inferno; tum quia constat, non fieri remissionem in inferno; horum autem neutrum *de secundo* dici potest.

Insl. 2. τὸ *neque in hoc seculo, neque in futuro*, significat idem, ac in internum, juxta illud Marci 3. 29.: *Aon habet remissionem in ælernum*: atqui τὸ *ælernum* significat hic tantum tempus præsentis vite, sicut Petrus dixit Christo Joan. 13. 8. *Aon lavabis mihi pedes in ælernum*; ergo.

R. Tr. M. Quia Marcus fuit compendiator Matthæi, proinde ille ex hoc language copiosiore potius explicari debet. Adhæc Christus id dixit, vel ut habet Matthæus, vel ut habet Marcus, vel ut habet uterque? si primum et ultimum, habetur intentum: si secundum, quod probabile non est; ergo Matthæus duce Spiritu S. exposuit verba Christi, et si non inepte exposuit, indicavit, aliqua peccata dimitti in futuro seculo. Atque sic recte SS. Patres ex hoc modo loquendi, neque in hoc, neque in futuro seculo, inferebant, esse peccata post hanc vitam remittenda. iY. m. et parti. τὸ *in ælernum* apud Marcum ut sumatur proprie, debet sumi et pro hoc et pro futuro seculo; quod autem τὸ *in ælernum* a Petro prolatum sic sumi non possit, habetur ex eo,

quia in *fututo* .v. *ulo* non Liantur pedes, *eI/* *luilam* phrasi hebraica passim durali*mem longi temporis sonat.

Inst. 3. *Ciuhvh'* hic liquitur de remissione culpa.; ergo nihil exin pro*kdnr pro remissione pœnæ in *Purgatorio*.

R. */*. J. IXK|nitur de remissione culpa' peccati venialis C. Tantum de remissione culpa, el non simul de remissione pœnæ peccati mortalis .V. Sensus Christi est hic : peccatum in Spiritum S. nec quoad culpam, nec quoad pœuain, nec in hoc. nec in futuro secuto remittetur, cum e contra alia peccata vel remittantur in hoc seculo quoad culpam et pœnam saltem æternam simul, vel in futuro remittantur quoad culpam et pœnam simul, ut sunt venialia, vel in futuro tantum remittantur quoad pœnam, ut mortalia.

lost. I. Christi s hic comparat alia jæccata mortalia cum peccato graviore in Spiritum S.; ergo si negaret peccatum in Spiritum S. remitti in futuro, assereret alia minora quidem, sed tamen mortalia ibidem remitti : atqui hoc etiam juxta nos esi falsum; ergo.

R. *D. seq.* Assereret peccata licet minora, sed tamen mortalia ibidem remitti quoad pœnam, el sic compleri quoad remissionem C. Quoad culpam A*.

Inst. Chustes duntaxat dicere vult, quod blasphemia in Spiritum S. in hoc judicio, el in novissimo non remittatur; et Luc. 12. 10. solummodo dicitur, quod non remittatur : sed ita nulla fit mentio Purgatorii ; ergo.

R. *dd* 1. *T. J/.* V. *m.* nam quinam erunt, quibus hic non est remissum, et in judicio remittetur? nonne illi, qui aut venialium purgatione indigebunt, aut solius jHinæ debitores erunt? qui enim hinc cum injustitia decedunt, certe in judicio non absolventur. *Ad* 2. Lucas mo lo loquendi apud Hebræos usitato solum indicat, quod blasphemia in Spiritum S. difficulter remittatur.

/ >. 06j. II. Eccles. 11. 3. dicitur : St *ceciderit lignum ad Ai/strum aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit ; non igitur datur locus tertius, seu Purgatorium.*

R. *i'*. Sensus litteralis agit de morte hominis, et est hic : Sicut lignum aliquando cadit, et ibi manet ac putrescit, ubi cecidit: sic homines necessario moriuntur, et si mortui fuerint, per *se* nunquam resurgent; unde textus hic contra nr>stram quieslionem nihil probat.

II. 2. Etiam si textus intelligendus sil de altera vita, nihil nobis officit : nam J. per hoc non evertitur *limbus Patrum*, qui ante Christum pie defuncti sunt, nec ad infernum tamen aut cœltim devenerunt; ergo nec evertitur Purgatorium. 2. Etiam qui sunt in *Purgatorio*, pertinent ad co lum, quo purgati ascendent; ergo post mortem non erit nisi duplex status perpetuo mansurus.

Inst. i. In Scriptura duo tantum ordines hominum reperiuntur, quorum uni dicet Christi s Malth. 23. 34. : *I>nite benedicti*, alteri v. 44. : *fip maledicti*; item Marci 1G. 16. : *Qui crediderit el baptizato* fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur*; ergo.

R. *D. A.* Duo tantum ordines sunt in extremo judicio C. A. Slatim post mortem *Suivi*. Perpetuo mansuri C. Nequidem ad tempos ab aditu felicitatis suspendendi .V.

Inst. 2. Post tidelium mortem slatim erit premium, merces et gloria :

nam. Ps. 12G. 2. et 3. dicitur ; *Cum dederit dilectis suis somnum, rc.ee hfpredilas Domini.* 2* Cor. I. *Si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur : habemus domum mm manufaciam, adernam in cadis.* Denique (,HHlsris latroni extrema lima converso dixit Luc. 23. 43. *Hodie mucum eris in paradiso*; ergo.

R. *V. .I.* Hoc enim nec in *primo*, nec in *secundo* textu asseritur, cum post mortem possit esse hscreditas Domini, et habitatio æterna in cœlis, quin slatim a Beatis adeatur. *Primus* autem spectat etiam ad resurrectionem generalem : *secundus* tantum probare intendit, cœhitn non patere antemortem : *tertius* vero recenset privilegium paucorum, quo nec legem facit pro omnibus, nec etiam similitudinem operum et meritorum apud omnes reperit,

Inst. 3. Apoc. 14. 13. dicitur : *Beati mortui, qui in Domino moriuntur ; amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis : opera enim illorum sequuntur illos*; ergo justii omnes slatim post mortem praemiantur.

R. *V. C.* Nam vel *amodo* non designat tempus a morte, sed a fine judicii extremi, ut textus hujus capituli exigit, et S. Anselmus advertit: vel textus loquitur de viris omnino perfectis, ac praesertim Martyribus, non autem de omnibus justis, ut exponit Richard, a S. Vict. D. Thomas id explicat de laboribus hujus vitae, a quibus justii quiescunt post hanc vitam, nondum tamen apœnis, donec plene purgentur, ubi opera eorum sive retributio sequetur illos.

Inst. 4. Peccatoribus conversis nihil restat solvendum, Ezech. 18. 8. *Cum aversus fuerit impius ab impietate sua, omnium iniquitatum ejus non recordabor : nec cum peccato decedentibus aliquid proderit, ut intelligitur ex Eccles. 9. 10. Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos.*

R. *A'*. utnimque. Per *primum* textum tantum intelligitur reconciliatio hominis cum Deo, et remissio pœnæ æternæ, non autem omnis etiam pœnæ temporalis; curn David etiam post remissum sibi peccatum a Deo castigatus fuerit. Per *secundum* solum innuitur, non esse in altera vita locum merendi, quod ultro concedimus, cum animæ in Purgatorio non mereantur, sed satisfaciantur.

57. *Obj. III.* S. Cypr. ad Demetriad. ait : *Quando isthinc excessum erit, nullus jam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus* ; ergo.

II. *D. .I.* Nulla erit poenitentia, nulla satisfactio, qua impetretur remissio culpæ, et quidem mortalis C. A. Qua remittatur poena, aut fiat satisfactio pro culpa veniali .V. .I. *Primum* hic negasse S. Cyprianum, constat ex contextu. Idem respondetur ad textum Ciiijy sost. horn. 2. de *Laz.i* ubi de *Epu-lone* in peccato mortali mortuo loquitur; nec non ad textum Ambrosii L. de bono mortis, c. 2. ex simili ratione, quæ patet ex contextu.

lost. I. S. Hier, in c. 9. Amos ita habet : *Quando anima vinculis corporeis laxata, volandi, quo velit, habuerit libertatem, aut ad inferna ducetur.... aut certe ad cadeslia sublevabitur* : ergo.

R. S. Pater loquitur hic de solutione animæ per meditationem, non per mortem, prout clarum est ex subnexis. Si tamen quis inlelligat de solutione per mortem, coelum aut infernum dicimus futurum esse locum perpetuæ

mansionis pro animabus, per quern non excluditur Purgatorium temporarium.

Inst. 2. Theoputl. in c. 8. Matth. scribit: Anima egressa in mundo non errat : justorum enim anima? in manu Dei sunt; peccatorum tero et ipsæhinc abducuntur ut anima Dicitis.

R. Tantum définit, animas mortuorum non vagari super terrain, ut demones. Quamvis autem duo assignet animarum receptacula, per hoc non excluditur Purgatorium : tum quia non loquitur *exclusive*, turn quia Purgatorium ad alterutrum referri potest, cum anima? purgandæ revera sint in manu Dei, et *Purgatorium* etiam dici possit inferni pal's, vel corte locus inferno vicinus.

Insl. 3. S. Aug. ep. 80. ad Hesych. ait : In quo quemque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi dies novissimus: quoniam qualis in die isto moritur, talis in die illo judicabitur. Item ep. 54. ad Macedon, dicit, post hanc vitam non esse locum murum corrigendorum. Demum L. llypynostiti cum dixisset, primum locum esse coelum, secundum gehennam; subjungit : tertium penitus ignoramus, imo nec esse in scripturis Sacris invenimus.

R. *ad 1. D.* Ita ut per illam aequalitatem intelligatur, non crescere merita vel demerita post mortem, et hic judicium fore ad gloriam vel gehennam C. Ut intelligatur, nihil satispassiendum pro restantibus debitis, el statim omnes admittendos ad gloriam .V. *Ad 2. D.* Non esse locum morum corrigendorum perconveisionein C. Per satispassionem et remissionem pœnarum A'. .k/3. *D.* Nescimus tertium locum in sensu Pelagiano C. In catholico, intelligendo pro lirabo Patrum aut Purgatorio .V. Pelagian negantes peccatum originale statuebant pro parvulis non baptizatis locum aliquem tertium perpetuum beatusitudinis naturalis a cœlcsli gloria et gehenna distinctum; et hunc duntaxat negat Aug.; si tamen hic liber sit Augustini, de quo plurimi dubitant.

Inst. 4. Chrysost. Titeopiiyl. et Euthym. illa Christi verba Matth. 5. et Luc. 12. esto consentiens adversario tuo... explicant de judicio humano; et S. Aug. per novissimum quadrantem intelligit pœnas geheimæ ita, ut illud, donec reddas, significet aeternitatem, sicut dum dicitur Matth. 1. non cognoscebat eam, donec peperit, h. e. nunquam cognovit; et juxta illud Ps. 109. sede a dextris meis, donec ponam...; ergo exinde nihil probatur.

R. -V. C. Unus est Chrysostomus, qui literaliter explicat de judicio humano : reliqui omnes SS. PP. dicunt esse parabolam, tum quia Christus non tam serio solet instruere humanam prudentiam; saepe testatur ipse, filios hujus seculi prudentiores esse tiliis lucis : tum quia Christus non tam assertive diceret, *amen dieu tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*, cum non raro fiat, reos vel alterius favore liberari, vel perse fugere, ac nihil solvere. S. Augustini exempla non admodum urgent, tum quia non videtur recte dici posse, *donec solvas ultimum quadrantem*, nisi aliquando futurus sil finis solutionis : tum quia ex eo, *non cognoscebat eam, donec peperit*, non quidem licet inferre; ergo postea cognovit eam, bene autem ; ergo illa aliquando paritura erat, sicut ex illo, *sede a dextris meis, donec ponam*, ne inepte dicatur, *donec*, recte infertur, ergo aliquando ponentur omnes inimici Christi sub pedibus ejus.

inst. M. Maith. Sermo est de animum inimicorum et de condonandis injuriis, quæ cadunt sub grave præceptum; adeoque non de peccatis venialibus, antequam temporali Purgatorii inde quidquam evincitur.

It. Christus ea verba bis protulit, diversis occasionibus oblatis; hinc quamvis expositio S. Cyprianus, quam etiam hic sequuntur Theophyl. et Euthymius, ad textum et contextum Matthæi ulrumque tolerari possit; tamen eadem verba Luc. 12. prolata iidem nobiscum exponunt. At Luc. 17. Christus loquitur de iudicio futuro, *sint lumbi vestri præcincti... vigilate, quia, qua hora non putatis, filius hominis veniet... cum ergo vadis cum adversario tuo... ac si parabola ducta ab iis, quæ homines facere solent, diceret: uti debitores omnem dant operam, liberandi se a creditore, antequam ad iudicium veniatur: ita et vos...*

Adde *scopum et fundamentum* parabolicum: non enim sumpta est similitudo ab homicida, vel adultero, vel proditore, qui ad triremes, perpetuos carceres, mortem condemnantur, sed a *debitore* (huiusmodi enim non ob crimen, sed debitum pecuniarium, conjicitur in carcerem, donec solvat: solent autem, ut experientia testatur, ordinario homine ejusmodi post aliquod tempus egredi, et a poena liberari.

Inst. 5. S. Cyprianus et alii PP. græci in illo Apostoli P. Cor. 3. per *Fundamentum* non Christum intelligunt, sed veram fidem; τὸ *salvus erit*, ita explicant: nunquam penitus consumetur, *sed quasi per ignem*, quia semper ardebit; alii ignem conflagrationis, alii ignem tribulationis, alii ignem iudicii divini volunt esse illum, quem nos Purgatorii ignem contendimus ab Apostolo assertum; ergo ex his non fit solida probatio.

R. Si per *Fundamentum* intelligitur vera fides, sequitur omnes fideles salvari, qui fuit error Origenis. Si per *ignem* intelligitur æternus modo a græcis exposito, solutio est nimis dura, coacta, et contra communem usum Scripturæ S., quæ nomen *salutis* semper accipit in bonam partem, prout demonstrarunt PP. Latini in C. Flor., ante Iam. Sess. Porro Apostolus dicit, *per ignem*, quod transitum, non *in igne*, quod mansionem denotat. Neque intelligi potest ignis *conflagrationis*, quia alias nemo coinquinatus peccatis venialibus posset ad coelum pervenire ante iudicium extremum: neque ignis *tribulationis*, quia alias etiam, qui aedificant aurum, salvarentur quasi per ignem; adde, quod *dies Domini* in Scripturis dicatur tempus alterius vitæ, cum tempus præsens dicatur dies nostra, et quod tempus vitæ præsentis non declaret *opus uniuscujusque, quale sit*, cum tribulationes et bonis et malis communes sint: neque ignis iudicii? *divini*, contra Luth., et Calv., tum quia Apostolus loquitur de poena proprie dicta ζῆμιωθησέται, mulclabitur, quod apud græcos perfrequens est ζῆμιούσθαι θανάτῳ, morte mulctari, tura quia transitum per ignem opponit mercedi, tum quia sequeretur omnes salvari quasi per ignem.

Nec obstat, quod in eodem textu diversimode accipiatur *ignis*: hæc enim non tam æquivocatio, quam elegans allusio est hoc sensu: Dies Domini declarabitur per ignem *conflagrationis*: eadem dies declarabit per ignem *iudicii* uniuscujusque opus: et sicut dies Domini, sicut opera per ignem manifestantur, ita etiam operarii, qui purgatione egebunt, per quemdam ignem scilicet *Purgatorii* purgati salvabuntur.

58. *Obj. IV.* Christus abunde pro nobis satisfecit, ipse solus liberator et redemptor noster; ergo remissa culpa nihil satisfactionis praestandum restat.

R. *D. .1.* Satisfecit, ita tamen, ut hæc satisfactio debeat nobis applicari per Sacramenta, vel opera meritoria *C. .1.* Ita ut illa omnibus convenient sine propria vel aliena applicatione *.V. J.* Hinc Hau. 4. 24. dicitur: *Peccata tua eleemosynis redime*; Phil. 2. 12. *Cum metu et tremore salutem vestram operamini*; proin una est satisfactio, el quidem nostra, sed quro habeat meritum per gratiam, quæ impetrata nobis est per Christi satisfactionem; hæc ergo non excluditur, sed per Sacramenta vel bona opera applicari debet.

Inst. I. In baptismo remittitur omnis el culpa et pœna; ergo etiam in Sacramento pœnitentiæ.

R. *Tr. J.* Quia quamvis per baptismum tollatur praeter culpam omnis pœna futuri seculi, sive *Inferni* el *Purgatorii*, tamen temporalis hujus vitæ non aufert, quales sunt morbi et mors, aliaque vilæ incommoda. *1).* *C.* Ergo etiam in Sacramento pœnitentiæ adæquale et integraliter sumpto, etiam secundum satisfactionem *C.* Essentialiter dunlaxat sumpto, secundum abolutionem præcise *.V.* Quippe baptismus est Sacramentum regenerationis, quod operatur plenariam hominis renovationem, unde pœnas proprie tales, prioris status ultrices habere non debet, quamvis pœnalitales adhuc relinqui possint, utpole quæ etiam in statu naturæ puræ locum haberent. Sed pœnilentia est Sacramentum reconciliationis, quæ nec exigit esse omnino gratuita et liberalis, nec excludit satisfactionem in hac, nec satisfactionem in altera vita, praesertim cum hoc Sacramentum dicatur aSS. PP. *baptismus laboriosus.*

Inst. 2. Pœna est propter culpam; ergo sublata culpa cessat pœna.

R. *1).* *.1.* Pœnaest propter culpam, h. e. nulla infligeretur pœna, si nulla praecessisset culpa *C. .1.* h. e. non manet pœna, nisi maneat etiam ctdpa A'. A. Numquid Num. 20. 12. culpa infidelitatis remissa, Moyses et Aaron puniti sunt morte et exclusionem a terra promissa? numquid 2. Reg. 12. 14. peccato adulterii, et 2. Reg. 24. 13. peccato superbiæ remisso, Davidi pœnæ temporales subennæ erant?

Inst.3. Decedentes in peccato mortali statim puniuntur; ergo decedentes in gratia el charilate statim praemiantur. *Prob. C.* Charitas se habet ad praemium, sicut peccatum ad supplicium; ergo.

R. *.Y. C. et .1. prob.* Nam bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu; stare autem potest cum charilate peccatum veniale, aut debitum pœnæ temporalis, cui charitas non opponitur, et quod tamen perfectionem boni, adeoque consecutionem praemii ad tempus impedit; nullum autem *mortale* habet adjunctum aliquod bonum, per quod non sit ultimum malorum, et cum quo nihil stat, quod in altera vita mercatur praemium.

Inst. 4. Nullus est locus, in quo post hanc vitam praemientur opera bona malorum; ergo nec Ecus, in quo puniantur opera mala bonorum, cum Deis semper sil pronior ad praemiandum, quam ad puniendum.

R. *.V. C.* Quia bona opera malorum vel in peccato fiunt, et sunt mortua: vel per peccatum mortale subsequens mortificantur, adeoque nihil merentur post hanc vitam; neque illis tum datur praemium, licet Deus in hac vita concedat illis mercedem aliquam, non tamen stabili et certa lege promissam.

Sed opera mala justorum vere merentur pœnam, quæ cum non semper tota solvatur in hac vita, solvi debet in altera, quia divinæ justitiæ jura frustrari et olidi non possunt. Quod autem Deus, licet pronior ad praemiandum, ita disponat, inde est, quia scilicet mortuus in mortali nihil habet, unde possit Deo gratus esse, proin statim puniendus est: mortuus vero in gratia gratus quidem Deo est in ordine ad vitam æternam, sed propter venialia, aut poenam justitiæ divinæ debitam, non nisi his expiatis obtinendam.

Inst. 3. Purgatorium statuitur partiri ad remissionem culpæ venialis, partim ad satisfaciendum pro pœna: atqui neutrum habet locum post hanc vitam: culpa enim nec per actum meritorium, nec per poenitentiam remitti, nec satisfactio, cum sil pariter meritoria, poni ni futuro seculo potest; ergo.

R. *ad 1.* Juxta probabiliorum culpa venialis remittitur sub ingressum *Purgatorii* per actus charitalis et palicentiæ elicitos ab anima: qui quamvis non sint meritorii novæ gratiæ aut gloriæ, tamen sunt impetratorii vehemē, et vidualis pœnilentia dici possunt, ut Vasq. . Bellar., et alii vohmt. *Ad 2.* Animæ in Purgatorio rectius dicuntur satisfacere, quam satisfacere; illud vero nihil aliud est, quam patiendi solvere debitum, et expiare, quod per modum pœnæ sustinendum erat.

§IV.

.In justorum animæ in Purgatorio detentæ Fidelium suffragiis juvari possint?

59. *Dico.* Justorum animæ in altera vita viventium suffragiis juvantur.

Prob. I. ex Script. 2. Mach. 12. 4G., dum SS. Paginæ narrassent, Judah Machabeum in Jerusalem misisse 12,000 drachmas argenti in sacrificia pro militibus mortuis expendendas, subdit: *Sancta ergo et salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Ex quo constat: 1°. Mortuos post hanc vitam posse solvi a peccatis: 2°. Sacrificia et orationes vivorum prodesse defunctis: 3°. Non expiari semper in morte omnes peccatorum reliquias, ut dixit Luther. 4°. Posse hominem mori pie ac sancte, et tamen habere debitum aliquod solvendum.

Conf. P. Cor. 12. 25. dicitur, inter membra unius corporis esse communionem meritorum, eaque a se mutuo juvari, quotiescumque egent: unde profiteamur inSymb. Apost. *Sanctorum Communionem*: atqui omnes fideles sunt unum corpus, et unæademque quoad substantiam Ecclesia est in terris militans, patiens in Purgatorio, et in cælo triumphans, licet quoad statum sit diversa; ergo sicut viventes Sanctorum precibus, ita defuncti viventium suffragiis sublevari possunt.

Prob. II. ex Trad. Ecclesiæ, quæ semper solita est orare pro defunctis; ita testatur S. DioxYS. de *Eccles. Hier.* c. ult. *Antistes precibus a divina Benignitate contendit, ut omnia peccata, quæ humana fragilitate imbecilli!aleque admissa sunt, ei, qui excessit e vita, remittat, et eum in lucem ac regionem vivorum deducat.* Idem asserit S. Chrys. L. 6. de *Sacerd.* et hom. 41. in ep. P. Cor., Tertull. L. de *coron. mil.* c. 3. *Oblationes pro defunctis annua die facimus.* S. Ambr. pro fratre suo, et defunctis Imperatoribus solemnes ad Deum supplicationes, ac Missa) Sacrificium obtulisse legitur. S. Aug. L. 9.

confess. c. 13. testatur, matrem suam *Moxicam* vehementer rogasse, ut sui post obitum memoria fieret in sacrificiis, ejusque votis satisfactum, cum pro ea oblatum est *Sacramentum pretii nostri*. *L. de cura pro mort.* c. I. et *Serm.* 17. *de verb. Apost.* dicit, hanc doctrinam contineri in libris *Machab.*, traditam esse a *Patribus*, et universæ *Ecclesiæ* auctoritate firmatam.

Prob. 111. Ex publicis fidei professionibus et definitionibus *Conciliorum*, maxime *Flor.* Sess. ult. in Decr. de *Purg.*, cui *Gneci* subscripserunt : et *Trio.* Sess. 25. in Decr. de *Purg.* cl *Profess. Fidei*.

60. *Obj. L* Libri *Machab.* non sunt canonici : Auctor ipse in fine veniam erratorum petit : demum illatio hæc : *sancta «ylo et salubris est cogitatio etc.* non videtur convenire historico; ergo ex hoc loco nihil probatur.

R. .V. J. Nam 1°. *S. Avg.* *L.* 18. de *Cie.* c. 36. ait : *Libros Machab. non Jcdei, sed Ecclesia pro canonicis habet. Primum* est, quia hi libri scripti sunt post mortem *Esdrae*, cui canon librorum sacrorum apud *Judæos* tribuitur. *Secundum* autem constat ex *epist.* 3. *Ixxoc.* 1. ad *Eccsup.* scripta an. 405., ex *Coxc. Carthag.* sub *Air.* *HI.* an. 397. cui interfuit *S. Arc.*, eundemque canonem recenset *L.* 2. de *Doctr. Christ.* c. 8., ex Decr. *Gelasii* in *Coxc. Rom.* an. 494. 2°. Auctor horum librorum in fine veniam petit elocutionis, sicut etiam *Pavics* excusat sui sermonis imperitiam. 3°. Non insolitum historicis, quædam ex robis gestis colligere : quamvis autem in græco desit *το ergo*, hoc tamen sensum non mutat. *V. P. Widenhof.* hic.

fnst. I. *S. Avg.* *L.* 2. cont. *Epist. Gaidextu.* c. 23. ait, librum *Machab.* quidem utilem esse, sed sobrie, h. e. caute legendum : et *S. Hier.* *ep. lia.* scribit: *Machabceorum libros Ecclesia quidem legit, sed eos inter canonicas Scripturas non habet*, testaturque, quod *Laodicesa Synodus* in catalogo librorum *SS.* eos omiserit ; ergo.

R. *Ad* 1. Sobrie legendus est liber *Machab.* ob exempla seipsos occidentium sicut *Genesis* ob incessum *Jide* et *Lonu*, quæ non sunt imitanda; non vero ob errores ibi contentos. *Ad* 2. Exiu sequitur, quod ipsi concedimus, hos *LLbros* non esse proto sed deuterocanonicos. utpote de quibus ante definitionem *Ecclesiæ* etiam a *DD.* et *Episcopis* dubitatum est. *Laodic. Synodus* celebrata est an. 356., et sic ante primam declarationem *Innoc.* 1. dubitare sine errore licuit; id vero nunc post *Coxc. Flor.*, et *Trid.* non licet. *S. Hier.*, illud e sensu *Judæorum* alionimve locutus videtur : alias sibi in Prologo altero contradiceret.

Inst. 2. *Milites* 1. c. obierunt in peccato mortali, quia, ut dicitur v. 40., contra expressam prohibitionem *Dei Dent.* 7. 25. inventa apud illos sunt *donaria idolorum*, «piam ob causam etiam corruerunt; ergo ex hoc loco vel nihil, vel nimium probatur.

R. 1°. *Ibid.* v. 45. dicitur de iis, qui occubuerimt, quod *cum pietate dormitionem acceperint*: ergo forte vel excusabantur a mortali per ignorantiam legis, qua aut nullum, aut veniale tantum peccatum istud factum existimarunt; vel ignorantiam facti, qua spolia ista esse *donaria idolorum* nesciverunt : vel si graviter peccaverunt, aut omnes aut aliqui ante poenitentiam egerunt, quam in pugna illa pro patriis legibus cum pietate suscepta obierunt.

R. 2°. *Tr.* .1. *A'. C.* Hoc saltem ex historia constat, commune tum fidelium

dogma et persuasionem consuetudine firmatam fuisse, pie defunctos fidelium sacrificiis juvari posse, quod hic sufficit.

Inst. 3. !.. c. supponitur, *Idem credidisse, quod defunctorum animæ non sint glorificanda?*, nisi in generali resurrectione, cum dicat v. 43, et 44. *Bene et religiose cogitans de resurrectione mortuorum; nisi enim, qui ceciderunt, resurrecturos speraret, superfluum videretur, et vanum, orare pro mortuis :* sed hoc adversatur nostras sententire ; ergo.

R. .V. .1/. Si enim hoc sensisset, non curasse!, *pro mortuis orari, ut a peccatis solvantur* ; de resurrectione autem hic loquitur, quia conjungere immortalitatem animæ cum resurrectione solebant Pharisei, sicut utrumque negabant Sadducei; unde hoc est argumentum Scriptoris sacri : Si mortui non resurgerent, animæ non essent immortales, sed cum corpore perirent, et frustra oraretur pro illis : atqui existant adhuc post mortem, utpote immortales ; ergo pium et salubre est, pro iis orare, ut a peccatis solutæ accipiant requiem, aliquando gloriam refusuræ in corpora sibi rursus unienda.

Inst. 4. Scriptura hic non profert legem, sed solum hominis exemplum, quod imitari non tenemur ; ergo.

R. Nostra argumentatio non est hæc : Orarunt pro defunctis ; ergo erant in Purgatorio, sed ista : Orarunt viri sancti et prudentes pro defunctis ; ergo existimarunt posse fieri, ut illi essent in Purgatorio. Item : Laudatur in Scripturis *oratio pro defunctis*; ergo agnoscitur, Purgatorium esse in altera vita.

Gl. *Obj. II.* Scriptura variis in locis docet, quod respiciantur duntaxat merita cuiuslibet propria, nec juvetur quis post mortem alieno merito : Sic 2^a. Cor. o. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Gal. 6. 5. *et unusquisque onus suum portabit... quæ seminaverit homo, hæc et metet etc.*, ergo peccata et pœnæ post mortem non remittuntur ob aliorum preces.

R. .Y. C. Sicut per hæc non excluditur oratio et auxilium a merito alieno inter viventes, sic neque post mortem; quin, ut S. Aug. *Enchir.* c. 110. in primum textum ait, *hoc ipsum meritum sibi fidelis, cum in corpore viveret, comparavit, ut ista (nempe bona opera pro mortuis) ei possent prodesse.*

Quæres. *An justorum Animæ purgentur vero Igne ?*

62. *Xota.* Dari Purgatorium, et animas in Purgatorio detentas fidelium suffragiis juvari posse, dogma fidei est. Quis autem vel ubi sit ille locus Purgatorii, quodve pœnarum genus ibi sustineant animæ justæ, quæ sit mensura, quis modus, quæ duratio, quis minister hujus pœnæ, Ecclesia non definivit. Græci in Coxco. Flor : olim dissidebant a Latinis, quod hi tenerent, animas in Purgatorio torqueri igne corporeo : illis vero Purgatorium nonnisi obscurus et luctuosus career esset. Inde orta quaestio est, utrum animæ in Purgatorio torqueantur *igne reali*, an alio modo , aut solum patiantur pœnam damni ?

63. R. 1. *Purgantur vero igne*; ita PP. et TT. Latini omnes in Conc. Flor., estque certa. *Prob.* ex 1^a. Cor. 3. 13. et ex SS. PP. supra relatis. Ac-

cedunt Avg. in Psal. 37. 1. *It in Ime vita purges me, et lalem me reddas, cui jam emendatorio igne opus non sit... Dicitur enim : //w autem salvus erit, sic tamen, quasi per ignem: et quia dicitur : Salvus erit : contemnitur ille ignis. Ita plane quamvis salvi per ignem ; gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pali in hac vita. Ambros. in P. Corinth. 3. 15. Cum Pavus dicit : Sic tamen, quasi per ignem : ostendit quidem illum salvum futurum, sed panas ignis passurum, ut per ignem purgatus fiat salvus, et non, sicut perfidi ælemono igne, in perpetuum torqueatur.*

Greg. L. 4. Dial. e. 39. *De quibusdam levibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, pro eo, quod Peritum dicit : Quia si quis in Sancto Spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seeulo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seeulo, quasdam vero in futuro posse laxari. Hil ar, in Psal. 118. 20. An, cum ex omni otioso verbo rationem sumus preestituri, diem iudicii concupiscimus, in quo nobis est ille indefessus ignis obeundus, in quo subeunda sunt gravia illa expiandae a peccatis anima supplicia ? Cypr. ep. 52. ad Antonianum : Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriam pervenire : aliud missum in carcerem non exire inde, donec solvat novissimum quadrantem, aliud statim fidei et virtutis accipere mercedem : aliud pro peccatis longo tempore emendatum cruciari, et purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse. Similia habet Origenes hom. 6. in Exod., Ambros. in Psal. 36., Basil, in c. 9. Isaïæ.*

Si ais 1º. Græci Apostolvm loqui dicunt de damnatis ita, ut comburenda sint prava opera, ipse autem homo mansurus salvus, hoc est non comburendus aut in nihilum redigendus, juxta S. Chrys. hom. in P. Cor. 3. 15.

R. Sed Latini recte opposuerunt, *salvum fleri*, in Scriptura semper sumi in bonam partem pro conservatione vitæ aut boni, quod desiderari et amitti potest; dein non dicere Apostolvm, *salvabitur* in igne, sed *per ignem*, scii, per quem est transiturus, et non in eo mansurus.

Si ais 2º. Apost. dicit : quasi per ignem; ergo non purgantur vero igne.

R. Apost. non vult esse quasi ignem : sed quod homo salvus liat, sicut is, qui prius debet transire per ignem : sic etiam Joan. 1. IL dum dicitur : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti*, Christls non dicitur quasi unigenitus, sed gloria ejus talis dicitur, qualis decet unigenitum. Cæterum non est definitum, quod verus ignis sit in Purgatorio, et PP. Cosc. Flor. contenti fuerunt, quod Gneci admitterent locum Purgatorii obscurum, ac plenum moerore, animasque ibi detentas juvari Ecclesiae suffragiis; attamen postea Græci videntur consensisse Latims etiam quoad ignem Purgatorii his verbis : *Quod vero de igne purgatorio dicitis, hoc etiam suscipimus.*

li

64. R. II. Patiuntur pœnam damni, et sensus, quæ non tantum in tristitia aut pœna medicinali, sed in *vindicatione* consistit.

Prob. I. Anima post mortem hominis est in termino viæ, et statu, quo per se apta est accipere beatitudinern; ergo dilatio visionis in hoc statu est pœna. Porro hæc pœna infligitur propter ipsam culpam immediate, et non tantum quasi indirecte ideo, quia anima debet exsolvere pœnam sensus, cum qua visio ordinarie non stat.

Prob. II. Quia homo peccans non solum meretur carere bono gratuito, sed et pœnam sentire iudicis offensi ; illa vero tristitia est tantum de carentia

boni gratiiti : et medicinalis pœna ad corrigendas pravas animi affectione^ non satisfacit iudici; ergo pœna sensus consistit in vindicatione, quia exinde constat, cur non tantum orationes et merita, sed etiam opera satisfactoria, Sacrilicium missu' et Indulgentiis animabus in Purgatorio prosint.

S» *ais* 1°. In peccato est aversio a Beo, cl conversio ad creaturas : *prima* corresponde! pœna damni, *secunda* pœna sensus : atqui remissa culpa remittitur aversio ; ergo et pœna damni.

B. .V. *m.* Nam remittitur deordinatio tam aversionis, quam conversio- nis; pro utraque tamen reservatur pœna temporalis.

Si ais 2°. Animæ in Purgatorio amant Dei m, et ideo se conformant vo- luntati divinæ; proin non tristantur de carentia visionis.

II. A', *ull. seq.* Hæc conformatio cum voluntate divina facit quidem, ut patienter ferant pœnam, non impedit tamen tristitiam circa ipsum objec- tum, quia norunt voluntatem Dei antecedentem esse, ut slalim obtineant visionem : consequentem autem tantum cl propter hominis culpam esse, quod differatur visio; unde tristantur, non tamen immoderate ob certitu- dinem de beatiludine.

b

w.ir

f... " " : 1

67.1. Actus Theologice Voluntarius est. qui procedit a voluntate cum cognitione linis et circumstantiarum. Hæc definitio convenit omni Voluntario, sive sit necessarium, ut amor Dei in patria, qui summe voluntarius est, quamvis a voluntate Beatorum necessario procedat; sive liberum sit, ut idem amor in via : omne proin liberum est voluntarium, non contra. SS. PP. et TT. si quando utrumque confundunt, liberum minus stricte accipiunt pro immunitate a coactione, non vero pro libertate indifferentiae. Convenit soli voluntario; quia non convenit violento quod provenit ab extrinseco, renitenle voluntate, quodque convenit rebus etiam inanimalis; nec spontaneo, quod brutis etiam commune, ab appetitu sensitivo provenire potest.

Dixi 1°. ut *procedat a voluntate*, illius scilicet. cui voluntarius est; hinc si furtum ab alio fieri desideras, desiderium hoc est tibi voluntarium, ac imputabilcad culpam; non item furtum, si nec physice, nec moraliter in illud influas. 2°. *Cum cognitione finis et circumstantiarum*, quæ perlinent ad actum; hinc filius occidens patrem, quem invincibiliter putat esse, feram, non peccat: si sciat esse hominem, at ignoret esse patrem, dunlaxat homicidii, si vero patrem esse sciat, etiam parricidii reus est. Dormientium quoque et semi-donnientium actiones vel simpliciter involuntariae, vel nonnisi serai-voluntariæ sunt, prout vel nulla, vel semi-plena in iis advertentia est. *Involuntarium* igitur est omne id, quod fit aut sine propensione voluntatis, aut sine cognitione intellectus.

68. IL Præcipua Voluntarii divisio est : 1°. in Voluntarium *simpliciter* seu purum, quod Gt ex pleno voluntatis consensu sine repugnantia; et *secundum cpüd*, quod adjunctam habet repugnantiam in contrarium, ut projectio mercium in mare ex metu naufragii. 2°. In Voluntarium *in se*, sive expressum, quod immediate inseipso volitum est; sic e. g. volita est conflagratio ædium, si ignem subicias, ut conflagrent; et in Voluntarium *in causa*, seu implicitum, quod volitum est in alio ita, ut saltem potuerit praevideri ceu causa talis effectus; sic volita est conflagratio domus, in cuius tectum stramineum, ad trajiciendos passeress, sclopelum explodis. 3°. In *Directum* seu *Formale*, quoti procedit a voluntate, ut est agens, eliciens, vel imperans actum; et *Indirectum* seu *Interprelativum*, quod procedit a voluntate, ut omittente actum, quem potest, aut etiam debet ponere; ut proin omissio sit vel culpabilis, e. g. non corripere filium, quem pater videt delinquentem; vel non culpabilis, e. g. dic feciali studiis xacare, dum dicitur Missa: ita S. Thom. 1.2. q. 76. a. 3.4°. In *Actuale*, quod actu existit, et quidem expresse, *Virtuale*, quod existit saltem in aliqua sui virtute, vel elfeclu ; et *Habituale*, quod nec in se, nec in suo elfecluperseverat, necdum tamen est retractatum. De Involuntario eodem fere modo loquendum.

G9. *Observa*. Effectus ut sil voluntarius *in causa* et imputabilis, requiritur : 1°. Ut operans advertat, aut possit advertere, hunc effectum ex hac causa esse secuturum : nam sicut nihil volitum, ita nihil voluntarium, quin præcognitum ; hinc qui ante ebrietatem inculpabiliter non advertit periculum pejerandi, ejus perjuriam non censentur moraliter voluntaria in plena ebrietate. 2°. IT hunc effectum impedire possit, non ponendo, vel auferendo causam ; secus enim uti causa non est imputabilis, ita nec effectus : peccat

ergo contra cbarilalcin, quamvis homicida non sil, quia non peccat contra justitiam, qui alterius occisionem impedire potest, nec tamen impedit. 3ft. Ut hunc effectum teneatur impedire; unde non peccat Sacerdos, dum occasione confessionis motus inordinatos invitus patitur, quos nec intendit secundum se, neque in alio quod sit prohibitum eo fine, ne effectus sequatur, qui solum hic permittitur, cl non moraliter procuratur. Aliud est de motibus inhonestis, qui ex lectione obscœnoruin graviter prohibita proveniunt.

ARTICULUS II.

AN VIS, METUS, PASSIO TOLLANT VOLUNTARIETATEM?

70. *Nota*. *Vis*, seu *Violentia* est impetus contra inclinationem voluntatis illatus : *vis absoluta* dicitur, cui simpliciter resisti non potest : *vis secundum quid*, cui non potest resisti absque magna difficultate. *Vis absoluta* inferri nunquam potest voluntati, quoad actus internos et elicitos : nam ut ait S. Anselmus L. de lib. arbil. c. o. *Non potest invitus velle, quia non potest velle, nolens velle*; potest, quoad actus externos et imperatos, uti probat experientia. Ad violentum autem non sufficit, habere se mere negative, cum alias justificatio parvulorum violenta esset; sed requiritur habere se contrarie, per actualetn aut virtualetn reluetantiam.

Metus est mentis trepidatio, instantis vel futuri periculi causa; præcipue lue notandus est metus *impellens*, qui voluntatem movet ad agendum; v. g. metus naufragii movens mercatorem ad ejiciendas merces, unde actio ejusmodi *ex metu* fieri dicitur : et metus *retrahens*, seu concomitans, qui voluntatem potius retrahit ab agendo; e. g. furem a furando, ita ut talis actio dicatur fieri *cum metu*.

Passio seu concupiscentia esi motus appetitus sensitivi prosequens bonum, aut fugiens malum sensibile. *Antecedens* dicitur, quæ deliberatum voluntatis consensum præcedit, eumque allicit, ut cum, visa forma eleganti, voluntas subito eam desiderat : *Consequens*, quæ oritur ex prævio voluntatis actu, ut cum, ex desiderio, amore vel odio voluntatis, etiam in appetitu sensitivo excitatur passio : *Concomitans*, quæ ita sequitur voluntatis consensum, ut sit causa ardentioris motus ejusdem voluntatis. Passio *gravis* dicitur, quæ rationem turbat : *gravissima*, quæ rationis ac libertatis usum penitus tollit.

71. *Dico I*. *Vis absoluta* tollit, *vis secundum quid* dunlaxat minuit voluntarium.

Prob. prim. part. Quia actio, quæ fit per absolutam coactionem, fit voluntate omni eo modo, quo potest, renitenle ; sed talis actio est penitus involuntaria; ergo. Hinc si puella, cui vis infertur, interius et exterius pro viribus resistat nullo modo consentiens, non peccat, quamvis corpore violetur.

Prob, secund, part. Quia si voluntas minus resistit quam potest, manet aliqua ratio voluntarii, major aut minor juxta proportionem resistentiæ : sed ubi infertur vis secundum quid, voluntas non resistit, quantum potest, cum possit plus resistere; ergo. Hinc si dicta puella tantum interius, non item exterius repugnando, clamando, reluctetur, culpa non vacat : uti et, si tantum exterius, non interius renitatur, cum hoc ipso consensus sit voluntarius.

72. *Dico II.* Metus naturalis non tollit, ordinarie tamen imminuit voluntarium.¹

Prob. prim. part. Metus naturalis neque ex parte mentis tollit *cognitionem*, uti patet in mcivatore. qui licet suarum mercium pretium, vilæ periculum, et ipsam actionem projiciendi merces cognoscat, merces tamen in mare projicit ex metu naufragii : neque tollit *electionem* ex parte voluntatis, cum mercator libere eligat actionem projiciendi merces, plus vitam amans (piam merces; ergo.

Prob. secund. jHirt. Quia, quod ex metu iit, est minus liberum, et ordinarie connexum cum aliqua voluntatis repugnantia ; hinc peccatum ex metu factum tanto est minus, quantogravior magisque injustus fuit metus: ac propterea in Cox. Nic. mitior in eos pana statuta fuit, qui metu mortis, quam in eos. qui sponte deliquerant ; vix tamen unquam metus peccatum mortale mutat in veniale, siquidem detur cognitio cl electio ad mortale sufficiens.

Dixi *Mus naturalis*: nam qui ex timore supernatural! geheimæ peccatum evitat, juxta Cox. Tr id. *voluntatem peccandi excludere* potest, ut proin ejus actio præceptum implens ex hoc metu, nequidem *secundum quid* involuntaria sit; quippe servare mandata Dei. tum per se, tum etiam abstrahendo a periculo gehennæ, bonum est : sed projectio mercium in se mala, et nonnisi mercatori alias morituro bona est.

73. *Dico III.* Passio non tollit voluntarium: Antecedens tamen minuit; sed Coucomitans illud auget.

Prob. prim. part. Passio non tollit propensionem voluntatis, nec advertentiam rationis ; hinc in Scriptura et SS. PP. commendatur *dominium passionum* ; leges Civ. el Can. plecluut flagitia, e. g. homicidia, quamvis ex passione perpetrata; ergo passio non tollit vdhintarietatem actus.

Prob. secund. part. Quia sicut ad voluntarium perlectum requiritur inclinatio voluntatis, ita quoque cognitio finis et circumstantiarum: sed passio *antecedens* et vehemens cognitionem hanc, e. g. de turpitudine peccati, de gravitate offensæ divinæ, imminuit, aut etiam impedit ; ergo. Hinc concupiscentia minuit peccatum, quia minuit libertatem et indifferentiam ad utrumlibet: cum intellectum ex una parte multo intensius applicet ad motiva allicientia objecti concupiti, ex altera vero parte avertat a motivis retrahentibus rite pensandis, ut proinde, juxta sensum communem, facilius veniam mercatur peccans ex vehementi passione, quam ex mera malitia.

Prob. tert. part. Quia facit ut voluntas, caeleris paribus, majore inclinatione feratur in objectum, cum teste experientia *unusquisque leniatur a concupiscentia sua abstractus et illectus* ; Jacob. 1. 11. Ex illa igitur colligitur intensio voluntatis præviæ, quæ in semelipsa, sponte ac prævidens, magis ac magis inflammatur, unde S. Thom. 1.2. q. 77. a. G. ait : *Quanto aliquis majori libidine vel concupiscentia peccat, tanto magis peccat* ; ergo.

74. *Observe I.* Quæ fiunt *ex metu*, fiunt cum aliqua repugnantia, non absoluta. sed conditionata, quæ nou impedit quo minus mens sciens ac volens eligat illud, quod sibi sub aliquo respectu repugnat ; hinc actio ex metu potest esse, sicut nioraliter mala, ita et moraliter bona: cum displicentia illa non tendat in actionem ut bonam aut pneceptam, sed tantum ut difficilem : hæc

vero repugnantia, si per observationem præcepti vincitur, auget rncritum. Contractus *ex metu* initi valent de jure nature, quamvis a jure positivo hinc inde reprobentur; ergo sunt voluntarii. Blasphemia, mendacium, fornicatio, et quæcumque alia intrinsece mala ex nullo metu possunt fieri licita, quia lex naturalis negativa semper obligat; nisi malum imminens, quod raro tamen evenit, hominem omnino perturbaret, tollereturque omnem advertentiam. Qui *ex metu* non implet præceptum aliquod humanum, v. g. de jejuniis, vel divinum, v. g. de confessione materialiter integra, vel etiam naturale affirmativum, v. g. de restitutione rei alienæ, excusatur a culpa, non quia actio est involuntaria, nec propter defectum libertatis: sed quia lex *per se* non obligat cum tanto incommodo aut periculo, e. g. valetudinis in *primo*, vitæ in *secundo*, famæ in *tertio* casu; nisi *per accidens* concurrat lex naturalis universim prohibens scandalum etc.

73. *Observe II.* Peccatum *malitiæ* ex plena libertate, sine ignorantia et passione commissum, est gravius peccato quod ex infirmitate seu passione procedit; non quia hoc minus voluntarium, sed quia minus liberum est: nam concupiscentia minuit quidem indifferentiam voluntatis, quam statim et sine discursu in suum objectum trahit; sed non ideo minuit propensionem voluntatis adeoque nec voluntarium, cum propensio voluntatis plerumque eo sit major, quo in objectum fertur avidius.

Motus *primo-primi*, qui sine omni advertentia ad bonitatem vel malitiam moralem exsurgunt, ut si graviter offensus continuo exardescas in iram, sicut libertatis, ita cidpæ expertes sunt, juxta prop, damnatam Ba ii 75. : *Motus pravi concupiscentia; sunt pro statu hominis vitiati prohibiti præcepto*: Non concupisces. Cum ergo concupiscentia, prout testatur experientia, rationem omnino perturbare possit, imo sæpe etiam rationem pervertat, juxta illud Apost. ad Rom. 7. 15. *Aon enim, quod volo bonum, hoc ago; sed quod odi malum, illud facio*: cum autem, ubi concupiscentia rationem omnino perturbat, aut pervertit, nulla esse possit deliberatio aut advertentia ad bonum et malum; quomodo asserere potest Recentior aliquis, quod actus illi voluntatis adhuc siut liberi, *tametsi concupiscentia adeo vehemens sit et robusta, ut omnem rationem perturbet, nec supernæ gratia; lumen affulgeat?* Motus *primo-secundi*, qui fiunt cum scmi-plena advertentia ad malitiam, peccata sunt tantum venialia, quamvis in materia gravi. Motus *secundo-secundi*, qui fiunt cum advertentia plene deliberata, in re gravi, peccata sunt certo mortalia, licet passionis vehementia nonnihil ea diminuât.

ARTICULIS 111.

\A IGXORAMIA roi l.A r \OI.VMARIM A IEM ?

Quid el Quoluplex sit Ignorantia?

76. *Xola.* Ignorantia est carentia scienliæ seu cognitionis, vel debita*, qualis est juriinn scientia in iudice, et dicitur ignorantia *privativa*, vel alioqui non debite, qualis est juriinn scientia in rustico, et dicitur nescientia, aut ignorantia *negativa* : si vero etiam juncta sit errori, vocatur ignorantia *prave? dispositionis* vel *pravi habitus*. Præterea multiplex est Ignorantia, tum ratione *subjecti*, tum ratione *objecti*, tum ratione *actionis* quæ sit ex ignorantia: quamvis autem ad præsens institutum cumprimis faciat divisio ignorantia in *vincibilem et invincibilem* ; de singulis tamen ea prælibabimus, quorum notitia conducit ad quæstiones hac de re Dogmaticas et Polémicas adversus Hæreticos veteres et recentiores.

77. 1. Ignorantia *ratione subjecti* alia est *invincibilis*, quæ morali diligentia vinci nequit : hæc datur in homine, quando vel plane non cogitat de re, ad quam obligatur, vel saltem non cognoscit obligationem inquirendi, vel hæc etiam cognita, tamen in rei notitiam, omni adhibito medio, venire non potest. Alia *vincibilis*, quæ vinci moraliter potest ac debet. Inde hæc culpabilis, illa vero inculpabilis dicitur.

Ubi adverte : 1°. circa cogitationem de obligatione, id intelligendum esse de homine timorato : sunt enim quidam salutis ita incurii, qui plane non cogitant de sua obligatione, quæ sane ignorantia, utpote ex incuria, *infortitia* et nimia effusione in temporalia proveniens, invincibilis non est; cum sicut negligentia hæc vinci poterit, ita et hæc inadvertentia; est ergo voluta *indirecte* in negligentia. 2°. Circa diligentiam moralem, quæ summa esse non debet, sed mediocris saltem et seria, qualem homines timorati in simili negotio adhibere solent; quanta vero diligentia requiratur, ut ignorantia reddatur omnino invincibilis, iudicio prudentium est definiendum, pensata qualitate præcepti, personarum et actionum : major quippe requiritur in re gravi, quam levi, in homine docto, quam rudi, in re alteri damnosa etc.

Hæc autem diligentia potest omitti. P. Si quis, ut liberior peccet, aut excusationem prætexere possit, data opera non vult scire, quod scire et facere tenetur; et vocatur ignorantia *affectata*. Si quis nullam aut vix ullam diligentiam adhibet in veritate indaganda, et dicitur *crassa*, seu *supina*. 3°. Si quis diligentiam quidem adhibeat, non vero sufficientem, dicitur ignorantia *simplex, absolute vincibilis et levis*.

78. 11. Ignorantia *ratione objecti*, alia est *juris*, qua ignoratur *lex* vel præceptum, ut si quis nesciat invalide contrahi matrimonium coniugalitine; alia *facti*, qua ignoratur factum, ut si quis legem sciens, ignoret eam, cum qua

iniit matrimonium, esse affinem ; alia *pænæ*, quæ versa Inr circa pepnarn, nt si percussor Clerici nesciat huic percussioni annexam esse excommunicationem. Alia est *juris positivi*, alia *naturalis*.

79. III. Ignorantia *ratione actionis* alia est *antecedens*, quæ nullo modo est volita, ct tamen est causa volendi id quod alias non vellemus; ut si quis trajiciat hominem, quem invincibiliter putat esse feram, non occisurus, nisi ignorasset esse hominem : alia *concomitans*, quæ comitatur actionem ita ut actio fieret, quamvis abesset ignorantia, ut si quis ratus se feram occidere, occidit hostem diu ad necem quæsitur, vel maxime occisurus etiarn, si illum cognovisset; in *primoco.su* ignorantia saltem negative influit, removendo prohibens ; in *secundo* nequidein negative , sed tantum removet notitiam inimici, quæ occisionem potius promovisset : alia *consequeris*, quæ directe vel indirecte volita et vincibilis est.

S n.

Quæ sit Doctrina SS. Augustini et Hieronymi de Ignorantia?

80. *Nota.* Circa ignorantiam variarunt Pelagiam : qui primum scientiam legis tribuebant omnibus, etiam feeminis, ut patet ex Hieron. epist. ad Ctesipii. et L. 1. Dial, *advers. Pelag.* Deinde admiserunt, dari ignorantiam, ut constat ex Conc. Diospol. et S. Aug. plurimis in locis. Aliquando ignorantiam sive juris, sive facti vincibilem, modo non sit crassa et affectata, excusabant a peccato; Aug. L. de *gest. Pelag.* c. 39. Aliquando dicebant peccatum; idem L. G. cont. *Julian*, e. 1. et L. de *nat. et grat.* c. 17. Invincibilem autem ignorantiam adeo eximebant ab omni specie peccati, ut eam stare etiam dixerint cum perfectione justitiæ, et perfectam ignorantiam etiam justitiam vocarent, ut patet ex S. Aug. L. 3. cont. *Julian*, c. 19.

81. I. Contra hos errores S. Augustinus, maxime vero occasione textus Pauli: *Velle quidem mihi adjacet, perficere autem non invenio*; distinguit inter *facere* justitiam et *perficere* justitiam; ad quam distinctionem explicandam, adducit pro utroque duo praecepta negativa, et duo affirmativa: negativorum unum est, *post concupiscentias tuas non eas*; et qui hoc implet, facit justitiam : alterum est, *non concupisces*; et qui hoc implet, perficit justitiam; implet autem primum, qui non consentit, sed resistit concupiscenti® : secundum implet, qui non sentit, et ne habet quidem concupiscentiam. Affirmativorum alterum est deamando Deo, alterum de amando Deo c? toto corde, tota mente, tota anima : quod postremum explicatur a S. Augustino, dum in mente non est ignorantia, in corde non est concupiscentia, in anima nulla repugnantia, ita L. de *spir. ctlit.* c. 36. L. de *nat. etgr.* c. 62. Tr. 41. in *Joan*, et L. de *perf. justit.* c. 11.

82. II. SS. Augustinus et Hieronymus, quamvis pluribus in locis *ignorantiam* sive facti sive juris excusarent a peccato formali, seu contra actionem justitiæ; sine ullo tamen discrimine vincibilis aut invincibilis, omnem ignorantiam docebant esse *peccatum materiale*, seu contra perfectionem justitiæ, atque hinc, ob ignorantias sive juris sive facti in vita humana occurrentes,

negabant hominem esse posse sine peccato, et habere perfectionem justitiæ. Ignorantiam omnem esse *peccatum*, asseruit S⁸ Augustinus !.. 1. de *pecc. mer.* c. 36. .In *nullum est ignorantia mulum, et ideo purgandum?* L. de *gcst. relay*, c. 18. *Cum in Lege sacrificia pro ignorantia, sicut pro peccato offerantur.* S. Hier. L. 1. Dial. *adv. Pelag.* Nunc mihi latissima Scripturarum spatia peragrande sunt, ut doceam, errorem et ignorantiam esse peccatum. Et !.. 2. ibid. Critobulus ait : *Da testimonium Novi Instrumenti, ubi error et ignorantia el impossibilitas mandati teneatur in crimine.* Respondit Atticus : *I num proferam, cui certe contradicere non poteris :* producto autem loco Pauli ad Roman. 7.15. de motu *concupiscentia*·, locum illum ad *ignorantiam* reducit: *Quod enim operor, non cognosco.*

83. III. Omnem speciem ignorantia?, sive juris sive facti, vincibilem vel invincibilem, esse peccata ejusmodi, juxta hos PP. declaratur exemplis, qu® tanquara *ignorantia peccata* afferunt. Augustinus quidem refert plerumque ignorantias infantium: Hieronymus sub finem Dial. 1. *adv. Pelag.* ignorantiam Jacobi putantis Josenium mortuum, Samuelis errantis et nescientis destinatum e filiis Isai ad regnum, Jonath e nescientis mandatum patris, committentis homicidium casuale, populi ignorantis peccatum Achan, Aule non agnoscentis uxorem Jeroboam. *Ratio* assertorum erat 1°. quia in Scriptura ignorantia etiam dicitur peccatum, et proca sacrificium iit : 2°. Quia repugnat pnecepto affirmativo, *diligendi Deum ex tota mente*, quod exigit plene perfecteque cognosci Deum, ut dilectio Dei huic cognitioni commensurelur; juxta Aug. L. de *spir. et lit.* c. 36. 3°. Quia est defectus quidam a justitia originaria et perfectione justitiæ, ad quam conari debemus, et Pelagiani putabant pertingere hominem posse in hac vita.

84. IV. Ex hac doctrina inferebant Lutiierus et Calvinus, omnem ignorantiam, sicut et concupiscentiam, esse peccatum formale et culpam; errore orto ex distinctione non adhibita inter peccatum contra *actionem* et *perfectionem* justitiæ. Jansenius autem distinctione facta inter ignorantiam invincibilem juris naturalis et juris positivi, priorem culpæ subjecit, posteriorem ab ea exemit, eo quod prior haberet ortum suum ex peccato originali, non item posterior. Sed aberravit etiam hic a mente SS. Doctorum, omnem omnino ignorantiam sine facto discrimine subjiicientium peccato duntaxat materiali, et contra *perfectionem justitiæ*; nec tenet ratio, quia ignorantia juris positivi etiam oritur ex peccato originali : quia enim peccavimus, obscurata est mens nostra, et voluntas infirmata; ut mens sciret quid agendum sit, et voluntas ad agendum urgeretur, lex postmodum erat ferenda a legislatore, qui tanquam communitatis mens est, et minis ac poenis actio urgenda; unde sicut lex positiva, sic el ignorantia legis a peccato originali deducitur.

§111.

Αη *Ignorantia Vincibilis excuset a peccato?*

85. *Nota.* Sicut omne voluntarium supponit *cognitionem* sub ea ratione, sub qua est voluntarium, ita peccatum etiam ex ignorantia vincibili, ut sit voluntarium, requirit *aliquam advertentiam* ad legem Dei, vel malitiam ob-

jecli, saltem ita ut formidet ac suspicetur operans, suam actionem esse malam, et tamen negligat ulterius indagare veritatem. Sauc nec malitia actionis potest esse voluntaria, si desit omnis cognitio malitiæ; nec ignorantia xincibilis ab invicibili reipsa differt, si nulla iitrinque advertentia requiratur; ut ergo ignorantia *theologice vincibilis* ac culpabilis sit, debet dari potentia proxima illam vincendi ac deponendi : hæc autem dari non potest sine ulla advertentia ad legem Dei, vel ad malitiam objecti, cum nullus detur finis aut motivum prudens in veritatem indagandi. Ha contra Gallos et Belgas quosdam rigidiores sentiebat communis Veterum doctrina; inde

86. *Dico.* Ignorantia Vincibilis non excusat simpliciter a peccato.

Prob. Qui vult causam, quam potest ac debet impedire, Mill in illa effectum ejusdem : sed qui peccat ex ignorantia vincibili, vult causam peccati, scilicet ignorantiam, quam potest ac debet impedire seu deponere; ergo vult peccatum. Hinc illa Davidis ad Deum supplicatio : *Ignorantias meas ne memineris, Domine.* Psal. 24. 7.

Dixi : *non simpliciter excusat*, quia operans ex tali ignorantia sic affectus esse supponitur, ut hac seclusa non ageret : aut saltem quia, quod fit ex ignorantia, modo non sit affectata, est tantum in causa voluntarium, et ordinarie secundum quid involuntarium, proin magis venia dignum. Si vero ignorantia sil *affectata*, potius adauget peccatum, dicente ad Deum peccatore : *Recede a nobis : scientiam viarum tuarum nolumus*, Job. 21. 14. nam ideo affectatur ignorantia, ut peccari possit liberior; itaque actio mala, quæ ardentius quærilur, magis fit voluntaria, majusque peccatum.

Si ais 1°. Si vincibilis ignorantia non excusat a peccato, ergo qui judicat esse praeceptum, quod est reipsa prohibitum, e. g. mentiri ad servandam vitam innocentis, peccat, tum mentiando, cum ignorantia vincibilis non excuset a peccato, tum non mentiando, quia agit contra conscientiam : atqui lioc dici non potest ; ergo.

R. *V. min.* Nam mentiando, voluntarie facit aliquid in se illicitum, et non mentiando, amplectitur malum qua tale cognitum; hinc deponi debet error, aut saltem per dolorem retractari ignorantia, si deponi non amplius possit, et sic evadet invincibilis. Itidem peccat, qui ita judicat aliquid esse licitum, quod est prohibitum, e. g. serviliter operari die festo : non item, qui aut judicat aliquid esse praeceptum, quod revera tantum est licitum, e. g. vovere castitatem, aut illud tantum esse licitum, quod tamen est praeceptum, e. g. jejunare in feriis 4. temporum : nam in *primo* nulli se periculo peccandi exponit vovens, et in *secundo* nullam legem violat jejunans.

Si ais 2°. Ad peccatum ex ignorantia vincibili saltem non requiritur advertentia ad objecti malitiam, vel ad legem Dei : 1°. Quia sufficit cognitio de comodo vel incommodo actionis : 2°. Ignorantia redditur vincibilis praeise per peccatum grave praeedens : 3°. Peccari contra legem potest, quin actualiter de illa cogitetur, uti patet in eo qui, ob neglectum Sacrum aut concionem, ignorans esse diem jejunii, carnes comedit : 4°. Quia sæpe deponi potest ignorantia, si modo melius inquireretur ; ergo per hoc satis est culpabilis, quamvis praedicta advertentia non detur.

R. *V. A.* Nam ex 1°. sequitur nullam dari ignorantiam invincibilem, cum semper el in omni actione cognoscatur utilitas aut delectabilitas actionis.

ergo ut sil (*heologict vtùcibilis*, cognosci etiam debet malitia objecti, aut legis prohibentis existentia. Neque obstat hæc a Sorbona dampata propositio : *Nunquam peccatur, nisi prævia peccati cognitione actus illustretur, et ejus vitandi desiderio exstimuletur*: loquitur enim de clara et actuali cognitione et advertentia ; nec nos terret censura ultra Sequanam non fulminans. Ex 2°. sequitur, quod nullus peccator licite operari possit juxta sententiam minus tutam, licet probabilissimam, quod in propositione tertia damnavit Alex. VIII. 3**. D. Quin actnaliter cogitetur de lege, quando actus ponitur Tr. Quando ignorantia fuit voluntarie admissa .V. Si modo antecederet adverteris ignorantiam et obligationem inquirendi, id jam sufficit ad culpam. tum. I). Deponi potest proxime .V. Remote et absolute C. Sed si hoc vel illud occurreret, si specialiter Deis illustraret, si hæ vel illæ circumstanliæ forent, quadibet ignorantia vinci posset ; hoc ergo non sufficit ad ignorantiam in sensu *moralis* et *theologico* vincibilem : alioqui Sacerdos, qui nec habet, nec habere potest Breviarium, adhuc peccabit non recitando Breviarium, quod saltem absolute et in aliis circumstantiis, in quibus illud ad manus esset, recitare posset.

Si ais 3°. Jc d. ei occidendo Apostolos putabant *obsequium se præstare* Deo ; neutiquam ergo ad malitiam objecti advertebant : et tamen peccarunt ex ignorantia vincibili. Ad hæc si ad ignorantiam invincibilem requiritur advertentia, omnis ignorantia Dei esset vincibilis : id quod Alex. VIR. damnavit : vel enim infidelis advertit obligationem inquirendi, et jam non ignorat Deum, de quo actu cogitat ; vel non advertit, et ignorantia est invincibilis. Domum nulla essent *peccata occulta*, cum omne peccatum etiam ex ignorantia fiat cum advertentia.

R. Ad Ium. D. Putabant, vincibiliter ac culpabiliter, se obsequium præstare Deo C. Invincibiliter ac inculpabiliter .V. Ex tot ac tantis Apostolorum prodigiis, ex tam eximia vitæ ac doctrinæ sanctitate, deponi facile poterat ignorantia Judeorum, et cognosci Apostolorum injusta occisio. Ad 2ura. D. Non ignorat Deum, de quo actu cogitat, affirmando existentiam Dei C. Solum quomodocumque Deum repræsentando .V. Cogitas de numero stellarum pari vel impari, adhuc tamen ignoras sintne pares vel impares numero. Attamen ut ignorantia sit vincibilis, sufficere potest simplex objecti repræsentatio in ethnico, v. g. hæc: si est Deus, vult a me inquiri : facit enim infidelem sic illustratum vincibiliter ac culpabiliter Deum ignorare, si negligat eum inquirere. Ad 3nm. I). Nulla forent peccata occulta, hoc est, quæ sine omni advertentia commissa sint C. Peccata occulta, hoc est, quæ cum sufficienti quidem advertentia commissa, nostram dein memoriam fugiunt .V. Nec mirum actus internos, quorum plura millia in dies elicit mens nostra, plerosque memoria postmodum excidere, cum id non raro actionibus externis sat crassis eveniat.

§ IV.

.In Ignorantia Invincibilis excuset a peccato?

87. Nota I. Dari ignorantiam *facti* et *juris positivi*, saltem circa ea quæ in hac providentia non sunt medium necessarium ad salutem ; eamque, si *invincibilis et antecedens* sit, excusare a peccato formali, ipsi etiam Heterodoxi facile admittunt: negant vero Luth., Calvin., Baius, Sinnichius, Janse-

mus, et pluies alii horum sequacce, vel quocumque dari possit, vel quod a peccato excuso! ignorantia *juris naturalis*, eo quod hæc, licet in se invincibilis, vincibilis tamen fuerit ac voluntaria in radice, id est, in peccato originali, cujus sit poena. Sed communis PP. ac TT. sententia est, dari posse hanc ignorantiam, non quidem quoad prima et universalissima principia, aut conclusiones eorum proximas, sed saltem quoad magis remotas; id quod satis patet, tum in pueris et rudibus, qui peccata subin gravissima committunt contra legem naturalem, quin suspicentur malum, donec a confessario moneantur; tum in viris doctissimis ac sanctissimis, qui scope circa ea quæ sint jure naturali præcepta vel prohibita, assertiones contradictorias tradiderunt. Sane ab Alex. VII. et Innoc. XI. damnatae sunt complures propositiones tanquam juri naturali contrariae, quamvis antehac a magni nominis DD. tradite ceu juri naturali conformes.

88. *Nota II.* Circa quæstionem hanc, uti et sequentes de libertate arbitrii, damnatae sunt Propositiones :

1°. A Pio V., Greg. XIII. et Urbano VIII. inter *Baianas*: 39. *Quod voluntarie fit; etiamsi necessario fiat, libere tamen fit*: 4G. *Ad rationem et definitionem peccati non pertinet voluntarium* : G6. *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali*: G7. *Ille homo peccat etiam damnabiliter in eo quod necessario facit* : 68. *Infidelitas pure negativa, in iis quibus Christus non est prædicatus, peccatum est*.

2°. Ab Innoc. X. et Alex. VII. tertia Jansenii. *Ad merendum et demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione*.

3°. Ab Alex. VIII. hæc ordine 1a. *In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, et voluntate Adami peccantis*: et 2a. *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturalis, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali*. His prænotatis

89. *Dico I.* Ignorantia invincibilis Juris positivi Divini, excusat a peccato.

Prob. 1°. Ex Christi verbis Joann. 15. 22. *Si non venissem, et locutus fuisset eis, peccatum, infidelitatis, non haberent : nunc autem excusationem non habent*; in quæ verba S. Aug. Tr. 89. in Joan, scribit, Judæos, si Christus non venisset, *excusationem* habituros fuisse, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato, quo in Christum non crediderunt.

2°. Ex Prop. G8. Bani damnata.

3°. Ex *ratione* : quia, ut malitia actus sit imputabilis, debet esse voluntaria, juxta Prop. 4G. Bani damnatam : atqui malitia actus ex ignorantia invincibili procedentis non potest dici voluntaria, tum quia nihil est votitum, quin præcognitum, tum quia laborans ignorantia invincibili inculpabiliter caret illa notitia; ergo imputari ad peccatum non potest. Atque in his ipse Jansenius fere nobiscum sentit. Dari autem ejusmodi ignorantiam posse, tenet hodie opinio communissima, cum ipsi docti de quibusdam legibus divinis adhuc controvertant, nulli non habeant occasionem omnia ista præcepta discendi, multi obscuriora salis penetrare non possint etc.

90. *Dicoll.* Ignorantia invincibilis etiam Jutis Nat. excusai a peccato.

Proh. 1°. Gentiles ad Rom. I. 21. dicuntur inexcusabiles, quia *cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*: ergo si forte invincibiliter Deum non cognovissent, fuissent a culpa excusabiles. Ita infert Angelicus Doom Leet. 7. in hunc locum, 2°. Ex Propp. I. c12. ab Alex. VIII. item ex Propp, 46. et 68. a Pio V. damnatis. 3°. Ex Conc. Trld. verbis: *Deus impossibilia non jubet*: quæ autem Deis juxta Jansemim præcipil, quamvis invincibiliter ignorata, physice vitari non possunt. 4°. Ex Aug. in quo plurimum, at peperam confidunt Jansemani: nam L. 2. de anim. c. 12. inquit: *Dicere, peccare sine voluntate, magnum deliramentum est, et peccati reum teneri quemquam, (plia non fecit, quod facere mm putuit, summæ iniquitatis est.* L. de ver. Relig. c. 11. ait: *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium et hoc quidem manifestum est, ut nulla hinc Doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat.* !.. 3. de lib. arbit. c. 17. Aon est, cui recte imputetur peccatum, nisi volenti, et c. 18. *Quis peccat in eo, quod nullo modo caveri potest?* et c. 18. Aon libi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quivrrere, quod ignoras. Tr. 89. in Joan. eos. qui nihil unquam audierunt de Christo, legem positivam Divinam invincibiliter ignorantes excusat a culpa, quia nec contempserunt, nec restiterunt voci Christi, sed sincere dicere possunt: non vidimus, non audivimus. Verum qui legem naturalem invincibiliter ignoratam violant, nec ipsi legem contempserunt, quam inviti ignorant; ergo juxta Aug. ignorantia invincibilis juris naturalis pariter a peccato excusat.

Conf. 1°. Omne peccatum formale debet esse voluntarium, vel in se, vel saltem in causa peccanti libera, cum sine voluntario non possit esse liberum, nec sine libero peccatum; hinc recte ait S. Thom. 1. 2. q. 76. a. 3. *Ignorantia, quæ est causa actus, quia causal involuntarium, de se habet, quod excuset a peccato, eo quod voluntarium est de ratione peccati*: quod autem est invincibiliter ignoratum, non est voluntarium; ergo. 2°. Rudis invincibiliter putans, sibi mentiendum esse ad servandam innocentis vitam, peccaret necessario, quia si non mentiatur, agit contra conscientiam: si mentiatur, contra legem naturalem, quamvis omnino ignoratam: atqui hoc dici non potest, ex Propp. 67. Ba ii, el 3. Jansenh; ergo. 3°. Motus omnes indeliberati concupiscentia, etiam qui nulla data causa in somno exsurgunt, imputabiles erunt ad peccatum, quia in peccato originali nobis voluntarii. 4°. Deus in pœnam peccati originalis privans necessaria cognitione legis, juxta Jansenium fieret tyrannus, cum nihilominus juberet vitare ea, quæ nullo modo cognita vitare ceu prohibita, possibile non est. Demum, quæ de ignorantia invincibili antecedenti dicta sunt, eadem cum proportionem concomitanti accommoda.

91. *Obj. I. ex Script.* Judæi Christum crucifigendo gravissime peccaverunt; attamen P. Cor. 2. «S. ait Apostolus: S» cognovissent, nunquam Dominum gloria crucifixissent, ergo ignorantia invincibilis non excusat a peccato. Conf. Jn. Ei ignorabant invincibiliter concupiscentiam esse peccatum, et peccaverunt tamen concupiscendo; ergo.

R. 1). /1. Gravissime peccaverunt, quamvis invincibiliter ignorarent Christum esse Messiam A'. Quia illorum ignorantia fuit vincibilis ac culpabilis C.

Joan. ̇. 46. dixit Christus Jo. eis: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit*; facile igitur poterant Jo. ei ex Prophetis et miraculis Christum cognoscere. Id vero Apostolus intendit, quod Dominum gloriæ non crucifixissent, si eum clare cognovissent. Ad Conf. dico, Apostolum ad Rom. 7. nec verbulo innuere ignorantiam invincibilem: *Quis enim ignoret, homicidium, adulterium, furtum, et omnem concupiscentiam esse nudum*, ait S. Hier, cpisl. 151.

lust. J. Psal. 24. 7. oral David: *Delicta juventutis meæ et ignorantias meas ne memineris, Domine!* Proverb. 14. 22. dicitur: *Errant, qui operantur malum*; unde etiam omnis peccans dicitur ignorans. Luc. 23. 34. ait Christus: *Pater! dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt.* J*. Tim. 1. 13. dicit Apostolus: *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci.* Luc. 12. 48. dicitur: *Servus, qui non cognovit voluntatem domini sui, et digna plagis fecit, vapulabit paucis*; ergo ignorantia invincibilis non excusat a peccato.

R. 1. Adversus hæc et alia hujusmodi objecta urget fere semper illaretorsio de ignorantia juris etiam positivi, et invincibili quidem.

R. 2. Ad 1. A'. C. Nam David homo fuit, et ex illorum numero, de quibus Jacob. 3. 2.: *In multis offendimus omnes*; ergo sicut per *delicta juventutis* in Davide non intelliguntur tantum facta ante septennium: ita et per *ignorantias*, non tantum invincibiles, sed vel maxime vincibiles circa dicta et facta suorum filiorum, Ammonis, Absalonis et Adoniæ denotantur, quæ cadere in virum secundum cor Dei non minus poterant, ac peccata quædam gravia. Mt12. D. Errant, qui operantur iniquitatem, semper practice per hoc, quod ita operantur, ac si nescirent, quid facto opus sit C. Errant semper formaliter ac speculative ita, ut ignorent aut non advertant ad legis obligationem, et malitiam objecti Ar. Nam sæpe vident meliora, probantque, et deteriora sequuntur. Ad 3. et 4. R. Crucifixorum Christi ac Pauli ignorantia fuit vincibilis, adeoque peccatum. Ad 5. D. Servus ignorans vapulabit paucis respective, quia mitius punietur, quam qui majorem de voluntate domini sui cognitionem, atque plus talentorum habuit et neglexit C. Absolute paucis A'. Quippe servi illius ignorantia fuit vincibilis, de qua S. Aug. L. de grat. et lib. c. 3. *Nec ideo confugiendum est ad ignorantias tenebras, ut in eis quisque requirat excusationem: aliud enim est, nescisse, aliud scire noluisse; voluntas quippe in coarguitur, de quo dicitur Psalm. 35. 4. Noluit intelligere, ut bene ageret*; paucis tamen vapulabit, quia peccans ex ignorantia etiam vincibili non affectata, minus voluntarie peccat, quam peccans scienter et ex mera malitia.

Inst. 2. Gen. 20. 3. Deus occidere voluit Abimelech, quia tulit Saram, quam tamen invincibiliter ignorabat, esse uxorem Abrahe. t.Reg. 14. 44. Jonathan damnatur ad mortem ob pauxillum mellis gustatum contra praeceptum patris ignoratum. In Lege Mos. offerebantur sacrificia pro ignorantia populi, de qua dicitur Num. 13. 25. *Quoniam non sponte peccaverunt*; ergo ignorantia etiam invincibilis non excusat a peccato.

R. 1. Redit hic retorsio de ignorantia facti et juris positivi.

R. 2. A'. C. Nam 1°. Abimelechi factum vocal S. Aug. *quantulumcumque peccatum*: non enim salis inquisivit, an Sara sit uxor Abrahe, ut yuIIAbulens.; vel ut explicat Menochius, quia tulit invitam, non attendendo adulte-

rium, a quo eum excusat Deus ipse v. 6. *Scio, quod simplici corde feceris* Adde, quod ignorantia hav non fuerit juris, cum non ignoraret adulterium esse illicitum, sed facti, quia ignorabat Saram esse conjugatam. 2°. Jonkthas. ut ostendit Cornel, a lap., injuste condemnatus est propter transgressionem praecepti *humani*, quod ignorabat. 3°. Sacrificia praecepta propter ignorantias, itidem de ignorantia vincibili explicat S. Aug. L. de nat. et grat. C. 17. *Aliud est, inquit, non curasse scire, quae negligent"? peccata per Sacrificia qucedam Lsgis videbantur expiari. Erat praterea ignorantia ceremoniarum, adeoque juris positivi, quae juxta ipsum Jansenium vincibilis esse debuit.*

92. Obj. 11. ex S. Aug. L. 1. oper. imperf. n. i7. ait : *Tertium vero genus, ubipccatum ipsum est, et poena peccati, potest inlelligi in eo, qui dicit : Quod nolo malum, hoc ago: ad hoc etiam pertinent omnia, quae per ignorantiam, cum aguntur mala, non putantur mala, rei etiam putantur bona.* n. 106. ait : *Xecesse est, ut peccet, a quo ignoratur justitia, numquid ideo, cum justitiam cognoverit, non sunt ei remittenda peccata, quae ignorantia necessitate commisit...* Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi; ergo nulla ignorantia excusat a peccato.

R. 1°. Quando S. Aug. dicit, per ignorantiam peccari: aut loquitur de ignorantia vincibili, et quidem non semper juris naturalis, sed positivi, imo facti, quia in exemplum adducit Davtoem, Paulum, Judaeos Christo et Apostolis infensos, servum voluntatem Domini ignorantem; vel quia omnem ignorantiam, nullo facto discrimine vincibilis et invincibilis, contra Pelagiam» docebat, esse peccatum, de peccato improprie dicto et materiali intelligendus est : sic enim L. 3. de lib. arbit. illud a formali distinguit, formale peccatum dicens illud, quod libera voluntate, et a sciente committitur: materiale, quod de peccato libera voluntatis, scilicet Adami, originem ducit, tanquam ejus supplicium, ita ut tanquam effectus causae suae nomen sortiat.

R. 2°. ad 1. Sicut indeliberati motus concupiscenti^o significati per illud Apostoli, *quod nolo malum, hoc ago*, sunt tantum improprie peccata ex dictis, ita etiam illa, quae cum aguntur mala, non putantur mala, sed bona, peccata sunt tantum materialia, quae adviliatae natura infelicitatem, non ad vitiosae voluntatis reatum pertinent. Ad 2. 1). Necesse est. ut peccet, a quo ignoratur justitia ignorantia invincibili .V. Vincibili, affectata, vel crassa Subd. Necesse est necessitate consequente et morali C. antecedente et physica .V. Cognita autem justitia procul dubio sunt ei dimittenda peccata, quae vitiosae illius ignorantia^o necessitate commisit; ac proinde non est impunitatis securitas in morali et consequente necessitate peccandi. De hac necessitate L. I. oper. imperf. idem dicit : *Peccatis de ignorantia vel affectuum necessitate venientibus, quae jam non solum peccata, verum etiam pænæ sunt peccatorum, plenum est genus humanum* : quippe loquitur de necessitate peccandi orta ex rebelli concupiscentia, prava consuetudine, perturbatis animi affectibus, et ignorantia crassa, quae non est physica et insuperabilis, sed moralis, quae superari potest ac debet.

Inst. I. S. Aug. in LL. Confess, deflet plura peccata infantiae: et L. de nat. et grat. c. 11. Pelagium redarguit dicentem, ideo culpandam esse ignorantiam, quia id homo nescit negligentius sua, quod adhibita diligentia scire

debuisset i ergo quamlibet ignorantiam docet esse peccatum, et culpam proprio diclaim.

It. V. C. Nam 1^a. infantiae peccata deflet, tanquam opera vere adversantia legi naturali, non tamen imputabilia ad culpam *proprie* talem, cum ibidem dicat: *Tunc ergo reprehendenda faciebam, sed quia reprehendentem intelligere non poteram, nec mos reprehendi me, nec ratio sinebat.*

2^a. Pelagium idcirco redarguit, quia illa etiam ignorantia culpanda est, qua homo scienda nescit citra negligentiam, *ex necessitate ignorantiae*, cum et hæc sit defectus quidam a justitia originaria et perfectione justitiæ, ad quam juxta Pelagium homo in hac vita conari debet, et pertingere potest. Dicit ergo omnem ignorantiam esse culpam seu peccatum metaphorice, quatenus est effectus et poena peccati originalis: quo sensu etiam concupiscentiam cum Apostolo peccatum appellat. Eadem ratione explica S. Aug. ep. 105. dicentem : *Si quis bonum putaverit esse, quod malum est, et fecerit hoc putando, utique peccat, et ea sunt omnia peccata ignoranlice, quando quis bene fieri putat, quod male fit.* Nempe peccat materialiter, ponens actionem reipsa discrepantem a recta justitiæ regula: non formaliter, cum non agat ex vitio voluntatis, sed ex insuperabili mentis errore.

Inst. 2. S. Aug. L. 1. Retract. c. 15. docet ea, quae cel a nescientibus vel a coactis perpetrantur, non omnino posse committi sine voluntate. L. de grat. et lib. arb. c. 3. ait : *Sed et illa ignorantia, quae non est eorum, qui scire nolunt, sed eorum, qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut semper igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omnino quid crederet.* Et in ep. ad Sixtum : *Inexcusabilis est omnis peccator vel reatu originis, vel additamento etiam proprios voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat; ergo neca culpa proprie dicta excusat invincibilis ignorantia.*

R. Y. C. Ad 1. 1). Quae a nescientibus perpetrantur, non possunt committi sine voluntate facti C. Sine voluntate peccati .V. Ita subtiliter exponit S. Aug. eodem L. c. 15. dicens: *Qui nesciens peccavit, non incongruenter nolens peccasse dici potest, quamvis et ipse, quod nesciens fecit, volens tamen fecit, ita nec ipsius esse potuit sine voluntate peccatum... quod si nolisset, non fecisset, non coactus est facere; quia voluit, ergo fecit, etiamsi non quia voluit, peccavit, nesciens peccatum esse, quod fecit : ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati; sunt ergo talia peccata solum materialia, non formalia.*

Ad 2. R. S. Aug. ibidem loqui de ignorantia crassa, quae est veluti media inter affectatam et invincibilem; alii quippe nesciunt, quia nolunt scire, cum possint, et est ignorantia affectata: alii, quia non possunt, cum velint, et est ignorantia invincibilis: alii quasi simpliciter nesciunt, quia non quidem renuunt scire, sed neque congruis mediis procurant scientiam, quam tamen, si lumen rationis non extinxissent, aut luce superna, quae illuminat omnes homines, bene usi fuissent, vel gratiam suppliciter postulassent, etiam acquisivissent; vel si de ignorantia invincibili loquitur, solum vult, quod hæc infideles non excuset a peccato originali et damnatione : qui licet forsitan minus sint cruciandi, semper tamen arsuri sunt, videlicet ob peccata contra legem naturalem scriptam in cordibus singulorum.

Ad 3. R. similiter, uti et ad subjuncta ibid, yerba : *Ignorantia in eis, qui scire noluerunt, sine dubitatione peccatum est : in eis autem, qui non po-*

tuerunt, pœna peccati; ergo in utrisque non est justa excusatio, sed justa damnatio : ibi enim probat ex cp. ad Rom. c. 2. gentes ignorantes invincibiliter legem Evangelieam juste damnari propter originale et actualia peccatarum ex ignorantia invincibili facta, sed contra legem naturalem, respectu quorum non est justa iliis excusatio, quamvis sit respectu juris positivi invincibiliter ignorati; hinc Tr. 89. in Joan, ubi quierit, an gentes, quibus Evangelium non est praedicatum, excusationem habeant peccato suo? ita reponit : .!</ hęc inquisita pro meo captu Domino donante respondeo, habere illos excusationem, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato suo, quo in Christum non crediderunt, ad quos non venit, et quibus non est locutus.

Inst. 3. S. Air.. L. de gestis Pelag. c. 18. refert, damnatam esse in Syx. Diosp. hanc Prop. : Oblivio el ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt. sed secundum necessitatem; ergo oblivio et ignorantia etiam invincibilis, scilicet quæ secundum necessitatem evenit, subjacent peccato.

R. D. C. Subjacent originali C. actuali .V. Egit quippe Syxodus contra Coclestilm et Pelagianos, qui negabant peccatum originale, adeoque etiam quod ignorantia sit effectus vel pœna talis peccati : quo sensu ignorantiam non subjacere peccati», idem est, ac illam non provenire ex peccato originali. Testatur idipsuni S. Avg. dum L. de dono persev. c. 11. de Pelagianis ait : Dicunt ignorantiam et difficultatem {concupiscentiam} sine quibus nullus nascitur, primordia, non supplicia esse naturæ.

■•A

93. *Obj. III. ex Ratione.* Sola ignorantia juris naturalis, non vtro ilia juris positivi, est pœna peccati originalis; quia sola ignorantia juris naturalis est talis pœna, cui erat opposita scientia statui connatural! justitiæ originalis debita; ergo hęc sola non excusat a peccato, sed quod ex ea fit, peccatum est, sicut ipsa est pœna peccati.

R. 1. .V. M. Falso contendit Jaxsenics, SS. Aug. et Hier. agere contra Pelagianos de sola ignorantia juris naturalis, cum pleraque ignorantia juris positivi et facti exempla proferat; imo ipse Jaxsexius L. 6. de stat. nat. laps. c. 5. ait, non audivisse Evangelium Christi, satis esse, ut excusationem habeant Gentiles de sua infidelitate : sed ignorantia Evangelii in infidelibus, qui nihil de Christo audiverunt, est pœna peccati originalis, juxta ipsum Jaxsemilm, qui L. 9. de grat. Chr. c. 3. et o. dicit, illam ignorantiam esse effectum reprobationis, factæ ex judicio Dei punientis gentes propter peccatum originale. Idem affirmat S. Avg. ep. 103. et D. Thom. 2. 2. q. 10. a. I.*

R. 2. D. prob. Illa sola ignorantia est pœna peccati originis, cui opposita erat scientia tantum absolute debita statui justitiæ originis .V. Quæ fuit debita pro omni hypothesi statui illi non repugnante, supposita purificatione conditionis C. Potuisset Deus homini pro illo statu vel imponere praecepta solum naturalia, vel etiam positiva, quale fuit praeceptum non comedendi de fructu vetito : in primo casu, solius juris naturalis, in secundo casu, juris etiam positivi tunc obligantis scientia statui illi debita fuisset; unde, ex modo arguendi Jaxsexii, et hujus et illius ignorantia est pœna peccati originalis.

Inst. 1. Quæ fiunt ex ignorantia invincibilis juris naturalis, sunt voluntaria iu causa, scii, in peccato Adami; ergo sunt formaliter peccaminosa, sicut

e. g. homicidii in ebrietate commissum, quando homo cum praevisione homicidii libere inebriatur.

K. 1^a. *Illelorq.* Ergo quod ex tali ignorantia fit, etsi sit poena peccati non est tamen novum peccatum formale, sicut tale homicidium in ebrietate commissum, cum non minus in eo deficiat libertas formalis et actualis, ac in tali homicidio.

II. 2°. *V. C.* Elia amentia, furor, phrenesis sunt poena peccati originalis, ipso leste Jaxsenio *L. de stat. nat. pur. c. 11.*, et tamen a peccato excusant. Motus item indeliberati concupiscentiae tam sunt voluntarii ac liberi in Adamo, (piam ignorantia invincibilis; eos tamen peccata formalia nemo Catholicorum dicet, docente Cox. *Trid. Sess. a. in Decr. de pecc. orig.*, concupiscentiam nocere non valere non consentientibus; ergo idem de ignorantia dicendum est.

Inst. 2. Ignorantia invincibilis non excusat a poena; e. g. in fure; ergo nec a culpa.

R. D. A. Ignorantia invincibilis culpae non excusat a poena, cum omnis poena proprie dicta supponat culpam. *V.* Ignorantia invincibilis solius poenae non excusat a poena. *C.* Siquidem poena non sit admodum gravis et exorbitans. De ratione poenae non est, ut sit ita voluntaria et libera, sicut peccatum formale: ac praeterca notum est omnibus, violatorem legis juste puniri; itaque qui libere violat legem, eo ipso poenam meretur, in eamque consentit. *Rcg. 1.3. Jur. in 6. Ignorantia facti excusat, juris non excusat, de jure manifesto loquitur*, cujus ignorantia in foro externo probari debet; pro foro autem interno non excusat sola ignorantia poenae, nec ignorantia crassa culpae, aut a peccato, aut a poena ordinaria: si tamen solum statuta sit in illos qui temere ac scienter legem violant, ignorantia crassa juris aut facti excusat a poena: ignorantia vincibilis, sed leviter culpabilis, ex aequitale postulat mitigari poenam: tandem invincibilis tam juris quam facti excusat ab omni poena.

Inst. 3. Si ignorantia invincibilis excusat a peccato; ergo melior est conditio ignorantis quam cognoscentis, cum hic formaliter, ille tantum materialiter peccet: hoc dici non potest; ergo vel non excusat a peccato, vel non datur ignorantia invincibilis juris naturalis; maxime cum Deus 1°. *necessario* obliget ad ea quae sunt juris naturalis: 2°. Cum haec ignorantia vinci possit per orationem et gratiam Dei: 3°. Cum veteres *TT.* omnes unanimi consensu negarint.

R. D. M. Conditio ignorantis esset melior secundum quid, sicut melior est juxta Jaxsexium, quatenus si non a toto, saltem a tanto excusat *C.* Absolute melior. *V.* Est enim illa ignorantia error et causa deordinationis.

Porro 1°. Deus per legem naturalem necessario obligat remote ac conditionale, nisi cognitio legis invincibiliter deficiat circa conclusiones aliquas obscuriores: tota vero lex naturalis, aut prima et primaria ejus praecepta, ex quibus pendet salus hominis, ignorari non possunt, quia Deus nec provide gubernaret naturam rationalem, nec obtineret finem intentum, scilicet manifestationem perfectionum divinarum.

2°. Deus nemini denegat gratiam cognoscendi illas leges, quarum observatio necessaria est ad salutem: non tamen inquirentibus et orantibus promisit aut notitiam cujusvis legis positivae, aut naturalis. Sane D. Thom., Bonav. et alii non salis oraverint, cum tot perseverent controversia?

3°. Veteres hanc doctrinam haud satis accurate discussam deduxerunt brevissime ex illo principio: Deis *facienti quod est in se, non deerit*, quod tamen unice procedit de iis, quorum notitia absolute necessaria est ad salutem. D. Thomas, cum i. 2. q. 76. a. 2. dicat: *Patet, quod nulla ignorantia invincibilis est peccatum*; lavet Recentiorum sententia?, uti plures alii ex antiquis. Ad hæc plures Veterum sententiæ ad morum doctrinam perlinentes hodie sunt antiquata?.

CAPUT IL

DE LIBERTATE ACTUUM HUMANORUM.

&

ARTICULUS 1.

Quæ immunitas requiratur et sufficiat ad libertatem arbitrii?

9-1. *Nota.* Libertas a SS. PP., maxime Augustino, triplex assignatur: Libertas *a necessitate*, seu libertas *naturæ*, de qua P. Cor. 7,37. Libellas *a peccato*, sive libertas *gratiæ*, de qua Rom. 6. 18. Libertas *a miseria*, seu libertas *glorice*, de qua Rom. 8. 21. Libertas *gratiæ* solis justis, libertas *gratiæ* solis beatis convenit : nobis de libertate *naturæ* sermo est, quæ omnibus communis, ad merendum et demerendum requiritur. Hæc subdividitur : *in libertatem a coactione* seu *sponlaneitatis*, quæ est potentia agendi sine omni vi extrinseca et ad agendum cogente : convenit omni sponte, quamvis necessario, agenti; uti patet in generatione divina Filii, amore Beatorum, actionibus infantium et brutorum; *et in libertatem a necessitate*, seu *electionis, indifferentiæ, arbitrii*, quæ est potentia, positis omnibus ad agendum requisitis, agendi, non agendi, agendi oppositum; unde libertas *vel contradictionis* vel *contrarietatis* vocatur. Datur vero etiam libertas ad extrema disparata . e. g. ad orandum, vel studendum. His addi potest tum libertas *ab inclinatione*, seu *aequilibrii*, quæ est potentia agendi, non solum sine coactione et necessitate absoluta, sed etiam sine necessitate infirmitatis vel concupiscentias, qualis fuit in statu innocentiae: tum libertas *ab obligatione*, seu exemptionis a lege servitutis ; quæ eo major est, quo suavior est v. g. Lex gratae, quam Lex vetus. Necessitas libertati opposita, non minus ac illa, multiplex est : Necessitas *Coactionis, Inclinationis, Antecedens et Absoluta, Consequens et Condilionata, Specificationis, Exercitii, Physica, Moralis.*

95. *Dico.* Ad libertatem arbitrii non sufficit immunitas a coactione, sed requiritur immunitas a necessitate.

Prob. 1. ex Script. Vera libertas arbitrii requirit dominium agentis in suos actus: *Sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius*; Gen. L 7. *Non*

habens necessitatem, potestatem autem habens sua voluntatis; Is. Cor. 7. 37. hincdammitiu sunt aPioV, Grec.. MIL cl Ιπβαυ. MIL Βλπ propositiones 39, 9», 66. et ad merendum ac demerendum requirit indifferentiam activam: *llealus.....qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala, et non fecit; ideo stabilita sunt bona illius in Domino*; Eccli. 31. 10. et 11. ubi ratio meriti non præcise ex eo repetitur, quod quis non transgrediatur mandata, sed quod non transgrediatur, emu posset transgredi; hinc damnales sunt propositiones, Βλπ 67., et 3a Jaxsexii; ergo.

H.ExSS. /7'. Jusux. in Apol. ad Sexatim ail: Nihil esset in illis laude dignum, nisi facultatem haberent qua se in utramque partem converterent. Glem. Alex. L. L Strom, cire. lin. *Id est in potestate nostra, cujus ex æqio sumus donum, et ejus quod ei adversatur, ut philosophari vel non, et credere vel noncredere.* Hier. L. 2. cont. Josin. *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin ubi necessitas, nec damnatio, nec corona est.* Aug. !.. de spir. et lit. c. 31. *Hoc quisque habere in potestate dicitur, quod, si vult, facit, si non vult, non facit.* Juxta eumd. L. de ijr. Christ, c. 47. *conciliatio libertatis cum gratia ita est difficilis, ut, quando assentur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri: quæ tamen difficultas prope nulla esset, si libertas in sola immunitate « coactione » consisteret.* Damasc. L. 2. de orlh. /id. c. 26. *In nostra potestate sunt ea, quæ liberum est nobis vel facere vel non facere.*

1). Tno.M. 1. p. q. 82. a. 1. ad 3. *Sumus domini nostrorum actuum, secundum quod possumus hoc vel illud eligere*; et q. 83. a. 3. *Ex hoc liberi arbitrii esse dicimur, quod possumus unum recipere, alio recusato, quod est eligere*, et L. 1. conl. gent. c. 68. *Dominium, quod habet voluntas supra suos actus, per quod in ejus potestate est velle vel non velle, excludit determinationem virtutis ad unum, et violentiam causa? exterius agentis*, et q. 6. de malo a. un. *Quidam posuerunt quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum; nec tamen ponebant quod voluntas cogeretur;... hæc autem opinio est hæretica: tollit enim rationem meriti et demeriti.* Atque hic sensus communis fuit omnium fere PP. ac TT. ante tempora Baii et Jansexii; ergo.

Conf. 1°. Ex Cox. Tihd. quod Sess. 6. can. 5. anathematizat Lcthrum et Calvinum docentes, liberum arbitrium, post Ad.e peccatum, amissum et extinctum esse: sed illi hæresiarchæ non negabant libertatem a coactione, quam potius prædicabant, Lit u. L. de lib. atbit. cICalv. L. 2. de eod.; ergo negabant illam a necessitate. 2n. Ex ratione: meritum debet esse actio nostra, quam possimus dare, tanquam pretium pro præmio: demeritum autem est essentialiter peccatum impulabile ad culpam et poenam; ergo ad utrumquod requiritur libertas indifferentia.

96. Obj. I. Juxta SS. PP. liberum dicitur id, quod non cogitur: Aug. L. de duab. anim. c. 10. : *Voluntas est animi motus, cogente nullo, ad aliquid vel non amittendum vel adipiscendum.* Damasc. L. 2. orlh. /id. c. 12. *Libertatis nomen obtinere non potest, quod quis per vim aut invitatus efficit.* Ansel. L. 2. cur Deus Homo c. 10. *Improprie dicitur necessitas, ubi nec coactio ulla est, nec prohibitio.* Bern. L. de grat. et lib. arbit. de libertate ait : *Est habitus animi liber hui, siquidem non cogitur, non extorquetur: est quippe voluntatis, non neces**

M»

ia; ACTIUUS HUMANIS.

silalis. S. Thom. q. in. depol. a. 2. ad 2. ail : *Naturalis necessitas, secundum quam voluntas aliquid ex necessitate relie dicitur, ut felicitatem, libertati voluntatis mm repugnat:... liberius enim voluntatis violentia eel coactioni opponitur*. El in 2. Disk 25. q. un. a. I. Liberum dicitur ex co quod *cogi* non potest.

K. I. I Uro concedimus, quod PP. el TT. ante Bah el Jansenii exortos errores inter necessitatem el coactionem, liberum et non coactum, voluntarium, spontaneum ac liberum non accurate distinxerint; sæpe pro eodem sumendo utrumque, cl in sensu *latiori* ac *vulgari*; verum tunc per coactionem intellexerunt quamcumque necessitatem etiam non violentam, per voluntarium et spontaneum intellexerunt id quod est a voluntate sui ipsius delermiativa per electionem; per voluntatem autem potentiam electivam ex propria determinatione.

K. 2. D. Illud dicitur liberum, quod non cogitur, nec coactione absoluta et stricte tali seu violentia al» exlrinscco, nec coactione conditional! et minus stride tali, seu necessitate etiam intrinseca et antecedente C. Quod non cogitur tantum coactione stride tali .V. Kalio responsionis liquet ex allatis supra probationibus : et veritas ejusdem constat etiam ex aliis locutionibus PP. etTT. De Aug., Damasc..Thom., vide n.95. S. Ansel. per coactionem intelligil necessitatem antecedentem , et solum vult quod necessitas consequens non sit proprie necessitas, *quia ipsam facit ipsa voluntatis libertas, quæ, prius (piam sil, eam cavere potest, ut ait L. de concord, q. 1. S. Beiln. L. de gral. et lib. arbit. ait : Aliud est voluntarius consensus, aliud naturalis appetitus.... hunc communem habentes cum bestiis, consensus voluntarius nos discernit : est enim habitus animi liber sui; ergo cum bestia? sint libera? a coactione, libertas nos ab illis discernens debet excludere necessitatem ; patet id magis, quia eod. L c. docet : Ubi necessitas est, ibi libertas non est : ubi libertas non est, nec est meritum. Item: Ubi necessitas, jam non voluntas; ergo.*

Inst. Docent SS. PP. libera esse, quæcumque *sponte* fiunt : atqui etiam necessaria sponte fiunt ; ergo. *Prob. Maj.* S. Prosp. i. *de gral. et lib. arbitr. c. 19. Liberum arbitrium est rei sibi placitæ spontaneus appetitus.* Damasc. L.3. de *[id. c. i i. Arbitrii libertas nihil aliud est, quam voluntas: h. e. animi motus, cogente nullo.* Ansel. de *lib. arbitr. c. 2. Persuum arbitrium peccavit, quod sic liberum erat, ut nulla re alia cogi posset ad peccandum : et ideo juste reprehenditur, quia cum haberet hanc arbitrii libertatem, non aliqua re cogente, non aliqua necessitate, sed sponte peccavit.* Bern. scito. 81. in Cant. *Homo, interveniente peccato, patitur quamdam vim, sed a voluntate, non a natura; ut ne. sic quidem ingenita libertate privetur: quod enim voluntarium, et liberum.* S. Tiom. I. 2. q. G. a. 2. ad 3. *Laws et vituperium consequuntur actum voluntarium secundum perfectam rationem voluntarii; ergo.*

R. D. M. Quæcumque sponte üunt, spontaneilate perfecta, libera esse docent .V. Quæcumque sponte fiunt sponlaneitatc imperfecta C. Spontanea imperfecta sunt, quæ nullam supponunt deliberationem, et hinc ex electione non fiunt; dicuntur tamen spontanea, quia cum voluntate fiunt. Spontanea perfecta sunt, quæ supponunt deliberationem, et ex electione fumi, et hinc a principio scipsum per electionem determinante; quæ necessitatem omnem antecedentem excludunt. Distinctio hæc probalui ex eo quod Prosper de

bi. LIHIRTATE ACTUUM III MANORUM.

Ahajio, Anm.l. de eodem et de Angelis loquantur, quibus tamen, tanquam in statu iimocntiæ constitutis, Jansenii s concedit libertatem a necessitate requiri ad liberum eorum arbitrium. Damasc. hanc ipsam distinctionem in spontaneo affert L. 2. de *orthodoxa fide* c. 24. D. Thom. spontaneitatem necessitati opponit q. G. de *Malo*. a. un. Plura vide apud Moraines in *Anti-Jansenio*.

97. *Obj. II.* Quod Iit, cum uilniiiis, est nobis liberum : atqui etiam voluntarium necessarium fit cum volumus; ergo est liberum ; hinc, juxta Scotistas, Pater et Filius libere producunt Spiritum S. et Deus ab æterno et de facto est liber vere in operatione ad extra, quin possit unquam deliberare aut se determinare in tempore.

II. 1). M. Quod lit, cum volumus, et quod etiam possumus non velle, est nobis liberum C. Quod fit, cum volumus, et actu tantum possumus velle N.

Liberum debet esse in nostra potestate electiva et active indifferente ad agendum et non agendum: debet licii, movente seipsam voluntate, h. e. per propriam ex sua electione determinationem; unde 1°. *Spiratio activa* non est libera et spontanea, ita ut hæc Scotistarum locutio neque Wiceeffo, Luthero ac Calvino , neque Jansenio patrocinclur , quia illi liberum non sumunt in propria significatione, sed quatenus coincidit cum voluntario, prout advertit Jo. Puteanus. 2". Deus de facto est liber, h. e. actu exercet libertatem, sive est in exercitio libertatis : non vero hoc sensu, quod sit in potentia ad libertatem, aut quod habeat actum primum proximum libertatis ita ut se necdum determinavit : nam indifferentia quidem requiritur ad actum pri* mum proximum libertatis constituendum ; non vero manet adhuc indifferentia in ipso actu secundo, seu exercitio libertatis. 3°. Deus non potest deliberare formaliter, per inquisitionem mediorum et comparisonem cum fine; sed eminenter, per simplicem actum eligendo inedia propter finem. Aon se determinat in tempore, ab æterno jamdum determinatus, non ex necessitate natura?, aut alia antecedente; sed ex libera determinatione propria, ct necessitate saltem per rationem consequente.

Inst. Amor beatificus in Beatis, quantumvis necessarius, liber tamen est libertate arbitrii, quia esset alias similis modo agendi irrationalium : est autem actus *humanus*, et fit ex prævia cognitione perfectissima; ergo.

R. A.J. Modus agendi in brutis oritur ab imperfectione cognitionis, et ex solo instinctu naturali : in Beatis vero ex perfectione cognitionis, et ex objecti excellentia incluctabiliter moxenlc voluntatem : hæc autem cognitio, hoc ipso quod sit perfectissima, non indifferenter objectum proponit voluntati, sed eam determinat et rapit. Demum actus humanus proprie dici non potest, cum juxta D. Thom. I. 2. q. 1. a. 1. *actiones Hlæ proprie vocantur humana?, quarum homo est dominus... et quæ cum voluntate deliberata procedunt.*

98. *Obj. III.* Juxta 1). Thom. iii 3. Disl. 18. q. un. a. 2. ad 5. actus charitatis in Christo, queis dilexit Deum, lautum a coactione erant liberi, et tamen meritorii ; ergo ad merendum et demerendum non requiritur libertas a necessitate.

II. Verba D. Thom.e de libero Christi arbitrio : *Si etiam esset determinatum ad unum numero, sicut ad Deum diligendum, quod non facere non potest;*

tamrn c.r l«oc mm amittit libertatem, neque rationem taudis sire meriti, quia in illud non coacte, sed sponte tendit, et ita est (ictus sui dominus; ila exponi possunt : Tametsi l'.ntUMVs necessario Deum dilexisset, quoad exercitium, libere lamen dilexisset ac meritorie, quia sponte, h. e. magna inclinatione, et actu valde intenso, cum potuisset minus intensos elicere; certo alio sensu Christus non magis actus sui dominus luisset, ac bruta suorum ; Christus ergo liber non fuit in peccando et non peccando, sed lamen ad ea omnia, quæ ila volebat. ut sine indecentia posset eadem omittere, ct vel agere, vel non agere, vel etiam ex diversis objectis unum præ alio eligere. I ide Tr. de. Ineam. Alibi per voluntarium perfectum simul intelligil liberum, quando nempe, ut oil.aliquis deliberans de fine potest in finem moveri, rei non moccri.

Inst. 1. Ad rationem meriti ct demeriti, quamvis requiratur immunitas a necessitate absoluta, non tamen a necessitate relativa ad intensiorem vel gratia·, vel concupiscentia? motum requiritur; presertim cum. quod lit ex concupiscentia nécessitante, in voluntate peccantis Ad.e sal liberum fuerit, adcuqueimputabile ad peccatum; ergo.

It. Y. I. ôuæcumque necessitas antecedens tollit indifferentiam ad utrumlibet eo instanti, quo lit bonum vel malum : et hanc immunitatem a quavis necessitate antecedente tum absoluta, tum relativa, Scriptura et SS. PP. requirunt ad libertatem arbitrii; hinc damnata propositio 3a. Jaxsemi Ianquam Irrretica. quamvis solam necessitatem *relativam* assereret : damnata item ab Alex. A III. prop. 1*. de libertate peccati *in sua causa*, scilicet in voluntate Adami aut in peccato originali, maxime cum hoc per baptismum omnino deletum sil: proinde sicut omne peccatum esse liberum, ita personale personaliter esse liberum debet.

Inst. 2. Peccata sæpe fiunt sine advertentia v. g. in consuetudinariis : in hac vita nequeunt vitari omnia peccata saltem venialia : damnati Deum oderunt necessario, et tamen peccant : demum systema libertatis hactenus assertæ est merum commentum philosophicum; ergo ad peccatum omnimoda immunitas a necessitate necessaria non est.

R. Consuetudinarii, tametsi careanl indilVercntia propensionis, non tamen arbitrii : consuetudo prava difficultatem, at nullam necessitatem saltem physicam imponit. Neque ad peccata venialia quisque physice necessitatur. Necessitas peccandi in damnatis potius est moralis; attamen novae pœnæ reos non facit. Denique non commentum, sed unanimis Philosophorum sensus, adeoque vox naluneest. nostra libertatis definitio ; igitur Calvis. et Jasse*. inique illam criminantur.

99. *Observa.* Liberum arbitrium *abstracte* sumptum, prout a Deo, Beatis, et homine viatore præsciuditor, adæquate constituitur per indifferentiam contradictionis, seu potentiam agendi ct non agendi : nam, ut ait S. Axsel. *de lib. arbitr. c. I. si potentia peccandi et non peccandi esset ejus definitio, nec Decs, nec Angelus, qui peccare nequeunt, liberum haberent arbitrium, quod nefas est dicere.* Ad hæc definitio ista convenit omnibus liberis in quocumque statu. Liberum arbitrium *contrade* sumptum, prout reperitur in statu puri hominis vialmis, adæquate constituitur per libertatem contradictionis et conlrarivlatis, ihccl ad Inuum et malum, quia sic explicatur in Script., in LC.. et a SS. PP. Certum es! juxta omnes, de ratione liber-

tatis *conlractim* sumptæ esse potentium non peccandi, ergo et potentiam *peccandi*, quia libertas circa unum e contradictoriis involvit libertatem circa alterum, ut salva sit utriusque optio; unde S. Thomas ait : *Si operari est in potestate, nostra, oportet etiam, quod non operari sit in potestate nostra, et c converso.*

AKTIGLLIa H.

Q'LE INDIFFERENTIA REQUIRATUR ET SUFFICIAT AD LIBERTATEM ARBITRII ?

100. *Xota.* Libertas arbitrii *remota* dicitur actus primus libertatis incompletus, sive facultas se determinandi, si ponantur requisita; hæc est libertas radicalis, et intrinseca voluntati. Libertas *proxima* est actus primus libertatis completus et indifferens, qui voluntatem constituit proxime potentem agere et non agere; hæc est denominatio partini intrinseca, quia dicit libertatem radicalem, partini e.vlrinseca, quia dicit indifferentiam objectivam, concursum Dei, et similia voluntati oxtrinseca. Est autem *indifferentia* triplex : *objectiva* seu *judicii*, quæ est repræsentatio objecti sub diversa ratione boni et mali : *passiva* seu *subjectiva*, quæ est potentia receptiva, indeterminata ad unum potius quam alium actum recipiendum : *activa* sive *principii*, quæ potentia est indifferens ad agendum, non agendum, hoc vel ejus oppositum agendum. Demum *prærequisita* ad libertatem, quæ tempore vel natura prius poni debent quam voluntas agat, sunt ipsa potentia seu voluntas, cognitio indifferenter proponens objectum, concursus Dei paratus, et remotio omnis impedimenti per ipsum actum secundum inauferibilis.

101. *Dico I.* Ad libertatem arbitrii non sufficit indifferencia aut objectiva, aut subjectiva, sed activa requiritur.

Prob. P. P. Stante indifferencia *objectiva*, potest homo cogi, potest Deus voluntati immittere qualitatem quæ ad unam partem necessitet. potest subtrahere concursum suum ad unam partem : sed in his casibus non haberetur liberum arbitrium ; ergo indifferencia *judicii* sola non sufficit. *Conf.* Sequeretur : 1°. Gratiani necessitanlem Hæreticorum et *victricem* Jaxsexu non obesse libero arbitrio, cum etiam in harum consortio stare queat indifferencia *objectiva*. 2°. Frustra egisse Patres et CC. adversus eversores libertatis, cum nullus horum indifferenciam *objectivant* negarit.

Prob. IP. P. Damnatum est a Tr id. Sess. 6. can. 4., quod liberum arbitrium *mere passive* se habeat; ergo constitui debet in potentia non mere passiva, sed activa et electiva, quæ actus habeat in sua potestate. *Conf.* Sequeretur voluntatem esse liberam ad gratiam primam, quia ad hanc recipiendam est indifferens; sola ergo capacitas et indifferencia *subjectiva*, recipiendi formam vel actum, non sufficit ad libertatem.

Prob. IIP. P. Quia liberum arbitrium, juxta omnes, habet veram causalitatem : ad hanc vero nec sufficit mera causalitas materialis, uti dictum : nec efficiens quomodocumque, cum alias non esset differentia inter actum necessarium et liberum ; ergo causalitas efficiens *electiva*, seu elective activa, et active indifferens. *Conf.* Tr id. l. c. docens liberum arbitrium non se habere *mere passive*, et ut quoddam inanime, non tantum excludit potentiam

mero receptivam. sed etiam potentiam *activam* quidem, at non electivam: ergo requiritur indifferentia *activa*, et quidem *electiva*.

Dixi : Nec objectiva, nec subjectiva sufficit : utrumque enim requiri constat; cum 1°. actio indifferens non possit haberi sine cogitatione, prævia indifferente : 2°. si voluntas esset determinata ad unum actum virtualiter recipiendum, non posset elicere aut recipere alium. De indifferentia propensionis nihil hic additum, quia non requiritur ad essentiam liberi arbitrii, cui accidentalis est, et tum adesse, tum abesse potest.

Si *ais* 1°. D. Thom. p. 1. q. 83. a. 1. ait: *Judicium rationis ad diversa se habet, et non est determinatum ad unum : et pro tanto necesse est quod homo sil liberi arbitrii, ex hoc ipso quod rationalis est.* Idem dicit, voluntatem non posse accessitari, dum ei objectum indifferenter proponitur.

R. 1°. D. Ob judicium rationis indifferens homo est libor radicaliter C. Formaliter .V. Illud quidem requiritur necessario ad libertatem, at non sufficit. 2°. D. Non potest necessitari ex parte objecti, dum hoc indifferenter proponitur C. Aliunde, et ex parte subjecti .V. Nam stante cognitione indifferente necessitati posset, si daretur gratia vel concupiscentia dominans in sensu Calvinii aut Jansenii.

Si *ais* 2°. Objectum non potest amari libere, nisi proponatur ut libere amabile; ergo nec potest amari necessario, nisi proponatur ut necessario amabile.

R. *Disp. est* : quia libertas est bonum voluntatis : hoc autem cum sit ex integra causa, ad eam habendam requiritur indifferentia tum ex parte *objecti*, tum ex parte *subjecti* ; quia vero necessitas est malum voluntatis, et hoc habetur ex quolibet defectu, illa etiam oritur ex sola absentia indifferentias vel ex parte *objecti*, vel ex parte *subjecti*. Adde, quod operans stante quidem objecti indifferentia, sed aliunde necessitalus, non possit dici agere *ex*, sed tantum *cum* indifferentia objectiva, quia ista indifferentia operantem non dirigit ad agendum, nec ipse se determinat.

102. *Dico II.* Ad libertatem indifferentiæ aelivæ requiritur etiam potestas non agendi in sensu composito requisitorum.

Prob. 1°. Trid. Sess. 6. can. 4. cont. Lit u, et C.vlv. definit, liberum arbitrium constitutum cum ultimo complemento ad bene operandum ita libere agere, ut a Deo *motum et excitatum possit dissentire, si velit*: atqui hoc intelligi debet de *sensu composito*, non quidem, ac si simul componi possint actio et non actio; sed quod positis omnibus ad agendum requisitis absolute antecedentibus, sive quæ habere vel non habere, non sit in hominis potestate, tam possit componi non actio, quam actio; ergo. *Min.* patet: quia Tam. damnat Hereticos, qui non negabant hominem posse male agere in *sensu diviso* gratiæ, sive si ea abesset. 2°. Eadem Sess. cap. 5., ubi explicat concordiam libertatis cum gratia, docet, quod *tangente Deo cor hominis per Spiritus S. illuminationem*, homo inspirationem illam possit abjicere, et can. L quod possit *dissentire*; Conc. vicio Senon. an. 1528. sub Cee w. VII. in Gallia celebratum in Decretis fidei docet, quod homo possit resistere : atqui abjicere, dissentire, resistere dicunt sensum compositum; ergo. *Min.* constat; quia *abjicere* est, rem habitam dimittere, aut oblatam respuere : *dissentire* est. non consentire excitationi reipsa existenti. cum non dissentiamus

ei, qua? non est : *resistere* est, excitationi præsentis consensum negare, uti dicimur resistere tentalionibiis, concupiscentiis, etc.

Conf. Causa libera, deficiente potentia conjungendi carentiam actus cum omnibus requisitis ad agendum, non differt a causa necessaria, quia et hæc potest conjungere carentiam actus in *sensu diviso*, h. e., deficiente aliquo ad agendum requisito, v. g. oculus non videre sublato lumine, ita quidem, ut hoc ipsum tunc impossibile sit; ergo, ut differat, major causæ liberæ potestas esse debet. Profecto si definitio libertatis intelligatur in *sensu diviso*, et Christus et Beati erunt ad peccandum liberi, cum habeant potestatem peccandi in *sensu diviso* unionis hypostatica, et visionis beatificæ : cæcus erit liber ad videndum, captivus ad fugiendum, claudus ad ambulandum etc.

Si *ais*: Pleraque ad actionem prærequisita non possunt componi cum non actione, nempe decretum Dei de concursu suo ad actionem, prædefinitio actuum bonorum, gratia efficax, determinatio voluntatis, qua ipsa se determinat; ergo.

R. .V. J. Nam 1°. Per decretum Dei omnipotentia offertur creaturæ indifferenter ad utrumlibet; concursus vero in *actu secundo* non est unum ex prærequisitis. 2°. Neque prædefinitio, neque scientia media, qua illa nititur, prærequiruntur ad actum primum libertatis, cum voluntas proxime possit agere per auxilium gratiæ datum etiam sine illa scientia, et prædefinitione : hæc quippe requiritur ex parte Dei, ut specialem affectum testetur erga electos: illa, ut auxilium conferat modo sapientissime ac Deo digno. 3°. Gratia efficax, ut infallibiliter efficax, non est simpliciter antecedens et prærequisita, sed consequens liberum voluntatis consensum conditionate futurum. 4°. Neque se tenet ex parte actus primi determinatio voluntatis, cum voluntas agendo, et per ipsam suam actionem se determinet, non vero per aliquid prævium incomponibile cum omissione actus.

103. *Observa.* Equidem *indifferentia judicii* necessario requiritur ad libertatem, atque cum Deus auctor naturæ exigentiis creaturarum ordinarie sese accomodet, ubi judicium indifferens datur, cætera item requisita dantur ad libertatem; attamen in hac indifferentia sola ncutiquam consistit, neque cum illa indispensabiliter libertas connectitur : id hactenus probatum. An præter cognitionem indifferentem requiratur judicium, seu imperium practician, quo intellectus voluntatem detenninet, hoc vel illud, hic et nunc eligendum esse: alii negant, alii cum Thomistis affirmant; at contra est : vel hoc judicium praelicum est voluntati liberum, vel non? si est; ergo sine prævio judicio practice jam potest aliud eligere voluntas, vel fit processus in infinitum: si non est; ergo tollitur libertas, quia voluntas præcise a cognitione, sicut appetitus sensitivus a phantasmate, determinata, nec mediate, nec immediate potest contrarium eligere.

ARTICULUS III.

QUI SINT ERRORES PRÆCIPUI CIRCA LIBERTATEM ARBITRII?

101. .Votu. Errores circa libertatem arbitrii tam fuere multiplices, ut prope necessarium videatur, in diversas classes eos discernere, quo magis ex ordine confutentur hæreses, ac orthodoxa veritas inclarescat magis. Itaque classis 1*. referet illos tñm Gentilium, tum Hereticorum geueralim; 2* Pelagianorum specialim; 3*. Jansemi cumprimis errores.

Errores Gentilium et Hereticorum generatim.

105.1. Libertatem Arbitrii, sine respectu ad statum naturæ lapsæ, negarunt Stoici ex Fato, Astrologi judiciarii, Planetarii et Genethliaci ex certo positu ac influxu astrorum, Manichei ex duplici anima ita, ut hominem ferri necessario dicerent in bonum, si anima bona, in malum, si mala prævaleat: non quidem necessitate coactionis, sed inclinationis seu determinationis ad unum.

106. II. Pro statu natura* lapsæ circa eandem errabant Pelagiam, qui, cum libertatem arbitrii nimium extollerent, necessitatem gratiæ negarunt: Vicleffus haud multum discrepans a Manicheis, cujus propositio 27, *omnia de necessitate absoluta eveniunt*, damnata est in Coxc. Constantiens. Sess. 8.; Li-TiiERVS, qui in *assert*, art. 36. et L. de Serro *arbitrio* ait, liberum arbitrium esse *figmentum in rebus* et *titulum sine re*: Calvinus in Antidoto Coxc. Trid. ait: *qui illud, liberum arbitrium, dixerit esse titulum sine re, Christum habet auctorem et Augustinum*; similia habet !.. 1. *Inst.* c. 45., L. 2. c. 3. § 7. et 11., aliique post hos Novatores. Lutherus tamen, Melancton et Confessio August. libertatem indifferentiæ admisere quoad actiones civiles et politicas.

107. III. Jovianus. Florus, aliique Monachi Adrumetini non quidem aperte negarunt libertatem arbitrii, eam tamen interim efficacia gratiæ docuerunt; itidem Bails cujus propositiones 79 a Pio V, Janseius cujus propositiones 5 ab Ixxoc. X, Alex. VII. Clem. XI. Quesnellus cujus propositiones 101 aCi.F.M. XI. damnatæ sunt.

Errores Pelagianorum.

108. I. Negarunt Pelagiam, libertatem arbitrii siare posse cum necessitate gratiæ præuenientis: dixerunt, liberum arbitrium post Adæ peccatum pares habere viros, sive ad bonum, sive ad malum; indifferentiam ad malum pertinere ad naturam libertatis, prout hæc Deo. Angelis et hominibus convenit.

109. II. Inter præcipuos illorum errores erat hic, hominem in hac vita per proprias vires suas posse sine omni peccato esse; qui error refertur a Paulino accusatore Celestii a. 6. et a Paul. Orosio in Actis Coxc. Cartiiag. an. 112, Hier., in præf. L. 4. in *Jerem.*, Aug. L. de *Dono persev.* c. 2, L. 3. ad *Honif.* c. 8., L. 3. cont. *Julian*, c. I, de *hær.* n.88. Unde patet, errasse Quesnellum,

dum a Leonis opera Torn. 2. Diss. 3. scripsit, hunc errorem esse duntaxat rumusculum, et quæstionem minus gravem. Potitis enim est radix reliquorum, ut agnoscit ipse Janseius Tom. 1. L. G. c. 18. et PP. Boned. in edit. oper. S. Hier.: nani cum Pelagius in ipsa natura potestatem non peccandi assere-ret, inde conclusit, in homine non esse infirmitatem naturæ, qua debilitaretur post lapsum Adam; ideoque Adam non esse lapsum, nec existere peccatum originale, ac domum gratiam homini non esse necessariam.

110. III. Hic error uno nomine vocatur *Impeccantia*, et distinguitur ab *hñpeccabilitate*, qui error erat Jovianus: quia posse non peccare, seu potestas non peccandi aliud est, quam non posse peccare, seu impotentia peccandi, quod Juvlmaxus tribuebat homini post baptismum, sive gratiam sanctificantem receptam, quam inamissibilem statuit. Erravit ergo Janseius Tom. 1. L. L. c. 19. scribens, inter hæc non bene distinxisse S. Hieronymum. Continet autem hic error in se plus, quam exprimat; nempe hominem non tantum posse abstinere ab omni peccato, et a consensu in peccatum, sed 1°. carere etiam omni sensu peccati, c.xtinguere omnem concupiscentiam, et immunitatem fieri ab omni tentatione interna, motu et inclinatione inordinata; 2°. adipisci perfectionem justitiæ, seu justitiam perficere atque exercere ita perfecte, ut nihil lateat, quod secundum justitiam agendum sit, et ita agat, ut sine difficultate et contrario animi motu totum peragatur.

111. IV. *Primum* convenit cum apathia Stoicorum; unde et Hier., in præf. L. 4. in *Jerem.* dixit: *Ilæresis Pythagoræ et Zenonis ἀ~αθεία ζαιδvapLccpTTj~snidest, impossibilitatis et impeccantiæ... coepit reviviscere.* Et in epist. ad Ctesiph. *Philosophi, Patriarchæ Ilæreticorum, Ecclesiæ puritatem perversa maculaverunt doctrina, ut nesciant illud dictum de humana fragilitate... Video aliam legem etc.* Aug. postquam L. 2. cont. *Julian* c. 8. recitasset ex Ambrosio (L. de *Esau sive de fuga seculi* c. 1.) concupiscentiæ motus varios turbare animam; sic alloquitur Pelagianos: *Hæc si vos non patimini, ignoscite, non vobis credimus, sed in his potius S. Ambrosii verbis speculum quoddam... communis humana? infirmitatis agnoscimus. Vobis autem etiamsi credamus, et dicamus: orate pro nobis, ut necnos ista patiamur; ita vos invenimus elatos clalta sapientes, ut respondeatis nobis, non solum ista vos non pati, verum etiam in hominis esse potestate, ne ista patiatur, nec esse causam, cur ad hoc Dei poscatur auxilium. Item ubi L. C. cont. *Julian*, c. 5. errori Pelagiano opposuisset textum Sap. 9. 15. *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, Julianum alloqueris ait: Sed tu tanquam in coelo jam inter Angelos immortaliter habitans, verba mortalitatis et infirmitatis irrides.**

Secundum convenit cum illa similitudine affectata Stoicorum cum Deo, de qua Xistus Pythagoricus ita loquitur: *Libertatem arbitrii permisit hominibus Deus, ut pure et sine peccato viventes similes fiant Deo.* Unde Hier., in ep. ad Clesiph. ait: *quæ potest alia major esse temeritas, quam Dei sibi, non dicam, similitudinem, sed æqualitatem vindicare, et brevi sententia omnium Hæreticorum venena complecti, quæ de Philosophorum, et maxime Pythagoræ et Zenonis, principis Stoicorum, fonte manarunt.* Et S. Aug. L. de *Spir.* et lit. c. 2. *Putant, sine adjutorio Dei per ipsam vim voluntatis humana? justitiam*

paw* perficere. Item !.. de nal. et grat. c. 42. Aequè illud nimis cura, utrum fuerint hic aliqui, rei sint, qui perfectam, cui nihil addendum esset, habuerint, vel habeant, vel habituri sint charitalem Dei ; ipsa enim est verissima, perfectissimaque justitia. Vbi

112. Adverte 1°. in hujus erroris oppugnatione pium protulisse tum Hieronymum, tunc Augustinum, quæ videantur repugnare nostræ Theologiæ; ut dum dicunt, dari præcepta servatu impossibilia, peccata <r necessitate facta, ignorantiam omnem cum peccato conjunctam, amissam libertatem. 2°. Juxta S. Ave., præceptum perfectionis justitiæ (de quo supra num. 81) potuisse impleri in statu innocentia*, et implendum esse in cælo a beatis : non autem impleri posse in præsentia ista, cujus impotentia* causa sit peccatum originale, juxta eundem L. I. ad Simplic. q. 1. n. 11. Sed quod perficere bonum non sit in potestate, ad meritum pertinet originalis peccati; quamvis autem præceptum hoc implere non possimus, tamen juste dari et sine causa a nobis violari : juste dari, quia habet duplex objectum, mediatum sive extinctionem concupiscentia}, et immediatum, sive conatum ad extinguendam concupiscentiam : objectum immediatum imperatur tanquam medium, objectum mediatum seu finis; sine culpa tantum violari; quia violatio illius non est peccatum formaliter, sed tantum materialiter tale, neque tam culpa, quam defectus est.

113. V. Cum Pelagum negare non possent, in homine vigore concupiscentiam, motus tantum voluntarios admiserunt esse peccata, involuntarios autem nullam habere rationem mali, sed bonum esse naturæ, adeoque, cum voluntarii in nostra potestate sunt, etiam penes nos esse, non peccare et servare perfectionem justitiæ. Contra vero Augustinus statuit, omnem concupiscentiæ motum esse peccatum : tum quia Paulus ad Rom. 7. Io. etc. dicit : Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio ;... nunc autem non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum : tum quia omnis ejusmodi motus est contra præceptum divinum saltem, non concupisces : tum denique quia est contra ordinem a Deo primitus statutum, et perfectionem originariæ conditionis, sive defectus a justitia perfecta, quæ in Adamo fuit, et futura est in sequenti vita, quo tendere, quam appetere quotidie debemus.

Sicut distinxit actionem et perfectionem justitiæ, nec non præcepta ad actionem vel perfectionem illius spectantia, sic etiam distinxit peccata, et Iu“ quidem peccatum contra actionem justitiæ, et præceptum, post concupiscentias non eas, definivit L. de 2 anim. c. 11. Peccatum est voluntas admittendi vel relinendi, quoti justitia velat, et unde liberum est abstinere.

contra perfectionem justitiæ. et præceptum, non concupisces, diliges Deum ex toto corde, L. de perfect. just. c. G. Peccatum est, cum vel non est charitas, quæ esse debet, vel minor est, quam debet, sive hoc voluntate vitari possit, sive non possit. Ibidem c. 8. ait : Concupiscentia non frænari, sed omnino esse non debet, nec erit in illa perfectione justitiæ, ubi nullum omnino pecca-

... c ... i in Abel justo charitas Dei adhuc erat, quæ posset et deberet augeri, quicquid minus erat, ex vitio erat. Unde S. Augustinus merito arguebat contra Pelagium, impeccantiam et perfectionem justitiæ ab iis jactatam in hac vita non dari, cum impossibile esset, hominem sive per

actionem liberam, sive per actionem saltem necessariam et peccatum materiale non delectere a perfectione justitiæ.

Errores Jansenii.

114. I. Jansenus, ut suam hæresin de peccato sine libertate et cum necessitate etiam faciendò stabiliret, aliter ac Pelagium, processit, et cum illi nec peccatum quidem improprium ac materiale admitterent in motibus et actionibus necessariis, ipse peccatum formale, et proprium constituit cum necessitate et sola libertate a coactione. Eam in rem, quæ dixerat Augustinus de peccato contra perfectionem justitiæ, et quæ ille asseruerat de actione justitiæ, transtulit ad actiones originalis innocentiae, sive ad Adamum. Pro hac perversione usus est, tum ex L. 1. *op. imperf.* n. 17. textu sequente : Adam quippe omnino, (piando peccavit, nihil in se habebat mali, quo nolens urgeretur ad operandum malum, et propter quod diceret : non, quod volo, facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago, ac per hoc egit peccando, quod justitiæ vetabat, et unde liberum erat abstinere. Nunc ci, (pii dicit, quod nolo malum, hoc ago, abstinere liberum non est: tum quod Julianus nollet admittere definitionem peccati secundo loco datam, sed primam requireret ad omne peccatum. Docet autem Jansenus, et auctoritate S. Augustini, cujus lectioni piures quam 20 annos se impendisse gloriatur, stabilire nititur, voluntatem humanam per peccatum Adæ ita præcipitatam esse in dominatum libidinum, ut in omnibus necessario sequatur vel delectationem terrestrem concupiscentiae, vel Coelestem infusam a Deo, prout altera alteram vicerit.

Ilo. II. Omnem voluntatem et volitionem ratione sui et essentialiter esse liberam : implicare, ut sit voluntas, et non sit libera, sicut implicat, ut volendo non velimus, aut ut voluntas non sit voluntas : synonyma esse, velle, et libere velle; adeoque omne velle esse liberum, quia id est liberum, quod, cum volumus, facimus; facimus autem volitionem, cum volumus.

116. III. Duplicem esse necessitatem juxta S. Aug., unam dominantem, prementem instar ponderis, et simpliciter dictam, quæ operetur effectum, voluntate quantumcumque renitente : alteram esse simul voluntariam, quæ scilicet necesse est, aliquid fieri non repugnante, sed immutabiliter volente voluntate : hanc non repugnare libertati, quia non impedit, quin velimus, eum volumus ; illam adimere libertatem, et opponi voluntati : nequit enim fieri voluntate nostra, quod fit nobis nolentibus; cum itaque voluntas cogi non possit quoad actus elicitos, fieri non posse, ut aliquis actus voluntatis non sit liber.

117. IV. Indifferentiam voluntatis ad statum aliquem, non ad essentiam liberi arbitrii perlinere : Deum, Christum, Beatos absque ulla indifferentia ad amorem Dei, damnatos vero ad malum liberrimos esse : soli Adamo innocenti tribuendam libertatem indifferentiae ad bonum et malum, nobis autem ad utrumque nihil indifferentiae esse relictum; solam proin necessitatem coactionis adversari essentiae et perfecto statui liberi arbitrii, libertatem autem a coactione ad rationem meriti et demeriti sufficere.

118. *Observe.* Ex hoc suo systemate inferebat Jansenius, gratine interiori nunquam resisti, hanc vero gratiam nee semper dari, nec ab homine *obi inert* posse, quædam præcepta justis etiam *impossibilia* esse, motus indeliberatos concupiscentia? antecedentis esse peccata formalia, neque ignorantiam *invincibilem*, neque necessitatem antecedentem a peccato excusare, Christum denique pro solis prædestinatis mortuum esse. Convenit autem hoc systema reipsa cum doctrina Stoicorum, qui non dixere, hominem a fato vel præscientia cogi, ut nolens vel invitatus vellet, sed admissa immunitate a coactione tantum negarunt libertatem a necessitate : Manicheorum, quia sicut hi *duas animas*, ita Jansenius *duo principia* statuit, non cogentia quidem, quia intrinseca, sed necessitàntia, quia determinantia ad unum : Lutheri et Calvinii, qui itidem solam indifferentiam actis am, non vero libertatem a coactione negabant; quamvis autem voce tenus mollior ac mitior esse audeatur necessitas Jansenii. reipsa tamen non minus ferrea et brutalis est, ac illa Calvinii et Lutheri, pari proin jure a Trinitatis Sessione. G. can. u. fulminata.

ARTICULUS IV.

QUE SIT VERA DOCTRINA S. AUGUSTINI DE LIBERTATE ARBITRII?

119. *Nota I.* Id semper familiare Hæreticis fuit, circa libertatem arbitrii vindicare sibi auctoritatem S. Augustini, Doctoris in materia de *gratia* et *libero arbitrio* maximi. Janseniani cumprimis cum suas in partes hæreticas trahere adnituntur, atque adeo contra mentem ipsius S. Doctoris exorbitant, ut Bullas Pontificias contendunt esse interpretandas ad mentem S. Augustini, non vero S. Augustini ad mentem Bullarum Pontificiarum; hinc damnata est ab Alex. VIII. Prop. 30. Ipse etiam Augustinus in suis epist. lectoribus suorum scriptorum dat facultatem recedendi a sua doctrina, siquidem tides, communis SS. PP. sensus, aut sufficiens ratio id exigant. Attamen quia Jansenius infinitis prope locis asserit, profiteri se doctrinam S. Augustini, et quia suos libros inscripsit. Augustinus Cornelii Jansenii Iprensis, et quia ejus Magister ac Sectatores, Sancyranus, Arnaldus, Quesnellus, aliique Augustinianos sese compellant, operæ pretium videtur, præcipua *Augustinianæ doctrinæ* capita circa libertatem arbitrii ita sub unum quasi conspectum ponere, ut facile quis intelligat, quam sint cariosa et fallacibus imposturis subnixa Jansenianorum fundamenta.

120. *Nota II.* Præcipua hac in re concertatio S. Augustino fuit cum Manicheis et Pelagianis, quorum errores, quia diversis principiis insistebant, diversis item annis impugnavit; unde factum, ut liberum arbitrium in duplici sensu acciperet, nempe in LL. contra Manicheos pro naturali facultate eligendi utriuslibet positus omnibus ad agendum requisitis, quam negabant illi, subjicientes hominem naturali in bene vel male agendo necessitati animæ bonæ vel malæ; in LL. contra Pelagianos pro eadem facultate instructa omnibus ad agendum requisitis, inter quæ est Dei gratia ad operandum liene, vel abstinendum a peccato utiliter ad vitam æternam, cujus gratue necessitatem negabant Pelagiani. *Libri* autem contra Manicheos conscripti

sunt. *LL. de lib. arbitr., L. cont. aptet, Manichad dictam Fundamentum, L. de. i. anim., L. cont. Fortunatum, L. cont. Adimendum, LL. 33 cont. Faustum, LL. 2 de adis eum Felice, L. cont. Secundinum, L. de nat. boni, L. de fide etc. (outra Pelagianos, LL. 3 de pecc. merit, et remiss., L. de spir. et lit., L. de mit. et grat., L. de gesi. Pelag., LL. 2 de grat. Christ, et pecc. orig., LL. 2 de nupt. et concup., LL. 4 ad Bonif., LL. 6 cont. Julian., LL. (ioper. imperf. cont. eumd., L. de grat. et lib. arbitr., L. de correpi, et grat., L. de perfect, justit., L. deprædeslin. Sand. L. de Dono persever., LL. 4. de oria, animæ.*

121. *Dico L S. Augustinus etiam in statu naturæ lapsæ admisit libertatem indifferentia:*

Prob. 1^a. Ex scriptis cont. Manich. L. de 2. anim. c. 14. ait : Peccatum est voluntas, retinendi vel consequendi, quod justitia vetat, et unde liberum est abstinere. L. 2. de actis cum Felice, c. 4. Habet unusquisque in voluntate aut elinere, quæ bona sunt, et esse arbor bona, aut eligere, quæ mala, et esse arbor mala, L. 2. cont. Faust, c. 5. Nos quidem sub fato stellarum nullius hominis (jenesin ponimus, ut liberum arbitrium voluntatis, quo vel bene vel male vivitur, propter justum judicium Dei ab omni vinculo necessitatis vindicemus.

2°. Ex scriptis cont. Pelag. L. de spir. el lit. c. 34. In omnibus misericordia Dei prævenit nos : consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, proprice voluntatis est. L. 1. ad Bonif. c. 13. iYos dicimus, liberum arbitrium in omnibus esse naturaliter, nec Ad.e peccato perire potuisse : quod Scripturarum omnium auctoritate firmatur. L. 1. op. imperf. n. 98. Ex quo homo incipit uti voluntatis arbitrio, et peccare, et non peccare potest: sed alterum horum non faoit, nisi adjutus ab eo, qui dixit : Sine me nihil potestis facere : alterum vero propria voluntate. Demum L. de grat. et lib. arbitr. c. 1. hunc a se librum fuisse conscriptum profitetur, quoniam sunt, qui sic gratiam defendunt, ut negent liberum hominis arbitrium. Nemo autem negavit, quod per se manifestum est, libertatem a coactione, sive quod voluntas nec a gratia, nec ab alia vi cogi possit; ergo scripsit contra illos qui, ob necessitatem et efficaciam gratiæ, negarunt libertatem indifferentiæ ad juste vivendum.

122. *Obj. cum Jansenistis, Lutherum et Calvinum secutis: S. Aug. docet, arbitrium hominis post peccatum esse peccati senum, et captivum, L. 2. de Nupt. c. 3. et 8., L. 3. ad Bonif. c. 8., L. de Spir. et lit. c. 30. etc.; ergo non manet liberum.*

R. 1). C. Non manet liberum a servitute peccati C. A necessitate X A servitute peccati unice liberamur per gratiam Christi, ut docet Aug. pluribus in locis; in ipsa tamen hac servitute manet libertas inditlerenliæ, sive a necessitate. Itaque liberum arbitrium dicit esse servum servitute non quidem opposita libertati naturali electionis et indifierenliæ, sed opposita libertati gratiæ vel justiliæ; hac quippe excidimus facti servi peccati, i:cc reparare illam possumus, nisi per gratiam Christi, dicente Christo, .Ioan. 8. 36. S/ vos Filius liberaverit; tunc vere liberi eritis; hæc autem necessitas gratiæ non Obstat libertati indifferentice, quia cum illa stetit in Adamo et Angelis, prout fatetur Jansen. L. 3. de stat. nat. laps. c. 2.

Inst. I. S. Dot.ma ait. qu id homo per peccatum originale subjectus sil
dominatui concupiscentia·, captivitati peccati, et servituti dæmonis emu re-
gentis, prout vult, ep. 89., Serin. 12. de tw6. J/awL, *Enchir.* c. 10(5. L. 3.
de *lib. arbitr.* c. 10. ; ergo homo non est liber.

R. /). C. Non est liber libertate librationis C. Indiiierentiæ .V. Subjacet
dominatui concupiscentia', non quatenus per hanc necessitatin' ad peccan-
dum, quia ubi est necessitas, nullum est peccatum ; sed quatenus frequenter
illi obedit destitutus majoribus auxiliis gratia·: unde S. Ave.. L. 2. op. ini-
perf. ait: *Ista concupiscentia, quæ non poles! esse, nisi in carne mortali, in*
eis regnat, qui desideriiis ejus ad mala perpetranda consentiunt, subjacet dat-
nioni, quia regi se ub illo permittit destitutus speciali protectione Dei dæmo-
nem cohibentis, quam sentiunt just. Et ep. 107. *Desponde, quomodo ad de-*
clinandum a malo, et faciendum bonum, liberum habeamus arbitrium, quando
erat sub potestate tenebrarum, unde nos si, ut ait Apostolus, Deus eruit, ipse
utique illud liberum fecit.

Inst. 2. Docet S. P.vtkr, per peccatum Ad.e amissum esso liberum arbi-
trium, *Enchir.* c. 30. *Libero arbitrio male utens homo et se perdidit et*
ipsum : Et episl. 107. Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati
granditate perdidimus; ergo.

R. D. .t. Amissum est liberum arbitrium quoad accidentia, quale erat in
statu innocentiæ C. Quoad essentiam, et sumptum piæisc pro facultate, quæ
positis omnibus ad agendum requisitis potest agere et non agere A. Amisi-
mus illud quoad potentiam agendi utiliter ad salutem, sed illud per Chris-
tum recuperavimus: item irreparabiliter quoad potentiam agendi prompte,
facile et sine reluctance concupiscentiæ ; non autem quoad essentiam : hinc
L. 1. ad Bonif. c. 2. ait: *Quis autem nostrum dicat, quod primi hominis pec-*
cato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per
peccatam, sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate
justitiam. Et L. de nat. et grat. c. 43. *Quis nescit, hominem sanum et incul-*
pabilem factum, et libero arbitrio, atque ad juste vivendum potestate libera
constitutum? sed nunc de illo agitur, quem semi-vivum latrones in via reli-
querunt, qui gravibus saucius confossusque vulneribus, non ita potest ad jus-
titia culmen ascendere, sicut potuit inde descendere.

Inst. 3. Docet S. Aug., liberum arbitrium fuisse tantum in Ad a mo, in ejus
posteris autem necessitatem: L. con. Fortunat, disput. 2. ait : *Libera vo-*
luntatis arbitrium in illo homine fuisse dico, qui primus formatus est; ille sic
factus est, ut nihil omnino voluntatis ejus resisteret, si vellet Dei præcepta
servare: postquam autem libera ipse voluntate peccavit, nos in necessitatem
præcipitati sumus. Et !.. 8. Conf. c. 3. *Dum servitur libidini, facta est con-*
suetudo : dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. L. de perf.
justit. c. i. *Quia peccavit voluntas, secula est peccantem peccatum habendi dura*
necessitas.

R. Ad 1. I). In Ad a mo tantum fuit liberum arbitrium sanum, robustum,
perfecte expeditum C. Simpliciter tale et essentielle quoad substantiam .V.
Ad 2. i). In ejus posteris est necessitas physica V. Moralis, sive magna difficultas
in resistendo peccatis C. Hanc *moralem* debere intelligi patet, quia necessi-
tas opponitur facilitati arbitrii in Ad a mo, et oritur a consuetudine.

Inst. 1. Juxta S. Aut., homo non est liber, uisi per gratiam Ciuusn libe-

niniern, quæ scilicet confert illi libertatem; ergo sine gratia homo non habet libertatem, cum !.. de *spir.* et *Ut. c.* 30. dicat: *Ut quid ergo miseri homines aut delibero arbitrio audent superbire, antequam liberentur, aut de. suis viribus, sijam liberati sunt ?* et *L. 2. de nupt. c. 3.* vocet *Pe.lagianos*, qui dicunt, *liberum quemquam esse ad agendum bonum sine adjutorio Dei.* Item negat hominem ante gratiam *habere vires ad faciendum bonum* : sic in *Exposit. c. 3. ep. ad Galatas* ait : *Ut populus esset non in sua potestate et viribus justus, sed in manu Mediatoris justificantis impium*; ergo nec habet libertatem, cum liberum ab Augustino delinitur id, quod habet actum in sua potestate.

It. *D.A.* Non est liber a peccato sive justificatus sine gratia Christi, nec liber ad agendum salutariter C. Non est liber a necessitate, sive ad agendum simpliciter .V. Dupliciter gratia nos liberat : 1°. Quatenus per eam transferimur de statu captivitatis diaboli et peccati ad statum filiorum Dei : 2°. Quatenus Dei auxilio juvamus ad faciendum bonum, quod sine illo salutariter facere non possumus, vel ad vincendas tentationes, quas quidem absolute vincere possumus, sed sine gratia non victuri sumus; hinc Aug. *L. 2. op. iniperf.* *Alia est remissio peccatorum in eis, quæ male facta sunt ; alia charitas, quæ fecit liberum ad ea, quæ bene facienda sunt ; utroque modo liberat Christus, qui et iniquitatem ignoscendo aufert, et inspirando tribuit charitalem.*

Deinde libertas, quam defendimus, non stat in eo, quod homo possit sine gratiavelle bonum, sicut oportet, aut vincere tentationes; sed in eo, quod positis omnibus ad agendum necessariis possit agere et non agere : sicut potentia videndi non stat in eo, quod possit quis sine lumine videre, sed quod habeat oculos, quibus posito lumine et aliis necessariis videre possit; constanter autem est tenendum, quod gratia necessaria non desit ulli hominum, sive ante legem, sive sub lege, sive sub gratia, quotiescumque homo culpabiliter peccat non faciendo bonum, ad quod tenetur, aut motibus ordinatis concupiscentia: cedendo. Per hanc vero *gratiæ necessitatem* non tolli liberum arbitrium, clare asserit Aug. *ep. 89.* *Neque enim voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia juvatur, sed ideo juvatur, quia non tollitur; qui enim Deo dicit : Adjutor meus esto, confitetur se velle implere quod jussit, sed ab eo, qui jussit, adjutorium poscere, ut possit.*

123. *Dico II.* S. Aug. docet ad merendum et demerendum in statu naturæ hipsæ requiri libertatem indiff'erentiæ, sive immunitatem ab omni necessitate.

Prob. 1°. Ex scriptis cont. Mamch. L. 3. de lib. arbitr. c. 1. *Motus, quo huc aut illuc voluntas convertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra potestate, neque laudandus, cum ad superiora, neque culpandus homo esset, cum ad inferiora detorquet quasi quemdam cardinem voluntatis, neque omnino monendus esset, ut istis neglectis æterna vellet adipisci, atque ut male nollet virere, vellet autem bene.* Ibid. *c. 18.* *Hoc brevissimum tene: quæcumque ista causa est voluntatis, si ei non potest resisti, sine peccato ei ceditur... quis enim peccat in eo, quod caveri non potest ?* *L. de 2 anim. c. 11.* *Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi, quod justitia celat, et unde liberum est abstinere: quanquam, si liberum non sit, non est voluntas ; et c. 11.* *Peccati reum teneri quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summa iniquitatis*

est et insania' : quam ob rem Hlæanimæ, quidquid faciunt, si natura, non voluntate faciunt, id est, si libero ad faciendum et ad non faciendum motu animi carent, si denique his abstinendi ab opere suo, potestas nulla conceditur, peccatum earum tenere non possumus. Item L. 2. con. Faust. c. 5.

2°. Ex scriptis cont. Peagianos : L. de nat. et grat. c. (55. postquam retulisset verba Hieronymi de omni necessitate loquens: *Liberi arbitrii nos condidit Deus : nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate trahimur : alioquin ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est ; sic subjungit : quis non agnoscat, quis non toto corde suscipiat? quis aliter conditam humanam neget esse naturam?* L. de grat. et lib. arbit. c. 2. *Ubi ad aliquid faciendum vel non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium ; nemo ergo Deus causatur in corde suo, sed sibi imputet quisque, cum peccat.* L. 83 QQ. q. 21. *Acc peccatum, nec recte factum imputari cuiuspiam juste potest, qui nihil fecerit propria voluntate; est igitur peccatum et recte factum in libero voluntatis arbitrio.* Huc etiam facit status controversi Augustini cum Peagianis.

12-i. Obj. S. Aug. docet, in statu natura; lapsæ etiam peccatum esse, quod non libere iit: nam de definitione peccati, quam L. de 2 anim. c. 11. dederat his verbis: *Peccatum est voluntas, retinendi vel consequendi, quod iustitia vetat, et unde liberum est abstinere;* postmodum L. 1. Retract. c. 15. ait, illam solum pertinere ad peccatum Aie, sive in statu natura innocentis: sic enim ait: *Definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam est poena peccati.* Item L. t. op. imperf. n. 101. *Ista definitio peccati ejus est, quod peccatum tantummodo est, non quod etiam poena peccati, qua perit libertas non peccandi: a quo malo non liberat, nisi ille, cui non tantum dicimus: Dimitte nobis debita nostra; verum etiam : et ne nos inferas in tentationem, sed libera nos a malo. Multum erras, qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse partem, quod nulla necessitate commissum est.*

R. V. A. et prob. Scilicet, quod tantum ibi peccatum Adami, quamvis concedam, precipue ibi esse definitum; patet id ex textu l. c. ex oper. imp. qui talis est: *Tria ista discernas, et scias, aliud esse peccatum, aliud peccati poenam, aliud utrumque... habent autem tria ista etiam species suas, de quibus nunc longum est disputare. Horum trium generum si requirantur exempla, primi generis in Adam sine ullo modo questionis occurrit: multa quippe sunt, quæ agunt homines mala, quibus eis liberum est, abstinere ; sed nulli tam liberum est, quam illi fuit, qui Deo suo, a quo conditus erat rectus, nullo prorsus vitio depravatus adsistebat. Ibi vides, et reliquis hominibus liberum esse, abstinere, et in qua ratione Adam magis liber fuerit, quam nos; unde constat præcipue, non tamen unice, peccato Adami convenisse definitionem datam.*

Porro de aliis generibus peccatorum, doctrina; Avlsteriax.e ibidem summa est hæc: *poma peccati tantum sunt, mors, cruciatus, spoliatio binorum etc. Poma peccati sunt peccatum simul sunt motus concupiscentie involuntarii, ignorantia, peccatum originale, (præ hæc omnia sunt propria; peccati Adami. etiam peccatum originale, in nobis, cum juxta S. ArJG. nostrum originale consistat in concupiscentia tanquam in materiali, et in actu Adæ moraliter perseverante, veluti formali ; sunt etiam peccatum vel formale,*

di patet in peccato originali, in concupiscentia voluntaria, in ignorantia vincibili, vel causale, quia concupiscenti» motus involuntarii ad peccatum inclinant. Dum vero ait, *partisse libertatem non peccandi*, intelligendus est non de libertate simpliciter tali, sed ea, quæ fuit in statu innocentia;. Item, dum ait, *adesse necessitatem peccandi*, intelligendus est de necessitate morali, aut consequente, non physica.

Inst. Juxta eundem, peccandi necessitas non excusat a peccato : Γ. ait enim L. 1. *op. imperf. n. 106. Non est igitur impunitatis securitas in necessitate peccandi : sed ut non obsit ista necessitas, donat ille, cui dicitur : de necessitatibus meis erue me; item L. 3. de lib. arbitr. c. 18. Sunt etiam necessitate facta improbanda, ubi vult homo recte facere, et non potest. 2®.* Docet, quod ex ignorantia oriatur necessitas peccandi, quin tamen hæc a peccato absolvat; L. 1. *op. imperf. n. 105. ait : Cogitare te existimo, quid appetendum, quid vitandum sit... (pii autem hoc sentiunt, ipsa boni appetendi malique vitandi ignorantia patiuntur peccandi necessitatem : necesse enim est ut pccet, qui nesciendo quid facere debeat, quod non debet facit. De quo opere malorum Deo rogatur, ubi dicitur : Delicta juventutis mccc et ignorantias meas ne memineris. Quod genus delictorum si non improbaret Deus justus, non ea sibi dimitti posceret homo fidelis. 3°.* Docet quod ex concupiscentia seu delectatione oriatur necessitas faciendi, quin tamen per hoc tollatur liberum arbitrium, et sic peccatum : nam in *Exposite. 5. 22. epist. ad Gal. ait: Quod amplius nos delectat, secundum illud operemur necesse est. L. 1. ad Bonifaciumc. 3. voluntas libera est in malis, quia delectatur malis : ibid. c. 2. Liberum arbitrium usque adeo in peccatore non perit, ut per illud peccent maxime omnes, qui cum delectatione peccant; et amore peccati hoc eis placet, quod eos libet.*

R. ad 1. D. Necessitas physica vel antecedens non excusat a peccato Ar. Moralis vel consequens C. De hac primus textus loquitur, cum in cod. 1. dicat Aug. : *Cum igitur et illa fateamur esse in hominibus peccata, quæ committuntur non necessitate, sed voluntate, quæ tantummodo peccata sunt; unde ab eis liberum est abstinere.* Secundum textum explicant verba sequentia : *Sed hæc omnia sunt hominum ex illa mortis damnatione venientium : nam si non est ista pana hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt.* Hinc L. de ver. relig.c. 11. ait : *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.*

>r

Ad 2. R. D. Ex ignorantia invincibili oritur necessitas peccandi, quin hæc excuset a peccato A*. Ex ignorantia vincibili Subd. Oritur necessitas moralis et consequens C. Physica et antecedens V. Hinc ait S. Aug. L. 3. de lib. arbitr. c. 19. *Non tibi deputatur ad culpam quod incitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras.* Et c. 18. *In forte {causa peccati} fallit incautum? Ergo caveat, ne fallatur. In tanta fallacia est ut caveri omnino non possit ? si ita est, nulla peccata sunt.*

Ad 3. R. D. Docet quod ex concupiscentia seu delectatione indeliberata oriatur necessitas faciendi, quæ tamen sunt libera et peccatum A'. Quod ex deliberata concupiscentia oriatur necessitas Subd. Antecedens A'. Consequens C. l. ad Bonif. c. 3. ait : *Non itaque... omnes in peccatum velat inviti carnis nœ necessitate coguntur : sed si jam in ea celate sunt, ut propria mentis utantur arbitrio, et in peccato sua voluntate relinuntur, et a peccato m pcca-*

tum sua voluntate priveipilantur. El I. 1. *Retract.* e. 15. (*Juanquam el hoc peccatum, quo consentitur peccatu concupiscentiæ, non nisi voluntate committitur.* Vide hic num. 12.3.

125. *Dico HI.* S. Augustinus per liberum arbitrium in statu naturæ lapsi intellexit libertatem indifferentiæ}, non tantum a coactione, sed et a necessitate immunem.

Prob. 1°. S. Aug. defendit liberum arbitrium contra Manichæos LL. supra cit., contra Ethnicos, L. 5. de *Civ. c.* 1. 9. 10. : atqui hi non negarunt liberum arbitrium ob coactionem voluntati illatam, sed tantum, ob necessitatem, quia nempe per animam bonam vel malam, per fatum, stellarum influxum, aut Dei praescientiam voluntas esset determinata ad unum, el sic vel naturaliter, vel adventitie esset necessitala; ergo.

2°. S. Aug. agens eunt. Pelagianos admisit eorum de libero arbitrio definitionum : hoc solum improbens, quod libertatem universim sumptam, prout Deo etiam el Christo convenit, dicant facultatem indifferentiæ circa bonum et malum : et hoc solum addi volens, quod sine gratiæ auxilio non possimus aliquid boni salutaris eligere aut facere : sed Pelagianam statuerunt liberum arbitrium in libertate indifferentiæ, non tantum a coactione, sed etiam a necessitate; ergo. *Min.* constat. Quia in hoc, an post Adam lapsum manserit libertas indifferentiæ, punctum controversial non erat inter S. Augustinum et Pelagianos, sed in eo precise, an liberum arbitrium post *peccatum* Adami manserit ita paratum et expeditum ad bene operandum, vitandumque peccatum, sicut erat ante lapsum; el utrum propriis naturæ viribus sine auxilio gratiæ, preterquam legis et doctrinæ, homo possit bene vivere, el abstinere a peccato, quod Pelagius affirmavit. Atque hoc ipsi adeo Jansenistæ testantur, qui hanc liberi arbitrii notionem volunt esse errorem Pelagianum, et totius Pelagianæ hæresis nidum ac fontem.

3°. S. Aug. liberum arbitrium ponit in ea libertate, de qua loquitur Ecclesiasticus c. 13. 17. et 18. Sic enim ait L. de *grat. et lib. arbitr. c.* 2. *Apposuit tibi ignem et aquam, ad quodeunque volueris, extende manum : in conspectu hominis vita et mors, et quodeunque placuerit, dabitur ei;* subjungit : *Eccc apertissime videmus expressum liberum voluntatis humanæ arbitrium :* atqui hic manifeste exprimitur libertas indifferentiæ; ergo. *Conf.* ex assertionibus prioribus, præsertim L. 2. cont. Faust, c. 3., L. 3. de *lib. arbitr. e.* 1., L. dc2 *anim. c.* 11. el 12. Dixi : *in statu naturæ lapsæ :* Adami enim liberum arbitrium positum fuisse in libertate indifferentiæ, concedunt Janseniam, el discrete affirmatur a S. Aug. L. 2. cont. Felic. c. 3. et 6., L. de *corr. et grat. c.* 10.. L. 1. *Retract,* c. 15.

126. *Obj.* S. Aug. docet L. 3. de *lib. arbitr. c.* 3. L. 1. *Retract. c.* 22. etc. 1°. Illud esse liberum, quod est in nostra potestate : 2°. Illud esse in nostra potestate, quod, cum volumus, facimus, vel quod sequitur nostram voluntatem : atqui etiam necessaria sequuntur nostram voluntatem, et ea facimus, cum volumus, cum non fiant nisi nobis volentibus, nec fiant contra nostram voluntatem; ergo etiam possunt esse libera.

R. 1. S. Aug. explicat etiam *-besse in nostra potestate*, per facultatem ad ultimumque electivam : nam L. dc *nat. el grat. c.* 47. ait : *De odoratu autem*

quod dicitur (Pelagius), nonne parum attendit, non esse in nostra potestate, potest odorari Deum non posse : sed in nostra potestate esse, h. e., in libera voluntate, odorari vel non odorari. L. I. Retract., c. 22. Est in nostra potestate ut vel inseri bonitate Dei, vel excidi ejus severitate mereamur. L. despir. et lit. c. 31. Hoc quisque in potestate, habere dicitur, quod, si vult, facit : si non vult, non facit.

R. 2°. D. Illud est in potestate nostra quacumque, quod, cum volumus, facimus C. Est in nostra potestate electiva *Subd.* Quod facimus, cum volumus elective, nempe ita ut illud etiam possimus non velle C. Cum simpliciter tantum volumus, h. c., dum actus procedit ab intrinseco cum cognitione finis. V. E. communi doctorum et indoctorum sensu usuque loquendi, id solum dicimur facere cum volumus, quod possumus velle et non velle, agere et non agere.

Inst. 1. Docet volitionem et voluntatem, hoc ipso quod voluntas et voluntas, esse liberam, ut patet ex L. 3. de *lib. arbitr.* c. 3. ; ergo etiam voluntas et voluntas necessaria sunt libera.

R. D. Voluntas et voluntas hoc ipso quod voluntas et voluntas sint in sensu strictiore, scilicet elective agens, vel elicita, est libera C. Quomodocumque agens, aut determinata. V. Aug. volitionem hoc loco opponit necessitati, dum ait: *Miraris quomodo non sint contraria et repugnantia, ut Deus praescius sit omnium futurorum, et nos non necessitate, sed voluntate peccemus; ergo voluntatem hic simul sumit pro facultate indifferente.* Deinde in hoc libro c. 2. sermo etiam est de peccato primi parentis et voluntate qua violavit mandatum: voluntas autem Adami fuit ab omni necessitate soluta.

Inst. 2. Docet L. 5. de *civ.* c. 10. duplicem esse necessitatem, alteram quae non est in nostra potestate, sed, etiamsi nolumus, efficit quod potest, sicut est necessitas mortis: alteram, secundum quam dicimus, necesse esse ut ita vel aliquid, vel ita fiat : de hac autem subdit : *Nescio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis : neque enim et vitam Dei et praescientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse esse, Deum semper vicere et cuncta praescire ; ergo non excluditur necessitas.*

R. D. Cons. Non excluditur necessitas consequens et supponens libertatis exercitium C. Antecedens A. Ratio est, quia praeter allata exempla addit etiam haec : *Sicut etiam cum dicimus necesse esse ut, cum volumus, libero velimus arbitrio, et verum procul dubio dicimus, et non ideo ipsum liberum arbitrium necessitati subjicimus, quae adimit libertatem; ex quo explicantur praecedentia : sicut enim ex supposito quod libere velimus, necessario volumus, quin tamen laedatur hinc libertas nostra : sic et ex supposito quod Deus habeat volitiones liberas et notitias contingentes, quae vita Dei quasi in actu secundo sunt, necesse est eas immutabiliter habere.* Item sic etiam ex supposito quod nostri actus futuri sint, Deus necessario illorum praescientiam habet, quin tamen per hoc aut libertas in Deo, aut in nobis tollatur, praesertim cum eod. 1. dicat : *Neque enim ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum praescivit ; qui si nolit, omnino non peccat : imo ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccat, quia ille, cujus praescientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse praescivit, qui si nolit omnino, non peccat : sed si peccare noluerit, etiam hoc ille praescivit.*

Ad haec Aug. h. 1. voluit probare non tolli libertatem per necessitatem

actus: hoc autem non esset, si agere non posset, nisi Deo in ipsa operante, cum voluntas nostra non sit domina diviner operationis...

/iespondeo: dicendum, quod simpliciter concedendum est Deum operari in natura et voluntate operantibus. Sed quidam hoc non intelligunt... Non ergo sic est uitelligendum, quod Deus in omni re naturali operetur, quasi res naturalis nihil operetur, sed quia in ipsa natura vel voluntate operante Deus operatur, quod quidem qualiter intelligi possit, ostendendum est.

Sciendum namque est, quod actionis alicujus rei, res alia potest dici causa multipliciter: uno modo, quia tribuit ei virtutem operandi... et hoc modo Deus agit omnes actiones naturæ, quia dedit rebus naturalibus virtutes, per quas agere possunt... et alio modo, conservans virtutem dicitur facere actionem... Tertio modo dicitur una res esse causa actionis alterius, in quantum movet eam ad agendum; in quo non intelligitur collatio aut conservatio virtutis activer, sed applicatio virtutis ad actionem: sicut homo est causa incisionis cultelli ad incidendum, movenda ipsum. Et quia natura inferior agens non agit nisi mota,... sequitur de necessitate quod Deus sit causa actionis cujuslibet rei naturalis ut movens et applicans virtutem ad agendum... Quarto modo unum est causa actionis alterius, sicut principale agens est causa actionis instrumenti, et hoc motio etiam oportet dicere, quod Deus est causa omnis rei naturalis... Sic ergo Deus est causa actionis cujuslibet, in quantum dat virtutem agendi, et in quantum conservat eam, et in quantum applicat actioni, 'et in quantum ejus virtute omnis alia virtus agit... Sequitur quod ipse in quolibet operante immediate operetur, non exclusa operatione voluntatis et naturæ.....

.Id lum dicendum, quod tam Deus quam natura immediate operentur, licet ordinentur secundum prius et posterius.

Ad 12° dicendum, quod Deus non dicitur hominem reliquisse in manu consilii sui, quin in voluntate operæ. Sed quia voluntati hominis dedit dominium sui actus, ut non esset obligata ad alteram partem contradictionis. Quod quidem dominium naturæ non dedit, cum per suam formam sit determinata ad unum.

Ad 13^{nm} dicendum, quod voluntas dicitur habere dominium sui actus non per exclusionem causæ primæ, sed quia causa prima non ita agit in voluntate, ut eam de necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam: et ideo determinatio actus relinquatur in potestate rationis et voluntatis.

132. IV. Ex his conficio sequentia :

1°. Incit. quæst. D. Thomas aperte disserit de actione Dei in operatione creaturæ : dicendum, Deum operari in natura et voluntate operantibus. De applicatione creaturæ ad actionem: Applicat ad agendum. De Deo ceu causa prima, et creatura ceu causa secunda : Ordinantur ut prius et posterius. De creatura necessario movenda ¶ Deo: Non agit, nisi mota.

2°. Voluntas agit, sicut cultellus scindit : homo cultellum movens repræsentat primum motorem, qui movet voluntatem creaturæ ad agendum : voluntas et cultellus sunt instrumenta, quæ non agunt nisi mota.

3'. D. Thomas ponit essentielle discrimen inter actionem, qua Deus movet voluntatem, et inter actionem, qua movet causas naturales : nam voluntas mota potest seipsam libere determinare ad hoc vel illud : voluntati hominis dedit dominium sui actu*, ut non ossei obligata ad alteram partem cordra-

dictionis : et quidem dominium quod naturæ non dedit, cum per suam formam sit determinata ad unum; atque nō statim subdit: ideo determinatio actus relinquitur in potestate rationis et voluntatis.

4°. Apprime distinguit inter actionem, qua Deus movet voluntatem, et inter determinationem hujus actionis, fere sicut distinguit Physici s inter motum localem et determinationem moins; quippe motor seu causa motus dicitur, quæ imprimit motum e. g. cultello ad incisionem ligni, vel globo ad rotandum supra planum : hæc autem vel illa determinatio motus non est ab eadem causa motus, sed a varia figura plani, supra quod globus volvitur, vel astructura ligni, quod scinditur. Sic Deus ceu primus motor ponit creaturam; hujus autem determinatio motus est a creatura.

5°. Deus sic movens ac præmovens voluntatem, quæ libera est, juxta ejus naturam movet eam : *Deus operatur in omnibus, ita tamen quod in unoquoque secundum ejus conditionem*, in L. 2. Sent. dist. 25. q. un. a. 1. ad 3., ita nempe, ut cultellus vel globus ad hanc vel illam directionem determinantur ab extrinseco, voluntas seipsam determinet ad hanc vel illam partem contradictionis.

133. V. Igitur Deus, principium omnis motus et primus Motor, agit in voluntatem per præsens objectum, quocum Deus *efficienter*, sicut objectum *objective*, causal in voluntate perceptionem, sine qua voluntas nihil potest agere circa objectum, aut fugiendo aut prosequendo illud : en *actionem Dei* in voluntate operante ! Voluntas sic mota seipsam determinat, vel ad amorem objecti, vel ad odium : en *actionem creaturæ liberæ* ! Quamvis enim Deus præmoveret, tamen voluntas hominis hanc præmotionem divinam libere determinat; de utroque ex terminis ac verbis apertissimis D. Thomæ convincimur: atque hæc doctrina, prout nitide hic declarat P. Daniel *epist.* 10. ad R. P. Alexandrum, Angelico Doctore digna, quia exacte philosophica ac theologica : digna theologo, qui hac ratione verba 1). Thomæ clarissima sine offusis tenebris aut violenta detorsione exponit ad mentem illius qui scholarum Angelus est : ita quidem, ut Deus sit *primum movens, causa prima*, principalis et universalis ; voluntas autem *ad neutram partem obligata, seipsam determinans, actus sui domina*, vereque libera.

I

134. *Observa.* Hæc D. Thomæ doctrina, quam esassertiva divinæ *Præmotionis* etiam *physical* in sensu hactenus explicato, tam est decisiva contra *Prædeterminationem physicam Thomistarum*, qui præter dictam *Præmotionem* Deo etiam attribuunt determinationem voluntatis humanæ ad hanc potius quam ad illam partem ; id quod videtur aperte contradictorium menti ac doctrinæ S. Thomæ ; hinc majoris claritatis ac roboris gratia sit.

§ II.

Jfrns S. Thomæ *circa libertatem Arbitrii.*

135. *Dico.* S. Thomas nullibi docet *Prædeterminationem physicam* esse aut principium necessarium ad omne exercitium liberum voluntatis, aut esse gratiam efficacem ad actus supernaturales eliciendos necessariam.

Prob. Fy clarissimis et plane decisis is D. Thom.e verbis ac propositionibus, quarqm

136. *I** est : Prædeterminatio, sive præmotio ad unum non est universim necessaria ad omnem actum voluntatis : nam 1. 2. q. 9. a. C. ad 3. ait S. D. *Dicentium, quod Deis movet voluntatem hominis, sicut universalis motor ad universale objectum voluntatis, quoti est bonum, et sine hac universali motione homo non potest aliquid velle ; sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est vere bonum rei apparens bonum : sed tamen interdum specialiter Deis movet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod est bimum, sicut in his, quos movet per gratiam,*

liem 1.2. q. 80. a. 1. ad 3. *Dicendum, quod Deis est universale principium omnis interioris motus humani ; sed quod determinetur ad malum consilium voluntas humana, hoc directe quidem est ex voluntate humana, et a diabolo per modum persuadentis, vel appetibilia proponentis ; ergo ex eo, quod Deis sit causa prima et primum movens, non sequitur, Deum determinare aut prædeterminare; ergo cum Deus tantum interdum quosdam moveat ad bonum determinate volendum, et non Deus, sed voluntas et diabolus determinet hominem ad malum, ad neutrum datur physica prædeterminatio.*

137. *IP.* Liberum arbitrium tollitur per qualitatem quamcumque, quæ voluntati non subjacet quoad usum : Nam p. 1. q. 62. a. 3. ad 2. *Dicendum, quod omnis forma inclinat suum subjectum secundum modum naturæ ejus : modus autem naturalis intellectualis naturæ est, ut libere feratur in ea quæ vult, et ideo inclinatio gratiæ non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest ea non uti, et peccare. P. I. q. 83. a. 1. ad 5. Qualitates autem supervenientes sunt sicut habitus, et passionες, secundum quas aliquis magis inclinatur ad unum quam in alterum: tamen istæ qualitates etiam subjacent iudicio rationis : et hujusmodi etiam qualitates ei subjacent, in quantum in nobis est, tales qualitates acquirere vel causaliter vel dispositive, vel a nobis excludere; et sic nihil est, quod libertati arbitrii repugnet.*

Q. 6. de Mal. a. un. *Si dispositio, p?r quam alicui videtur aliquid bonum, fuerit naturalis et non subjacens voluntati. ex necessitate naturali voluntas pneeligit illud... si autem sit talis dispositio, quæ non sit naturalis, sed subjacens voluntati, puta, cum aliquis disponitur per habitum et passionem ad hoc, quod aliquid sibi videatur vel bonum vel malum, in hoc particulari non ex necessitate movetur voluntas, quia poterit hanc dispositionem remove, ut sibi non videatur aliquid sic; ergo e contrario, cum prædeterminatio physica non subiaceat voluntati dicto modo, necessitabit voluntatem.*

138. *IIP.* Non manet liberum arbitrium, si voluntas ab alio determinetur ad unum: nam in 2. dist. 25. q. un. a. 1. ad 1. subjungitur : *Unde secundum hoc (secundum electionem per inquisitionem) in Deo non salvatur liberum arbitrium, sed quantum ad hoc, quod determinatio sui actus non est sibi ab alio, sed a seipso, unde ipse verissime sui operis dominus est. Q. 3. de Malo a. 3. ad 5. Dicendum, quod, cum voluntas sit ad utrumlibet, per aliquid determinatur ad unum, scilicet per consilium rationis : nec oportet hoc esse per aliquod agens cxlrinsecum.*

Nec dicant Thomistæ i°. per hoc tantum excludi determinationem ab agente creato : nam praeterquam quod non possit dari *diiparitas*, hæc habentur in 4. dist. 49, q. 1. a. 3. ad I. *Dicendum, quod potentia rationalis se habet in opposita in his, quæ ei subsunt, et hæc sunt illa, quæ per ipsam determinantur ; non autem potest in opposita illorum, quæ ei sunt ab alio determinata; et ideo voluntas non potest in oppositum ejus, ad quod ex divina impressione determinatur, scilicet in oppositum finis ultimi. Potest autem in oppositum eorum, quæ ipsa sibi determinat, sicut sunt ea, quæ ordinantur in finem ultimum, quorum electio ad ipsam pertinet.*

Nec dicant 2°. per hoc, quod voluntas moveat seipsam, non excludi, quominus etiam moveatur a Deo, ut ait 1). Thom. p. 1. q. 105. a. 4. ad 3. Item q. 3. de *Malo* a. 2. ad 4. ; ergo etiam voluntas libere potest determinare seipsam, licet determinetur a Deo. Nam quantumvis in hujus paritatis indissolubilitate triumphent PP. Schmier et Babexstuber ; tamen solida ulrinque dispalatas habetur tum ex dictis hactenus, tum ex dicendis, ubi D. Thomas aperte negat, voluntatem ab alio, etiam a Deo determinari, quamvis alibi dicat, eam moveri.

139. IV3. Ad liberum arbitrium necessaria est propria agentis liberi determinatio: nam L. 2. cont. gent. c. 47. n. 3. ait: *Forma, quæ non est ab ipso agente, per formam, causât operationem, cujus agens non est dominus. Si qua vero fuerit forma, quæ sit ab eo, qui per ipsam operatur, etiam consequentis operationis dominium habebit.* In 2. dist. 25. q. un. a. 1. *Liberum arbitrium non invenitur in illis agentibus, quorum actiones non determinantur ab ipsis agentibus, sed a quibusdam aliis causis prioribus.* In 2. dist. 28. q. un. a. 1. *You enim esset homo liberi arbitrii, nisi ad eum determinatio sui operis pertineret, ut ex proprio judicio eligeret hoc vel illud.*

! 10. P. Actus liber lit a voluntate seipsam determinante, non ab alio voluntatem determinante : nam in 2. dist. 39. q. 1. a. I. *Ipsa potentia voluntatis, quantum in se est, indifferens est ad plura; sed quod determinate exeat in hunc actum vel illum, non est ab alio determinante, sed ab ipsa voluntate.* Ibid. a. 2. *Ratio culpæ in actu deformi est ex hoc, quod procedit ab eo, qui habet dominium sui actus: hoc autem est in homine secundum illam potentiam, quæ ad plura se habet, nec ad aliquid eorum determinatur, nisi ex seipsa, quod tantum voluntati convenit.* Q. 22. de *Ferit.* a. 6. ad 1. *Dicendum, quod esse animæ non est determinatum a seipsa, sed ab alio; sed ipsa determinat sibi suum velle ; et ideo quamvis esse sit immutabile, tamen velle est indeterminatum (scilicet ab alio) ac per hoc in diversa flexibile.*

141. 17*. Hic actus ita iit a voluntate seipsam determinante, ut non sit a Deo determinante : nam q. 3. de *potent.* a. 7. ad 13. *Voluntas dicitur habere dominium sui actus, non per exclusionem causæ primæ, sed quia causa prima non ita agit in voluntate, ut eam de necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam; et ideo determinatio actus relinquitur in potestate rationis et voluntatis.* 1. 2. q. 10. a. 4. *Quia voluntas est activum principium, non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa, sic Deus movet, ut non ex necessitate ad unum determinet, sed remaneat motus ejus contingens et non necessarius, nisi in his, ad quæ naturaliter movetur.*

Hic textus a Thomistis male sic redditur: *Deus ita movet, ut ad unum determinet, non tamen ex necessitate* : tum quia extrinsecum determinans excluditur, et determinatio soli voluntati tribuitur: tum quia in 2. dist. 23. q. un. a. 1. ad 3. habetur: *Deus operatur in omnibus, ita tamen, quod in unoquoque secundum ejus conditionem* : unde in rebus naturalibus operatur sicut ministrans virtutem agendi, et sicut determinans naturam ad talem actionem; in libero autem arbitrio hoc modo agit, ut virtutem agendi sibi ministret, et ipso operante liberum arbitrium agat ; sed tamen determinatio actionis et finis in potestate liberi arbitrii constituitur: unde remanet sibi dominium sui actus, licet non ita, sicut primo agenti.

142. 17/* . Influxus causæ primæ in effectus sive actum determinatura causa secunda : nam q. I. de Potent, a. 4. ad 3. Dicendum, quod, licet causa prima maxime influat in effectum, tamen ejus influentia per causam proximam determinatur et speciflatur. Q. 3. de verit. a. 9. ad 10. Dicendum, quod causa prima plus dicitur influere, quam secunda, in quantum ejus effectus est intimior et permanentior in causato, quam effectus causæ secunda; tamen magis similatur causæ secunda, quia per eam determinatur quodammodo actus causa primæ ad hunc effectum.

143. Observa. Assertit quidem P. Schauer ex Gonet et Bafn.stuber, viros c Societate nostra praeclaros ultro fuisse fassos, D. Thomam *Prædeterminationem physicam* docuisse; sed in hoc vel ab illis, vel cum illis insigniter deceptus est, nam quos ille citat. Bellarminus et Pallavicinus, quos etiam Aug. le Blanc nominat, Suarez et Conimbricenses non illam, de qua est quæstio, *Præmotionem physicam determinantem*, necessario cum effectum conjunctam, et *inimpedibilem agnoscunt*, sed superius explicatam, ut ex eorum verbis constat : Bellarminus enim L. 4. de gral. et lib. arbitr. c. 16. ait : *Hinc fit, ut voluntas sit vere libera, et seipsa determinet, tametsi Deus illam moveat et applicet ad opus: quoniam ipsa Dei motio in ejus potestate est, sive ut loquitur Cajetanus in 1. q. 19. a. 8.) Dei motione voluntas nostra libere utitur.*

Suaresius sic habet : *Animadverto imprimis, nunquam reperiri apud S. Thomam in cit. loc., causam primam determinare secundas ad omnes earum actiones, multoque minus reperiri apud eum mentionem physica prædeterminationis, præsertim respectu voluntatis libera.* Neque feliciter idipsum ex libello, *Batio atque institutio studiorum* inscripto, eruere nititur prædictus auctor.

ARTICULUS VI.

AN HOMO IN STATU NATURÆ LAPSE GAUDEAT LIBERTATE ARBITRII?

14-i. Nota. Jansenius non ita simpliciter, ut Luther. et Calvin., denegat homini lapsæ libertatem : sed ad hanc sufficere vult immunitatem a coactione, quam, ut ah illa brutorum spontaneitate discernatur, præcedat
| oomni indifferentia insoperabiliter determinatam ad unum. Itaque statuit duo actionum principia, unum, quo determinatur homo ad bonum, alterum, quo sollicitatur ad malum: prius dicitur

illi gratia victrix, posterius, concupiscentia prædominans : si hæc concupiscentia seu delectatio terrestris intensior ac victrix fuerit, voluntas hominis in moderno statu amat et facit malum necessario: si gratia seu delectatio coelestis sit victrix aut relative superior, voluntas hominis necessario amat et facit bonum. Contra hanc Jansenii hieresin agendum hic explicatius, quo fiet, ut Lutheri et Calvinii errores, a quibus illa quoad rem vix differt, validius expugnentur.

145. *Dico.* Homo in statu naturæ lapsæ gaudet libertate indifferentia; ad bonum et malum.

Prob. I. ex S. Scriptura. Gen. 4. G. etc. dixit Deus ad Cainum versantem in statu naturæ lapsæ: 1°. *Quare iratus es, et concidit facies tua?* 2°. *Nonne si bene egeris, recipies.* 3°. *Si autem male, statim in foribus peccatum aderit.* 4°. *Sed sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius* : atqui ex 1° constat, potuisse non irasci, si voluisset, quia de iis, quæ in hominis potestate non sunt, non quaeritur, cur hæc faciat, v. g. cur moriatur? Ex 2° et 3° constat imprimis idem, quia non dicitur homini : si volaveris, recipies mercedem ; sinon, recipies poenam : deinde constat, sermonem hic esse non tantum de rebus politicis aut indifferentibus, sed de moralibus ac pertinentibus ad salutem vel damnationem. Ex 4° liquet potestas eligendi bonum vel malum, quia dominium in peccatum, et concupiscendi cupiditates, sine ea intelligi nequit.

Eccli. 15. 14. etc. dicitur: Deus ab initio constituit hominem, et replevit eum in manu consilii sui : adjecit mandata et præcepta sua. Si volueris mandata servare, conservabunt te. Apposuit tibi ignem et aquam; ad quod volueris, porrige manum tuam : ante hominem vita et mors, quod placuerit ei, dabitur illi; in quem textum S. Aug. L. de grat. et lib. arb. c. 2. exclamat : *Ecce apertissime videmus expressum liberum voluntatis humanæ arbitrium* : atqui in hoc textu sermo est de libertate hominis in statu naturæ lapsæ, quia 1°. eadem fere verba dicuntur ad populum Hebræum toties jam rebellem, Deut. 30. 19. et Jos. 24. 15. 2°. Ecclesiasticus agit hic contra peccatores, qui sua peccata in Deum referre volebant, quos ita reprehendit v. 12. *Aon dicas, ille me implantant,* ac pro ratione affert textum cit. 3°. Idem 31. 10. et 11. laudat justum : *Qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala, et non fecit ; ideo stabilita sunt bona illius in Domino;* ergo sicut hic, ita etiam ibi de statu naturæ lapsæ loquitur. Huc quoque faciunt, Ie. Cor. 7. 37., 2a. Cor. 9. 7. ad Philem. v. 14.

II. *Ex Cone,* inter quæ Braccar. I. damnavit Stoicos, Piuscillianistas, Gnefliacos et Manicheos : Constant. Sess. 8. Wickleffum : Senonense in Præfat : Colontense in Enchir. : Lateran. sub Leon. X. : denique Tridentinum Lit u, et Calv., quod Sess. G. c. 1. can. 5. sic ait: *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum et extinctum dixerit.... anathema id;* can. 4. eodem feriuntur, *qui dixerint, liberum arbitrium non posse gratiæ dissentire, si velit.*

III. *Ex SS. PP.* Quorum 25. ex Grecis, totidem ex Latinis Bellarm. L. 5. de grat. et lib. arbitr. c. 25. et 2G. affert ; at non est necesse, hic referre singulos, turn quod contra Novatores unus sufficiat Augustinus supra relatus, Ium quod LITTOlici hanc esse universalem traditionem SS. Patrum fateantur ipsi : nam Centuriatos Centur. 20. c. 4. coi. 59. postquam Justinii, Irenæi et

aliorum antiquissimorum sententias retulissent, sic aiunt : *Eadem modo Clemens Alex, liberum arbitrium ubique asserit, ut appareat in huiusmodi tenebris (sic vocant liberi arbitrii assertionem) non tantum fuisse omnes ejus seculi Doctores, verum etiam in posterioribus omnes subinde crevisse.* Calvin. autem L. 2. Inst. c. 2. 4. carpit PP. Latinos, quod semper apud ipsos liberi arbitrii nomen existât, Græcos etiam, quod illud ἀντεξούσιον dixerint, ac si potestas sui ipsius penes hominem fuisset : c. 3. §. 10. ait, *Voluntatem Deus movet, non qualiter multis seculis traditum est, et creditum, ut nostra postea sit electionis, motioni aut obtemperare, aut refragari, sed etc.; ergo.*

Conf. ratione : Homo post peccatum Adæ adhuc potest mereri, et re ipsa meretur bene agendo, demeretur male agendo, uti tides docet, et fatentur Janseniani : at sine libertate indifferentiae homo nec mereri potest bene agendo, nec male agendo demereri, prout itidem fides docet ; ergo. Probationes alias ex ratione philosophica suppeditat Ethica, quæ et objici solita ex eadem diluit.

146. *Obj. I.* Scriptura 11. cit., maxime Eccli. 15., loquitur de homine integro: ubi vero Script., Conc. et PP. loquuntur de libertate hominis post lapsum, per eam solum intelligunt mutabilitatem et verlibilitatem arbitrii, qua modo vult malum xincnte concupiscentia, modo bonum dominante gratia; ergo libertas indifferentia? pro statu naturæ lapsæ inde non probatur.

R. .V. .!. In quo apparet. Jansenistas sequi priores hæreticos, qui hæc itidem effugia attulerunt, et quidem I[®]. Calvin. L. 2. Inst. c. 5. §. 18, 2TM. Lutuer. L. de servo arbitrio. Hinc

1°. Quoad text. cit. patet asserti falsitas ex interpretatione PP., inter quos ex hoc textu manere liberum arbitrium post peccatum orig., asserunt Ires. L. 4. cont. hæres. c. 71., Ciirts. Scrm. 2. de Fato, Basil, in Psal. 61. 10., Tertull. L. 2. cont. Mare. c. 5., Aug. etc.

2°. Ista vertibOitas voluntatis, qua possit bene vel male agere successive, in utroque tamen subjecta necessitati illatæ vel a gratia, vel a concupiscentia, non est illa libertas arbitrii, quam Script., CC. et PP. statuunt; hæc enim Gen. 4. dicitur facultas, qua homo dominatur appetitui sive concupiscentiæ : Deut. 30., Jos. 24., Eccli. 15. qua possit *eligere bonum vel malum* : Eccli. 31. qua *possit transgredi et non transgredi*. CC. dicunt, hominem posse *assentire vel dissentire, resistere gratiæ, recipere vel abjicere* motionem supernatnralem, etiam in sensu composito. Hoc ipsum SS. PP. etiam clare exprimunt, conlitentibus Calvino et Centuriatoribus.

Inst. 1. CC. et PP. tantum loquuntur *hypothetice*: sic Tridentinum docens, hominem gratia motum posse illi dissentire, non id absolute dicit, sed hypothetice, si homo velit : hæc autem hypothetica non est ita explicanda, ac si homo absolute posset dissentire, sed quia *velle dissentire gratiæ et dissentire* sunt idem, si vellet dissentire, dissentiret : ideoque bene dicitur, hominem posse dissentire, si velit, h. e., si dissentiat.

R. 1°. Hoc ipsum dixit Wickleff. teste Waldbnsi, L. 1. *doctrin. /id.*

IL 2°. At. .1. Nam opus non oral nobis revelatione Scripturæ et definitione Conc. ut intelligcremus, hominem posse servare mandata, si servet, posse dis-

sentire, si velit. Dein simili ratione possem dicere, *Decs* potest peccare et se odisse, si velit, Beati ab amore Dei possunt cessare, si velint.

Porro si propositio condilionata est de conditione impossibili, id, quod dicitur possibile sub conditione, est simpliciter et absolute impossibile; hinc propositiones absolut®, *Decs* potest peccare, Beati possunt ab amore Dei cessare, sunt de impossibili; ergo si in sensu composito grati® vel concupiscentiæ reipsa voluntas non posset dissentire, etiam hæc propositio *absoluta* est falsa : homo potest dissentire gratiæ, homo potest resistere concupiscentiæ: atqui tamen *Script.*, *CC.* et *PP.* hanc absolutam docent et definiunt ; ergo illa *condilionata* propositio, homo potest dissentire, si velit, non est de conditione impossibili, sed debet homo posse assenlire vel dissentire, etiam præsentente gratia vel concupiscentia.

Inst. 2. Ikerctici ante *Jansenium* damnati sunt ab Ecclesia, quod dicerent, amissam et extenuatam esse libertatem ; ergo cum *Jansenics* cam remanere dicat, ejus doctrina tolerari potest, cum se discernat a Calvinianis.

R. 1°. In hoc etiam Jansenislæ imitantur alios hæreticos, qui semper studebant, ab antiquioribus se discernere, ut patet ex *Calv. L. o. cont. Pighium*. 2°. *D.* discernit se *Jansenius* *Calvino* revera et proprio sensu *A'*. Quoad verba tantum ac modum loquendi *Tr.*

Nullus hæreticorum negavit liberum arbitrium, eo quod homo necessitate coactionis determinaretur ad bonum vel malum, sed tantum, quia necessitate inclinationis, vel naturalis, vel adventitiæ non posset aliter agere; hoc ipsum autem *Jansenist.e* per gratiam vel concupiscentiam dominantem, per illecebras victrices, vel coelestes, vel mundanas, docent.

Dixi, *Tr.*, quia etiam *Ldther. de sero, arbitr.* et *Calv. L. 2. Inst. c. 2.* 7. quamvis optaverint, nomen liberi arbitrii aboleri, tamen patiuntur illud usurpari, dummodo nihil præter libertatem a coactione significet; ita enim *Calv. L. 2. cont. Pigh.* ait : *Ego vero, quantum ad vocem pertinet, adhuc profiteor, quod in mea Institutione testatus sum, non adeo me superstitiosum esse in verbis, ut ejus causa velim contentionem aliquam movere, modo intelligent tiasua maneat.*

Inst. 3. Hæretici veteres dixere, necessitatem esse impositam hominibus, bene vel male agendi, ab *astris*, *fato*, *anima mala*, vel aliunde, quod videbatur excusare a peccato : Janseniani docent, necessitatem esse a concupiscentia, quæ a culpa non excusat, quia eam in *Adam* nostra culpa contraximus; ergo reipsa differunt.

R. 1°. *A'. C.* Quia reipsa se non distinguunt ab *Adrumetinis*, qui per gratiam dixere tolli libertatem : nec a *Manichæis*, quia sicut illi duas animas, ita hi gratiam et concupiscentiam ceu principia necessitantia statuunt : nec a *Luth.*, et *Calv.*, qui non minus affirmabant, gratiam esse donum Dei et concupiscentiam effectum peccati orig., ac *Jansenist.e*. De illa necessitate non excusante, et nobis in *Adamo* libera, alibi. 2° *CC.* et *PP.* non damnarunt hæreticos veteres ex eo tantum quod necessitatem peccandi, vel bene agendi refundebant in præscientiam Dei, *Fatum*, *Astra* etc. : sed quia volebant homines esse necessitates ad bonum vel malum, et hinc tolli rationem meriti ac demeriti etc.

Inst. i. *Lutu*, et *Calv.* docent, solam gratiam agere, et voluntatem se habere *mere passive*, vehit quoddam inanime : virtutes et vilia non esse in

nostra potestate etc. quod ulrumque negant Jansenistæ; ergo satîs se ub illi discernunt.

R. D. C. ut supra. Juxta D. Thom. 1.2. q. 1. a. 1. homo proprie non dicitur agere ut homo, nisi quando libere agit. Apost. Rom. 7. negat, se operari motus concupiscentiæ iudeliberatos, et TT. docent, gratias prævenientes, divinas illustrationes intellectus et pias motiones voluntatis fieri a Deo *in nobis sine nobis*: per quæ omnis tantum negatur concursus hominis *liber*, non autem physicus: cum certum sil, et concupiscentia» et gratiæ prævenientis motus esse vitales, et sic ab homine etiam vitaliter procedere.

Jam cum Jansenistæ nihil aliud dicant, quam quod voluntas vere concurriendo ad actus bonos et malos agat et cooperetur tantum physice : non autem libere, cum necessario agat : non distinguuntur ab hæreticis inTiu». damnatis, qui liberum duntaxat voluntatis concursum, non autem physicum et vitalem ac spontaneum negabant ; sic enim ait Luth, de *sere. arbitr. Necessario operamur: necessario, dico, non coacte, h. e. homo cum cacat spiritu Dei , non quidem violentia, relut raptus obtorto collo, nolens facit malum, sed sponte et lubenti animo facit...* Apertius ista habet Ciie mmt ius in Exam. Tam. ad Sess. G. Calv. L. 2. Inst. c. 3. §. 14. *Quis ita desipii, ut hominis motionem a jactu lapidis nihil differre autumet? neque vero simile quidquam consequitur ex nostra doctrina: in naturales hominis facultates referimus approbare, respuere, velle, nolle, eniti, resistere.* Item L. 3. cont. Pigh.. *hominem sic quidem docemus agi Dei gratia, ut simul tamen agat etc.* Atque eatenus etiam concedunt, virtutes et vitia esse in nostra potestate.

147. Obj. 11. Non datur libertas et indifferentia in homine, si Deus, et non homo, omnia disponat, agat et eligat : atqui Deus, et non homo, ita disponit omnia, uti patet ex Isa. 26. 12. *Domine! omnia opera nostra operatus es in nobis.* Prov. 21. I. *Cor Degis in manu Dei, quocumque coluerit, inclinabit illud.* Jerem. IO. 23. *Aon est hominis via ejus, nec viri est, ut ambulet, et dirigat gressus suos.* Rom. 9. 1G. *Aon est colentis, neque currentis, sed miserentis Dei ; ergo.*

R. .V. min. Cum Prov. 1G. 9. dicatur: *Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est, dirigere gressus ejus* : hinc ad Iqra. D. Deus omnia operatur in nubis sine nobis A'. Cum nobis ex propria electione et determinatione operantibus C.. Id 2am. D. Deus, quocumque voluerit, cor inclinabit, illud necessitando A'. Illud vocando et movendo, quomodo scit congruere, ut vocantem non respuat, sed vocanti consentiat C. Ad 3n". D. Non habet in potestate vias suas quoad successum et exeeutionem, quia sæpe vel aliter succedunt, vel nequeunt execution! mandari, quæ homo proposuit C. Quoad intentionem, propositum cl electionem Subd. Homo solus, et sine auxilio Dei C. Cum Dei auxilio A'. Id 4n". D. Non est volentis hominis, sed miserentis Dei, si spectetur operatio hominis quoad ultimam rationem discernendi C. Si spectetur quoad se Subd. Non est solius volentis hominis C. Volentis cum gratia Dei N. De singulis alibi plura.

Inst. 1. Captivus sub lege peccati, et arbore mala non potest agere bene: atqui homo in statu natura lapsæ est *captivus* et *servus peccati*, Joann. 8. 3L, 2. Tim. 2. 26., et peccator est *arbor mala*, Maith. 7. 18. ; ergo.

R. D. M. Captivus quoad sensum et consensum, item arbor mala *qua* mala.

cl voluntaria talis perseverans non potest agere bene C. CaptivüS quoad sensum taiituni, sed non quoad consensum, h. e. qui invitus experitur motus coneupiscentiæ, aut arbor quidem quæ mala, sed tamen eligens esse bona A'. Habet unusquisque in voluntate, scilicet cum gratia, aut eligere quæ bona sunt, et esse arbor bona, aut eligere quæ mala sunt, et esse arbor mala; liinc Joan. 8. 31. solum innuitur, quod peccator necessario sit subjectus ptenis peccati, nec possit sine gratia a peccato et ejus poenis se liberare, ac justitiam consequi. Ex 2* Tim. 2. 2G. colligitur, dæmonem a Deo permitti, magis sa,vire in impios et incredulos, quia ob voluntariam caecitatem et pravos habitus difficilius resipiscunt et tentalionibus resistunt; non tamen ab illo ad peccatum neccssitari. Responsio ad textum Matth. 7. 18. patet ex dictis.

*

lust. 2. Qui malum agit etiam contra suam voluntatem, non agit libere: atqui horno ita agit malum, quia Rom. 7. 15. *Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio.* Ibidem, v. 23. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis;* ergo.

It /λ d/. Homo etiam contra voluntatem agit malum materialiter talc, et tantum improprie peccatum C. Formale malum, et peccatum proprie tale Ar. Sensus 1° textus est: non sentio inclinationem ad bonum, quam vellem habere, sed propensionem indeliberalam ad malum, quam nollem sentire; quamvis autem indclibcralos ooncupiscentiæ motus necessario experiamur, possumus tamen per gratiam illis non consentire; non consentientibus autem non imputantur illi ad culpam. Sensus 2' est, hominem necessario experiri indeliberalos motus coneupiscentiæ, et sic sub lege peccati improprie talis captivari.

148. Obj. III. Coxc. â r a u s. II. can. 13. ait : *Arbitrium voluntatis in primo homine in/irmatum, nisi per gratiam baptismi non potest reparari : quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi;* unde Coelestis. P. ep. 1. ad Episc. Gall. n. 4. ait : *In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem perdidisse;* ergo.

R. D. .!/. Arbitrium quoad substantiam spectatum est infirmatum, ob cæcitatem incllccluscl propensionem volunlatisad malum ex originali peccato ortam, et arbitrium quoad accidentalem modum, scilicet habitus supernaturales et gratias infusas est amissum C. Arbitrium quoad substantiam non tantum est infirmatum, sed etiam amissum A'. Patet hoc ex fine Cone, contra Pelagianos habili. Eodem modo explica Coelestin. P. Nimirum possibilitas Adami supernaluralis, h. e. potentia agendi salutariter, quam cum natura condita per gratias simul datas habuit, amissa est per peccatum, non vero naturalis, h. e. putentia agendi ex propria electione, quæ cuilibet rationali crealuræ congenita est.

Insl. Idem Cone. can. 22. ait : *Nemo habet de suo, nisi peccatum et mendacium :* ergo.

R. Hic canon utique diversus erit a damnatis propositionibus, Ba ii 27. *Liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio nonnisi ad peccandum valet,* et Qiwe11 i 38. *Peccator non est liber, nisi ad matum, sine gratia Liberatoris;* undeD. .1. Nemo desuo habet, nisi peccatum et mendacium, h. e; ex se et

suis viribus relictus non valet operari aliquid utile ad salutem C. II. e. nihil boni, nequidein naturalis, agere potest, sed semper peccat in omnibus actionibus, quæ tiunl extra statum gratiæ A*.

149. *Observa.* Quodnam sit subjectum et objectum libertatis : euinam actui et quomodo conveniat denominatio liberi : situe libertas actui libero essentialis: utrum denique possibilis sil omissio pura libera : hæc ferme Phil o - sophi disquirunt. Est autem *omissio*, carentia vel non positio actus, *libera*, quando actus tunc omittitur, cum proxime potuisset poni, *pura*, quando non habet adjunctum ullum actum positivum, in quo ipsa vel *directe* sit volita, ut cum dico : nolo audire Missam, vel *indirecte*, ut cum libere pono actionem cum auditione Missæ incomponibilem, v. g. lusum cum praescientia, quod interim tempus, audiendi sacrum, praetereat. Dicendum itaque, quod, si detur talis omissio respectu actus praecepti, sit verum peccatum imputabile, quia est *virtuale* ac *interpretativum* exercitium libertatis: nam qui positus omnibus ad agendum requisitis abstinet ab omni actu, perinde se habet in æstimalione prndentum, ac si positive nollet aut positive vellet non agere; sic 'ero in æslimatione prndentum virlualilcr et interpretative suam libertatem exercet, ac proin peccat.

CAPIT III.

DE MORALITATE ACTIUM HUMANORUM.

ARTICULIS I.

Unde desumenda Moralilas Actuum Humanorum?

150. *Nota.* Principia *Moralitatis* dicuntur ea, ex quibus fit, ut actus sit bonus vel malus ; sunt autem *Objectum*, quod voluntas per se et primario allinigit, nonduntaxat secundum suam cntitalein physicam, sed moralem, h. c., secundum rationem motivam ad amorem vel odium: *Circumstantia*; hoc versu comprhensæ, *quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*, quæ actui in suo esse jam constituto superaddunt accidentalem quamdam bonitatem vel malitiam: *Finis*, non intrinsecus operis, utpote ab objecto indistinctus, sed extrinsecus operantis; hic quamvis in numero circumstantiarum contineatur, speciatim tamen hic respiciendus est, quia præcipue movet in actione. Circumstantia moraliter mala, e. g. impatientia, distractio, vanitas, vel *antecedenter* actioni bonæ annecti potest, dum in illam influit ut causa, vel *concomitanter*, dum in decursu actionem bonam depravat. Demum moralitali actus *interni* superaddi potest exeeutio actus *exterioris*. Inde triplex quieslio: 1°. An objectum, circumstantia-, finis tribuant actui moralitatem? 2°. An et quomodo per circumstantiam malam depravetur actio? 3°. An actus interni moralilas per actum externum augeatur?

DE MORALITATE ACTIUM HUMANORUM.

151. *Dico I.* Moralilas actus humani tum ex objecto, tum ex circiinstantiis, tum ex fine desumitur.

Prob. I'''. Actus specilirai)lui· a tendentia, ordine et respectu ad *objecta*; hinc virtutes Thcologicæ specie differunt a Moralibus, quia illæ Deum, non auleni ista· pro objecto habent : et adulterium ab homicidio ob diversa specie objecta ; ergo etiam actus moralis in ratione bonitatis vel malitia· primario speciticatur ab objecto moraliter bono vel malo, prout per intellectum repraesentato. *Conf.* Quia alias sequeretur, actum, qui versatur circa objectum intrinccse malum, ex line cxlrinseco posse fieri bonum aut meritorium, quod falsum est. Dixi 1. *primario*, quia moralilas ab objecto derivata ante aliamquamcumque actui convenit, ac semper eadem manet, quamvis alire mutantur. 2. *Jô objecto moraliter bono vel malo*, quia ab objecto indifférente non specificatur actus, seda fineextrinseco, et circumstantiis. 3. *Prout per intellectum rcprrescnlato*, tum quia non cognoscitur, an et quæ moralitas objecto ex se conveniat, tum quia objectum ut cognitum amatur vel repudiatur.

Prob. 7j^{an}*. Quia actus circa objectum indifferens, c. g. comestio aut deambulatio, ex *circumstantia* bona vel mala potest fieri moraliter bonus vel malus: actus per circumstantiam, e. g. furtum in templo fit sacrilegium ; unde Tiud. Sess. 14. c. u. ait, eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæspeciem peccati mutant: moralilas actus per circumstantias crescit ct decrescit, ut patet in duobus minutis Vidu.e Mare. 12. 42. missis in gazophylacium, quæ propter affectum ct paupertatem dantis maximis divitum largitionibus a Ciiius t o prjpfcruntur. Atque hæc tenent, etiamsi duralio, intensio,libertas major ct minor, aliæquc ejusmodi circumslantiaë, quæ se tenent ex parte actus, reflexe non cognoscantur ac intendantur; idem est de circumstantiis personae, uti est gratia, vi cujus actus est meritorius, presbyterium, vi cujus incontinentia presbyteri est sacrilegium, quamvis prior nesciat, alter reflexe non cogitet.

Prob. III'''. Quia ex *fine* actus indifferens fit bonus vel malus, actus malus pejor, actus bonus melior vel malus ; quippe finis potest esse, et est plerumque objectum formale, seu molivum: atqui ab hoc actus desumit moralitatem juxta commune axioma : *Quidquid agunt homines, intentio judicat omnes; ergo.*

132. *Dico II.* Actus bonus per circumstantiam veniali ler malam non penitus depravatur.

Prob. Talis *circumstantia* habet se per modum accessorii, atque in casu, quo, dum quis prædicat, orat, jejumat ad Dei gloriam, vanitas aliqua, distractio aut tædium irrepit, non tam est circumstantia, qliam actus plane diversus; ergo non obstat, quo minus agens honestatem actionis præcipue intendat, ac proin ejus actio, quamvis ex parte imperfecta, utpote cujus bonitas ex consortio circumslantiaë aut actus de se mali minuitur, non omnino depravatur; Id quidem Patrum doefrinæ conforme, et adversum est errori Calvtniano, vi cujus nulla moraliter loquendo est hominis actio, quæ peccatum non sil ; ac demum suavi Dei providentiæ consentaneum, quæ pretiosum a vili separans, bonorum operum paleas purgat flammis piacularibus, et quod superest virtutis, pro auro mundo habet. Attamen indubium

est, opus bomini, quod assumis ceu medium purum vanitatis et peccati, ex loto vitiari : hinc si oras aut jejunas, ut videaris et lauderis ab hominibus recepisti mercedem tuam, vani» *vanam*, ut explicat D. Aug.

133. Dico *III*. Actus externus per se non addit noram moralilalem actui interno voluntatis.

li +

Prob. Voluntas sincera reputatur pro lacto, et non minus laudatur aut damnatur, ac si quis factum exercuisset : Sic Gen. 22. 16. dicit Decs ad Abraham : *quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi*; et tamen constat, Abraham lilio non intulisse mortem; unde Chrvs. hom. 19. in Matth. *Voluntas est, qua; aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo; opera autem sunt testimonia voluntatis*. Quod tamen, juxta I. Thom, hic 1.2. q. 20. a. A. ad 1. mtelligendum est, si non cessetur ab actu, nisi propter impotentiam faciendi. Sic Matth. 5. 28. *Omnis, qui viderit mulierem, ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo*, in quæ verba S. Berx. epist. 77. ait: *Quid planius, quam quod voluntas pro facto reputetur, ubi factum excludit necessitas*; et Aug. L. I. de lib. arb.c.3. *S» cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjugo aliena, planum tamen aliquo modo fit, id eum cupere, el si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur*; ergo factum per se nihil addit moralitatis, cum alias æqualis pœna vel merces voluntati sine facto dari non posset.

Conf. 1°. Tota libertas et moralitas formalis actus externi habetur ab actu interno; ergo actui interno novam addere nequit. 2°. Quod non est liberum, nisi in causa, ncc est imputabile nisi in causa, et hinc nihil impulabilitatis addit plus, quam habeat in causa : atqui actus externus non est liber, nisi in actu interno tanquam causa; ergo. 3°. Si voluntas ad exeeutionem perfecte disposita ideo solum non ponit effectum, quia illum ponere non potest, omissio effectus est involuntaria respectu voluntatis: sed quod est penitus involuntarium, non potest aliquid detrahare de moralitate; ergo effectus omissio nihil detrahit de moralitate actus interni, cl hincæquale præmium vel pœna debetur, etiam non posito elfectu.

St ais 1°. Peccatum dividitur in peccatum *cordis, oris et operis*; ergo opera habent specialem malitiam: Actus externi prohibentur speciali lege, ut patet in præceptis Decalogi G. et 9. : Satisfit quibusdam praeceptis Ecc1. et Civ., modo actus exterior omittatur, licet ex line malo: Leges humanæ *grat ius* puniunt delicta, dum sortiuntur effectum; ergo.

R. *Ad I"®. I).* A. Dividitur hoc sensu, quod aliud peccatum consummetur corde, aliud opere C. Iloc sensu, quod peccata ista habeant specialem malitiam. .V. Unde S. Thom. I 2. q. 72. a. 7. ad 3. *Dicendum, quod peccata cordis et oris non distinguuntur a peccato operis, quando simul cum eo conjunguntur. Ad 2l,m. D.* Actus externi secundum se præcise, el prout sejuncti ah actibus *internis* prohibentur .V. Prout substant his, et cum iis conjunguntur C. Actus enim externi ab internis sejuncti non habent libertatem, et sic non cadunt sub legem. Additur etiam praeceptum 9"m. non quasi nova malitia per se exislcret in actibus externis, quæ non est in cogitationibus, sed ne videantur opera tantum, non autem cogitationes prava? prohiberi. *Ad 3UmD.*

Satisfit præceptis Ecu., et Civ., in quantum hæc precise spectant externam gubernationem C. In quantum etiam obligant in conscientia, et spectant ad gubernationem animæ., vel intendunt salutem .V. Vide infra de Legibus. .Id Iu, u. Tr. .1. quia in casibus extraordinariis etiam quandoque attentata puniuntur in foro externo, licet effectus non sit secutus. A*. C. Ab illis enim legibus adduci argumentum nequit in ordine ad legem divinam, cum illæ sæpius nullam statuunt delicto poenam, effectum non secuto, licet hic attentatus fuerit, et de attentatione constet. Quod vero passim puniant actus, qui sortiuntur effectum, ideo fit, quia maxime intendunt cavere damna realia, quæ per actus externos inferuntur, qui sic perturbant regimen externum, et licet non habeant malitiam formalem, quia tamen ex illo capite quamdam habent indecentiam, puniti coercendi sunt.

Si quis I". Actus externus est magis meritorius, quam solus internus : Hinc martyrium reipsa subiens recipit aureolam : Christus per toleratam mortem meritis est redemptionem generis humani et gloriam nominis, eam non meriturus per actum tantum internum : Opus externum in satisfactione plus meretur, quam solum internum, cum homo moriturus, habens voluntatem satisfaciendi pro peccatis per opera poenalia, non idcirco liberatur a poenis purgatorii, uti ille, qui per opera poenalia ante mortem satisfecit : Juxta Cox. Tum. ad actum externum requiritur nova specialis gratia; ergo et in eo est speciale meritum.

II. D. A. Est magis meritorius per se .V. Per accidens C. Ad Iu, n. D. Martyrium subiens recipit aureolam ex privilegio et opere quasi operato C. Ex merito per actum externum præcise sumptum singulari .V. Vide Tract. de Baptismo. Argumentum de Martyrio plus probat, quam intendunt AA., nempe actus externos esse meritorios sine omni plane actu interno, cum aureola martyrii etiam detur SS. MM. Innocentibus, qui nullum actum libertatis habebant. Ad 2um. J). Eam non meritorius per actum internum ex defectu valoris, qui etiam in minimo actu Christi meritorio tanquam Theandrico erat infinitus .V. Ex defectu patii cum Deo initi C. Posita enim presenti ordinatione divina necesse fuit, ut Christus mereretur, quia non aliter, quam per proprium sanguinem et obedientiam usque ad mortem debuit consummari opus redemptionis nostræ et gloriæ Christi. D. Actus externus in satisfactione plus meretur, quam internus, quantum precise intelligitur meritum .V. Quantum intelligitur satisfactio C. Ad satisfactionem enim, ut talis est, requiritur etiam poenale, sive vera poenae perpessio, quæ in solo actu interno non occurrit eodem modo. Ad 4", n. J). Requiritur nova gratia ad actum externum physice laudem talem, et absque iterato actu interno A'. Cum iteratione actus interni, qui scilicet multiplicari et subin intensior fieri debet ob difficultatem in executione C.

Si quis 3º. lude inferri posset, non esse obligationem confitendi actum externum malum : Item sequeretur retardatio ab executione bonorum operum et facultas exequendi peccata externa, siquidem in primo nihil meriti, in secundo nihil demeriti superaddi actui interno, homines crederent.

R. .k/ Jo. n. .V. scilicet. Nain multiplex ratio est obligationis confitendi actum externum, tum quia cum actu interno constituit unum peccatum etiam directe per legem prohibitum, tum quia per hoc innotescit efficacia, intensio, et ratio, alique gradus malitiae actus interni, tum quia actus externus sepe

inducit censuram, onus restitutionis, et similia, atque exigit subin alia remedia, qua' omnia scire confessarium ut judicem et medicum oportet.

Ad 2TM. .V. seq. Habet nostra sententia id, ut consoletur bonos, qui non ex defectu voluntatis, sed facultatis non operantur bene, ita tamen serio allecti, ut bene operarentur, si non deesset facultas; item ut terreat malos, se satis bonos existimantes, si opera externa non faciant, aut ea ellectu aliunde, quam ex voluntate, careant. Cæterum non retardantur per hoc bona opera : 1°. quia qui potest exercere opus bonum, nec tamen excreet, non habet voluntatem efficacem, sed solam velleitatem, et simplicem ac inefficacem complacentiam : quia saltem *per accidens* augetur moralitas, cum intendantur, multiplicentur et prorogentur actus *interni*; bono exemplo, auxilio, aliavc ratione juvetur proximus, satisfiat obligationibus etc. propter quæ actus etiam externi imperantur et suadentur, quamvis *per se* non addant novam bonitatem. Aequè etiam ansa datur exercendi peccata externa, cum hæc effectus assignatis contrarios inducant, et hinc ab iis abstinere oporteat.

ISi. *Observa.* Ad quæstionem, utrum minuatur malitia actus mali, cum ad flnenl bonum dirigitur, respondet Aug. L. *cont. Mendae*, c. 8. *Pejor est, qui concupiscendo, quam qui miserando furatur*; quippe qui furatur ad dandam eleemosynam, habet voluntatem minus deordinatam, miniisque affectam ad peccatum, cum pro molivo non habeat furtum propositum ut malum, sed ut apparenter inducens speciem honesti : dein est minus volitum, cum non sil propter se volitum. sed propter aliud, ad quod actus ultimo tendit. Actus tamen reipsa malus, quamvis relatus in finem bonum, non desinit esse malus, cum bonum sil ex integra causa, et malum ex quolibet defectu, nec facienda sint mala, ut eveniant bona. Idem denique actus potest habere plures simul bonitates aut malitias, scilicet unam ex objecto, alteram ex line, c. g. dum quis furatur, ut se inebriet, aut eleemosynas largitur, ut peccata sua redimat : nam ut ait D. Thom, in 1. dist. 1. q. 2. a. 1. ad 3. *Aon est inconueniens, ut aliquid propter se ametur, et tamen ad alterum ordinetur.*

ARTICULES H.

AN OMNES ACTUS HUMANI NECESSARIO REFERRI DEBEANT AD FINEM HONESTUM ?

I.*m. *Nota.* Dari actus *in specie*, h. e., ex objecto *indifferentes*, fere extra controversiam est; quippe sicut dare eleemosynam ex objecto bonum, furari ex objecto malum; ita deambulare indifferens, cl ex objecto nec bonum nec malum est. Dari actus *in individuo*, h. c. ex objecto, ex fine agentis, ex omnibus circumstantiis, et prout actu ponuntur, indifferentes, negant TT. communius, affirmant tamen etiam non pauci. Potest autem actus sic indifferens spectari vel secundum honestatem naturalem ; vel relate ad finem ultimum supernaturalem : de *primo* in hoc, de *secundo* in sequente Articulo dicendum, ita ut quæ sunt mere philosophica, Et hic is deferantur.

loti. *Dico.* Omnes actus humani necessario diriguntur ad //nem *honeslum*,

adcoqie actus humanus in individuo indifferens quoad honestatem naturalem non datur.

Prob. 1“w. Homo humano modo agens imprimis debet agere, ex aliquo fine, ut distinguatur a brutis agentibus: deinde agere debet ex fine honesto, quia sic agendo recte utitur ratione, cum hic unicus finis sil rectæ rationi conformis, et usus rationis, ut sil rectus, debeat esse ordinatus ad finem sua; natur® conformem, sicut agentia naturalia ex innata inclinatione tendunt ad finem suæ naturæ conformem; ergo si homo ex hoc, fine agat, agit honeste, et actus est bonus: si non, actus est malus.

Prob. 2“*. Quicumque deliberate agit, vel cognoscit id, quod hic et nunc facit, esse rectæ rationi conforme, et sic elicit actum moraliter bonum: vel cognoscit esse rectæ rationi difforme, et sic elicit actum moraliter malum: vel cognoscit, illud nec osse positive conforme vel difforme, h. e., nec sibi esse praeceptum, nec prohibitum, sed permissum: et tunc agens debet ulterius habere finem extrahisecum; si ergo pro fine habeat honestum, actus erit bonus: si tantum pro fine habeat jucundum et delectabile, erit malus: si denique tantum utile, non habet finem, sed medium duntaxat, quod rursus specificatura tunc honesto vel delectabili, ad quem ordinatur.

Conf. 1. Juxta Greg. P. horn. G. in Evang. *Verbum otiosum est, quod aut utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis caret*: et L. 7. Moral, c. 17. *quod aut ratione justæ necessitatis aut intentione piæ utilitatis caret*. Ex hoc S. Thom. 1.2. q. 18. a. 9. sic arguit: *Verbum otiosum est malum, quia de eo reddent homines rationem in die judicii, ut dicitur Matth. 12.: si autem non caret, ratione justæ necessitatis aut piæ utilitatis, est bonum; ergo omne verbum aut est bonum, aut malum; pari ergo ratione et quilibet alius actus relect bonus vel malus.*

Conf. 2. Malum esse ac inhonestum, agere propter delectationem lanquam finem, aperte colligitur ex damnata ab Innoc. XI. Prop. 8a: *Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini: quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui*; et 9a: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.*

137. *Obj. I.* Concilium Constantiense damnavit prop. I Gam. Joax. Huss: *Divisio immediata humanorum operum est, quod sint vel virtuoso, vel vitiosa*. Item damnata est hæc Bañ 38a. *Omnis amor crcaluræ rationalis aut vitiosa est cupiditas, (pia mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur, aut laudabilis chaulas, qua per Spiritum S. in corde diffusa Deus amatur; ergo dantur actus indifferentes, qui non sunt necessario referendi ad finem honestum.*

B. ad 1. /). A. Damnavit hanc propositionem in sensu Joax. Huss C. In sensu nostro catholico A'. Joax. Huss docebat, omnes actus esse bonos vel malos oh rationem subjecti et agentis, ita quidem, ut omnes actus hominis justi essent boni, actus peccatoris essent peccaminosi, ut ex integra ejus propositione patet, quod merito damnatum est, cum et justi possint venialiter peccare, et peccatores moraliter bene operari; nos vero omnes actus vel bonos vel malos dicimus ob rationem *finis* boni intenti vel non intenti.

Ad 2. A'. C. Recte damnata est hæc propositio, et similes Quesxelli, quia

omnes actus dicebant vel meritorios præmii supernaturalis, vel demeritorios, et præterea omnes actus peccatoris esse peccata; quorum neutrum asserimus, cum actus naturaliter tantum boni nec sint meritorii, nec etiam peccata.

Inst. 1. Ex damnatis ab Innoc. XI. prop. 8. et 9. immerito deducitur obligatio omnes actus humanos ordinandi ad finem positive honestum, ita ut nunquam liceat sistere in sola delectatione: non enim damnatur quaecumque delectatio, sed voluptas cibi et polus nimis *crassa*, et illa carnis voluptas nimis *sensualis* ac brutis communis, quæ animum a Uro abstractum, et ad terrena deprimunt; ergo.

R. .Y. .1. Nam 1°. per hasce damnatas seu particulares saltem illa universalis de sola delectatione, tanquam fine licito, redditur falsa: 2°. quia ratio prima propositioni addita tanquam *universalis* et inferens propositionem est damnata, habetur grave fundamentum inferendi, delectationem nunquam posse esse finem licitum appetitus naturalis hominis; nimirum agens propter delectationem tanquam finem pervertit rerum ordinem ab auctore nature institutum, cum delectatio sit propter operationem, non autem operatio propter delectationem, prout docet Philosophus L. 10. *Ethic.* c. 7. et 1). Thom. 1.2. q. 4. a. 2. ad 2. cum enim delectatio rebus sit aspersa tanquam sal et condimentum, quo dilaxat alliceretur agens ratione ad actiones sine conservationi et perfectioni utiles aut necessarias, per se duntaxat est *medium* ad illas actiones facilius, melius, et constantius efficiendas, non autem est *finis* actionis.

Inst. 2. Delectatio moderata corporis vel animi non est *mala*, imo illa ex olfactu floris, ex auditione mustae, ex cantu avicularum, aliisque similibus est instituta a natura, ut e. g. relaxetur animus; ergo potest sola appoti et esse finis: alioquin sequeretur, quod est valde durum, debere in omnibus actionibus etiam naturalibus respici aliquam necessitatem vite, tanquam finem.

R. 1). .f. Non est mala, ut objectum, quod appetatur; est a natura instituta, ut adhibeatur tanquam medium ad finem honestum, ad quem ipsa relaxatio animi debet referri, scilicet ad moderatam et honestam corporis et animi curam. Non est mala, ut finis, qui propter se appetatur; est instituta a natura, ut per eam relaxetur animus, et hic sistatur .Y. Item 1). *seq.* Deberet semper respici aliqua necessitas vel simplex seu necessitatis .Y. Ita D. Thom. 2. 2. q. 141. a. 1). ait: *Omnia autem delectabilia, quae in usum hominis veniunt, ordinantur ad aliquam hujus vitae necessitatem, sicut ad finem.* Ad 2) m. deinde sic subjungit: *Necessitas humana vitae potest attendi dupliciter, uno modo, secundum quod dicitur necessarium illud, sine quo res nullo modo potest esse, sicut cibus est necessarius animali; alio modo, secundum quod dicitur necessarium illud, sine quo res non potest convenienter esse.*

Inst. 3. SS. 1). non agnoscunt hanc obligationem dirigendi omnes actus ad honestatem: nam S. Hier. epist. 89. enarratis pluribus actionibus indifferentibus subjungit: *Sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Naz. Orat. 3. con. Jul. ait, *aliquem ex eo, quod non sit supplicio dignus, non statim laudem mereri, et e contra*, unde Elias ejus interpretes addit: *Nota medium quemdam statum a magno hoc viro admitti.* tiKEG. P. hom. 27. in Evang. ait: *Sunt nonnulli, qui diligunt proximum*

sed per affectum cognitionis et carnis, quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt. Denique, quid per verbum otiosum intelligatur, IT. non conveniunt; ergo.

R. .V. A. 1). enim vel loquuntur de actibus *ut sic*, tam indeliberatos, quam deliberatos includentibus, vel si de actibus deliberatis, de his theologice sumptis enuntiant: vel si de actibus moraliter sumptis, de his ut indifferentibus in *specie*, non in *individuo* loquebantur: ex his una explicatio allatis Patrum textibus revera convenit. Verbum aut actionem otiosam non quidem omnes IP. eodem modo accipiunt, plerique tamen sumunt pro verbo vel actione, quæ debito fine caret; sic Hil. verbum otiosum vocat verbum ineptum et inutile: S. Bern. Serm. de triplici custod. *Otiosum verbum est*, inquit, *quod nullam rationabilem causam habet.* Idem asserit S. Greg. et alii; quæ expositio tenenda est, quia alioquin Christus non declarasset severitatem divini judicii: si enim intelligeretur verbum vel actio facta ex *fine malo*, aut tempore non debito, vel actio immoderata, jam participaret a line malitiam distinctam, vel opponeretur temperantiæ, aut alii virtuti vel obligationi.

158. *Obj. II.* Praeceptum referendi omnes actus ad finem honestum, esset *naturale, universalissimum, et affirmativum*, imperando intentionem positivam, æquivalenter autem *negativum*, vetando finem non honestum: atqui non est 1. *naturale*, quia alias omnibus, saltem piis ac eruditis, deberet esse notum, quod non est: nec 2. *universalissimum*, cum non sit unum ex primis principiis: nec 3°. *affirmativum*, quia obligaret semper et ad semper; ergo.

R. *Ad* 1. Hoc praeceptum est sufficienter certum, quamvis non sit omnibus evidens, cum non sit principium primum, vel evidenter ac facile ex illis deducibile. *Id* 2. Est quidem universalissimum ratione *objecti*, non tamen ratione cognitionis aut principii. *Ad* 3. Obligat semper ad semper, non absolute, sed *hypothetice*, quoties nempe in ejus materia agitur, h. c. in actibus deliberatis.

Inst. 1. Obligatio, in omni actu deliberato intendendi honestatem, est valde gravis, imo contra persuasionem fidelium, (piorum nemo confitetur, se actus ex objecto indifferentes non retulisse ad finem honestum; ergo.

R. *Ad* 1. .Y. .1. Non est gravior hæc obligatio, quam illa, nunquam peccandi venialiter: nec enim opus est facere semper reflexam et singularem resolutionem, cum sufficiat advertere, rem v. g. esse licitam, conducere ad vitam vel vires corporis, quia his et similibus plerumque *implicite* ac *virtualiter* intenditur finis honestus. Præterea cum in actu deliberato sit advertentia ad regulam morum, facile attingitur etiam modus et moderatio praescripta per rectam rationem.

Ad 2. .Y. J. Nam fidelium persuasioni solum repugnat, si exigatur honestas quædam insignis, vel ardua, vel reflexe aut formaliter intenta. Quod *confessionem* attinet, vel illa salis habetur, dum quis sede verbis et operibus otiosis accusat; vel omittitur, cum illi actus plerumque non sint materia certa absolutionis, quia sæpius fiunt sine deliberatione, vel cum dictamine practice, quod sunt liciti; vel scitur, neminem teneri ad confessionem levium peccatorum.

Inst. 2. Ex hac obligatione sequeretur, non dari *legem permissivam*: et

actus humanos in individuo non esse liberos, ulpole non indifferentes: utrumque est falsum; ergo.

R. *Ad 1. D. J/.* Non dari legem permissivani circa objectum actus M Circa finem non honestum C. Objecta quædam ex se nec bona nec mala permittuntur referri ad *finem* honestum; quoad finem vero non honestum non datur lex permittens, cum lex naturalis præscribat omnibus actibus deliberatis finem honestum.

Ad 7. V. .)/. Nam actus liberi sunt ac esse debent indifferentes indifferen- tia excludente non bonitatem vel malitiam moralem, sed necessitatem ac determinationem. ' '= I

Inst. 3. Potest homo eligere objectum ex se honestum, non tamen ob honestatem: hæc autem actio non est mala, quia actus internus non contrahit malitiam ex objecto honesto, nec bona, quia non procedit ex motivo honestatis: potest eligere objectum ex se indifferens ex fine indifferente, v. g. deambulare ad juvandam digestionem, procurandam sanitatem, relaxandum animum, exercendam libertatem, vel quia placet, quo modo a brutis distincto operatur: demum potest facere opera *supererogatoria*, non quæ cadunt sub præceptum; ergo non necessario agit ex fine positivo honesto.

R. *Ad 1. V. m.* Nam quidquid a voluntate eligitur, eligitur vel ut utile, vel ut delectabile, vel ut honestum, cum voluntas rationabiliter agens debeat habere causam eligendi: si eligitur ut utile vel delectabile, tunc vel voluntas illud prosequitur illimitate, non habita ratione ad regulam morum, et actus est malus: vel limitate, non excedendo regulam morum, et actus est *bonus*, qui prosequitur honestum, quia honestum.

Ad 2. Si deambulatio fiat propter *honestatem* in hac moderata corporis cura relucens, actio moraliter bona est: si autem delectatio præcise aut nulla honestas intendatur nequidem implicite, actio mala est. *Prob. 7/.* Agit modo a brutis distincto præcise ratione libertatis C. Ratione finis V. Sicut ergo, qui agit ex vana gloria, ut fatentur omnes, non agit honeste, quia contra præceptum non præfigendi talem finem: ita qui non agit ex fine honesto, non agit honeste, quia contra præceptum, præfigendi finem honestum juxta illud dictamen syndereseos: quidquid agis, *prudenter* agas, et respice *finem*; quamvis enim per se malum non sit exercere suam libertatem, malum tamen et prohibitum est, velle in hoc sistere, nec usum libertatis in aliquo fine honesto exercere.

Ad 3. 1/. Opera supererogatoria non cadunt sub præceptum ratione objecti C. Ratione finis *Subd.* Absolute, quia nemo tenetur ad opera supererogatoria C. Ex hypothesi, quod velis ea facere V. Hinc S. Aug. L. 4. cont. *Julian*, c. 3. ait: *Quidquid boni fit ab homine, et non propter hoc fit, propter quod fieri debere verum sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.*

Inst. 4. Potest quis invincibiliter ignorare obligationem referendi omnes actus ad finem honestum; aut ex probabilitate sententiæ oppositæ formare sibi *dictamen practicum*, quod nulla sit obligatio: atqui sic actio erit indifferens; ergo.

R. *Tr. M.* Quia lumen naturale omnibus dictat, hominem debere agere prudenter, conformiter sive naturæ rationali, et finem respicere. *1/ m.* Actio erit indifferens per se A. Per accidens *Subd.* Speculative et signate C>

Practice et exercite A'. Quoties ad piaxin et actionem particularem descenditur, homo reipsa non agit *indifferenter*, sed juxta dictamen interius, licet forte minus explicite cognitum.

179. *Observa.* Assertioni noslne satisfit per relationem ad finem honestum, quæ sit *virtualis ac implicita*, el fere semper habetur, quandocumque actiones iidiUcrenles moderate exercentur, quia moderatio ipsa indicat, quod siibhnamen natura*, et rectam habitudinem corporis ad anima: functiones necessariam secundum dictamen rationis, aut alium finem honestum intendat agens; unde cum semper timoratiores *generali intentione* omnes actiones suas ad honestatem referant, eainque sæpius renovent, non sequitur, eos continuo peccare. Porro controvertitur, utrum hic finis honestus esse possit creatus, vel esse debeat increatus: si primum, ergo operans sistet in creatura: si secundum, ergo opera infidelium erunt rnera peccata, cum hi actus suos ad finem increatum non dirigant.

ARTICULUS HI.

AN SIT OBLIGATIO OMNES ACTES HUMANOS DIRIGENDI AD DEUM, CEE
FINEM ULTIMUM?

160. *Nota I.* Deus rerum et actionum omnium finis per se et simpliciter ultimus est, *naturalis*, qua auctor naturae per lumen rationis, *supematuralis*, qua auctor gratae per revelationem ac fidem propositus. Llerque finis, praesertim naturalis, attingi potest vel *formaliter, explicite* el sub conceptu proprio, vel *implicite ac interpretative*, quatenus operans agit vel appetit aliquid, quod ex natura sua ordinatur et refertur ad Deum, qualis est honestas, quæ ex se et natura sua ad Deum, ceu regulam, finem et fontem omnis honestatis dirigitur. De necessaria omnium actionum relatione ad Deum ceu finem ultimum naturalem, vix dubium est. Eamdem ordinationem ad Deum, ceu finem supernaluralem, plerique negant necessariam; nonnulli affirmant ob praecepta quædam positiva, P. Cor. 10. 31. *Sive ergo manducatis, sive Libitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facile*: Item ad Coloss. 3. 17. *Omne, quodeumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine. D. X. J. C., gratias agentes Deo, et Patri per ipsum*; huc quoque referunt nonnulli præceptumdivinum in S. Script, sæpe propositum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, et ex omnibus viribus tuis*: sed-quia hinc inferri posset, omnes actiones fieri debere ex charitalc sive perfecta, sive imperfecta, actuali vel habituali et justificante: hæc autem quæstio cum in Tract, deVirt. Theol. Disp. V. Cap. II. Art. 1. et II. copiose pertractetur, illam rationem hic examinandam præterrinnittinms.

161. *Nola II.* Ludov. Habert in Tract, de Act. Ilum. c. G. §. 7. ad hanc qiiæslionem respondet, hominem non teneri, actuali semper intentione Deum intendere, sed xirtuali: hac vero responsione, si una cum explicatione et probatione spectetur: 1°. vult non sufficere illam *virtualem intentionem*, de qua n. 159. diximus, sed requiri, ut antecesserit formalis et explicita intentio Dru, quædeinceps in operatione per hanc intentionem coepta *virtualiter* perseveret, quatenusm virtute illius intentionis operatio illa continuatur, ut

explicat c. 4. q. 4. 2°. Requirit, ut adDsiJi tanquam auctorem supernaturalem omnia referantur: nam in probationibus ex *Script*, affert textum Matth. fi. 33. (*jurerite primum regnum Dei cljustitiam ejus*, et textum S. Alt.. *Ergo simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus bonum operari ad omnes*. In probationibus ex *ratione* hanc ponit quartam: Deis vitam æternam nobis proponit ut mercedem bonorum operum: atqui herus mercedem non debet servo, qui propter ipsum non operatur; ergo bona opera nostro ml Deum referri debent. In *o*prob.*, postquam posuisset, quod regula *precandi sil ligula operandi*, suburnit: atqui hoc unum in oratione petendum, nempe vita a-terna, et media ad illam consequendam, cl quidem continuo; ergo. Denique in *llesp. ad obj.* requirit ad omnes nostras actiones *charitalem* vel saltem *spem* vilææternæ, ex qua agatur.

Exinde autem colligitur, quod, qui intentione actuali existente, aut saltem in virtute perseverante non refert actionem suam ad Deum tanquam tincrn ultimum *supernaturalem*, violet praeceptum, el peccet. W| quantumvis pro fine suo proximo honestatem habet, nec ulla alia ex causa actum peccaminosum ponat. His prae notatis

164. *Dico I.* Omnes actiones humanæ debent referri ad Deum, ceu finem ultimum naturalem, saltem implicate ac interpretative.

Prob. prim, et secund, part. Quia hoc saltem præcepta num. 160. et probationes num. 136. evincunt. *Tertia* colligitur ex num. 160.; cum enim Deus auctor natura velit, el per lumen rationis dictet, nos agere debere propter finem rationalem et honestum: tam infideles, quam fideles sic agendo, exercite agunt quod Deus vult, suosque actus referunt, mediante *fine honesto* créait», ad mercatum. sive ad Deum ceu regulam primam el ultimum finem actuum humanorum. Quod autem hæc ad Deum relatio sufficiat, constat ex eo maxime, quia alias non darentur virtutes morales, quæ formaliter el explicita tantum honestatam pro motivo habent: item plurimæ actiones non tantum infidelium, sed et fidelium non continuo Deum sub conceptu explicilo cogitantium peccata forent.

Si ais 1°. S. Ai g. in Psal. 63. 1. dicit: *Si ideo facis, ut tu glorificeris, hoc prohibui: si ideo, ut Deus glorificetur, hoc jussi*: S. Bern. serm. 2. de divers. *Totum est vanitas... prieter id solum, quod in Deum et propter Deum, et ad honorem Dei facis: quidquid sine Deo facis, totum est malitia.* 2°. Quia homo est creatura rationalis, debet referre omnia ad finem rationalem; ergo etiam, quia est servus Dei, omnia ad Deum, et quidem explicite. 3°. Agnoscere alium renim conditorem, quam Deum, est malum; ergo et præfigere sibi alium finem proximum, quam Deum, est malum.

It. *Ad* 1. S. Aug. et S. Bern, satisfit per relationem virtualcm et interpretativam, cum non requirant absolute formalem et explicitarn. — *Ad* 2. Agens rationale deliberate agit rationabiliter et cum advertentia ad rationem; ergo eo ipso habere debet finem rationabilem sive honestum: homo autem agens non semper agit cum advertentia ad Deum saltem sub explicilo conceptu. — *Ad* 3. *Disp. est*: qui cognoscit alium conditorem, quam Deum, eo ipso excludit positive Deum a ratione principii primi: e contra qui præiigitsibi honestatem actionis pro fine, non excludit Deum a ratione finis, sed potius interpretative ad illum fertur.

Ifi3. *Dico II.* Non est pwceptmn, sed consilium, dirigere omnes actiones ad Devii lunqnam finem ultimum supernaturalem.

/W. Hæc obligatio esset 1°. nimis *difficilis*, et moraliter impossibilis, maxime respectu infidelium, qui fidei luce non sunt imbuti. 2°. Quia non est satis *promulgata*; non per legem naturalem, cum ordinatio hominis ad Deum ecu finem supernaturalem sit homini exlrinscca; nec per pnecepturn positivum : nam 1°. sensus verborum 1. Cor. 10. 31. proprius hic est : ita studiose Dei gloriam promovete in omnibus (en consilium), ut omnino caveatis, ne quuil facialis Dei glorire adversum, aut idolothytorum comestione vel alia re scandalo sitis, quo Dei s vituperetur; ita Cornel, a Lap. : ratio autem sic explicandi est contextus, in quo immediate antea de abstinentia ab idolothytis actum est, et post immediate subjungitur: *sine offensione estote Judæis el Gentibus el Ecclesia*. 2°. Per verba Apost. ad Coloss. 3. 17. vel significatur, quod non propter Simonem, aulMoYSEN, aut Angelos Novatorum, sed propter Christum omnia sint facienda, ut explicant Theodor, et Theophyl., quod praceplum negativum est : vel significatur, omnia et singula opera esse referenda actu vel virtute ad gloriam Christi, quod consilium, non vero pnecepturn esse constat, cum actus bonos facere possimus sine actuali, imo virtuali relatione ad Christum.

Conf. Dum Paulus P. Cor. 1G. 14. ait : *Omnia vestra in charitate fiant*, partira *præceptum* dedit, ne quid agerent contra charitalem Christianam, parlim consilium, ut contenderent omnes actiones elicere ex charitate, quæ xirtus est divina a Christo infusa; non autem ita simpliciter omnia debent esse ex charitate Dei, ut, quæ ex ea non sunt, sint peccata, id quod damnatum est ab Ecclesia ; ergo a pari priores textus ita sunt explicandi. Ex his recte colligitur, sententiam Ludov. Habert videri

161.1. Pugnare cum doctrina communi Scholasticorum, quorum duces, nempe Γ.Γ). Thom, in 2. dist. 41. q. 1. a. 2. ait : *Fides dirigit intentionem in finem ultimum, sed ratio naturalis vel prudentia potest dirigere, in aliquem finem proximum : et quia ille finis proximus est ordinabilis in finem ultimum, etiamsi actu non ordinetur; ideo in infidelibus, quorum actus per vim rationis in talem finem diriguntur, possunt dici actus esse boni, sed deficientes a perfecta bonitate, secundum quam actus est meritorius*. Ibid. *Quamvis ab infidelium actibus subtrahatur illa bonitas, secundum quam actus meritorius dicitur; remanet tamen bonitas alia, vel virtutis politico*, vel ex circumstantia vel ex genere : et ideo non oportet, quod omnis eorum actus sit malus*. Ibidem ait: *Infideles non semper ex infidelitatis errore finem sibi præslituunt, sed aliquando ex vero et recto judicio rationis: et ideo non oportet, quod in quolibet actu peccent*. Ibid, ad 4. et in Comment, epist. ad Rom. 14. Lect. 3. similia habet.

S. Boxav. in 2. dist. 41. a. 1.q. 3. ait: *Talis (scilicet non mala, sed indifferens) actio est, quando quis facit aliquam operationem ita, quod circa creaturam non afficitur inordinate, nec tamen illam operationem comparat ad Deum, sed facit propter aliquem finem, qui respicit indigentiam natures... nec ter* requirit ab homine in statu distractionis et miseria*, quod omnia, quæ facit, referat ad se*.

3".Scotis in 2. dist. 41. q. un. n. 4. sic habet: *Non tenetur homo nec ten-*

Hone necessitatis, contra quam sit peccatum mortale, nec tentione minori, contra quam sit peccatum veniale, referre semper actum suum in Deum actualiter vel virtualiter, quia Deus non obligat nos ad hoc. Subscribunt huic sententias Durandis in 2. dist. 38. q. 4. n. 8. et phires alii apud Fontaine in Bulla Unig. theol. propugn. c. 7. in prop. 44. damn. Tom. 11. p. 293.

163. II. Pugnare cum sensu SS. Patrum: nam 1°. S. Hier., in c. 1. ep. ad Gal. ait: *Mulli absque fide et Eixngelio Christi vel sapienter faciunt aliqua, vel sancte, ut parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos etc. Et inc. 22. Matth. Inter ipsos quoque Ethnicos est diversitas infinita: cum sciamus, alios esse proclives ad vitia, et ruentes ad mala, alios ob honestatem morum virtutibus deditos. Observa autem, actus ab infidelibus non posse ad Deum tanquam finem ultimum vel actualiter vel virtualiter referri, tum quia Deum verum non credunt, tum quia falsum Deum admittunt.*

2°. S. Chrys. hom. 67. ad pop. Antioch, loquitur de infidelibus, et de bonis eorum operibus ut peccato oppositis, quæ Deus aliqua mercede temporali remuneretur; unde sine cognitione Dei, et relatione ad eum potest actus esse bonus et non peccatum; ita Beilarm. explicat L. 5. de grat. et lib. arbit. c. 9.

3°. S. Aug. serm. 52. de temp, hæc habet: *Licita est humana charitas, qua uxor diligitur; illicita, qua meretrix vel uxor aliena;... licitam ergo charitatem habete. Humana est, sed, ut dixi, licita est; non solum autem ita licita est, ut concedatur, sed ita licita est, ut, si defuerit, reprehendatur. Liceat vobis, humana charitate diligere conjuges, diligere filios, diligere amicos vestros, diligere cives vestros. Sed videtis, istam charitatem esse posse et impiorum, id est, Paganorum, Hæreticorum, Judaeorum. Epist. 5. ad Marcellin., L. 5. de Civ.c. 12. et 18. L. de spiret lit. c. 27. eodem modo loquitur de virtutibus et factis gentilium merito laudandis, quamvis Deum verum non colerent.*

4°. S. Greg. P. hom. 27. in Evang. Joan, inquit; *Diligunt proximos, sed per affectum cognationis et carnis, quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt. In quæ vcrba Beilarm. l. c. Certe ea dilectio nihil peccati continet, ac per hoc bona est moraliter, siquidem sacra eloquia peccatis omnibus contradicunt.*

5°. S. Leo de oper. Miseric. corpor. serm. 7. de Quadrag. c. 3. ait: *Alia est conditio operum coelestium, alia terrenorum; mundana benevolentia, in iis quos adjurai, habet finem: Christiana pictas in summum transit auctorem. Et immediate ante dicit: quæ [humana benevolentia] utique laude sua fraudanda non esset, si propter ipsam naturæ communionem juvando homini ab homine præberetur; sed quia, quod non ex fidei procedit fonte, ad præmia cetera non pervenit, alia est conditio etc.*

6°. S. Flg. L. de Incarn. et gral. c. 26. ad humanæ societatis æquitalem reducit opera bona infidelium.

7°. S. Franc. Sales. L. II. de Am. Dei c. 13. ait: *Jejunare ad parcendum sumptibus, est bonum: jejunare ad obsequium Ecclesiae, est melius: jejunare ad placendum Deo, optimum.*

IGG. 111. Pugnare cum definitionibus Summorum Pontif. Nam

Γ. Damnata est ab Alex. Vili. hæc prop. 93: *Hevera peccat, qui odio ha-*

bet peccatum mere ob ejus turpitudinem, el disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu; ergo non peccat, qui virtutem colit, vel actum ex objecto el circumstantiis bonum elicit, mere ob ejus honestatem, et convenientiam cum natura, sive recta ratione.

2'. Si pneccptmn esset, omnes actus actuali vel virtual! intentione referre ad Deum, tanquam finem ultimum et objectum su® beatitudinis; ergo actiones, quo* ex hac intentione, ct ad illum finem non referuntur, erunt peccata: atqui actiones infidelium, ct virtutes etiam ethnicorum ex hac intentione, et ad hunc finem non fuerunt relalie, cum verum Deum non cognoverint, aut cum tanquam finem ultimum et objectum beatitudinis non habuerint, ut palet ex eorum de beatitudine opinionibus, tum ex defectu cognitionis de bcatitudine præsertim *supernalurali*, quæ sine prævia *fide* haberi nequit; ergo actiones omnes infidelium et virtutes ethnicorum sunt peccata : sed damnata est a Pio V. hæc Baii 2v: *Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia*: ct 8a ab Alex. VUL *Necesse est, infidelem in omni opere peccare* ; ergo.

3°. Si praeceptum esset, omnia referre ad Deum, et ut ait Habert in *Besp. ad Obj. L*, puecepta, quæ ultimum finem spectant, ut *fides, spes, charitas*, semper et pro semper obligant ; ergo omnes nostrae actiones vel sunt amor Dei, qui agit propter Deum, quemque Deus remunerat, vel sunt amor sui ipsius et mundi, qui, quod ad Deum referendum est, non refert, ct propter hoc ipsum fit malus : sed damnata est hæc Quesnelli 44*. : *Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et actiones omnes nostra? nascuntur: amor Dei, qui omnia agit propter Deum... et amor, quo nos ipsos ac mundum diligimus etc.* Ubi adverte : quamvis præcipue hic damnetur, quod omnia debeant procedere ex *charitate benevolentia?* erga Deum, tamen reprobari etiam censendum est, quod omnia debeant referri ad Deum, tanquam finem supernaturalcin per *fidem, spem* aut *charitatem*, cum ct universalis propositio hæc 42a. proscribatur : *Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad sacrificium fidei: sine hoc nihil, nisi impuritas, nihil, nisi indignitas.*

167. *Obj. I.* Præceptum est, quo jubemur Deum et regnum Dei quaerere : P. enim Psal. 104. 4. dicitur: *Querite Dominum, et confirmamini; quærite faciem ejus semper*: in quem locum dicit S. Aug. : *Est sine fine queerendus, quia est sine fine amandus*: 2°. Matth. G. 33. *Quærite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* : in quæ verba scribit S. Aug. L. 2. deSerm. Dom. in montée. 25. *Non dixit, deinde ista quærite, quamvis necessaria... ne, cum ista quæeratis, illinc avertamini, aut ne duos fines constituatis, ut et regnum Dei propter se appetatis, et ista necessaria; sed hæc potius propter illud... ergo simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus bonum operari.* 3°. Denique, quod petere sine culpa, et licite possumus, continetur in oratione Dominica, ut ait S. Cypr. Serm. de orat, et S. Aug. ep. 121. c. 12.; sed ex eodem Aug. l. c. ct D. Thom. 2. 2. q. 83. a. 9. sola vita æterna, ct media ad illam petenda sunt, et quidem continuo, juxta I.uc. c. 18. 1. *Oportet semper orare et non deficere*; ergo.

R. 1. Ludov. Habert agens de necessitate charitalis Dei c. 3. §. 1» q. 2. prob. 3. iis omnibus momentis, queis thesin præsenlem confirmat, dicit

etiam confirmari necessitatem charitatis; sicut autem per hæc intendere non potest, quod praxeptum charitatis obliget semper pro semper, ita ul, qui ex chantale Dei non agit, eo ipso peccet, juxta num. 166.; sic neque deberet intendere, e\ his rationibus probare pneceptum reterendi omnia ad Devm. sedduntaxal enitendum esse hominibus, ut DEinitanquam Imemsuis actionibus semper pnefigant. et sic melius ac meritorie agere laborent. Porro nulli longe clariores textus ex S. Script, et SS. PP. alVerri p «sunt tum pro charitate, tum pro spe semper exercenda, quin tamen inde probari possit, aut fidem aut virtutes morales etiam supernaturales esse peccata, quia non eliciuntur ex molivo spei vel charitatis.

R. 2. .Id L Per illa verba Ps. 101. incilari homines, ul serio agant, quod agunt, non fatigentur, sed instauratis quasi viribus pergant quærere regnum, et nunquam intermittant faciem Dei benignam, et favorem sibi procurare. Hem. ut studeant semper proficere non tantum in Dei cognitione, sed etiam in virtutibus, ita ul non existiment gradum perfectionis hominibus, quoad vivunt, esse proscriptum, ultra quem procedere non possint: quæ fuit hæresis Beguardorvm, ex Lorixo. Quæ quidem omnia cum ad statum pertineant hominis, ad singulos actus ejus non pertinere, certum est.

R. Ad 2. Per verba Malth. 6. moneri homines, vitam æternam præ temporalibus æstimandam et cupiendam, nec in bonis terrenis finem ultimum esse statuendum, ut clare advertit S. Avg., sed in Deo. Dum vero addit, regnum Dei tantummodo quaerendum, sicut per hanc exhortationem ad spem, non excludit charitalem, sic etiam per hoc non excludit moderatam curam bonorum temporalium; sed tantum prohibet, ne in iis finem ultimum ponamus. Quamvis autem actu vel virtute non referamus positive ad Dei actus nostros morales et honestos, tamen per hoc non excludimus Devm, neque in honestate morali finem nostrum simpliciter ultimum ponimus, sed tantum præscindimus a fine ultimo; sicut autem in *intellectu* proscindentium non est mendacium, sic nec in *voluntate* præscindentinni est malitia.

R. .Id 3. eodem fere modo; videndus est Corvel. A Lap. et alii interpretes: tandem per το *semper orare*, nisi ad hæresin Euciiitarum transire quis velit, nec omnes actus dicet esse debere orationes, nec omnes actus, qui orationes non sunt, esse peccata.

168. *Obj. II.* SS. PP. Amur., Anselm., Thom., in cil. text. n. IGO. docent, contineri præceptum; æ-go non dunlaxat consilium est, referre omnes actiones ad Devm, ceu finem supernaturalcm.

R. SS. PP. explicari possunt de pnecepto negativo, uti supra dictum. Si quis velit præccptm etiam positivum, et hoc admitti potest in sensu latiore, nimirum quod debeant ita omnia fieri, ut apta et habilia sint ad gloriam Dei et Christi promovendam, per quod nihil nobis contrarium evincitur. Sic vero S. Ghrys. ait in illud II. Cor. 10. 31. et 32. *Omnia in gloriam Dei facite, sine offensione eslole Jtidæis cl lientibus rl Ecclesia*. Dei. Theophyl. in euind. loc. *Simpliciter autem quumque rem in gloriam Dei quispiam agit, (piando neque alium scandalo quopiam lædil, neque scipsum, ul si nihil agat, ut hominibus placeat, neque [ravo aliquo animi affectu.* Avg. couc. 2. iu

DE FINE SUPERNATURALI ACTUUM HUMANORUM,

Psal. 31. 28. *Suggero remedium, unde, lota dic laudes Deum, si vis. Quidquid egcris, bene age, el laudasti Deum... discedis, ul reficiaris, noli inebriari, cl laudasti DiiUM... negotia agis, nidi fraudem facere, el laudasti Deem etc.* S. Thom, *ineunid.* I. led. 7. *Bolatio lune in gloriam Dei intelligitur vel in achi, cel in aptitudinc referendi, quæ non est solum in bonis, sed etiam in indiffer-*

rentibus.
Inst. 1. S. Arc.. L. i. con. Julian, c. 3. ait esse peccatum, *quidquid boni fit ab homine, cl non propter hoc fit, propter quod fieri vera sapientia præci-*
/H/jantcccdcnler autem hæc promiserat: *Cum ad suum non referuntur auc-*
tvremdona Dei, hoc ipso male, his utentes efficiuntur injusti; ex quibus per
 lutum illud caput intendit probare, virtutes ethnicorum non fuisse veras
 virtutes, ac consequenter peccata : atqui hoc intelligendum est de actibus,
 qui non sunt relati ad Deum, tanquam finem supernaturalem ; ergo.

Il. .V. m. .Nam S. Al g. imprimis per finem, quem vera sapientia præcipit,
 intelligit finem, quem ratio homini a Deo indita præscribit, scilicet hones-
 tatem. Dein cum dicit, omnia dona referenda ad Deem, non intelligit auctorem
 supernaturalem, quia et per honestatem virtualiter ac implicite ad auc-
 torem *naturalem* omnia referuntur, a quo homo omnia intra limites naturo
 etiam habet. Denique licet virtutes ethnicorum peccata dicat, tamen post
 initium illius cap. ait : *qianlo, inquam, satius here ipsa in eis dona Dei esse*
fateberis. Sub finem autem hæc habet : *Scito, nos illud bonum hominum di-*
cere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum sine Dei gratia, quæ datur
per unum Mediatorem Dei et hominum, nemini posse conferri, per quod solum
homo potest ad ælernum Dei donum, regnumque perducere : omnia proin ccetera,
quæ videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes
veræ, videantur opera bona, et sine ullo facta peccato. Ex quibus constat,
 S. Avg. non fuisse locutum hic universaliter et constanter, tum quia virtutes
 ethnicorum adhuc Dei dona dicit, tum quia bona tantum esse negat condu-
 centia ad salutem, in alio autem genere eorum bonitatem transmittit.

Insl. 2. Quamdiu homo est in via, semper debet tendere ad terminum
 suum, qui est bcaliludo supernaluralis : et liberum arbitrium ex natura sua
 ordinatum est ad assequendum frncin suum ultimum; ergo tendens ad alium
 finem peccat.

R. .Id 1. J). Debet semper ad illum tondere negative, h. c. nunquam rece-
 dendo, et ab eo se avertendo C. Positive, h. c. se convertendo ad illum, et
 propter illum in omni actione operando .V. Ad 2. D. Est ordinatum ad asse-
 quendum suum finem ultimum naturalem C. Supernaturalem .V. Hæc ordi-
 natio non ex natura liberi arbitrii, sed ex gratuita Dei dispositione habetur,
 cum illud mansisset idem prorsus intrinsece, si homo relictus fuisset in statu
 naturæ puræ.

Inst. 3. Sicut homo, qua homo et creatura rationalis, ordinatur ad Deum,
 eum primam regulam morum, et finem ultimum naturalem; ita homo, qua
 elevatus ad statum gratiæ et Dei amicus, ordinatur ad Deum, eum auctorem et
 finem ultimum supernaturalem; ergo vel non datur obligatio referendi
 omnia ad Deum, sicut in naturalem, vel simul eum supernaturalem, summe-
 que amabilem ex imperio aut motivo *charitatis.*

R. .V. C. disp. est: quia ordinatio ad bonum rationis et finem honestum
 est homini intrinseca, et lege naturæ precepta : ordinatio verum ad finem su-

pernaturalem est extrinseca, et transcendens regulam jure naturæ pñrscriptam : nam si homo, ut poterat, elevatus non fuisset ad finem siipernaliiralem, debuisset adhuc sequi regulam honestatis, cl sie agendo egisset honeste in online natura*; ergo nunc etiam. Dein si actio non refertur ad finem honestum, erit simpliciter otiosa, qualis non foret, etiamsi non poneretur ex motive charitalis, modo referatur ad finem honestum. Denique obligatio operandi semper evcharitale, non cohæret cum Decretis Summorum PP.; esset nimis difficilis, et moraliter impossibilis, maxime respectu infidelium btc; Vide Tr. de Virt. *Theol.*

169. *Observa.* Sententia adstruens obligationem, actiones et semper diligendi ad Deum, ccn finem ultimum *supernaluralem*, quam sil affinis doctrinae Hereticorum, inde perspicies : Calvin. L. 4. Inst. c. 1 i. g. 3. docet, omnes Fabricios, Scipiones, Catones in illis suis præclaris facinoribus hoc peccasse, quod, cum fidei luce carerent, non ad eum finem ipsa retulerunt, ad quem referre debuerunt. Juxta Luther. in ep. ad Gal. c. 4. opera extra fidem facta, ut maxime in speciem sancta videantur, sub peccato et maledicto sunt; huic consentiunt Melanchton et Kemnitius. Clarius autem Pet. Martyr, in ep. ad Horn. 2. 24. dicens : *Infidelium praclara opera, licet quoad ipsos peccata essent, tamen ex natura sua vel genere damnari non poterant humano judicio; coram Deo tamen prava fuisse, ideo non est dubium, quod in congruum finem minime referrentur.*

Baium non alia ex causa docuisse, quod omnia opera infidelium sint peccata, ct virtutes Philosophorum vitia, quam ex eo, quod non referantur ad Deum tanquam finem; patet ex ejus scriptis : nam L. 2. de virtutibus impiorum, cum c. 4. hanc epigraphen posuisset : quod honestatis officia, cum in Deum non referuntur, non sint virtutes, sed vitia ; in contextu ait, virtutes, quæ non ob aliud, quam propter semetipsas expetuntur, non recte a peccato vindicari, virtutesque non esse, sed virtutum simulationes, ct vitia virtutes imitantia. Dein probandum assumit, non esse virtutem illam, qua Deo non servitur, quæ non propter Deum operatur. Demum c. o. sic inscribit; quod virtutes impiorum, quæ in Deum non referuntur, non ideo ab Augustino negantur esse veræ, quia non salvant, sed quia *vilia* sunt ct damnant. Plura de his Cardin. Aguirre in Theol. S. Ansel. Disp. 139. Sect. 3. et Sect. 12. P. Fontaine in Constit. *Unigen.* theol. propugn. ad prop. 4L et 47.

ARTICULUS IV.

QUÆ SIT REGULA 1*. ACTUUM HUMANORUM?

170» *Nota 1.* Regula morum est critérium *boni* ct *mali*: ejus proprietates sunt, ut sit recta, certa, constans, universalis cl obligatoria. Alia dicitur *prima*, quæ ante se nullam aliam habet, ipsi vero aliæ regulæ subordinantur; vocatur etiam *objectiva*, quia dirigit voluntatem humanam per modum objecti, cui actus conformari debet; *remota* cl *externa*, tum quia inter hanc et actum alia regulaj scilicet proxima, intercedit, tum quia non rcipsa, sed lanium per cognitionem in homine datur. Alia vero *secundo*, *proxima*.

i»E HEGUIA 1* MOHAL.II ATIS.

formalis, et interna, quæ est propositio et applicatio regulæ objectivæ per illuminationem et dictamen intellectus. De ulraqiie lit quæstio gemino articulo dissolvenda.

171.*Nota II.* Lex Dei ælcerna, quæ juxta D. Thomam I. 2. q. 91. a. 1. est ordinatio divinæ voluntatis, ad quam lota I'niversi communitas gubernari debet, dividi solet in *antecedentem*, qua Deus præcipit aut prohibet aliquid *ferse*, h. e. secluso omni errore, ignorantia aut dubio ex parte hominis se tenente : ct in *consequentem*, qua Deis præcipit aut prohibet aliquid *per accidens*, h. c. ex suppositione erroris, ignoranliæ vel dubii circa legem. Verum quia hæc distinctio legis oelernæ tanquam nova et anno primum 16D8. a P. Ant. Tbrii.lo excogitata improbatur, imo velut commentitia et absurdorum plenissima rejicitur a Dan. Concina L. III. de Probabilismo Diss. 8. c. 4., 1º. de lege ælcerna, ceu regula prima morum, 2º. de ejusdem distinctione in antecedentem ct consequentem dicendum est.

172. *Dico I.* Lex ælcerna Dei est prima regula actuum humanorum.
Prob. Lex ælcerna Dei habet omnes proprietates regulæ prima», quia est *reda*, cum voluntas Dei sit indefeclibilis : *certa*, quia est verissima, et scripta in cordibus nostris, omnibus innotescit : *constans*, utpole ælcerna ct immutabilis : *universalis*, quia se extendit ad omnes rationales creaturas, omnesque actiones: *obligatoria*, quia Deus est superior natura, potentia et dominio, ac simul præcipit, prohibet, impellit cum coactione h. e. sub comminatione pœnæ etiam æternæ, nisi obediatur : *prima*, quia Dei ordinatio non est ordinabilis ab alia regula, cum sit independens ab ullo priore vel ordinante, vel dirigente.

Conf. Ratio peccati habetur a lege Dei : nam ad Rom. 4. Io. dicitur : *Ubi non est lex, nec prævaricatio*; unde S. Aug. L. 22. cout. Faust, c. 27. ait : *Ergo peccatum est factum, rei dictum, vel concupitum aliquod contra æternam legem*; quem locum citans D. Thomas 1. 2. q. 71. a. 6. ait : Augustinus in definitione peccati posuit duo ; *unum, quod pertinet ad substantiam actus humani, quod est quasi materiale in peccato, cum dixit, dictum, vel factum, rei concupitum : aliud autem, quod perlinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato, cum dixit, contra legem ceternam* ; ergo si una species moralis, scilicet actio mala dicitur, quia est contra legem Dei, similiter altera, sive actio bona erit, quæ est juxta legem Dei ; ergo lex Dei est regula prima morum.

173. *Dico II.* Datur lex Dei *antecedens et consequens*.
Prob. Hæc legis divinæ distinctio quoad rem non est nova et inaudita, minus conficta ex necessitate propugnandi Probabilismum , nequaquam absurda aut indigna Deo : nam

Ie. Hic ipse m dus loquendi, quamvis in alia materia, fuit jampridem inter TT. cl PP. receptissimus : quippe S. Cuius, hom. 1. *in ep. ad Ephes.* distinguit inter voluntatem Dei primariam, et secundariam. S* Damasc. L. 2. *de Eide orlhod.* c. 2'I voluntatem Dei, salvandi omnes, aliam vocat antecedentem, et aliam consequentem. Eamdcni divisionem adstruitS. Thomas I. p. q. 19. a. G. ad I. ; ecurr ergo similis distinctio legis divinæ partus

rocentior. insolens ac inauditus sil, cum ea quoad rem nil aliud inierat quam quod communissima TT. semper tenuit, videlicet posse Deum aliqua, quæ seclusa errore ani ignorantia prohibet, ex suppositione erroris aut ignorantiae, maxime invincibilis, permittere, aut etiam *per accidens* praecipere, et vicissim?

2°. Non soli Probabilistic, sed et Probabilioristæ, quin et Tutoristæ reipsa agnoscunt, quod Deus secluso errore aliqua permittat, quæ supposito errore praecipit, aut vice versa; quia si cui probabilissimum sit, aut saltem aequaliter probabile, hanc vel illam actionem esse licitam, Probabilistæ eum absolvent a peccato, licet forsitan a parte rei talis actio sit illicita: Tutoristæ condemnant ad formale peccatum, quamvis actio in se non sit prohibita: idem docent Probabilioristæ in casu æqualis probabilitatis; ergo praedicta legis divinae distinctio non est conficta propter solam necessitatem servandi a ruina Probabilismum, prout inter magnos clamores oggerit Concina, qui tamen ipse Tom. VI. l. I. de *jur. nat.* dicit, depositum esse absolute reddendum, non autem in hac vel illa circumstantia, homicidium esse publica auctoritate licitum, non privata etc. His sane verbis de immutabilitate legis naturalis eodem modo loquitur, quo Terillus de distinctione legis divinae antecedentis et consequentis. Adde, quod subditus invincibiliter ignorans, rem illicitam sibi a Superiore praeceptam esse, ad obedientiam teneatur, vel certe obediendo non peccet, juxta ipsum Concina, l. II. de *Conscient.* Diss. 1. c. 5.; ergo.

3°. Deus vi praedictae divisionis non fit auctor peccati, quia, si error est invincibilis, mendacium e. g. permittit aut praecipit solum *per accidens*, et in iis circumstantiis, in quibus malitiam mendacii non agnoscit, aut invincibiliter putat illud esse praeceptum, quem errorem Deus non tenetur impedire: si error est vincibilis, homo tenetur eum deponere, et non nisi conditionate obligatur ad mentiendum, h. e. Deus vult, ut, si homo nolit errorem, quem potest, deponere, reus fiat poenae et culpae non tam mentiundo, quam negligendo veritatem inquirere, quæ voluntas Deum haud dedecet; imo ulrumque infinitam Dei sapientiam et æquitatem commendare videtur; ergo distinctio illa legis divinae indigna Deo non est. Singula patebunt magis ex solutione objectionum, quas Dak. Concina sic fere depromit.

174. *Obj. I.* Posse Deum permittere, aut etiam obligare ad mendacium, quantumvis ex hypothesi erroris aut ignorantiae, adversatur S. Script., SS. PP., ac TT. consensui; hinc S. Avg. L. cont. Mendae, c. 15. ait: *Nihil aliud judicandus est dicere, qui dicit, aliqua justa esse mendacia, nisi aliqua justa esse peccata, ac per hoc aliqua justa esse, quæ injusta sunt; quo quid absurdius dici potest?...* Ea cero, quæ contra legem Dei sunt, justa esse non possunt. Dictum est autem Deo: *Lex tua veritas: ac per hoc, quod est contra veritatem, justum esse non potest. Quis autem dubitet, contra veritatem esse omne mendacium? Nullum igitur justum esse potest mendacium:* ergo. *Conf.* Certum est Ecclesiae universae consensu, legem æternam Dei naturalem primariam immutabilem esse; ergo legis divinae distinctio in antecedentem et consequentem est commentitia.

R. V. vel D. /I. Posse Deum permittere vel obligare per se et anteccedenter, ad mendacium formale et cognitum qua tale, ex hypothesi erroris aut ignorantiae qualiscumque, vincibilis etiam et culpabilis C. Obligare tantum per accidens et consequenter, ad mendacium duntaxat materiale, et ex hypo-

thesi erroris aut ignorantiae invincibilis ac inculpabilis Ar. S. Aug. uti et S. Bern., Tertuij., et alii PP. de uno ex praedictis sensu intelligendi sunt, ac explicandi; alias et servus obediens hero injusta praecipienti, quæ invincibiliter ille putat esse justa: et uxor debitum reddens marito, quem optima fide ac invincibiliter habet pro suo, formaliter ac proprie peccabunt, quod nec ipse Concina affirmare audeat.

Ad Conf. N. C. Nam lex naturalis semper prohibet mendacium pro iis circumstantiis, pro quibus est intrinsece malum ac formale mendacium, id est, cognitum ut prohibitum, adeoque objectum legis naturalis prohibentis: et nunquam prohibet mendacium pro iis circumstantiis, pro quibus non est formale mendacium, sed invincibiliter ignoratum ut prohibitum; ergo est et manci immutabilis. His sane telis configere conatur Concina omnem ignorantiam invincibilem juris naturalis; quod intentum quam sit cariosum, ex dictis supra de ignorantia manifestum est.

Utrum autem ejusmodi actio lege tantum consequente permissa vel praecepta dici queat positive bona, nonnulli negant cum Concina; sed affirmat communissima, siquidem dictamen reflexum actionem praecedat. Utrum ad meritum illa sufficiat, id magis dubium videtur, cum ad meritum supernaturale requiratur actus prudentiae supernaturalis, in tali vero actione judicium saltem directum sit falsum et erroneum.

Inst. I. Ex hac distinctione legis aeternae sequeretur, mentientem pro casu ignorantiae invincibilis nequidem peccare materialiter: non enim peccat contra legem Dei antecedentem, quam ignorat, neque contra consequentem, quæ mendacium hoc in casu praecipit, aut permittit: sed hic est intolerabilis error contra communem TT.; ergo. *Maj. constat:* nam docet TERTULL. L. de Spect. c. 20. *Erramus: nusquam et nunquam excusatur, quod Deus damnat: nusquam et nunquam licet, quod semper et ubique non licet... non potest aliud esse, quod vere quidem bonum est seu malum;* ergo.

R. N. *Seq.* Nam talis mentio facit id, quod de se est materia legis antecedentis prohibentis, et cos omnes obligantis, qui possunt ac debent sufficientem habere notitiam legis; ergo peccat saltem materialiter, quamvis a formali eum malitia excuset ignorantia invincibilis legis antecedentis. Aliud est in casu ignorantiae vincibilis, pro quo ligatur quidem homo erronea conscientia, quatenus non licet agere contra illam, si non deponat; non vero obligatur, quia non tenetur illam absolute sequi, quam posset ac deberet deponere: ita Suarez et D. Thomas. Tertullianus vel loquitur in eundem sensum de eo, quod est per se, vel de peccato in genere, quod a formali et materiali praescindit, vel de casu sufficientis cognitionis.

Inst. 2. Talis ex invincibili errore mentiens non cognoscit legem consequentem, cum judicet, in tali casu sibi *per se* licitum esse mendacium; si vero per legem consequentem ipsi sit licitum mentiri, non errat, adeoque nullus deinceps erit invincibilis error; ergo.

R. Equidem talis judicat, sibi in hoc casu *per se* licitum esse mendacium, sed judicat erronee, et sic judicando ex insuperabili mentis errore, agere se juxta legem antecedentem. reipsa agit juxta legem consequentem, quam saltem per judicium reflexum cognoscit. Hoc autem judicium reflexum tametsi verum sit, tamen directum est falsum, adeoque non cessat error, et quidem invincibilis.

/n.s/. 3. In tali casu lex antecedens aperte contradiceret legi consequenti i illa enim absolute prohiberet, et hæc adeo pnciperet mentiri : sed hoc est absurdissimum ; ergo.

R. A'. tv/ D. .1/. Lex antecedens contradiceret consequenti, si illa prohiberet, hæc vero pnciperet mentiri pro iisdem circumstantiis C. Si pro divêrsis .V. Lex antecedens prohibet mendacium semper et pro omnibus circumstantiis sufficientis cognitionis de malitia mendacii, ita ut mentions etiam e\ ignorantia invincibili hac lege obligetur, sed in *actu primo*, et peccet contra hanc legem, sed materialiter tantum ob defectum cognitionis, quæ est conditio necessaria tum ad peccatum formale, tum ad obligationem legis in *actu secundo*. Lex consequens non prohibet, sed permittit mendacium contra legem antecedentem, sed invincibiliter ignoratam, ne. operans contra conscientiam peccet formaliter, cum omne, quod non esteæ/îde, peccatum sit. in hoc autem nulla est contradictio.

175. *Obj. II.* Hæc legis æternæ distinctio legem divinam totamque honestatem subjicit privatis hominum opinionibus, quin et erroribus; ergo non est ferenda. *Prob. .1.* Ex eo, quod quis probabiliter vel probabilius, ex errore vel ignorantia judicet, hoc esse licitum, lex Dei fit lex consequens, lex per accidens, lex permittens, imo præcipiens illicita; honesta fiunt inhonesta, et vicissim ; ergo.

R. .V. A et Prob. Nam prima Lex æterna semper est et manet prima regula moralitatis : quæ sufficienter cognita et omnes et semper obligat ; cum vero ad actualem obligationem præsupponat sui notitiam, in casu invincibilis ignorantie® aut erroris circa legis existentiam et obligationem Dei s non vult eum fieri reum culpæ ac pœnæ, qui ex hac ignorantia aut errore invincibili profert mendacium, ita exigente infinita Dei sapientia et æquitate; igitur a perfectione divina, non vero ab opinionibus aut erroribus hominum pendet legis æternæ actualis obligatio. 2°. Quam imperclinenter huic quæstioni immisceatur Probabilismus, ostensum supra ; attamen per subdolum exaggerationem identidem hic oggeritur, ut undequaque eidem conflatur invidia. 3°. Sicut lex æterna et naturalis in se nunquam mutatur, semperque obligat pro circumstantiis sufficientis suinotitiæ: ita nec ejus objectum, scilicet intrinsece honesta aut inhonesta, unquam mutatur pro circumstantiis sufficientis cognitionis de honestate aut inhonestate actus.

Inst. Objectum legis æternæ prohibentis sunt intrinsece mala et necessario prohibita, quæ nunquam possunt fieri licita: hæc vero per legem Dei consequentem fierent licita, imo positive honesta et meritoria, c. g. in casu, quo quis erronee judicaret officiosum mendacium, quamvis intrinsece malum, esse necessarium ad servandam vitam innocentis ; ergo et lex æterna, et ejus objectum mutatur.

R. 1.D. J/. Sunt intrinsece mala radicaliter, necessario prohibita, et nunquam licita pro casu sufficientis notitiæ C. Mala formaliter, necessario prohibita, et nunquam licita etiam pro casu invincibilis ignorantie A'. Redit hic illa adversus Coxciivm illatio, nullam ergo dari posse invincibilem ignorantiam, aut omnes actiones ex ignorantia etiam invincibili positas contra legem Dei antecedentem esse formaliter peccaminosas.

R. 2. A'. in. Quamvis enim licitum esse pin tali casu dicamus mendacium

illud officio, inde non sequitur, quod ipse non positive honestus. Inim, qui in et meritorium dei debeat, cum plus ad hoc, quam ad illud requiratur: sunt nempe qui ad positivam honestatem ac meritum negant sufficere. quod actio sit precise conformis legi, sed insuper requirunt, ut etiam aclus secundum hunc sect materialiter sit bonus. Alii vero non pauci, neque abs gravi fundamento aliter sentiunt: vide num. 174.

ARTICULOS V.

QUAE SIT REGULA PROXIMA ACTUUM HUMANORUM?

§ I.

Præcognita (De Conscientia generatim).

176. *Nota.* Conscientia, quae regulam primam moralitatis applicat, usu in scholis recepto regula morum *proxima* et *formalis* dicitur; solent autem in ea applicatione intervenire tres actus intellectus, idque per modum syllogismi formalis vel virtualis: Major proponit principium morale generale, seu legem Dei et dicitur *synderesis*: Minor proponit factum, seu actionem particularem, et est vel actus *prudentialis*, vel *experientiae*, vel *fidei humanæ* etc. Conclusio proponit sententiam ex duabus præmissis inter se comparatis deductam, et dicitur Conscientia.

Hæc pro diversitate actionis in Minori proposito diversimode appellatur: consequens, si proponit actionem præteritam: *antecedens*, si proponit actionem faciendam aut futuram: *accusans* et *remordens*, si deprehendit actionem suam esse contra legem: *testificans*, si deprehendit actionem legi conformem. Porro antecedens alia dicitur *instigans et excitans*, si deprehendit actionem a lege præceptam: alia *revocans et absterrens*, si deprehendit prohibitam: alia *consulens et suadens*, si deprehendit actionem pertinere ad consilia Evangelica vel alia: *concedens* dicitur, si deprehendit actionem tantum permissam. Nobis hic sermo est de conscientia antecedente, cujus definitionem et divisionem, aliaque ad ejus intellectum necessaria juvat præcognoscere.

177.1. Conscientia est iudicium practicum per modum conclusionis saltem virtualis ex principiis moralibus generalibus deductum, ultimo dictans, hoc esse licitum vel illicitum; ita communis. Dicitur 1°. *Judicium*, quia juxta Apostolum conscientia est fides quædam seu credulitas, quæ vera aut falsa est, ac proprie per iudicium intellectus habetur. 2°. *Practicum*, quia dirigit actionem humanam, instigando, revocando, suadendo, vel concedendo. 3°. *Deductum ex principiis moralibus generalibus*, quia applicat legem æternam, quam semper respicit saltem mediate, ut inde bonitatem formalem accersat actioni. 4°. *Per modum quasi conclusionis*, quia sufficit, legem Dei habere pro causali actionis, et sic fieri syllogismum virtualem. 5°. *Dictans*, hoc est, per modum regulæ, dictaminis, ac principii dirigentis proponens. 6°. *Ultimo dictans*, tum quia distinguitur a Synderesi, versando circa actionem in particulari cum omnibus ejus circumstantiis in ordine ad exc-

cutionem, tum quia distinguitur ab aliis judiciis praecedentibus, quæ versantur circa aliquam conditionem vel principium, ex quo actionis moralitas dependet. 7°. *Hoc esse licitum vel illicitum*, quia conscientia versatur proprie circa bonitatem et malitiam moralem actuum humanorum.

178. II. Conscientia, 1°. relate ad objectum materiale alia dicitur *vera* sive *recta*, quæ dictat licitum esse vel illicitum, quod revera tale est, ac praeterea ex lege Dei hoc etiam legitime deducit : *falsa* sive *erronea* est, quæ vel dictat esse licitum, aut illicitum, quod reipsa tale non est, vel siquidem revera tale sit, non tamen id legitime ex divina lege deducit. 2°. Relate ad objectum formale dividitur in *certain*, quæ ex indubia lege Dei dictat, aliquid esse licitum vel illicitum, atque sic in suis principiis omnibus talis est, ut excludat formidinem : in *probabilem*, quæ ex principio aliquo, quod prudenter judicatur esse lex Dei, aliquid dictat esse licitum vel illicitum : in *dubiam*, quæ nihil determinate judicat, sed quasi suspensa in utramque partem sententia haeret indeterminata ; unde proprie ad conscientiam, h. e. iudicium practicum, non spectat, nisi reductive: in *scrupulosam*, quæ ex nimio timore vel anxietate, aut ex levissimis et duutaxat apparentibus principiis judicat aliquid esse illicitum, quod tamen revera tale non est; huic opponitur *temeraria*, quæ ob rationes solum apparentes judicat licitum, quod reipsa illicitum est.

179.111. Conscientiam requiri ad honestatem actionis humanæ, inter TT. certum est: cum enim voluntas tanquam potentia cæca dependeat a ratione, et dirigi ac gubernari debeat; ut voluntas recta sit, debet præcedere recta ratio, quæ per iudicium conscientie ostendat rectitudinem et honestatem actionis; hinc Apost. ad Rom. 14.23. ait: *Omne, quod non est ex fide, peccatum est*, h. e. omne, quod non est secundum conscientiam, peccatum est. Quamvis enim hic textus a SS. Ave. Prosp. et Bern., sumatur de fide proprie tali ; tamen non excludunt nostram expositionem, quæ post S. Chrys., Theod., Ambr., Theoph. et Eecmen. apud Cornel., a Lapide, asseritur a TT. omnibus, et sensus litteralis est. Scilicet Apostolis hic loquitur de *infirmis*, h. e. errantibus et scrupulosis, qui ex conscientie errore putabant, non licere sibi vesci cibis lege vetitis, atque his ait: *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide*; quasi diceret: qui discernit hunc cibum quasi illicitum ab alio, si manducat id, quod discernit quasi illicitum, damnatus est, sive peccat, quia non *ex fide*, id est, ex credulitate, quod id liceat, sed contra conscientie dictamen manducat, cui dein generale illud principium simili sensu subjicit : *Omne, quod non est ex fide, peccatum est*.

Ex quo colligitur, quod conscientia inducat obligationem, ut habetur c. *litteras* 13. de reslit. spol., c. ult. de Præscript., c. *inquisitioni*. 44. de sent. Excom. ; eam tamen obligationem non inducit ex se et ratione sui, sed ratione legis æternæ, quam indicat et proponit, interne suggerens et enuntians, quid legi æternæ conforme vel difforme sit; unde S. Thom. 1.2. q. 21. a. 1. ait: *In his, quæ aguntur per voluntatem; regula proxima est ratio humana, regula autem suprema est lex æterna*.

180. 1λ. Dictamen conscientie, vel potius iudicium ratione objecti aliud

est *spéculatiivui*, quo aliquid judico sine ordine ad actionem vel praxin, e. g. hæc res est mea, hoc opus non est servile: aliud *practicum*, quo aliquid judico faciendum vel uon faciendum, v. g. hanc rem relinere possum, hoc opus die festo facere licet : aliud *remotum*, quo judico de re considerata tantum in seipsa objective, et nondum attentis omnibus circumstantiis, v. g. contractum aliquem esse justum; et hoc etiam dicitur *universale*, quia in genere proponit objectum : aliud *proximum* sive *ultimum*, quo post consideratas omnes circumstantias etiam accidentales ultimo judico, quod actio licita sil vel illicita, v. g. contractum hunc numero in his circumstantiis omnibus esse justum, cl hoc etiam dicitur *particulare* sen *practice practicum*: aliud *directum*, quod immediate cadit supra objectum, de quo aliquid enuntio, v. g. pingere die festo, probabilius licitum est : aliud *reflexum*, quod cadit supra ipsum judicium directum, vel quo judico de rei veritate, prout apparet in intellectu, v. g. licitum est, quod probabilius est licitum.

181. V. Judicium ratione sui aliud est *verum* vel *falsum*, quod est conforme vel difforme objecto. Utrumque subdividitur in verum *objectivwn*, seu reale, quod est conforme objecto, ut *in re* existit, et hoc est proprie verum : in verum *subjectivum*, quod est conforme objecto, prout illud esse judicatur secundum motiva rationabilia, et hoc est improprie et apparens verum, perti- nens tantum ad probabilitatem, de qua hic non est sermo. *Evidens* est, quod suamet claritate ita lucet per sese, ut aliter apparere aut percipi non possit. *Obscurum* est, quod ita non lucet. *Certum* est, quod aliter se habere non potest, et determinat mentem, quæ firmiter eidem adhaeret. *Incertum* est, quod aliter se habere potest, neque hanc determinationem causal, sive quod neque certo verum, neque certo falsum est. Adverte, verum, evidens et certum, quamvis subin pro eodem sumantur, tamen inter se distingui ; cum *verum* proprie solum significet conformitateni actus cum istare : *evidens*, rei claritudinem : *certum*, mentis determinationem et adhaesionem.

182. VI. Certum aliud est *evidens*, quod veritatem suam objectivam ita clare repraesentat, ut intellectum necessitet ad assensum, et omne dubium excludat: aliud *inevidens*, quod subdivitur in certum *fide divina*, quod a Deo revelatum et ab Ecclesia ad credendum est propositum : sic certa sunt omnia, quæ divinis litteris ac Traditione clare continentur, aut per Ecclesiam expresse determinata sunt ; huic oppositum proprie dicitur *hæreticum* : in certum *theologicæ*, quod partim ex revelatis, partim ex naturaliter certis ac notis legitima consecutione deducitur; huic oppositum proprie dicitur *erro- neum* : in certum *metaphysicæ*, quod ita essentialiter se habet, ut aliter nulla omnino ratione esse aut concipi queat, sic certa sunt omnia metaphysica et mathematica principia, atque ex his necessario ac evidenter deductæ con- clusiones, item primaria legis naturalis præcepta : in certum *physicæ*, quod idem absolute aliter esse potest, secundum ordinatam tamen potastatem et natuiw leges ordinarias necessario et non aliter haberi potest; sic certum est, eclipsin suo tempore futuram, et alia omnia, quæ sensibus clare perci- piuntur, item præcepta Decalogi, Ecclesiæ, et alia tam clare ac distincte præcepta aut prohibita, ut ignorari non possint : incertum *moraliter*, quod

quidem non tantum absolute, sed etiam physice aliter se habere potest, difficillime tamen ac rarissime contingit, ut aliter se habeat.

Hoc si nullam obscuritatem aut dubium deliberatum etiam imprudens relinquat, dicitur certum moraliter *perfecte*; sic certum est, hominem existere; si potest relinquere aliquam obscuritatem et admittere dubium aliquod saltem imprudens, dicitur certum moraliter *imperfecte*; sic aliquando contingit in objectis fidei, de quorum credibilitate moraliter tantum certi sumus, Huc perlinet, quidquid omnes fere Theologici Philosophi in sua facultate concorditer docent, cum omnes nonnisi certis rationibus in aliquid conspirasse praesumantur; item quidquid ita multis gravibus rationibus innititur, licet earum nulla sit certa et cogens, ut in contrarium nulla solida aut gravis ratio inveniatur.

L:

183. *Observa.* Denique non hic tam ad iudicia praevia, quam ad dictamen ultimum attenditur, tum quia illa possunt esse speculativa, quae ad praxin saltem immediate nihil faciunt; tum quia si etiam sint practica, tantum in genere loquuntur de actione, de qua ex illorum rationibus universaliter et constanter nihil definiri potest: qua vero ratione ad ea sit advertendum, indeque deduci possit dictamen conscientiae ultimum, infra dicemus.

Conscientiae Dictamen Ultimum.

184. *Dico L* Dictamen conscientiae ultimum non quidem objective, sed subjective verum esse debet.

Prob. 1^a. Tum quia veritas objectiva, etiam omni diligentia adhibita, saepe inveniri nequit, tum quia ignorantia invincibilis, aut conscientia invincibiliter errans excusat a peccato, imo etiam obligat ad sequendum; ergo. *Prob.* 2^a. Quia objectum actui tribuit speciem, non prout est in se, sed prout hic et nunc ab intellectu proponitur; ergo si proponitur ut bonum et praeceptum, etsi reipsa tale non sit, voluntas illud respuendo vel omittendo peccabit; vel si proponitur ut malum et prohibitum, esto tale non sit, voluntas illud amplectendo vel committendo peccabit.

Conf. 1°. Dictamen conscientiae ultimum debet esse ethice rectum, h. e. conforme appetitui recto, sive bene ordinato et disposito ad implendam omnem Dei legem: atqui nisi conformetur objecto ut per intellectum proposito, *ethice rectum* esse nequit, cura appetitus sequatur cognitionem et propositionem intentionalem objecti; ergo. 2°. In conscientia erronea excusante a peccato, quamvis praesupponatur enor aut ignorantia invincibilis circa iudicium *speculativum* vel remote practicum, tamen *ultimum* conscientiae hujus dictamen debet his principiis legitime conformari; unde hic potest esse error circa objectum materiale, non autem formale, sive principium, ex quo iudicatur hic et nunc agendum; sed hoc fieri nequit sine veritate subjectiva; ergo. Inde colliges, quo pertineat illud Eccli. 37. 20. *Ante omnia opera verbum verax praecedat te, et ante actum consilium stabile*;

JW

nempe vi *verax verbum* significat dictamen prudens, quod dirigere actiones nostras debet.

183. *Dico II.* Conscientiæ dictamen ultimum de honestate actionis debet esse moraliter certum.

Prob. Nemini licet, se exponere morali periculo formaliter peccandi : atqui operans sine certitudine de honestate actionis hic et nunc exercendæ exponit se periculo morali formaliter peccandi ; ergo. *Maj.* constat : quia in moralibus idem est, se exponere periculo probabili seu morali peccandi, ac peccare. *Prob. m.* Quia, qui dicit : probabile est, quod reipsa peccem eliciens hanc operationem, vel probabile tantum est, quod non peccem eliciens hanc operationem ; is expositus est contingentia,*, quam ipsa probabilitas affert : sic vero tutus non est a peccato, sed subit periculum peccandi ; ergo. Proinde non licet operari sine certitudine de honestate actionis hic et nunc exercendæ.

Conf. Conscientiæ dictamen ultimum debet esse irrefragabile ac necessarium, tum quia Scriptura Eccli. 37. 20. ait : *Ante omnia opera verbum verax pncedat te, et ante actum consilium stabile*; et ad Rom. 14.23. *Quod non est ex fide, peccatum est* : tum quia hoc dictamen nullo modo saltem proxime dependet a voluntate, quam ipsam dirigere debet, et bonam vel malam facit : atqui dictamen etiam probabilius aut probabilissimum, si non sit certum moraliter, non est irrefragabile ac necessarium, quia non est convincens, et prudenter adhuc negari potest ; ergo.

186. *Obj. I.* Juxta D. Thom. 2. 2. q. 70. a. 2. in actionibus humanis sufficit certitudo probabilis; item damnata est ab Alex. VIII. hæc prop. 3a. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*; ergo non requiritur dictamen moraliter certum.

R. D. C. Non requiritur dictamen certum reflexum .V. Directum C. Equidem judicium probabile, aut saltem probabilius et probabilissimum fundare potest judicium *reflexum* moraliter certum; non tamen est, aut esse potest dictamen practicum ultimum, quia quisquis ex judicio tantum probabili aut probabiliori, aut probabilissimo etiam operatur, agit cum formidine peccati, seque exponit periculo *formaliter* peccandi. S. Thom. probabilitatem sumit latius, prout hæc opponitur demonstrationi, et nec ullibi majorem etiam probabilitatem, quæ sit conjuncta cum gravi formidine peccati, habet pro certitudine proprie dicta. Loco citato solum affirmat, ex testimonio duorum vel trium testium, qui sint omni exceptione majores, haberi posse in judice certitudinem probabilem, id est, judicium *speculativum*, quod accusatus sit reus criminis; ultimum vero judicium et practicum de licita et justa talis rei condemnatione ad poenam capitalem, quæ probationes requirit luce meridiana clariores, fundat in jure divino et humano, ex quo certum est, tali adversus reum testimonio stari posse.

Inst. I. Juxta D. Thom. 1.2. q. 19. a. o. per accidens Geri potest, ut malum acquirat rationem boni propter apprehensionem rationis ; ergo nequidem requiritur judicium, minus practicum et certum.

R. D. .!. Per apprehensionem rationis qualemcumque .V. Per apprehensionem suasivam, quæ sit judicium saltem virtuale, præstans omnia quæ præsentiali formale judicium C. Patet ex contextu et aliis textibus D. Thom.®,

quod per apprehensionem rationis intelligat actum rationis, qui honestatem vel licentiam actionis ita repræsentet, ut operans sine formidine, et saltem apparenter vere judicet, hanc actionem esse licitam : quod judicium *secundum quid* verum est, nempe quoad actionem hic et nunc licitam, quamvis simul erroneum sit circa actionem tanquam per *se* licitam.

Inst. 2. Si ad licite et honeste agendum requiritur dictamen conscientiae, el quidem moraliter certum ; ergo *scrupulosus* non excusatur a peccato, et *perplexus* necessario peccat, quia neuter omnem in agendo formidinem excludit : hoc dici nequit; ergo non requiritur dictamen certum, sed sufficit probabile aut probabilius.

R. .Y. J/. Non enim requiritur, ut excludatur omnis formido etiam imprudens, si modo prudens excludatur; cum formidine tantum imprudente potest stare et stat judicium moraliter certum : sed judicium etiam probabilius stat cum formidine prudente, quia licet mihi probabilius sit, hoc vel illud non esse peccatum; tamen si viri graves alii ex solidis rationibus dicant esse peccatum, habetur formido prudens, atque hæc deponi non potest per principia directa, sed deponi debet per principia certa reflexa. *Perplexitas*, si est vincibilis, potest ac debet deponi ; alias peccatur : si adhibita sufficienti diligentia vinci nequit, non peccatur, quidquid perplexus eligat, quia actio tum non est moralis ac libera. Si vero ita se resolvat: quamvis probabile sit, me ægroto assistentem peccare negligendo Sacrum, quia tamen probabilius judico me non peccare, assistam ægroto etiam neglecto Sacro, idneutiquam facturus, si oppositum judicarem probabilius: videtur excusari a peccato, quamvis agat cum formidine, eo quod servum prudentem se exhibeat, qui conatur meliori modo obedire, et placere Legislatori. Porro inter duo mala, quorum alterum cognoscit minus, alterum majus malum esse, eligere minus debet, ut, quantum potest, declinet a malo, cum saltem ad hanc electionem satis sit liber.

Inst. 3. Qui agit, quod ipsi spectatis omnibus circumstantiis videtur probabiliter vel probabilius licitum, agit prudenter, quia ex motivo gravi, et cum dictamine, quod perse ordinatur ad dirigendos actus voluntatis; ergo non peccat, aut non nisi materialiter, cum fere elidatur motivum probabile oppositum per motivum probabilius, ex quo agit.

R. D. J. Agit prudenter, si non simul adsit formido prudens, vel si hæc deponatur per principia reflexa C. Secus .Y. Imprudenter agit, qui se exponit periculo peccandi formaliter, ut facit is, qui non habet judicium certum. Dictamen probabilius, quamvis speculative, non vero semper practice prudens est, et quamvis remote, non tamen semper proxime ordinatur ad dirigendos actus voluntatis, quia non removet morale periculum peccandi : neque sicut dictamen reflexum *formalis peccati* formidinem excludit; hinc quiasæpe falsa sunt probabiliora veris, et quia agens juxta dictamen etiam probabilius cognoscit, vere probabile esse, quod actio sua sit illicita, idque ex motivo etiam comparative ad probabiliora gravi, exponit se periculo peccandi, non tantum materialiter, sed et formaliter, contemnendo ut scrupulum, quod est prudens formido; sic quippe reipsa tendit : quia judico hanc actionem non esse prohibitam, eam pono, tametsi cognoscam morale periculum pedandi, Dcuxque formaliter offendendi.

Inst. 4. Qui agit juxta dictamen probabile, judicat probabiliter, non dari

periculum peccandi; ergo licite agit, maxime cum nec debeamus, nec valeamus, omnes omnino peccandi occasiones in hac vita evitare, et saltem *per accidens* quadoque liceat, probabili periculo peccandi se exponere.

R. A'. C. Quia nunquam licet, ex tali iudicio solum probabili sine dictamine reflexo el certo operari, cum periculum non tantum probabiliter, sed certo existat, operandi cum tali iudicio in contemptum legis divinæ, et damnum animas spirituale : nam probabilis quidem est peccati futuri!io ex hoc periculo, peccati autem futuri periculum quoad sui existentiam certum est. Præterea et possumus, et debemus evitare omnem peccandi occasionem determinatam, ubi proxime ac in præsentī timetur peccatum ita, ut operanti non supersit aliud medium evadendi formale peccatum. Qnanquam periculo nonnisi summa cum difficultate evitabili forsā *per accidens* se licet exponere, siquidem in eodem versanti alia sint media peccatum evitandi.

Inst. 5. Potest contingere, ut quis hic et nunc probabile iudicium habeat, ex natura sua non excludens omne dubium prudens, et tamen nullum ei incidat dubium, neque etiam reflexe cogitet, se nullum habere dubium, aut iudicium tantum probabile : atqui in hoc tamen casu prudenter quis operatur cum solo dictamine probabili; ergo talis non operatur cum dubio practico, nec ita paratus esse concipitur, ut, etiamsi actio esset inhonesta, tamen ageret.

R. Yel talis habet dictamen *adhæsive* certum : et ita vi suæ tendentiæ excludit dubium; vel non habet: et sic fieri non potest, ut, dum habet advertentiam ad regulam morum, et ad obligationem agendi juxta illam, non adsit reflexio saltem exercite, quod nullum adsit dubium : post quam reflexionem habebitur aliud dictamen reflexum *adheesive* certum, el sic operatio dirigitur a dictamine moraliter certo. Quod si vero nihil ejusmodi liat ab operante, non aget ex fide, et consequenter peccabit ex ignorantia vincibili.

Inst. 6. Constat ab experientia, 'non fieri a nobis ejusmodi reflexiones : nam rusticus audiens a Parocho, hoc esse licitum, id agit bona fide, quin reflexe faciat hoc dictamen : quod Parochus dicit esse licitum, evidenter mihi licet : atqui; ergo.

R. D. /1. Constat, non fieri a nobis reflexe et signate ejusmodi reflexiones, et ita ut discernamus C. Plane non fieri, nequidem exercite .V. Ex modo enim operandi intellectus nostri colligitur, eas reipsa adesse; cum advertentia ad regulam morum non possit haberi sine omni reflexione, id quod probatur ab exemplo rustici : cur enim rusticus non agit bona fide, si idem audit a bubulco, quod a Parocho? Certe hic facit reflexionem illam ipsam, qnam negas eum habere, quia habet motivum credendi magis Parocho, quam bubulco. Porro signum talium reflexionum est, quod rogatus de actione norit dare rationem desumptam ex ejusmodi reflexionibus, licet forte hanc non ita explicare possit, sicut vir doctus.

187. *Obj. II.* Ad evitandum periculum formalis peccati satest, si præmissa morali diligentia eligam, quod mihi videtur honestum: sed præmissa morali etiam diligentia non semper mihi est certum, quod agam honeste ; ergo non requiritur dictamen certum. *Conf.* Dictamen directum *probabile*, et

dictamen reflexum *certum* inter se pugnant, tum quia sunt circa idem objectum, circa quod simul stare nequit certitudo el actualis formido, Inia quia reflexum certum deberet fundari in directo incerto; ergo.

R. *D. m.* Non semper mihi est certum vi diclaminis directi el speculativi C. Reflexi, practici et ultimi N. Si vero praemiserim omnem diligentiam moralem, certitudo dictaminis saltem reflexi sequetur. *Ad Conf.* .V. II®. 7¥oo. Nam dictamen directum objectum el actionem secundum se, dietamen reflexum considerat actionem, prout substat dictamini directo, el in his circumstantiis ponenda est. proin diverso modo : quod (eque parum reputat. ac mendacium in se illicitum esse licitum in circumstantiis ignorantiae invincibilis. S4®. *Prob. D.* Dictamen reflexum deberet in directo fundari præsuppositive, quin suam inde certitudinem desumat C. Formaliter, tanquam in suo motivo .V. Hoc enim est illud principium reflexum : *In moralibus certo licite operatur, qui ponit actionem, quam spectatis omnibus probabilius judicat esse licitam, cum certitudo physica aut metaphysica haberi nequeat : atqui spectatis omnibus eyo judico hanc actionem probabilius esse licitam;* ubi cum dictamen directum nulla sit præmissarum, nec illius objectum aut veritas inibi affirmetur, veritas autem conclusionis dependeat a *præmissis* ; patet non a diclamme directo, sed illo reflexo certo, vehit a motivo formali et proximo haberi veritatem hujus conclusionis ; ergo in praxi certo licite procedo.

Inst. 1. Qui tantum sequitur opinionem etiam probabilem, habet hoc judicium : *hoc opus non est peccatum*, sicut qui peccat, habet istud : *hoc opus est peccatum* ; ergo qui tantum sequitur opinionem etiam probabilem, non peccat. *Conf.* Ad inhoneste operandum sufficit judicium probabile de inhonestate actionis; ergo ad honeste operandum sufficit judicium probabile de honestate actionis.

R. -V. vel D. A. Qui peccat, habet hoc judicium : *hoc opus est peccatum*, necessario directum .V. Vel directuro vel reflexum *Tr.* Quia ad peccandum sufficit, habere suspicionem vel dubium de peccato, cum talis actus jam non sil ex fide, et talis operans sciens ac volens, se manifesto exponat periculo violandi legem Dei hic et nunc obligantem, exercite ac æquivalenter ita se habens, ac si diceret : sive hæc actio sit hic et nunc illicita, sive non sit, eam nihilominus ponam. Jam vero cum hoc judicio reflexo, aut suspicione vel dubio de peccato potest stare aliud judicium probabile, quo dicitur : *hoc non est peccatum* : atque ita etiam cum judicio probabili peccatum, quia talis potest ac debet sibi formare hoc judicium reflexum : omnis actio elicitæ ex conscientia incerta de peccato, est peccatum ; ergo.

Ad Conf. R. *Disp. est* : quia ad actum malum non requiritur, ut quis illud amplectatur ut tale, sed sufficit, si scienter amplectatur quod malum est, vel non agat ex motivo honestatis; unde etiam malum esse dicimus, operari cum dubio practico. Ad actum honestum requiritur, ut quis amplectatur honestum ut tale, sive agat ex motivo honestatis. Demum hic obtinet commune axioma : *bonum* ex integra causa, *malum* ex quolibet defectu.

Inst. 2. Medicus licite el prudenter agil, dando medicamenta saltem *dubia*, modo probabiliter speret effectum bonum; ergo etiam qui probabiliter tantum judicat, actionem esse honestam. *Conf.* Qui in rebus *politicis* agit juxta probabiliorem, quamvis cum actuali formidine alicujus damni, licite et pru-

dealer agit; ergo cl in *moralibus* licite operatur, qui agit quod est probabilius licitum, quamvis cum probabili periculo peccandi.

H. P.J. Si probabiliter simul limet, ne medicamenta noceant Λ' . Si certus est, quod non sint nocitura, et tantum probabile est, quod sint habitura bonum effectum, licite saltem agit in casibus desperatis, ubi deficiunt certo efficacia C. *Ad Conf.*

IL Tr. A. Quia si damnum illud temporale in actionibus *politicis* tam facile evitari possit, quam facile illud periculum peccandi in *moralibus* ordinarie evitatur per dictamen reflexum, nemo prudens illic se exponet. Ar. C. Quia damnum spirituale, quod incurritur in *secundo* casu, multum præponderat cuicumque lucro temporali; lucrum vero, quod speratur in *primo* casu, censetur majus periculo damni, quod timetur, v. g. a belli duce, quem spes victoriæ probabilior invitat ad conflictum.

Inst. 3. Etiam dictamini reflexo subesse potest formido, periculum peccandi, auin et inhonestas, siquidem operans ex illo sic tendat : quamvis hæc actio absolute possit esse prohibita, eam tamen ponam; ergo vel neque hoc\$ vel etiam probabile aut probabilius sufficit.

R. D. A. Subesse potest formido, sed imprudens; periculum, sed valde remotum, nec moraliter suspicabile; inhonestas, sed mere materialis, nec ullo modo cognita C. Formido prudens, periculum morale et proximum, inhonestas formalis. iV. Levis timor aut periculum valde remotum a prudentibus inerilo negliguntur, cum sint circa meram et absolutam possibilitatem. Dein operans ex dictamine moraliter certo ita tendit : quamvis hæc actio absolute possit esse illicita; quia tamen nec suspicari, nec timere prudenter possum periculum *formaliter* peccandi, licite in his circumstantiis eam pono ; sic autem nec legem contemnit, nec in peccatum consentit.

188. *Obj. III.* Homo non potest esse certus, quod etiam in iudicio reflexo procedat sine *passione*; ergo non potest habere iudicium moraliter certum.

R. tV. .1. Quia cxperimentaliter scire potest, quod bona fide procedat, et advertere passionem; ea autem pressente vel aderit etiam dictamen jubens differre electionem, vel si illud non adsit ob levitatem passionis, advertet se posse procedere : aut si non adsit ob vehementiam passionis, non aderit sufficiens deliberatio et advertentia ad regulam morum.

Inst. 1. Si haberi potest ac debet iudicium certum de honestate nostrarum actionum ; ergo certi erimus, nos non peccare operando, ac proin etiam certi de *statu gratiæ* : sed hoc adversatur Scripturæ et Trid.; ergo. *Conf.* Ad talide absolvendum sufficit in Confessario iudicium probabile de sufficienti dispositione pœnitentis; ergo etiam *ad licite* operandum, iudicium probabile de honestate actionis.

R. 1. D. seq. Certi essemus certitudine dictaminis. C. Certitudine actus distincti et reflectentis ad operationem positam, utpote qui non semper adest. N.

R. 2. V. seq. Tum quia de gratia prima certi non sumus, tum quia aliquando lapsi nescimus *augratiæ* restituti simus, tum quia homo, quin advertat, sæpe peccat ex temeritate et vincibili ignorantia etc. Cæterum sæpe etiam haberi potest certitudo moralis de operationibus recte factis, cui non obstat Cox c. Trid. quod sess. 6. cap. 9. solum ait: *Cum nullus scire caleat cer-*

titudine fidei, cui non potest sutesse falsum, se gratiam Dei me cowciHum. Nec obstat Scriptura, quæ Eccles. 9. L ait : *Nescit homo, utrum amore an odio dignus sit*, tum quia hic rationem hanc b. 2. addit : *eo quod universa æque eveniant justo et impio*, scilicet bona el mala pnesentis vita, ex quibus quidem id intelligere nequit, licet id scire posset ex conscientia sua; tum quia etiam ex conscientia sua id scire non potest quoad actus supernaturales, et quoad amorem vel odium finale. Tandem formido etiam moralis de gratia sanctificante nihil periculi, nihil nocumenti, nihil peccati inducit, sed potius cautiorem reddit hominem.

Ad Conf. R. 1º. Non sufficit in Confessario ad *licite* absolvendum iudicium probabile, sed requiritur moraliter certum de licentia absolvendi pœnitentem probabiliter rite dispositum; ergo. 2º. Chr ist u s ita instituit Sacramentum Poenitentia), ut ejus administratio non esset difficillima; ac proin omnibus speciatis melius est, sacramentalem absolutionem aliquando esse nullam, quam fere nunquam practicabilem. Formido autem actualist periculum peccandi ordinarie evitari facile potest.

Inst. 2. Dictamen conscientiaẽ moraliter certum potest habere annexam formidinem saltem imprudentem; ergo non hoc sufficit, quia Canones etiam hujus exclusionem exigunt : nam C. *Inquisitioni tuæ.* 44. *de sent. Excom.* dicitur : quod conjux habens conscientiam ex credulitate levi ac temeraria de impedimento dirimente possit exigere debitum , si tamen ad Pastoris sui consilium, vel aliter explodat levem illam et temerariam credulitatem : et C- *per tuas* 35. *de Simon*, dicitur, Subdiaconum non debere contra conscientiam ad Ordines superiores ascendere , licet ob conscientiam nimis scrupulosam in difficultatem hujusmodi sit lapsus, quam utique non evadet, nisi deponat errorem.

R. -V. J. *et Prob.* Quia credulitas et scrupulus in cit. cap. non sumitur, ut communiter solet, pro simplici tantum apprehensione vel suspicione et levi ratione, sed pro supeneniente iudicio erroneo, quo quis absolute ex principiis falsis, quamvis levibus, iudicat adesse peccatum, ubi non est; quod constat ex primo cap. in quo conjux dicitur *credere*, h. e. positive iudicare : et ex secundo, in quo dicitur, non agendum contra conscientiam, h. e. contra iudicium erroneum, et postea vocatur *error*. Jam vero iudicium erroneum utique deponi ac explodi debet, quia alioquin ageretur contra conscientiam, et peccaretur.

CAPUT IV.

DE CONSCIENTIA.

ARTICULUS I.

DE CONSCIENTIA ERRONEA, DUBIA, SCRUPULOSA.

De Conscientia Erronea.

189. *Nota.* Tametsi error et ignorantia sæpe inter se confundantur; reipsa tamen distinguuntur : *ignorantia* enim est simplex nescientia veri vel falsi, *error* autem est assensus mentis, falsum pro vero, vel verum pro falso approbantis. *Error formalis* est assensus mentis scienter verum pro falso, vel falsum pro vero approbantis : *materialis* est talis assensus mentis nescienter approbantis; inde patet, postremum in ignorantia fundari. Atque hinc etiam pro ratione ignorantiaẽ dividitur error in *vincibilem* el *invincibilem*, de quo supra. Pono si dictamen conscientiaẽ contineat tamen errorem, vel deducatur ex ejusmodi errore, vocatur *Conscientia erronea*. Certum autem est, non licere sequi conscientiam formaliter erroneam, cum S. Cyp r . apud S. Ant o n in . p. 1. Summæ, Tit. 10. c. 1. dicat : *Qui post veritatem manifestam perseverat prudens et sciens, in errore scilicet de aliqua materia, jam non in venia ignorantice, peccat : preesumptione enim atque obstinatione quadam nititur, cum a ratione superatur*. Unde quæstio duntaxat est de errore materiali, sive conscientia vel vincibiliter, vel invincibiliter erronea; de utraque paucis hic resolvendum : plura sumes ex dictis num. 76. et seqq., ubi de ignorantia : item num. 173, ubi de lege Dei antecedente et consequente.

190. *Dico 1.* Agere positive tum contra, tum juxta conscientiam vincibiliter erroneam, peccatum est.

Prob. Ium. Omnis transgressio voluntaria legis reipsa existentis est peccaminosa : sed agere juxta conscientiam vincibiliter erroneam, est voluntarie transgredi legem reipsa existentem, quia conscientia talis est, cujus error moraliter vitari potuit vel debuit; cum advertatur aliquo modo periculum errandi, et agnoscatur obligatio melius inquirendi : si autem moraliter vitari potuii, est in se voluntarius; si debuit, est voluntarius *in causa*, h. e. in negligèntia inquirendi veritatem; ergo. Pro 6. 2. Qui non agit *ex fide*, peccat: qui agit contra conscientiam, non agit *ex fide*, atque etiam vellet id, quod iudicat

esse malum; ergopeccat. Itaque deponi debet talis conscientia, inquirendo in rei veritatem, et formando dietamen certum, quod supponitur fieri posse in errore et ignorantia invincibili : vel dietamen ejusmodi debet resolvi in dubium practicum, de quo in seq. §. An et quomodo, dum urgente necessitate operandi non potest tam cito deponi hæc ignorantia, ea fiat subinde invincibilis, vide num. 86.

191. *Dico II.* Agere juxta conscientiam invincibiliter erroneam, licitum : agere contra illam, semper est peccatum.

Prob. Lex æterna Dei obligat et permittit actionem, non præcise secundum rationem boni et mali, quæ est in objecto secundum se et reipsa, sed quæ apparet in intellectu agentis; ergo si intellectus proponit invincibiliter etiam ut bonum vel licitum, quod tamen reipsa est malum, voluntas hoc dietamen sequendo, non potest peccare, quia sic agere non potest contra prohibitionem, quam nullo modo cognoscit : et tenetur eligere ac sequi, quia alias agit contra obligationem legis quam cognoscit, et saltem æquivaletur contemnit legem. *Conf.* Qui exercet operationem quoad se bonam, putans eam esse malam, vult æque malitiam interpretative, ac si illa operatio reipsa esset mala, quia ejus voluntas æque fertur in objectum, ac si malum esset; ergo et æque formaliter peccat, ac is, qui operatur contra conscientiam rectam sive veram. Dixi: *semper est peccatum*; non tamen incurrit easdem poenas eidem peccato jure humano annexas, quia legislator humanus non judicat de internis, nec poenas imponit, nisi transgressoribus veræ legis.

Si quis 1°. Conscientia invincibiliter erronea non est certa; 2°. Non obligat, nisi in quantum est intimatio legis æternæ ; sed huic contraria est; 3°. Oportet Deo magis obedire, quam conscientiæ erroneæ, maxime cum hæc præcipit, quod Deus prohibet; 4°. Lex inferioris non potest obligare contra legem Dei superioris, docente D. Thoma 1. 2. q. 19. a. 4. quod, ubi deficit humana ratio, ad rationem æternam sit recurrendum ; ergo.

R. .Id 1. D. Non est certatum speculative, tum practice C. non est certa practice A'. Conscientia tum speculative tum practice certa est, quæ deducitur ex principiis omnibus veris: practice certa est, quæ deducitur ex principio quidem directo speculative falso, sed reflexe vero ; ejusmodi sunt : non est agendum contra judicium rationis sive conscientiam: licitum est, quod consideratis omnibus licitum invincibiliter existimo etc.

Ad 2. D. in quantum est intimatio legis æternæ vel antecedentis et per se obligantis, vel consequentis et per accidens obligantis. C. Semper antecedentis, primariæ et per se obligantis A*. Lex consequens non dicit simpliciter : v. g. mentire, sed obedi dictamini post moralem diligentiam elicitam, quamvis didet, sed invincibiliter, mentiendum esse; voluit quippe Deus, qui *signavit super nos lumen vultus sui*, ut immediate dirigeremur a ratione nostra naturali.

Ad 3. D. Oportet Deo magis obedire, si lex divina et error conscientiæ nobis constet C. Si non constet .V. Lex Dei est solum mediata et externa regula; unde non nisi, quando et quatenus conscientia dictat Deo obedire, homo obedire Deo potest.

Ad 4. D. Non obligat contra legem superioris cognitam C. Invincibiliter ignoratam *Subd.* Non obligat per se C. Per accidens, præsertim si superior

[MBiiciil legem, ut sua lege non cognita observetur lex inferioris N. Hinc arçumciitum invertitur : si Proconsul v. g. jubeat oppositum ejus, quod jussit Imperator, et dicut jussionem suam esse Imperatoris, idque a subditis cre- datur, lii utique tenentur parere jussioni Proconsulis ; ergo a pari.

Si ais 2'. Sequeretur: 1". posse hominem ex conscientia invincibiliter erronea existimare sibi licitum esse mendacium, quamvis sciat lege divina ct naturali prohibitum, adeoque licere etiam agere contra legem Dei cognitam : * Amorem Dei super omnia posse esse peccatum, si quis ex invincibili errore id judicaret: 5°. Deum posse esse auctorem vel falsi vel mali rnoralis, sicut coiiscieuliæ errone»..

It. *N.seq.* Nani *Ad I. II. I).* Licere etiam agere contra legem Dei cog- nitam, quam simul existimat in hoc casu obligare .V. Quam tunc invincibi- liter existimat non obligare, ct sic licere agere contra legem non formali ler talem C.

.I(12. B. 1°. .V. *Supp.* Implicat enim diligere. Deu i super omnia perfecte contra dietamen conscientia» erroneæ dictantis esse peccatum, hic el nunc diligere Deum, quia in hoc involvitur velle efficaciter non peccare, ct simul velle peccare. 2°. *Tr. seq.* Si ponas, licet absurde, casum de amore Dei limitato, nec se extendente ad observationem omnis præcepti; sed inde tam parum contra nos absurdum evinces, quam parum absurdum est. alium actum de objecto cl substantia bonum, sed ratione alicujus circumstanti» moralis apprehem sum erronee ut malum, ct tamen commissum esse peccatum formale.

.Id 3. /t. 'Y. *supp.* Quod Deus sit causa vel origo erroris aut conscientiaæ erroneæ; sed hujus origo est vel infirmitas el conditio nostra natura, vel aliorum perversitas ct seductio, per quos etiam absque culpa nostra in oπo- rem induci possumus; ex hoc tamen non sequitur, ejusmodi conscientiam non posse esse regulam actionum nostrarum, quia licet ea non sit conformis legi æternæ *primarité*, absolut» ct per se obliganti, est tamen conformis *se- cundarite*, hypothetic» et per accidens obliganti.

Si ais 3°. Argumentando a pari : 1°. Deus non potest mediante habitu fidei hominem obligare ad mendacium ; ergo nec mediante conscientia erronea. ¶. Sicut sc habet intellectus ad verum, ita voluntas ad bonum; ei'go sicut intellectus non potest perfici per aliquid reipsa falsum, ita nec voluntas per aliquid reipsa malum. 3°. Conclusio deducta ex una pramissa quæ est de fide, et altera falsa, non est de fide, nec obligat ad credendum ; ergo etiam conclusio ex una pramissa per synderesin cognita, el altera falsa, qualis est in conscientia erronea, non potest esse regula morum, nec obligat.

R. .Id I. *Disp. csl.* Habitus fidei est effectus *per se* respectu Dei; ergo si eo mediante Deus inclinaret ad mendacium, Deus esset causa *per se* men- daciai; Deus vero non est causa conscientia» errone», nec obligat ad menda- cimu, nisi supposita jam conscientia erronea, qu» deponi nequit, ergo tan- tum per accidens movet ad mendacium, ct quidem invincibiliter existimatum ut bonum.

,I(/.2. .V. *Supp. C.* Quia intellectum etiam perfici posse per aliquid reipsa falsum, patet ex èo, quod per probabile vel probabilius motivum prudens vel prudentius perficiatur, licet forsitan reipsa sit de falso. Inde licet error imprudens sil positiva imperfectio intellectus, tamen error invincibilis non est talis imperfectio, sed tantum *secandum quid*, quia ubi intellectus

non potest assoqni veritatem objectivant, sat est, si habeat veritatem subjectivam.

Ad 3. Disp. est. Actus fidei est summe verus non tantum adhæsive el subjective. sed etiam objective cl rvaliter; mule si non innitatur revelatioui vëræ, esse non potest : quamvis possit obligare ad credendum. si invincibiliter appareat actus fidei ; quod non intellectum, sed voluntatem spectat. At regula morum non est veritas secundum scipsam, sed prout ab intellectu cognita; ergo cum praemissa falsa invincibiliter habeatur veni, conclusio inde deducta potest esse adhæsive certa, et sic dirigere voluntatem.

S7 eis 1°. Qui putat invincibiliter se osse sacerdotem, qualisreipsanon est. non ideo lit sacerdos, aut valide administrat Sacramenta; ergo a pari. Item, qui occidit laicum, quem putat esse clericum, non incurrit excommunicationem; ergo nec talis peccat contra religionem.

R. id I. *Disp. est.* Error invincibilis non dat characterem ac potestatem, et sic supplere non potest impedimentum juris divini; conscientia vero erronea potest facere, ut quis non velit malitiam objecti, sed bonitatem, licet tantum apparentem, sed invincibiliter; ergo potest facere operationem rectam.

Ad 2. Disp. est. Lex non posuit excommunicationem, nisi in ipsum factum : qui vero putat se agere contra religionem, et lamen agit ; quamvis reipsa non violet religionem, tamen ejusdem violatæ se reum facit, quia libere intendit eam violare.

§ h.

De Conscientia Dubia.

192. *Nota I.* Dubium a nonnullis accipitur pro omni iudicio incerto: secundum quam acceptionem opinio etiam sive sententia probabilis vocatur *dubia*, sed improprie ac latissime, tum quia dubium ex ipsa rei natura dicit suspensionem iudicii, tum quia opimo stare potest absque dubio et formidine ulla actuali. Etsi vero ex eodem capite sequatur, conscientiam dubiam proprie non esse conscientiam, tamen quia constat, cum dubio nonnuquam agi moraliter, et conscientiam etiam extrinscce dubiam haberi, de ea quaedam hic adjicienda sunt. Est autem dubium proprie sumptum, haesitatio seu suspensio voluntaria assensus et dissensus ob defectum vel insufficientiam rationum, quibus determinetur ad alterutram partem contradictionis; ita communis.

Dividitur 1°. in *positivum*, ubi motiva occurrn: I pro utraque, vel saltem pro alterutra parte: et in *negativum*, ubi nulla occurrunt motiva pro alterutra parte; hoc tamen aliqui rejiciunt, utpote meram nescientiam. 2°. in *probabile*, seu morale, quod est dignum viro prudente, quia rationabile fundamentum habet dubitandi : et in *improbabile*, quod est imprudens, quia sine sufficiente fundamento dubitandi; dicitur etiam metaphysicum, cslque magis nescientia vel anxietas v. g. in scrupulosis. 3°. In *dubium juris*, quo dubitatur de aliqua lege, vel obligatione legis aut consuetudinis, vel de valore actus: et in *dubium facti*, quo dubitatur circa factum aliquod, v. g. an homicidium sit commissura, an habueris operando rectam intentionem etc. 4°. In *speculativum*, quod versatur circa rem secundum se spectatam, præsciudendo a circumstantiis et ab operatione exercenda, ut si dubites, au sil

hodie dies festus: et in *praelicium*, quod versatur circa rem allectam circumstantiis et in praxi exercendam; atque hoc dividi potest in *remote* seu *speculative* praelicium, quando scilicet generalim dubitatur, v.g. an liceat die festo talem laborem exercere: et in *proxime* seu *practice* praelicium, quando in particulari et consideratis omnibus circumstantiis dubitatur, v.g. an hic et nunc die festo possim talem laborem exercere.

193. *Nota II.* Dubium a plurimis, sicut et ignorantia, dividitur in *vincibile* et *invincibile*, quorum primum adhibita morali diligentia solvi, deponi et in sententiam certam mutari potest, alterum non potest. Spectat autem huius divisio praecipue ad dubium *speculativum*, de quo observanda est hallucinatio cujusdam Recentiorius, qui dubium etiam speculativum invincibile statuit esse non posse sine dubio praelico sibi correspondente, et hinc dicit cum, qui invincibiliter dubitat, utrum aliqua lege prohibitum sit pingere die festo, an non, non posse non dubitare, uti ut actio pingendi hoc die festo sibi licita sit, an non; asserti huius falsitas vel ex uno hoc syllogismo cognosci potest: Quod invincibiliter ignoro esse prohibitum die festo, illud die festo est licitum: atqui invincibiliter dubitans, an pingere die festo sit prohibitum, an non, invincibiliter ignorat pingere esse prohibitum die festo; ergo invincibiliter dubitanti, an sit prohibitum die festo pingere, licitum est pingere die festo; verum de hoc dubio alibi plura.

194. *Dico I.* Operari cum conscientia practice dubia, uti et indubio speculativo eligere pariem minus lutam, est peccatum.

Prob. I^{um}. Dubitans practice de honestate actionis et lamen agens, non agit *ex fide*, et est interpretative ita constitutus, ut sive licitum sit, sive non, lamen velit agere: sed hic allectus est manifeste inhonestus, ac virtualis contemptus legis divinae; *ergo. Conf.* Qui se committit morali periculo peccandi, peccat: atqui hoc facit operans cum dubio praelico; ergo peccat: et quidem peccato gravi, si dubitetur an sit peccatum grave; ita communissima.

Prob. 2um. Qui partem minus tutam eligit sine prudenti persuasionem quod illam licite eligat, peccat, quia non agit *ex fide*: atqui talis eligeret minus lutam sine prudenti persuasionem, quod ea licita sit, quia cum posset et teneretur dubium deponere, non adhibet moralem diligentiam, ut sibi vere et non falso persuadeat, licitam esse partem minus lutam; ergo. *Conf.* a paritate cum errore vincibili.

193. *Dico II.* In utroque casu ne quis peccet, vel debet actum suspendere donec recte bene examinata dubium deponat, ac practice vel ex directis vel ex reflexis principiis certus reddatur: vel si illud non deponat, aut dubium praelicum deponi nequeat, debet sequi partem tutiorem, h. e. eligere id, quod est tutius.

Prob. I^{um}. ut supra:

Prob. 2um. ex doctrina SS. Patrum et Pontificum, item ex vulgato axioma desumpto ex Cap. *ad Audient.* 12. de homicid. aliisque textibus juris: *in dubio tutior pars est eligenda.* Dixi, *dubium praelicum*: si enim dubium speculate uni vinci nequeat, etiam stante possumus operari: neque semper debemus tutiorem partem sequi.

•St a*s I". Opus, quod non elicitur ex mala tide, negative est ex bona tide : sed opus sub practice dubio honestatis et malitia» elicitum, non est ex mala tide, quia sicut est sine iudicio dictante : esse licitum, sic est sine dictamine: esse illicitum; ergo:atqui quod non est ex mala tide, non est peccatum;ergo. 2", Ad operandum sine peccato, sive ex bona fide, sufficit ut operans nesciat illud esse peccatum ; non autem necesse est, ut sciat non esse peccatum : sed qui est dubius de bonitate et malitia actionis, non scit operationem esse malam, cum nullum in utramque partem habeatur iudicium ; ergo. 3". Nesciens opus esse illicitum, nequit peccare, quia nihil solitum, quin præcognituni: atqui habens conscientiam dubiam nescii opus esse illicitum, cum de utraque contradictionis parte suspendat iudicium ; ergo.

R. .Id 1. .V. *min. subs.* Tum quia ad non peccandum requiritur bona fides positive, cum ad peccandum sufficiat, ut actio fiat sine bona fide, sive iudicio dictante, illam esse licitam, ut ait Glossa ordinaria in textum Pauli, *quod non est ex fide, peccatum est* : tum quia tale opus saltem interpretative ex mala lide dici potest.

Ad 2. .V. *M.* Necesse enim est, ut operans habeat iudicium directum vel reflexum. quo iudicet opus non esse illicitum : alias non agit t\c *fide*; ejusmodi autem iudicium in nullo dubitante supponitur.

Ad 3. *D. M.* Nesciens opus esse illicitum tum directe, tum reflexe, nequit peccare *C.* Nesciens directe tantum .V. Etsi quis directe nesciat opus esse illicitum, reflexe tamen scit, quod opus elicitum sub dubio de peccato sit peccatum : quia etiam ex Apost. et omnibus TT. evidens est, quod homo operans sine bona fide peccet, quamvis dubitans iudicium directum de peccato vel non peccato operis suspendat, nequit tamen suspendere iudicium illud reflexum.

S» *ais* 2°. Sine conscientia peccati non est peccatum : sed conscientia dubia de peccato non est conscientia peccati; ergo cum conscientia dubia non est peccatum. Item : vel licitum est operari cum conscientia dubia de peccato, vel non ; si prius : habetur intentum ; si posterius : etiam non licebit operari cum conscientia probabili, utpote quæ fundat dubium.

11. _td 1. *D. M.* Sine conscientia peccati vel certa vel dubia non est peccatum *Tr.* Sine conscientia certa tantum .V. Vel *Subd.* Sine conscientia reflexa *C.* Directa .V. Qui habet conscientiam *dubiam*, non quidem habet conscientiam peccati, si operatio *directe*, sive secundum se et objective sumatur, quia dubitat an sit peccatum; habet tamen conscientiam peccati, si operatio *reflexe* et ut conjuncta cum tali dubio consideretur, quia evidenter constat, quod operari cum dubio sit formaliter illicitum, cum, quod non est *ex fide*, peccatum sit.

Ad. 2. Responsionem vide infra.

196. *Observa* 1. Luoov. Habert. c. de Couse, q. 3. ait : *Divisio lre (conscientiæ in dubiam speculative simul et practice, et in dubiam speculative tantum, practice certo certam) non est simpliciter et absolute vera : cum enim conscientia ex dictis sit practica conclusio, non potest esse certa, nisi deducatur ex præmissis certis; ex incerto quippe principio non potest certa sequi conclusio. Itaque ut sit practice certa stante aliquo dubio speculativo, necesse est, ut concurrat certa aliqua ratio ex circumstantiis desumpta, ex qua eliciatur concludo, seu conscientia practice certat* Verum hic discursus qualis-

cumque est bonus, siquidem per *-b ratio certa e.r circumstantiis desumpta*, inlelligal iudicium aliquod reflexum tantum fundari iu circumstantiis; sed non probat assertum, qimd divisio hire non sit simpliciter et absdiile vera : tum quia hoc ex discursu illo non colligitur, tum quia eumdern discursum ipsi adhibemus ad usum hujus divisionis docendum.

Ibidem ait : *In pracci periculosum est, simpliciter et absolute statuere, conscientiam posse esse practice certam simul et spéculâtire dubiam, quia facile ipiis in quolibet dubio ad nutum voluntatis conscientiam sibi formaret, omnes dubitandi rationes ablegaret, certunique se in operatione crederet eo ipso quod vellet esse certus.* Hic autem discursus imprimis fallit, quia ex eo quod statuatur, aliquam conscientiam posse esse practice certam et speculative dubiam, male infertur quod quis 1°. facile, 2°. in omni dubio, 3°. ad nutum voluntatis sibi formaret conscientiam, etc. Deinde est nullus, quia probat nimium; cum hinc etiam in praxi periculosum esset statuere, quod ignorantia invincibilis excuset a peccato, quod liceat agere contra conscientiam scrupulosam speculative non depositam, aliaque de conscientia perplexa, quia exinde quis posset similia deducere. Demum videtur sophisticus, quia ex abusu contra legitimum conclusionis usum procedit.

197. *Observa II.* Alius quidam Recextior contra eamdem sic arguit : hæc divisio est nuper excogitata; ergo rejicienda. Sed falsum est *antecedens*: divisio enim non potest dici nuper excogitata, quæ fere jam per duo secula usurpatur, et ab utroque Jure tanquam certa et nota supponitur : vide reg. 30. deReg. J. in G. Item 56. ff. de Reg. J. Ad hæc falsa est *consequentia* : quamvis enim divisio aliqua vel explicandi ratio temere non sit inducenda; tamen ex eo prfecise, quod recens inventa sit formula loquendi, non esse universaliter rejiciendam probant exempla in omni materia, e. g. in materia *Ideidixi-*sio operationis Christi in divinam et humanam : in materia *juris et Religionis* distinctio voti Religiosorum in solemne et simplex : in materia *marum* et *Sacramentorum*, quamvis Ra il s varias distinctiones DD. diceret novas, commentitias atque explodendas, tamen male ab eo rejectas osse, constat ex damnatione 61. 62. 63. 64. propp. Ba it .

§ III.

De. Conscientia Scrupulosa.

198. .Vota. Scrupulus est formido peccati, inani ratione nixa; hæc, si est mera apprehensio peccati, dicitur scrupulus proprie talis, de quo hic sermo est; si vero iudicium est ex levibus rationibus, aut dubium praelicium, non tam esi scrupulus, quam conscientia dubia aut erronea, de qua dictum hactenus. *Scrupulosus* dicitur, qui scrupulis frequenter vexatur. Alii sunt scrupulosi in una solum materia, e. g. in recitatione Breviarii, in aliis sæpe laxi: alii fere per omnia scrupulosi sunt. Sunt vero *causa* scrupulorum parlim *intrinseca*, ut melancholia, imbecillitas capitis et defectus iudicii, ingenii perspicacia, sed in homine timido, frequens mutatio et pertinacia iudicii; parlim *e.rtrinseca*, uti commercium cum scrupulosis, lectio casuum conscientia*

absque capacitate discernendi. tentalm diaboli, De_{vs} ipse ad fines optimos permittens scrupulis hominem exagitari. Sed de his agit prolixius Theologia moralis; hinc brevissime non nisi necessaria hoc loco explananda.

499. Dico. Licet ac oportet etiam agere contra scrupulus.

Pr-ib. 1^m. Scrupulus non est iudicium, sed inanis apprehensio; ergo stare potest cum iudicio practice de honestate actionis, quamvis per anxietatem obscurato; si vero, ut lieri solet, ob perplexitatem talis se resolvere non possit, deliciente libertate non peccabit, quidquid egerit.

Prob. 2um. Qui scrupulos sequitur, imprudenter ac inordinate agit, corpus et animam exponit gravibus incommodis, ineptum se reddit ad officia Deo ac proximo rite pnestanda. ab apprehensionibus facile deducitur ad iudicia, ab his ad peccatum; ergo positive agendum contra scrupulos, attamen sine signis externis, agitatione capitis, excreatione, aliovesimili indecoro.

200. *Observe I.* Confessarius scrupulosi 1°. accurate cognoscat, an et in qua materia pmitens sit scrupulosus. 2°. Inquirat in causas, casque tollat, præscribat media, et sollicite moneat, ut scrupulos contemnat pmitens. 3°. Jubeat eum abstinere a repetitione confessionum, nec aures praebeat, nisi velit omnino se submittere. 1°. Si vero multorum graviumque criminum reus, nulla antehac confessione generali fuerit expiatus, ejusmodi confessione concessa et peracta, ubi videbitur satis purgatus, nec repetere, imo nec incogitare priora peccata permittatur. 3^e. Non parcat Confessarius increpationi, coarguendo scrupulosi superbiam, si pertinaciter insistat suis dubiis et anxietatibus. 6°. Non sinat quævis dubia sibi proponi, sed advertens, quod merae ac inanes identidem apprehensiones sint exponendae, jubeat his non auditis adire S. Synaxin. 7°. Resolvat paucis dubia sibi proposita, quin resolutionis sua? causam alleget, ne scrupulosus vel minus fidat Confessari, vel novam scrupulorum ansam sumat. 8°. Dubia vero in partem benigniorem interpretetur, urgeatque serius propositum, Deo i non offendendi deliberate, quo facto bona fide postmodum procedat. 9°. Suadeat, ut ad aliorum l>ene moratorum vitam attendat, eamque pro regula habeat etc.

201. *Observe II.* Scrupulosus t^o. non discurrat ab uno confessorio ad alium, sed stabilem habeat, cujus directioni se totum committat: 2°. Nihil sibi conscientia? ducat, nisi quod certo scit esse peccatum. 3°. Recogitet, tentationem sine libero consensu non esse peccatum, licere sequi opiniones probabiles. De_{vm} non præcipere impossibilia aut nimis ardua. 1°. Si quando dubium aut timorem non statim possit deponere, pergat bona fide, et ne unquam propterscrupulos negligat usum divinorum mysteriorum, seque privet gratia sacramentali. 5°. Fugiat otium, mentem alio avertat, et contemnendo potius, quam positive resistendo expellat inanes scrupulos. (?). Demum oratio fervens, fiducia in De_{vm}. sui humiliatio sint ipsi arma et media præcipua, queis dæmonem repellat, et a Patre luminum ac Deo tutius consolationis auctore, pacem et tranquillitatem animi impetret.

ARTICULUS II.

DE CONSCIENTIA IUGIDIOKE, TŪTIŪIÆ, PROIJAHI.IORE, PliŭJAiill.1 ET LXXA GENERATIO.

202. *Xulu I.* (Jircstio liant de Co.vscn mia sintcnlirnmu divei*siiale æqie accunlenlioneuuimuruni hodie celeberrima cl prope formidabilis eJ. Harpie ni inolfcnso pedein eadem versetur Theologus, nihil præsumat condemnare nisi quod damnat Ecclesia; circa id vero quod tolerat Ecclesia, ab omni censura el ipse abstinent ubique memor rnuluæ charitatis, venerationis ac debil® moderationis, quæ prima dos csl Theologiae Christiame, vinculum et character maxime pci*sonaruip Deo sacrarum ; idque juxta pmscripturn l.vxoc. XI. qui ad calcem Decreti sui, in quo an. 1671). 2. Martii edito complures opiniones sinistras huic noslrre quieslioni affines damnat, ita loquitur : *Tandem ut ab injuriosis contentionibus Ductores seu Scholastici, aut alii quicumque in posterum se abstineant, et ut paci et charitati consulatur, idem Sanctissimis in virtute S. obedientiæ cis præcipit, ul tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in Thesibus, Disputationibus et Praedicationibus, caveantabomni censura et nota, nec non a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec a S. Sede re cognita super iisdem propositionibus judicium feratur.* idipsum opinor a nobis hic præstitum iri, ubi sententia) probabilis ac probabilioris momenta ulrinque ponderabimus : *Tuliorismum*, absque censura tamen, impugnabimus: *Bigorismum* vero et *Laxismum* damnatum utrumque ab Ecclesia condemnabimus.

203. *Xota II.* Est autem præsens quæstio ejusmodi : *Quid feri debeat, et quid liceat in casu legis dubice , de cujus existentia vel non existentia nulla habetur certitudo?* ubi 1. sermo non est de diclamine conscientia? reflexo, quod juxta omnes esse debet moraliter certum; sed de directo, in quo se fundat diclamen praclicum. 2. Agitur hic solummodo de *honestate* et *inhonestate*. actionis an sit præcepta a lege, ita ut Cieri debeat; an prohibita ita ut debeat omitti; an permissa ita ul sil licita : neutiquam autem de valore v. g. Sacramentorum, aut de damno tertii, de obligatione judicis, de usu medicamentorum etc. 3. Agitur de sententia *vere* probabili, quæ nititur inolixo absolute et respective gravi:s?7np/icûe?· probabili, h. e. tam intrinseco quam extrinsece probabili : *certo* probabili, qualem esse affirmant multi DD., quamvis aliqui negent, qui non de probabilitate, sed de veritate sententiæ id enuntiant : *solide* probabili, quæ argumenta opposita probabiliter solvit : *practice* probabili, quia speculativa probabilitas hausta ex principiis generalibus. et a circumstantiis omnibus praescindens non sufficit; ac demum ita probabili, ul ei non opponatur *certitudo* sententiæ contraria?. 4. Si lex est dubia, sententia affirmans, legem exislere, dicitur *favere legi*: sententia opposita, quæ asserit legem speculative dubiam practice nullam esse, dicitur *favere libertati*. Clarius in suas classes hoc modo discernuntur sententiæ.

204. 1. Rigorist.e seu tltiokist.e rigidi ita contendunt : Si pro opinione favente libertati non militat molivum *moraliter certum*, illam quamvis inter

prolixibiles probabilissimam sequi non licet; sed tenemur sequi oppositam faventem legi. Ita Ahnaldus, Gerdeonhs, Qiesnellus, Sixxichil-s, aliique Jaxsemani; verum hæc dudrina ab Alex. Vlll. damnata est in prop. 3*.; Aon licet sequi opinionem rei inter probabiles probabilissimam.

203. II. Tdtioriste, qui dicuntur mitigati et catholici, tenent non licere sententiam sequi incertam faventem libertati, nisi illa sit *probabilissima*, vel unice probabilis, ita ut tollat omnes rationes sententiæ opposita' faventis legi. Tales sunt præprimis Galli pinres post oditam a Clelio Gallicano in Comitibus an. 1700. habilis declarationem, ubi de opinionum probabilitum usu dua' regnlæ statulæ fuerunt: P. ut in dubiis de salutis negotio, ubi æqualia ntrinque animo seseofferunt rationum momenta, sequamur id. quod tutius, seu quod est eo lh casu unice tutum: 2'. ut circa probabiles de Christiana doctrina sententias sequamur opinionem probabiliorē, et dictis Sanctorum ac DD. modernorum Theologi» magis consonam et concordem. Ex hac postrema deducunt sequentia: 1°. ut in rebus Theologicis ad fidei et morum dogmata spectantibus Theologos quidem etiam modernos audiamus, si tamen consonas SS. Patribus tradant sententias: SP. si ab eis recedant, harum opinionum inhibeatursus, nedum ulla eis tribuatur auctoritas: 3°. ut nemini liceat eligere eam sententiam, quam non veritati magis consonam duxerit: 4°. quoad praxin non liceat sequi sententiam, quam nec ipsi ut probabiliorē eligendam judicemus: 5°. ne quisquam in dubio salutis ad actum prosiliat, nisi ipso dubio, non ad nutum voluntatis, aut ex cupiditatis instinctu, sed ex recta ratione deposito. Praeterea non quidem ita aperte, tecta tamen fronte, TmoRiSMCM e cineribus suis resuscitare cupiunt, qui collapsæ veteris disciplina? Ecclesiastic» defensores, reformaloresque orbis Christiani videri volunt.

206. III. Probabilioriste docent, non licere sequi sententiam incertam faventem libertati, nisi illa sit *probabilior*, quæ nimirum una ex parte firmitioribus nixa est fundamentis. Ibi adverte, male a nonnullis definiri, *probabilius* esse verosimilius, magis appropinquans vero, magis conforme rectæ rationi; *probabile* vero esse id. quod est verosimile, minus appropinquans vero, minus rectæ rationi conforme: nam Iain. de verosiinilitudine spectat ad acceptionem probabilitatis philosophicam, de qua illud ex Philosopho commune adagium: *Multa falsa sunt probabiliora veris*: 2““. de veritate objectiva et reali intellectum, est aperte falsum: cum enim veritas consistat in indivisibili, siquidem adæquata confonntas cum ipsa re dicatur, constat non tantum aliquid non posse reipsa esse minus aut magis simile *verittiti*, sed neque veritati minus vel magis appropinquare. Idem est de tertio, scilicet de conformitate ad rectam rationem, de quo plura deinceps.

Probabilioriste aut forsantutioriske videntur esse PP. Dominicain statuto quodam Ordinis ad id obligati, in quorum Capitulo Gen. an. 16.ºG. celebrato aliqua in hanc rem sancita sunt, quæ tamen potius ad opiniones laxas, novas et parum tutas, quam ad Probabilism ipsi ante communem deserendum spectant. Inter eos priore seculo prodierunt quatuor viri, Jo an. Bait. Gonet, Vincent. Baron.. Contexson et Natal. Alexander, quorum lres priores nimiam fere amaritiem ubique produnt, ac Goxetus quidem, refe-

rente Augustino Michel, ob sūspicionem de collata cum Jansenistis opera a docendi inuiure semotus fuit. Vine. Baronii m examinavit et confutavit Cardenas in Crisi Theologica : Contensom m repressit Joan. Bannholzei. in Ethica Christiana : Natalis Alexandri placita Theologia; moralis dogmatica excussit ol contradictionis ac nullius roboris convicit P. Daniel in epistolis de hac materia ad eum editis.

Iluicclassi annumerandi sunt, qui ex PP. Carnelitis Discalceatis, ex ordine SS. Thim. de redemptione captivorum, aut ex ordine S. Francisci Probabilisni conlrariaulur : siquidem praecepta habeant de *Tutiorismo* aut *Probabiliorismo* sedando, prout maxime constat ex Directorio trium Ordinum S. Franciscian. 1688. Romæ edito. Plures item alii e Catholicis libere eligunt IToliabiliorismum, uti sunt e Societate nostra, praeter Comitolum et Piiilalettiim, Rf. bellus, Elizalde, Thyrsus Gonzalez Generalis S. J., Mi messa, Taberna, Damel. Gomes, Ehrenthréicii, Gisbert, et novissime Basslerus in *norma redi*, ac Ant. Mayer in Theol. schol. etc. Hos consule, si plenius edoceri cupias.

207. IV. Probabilistæ docent, sufficere ad hoc, ut quis sequi possit sententiam faventem libertati, si illa sit *vere, solide ac practice probabilis*, sive deinopposita favens legi sit probabilior, sive sit aequae probabilis; concedunt tamen, quod si opposita favens legi sit *unice probabilis*, et opposita favens libertati prose tantum habeat rationes leviusculas, hanc sequi non liceat, quia requiritur vera et solida probabilitas. Hæc de Probabilismo controversia in terminis necaSS. PP., nec a VV. TT. pertractata, sed fere circa medium Seculi XVI. in scholas introducta fuit; tamen Terillus de Conse, q. 22. a num. 4L adducit plures, qui benignam docuerunt ante 200, 300, 400 annos; S. Antonin, qui an. 1459. defunctus est. p. 1. tit. 3. c. 10. §. 10. reg. 4 ait: *Ex responsis, quæ videntur data ab Alberto M., habetur, quod frater simplex, vel quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis, quamcumque opinionem voluerit, dummodo alicujus Doctoris magni opinionem sequatur*; citatquepro hac sententia Hostiensem, Raym. de Pennafort, Petr. de Palude, Goffr. de Fontibus; item Xider, qui Seculi XV. auctor fuit, benignam tenuit, pro ea citans S. Thomam, Antisiodor., Humbert, et alios.

Quod vero Amicus et Lopez, quamvis ipsi Probabilistæ, dicant omnes fere antiquos esse pro sententia probabiliore, et Corduba, qui scripsit an. 1569., omnes Theologos convenire dicat, quod debeamus sequi tutiorem probabiliorem, non videtur obstare, cum Vasquez et alii plurimi dicant, benignam diu ante in scholis communem fuisse. Cæterum Sotus L. 6. de juslit. q. I. a. 6. ait: *Quando sunt opiniones probabiles inter graves DD., utram sequare, in tuto habes conscientiam*. Cordubam vero explicat Terillus, quod videatur velle, ut tota apparentia rationum ex principiis tum directis tum reflexis debeat esse probabilior, quod non repugnat Probabilistis. Dicitur autem Barth. de Medina Dominicanus primum proposuisse et affirmasse Probabilismum, in Expositionibus ad Summam D. Thomæ an. 1577. editis: ita Vasquez, Salas, Sanchez aliique.

208. V. Laxistæ dicuntur, quibus ad actionis licentiam sufficit quæcumque opinionis probabilitas, licet *tenuis et exigua*. sive *intrinseca* sive *exlrm-*

seen fuerit; atque ita nimium laxantes fræna conscientia» dicuntur in vort» libidini, petulantia» etc. Montaltius, Wendrochius, Sinnichius, Guntensoiitis, Conclus, Nat. Alexander, Concilia et alii horum similes, si in hunc Laxismum, vehit in corruptelam morum et sentinam omnium malorum detonarent, non esset indigne ferendum; siquidem hunc Laxismum ab Ecclesia damnatum Catholici omnes damnent et rejiciant: sic quippe habet prop. 3* ab Inuoe. X. confixa: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, site extrinseca, quantumvis tenui, modo probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Quod vero Jansenista» et horum fautores ubi contra Probabilismum vagum, noxium, disciplina* Christiana» inimicum insurgunt, vix ullos alios, quam Doctores e Societate procurant, et horum doctrinam unaque Probabilismum cum Laxismo confundant, id vel imperite vel malevole fieri constat ex utriusque discrimine, quod tale est.

Laxismes opinionis libertati faventis usum avide arripit, facitque licitum ex quacumque ratione, motivo et auctoritate: Probabilismus requirit motivum grave et solidum, auctores graves et classicos, nec unus dunlaxat sufficit, nisi omni exceptione major sit. sed plures desiderat, quos religio, fides, prudentia, doctrina et animus a sinistris affectibus liber commendant. Laxismes non curat censuras, non etiam principia certa sententiæ opposita. Probabilismus sollicite advertit, utrum propositio, quam tuetur, non pugnet cum auctoritate Ecclesiae, utut demum illa rationibus fulciatur; item an non obstent principia certa seu physica seu metaphysica etc.

209. *Observa I.* Probabilismum ab ortu suo usque ad an. 1636. et sic per 100 fere annos sententiam fuisse communissimam, inde conficiunt Probabiliste: 1°. quia Deschamps in quaestione facti circa opiniones probabiles an. 1639. edita, duo sibi sumpsit demonstranda: primum, quod Probabilismus non fuerit ortus a Jesuitis: alterum, quod Probabilismus inter auctores alius, maxime Dominicanos, fuerit sententia communissima. 2°. Quia ex omni ætate, statu et conditione afferuntur auctores typis editi Probabilismum tuentes, ab Arsdekin ultra 160., a Terillo 200, a Gobat superadduntur adhuc 25, plures etiam a Moya adjiciuntur, quorum aliquos designatos vide apud La Croix L. 1. n. 269. 3°. Quia a Valentia et Suarez jam ab anno 1393. hæc sententia vocatur communis, a Navarro an. 1567. communior; Thyrsis Gonzalez autem ipse fatetur, nullam fuisse sententiam, quæ cursu temporis non longo plures sectatores habuerit, earumque omnes fere Theologos usque ad an. 1656. traxisse in sui assensum; unde TERILLUS ait, pro Probabilismo assignari posse 40 auctores, ubi pro opposito affertur unus.

210. *Observa II.* Quod Probabilismus olim communior, hodie per secessum multorum a gradu communioris doctrina» exciderit, hujus probandi onus moderni Probabilistic secedentibus volunt incumbere; quippe nec Galili, aiunt illi, cum quibusdam Belgis tot et tanti sunt, ut reliquam orbis Catholici doctrinam faciant minus communem: nec Hassler ac Mayer, quantumvis in recentioribus ac modernis recensendis diligentes, tantam auctorum copiam accumulanti, quæ possit sententiæ communiori detrudere; quin postremi conatus eo tantum recidit, ut ne a Probabilistarum auctoritate penitus opprimatur. Præterea plura sunt in adversariis, quæ eorum auctoritatem haud

multum commendant: nam 1°. Janséniste numerum quidem faciunt, non vero auctoritatem: 2°. Qui statuto Ordinis ac pcepto ad Probabiliorisnum obligantur, nisi rationibus valeant, auctoritalem non aliam tribuunt, quam illius qui pcepti: 3°. Vix pauci secum et cum aliis conveniunt, qua ergo ratione sententiam contrariam communem constituent? Alii enim Rigoristæ uni damnata castra non obscure sectantur: alii Tulioristæ sunt: alii Probabilioristæ rigidi aut molliores: quin plures nec ipsi satis definiunt, quam pariem sequantur: denique multi non satis intelligunt principia Probabilisini, et vanum ejus simulacrum insectantur; statum controversial immutant, et si analytice res examinetur, sæpe in definitionibus dissentiunt: alii conviciis, non rationibus pugnant; ita Probabilistæ.

211. *Observa III.* Secessio multorum a communi sententia facta est variis de causis:

P. Fuit Jansenistarum fraus: cum enim isti in satyris, h. e. litteris ad Provinciam (quo nomine Perrerus quidam senator in suprema rei tributaria» curia Claromontii Arvernorum indicabatur) et hinc Provincialibus dictis, a Paschali sub Ludovici Montaltii nomine editis, ac deinde in nolis ad easdem litteras a Nicolio sub schemate Wendrochii additis, benigniorem in moralibus doctrinam Jesuitarum acriter sugillarent, et rigidiorum moralem obtruderent, duo fraudulenter intenderunt: 1° ut fulmen a Sorbona in Ant. Ahnaldum Jansenistarum principem sub an. 1636. vibrandum, tumultu aliunde excitato quasi obtunderent, fideles et Ecclesiam profligationi Jansenistarum summis studiis insistentem, objecto quasi novo Eridis pomo delinerent, et ab illa concitatione avocarent: 2° ut Jesuitis, quos acerrimos Jansenismi adversarios experiebantur, et tanquam sui delatores, atque apud Sorbonam et Pontificem actores putabant, invidiam ob corruptos per Probabilismum mores conflarent. Dixi: *la causa*: nam quamvis Palus Comitatus S. J. in Conciliis et Responsis moralibus an. 1609. editis (ex quo, quidquid habet Wendrochius rationum, desumpsit) et Andreas Bianchi S. J. sub nomine Candidi Philalethi Probabilismum prius oppugnassent, sequaces tamen aut nullos aut raros habuerunt, dum Jansenistæ primum per Paschalem et Nicolium se Probabilismo objicerent.

2*. Fuit sententiæ Probabilis sinistra definitio, et ad materiam omnem a quibusdam Probabilistis facta extensio, ubi tenuiter probabilia in numerum vere probabilium inferebantur, et usus probabilis sententiæ etiam Judici, Medico, administrantibus Sacramentalia, vel circa praejudicium tertii versantibus permittebatur; cum quibus Nostri nec majores, nec moderni, etiam ante propositiones ab Alex. VU. et Innoc. XI. damnatas, conveniebant.

3*. Fuit probabilitas pluribus propositionibus a quibusdam falso asserta, quarum 10 ab Alex. VII. et 65 ab Innoc. XI. tanquam scandalosæ et in praxi perniciosæ sunt damnatae. De his observa, editum an. 1689. Lovani fuisse libellum, qui demonstravit, has propositiones jam ante earum damnationem a IT. Societatis Jesu communi consensu rejectas fuisse.

A IIT I C I I I S

DE TUTIORISMO,

Præcoynila.

212. *Xala* I. Lex est voluntas legislatoris de eo, quod vult vel non vult fieri, manifestata : huic, si invincibiliter ignoratur ex defectu promulgationis vel cognitionis, actio repugnans dicitur peccatum materiale; formale peccatum dicitur actio contra vel praeter legem Dei cognitam. Lex *actualis* et *explicita* disertis verbis declarat, quid velit aut nolit fieri: *virtualis* et *implicita* continetur in alia lege universali, id quod vel per ratiocinium vel per legislatorem declarari potest : sic dum Christus præcipit sacramentalem confessionem, de ea legem actualem et explicitant dedit : an vero peccata certa, dubia, venialia, mortalia, an et quæ circumslantiæ sint materia necessaria confessionis, habetur tum ex ratiocinio, tum ex declaratione Ecclesiæ. Lex una deduci potest ex alia vel clare vel dubie; hinc datur lex *clara*, de cuius existentia, promulgatione, sensu et obligatione dubitari prudenter non potest, et lex *dubia*, de cuius existentia vel promulgatione, vel sensu, vel obligatione prudenter potest dubitari.

213. H. *Tutum est*, quod removet a periculo vel erroris, vel peccati, vel damni : *Tutius*, quod magis, *Tutissimum*, quod maxime removet. *Omnimode lutum* est, quod removet a periculo erroris, vel peccati tum materialis tum formalis. *Simpliciter tutum* est, quod removet a periculo erroris vel peccati solum formalis; dicitur tamen simpliciter tutum, quia error vel peccatum materiale non imputatur ad culpam, *Minus tutum* analogice dividitur in *privative* minus tutum, quod est idem ac non tutum, sive non licitum, nec reducibile sine errore vel peccato formali ad pravin : et in minus tutum comparatè, quod adhuc simpliciter tutum est ac per se infert securitatem; sic autem tutum tantum dicitur sub comparatione vel tuti omnimode, vel tutioris. Tutius est vel *positive* tutius, quod removet omne periculum erroris vel peccati, et est idem, quod omnimode tutum : vel *respective* tutius, quod removet vel a majore periculo simpliciter, vel a periculo majoris peccati : ut si Sacerdos inveniat moribundum dubie dispositum ad absolutionem, forte irritum facit Sacramentum absolvendo: sed forte peccat contra charitatem non absolvendo, eumque exponendo periculo damnationis; in hoc casu tutius est eum absolvere : vel *comparative* tutius, quod idem est. ac melius et perfectius. unde ejus oppositum non Omnimode tutum esse potest : sic Clericus ex patrimonio dives, tuto potest habere beneficium ; tutius tamen esse potest, nihil admittere ex fructibus Ecclesiæ ; sed de hoc sermo non est.

i L. II

21 L IU. Tzolæ vero universales luti, minus tuti el tutioris sunt sequentes: I". Quidquid in *speculativis* est certo verum, est omnimode lutum ab errore: quidquid in *practiMs* etiam favens libertati est certo licitum, est omnimode tutum a peccato, quia sentiendo quod est certo verum, aut operando quod

cat certo licitum, milium periculum quis habet errandi vel peccandi, sive formaliter sive materialiter. 2°. Quidquid in *speculativis* est tantum opinative verum, non potest esse nisi simpliciter tutum ab errore : quidquid in *practicis* est tantum opinative licitum, non potest esse nisi simpliciter tutum a peccato quia opinativa sunt incerta, et sic ista possunt a parte rei esse falsa vel illicita; ergo in his casibus homo se exponit similiter periculo materialiter errandi vel peccandi. 3°. Quidquid in *practicis* favet *liberali*, semper comparative est minus tutum, quia nimis removet a periculo saltem materialis peccati, cum possit ob stare lex quantumvis ignorata, et nimis tutum dicitur sub comparatione ad omnimode tutum vel tutius. 4°. Sive sit in se rerum, sive *opinalicum*, sive etiam *falsum*, quidquid tamen in speculativis favet *certi veritati* jam notæ vel fovet pietatem, tutius est ab errore; quidquid in *practicis* favet *legi*, tutius est a peccato, quia ita sentiendo vel operando magis adhuc receditur a periculo erroris vel peccati tum formalis, tum materialis.

Exemplum de *speculativis* sit circa veritatem jam certam et cognitam de generali carnis resurrectione; hac supposita quaeritur a T. T., num aliqui sint non morituri, adeoque non resurrecturi? Nonnulli affirmant, nonnulli negant. Sententia negans a S. Thoma dicitur tutior, quia etsi re ipsa falsa esset, eam tamen admittendo nullum esset periculum amittendæ illius certæ veritatis de universali resurrectione, ut in affirmativa. Exemplum de *practicis* sit circa quaestionem, an peccator post lapsum in peccatum mortale statim obligetur ad agendum poenitentiam? Sententia affirmans D. Boxavextre est tutior, negans 1). Thomæ minus tuta, quia prior favens *legi*, *pernitentium agite*, aliisque de non procrastinanda poenitentia, removet omne periculum peccandi.

215. IV. Incertitudo *minima* habetur, quando sententia est probabilissima, minor, si probabilior, *major*, si sit probabilis; etiam in probabilissima sententia potest pars opposita dare aliquam solutionem, et argumenta obmovere; hinc rationes sententiæ probabilissima) non sunt convincentes, proinde non certo illis adhaeret intellectus ; simulque adest periculum erroris et peccati. Inde est, quod Tutioristæ rigidi atterant, non licere sequi sententiam, tametsi inter probabiles probabilissimam, scilicet ob præsens periculum transgressionis; de hoc §. scq.

216. *Observa.* Quidam Probabilioristæ, prout arguunt Probabilistic, hallucinante! : 1°. quod distinctionem peccati in *materiale* et *formale* rejiciant, quam SS. PP. et usus tam diuturnus inter terminos technicos receperunt ; maxime cum per peccatum materiale nil aliud intelligatur, quam dum illi dicunt, esse quidem peccatum, sed non imputari ad culpam. 2°. Quod inter se confundant opinionem *Tutiores* et *Probabiliores*, tum quia tutiorilas major desumitur a majore recessu a periculo peccati, probabilitas autem majora firmiore motivo; tum quia tutius se tenet ex parte *objecti*, probabilius vero ex parte *subjecti* ; tum quia plures opiniones tutiores sunt minus probabiles, improbabiliores aut falsae, et contra minus tutiores reperiantur, quæ sunt probabiliores, probabilissima) etc. Exempla loco est Luoov. Habent, qui de Couse, c. 5. ad quaest. 1. quid est opinio tuta ? sic respondet : *est opinio*

moraliter certa. Idem C. 2. q. i. ait : *conscientia dil iditur in certam el incertam, seu in tutam, et minime lutam* ; ac si non liceret sequi sententiam probabilissimam inter probabiles : hæc enim cum sit incerta, eo ipso esset minime *luta*, secundum quam nullo modo agere liceret. Ejus item asserti lalsitas, illud unicum esse lutum, quod est omnimode tutum, patebit ex dicendis.

S

Discutitur Tutiorismus Rigidus.

217. *Dico.* Rigorismus ab Ecclesia damnatus est irrationabilis, et sibi ipsi in suis principiis non constat.

Prob. ta, n. Quia obligat sub præcepto ad observationem *legis*, quæ nobis non innotescit; ad hæc ipsam peccati notionem destruit, quæ est transgressio legis cognitæ; demum servatu vix. est possibilis, quia in plurimis non habetur certitudo moralis summa ; ergo nunquam liceret operari secundum id, quod favet libertati. 2^m. Quia hic Tutiorismus auget peccatorum pericula, suosque sectatores exponit periculo transgrediendi multas leges dubias, quas possumus existimare, non existere; ergo reipsa tutus non est, ac jure merito ab Ecclesia condemnatus.

Si aw 1°. Opinio quantumvis probabilissima non excludit periculum peccati : intellectus incertus, an sententia sit vera vel falsa, cum hac incertitudine agit eleligit periculum; ergo qui sequitur probabilissimam, peccat, quia recte dicitur amare periculum peccandi, 1°, qui sequitur incertum, quod potest esse falsum, ut si lex existât, quæcreditur non existere, 2°. qui novit posse dari legem, quodque non sequendo se exponat periculo peccandi.

R. D. .1. Periculum remotum et peccati materialis, quod vitare non debemus C. Periculum proximum, et quidem peccati formalis .V. Quod vero invincibilis ignorantia non excuset a peccato formali, cui ceu fundamento innituntur Rigoriste, damnatum est ab Ecclesia; vide n. 88. Hinc D. C. Si cognosceret certo esse falsum, quod sequitur C. Cum vero id non cognoscat .Y. Item, qui novit dari legem certam et obligantem C. Legem dubiam, quæ practice nulla est .Y. M

Si ais 2°. cum Sixxicii. S. Ac g. L. de utilitate credendi c. 11. sic ait : *Tria sunt velut finitima sibimet in animis hominum distinctione dignissima, intelligerp, credere, opinari. Quasi per se ipsa considerentur, 1^m. semper sim vitio est, 2^m. aliquando cum vitio, 3^m. nunquam sine cilio* ; ergo non licet sequi opinionem etiam probabilissimam, utpote quod semper vitiosum est.

R. 1°. S. Av g. loquitur de temeraria credulitate : ita enim semet l. c. explicat : *Eorum, qui opinantur se scire, quod nesciant, est profecto vitiosa credulitas.* ✕. D. .1. Opinari nunquam sine vitio, opinari temere et sine prudenti ratione C. Opinari ex gravi motivo Y. Sicut nec fides humana, ita nec opinio semper inducit ad vitium et errorem.

Si *ais* A°. Sint duo pocula, quorum alterum vino generoso est coronatum, de altero non constat, an sit veneno impletum; est tamen probabilissimum, non esse venenatum : in hoc casu imprudenter agit, qui poculo tutiori relictu

eligit alterum incertum; ergo etiam qui tutiore relictæ sequitur probabilissimam, quæ continet periculum transgressionis, voluntarie agit imprudenter, ac proinde vitiose.

II. .V. C. *Disp. est*, quia mors cum haustu poculi est conjuncta ita, ut ipsa veneni sumptio sit mortis accersio : sed actio posita contra legem incertam non est conjuncta cum peccato *formali*, ad quod cognitio legis requiritur : porro mea sententia et cognitio mutat, ne sit peccatum *formale* : sed mea sententia probabilissima de veneni absentia non mutat vinum veneno infectum, quod agit in hominem, non prout existit in intellectu, sed prout est a parte rei. Quippe peccatum habetur ex cognitione peccantis, et ita agentis contra legem cognitam.

§ in.

Pensantur Fundamenta Tutiorismi Mitiffali.

218. .Yota I. Tutiorisla Mitigatus statuit duo principia : 1°. Licet sequi probabilissimam faventem libertati, eo quod ubi est probabilissima, ibi est moralis certitudo, cum qua consistere nequit periculum peccandi. 2°. Non licet sequi sententiam faventem libertati, si non sit *probabilissima*, vel notabiliter, h. c. moraliter probabilior, et ut talis unice sit probabilis, quæ lationem oppositam omnino solvat; idque probant cum Rigoristis tum ex paritate de poculo venenato, tum ex ratione voluntariæ transgressionis legis, tum ex temeritate, quatenus Probabilidrisla aut Probabilista spernit offensam Dei, ductus commodo temporali.

Sed *primi*, quod statuunt, principii ratio equidem bona est, at nihil evincit contra Tutioristas Rigidos, contra quos tamen pugnare debet, eo quod hoc principium Probabilioristæ etiam et Probabilistic admittant; supponit autem, quod ex parte opposita favente legi sit tantum levis probabilitatis suspicio : alias enim opposita favens libertati non posset esse moraliter certa, cum sola certitudo elidat probabilitatem : atqui nemo Tutioristarum Rigidorum negavit, quod liceat sequi sententiam probabilissimam faventem libertati, si opposita favens legi nequidem sit probabilis; ergo nihil evincunt contra Rigoristas, ac insuper nituntur falso principio, scilicet quod probabilissimum ita elidat probabile, ut tantum maneat suspicio quaedam probabilitatis.

Quoad *secundum* eorum principium in eo solum discrepant a Rigoristis, quod hi negent, etiam tum licere sequi sententiam faventem libertati, si favens legi sit dubie probabilis; Mitigati autem desiderent ex parte favente legi certam et solidam probabilitatem. Dentium fundamentale eorum principium, *in dubio pars tutior eligenda est*, pluribus hic discutiendum est.

219. *Nota II.* Quæstio hic non est de dubio practice, nec de speculativo vincibili, sed de speculativo invincibili coque positivo. In dubio *speculativo invincibili*, sicut in sirnili ignorantia, siquidem obligatio inquirendi cognoscatur, homo primum diligenter inquirere veritatem tenetur, consulendo libros, Doctores, Pastores, a quibus quid faciendum sit intelligat. Ex his si certi nihil cognoscat, evenire poterit, ut vel rationes graves de pravitate ac-

tionis suæ habeat, el leves tantum vel nullas de ejus bonitate: vel ut habeat l'aliénés graves pro utraque parle ; si *primum*, ab operatione opoilcl abstinere : si *secundum*, alterutrumlieri potest, nempe : 1°. vel in hoe opinionum conflictu debet se reducere ad dubium practicum, et sic partem tutiorem eligendo pariter abstinere debet ab actione : vel 2°. debet sibi formare conscientiam de honestate actionis per electionem opinionis probabilis vel probabilioris, eam honestatem statuentis. In duobus prioribus conveniunt omnes : in duobus posterioribus variant AA. ; hinc in prieseus examinandum, an *necessario* pars tutior sil eligenda ; quod in §. IV. ad materiam legis restrictum investigari continuabitur.

220. *Dico*. In dubio speculativo invincibili non est obligatio eligendi semper partem tutiorem.

Prob. Obligatio unhersalis, in omnibus *dubiis speculativis* eligendi semper tutius, est *gravissima*, ut per se patet; est moraliter senatu fere *impossibilis*, quia cum infinita dubia passim in morali occurrant, difficillimum, foret, semper adstringi ad tutius cum libertatis restrictione : est moraliter *nécessitons* ad peccatum, et sicut Pallavicinus ait, pessima et perpetua causa peccati ac damnationis, quia cum stanto hac obligatione sen andæ essent leges fere innumera, quæ reipsa nonexistent, et contra quas tamen plurimi agendo frequentissime peccarent; fieret, ut laberentur in peccata *formalia*, quæ alias nequidem forent materialia, et hinc in æternam damnationem; ergo hujusmodi lex et obligatio non existit, prasertim cum non sufficienter probetur aut probari possit.

Conf. 1. Plura axiomata Juris hanc obligationem negant: sic ex R. J. in 6. dicit 18*. : *odia* (his juxta communissimam intelliguntur obligationes graves) *restringi, et favores convenit ampliari*; et Reg. 30. : *in obscuris* (hæc autem sunt dubia positiva) *minimum est sequendum* : Reg. 65. : *in pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*, item ex R. J. in II. dicit 56*. : *semper in dubiis benigniora praeferenda sunt*, et 128. : *in pari causa possessor potiirr haberi debet*, ex quibus tritum illud axioma ortum est, *in dubio melior est conditio possidentis*; ergo quod in quibusdam casibus particularibus in Jure expressis debeamus sequi tutiorem partem, non debet extendi ad quosvis alios casus, de quibus jura non loquuntur.

Conf. 2. Ex recepta omnium praxi : Nam

1°. Pontifices dispensarunt in volo solemnii contra tutiorem D. Thomæ, in matrimonio rato contra tutiorem S. Bonaventura et Scoti ; item cap. *Laudabilem, de Frigidis*, impotentes dicuntur posse experiri usum copulæ ad triennium, ubi tamen in dubio de valore matrimonii tutius foret abstinere.

2°. SS. PP. secuti subinde sunt sententiam minus tutam et faventem libertati contra tutiorem: nam orta inter Hier. et Aug. quaestione, an *simulatio* sit licita vel illicita? S. Hier, tenuit affirmativam, et pro ea laudat Chrys., Orig., Didym., Appollin., Euseb., Emiss., Theodorct. etc. ut patet ex epist. 11. inter Augustinianas. Orta quæstione, an *Digamus* sit impeditus ad suscipiendos SS. Ordines, vel non S. Hier, tenuit negativam minus tutam, et eam secuti sunt plures Episcopi, ut patet c\ ejus epistola ad Oceanum. Orta alia quæslionç, an licitum sit aliquando jurare? Augustinus tenuit minus tutam affirmativam, ut constat ex ejus Comment, in Ep. ad Gal.

c. 1.20; ctop. 154., atque alibi. Quamvis porro *senlenli'æ* horum *PP.* aliquæ nunc sint cai'læ, (amen ilia ætatc crant dubiæ, et quilibet alterius sententiam Ium ab auctoritate, tmn a ratione probabilem existimare debuerat.

3°. Principes scholarum sæpe secuti sunt minus tutam : instar omnium sit I).Thomas, qui I. 2. q. Hl. a. 4. docet, legem humanam non posse prai-riperc actus infernos, atque hinc non obstringi subditum ad obediemhim, fii ejusmodi actus pnecipiat ; 2. 2. q. 157. a. G. ad 3. docet, comestionem clec-luarii non violare jejunium; in 4. Dist. 29. q. un. a. i. docet, filium non teneri obedire parenti quoad matrimonium contrahendum, nisi quantum ipsum justa causa ad id coegerit; 2. 2. q. 185. a. 7. docet, Episcopum non teneri restituere ea bona, quæ sibi supersunt, nec expendere in usus pios, ex iis, quæ suo usui sunt destinata. Similia habes in 4. Dist. 17. q. 3. a. 1. ad 4. et ibidem a. 4. ad I. etc. in quibus tamen ejus sententia non est certa, sed lanium probabilis, qua' ab aliis oppugnatur.

Ie. Denique schola» Thoinistaruin, Scotistarum et reccntiorum de facto multas leucnl sententias *minus lutas*, aliis licet contradicentibus.

Conf. 3. Inter pios et timoratos confessarios æque ac fideles, ejusmodi Tutorismus non est in usu : 1°. Quamvis enim tutius sil abstinere ab *aucta-rio* præcise ex statuto Principis sine omni alio titulo, ii tamen tenent accipi pusse. 2°. Idem tenent circa quæstiones, an Clerici sint domini bonorum *suyer-luorum*, an superflua teneantur ex justitia erogare in pauperes. 3°. Ante defi-nitionem Corc. Lat eh. Scss. 10. sub Leone X. disceptatum fuit acriter, utrum *montes pietatis* sint usurarii? tutiuserat abstinere; attamen fideles sinescru-pnloet formidine suas eo pecunias elocabant. 4°. Ante Benedict. XIV. erat controversia de *jejunio* : si (ne hoc ipso, quod in abstinentia a carnibus, etiam in jejunio dispensatum? tum fideles sequebantur partem *minus lutam*; nunc vero ob declarationem factam non licet; si autem vim habet Tutorismus, fideles æque fuissent obligati ac nunc sunt, quod videtur prorsus intole-rabile.

Conf. L Tulioristarum sententia videtur repugnare prudenti œconomiae totius Ecclesie, cum certum sit, plures sententias minus tutas non solum delatas fuisse ad summos Pontifices, sed etiam ad Conc. particularia et gene-ralia, et nihil fuisse definitum. Benedict. XIV. nullas quæstiones subtraxit Episcoporum decisioni. Ipsum Tridentinum controversias plures tam specu-lativas, quam practicas non diremit, ut suam cuilibet senlentiæ probabilita-tem relinqueret, ac usum liberum: atqui si Tutorismus urgeret, Ecclesia foret causa ruinæ plurimorum, quia peccandi occasiones, quas facile potuis-set, suis definitionibus non sustulit, relinquens tot scandali petras, ut fideles facilius ac frequentius peccarent, quod valde absonum est; ergo praxis Patrum, Pontificum, Conciliorum, Scholarum, totiusque Ecclesie abhorrere videtur a Tutorisino. ■

221. *Obj. I.* Pontifices in variis Decretalibus *tutius* eligendum esse statue-runt, cljiixla id decreverunt; ergo Tutorismus fundatur in praxi. *Prob. .I.* Cap. di/audient. 12. de homicid. cum dubitatum fuit, an ex vulnere, quod Pres-byter cuidam de sua familia fortuito inflixerat, mol's illius sbcuta sil, ari ex antecedente iimrli', atque ideo Presbyter irregularitatem incurrerit, Cle-

conn nit injungere Presbytero memorato, ut in SS. Ordinibus mm ministret. Ex eadem ratione similia praecipuntur in e. *Significasti* 16., etc. *Petitio tua* 2i. cod. lit.

R. 1. *D.* ,1. Statuerunt eligendum *tutius* in dubio speculativo, quoad omnes rasmus, et secundum quamlibet circumstantiam .V. In dubio practice, vel quoad casus speciales, ubi aliunde advenit gravissima ratio pro tutiore, vel in circumstantiis, ubi Pontifex pronuntiavit ut iudex, aut consulens communi utilitati Ecclesia; *C.*

R. 2. Statuitur quidem cap. cit. lex specialis circa dubium patrati homicidii . qua incuratur irregularitas in reverentiam Sacriticii, et in odium homicidii; sed hoc non iit I". quasi illud, *in dubiis eligendum tutius*, assumeretur tauquam principium universaliter obligans; neque 2°. extendi huc debet ad irregularitatem ex aliis causis, el multo minus ad alias materias; 3°. nequidem extendendum est ad alia dubia de homicidio: quamvis enim l.xxoc 111. e. *Significasti.* jusserit Clerico injungi poenitentiam *ad cautelam*, qui non proviso equi cursu abreptus, mulierem obviam interfecit; is ipse tamen Pontifex c. *Dilectus filius.* 13. lit. cod. in similem infantis occisorem Clericum hanc poenitentiana non scripsit. Accedit c. *Is, qui* 18. de seni. Excomm. in G., ubi dicitur: *Irregularitatis, cum id non sit expressum in jure, laqueum non incurrit.*

Inst. 1. Cap. *Illud Dominus.* 5. de Cler. Excomm. Pontifex dicit, se facere misericordiam cum Episcopo Hildesheimensi, qui per Archiepiscopum Magdeburgensem, tauquam Sedis Apost. Legatum excommunicatus, divina tamen celebrasset, et coram se celebrari fecisset, licet is diceret Magdeburgensem non esse suum Ordinarium, sicque non credidisse, quod delegata potestate contra se procedi posset, praetermissa etiam terna commonitione; ergo tacite innuit, eum incurrisse excommunicationem, et hujus sententia* rationem affert: Quia in dubiis via tutior eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret. is tamen délaierai potius se abstinere, quam Sacramenta ecclesiastica pertractare.

R. Duplex Hildcsb. Episcopo dubium erat: I,lm *facti* au sil excommunicabis? cum vero per famam ipsi constaret excommunicationem in se lalani fuisse jussu el auctoritate Pontificis, dubium hoc erat vincibile, in quo vel *tutius* eligendum, vel adhibita diligentia deponendum, inierim vero abstinendum erat: S"" *juris*, an stante sufficiente notitia de excommunicatione, posset coram se facere celebrari divina per epikeiam, ob aliquod scilicet spirituale bonum et sub spe veniæ? sed ex dicendis constabit, quando lex vel prohibitio est certa, dubium autem tantum an detur excusatio vel exceptio, quod debeat observari lex et tutius eligi.

Inst. 2. Cap. *Juvenis.* 3« de Spousal. Ev g ex ii > P. decimal, nullum esse matrimonium . quod juvenis quidam contraxerat cum consobrina alicujus puellæ, quam idem juvenis necdum septennem prius duxerat, et cum < pia dubitabatur an habuerit copulam; pro ratione dat: *In his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*; ergo.

R. 1°. Aliud est esse *tutius*, aliud esse *certius*, qua voce Pontifex hic utitur; unde huc pertinere objectio non videtur. 2°. Sponsalia juvenis cum puella priore non fuel uni dubia, sed tantum dubitabatur an intervenerit copula, prout colligitui ex verbis capituli; *tum propter honestatem Ecclesiae, quin*

ipsa conjux ipsius fuisse dicitur, turn propter priodiclam dubitationem : nam quamvis puella fuerit septennis, tamen cum juvenis illius diceretur *conjux*, dis forsan lenlassel copulam, potuit inferri malitiam in puella supplevisse idaleni. Quia vero ante Conc. Thid. etiam ex sponsalibus invalidis, pneterquamob defectum *consensus* invalidis, oriebatur impedimentum publiæ honestatis, et hoc usque ad 4um *gradum* cum consanguineis dirimebat matrimonium, initum postea cum puella consobrina matrimonium erat certo nullum ; unde rursus huc non perlinet. 3°. Supposito etiam dubio, separatio matrimonii non erat pal's tutior, sed potius matrimonium, juxta e. *Licet ex tptadam.* 47. de Testibus. Quamvis enim diceretur etiam intervenisse in secundo matrimonio malam fidem juvenis, de quo tamen Pontifex nihil alfert; nihilominus quia bona tides aderat ex parle fœminæjdebuisset decidi ut juvenis quidem redderet, non vero peteret debitum, sicut in simili ca.su decedit Lieu s 111. 4°. Pontifex hic loquiturtantumde.se ipso ut judice; proin ex hoc casu nil aliud sequitur, quam quod jiindex in judicando debeat sequi tutius ac certius, non autem quivis alius in quovis dubio.

Inst. 3. Ratio Pontificis in praedictis casibus decidentis est. quia eligendum est tutius; ergo lex est universalis sequendi tutiora.

R. 1°. .V. C. Sicut rationes in Conciliis adhibitæ ad laciendos canones tidei non sunt canones ; ita rationes, quæ congruenter moverunt Pontifices ad facienda decreta, non sunt decreta. 2°. J). C. Est universalis regula mere consiliativa, aut principium congruentia·, ex qua Pontifices nonnulla decreverunt C. Regula per se ubique obligans, aut principium naturale omnino necessarium, a quo discedere nunquam sit licitum .V. Hinc in c. *Petilio tua* etiam dicitur : *cum consultius sit in hujusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare.*

Inst. 4. Nisi hæc lex statuatur pro regula generali, orientur maximal anxietates et remorsus conscientia·, prout indicatur in Clem. *Exici* de V.S.. ubi ortis inter FF Minores controversiis de variis circa suam regulam dubiis, Clemens V. ea resolvens inter alia sic ait : *.Vos itaque, qui in sinceris horum conscientiiis delectamur, attendentes quod in iis, quæ animæ salutem respiciunt, ad citandos grâces remorsus conscientia· pars securior est tenenda ; ergo.*

H. V. A. Sicut enim nimia austeritate in consiliis et opinionibus salus animarum inultum impeditur, ut ostendit La Choix L. I. n. 510., sic et per nimiam laxitatem; hinc debitos huic rei cancellos infra statuemus.

Ad rat. additam. R.Si verba Clementis continent præceptum, intelligenda sunt de dubio praeiico, quo videntur laborasse FF. Minores, ac inde habuisse graves remorsus. Cum vero id de universis dubiis ibi propositis non videatur dici posse, verba allata solum continent consilium quoad dubia aliqua speculativa, quod inde colligitur, tum quia respondet Pontifex, Minores non teneri observare omnia consilia Evangelica, quamvis in principio Regulæ ipsorum diceretur : *Regula et Vola FF. Minorum hæc est, scilicet I). X. J.C. Sanctum Euangelium observare* : tum quia negat, omnia vim habere præcepti. quæ in eorum regulis per verba *imperativi modi* proponuntur. In quibus responsionibus corte non declarat id quod tutius est.

inst. 5. L. *Tilia* 38. IL de auro, decisum, ut hærcdes ponant statuam argenteam, quamvis Seja voverit dunlaxat statuam 100. librarum, ct quidem ponendam in templo, in quo nonnisi signa area erant posita; ergo.

K. Molina, Suarez. Layman pro *irrea* legunt *aurea* ; inde vero infirmatur Titioiusmk. Sed tametsi legatur, *signa <vres>i*, lex pro hoc casu specialis datur, quia conveniens erat, hæredes ex gratitudine legata pia modo magis utili solvere.

222. *Obj. II.* Tota antiquitas docuit, in dubio eligendam esse partem tutiorem, adeo ut Vasquez ne unum invenerit, qui contrarium sentiat : atqui nee in re tanti momenti a communi eorum sententia recedendum, neque dicendum videtur, eos per plura secula omnes errasse ; ergo.

R. I. .V. J/. Nam imprimis plurimi veteres banc quæslionehi non attingunt : qui vero attingunt, non omnes tutius necessario eligendum docuerunt. Certe S. Antonin, p. 1. lit. 3. c. 10. §. 10. reg. G. dicit : *Eligere viam tutiorem, consilii est, non præcepti*. Minus lutam etiam eligi posse, docuerunt scholarum principes, ut constat ex num. 220. Quamvis autem Vasquez dicat, se neminem ex scriptoribus invenisse qui oppositum dicat saltem in *dubio juris*, sive de existenlia legis; id alii tamen invenerunt, ut dicitur seq. Cæterum antiqui hic dicuntur, qui scripserunt ante Medina», et sic ante 1577.

R. 2. .V. m. Nam certum est multas veterum sententias esse antiquatas, et fundamentum hujus sententiae, quod ignorantia invincibilis non excuset a peccato, damnatum est ab Ecclesia, quamvis Gerson L. de *vit. spit.* lect. 4. coroll. 3. dicat concordem sententiam. Quod vero Clerus Gallicanus l. c. propositionem 283m temerariam, scandalosam, perniciosam et erroneam, acSS. Patribus et antiquisDD. contumeliosam dixerit, qua quidam Recentior contendebat, omnia hodie esse melius examinata, et praesertim in materia morali libentius juniores quam antiquiores se legere et sequi ; tamen recte videtur Raslero in *norma recti*, disp. 3. q. 9. a. 5. ea nullam censuram mereri, si rite et intra suos limites intelligatur, nempe juniores simul acceptos melius discussisse quæstiones morales, quam antiqui communiter fecerint. Neque omnes antiqui ita censuerunt. Mulli falso innixi erant fundamento. Denique vel mullos veteres, vel plurimos ac fere omnes recentiores per 80. et plures annos errasse dicendum est. cum alterutrum videri possit necessario admittendum, w' H

Inst. 1. D. Thomas Quodl. 8. q. G. a. 13. dicit : *Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientium* ; ergo.

R. Difficultatem, quam hic textus et totus articulus affert, et ipsi adversarii solvere debent, et nos nonnisi ex antiquis solvemus. Dico itaque, D. Thomam loqui hic de conscientia vincibiliter errante ex motivo levi contra legem certam et claram.

Constat id 1°. quia S. D. l. c. sic pergit : *Quando dum sunt opiniones contraries de eodem, oportet esse alteram veram, et alteram falsam ; aut ergo ille (pii facit contra opinionem magistrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem; et sic cum facit contra legem Dei non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam*.

2°. Quia S. Antonin. l. c. reg. L hæc ipsa verba recitans ait : *Ibec rerto D. Thomæ non possunt intelligi nisi de bis, ubi manifeste patet ex Scriptura vel Ecclesie determinatione, quod sit contra legem Dei; et non de illis intelligit, ubi non apparet; alius sibi contradiceret eodem libro*.

3e. Quia Joannes Nideh Ord. S. Don, cævns vel antiquior S. Antonino similiter liMjiihiret addit, quod S. Thomas declaret scipsum Qimdl. 3. q. 4. a. 10. ubi ait : *In his rero, quæ pertinent ad fidem et bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri : in talibus enim ignorantia non excusat ; alioquin immunes a peccato fuissent, qui secuti sunt opinionem Arrii, Nestorii, etc.* Et infra concbidil : *Qui ergo assentit opinioni nlicujus Magistri contra manifestum Sciipturæ testimonium, sive contra id quod publice tenetur secundum Ecclesiam: auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari*.

Inst. 2. Plurimi recentiores idem principium adstnmnt; et Clerus Gallicanus posuit illud tanquam primam regulam in conventu an. 1700. celebrato ; ergo.

II. 1°. Eliam Clerus Gallicanus an. 1682. edidit declarationem, in qua ointra Pontificis potestatem ejusque infallibilitatem et supra CC. Generalia superioritatem definitum est, subscriptis 34. Episcopis, 38. Ecclesiasticis viris aliis; et tamen hæc declaratio ab ipsis jussu Innocentii XII. P. rescindi debuit, nec auctoritatem tribuit adversæ sententiae; ergo inulto minus convenitis hic auctoritatis habet, ubi nonnisi 10. Episcopi et 20. alii Ecclesiastici subscripserunt. 2°. Auctoritas Gallorum non ligat Germanos aliosque orbis Theologos; quin et eorum Declarationes strictam etiam Gallis-necessitatem non imponere, patet ex Conventu an. 1714., cui intererant 40. Episcopi, ubi in causa Constitutionis Unigenitus addentes Instructionem pastorem hæc habent : *Vos vos rogamus... quia bene scimus, quod non possimus hac super re vobis ullam obligationem imponere*; unde nec in Conventu anni 1700. id potuerunt.

223.06/. *III.* S. Scriptura pncipil 1°. ut *quasi a facie colubri* fugiamus peccatum, ejusque periculo nos non exponamus : 2°. ut mandata Dei *custodiamus nimis*, h. e. cum sollicitudine exquisita : 3°. ut homo pro peccato habeat, *quod non est ex fide*, sive conscientia dictante aliquid non esse peccatum : sed nihil ex his præstamus, si tutiora non sequimur ; ergo.

R. .V. m. Quia præstari omnia hæc possunt, si modo absit dubium practician, et ex diclamine reflexo moraliter certo operemur ; hinc 1. peccatum fugimus ut *colubri faciem*, sequendo etiam minus lutam, vere tamen probabilem aut probabiliorem, eum talis actio careat peccato, neque hominem exponat periculo formalis peccati.—2. D. *Mandata Dei sunt custodienda nimis*, li. c. cum exquisita sollicitudine, quæ scilicet excuset a peccato C. Quæ ad difficillima, incerta et periculosa fragilitati humanæ obliget .V.—3. .V. Quod non habeatur fides per conscientia dictamen practice practicum, et nioraliler certum.

Inst. Ipsi Gentiles posuerunt hanc regulam, quam refert Tullius L. 1. de Offic. *Bene preeeipiunt, (pii velant quidquid agere, quod dubites, an (equum sit, an iniquum, liem S. Antonin. l. c. reg. G. ait : Qui agit scienter id, de pio dubitat esse mortale, permanente dubitatione mortaliter peccat, etiamsi illud in se non esset mortale, sumendo proprie et stricte dubitationem, videlicet, prout rationes sunt (eque ponderantes ad utramque partem, nec macis (piis declinat ad unam, quam ad aliam ; ergo.*

,0/1. R. Manifeste apparet, confundere adveraarios dubium practicum

cum speculativo, et dietamen remotum eum proximo et practico; unde D. Posuerunt Gentiles hanc regulam de dubio practico C. Speculativo .Y,

J(2. R. S. ΑΥΤΟΑΙΥ. de eodem dubio practice intelligendus est, quia ibid, reg. 7. ait : *Inter duram et benignam circa praecepta sententiam, benigna est potius caleris paribus interpretatio facienda : quod etiam asserit Wh. heim. Hujus ratio est, quia praecepta Dei et Ecclesiae non sunt ad tollendam omnem spiritualem dulcedinem.* Sed de his mox uberius.

±21. *Observa.* Tutiorismi sectatoribus duplex incumbit obligatio gravissima : vel enim debent semper sequi tutiorem ; vel si illam sequi nolint, debent se conviucere certitudinis moralis circa sententiam *faventem libertati*, adeoque convincere se debent, quod nec immoderata quaedam allectio, nec mentis excæcalio, nec inadvertentia, nec præjudicium ipsos incitent ad amplectendam sententiam minus tutam. Hæc obligatio ipsos non solum in actione, sed etiam in usu privilegiorum premit. Inde patet, quam difficilis sit pravis sententiæ rigidæ : et quamvis tutiorem sequi tutius sit, hanc tamen sententiam reflexe tenere, net: tutius, imo nec salis tutum est.

Sunt vero dubia et certi casus, in quibus perinde omnes partem tutiorem sequi tenentur, nempe : 1°. universim in omnibus, in quibus, etiamsi adsit ignorantia invincibilis, nec pars probabilis nec probabilior etiam juvat ad hoc, ut obtineatur finis intentus, ad quem procurandum est obligatio; sic in iis. quæ sunt de *necessitate medii* ad salutem, etsi obligatio sequendi *tutius*, quia si circa illa erretur etiam invincibiliter, hoc nec facit nec facere potest, ut vel illud non sit medium necessarium salutis, vel ut reipsa ponatur, si quid substantiale desit. 2°. Speciatim in *conferendis Sacramentis*, ut patet ex Prop. 1. ab In hoc. XI. damnata. Idem est de *susceptione Sacramentorum*, quatenus hæc ad Sacramenti valorem et efficaciam spectat, nimirum in Sacramenti non sola honestas operationis attenditur, sed valor Sacramenti, qui non pendet ab opinione nostra, sed ab institutione Christi. 3°. Ubi non solum est periculum peccati materialis, sed etiam alterius *damni* vel *incommodi*, quia obstat lex aut charitatis, aut justitia»; hinc illicitum est bellum offensivum in dubio *juris* ; illicita explosio sclopeti in dubio *facti*, an id, quo collimatur, sit fera vel homo etc. *Excipe*, nisi cavendo alterius damnum, creares illud tibi ipsi : quia tum ordo charitatis permittit, ut proprium potius quam alienum damnum evites. 4°. Ubi *jure positivo* aliter est statutum, v. g. cap. *ad Audient*, supra cit. Huc reducitur, si quis ad hoc se ipse obligasset volo, vel ad id adstrictus esset per legem aut mandatum Superioris. 5°. Ubi est *contractus* vel *quasi contractus* initus ad eligendum tutius; sic Medici, Advocati etc. qui cum se obligarunt ad procurandam sanitatem, vel causae victoriam, hoc ipso se obligarunt ad media adhibenda, quæ judicant tutiora : qui enim operam illorum conduxerunt, intendunt finem suum, quantum possunt, tutissime assequi, ad quod nihil facit opinio probabilior etiam, nisi simul sit *tutior*. 6°. Quando *possessio* stat contra dubitantem; unde inferior dubitans an Superior juste imperet, tenetur obedire, quia possessio non stat pro libertate subditi, sed pro auctoritate Superioris, qui non debet sua potestate privari propter dubium subdito occurrens.

S IV.

Jh in Dubin Legis semper sit eligendum. Tutius ?

At <■ -

-A1

225. .Va/a /. Lex opponitur libertati, el vicissim : quia lex ligat hominem, etinoraleiu libertatem aufert, ne scilicet pro libitu suo utatur operatione; libertas vero hominem veluli solvit: unde constat legem se halære instar actoris, libertatem iustar rei. Ditletunt a nobis adversarii, dum dicunt leges præcedere libertatem hominis, adeoque eas, non vero libertatem in possessione esse. Sed falsum id est absque omni dubio : 1° de *lege humana*, quia antequam illa sanciretur, fuit homini libertas : 2*^l. de *lege divina* v. g. Mosaica el Evangelica, quia el antequam illa lex institueretur, libertas humana præcedebat : 3° de *lege naturali*, quia hæc cum ipsa humana libertate exislit, cum lex ejusmodi in præficus tantum principiis et conclusionibus demonstratis consistat.

Haec autem non sunt lanium intelligenda de exislentia reali legum, sed etiam de *promulgatione*, ubi hæc distincta sunt inter se. In promulgatione non authentica legis naturalis eliam libertas præcedit legem naturalem, priusquam ea deducatur ex primis principiis. Porro certum inde sequitur, legem non obligare, nisi existât ac promulgetur, adeo quidem, ut nisi certa sitcxislentia vel promulgatio, libertas maneat in certa sui possessione, sive homo sit certo liber ab omni obligatione, et sibi liceat sua actio.

226. *Nota II.* Communior TT. tenet, in *lege humana* dubia non semper eligendum esse tutius : 1°. Favet Jus Can., ubi e. fm. de Transact, dicitur : *In his, super quibus jus non invenitur expressum, procedas (ixquitale servata) semper in humaniorem partem declinando.* Reg. 57. de R. J. in G. *contra eum*, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.

2°. Jis Civ. nam reg. 192. de R. J. dicitur : *In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius.* L. benignius. 18. l^l. de Legibus : *Benignius leges interpretanda sunt, quo voluntas earum conservetur.* L. si fuerit. 10. ff. de rebus dubiis : *In ambiguis rebus humaniorem sententiam sequi oportet.* L. Amanus. 47. ff. de obiig. ct action. : *Ubi de obligando quærilur, propensiores esse debere nos, si habeamus occasionem, ad negandum : ubi de liberando, ex diverso, ut faciliior sis ad liberationem.* Hinc etiam Habert de Conse, c. i. ad Dices 2. Resp. 2. ait : *Fatendum tamen est inhgpolhesi, quod lex humana sil obscura, nec secundum communem TT. sententiam constet de mente Legislatoris, liberum et tutum esse in conscientia, amplecti alterutram ex oppositis opinionem.*

227. *Dico.* Non est obligatio, in dubio invincibili legis, etiam *divina? et naturalis*, eligendi semper pariem tutiorem.

Prob. I. Ad obligationem conscientia· requiritur in lege divina exislentia legis et promulgatio authentica, iu naturali saltem non authentica, utrobique clara et certa : atqui ubi est dubium probabile de lege divina vel naturali, non habetur exislentia el promulgatio authentica vel non authentica certa ct clara, ut per se patet; ergo in dubio non est obligatio sequendi legem, ct sic partem tutiorem.

Prob. pars P. .1/. Quia lex sine existenlia nequit esse : sine promulgatione lex non innotescit, nec habet completam rationem legis; quod tamen iutel- ligendmn est de legibus *formalibus*, quia virtmiles tantum promulgantur non authenticæ.

/W»./Hirsi3. Quia existentia et promulgatio legis naturalis sunt idem; ergo si conclusiones, sive praecepta secundaria ex primis principiis non deducun- tur, non existant : de primariis enim praeceptis natura? constat, ea evidenter cognosci debere et sic existere.

*Prub. pars 3**. Regula et mensura, qualis est lex. debet esse certa, atque ideo, ut ait D. Thom. 1.2. q. 91. a. 3. ad 3. *Leges humanae non possunt illam infallibilitalrm habere, quam habent conclusiones demonstrativa scientiarum; nec oportet, quod omnis mensura sit omnino infallibilis et certa, sed secundum quod est possibile in genere suo*, h. e. moraliter. Similia habet 2. 2. q. 60. a. 3. ad 1. unde constat, saltem moraliter certam esse debere existentiam legis.

Claram autem esse oportere constat ex c. *Erit autem*. 4. Dist. ex observa- tione Isidori, ubi dicitur: *Erit autem lex... manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat*; et 27. Q. 1. de viduis : *Aon debet nos inducere per legem obscuram vel dubiam ad id, a quo nos cohibere debet*, e. fm. de constit. *Constitutio Apostolicæ Sedis nihil debet obscurum vel ambiguum continere*, ubi Glossa V. *ambiguum*, sic ait : *Lex nullam obscuritatem conti- nere debet, ne per obscuram constitutionem in laqueum incidamus*. Vide etiam Gloss, c. un. de postal. Praelal. in G. V. *de ceclero*.; Abbatem et alios Cano- nistas in hunc locum.

Prob. II. Qui invincibiliter nescit legem non solum humanam, sed et di- vinam ac natiiralein. nor» tenetur actu secundo ad illam observandam, quia ignorantia invincibilis etiam juris naturalis excusat a peccato; et hoc ipsi etiam adversarii fatentur in dubio negativo : atqui invincibiliter dubius de lege divina et naturali, ut supponitur, invincibiliter nescit legem, sive habet ignorantiam invincibilem legis; ergo. *Prob. min.* de dubio positivo : invin- cibiliter moraliter dicimur nescire ea, de quibus non habemus sufficiens fun- damentum dicendi potius dari, quam non dari ; sed positive dubius non potest affirmare legem dari, neque etiam negare, et hinc non potest potius dicere eam dari; quia in dubio stricte sumpto rationes sese mutuo elidunt, neutra pars praevalet, et hinc non adest sufficiens fundamentum ad asseren- dam potius, quam negandam legem ; ergo.

Conf. 1°. Axioma est : *In dubio melior est conditio possidentis*, sive illius qui est in possessione : atqui in dubio legis etiam divinæ et naturalis libertas est in possessione, quia libertas praecedit existentiam moralem legis, habet se instar rei et defensoris, ac pro se praesumptionem juris, onus probandi transferens in alium, cum ipsa tantum se defendat ; ergo. 2°. A paritate in dubio legis humanæ.

228. *Obj. I.* Deui. 17. 8. etc. ait Deus: *Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris... et Judicium intra portas tuas videris verba variari] surge et ascende ad locum, quem (degit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes et ad Judicem,... quæresque ab eis, (pii indicabunt tibi iudicii veri- tatem; et facies quodeumque dixerint al docuerint le juxta legem ejus,*

tepierisque sententiam eorum , nec declinabis ad dexteram, neque ad sinis- trum; ergo in lege divina vel semper attingere verum, vel sequi debemus id quod est tutius.

H. V. C. Textus hic non est ad rem, tum quia agit de dubio vincibili, utpole quod poterat et solebat solvi a Sacerdotibus et Pontifice non multum dissito; tum quia non praecipitur, ut Jmhei, si summum Sacerdotem adire non potuerint, sequerentur tutius. Nos vero loquimur de dubio invincibili, et quamvis, quæ in moralibus Pontifex definivit, exacte observemus, tamen nec eum adeundi omnibus est facultas, nec illi omnia dubia dissolvendi voluntas, cum tot in ulramque partem sententiae probabiles sciente etiam Sede Apostouca habeantur.

Inst. 1. In pluribus Scripturae locis jubemur mandata Dei servare, et Deum diligere, quantum possumus : atqui hoc non fit, si in dubio legis non sequamur tutius, sicut amicus non dicitur diligere amicum, aut famulus servire domino, quantum potest, si omittat facere quod verisimiliter judi- cat placere amico, vel exigi a domino ; aut contrarium faciat; ergo.

It 1. D. M. Tenemur, quantum possumus absolute A'. Cum moderamine, b. e. eo saltem modo, ut caveamus omnem offensam formalem Dei C.

R. 2. V. m. Nam, ut Deus diligatur *ex toto corde* etc. aliud non requiritur, quam ut observentur mandata Dei nobis certo cognita, et nullum eorum deliberate violetur, per quod Deus offendatur; Deus autem non offenditur deliberate, si homo invincibiliter ignoret mandatum Dei , prout hic suppo- nitur, ubi mandatum incertum et dubium est. Praeterea nec amicus nec dominus pnidenter offenditur, siquidem amicus vel famulus speculative ac remote dubitet, aliquid velle amicum, vel dominum imperare, sibi ita pru- denter persuadeat, hic et nunc non velle, nec imperare; austerior enim et indiscretus esset, si in his circumstantiis illa nihilominus exigeret. Denique amicus et famulus sat certo sciunt alterius voluntatem.

Inst. 2. Matth. 7. 14. dicitur *-Angusta porta et arcta via est, quæ ducit ad vitam*: sed si non tenemur sequi tutiora, panditur via lata ad plurimas leges divinas negligendas, et porta coeli dilatatur ; ergo.

R. V. m. Nam imprimis leges Christianæ Religionis claræ et certæ circa dilectionem inimicorum, castitatem, justitiam etc. satis adstringunt introi- tum in regnum coelorum : neque debemus januam cœli tam arctam facere, ut faciunt adversarii, quia et Chr isti *jugum suave, et onus ejus leve*, Matth. II. 30. dicitur. Deinde agnoscitur etiam a nobis obligatio generalis, et in multis etiam circumstantiis specialis, inquirendi leges; hac vero diligenter expleta, si non inveniatur *lex* existere , prudenter judicatur legislatorem non velle subditum in tali casu esse proximo obligatum. Unde nihil hic laxitatis occurrit, cum in sententia opposita nimium arctetur via salutis cum peri- culo et damno plurimorum.

Inst. 3. PP. idipsum docent : Tertull. L. de spectae, c. 20. *Erramus; nun- quam et nusquam excusatur, quod Deus damnat: nusquam et nunquam licet, quod semper et ubique non licet: hæc est veritatis integritas, et quæ ei debe- tur, disciplinæ plenitudo et æqualitas timoris, et fides obsequii, non immu- tare sententiam, non variare iudicium.* Iren. L. 3. cont. hier. c. Qui ad inventionem missi erant errantium Apostoli... utique non secundum pressen- tent opinionem colloquebantur eis, sed secundum veritatis manifestationem.

Clem. Alex. !.. 7. Strom. circ. fin. lore *Domini erudimur ad agnitionem veritatis... magis declinamus ad ea quæ sunt opinabilia, etiamsi sini contraria, quam ad veritatem : est enim austera, gravisque ac severa.* S. Leo ep. 10. ad Flavian, c. 1. *Quid iniquius, quam impia sapere, et sapientioribus Doctoribusque non credere? sed in hunc insipientiam cadunt, qui, cum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad Propheticas voces, non ad Apostolicas litteras, nec ad Evangelicas auctoritates, sed ad semelipsum recurrunt. Sed ideo magistri erroris existant, quia veritatis discipuli non fuere; ergo.*

R. Neque per hoc semper attingitur veritas, quod sequamur tutius, cum hic sæpius observetur lev quæ nunquam extitit. Specialiter autem Tertull. loquitur de legibus claris et certo cognitis. Irén. de veritate Evangelica certa, et ex signis credibililatis perspicua contra falsas persuasiones hmrelicorum. Idem dicendum de Clemente contra inanes gentilium opiniones scribente. S. Leonem de eodem loqui ex ipsis verbis constat, incusatquo dubium et ignorantiam vincibilem, quæ per sinceram inquisitionem veritatis deponi potest. Cæterum, quod a Clemente de austeritate dictum, circa id observa locum S. Ambros. in Ps. 118. 38. dum ait : *Sunt etiam in nobis, qui habent timorem Dei. sed non secundum scientiam, statuentes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere. Timor in eo est, quia videntur sibi consulere disciplina, opus virtutis exigere: sed inscitia in eo est, quia non compatiuntur naturæ, non æstimant possibilitatem.*

229. Obj. II. Si *lex dubia* non obligaret; ergo quia non est sufficienter promulgata : hoc non, quia si non esset promulgata, non esset lex, quod falsum est; quia tunc lex inciperet esse quando cognoscitur, et desineret esse lex, si quis ejus oblivisceretur. Conf. 1°. In dubio practice lex obligat; ergo etiam in speculativo. Conf. 2°. Certus de existentia legis particularis, et dubius an casus sit exceptus, tenetur obedire legi ; ergo etiam certus de lege universali, qua Deis jubet servari omnes leges : et dubius an hæc vel illa lex existât, tenetur eam servare.

R. D. J/. Non obligaret, quia non est sufficienter promulgata promulgatione authentica .V. Non authentica C. Nempe quamvis voce et scripto olim leges divinæ satis promulgate sint, tamen earum notitia a pluribus invincibiliter non habetur, ex cujus defectu oritur eas non obligare.

Ad Conf. 1. *Disp.est* : In casu dubii practici non tam obligat lex dubia, quam alia reflexa certa, quæ prohibet agere cum dubio practico; non autem datur lex certa obligans ad non agendum cum dubio speculativo.

Ad Conf. 2. *Disp, est* : in primo certa est lex, et tantum dubium an non *per accidens* aliquis excusetur; ergo pro lege tamdiu est præsumptio, donec moLivo fortiori elidatur. In secundo est quidem lex universalis etiam certa, jubens servari omnes leges certas, non vero obligans ad servandas etiam dubias leges, nec præsumptio de hac universali adesse probatur.

Inst. 1. Qui agit contra *legem dubiam*, exponit se periculo peccandi, Delm offendendi, et salutem amittendi: atqui hoc ipsum est peccatum; ergo. Conf. 1. Qui explodit sclopetum versus id, de quo dubitat an sil homo vel fera, peccat ob periculum: ergo a pari. Conf. 2. Plus est offendere Delm et

perdere eelpsum, quam occidere hominem; ergo si poslrernun non licet, minus primimi licebit.

II. I). .1/. Exponit se periculo peccandi materialiter *Tr.* formaliter .V. Jam tero non debemus omne periculum cujusvis peccati etiam materialis vitare, neque etiam sequi liceret probabiliiores vel probabilissimas mimis tutas, sed deberemus ubique amplecti certas et veras, quod sæpe impossibile est, nec omnes adversarii exigunt.

Ad Conf. 1. *Disp.esl* : in *primo* non est tantum periculum peccati materialis, sed etiam gravis damni alterius, quod non potest amoveri per opinionem etiam probabilissimam; imo certa est lex non jaculandi cum periculo occisionis.

Ad Conf. 2. R. 1°. .V. A. Occisio enim hominis etiam est offensa Dei. 2°. D. Non licebit primum, nempe Deum offendere formaliter C. Materialiter, scilicet in dubio de materiali peccato Ar.

Inst. 2. Possessio slat pro lege, cum semper obligata Deo fuerit libertas nostra juxta illud Davidis Deum alloquentis : *O Domine, quia ego serous tuus, et filius ancillæ tuæ*; et quia solis Anabaptistis reclamantibus Ecclesiæ auctoritas pravenit usum nostræ libertatis. Neque hic urget paritas de lege humana, quia ex legislatoris humani silentio præsumitur, eum consentire in oppositas legis interpretationes, et contra humanam legem etiam præscribi potest; ergo.

R. D. Possessio stat pro lege promulgata et certa C. Pro lege vel non promulgata, vel incerta, et de cujus existentia vel promulgatione positive dubitatur .V. Textus Davidis nihil probat, cum non evincat dari legem Dei certo in omnibus casibus. Anabaptistarum error non est, quod dicant leges Ecclesiasticas dubias et obscuras non obligare; sed quia dicunt, non dari potestatem superiorem hominis in hominem legitimam. Porro data disparitas quidem valet, ne dicamus contra legem Dei vel naturæ claram et apertam licere agere, sicut id contra divinam fit in assignatis casibus; ubi vero dubia lex est, eadem, quæ de humana affertur ratio, valet pro divina et naturali. Cæterum neque Deus est *homo austerus tollens quod non posuit, et metens quod non seminavit*.

Inst. 3. Libertas est jus rem hanc vel illam faciendi pro arbitrio : atqui in dubio de lege homo non habet illud jus, quia qui dubitat an sit obligatus ad unum, non habet jus laciendi quod lubet, cum alias se exponeret periculo non faciendi id, ad quod obligatus est; ergo.

R. Promissa inquirendi diligentia debita, et nihilominus manente dubio de legc.V. *m. et rationem*; postremum de periculo D. Exponit se periculo non faciendi id, ad quod proxime et iraputabiliter est obligatus .V. Ad quod tantum remote et non impulabiliter est obligatus C. Lex dubia autem stricte, proxime et in actu secundo non obligat, et hinc actio contra ejusmodi obligationem est tantum materiale peccatum.

Inst. 4. Axioma illud, *melior est conditio possidentis*, præcise oblinet in materia *justitiæ*, non item in aliis; ergo nihil inde probatur.

R. .V. J. Nam dubius v. g. de *volo* non tenetur, quia libertas, quæ juxta l.. 122. if. de R. J. omnibus rebus est favorabilior, in possessione est; sic in dubio an valeat matrimonium, tenetur conjux reddere debitum, quia pro allero bona tide petente est possessio. Ratio autem est, quia ideo in materia

justitiæ, licet res sit divisibilis, melior est conditio possidentis, quia possessor, præter jus dubium si vult æquale cum allero, habet titulum certum possessionis: atqui in materiis aliis, ubi plerumque est res indivisibilis, præter obligationem dubiam habetur certus titulus possessionis de libertate, aut alio; ergo. *Conf.* In dubio negativo legis melior est conditio libertatis possidentis; ergo et in positivo.

Inst. 5. Ideo in materia *justitiæ* melior est conditio possidentis, quia possessor legitime præsumitur esse verus dominus rei, quatenus moraliter meum est, quod penes me est: sed quaecumque possessio tingatur, non potest extra materiam *justitiæ* hanc præsumptionem facere quæ faveat libertati, sic dubius de *eoto*, quantumvis illi faveat possessio libertatis, per hanc non potest præsumi non vovisse; item dubitans, an hora 12* inter diem jovis et veneris sonuerit, non potest habere ex possessione libertatis præsumptionem de rei veritate, an nempe sonuerit, vel non; ergo.

R. 1). *in.* Non potest præsumptionem facere de casu vel titulo particulari C. De universali titulo ad deobligationem .V. In utroque habetur paritas: nam in materia *justitiæ*, quia homo habet aliquam rem penes se, dicitur possessor, et quia est possessor, præsumitur esse dominus, sive habere jus eadem re utendi pro libitu, et ne in hoc usu prohibeatur; non tamen determinari potest ex hoc, an rem invenerit, an legitime emerit, aut alio jure acceperit, neque ad id probandum tenetur. Similiter, quia lex est libertate posterior, homo dicitur liber in omni casu, ubi lex vel non existit, vel illi certo non innotescit, quia est liber et habet facultatem non obligatam ad hoc tantum, sed immunem ad hoc vel illud; quamvis autem ex eo determinare non possit, an v. g. *votum* non emisit, hora sonuerit, nihilominus habet jus utendi sua libertate, sive agendi hoc vel illud, nec ab hoc jure per dubium exortum, aut rationem probabilem contrariam dimoveri potest, sicut nec possidens per simile quid a suo jure re utendi deturbatur. Quin ut inde dejiciatur, clare et certo probari debet legem adesse.

Inst. G. Possessio debet dici stare pro lege, tum quia homo ex natura sua est subjectus legi divinæ et natui ali, tum quia præsumitur pro lege in dubio.

R. .V. A. *Ad Prob.* 1. D. Semper est subditus legi quoad obligationem remotam C. Proximam et in actu secundo .V. Homo quidem nunquam liber est a potestate Superioris; est tamen liber a potestate speciali, quando non existit: est enim proxime liber ab obligatione legis existens, si simpliciter ignorat eam existere: denique est etiam liber, si tantum habeat probabilem notitiam legis, quia hæc notitia non sufficit ut libertas proxime ligetur: ut enim hoc fiat, lex non tantum debet existere in se, sed etiam in conscientia subditi, quia debet operari juxta legem, et illam habere tanquam regulam proximam morum, sive per dictamen conscientiae certum applicatam.

Ad Prob. 2.1). Præsumitur pro lege in dubio an lex existat .V. An cesset obligatio C. Præsumptio non est, nisi pro eo, quod supponitur aut præsumitur esse: quia supponitur fuisse aut debuisse esse; jam vero si dubium est an lex existat, non potest supponi, quod sit: neque ex eo, quod Superior jubere possit, sequitur quod jubeat; ergo non potest præsumi pro lege. Supponitur tamen voluntas subditi *proxime* libera, sive proxime non ligata; ergo pro libertate debet esse præsumptio.

Inst. 7. Cap. Dominus. 2. de secundis nuptiis: et c. *Inquisitioni tuæ.* il,

de sent. exconun. dicitur, quod conjux post contractum etiam bona fide matrimonium, oborto dubio de ejus valore tantum possit reddere, non vero petere debitum : atqui licet hic stet possessio pro libertate et matrimonio, tamen ob dubium prohibetur uti hoc jure petendi ; ergo.

II. 1. *Cap. I.* loquitur de iis, qui nupserunt cum dubio an priores uxores sint mortuæ, ubi possessio fuit pro *primo* matrimonio, non pro *secundo* et libertate.

Cap. 2. dicitur a Laymann esse de eo, qui contraxit mala fide vel ob non adhibitam diligentiam habuit dubium vincibile; ergo ex neutro habetur possessio libertatis.

R. 2. Transmissa bona fide dici potest, petitionem debiti non esse prohibitam jure naturæ, sed ex specialibus Pontificum Decretis, sicut statuta est *irregularitas* in casu dubii homicidii; ratio autem, cur Pontifex concesserit reddere, prohibuerit petere debitum in hoc casu, assignari potest tum possessio matrimonii, tum quod minus malum in reddendo debitum eligatur, quod esset contra castitatem, ad vitandum majus malum in denegando, quod esset contra justitiam. Prior tamen responsio praevalet, unde communior est, iu bona fide conjugem post sufficientem diligentiam adhibitam etiam debitum petere posse. Dixi *post sufficientem diligentiam adhibitam*', licet enim sicut possessor alius exorto dubio non debet abdicare nudam rei possessionem, sic nec maritus conjugem expellere; tamen sicut possessor per se non potest inierim re pro libitu uti, praesertim si talis usus ipsi non esset licitus, casu quo sciret rem non esse suam, sica pari se habet.

230. *Observa:* Regulæ pro deponendo dubio ex prædicto axioma statui possunt sequentes: pro *dubio Juris*, P. Si dubitas, an id, quod potest inducere obligationem, existât, v. g. *votum, juramentum, ætas requisita ad jejunandum, lex clc.*, non obligaris; *ratio* est, quia certum est, quod ante id fueris liber ab illa obligatione; ergo certa libertas tua non tollitur per dubium superveniens. 2*. Si dubitas, an *obligatio* cesset, an illi satisfeceris, an ab ea excuseris etc., obligaris ; *ratio est*, quia certum est obligationem adesse, dubium vero an cesset etc.; ergo per dubium non tollitur.

Pro *dubio Facti* regula P. est: In dubio factum non praesumitur, sed demonstrari debet ; desumitur ex L. in bello ff. 12. de captivis et de postliminio. 2*. Quando aliquid, scilicet principale, factum est, præsumptio est pro valore actus; desumitur ex L. in contrahenda, ff. de R. J. 3a. Factum praesumitur, si hæc præsumptio sit ei favorabilis qui facium affirmat ; non autem si delictum vel defectus sit; hæc omnia tamen secundum dicta iu dubio *Juristic* certitudine dubium præcedente mensuranda sunt.

Quæstio: An liceat sequi sententiam certo et practice Probabilem, minus Tutam?

231. Vota. Ut conficiatur nostra adversus Tutio iustas sententia, necdum hic comparamus probabilem cum æquea Ut magis probabili ; sed ab isto conclusu pnescindentes, unice quaerimus: an ex eo præcise non liceat sequi sententiam aliquam certo et practice probabilem, quia est contra legem, et sic minus tuta? ubi supponitur, conscientiae huic direclæ accedere dicta in

is

H
ii
..

conscientiæ rellexum moraliter certum. \idelur autem hæc assertio rite deduci ex antecedentibus, eum licitum sit quod nulla lege prohibitum est : sed nulla datur obligatio, vel semper sequendi tutiora, vel semper in dubio speculatis o abstinendi ab actione; hinc

232. *Dico*. Licitum est sequi opinionem certo et practice probabilem, licet minus tutam.

Prob. 1°. Sequens opinionem certo et practice probabilem agit *prudenter*, quia ex motivo gravi ; et est lusus a *peccato formali*, quia lex dubia et obscura non ligat libertatem; ergo licite agit. 2°. Damnata est ab Alex. VIII. hæc Propositio: Aon *licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*; ergo licet sequi opinionem licet minus tutam at certo probabilem, tum quia qui docuerunt hanc propositionem, Wendrochius in nota P. ad episl. 5*®. Proxinc., et Sinighius in Saule exrege L. 2. c. 27., non dixere illicitum sequi probabilissimam et magis tutam sive faventem legi; tum quia aliunde etiam constat, magis lutam etiam improbabilem esse licitam. 3°. Si non licet sequi opinionem certo probabilem, nec licebit sequi probabilissimam, cum et huic, utpote adhuc intra probabilitatis lineam constitutæ, possit subesse falsum ; ergo.

Conf. 1°. Licet sequi etiam in practices opiniones D. Thomæ et Bonaventuræ, quorum doctrina a Sede Pontificia approbata et ab Ecclesia recepta est: sed uterque plures habuit opiniones minus tutas et tantum probabiles, sæpe alter alteri contradixit, et alteruter pro libertate resolvit, imo Cardenas p. 3. Cris. Tr. I. Diss. 56. c. 8. n. 171. paratum se ait ad texendum catalogum ex D. Thoma plusquam 200. opinionum ejusmodi ; ergo.

Conf. 2. Sequeretur 1°. errasse omnes scholas et scholarum principes jam a sex seculis, qui tradiderunt sententias plurimas tanquam in praxi tutas, licet fuerint minus tulæ. et tantum probabiles aut probabiliores : 2°. Comburendos esse omnes libros, in quibus continentur decisiones morales vel juridicæ tam Auditorum Rotæ Romanæ, quam TT. et JCtorum, quarum plures clsi probabiliores sunt minus tute: 3°. Errare omnes rudes, qui Doctorum sententias aut confessoriorum opiniones minus tutas sequuntur: 4°. Homines semper ad difficillima, et spectatis hominum infirmis viribus ad impossibilia adigi, si vel semper tutius, vel ubique verum ac certum sectari debeant. Adde, quod ipsi adversarii practice revocent, quod speculative docent, ut in illorum lucubrationibus ostendi potest.

Si *ais* Ie. Chrius vs Joan. 1 L G. ait : *Ego sum veritas*, non probabilitas : — Prov. 1 L 12. dicitur: *Est via, quæ videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad mortem*, et talis via est probabilitas ; — dein non esset opus in nostra sententia rogare Dei pro *veritate*, sed sufficeret rogare pro probabilitate. quod falsum est : — denique hærclici plerumque solent laxare viam salutis, SS. PvTREseam restringere; ergo et hos oportet eam restringere.

R. *Ad* 1. Chrius vs etiam non dicit: Ego sum certitudo, ignorantia, aut error invincibilis ; ergo nec hæc licet sequi. Veritatem haud semper scire possumus; sufficit ergo certa probabilitas.

R. -1C/2..V. quod probabilitas sit via voluptatis et ambitionis, de qua ibidem

sermo est, et <pue hominibus carnalibus videtur vincibiliter justa, et ducit ad mortem.

H. .h/3. .V. *assertum et retorq.* in ignorantia invincibili. Si veritatem habere possumus, eam indagare cl Deum rogare tenemur.

H. *Ad 4. Tr. .1.* quia Pharisæi Mattii. 23. et Aci. 15., item Eiicratitæ, Montanista, Novationi alique, demum moderni Gneci schismatici quoad jejunia ultra modum rigidi erant. *I). C.* Oportet restringere ad limites prudenti» et rectæ rationis *C.* Ad nimium rigorem vel majorem perfectionem *Subd.* Sub consilio *C.* Sub præceptū .V.

S» *ais 2º.* SS. PP. tutius præcipiunt, et opinionem probabilem rejiciunt : S. Arc. relatus can. *Si quis autem 4. de Pœnil.* Dist. 7. ait: *tene certum, dimitte incertum*; L. 1. *de ntilil. cred. c. 11.* ait opinionem nunquam esse sine vitio, sed eam deberi *errori*. S. Beil x. *Tr. de præc. et disp. c. 14.* docet : *Ll interior oculus vere simplex sit, duo illi esse arbitror necessaria, charitalem in intentione, et in electione veritatem.* S. Tjio m. q. 18. *de verit. a. 6.* ait, penitus nullam opinionem (consequenter nec probabilissimam) habuisse locum in statu innocentiae ; L. 7. *Eth. lect. 2.* dicit dubium non solvi, nisi inventione *veritatis* : *hæc, ait, est vera solutio dubitationis, cum invenitur ijuid sit verum circa id quod dubitatur.*

R. A. A. *Primus* textus ex homil. -41. inter 50. desumptus agit de dilTerentibus poenitentiam usque ad mortem , aitque se eos non posse reddere securos, quia incertum est an veram poenitentiam agant, sicut David ; *Secundus* non agit de opinione vere probabili, sed de temerario judicio ; nam ibidem ait. *Opinari autem duas ob res, turpissimum est; quod discere non potest, qui sibi jam se scire persuasit, si modo illud disci potest; et per se ipsa temeritas non bene affecti animi signum est.*

S. Bern, loquitur de oculo perfectissime simplici, sive simul reipsa bono et prudente, et sic de eo qui evitat tam materiale, quam formale peccatum; aeternum ibidem addit, voluntatem esse etiam bonam et laude dignam, licet malum materiale in actione subsit; stat ergo pro nostra sententia.

S. Thom.e ratio quoad *primum* assertum non fuit, quod opinio probabilissima non sit licita, sed quod in illo statu non habuerit locum, quia ibi non potuit aliquid affirmari nisi ex motive infallibili, nec quidquam cognosci nisi secundum certitudinem, ut ipse ait, quod tamen statui nostro non convenit. Quoad *secundum* adverte, aliud esse dubii *solutionem*, aliud *depositionem*. Dubii quidem completa et ultimata solutio, quæ rei discussione peragitur, non nisi veritatis inventionem habetur, et de hac loquitur hic D. Thomas, ut patet ex integro textu, alioque loco in 3. Dist. 17. q. un. a. -4. *Depositio* autem dubii hoc non exigit, cum intellectus ex voluntatis imperio cl physice cl moraliter possit eligere probabilem opinionem, et sic deponere dubium. Motant hic Probabilist.e quorundam Probabilioristarum malam lidem, dum in citatione hujus textus post τδ *verilm*, addunt *vel cerosimilius*, de quo tamen nec littera in libris S. Thom.e apparet.

Si «is 3º. Probabilitas non potest esse regula operationis, quia judicium directum stat cum formidine; quale autem est judicium directum, tale est rellexum, nisi nova circumstantia aut ratio accedat. Item in tali operatione adest *dubium speculativum*, ex quo semper oritur practicum ; qui vero dubi-

tat an lex existât, et agit contra illam, eligit hanc operationem, sive lex sit, sive non sit ; ergo peccat.

R. *Ad* 1. Qui agit juxta practice el certo probabilem non operatur cum formidine morali et practica, sed tantum *speculativa*, sive de judicio remoto et directo ; ac proin non habet quidem regulam operationis materialiter, attamen formaliter bonæ, ad quam sufficit quod nova circumstantia sive ratio $\gamma \leq \lambda \gamma \ll$ accedat.

R. *D.* Adest dubium stricte dictum, sive actualis fluctuatio animi A'. Late dictum, scilicet scrupulus el formido de opposito, quæ potest etiam conjungi cum actuali opinione de una parte C. Quin potest elici judicium mediate certum pronuntians v. g. : probabile est legem non existere ; hinc falsum, quod ex illo oriatur semper dubium practicum. Qui *speculative* dubitat, potest speculative probabiliter judicare legem esse vel non esse : ubi si dictamen non formetur, manebit dubium, et liet practicum : si autem aliunde judicet quod possit licite operari, jam non vult, sive lex sit, sive non : sed potius reveretur legem abstracte sumptam, et vellet non agere contra legem in concreto, si sciret eam existere : quia vero hoc non scit, tenetur propositionem aliquam revereri tanquam legem. Hoc etiam valet, si probabile est existere legem, el non habetur ratio firma positiva pro non existentia legis : si enim tantum probabiliter agnoscatur aliquid esse lex, non satis constat existere legem, et valet principium : *melior est conditio possidentis*.

Si ais P. Ad licite operandum requiritur judicium prudens, quod operando non peccetur : atqui probabiliter judicans actionem suam esse malam, prudenter judicare non potest, se eam eliciendo non esse peccatum ; ergo. *Conf.* 1. Qui probabiliter dubitat an peccatum, quod commisit, mortale sit. an non : an turpi cogitationi consenserit, necne ; ex unanimi consensu Ecclesiæ tenetur confiteri : atqui hoc ideo, quia alias se committeret peccati periculo, quod etiam in omni probabilis sententiæ electione habetur ; ergo. *Conf.* 2. Nemo prudens in temporalibus eligit mimis tutum in dubio, v. g. bibit poculum quod dubitat veneno infectum, sumit medicinam lanium probabiliter sanaturam præ certo sanatura, ingreditur viam subin latronibus infestam præ tutissima ; ergo nec ullus prudens eligit in materia salutis minus tutum præ tutiori.

R. *D. m.* qui tantum ex judicio directo probabiliter judicat actionem suam malam, ex reflexo autem certo judicat esse licitam, non potest judicare se non esse peccatum A'. Qui solum habet hoc judicium directum, nullum autem reflexum C. Iterato hic apparet hallucinatio adversariorum, judicium directum cum reflexo et proximo confundentium.

Ad Conf. 1. *Tr. M.* de qua multi dissentiunt. *.Y. m.* quia quamvis hanc rationem afferant plerique veteres, tamen Cardenas recte ostendit eam non tenere, quia si Christus non dedit de hoc speciale praeceptum, periculum cessat : majorem autem hujus sententiæ probabilitatem fundat, quod dubius de peccato mortali non possit sibi formare judicium prudens de suo statu justificationis : cum autem hic requiratur ad Eucharistiam suscipiendam, et confessio peccatorum, quæ requiritur ad Eucharistiæ susceptionem, etiam requiratur ad Sacramentum Pœnitentiæ ; ut possit illud judicium formare, debet *dubium peccatum* cuutiteri. praesertim cum dispositio requisita ad sus-

rtptionem Eucharistiæ sufficiens non liat per contritionem, sed per .Sacra-
mentum Pœnitentiæ.

Acl Conf. 2. Tr. J. Cum nulli suas opes, operam, vitam committant
gravi periculo propter incertam spem lucri, qui tamen judicantur agere
prudenter saltem prudentia seculi. .V. C. Licet enim consequens verum sit
quoad media ad salutem necessaria, non ideo verum est, ubique eligendum
esse tutius. Disp. est: in illis temporalibus effectus aut finis intentus non
pendet a dictamine operantis; in presenti vero materia finis intentus est vita-
tio peccati formalis, et hinc dictamine operantis pendet. Vide num. 217. ais3º.

ARTICULUS IV.

DE PROBABILIORISMO.

An liceat in concursu æqualiter Probabilium sequi opinionem minus lutam ?

233. Nola. Probabiliste duo tenent ac defendunt, 1º. quod sequi liceat
opinionem faventem libertati, si modo vere, certo et practice probabilis sit,
licet opinio opposita favens legi æque sit probabilis : 2º. quod etiam liceat
sequi opinionem vere, certo et pi-actice probabilem faventem libertati, quam-
vis opposita favens legi, atque hoc ipso tutior, si etiam probabilior.

Probabilioriste inter se differunt : aliqui utrumque negant, voluntque
unam e duabus opinionibus oppositis semper amplectendam, quæ faveat
legi, et sic tutior sit, ita ut nequidem probabilio-rem liceat sequi, nisi faveat
legi, et hi Rigoriste aut Tutioriste vocantur : alii inter Probabilistas et
Tutorislas quasi medii sunt, voluntque tutiorem partem eligendam neces-
sario esse, quando hæc est probabilior; quoad reliqua vero iterum dividun-
tur in classes : quidam enim volunt, quod liceat sequi vere probabilem faven-
tem libertati, si opinio opposita favens legi sit minus probabilis aut æque
probabilis, aut non notabiliter probabilior, et hi vocantur Probabilioiuste
molliores : quidam autem volunt, quod etiam in his casibus non liceat se-
qui probabilem faventem libertati, sed vel eligendam esse opinionem faven-
tem legi, vel abstinendum ab omni operatione, vel in rationes plures inqui-
rendum, et hi vocantur Probabilioriste rigidi, nil aut parum differentes a
Rigoristis; contra hos

231. Dico. Licet in operando sequi sententiam seque probabilem, minus
tutam.

Prob. Sequens opinionem minus lutam in concursu æqualiter probabilium
omnia requisita habet ad licite operandum, et nihil est quod impediat ab
operatione.

Prob. Iam. Requisite ad licite operandum sunt, ut quis agat prudenter,
cum bona fide, et dictamine conscientie certo : sed hæc omnia adsunt, quia
agit prudenter, cum agat ex gravi ratione; agit cum bona fide, quia libertas
ejus est in possessione; agit cum dictamine conscientie certo, quia c\ prin-
cipio reflexo potest formari dictamen ultimum certum, et idem adesse sup-
n.

ponitur; ergo. Sic autem formari potest : Licite sequor sententiam miniis tutam, quiv mihi apparet notabiliter probabilior : atqui sententia benigna asserens, in operando licere sequi sententiam minus tutam æqualiter probabilem, apparet mihi notabiliter probabilior; ergo.

Prob. Γω. Que obstare possent, sunt vel lex, vel ignorantia vincibilis, vel periculum peccandi : sed nihil ex his obstat, quia imprimis non datur lex sequendi ubique tutius, aut suspendendi actionem sine certitudine directa; deinde ignorantia sive veritatis sive obligationis non est vincibilis, sed invincibilis, quia sicut si nulla adessent rationes ulrinque, haberetur ignorantia invincibilis, sic etiam ista habetur, ubi rationes sunt ulrinque ecquales. cum plane hic non sit majus dubium ac illic, neque etiam major notitia aut intimatio sufficiens; denique non datur periculum peccati, quia nec obligatio illa reflexa adest, nec si adesset lex, obligaret.

Iude moraliter cerium videtur hoc etiam dictameu : Quandocunque lex directa mihi non est sufficienter promulgata, me non obligat (quia sufficiens intimatio et promulgatio legis ad inducendam obligationem certo et essentialiter requiritur) : atqui hæc lex directa, quam existere et non existere æque probabile est, mihi probabilius non est sufficienter intimata, prout cuivis ab experientia nutum esse potest ; ergo hæc lex directa probabilius me non obligat. Ubi adverte discrimen inter hanc propositionem : *Lex directa probabilius non existit*, quam non asserimus; et inter istam : *Lex directa non est sufficienter intimata*, quæ potest esse vera, quamvis reipsa existat lex, uti patet in casu legis dubiæ, quin et ubi sententia minus tuta est notabiliter probabilior.

235. *Obj. I.* Sequi opinionem *minus tutam* utut probabilem, erat quoad praxin prioribus seculis incognitum, factis Scripturæ et Historiæ Eccl., Patrum assertis et auctorum sententiis adversum; ergo id non licet.

R. A'. A. Nam 1°. dum Abraham et Isaac Ægyptum ingressi uxores suas, dicendo esse suas sorores, exposuerunt periculo præsentissimo adulterii: dum David I. Reg. 21. comedit panes propositionis: dum I. Machab. 2. præliati sunt Machabæi in die Sabbati, certo elegerunt partem minus tutam, et in *primo* casu etiam minus probabilem, in *secundo* et *tertio* autem tum temporis, ubi observantia legum divinarum alias erat rigidissima, saltem nonnisi probabilem; et tamen *primum* excusatur a peccato ab Avg. L. 22., cont. *Faust.* c. 33. et 4G; duo postrema ab omnibus interpretibus. Item dum anno 362. Jvlianvs Apostata Constantinopoli et Alexandrie jussisset omnia venum exposita superstitione fœdare et Diis immolare, Constantinopolitam suadente S. Theodoro M. abstinuerunt ab omnibus ejusmodi cibis, Alexandrini vero iisdem vescebantur, quod quamvis minus tutum, et forte minus probabile erat, narratur et defenditur a Theodoro apud Baron, hoc anno.

2°. S. Avg. et Theodoretvs modo citati, dum facta minus probabilia ininusque tuta defenderunt; item SS. Avg. et Hier, dum contradictorias sustinuerunt, saltem æque probabiles minus tutas admisere ; et universim SS. Patres jam tutiora, jam minus tuta proponunt, et si eorum rationes attendantur, sæpe probabilitatem non excedunt.

3°. Idem dictum supra de D. Thoma et aliis scholarum principibus.

Cælerum quod auctores etiam ante quæstionem Probabilismi in terminis

agitatam faveriul bonignæ sententiæ, ostendunt P. DECiiAMPsin quæsl. facti, et P. Teiuius in fundamento lotius Theologia, apud quoscitantur e seculo XIV. Joan. Ring. , Thomas ah Argentina, Gregor. Arimin., Robert. Holeot : e seculo XV. Gabriel Biel, Rapt. Tromaratus, Dionys. Caribus., S. Antonin., Panormitanus, Joan. Nider, Joan. Gerson : c seculo XVI. Navarros, Vigue-rius, Doinin. Soto, Franc. Victoria, Adrianua VI, Joan. Tabiona, quos dein llarthol. de Medina el innumeri alii secuti sunt.

Inst. 1. SS. PP. docent, nos semper sequi debere aut tutiora aut probabiliora, ul ostendit Thyrsus Gonzalez de recto usu opinionis probab. Diss. 13. c. 2.; ergo.

R. In iis SS. PP. non semper asserunt obligationem, sed dant consilium et quandoque exaggerative loquuntur. Cælerum de SS. PP. a Thyrso citatis aliqui non sunt curandi, uti S. Clemens, cujus epistola 5. ad suos discipulos non est authentica ; Chrysostomvs in opere imperf. hom. 44. in Matth., cum hic liber sit vel hæretici, vel corruptus ab hæretico; Lactantius dicitur scholasticus magis, quam Ecclesiasticus a Damaso P., eloquens potius, quam div. Scripturarum peritus a S. Hier., et primos præsertim libros scripsit adhuc catechumenus. Deinde aliorum PP. textus ab eo citatos non invenies, uti sunt S. Bonav. Torn 2. opusc. de processu Relig. 5. c. 3. S. Bernardin. Sen. Senn. 17. in Dorn. 2. Quadrag. Denique facile hos et alios explicabis maxime ex contextu pro nostra sententia.

Inst. 2. Docent SS. PP. animarum regimen esse plenum periculis : semper suadebant, quæ magis videbantur conformia legibus et canonibus : metuebant, etiamsi probabilius judicarent aliquid esse honestum; ergo multo magis metuere nos debemus.

R. Satis periculi est in nostra quoque sententia, ne quis omittat, ad quæ certo obligatur : SS. PP. non semper suasere *tutiora*, ut pluribus infra docebitur: quilibet recte cum Jobo veretur omnia opera sua, et ex amore majoris perfectionis facit tutiora, non ex præccplo, sed consilio. Adde, quod S. Greg. Xvz. orat. 39. dicat, *in rebus dubiis debere vincere humanitatem.* Greg. M. L. 7. ep. 2. 23. *melius esse, in dubiis non distractionem exequi, sed ad benignas potius partes inflecti.* Similia habent Leo, Aug., Theodori, etc. Vide D. Amort de Act. Hum. Disp. 2. q. o.

236. *Obj. II.* Ut quis licite possit sequi opinionem aliquam, debet eam posse absolute judicare veram : sed stante æquali probabilitate id non potest; ergo. *Conf.* Honestas vel inhonestas actionum non dependet ab opinione humana ; ergo si actio *de se* non sit honesta, non excusatur per judicium probabile.

R. 1°. Qui sequitur æqualiter probabilem tutiorem, vel potest judicare absolute veram, vel non: si prius; ergo etiam minus lutam possum judicare veram et licitam : si posterius; ergo nec potest judicare minus tutam esse prohibitam; occur ergo contendunt auctores, minus lutam statim omittendam esse?

R. 2°. A'. 4L quia non datur lex obligans ad judicium incertum : sed judicium directum et absolutum, sive probabile sive probabilius, est incertum ; ergo ad hoc non tenemur, maxime cum sola probabilitate opinionis supposita formali possit ex rationibus reflexis judicium ultimo practicum certum, et

quidquid est in iudicio probabili absoluto, est eminenter in iudicio morali de probabilitate

R. 3^a. .V. *m.* nisi tamen per absolute verum inleUigas certo verum; potest autem voluntas tam physice quam moraliter imperare intellectui, ut assentialur alterutri ex opinionibus æque probabilibus : nam intellectus simple natura ab opinativis non determinatur; ergo in iis simpliciter subesi dominatui physico voluntatis: intellectus ex imperio voluntatis potest prorumpere in hæresin aut temerarium iudicium, non obstante etiam proluibilioritale oppositi : item potest magis assentiri vel adhærerealicui sententiæ in materia lidei. quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium, ut constat ex prop. 19. damn. ab Innoc. XI. Demum sicut voluntas ex duobus bonis æqualibus potest alterutrum eligere prudenter, sic ex imperio voluntatis intellectus prudenter assentiri alterutri sententia' æqualiter probabili, quia voluntas et ex ejus imperio intellectus æque liber est ad unum ex probabilibus, ac ad unum ex bonis, et perpensis utrinque motivis æqualibus esse possunt rationes ex parte voluntatis, cur assensum imperet intellectui.

Ad Conf. quæ retorquetur in ignorantia invinc., /1 .1. Honestas vel inhonestas objectiva et materialis distincta ab honestate actus humani. C. Formalis et subjectiva actionis et agentis .V.

/MI. Nemo potest uti opinione quam non habet, quia quivis in iis, quæ ad propriam personam spectant, delici facere conscientiam ex propria scientia; ergo opinionem, qua utitur, debet facere suam per assensum absolutum. Item opinio, cui non assentior ul veræ, non probatur; ergo non est probabilis; ergo non licet eam sequi.

R. *Ad 1. D.* Quam non habet eo modo, quo oportet habere, ul in sua operatione dirigatur C. Alio modo .V. Sufficenter ad operationem mea fit opinio per assensum modalem de ejus probabilitate.

R. J</2. *D.* Non probatur formafiter et absolute ac per modum actus affirmantis C. Non probatur modaliter et virtualiter ac per modum objecti reflexi, cogniti tanquam probabilis .V. Plus autem S. Avo. non voluit, cum dixit: *Illud, quod sequuntur, si non probant, quomodo est probabile?*

237. *Obj. HI.* Stante æquali probabilitate pro et contra legem, est dubium de licentia : sed hoc stante non licet operari ; ergo. Item qui potest prudenter judicare legem dari, eam non ignorat: atqui habens a?qualem probabilitalem pro lege, potest sic prudenter judicare; ergo.

R. *Ad 1. D.* Est dubium speculativum et remotum de Licentia C. Praelicum et proximum, nec per iudicium reflexum depositum .V.

R. *Ad2. D.* Eam non ignorat ignorantia omnimoda C. Moraliter tali et sufficienter eximente ab obligatione servandi legem .V.

Inst. Certus de lege et dubius de exceptione debet servare legem: atqui in nostra sententia agens plerumque est certus de lege et dubius de exceptione ; ergo.

R. *D. M.* Certus de lege tum actuali et explicita, tum virtual! et implicita, et dubius de exceptione, debet legem servare C. Certus de lege actuali et dubius de exceptione, quæ spectat legem victualem .V. Primum habetur, dum scio omnes Operationes v. g. certo sen iles esse omnibus prohibitas dic festo, et omnibus diebus festis cognitis auditionem Sacri esse pracceptain : dem vero

per accidens et ob difficultatem ovrlinsecam tantum dubito, an ego aut alius non excipiat ab observatione harum legum. Alter casus est, an, durn cam-di*in quidem iterum notitiam habeo, dubito tamen prudenter, an hæc actio sit vere servilis, aut hic diesreipsa sit festus; tunc onimvoro dubium rneum est de evislenlia legis victualis.

An in concursu opinionum inæqualiter probabilium liceat sequi minus lutam et simul minus probabilem?

238. *Nota I.* Hæcquæslio fere iisdem, quels præcedens, fundamentis niti-tur. Sane inter opinionem minus tutam, *æqualiter* probabilem, et *minus* probabilem non distinxere plerique aut Rigoristæ aut Probabilistæ veteres; auctores impressos pro sententia media inde ab exordio Theologiae scholasticæ, duntaxat 13. P. Rassler, 16. P. Anton. Mayr, quamvis egregii Semi-Rignristarum patroni, invenerunt. Equidem a I). Amort 130 scriptores allegantur Anti-Probabilistæ, sed ex his aliqui sunt dubiæ, alii suspectæ fidei, alii nimium rigidi etc., ut mirum sit, nonnullos Probabilioristas inter suos etiam auctores computare Rigoristas, quorum fundamenta falsis innixa principiis de ignorantia invincibili ipsimet rejiciunt et damnant.

De D. Thoma vix credibile est, eum stare ex parte Probabilioristarum aut Semi-Rigidorum, cum inde a Medina per 100 ferine annos Probabilismus in scholis Thomistarum fuerit communis, uti vel ex inspecto auctorum catalogo manifestum est ; idque antequam ullus e Societate vel theses vel librum desuper edidit ; hinc ipse adeo Concina in Instor. Probabil. Tom. 1. p. 14. ait: *Ingenue fatendum, illos manifeste calumniari, qui Jesuitas Probabilismi inventores esse jacent.* Scotus in 4. dist. 11. q. G. non agit de probabilitate circa existent]am *legis dubiæ*, sed de majori probabilitate, quod amyllum non sit materia apta consecrationis, adeoque sine peccato adhiberi non possit; proin haud apte D. Amort hisce verbis Probabilismum impugnat. Plura iu hanc rem vide num. 207.

239. *Nota II.* Opinio magis probabilis seu *probabilior* pro ratione diversae materiae agnoscitur : circa *revelata* probabilior est illa, pro qua videtur potius stare revelatio : circa *jus positivum* illa, cui magis favent leges vel consuetudo : circa mentem legislatoris vel *intelligentiam legum* illa, cui magis favent antiqui interpretes, cum hi prae recentioribus fuerint magis propinqui auctoribus legum earumque ab initio interpretes: circa *materias fidei et inorum* illa, cui favent plus sanctiores quam alii, quia illi magis a Deo *illuminantur*, et mystica melius discernunt: circa materias *attingentes conscientiam* illa, pro qua stant TT. potius, quam JCTi : circa materias *juridicas* illa, in quam potius consentiunt JCTi, quam TT., quia cuique in sua arte et professione magis est fidendum; ita La Choix. Cæterum tam probabilitas, quam probabilioritas absoluta praesertim ex duobus capitibus cæhoscihir, Ecclesiæ traditione et Doctorum consensione : si enim Ecclesia declarat, aliquam opinionem esse probabilem vel probabiliorem, aut DD. eam ei professo examinantes affirmant, eam esse vere ac absolute talem, eam

pro tali habere oportet, eum de hoc majus aut certius iudicium haberi nequeat.

Porro multa* opiniones sunt ab Ecclesia dekuatæ tanquam vere et absolute probabiles, pauca* velul probabiliores, inter quas duæ potissimum fuerunt speculativæ, altera de infusione virtutum Theologicarum in parvulis per iKiptismum, altera de immediata conversione aqua* in vinum in calice, quarum hanc Innoc. III., illam Clemens V. declaravit probabiliorem, ante Conc. Trid. definitionem. Rursus autem advertendum, quod probabdi orilas universim non sit realis, absoluta et objectiva, sed apparens, respective et subjectiva : quamvis enim motiva graviora pro oppositis vere in se esse possint; hic tamen excessus ob mentium diversitatem variamque dispositionem vix cognoscitur. Quo fit, ut non solum diversi contradictoria habeant probabiliora, sed etiam unus idemque nunc idem probabile, nunc probabilius putet.

210. *Nota III.* Lis tota venit in eo : 1°. An licitum sit sequi opinionem, quam operans non quidem absolute iudicat esse veram, modo simul habeat iudicium modale, quod talis opinio sit vere et comparative probabilis : id quoti communius affirmant Probabilistic? 2°. An teneamur sequi opinionem subjective seu respective probabiliorem, h. c. quæ omnibus perpensis operanti videtur esse probabilior : id quod nunc plerique Probabilioristæ cum Thyrso Gonzalez asserunt? Quippe contendunt hi, quod lex directa ei sufficienter sit intimata, cui existentia legis videtur *probabilior*, aut saltem quod efficaciter probari possit, dari in hoc casu legem reflexam, quæ obliget ad partem tutiorem et probabiliorem : id vero negant Probabilistic; inde contentio magna, et prout viri cordati sentiunt, prope major ac quæ mercatur tantam et ingeniorum et animorum collisionem : nam si de opinione tantum *aliqua liter et probabiliter probabiliore* sit quæstio, parum reputatur pio nihilo, et nisi excessus probabilitatis sit magnus ac manifestus, manet idem moraliter periculum transgrediendi legem; ac prope ridiculum videtur, nefas esse sequi opinionem e. g. triginta gravium auctorum contra totidem alios æque graves; et tamen fas esse eandem sequi, ut primum accedit unicus nova nec admodum firma ratione instructus. Si de opinione *notabiliter et certo probabiliore* procedit quæstio, vix ullus prudens Theologus opinionem suam affirmabit manifeste et notabiliter probabiliorem, quamdiu oppositam agnoscit *vere* ac *theologice* probabilem, quæ si cessat talis esse, cessat et quæstio.

Nos igitur remotis indecoris crisis geminæ sententiæ fundamenta ita ponderabimus, ut, quæ ex Scriptura S., SS. Patribus, et *Ratione Theologica* pro aut contra utramque facere videntur, ex ordine ac cum debita moderatione discutiantur, potissimum vero ea, quæ Mercurius, Contenson, Berti, Billuart, Concina et nonnulli alii recentiores Probabilismum eum strepitu impugnant, et Probabiliorismum fere cum plausu propugnant.

Momenta sententiæ: Probabilis et Probabilioris ex s. Scriptura.

211. *Dicunt Probabilioristæ* : Dent. 26. 16. mandata Dei debemus custodire *ex toto corde et ex tota anima* : idipsurn exigit lex charitatis, Luc. 10. 27., ctPs. 118. L. dicitur: *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis*, h. e. quantum unusquisque scit et moraliter potest : atqui id non præstat, qui facit quod probabilius iudicat esse contra legem, sicut nemo dicet filium diligere patrem *ex toto corde*, dum facit quod probabilius existimat esse contra voluntatem patris. Matth. 15. debemus audire Christum et non mandata ac doctrinas hominum : Christus autem nec docuit, nec unquam secutus est probabilem minus tutam; ergo Scriptura reprobatur usum opinionis probabilis in concursu probabilioris.

Respondent Probabilistæ : 1°. His fere argumentis pugnat Sinichius, Wendrochius et alii qua Tutoristæ, qua Rigoristæ: Si probabilioritas, quæ hic defenditur, elidit oppositam probabilitatem tanquam moraliter certa, id ipsum docent Tutoristæ: dum perstat vera probabilitas favens *legi*, Probabilioristæ faventes libertati non diligunt Deum *ex toto corde*, quia agunt cum pudenti formidine legis existentis et obligantis; ergo ipsis etiam hæc solvenda sunt.

2°. Textus citati intelligi possunt de duplici obligatione, legem inquirendi, et legem cognitam omni studio observandi: utramque adstruunt Probabilistæ, qui negant licitum esse usum opinionis probabilis, priusquam adhibita fuerit moralis diligentia ad investigandam existentiam legis dubiæ, cujus alias ignorantia foret vincibilis et culpabilis, essetque obligatio sequendi tutiorem; si nihilominus lex manet incerta, utpote cujus certitudinem rationes solum probabiliores, quæ ex gravibus fundamentis solvuntur, non evincunt : quamvis ponant actus, quos putant probabilius contra legem, tamen recte dici possunt observare legem *nimis* et *ex toto corde*, quia parati omnem legem cognitam ut existentem et proxime obligantem implere.

3°. Textus citati loquuntur de præcepto certo et de modo implendi legem certam: qui autem sequitur probabilem, facit tantum, quantum scit et potest, ad servanda omnia præcepta reflexe certo cognita, quæ *nimis*, h. e. exacte observat, facturum imprudenter, si absolute crederet se non aliter teneri ad legem dubiam, quam si esset certa. Unde filius, si prudenter iudicat suam actionem non repugnare voluntati patris, et quæ occurrunt, rationes oppositas solvit, patrem non offendit, sed vere diligit, quia certam patris offensam declinat.

-P Christus omnino audiendus, et non mandata hominum doctrinæ Christi contraria: de præsentia autem controversia nil definitum a Christo, qui cum omnium rerum notitiam perfectissimam haberet, utique non egit secundum rationes probabiles, sed quæcumque egit, certe licita fuerunt.

212.11. *Dicunt Probabilioristæ* : Eccli. 37. 20. dicitur: *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, et ante omnem actum consilium stabile*: sed minus probabile, utpote magis appropinquans falso in concursu probabilioris, ne-

quit dici verbum verax et consilium stabile. I. Thess. K. 21.22. *Omnia probabile: quod bonum est, tenete: ab omni specie mali abstinete* rus: sed qui secatur minus probabilem, non abstinet ab omni specie, h. e. apparentia mali. Eccli. 3.27. *Qui amat periculum, in illo peribit* : atqui opinio minus luta et minus probabilis conjicit in periculum peccandi; ergo est periculosa et sæpò causa interitus.

Respondent Probabiliste: 1°. Neque Probabilioriste habent ante suos actus verbum *verax* el consilium *stabile*, cum veritas et stabilitas desumatur ab objecto sic se habente ut effertur, non a majori vel minori pondere rationum; alias erunt Tentioristæ. Requiritur autem et sufficit verbum, licet non phxsice, *ethice* tamen *verax* secundum judicium prudens, reflexum, moraliter certum. Communis interpretatio apud Cornel, a Lap. eo tendit, ne quid aggrediamur. nisi post consilium vel ex Scriptura, vel a prudentibus, vel a communi axioma certo, vel a proprio discursu per rationes non temere excogitatas acceptum.

2°. Apostolis dicit, *omnia probate*, h. e. examine et discutite; quod agunt Probabiliste, dum non temere quamvis sententiam cujusvis auctoris, aut ex quacumque ratione sequuntur: *quod bonum est*, dixit, non quod *melius* est; ergo sicut non tenemur ad melius; ita nec ad probabilius : porro legendum est, ab omni *specie mala*, non *mali*, ut patet ex Vulgata et græco textu; hortatur autem fideles, ut abstineant ab omni specie *mali* seu peccati formalis, et ne temere credant pseudo-prophelis, qui propediem instare extremum judicium nuntiant; sed ea solum admittant, quæ Scripturæ et Traditioni consentiunt.

3°. Eliam Probabilioriste, dum præ lege *libertati* favent, amant periculum: si certitudo de honestate objectiva seu absoluta operis in se requiritur; ergo amat periculum et peribit in illo, tum qui sequitur probabilissimum, tum conjux etiam reddens debitum, quando nullitas matrimonii est probabilis: juxta S. Antonin. p. 1. lit. 3. c. 10. textus Eccli. 3. intelligendus ad litteram est de homine *duri cordis*, cui prædicilur, quod in novissimo male habiturus sit, quia contemnit periculum æternæ damnationis connexum cum statu peccati mortalis, in quo ob duritiam cordis voluntarie perseverat. Tandem sermo est de periculo peccati formalis et certæ transgressionis contra legem certam *certo* obligantem: vel ut l. c. 10. docet S. Antonin. de dubio proprie dicto, non de formidine conjuncta cum opinione probabili.

243. III. *Dicunt Probabilioriste* : 1°. Matth. 7. 13. Via, quæ ducit ad vitam, dicitur *angusta*: sed Probabilismus pandit viam *latam*, tum ad varias resolutiones laxas, quarum plurimas Billuart Ifc recenset, tum ad multiplex peccatum, a quo probabilitatis praetextus facile excusat. 2°. Ignorantia vincibilis legis juxta S. Scripturam non excusat a peccato operantem secundum illam, uti patet in crucifixoribus Christi, in Sallo Ecclesiam persequente etc.: atqui ignorantia Probabilistarum. si contingat ipsos agere contra legem, est vincibilis ac voluntaria, quia ipsis verisimilius est quod agant contra legem; ergo non excusantur a peccato formali. 3°. Ipsa nos natura impellit, ut sequamur verisimiliora, et reverentia erga legislatorem exigit, ut. sicut dum major probabilitas stat pro libertate. credimus Deum cedere *libertati*, sic

vidssim, dum major probabilitas stat pro lege, judicamus libertatem ad-
slriiigi *lei/e*: sic quippe et legum efficaciam el fragilitati htimanam consulitur.

Respondent Phobabilistæ : I°. Nec via, quam ingrediuntur Probabilio-
rislæ, est valde arcta, el facilis a peccato potest esse excusatio, quia multis,
quod vix est probabile, apparet probabilius : nullus SS. Patrum, aut veterum
interpretum explicat textum cit. de *mitiori sententia*; loquitur autem de
homine carnali, cui via quam ambulat apparet justa, quia suam propen-
sioni valde consentanea; idem Hæreticis, Mahumctanis, Idololatriis, quorum
linis interitus, applicatur. Via illa *arcta* indigitat praecepta divina et evan-
gelicade domandis affectibus, dilectione inimicorum, castitate etc. quæ satis
arctant viam salutis, uti patet in Sineksibus, queis idcirco Lex evang, semper
usa esi difficillima, quamvis ceu sapientem prædicarent. Decisiones, quas
refert Billuart, sunt partus Laxismi, non genuini Probabilismi, qui requirit
motivum intrinsecum el extrinsecum grave . ad hæc auctores illi tuentur
suas sententias ut probabiliores; ergo videntur esse partus Probabiliorismi.
Probabilismus bene intellectus et rite applicatus non estions *laxitatis*, quam-
vis illo nonnulli abutantur vel ex defectu intelligentiam, vel ex malitia, prout
abusi sunt multi libris S. Aug. et ipsa S. Scriptura. Si cui vero hoc vel illud
scelus videri potest esse licitum probabiliter, cur non etiam probabilius? ergo
Probabiliorismus æque patet huic abusui.

2°. Qui sequitur probabiliozem faventem *libertati*, relicta probabili favente
legi, si contingat ipsum agere contra legem, ejus ignorantia est voluntaria
elvincibilis, quia verisimile ipsi erat quod agat contra legem; formaliter
ergo peccabit. Per hoc, quod probabile mihi sit legem existere, legem
adhuc ignoro ; et licet sit probabilius legem existere, hæc tamen probabi-
lioritas est respective, tenens se ex parte intellectus, cum interim ipsa res
objective sil incerta; proin habetur ignorantia legis invincibilis, qualis non
erat illa in allatis exemplis ; eorum tamen peccata, quia non ex mera mali-
tia, magis digna fuere misericordia.

3°. Natura nos impellit ad verisimiliora, spectando actionem non præcise
secundum se, sed cum omnibus suis *circumstantiis*; probabilius autem est,
permitti a Deo per legem reflexam actionem minus tutam, quando per
legem directam probabiliter est licita; ergo operans sequitur verisimilior,
nec imprudenter agit, seque conformat regulæ proximæ honestatis, siquidem
ad melius et prudentius semper eligendum nulla lege obligemur. Cum *vera*
pnabilitas requirat adhiberi prius sufficientem diligentiam, ac insuper
dictamen ultimum moraliter certum de licentia actionis, per hujusccactionis
permissionem nec jus divinum, nec auctoritas legislatoris læditur aut grava-
tur; si vero Semi-Rigorismus teneret, tanta foret ac tam frequens in taxandis
probabilitatibus, el non raro in ipsa rei executioe difficultas, ut plurimæ
Cerent transgressionem legum formales, quæ admissio Probabilismo duntaxat
materiales sunt.

211. IV. *Dicunt Probabiliorisee* : 1°. Adam et Eva peccarunt inducti pro-
babilitate sententia., quod lex pœnalis Gen. 2. 17. *In quacumque die come-
deris ex eo, morte morieris*, non obliget in conscientia: item quod lex a jure
umimuni exorbitans, qualis illa fuit rem levissimam sub gravissima pœna
prohibens, non extendatur ad personas in ea non expressas, scilicet ad Evam,

♦i

&

quæ, cum lox data fuit Adamo, necdum erat ; atque h® probabilitates haud poterant latere primos parentes omnigena scientia instructos. 2°. Saul !. Reg. 15. formalis ac gravis peccati reum se fecit, quamvis probabiliter putaret se non transgredi præceptum Domini de delendo Amalec, dum vivum servaret Regem Agag ad magnificentiam triumphi, quædam pecora ad immolandum, et nonnulla pretiosa in stipendia militum. 3°. Culpatur Hoboam 3. Reg. 12. quod spreto seniorum consilio secutus sit consilium juvenum: et tamen istud consilium habuit absque dubio aliquam probabilitatem : non enim erant juvenes tam ætate quam consilio, utpote cotetanei Roboami, qui fuit 41. annorum, cum regnare cœpisset ; ergo. Sic fere ad litteram Mercorus et Billuart.

Respondent Probabiustæ : 1°. Primi parentes omnigena scientia instructi erant ; ergo sciebant legem illam *poenalem* obligare in conscientia, maxime cum fuerit divina; solum autem de humanis movetur dubium inter auctores: et quid demum indignum magis illo primævo statu, quam talis ignorantia? Posse Deum rem levem graviter prohibere, docet lex Mosaica; quod autem hodie id non fiat, in gratiam infirmæ naturæ fit : si tamen fieret. Deis auxiliis grati® specialibus naturæ infirmitatem sublevaret. Noverat Adam se transgressione legis fore mortis reum, et id ipsum Adam, vel Deis ipse intimavit Evæ quæ confessa est serpenti Gen. 3. 3. *De fructu ligni, quod est in medio paradisi, priedepit nobis Deus, ne comederemus* ; mirum ergo, quod Mercorus Adæ et Evæ illam probabilitatem attribuat.

2°. Eccur non *probabilius* id putaret Saul, cui totus populus consenserat? Probabile non stat cum certitudine opposita; certum autem fuit 1. Reg. 15.3. Dei mandatum de Amalec ad internecionem delendo; non ergo locum habuit benigna interpretatio, sicut in legibus Eccl. v. g. de lacticiniorum esu, item ratione prægnantium, senum etc., cum hæ non ita sint clare, individuates ac determinat® ad personam, locum, tempus. Quod simile præceptum Evod. 19. habeatur, etc. 17. per vocem ambiguum *Zaker*, quæ *masculum* æque ac *memoriam* denc.tat, a Deo exprimatur, nil facit ad probabilitatem, quia oretenus datum est a Samuele, quia punctis hebraicis longissimo post tempore subjectis, per traditionem sensum vocis Saul habuit, et quia masculus fuit Agag, cui Saul pepercit; neque hoc attulit Saul a Samuele objurgatus in sui excusationem, sed voluntatem populi, et ignavum timorem. Potuit facile ac debuit Saul Samuelcm adhibere interpretem ; id quod in dubio juris requirit Probabilismus; male ergo apud Sextum Sex. quidam Judæi <non Rabbini, quos cum illis perperam confundit) cum excusant a peccato, cum ipse Saul diceret, *peccavi*, quippe ut populo placerem, ut cupiditati indulgerem, violando præceptum Domini.

3°. Malo secutus est Roboam consilium juniorum, qui licet ætate maturi et numero plures, tamen responderunt *utjuvenes* 2. Parai. 10. 10., proinde spectatum tam secundum se, quam relate ad consilium seniorum orat improbabile, imo stultum, crudele et noxium Regi : quid enim stolidum magis, quam responso tam duro exasperare populum alias liberum, et penes quem erat facultas sibi Reges eligendi? imminutionem autem *Vectigalium*, quæsub ultima tempora Salomoxis nimis aucta fuerant, jure potuit expe-tere populus : præsentissimum insuper periculum fuit. ne populus inique vexatus a Roboamo descisceret, regnumque deferret Jeroboamo, jam pridem

intento omni occasione struendi sibi regnum : demum *bona fuies*, quæ hic gratis supponitur, malum imminens avertere non poterat, sicut eadem idate ml Deum ab omni peccato operantem excusat.

21.». V. *Dicunt Probabilioristæ* : 1°. Poterat excusari probabilis Oze pietas, extendentis manum ad arcam Dei, ne caderet; at percussus a Deo cecidit ipse. 2°. Num, 22. 12. Balaam etsi mandatum a Deo acceperat, *noli ire cum eis, neque maledicas populo*, tamen rursus a Rege Moabitarum invitatus non acquievit, donec quamcumque permissionem eundi cum legatis a Deo obtineret ; verum ab asina tandem meliora edoctus resipuit : ita Probabiliste, quia contra obligationem legis probabilius existenlis quodeumque sibi dictamen formant, ut suæ cupiditati indulgeant, instruendi et ipsi ab asina Balaami. 3°. Juxta Probabilistas licet se conformare aliorum sententiæ probabilis, quamvis meam illi oppositam judicem esse probabilioris; eigo licuit etiam Pilato se conformare iudicio populi et Pontificum, itaque se potuit excusare. Hæc Berti et Billuart.

Respondeht Probabilistæ : 1°. Nec Oza sacerdos erat, nec quia paululum declinaverant boves et arca, periculum lapsus erat : si fuit periculum, sacerdotes advocandi erant; egit ergo, teste S. Scriptura, ex praecipitantia et inconsulto zelo, quod utrumque vera probabilitas recusat : uti vero Oza egit temere, ita fortassis etiam, qui ex illius facto Probabilismum impugnant, quod factum æque imputari Probabiliorismo potest.

2°. Asina Balaami si non jocus, certe amaritiem sapit : neutrum probatur Probabilistis, cum nec jocus argumento pondus addat, nec acerbitas scriptorem commendat. Præceptum Ium. non eundi et maledicendi Israelitis erat claram et certum, 2u. n. fuit mera permissio a Deo subirato facta ; non ergo potuit vera probabilitas stare cum certitudine opposita : præterea malo fine elegit iter Balaam ex avaritia et cupiditate auri ac honorum, quos allectus malignos omnino excludit Probabilismus.

3°. Pilatus habuit de Christi innocentiam *privatam* Matth. 27. 18. et 19., tum *publicam* Luc. 23. 4.... 13.... 22. secundum allegata et probata certissimam *scientiam*; iudex etiam juxta Probabilistas debet favere reo et sequi probabilioris, nec potest condemnare nisi certum sit crimen, nec alterius tribunalis sequi iudicium potest, sed suum, si ab inferiori ad superius liat appellatio: atqui Pilatus fuit iudex, crimen in Christo non fuit ostensum, facta ad eum appellatio ; ergo.

Momenta sentential Probabilis et Probabilioris ex SS. Patribus.

216.1. *Dicunt Probabilioristæ* : S. Greg. Naz. orat. 27. ait: *Atque pierisque secus videtur, inquires; quid vero mea interest, qui rei veritatem magis curo, imo solum curo: hoc enim me vel condemnaverit, vel absolverit.* S. Basil. in Psal. 61. stateram, qua utamur ad discrimen boni et mali, docet liberum arbitrium ratione directum, non opiniones hominum, de quibus scriptum est: *Mendaces filii hominum in stateris*; ergo non licet sequi auctoritatem Mtrinsecam, S. Chrysost. hom. 13. in 2. ep. ad Cor. ait : *Vulgi opiniones ne*

circumferamus, sed res ipsas expendamus; quoniam enim non absurdum, propter pecunias aliis non credere, sed ipsas numerare et supputare, pro rebus autem amplioribus aliorum sententiam sequi simpliciter, praesertim cum habeamus acutissimam trutinam divinarum legum assertionem. Addit Bilhiart ex horn. -U. in Matth. oportet circumire populum omnes (DI)., et inquirere, ubi sincera veritas Christi venundatur, et ubi corrupta. Honi. 7. c. 2. inep. ad Coloss. verbis Pauli: Ne (piis vos decipiat secundum traditionem hominum, subjungi advertit Chrysostomus: Hoc autem, ut nemo vos decipiat in probabili sermone; ergo SS. PP. reprobant Probabilismum.

Respondent Probabilistae: 1°. S. Greg. ait curandam esse veritatem, si certa et aperta est, et quaestio nostra est de casu, quo veritas certo non cognoscitur: loquitur autem de suis obrectatoribus, qui ambitionis eum insinulabant ad insulas Constantinopolitanas, aitque se propriae conscientiae fretum testimonio non curare judicia hominum: denique si verba rigide accipias, erit curanda veritas, relicta etiam communissima et probabilissima sententia, id quod favet Rigoristis.

2°. Etiam Probabilioristae requirant auctoritatem extrinsecam. Probabiliorisbe reipsa sequuntur liberum arbitrium ratione, h. e. judicio moraliter certo determinatum; si vero illa ratio debet esse speculative certa, haec neque in Probabiliorismo datur.

3°. Textus prior S. Chrysostomi stricte sumptus videtur exigere ipsam rei veritatem, et ne probabilius judicium hominum admittere: mens S. Doctoris est, res a nobis agendas, non esse praecise judicio aliorum relinquendas, sed adhibendam a nobis ipsis sufficientem diligentiam, quam et Probabilistae requirunt. Exemplum quod affert, est de iis, quae non pendent a judicio hominum, sed ex re ipsa, v. g. an pecunia sit valida, justa, vel non, quae si debitam materiam non habet, per meum quodeumque judicium non fit bona, sicut actio alia moralis: loqui autem videtur de illo errore vulgi, quo divites pauperibus feliciores censentur, quamvis toties aeternum veritas intentaverit.

Alter textus non est Chrysostomi, sed cujusdam Ariani, qui vel auctor, vel certe corruptor erat illius operis imperfecti, cui plures inspersiones haereses v. g. Spiritum S. esse ministrum Filii, animam baptismo aqua, non sanctificari etc.; sermo autem est de inquirenda fide, ut patet ex subjunctis: El omnium confessiones cognoscere, et veriore eligere: sed in fidei inquisitione agitur de aliquo necessario necessitate medii, ubi nec probabile, nec probabilius quidquam juvat. Neque subsistit paritas de vestimento, cujus bonitas a meo judicio etiam probabilissimo non dependet. In tertio loco non Paulus subjungit, nec Chrysostomus memorat illa verba, nec legit Vulgata, in probabili sermone, sed in sublimitate sermonum; Chrysostomus allegato utroque textu Pauli ait: Tunc postea subjungit reprehensionem, et dicit, nemo ergo vos judicet in cibo aut potu.*

2-47.11. Dicunt Probabilioristae: S. Aug. L. 3. cont. Academicos c. 16. refellit hoc eorum principium: Cum agit quisque, quod ei videtur probabile, nec errat, nec peccat; et horn. 11. inter 30. ait: Ecce dat tibi securitatem procuratur: quid sibi prodest, si paterfamilias non acceptet?... securitatem tibi procurator dedit, nihil valet securitas procuratoris; ergo nihil prodest erratur et peccatur, si probabilem sequamur, 2°. L. 1. de Bapt. cont. Donat'

c.3. et 5. illud adstruit axioma; *In his, quæ perlinent ad salutem, tene certum, dimitte incertum.* \n. L. de Doctr. Christ, c. 8. pro discernendis et admit-tendis *Scripturis Canonicis* statuit, præferendam esse sententiam quæ habet pluies et graviores auctoritates; ergo a fortiori in agendis, ubi est pericu-lum majus. 4º, Epist. 154. ait: *Si quis putaverit bonum esse, quod malum est, et fecerit hoc putando, utique peccat*; ergo a fortiori, qui fecerit quod putat esse malum.

AesponM Probabilistæ : P. Differunt Academici a Probabilistic quoad hæc illorum *axiomata*, non dari veritatem apertam, sed in puteo latere; omnia in hoc mundo esse incerta et dubia; quod verisimile apparet in ac-tione teneri posse, at sine mentis assensu : nam Probabilistis datur *veritas* naturalis et supernaturalis, *certitudo* evidens in naturalibus et infallibilis in rebus fidei, datur *assensus* et adhæsió mentis ad multa vel ceu vera, vel ceu probabilia, probabiliora, probabilissima; ac demum non sufficit ipsis quæ-cumque veri *apparentia* et vaga probabilitas, sed vera, certa et theologica re-quiritur, non quidem ut regula, sed ut suppositum quo nititur dietamen ulti-mum moraliter certum. Differunt quoad *sequelas*, quæ sunt, non esse discri-men inter honestum et inhonestum, et quidlibet posse esse honestum ; nihil posse esse improbabile, cum nulla detur certitudo; licere cum dubio practico, et ex quavis veri *apparentia* agere; quæ omnia negant Probabilistic. Differunt quoad *systema* Academicorum , quod in eo erat, nos non debere esse sollicitos in veritate indaganda, quæ inveniri non potest, cum omnia sint incerta, sed ubi vel minima adsit species veri aut honesti, id licere; Probabilistic autem requirunt absolute diligentem inquisitionem veritatis, et hac non detecta, inquisitionem rationum et auctorum gravium, simulque immunitatem ab omni opposita certitudine; nullo igitur jure Probabilismus Academicus cum Scholastico comparatur. In hom. 11. cit. demonstrat Augustinus impiis non resipiscentibus æternas a Deo poenas decretas esse, quæ cum de fide certæ sint, non utique illa vox procuratoris : *Vive, quomodo vis, dominus te non perdet*, ab iis securitatem præstare valet.

2º. L. 1. cont. Donat, affert casum de *Baptismo* et hom. 41. inter 50, alium de *Pœnitentia* ; atque in utroque tenet axioma : *tene certum*, h. e. baptizare potius in Ecclesia Catholica, quam apud Donatistas, et noli differre poeni-tentiam; *dimitte incertum*, quia securus non est a peccato, qui a Donatistis baptismum suscipit, neque securus vadit, qui suam poenitentiam ad extre-mum differt; agitur itaque de necessariis necessitate medii ad salutem, quæ cum potius rem *ipsam*, scilicet Sacramenti necessitatem respiciat, nec proba-bilissimum sufficit, sed tutum requiritur. In nostra materia non tenet, quia probabilius non est certum, titpote adjunctam habens formidinem; et licet certum sit eum, qui sequitur probabiliorem, non peccare, incertum tamen est dari obligationem sequendi; sicut licet sequens tutiorem non peccet, tamen sententia inducens obligationem non est tutior. Sane Aug. si ubique præscripsisset sequi certum et tutius, licet oppositum sit probabilius aut probabilissimum, Tutiorista fuisset rigidissimus; igitur regulam duntaxat posuit pro iis, quæ pertinent ad salutem, ceu media *absolute* necessaria, maxime cum sententia Catholicorum tam certa erat, ut Donatistarum sen-tential plane nulla esset probabilitas.

3º. S. Aug. ipse in aliis materiis hoc principium non tenet, cum dicat,

* r

quod a Deo inspiratis quidem semper reverentiam habeat, credalque, sed non aliis, nisi ratione persuadeatur : agit hic de probanda Traditione circa libros canonicos, ubi Patres et Ecclesie non se habent instar *auctorum*, sed instar *testium*; sicque bene ait, debere credi Traditionem, ubi testes conspiciant: si secus inteliigas; ergo majorem auctoritatem sequi oportebit, non attentis rationibus intrinsicis, quod nec ipsi Probabilioristæ admittunt.

-i". Probabilistæ non putant esse malum, dum partem, quam ob graves rationes eligunt, sequuntur : nam iudicio vel absoluto vel modali adliwrenl ei quod sequuntur, et iudicio moraliter certo sese ultimo determinant, non (distante majori probabilitate quam facile solvunt ; neque *probabilius* iudicant verum, sed id, quod sequuntur, verum dicunt.

218. 111. *Dicunt Probabilioristæ* : S. Bern. L. de præc. et disp. c. 11. n°3.¹). ait : *Ut interior oculus vere sit simplex, duo illi esse arbitror necessaria, charitatem in intentione, et in electione veritatem. Ibid. n°40. Sive itaque malum putes bonum quod forte agis, sive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum est. S. Leo in ep. ad Rust, docet, ut in his, quæ vel dubia fuerint aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelii contrarium, nec decretis SS. Patrum inveniatur adversum.* S. Bonav. Toni. 2. opusc. de progr. Relig. processu. 5. c. 12. *Dubia interpretatio præcepti, ait, est periculosa, sicut pons semi-putridus : voluntas bona plana via, regia et secura debet incedere, relictis dubietatum diverticulis, quasi suspectis latronum semitis.* Alex. Censis, S. Bonaventure magister, in Summa p. 2. p. 112. de Ign. eas. 8. *Quæritur, inquit, de illo qui dubitat de aliquo contractu ; utrum sit Simoniacus, necne, ex eo quod quidam auctores dicunt esse Simoniacum, et quidam negant; quid ergo sit factururus, cum ignoret? Respondetur ei, abstinendum esse ab hoc contractu, ne se committat discrimini; melius est enim, ut incidat in damnum temporale, quam spirituale : atqui hæc omnia pugnant cum sententia probabili ; ergo.*

Respondent Probabilistæ : 1°. Textus prior probat adversus Probabilioristas: nara qui sequitur probabilius, si falsitas subsit, non habet oculum *simplicem ac veritatem* : qui sequitur probabilem, non credit id, quod sequitur, esse falsum, et alterum verum; scivit namque rationes probabiliores, cum cum falsa Siepe sint probabiliora veris, iudicat simpliciter id, quod sequitur, verum esse: addit Billuart, in *quantum potest*, sed non probat : si textus ulerque, ut jacet, surnitur, probat errorem etiam invincibilem non excusare.

2°. S. Leo stat pro nostra sententia, in qua ostenditur, quod lex speculative dubia practice sit nulla ; neque verus Probabilista ullus sequitur aliquid contrarium Scripturae, SS. Patribus, aut Traditioni, quæ certitudinem quamdam faciunt : potest sententia duntaxat probabilis habere pro se tum SS. Patres, tum S. Scripturam, etsi non clarissimam, et nihilominus altera ei aliis rationibus esse probabilior, cujus etiam argumenta ex Scriptura et Patribus desumpta facile illa solvit.

3°. Distinguitur dubium ab opinione, ibidemque loquitur S. Bonav. de præcepto claro, contra quod affertur interpretatio dubia, quæ legem de possessione non deturbat; palet ex contextu quem omisit Billuart, ubi dicitur, quod, sicut secularis damnatur ob fornicationem, sic Professus ob religionem, si sciverit, quod in regula precipitur, quæ regula est certa : affert exemplum Ev. e, cui præceptum erat clarum, et interpretatio serpentis dubia.

4° Alf. xsis loquitur de dubio *practice*, prout contextis probat, quem studio videtur omisisse Billuart: *Hoc est, in malum minus*; ubi véro talc dubium est, versatur quasi in stain perplexo, ubi minus malum eligendum est. Eodem modo explicandus esi Scores, nimirum de *practice* dubitante, ac negligeele ea quæ ad salutem pertinent.

219. IV. *Dicunt* Probabilioîust.e : S. Thomas Quodl. 8. a. 13. item 9. a. 15. adquæstioncin: an peccatum sil habere pluies præbendas, non conjunctas cum cura animarum? varia ponit principia, quæ Probabilismo nculiquani favent : nimirum banc quaestionem ambiguam esse, spectando jus sive naturale sive positivum, nulla tolerari quæ dum ad judicium ducuntur reprobantur, illud semper esse malum quod agitur contra legem, neque excusari per hoc, quod est secundum conscientiam, peccare illum qui plures habet præbendas, si contra opinionem magistrorum communem agit, quia agit contra legem Dei etc. S. Αχτολιχ. p. 1. tit. 3. c. 10. §. 10. docet, in dubio peccati mortalis, sublato dubio, adhaerendum esse opinioni alicujus Doctoris ex rationibus, quæ *M* *magis probabiles*, quam pro parte opposita... item in dubio formandam esse sibi conscientiam cl credulitatem de eo, quod credit tanquamde *probabili* parte; ergo.

Respondent Probabilistæ : 1°. S. Tiio mam stare pro nostra sententia, liquet ex alibi dictis : multa in cit. quodl. sat clara sunt, quæ Probabilismo non officiunt, aliqua vero obscuriora, ct neque hæc ad mentem D. Thom.e rite intellecta Probabilistis adversantur : docet autem, quod pluralitas beneficiorum, licet ex natura sua difformitatem quamdam involvat, tamen possit honestari per certas rationes, ut sunt, necessitas vel utilitas Ecclesle, quæ ubi adsunt, opus non est et dispensatione quæ ad jus naturæ non perlinet: circajus positivum fere idem decidit ita ut, nisi accedant rationes, ea beneficiorum simultas fieri minime possit, quam ibi comparat cum percussione et occisione hominis, quæ per se illicita, duntaxat in malefactore fit licita: cælerum intelligi debet, ut ait S. Αχτοχιχ., *de his, ubi manifeste patet ex Scriptura, vel Ecclesle determinatione, quod sit contra legem, et non de illis, ubi non apparet, alias sibi contradiceret in eodem libro*. Loquitur ibidem de dubio *practico*, quo quis putat, cx eo quod intrinsecam rationem oppositam non habeat, se contra communem magistrorum sententiam retinere eas præbendas posse; non de *speculativo*, quod etiam in probabiliore sententia esse potest quoad diclamcn saltem directum, licet quoad reflexum habeatur certitudo adhæSIONIS, non infallibilitatis, quia hanc qui habet, non inducitur in dubitationem, de qua ibidem sermo est I). Thom.e. Ad dubium *praeiicum*. non requiruntur principia reflexa, sed sufficit non adesse judicium certum sive ex directis, sive cx reflexis rationibus. Caetera, quæ cx 1). Thomas alfert Billuart, nihil evincunt, quia non spectant ad operantem, sed ad sententiam in se speciatam.

2°. S. Axto mx. requirit rationes *magis probabiles* reflexas vel directas : non enim exprimit probabilius directum, stalimque addit: *talis enim non operatur in dubio peccati mortalis, sed secundum opinionem probabilem*; et regula 7* (ponit autem hic i."") declarat, quod, dum adest diversitas opinio-num, possimus sequi partem benigniorem secundum επεικίαν : dicit ibidem, libere sequi nos posse quamcumque opinionem, si modo *hæc tria*

habeat, ut non sit contra Scripturam et definitionem Ecclesie, ut eligat aliquam partem et non maneat dubius, ut formet sibi conscientiam, sive dictamen ultimum certum, deinde *probabilius* non est sumendum stricte, quia SS. PP. sæpe exprimunt positivum per comparativum, v. g. *rideo meliora*, et *deteriora sequor*; nec ante exortam hanc de probabili et probabiliori sententia controversiam ita vocibus inhærebanl. In contextu, quem fere mutilavit Billuart, requirit *notabiles* Doctores, non vero notabiliores; ergo sicut non requirit opinionem extrinsece, ita nec intrinsece probabiliorem, sed precise vult, ut non sit contra expressam Scripturam vel definitionem Ecclesie.

Ibidem affert casum de confessario, quem dicit *sequi posse sententiam sui pernitentis fundatam in consilio peritorum (non peritiorum)*, et de quibus ac vita probabile est (non dicit probabilius) *quod non consulant, nisi bene*. Loco cit. ait : *Eligere viam tutiorem, consilii est, non precepti*; agit autem de materia præcepti. Ad quæstionem de *Montibus Pietatis* suo tempore agitatam respondit : *Quod autem probantes esse illicitum, asserant esse tutius sequendum, hoc rerum est de honesto et meriti majoritate*; non ergo de præcepto.

Demum ibidem dicit : *Ex responsis, quæ videntur data ab Alberto M., habetur, quod frater simplex, aut quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis quamcunque opinionem voluerit, dummodo Doctoris magni opinionem sequatur*; hæc assertio habet duplicem auctoritatem Alberti M., et S. Antonini : nec solum loquitur de illitterato, sed de quovis homine, et per Doctorem magnum juxta Joannem Nider coævum S. Antonino non intelligitur Doctor Ecclesie, sed alius peritus; falsum etiam est, quod fiat homini, qui consulit Doctorem, per hoc *probabilior*, quia pari jure dicam quod fiat moraliter certa, sicut de materia *fidei* dictum est, ubi iudicium requiritur certum, sed pro rudibus sufficit certitudo respectiva.

250. *Observe* SS. Patribus Billuart subnectit antiquos TT. plures, quorum sententias non repugnare Probabilismo discas tum ex Probabilismo geometrice demonstrato an. 1747. a Minorita Italo, tum ex appendice in Theol. Moral. I. La Croix aP. Zacharia S. J. an. 1753. Romæ editis. Anton. Corduba circa ortum Probabilismi scripsit, ut ait Billuart, tutiorem esse tenendam, et in hoc DD. omnes consentiunt; verum hoc citatur ex *Ethica Amorû* Romæ. in Gallia et ubique rejecta, quarn scripsit Henricus a S. Ignatio aperte Jansenianus : in hoc autem consentiunt omnes DD. non quod delicamus tutiorem vel probabiliorem sequi, sed quod sequens probabiliorem, maxime si doctus non sit, uti Corduba prob. 4* dicit, excusetur per ignorantiam invincibilem. Vasquez de S. Thoma el Henrico dicit, quod videantur consentire ProbabilistiSjde Cajetano et Armilia, quod sint *Tutioristæ*, deNavarro et Solo, quod loquantur solum de Probabiliorismo tenendo in causa *judicis, medici* etc., S. Antonin., Cordub., Adrian., Conrad., Scotum, Majorem et plures alios allegat ceu ProbabiHorislas, quod tamen negat Suarez. Falsum est, quod Vasquez unum Medinam citet pro sententia probabili, cum T. L. in 1.2. disp. G2. c. 4. η. 14. dicat : *Ieram igitur existimo sententiam, quam sequitur Medina, quaque jam in scholis et ante communis fuit*; cum ergo antiis 20. post Medinam ita scribens dicat jam tum elaute communem fuisse

sententiam Medinae, necesse non erat plures auctores addere. Sane si Probabilismus fuisset antea communis, plures se Probabilismo opposuissent, neque tot viri diversissimorum ingeniorum in uno fere momento conspicerent in idem principium ratione Probabilismi.

Momenta sententiæ Probabilis et Probabilioris ex Ratione Theologica.

251.1. *Dicunt Probabilioristae* : 1°. Opinio non manet probabilis, si concurrat cum probabiliore: opinio probabilis est, quæ nititur solido fundamento, et ad assensum ab homine gravi obtinendum apto : atqui talis non est minus probabilis, quia ad hanc requiritur, ut ejus fundamenta non modo non superentur a contrariis, sed et contrariorum vim elidant, quod probabiliori, non vero minus probabili convenit. 2°. Ex minus probabili operans judicat suam actionem esse malam : nam actionem esse malam judicat, qui judicat suam sententiam falsam : sed qui oppositam videt probabiliorem, suam judicat falsam, cum probabiliorem judicet veram; ergo. 3°. Sententia Probabilistarum repugnat in terminis, quia repugnat approbari a mente opinionem quam revera improbat; sed qui dicit opinionem esse minus probabilem, eam revera improbat et rejicit, cum mens ei non possit acquiescere ; ergo. Ita Tournely.

Respondent Probabilistae : 1°. Vera probabilitas consistit in eo, quod pro se habeat motiva *gravia*, quod contra se nihil *certi* habeat, quod argumenta contraria *probabiliter* solvat, quæ conveniunt etiam minus probabili in conclusu probabilioris. Sententia licet probabilior essentialiter incerta est, ut patet ex definitione Probabilis ; ergo non cillit probabilitatem sententiæ probabilis oppositæ, cum hæc habeat rationem gravem : alioquin opiniones probabilioribus oppositæ forent improbables, et assensus illis præstitus temerarius, quod dici non potest, quia SS. PP. Aug. et Hier., Scholarum magistri et Scholæ celebres assentiuntur, et assensi fuerant opinionibus, quarum oppositæ defendebantur ab aliis tanquam *probabiliores* ; imo neque D. Thomas, Bonaventura, Scotus et alii Scholarum principes, neque integræ jam Scholæ possent dicere suam sententiam probabiliorem, aliam vero adhuc probabilem; uliv. g. teste listing communissima docet, advocatum posse patrocinari causæ minus probabili contra probabiliorem etc.

2°. Nec minus, nec magis probabile connectitur absolute cum falsitate, sed utrumque cum veritate saltem apparenter, cum habeat speciem veritatis aptam movere ad assensum prudentem ob motivum grave ; quamvis ergo major sit connexio apparens cum veritate in magis, quam in minus probabili, tamen minus probabile non potest dici connexum cum falsitate ; hinc quam male confundatur minus probabile cum falso aut magis falso, patet ex hoc syllogismo. : Omne minus probabile est magis falsum et minus verum, probabilius autem est minus falsum et magis verum : sed juxta omnes TT. et Ph. *plura falsa sunt probabiliora veris*; ergo plura falsa sunt magis vera, et multa vera sunt magis falsa; ergo falsum est, omne probabilius esse magis verum, et minus probabile esse magis falsum minusque verum. Præterea Probabilistæ dum opinantur adhærendo suæ parti, partem

oppositam non judicant esse veram, sed dissolutis ejus argumentis falsam, et suam esse veram judicant. Si qui admittunt, opinionem judicio directo probabilius posse judicari falsam, ii negant, quod judicium hoc *speculativum* de falsitate opinionis corrumpat actionem, et quod operans proprie agat contra suam conscientiam, si nihilominus habeat judicium *reflexum* certum de honestate practica suæ actionis, et permissione legis consequentis.

3°. Si repugnat ibi. ubi datur sententia manifeste ac notabiliter probabilior. stare veram probabilitatem oppositam, evertitur status quaestionis. Etsi vero mens dicat suam sententiam minus verosilem, non lamen dicit *falsam*, ut patet ex dictis. Non etiam talis admitteret ipsum peccatum sibi licitum esse vi hujus syllogismi : Hanc actionem ponere est peccatum: sed mihi licitum est hanc actionem ponere; ergo mihi licitum est peccatum: nam est vitiosus, cum το *hanc actionem ponere*, in *Maj.* sumatur ceu objectum judicii *directi*, et in *min.* ceu objectum judicii *reflexi*. Quin et Probabilismus non minus fugit transgressionem legis, quam Probabiliorismus, cum quo pariter stat probabilis formido legis exstantis, quique moraliter plus faceret ad evitandam transgressionem, si tutius eligeretur.

232. 11. *Dicunt* Probabilioristæ : I. Principia, queis nititur Probabilisimus, non sunt certa, neque ab omni prudenti dubio libera, nempe hæc: omne judicium probabile, hoc ipso quod sit probabile, est prudens: et lex non obligat, nisi sit salis manifestata : atqui si non sint certa, non possunt esse regulæ morum et principia, unde deducantur dictamina practica; ergo. 2. Vel ipsa nostra mens et conscientia testatur nos ultro et facile amplecti hanc regulam: cum opiniones probabiles concurrunt, eligenda est tutior si est probabilior ; e contra si nullo praejudicio præoccupati simus, testatur nos hære et abhorrere ab ista: cum opiniones probabiles concurrunt, licet amplecti minus tutam et minus probabilem. Ita P. Daniel.

Respondent Probabilistæ: 1°. *Generating* : Si est obligatio sequendi probabilioris; ergo illa habetur a lege, vel humana, vel divina, vel naturali: nullam vero saltem formalem assignare possunt Probabilioristæ; ergo non datur obligatio. Si legem naturalem virtuales et deductam dari de sectando Probabilismo asserant ; ergo illius obligatio oriri potest, vel quia *intellectus* perse et absolute determinatur ad assensum parti probabiliori præstandum, quod falsum esse constat ex num. 26 i. : vel quia *voluntas* imprudenter ageret, amplectendo minus probabilem præsentis probabiliori opinione, quod itidem falsum est ex num. 267.: vel quia *excessus probabilitatis* exigeret assensum probabiliori præstandum : sed 1°. paucæ sunt opiniones manifeste et notabiliter probabiliores, et de quarum excessu certo constat: 2°. probabilioritas universim est tantum *respectiva* et apparens, non autem realis et *absoluta*; unde et quæ olim habebantur probabiliora, nunc subinde sunt improabilia, qualis fuit sententia olim communissima, docens, sollemnitate votorum religiosorum esse juris divini, non ecclesiastici, et de essentia status religiosi, quæ nunc certo falsa est ex Bulla Greg. XIII. *Ascendente Domino*: 3°. quia etiam opinio probabilior est assensus incertus et fallibilis. ac præterea multa falsa sunt probabiliora veris: P. denique quia hæc exigentia fundaretur vel in lege aliqua, vel in ratione prudentiæ, vel alia obligatione; unde recurrent eodem denuo rationes in contrarium.

Q V.

f h v

2°. *Speciatim*: Cum P. Daniel sil Probabiliorista mollior, edicat quænam principia certa habeat, cur in (eque probabilibus eligere audeat minus tutam, neque ipsius ruens abhorreat ab ea propositione: In æque probabilibus licet sequi minus tutam, quamvis opposita sil tutior? plane idem nobis hic rbsponderelicebit. Porro moraliter certum est utrumque principium: 10, D enim, nisi statum quaestionis subvertere licet, recte affirmat etiam minus probabile manere in concursu probabilioris *re re* cl *solide* probabile, adeoque prudens etiam, ut ipsa definitio et rationes nostræ manifeste probant: 2a, n etiam omnino tenet, quia prudenter dubitari non potest libertatem nostram esse in possessione, et præire quoad vim obligandi omnem legem; item nequit dubitari, quod ex certa possessione dejici non possit etiam per probabilius argumentum, si modo ad moralem certitudinem illud non accedat limites probabilitatis non egrediatur, prout argumentis non contemnendis et responsione plus quam probabili ostensum. Denique quod illum mentis nostræ sensum et conscientiam attinet, fateor id nos forte prima fronte experiri, qui et securitati omnimodae salutis studemus, et ad perfectionem gratiæ Dei instinctu vocamur. Si vero fundamenta utriusque sententiæ, quæ ulpote multum *reflexa* non statim occurrunt, recte perspiciamus, si aucta plurimum ex immoderato rigore pericula salutis cogitemus, absque præjudiciis etiam et cupiditatis impulsu rectæ prudentiæ lumen sequemur, et ex iisdem principiis, quibus Tutiorismum aversamur, benigniorem sententiam amplectemur.

253. 111. *Dicunt Probabilioristæ*: 1°. Major probabilitas est sufficiens promulgatio legis, qua major communiter haberi non potest; qui ergo solum probabiliter judicat legem non existere, is per ignorantiam invincibilem non excusatur si lex re ipsa existit cum legis existentia ei manifeste verisimilior proponatur. Ad hæc lex naturæ posita a Deo fuit in statu *naturæ integra*, ubi necdum tanta erat difficultas eam cognoscendi; in statu autem naturæ lapsæ amantibus se Deus dat uberes gratias illam difficultatem superandi, quæ tamen si sil nimia, hoc ipso non obligat. 2°. Qui novit opinionem tutiorem et probabiliorē, agnoscit eam potius eligendam, cum ex eo quod agnoscat motiva graviora, judicare debeat eam partem præhabendam; ergo non habet fundamentum sufficiens ad eligendam minus probabilem. 3°. Imprudentis est videre meliora et probare, sed deteriora sequi: qui vero in concursu inæqualiter probabilium eligit minus probabilem, ita agit; ergo. Item quamvis liceat *minus perfectum* eligere relicto magis perfecto, quia minus perfectum certo constat esse licitum, id eligere non licet relicto probabiliori.

Respondent Probabilistæ: 1°. Id ipsum in quaestione est, an major probabilitas sit sufficiens promulgatio legis, id quod plerique DD. negant. Equidem ad sapientiam Dei pertinet, ut leges plerique innotescant secundum rationem explicitam cl generalem, non item secundum omnes rationes, circumstantias et casus particulares fere innumeros, pro quibus omnibus determinare licitum vel illicitum, superat humanam fragilitatem: porro respublica humana optime foret constituta, nec Deus formaliter offenderetur, si modo servarentur leges certæ, et Dei sapientia plus non exigit, quam ut plerisque innotescant pñiniâ juris naturalis principia, et observentur leges

quas proxime vult obligare, nimirum illæ de quarum exislenlia prudenter dubitare non possumus. Neque verum est, quod ordinarie haberi nequeat major notitia legum quam probabilior, cum plurima* leges ex lumine rationis, ex tide, ex jure positivo nobis *moraliter certo* innotescant; raro autem aut vix contingit, ul sententia inter auctores controversa sil manifeste ac notabiliter probabilia? : hinc P. Mayer, quamvis semi-rigorista præcipuus, fatetur se in universa Theologia vixdum quatuor ejusmodi sententias reperde: dantur vero vel apud Dianam 3000 quæstiones inter doctos coulruversæ, quas inter certo plurima' sunt *comparative* probabiles.

Sæpiissünē autem habetur notitia solum æqualiter, aut quasi æqualiter probabilis, quæjuxta Probabiūqristas rigidiores ad obligationem proximam non sufficit; itaque Probabilismus non inducit ad peccata materialia, minus ad formalia: sed sicut ignorantia invincibilis stricte dicta, ita et minus stricte dicta, h. e. dubium invincibile a peccato formali excusat, dubium vero cujus vincendi non datur obligatio, est invincibile, sicut illud dicitur moraliter vincibile quod potest et debet vinci; ergo. Quantumvis in statu *nalwrce integres* legem nature Decs tulerit, eam tamen nunquam proxime obligare voluit, nisi morali diligentia sufficienter cognitam: hæc autem difficultas cam cognoscendi, in statu nature lapsæ per gratiam ordinariam non tollitur, extraordinaria non est omnibus parata, et præparalio ad illam valde ardua est.

2°. Stantibus etiam molivis gravioribus directis et speculativis, possunt accedere motiva reflexa et practica, ob quæ liceat minus probabile præfcrre probabiliori.

3°. Minus probabile dici nequit *deterius*, intelligendo per illud positive malum aut imprudens, sed intelligendo minus bonum et prudens, quamvis semper positive bonum et prudens: jam vero non est obligatio demonstrabilis eligendi semper *prudenter* et *prodentissimum*. Denique si qua a nobis paritas ponitur inter minus perfectum et minus probabile, non ponitur quoad certitudinem *directam* de honestate operis, sed quoad libertatem eligendi et prudenter quidem; ccrliuu quippe est, quod vere probabile sit prudens et licitum.

2ⁱⁱ. IV. *Dicunt Probabilioristæ*: I°. Libertas satis restringitur hoc ipso, quod motiva *graviora* suadeant eam restringi: atqui hoc suadet probabilior; ergo. Item si voluntas libere posset eligere minus probabilem, et uti principio reflexo, eoqnod non salis constet restringi libertatem, ratio eligendi fundaretur in libitu voluntatis, quod dici nequit. 2°. Ex obligatione sequendi probabiliozem, non sequitur *nimia difficultas*, imo seligere probabilem theologice præ tenuiter probabili, æquedifficile est, cum in praxi nullum detur sufficiens critérium veræ probabilitatis a spuria. Neque requiritur, ut quis sequatur absolute probabilius, sed quod pusi sufficientem diligentiam operanti videtur probabilius. 3°. Judex. medicus, professor præsertim Theologiæ debent sequi probabiliora, quin tamen illa difficultas obstat; ergo.

Respondent Probabilistæ: 1°. Motiva *graviora* adeo non restringunt libertatem, quia præter possessionem libertatis datur pro ea tum grave molivum opinionis probabilis, tum principium reflexum, quod illa major apparentia directa et speculativa non sufficiat, ul in piavi obligetur libertas; præterca ex voluntatis in intellectum imperio patet, non esse obligationem judi-

candi secundum motiva quæ apparent *graviora*. Electio etiam minus probabilis ultimato resolvitur in voluntatem prudenter agentem ratione motivi directi ex parte intellectus, et reflexi ex parte voluntatis; quin, si postremum etiam absit, recte sumitur pro principio résolutive, quod libertas non restringatur, ubi do restrictione non salis constat, quia non est imponenda obligatio sine certa ratione, ut ail D. Thom. quodl. !). a. 15. addens: *Omnis piæstio, in (pia de peccato mortali (pueritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur.*

2°, *Simia difficultas* non est tam ratio nostra quam signum, ex quo colligimus non dari legem obligantem ad probabilius; si autem in cognoscenda vera probabilitate sit difficultas gravis, occur onus illud Probabilioristre aggravant magis? facilius vera probabilitas, quam certus ct notabilis illius excessus detegi potest: nam licet multæ opiniones hodie ob novas rationes sint antiquatæ, multæ improbables factæ per definitiones Pontificum; tamen in praxi illam scies vere adhuc probabilem, quæ docetur ab integris scholis, vel auctoribus illius ætalis omni exceptione majoribus; item quæ continetur in aliqua *Semma* per diuturnam et communem approbationem recepta, quin constet eam esse antiquatam: imo ea saltem regulariter, quæ in publica academia a viro docto traditur, nisi prudens ratio contra illam occurrat.

3°. Disparitas est universim, quia hæc difficultas, utpote hominibus doctis imposita, facilius vinci potest quam illa, quæ omnibus etiam rudibus dictatur; speciatim vero *de judice*: is enim sæpe potest suadere compositionem parlibns, potest uti principio, *melior est conditio possidentis*, judicat de alio, non autem de se ipso, in quo non est tanta difficultas. Ad hæc in *criminalibus* etiam judices non tenentur sequi probabiliozem, juxta quam nullum condemnare possunt, sed semper reo favere debent: in *civilibus* quidem tenentur sequi probabiliozem, quia respublica vel partes litigantes ineunt cum judice hoc quasi pactum, ut sententia feratur juxta merita causæ, et si veritasnon appareat, pariem magis probatam eligat; ast contra nec ratione confitentis, nec ratione confessionis lex ejusmodi vel ab Ecclesia vel a Christo statuta est. De *medico*: is in morbis ordinariis, si habet notitiam, facile scit remedia probabiliora: si non habet experientiam propriam, facilius ejusmodi notitiam reperiet ex librorum testimonio, quia notitia hæc, utpote ab experiētiis nata, etiam per aliorum experientiam haberi potest. In *extraordinariis* iisque rarioribus satisfacit utique, si adhibeat media quæ sibi probabiliora videntur, cum ab eo non exigatur, ul notabiliter probabiliora, quæ raro medici determinare possunt, adhibeat. De *professore*: is contentus esse debet, si post competentem diligentiam inveniāt sententiam aliquando probabiliozem, cum viri doctissimi ordinarie non audeant suas tanquam notabiliter et clare probabiliores proponere, imo quo plus materiis præsertim moralibus student, eo plus dubitant.

255. V. *Dicunt Probabilioristæ*: Probabilismus fovet *laxitates* morum et fidei corruptivas: 1°. Quia vix occurrit casus, circa quem non sint duæ opiniones contradictoriae et probabiles: unde vix ullis legibus adstringemur, et pro lubitu siios quisque mores componet, præsertim cum non requiratur rationem solidam, quæ sit talis in se et coram Deo; sed quæ talis *appareat* quibusdam viris, quos ipsi doctos censent: 2°. Quia ad veram probabilitatem ipsi-

sufficit, eam delendi a tribus aut quatuor auctoribus, quos supponunt doctos, et de quibus *præsumunt*, quiuxl eam opinionem non sequantur sine ratione, uti Card, de Aguirre fatetur his verbis : *in probabilismo velut in pulvino molliter quiescebam* : 3°. Quia si talis probabilitas sufficit ad honestatem actionis, poterii quis tuto permanere in sua *secta*, quam prolixibilem putat, Ita Billuart.

Respondent Probabiliste : 1°. Neque pro sentiitiis laxis stat *vera* probabilitas, neque hæc est *mere* apparens, quod utrumque falso supponit Billuart; auctores vero eosdem requirimus, quos Probabilioristæ : vero Probabilismo non sufficit quævis auctoritas, sed rationes is etiam considerat et probitatem Doctorum, quos inter illis plus defert qui sanctiores et a Deo præ aliis illustrati fuere. Id potius laxum videtur, quemlibet relinquere suo cerebro sæpe haud satis expurgato, et nescio quos excessus probabilitatis sibi fingere, quamvis alii doctrina et numero ad minimum pares cum integris scholis reclament. Profecto Semi-Rigorismus haud satis eliminat *laxitatem* opinionum : e. g. negat Thyrsus Gonz., in confessione exponendum esse numerum obectorum etiam totalium in quæ quis ima voluntate tendit, etsi communior affirmet, ac tempore Di Castillo unanimis fuerit. Docet Muniessa, non esse peccatum mortale in statu peccati mortalis distribuere SS. Eucharistiam, et tamen hanc esse sententiam paucorum ac nullatenus admittendam, ait Castro Palao; et sic de aliis.

2°. Falsum est Probabilismum reponi in tribus aut quatuor auctoribus, quos ipsi doctos putant, et in *præsumptione rationum*: quippe docti examinare ipsi debent et auctoritatem et rationes, quamvis indocti et rudes sententiæ Doctoris vel Parochi acquiescere debeant, id quod non tenet apud Probabilioristas, quia sicut rudes deberent semper eligere probabilius, ita etiam semper inquirere Parochum doctiorem et pientiore. Auctoritatem Card, de Aguirre satis declarant P. Mansi et P. de Solis; etiam pro sententia probabili stant viri sancti, Fraxc. Sales., et Carol. Borrom., qui cp. 70. Parochis pnccipue commendavit librum P. Reginald! S. J. *de prudentia Confessorii*, in quo Probabilismes docebatur ; item P. Segneri, Franc, de Hieronymo alii-que proximi canonizationi.

3°. Cum, ubi certum obstat, enervetur probabilitas, infideli vera de sua secta nequit esse probabilitas, quia fides certa opponitur; imo si fides probabilior est, nequit illius sententia esse *subjective* probabilis, quia hoc ipso tenetur ulterius inquirere; et certus quilibet est, indigenda religione non dari probabilitatem, sed debere principium certum elucere : si manet in sua infidditate, ut sit securus, deberet sibi Jacere dictamen praelicium certum; id vero non potest, quia non agitur de actionis honestate et licentia, sed de religione quæ est medium necessarium ad salutem, nec a meo iudicio dependet; atque hoc ipsum pugnat adversus P. Billuart. Cæterum hic ipse f. 566. et 569. optimas pro nostra thesi probationes et objectionum solutiones suppeditat. Plura huc spectantia dispersim reperies in superioribus.

256. *Observe I.* Probabilioristarum hæ sunt *obligationes*: 1°. Inquirere debent in seulentiam probabiliorem magna cum diligentia : sententia debet illis esse probabilior ex propria peritia : idque sine præiudicio el affectu; quæ sane obligatio cum tantum diligentia?, doctrinae et liberi animi requirat

in Probabilioristis, omnino difficilis est. 2°. Cum hæc obligatio sit *universalis*, maxime quidem ad doctos perlinet : ad indoclos vero etiam ; rudes autem peVseipsos nequeunt dignoscere manifestam ac notabilem illam probabilioritatem, proin ex aliorum iudicio amplecti illam debent : facile autem eveniet casus, quo rudis audiat a suo confessario hoc esse illicitum, ab alio confessario esse licitum, quid tum rudis? potest uterque confessarius esse pietatis ac doctrina? omnino æqualis; in hoc ergo casu miser ob perplexi-» talem conscientia? neutram opinionem eligere potest, sed Tutiorisrnum sequi debet, quia nulla ipsi esset probabilior; atque hoc modo rusticus feret sententiam circa sententiam pro gravissimarum scholarum diversitate diversimode decisam.

3°. Christiani fideles nequeunt inquirere in *excessum* probabilitatis; semper ergo tenentur eligere confossarium, qui omnes alios doctrina et pietate antecellat, qui velit et possit omnia præstare ad quæ probabilius tenetur ; quanta difficultas? si pœnitens est *rudis*, nequit confessarius Probabiliorista permittere, ut sequatur minus tutam solum probabilem : si pœnitens est *dodus*, forsitan uti confessarius probabilioris, ita pœnitens probabilem tenet: quid tum confessarius? vel debet pœnitens suam sententiam deponere, ita ut nolit eam amplius tenere, idque exigente confessario Probabiliorista : vel Probabiliorismus non potest esse regula pro dirigendis sive propriis, sive alienis conscientiis ; hinc

257. *Observa II.* Quoad directionem conscientiarum *uniformitas, certitudo et praxis* videtur deficere in Probabiliorismo : nam 1°. pro diversitate ingenii diversa est sententia, et quæ ab hoc probabilior, ab aliis habetur duntaxat probabilis; quin adeo unus idemque confessarius (varia enim pro temporum varietate et habitu sive conditione mentis et corporis iudicia hominum sunt) mutabit suam opinionem, ac proin eosdem pœnitentes nunc obligare nunc deobligare tenebitur : nempe agitur hic de majori probabilitate *subjectiva* et pro æstimalione varia; hinc monet Gerson, quod non ita debeamus fidere scientiæ nostræ, ut non cognoscamus illius infirmitatem; ergo unica regula potest esse vel Tutiorismus favens legi, vel Probabilismus favens libertati.

2°. Haud facile discerni potest quænam sit probabilior, cum ad hoc ponderari debeant rationes, numerari auctoritates, et institui iudicium inter integras scholas, quod vel doctis difficillimum, indoctis moraliter impossibile est. Incertum etiam est quænam sit probabilior : vel enim cognoscetur ex ratione, vel ex auctoritate : at tunc; ergo vel prout rationes inveniuntur apud auctores : sed horum quidam has, alii alias afferunt, aliorum rationes solvunt et rejiciunt ; vel prout nobis apparent : sic autem probabilioritas devolvitur ad proprium iudicium, cui, ut monent DD., SS. PP., et Ascetæ, *limium ne fidas* : sæpe enim laborat præiudicio, sæpe agitur passione, aliove affectu sinistro : hujus v. g. sententiæ patroni non possunt consuli, quia multorum scripta vel non sunt edita, vel non sunt ad manum : deberet accurate examinari, utrum ii auctores ipsam illam quæslionem debita cum diligentia tractarint, an *incidenter et oscitanter* : in Summulis, ubi duntaxat reperiuntur auctores, sæpe unius tantum scholæ auctores recensentur; aliis prætermisissis etc.; ergo dubia est probabilioritas, nec fundare regulam certam potest.

3ft. Denique *praxis* videtur obstare : nana iudices multis sæpe annis (letentur in decidenda lite : sed in confessione vel *statim* dicitur sententia, sicque statim decidendum quænam ratio alteri preponderet, et quænam pars in probabilitate excedat ; vel non *statim* fertur sententia, sicque poenitentes saepissime dimittendi essent sine absolutione, iis abstinendum a mensa Eucharistica etc. : primum confessorio, alterum poenitenti difficillimum est, et ipsa illa consultatio timoratis *scrupulorum*, liberioribus vero *laxitatum* foret occasio; ergo hæc sententia in praxi tanta cum difficultate conjuncta nequit esse regula, cum Christi jugum suave et onus leve sit. Ita arguunt Probabilistic.

ARTICULIS V.

DE PROBABILISMO.

Præcognita de opinione Probabili.

238. *Nota.* Diversissimas notiones *Probabilis* discernere cum primis oportet Theologum, ut genuina Probabilismi Scholastici idea eruatur; dein fundamenta hujus sententiæ præcipua, nec non obligationes ejusdem statuendae; præcipue vero disquirendum, situe unquam reprobatus ac prohibitus a Sede Apostolica genuinus Probabilismus; porro ubi et quibusnam Probabilismi usus non sit licitus; ac demum an ejusdem usus etiam sit licitus relate ad opinionem minus probabilem alienam, decidendum est ; de singulis agemus per distinctos hic vero de Probabili generatim.

259. 1. Probabile sumitur tripliciter : 1°. in sensu *Academicorum*, quod inferat actionem sine consensu, eo quod nulla dari possit scientia, et ubique periculum sit errandi; hos expugnavit S. Aug. 2°. in sensu *Philosophorum*, quod ut plurimum accidit, et qualemcumque veritatis speciem præse fert; cum hoc fere incidit *Oratorium*, de quo Tullius : *nihil tam improbabile, quod non ab oratore probabiliter proponi possit* : 3°. in sensu *Theologorum*, quod fundatur in motivo respective et absolute gravi ; atque de hoc nobis dunlaxat sermo est. Itaque opinio probabilis est assensus fallibilis quidem et incertus, nixus tamen motivo absolute et respective gravi. Dicitur *assensus*, per quod differt a dubio quod suspendit assensum intellectus : *fallibilis*, respective ad objectum quod non est evidens aut evidenter cognitum, et ad motivum quod non fundatur in auctoritate divina vel humana certo cognita : *incertus* relate ad subjectum, quia adhaesio intellectus rei probabiliter cognita non est certa seu firma : *nixus motivo*, nam si ex præcipitantia, affectu aut præjudicio quis fertur in aliquid, erit potius motio voluntatis, quam lumen intellectus: motivo *gravi*, quod etiam apud timoratos meretur assensum: *absolute* gravi, quod post maturum quoque examen et sedulam discussionem adhuc meretur assensum : et *relative* gravi, quod rationibus sententiæ oppositæ comparatum suam vim et robur non amittit.

Equidem non requiritur, ut sententia opposita tibi sit probabilis; requiritur tamen 1. ut non sit *certa*, h. e. nixa principio certo. vel S. Scriptura.

Traditione, definitione Ecclesiæ aut Pontificis, communi persuasione SS. PP., Icgclara civili vel ecclesiastica : hæc enim certitudo tuum rnoti\sm enervat cl elidit : 2. ut sententiæ oppositæ ratiohes non quidem certo, at probabiliter et prudenter possint dissolvi.

260. II. Opinio ratione *motivi* est vel *intrinsece* probabilis, quæ nititur ratione gravi cum ipso objecto connexa et desumpta ex ipsa natura rei, licet non sit convincens illa ratio : vel *ecclrinsece* probabilis, quæ nititur auctoritate quam TT. et Canonistæ faciunt; Scriptura autem sacra ob infallibilem connexionem cum natura rei ad motiva intrinseca reducitur. Auctoritas exlrinseca non debet ratione destitui, quia auctores ideo merentur fidem, eu quod afferant vel supponantur afferre rationes graves; non vero requiritur communis consensus auctorum, sed nulli per se loquendo faciunt probabile, plures probabilius; dixi, *per se*, quia in auctoribus non tam numerus, quam eorum qualitates aestimantur, sicut in Capitulo non semper ad majorem numerum, sed ad partem saniozem attenditur, et juxta S. Aug. L. 2. *de doclr. Christ*, graviores auctores æquivalere possunt pluribus non ita gravibus : sunt autem illorum dotes, *fides catholica*, quia alienus a fide non movetur ab evidentia credibilitatis nostræ Religionis, sed vel ex malitia, vel ex errore; *doctrina*, ne possit fieri exceptio imperitiæ contra ipsum : *prudentia*, quæ temeritatem excludit et socordiam in rebus diligenter examinandis : *probitas*, ne suspicio fraudis ac deceptionis in illum cadat ; his tamen ornatus potest in quadam particulari sententia pati exceptionem : 1° si alicubi omnino *improbabilem* vel *damnatam* sequatur : 2° si forte sit Summista, et non afferat rationes *suas*, sed aliorum exscribat motiva; talis non est omni exceptione major, quia potest esse prudens suspicio, an aliorum sententias lite intellexerit et pensaverit. Subin partium, novitatis vel antiquitatis studio nimium sunt addicti, subin bonus dormitat Homerus, subin accidit, ut plures auctores unum quemdam ut *grus gruem* sequantur.

Universaliter loquendo unus auctor nequit facere sententiam probabilem, uti constat ex prop. 27*. ab Al ex. VII. *damnata* : *St liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio censi probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede. Apost. tanquam improbabilem* : dixi, *universaliter loquendo*, quia contingere potest ut unus auctor afferat rationes tam graves, ut sententia aliqua ab aliis rejecta, quia non satis fuit cognita et pensata, novarum iterum rationum accessione vere probabilis fiat. Axioma illud : *Tantum valet auctor, quantum ejus ratio*, potissimum locum habet apud Philosophos et JCtos, quia non ita laborant in detegendis notis, aut moribus vel pietate auctorum, modo allata ratio subsistat ; in moralibus autem debet posse præsumi, quod auctor ita scripserit, sicut coram Deo existimavit.

361. III. Probabile dividitur : 1°. ratione *gradus* in probabile, probabilius et probabilissimum; probabile in *magis* et *minus* probabile; hoc vel est minus negative probabile, et dicitur *improbabile*, sicut minus negative prudens dicitur imprudens; illud indicat opinionem quæ nititur motivo gravi : *gradus* probabilitatis ipsa Ecclesia admittit, declarans in Cone. Vicnn. *certum gradum probabilitatis*, circa illam quæstionem, an parvulis in baptismo infundantur habitus fidei, spei et charitatis, tum temporis necdum definitam.

Porro in *absolute* probabile, h. e. relate ad omnes ac plerorumque prudentum judicia, et *respective* probabile, h. e. respectu alicujus certa dispositionis intellectus: probabilitas respectu rudium est auctoritas vel Parochi, vel Directoris conscientia'. 2*. Ratione *objecti* in *speculative* probabile, quod uigitur motivo gravi, sed in praxin deduci nequit : et in *practice* probabile, quod Spectatis omnibus circumstantiis probabile habetur; sic ceres isiam tenuem esse materiam validam baptismi, item valere formam illam, *absolvo te*, omittendo, *a peccatis tuis*, est *speculative* probabile, quod tamen in pravi non tenet extra casum necessitatis.

Male a Jansenistis praecedenti seculo traducta est hæc divisio, cum *speculative* non statuatur quid in praxi aut consideratis omnibus circumstantiis alicujus actionis fieri debeat ; quaestiones autem ejusmodi *spéculaiirce* recte traduntur, ut sciatur quid faciendum in casu necessitatis.

262. IV. Probabile ratione *modi*, aliud est probabile *certo*, cujus probabilitas certo innotescit, aliud *dubie* probabile, de cujus probabilitate dubitatur, aliud *tenuiter* probabile, et hic terminus non imminuit, sed tollit probabilitatem, quia solum in apparenti verisimilitudine fundatur. *Certo* probabile habetur : 1°. si alii dicunt quid probabile, alii idem probabilius dicunt : 2°. si sint diversæ auctoritates, quarum una negat quod altera affirmat, in hoc tamen, quamvis alias diversæ, conveniunt. *Probabiliter, dubie, ac tenuiter* probabile non potest pro dictamine practice servire, quia inde non potest formari syllogismus, cujus præmissæ sunt certæ.

263. *Observa.* Multa olim probabiles hodie sunt improbables : amittere autem possunt suam probabilitatem : 1°. per inventas novas rationes intrinsecas antea incognitas : 2°. ob communem auctorum nunc consentientium : 3°. ob damnationem Pontificum. Omnis ergo damnata a Pontifice amittit probabilitatem saltem *practicam*, licet sit desumpta ex aliquo S. Patre, cum PP. singuli eam infallibilitatem non habeant quam habet Papa; et non nisi communis SS. Patrum consensus est locus theologicus. Vide prop. 30. ab Alex. VIII. damnatam.

Probabilitas haberi potest utrinque ex motivis vel *aqualibus*, desumptis ex iisdem locis, v. g. ex S. Scriptura : vel *inæqualibus*, quæ ex diversis locis eruuntur, v. g. auctoritas diversarum scholarum fundata in diversis motivis intrinsecis. Unum motivum aliud sententiæ opposita motivum elidere potest vel *perfecte*, si omnem vim movendi tollat, vel *imperfecte*, si quidem vim movendi imminuat, non tamen penitus enervet. *Notabiliter* probabilius, quando habetur major excessus probabilitatis, vel est ita probabilius, ut pro opposita parte nulla sit prudens ratio, v. g. hanc hostiam esse rite consecratam, hunc, quem colo patrem, meum esse genitorem; et hoc est *speculative* probabile, at *moraliter* certum : vel ita est notabiliter probabilius, ut pro opposita parte sit etiam motivum grave, et de hoc sermo est ac fuit hactenus.

Motiva *aqualia* se invicem elidunt, redduntque intellectum immotum, sicut duo pondera bilancem, et testes ejusdem fidei, quorum neuter movet, si uterque sit de visu, *cap. 9. de Probat.*; potest ergo intellectus a voluntate physice quidem determinari, non tamen prudenter determinabitur. Secus

inequalia, qualia plerumque sunt, quæ habent vim movendi disparatam et se invicem, hoc in ista, illud in altera linea excedunt. *Notabiliter* major probabilitas probabilem ininorcm oppositam non destruit, quia illa non est certa, et hæc esset saltem negative improbabilis, ita ut tenens ejusmodi probabilem temere ageret etc. Sententia, quæ asseritur ut *certa*, per argumenta lanium probabilia potest impugnari ; quæ ul *probabilior*, non potest oppugnari per argumenta probabilia, quia utrumque potest simul stare, et pro* habilis non elidit probabile; ut si quis intus judicet, B. V. esse cum lal>e conceptam, hic debet suam opinionem censere probabiliorem, et oppositam ratione cultus publici tenere probabilem; sententia demum *probabilis* per argumenta certa oppugnari debet.

Ju *duæ partes contradictorice possint simul probabiles apparere intellectui, isque prudenter assentiri probabili in concursu probabilis vel probabilioris?*

2GL *Nota I.* Quæslio hic est de simultanea probabilitate, non veritate, e. g. probabile est exprimendas esse in confessione circumstantias intra eamdem speciem aggravantes, et probabile etiam est non esse exprimendas, ubi non habetur contradictio, quia modus non negatur. Intellectus determinari potest ad assensum vel ab *objecti evidentia*, de qua hic non agitur: vel a *voluntate* in obscuris, directe vel indirecte, vel *physice*, ubi simpliciter consideratur potestas voluntatis, vel *moraliter* sive prudenter, si liat cum ratione. Si motiva sunt *æqualia*, vel *nulla*, v. g. an stellæ sint pares vel impares, nequit voluntas determinare intellectum ad unum præ altero, quia se mutuo elidunt: si sunt *dissimilia*, ct utraque pars solum probabilis, potest sicut ex duobus bonis æqualibus hoc vel illud eligere, ita physice saltem ad hanc sententiam præ illa determinare intellectum qui non determinatur ab objecto. Idipsum potest voluntas in concursu probabilioris : nam nihil obstat ex parte *voluntatis*, quæ in obscuris subditura sibi habet intellectum, etsæpe eligit minus bonum præ majori, v. g. delectabile præ honesto; ergo etiam potest eligere minus præ magis probabili : nihil ex parte *intellectus*, cum non habeatur certitudo, probabilitas non elidatur, et per minus probabile intellectus æque possit invenire veritatem: neque ex parte *objecti*, quod non cognoscitur evidenter.

265. *Nota II.* Prudentia est habitus secundum rectam rationem electivus; eligere ergo secundum rectam rationem, est prudenter agere secundum virtutem. Actus prudentiae sunt *consilium*, sive eubulia, quæ ex communibus rationibus suadet : *judicium*, seu synderesis, quæ ex altioribus ct specialibus rationibus judicat actionem aliquam esse ponendam vel omittendam, sicque dicitur virtus intellectualis : *præceptum*, secundum quod, utpotc ad voluntatem spectans, dicitur virtus moralis. Quælibet virtus habet actus *elicitos*, qui cum immediate procedant ab ipso habitu, semper certi sunt ac scientifici : ct *imperatos*, qui cum mediante voluntatis imperio proveniant, sunt incerti ac fallibiles, v. g. in iudice volilio elicita procedendi secundum

allegata et probata, est certo bona ac virtuosa : si dein secundum allegata et probata procedens, condemnat reum, potest falli, quia reus potest esse innocens. Equidem omnis virtus habet *medium rationis*, quod per rationem determinatur, e.g. temperantia, quantum cibi sumendum sit; justitia tamen commutativa, v. g. in mutuo, habet *medium rei*, quod sit in ipsa re, atque hoc est indivisibile, prout Ib Thomas et TT. omnes admittunt. Quod prudentia medium rationis divisibile habeat, inde est, quia aliqui sunt magis dispositi, per *medium rationis* rem inveniendi, vel quia ingenio, vel quia longiori experientia praestant ; sicut ergo in omni virtute ratione medii potest haberi actus virtuosus, virtuosior et virtuosissimus : ita potest etiam haberi actus *prudens, prudentior et prudentissimus. Sicut* qui solvit pretium infimum juste agit; qui medium, justius; qui summum, maxime ab injustitia remotus est: sic a pari de illo medio rei argumentamur ad *medium rationis*, vi cujus actus aliquis virtutis speciem relinet, quantumvis medium illud non attingat proxime.

266. *Dico I.* Idem intellectus potest habere partem utramque contradictio* nis, tanquam probabilem.

Prob. 1°. Intellectus ex neutra parte potest habere principium certum: potest autem cognoscere, quod pro utraque parte stet auctoritas et ratio gravis; ergo utrumque potest habere probabile. 2°. S. Aug. utramque illam sententiam de quotidiana communione ita exponit : *Licet quotidie communicare, quia quotidie peccamus : non licet quotidie communicare, ut sic melius nos praeparemus ad S. Communionem* : utraque est probabilis ; ergo teste Arc. utraque pars contradictionis potest eidem intellectui apparere probabilis. 3°. Idem homo potest esse amabilis ratione justitiæ, et odibilis ratione libidinis ; ergo a pari. 4°. Possum sententiam aliquam *directe* asserere, et simul cogitare *reflexe*, oppositam esse probabilem, v. g. in illa sententia de immaculato conceptu Virginis; ergo habetur hic simultas probabilitatis, non probabilitas simultatis, seu simultaneæ veritatis.

267. *Dico II.* Intellectus potest *prudenter* assentiri opinioni probabili, quantumvis opposita sit etiam probabilis vel probabilior.

Prob. 1om. Qui agit ex motivo gravi, agit prudenter, quia agit secundum rectam rationem quam vir sapiens determinat, et quæ virum sapientem determinare potest : atqui talis agit ex motivo gravi, quod virum prudenter movere potest ad assensum ; ergo prudenter, *min.* constat ex dictis n. 263. et 264: nimirum habetur molivum grave : unum non elidit aliud: dantur in omnibus disciplinis sententiæ æquiponderantes, de quibus DI), dicunt: *Elige, quod vis:* praeter rationes directas possunt movere intellectum rationes vel generales ex *eubulia*, honestas, jucunditas, utilitas, vel speciales ex *sunderesi*, v. g. si sil hæc sententia propria scholæ meæ, si superior suadeat: quia magis consulitur libertati conscientiae: servatur jugi Christi suavitas: tolluntur scrupuli: ratione mei et proximi declino multa incommoda: est magis ad captum: magis allicit homines ad bona opera : quia sine necessitate non debet suscipi onus tam grave, et proximo imponi, etc.

Prob. 2uin. Medium rationis in prudentia habet suam latitudinem, et potest esse actus prudentiæ, licet non sil prudentissimus ; ergo agit prudenter.

quiaex motivo absolute et respective gravi, quia probabiliter solvit argumenta opposita etc. *Conf.* 1°. Qui solvit pretium summum, agit justissime, et qui infimum solvit, adhuc juste agit; ergo a pari. 2°. Hæc illatio: Sententia ista est probabilior; ergo opposita non potest esse probabilis: nec tenet *vi format*, quia alias omne comparativum destrueret positivum, quod est falsum, siquidem nobilius non evertat id quod est nobile : nec *vi malerice*, nam qui nubit virgini, benefacit; qui non nubit, rnclius facit; idernque videt argumentum de omnibus consiliis Evangelicis; ergo.

§ in.

t

Quæ sint obligationes et fundamenta præcipua Probabilistarum?

268. *Dico I.* Obligationes eorum, qui sectantur Probabilismum, sunt : 1°. Inquirere debent in rei veritatem diligentia proportionata, ut opinio sit certo, solide et practice probabilis; proin requiritur sufficiens doctrina, quâ possit rite discerni inter rem et rem, inter rationem prudentem et leviozem. 2°. Absit negligentia respectu doctorum ; rudes vero eligaut viros doctos et pios; hæc tamen obligatio videtur esse major apud Tutoristas et Probabilioristas, ut dictum num. 224 et 236. 3°. Exulent praejudicia, ne, quod leve est, reputetur grave: absit zelus immoderatus, et ne sint laxiores, dum alios volunt conxertcre. 4°. Cedat procul motivum humanum, v. g. alteri placendi: ex ratione, non ex commodo agere convenit. 5°. Non eligant, sed evitent auctoritateq non authenticas, et considerent num forte suæ probabilitati obstet quid certum : attendant num unica forte ratio sit in quadam paritate, quia in materia legum non ita tenent paritates, cum ex paritate unius legis ad alteram non possit fieri argumentum. Porro perspiciant an non tota ratio sit mera subtilitas, cl quidem talis, quæ juxta sensum communem non ita obtinet; tum enimvero ejusmodi sententia tanquam suspecta de vera probabilitate esset habenda. Denique consensus communis facit probabilem interdum probabiliozem. Hanc, nempe probabiliozem, tenetur exponere is, a quo consilium petitur, ne loquatur contra veritatem.

269. *Dico II.* Praecipua fundamenta Probabilismi sunt sequentia : I. *Dicunt* Probabilist.e : Neque jus naturae, aut recta ratio, neque jus positivum aperte dictant, legem *dubiam*, qualis est lex etiam *probabilius* existens, si graves pro parte opposita stent rationes, proxime obligare; incredibile etiam est, totae tantos omnium ætatum et ordinum viros doctissimos æque ac pientissimos per sesquiseculum et ultra, etiam post ingens studium et accuratissimum examen, hanc legem naturae universalem ad omnes homines se extendentem non cognovisse. Si vero Probabilismus repugnat juri divino, ut quid impune docetur per tot secula in monasteriis, libris, academiis, ac etiamnum Romæ, sciente et tacente R. Pontifice, supremo capite Ecclesiæ quæ columna est veritatis?

Respondent Probabilioristæ : Quam legem nosse non volunt Probabilistæ. norunt DD. alii, numero saltem pares, probitate ac conditione etiam majores. Constat vero aliunde, Prubabilistas circa objecta moralia non fuisse

praeditos recto iudicio, quia plures illorum propositiones, quin et apologi® Probabilismi damnate fuerunt. Natura nos ipsa impellit ad verisimiliora; Deis autem potuit hanc legem condere; ergo sicut talem condidit circa aliam salutis, ita quoque circa licentiam actionis; hinc SS. PP. passim docent, *quemlibet debere indagare veritatem, omnia studiose inquirere, videre, quid legi divinæ magis conveniat, arbitrium regere ratione, non rationem arbitrio, non quamlibet consuetudinem esse recipiendam, nec quamlibet auctoritatem esse tutam regulam operandi, sed etiam in probabilis sermone timendam esse deceptionem, neminem reliquendum in ignorantia, eo quod error in iudicando justo inducat periculum damnationis*. Quod Domus, Pontifex, Ecclesia taceant, adeoque saltem implicite approbent Probabilismum, haud satis verum est, cum is videatur ab Alex. Vil. et Ixxoc. XI. fere in terminis confixus, imo, recentius per litteras encyclicas Bexed. XIV., ac moderni etiam Pontificis iudicio reprobatus.

270.11. *Dicunt Probabilistæ* : Lex sive antecedens, sive consequens non obligat *proxime*, nisi sufficienter *intimata*, maxime si obligatio sit universalis et admodum difficilis, sine ratione valde efficaci non imponenda: sed quamdiu sententia minus tuta manet vere probabilis, non est sufficienter intimata lex obligans ad tutiora et probabiliora, quia de ejus existentia adhuc dubitari prudenter potest, et legitima intimatio præcipue colligitur ex communi sensu DD., qui ex hactenus dictis multo magis favet Probabilistis; ergo lex non existit proxime obligans ad tutiora et probabiliora : nam obligatio faciendi supponit obligationem sciendi, eaque, quia proportionem et gradum probabilitatis utrinque conferri exacte deberent, uti frequentissima foret, sic et difficillima.

Respondent Probabilioristæ : Lex illa sufficienter est *intimata*, quam a Deo latam esse, notabiliter et manifeste probabilius est : alias si hæc notitia non sufficeret, impune violari possent leges plurimæ reipsa existentes, adeoque committi peccata formalia. Illa certe ignorantia non est invincibilis, cui notitia manifeste verisimilior opponitur; vinci ergo potest ac debet, quia de gravi obligatione et formali offensa Dei agitur. Quidni pari jure prætendas ignorantiam aut dubium invincibile legis, quando sententia favens legi est unice probabilis? Non ergo semper requiritur moralis certitudo, sed sufficit major probabilitas de existentia legis, quam S. Thomas vocat *certitudinem probabilitatis*, et S. Antonin., *certitudinem civilem* vel ethicam, adeoque reipsa moralem quamdam certitudinem ; atque hunc fuisse sensum communem DD. illius temporis, testatur Terillus.

271.111. *Dicunt Probabilistæ* : Hæc obligatio esset *noxia* potius quam *utilis*, quia cum mille anxietatibus, perplexitatibus et periculis conjuncta: non autem videtur, quod spectata hominum imbecillitate suavis Dei providentia, ob sui honorem, ac bonum quoddam spirituale hominis forsitan eventurum ex observatione legis dubiæ, hominem velit subicere tantis incommodis et tot periculis formalis ac gravis olēnsæ Dei, quæ illa obligatio per se et ex natura sua inferret; ergo cum aliunde non satis constet, hanc obligationem Iuris aut naturalis aut divinæ existere, merito praesumitur quod Deus eam non tulerit.

Respondent Probabilioristæ : Obligatio sequendi probabiliora non est admodum difficilis, et nequaquam noxia : nam 1°. Necesse non est scire, an hæc vel illa opinio sit *absolute* et *in se*, sed an sit *comparative* probabilior; si adhibita sufficienti diligentia in indaganda veritate manifeste advertas, te multo magis trahi ad assensum opinionis tutioris, jam cessat difficultas in agnoscenda majori probabilitate : si vero id non advertas, datur moraliter æqualis probabilitas, et sic licet sequi minus tutum : demum ad laxandos gradus probabilitatis non requiritur omnia inter se fundamenta utriusque opinionis comparare, sed ea tantum, quæ per moralem diligentiam circumstantiis proportionatam hic et nunc operanti occurrunt. Nonne semper et accurate examinare, an opinio sit certo probabilis, induceret in infinitas anxietates ?

2°. Potius licentia sententiæ probabilis *noxia* est, sicut origo laxitatum, ita morum corruptela, quia cum naturæ vitio ad laxiora propendeant homines, vixerit opinio stans pro libertate, pro qua non excogitent rationes probabiles, itaque omnia vitia sub prætextu probabilitatis sibi fingant esse licita; hinc Basil, in Ecclesiæ corruptos mores refert illud Judic. 17. 6. *Unusquisque, quod sibi rectum videbatur, illud faciebat*. Ad hæc si licite agit, qui minus probabiliter; ergo a Deo frustra petitur notitia legum, frustra Theologi disquirunt veritatem opinionum, imo dissensio inter Doctores esset bona, et facile quivis regendis conscientiis prælici posset; igitur percommoda et salubris est obligatio tutiora et probabiliora sequendi, contra quam si quando peccatur, id fit *per accidens*, neque ex difficultate obligationis infertur, cum aliunde notum sit dari leges valde difficiles.

272. IV. *Dicunt Probabilistæ* : Opinio minus tuta et minus probabilis, quamdiu est theologice probabilis, manet simpliciter tuta, ut constat ex doctrina D. Thomæ et S. Bonav., quam plures summi Pontifices vocant *benedictam, divinam, certam doctrinæ Christiana regulam*, quæ publice doceri acinpraxi teneri possit, quamvis in moralibus sæpe doceant propositiones contradictorias, quæ certo ambænon sunt æqualiter probabiles, minus probabiliores; ergo non reprobatur Ecclesia Probabilismus, adeoque hic non est fons omnium laxitatum, sed tuta in praxi norma honesti esse potest; ergo qui sequitur sententiam vere probabilem, agit *prudenter, inculpabiliter, utiliter*.

Respondent Probabilioristæ : Sententia tutior, simulque notabiliter ac manifeste probabilior sic elidit vim motivorum sententiæ minus probabilis, ut hæc non amplius maneat comparative, certo et practice probabilis, sed fiat *tenuiter* probabilis : nam quantum illa accedit ad veritatem, tantum hæc recedit, adeoque manifeste et notabiliter deficit a veritate et probabilitate; nequit ergo osse certo probabilis, sicut non est certo affirmabilis. Pontifices doctrinam SS. Thomæ et Bonaventuræ laudarunt; sed non ea auctoritate approbarunt, ac si utraque esset a quocumque errore immunis: id voluere Pontifices, quod in eorum libris nihil contineatur fidei ac morum contrarium aperte contrarium, proinde cuius licere sequi sententiam D. Thomæ aut S. Bonaventuræ, si spectatis omnibus videatur probabilior. Cæterum Probabilismus repugnat spiritui SS. Patrum, Rom. Pontificum, Emin. Cardinalium et Episcoporum, qui nunquam juxta minus probabilem aut dispensant, aut respondent; ergo qui sequitur probabilem, non agit *prudenter*, quia se

exponit periculo peccandi : non *inculpabiliter*, quia cum dubio dut ignorantia facile vincibili operatur : non denique *utiliter*, quia anxietates el perplexitates non evitat, nec pacem animi aut conscientia® tranquillitatem consequitur, qui sequitur minus probabile et minus tutum in conscientia.

Qua vero ratione his l'robabilioristarum responsis satisfaciant Probabilistic, disces ex dictis §. 5. art. prior, et ex dicendis num. 273. etc.

• § iv.

Utrum Probabilismus unquam fuerit ab Ecclesia reprobatus ?

273. *Dico.* Probabilismus nunquam fuit ab Ecclesia vel a sede Apostolica reprobatus aut prohibitus.

Prob. I. Nulla talis censura adversus Probabilismum afferri potest, imo plures summi Pontifices in suis decisionibus, et recentius quidem secuti sunt probabilem; ergo. *iniec.* patet ex num. 220. etc.; hic vero unus instar omnium esto BEXED. XIV. in suo opere de Syn. Diceres., quod opus in nova editione pluribus capitibus auctum prodiit, et liber 70i. etiam ampliatus, atque in plures divisus : ibidem ad quæstionem, an sacrum viaticum dari debeat ægroto eodem jam die, dum erat sanus, Angelico pane refecto? his verbis respondet Pontifex : *In tanta opinionum varietate integrum sit parochis, eam sententiam amplecti quam voluerit, neque fas erit Episcopo, animadvertere in talem parochum* ; ergo Pontifex indulget usum alterutrius sententiae, utut opposita sit *minus* probabilis. De *ministro Matrimonii*, an is sit Sacerdos, an vero person® contrahentes, dicit L. 8. c. 13. *Utriusque opinionis solidiora argumenta præmisimus non animo aliquem inducendi ad ullam, sed ut Episcopis persuadeamus, ne quid illi decidere ausint* : hæc verba evertunt illud principium Anti-Probabilistarum, quod una probabilitas ab altera elidatur, quia ibi PoirriFEX utramque vocat probabilem; inierim nobis sufficiant ista, quorum primum in *practices*, alterum in *speculativis* iudicium a summo Pontifice latum declarat, Probabilismum neutiquam a Sede Apostolica proscriptum fuisse.

Prob. II. Si talis censura daretur, haberetur maxime in illa Prop. 3*. damn, ab Ixxoc. XI. *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non egeatur, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus* : verum hæc censura ad Laxismuin el neutiquam ad Probabilismum pertinet : nam

Γ. Propositio damnata generatim enuntiat de *omni probabilitate*, tam speculativa, quam practica, cum sententia, quam sequi liceat, *practice probabilis* esse debeat ita, ut speculativa nullatenus sufficiat.

2°. De tenui *probabilitate*, quæ nititur motivo tantum levi saltem comparative, eo quod per motiva contraria enervetur; vera autem probabilitas nili debeat motivo *absolute et comparative* gravi : ad hæc *tenuis* probabilitas est dubia probabilitas, quæ tamen *certa* esse debet.

3". De probabilitate sive *intrinseca*, sive *extrinseca*, disjunctive, cum Probabilismus ulramque postulet *copulative*, quia cextrinseca quidem probabilitas sufficit respectu rudium, non item respectu doctorum, qui tenentur inajo-

reni diligentiam adhibere, scrutari libros, ponderare momenta rationum etc.; et potest quis habere probabilitatem intrinsecam, sed talem, quæ repugnet sententiæ communi ; ea autem fretus qui operatur, a *temeritate* excusari non potest.

4°. Propositio damnata est *nimis generalis*, nullum faciens discrimen inter probabilitatem, quæ immediate versatur circa licentiam actionis, et circa aliud objectum e. g. *calorem Sacramenti, jus tertii, salubritatem medicinae*, ad quæ Probabilismus se non extendit; ergo is nunquam fuit prohibitus aut reprobatus, id quod patebit magis ex solutione objectionum.

271. *Obj.* I. Lucius ill., Clemens III., Honorius III. et Clemens V. celebrem regulam statuerunt, in dubio tutiorem partem esse eligendam, et testatur Fagnanus in cap. *Ne innitaris*, hanc regulam tenuisse Ecclesiam Romanam tum etiam, cum magis grassaretur Probabilismus.

Conf. Pontifices damnarunt plures propositiones a Probabilisliis assertas, quæ mores corrumpabant, et pestiferi fructus erant Probabilismi ; ergo hic jam pridem reprobatus fuit.

R. Quomodo hæc regula sit intelligenda, abunde declaratum num. 221. etc.; videtur autem non tam statuere Probabiliorismum. quam Tutorismum. Equidem Pontifices, Concilia et Congregationes, quando proposita sibi dubia resolvunt, sequuntur *magis* probabilem, quia agunt tanquâm Doctores et Iudices in materia fidei ; et tamen in aliis casibus v. g. dispensationis, non raro amplectuntur etiam *minus* probabilem, uti Adrianus VI., (pii teste Sotu contra propriam opinionem dispensavit in Matrimonio ob unius Cajelani auctoritatem. Utrum vero sanum iudicium quærendum sit apud Fagnanum, ex eo iudicabis, quod Fabri Dial. 11. scribat, se apud illum invenisse supra 200. locos in hac materia perperam allegatos.

Jd *Conf.* R. Propositiones damnatæ erant *laacæ*, quia ratione solida et gravi auctoritate destitutæ : jam cranta picrisque Probabilistis reject® ante damnationem, prout sub finem seculi prioris ostendit P. Pollænder; vel potius erant probabiliores, quia, quod defenditur ut thesis, defenditur ut probabilius, nisi addatur : non minus damnatæ sunt nullæ propositiones antiquorum, quorum auctoritate nitebantur Probabiliorislæ : ipsi etiam SS. Patres nonnunquam cespilarunt in vastissima morum docti ina, imo Jacobus de Marchia canonizatus nihilominus fuit, licet contra communio-rem PP. Dominicanorum docuerit sanguinem Christi in terris relictum non esse colendum *latria*, quia scilicet hæc opinio tunc habita fuit probabilis ; quamvis ergo Probabilistæ circa unam alteramve materiam particularem erraverint, non ideo circa *generalem* materiam de Probabilismo errasse dicendi sunt. Demum an major sit corruptela inorum in Germania, ubi plurimum viget Probabilismus, an in aliis provinciis, ubi rigidior est morum doctrina, quivis sapiens el rerum peritus facile delimet.

Inst. I. Pnecipute Probabilismi *apologia*: a pluribus Episcopis maxime Gallis, et a Sede etiam Apostolica damnatæ sunt : sic Alex. XII. damnavit apologiam Honorati Fabri, librum Caramuclis, quæst. de Moya : Idem an. 1665. proscripsit 28. propositiones, el an. 1666. alias 45. innixas probabilitati, in suo ad has damnatas proloquio scribens, quod *mos irrepperit repugnans simplicitati Apostolica*; ergo.

K. /). Damnata* sunt *apologia** Probabilismi veri ac. genuini, atque ob hujus defensionem V. Probabilismi laxioris, idque ob errores alios inibi contentos. Sicut ob alios errores damnati Anli-Probabilistae, Baius, Jansen., Quesnel., Arnald., Sinich. et Ludov. Monlallius, seu Blasius Paschalis, quii omnium maxime detonuit in Probabilismu in suis litteris Provincialibus, quæ proscripta* sunt ab Alex. VII., jubente Galliarum Rege lacerat® et exuste. ab Inquisitione Ilisp. declarate ceu referte calumniis. Falsum est, *Apoologiam Casuistarum* esse librum Patris Fabri, qui est Piroli, a Superioribus S. J. nunquam ut talis agnitus, prout testatum fecere publico. Liber Caramuelis, quem scripsit contra Fagnanum Tutoristam, damnatus est ob laxiorem Probabilismum, ideo ab ipsis etiam Probabilistis, PP. Ilardenas, Mendo el Fabri impugnatus; exin vero non sequitur, quod verus Probabilismus fuerit damnatus, et opposita Fagnani doctrina sit admittenda: alioquin ipse etiam Probabiliorismus esset condemnatus, cum Vine. Baronii *Trilabilioristae* liber contra Caramuelem itidem damnatus sit, scilicet propter alios errores inibi contentos. Falsissimum, quod quaestiones selectae P. de Moya sint damnatae. utpote longe diversae a libro Guimenii, qui damnatus est ut pseudographus, non quidem ob assertionem damnatarum, sed ob periculum ex auctoritatibus adductis timendum; neque Decreta a Gonolet Concilia citata reperiuntur in Bullario. Demum Gallos æquo liberalius libros et opiniones aliorum condemnare, sat constat; ast sicut pactum v. g. trium contractum Parisii damnarunt, sic Colonia, Treviri, Complutum, Salamanca, Ingolstadium. Friburgum et Moguntia hanc sententiam ceu tutam et licitam declararunt. Postremo illud Pontificis proloquium, uti ceteros damnatis propositionibus, Laxismum duntaxat feriunt.

Inst. 2. Alex. VII. damnavit hanc prop. 27^a. : Si liber sit alicujus junioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem : atqui idipsum dicunt Probabilistae; ergo.

R. /V. in. Nam hic tria dicuntur: 1°. Si sit *liber recentior et auctor novitatis*, ex eo quidem capite, quia in antiquioribus multe doctrinae antiquat®, et postmodum ab Ecclesia rejectae subin reperiuntur: et hæc ratio bona quidem est; at licet Laxismo, non tamen sufficit Probabilismo, qui jubet etiam novorum auctorum dogmata esse imprimis examinanda, cum sæpe novitatis studio abrepti scribant. 2°. Etiam si sit *tantum unus*: in principium Laxismi: Probabilistae plurimum auctoritatem requirunt, nisi ille unus sit omni exceptione major, b. e. valde peritus tum juris naturalis tum etiam positivi, firmis et validis rationibus utatur, veritatis potius quam novitati amator, qui aliorum fundamenta discussit et probe solverit, adeo ut prudenter credi possit, alios etiam doctissimos eidem opinioni subscripturos; ita contingit in opinionibus, quas D. Thomas primus omnium adversus communem antiquorum tenuit, ut optime advertit Callego Dominicanus, qui de Conse. Proba!). dub. 12. ita loquitur: *Noster Angelicus Doctor inulta scripsit et docuit contra alios, qui ante ipsum scripserunt, et tamen ejus opinionis saltem, ac ab ipso tradita sunt, existimata sunt probabiles, tum propter maximam ejus auctoritatem apud Theologos, tum quia non levibus, sed rationalibus fundamentis ductus est ad opinandum.* 3°. Probabilismus requirit immunitatem unius a ceteritudine Opposite sententia; illa propositi)

damnata solum *parlicularem*, h. c. immunitatem tantum a damnatione Pontificia : sed hoc docent Laxiste ; ergo Pontifex Laxismum condemnavit.

lust. 3. Ab hxoc. XI. damnata; sunt (i*). propositiones et quidem sex antehac probabiles, maxime vero 3*. de *probabilitate tenui* : atqui cum hac ipse etiam Probabilismus fuit confixus; ergo. *Prob. m.* Pontifex non solum damnavit probabilitatem comparative levem, quia hæc non continetur intra limites probabilitatis, sed est potius *improbabilis* : quamvis propositio sit valde generalis, aliunde tamen constat, quod mens Pontificis non fuerit tantum proscribere Probabilismum *vagum* : quod iudex cl minister Sacramentorum non possit agere juxta minus probabilem, id jam in prop. F. et 24. damnatum fuerat; ergo in prop. 3*. intendit condemnare probabilitatem, quae titraactionis licentiam versatur. Adde prop. 4atn. *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione probabili.*

II. Equidem probabilitas *comparative levis* non continetur intra limites probabilitatis stride ac theologice acceptæ, quæ nititur fundamento vere, certo ac comparative grax i, sed tanquam species analoga intra limites probabilitatis late acceptæ, quæ tantum dubia est, et apparentia veritatis, quo sensu latiore improbable dicitur quod nullam habet rationem vel apparenter gravem. Quod vero Pontifex tenuem illam probabilitatem *latius* acceperit, suadent ejusdem rationes, et plurimorum gravissimorumque DD. auctoritas, qui probabilitatem *vere* ac *theologice* talem adhuc defendunt sciente et inspec-tante Rom. Pontifice. Demum non infrequens est, eandem doctrinam sub diversis terminis, præsertim a diversis auctoribus et in diversis libris propositam, iterato condemnari. Reliquæ propositiones damnate perlinent ad materiam, in qua locus non est *probabilitati* ob auctoritatem Ecclesiæ, ob motiva intrinseca, ob contractus speciales tacitos vel expressos etc. Sic ergo bxoc. XI. quamvis toto Pontificatus sui tempore urgeretur, nl proscriberet hanc propositionem, *licitum est sequi opinionem minus tutam et minus probabilem*; nunquam tamen ad ejus condemnationem adduci potuit.

Illa prop. 4*. licet juste damnata sit, quia *ides* est necessaria necessitate medii, in qua opinio probabilis nihil operatur; tamen ejusmodi infidelis cum sola probabilitate credibililalis non potest saltem credere, sed tenetur ad majorem diligentiam inquirendi in motiva credibililalis evidentia et fidei veritatem, sine qua impossibile est hominem salvari.

Inst. i. Bened. XIV. a P. Concilia requisitus damnavit au. 1742. Probabilismuni, idque occasione dubii de contractu usurario; ita testantur *littera*) *Encijclicæ* date ad Episcopos Italiæ de *usuris*; ergo.

II. .V. A. Nam 1°. Pontifex, ut ex ejus verbis planissime eruitur, requirit auctores graves, qui sunt celebriores, non vulgares de Invio : sed tales sunt Probabiliste, non solum Probabiliorislæ; ergo. 2°. Vult nos sequi sententiam *plane* (non *magis*!) rationibus confirmatam : atqui opinio probabilis, ut eam sequi liceat, debet esse *plane* rationibus et solide confirmata, non dubia ; ergo. Quod autem *to plane* non idem sonet ac *magis*, norunt Grammatici. Inim verocx libris Concilia; hauriri queat puritas doctrinæ, tum ex ejus declaratione imperata, tum inde conjicies, quod San-A itatis testetur, in solo ejus Tomo I. de historia Pr Olia bh .ismi 260; falsitates contineri, miiversim se detexisse 500.; atque idipsuin P. Soci.ni deprehendit.

lud. Ü. Anno 1740, date sunt u Bl m.p. Mv· Eucjcliœ ad uni'et sani Ec«

clesiam, ubi pro celebrando in annum sequentem jubikco Ponlifex piæscribil Confessariis, ul sequantur sententiam, quam magis auctoritate el ratione firmatam deprehenderint; vide Bullarii Rom. Tomum HI.; ergo.

R. Ie. Pontifex ibi distinguit inter Confessarios doctrina præcellentes, et alios non ita præcellentes; hisce postremis ea. quæ relata sunt, præcipit, licet non eodem modo; hinc

R. 2°. Est duplex lectio; prima est hæc relata: *Sequantur eam sententiam, quam magis, etc.* Sed hæc non est authentica, imo falsa; sic vero legi debet: *Idcirco deinde in eam descendant sententiam, quam ratio suadet, et firmat auctoritas*: alque hæc sola est authentica, et ad mentem Pontificis; tum quia desumpta est ex ipsis verbis Encyclicæ insertæ Tomo III. Bullarii; tum quia est originaria, cura hæc epistola scripta sit primum latine, ac dein versa italicè, qua ex versione italica suum Concilia argumentum deprompsit; tum quia hæc *latina* authentica epistola missa est ad Patriarchas, Archi-Ep., Episcopos universæ Ecclesiæ, *italica* non est missa, neque in corpore, sed in appendice Bullarii inserta, proin nec tantam hæc, quantam illa auctoritatem habet, nimirum Pontificis ex cathedra loquentis. Verba italica hæc sunt: *più assfilita dalla ragione et dall' autorità.* Quod vero Bened. XIV. secutus ipse sit *probabilem*, dictum num. 273.

Inst. G. Clemens XIII., id quod constat tum ex Decreto a Congregatione Cardinalium mense Februario an. 1761. edito, tum ex proscripta Patris Neumayr dictione germanica, reprobant Probabilismum; ergo.

R. .V. .I. Quod dictio illa germanica de Probabilismo ratione Probabilismi præcisc non fuerit proscripta, manifestum est ex prædicta Congregatione Cardinalium circa initium anni 1761. habita, in qua Probabilismus evasit incolumis: Decretum. si quod procusum fuit pro Probabiliorisuiio, nullum est declaratum ac retractatum. Clemens XIII. quid de Probabilismo sentiat, salis declarare videtur Ejusdem Breve ad Episcopum Alczicnsem 19. Sept. 1764. editum, in quo Pontifex hisce conqueritur: *Quæ tanta auctoritas tua est, ul meras opiniones, ne quid gravius dicamus, quibus innumeri gracissimiquit Theologi contradicunt, inter veritates illas recenseas, quæ ad fidem Ecclesia spectant; intererrares vero sententias numeres, quæ liberæ Scholarum disputationi permittuntur? nam et propositiones omnes in assertionum libro congestas (maxime de Probabilismo, in quem ceu Jesuitis propriam malorum omnium sentinam acerrime detonatur) videris nullo discrimine damnare ac reprobare... et quod ineundem librum tanquam perniciosæ et periculosæ non-nulla* opiniones essent conjectæ, de quibus libera est disputatio etc.* Eodem fere modo expostulat idem Pontifex in Brevi ad Episcopum Andegavenscrn 19. Sept. 1764. dato.

Inst. I. Idem Pontifex jamduin anno 1761. condemnavit undecim thesesa quodam Parocho in ditione Tridcntina evulgatas, ct ab Episcopo Tridenlino prædamnatas, inter quas 8' sic habet: *Genuinus itaque noster Probabilismm, qui nec morum corruptelam inducit, nec a S. Sede unquam fuit male notatus, origine sua Thomisticus, progressu ætatis Jesuilicus, ulpotc a quo arctatus, emendatus, et a Jesuitis contra Jansenianos furores propugnatus fuit;* ergo prædicta Brevia Apostolica vel non sunt authentica, vel certe non eloquuntur pio Probabilismo.

R. P. Quod Poutiftxnon damna cut omnes illas undecim propositione.,

sen conjunction, seu divisim, patet ex censura, quæ in indice LL. prohibitorum Iulis est: *plagula undecim thesium, cui titulus: Probabilismus disputationi... quarum aliqua-, theses sive propositiones, sunt respective falsæ, temerarim el piarum aurium offensives;* ubi vox, *aliquæ*, nonnisi semel posita minime afficit omnes. Illam vero solam e numero X. excerptam, nempe: *sed Christianum, Probabilismum, qui Christo Domino summe familiaris fuit;* consuit proscribendam *uti erroneam et hæresi proximam*, cum Homo-Deus vere omniscius summam in omnibus certitudinem habuerit ac tenuerit. Sane, ubi omnes articuli configuntur, aliter censura habet, uti illa Alexandri VII, el illa Innocentii XL; decrevit Sanctissimus I). N. prædictas propositiones, et *unamquamque* ipsarum, ut minimum tanquam scandalosas... esse damnandas... ul quicumquo aut *conjunctim* aut *divisim* docuerit et defende-rit... aut *aliquam* ipsarum ad praxin deducat... Proinde, sicut ex eo, quod v. g. liber Jansenii sit prohibitus, non omnes in eo contentæ propositiones, sed potissimum 3 illæ excerptæ, sunt damnatæ: ita quamvis illa plagula II thesium sil proscripta, non tamen omnes II theses sunt contixæ, sed illa 10' excerpta duntaxat ceu *erronea*, ct ex reliquis decem *aliquæ* tantum ceu *respective falsæ, temerariæ et piarum aurium offensive?*

It. 2°. Quod vero hæc præcisc mens fuerit summi Pontificis, magis etiam inclarescit ex his: Alphonsus de Ligorio, Episcopus S. Agathæ Gothorum sollicite interrogavit Cardinalem Galli, Magistrum sacri Palatii, ct Secretarium Congregationis desuper habitæ, utrum per censuram illarum thesium reprobatus fuerit Probabilismus, el responderunt, nequaquam, sed licere post, nti ante hanc censuram, tenere ac tueri el Probabilismum et Probabiliorismum; atque ideo, ut ait Magister S. Palatii, quia non omnes II. theses, sed plagula fuit proscripta: et quia, ut respondit Secretarius, Reverendissimus D. Thomas Schiari, etiam Probabiliorismus fuisset confixus in 16æ thesi illa: *Licet- sequi probabiliorcm pro libertate, relicta minus probabilipro lege*, quam tenent communius Probabilistæ molliores. Ita legere est in apologia Illustriss. et Reverendissimi de Ligorio edita anno 1763. contra domesticum quemdam professorem Religiosum, qui ex illiusplagulæ censura, damnatum esse Probabilismum conclamaverat.

273. *Obj. II.* Eminentissimi Cardinales et celeberrimi Ordines repudiarunt Probabilismum, non alia de causa, quam quia Ecclesia eundem repudiat; ergo. *Proh. M.* Bellarm. invalescente jam Probabilismo florens suppléai. Tom. I. in prologo admonitionisrad Nepotem ait: *Si quis velit in tuto salutem suam collocare, is omnino debet certam veritatem inquirere, et non respicere, quid multi hoc tempore dicant, aut faciant; et si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino operans tutiorem pariem sequi, et nulla ratione, nullius imperio, nulla temporali utilitate proposita ad minus lutam partem declinare;* ergo.

R. 1°. Bellarm. quamvis in doctrinis excellens, nil tamen de Theologia morali nunquam docuit. 2°. Tractatus hic exiguus non est a Bellarm. editus, sed post ipsius mortem ab ejus nepote Episcopo, ad quem scripsit admonitionem ratione officii Episcopalis. 3°. Si admittitur; ergo tenemur sequi Tuliorismum: ait enim, nos debere veritatem inquirere: si hæc non adsit, Iulum eligere; cum ergo in Probabiliorismo non habeatur certitudo, non

huic, sod Tutlorismo rigidissimo potius fovet admonitio Bellarm. 4°. Billuart minus fide recitat verba Bollarmim. quæ sunt : *Si quis velit salutem suam in tutu collocare, et eum oporteat Episcopali officio fungi, is omnino debet certam veritatem inquirere* ole. loquitur ergo de eo, qui Episcopali officio fungi debet, scribens ad nepotem Episcopum, et docens, quod Episcopus teneatur esse perfectus; proinde sententia Bellarmiui ad eos tantum spectat, qui in luto volunt animam ponere, et tenentur ad perfectiora. De Ordinum quorundam decretis dictum num 210; in his tamen non omnino fidentum (ionetoaut Concinae, nisi autographum proferant. Quamvis autem hodie sententia rigida apud PP. Dominicanos communis sil; tamen anno 1614, in Comitii Generalibus Joan, Ildephonsus pnncepro odedientiae adactus fuit ad emittenda in lucem publicam sua commentaria, in quibus Probabilismum copiose defendit.

Inst. 1. Cardin. Sfortia Pallavicinus Probabilismum, cui primum adhaeserat, dein ejuravit, prout P. Nicolaus Maria Pallavicinus 29. Mart. 1690. suo Gen. Thyrso Gonzalez testatus est his verbis : *Eminent. Cardinalis Pallavicinus. anno fere ante mortem, dixit mihi, esse sibi fixum, relinquere post se scripturam, in qua retractare intendebat ea, quæ scripserat in L. de Ad. Hum., nempe posse, quemlibet practice sequi opinionem minus probabilem et minus tutam relictam probabiliore*; atque hoc testimonium extat apud Gonzalez L. 1. de recto usu opin. Prob. diss. 13. c. 1.; ergo.

H. 1°. Si ideo dicatur abjurasse Probabilismum. quia voluit relinquere scripturam, in qua eum retractaret; ergo potius dicendus est non abjurasse, quia eam scripturam non reliquit. 2°. Mortuus est Cardinalis hic an. 1667., et scribitur illa dixisse anno 1666. : at P. Nicolaus suum testimonium tradidit anno 1692.. ubi ceu senex peifoctæ memorim non amplius erat, et tradidit in circumstantiis talibus, ubi P. Gonzalez ejus Generalis collegit testimonia pro Probabili*risimo; proin ex illo testimonio haud magna auctoritas desumi potest. 3°. Ante annos 19. dum Patris Segneri litteras de Probabilismo sparsit Probabiliorista nomine B.vLLARiNi), eas oppugnavit objiciens, quod Alex. VII. voluerit damnare Probabilismum, nisi impeditus fuisset a Card. Pallavicino, hujusque rationibus plane mutatus, ita, ut aliquas tantum propositiones damnaret anno 1663; en lestimonium adversarii : sivero Card. Pallavicinus voluit retractare Probabilismum anno 1666. cur ejus damnationem non promovit, cur retractationem ita distulit, ad quam tamen faciendam juxta leges Probabilioristarum obligatus fuisset?

Inst. 2. Cardin, de Aguirre præf. ad Tomos CC. Ilisp. inter plurima Probabilismum spectantia dicit : *Cccpi itaque rem maturius examinare ab anno 1671. usque modo lectis ac relectis ultra prædictos plurimis auctoribus recentibus, qui hinc et inde controversiam hanc gravissimam profligarunt e.r instituto: deprehendi vero ingens periculum salutis in sectando, aut consulendo aliis Probabilismo, sive usu cujuslibet opinionis minus probabilis faventis libertati, in concursu alterius probabilioris adhærentis præcepto. Idem plane mihi insedit, ubi utraque apparet ipque probabilis aut circiter; ergo.*

H. De auctoritate hujus Card., qui erat ex Ordine S. Bened., scripsit alius ejusdem Ordinis see. superiore, quod vere ea mens non fuerit Cardinalis, qui ipse testelur, quod materia Probabilismi sit *gravissima*, et quod hanc

reni non examinaverit, sed, ut sibi visum, decreverit. Poslmodum autem scripsit Franc. Maria de Solis Italus, quod per hoc Cardinalis mullum derogarit Imn Ordini suo, tum Academia Salrnanticensi, cum et hæc et ille Probabilismum eo tempore tenuerint.

lust. 3. Cardin. Laur ea Torn. II. disp. 11. a. 4. §.3. ail: *Quando aliquid agibile mm est a lege determinatum, sed est sub opinione, tum iu concursu unius opinionis probabilis pro una parte, et probabilioris pro altera parte, prudentia dictat solam probabiliorem esse eligendam, nunquam vero minus probabilem.* Addit hic Card. de Aguirre, hunc semper fuisse spiritum Horn. IT., Cardin., et Episcoporum; ergo.

Il. 1°. Card. Laur/Ea hos libros non scripsit ut Cardinalis, sed dum esset Lector in suo Ordiue S. Francisci; facit igitur solummodo auctoritatem aliius privati, 2°. Cardin, de Aguirre nimis in suo sensu abundat, si nec Toletum, nec Lugonem, aliosve Cardinales et Episcopos, quin et summos PP, velit unquam probabilem tenuisse.

276. *Observe I.* Uti nullus Pontifex, ita nec Concilium ostendi potest, quod Probabilismum prohibuerit. Quaestio: utrum parvuli in baptismo accipiant gratiam habitualetn, agitata in Conc. Alevv. ita pronuntiante: *Opinionem secundam (affirmativam) tanquam probabiliorem, et dictis Sanctorum et Doctorum Theologice magis consonam ac concordem duximus eligendam*, non immediate versabatur circa licentiam actionis: et quamvis Clemens V. ex diversis opinionibus elegerit probabiliorem, per hoc non imposuit uni versim obligationem sequendi probabilia. Cone. Triburiense, quamvis can. 48. de *consilio maturiore* servando mentionem faciat, tamen expresse ait, se *propter eos, cpri diversa sentiunt, nihil velle definire*, imo Cabasutius advertit, Concilium hoc consuluisse secundum probabilem minus tutam. Historia de Cancellario Parisiensi ob plura beneficia juxta *probabilem* detenta aeternum damnato, si vera est, non officit Probabilismo. quia operatus fuit in dubio practico, prout colligit Cardenas ex ejus ad Episcopum verbis ante obitum, *se velle experiri, utrum sit damnabile, plura beneficia tenere*: et post obitum, quod contra plurimorum sententiam *opinionem propriam defensaverit, et se commiserit periculo mortalis culpæ*.

277. *Observe II.* FundalorS. J. dum Professores voluit, in quavis facultate securiorem et magis approbatam doctrinam sequi, per *securiorem* non ita stricte acceptam intellexit *veriozem*: alioqui in Philosophia etiam, Mathesi, Kheterica etc. semper eligenda foret pars *securior*. Paulus Oliva S. J. Gener., cujus verba, ut solet, mutilat P. Billuart, ad Honor. Fabri, qui librum ediderat pro Probabilismo, sic rescripsit, *contra Societatis et S. Ignatii mentem ire, qui Theologice moralis placita benigniorum opinionum obtentu plus cequo molliunt... extremes igitur oræ ut periculosæ fugienda sunt, ut non hominibus imponamus onus, quod nec Christus imposuit, ut in omnibus probabiores sequamur* etc. \ inde nihil contra Probabilismum. Neque Mutius Vitellescijs eum prohibuit, monens duntaxat Patres S. J., ne doceant sententias nimis liberas: idem est de Patre Vice-Comcset aliis. Quod 1). Amort referi, hxoc. XI. P. Thyrso Gonzalez injunxisse, ut Probabilismum eliminet, desumptum est ex decretis apocryphis P, Concinae: nam, ut ex autographo

constat, Innocentius tantum voluit, ut liceat Patribus S. J. libere impugnare Prebabilisinum; eique responsum, hoc ipsis nunquam fuisse interdictum.

278. *Observe HL.* Quod jamdiim anno 1699. plures quam B0 Theologi ex omnibus Ordinibus Probabilismum impugnaverint; quod plusquam mille Parochi pietate ac eruditione pnestanlos in Gallia de Probabilisme apud Episcopos conquesti sint, asserit auctor *Ethica Amoris*, quæ cum bis damnata sit, parum auctoritatis suo auctori tribuit, qui per auxesin falsam numerat mille, ubi 20 vel 30 libellum supplicem ad Episcopum dederant,jjui libellum itidem supplicem alio tempore dederant, et a Bulla *Vnigenitus* ad Cone. Gen. appellaverant. Phires cumprimis hodie stare pro Probabiliorismo, concidunt Probabiliste, quare eidem tribuunt probabilitatem extrinsecam; altamen per Germaniam Probabilismes adhuc communiter traditur, et in Italia recentissime illum tuentur Mazzola. Catalan!. Casnedi, Gravina, Zacaria, Bid. Duarte, Jacob, de Corolla, Alph. de Ligorio etc. : in Belgio plerique eumdem defendunt contra Lmanienscs. uti testantur Ilagiographi: in Gallia cum exorto Jansenismo invalescere cœpit et Bigorismns; nec mirum, propter quorundam Episcoporum iteratas prohibitiones, auctores Gallos etiam catholicos ad rigorem, qui salva fide sustineri potest, tandem declinasse.

Quod ab anno 1699. ad 1747. plures pro Probabiliorismo, paucissimi pro Probabilisme scripserint, quod indies a Probabilisme plures deflectant ad Probabiliorismum, nullus vero ab hoc ad illum, ita ut, si vere dixerit P. Ilenzo circa annum 1710. 20 Probabilioristas stare contra unum Probabilistam, possimus nunc dicere, stare i0 Probabilioristas et amplius contra unum Probabilistam ; asserta sunt Patris Billuart, sed quante fidei? Profecto intra 10 annos scripsere pro Probabilisme auctores 20 et ultra : nuperrime autem transiere a Prokabiliorismo ad Probabilismum Constantinus Roncaglia et Mansi ex Congreg. Matris Dei. quorum *primus* asserit, quod a praeceptore suo doctus fuerit Probabiliorismum. cumque ipse docuerit, ast in confessioniali viderit, eum observari haud posse, quia esset onus intolerabile, ac vix possibile, ibi examinare Doctorum sententias, rationes probabiliores investigare sicque decidere (ac subin quidem contra pernitentem, quod sane difficillimum est atque satisfacere suæ conscientiæ, si sequatur partem probabilem etc. Plerique, qui tam acriter tuentur Probabiliorismum, vel non audiunt confessiones, vel si audiunt, eumdem non sequuntur, uti satis constat. Janséniste, qui omnes Probabilioristæ sunt, in aliis casibus nequidem *probabilem* sequuntur, uti circa Bullas Pontificias, quoad appellationem ad Concilium Gen. etc. Celebris etiam casus proposita fuit quæstio, utrum jurare quis possit, quod detestetur aliquid, licet animo cogitet se nolle detestari? subscriptio facta est a it) DD., inter quos etiam Alex. Natalis, quod possit; ast unde pro hac sententia affirmativa habetur major probabilitas? ergo dein bene dicit Billuart ratione Hcnnonis,si *vere dixerit*; credo enim, et illum et hunc non ita vere dixisse.

Q. 1. Ubi et Quiljusnam Probabilismi usus non sit licitus ?

279. *Respondeo* 1°. Non licet sequi sententiam probabilem, nisi sit *certo et practice* probabilis. *Ratio* : tum quia dubio, tenuiter ac probabiliter tantum probabile non est absolute probabile: tum quia non potest constituere præmissam certam pro dictaminibus ultimo; tum quia contrarium damnatum est in prop. 3* ab Innoc. XI.

2°. Nec licet in iis materiis, in quibus *tutior* lumen generalius, tum specialiter in materia Sacramentorum, eligenda est. *Rationes* vide num. 221. *Nec dicas*: non licet sequi minus tutam, ubi occurrit *damnum proximi* etiam temporale; ergo multo minus in nostro casu, ubi semper timendum est *damnum proprium* etiam æternum; quippe *damnum proximi* non pendet ab opinione nostra, sicut *damnum animæ proprium*, scilicet peccatum et peccati poenæ conscientia.

3°. Non est licitus Probabilismus eis, qui contractu vel quasi contractu ad *tutus* vel *probabilius* tenentur, ut sunt Judices, Consultores et Officiales reipublicæ per conventionem, legem latam aut juramentum ad id obstricti: Professores præsertim Theologiae, a quibus hoc contractu tacito videtur exigi, ut doceant id quod judicant esse verum, aut si veritas haberi non possit, id quod probabilius censent, cum alias imposerent suis auditoribus, iisque essent aliquo modo injurii, quatenus illis inderent opiniones, quas ipsi minus verisimiles habent; unde ex officio tenentur adhibere *moralem diligentiam*, ut quantum fieri potest, studio suo veritatem assequantur; possunt tamen indicare sententias minus probabiles, imo docere etiam esse probabiles, ne ignorent discipuli opinionum oppositarum probabilitatem: etiam privati quicumque, qui volo, vel superioris præcepto, vel quolibet alio vinculo tenentur rem seu publicam, seu privatam curare modo sive *tutiore*, sive *probabiliore*. *Ratio* omnium constat ex dictis; quoad *judicem* illud notandum, quod licet sit æqualis probabilitas circa jus, non tamen æqualis sit probabilitas circa licentiam actionis iudicis, utpote qui ex officio tenetur et constitutus est ad jus suum cuique tribuendum, quod patet ex varia iurum dispositione, et prop. 2* ab Innoc. damnata. Aliud autem est de *advocato*, cujus officium cum non sit judicare, sed rationes proponere et juvare clientem, potest causam etiam minus probabilem, non tamen falsam defendere, quia forsitan hæc iudici videbitur, aut ex interrogatis et responsis per decursum processus evadet probabilior aut etiam vera; excipe tamen causam *criminales*, vel *honoris*, vel *civilem maximi momenti*: tunc enim contra reum non potest defendere partem solum probabilem, quia reo favendum est potius quam actori, cum ejus innocentia sit in possessione.

Q. 2. An Usus Probabilismi etiam, se extendat ad opinionem minus probabilem alienam ?

280. *Nota*. Quæstio hæc habere locum potest, tum circa licentiam, tum circa debitum, vel necessitatem: circa lumen est, an liceat sequi opinionem, quam ipse quidem non teneo, sed tenent alii, v. g. an Confessario liceat ab

solvero pœnilonlem secundum ejus coiwlentiam probabilem, licet Confessarius contrariam teneat tanquam probabiliorem? 2°. an etiam teneatur Confessarius se conformare sententia probabili pœnitentis? In utroque lamen casu supponendum, quod Confessarius non judicet opinionem alienam esse certo falsam, vel tenuiter tantum, dubie aut probabiliter probabilem.

2SI. R. I^a. Licet operari etiam secundum opinionem *alienum* probabilem. *nati*» : quia non opus est ad judicium ultimum formandum, ut antecedit assensus judicii directi de veritate objecti, sed sufficit judicium desola probabilitate objecti; ergo possum sequi hanc opinionem ex judicio relieve, licet eidem directe non assentiar; *excipe*, nisi haec operatio cederet in fraudem aut damnum alterius.

2°. Confessarius non tantum potest, sed et delxd se accommodare sententia» probabili pœnitentis, contra opinionem probabiliorem quam ipse tenet. *Ratio* : quia pœnitens sic dispositus habet jus ad absolutionem, sive est in possessione juris ad eam obtinendam; ergo. In quo casu hoc modo debet sibi *Coxeussakus* formare judicium : quamvis mihi *probabilius* sit, v. g. pingere vel scribere die festo lucri gratia, esse illicitum, vel restitutionem esse hic et nunc faciendam etc. ; tamen cuin opinio mea non excedat fines probabilitatis, et contraria pœnitentis sit etiam tere *probabilis*, ac ipse prælerea non teneatur opinionem suam deserere et sequi meam ; non possum judicare eum esse indispositum ; ergo cum peccata illius audiverim, neque liceat mihi abrumpere Sacramentum, aut negare absolutionem, ad quam pœnitens jus habet, possum et debeo eum absolvere, proscindendo interim ab opinione mea propria, quæ huc se habet imperlinenter.

Si ais 1°. Pœnitens est subjectus Confessario, adeoque debet ejus sententiam amplecti, aut si nolit ad mentem Confessarii restituere etc., non est rite dispositus. 2°. Confessarius agit ut *judex* et *superior* ; ergo non debet ferre sententiam secundum opinionem pœnitentis tanquam rei et subditi, alias inverteretur ordo.

R. ii/t. D. Pœnitens est subjectus Confessario in ordine ad peccata et necessariam dispositionem ad Sacramentum C. quoad omnes opiniones .V. primum autem hic supponitur adesse in pœnitente, neque pro secundo habetur præceptuni, ut nempe quis teneatur restituere, «piando prudenter judical so ad id non obligari.

R. .Id 2. .V. C. Sententia Confessarii partim est judicium de *dispositione* pœnitentis, partim absolutio; utrumque autem formandum est secundum conscientiam pœnitentis; ergo cum pœnitens sequendo suam opinionem probabilem, non peccet, aut peccaverit, ut supponitur, judicandus est rite dispositus, ac consequenter absolvendus. Dispar autem hic est ratio a *furo externo*, ubi quæritur, quid et quomodo res in se sit, v. g. an ager ad hunc renisa pertineat? an hic rem furtivam possideat? ubi non attenditur ad *opinionem* diligantim. cum hæ non faciant rem ita esse, vel non esso, sed ad argumenta directa, «pia rem vel furtum probant, vel non probant.

DE LEGIBUS.

CAPUT I.

PE LEGE, ÆTF.RNA, NATURA!..

ARTICULIS I.

Quiddilas, Proprietates, Divisio Legis.

L *Dico I.* Lex est quædam regula et mensura, secundum quam res quælibet inducitur ad operandum, vel ab operando retrahitur; hoc sensu non solum consilia et præcepta, sed etiam regulas artis, et omnem inclinationem naturalem complectitur : sic dicimus leges grammaticæ, mercaliiræ, inilitiæ : Prov. 8. 2!). dicitur, *legem ponebat aquis, ne transirent fines suos* : Apostolus ad Rom. 7.23. inordinatam appetitus sensitivi inclinationem vocat *legem membrorum et peccati* : Joan. 7. 19. sumitur pro opere per legem præcepto, *nemo ex vobis facit legem* : item pro conditione in contractibus, v. g. *ea lege*, ut hoc vel illud fiat : pro libro, disciplina, Religione leges continente, uli dicimus Legem gratiæ, Legem N. T.; verum omnes hæ acceptiones sunt *impropria*’; hinc

Lex *proprie* dicta est *ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam habet communitatis, promulgata*; equidem tria involvit, Legislatorem regulantem, subjectum regulalum, et signum externum : hic vero potissimum quæritur de eo, secundum quod est in *regulante*; dicitur

Ordinatio rationis, quia involvit geminos actus Legislatoris, unum intellectus, quo ordinat facienda, alterum voluntatis, quo obligat ut fiant; et *rationis* quidem *efficacis*, non tam respectu operis præscripli, cum leges continuo violentur, quam respectu obligationis, quæ afficit subditos : omnis enim lex ad aliquid obligat, et per hoc differt a *consilio* quod, licet regulam agendi proponat, lex tamen non est, quia non importat voluntatem Legislatoris efficaciter obligantem. Quamvis ergo Legislator libere condant vel non condant leges, conditas moderetur vel abroget libere; nequii tamen obligationem legis tollere, quamdiu lex perseverat,

.h/ *bonum commune, seu communitalis perfecta*, quem in finem Deus ordinavit potestatem publicam. sicut et ipse, quamvis operetur omnia ad suam gloriam, non suam per leges quærit utilitatem, sed nostram felicitatem, *Communitas autem perfecta* dicitur illa, quæ in ordine ad bonum commune sub aliquo capite copulatur, sibi que soli sufficit ad consequendum suum finem, uti universum genus humanum respectu legis naturalis, Ecclesia respectu legis ecclesiasticæ, Imperia et Regna respectu legis civilis, Relligiis Ordines respectu sure Religionis. Principatus et Civitates, quamvis respectu totius Regni sint imperfecta, tamen *absolute* perfecta communitas censentur: non item Domus vel Familiæ privatæ, quæ plerumque ordinantur ad bonum dunlaxat privatum patrisfamilias, nec firma pace gaudere possunt, nec in vicinos molestos aut furem domesticum pro gravitate rei animadvertere, suæque saluti sine Magistratus politici auxilio prospicere.

Abeo, qui curam communitalis habet : lex enim juxta receptum juris ac sapientium usum non est praeceptum quaecumque, sed publicum; proin ferri debet ab habente auctoritatem publicam, per quam non tantum intelligitur potestas *oeconomica* vel *dominativa* circa personas privatas et communitates imperfectas, e. g. patris in filium, mariti in uxorem, domini in servum, heri in familiam : sed requiritur potestas *politica, gubernativa, et jurisdictionis sublimis*, vi cujus legislator præsit communitati perfectæ, cum jure illam regendi, et quidem supremo vel huic proximo, qualem in Ecclesia habet Papa, in Regno Reges, in Provinciis Principes, in Dioecesibus Episcopi etc. Judices autem inferiores, Superiores immediati et subordinate possunt imponere subditis *præcepta*, non leges stabiles toti communitati, nisi forte ex vicaria legislatoris potestate aut consensu; est vero sententia judicis potius lata juxta legem, seu declaratio legis.

Juxta communem modum loquendi. Decreta Pontificum dicuntur *Constitutiones*, Imperatorum *Leges*, inferiorum Principum *Statuta*, Superiorum minorum, si ferantur a jurisdictionem habente, *Præcepta* ; si a non habente jurisdictionem, *Contractus*; ad unum hominem privatum directa, *Mandata*. Leges denique aut unum aut paucos respicientes vulgo dicuntur *Privilegia*, quæ sunt vel in gratiam, vel in odium. Si quando leges ecclesiasticæ dicuntur præcepta Ecclesiæ, inde est, quod *Lex, Præceptum, Statutum, Jus* sæpe in eadem significatione sumantur.

Promulgata, h. e. intimata subditis, cum nemo possit obligari ad incognitum.

2. Dico II. Proprietates legis sunt :

1°. I t sit *possibilis*, non solum physice, sed moraliter etiam, spectata scilicet fragilitate humana. Impossibile *simpliciter*, quod omnino non possumus, v. g. suscitare mortuum, nullus legislator præcipere potest, quia quod non cadit sub libertatem, neque cadit sub moralem obligationem : impossibile *secundum quid*, quod quidem non possumus solis naturæ viribus, sed cum auxilio gratiæ nobis oblato, præcipiunt Deus et Ecclesia, uti est valida confessio : impossibile *moraliter* est, quod non possumus sine magna difficultate. ad tale obligat lex naturalis *negativa* prohiliens intrinsece mala ; hinc neque ad mortem evitandam licet negare fidem, aut fornicari : imo lex *irritans*; hinc impedimenta matrimonii non cessant, licet mortis commina-

tione adigaris ad contrahendum cum consanguinea vel affine. Aliud est de pnccepto naturali et divino *affirmativo*, Multo minus moraliter impossibilia, v. g. ut omnes sequantur consilia Evangelicu, præcipere potest legislator humanus, cujus potestas humane imbecillitati accommodari debet; neque isjus habet in vitam aut famam civis innocentis, aut in bona fortunæ magni momenti, nisi id gravis rcipublicæ necessitas exigat, vel si transgressio legis humante fieret ex circumstantiis *intrinsece* mala, scandalosa, divino honori aut religioni injuriosa.

2°. I t sil *honestact justa* : nam cum Deus potestatem legislative dederit, non ad destructionem, sed ad edificationem subditorum, lex non potest præcipere quidquam turpe, aut quod non sit honestum, sive *eje natura sua*, sive *ratione finis*, ad quem a legislatore ordinatur. Tametsi vero objectum sit bonum c. g. jejunium iu pane et aqua, ideo non statim potest præcipi, nisi servata insuper forma justa, ne legislator peccet contra justitiam *legalem*, nocendo bono communi ; contra *commutativam*, exigendo a subditis ea, ad quæ jus non habet ; contra *distributivam*, imponendo onera non servata æqualitate proportionali. In *dubio* de justitia legis lex servari debet, tum quia legislator habet jus altius, et est in possessione ; tum quia regitur consilio alliorum, et rationibus universalibus, quæ sæpe occultæ sunt ; tum quia nimia foret non parendi licentia.

Leges humanæ quandoque tolerant vel permittunt *mala quadam*/*ut majora impediuntur, quod ipsum commune bonum nonnunquam exigit, et recta ratio suadet. Lex civilis non proprie permittit *inhonesta* tanquam licita, v. g. patri vel marito interficere adulterum cum filia vel uxore deprehensum; imo non potest ita permittere contraria juri naturali, divino, aut ecclesiastico in re spirituali, sed ea duntaxat tolerat et non punit : ubi vero quædam *iniqua* per legem videtur facere licita, c. g. dissolutionem matrimonii ob fornicationem, præscriptionem cum mala fide, aut prohibere secundas nuptias, correctum est jus *civile* per jus *canonicum*.

3°. Ut sit *lata pro communitate, et propter bonum publicum* : nam juxta sensum communem et vulgarem legis acceptionem *lex* a *præcepto* distinguitur per hoc, quod *præceptum* imponatur personis particularibus, eisque adhæreat: sic nemo pro lege habet illud præceptum Gen. 21. Abrahamo datum de Isaac immolando, omnes vero pro lege habent illud Gen. 2. datum Adamo præceptum de non edendo pomo vetito, quia datum fuit Adamo tanquam hominum capiti. Opus tamen non est, ut leges semper ferantur pro communitate *collective* sumpta, sed sufficit, si personas distributive acceptas tanquam membra communitatis respiciant. Si lex pro *commodo* duntaxat privato lata est, communitas irrationabiliter gravatur novo onere vel obligatione, quin hæc compensetur communi utilitate. Ad hæc *Tyrannum* auctores discernunt a *Ilege*, quod ille bonum mere privatum, hic vero bonum commune spectet. Demum sicut finis communitatis est publica felicitas, ita et legis, quæ ad hunc finem dirigere communitatem debet.

Si ais: Leges sæpe feruntur in *bonum privatorum*, v. g. pupillorum, viduarum et militum, uti patet etiam in privilegiis, in legibus tributorum, illi lege de tuenda ita, dedaude elceuiosytia, de præcepto pœnitentiæ, de lege

proscriptionis pluribus damnosa; ergo non feruntur necessario propter *bonum publicum*.

R. Omnes hæ leges saltem *mediale* referuntur ad bonum publicum, cimi plurimum intersit communitatis, ut privati etiam tanquam juntes sint henc constituti, ut Principes necessariis ad conservandam dignitatem et tuendam rempublicam patriæ subsidiis instructi sint, ut pupilli et viduæ per leges a dolis et fraudibus defensi, milites ad defensionem reipublicæ parati inexpectati, bene meriti privilegiis ac præiis allekti, ac demum ut ne pauperes consumat inopia, dum omnibus affluunt divites. Pariter bonum publicum exigit, ut tollantur lites et incertitudines bonorum, ut acuatur industria et cura civium, ut privilegiât! non impediatur ab usu sui privilegii; ergo tam privilegié, quam lex praescriptionis ad bonum publicum conducunt. Lege? vero etiam quandoque non immerito ob utilitatem reipublicæ *aliquod damnum privatorum* permittunt, aut etiam intendunt, cum bonum publicum privato sit præferendum: modo non sint tot incommoda particularia, ut aliorum commodis pneponderent, nec sub falsa tantum specie boni communis damna privatorum procurentur.

1° Ut sit *stabilis ac-perpetua*, tum ex parte *ferentis legem*, qui stabiliter obligare intendit; tum ex parte *subditorum*, quia lex fertur pro communitate, ejusque bono, illa vero est permanens, semperque exigit suum bonum; tum ex parte *ipsius legis*, quia cum feratur prospiciendo ad futura, el gubernatio ut sit utilis, debeat esse stabilis ac uniformis, lex semel lata semper durat, donec vel revocetur, vel materia aut finis sic mutetur, ut justa esse desinat: sic lex æterna et naturalis est perpetua, lex Mosaica erat stabilis, quamdiu ejus finis non cessavit, lex Evangelica perstabit usque ad consummationem seculi; proin leges etiam humante, ut sint verae *leges*, el non tantum *praecepta*, stabiles esse debent. Id certum generatim, legem non exspirare cum morte legislatoris, sicut nec privilegium cum morte concedentis: *praeceptum* vero aut mandatum exspirare per mortem praecipientis aut mandantis, si data sint *simpliciter*, non item si per modum *sententiae*, quæ est legis interpretatio; hinc reguke Cancellarim, eo quod morte Pontificis exspirent, tantum sunt leges *secundum quid*; quanquam ea, quæ generaliter statuunt, v. g. circa resignationes et reserxaliènes beneficiorum, ex speciali dispositione Pontificum vim legis habeant.

Quæ adhuc conditiones legis enumerantur c. 2. *Erit autem*. D. i., facile reduces ad prædictas legis proprietates.

3. *Dico III*. Lex generatim dividitur in *æternam*, quæ est voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, et perturbari vetans: et in *temporalem*, quæ dicitur lex creata, vel extra Deum existens. Hæc subdividitur in *naturalem*, quæ est vehiti naturæ quaedam proprietas, ab auctore naturæ homini indita: et in *positivam*, quæ est lex addita naturali, vel *divina* el immediate a Deo lata, ut V. et N. Testamentum, vel *humana* proxime ab hominibus inventa el posita, estque vel *civilis* ordinata ad publicam communitatis gubernationem, ad temporalia jura tuenda, el rempublicam in pace ac justitia conservandam vel *ecclesiasticam* *canonica*, quæ ad linem supernaturaleni, divinum cultum et salutem animarum a potestate specialiter per Deum daU potissimum refertur; huc etiam reducitur *jus gentium*, de quo infra.

i. *Observe* /. Quia humo considerari potest secundum duplicem naturam, vel puram, substantiam luminis rationalis, vel gratia et supernaturalis lumen fidei; hinc alia lex est simpliciter naturalis, alia respective, seu supposito lumine fidei, quarum utraque semper necessaria fuit ac est toti generi humano. nunquam enim caruit aut carere potest illa lege, cujus factores justificari possunt, ad Horn. 2. et 3. Lex divina positiva libere a Deo lata est, saltem quoad modum promulgationis: quamvis enim precepta etiam irrationalia necessaria complectatur, alia tamen libera continet, ut sunt ceremonialia, et voce vel scripto libere fuit hominibus manifestata; hinc leges positivae vel sunt necessariae, quando monstrant utilitatis communis Consequenda* viam unicam: vel sunt arbitrariae seu non necessariae, quando inter plurimas vias consequendi utilitatis publicae aut optimam monstrant, aut inter aequae commodas unam determinant; haec ratione materia dicuntur positivae, illae naturales.

2. *Effectus legis* est facere hominem bonum, et legis quidem supernaturalis per virtutes supernaturales, legis naturalis per virtutes morales: legis civilis, ut fiant boni cives; ecclesiasticae, ut fiant boni Christiani, saltem quoad actus exteriores; idque lex praeslat per se, et ex intentione legislatoris, licet per accidens et ex malitia hominum iste effectus impediatur.

Actus legis sunt, praecipere, prohibere, permittere et punire: quippe ex actibus humanis, qui a lege diriguntur, quidam ex genere suo boni sunt, et hi praecipere possunt: alii sunt mali, qui prohiberi debent: alii indifferentes, et hi permittuntur. Quia vero legi proprium est, non solum dirigere, sed efficaciter etiam inducere ut sibi obediantur, id puniendo evincit. Promovere quilibet potest, neque publicam exigit auctoritatem, uti punire; proinde praemiare non est actus legis.

ARTICULUS II.

DE LEGE AETERNA*

5. *Xota*. Per legem aeternam hic non intelligitur omnis illa lex, quam Deus decrevit sancire in tempore etiam libere, alias lex Mosaica esset aeterna; sed tantum necessaria, quae concipitur ut actus, quo Deus velit necessario regulari creaturas, si quas condere decernat. Ditioni autem a lege naturali, quia haec extenditur ad solas creaturas racionales, quibus per lumen rationis intimatur, illa vero etiam ad irracionales: a lege positiva, quia haec connotat creaturas actu existentes, et multa praecipit, quae in se necessaria non sunt; lex vero aeterna nec praecipit, nec prohibet, nisi intrinsece bona vel mala, estque omnino immutabilis, eum lex positiva solum ex voluntate Dei habeat, quod non mutetur: ab ideis et providentia divina, quia ideas concipimus ut exemplaria in mente Dei efformata ab aeterni», secundum quae Deus omnia fieri velit; providentiam ut executricem, quae regulam illam in tempore exequatur; legem aeternam ut summam rationem gubernativam omnium actionum et inordinum. Porro lex aeterna nunquam immediate obligat creaturas racionales, sed mediante semper alia lege aeternam applicante; potest autem participare ab alia lege vel formaliter, si haec idem participat

cl prohibeat : vel *vulualder*, quatenus lex alia babel a lege ælerua him auctoritatem obligandi, lum conformilatem cum illa; hinc quærilur 1. de *istentiu* legis æternæ, de ejus *subjecto*, 3. de illius *derivatione* in alias leges.

G. *Dico I.* Exislil lex ælerna.

Drub. Lex ælerna est summa ratio, cl constans ac necessaria voluntas, ns omnes in suos tines ordinandi : sed hæc datur in Deo, qui *attingit a line usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter*, Sap. 8. I. ; ergo.

Conf. 1°. Sine loge ælerna nunquam nobis constaret de bonitate legum humanarum, utpole quæex sedefectibiles non commensurarentur cum regula indefectibili. 2°. Legem ælernam dari, non solum SS. Patres, sed Plato etiam, (icero, aliique gentiles agnoverunt; Tullii L. 2. de Legibus verba sunt : *hanc video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, neque scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod universum mundum regeret, imperandi prohibendique sapientia*. Euii autem hæc semper lex *proprie* dicta, obligans saltem in *actu primo*: at enim ordinatio rationis ad commune bonum universi ab eo, qui curam habet communitatis, Deo scilicet supremo gubernatore lata, et in tempore promulgata creaturis rationabilibus, quales cum semper possibles fuerint, etiam lex hæc semper promulgari potuit. Juxta D. ThoM. hic. q. 91. a. 1. promulgata etiam ab æterno fuit *Verbo divino*, quatenus idea res omnes gubernandi ac ordinandi ad lines suos, fuit illi per generationem ælernam communicata. De facto promulgatur per legem naturalem cuilibet homini inditam, quæ spectata ut est in legislatore et in *actu primo* tantum obligans, est ipsa lex ælerna Dei. **K**

Si *ais* : Lex ista non fuit promulgata ab æterno, cum nemo esset, cui Deus imperaret; ergo nec *gubernatio*, nec *dominium*, nec *jurisdictio*, proin neque lex ulla fuit ab æterno. **3E**

H. In Deo datur ab æterno providentia, sive ratio practica totius dispositionis et gubernationis Universi; ergo et lex ælerna. Quamvis autem homines ab æterno non sint, et *jurisdictio* consequenter non potuerit esse ab æterno, sicut nec *gubernatio* et *dominium*, tamen lex Dei potest esse ælerna, tum quia hæc secundum statum, quem habet in legislatore, ab æterno est, tum quia consistit in *artu immanente* Dei, prout SS. PP. et TT. inteliigunt, in quo juxta eos satis salvatur ejus essentia; dominium autem et gubernatio dicunt *actum transeuntem*.

I. Dico II. Legi æternæ subjacent omnia creata tum *necessaria*, lum *libera*.

Prob. Iem. Omnes actiones et motus rerum irrationalium et naturalium habentur ab immediata inclinatione, quam Deus dedit rebus omnibus ad lines snæ naturæ debitos et prælixos; hinc Ps. It8. dicitur: *ignis, nix, grando, glacies, spiritus procellarum, gute furiunt verbum ejus*: Prov. H. *legem ponebat aquis, ne transirent fines suos*: Malth. K *venti et mare obediunt ei* : S. Avg. L. 19. de Civ. Deic. 22. ait : *nihil a legibus summi creatoris, ordinalorisque subtrahitur, a quo pax universis administratur*.

Prob. J^{III}. tñmes uctiunes limuunæ morale» legi ;rternæ subjiciuntur ex co quod, si *buna* sint, ex illius directione et motu fiant, si *malæ*, prolii-
beaultir, et dum contra voluntatem Dei prohibentem fiunt, incidant in volun-
tatem justissime punientem; *indi[ferentes]* quoad objectum, (A. *supereroga-*
lariie actiones eidem subjacent, quatenus tali vel tali modo fieri délient, ne
evadant make, quatenus non debent contemni, et quaternis parati esse debe-
mus ad eas eliciendas, prout vel Dei gloria, vel salus nostra, vel reipublicæ
necessitas aut utilitas postulat, quod patet in consiliis Evangelicis, Matrimo-
nio, aliisque.

Dixi, *omnia creata* : nam Deus ejusque actiones *immanentes* non subjacent
kgi æternæ, cum hæc sil regula habens vim obligandi tanquam aliquid
superius, et stricte sumpta respicit subjecta defeclibilia et gubernationi sub-
dita: sed luce non cadunt in Deum, qui ipse sibi sua lex est, et cujus voluntas
est essentialiter indefeclibilis, atque identificata cum lege æterna; quoad
operationes *ad extra* juxta D. Thom. hic q. 93. a. 4. catenas eidem subjici
concipitur, quatenus eas non operatur, nisi ex diclamine legis æterna.

Si ais: Creatura* irrationales non sunt capaces *obligationis muralis*; ergo
nec legis. R, 1). C. ergo nec legis proprie talis C. improprie talis N. hinc
illarum obedientia non est nisi *mclaphorica*, scilicet ipsa naturalis necessitas.
Adhæcdisparitas est in eo, quod lex æterna, quatenus attingit actiones mo-
rales, sit indispensabilis, quatenus vero irrationales et necessarias, subinde
quasi dispensetur juxta S. Aug. L. 25. coni. Faust, c. 3. *Appellamus naturam*
cognitum nobis cursum solitumque natura, *contra quem cum Deus aliquid*
facit, magnalia vel mirabilia nominantur; contra illam cero summam naturæ
legem a notitia remotam tam Deus nullo modo facit, quam contra seipsum non
facit. Illa tamen dispensatio in naturalibus ct necessariis adhuc confor-
matur legi æternæ quoad aliam partem; sic statio solis fuit quidem dispen-
satio legis motui solari propriæ, sed conformis alteri, qua Deus vult orationes
amicorum exaudiri, si debitus iis modus insit ct causa.

K. *Dico III*. Omnes alia· leges ttb æterna Dei loge derivantur.

Prob. Omnes aliæ leges ab æterna participant potestatem obligandi, ct
iquitatein : nam ad Rom. 13. *non c9t potestas, nisi a Deo*. Prov. 8. Deus ipse
dicit: per me *Dege regnant, ct legum conditores justa decernunt*; unde S. Aug.
iufert, nihil in temporali lege justum esse, quod non ab æterna derivetur.
Derivatur autem *lex naturalis* tum virlualiler, tum formalité! a lege æterna,
quia quæcumque præcipit aut velat, imperantur etiam ab æterna, et quid-
quid habet roboris ad obligandum, quidquid justitiæ ac æquitatis, habet a
lege æterna.

Lexdioina derivatur in multis Ibrmaliler, v. g. quoad præcepta Decalogi :
in aliquibus etiam tantum virlualiler, quæ videlicet sunt determinatio legis
æternæ, uti sanctificatio Sabbati : aliqua sunt præcepta, qua* non exprimit
lex æterna, ul circumcisio etc. Participatio autem legis æternæ in lege dix ina
cslaliis excellentior, eo quod immediatius quoad obligationem a divina auc-
toritate emanat, quamvis per hominem vel angelum applicetur et promul-
getur. *Lex humana* etiam in aliquibus derivatur formalité), in plurimis vir-
tualité), siquidem leges tmu ecclesiastica, tum civiles idem præcipianl aut
prohibeant, quod lex æterna : plures vero alia imperant non imperata a lege

æterna, ac solum determinant inulta quoad materiam, quantitatemvel pñnam. Quamvis autem omnia a lege etiam humana prohibita sint *injusta*, iirersertim ratione circumstantiarum v. g. in exportatione frumenti, tamen sunt tantum injusta *consequenter*, non antecedenter, nec vetita a lege æterna nisi *cvndilionale* et ex hypothesi, quod tunc injusta et perse noxia futura erant.

ARTICILIS HI,

bE LEGE NATL WALL

9. *Nota I.* Athei sicut Deum, ita Dei legem negant scriptam in cordibus nostris. Carneades, Archelaus, Epiurus et alii quidam Ethnici negarunt, quidquam natura justum vel injustum, honestum vel inhonestum esse, eo quod homines ipsi sibi pro lubitu suo et commodo jura sanxerint. Hos secuti cum suo duce Machiavello pseudo-politici, et recenliorcs libertini legem naturalem conantur evertere, dum Dei et creaturæ eandem osse substantiam docent, jus naturæ vélin cujusvis cupiditate reponunt, vel ex potentia naturaliter innata æslimant, et quisque suis animi affectibus utut indomitis jus naturale, ejusque principia accommodat. Non minus perniciosa doctrina illorum est, qui juri naturali vel omnem denegant obligationem, vel ejus vim obligandi duntaxat repetunt ab imperio humano; nimirum ut Reges ac Principes eximant aloge naturali, tetra illa axiomata orbi obtrudunt: *in summa fortuna id æquius, quod validius: sijus violandum, regni causa violandum, imperii gratia injuria in jus migrat: Decalogus lex privatorum est, latior licentia data potentibus etc.*

Verum existere legem naturalem, eamque habere vim obligandi in conscientia, h. e. dari complexum aliquod ex illis principiis moralibus, quæ Deus ceu auctor oinniunque providus gubernator hominum montibus inscripsit, et quorum præcipua capita tabulis lapideis a se insculpta postea Moysi dedit, nemo sanæ mentis unquam negavit; imo sicut de illo semper tractarunt DD. catholici in Theologia scholastica vel morali, in Jurispiuilentia vel Ethica, sic unanimis de illo habetur consensus non solum catholicorum, sed et reliquorum acatholicorum et gentilium.

IU. *Nola IL* Variant auctororum sententiae de eo, in quo consistat lex naturalis: Vasquez et Wolfius naturam rationalem, Suarez, Laymans, et plures alii tum TT., tum JCTi, rectam rationem esse volunt legem naturalem: quidam vero statuunt voluntatem divinam, et legem æternani confundunt cum naturali. Tametsi vero lex naturæ sit lex æterna, prout hæc est participata in *subjectu regulato*: lex tamen æterna potius spectatur, prout est in *legislatore regulante*, eslquc magis universalis, quippe ad creaturas eliaui irracionales extensa. Est ergo lex naturalis aliquid a lege æterna participatum; de quo hic quæritur, quid sit in subjecto regulato, utpote homini justa SS. Patres intrinsecum et innatum?

11. *Dico I.* Datui lexualuiahs ab auctore naturæ necessario constitute ab

æterno, cl per lumen rationis promulgata, habens *vim direclivam* et *coacilitam*.

I'rob. P'''. Apostolus ad Rom. 2. l L ait: *Gentesqua; legem, positivam divinam. non habent, naturaliter ea, quæ tegis, naturalis, sunt, faciunt: ejusmodi lfijcm, positivam, non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis, naturalis, scriptum in cordibus suis, testimonium illis reddente conscientia ipsorum*. S. Hier. ep. ad Algas, q. 8. ait: *ista lex, quæ in corde scribitur, omnes continet notiones, et nullus est, qui hanc legem nesciat*: S. Ambr. L. 9. cp. 71. *Ea lex non inscribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur*: S. Aug. L. 2. Conf. c. 1. *Lex tua, Domine, in cordibus hominum scripta est*: et L. 2. de serra. Dom. c. 15. *Quis scribit in cordibus hominum naturalem legem, nisi Deus?* Seneca cp. 50. ad Lucii, scribit: *Primi mortalium, et ex iis geniti naturam incorrupte sequebantur, eamque habebant et ducem et legem*. Iude etiam patet promulgatio legis naturalis, maxime juxta illud Ps. 4. *Quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui, Domine!*

Conf. Ratione. 1°. Deus hominem condidit ad suam gloriam ita, ul solus Deus potuerit esse finis ultimus et beatiludo hominis per cognitionem et amorem possidenda; ergo cum hæc ordinatio sit *necessaria*, Deus auctor naturæ infinite bonus, sapiens et providus *necessario* debuit pncipere quidquid ad hunc finem requiritur, et *necessario* prohibere quidquid illi repugnat. 2°. Est quidam *justi* et *iniqui sensus* omnium hominum animis a natura insitus, circa quædam vivendi principia evidentis æquilatis cl sapicnliæ, e. g. suum cuique tribuendum, fidem servandam, beneficiis gratum animum deberi. 3°. *Halio* cuique homini in actionibus suis perpetuus et domesticus monitor est, et cum auctoritate quidem, per dictata rationis de tine et mediis, vocans ad officium jubendo, et velando a fraude deterrens. 4°. In singulis hominibus est *conscientia*, cujus remorsum etiam sceleratissimi de occultis criminibus sentiunt, ac sibi timent, quamvis superiorem in terris judicem non agnoscant: cujus item jucunda affectione demulcentur ii, qui vitam juxta rationis dictata instituunt. Sensui interno, rationi et conscientiæ conscentimit *naturales propensiones* hominis ad officia vitæ erga Deum, proximum et seipsuin:quin ctipsæ *corporis habilitates* motusque spontanei indicant, quid naturæ congruat; ita quippe nulla para est naturæ humanæ, ex qua legem naturæ non possimus colligere. 5°. Denique *universalis* hominum *persuasio*, elsapicnlum omnium auctoritas vox est naturæ, inaximumque veritatis argumentum.

Prob. 2'''. Evidens est, tum quod subditus sciens et non faciens voluntatem domini sui odio cl pœna dignus sit: tum quod supremus Legislator siculi bonis dat præmia, ita malis poenam infligere debeat in hac vita, aut certe in altera sustinendam, ni serio resipiscant; alias nulla erit differentia *legis* et *consilii*, atque leges contemptui lient; cum vero hæc lex suprema sit et universalis, Reges æque ac Principes ligat, qui Deum superiorem habent: nam homines sunt ejusdem uatune. ejusdenupic linis ultimi consortes; ergoæque Dei servi sunt, et subditi supremi Legislatoris, *per quem Reges regnant, et potentes decernunt justitiam* i atque ita turpiter corruunt omnia illa principia, quæ venali calamo Machiavelli asscefæ in orbem spargunt.

12. *Dico H-* Lex naturalis verius constituitur in *actu aliquo divino*, quam aut in natura rationali. aut in reda ratione, aut in principiis syndereseos.

Prob. Homo peccat *theologice*, et a consecutione ultimi finis impeditur ex eo, quod agat contra legem, juxta illud Ps. 118. 11'). *prævaricantes reputavi omnes peccatores terne* : et ad Roin. 4. 13. *ubi enim non est lex, nec praxariatio: sed lex ista nihil aliud esse potest, quam voluntas Dei nobis sub amissione ultimi finis aliquid pnucipienlis aut prohibentis; ergo. Min.* constat, quia lumen rationis, aut natura nos non posset excludere ab hoc fine, neque tam gravis offensus, quæ sit secundum quid infinita, coram Deo reos facere. Hinc S. Aug. L. 2. de pecc. c. 16. ait : *nec peccatum erit, si quid erit, si non divinitus jubeatur, ut non sit* : et L. 22. con. Faust, c. 27. peccatum definit, *dictum, factum, vel concupitum contra legem adernam Dei*. Idem testatur Seneca ep. 65. ad Lucii. Igitur principia syndereseos dum didant, alia esse præcepta, alia prohibita, dunlaval indicant nobis, naturam humanam esse regulabilem, voluntatem vero divinam esse regnativam.

Conf. Ratione. Sola Dei voluntas est per essentiam *recta, indefectibilis, necessaria, universalis, suprema*; ergo verius in actu voluntatis divinæ, per lumen rationis manifestato, constituitur lex naturalis, quæ procedere debet a legitimo superiore, habente vim obligandi supremam, universalem, efficacem et excellentem. Est ergo lex naturalis *ordinatio divina*, per dictamen rationis homini manifestata, dirigens hominem ad finem ultimum per media necessaria; unde *auctor* hujus legis est Deus, *subjectum* homo, *objectum* media necessaria, *preeo* humana ratio.

13. *Obj. I.* Lex naturalis non est *divina*, quia nonnunquam obligat ad inhonesta, v. g. ad mentiendum ex invincibili errore : neque si esset *divina*, distingueretur a lege positiva divina; ergo non datur.

IL.fi/I. Lex naturalis nonnunquam obligat ad inhonesta *materialiter*, nunquam ad *formaliter* talia, id quod solum iit lege consequente errorem invincibilem, de quo alibi.

R. *Ad 2. .V. seq.* Nam differt ratione *objecti*, quod respectu legis naturalis est necessarium, scilicet intrinsece bona et mala, respectu legis positivæ divinæ est indifferens; hinc illa est necessaria et immutabilis, hæc vero arbitraria Deo : et ratione *promulgationis*, cum lex naturalis sit homini innata clper rationem intimata, una cademque in omnibus hominibus, et omni tempore; lex vero positiva speciali facto promulgari debet.

Inst. 1. Lex naturalis non est *veterna*, tum quia est in homine in quo nihil æternum est, tum quia deleri potest in homine per peccata, tum tpiia dicit ordinem ad finem; ergo.

It. .id 1. Lex naturalis non est in homine *enlitative*, sed *promulgalive*, h. c. non per ipsam essentiam suam, sed per cognitionem tanquam formalem applicationem; dicitur autem *naturalis*, tum quia procedit a Deo, ut auctore naturæ, tum quia per ipsum lumen naturale hominibus insitum promulgatur.

Ad 2. Obumbrari potest in homine vitiis addicto cognitio legis naturalis, ipsa vero lex naturalis omnino *deleri* non potest, cujus principia prima et universalissima in vitiis etiam ingerit natura rationalis; hinc S. Aug. L. 2. Conf. c. i. ait : *Lex tua, Domine, scripta est in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas.*

Jd3. Lex quidem creata dicit ordinem ad finem, non item increata, nisi *adiré*, h. c. ordinal creaturas ad se, quin ipsa ordinetur ulterius : et quia legislator humanus finem habet extra sepositum, vel temporalem, vel æternam felicitatem, ad hunc utique finem lex ejus ordinari debet.

Inst. 2. Lex naturalis non est *necessaria* : . quia Dens est Jiberrimisad extra; ergo sicut potest pro libitu suo concurrere vel non concurrere ad actum bonum vel malum, ita quoque illum præcipere vel prohibere. 2°. Si Deus legem naturalem non tulisset libere, ad illam ferendam fuisset obligatus. 3°. Lex naturalis etiam obligat ad servanda præcepta divina et humana, quæ non sunt necessaria ; ergo nec ipsa.

H. *Ad* 1. Ex supposito, quod Deus hominem libere condiderit, necessitatur per suam infinitam bonitatem, sapientiam et providentiam, ut hominem per media necessaria, inter quæ est lex naturalis, ad suum finem dirigat: simile ferme habes in promissionibus divinis. Porro Deus negando suum concursum non derogaret suis perfectionibus, sed potius absolutum in creaturas dominium suum manifestaret, actum vero intrinsece malum non prohibendo, seipsum negaret infinite bonum, sapientem, providum ancio-rem et gubernatorem naturæ rationalis. Ad hæc creaturæ actio denegato Dei concursu fit impossibilis, et desinit esse materia legis, neque præcepta affirmativa obligant semper ad semper.

Ad 2. V. *seq.* Nam Deus, ulpote supremus omnium Dominus, *legis* proprie (alis capax non est ; hinc divina sapientia ejusque ordinatio solum proponunt Deo objectum creaturæ præeipiendum, ejusque cum fine ultimo connexionem, quin habeat vim *legis* respectu voluntatis divinæ; *necessitatur* autem consequenter a suis perfectionibus, uti supra dictum.

Ad 3. Præcepta positiva tam humana, quam divina et supernaturalia v. g. de suscipiendo baptismo, de actu fidei divinæ eliciendo, absolute quidem non sunt necessaria; ex supposito tamen, quod Deus naturam rationalem elevarit ad finem supernaturalem, dederitque hominibus potestatem legislativam, ipsum lumen rationis didat, media ad finem ultimum necessaria esse adhibenda, parcendumque superiori justa præcipienti. Ibi adverte, verba Gratiani Disl. 1. in prin. : *Jus naturæ est, quod in Lege et Evangelio continetur*, hunc habere sensum, quod lex naturalis etiam in Scriptura contineatur, non istum, quod omnia, quæ Scriptura continet, sint de jure naturæ; patet c. *contextu*.

Inst. 3. Lex naturalis non est *intrinseca*, nec *eadem* in omnibus, tum quia diversæ gentes in multis falluntur circa honestatem, cum ebrietas apud Scythas, apud Turcas fornicatio, apud Sinenses mendacia tamquam naturæ conformia permittantur : tum quia viri etiam piissimi ac doctissimi sæpe hallucinati sunt circa legis naturalis principia ; ergo.

R. Hæc et similia plus non probant quam quod 1°. Gentes *non omnia* legis naturalis præcepta cognoscant *æqualiter*, atque ex eo quidem, quod honestum male confunderent eum utili ac delectabili, mentemque vitiis excæcarent; attamen in ipsis hisce flagitiis latebras quærit, et deprehensi erubescant : 2°. Quod viris sæpe doctissimis ac piissimis eæ conclusiones non fuerint cognitæ, quæ ex primis morum principiis laute *remote* ac *mediate* deducuntur; in his nempe Deus non ita clare illustravit intellectum, sed ut auctor naturæ accommodavit se conditioni ac imbecillitati hominum, eosque

solum in *actu secundo* obligat, quibus talium praeceptorum sufficiens cognitio est.

Inst. 4. Lex naturalis non habet r/»i *condicam*, quia si obligaret sub pœna, Deus necessario deberet punire transgressores, qui tamen non necessario præmiat factores legis naturalis. Item transgressores non possent in hae vita esse feliciores illis, qui servant legem. Si demum sub *pœna loterna* obligati ergo illa posset ac deberet *naturaliter* cognosci.

R. *Ad* 1. Quamvis possit Deus ut absolutus dominus solo titulo dominii exigere quodvis obsequium, tamen ut suavissimus ac providentissimus gubernator non potest non decernere præmia meritis, ac poenas demeritis.

Ad 2. Si transgressores non semper in hac vita, certe in altera puniuntur.

_it/ 3. Homo, dum graviter peccat, naturaliter agnoscit, actum suum esse graviter prohibitum, et simpliciter se frustrari fine suo ultimo, tum quia immortalem se novit quoad animam, tum quia novit etiam, quod in potestate sua non sit legislatorem offensum sibi reconciliare. Non vero requiritur. ut cognoscat *determinate* talem pœnam inferni, cum sœpe nec rei pro foro seculari de tali pœna determinate cogitaverint.

14. *Obj. II.* Ps. I. 7. dicitur : *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*-, et ad Rom. 2. 14. *Gentes, quæ legem non habent, ipsi sibi sunt lex*; ergo lex naturalis consistit in *dictamine rationis*, maxime cum S. Aug., D. Thora. et alii SS. PP. illam vocant conscientiam, legem cordi impressam, nobis innatam etc.

R. D. C. Consistit in dictamine rationis, prout lex naturalis est in *signo* in *subdito* C. prout est in legislatore, habens vim obligandi .V. hinc subdit Scriptura : *qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis*. SS. PP. nonnunquam legem accipiunt pro aliquo illam consequente, unde eam vocant *conscientiam* : dum eamdem dicunt *innatam, impressam, inscriptam cordibus*, de sensu causali sunt intelligendi ; S. Thomas loquitur de lege, prout est in *subdito*, ac subinde comparat legem naturalem cum facto, quod in scriptis legitur; sicut ergo in iis factum nonnisi *objective*, ita et in conscientia lex naturalis *representative* existit.

Inst. 1. Ipsum *rationis dictamen* præcipit ac prohibet, proin et ipsum obligat ; ergo est lex naturalis, praesertim cum homo seipsum possit obligare, uti constat ex votis et pactis.

R. D. J. Obligat *ut quo*, tanquam signum vel instrumentum, quo Deus suam legem promulgat et obligat C. Obligat *ut quod* et per se, cum ipsum non sit nobis superius .V. Dictamen rationis proponit quidem obligationem naturalem, sed dependenter a voluntate divina, cui soli proprie inest vis obligandi; hinc ergo quod homo per *ruta* et *pacta* obligetur, id ipsum provenit a lege naturali precipiente ut fides data servetur : ac proin potest quidem homo tales actus ponere, ob quos lex naturalis ipsum obligat, non autem ipse sibi proprie legem ferre, ac se ipse *directe* obligare.

Inst. 2. Qui agit contra *dictamen rationis*, a. it inhoneste, et honeste, qui juxta illud agit; ergo est fundamentum et mensura honestatis naturalis. — Ail hæc diclamma rationis v. g. honestum est parentes honorare, inhonestum est mentiri, sunt necessario vera; ergo non dependent a voluntate Dei

præcipientis aut prohibentis, cum Deo etiam non existente prius adhuc ho* nesluin foret, alterum vero inhonestum.

H. Ad 1. D. J. Agit honeste vel inhoneste ideo præcise, quia agit contra vel juxta dictamen rationis .V. quia simul agit contra vel juxta legem, quam dictamen rationis promulgat C. Etiam per cognitionem legis humante diriguntur homines ad honestatem, quin ipsa sil lex. Dein esto, dictamen rationis esse quaecumque fundamentum honestatis; non est tamen idcirco mensura aut *lex proprie obligans*, sicut nec natura divina lex est actuum divinorum, nec bealiludo lex actuum bonorum, quamvis eorum aliquod sint fundamentum.

1/2 2. I). C. Ergo non dependent a voluntate Dei, quatenus hæc dictamina repræsentant malitiam solum radicalem C. hæc enim objective datur antecedenter ad voluntatem Dei. Quatenus roprepræsentant malitiam formalem A'. C. et supp. quod hæc repræsentari possit sine respectu ad legem. Sic et in casu impossibili Dei non exislerit is, quamvis concipi posset honestas vel inhonestas *physica* actuum, non tamen *moralis*, *theologica* et stricte talis, dicens relationem ad potestatem obligantem, cui necessario parendum est.

W. 3. *Amor et odium Dei* jam ante voluntatem Dei præcipientis aut prohibentis suam habent honestatem vel inhonestatem : nam Deus prohibens *odium sui* habet pro motivo malitiam ejus moralem, quin et ideo illud prohibet, quia honestum est illud prohibere. Conf. Juxta S. Thom. aliqua sunt prohibita, quia mala sunt; aliqua sunt mala, quia prohibita; ergo ad illa natura ipsa obligat.

It. D. C. Ergo ipsa natura ad illa obligat ita, ut per ipsam præcise habeatur honestas vel inhonestas radicalis C. formalis A'. nam 1°. *formalis* et *theologica* honestas vel inhonestas actuum moralium habetur a conformitate vel difflbrmitate cum lege, hæc ergo existere debet : *radicalis* et *philosophica* a conformitate vel difibrmitate cum recta constitutione naturæ rationalis, aut potius cum perfectionibus divinis, quæ sunt ultimum logis fundamentum, et ratio a priori. 2°. Ratio item a priori et ultimata prohibitionis divinæ non est malitia moralis actuum, sed infinita Dei perfectio, etob hanc ipsam rationem nos quoque divinæ legi conformari oportet. 3°. S. Thomas illud axioma theologicum tantum intelligit de prohibitis jure positivo, prohibente aliqua antecedenter prohibita a lege naturali, alia vero prohibente antea necdum prohibita a lege naturali, quo non obstante verum manet, quod omnia sint *fprmaliter mala*, quia prohibita lege vel positiva vel naturali.

Inst. 4. Potest quis invincibiliter ignorans Deum agere contra naturam, quin de Deo cogitet; ergo malitia aut bonitas formalis non semper habetur per conforinitatem vel difformitatem cum lege Dei.

II. I). J. Quin de Deo cogitet explicite C. implicite et confuse sub conceptu alicujus principii, et supremæ potestatis cum Deo convertibili A*. Esto, Deum ab homine absolute ignorari posse aliquo tempore, non vero dum homoc/u peccat : hoc ipso enim quod advertat, actum suum esse graviter diflbrmcm naturæ rationali, cognoscit non qualemcumque inhonestatem, sed *culpabilem* et in omnibus omnino circumstantiis prohibitam, etiam in occulto, etiam apud supremos terne principes, ita ut talis actus sit nullatenus faciendus, illiibuscumque demum impellentibus, eo quod sit contra finem naturæ ab altiore quodam Ente propositum ; nempe tunc solum actus in *sensu stricto*

DE LEGIBIS.

esi contra naturam rationalem el peccaininosns, quando repugnat fini créature» rationalis el recta.» luibitudini ad Deum.

Est d'go natura rationalis *subjectum* legis natura», recta ratio sive lumen rationis, pnrco illius. dictata reel® rationis ejusdem legis *applicatio*; ipsa vero fer *naturalis* est ordinatio divina, ioterna, necessaria, qua Deus pncipiando intrinsece bona, et prohibendo intrinsece mala, dirigit hominem ad finem suum ultimum,

ARTICULUS IV.

DE PRINCIPIO INTRINSECO ET ULTIMO LEGIS NATURALIS.

13. *Nota.* Qu.istio Iwc quam est hodie celebris, tam est obscura; adeo quippe discrepant auctorum sententia, ut varii varia, aliqui nullum plane legis naturalis principium ultimum velint determinare. Equidem lex naturalis scripta est in cordibus nostris, el prima ac generalia ejusdem principia omnibus pervia sunt; sœpe tamen in materia particulari non innotescit clare, an hæc vel illa actio subjaceat legi naturali. Hoc *principium cognoscendi* juris naturalis, h. e. fundamentum, ex quo certo constet, quidnam a lege naturali praei piatur aut prohibeatur, quidam statuunt in recta ratione, alii in voluntate Dei, in cultu divino alii : Hugo Grotius, Puffendorff, Thomasius etc. in socialitate; illust. Wolffivs in perfectione sui, aut in convenientia actionum humanarum; Lamb. Veltiiuysen in conservatione sui; Hobbesius in utilitate propria; alii cum Vlpiaxo in natur® instinctu, et quidem bestiis communi cum Souiaisio; demum Aristoteles et Tullius in communi gentium moratarum consensu. DD. vero catholici, sicut in genere *entis* principium contradictionis, ita in genere *morum* ultimum esse volunt principium boni et mali : alii in recta constitutione natura rationalis, alii cum P. Igx. Schwarz in triplici amore, erga Deum, proximum et seipsam, alii cum P. Biner in divinis perfectionibus illud constituunt.

IG. *Dico.* Principium cognoscendi juris naturalis *immediatum* est reda constitutio natura rationalis, qua homo se rite habeat erga Deum, proximum et seipsum : *mediatum et ultimum* sunt infinita Dei sanctitas, bonitas, sapientia, providentia, aliæque perfectiones divin®.

Prob. Ium. Secundum lumen rationis recte sic arguo: si e. g. homicidium injustum. furtum, adulterium non essent prohibita, si ordinatus sui amor, temperantia, charitas mutua. pax et concordia non essent praeopta. male constituta et sua felicitate destituta foret humana respublica; ergo hæc loge naturali praecepta sunt, illa vero prohibita. Si (*pueras ulterius*, unde intelligi possit, quod hoc vel illud ad rectam constitutionem et felicitatem natura rationalis sit necessarium aut ei oppositum? *Dicendum*, humanam rempublicam esse recte constitutam ac felicem per officia *Deo*, *sibi* et *proximo* rite prastita : si enim religio, cultus, amor Deo; sibi ipsi temperantia, prudens amor; et proximo justitia, tides ac charitas exhibeantur. bene constituta erit, felixque respublica humana : male vero, si negligantur; ergo lumen rationis dictat, hæc omnia lege naturali praecepta,

Hllsquo contraria osso prohibitu, quia alla» natura rationali» npqno recte constituta, neque felix mllligilur.

Pnb. 2«". Deus naturam rationalem ad se tanquam finem ultimum, ad suam gloriam ûxtrinsecam, el ad suas perfectiones manifestandas condidit ; orgo tanquamsapions ac providus ejusdem gubernator, quidquid huic fini oppositum est, prohibere, et quidquid ad illum necessarium est, præcipere necessario debet, quia alias natura rationalis non esset recte comparata ad finem suum, ejusque imperfectio redundaret in ejus auctorem et gubernatorem; ergo quidquid derogat perfectionibus divinis manifestandis, aut sapientia} ac providentia· sanctissimi gubernatoris, id necessario prohibitum, quidquid ülæ perfectiones exigunt præclpi, id logo naturali præceptum esse censi debet.

Iliae si (*pueraiur* : quare Deus necessario præcipit amorem Dei, cultum, obcdienliam, mutuam inter homines charitatem, pacem, concordiam, ordinatum sui amorem, temperantiam? quare Deus necessario prohibet odium Dei, blasphemiam, furta, adulteria, gulam, intemperantiam, suicidium ? *Respondendum*, quia alias Deus non sapienter ac provide ad finem suum gubernaret rempublicam humanam, neque manifestarentur ejus perfectiones, sed potius aut impotentia? aut imprudentia? nota in Deum redundaret; ergo quidquid exigit gloria providentissimi gubernatoris, ejusque finis sanctissimus, id omne necessario pi*æcipi, et quidquid eidem repugnat, necessario prohiberi a Deo debet; ae proin ipsæ *perfectiones dirime* sunt ultimata mensura bonitatis aut malitia? intrinseca?, et principium ultimum legis naturalis.

Conf. Ratione. Principium cognoscendi debet esse *certum*, quia alias leges exin deducto? essent fallibilcs : *adæquatum*, ex quo omnia legis naturalis procepta derivari possint: *ultimum*, cujus ratio ulterior peti nequeat : *ex ipsa natura notum*, sicut ipsa lex naturæ : sed has doles habet principium cognoscendi a nobis assertum ; ergo.

Prob. min. 1°. *Certum* est, quia quam necessario Deus est infinite perfectus, sapiens ac providus, tam necessario gubernat naturam rationalem ad finem suum sapienter ac provide; unde si quid pugnet cum his perfectionibus, *certissime* intclligilur prohibitum lege naturali. 2°. Est *adæquatum*, quia ex illo manifeste deducuntur illa triplicia hominis officia, sine quibus natura rationalis non esset rite ordinata ad manifestandas perfectiones divinas. 3'. Est *ultimatum*, quia sicut voluntas divina est ultima ratio', cur res existant, sic bonitas et sapientia Dei est unica et ultima ratio, cur *bene* existant: nam certe ratio alia non est, cur Deus perleges naturales rectam con-jlitnlionern et felicitatem naturæ rationalis procurare necessario debeat, quam infinite perfectiones supremi gubernatoris. 4°. Est *ex ipsa natura notum*, quia ex se evidens est, omne opus Dei osse bene et sapienter constitutum, et solam Dei infinitam perfectionem potuisse Deo necessitatem imponere, omnia illa præcipiendi vel prohibendi, quæ rectæ constitutioni ac felicitati naturæ rationalis conveniunt vel disconveniunt ; ergo cum reliqua principia fere omnia in imo alterovc deficient, nostrum omnibus videtur proferendum.

17. *Obj. I.* Recta constitutio naturæ rationalis non est principium *evidens*,

cum evidens mm sit, cur Deus possit naturam rationalem absolute destruere, non item male constituere : nee *adæquatum* , quia ex illo non deducuntur officia erga proximum : nec *universal*·, quia in casu, quo per unicum mendacium servari posset tota respublica humana, huic parendum esset, cum mendacium maneret prohibitum lege naturali. Demum aut non est *immediatum*, aut simul erit *ultimatum*, quia recte sic arguo: hæc vel illa actio est juxta vel contra rectam constitutionem ac felicitatem naturae rationalis; ergo est lege naturali praecepta vel prohibita.

R. V. *singula* : Nam Ie. *mala* creaturae rationalis *constitutio* repugnat sapientia* Dei, non item illius destructio, cum nulla creatura existât necessario. 2*. Evidenter repugnat *felicitas* et *tranquillitas* creaturae rationalis sine justitia, fide, mutua ope et amore. 3°. Talis casus, qui tamen plane inconceptibilis est, mere *per accidens* se haberet, adeoque per illum nequit fieri honestum, quod antecederet et ex natura sua repugnat rectæ constitutioni natura* rationalis, tanquam intrinsece inhonestum. 1°. Semper *ulterius qua-ri* potest, quid necessitatem Deo imponat, ut rectæ illi constitutioni ac telicilali per leges naturales prospiciat? cur non possit in casu saltem particulari permittere aliquid huic felicitati contrarium, sicut potest totum universum redigere in nihilum? Itaque ultimo recurrendum est ad summam perfectionem supremi gubernatoris.

Inst. I. Si *perfectiones divinae*? fundamentum et ultima ratio sunt legis naturalis; ergo committitur *circulus* : nam ideo aliqua sunt prohibita lege naturali, qnia repugnant perfectionibus divinis, et ideo his repugnant, quia suirt lege naturali prohibita. Praeterea sunt aliqua, quæ divinis perfectionibus repugnant, e. g. *irasci, tristari, ignorare*, quæ tamen lege naturali prohibita non sunt, et aliqua lege naturali prohibita sunt, quæ nulli perfectioni divina* repugnant, uti *mendacium* et *ingratitude*.

R. *Ad 1. N.seq.* Sed ideo hoc vel illud est intrinsece inhonestum et lege naturali prohibitum, quia repugnat felicitati rectæque constitutioni naturae rationalis, et ideo omnia huic repugnantia necessario prohibentur, quia si blasphemia v. g. mendacium, adulterium etc. non essent lege naturali prohibita, Deus ut auctor et gubernator naturae rationalis hanc neque creasset, neque regeret sapienter ac provide. Adde, quod Deus infinite perfectus *ex se ipso* determinatus sit, ut omnia illa praecipiat, quæ ad finem a se intentum necessaria sunt, et opposita prohibeat. Manifestum etiam cuivis est, quod a Deo tanquam regula recti et honesti omnia dependeant, ut ne quidem quaeri ulterius possit. Demum facilius et putiori jure hic circulus retorquetur in quævis alia de hoc principio systemata.

Jd 2. *D.* .1. Irasci, tristari, ignorare repugnant perfectionibus divinis relate ad naturam creatam .V. divinam C. Quamvis Deo, non vero creatura repugnant ista, nec exinde redundat imperfectio in sapientiam divinam, quæ in natura creata relinquat imperfectiones aliquas, quæ tamen cum fine a creatore intento non pugnant. Videtur autem *mendacium* opponi divinæ voracitati, qua* sicut a Deo omne mendacium excludit, ita etiam exigit illud prohiberi creaturis alias ineptis ad manifestandam voracitatem Dei. Zngre-*titudo* semper opponitur gralilndini, quæ debetur infinihe Dei beneficentiae, a qua omnia proveniunt. Dein licet *ingratitude* et *mendacium* perfectioni divinae singulari non adversarentur, tamen sanctitati, providentiæ ac sapienfiæ

divini gubernatoris repugnarent, et si iu imo allerove casu non prohiberentur, cum gravi reipublicæ humanæ damno facile ad plures casus licentia luv extenderetur.

Inst. 2. Sæpe difficile est determinare, an actus aliquis repugnet perfectionibus divinis, vel non ; ergo hoc principium non est *in ipsa natura notum*.

R. I tique difficile est, pro singulis actionibus honestis vel inhonestis assignare aliquam perfectionem divinam, cui talis actio specialiter ac immediate conformis vel dillorniis sil : sed premit hæc difficultas omnes etiam alias sententias. Igitur determinate assignari poterunt sapientia, providentia, bonitas Dei, unde evidenter infertur recta naturæ constitutio, atque exin mensura honestatis et inhonestatis; imo juxta communem felicitas creaturæ rationalis etiam pro statu naturæ puræ haud foret alia, quam recta constitutio in ordine ad ultimum suum finem naturalem, Deum scilicet, ejusque perfectiones manifestandas et commendandas; itaque licet Deus hominem creare vel non creare pro libitu potuerit, ad alium tamen finem creare non potuit, quam propter se et ad suam gloriam, cum bonum infinitum in suis creaturis necessario seipsum amet, ac infinita sapientia pro fine omnis operationis necessariio habeat suminum bonum.

Præterea dantur *adminicula*, et veluti *regulæ particulares*, ex quibus ista difficultas mitigatur in multis, nempe Scriptura S., et jus positivum divinum, cum veritas non sit contraria veritati, nec jus naturæ juri divino: Decreta Conciliorum et Pontificum, queis sæpe declaratur lex naturæ : sacri Canones, quos Imperator Nov. 83. c. 1. sacras ac divinas regulas compellat: Jus civile Romanum variis in locis: testimonia SS. Patrum : consensus TT. eUctoriim, nec non omnium gentium præsertim magis moratarum.

Inst. 3. Non est potior ratio, cur principium cognoscendi juris naturalis non constituatur in *recta ratione, voluntate Dei, aut cultu divino*; ergo.

R. V. .1. Nam 1°. *recta ratio* potius est applicatio principii, quam ipsum principium: honestatem vel inhonestatem objectis non tribuit, sed supponit intrinsecam : nec servit universaliter ad dignoscendam legem naturæ, cum, quotquot sive catholici sive acalholici circa jus naturale erraverunt, omnes et quidem sibi solis vindicaverint rectam rationem. 2°. *Voluntas Dei* efficit principium *essendi*, non *cognoscendi*, de quo hic quaeritur: hoc enim oportet esse ultimum fundamentum, ex quo certo cognoscatur, cur et quæ Dens necessario præcipiat aut prohibeat. 3°. Quoad *cultum divinum* idipsum in qikTstione est, cur hic aut ille actus ad cultum divinum aptus, alii vero inepti sint; sequeretur etiam, omnem actum bonum et honestum esse lege naturali præceptum, cum quilibet eorum aptus sit ad aliquem Dei cultum.

18. *Obj. II.* Recte sic arguo: hoc exigit bonum *socialis vitæ, propria utilitas, perfectio et conservatio sui* ; ergo est lege naturali præceptum, proinde illa præcepta *socialiter vice, stude commodis tuis, perfice te., conserva te*, sunt prima et fundamentalia legis naturalis principia.

il. V. C. Nam 1°, si omnibus omnino hominibus lex naturalis primo et absolute præciperet *socialiter vivere* ; ergo Adam necdum condita Eva legem intime habuisset nullam : vita tot SS. Anachoretarum fuisset contraria legi naturali, neque ullus unquam salva lege naturali solitarius vivere posset. Nonne peçcala solum *interna*, quæ tamen bono socialitatis non officiunt, pro-

hibitasunt lege naturali? imo incestus in primo gradu ascendentium, qui viguit inter Persas. Regium sterilis repudiatio, tyranni occisio, cades iudicis nolorie iniusti, qua* lege naturali vetita sont, utilia potius viderentur socialitati ; quam exitiales sequela?! Demum lex naturalis versatur circa triplex officium hominis erga *Deum*, *seipsum* et *proximum*: sed socialitas non est fundamentum aptum ad eruenda officia erga Deum et seipsum, imo nec illa erga proximum omnia complectitur, quia solum externam felicitatem spectat.

2°. Primarium hominis officium est erga *Deum*, auctorem nostrum et finem ultimum ; hinc illud mandatum: *diliges Dominum Deum tuum* *r *Mo corde tuo*, primum et maximum esse dicitur ; ergo actus illi, qui Deum concernunt, lege naturali principaliter præcepti aut prohibiti sunt. Dein honestas non ob *propriam* duntaxat *utilitatem*, sed propter seipsam meretur appeti, ut gentiles agnoverunt, ac propemodum bruta fecerunt, dum non raro proprium commodum pietati et gratitudini postponerent. Denique homo non est conditus propter se solum; et si *perfectio* vel *utilitas propria* esset primum ac fundamentale legis naturalis principium, nihil esset contra legem natura?, quod propriam utilitatem promovet, sicque Machiavellismo et omnibus flagitiis panderetur via cum summo reipublicæ et societatis humana? detrimento.

Inst. I. Socialitas est proprium ac sufficiens principium totius jurisprudentis naturalis, quia interna hominis ad *ethicam*, et officia hominis erga Deum spectant ad *theologiam naturalem*; ergo cum *socialitas* ordinet precise *externa* hominis, est principium aptum et sufficiens totius jurisprudentia naturalis.

R. Hoc ipso argumento probant *Puffendorffiani*, suum jus naturæ mancum esse, enerve, ultra fata non extensum, soli foro externo et naturæ pura, quæ non est, non fuit, non erit, accommodatum, quanquam ne huic quidem sufficiens, ut dictum supra ; probant sane, jurisprudentiam suam naturalem eam esse, a qua Deus, auctor, conservator, gubernator, dominus, iudex, finis et felicitas natura rationalis evolare jubetur, ut nempe occultis facinoribus sil immunitas, et legum sæpe observantissimos nullum præmium, legum negligenterissimos poena nuUa maneat. Næ hoc *larvatum* sit jus natum! profecto natura hominem non solum ordinat ad commercium cum *proximo*, sed ad *Deum* etiam et *seipsum*.

Inst. 2. Saltem non apparet, cur aut *instinctus naturæ*, aut *communis gentium moratarum consensus* non sint illud principium legis naturalis; ergo.

R. .V. J. Nam 1°. non est certum, quid sit ille *instinctus naturalis* : quare ratione bonus discernatur a spurio : undenam vim legis habeat : probrosum sane, et pecudes et homines eodem jure ligare, cujus nulla capax est natura. nisi quare rationis, libertatis, obligationis, præmii et pœnæ capax est. Sunt autem fortassis etiamnum magistri prurientes auribus, qui dum *naturæ instinctum bestiis communem* impune sequuntur, turpissima quæcumque non tantum licita, sed quandoque præcepta etiam tum sibi, tum aliis persuadeant. 2°. *Consensus gentium* non est principium *ultimum*, quia hæ ipsæ gentes supponunt priorem sic judicandi rationem : neque *certum*, quia nullo? gentes sepe turpiter errarunt; unde igitur discernam moratas a non morales? aut si homo solus sit, numquid legem naturæ non agnoscet ?

II. *Obj. III.* Sicut iu genere speculativo universalissimum est illud contradictionis principium, *ens et non ens*, ita in genere morali principium boni et mali, juxta illud: *declina a malo, et fac bonum*; ergo hoc est principium cognoscendi, aut certe illud *triplicis amoris*, per quod principium boni et mali magis determinatur.

It. .V. J. Nam 1° ex principio hoc triplicis amoris : *fac vel omitte ea, quæ ex amore Deo, tibi, proximo naturaliter debita sunt*, necdum apparet cur Deus necessario debeat omnia hæc officia præcipere, et opposita prohibere, ut tali modo hominem promoveat ad felicitatem. Ad hæc sicut triplex amor, ita felicitas ipsa nobis lege naturali præcepta est; quodnam igitur est principium horum præceptorum? quænam regula certa discernendi inter amorem verum et spurium? profecto sine hac erunt homines, qui arbitrentur, obsequium se præstare Deo, cum alios occiderint; qui sibi persuadeant, licere furtum ad sublevandam gravem alterius necessitatem, licitum mendacium esse pro bono publico, ac plura hujusmodi legi naturali adversantia. 2° Admittimus ultro principium *boni et mali* esse universalissimum; tamen quia de se nihil determinate explicat, quodnam sit illud bonum et malum, magis utique determinari debet per illud principium *triplicis amoris*. Atque hoc etiam principium statuimus tanquam universale et practicum : neutrum vero est *principium cognoscendi ultimum*, quia ulterius quæritur : unde et quare illa lata sit, et probetur latam esse?

Inst. Triplex ille amor manifeste dictatur a natura rationali, et ex illo fluunt omnia reliqua dictamina juris naturalis; ergo est principium legis naturalis primum et ultimum,

R. .V. C. Id solum sequitur, triplicem illi amorem esse constitutivum, practicum et fundamentale legis naturalis præceptum, non vero *principium cognoscendi*, quod debet esse ultimata ratio quæreuti, cur Deus, sicut alia lege naturali præcepta, ita et triplicem hunc amorem necessario præcepit. ; et hæc quidem quæstio resolvi ultimo debet ex fine naturali hominis ita, ut *immediatum* cognoscendi juris naturalis principium sit recta constitutio naturæ rationalis, *ultimatum* perfectiones divinæ.

20. *Observe.* Quam veram ac genuinam de hoc principio ideam assecuti sunt plerique Heterodoxi, sat prodit ingens illorum hac super re dissidium, ortum partim ex confusione principii *essendi* cum principio *cognoscendi*; potissimum vero ex *affectuum licentia*. In eo solum concordant fere omnes, quod in bonis corporis, et vitio hujus commodis reponant naturæ rationalis finem ac felicitatem, quæ mille curis, fallaciis, miseriis obnoxia infelicitas est. Atque hinc quoque manifestum est, quam inique Puffendorf et hujus sequaces, seu jurisprudentiæ naturalis reslauratores nostris, sive Theologi, sive Juris, sive Ethicis insultent, quod nullibi de *primo aliquo legis naturalis principio* clare statuant. Sane non est ulla doctrina morum, quam tot libri Theologiæ moralis nunquam non copiosissime ac solidissime pertractarunt, ad Christiani, non humanam duntaxat morum institutionem destinati. Porro frequentissima in *jure can. et civ.* mentio et explanatio æquitatis naturalis recurrit; id vero libertinis nostri temporis arridet minime, libertatem humanam communi quodam juris naturalis et positivi vinculo adstriungi Evangelio et Ecclesiæ.

df. LECiobs.

Demum qiiæslio lure, magni hodie nominis, a nobis idcirco maxime discussa pluribuscs. ne doctis hac in re imperiti, sciolis contemptibiles videremur, atque ut pro viribus obniteremur contra torrentem falsorum noxiarumque principiorum, quibus hoc'ævo juvenus academica, præserlim in *exieris scholis*, male imbuta redditur non raro sinceritatis nescia, inhians voluptati, sui immemor. cœli Deique oblita, legum omnisque disciplinas impatiens, religionis incuria, verecundis inimica.

ARTICULUS V.

DE IMMUTABILITATE LEGIS 5ATLKALIS.

21. *Nola.* Mutationem legis quidam discernunt in *formalem* ac *propriam*, ut dum materia manente eadem tollitur obligatio legis : et in *materialem* ac *impropriam*, ut dum non tam lex ipsa, quam ejus objectum mutatur, ita ut non sit amplius materia legis. Pauci quidam veteres opinati sunt, posse Deum absolute dispensare in omnibus præceptis naturalibus, quin et totam hanc legem abrogare : sed hæc opinio plane abolita est. Scotistæ docent. Deum in lege naturali dispensare posse, at solum circa præcepta secundæ tabulæ, excepto mendacio: verum hæc doctrina videtur manifeste contraria Doctori Angelico et communi sententiæ TT.

Alii non pauci etiam graves DD. dicunt, circa legem naturalem *impropriam* ac *materialem* mutationem tunc fieri posse, quando ejus materia dependet a dominio et potestate Dei vel hominis, uti vita, corpus, fortuna, conventiones pacta et contractus, non vero *propriam* et *formalem*, scilicet in iis, quæ intrinsece mala sunt, ita ut per nullius dominium aut potestatem cohonestari possint; atque ideo distinguunt jus natura in *absolutum* absolute immutabile, quod ea præcipit vel prohibet, quæ semper et in omnibus circumstantiis sunt intrinsece bona vel mala, e. g. amare Deum, blasphemare etc., et in *conditionatum* saltem improprie mutabile ac dispensabile, quod in certis duntaxat circumstantiis et sub certis conditionibus obligat, v. g. non occides, in quo Deus cum Abrahamo dispensavit.

Verum tametsi hic modus loquendi majoris claritatis gratia nonnunquam adhiberi possit; tamen minus in re tanta accuratus plerisque non probatur; hinc

22. *Dico.* Lex naturalis sive præceptiva, sive prohibitiva est *absolute* immutabilis ac indispensabilis.

Prob. Inferior non potest dispensare in lege superioris, et homo contra ordinationem Dei utique nihil valet : ad hæc si homo derogare posset legi naturali, suum fundamentum ac consecutive seipsum destrueret; cum lex naturalis fundamentum sit juris humani; ergo nequit homo dispensare iure lege natura; imo nec Deus, quia dispensare aliquem in lege naturali, est eidem permittere, ut faciat aliquid lege naturali prohibitum, scilicet, ut licite agat contra legem manentibus omnibus circumstantiis. in quibus lex cælcroqui viget ac obligat : atqui hoc Deus non potest: ergo. *Prob. min.* Quod per *p^{ccyixaffrm}tira* legi; naturalis præcipitur, Cotantcedenter adlegei

l'Àiiiitua sua radicaliter bonum, rectæ rationi, rcclæque constitutioni natura* rationalis ad liiim suum, et perfectionibus divinis congruum; quod vero per percepta *negativa* prohibetur, est antecederet ad legem, intrinsece, ex natura sua malum, turpe, rectæ rationi el constitutioni naturæ rationalis difforme, pugnatque cum perfectionibus divinis : atqui Deus non potest permittere, ut omissio actus taliter præcepti, aut actio taliter prohibita, manentibus omnibus circumstantiis, in quibus lex viget ac obligat, liat licita, quia juxta Apost. 2. Tim. 2. 13. *Deus fidelis permanet, negare seipsum non potest*, adeoque sicut necessario vi sapientiæ, providenti®, alia- niinqiie perfectionum tales leges tulit, ita ab earumdem obligatione neminem eximere potest ; ergo.

Dixi, *absolute immutabilis* ; unde sequitur, proprie loquendo, nullum dari jus naturæ *conditionalum*, neque mutationem legis naturalis *materialem* ita, ut actio, quæ est objectum sive materia legis naturalis, possit extrahi e jure naturali : nam cum omnis lex naturalis tantum respiciat suum objectum sub illis determinatis circumstantiis, sub quibus est *intrinsece bonum vel malum*, sicut lex ipsa semper manet eadem, ita etiam ejus objectum semper manet idem; proin nequidem materialis et impropria mutatio, aut dispensatio possibilis est, semper manente ratione hac specifica *intrinsece boni et mali*. Si quid vero hanc rationem specificam non participat, uti fit in iis casibus, in quibus dedit jus in vitam, fortunas, corpora : id nunquam fuit objectum legis naturalis ; ergo nec ab illo extrahi potest. *Conf.* Deus non potest facere *ex impossibili possibile*, aut contra, quia utrumque habetur ab intrinseca rennn convenientia vel disconvenientia ; ergo nec *ex inhonesto honestum*, aut contra, quia honestas vel inhonestas intrinseca ab ipsa objectorum natura desumitur.

23. *Obj. I.* Lege naturæ bona omnia erant communia, omnesque homines liberi ; attamen introducta est *bonorum divisio, proprietas et servitus* ; ergo lex natura* mutationem subiit.

R. D. .1. Omnia bona erant communia lege naturali positive præcipiente .V. non statuente contrarium, sed negative sc habente C. uti nec *libertas hominum*, nec *bonorum communio* lege naturali præcepta, ita nec *servitus*, nec *bonorum divisio* prohibita fuerant, adeoque hæc salva lege naturali poterant ex rationabili causa introduci. Ad hæc non hic intervenit lex naturalis proprie aut præceptiva aut prohibitiva, sed duntaxat permissiva, quæ non tam lex est, quam silentium legis.

/wt. 1. De jure naturæ valent *fidejussio mulieris, mutuum filii-familias, nlractus pupilli vel minoris sine consensu tutoris vel curatoris initus* : item *testamentum, electio, alienatio rerum Eccl.* sine solcmnitatibus, quæ tamen omnia per leges humanas irritantur ; ergo.

It. l). J. Valent de jure naturæ positive el absolute illos validante aut præcipiente, iit pro validis habeantur .V. valent negative, lege naturali indifferenter se habente ad illorum valorem C. Lex naturalis dictat, fidem datam servandam, et contractum valide initum implendum esse; an vero hic et nunc fides sit valide data, an valide initus contractus, non decernit positive et absolute, sed magistralibus pro sua divinitus concessa potestate decernendum relinquit, uti patet in matrimonio clandestino.

/ns/. 2. Relinere rem alienam iuvilo domino, esi contra jus naturale: sed hoc facit licitum /ex *proscriptionis*; ergo.

R. .V. m. quia res legitime præscripta non manet aliena, utpote cujus dominium respublica transtulit in *proscribentem* ob bonum commune, ne dominia rerum semper sint incerta, continua) lites etc.; quamvis enim Principis potestas se non extendat ad auferenda subditis sua jura ac bona, cum non haiaeat plenum rerum singularum dominium proprietatis; habet tamen Princeps a republicis dominium altum et eminentiale, vi cujus potest de bonis subditorum disponere pro necessitate publica. Sic et Israelitæ, dmu *vasa .Egyptiorum* auferrent E\od. 12., non abstulerunt rem alienam, sed suam, quippe cujus proprietatem Deus in eos transtulerat; neque Ægypliū poterant esse rationabiliter inviti, quia Israelitæ proprietatem acceperunt a supremo rerum omnium domino, qui illam dare potest, quando et cui vult; itaque lex naturalis non fuit immutata, cum Deus non fecerit, ut *furtum* esset licitum, sed tantum ut *furtum* non esset, adeoque non comprehendetur sub lege naturali, quæsolum prohibet *furtum* semper et pro omni casu intrinsece malum.

Inst. 3. Qui tulit legem, legem abrogare aut certe in ea dispensare potest; ergo Deus legem naturalem quam tulit mutare potest.

R. D. .4. nisi lex fundetur in intrinseca proportionem et connexionem actus imperati cum natura rationali, aut in intrinseca repugnantia actus prohibiti cum eadem natura C. quando lex ita fundatur *subd.* homo legislator potest legem abrogare aut mutare C. legislator Deus -Y. Homo si rem natura lege prohibitam et ipse prohiberet, posset auferre sanctionem, quia homini non inest necessitas, sive ex *perfectione naturo*, sive ex *generali procidendi cura.u* omnia lege velandi quæ per se turpia sunt: secus Deo. Porro *lex humana* desefertur libere contra materiam intrinsece nec malam, nec bonam, potest desinere ejus linis, possunt occurrere rationabiles causæ eam immutandi : contraria omnia conveniunt legi naturali, qua Deus creaturam rationalem quam libere condidit necessario gubernat, ut provide ac sapienter eam gubernet.

21. *Obj.* 11. Deus sæpe jam dispensavit in lege naturali, c. g» cum Abrahamo in præcepto, non *occides*, Gcn. 22., cum Samsonem in *suicidio*, Jud. 16., et cum Israelites in præcepto non *[onerandi]*, Dent. 23. 19., ergo.

R. *Ad* 1. .V. .1. Lex naturalis tantum prohibet *homicidium injustum* : sed occidere filium jubente supremo vitæ Domino. nullam dicit injustitiam, insignem vero obedienciam; ut ergo Deus dicatur dispensasse in lege naturali, debuit occisionem *injustam*, quæ sola est objectum juris naturalis, facere licitam, id est, sub ea ratione licitam, sub qua vetatur lege naturali, quod nunquam factum, nec fieri potest.

.Id 2. Idem dicendum, quia Samson ex speciali Dei instinctu se et alios interfecit, uti docent S. Aug. et D. Thom. Atque hinc etiam liquet quomodo Tueat judici reos morte plectere, ac seipsum defendere defensione occisiva, sonato moderamine inculpatie tutele, quin dispensetur in lege naturali.

.Id 3. X. .t. Xam usura *furnudiler* sumpta est mutuatio cum pacto accipiendi aliquid supra sortem precise ratione mutui, et *objective* sumpta est lucrum immediate ex mutuo proveniens; ut ergo Deus dispensaret in lege *non [onerandi]*, deberet concedere, ut mutuatio cum tali pacto esset licita, et tale

lucrum precise *ri mului*, ex re aliéna licite acciperetur: hoc autem Deus non concessit, quia usuras Judicis non permisit *absolute*, sed tantum m/>>ec-
(ice, scilicet ad hostes vel jam expugnatos, vel eos qui terram promissionis a beo universi domino Juda-is concessam, tanquam injusti possessores detinebant, adeoque non tanquam *lucrum ex re aliena*, sed sua, itant Deus posito mutuo, ceu mera conditione, daret Jsraclilis dominium rei stabile; prout de facto etiam in Germania, Respublica transtulit quincunces, eorumque dominium in mutuantem, sicut in præscriptione. Juxta I). Thom. 2. 2. q. 78. a. 1. ad2. iioc Judæis non fuit concessum tanquam *licitum*, sed duulaxat *permisum* ad majus malum evitandum.

lust. 1. Praeopta *non mentiendi, non fornicandi, non adorandi falsos Deos*, sunt naturalia: sed in *primo* fuit dispensatum cum obstetricibus .Egypliis, quarum adeo mendacium Deus præmiavit, ædificando eis domos, Exod. 1.21. In *secundo* cum Osea, cui mandavit Deus, ut sumat sibi uxorem fornicariam, et faceret sibi filios fornicationum, Oseæ 1. In *tertio*, cum 4. Reg. 5. permisit Naamias Syro, adorare Rhexmo, idolum Damascenorum; ergo.

K. V. »i. Nam 1°. *obstetrices Ægyptiæ* ex intentione bona, misericordia et timore Domini masculis Ilcbræorum ad necem a Pharaone destinatis prodesse voluerunt, sed medio illicito, nimirum *mendacio*; intentionem bonam remuneratus est Deus præmiu temporali, mendacium non probavit, nec quoad illud dispensavit; ita S. Aug.

2*.Deus non praecepit aut permisit, ut Oseas accederet ad non suam ac fornicaretur, sed ut fornicariam publicam duceret in uxorem; lia S. Hier, scribens in hunc locum: *Quanto illa sordidior est, tanto Propheta patientior, qui talem duxit uxorem*, et S. Aug.: *Quid inimicum fidei christianæ, si meretrix relicta fornicatione in castum conjugium copuletur?* Ipsius autem filii quamvis legitimi vocantur *filii fornicationum*, vel quia ipsis adhæsit macula matris, infamis antea meretricis, vel quia filios a fornicaria genitos Propheta adoptavit, ut innuunt hcbrei et græci Codices, in quibus legitur: *Sume tibi uxorem et filios fornicationum*. D. Thom. 2. 2. q. 154. a. 2. ad 1. dicens: *Osea non peccavit, fornicando ex mandato divino*; ibidem seipsum explicat his verbis: *nec talis concubitus proprie fornicatio dici debet, quamvis fornicatio nominetur, referendo ad cursum communem*. S. Berx. dicit quidem, fuisse ilagitium, *si non excusasse! factum auctoritas imperantis*; at respondent alii fuisse verum matrimonium, ac ideo solum Oseam indiguissse dispensatione, quia prohibitum erat sacerdotibus et levitis ducere scortum vel repudiata.

3'. Naamax Syro tantum ab Eiseo declaratum fuit, quod ante idolum procumbere mere ad sustentandum Regem idoli amatorem, id quod Naamaxis officium erat, non sit idoli adoratio, ac proin licite illum ex hoc precise fine genuitlcclerc coram idolo. Juxta alios verba Eisei, *cade in pace*, videntur tantum significare permissionem et voluntatem orandi pro Naamaxe, si forte peccaret.

/nst.2. Deus dispensavit cum Patriarchis V. T., permittendo iis *poh/gamiam*, quæ est lege naturali vetita; ergo.

R. V. .1. *Pidigamia* jure naturali prohibita est accessus ad plures non suas, videlicet traditio juris quod tradens non habet; hanc xero Deus lici-

tam non fecit, quod Lucie debuisset, si xere in *polygamia* dispensasse!; cum enim dominium supremum sicut in vitam et fortunas. ita et in corpora hominum habeat, potest utique dare uni viro jus in plura corpora, et pluribus foeminis jus in corpus unius viri. Tale jus in corpora dedit Deus in V. T., proinde licitam tum fecit illam *polygamiam*, quae est accessus ad pheres non suas, nul qua' est traditio juris quod tradens non habet, adeoque lege naturali prohibita, sed illam quae lege naturali nunquam fuit prohibita, scilicet quae sit accessus ad suas, aut traditio juris quod tradens habet. Tale jus cum Deus in N. T. non concedat, *polygamia* nunc suo modo prohibita est lege naturali, ita ut matrimonium *ratum* cum pluribus foret attentata traditio juris quod non existit : et *consummatum* cum pluribus foret accessus ad non suas, adeoque verum adulterium.

Idem fere dicendum de matrimonio in *primo gradu consanguinitatis linear* recte, c. g. patris cum filia, quod semper jure naturali fuit prohibitum, cum in hac providentia nunquam dederit jus patri in corpus filiae, licet in alia fors providentia illud obsoletum potuisset, si necessitas propagationis humanae id postulasset!; atque hoc quidem pro casu, quo soli in mundo existèrent, facile concedunt auctores, quin tunc dispensaretur in lege naturali, qua solum prohibetur conjunctio patris cum filia tanquam non sua, id quod Deus in casu non faceret licitum.

Inst. 3. Blasphemia, odium Dei, mendacium sunt pro omni casu et omnibus circumstantiis semper absolute prohibita; ergo etiam furtum, homicidium, polygamia.

R. V. *supp.* quod furtum, homicidium, polygamia aut quidquam aliud possit geri licitum sub ea ratione, sub qua prohibetur a jure naturali; nam sicut *blasphemia* et *mendacium* pro nullo casu nullisque circumstantiis possunt fieri licita, sic neque homicidium *injustum*, furtum et adulterium proprie dictum; hoc ergo solum est verum, quod non omne homicidium, sed tantum *injustum*, non omnis occupatio rei, sed tantum *alienae*, non omnis accessus ad foeminam, sed tantum ad *non suam*, jure naturali prohibita sint. Itaque cum Deus facere possit, dando jus in vitam, fortunas, corpora, ut homicidium non sit injustum, ut res non sit aliena, ut foemina sit uxor viri, sicque ista non sint objectum legis naturalis; hinc sequitur, materiam hanc legum complecti duas quasi species, quarum una semper et pro omnibus circumstantiis, altera nunquam sit lege naturali prohibita : geminas has species non habent sub se *blasphemia*, *mendacium* etc., sed semper repugnant perfectionibus divinis, *mendacium* veracitati, *blasphemia* et *odium Dei* ejus bonitati, ac proinde semper sunt objectum legis naturalis prohibentis.

Inst. i. Indissolubilitas matrimonii est juris naturalis, et judaeis tamen omnibus permisit Deus, Deut. 24. dissolutionem matrimonii per *libellum repudii*; ergo.

R. 1°. Cum S. Thomas : dissolutio matrimonii per *libellum repudii* non fuit permessa judaeis tanquam licita, sed duntaxat tolerata ad exitandum majus malum, occisionem uxoris exosae : neque judaeos, qui sic dimiserint suas uxores, fuisse excusatos a peccato, sed laetum a poena juxta leges infligenda, id quod Christus significavit, Mat. 19.8. dicens : *Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores : ab initio autem non fuit sic*; addit

vero S. Doctor probabile esse, quod repudium judæis licitum quoque fuerit, et jam communius docetur; unde

II. 2°. .V. *supp.* quod contractus matrimonialis si præcise spectata lege naturali *omnino indissolubilis*, quod negat Beelaimims, et fuse probat Sanchez citans pro se I. Thomam. S. Bokav., pluresque auctores gravissimos; et hac responsione ruit totum fundamentum.

li. 3°. *Tr. supp.* V. A. quod heus permittendo *libellum repudii* dispensarent in lege naturali, sed uxori in iis casibus secundum legem permissis repudiata» jus ademit in corpus mariti, et sustulit jus mutuum illorum conjuguni; sicut in polygamia jus dedit marito in plura corpora : ut vero heus dicatur dispensasse, debuisset facere licitum, ut vir stante mutuo jure in corpora dimitteret uxorem, quod Deus non fecit.

2o. *Obj. III.* In lege naturali sæpe dispensatur potestate humana ; ergo magis Deus poterit dispensare. *Prob. J. totum et juramentum* naturaliter obligant ad servandam Deo fidem : sed in his dispensat Pontifex ; ergo.

R. V. m. Quamvis Papa dispensare possit in *voto et juramento*, tamen dispensare non potest in lege naturali, cum facere non possit, ut stante voto aut *juramento* non detur obligatio naturalis, quod requiritur, ut dicatur dispensare in lege naturali; Pontifex ergo tantum *ri jurisdictionis*, quam ut Christi vicarius habet in voluntates hominum quoad sacra sibi subjectas, rescindit et retractat actum voluntatis, quo quis vovit aut juravit ; fero sicut *pier vipotestatis dōminativæ* irritat vota et juramenta filii vel impuberis, cujus voluntas est subjecta patri, vel puberis in patria potestate constituti, cujus non quidem voluntas, actiones tamen, quæ reni familiarem et curam patris attingunt, patri subjiciuntur; in his quippe casibus non mutatur lex naturalis, quæ nunquam exigit obligationem *coli* quod edidit talis filius dissentiente patre, sed ipsum votum vel juramentum cessat, sicut quando ejus materia fit impossibilis, vel non amplius est de bono meliore.

Inst. 1. Jus naturale condendi pro arbitrio *testamenti*, et *matrimonii* ex mutuo consensu contrahendi, coarctatur humanis legibus quæ jubent, *testamentum* ac *matrimonium* esse irrita, nisi ceteræ adsint conditiones; creoleges humanæ possunt aliquid detrahere de jure naturæ.

R. D. C. detrahare de jure, prout significat concessam a natura potestatem C. prout naturalia præcepta significat .V. Cavenda hic æquivocatio : Jus natura nunc sumitur pro *principiis* ac *præceptis naturalibus*, nunc pro *facultate* quæ naturali lege conceditur aut relinquitur : hæc per leges humanas tolli vel imminui potest a superiore potestate, ita postulante bono communi, cui privatorum jura cedere exigit eadem natura; illa immutari nequeunt.

Inst. 2. *Contrahentes* mutuo consensu, *laants* per remissionem injuriæ, *promissarius* rem jurato promissam aut repudiando aut remittendo, tollunt obligationem naturalem ; ergo dispensant in jure naturali.

R. .V. C. Non ideo dispensant in lege naturali : sed sicut libere contractum inierunt, ita mutuo iterum consensu eandem tollunt, quo facto *per se* cessat obligatio naturalis. Pariter *per se* cessat obligatio satisfactionis pro injuria, vel debitum rei jurato tibi promissæ, si sponte remittas, quia juramento *hæc* est imbibila conditio : *nisi alter remittat*, et lex naturalis solum

obligat .ul >ali.4acieu(luui pro injuria non remissa, sicut pro alio debitu non remisso : nam condonata injuria vel debito, tollitur materia legis naturalis, et sic ipsa etiam lex cessat.

inst. 3. Pontifex dispensat circa *residentiani personalem Episcoporum*, uti et in *decimis ei immunitate ecclesiastica*, circa *pluralitatem beneficiorum*, et in *matrimonio rato*, quæ tamen omnia juris naturalis sunt ; ergo.

R. .4dl. Papa dum dispensat super *residentium Episcoporum*, quæ juxta Coxen.ivM Tr io. Scss. 23. c. I. de Ref. videtur *naturaliter* obligare, solum declarat, in istis circumstantiis jus nature illam non præcipere: si enim præsentia Pastoris gregi sit absolute necessaria, et gravior Ecclesiæ necessitas absentiam non exigat, pro tali casu Papa dispensare non potest ; adeoque solum dispensat, ul possit *Episcopus* per alium exercere curam animarum, ut loco *decimarum* alio modo provideatur parocho, ul clericus subiaceat *potestati laicce* in iis, in quibus jure tantum ecclesiastico exemptus ab ea fuit.

Adi. *Pluralitas beneficiorum* in circumstantiis necessitatis aut majoris utilitatis Ecclesiæ, pro quo solum casu dispensatur, non est lege naturali prohibita.

.Id 3. Papa nonnisi gravissimis de causis dispensans super *matrimonium ratum* vel sequitur sententiam illorum qui docent, *matrimonium* hoc non esse indissolubile de jure nature, vel illorum qui censent esse quidem indissolubile jure naturali privata nempe auctoritate, non publica et delegata Papæ a Christo in bonum animarum et Ecclesiæ.

Inst. 4. *Bonum animarum* et conveniens *Ecclesiæ regimen* nonnunquam exigunt relaxari leges natura; ergo id Ecclesiæ concessit Deus.

R. 1). .1. Relaxari leges natura*, quæ non præsupponunt liberos actus humanæ voluntatis .Y. quæ præsupponunt *subd.* exigunt relaxari, h. c. mutari posse materiam *Tr.* legis ipsius vira infringi, restringi, imminui .Y. Promissio, contractus etc. sunt actus liberi humanæ voluntatis, in quos datur potestas superioris; illis ergo, quia reipublicæ aut subditorum utilitati contrarii sunt, a superiore rescissis, cessat lex et obligatio legis. Quaedam vero præcepta naturalia versantur in materia, quæ a nullo antecedente actu voluntatis humanæ pendeat, uti lex vetans *idololatriam*, *mendacium* etc. ; harum obligatio relaxari nequit, quia nec pnecepta nec praeceptorum materia mutari possunt.

Inst. S. Glossa in illud Eccli. 17. 9. *Addidit legem vitæ et disciplinée*, dicit legem litteræ, quantum ad *correctionem legis naturalis*, esse scriptam; ergo. D. Thom. autem q. 94. a. 5. ait. posse legem naturalem *mulari* ob speciales causas impediētes ejus observationem.

R. Cum S. Thoma hic: lex littera dicitur scripta ad correctionem legis naturalis, vel quia per legem scriptam *suppletum* est, quod legi naturali deerat, uti patet in cultu divino, qui pervarias leges tum divinas V. et N. T., tum humanas varie determinatus fuit, quin substantia cultus mutaretur: vel de eo, quod lex naturalis in cordibus aliquorum, quantum ad aliqua *corrupta* fuerit in tantum, ut existimarent bona, quæ naturaliter mala sunt: et talis corruptio correctione indigebat. Porro S. Thomas loquitur de mutatione legis improprie dicta, cujus hoc exemplum dederat in priori ailiculo. dum quis *rem a se depositam* reposcit, ut ea in patriæ perniciem abutatur, reddenda illi non est: perversi enim tinis ac periculi circumstan-

lia efficit, ul is casus a lege *reddendi depositi* excipia!nr. Xequē en exceptione immutatur ea lex, in qua continentur ipsamet exceptio, ut slatim patescit, si pro enuntiatione hac generaliori: depositum reposcenti restitue, ponatur accuratior illa: depositum *rationabiliter* reposcenti restitue.

iB. Observa I In casu, quo dantur plures leges affirmativa. sibi *invicem contraria*., e. g. lex succurrendi patri el simul alicui extraneo in extrema necessitate, reipublicæ aut alicui privato, ita ul nequeas utrique succurrere, Innlnm obligat *lex fortior*, et altera, qua* impleri non potest, nunquam exlitit pro tali circumstantia, cum leges affirmativa non obligent ad semper; hinclex naturalis *fortius* obligat in necessitate spiritali, quam corporali, erga patrem,quam extraneum, rempublicam, quam civem. Præterea non datur in lege naturali e/ul'Àwi *proprie talis*, quæ sit emendatio legis, ubi deficit propter universale, quia lex naturalis fertur ab ipso Deo, el promulgatur per rectam rationem, adeoque non indiget correctione: nec prohibet aut præcipit universaliter pro omnibus circumstantiis, sed tantum pro iis, in quibus objectum est intrinsece bonum vel malum; impossibile autem est, ut objectum intrinsece bonum Hat malum, aut contra: quod si fiat mutatis circumstantiis, tale objectum nunquam fuit materia legis naturalis. Datur autem *epikeia improprie talis*, tum quia Christus ipse Matth. 5. legem naturalem explanavit, tum quia juxta constantem traditionem Ecclesia ex potestate sibi divinitus concessa omnes hucusque controversias circa sensum legis naturalis diremit.

it. Observa II. Lex naturalis *irritans* datur: 1°. quando *materia* actus vel contractus est *impossibilis*, aut intrinsece et perpetuo turpis, ul si promittas mentiri, furari, aut sub conditione turpi v.g. deflorationis contrahas: ad impossibilecnielintrinseccinhonestum obligatio non datur. Aliud est de contractibus, qui tantum ratione circumstantiæ extrinsecæ turpes sunt, v. g. contractus initi ex ira, avaritia, aliave passione, quin et venditio secunda traditione secuta, matrimonium initum cum voto castitatis, aut stantibus cum alia sponsalibus. 2°. Quando ex parte *contrahentis*, agentis aut disponentis deest potestas aut capacitas naturaliter requisita ad valide operandum, ut si disponas dore, cujus non es dominus, si agas in amentia, ebrietate etc., si contrahas inductus dolo substantiali, vel errore, vel coactione absoluta. 3°. Quando deest aliquod *constituticum* per se requisitum ad naturam ipsius actus, e. g. merx, pretium, mutuus consensus in contractu etc. Atque horum omnium fundamentalis ratio est recta constitutio reipublicæ humana*, et sapiens ac provida gubernatio divina; quippe inordinatum foret, si actus substantialiter defectuosus, vel sine libertate, potestate et advertentia positus, moralem obligationem induceret; idcoquenou solum *prohiberi*, sed et *irritari* debebant a lege naturali.

ARTICULVS VI.

DE RECEPTIS LEGIS NATURALIS,

28. *Nota.* Divisio illa vetus legis naturalis in *jus natura* primum*, quod homini et brutis commune sit. et in *secundarium*, quod sibi homini competat, nullius est momenti, quia brutis ratione destitutis proprie nullum jus competit. Verum recte triplex genus praeceptorum naturalium discernitur juxta triplicem hominis inclinationem : 1. quatenus ipsi inest inclinatio *omni enti* communis ad conservationem sui esse; 2. quatenus secundum inclinationem cum *aliis animalibus* communem lex naturalis obligat conservare speciem ; 3. quatenus secundum *naturam rationis propriam* inclinatur ad communicationem cum aliis intellectivis, Deo, Angelis, hominibus. Item recepta ab omnibus est divisio in praecepta juris naturalis *prima, generalia et fundamentalia*, ul sunt principium boni et mali, principium triplicis amoris, caque omnia quae inde evidenter deducuntur, v. g. non blasphemabis etc., et in *secundaria* seu *particularia* deducta ex primis, v. g. duelum esse illicitum, contrahendum sine dolo etc.

Demum apte distinguitur inter praecepta naturae quoad *Deum, proximum et seipsum*. In eo autem est quaestio, an non tantum *principia prima praecepta* et per se notae, g. bonum esse faciendum et malum fugiendum, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris etc., sed omnes etiam conclusiones, quae aliis necessario derivantur, sint totidem *legis naturalis praecepta*?

29. *Dico.* Ad legem naturalem pertinent etiam *conclusiones* ex primis principiis moralibus vel proxime vel remote deductae, ut sunt *praecepta Decalogi*, excepta circumstantia diei in tertio praecepto.

Prob. I. Generaliter. Recta naturae humanae constitutio, et infinita Dei perfectio ad sapienter ac provide gubernandam rempublicam humanam exigunt, praecepti etiam veritates ex primis principiis practiciis necessario deductas; ergo haec pertinent ad legem naturalem; hinc recte D. Thom. q. 94. a. 3. docet, omnes actus virtutum contineri sub lege naturali, si spectentur secundum rationem *generalem* virtutis, quia supremi legislatoris sanctitas, sapientia et providentia non potuit non velle, ut homo *virtuose* viveret, h. e. convenienter naturae suae rationali; non vero secundum omnes rationes virtutum *specificas*, quarum ommissio nec imperfectionem in Deum, nec malitiam in hominem refundit, cum multae virtutes e. g. virginitas, paupertas evangelica non in omni statu locum habuissent. Actus etiam *vitiosi* omnes dici possunt, esse contra legem naturalem, vel *directe*, si sint intrinsece mali, vel *indirecte*, si non sint quidem intrinsece mali, at contra legem tamen positivam, cui lex naturalis vult obtemperari.

Prob. II. Specialiter. Ad legem naturalem pertinent ea, quae seclusa lege positiva, solo rationis ductu docemur facere aut vitare, ita ut secus non recte constituta esset ad suum finem natura rationalis : atqui talia sunt *praecepta Decalogi*, prout didat lumen rationis per praejudicia aut praeavos affectus non obscuratum; ergo.

Conf. Tribus primis praeceptis praecipitur *cultus Dei*, et quidquid huic

adversatur, prohibetur : in reliquis agitur de *officiis proximo praestandis*, ita ut primum imperetur in parentes reverentia, dein prohibeatur homicidium, mulierum, furtum, falsum testimonium, ac univereim rei alienae concupiscentia : sed haec omnia prohiberi aut respective praecipere, recta naturae rationalis constitutio, et sapientia ac providentia aliaque perfectiones divini Gubernaturis exigunt ; ergo.

Dixi, *excepta circumstantia diei in tertio praecepto*: quamvis enim homo dictante lumine rationis ex lege naturali teneatur tempus aliquod sanctificare, seu cultui divino impendere; hoc tamen praecise praestandum *esse die integra*, eaque *septima*, et non per interpolatas hebdomadae horas, legis est relaxatio positivae ac Deo liberae, quia divinis perfectionibus haud derogasset, si Deus diem aliam, aut alias hujus dici circumstantias instituisset.

Si ais 1. Praecepta legis naturalis scripta sunt in *cordibus*, et non in *labiis*, uti praecepta Decalogi ; alias si haec, alia item omnia praecepta positiva perlinent ad legem naturalem, cum lanquam leges jus ex principiis moralibus sint deducia.

It. Cum D. Thom. hic. q. 99. a. 2. ad 2. *V. C.* quia praecepta Decalogi non fuerunt data primitus per *Tabulas Moysis*, sed tantum confirmata ac veluti renovata, quia conveniens erat, ul Deus provideret homini non solum in his, in quibus errare non poterat, scilicet *generalibus principiis*, sed in iis etiam, in quibus errori erat valde obnoxius, nempe in *conclusionibus particularibus* inde deductis, quod fecit per legem positivam : sicut Deus, ut addit ibidem S. D., credenda proponit homini ea, quae ratio attingit, ut Deum esse unum, et quae non attingit, ut Deum esse Trinum, ad excludendum mentis humanae errorem.

Si ais 2. In Decalogo prohibentur aliqua, quae solo naturae lumine non cognoscuntur esse prohibita, e. g. *fornicatio* et *mollities*, ut vult Caramuel, item *mendacium*, quod pro certis casibus licitum esse docent Thomasius, Fleischerus, alique heterodoxi.

K. V. A. Haec et similia jure naturali vetita esse, lumine rationis cognosci potest; quod autem non ab omnibus cognoscantur ita prohibita, juxta D. Thom. inde est, quia non omnes easdem conclusiones ex principiis generalibus per solidum cognoscendi principium inferunt, et quia nulli depravatam habent rationem ex passione, mala consuetudine, aut mala habitudine naturae, malis item legibus imperantibus; hinc furta apud Aegyptios et olira apud Germanos impunita et licita, ipsumque adulterium Lycurgo probatum fuisse legimus.

Certum autem omnibus orthodoxis esse debet, *fornicationem* et *mollitiam* lege naturali prohiberi, cum damnatae sint ab Innoc. XI. istae propositiones, 48. *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur*, et 49. *Mollities jure naturali prohibita non est, unde si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona, et aliquando obligatoria sub mortalitate*. Nimirum *fornicatio* opponitur rectae et a natura instituta? propagationi generis humani, ad quam necesse est certum osse patrem, ne incerta reddatur proles educatio, praesertim cum matres in ejusmodi prolem minore plerumque cura et amore ferantur. *Mollities* vero adversatur fini naturae, propagationi et societati humanae praejudiciosa est; atque ex his aliisque

rationibus Deus utrumque vilius necessario prohibere debuit, de quo plura Cardenas in Crisi Theol. Diss. 29.

Idem esto iudicium de *mendacio*, quod si a Deo permissum esset, creatura rationalis licite voracitatem, conditoris sui perfectionem, contra (hiem suum in se obscuraret et obitteret.

>7 3°. Saltem *concupiscentiam rei aliena*. Dens non necessario prohibet, cum net' divinis perfectionibus, nec rationalis naturæ reclro constitutioni adversetur; ergo non omnia præcepta Decalogi sunt legis naturalis piwcepta.

Λ. .V. .4. Sicut enim Deus ceu auctor naturæ rationalis ad sapienter ac provide gubernandum hominem præcipere debuit amorem proximi, ita prohilere etiam debuit *rei aliena? concupiscentiam* illi repugnantem. Itaque sicut odium proximi, ita hæc quoque concupiscentia Dei bonitati respective» adversatur, imo et justitia' : nam sicut habere aliena injustum est, ita et concupiscere, si non *effietire*, certe *affective* ac sæpc causaliter.

30. *Observe*. Sola creatura rationalis, tanquam capax directionis moralis, obligatur lege naturali: hinc illa Ulpiani definitio : Jns naturæ est, quod *natura omnia animalia docuit*, est minus propria et in sensu latiore. *Infantes* vero etiam et perpetuo *amentes* obligantur lege naturali, non quidem in *actu secundo*, ita ut eam transgrediendo peccent ac pœnæ rei fiant, cum ipsis hæclex per lumen rationis, quo carent, non sit promulgata; sed in *actu primo*, quia lex naturalis est necessaria, fundata in natura, quæ de se capax est rationis: et actus intrinsece mali semper repugnant Deo; hinc nemini licet illos ad hosce actus inducere.

rd

ARTICULES vil

DE ÎODO OPERANDI V LEGE NATURALI PRÆSCRIPTO.

31. *Nota*. Ex dictis constat, id omne lege naturæ juberi, quod intrinsecam habet cnm ejus tine connexionem, id omne vetari, quod intrinsecam repugnantiam. Quæritur hic, an lex naturalis non tantum *substantiam actuum* præcipiat. sed etiam præscribat *virtutis modum*, ita ut legi naturali non satisfiat per solam operis imperati executionem, nisi insuper impleatur actu undecumque honesto. Quia præcepta negativa persolam actus prohibiti negationem implentur, de illis hic non agitur, nisi forte, si quando intervenire debeat positiva rei prohibitæ nolitio.

Modus implenda. legis alius *intrinsecus*, alius *extrinsecus*: *intrinsecus* est is, sine quo rei imperialæ substantia non ponitur, e. g. attentio in orando: patrin.wu.s. est ille, sine quo consistere potest rei imperialæ substantia. De triplici præscrilim modo quaeritur, utrum sit necessarius vi naturalis præcepti, per quod actus imperatur: *primus* est cogitatio el *advertentia*, tum actus ipsius, tum legis cum imperantis: *secundus* est libera voluntas et *intentio*, quæ itidem terminari potest vel ad actum qui ponitur, vel ad legem qua pnecipitur: lerlitu est *honestas finis*, ex quo actus ponitur, quæ honesta* peti potest vel ex motivo Virtutis illius, in «pia est præcepti materia, vel ex motivo alterius alicujus virtutis.

32. *Dico.* Logis naturalis præcepta non exigunt, ul actus ponatur ex *notitia* pncepti ct *intentione* illi satisfaciendi, nec singula postulant *motivi honestatem*.

Prob. 1um et 2U". Sine illo modo operandi ex *notitia*, seu praesenti cogitatione praecepti, et cx *intentione* illi satisfaciendi, id totum poni potest, quod lege imperatur; ergo *modus* iste non requiritur.

/ro6. .1. tum ex eo, quod non possit ostendi ullibi imposita *modi* istius obligatio, tum quod sine illo actus praeceptus quoad *substantiam* poni possit; male satisfit legi per restitutionem rei alienee, quamvis ab ebrio factam, quia habetur adæquatio juris activi cum passivo, et finis a justitia intentus: item licet nescias esse diem festum, si tamen audisti Sacrum, satisfecisti : imo satisfaceres, etiamsi nolles per illam auditionem Sacri praecepto satisfacere, cum non sit in potestate operantis non satisfacere , si faciat id quod praeceptum est. Quamvis ergo alias dicatur, quod actus non operentur *ultra intentionem* operantium, id tamen duntaxat verum est, quando in potestate operantis est satisfacere, vel non satisfacere.

Prob. 3ω1. Illa *honestas* esset vel ex molivo specialis virtutis, in qua est legis materia, vel ex molivo alterius virtutis : non l"m, quia dum restitutio e. g. imperatur, solum praecipitur damni compensatio, aut alieni redditio ad æqualitatem: sive autem ex *justitip*, sive cx *obedientice etc.* molivo id fecero, legi satisfecero: non 2um, quia naturæ leges non praecipiunt aliquid actui *extrinsecum*, sed tantummodo *substantiam* actus, quæ sine tali niotivo aut fineextrinseco subsistit, prout liquet ex eodem exemplo restitutionis.

Dixi, *singula præcepta legis naturalis*: nam lex naturæ totaliter sumpta complectitur aliquod præceptum prohibens modum agendi rectæ rationi dissentaneum, ac jubens, ut semper agamus modo rectæ rationi consentaneo; ergo etiamsi *motivi honestas* non imperetur per singula legis naturalis præcepta, ea tamen semper adesse debet vi totius complexionis legum naturalium, seu vi alterius cujusdam praecepti naturalis. Idem est de illis legibus humanis, quæ ipsam *moralitatem seu honestatem* ec/us praecipiunt: secus ubi præcise obligant ad positionem vel omissionem actus.

33. *Obj. I.* Ad præceptum implendum requiritur *cognitio* el *intentione* terminata ad actum imperatum; ergo etiam terminata ad ipsum præceptum. *Conf.* Ad præceptum implendum requiritur eadem notitia, quæ ad violandum : atqui ad violandum requiritur *cognitio* actus non tantum quoad *substantiam*, sed et quoad *obligationem* ortam ex præcepto; ergo.

R. *Tr. J. .Y. C. disp. est:* quia lege saltem naturali et divina imperantur actus *humani* ct *morales*, quorum est regula: actus vero humanus et moralis non est, nisi sil voluntarius ct liber: non esi voluntarius et liber, nisi procedat a *sciente* quid agat, ct *volente*, id agere. At vero, qui actum sciens et volens ponit, quamvis legem, qua is actus imperatur, implere non cogitet, is potest imperio logis satisfacere, quia hæc non exigit, ut is actus ponatur ex pr.Tcepli scientia, vel ex molivo obediendi.

Ad Conf. I). Ai. Ad præceptum cum speciali obedientiæ merito implendum eadem requiritur notitia, quæ ad violandum formaliter ct cum irtôbedienliæ demerito C. *Ai.* Eadem requiritur ad satisfaciendum simpliciter præcepto, quæ ad violandum formaliter .V. *AI. D. m.* Ad violandum formali ler ct cum

demerito inobedientiæ neesse est etc. C. m. Ad violandum materiali modo, neque ad culpam imputabili .V. m. Qui legem nesciens facit opus imperatum, non comparat sibi *socialē meritum ubedientiæ*, quod exigit cognitionem legis eique parendi intentionem; non tamen facit contra legem, quia prestat quidquid illa exposcit: et si velit, potest peractum suum virtutis alicujus alterius meritum adipisci.

Dixi : Tr. .1. quia juxta dicta de restitutione ab ebrio facta, ne ipsius quidem operis seu actus scientia requiritur, nisi saltem *indirecte* imperetur actus *liber et humanus*, uti dictum de oratione.

Inst. 1. Libera actus imperati positio sine cognitione pncepti erit tantum *materialis*, et impletio pcepti sine actu libero non est *positiva*, sed *negativa*; ergo neutra sufficit: alioquin etiam *dormientes* implerent pcepta, quin et pcepti observatio vix differret ab actione bruti.

R. Ad 1. D. .I. Erit materialis tantum eo sensu, quod speciale obediētiæ meritum habere nequeat C. eo sensu, quod legi non satisfaciat .V.

Ad 2. D. J. Non est positiva simpliciter et phvsica .V. moralis aut meritoria C. Hæc requiritur ad implendam legem actus *humanos et liberos imperanlem* : illa sufficit ad implendam legem, quæ duntaxat exposcit positionem vel omissionem actus quoad *substantiam*, et qua finis etiam legis oblinetur. Re *dormiente* quamvis ridicule diceretur, quod moraliter aut meritorie impleat tot pcepta, quot peccata omittit ; vero tamen sensu dici potest, eum reipsa non facere, sed omittere id quod fieri prohibetur, præsertim cum lex negativa semper pro semper obliget; nobis autem, hic sermo est de pcepto affirmativo.

Inst. 2. Actus contra legem invicte ignoratam aut non cogitatam positus non habet *omnem difformitatem*, (IU3.m lex vetat ; ergo actus secundum legem ignoratam aut cogitatam factus non habet *omnem conformitatem*, quam lex jubet. Conf. Qui nesciens legem agit rem imperatam, posset vi præsentis dispositionis peccare contra legem, si nempe per sciendi incuriam, in illius violandæ periculum incurrisset; ergo legi non satisfit.

R. .V. C. *disp, est* : Quia quidquid *formaliter malum* est, lege aliqua prohibetur, nec quidquam est *formaliter malum*, nisi repugnet prohibitioni cognilæ. aut saltem quæ cognosci potuerit ac debuerit. At lex non jubet quidquid *formaliter* bonum est, et multa possunt *formaliter* esse *bona*, quæ tanquam consilia suadentur. .Id Conf. N. j. Vi præsentis dispositionis peccaret. non contra legem cui obtemperat, sed contra alteram qua jubemur comparare nobis notitiam faciendorum vel omittendorum. Potest etiam dici, in præsentis hominis dispositione reperiri posse duo inter se non necessario connexa, scilicet negligētiā sciendi necessaria, et voluntatem honesti alicujus actus ponendi; esto prior affectus repugnet legi actum hunc imperanti, non item posterior. Itaque ille quidem non persolverit legi, quidquid ei aliunde debet, satisfecerit tamen in reddendo actu, quem illa exigit.

Inst. 3. Requiritur observandæ legis *intentio*; ergo et volitio ac cognitio. l'rob. A. Qui volens agit opus imperatum, potest ita esse affectus, nō legi satisfacere nolit, eoque ipso non satisfaciet; ergo requiritur *intentio*. Conf. Is peccat contra pceptum ; ergo pceptum non implet.

R. D.A. *prob. II* legi satisfacere nolit nolitione inefficaci C. efficaci V. Qti opus imperatum libere agit, quamvis nolit legi satisfacere. sive *net/atim*

nolitione, quia de lege non cogitat, sive *positiva*, qua secura statuat, nolo legem implero, *inefficacem* tantum habet nolitionem, quæ non impedit quominus logi satisfaciat, quantum ad actum quem hæc postulat.

.Id *conf.* A. Non id quidem semper: potest enim præceptum nondum omnino urgens velle postea implere altero actu; quod si excludat voluntatem præcepti suo tempore implendi 1). .1. peccat ratione mali allectus contra præceptum quatenus negativum C. non satisfacit præcepto quatenus affirmativo .V. Leges *affirmativas* habent etiam aliquid *negativi*, quatenus prohibent, ne quis geratalléetum legi contrarium. Is, qui officium lege præscriptum sciens et volens exequitur, sic tamen comparatus, ut nollet legi satisfacere, satisfacit legi prout *affirmativas*; tamen perverso illo affectu legi quatenus *negativa* adversatur.

31.06/ II. Juxta !.. 'λ Cod. de LL. et reg. 88. Jur. In G. *committit in legem, ipii verba legis complectens contra legis nititur voluntatem: ergo legem non implet cani non volens implere.*

11. D. J. Qui legis ambiguae verba complectens, sed *cavillando* contra carum sensum, nititur contra legislatoris voluntatem quoad legis materiam C. Qui verba legis *obvio sensu intelligens* nititur contra legislatoris voluntatem quoad finem extrinsecum, quem sibi proponit, aut quo imperatum opus refert .V. Esto, talis committat in legem *naturalem et divinam* ob formalem contemptum legis et legislatoris supremi, negandum tamen, quod non impleat legem *humanam*, seu quod ob neglectam ejus implctionem peccet in hanc legem, si ponat reipsa opus præceptum.

Inst. L Qui pecuniam alteri debitam, eidem *dono dat*, non dissolvit *debitum*; ergo pariter qui actum ponit lege praescriptum nolens legi satisfacere. Item obstrictus *volo*, quod est lex quasi singularis, non satisfacit, si reddat quod vovit sine animo votum implendi; ergo a pari.

R. A. C. Nam 1°. ille qui donavit, adhuc debet, quia fecit omnino aliud, quam quod jubeat lex *aliénas rei* solutionem, aut restitutionem imperans, cum ipse *suam rem* donare voluerit: species enim contractus pendet a contrahentium voluntate. Idem dicendum videtur de eo, qui jejunium unius *indeterminatas* dici vovisset; si jejunans nollet tunc voto satisfacere ut huic satisfaceret, deberet altera die jejunare, quia sicut hanc in se obligationem libere suscepit, ita libere potest eam prorogare. Contra ille, qui prudens et volens fungitur officio per legem imposito, licet in animo habeat tunc legi non satisfacere, facit id ad quod lege tenetur: nec enim obligatio per legem inducta pendet ab ejus voluntate.

2°. Obligatio *voti* et harum similes itidem proveniunt a *voluntate promittentis*, qui libere in debito perseverare potest, quod libere contraxit; sed legis obligatio oritur ex *voluntate legislatoris*, ultra quam non extenditur: hæc autem pro objecto habet *substantiam operis*.

Inst. 2. Lex humana obligat *voluntatem*, postulalque, ne *voluntas* subditi sit aversa a lege, unde etiam *violente coactus* non satisfacit legi; ergo.

R. .Id i. 1). J. Obligat voluntatem præcise ad positionem actus seu operis C. ad liberam positionem *subd.* lex imperans actus liberos et humanos C. alios quosvis actus imperans ,Y.

R. Ad 2. *Violente coactus* non satisfacit legi actus humanos et liberos

præcipiendi C. alios .V. Quia ordinarie opus non fit nisi a tvJenM, reclero/im-
'as dicitur obligata ad opus ponendum : sunt vero inter leges affirmativas
non paucae de rebus moralitatem aut libertatem non requirentibus, quæ sicut
per physicam ivi positionem implentur, ita quoque a coacto impleri possunt,
si modo res ipsa *physice* ponatur.

35. *Obj. III.* Deut. 16. dicitur : *juste, quod justum est, persequeris*; ergo
præter honestatem objecti requiritur specialis honestas virtutis, ad quam
pertinet objectum. Juxta c. 8. de R. J. *qui ex timore facit præceptum, aliter
quam debeat facit, et ideo jam non facit*; ergo.

R. .!</ i. .V. C. 1». Thoma interprete q. 100. a. 9. τδ*juste* ibi idem est, ac
secundum juris ordinem, qui servari potest sine peculiari honestate quasila
ex motivo justitiæ

.•id 2. D. .1. Aliter facit quam debeat quoad *substantiam*, et ideo non facit
Λ*. aliter quam debeat quoad *modum*, *Subd.* et hic modus est praescriptus a
lege humana .V. a lege naturali vel divina C. S. Alt.. Enchir. c. 121., unde
hæc regula deprompta est, aperte loquitur de præceptis *divinis*, eorunque
observatione theologicæ *meritoria* ac perfectissima.

Inst. I. Saltem requiritur *molici honestas*, unde quaque petatur: et lex
humana actum, quem præcipit, in certa specie virtutis constituit; ergo per
opus ex malo line positum nulli præcepto satisfit.

R. .Id i. D. .1. Requiritur per collectionem legum naturalium, sive per
aliquam ex illis C. per singulas leges aut positivas, aut etiam naturales .V.
Leges *singulssunt* de opere bono quoad *substantiam*, sive quoad objectum;
ea etiam bonitas interdum reperiri potest in externis quibusdam actibus
aleque *moliri honestate*: miles v. g. fortiter pro patria pugnât, licet ex inani
gloria, nihilominus opus quoad *substantiam* bonum exequatur, legique illud
imperanti satisfacit.

Ad 2. D. A. Lex humana actum, quem præcipit, constituit in certa specie
virtutis, hoc sensu, quod ab operante intendi debeat .V. hoc sensu, quod
actus ex præcepto facti participant *rationem obedientiæ*, et ad virtutum alia-
rum speciem possint pertinere C.

Inst. i. Id exigit lex, quod legislator intendit : sed hic intendit actum
omni er parte bonum ; ergo.

R. D. M. Quod legislator intendit, h. e. quod præcipit C. h. e. ad quod
actum imperatum ordinat *subd.* si actum in hunc finem poni, expresse lex
jubeat C. secus .V. intentio legislatoris juxta D). Thomam 1. c. cstdeduobiis, de
uno quidem, ad quod intendit per præcepta legis inducere, aliud etiam est,
de quo intendit legem ferre : non enim unum est finis (extrinsecus) præ-
cepti. ct id.de quo præceptum datur, sive objectum præcepti, quem aliqui
vocant *finem intrinsecum*; hoc sub præceptum cadit, non etiam illud, nisi
forte, ut aliquando accidit in legibus humanis, imperetur finem talem in
exequendo opere intendi, v. g. in orando pacem inter Christianos Principes:
sed tunc finis iste fit quodammodo *pars materia* sive objecti.

3G. Qu. ERES. Quid sit lex sire jus Gentium?

Resp. I. Jus Gentium *latissime* est illud, quo gentes human® utuntur, ex
lege I. r. de just, cl jnr. Roc dividunt in *primarium*, quod naturalis ratio

inter omnes homines constituit , ex lege 9. z. 1. c. el in *secundarium*, sive humanum, quod usu exigente el humanis necessitatibus gentes humanæ sibi constituerunt,^ 2. Inst, de jnr. N. G. cl G. Clarius ac magis proprie sic definitur: *Conventio libera gentium per pactum tacitum, diuturnis moribus introducta ad mutuum commercium ac felicitatem socialis vilæ obtinendam et conservandam*. Dixi, *magis proprie*: cum enim jus gentium ad *jus naturæ* proxime accedat antiquitate promulgationis, universalitate et convenientia quadam cum natura rationali, inde factum, ut a nonnullis *jus naturæ* et *gentium* haud satis inter se discernerentur; hinc 2* definitio minus placet, quia per eam *jus gentium* non diilerl a *jure naturæ* : Is vero minime, quia complectitur etiam illa, ad quæ nulla datur obligatio, ut sunt usus panis, extractio sedium etc.; 3" proin sola coincidit cum nostra, et est propria : dicitur autem

Conventio, quæ obligat, sicut alia pacta et conventiones: *libera*, quia non vereatur circa intrinsece bona vel mala: *gentium*, cum non sit conventio privata, sed omnium prope nationum. Per reliqua indicantur origo et finis. Ex hac definitione palet, quod *jus gentium* non sit proprie *lex* a superiore quodam lata, sed ex diuturno populorum usu, eum animo sese mutuo obligandi introductum, fundatumque in illo communi principio juris naturalis, *fides data servanda est*; obligat ergo etiam supremos Principes terras.

37. *Ilesp. II.* *Jus gentium* dillerl alogē *naturali* ratione *originis*, quam *lex naturalis* ducit a Deo auctore *naturæ*, *jus gentium* ab usu et observantia populorum, et non tam *lex* est, quam *pactum* aliquod *tacitum* : ratione *naturæ*, quia *lex naturalis* versatur circa intrinsece bona vel mala, cstque absoluta et immutabilis, cum *jus gentium* versetur circa ea, quæ ab ipsis gentibus libere sunt introducta, c. g. securitas legatorum, foedera pacis, ordinatio finium regundorum, commercium nationum, leges bellorum, *jus sepulturae* etc., et potest esse conditionalum, si nempe aliæ gentēs conspirent, id quod palet a posteriori, cum ex parte jam sublatum sit quoad captivitatem et servitutem personalem inter christianos : ratione *subjecti*, quod respectu legis naturalis est quodvis indis iduum humanum qua animal rationale, sed respectu juris gentium est homo, qua animal sociabile, seu qua membrum societatis humanæ. Demum ratione *finis*, qui pro illo est felicitas societatum humanarum, non simpliciter necessaria, spectans nimirum majorem commoditatem, et bonum externum ac politicum.

38. *Observa.* Ad *jus gentium* referuntur *jus pcescriptionis*, *prima rerum divisio*; *epiin* et *divisio gentium* ac *regnorum*, item *jus transitus*, ubi non est justa causa excludendi peregrinos : hæc enim et nonnulla alia, quia ad utilitatem ac felicitatem populorum vitæque socialis valde opportuna sunt, libero ac prudenti gentium consensu fuere introducta, et quatenus integras inter se gentes, ac supremos etiam Principes stringunt, *juris gentium* sunt, quamvis aliqua v. g. *jus praescriptionis*, lege etiam civili sancita sunt. Ad *jus gentium minus proprie* dictum, h. e. quod inter gentes receptum quidem est, at sine mutua obligatione, reducunt aliqui certam consuetudinem *cultus sacri*, *aedes construendi*, *munienti civitates*, *jus cudendi monelam*, *valorem etustim monetæ*, *contractus emptionis*, *venditionis*, *locationis*, *conductionis*,

ac demum plerosque *modos acquirendi*: quæ omnia *latius* dicuntur creatura juris gentium, quia a gentibus plerisque introducta sunt, et ab iis observantur.

CAPUT II.

HE I.EGE POSITIX V ηΙVΙΧ.γ.

\RT1C11.LS

De lege Mosaica a Deo lata.

39. V< ta. Lex divina dividitur in *veterem*, quæ et Mosaica, V. T., et nunquam Lex *absolute* dicitur, estque ea, quam Moyses per ministerium angeli a Deo acceptam populo Hebraico promulgavit: et in *novam*, quæ veteri abrogata successit, hodieque viget a Christo per Apostolos et Evangelistas nobis tradita. Lex Mosaica *pressius* sumpta continetur in Pentateucho, tamen juxta Luc. 2-1. ii. Psalmos etiam et Prophetas complectitur. Continebat Lex veins triplicis generis praecepta, videlicet *moralia*, quæ ad generalem morum institutionem spectant, et ad Decalogum reduci possunt; *cercmonialia*, ad divinum cultum rite exhibendum ordinata, uti leges sacrificiorum et purificationum; *judicialia* seu politica, quæ ad jus dicendum, justitiam recte administrandam, et Hebraicæ reipublicæ statum formandum pertinebant; atque de his omnibus ait Moyses, Dent. G. 1. *Hæc sunt praecepta et ceremoniæ atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester. Præter hæc fuere etiam in V. L. quædam consilia, uti colligitur ex Ps. 12., Exod. 22. 10.; nec non aliqua sacrificia voluntaria, Ps. 118. 108. etc.*

Hanc Legem veterem, teste S. Aug., hæretici alii, nempe *Pelagiani* nimium extollebant, ac si juste viventibus eam se potuerit conferre justitiam et vitam æternam: alii, C.EtmoX, Marcios, et Mamcu.ei nimis deprimebant, eam a Deo malo conditam blasphemantes.

•10. Dico. Lex vetus fuit vere *divina*, bona et sancta.

I'riflj. Lex vetus Deum ipsum auctorem habet, quia omnia ejus pncepla dicuntur sermones, et judicia *Domini Dei*, Dent. G. 1. Exod. 20. 1.-13. 3. et Moyses non suo, sed Dei nomine eandem promulgavit, iterato pronuntians: *hæc dicit Dominus etc.* In N. T. ad Rom. I. Hebr. I. Deus dicitur locutus per Prophetas, et Matth. 13. Christus ipse legem Deo tribuit dicens: *irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem restrain*, et sicut eam verbis. Matth. 8. ita factopndiavit. dum circmuedi voluit. Pascha celebravit etc.

Conf. Idipsum testantur SS. PP. Inr.v. L. L c. 2G., Epipii. ha r. 33. Aug. in LL. coiit. l aust. manich. etc. Item t oxcu.iv : in Symbolo Nicæuo profiteamur deSpir. S. *qui locus est p r hvplHa::* Tolcl. L*iuCviif. lid. coni. PriScill.

(li)ct'l: *Si quis dixerit rrl crediderit, (illerunt Deum cuse prisere legis, alterum Ecaugeliorum, anathema sil* : Trid. Scss. in Decr.de can. Script, utrius-
ipicTestamenti libro» suscipiens, hanc dat rationem: *cum ulriusque unus Deus sil auctor*: ergo lex vetus est *a Deo*, profil *bona et sancla*, maxime cum prwciat omnia necessaria ad cognitionem Dei cl Hcligionem Dei ct Christi, absterreat a peccatis et concupiscentiis, et ad rectitudinem vite tum mora-
lis limi Immame ac politica· perducatur, testante Apostolo ad Hom. 7. 12. *Itaque lex quidem sancla, cl mandatum sanctum, ct justum el bonum*.

ii.Obj. I. Lex \etus in Scriptura vocatur *Lex Moysis*, ct Christus ipse Mallh. Il). 8. dixit : *quoniam Moyses ad duritiam cordis oestri permisit vobis dimittere uxores*; ergo Moyses est auctor legis veteris.

H. -V. C. Moyses duntaxat *promulgator* legis fuit, alias illius etiam legis naturæ de cultu parentum Moyses auctor erit, cum Mare. 7.10. legatur: *Moses enim dixit: honora patrem tuum*. Imo Deus nequidem Moysi locutus fuit os ad os, quæ vulgi opinio erat, sed tantum per nubem et angelum; recte vero dicitur *mediator*, quia nostri Mediatoris Christi figura erat Moyses, de se ipso dicens Deut. 5. *Ego sequesler el medius fui inter Dominum et vos... ut annuntiarem vobis veritatem ejus*. Fatendum tamen, quasdam observationes alias, ac leges etiam postmodum humana auctoritate additas esse Pentateu-
cho, v. g. de festo *Phurim* Eslh. 9. et *Scenopegiæ*, 2. Macch. L; quin et invaluisse apud Hebræos quasdam traditiones a senioribus longo post tempore invectas, nec scriptas in libris sacris, etsæpe contrarias verbo Dei, idcoquea Christo Mallh. 15. et Mare. 7. reprobatas.

Inst. 1. Illud saltem præceptum de *libello repudii* non esttribuendum Deo, sed Moysi, quod palet ex Matth. 19., et Origen, hom. 1G. in Num; cum aliis affirmat; ergo.

R. A'. J. Christus l. c. Moyseu appellat, quia Pharisæi illum citaverant: *quid ergo Moyses mandavit nobis etc.*, sed non propterea negat id fuisse a Deo constitutum: sicut alibi videtur Moysi tribuere præceptum illud, *honora patrem tuum etc.* Marc. 7. 10., quod slatim v. 13. declarat divinum esse: *rescindentes verbum Dei etc.* Cæterum non videtur Moyses in re tanta fuisse sibi sumpturus, ut repudium propria auctoritate permetteret ; sed de hoc dictum alibi.

Inst. 2. Deut. 22. dicitur : *Dei perfecta sunt opera* : sed lex vetus erat imperfecta; ergo non est a Deo.

R. D. M. Perfecta sunt vel simpliciter et absolute, vel saltem in gradu ct ordine suo C. simpliciter ct absolute semper .V. *Simpliciter ct absolute perfecta est ea lex, cui nihil deest, quo ad finem suum perducatur* ; (alis est evangelic»: perfecta in *ordine* tantum ct *gradu aliquo* dicitur lex, quæ ad finem, quem intendit, potest aliquatenus promovere, sed per se non sufficit ad cum obtinendum. Legis divinæ /inis est æteruæ felicitatis adeptio, huic oblinendo *perse* non sufficiebat *lex vetus*, quæ imperabat quidem ct prohibebat, in quo subditorum consulebat utilitati; sed gratiam cis necessariam non poterat *ex wo* suppeditare, quod potest lex nova: fuit tamen *lex vetus bona*. in gradu el online suo, quia quod ei deerat perfectionis, non erat conveniens pro tempore; quod inerat, pro tempore sufficiebat.

In t. 3. I inis anliquæ legis nuo erat aliud . quam ut crescerent peccata;

ergo lex vetus non fuit divina. Prob. I. ex libris S. Avg. ~~cont.~~ Pelagianos, ubi id discite pronuntiat : item semi. G. de verb. Apust. ait : *Data est ergo lex illa, ut inveniatur infirmitas; parum est hoc, non solum ut inveniretur, sed etiam ut augeretur, et vel sic medicus quareretur ; ergo,*

R. V ;. hanc a se calumniam amolitur ipse l. c. *Legem* Γ. T., inquiens, *Meiunt dicere non ob hoc datam fuisse, ut justificaret obedientes, sed ut gravioris fieret causa peccati : prorsus non intelligunt, quid de tege dicamus* etc. Haque S. Doctor ul coincidial Pelagianorum dogma illud, liberum arbitrium sola lege adjutum sibi sufficere ad *perfectionem justitia: impeccantiamque* ipsam adipiscendam, utitur exemplo judæornm, qui legem *sine gratia* impleturos se arbitrati, pnevuricalores legis electi sunt : concludit. legis, si gratiam sejungas, ut faciebant *Delagiani*, elicclum alium non fure, quam ut humo provaricator factus su® sibi conscius sit imbecillitatis, id quod ostendit ex fine legis secundario, quem solum ibi commemorat, quamvis non excludat primarium, quem alibi diserte adstruit. fuit autem linis *primarius* legis veleris, ut Israelii® per divinorum præceptorum custodiam pervenirent ad internam sanctitatem: *secundarius*, ut infirmitatis su® conscii ad gratiæ opem flagitandam se converterent.

Inst. 4. Finis legis veleris *proximus* postulabat, judæis adesse gratiam: seri hanc adfuisse negat Ac g. docens, judæos fuisse *sub lege*, h. e. omni gratia destitui, atque hinc sæpe opponens illa duo, esse *sub lege*, ct esse *sub gratia*; ergo.

R. 1°. Non *primarius* tantum finis, sed etiam *secundarius* id postulabat: quomodo enim ex concupiscenti® renisu, aut etiam ex lapsibus suis judæi pussent ita utiliter admoneri de sua infirmitate, ul ad gratiam quærcndani converterentur, nisi proveniente *gratia*, quæ ipsis inspiraret salutaria bon® voluntatis initia. 2°. *D. m. S. Ave.* opponit illa duo, esse sub lege, h. e. lege obligari, et esse sub gratia, h. e. grati® auxilia accipere. V. opponit illa duo, esse *sub lege*, h. c. violat® legis reatu constringi, ct esse *sub gratia*, h. c. legem ope grati® implere C. Phrasi Augustiniana illi sunt *sub lege*, quos reos facit lex non implentes legem, ita cp. 19.; illi sunt *sub gratia*, qui auxilio grati® legem observant, id clare exponit q. 1. ad Simpl. : *Sub lege esse dicuntur, inquit, quibus lex dominatur: dominatur enim iis, (pios punit, punit enim prievericataires omnes : non dominatur iis, (pii jam sub gratia implent eam per charitatem.*

Negat hinc inde S. Arc. judæos legem implere potuisse, scilicet *suis viribus* : negat judæos habuisse gratiam, scilicet *vi legis ipsius antiqua*. In sensu composito arroganti®, qua *prævenientem* gratiam tanquam minus necessariam a se repellebant, *adjuvantem* non receperunt, ac proinde in eodem sensu composito legem implere non valuerunt; sed *consequens* est impotentia illa, non *antecedens*. Solutio hæc ex ipsis textibus eruitur ; verum tamen est, quod lex *de suo* neque adjuvantem, neque excitantem gratiam dare potuerit.

Inst. S. Ait .. docet legem a judæis *perfecte* impleri non potuisse, et quidem impotentia antecedente; ergo contendit, gratiam ad aliqua saltem prorepta necessariam ipsis defuisse.

R. 1). A. Non potuisse *perfecte* impleri perfectione huic vit® indebita C. perfectione debita. V. Docebant *Vebigiani*, hominem per solas natur® vires

pervenire posse ttd*perfectam impeccantiam*, qua! peccatum quocumque sensu (licium excluderet, idqiic non sub Evaugelica lanium lege, sed eliam sub Jfosaica consequi potuisse, et sub naturali. S. Are. opponit quod, si res ita se habeat, non modo gratis mortuus sit Christus, sed frustra scripta sil lex, cujus mandata jam menti inscripta gerebamus: in exemplum profert duo præcepta, ad quæ codera naturalia facile revocantur, *non concupisces*, et *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde*, etc.; igitur de pneceptis istis agit, quatenus scriptis, et quatenus littera eorum sonat: cum utrumque, si litteram urgeas, imperet perfectionem, ad quam nemo in hac vita pervenire potest, quia primum excludere videtur concupiscciiliæ motus etiam *indeli-beratos*, et alterum omnes omnino animæ sensus, mentis cogitatus, allectus voluntatis, potentiarum conatus sibi vindicare. Ex impossibilitate utriiisque de intellecti in hac vita perfecte implendi, evertitur dogma *summee per-fectionis* et *impeccantiæ* Pelagianæ.

2'. Ostendit in doctrina catholica utilissimum fuisse, ut præcepta ista *eo modo* scriberentur, ulsublimi hac perfectione nobis proposita inleliigeremus, quo tendendum esset ac jugiter adnitendum, atque ut videntes quantum inde abessemus, humiliaremur, gratiam peteremus, et gratia subnixi quotidie progredieremur, ac proficeremus. Plura de ista perfectione huic vilæ indebita disces ex Tr. de Act. Hum. num. 80.

42. *Obj. II.* Ezcch. 20. 2o. dicitur : *Dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivent* : ergo lex vetus non fuit bona : præsertirn cum plures SS. PP. textum *Ezechielis* interpretentur de præceptis per Moysen promulgatis. *Conf.* Ad Hebr. 7. 10. dicitur : *nihil ad perfectum adduxit le.r* : et ad Gal. 2.16. *scientes, quod non justificatur homo ex operibus legis* ergo.

R. D. A. Et hic propheta loquitur de præceptis legis mosaicæ .V. de præceptis gentilium, quæ Deus permisit judæis imponi in pœnam violalæ legis divinæ C. Itaque sensus est, interprete S. Hier. : Israelites, quia legibus meis vivere noluerunt, durissimis gentium legibus obteri atque occidi permisi : quia vultum meum sprevere, passus sum foedari nefandis gentilium sacris, queis liberos suos Moloch, aliisque idolis immolabant. Ibidem v. 11. Deus præceptis illis opponens legem suam. dicit: *Dedi eis præcepta mea... quæ faciens homo vivet in eis* : et 2. Esd. 9. 13. *dedisti eis judicia recta, et legem irritatis, ceremonias et præcepta bona*.

Ad Conf. J). A. Est imperfecta negative, et ex se insufficiens ad justificationem et salutem, quæ per fidem in J. C. data est C. imperfecta positive, et continens quidpiam rationi difforme .V. ita S. Aug. ep. <82. SS. PP. Amur. et Creg. per *non bona* intelligunt *non perfecta, quia Deus*, inquit Amni., *in Evangelio perfectiora servavit*: et Greg. *bona quasi bona non sunt compar-nllonc meliorum* : SS. Aug, et Thom, hoc restringunt ad præcepta *ceremonialia*, quæ mala dici volunt, eo quod gratiam conferre non potuerint: S. Hier, ea vocat *malaper acc:icens*, et ex *eventu*, quiajudæi propter transgressionem illa fecere non bona, illorum pomis sese addicendo; etc.

hint. I. Lex vetus non vacabat *culpa*, ad Ilcbr. 8; imo erat causa *peccati clmorlis*, ad Horn. 5. quia fecit *abundare delictum*; dicitur *lex damnationis*, littera occidens, ad Horn. 7. ; ergo erat mala.

II D.A. Lex non vacabatuulpaproprie dicta, seu defectu positivo .V. culpa

improprie tali, sen deitH'tu negativo. ('. Eodem sensu intoHigendus Apost. ad Hcbr. 7. 18. *reprobatio/il procedentis mandati propter infirmitatem ejus et inutilitatem : nihil enim ad perfectum adduxit lex*. Hem lev fecit, ut *abundaret delictum*, erat mortis et damnationis ministratio *occasionaliter*, et quidem occasione sumpta cx parte hominis. ex natura legis et tine legislatoris A'. Ita exponunt S. Aug., D. Thom., ct Apost. ipse ad Horn. 7.

Inst. 2. Lex vetus gravia scelera fovebat, *concupiscentiam rerum temporalium*, dum pro legis observatione promisit bona terrestria. Deui. 28., jubebat *odium inimicarum* et *cupiditatem cindictæ*, dum legem talionis sanxit, Exod. 21., et inimicitiam cum Amalecitis perpetuam esse voluit; *crudelitatem*, permittendo heris occidere servos suos, Exod. 21 ; ergo.

R. *Ad 1. A'.* .4. .Nam rudi populo ad supernaturalia et æterna necdum satis præparalo promittebantur temporalia, tantum ut *media* ad pnemium æternmn et finem ultimum : hinc Ps. 143. dicitur : *beatus populus, cujus Dominus Deus ejus*.

.4d 2. De odio inimicorum et privata ultione .V. .1. ΓIrumque diserte prohibetur Levit. 19. *non quæres ultionem, nec memoreris injuriæ civium tuorum*; in eo igitur quod Christus Maith. S. ait : *audistis, quia dictum est antiquis, diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum*, pal's secunda non erat ex lege, sed ex prava Scribarum interpretatione, quam Christus ibidem corrigit. *Diliges proximum tuum*, h. c., inquebant. amicum et consanguineum; ergo, inferciant. odio *habebis inimicum tuum*. Quantum ad pcenam talionis, non ad privatos ea lex dirigitur, sed adjudices, estqne cx æquitale et ratione: eam Græci ct Romani docente natura in XII Tabulas retulerant: *Noxiæ pana par esto*. Etiamsi diceretur id permissum privatis, ut Scribæ interpretari amabant, *oculus pro oculo etc. non fomes*, inquit S. Aug. L. 19. cont. Faust, c. 25. *sed limes furoris erat : non ut id, quod sopitum erat, hinc accenderetur, sed ne id, quod ardebat, ultra extenderetur, impositus*. Hanc legem indoli judæorum pncipiti proportionatam Christus non quidem damnavit, sed meliorem constituit, Matth. 5. Inimicitia perpetua erga *Amalecitas* in pœnam gravissimæ injuriæ Israelites contra voluntatem Dei illalæ, non ex privato odio, sed cx justo religionis zelo exercenda, fuit justissime imperata.

dd3. A'. .1. Nam Exod. 2t. 20. dicitur: *Qui percusserit servum vel ancillam virga, et mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit* ; ergo servorum occisio non fuit heris permissa. Additur tamen v. 21. *sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit pœnæ, quia pecunia illius est*; ergo tum excusabantur tantum a poena, eo quod censerentur non habuisse animum occidendi.

Inst. 3. Præcepta *judicialia* statuebant varia iniqua c. g. *jus regium* 1. Rvg. 8. indicatum, item de *serro profugo* non restituendo etc. Hinc etiam lex vetus, Act. 15. 10. *jugum* dicitur, *quod neque, patres nostri, neque nos portare potuimus*; ergo.

R. A. t. Auctoritas legislatoris, finis legum et pervicacia populi judaici ad omnia vitia proni salis produnt æquitatem omnium legum *judicialium*; hinc e. g. velabatur, ne sercus *profugus* restituatur domino, item ne *pignus* occiperetur a debitore, ut iu *primo* easu occisio servorum, in *secundo* pauperum opprçssto prævciteretur. *Jus vero regium* I. c. indicatum non erat lc<dtimum, aut divinitus institutura, seri ut ail D. Thomas hit q 103 a 1 ad

namque pronuntiatur usurpatio Regum, qua sibi jus iniquum constituunt, in tyrannidem degenerantes, et subditos deprædantes.

Denique lex vetus, Aci. 15. non dicitur servatu *impossibilis*, utpote a multis observata, sed *difficilis*, tum quia innumera fere præcepta imponebat, tum quia ex se gratiam necessariam non conferebat; attamen ostendebat, unde quaeri debeat et impetrari possit, nempe per fidem in Christum venturum, ita ut legis præcepta hac ratione fierent etiam *desiderabilia super aurum, et dulciora super mei et favum*, teste Davide Ps. 18. Voluit autem Petrus Act. 15. hisce fideles detertere ab antiquæ legis ceremoniis seu *necessariis*.

Inst. 4. Præcepta *ceremonialia* erant magnam partem *superstitiosa*, uti patet de *immunditia* ex contactu cadaveris contrahenda, quæ obstabat inordinatæ sepultura), item de *sacrificio pro peccato*, quod præjudicabat necessitati effectivæ contritionis; ergo non erant bona.

11. V. A. Quamvis enim non exigua sit difficultas, determinare singularum ceremoniarum *causas, fines et sensus mysticos*, certum tamen est. quod omnes aut vitæ melioris rudimenta, aut Redemptoris adventum, aut abominatæ idololatriæ, aliorumque criminum symbolice repræsentaverint, quia lex vetus fuit pædagogus in Christo, figura et umbra futurorum bonorum, sic c. g. *immunditia legalis* prædicla figurabat immunditiam internam, (pia per peccatum et conversationem cum peccatoribus anima coinquinatur; peccatum tamen non erat, sed irregularitas quædam, quæ a sacrificiis arcebat, neque contrahebatur ex sepultura mortuorum, uti ex historia Tobie manifestum est. *Sacrificium pro peccato* in ejus expiationem et aliquam tantum satisfactionem immolabatur, requisita insuper coram Deo contritione perfecta. Demum singulas ceremonias, quarum 613 et plures erant, explicare ad eam potissimum Theologiæ partem spectat, quæ sacras Scripturas interpretatur.

Inst. u. Lex vetus observationem sui exigebat, nec tamen indicabat *gratiæ necessitatem*; ergo superbiam ingenerabat: sibi obtemperantibus *temporalia* bene pollicebatur, nec præslabat, refractariis mala minabatur, quæ sæpe non eveniebant: denique lota erat *in figuris*, quin Judæis id aperiret; ergo fallax erat et dolosa.

R. Ad 1. A. A. Israelitæ expectabant Messiam, cujus meritis gratia et salus expeti deberet, ac posset obtineri; nec dissimulabat lex amorem Dei internumque obsequium, quod imperabat, ex divina gratia et hominis cooperatione proficisci, sic Dent. 3. dicitur: *circumcidit Dominus Deus tuus cor tuum, et cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde* etc.

Ad 2. A. A. Lni versum populum potius, quam singulos Israelites spectabant terrenarum rerum *promissiones* ac mince, ut passim videre licet præserlim Deui. 38.; porro sicut prædiclum crftt, ita fiebat, ut genti legem observanti bene esset, male violanti: quanquam hæc privatos etiam suo modo respiciebant, cum Ps. 36. dicatur: *non eidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem... injusti disperibunt simul, reliquia; impiorum interibunt*; ubi exprimitur id, quod plerumque, non quod semper usu veniebat.

J<3. A'. A. Multa quidem in *figuris* et typis erat lex vetus, non tamen lota; frustra enim figuræ et imagines futurorum quæreciitui præceptis

moralibus Qjudicialibus : ceremonias etiam suas spiritualium ac iuluronim esse typos, non celabat lev vetus sive scripta, sive traditu; nonne sut claram legem deprehendas ev modo dictis, circumcisione *carnis* adumbrari circum-cisionem *cordis*, h. e. viliorum exspoliationem.

Inst. 6. Si legis antiquie ritibus ac pneceplis adjuncta erat *gratia*, nihil fuit, cur Paulus toties ingereret, legem *infirmam* esse atque *inutilem* : nam quæ conjuncta sunt, non debent disputatione dividi cl inter se opponi, sicut id non licet in *lege Eeang.* ; ergo.

U. .V. .1. Postulabat Apostoli scopus, ut *legem* spectaret *infirmam*, eamque tum tided *gratia* ex adverso compararet, quia sic eam considerabant adversarii quos impugnat, scilicet

Judici tum *infideles*, qui fidem Christi aspernabantur, quasi sua sibi lev abunde sufficeret ad salutem, quos refellit Paulus in epist. *ad Hebr.*, ubi declarat, quantum Moyse pnestet Christus, quantum veteri nova lex pncel-lal ; ostendit veterem perse infirmam fuisse atque imperfectam, cl superveniente nova tanquam inutilem deinceps reprobari : tmn ex *fidelibus* non pauci, qui præfidcnles legi suæ jactabant suorum cx lege operum meritis concessum esse Christum, sibique peculiariter natum, et gentes fore salutis exsortes, nisi suscepta circumcisione legem et ipsæ observarent. Virumque praejudicium destruit Paulûs: *prius* quidem in epist. *ad Hom.*, ubi monstrat, judæos in lege scripta esse prævaricatos perinde ut gentiles in lege naturali; deinde justitiam non potuisse per legem conferri, proin judæos non magis quam gentiles fuisse promeritos adventum Redemptoris, nec minus ejus *gratia* indigere: idem attingit in ep. *ad Hebr.*

Alterum præjudicium convellit ep. *ad Gal.*, ubi probat Israelitis adhuc rudibus legem *egenam* atque *infirmam* datam esse, tanquam pueris pædagogum; tempore autem constituto fuisse per Christum liberatos a jugo legis, quicumque in Christum crederent, uti probat in ep. *ad Colons.*

E\ harum disputationum statu manifestum est, *legem* debuisse a Paulo considerari secundum ea. quæ ipsi erant propria, et opponi *fidei* et *gralice*, sicut etiam a Pauli adversariis spectabatur, ut nimirum demonstraret illis Apostolus, legem ante Christum non satis fuisse ad salutem, nisi accederet *fides* et *gratia* Mediatoris; post Christi vero adventum, repudiata *lege*, *fidem* esse suscipiendam. Quod dc *lege Etangelica* additur, dicendum, quod Paulus negans in veteri lege extitisse vim conferendæ justitiæ, legem consideret secundum omnia, quæ legi propria erant, sive pnccepta, sive ritus et sacramenta, sacrificia etc. .Voro *le r* autem, si secundum hæc omnia consideretur, insuis *sacramentis* ct *sacrificio* *gratia** fontes habet, el aperit. Patendum tamen, quod, si *nara lex* pro solis morum praeceptis accipiatur, non magis gratiam conferat, quam vetus; «itramque subin ita accipiunt SS. Hier. cl Arc. contra Pelag. pro statu*controversiæ quam agitabant, et utrique sic accepte accommodant illud 2. Cor. 3. *littera occidit*.

43. *Obj. III.* Si lex velus fuit a Deo lata, ergo *omnes* tum judæos , tum gentiles obligavit.

R. *I). seg.* Omnes obligavit quoad præcepta *moralia*, quæ pertinent ad legem naturalem (*. quoad praeopta diam judicialia cl cercinomalia V hæc eubu solosjudiosetpiwlvh*obligabant. Peut. 1. 1,- ; 8-3 1 bcin-i

gentiles inosaicn lege obligati fuissent, ergo peccassent contra illam, quoties contra legem naturalem peccaverunt, quod est contra Aposl. ad Horn. 2. 12. ipseimque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt etc. Demum lesatur S. Dioxy. L. de Ctrl. Hier, Melchisedechiim, Naaman Syrum, Iobum et alios o gentilibus multos pie vixisse. *Moralia* quidem pncepla servare Iobum. fur, at non vi *legis scripta*, unde nec prunis a lege statutis in pravaricatione subdebantur; poterant vero etiam *gentiles* iudicis aggregari, et transire ad legem mosaicam, sed sub onere circumcisionis.

Insl. Christus .Matth. 23. 15. improperat Scribis et Phariseis, quod circumirent mare et aridam, ut facerent unum proselytum ; ergo non poterant *gentiles* ad iudaismum transferri.

R. Ü. A. Hoc Christus improperat Phariseis ob studium alios traducendi ad legem, id quod laudabile erat .V. improperat ideo, quia illos, quos tanto studio conquisierunt, exempli pravitate et contrariis verbo Dei traditionibus perverterent C. hinc subdit Christus: *et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo, quam vos.*

4L *Observa.* Finis antiquæ legis primus et ultimus erat: 1°. *spiritualis et supernaluralis felicitas* populi electi juxta illud Christi Luc. 10. 2G. *in lege quid scriptum* ? ad quæstionem legisperiti dicentis v. 25. *Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?* itein juxta Ps. 18. cl 118; hinc quoque pcepta fidei, spei et charitatis supernaluralia erant in lege veteri. 2°. *Peculiaris honor Christi*, in cujus adventum per explicitait! fidem se populus preparabat. 3°. *institutio* populi electi ad naturalem et necessariam honestatem, cultum divinum et politiam. Advertendum porro, quod ante legem mosaicam plures quidem *leges particulares* extiterint, v. g. lex non comedendi de fructu vetito, Gen. 2; lex utendi aliquo signo necessario ad impetrandam, mediante in Christum fide, remissionem peccati originalis; lex circumcisionis, Gen. 17; lex discernendi animalia munda ab immundis, Gen. 7. cl 8; lex non comedendi carnem cum sanguine, Gen. 9; *stricte* tamen loquendo ante legem mosaicam non erat *lex positiva*, quæ hic sumitur pro integro quodam Corpore Juris divini, quo homines sub peculiaribus signis, sacramentis et sacrificiis ad certum aliquem statum Religionis determinantur; unde illa ætas primæva communiter *status nature* appellatur.

ARTICULUS II.

DE LEGE MOSAICA PER CHRISTUM ABROGATA.

45. *Nola.* Lex dicitur *abrogata* seu *mortua*, cum non amplius obligat. Certum est, legem mosaicam potuisse a Deo abrogari, qui eam libere tulit; quod vero tota sit abrogata per *Christum*, patet ex .Ierem. 8. 31., ad Ilabr. 8. 13., ad Ephes. 2. 14., ex C. Trid. Scss. 6. can. 21. In eo tamen errore versati sunt Einox, Cerinthus, Xvzarai, et plures alii hæretici, imo judaei etiam, postquam conversi ad Christi fidem Act. 15., quod lex inosaica sit æternam duratura, unaque cum Evangelio servanda. Major etiam controversia est de puncto temporis, quo lex vetus expiraverit; hinc

Ili. Diro. Lex vetus non ante mortem, sed in ipsa morte Christi *secundum se* desiit: ejus tamen *obligatio* tunc non cessavit.

Prob. I,III. Christus ipse legem servavit, et servari usque ad mortem præcipit. Mattii. 3. dicens : *non reni solvere legem, sed adimplere* ; hinc circumcidi voluit, Lue. 2., celebravit pascha, Matth. 26. ibidem 23. 3. sic præcipit : *omnia quecumque dixerint vobis, Scribæ et Pharisei, servate et facite*; ergo non desiit *ante* mortem Christi.

Prob. 2ma. Tunc vetus Testamentum fuit revocatum, cum novum est conditum: tunc lex vehis abrogata, cum sacerdotium fuit translatum: atqui in murto Christi novum Testamentum fuit conditum, ad Hebr. 9. 16. *ubi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris : testamentum enim in mortuis confirmatum est*: item sacerdotium Aaronicum translatum, cum Christus sacerdos in æternum instituit novum, seque ipsum in victimam offerens *una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos* ; ergo. *Conf.* E\ Christi verbis in cruce, *consummatum est*: quæ SS. PP. ita interpretantur, quod Christus moriens impleverit quod per legem veterem promittebatur, ita ut eorum veritate consummata lex vetus tunc fuerit abrogata.

Prob. 3ma. Lex vetus non ante desiit obligare, quam obligare cæperit lex nova, quia Christus ad Hebr. 10. 9. *aufert primum, ut sequens statuatur*, et lex vetus per novam dicitur abrogata : atqui lex nova non statim in morte Christi obligavit, tunc necdum sufficienter promulgata ; ergo. *Prob. m.* Si tunc obligasset lex nova; ergo præprimis lex baptismi jamdura obligavit: hoc non. quis enim dicat baptismi necessitatem in ipsa morte Christi fuisse toti mundo prædicatam? et aliud tamen remedium peccati originalis fuisset abrogatum. Quis credat, judæos Romæ, aut longius dissitos jam sine baptismo salvari non potuisse? Id sane de misericordia divina cogitari non potest, quod jam tum legem baptismi ad salutem necessarii statuerit, etiam invincibiliter ignorantibus inutilem, imo noxiam; ergo in morte Christi non statim desiit obligatio legis veteris. ****

■VL *Obj. I.* Lex vetus dicitur *æterna*, vocatui* *legitimum sempiternum* etc.; ergo per Christum non est abrogata. *Conf.* Apostolus ad Gal. 5. 3. ait : *testificor omni circumcidenti se, quia debitor est universes legis faciendæ* : ergo judæos saltem adhuc ligat.

11. D. .1. Dicitur æterna simpliciter .V. secundum quid, seu longo tempore, quo sensu ipsi *colles* dicuntur æteri, et quo Gen. 17. promittitur Abrahamæ possessio æterna terræ Chanaan C. Durat autem lex vetus *in æternum* quoad veritatem figuratam per sacramenta et ceremonias legis antiquae, item quoad conjunctionem populi electi cum Deo perpetuam, quam Deus præslitit, cumdem populum ex lege mosaica traducendo ad legem Evangelii sanctiorem. Ad hæc nihil, quod cum Irc mundo finitur, *æternum* est. Demum observant hebraice periti, vocibus, quæ redditæ sunt latine, in *seculum*, in *perpetuum*, in *sempiternum*, significari durationem non infinitam, sed indefinitam dunlaxat, inio in V. T. quandoque tempus determinatum : sic Exod. 21. «. de servo dicitur : *erit ei servus in seculum*, quod tantum intelligi dicitur, usque ad annum jubilæi, ut constat ex Levit. 23.

./</ *Conf. D. C.* Ergo judæos adhuc ligat ex errore vix inculpabili *Tr.* vero et a parte rei .V. quippe peccant hodie circumcisi. sive servant leaem. sive

non servant : primum infidelitatis et superstitionis, alterum transgressionis reus facit, siquidem ea lege se obligari credant.

Inst. I. Malachias postremus Prophetarum cap. idt. suam celerasque prophetias quasi obsignat mosaic® legis commendatione : mementote legis Moysis serui mei, quam mandavi ei in lloreb ad omnem Israel; atque nt declaret hanc ad tineni mundi esse mansuram, subdit: ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis; ergo.

11. Quid hæc ad absolutam legis perennitatem ? sub El le typo ct nomine, pronuntiatur Joannes Baptista eodem, quo El ias, spiritu fervens : aut prædicatur El ias ipse, cujus prædicatio extremum iudicium proxime præcedet, ut tanti viri memoria ,metuque iudicii legem judæi fidelius observarent, nempe quamdiu vigeret. Verum admonet idem Ma l a c h i a s, legem earndem esse abolendam vel! commutandam, ejus sacrificia et ceremonias aliquando minimo placituras Deo : *non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra etc. Malach. I. 10.*

Inst. 2. Israelilis tantum promissus fuit Messias; ergo illis per mosaic® legis observantiam adjungi debent, quicumque cupiunt eadem promissa participare; item oracula, queis prædicatur vocatio gentium, declarant eas in divini cultus ritibus judæis assimilatum iri : dicuntur ascensui® in montem Sion, memorantur earum sabbata et neomeniæ etc, ; ergo.

R. Ad 1. I). .1. îsraelitis tantum promissus oral tanquam ex eorum gente oriturus C. tanquam solis ipsis nasciturus -V. Comuni omnium parenti statim ab ejus lapsu promittitur reparator, Gen. 3., idcirco Gen. 49. vocatur *expectatio gentium* : ipsum tam gentibus, quam judæis adventurum, non semel prænuntiant Prophet® : Christian®, non mosaic® legis observatione gentes cum judæis debent sociari.

Ad 2. N. C. Vates divini futura prædixerant sub figura rerum genti suæ familiarium, ac simul aperte significant dicta hæc non esse *secundum litteram* accipienda, cum non minus clare pronuntient, judæorum cultum esse reprobandum, dissipandam eorum gentem, incensum ct oblationem in *gentibus* et *ubique terrarum* osse offerenda etc. Præterea quis non videat, gentes omnes non potuisse quotannis ad montem et templum ascendere?

Inst. 3. Apostolus ad Rom. 3. 31. ait : Legem ergo destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus; ergo lex mosaica quatenus moralis per Evangelium confirmatur; hinc TT., PP., et ipsimet Apostoli, cum moralia præcepta commendant, doctrinam suam veteris Testamenti auctoritate confirmant ; ergo præcepta illa etiam quatenus mosaica spectant ad Christianos.

R. Ad 1. A. C. Apostolus de lege tota, ac præcipue de *ceremonial* illoquitur, quam ibidem vocat *legem factorum* ; *destruere* illi est condemnare ac etiam abrogare, sicut c diverso *statuere* legem est eam defendere, ei suas dotes, conditionem, munia assignare, non vero imperare ejus observationem. Sensus igitur est : fides definit ct ostendit bonitatem legis, parles et officia, nedum eam vituperet, aut inutilem fuisse pronuntiet; vel hic : nos, qui credimus in Christum, per hoc ipsum consentimus legi, quæ Christum prædical, jiibetque in illum credere eos, qui salvi esse velint ; e contra legi refragantur, qni relinend® ac defendend® legis obtentu, Christum respuunt.

Ad 2. I). C. spectant ad Christianos in ratione *doctrinæ* C. in ratione *legis* ' .

auctoritate instauratæ, etiam apud nos referuntur ov V. T., ut discamus quidpiam a Deo fuisse prohibitum, quia per se malnm oral, non ut putemus id nobis esse vitandum, quatenus lege veteri prohibitum.

48. *Obj. II.* Abrogatio legis fit vel per expressam *revocationem*, vel per *legem contrariam* : neutrum contigit legi mosaicæ; ergo nondum est abrogata, maxime quoad *circumcisionem*, in signum fidei Abraluv, et quoad sdemnitatem *sabbati*, ad recolendum creationis beneficium institutam : hæc enim semper manent, a Christianis etiam imitanda.

R. *V. Jf.* Lex sub *condiitione* et ad *certum tempus* lata, his impletis, per se cessat : talis autem fuit lex vetus posita, *donec veniret semen, cui promiserat*, ad Gal. 3.19., *ubi venit plenitudo temporis*, ad Gal. 4. 4. etc.; ergo legem mandaturum decretis Evangelicis evacuavit Christus, et dicendo novum retractavit prius, prout Apost. ait. *Fides Abrahæ* per baptismum, et *sanctificatio sabbati* per cultum diei Dominica? eo modo novæ legi accommodatur, quo nova creatura in resurrectione Christi inchoata significatur.

Inst. 1. Præcepta *moralia* sunt de rebus necessariis; ergo immutabilia: imo nequidem de *judicialibus* nllibi legitur facta abrogatio, sed tantum de *ceremonialibus* ; ergo.

R. *D. C.* Ergo sunt immutabilia materialiter sumpta, el in seipsis *C.* formaliter sumpta, prout veteri lege positiva imperabantur *V.* Præcepta moralia adhuc et semper vigent vi legis naturalis et Ex angelicæ; manent ergo invariala et in *eadem forma*, ut ait S. Leo, quoad rem præceptam ct substantiam obligationis, non item quoad modum obligandi. Scriptura quidem sapins expresse loquitur de abrogatione legum *ceremonialium*, quia de his potissima tum controversia fuit; in aliis tamen textibus, ad Hebr. 8. 13.-7. 12. ad Ephes. 2. 14. loquitur universaliter, et rationes eædem pugnant pro abrogatione *judicialium*, quia nempe lex vetus tantum posita fuit ad certum tempus: pupulus judaicus desiit post Christi mortem esse gens electa, dispersus et contemptus sine civitate, sine templo, sine sacerdotio, sine sacrificio, republica etc.

Inst. 2. Plura veteris legis præcepta *libris Decretalium* inserta sunt, c. 1. *de adult.*, c. i. *de furt.*, c. 1. *de homicid.* c. 1. *de injur, et damn. dat.* etc; ergo adhuc obligant. ...

R. *D. C.* Obligant tanquam legis divinæ placita *V.* quatenus juris humani sunt, Pontificiis constitutionibus recepta et innovata *C.* Præcepta *judicialia* et *ceremonialia* constituerant jus civile rcipublicæ Hebraicæ, qua extincla pariter ipsa exspirarunt; solis ergo judæis data nos non obligant, sicut nec alias gentes ante Christum obligabant. Potuit vero Ecclesia Christi quædam de illis pneceptis adoptare, sicut adoptavit varios ritus Ecclesim veteris, ut sunt *dedicatio templorum, consecratio altarium, vestitus sacer, incensum, aqua lustralis, cantus psalmorum*, etc. Idem est de iis *matrimoniis*, qu@ in gradibus lege veteri prohibitis contracta adhuc sunt nulla; non quidem vi legis mosaicæ, sed vi legis human@ a Principibus approbatæ. Nequit autem nunc matrimonium jndæorum, *dato repudii libello* dissolvi, quia Principes restituere nequeunt id, quod Christus absolute revocavit ; proinde matrimonium cum alia deinceps contractum est nullum, ita ut si talis repudiator

judæus convertatur ad fidem, separandus sit a conjugo secunda, et reducendus ad primam, siquidem h@c converti velit.

Inst. 3. Christus non venit *solvere*, legem, sed *adimplere*, Matth. 5. 17.; ergo lex vetus non fuit abrogata per Christum. *Conf.* Promissio legis veteris manet, quamvis temporalis, *ut sis longævus super terram*; ergo et lex manet.

IL 1). 4. Christus non venit *solvere*, h. e. violare legem, dum vigeret ejus obligatio *C.* non venit abrogare *V.* Christus abrogando legem veterem, hoc ipso implexit legem, tum quoad præcepta *moralia*, quæ accuratius a suis impleri fecit: tum quoad *judicialia* et *ceremonialia* quæ magis perfecit, similis pictori, ut ait Theophyl., qui inchoat@ imagini extremam manum adhibet.

Ad Conf. 1). *J.* Manet promissio *omnino temporalis*, scilicet illa de terra promissionis *V.* temporalis eatenus, quatenus figura erat *terræ viventium*, aut quatenus longa vita temporalis necessaria vel utilis esse potest ad vitam futuram *C.* hinc in lege nova omissa sunt verba ultima, *quam Dominiis Deus tuus dabit tibi* etc.

49. *Obj. III.* Luc. 16. 16. dicitur : *Lex et Prophetæ usque ad Joannem*; ergo jamduin tempore S. Joannis mortua est lex vetus. *Conf.* Jam ante mortem Christi non amplius legem servabant Apostoli, ideo a Pharisæts reprehensi; ergo.

R. *D. A.* Lex et Prophetæ usque ad Joannem quantum ad modum prænunliandi Christum, quem Prophetæ prædixerant *futurum*, Joannes *priestntem* monstravit, dicens: *Ecce agnus Dei C.* quantum ad legis substantiam *V.* Tempore S. Joannis lex vetus incipiebat mori, quia incipiebat prædicari Christus, auctor novæ legis, unde contextus habet : *Lex et Prophetæ usque ad Joannem, ex eo regnum Dei evangelizatur* etc. Hinc *D. A.* Lex et Prophetæ usque ad Joannem quoad promissionem, quam illi temporalem, Joannes spiritualem et æternam regni Dei proposuerant *C.* quoad legis veteris obligationem *N.*

Ad Conf. D. A. Apostoli non amplius servabant legem quoad præcepta legitima *V.* quoad illegitimas Pharisæorum traditiones, quales erant, in sabbato spicas non vellere, lavare manus ad prandium etc. *C.* Atque de his Christus ait Matth. 15.3. *Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram ?*

Inst. Circumcisio, quæ fundamentum totius legis erat, jam ante mortem Christi cessavit tanquam necessaria; ergo et lex ipsa desiit obligare. *Prob. A. Baptismus* jam ante mortem Christi erat institutus; ergo *circumcisio* jam tum fuit inutilis.

R. *D. J. prob.* Baptismus Christi jam antemortem Christi erat institutus, necdum tamen praeceptus, utpote necdum publice ac sufficienter promnlgagalus *C.* institutus simul et præceptus. *V.* Antemortem Christi circumcisio erat de *præcepto*, baptismus de *consilio* : nam uti alia præcepta mosaica, ita *etbncircumcisionis* erat absolute lata; ergo sicut illa ante mortem Christi non fuerunt abrogata, ita neque lex *circumcisionis*. Proinde si tunc judæus prolem baptizasset, infans quidem consecutus fuisset salutem, at pater peccaret contra legem *circumcisionis*, quæ signum erat, distinctivum populi judaici divinitus institutum; si vero gentilis infantem baptizasset, huic necessaria non fuisset *circumcisio*, quia gentilibus legi mosaicæ non subjacentibus prescriptuin non fuerat remedium aliquod particulare, sed tantum signum

aliquod fidei protestaiivum. Utilis tamen etiam tune baptizato esse poterat *circumcisio*, in signum fœderis cum Deo, aggregationis ad populum Dei, et peculiaris divhæ protectionis.

Inst. i. Sicut stante consilio *virginitatis* vigere nequit *necessitas matrimonii*, Ha nec posito consilio baptismi *necessitas circumcisionis*; ergo jam tum cessavit lex circumcisionis.

R. .V. *to sicut*. Nam *virginitas et matrimonium* nequeunt ita simul stare, sicut *circumcisio* et *baptismus* simul stare poterant ac debebant, saltem quamdiu necdum lex nova sufficienter ac publice esset promulgata, ac proin adhuc vigeret lex mosaica, cujus fundamentum erat circumcisio, non baptismus, præsertim cum judæi usque ad Christi mortem pascha celebrare deberent, quod solis circumcisis licebat celebrare, Exod. 12. 48. Præterea *circumcisio* non debebat peccatum originale, primario instituta ad professionem legis veteris; hinc et S. Joannes B. circumcisis fuit, quamvis in utero matris sanctificabis; hinc et alii infantes, tametsi ob periculum mortis ante octavam diem remedio legis natura sanctificati essent, tamen postmodum convalescentes ex præcepto debuerant circumcidi, ut sic aggregati populo Dei a gentibus discernentur. Quod autem *circumcisio* desierit esse *necessaria* post debitam *novæ legis* promulgationem, inde patet, quod alias præcepti® fuissent du® professiones legis quodammodo contrariæ, et *necessitas circumcisionis* multum derogasset dignitati ac sufficientia} baptismi salis jam promulgati; hinc semper male fiebat circumcisio tanquam necessaria, dum baptismus coepit esse necessarius.

Inst. 3. Baptismo instituto *circumcisio* erat signum falsum, significans futurum id quod jam præsens erat; ergo jam ante mortem Christi erat illicita.

R. D. .1. Circumcisio sumpta pncise ut signum *Messiae venturi*, erat signum falsum C. sumpta pro signo *spiritualis circumcisionis* \e\resurrectionis, uti sumi debebat.V. Vera fides quoad *substantiam* tunc sufficiens erat, credere Messiam venturum tempore a Deo prædefinito; hujus autem medii utilitati non obstat error privatus judæi invincibiliter ignorantis Messiam venisse: sicut nec valori Sacramenti ob stare dicimus errorem ministri. Verum id solum est intelligendum de invincibili ignorantia oria ex defectu promulgationis vel sufficientis temporis ad illam, adeoque ex defectu *ipsius legis*: nunc enim post sufficientem promulgationem legis novæ judæus, quamvis invincibiliter ignorans Evangelium, inutiliter et sine vera fide adhiberet circumcisionem, quia post debitam promulgationem ignorantia habet se *per accidens*, nec facere potest, ul vel baptismus non obliget, vel circumcisio abrogata aliquam virtutem conferat.

30. *Obj. IT.* In morte Christi *velum Templi* scissum est: Christus in cruce moriens dixit, *consummatum est*: Sacerdotium fuit translatum, et maceries diruta; ergo redemptio et lex nova fuit completa, ac vetus omnino mortua.

R. D. C. Fuit completa redemptio quoad sufficientiam meritorum, et lex nova in ratione figura vel prophetiæ C. redemptio quoad obligationem legis novæ, et hæc in ratione legis veteris revocat® .V. Nam l' *velum Templi scissum* per se tantum fuit signum januæ cmlestis aperta, et translationem legis uti reliqua tantum conswutire significavit, ac pro tempore futuro; atque de hac ipsa ad certum via in v.T. clausa. inN. T. per mortem Christi

aperta loquitur Apostolus ad Ilebr. 9. 8. 2° Aliud est, quod Christus morte sua merita pro redemptione nostra consummaverit, aliud quod legem mosaicam plene abrogaverit. 3° Quamvis Christus per *scieriftcium crucis* consummaverit omnes figuras veterum sacrificiorum, sicque confirmaverit *translationem Sacerdotii*; necdum tamen execution! dari poterat, priusquam *who Episcoporum ordine*, et *summo Pontifice* in Ecclesia Christi hæc translatio publice promulgaretur: alias jarndurn in ultima cœna dicam, factam fuisse *translationem*. Denique inulta adhuc supererant post mortem Christi complenda, ul resurrectio, missio Spiritus S., convocatio gentium, ad Rom. 4. 25.

Inst. 1. Teste Apost. ad Ilebr. 9. 17. Testamentum novurn confirmatum est *in morte Christi*: ergo lex vetus post mortem Clirisli plane cessavit. *Conf.* S. Arc. in ep. ad Hior, docet, nunquam post Christi mortem licuisse in ceremoniis legalibus spem ponere.

R. iV. C. Quamvis enim confirmatum sit T. N. in morte Christi quoad pactum cum Patre Deo initum, et nostram justificationem per meritum et satisfactionem, quatenus post mortem nihil amplius meruit aut satisfecit, itaque lex vetus cessaverit *quasi fundamentaliter*; necdum tamen cessavit *formaliter*, quia necdum confirmatum erat T. N. in ratione *legis* completa quoad omnes alias actiones et integram vim obligandi. Quippe testamentum nonnisi apertum authentice ac notificatnm operatur inter homines: ita Testamentum novæ legis. *Ad Conf. B.* idipsum sentire Augustinum in cp. 8. ad Hier., ubi ait, post passionem et resurrectionem Christi dato ac manifestato sacramento gratiæ putasse judæos, vetera sacramenta esse necessitate salutis celebranda.

Inst. 2. Lex vetus soluta est in morte Christi, sicut lex maritalis respectu mulieris solvitur in morte mariti, dicente Apostolo ad Rom. 7. 2. *mulier, si mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri... et vos morlificali estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit*: atqui mulier ita solvitur lege in morte mariti, ut cesset omnis obligatio; ergo.

R. A. .V. Non enim id evincit textus Apostoli, cum verba illa, *per corpus Christi*, non significant idem-, ac per veritatem Evangelicam legis veleris figuræsubstitutam, vel per virtutem et passionem corporis Christi; vel denique per *corpus Clirisli*, idem exprimitur, ac si diceret: quando incorporali et insiti fuistis corpori Christi, quod evenit, dum promulgato Evangelio credere coeperunt; unde sequitur, *ut sitis alterius*, nempe Christi, qui ex mortuis resurrexit. Idcirco Suahez magis proprie intelligi putat per *virum* ipsam Synagogam, per *uxorem* singulos Synagogæ conjunctos: hac vero per Christi torpns crucifixum dissoluta, omnes illi de Synagoga modificati sunt legi, li. e. a lege soluti, in quantum passio et mors Christi legem mortificabat: non enim sat exprimit Apostolus, quando lex illa *omnino* fuerit *mortua*; paritas ergo neutiquam adæquata est.

Inst. 3. Lex abrogata non obligat, et lex obligans non est *abrogata*; ergo id lex vetus non desiit in morte Christi, vel post mortem Christi non impius *obligavit*, vel nonnisi ex *conscientia erronea*, quatenus necdum cognoscebatur lex nova, obligavit, quæ certe vera obligatio non est.

R./λ.I. Lex tantum *secundum se*, radicaliter et in actu primo abrogata non obligat .V. lex formaliter abrogata, vel per expressam revocationem, vel per

legem contrariam sufficienter promulgatam, non obligat Sic lex in concilio Principis abrogata *secundum se* servat tamdiu xim obligandi, eosdemque parit elledus, donec promulgata sit abrogatio. Dicit vero nequaquam potest, quod lex vetus post Christi mortem solum ea *errore* obligaverit, quia alias omnis populus versaretur in errore, dum legem a Principe secretum conditam et necdum promulgatam ignorat.

Inst. 4. Saltem *Christo resurgente* lex mosaica fuit abrogata, quia tunc perfectum est opus nostrae Redemptionis, cum ad Boni. 4. dicatur Christus resurrexisse propter justificationem nostram; ej-go.

R. D. .1. Perfectum est, quantum ad pretii sufficientiam et solutionem C. quantum ad omnia, quae ad pretii applicationem erant necessaria .V. Ul sanguinis Christi pretium per idonea instrumenta applicari posset hominibus, necessaria fuit publica fidei et novae legis praedicatio, sacramentorum administratio etc.

ARTICULUS III.

DE LEGE MOSAICA POST CHRISTUM TANDEM ILLICITA.

51. .Volo. Lex dicitur *mortifera* seu *illicita*, cum jam sine peccato observari non potest. Quaestio procedit hic potissimum de praeceptis *ceremonialibus*, utrum v. g. circumcisio eo ipso, quod inutilis fuerit, jam non potuerit licite adhiberi? Certum quippe est, *ceremonialia* veteris legis jam nunc esse, ac dudum fuisse mortifera : certum, quod *moralia* ex lege tum naturali, tum Evangelica adhuc obligent eum, qui ult ad vitam ingredi : certum quoque, *judicialia* licet mortua, non esse mortifera, quae non nisi ad politicam utilitatem ordinata, etiamnum servari ad eundem finem possint ab iis, qui potestatem habent condendi leges, uti quaedam de *decimis*, de *impedimentis matrimonii* etc. retinentur in lege Evangelica, exceptis tamen iis, quae Christus expresse abrogavit, ut sunt *libellus repudii*, *pluralitas uxurum*, *usura* erga alienigenas etc.

32. *Dico.* Lex vetus non statim post mortem Christi fuit *illicita* antior-tifera : sed aliquo adhuc tempore licitum erat exercere *legalia*.

Proh. 1°. Observatio tej/abuni, etiam cessante jam obligatione legis mosaicae, nulla *lege Dei* vel *Ecclesiae* prohibita erat, cum S. Hier., adeo solera in oppugnanda S. Augustini sententia nullam allegare unquam potuerit; ergo. 2*. Apostoli coditus illustrati, et pleni Spiritu S. *legalia* adhuc observarunt aliquamdiu post mortem Christi : nam Petrus Act. 10. abstinuit ab immundis*, anno jamdum decimo post Christi mortem. S. Paulus Timotheum ex matre judaea natum *circumcidit*, Ad. 16. : idem suadente S. Jacobo usus est legali purificatione, Act. 21. : praeceperunt Apostoli fidelibus Act. 15., abstinere ab *immolatis simulacrorum*, et *sanguine*, *ci suffocato* etc. 3°. Observantia legum *ceremonialium* primis illis temporibus quodammodo necessaria fuit, tum quia difficillimum fuisset, totum populum tam cito avellere a ritibus antiquis, quibus admodum addictus fuerat : tum ne caeremoniae divinitus institute, sen antesque adhuc significationem aliquam subjectionis, reverentias et cultus divini, ita abominabiles haberentur, sicut ille gentilium

ceremonia? : idquic in contemptum legis et Dei. Ila cum S. Aug., Beda, Hugo aS. Viet., D. Thom., Scot., Bonav., Suarez.

13. *Obj. I.* Lex *ceremonialis* ul primum mortua, fuit *moriifera*, utpote reprobata a Deo in ratione legis, quia per mortem Christi facta est *reprobatio procedentis mandati*, ad Hebr. 7 18. ; ergo.

IL 1). I. Lex *ceremonialis* reprobata fuit tanquam c.x se noxia, vel ita, ut simul prohibitum fuerit, eam tunc observare tanquam non necessariam ad salutem .V. reprobata fuit catenus, ut non amplius esset necessaria vel obligans C. Licet hæc lex non amplius obligaret, tamen ceremonia* manserunt *xen divine*, nec Beo, nec Ecclesia; injuriosa*, si aliquo adhuc tempore, præcise ut licita, observarentur. Hoc tempore elapso, quod Deus Ecclesiæ determinandum reliquit, nec ipsa Ecclesia ceremonias potuit revocare, aut in illis dispensare; quamvis posset alias ceremonias instituere, seclusa tamen *judæica superstitione*.

hist. I. Lex *ceremonialis* jam est *illicita*, quia observatio legalium censetur esse professio fidei de *Christo* primum *venturo* : sed eadem fuit ratio statim post mortem Christi ; ergo jam tum erat *illicita*.

R. .V. M. Sed ideo, quia nunc a Christo et ab Ecclesia 'prorsus est abolita; dein post Christi mortem Judæi et Apostoli non sunt usi legalibus ad significandam mortem Christi ut *futuram*, sed ut *factam*, aliosque ob fines. De facto etiam Ecclesia promissiones de Christo factas grata recolit memoria ex Psalmis et Propheetis, non in professionem fidei de *Christo venturo*, sed in testimonium veritatis jam impletæ, et concordie® utriusque legis veteris et novæ; imo poterant exerceri legalia, abstrahendo a tempore præterito, vel futuro.

Inst. 2. Si legalia non exercebantur propter significationem *futurorum*; ergo non exercebantur ut legalia, et propter finem a Deo intentum, adeoque non erant apta ad cultum divinum, maxime cum pro illo tempore nec *bona*, nec *mala*, nec *indifferentia* dici valeant.

R. D. J. Non exercebantur ut legalia secundum *totam significationem moralem* ei *figuraient*, id quod non requiritur, uti patet in circumcisione Christi, et purificatione Deiparæ C. secundum nullam plane significationem .V. Retinebant aliquam significationem *moralem*, et *figuraient* participabant pro ratione temporis et personarum. Distinguit autem S. Aug. tria tempora primum ante promulgationem Evangelii, quo *legalia* erant *bona et præcepta* : alterum statim post cœplam Evangelii promulgationem, quo quidem *bona* erant, at *non præcepta* : tertium post sufficientem per totum orbem promulgationem Evangelii, et sepultam cum honore Synagogam, quo *nec præcepta*, *nec bona*, sed *illicita* fuere.

51. *Obj. II.* Si observatio legalium non statim fuit illicita; ergo diu postea duravit, et adhuc durat. *Vrob.* Episcopi Asiæ constanter celebrarunt *Pascha* more judæico luna 14. : Christiani sub finem Sectili IL, et initium Ili. abstinerunt a *sanguine et suffocato*, quod præceptum denuo restauratum fuit in Conciliis *Gangrensi*, *Jurel.* et *Wormat.*, atque etiamnum observatur apud *Græcos* tanquam lex, (piam Deus non solis *judæi.s*, sed jamolim *Xoe* et filiis quod at proin omnibus gentibus dedei at : denique ad mentem Innoc. III. cap.

un. de *purif.* mulieres post partum ritu hebræo adhuc abstinent ab *ingressu templi*; ergo,

R. .Id I. /).1. Asiffi Episcopi sic celebrarunt *Pascha*, legalium causa, sive in honorem legis mosaicæ .V. ex wore, quo putabant id esse ab Evaugelio prascriptum, ctS. Joannis Ap., aliorumque Episcoporum exemplo conlinatmn, donec a Victore Papa errorem dedocti fuerint C. Ctvaunque hanc rationem objecit olim Polycrates apud Euseb. !.. ii. c. 23. Victori P., qui Asiaticis propterea excommunicationem vel intulit, vel intentavit; pax tamen utrinque brevi restituta.

R. Ad 2. D. Et illa abstinencia servabatur vi legis mosaicæ : erat ciiiin ceremonialis, qua {awflgurabalur interna sanctitas, quam lex Christi in Ecclesiam novam esset invectura : A". Vi præcepti Apostolici, quod vel consuetudine, vel decretis Conciliorum justis de causis aliquamdiu continuatum fuit C. Nimirum ut magis vitaretur superstitio gentilium, qua carnes sulfuras idolis offerebant, casque religionis causa manducabant, aliarum vero victimarum sanguinem bibebant. Dixi : *vi præcepti Apost.*, scilicet illius Act. 15. 20., quod non tam fuit *ceremonia* legis veteris, quam *præceptum morale*, ad hoc etiam utile, ut judrei el gentiles per aliquod commune præceptum de abstinencia ab *immolatis simulacrorum, et sanguine, el suffocato, et fornicatione* magis adunarentur, simulque admonerentur, in ipsa arca Noe, dum Deus hoc dedit præceptum. gentium Ecclesiam fuisse præfiguratam, cujus facti prophetia ccepit impleri, gentibus jam ad Christum se convertentibus. Testatur autem S. Aug., hoc præceptum suo jam tempore sublatum fuisse, quamvis forte duraverit, quamdiu Imperatores erant idolatra. el Christiani gentilibus immixti.

R. Ad 3. Talis *separatio mulieris* hodie tantum spectat ad honestam circumspectionem, ct moralem verecundiam propter indecentiam aliquam corporalem. Posset autem Ecclesia hodie indifferentia ejusmodi a scandalo d judaismi suspicione sejuncta permittere aut præcipere, non vero omnes velis legis ritus, prout constat ex perpetua traditione Ecclesiæ.

ARTICULUS IV.

DE LEGALIBUS AB APOSTOLIS ALIQUAMDIU POST CHRISTI MORTEM EXERCITIS.

55. .Vota. C,ravis olim controversia fuit inter SS. Hieronymum et Augustinum deu.su *legalium*; quippe contendebat S. Hieronymus, statim post mortem Christi præceptaceremonialia fuisse mortifera; ut vero *Apostolos* a peccato excusaret, observationem legalium tantum per simulationem ab iis factam esse inferebat; pariter S. Petrum, cum gentiles Antiochia coegit judaizare, nullo modo peccasse, et nonnisi ex composito fuisse a Paulo reprehensum aiebat. Omlra S. Augustinus docuit, mortua quidem post Christi passionem legalia, at non statim mortifera fuisse, eaque ab \postolis observata, non *simulatione fallacia*, sed *compassione miseri< ordiæ*, vere dicente Apostolo 1. Cor.*.). 2.1). *el factus suui jiuhm lampiam judtrus, ut juiluos lucrarer* : Petrum autem simulate a gentibus se segregando peccasse venialiler docebat, defectu attentionis ad scandalum inde oriturum ; his pneuolatis

fid. *Dico*, Apostoli non *simulate*, sed «»irm?observarunt legalia, et Paulus (ephani *serio*, non licite reprehendit.

*Prob. P.jiors.*S. Jacobus Act. 21.24. Paulum hortatus, ut se cum aliis quatuor purilicai'et, non dixit, *finge, simula*, sed, *sanctifica te cum Ulis... fac quod tibi dicimus: el scient omnes, quia ambulas et ipse custodiens legem*; ubi pnttlareS. Aug., ep. 82.: si Paulus legalium observantiam tantum simulaturus erat, non diceret ei Jacobus, *et scient omnes*, sed diceret, *el putabunt omnes*. El postea additur : *purificatus intravit in Templum*; ipse quoque Paulus Act. 21. dixit: *invenerunt me. purificatum in Templo*; in quibus sane omnibus nec umbra simulationis est ; ergo. *Conf.* Simulatio illa Apostolorum, ut arguit S. Aug. contra S. Hier., fuisset verum *mendacium* in negotio religionis, el grave *scandalum*, quo scienter induxissent alios ad servanda legalia, cognita ut mortifera: fuisset enim signum falsæ religionis, et superstitionis, quod de Apostolis in gratia confirmatis dicere nefas esi.

I'rob. 2. pars.* S. Paulus ad Gal. 2. 11. expresse ait de Ceph a : *quia reprehensibilis erat*, el v. 14. *quod non recte ambulaverit ad veritatem Evangelii.....* Ibid l. 20. *quæ autem scribo vobis : ecce coram Deo, quia non mentior* ; hæc autem lain asseveranter scribere non potuisset, si *Cephas* tantum simulate exercuisset legalia, el ex condicto reprehensus fuisset. *Conf.* Ex SS.PP. Cypr., Amni., Gr eg. M.,Tertull., etc.; quin et Hieronymus poslmodum hanc sententiam potius honestam dispensationem esse dixit: imo L. 1. cont. Pelag. c. 8. inter alia testimonia, quibus probat, nullum esse Episcopum omnino irreprehensibilem, profert exemplum Petri, et tandem L. 1. cont. Pelag. amplexus est sententiam Augustini, teste Aug. ep. 260. ad Ocean.

Inter PP. hic contrarios sunt Alexander haereticus appellatus, Origenes et Didymus in nullis reprehensione digni. Profecto caeteri PP. omnes æque ac S.Hieronymus tandem consensissent cum S. Aug., si eadem hujusS. D. argumenta audivissent, unius fercOrigenis auctoritate adducti ad oppositam sententiam.

o7. Obj. 1. De Cepha. dicitur ad Gal. 2.. *simulationi ejus consenserunt cælerijudæi, Haul Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem*: et de S. Paulo Act. 18. 27. *circumcidit Timotheum propter judæos, qui trant in illis locis*: ipse autem I. Cor. 9. 20. fatetur : *factus sum judevis lanluamjudams..... quasi sublege essem*; ergo Apostoli lanium simulate legalia exercuerunt.

II. *Adi. N. C.* Nam Syrus pro simulatione legit *segregationem*, proinde facium Cephæ vocatur simulatio, non quod Cephas *ficte* egerit, sed quod abstinendo a cibis lege velitis, aliis ansam dederit judicandi necessario observanda esse legalia.

.Id2. *D.A.* S. Paulus circumcidit Timotheum propter judæos, ut judæos fecilius lucraretur, el ne videretur repudiare legalia tauquam illicita C. propter judæos, h. e. ex metu jiidæorum simulando et tingendo .V. Paulus judicis factus est lanquam judæus, non *menlientis astu*, sed *compotentis affectu*, siciliet gentibus et omnibus omnia factus. Circumcidit autem *Timotheum*, necognitioni ejus videretur contemnere sacramenta vetera, omniaque reprobare: *Titum* vero non circumcidit, ut defenderet Evangelii veritatem, islendeiisciincisionein nou esse amplius necessariam; vide ep. ad Gal. 2-3.

Nihil ergo ab Apostolis per *simulationem* et *astutiam* gestum est : non *iiii*·
nuit *actus ipsos*, quos vere ac physice exercebant : non simularunt *religiosum*
cultum, tpiem interius non haberent pro religioso, quia apertissime legalia
referebant ad divinum cultum : non obligationem, nec obligationis in his
ritibus opinionem injicere voluerunt, sed accommodabant se tantisper infir-
mitati judaxtrum, ut eos facilius Christo lucrarentur.

Inst 1. S. JACOBUS Act. 21. hortatur Panium ad custodiendam legem, quia
judæi credentes Evangelio conquesti fuerant de Paulo, non quod legem reji-
ceret ul *malam*, sed quod legem adhuc *obligantem* non custodiret; ergo cum
Paulus ad sedandas hasce querelas deinceps legem tanquam adhuc obligantem
observaret, non ex animo, sed *ficte* illam observavit, nempe, certus legem
non amplius obligare.

R. Judæi fideles, non quidem omnes, sed plures inducti calumniis judai-
zantium facilius credebant et querebantur, quod Paulus non solum prodi-
caret legem desiisse, sed illam adeo ut *malam* rejiciendo, ad apostasiam a
lege induceret, juxta illud : *audierunt de te, quod discessionem doces a Moyse*,
quam calumniam ul refelleret Paulus, satis erat legem exequi, non ul
adhuc obligantem, sed ut licitam, et necdum mortiferam.

Inst 2. Paulus 2. Cor. 12.16. ait : *cum essem astutus, dolo vos cepi* : item,
quod Cephæ *in faciem* restiterit, h. e. apparenter eum reprehenderit; ergo
simulavit

R. Y. C. Nam 1°. verba illa : *cum essem astutus*, non sunt assertiva doli,
sed prævenientia tacitam objectionem, nempe ut credidistis; quam tamen
statim solvit dicens: *numquid per aliquem, quem misi ad vos, circumveni vos?*
ita b. Thom. Ad hsec additur ibidem de *victu* recipiendo ab iis, quibus pra-
dicabat, non de usu *legalium*. 2°. Græca, Ethiopica, Syriaca lectio habet, *pa-*
lam, curam omnibus, in faciem ipsius, adeoque non mere apparenter; liuc
infra subdit Paulus : *dixi Cephee coram omnibus*, et qua de causa? *quia repre-*
hensibilis erat.

Inst 3. Textus græcus non legit, *reprehensibilis*, sed *reprehensus*; adde
quod Paulus non potuerit serio in Cepha reprehendere, quod ipse non semel
fecerat, exercendo legalia; ergo *ficte* reprehendit.

R. Id I. V. C. Quippe *Cephas* antea jam ab aliis fuerat reprehensus, dein
vero in faciem et coram testibus, ac demum publice, prout infra dicitur.

Ad 2. D. 1. Paulus ipse non semel observavit legalia in iisdem circum-
stantiis V. in circumstantiis omnino disparibus, unde actionum humanarum
ratio specifica æstimari solet C. Paulus semper vescendo cum gentilibus salis
ostenderat, legein veterem non esse necessariam, Cephæ s vero in civitatibus
gentilium cum gentilibus manducabat : sed quamprimum illuc judæi venis-
sent, juxta pnescriptum legis veteris subduxit se a mensa gentilium, sicque
priori agendi ratione correcta, ansam dedit gentilibus inferendi *necessitatem*
servandæ legis mosaicæ talem segregationem imperantis.

o8. Obj. II. Vn potuit nisi /icte exercere Paulus id, quod docuit esse mor-
tiferum atqui docuit legalia esse mortifera, ad Gal. 2. *Ecce ego Paulus*
dico vobis, quoniam si circumcidamini, *Christus vobis nihil proderit... eva-*
cuati estis a Christo, qui in *kge justificamini, a gratia excidistis*; ergo.

R. I). V. Si docuit esse mortiferum ex quacumque cultus intentione obser-

ni: l e g i: p o s i t i v a i u v i x a .

uiliin C. observatum superstitiose, et judaico errore atque affectu .V. Nimirum Eiuox et Ciiivrius docebant, et tialatæ a pseudo-apostolis sibi persuaderi passi erant, circumcisionem non minus in nova lege, quam in veteri *necessariam* esse; ea ergo mente circumcidentibus se denuntiat Apostolus Christum nihil profuturum. Ha explicat S. Aug., qui ait, ideo legalia ab Apostolis aliquamdiu post Christi mortem exercita fuisse, ne, si stalim a ritibus mosaïcis, sicut a ritibus gentilium deficerent, lex Moysis *improbata* potius, quam *terminata* videretur.

Inst. I. Ergo licita etiam nunc erit legalium observatio, si modo citra Judaicum errorem et allectum liat, siquidem nullibi in S. Scriptura exstet præceptum ejusdem prohibitivum.

H. .V. *serp* Etsi præceptum hoc in Scripturis non legatur, certissima tamen Traditione ad nos pervenit; S. Ign. M. Apostolorum discipulus docet in ep. ad Philipp.,nefas esse legalia Evangelio admiscere:S7*quis cum jüdceis celebrat pascha, inquit, aut symbola festivitatis eorum recipit, particeps est torum, qui Dominum occiderunt et discipulos ejus.* Primis Ecdesiæ seculis annumerati sunt *hærelîcis*, quicumque judaïcas ceremonias aut observari vellent, aut retinerent : Aug. hier. 9. de N'azaræis.

Inst. 2. In Syxodo Ilîeros. Act. Ia. aliquid ex veteri lege retentum fuit, quin etiam ad gentes id extensum,· ergo legalia non evasero mortifera.

R. D. A. Aliquid retentum fuit quoad objectum præcepti C. quoad obligationem ex veteri lege manentem .Y. Præceptum, ut a *sanguine* et si/f/b-catoabstinerent Christiani, versabatur circa partem aliquam materiæ veteri lege prohibitæ, sed non obligabat ex vi legis veteris, nec ullum videtur ad legem veterem habuisse respectum. Apostolici præcepti ratio potissima fuit, ut in unam *Religionis* societatem cum gentibus facilius convenirent judæi, quibus horrore erat sanguinis comestio, coque opportunius hoc visum est, quod statim a diluvio Deus omnibus interdixerat sanguinis usum. Alteram ex dictis supra rationem Patres afferunt illius prohibitionis, quia in *idolorum* cultu sanguis et suffocatum usitatissimæ erant consuetudinis.

Inst. 3. Saltem *idolothyta* non comedendi præceptum videtur ex lege veteri remansisse, quia illorum usus *per se* malus non est, nec novæ legis præcepto universis Christianis per se prohibitus, ut patet ex 1. Cor. 8. et 9. ; ergo.

R. A. .1. Apostolicum præceptum illud fuit propterea sancitum, quia carnum idolis immolatarum esus, quamvis non *per se* malus, aliquam idololatria; speciem præferre videbatur, et poterat esse scandalo, præsertim Christianis Syriæet Ciliciæ, ubi frequentiores erant judæi et fideles ex judæis; at cælerum Christianis omnibus impositam non fuisse eam legem, ex eo conjiciunt Sa l m e r o n et B a r o m e s ad anu. Chr. 51., quod Paulus a Corinthiis hac dere consultus Apostolicæ sanctionis non meminere.

9. *Observe.* Certum est, *legalia* tandem evasisse *mortifera* : quo autem determinato tempore, nec a Scriptura, nec ab Ecclesia determinatum est. Communis sententia determinat annum circiter quadragesimum a Christi morte, dum eversum erat templum Ilîeros., tum quia Evangelium jam satis intra illndtempus promulgatum fuerat, juxta Apost.ad Coloss. 1.(»). Evangelium pervenit ad vos,et in universo mundo est :!um quia necessitas non fuit diutur-

DE LEGtUUS.

nioris oeconomi® cum judæis servandæ, no fors scandalizarentur gentiles, el Ebflesih videretur favere *Cerintho el Ebiuni* : tum quia honos nullus *Synayotpp* habendus, templo funditus destructo, dispersis undequaque judæis, trucidatis sacerdotibus etc. Porro an *jure divino*, an *ecclesiastico* lev vetus sil abrogata, dubium videtur Suaresio : dicendum autem, quod *præcipua* saltem *legis mosaicæ capita*, quæ directe Evangelio repugnabant, *jure divino* facta sint mortifera, nempe Aaronis sacerdotium , sacrificia, quæ unicum Christi Sacrificium ubique a sacerdotibus novie legis offerendum secum non compatitur,omnesque ritusMovsis præcipui. quos Ev angellum *per se* excludit. Idem est de *judicialibus*, ut est jærmissio dimittendi uxorem, vel plures simul ducendi, quæ stare nequit eum restitutione matrimonii *in pristinum statum*. Reliqu® ceremoniae minus principales de vasis, vestibus, etc. *jure suium ecclesiastico* abrogat® sunt.

ARTICULIS V.

DE CEPHA A PAULO CIRCA USUM LEGALIUM REPREHENSO.

G0. *Nuta L* Communior inde a prioribusEcclesiæseculis Petrum a Cepha fere non distinguit, tum propler unanimem prope sensum SS. Patrum, tum quod Codices antiqui pro *Cepha*, quem nunc legimus, legerent Petrus, tum quod Paulus Ceth.e predicata tribuat, quæ soli Petro videntur convenire, vocans cum *columnam Ecclesia*, recensens eum cum *Jacobo et Joanne* præcipuis Christi Apostolis, simulque ostendens, se Paulum ab hoc Cepha in societatem Apostolatus receptum fuisse. At sententia recentiorum Cepham hunc et lapsum et reprehensum, non apostolum, sed discipulum ex LXX unum, non apostolic! collegii Principem, sed cleri Hierosolymitani presbyterum fuisse contendit. Hæc opinio, cum Christi verba ad Petrum : *tu es Petra... tu es pastor ovium... non deficiet fides tua etc.*, a ludicra adversantium crisi, a judaica insania, ct risu gentilium vindicet facilius, cl Vicarii Christi infectibilitati ac primatui considat suavius, omnino videtur præferenda.

Gl. .Vota //. E\ cpisl. ad Galatas deducuntur sequentia : Paulum *convertisse Galatas*, c. 1. v. G, R, 11. : falsos fratres *conturbasse Galatas* a Paulo conversos per calumniam Paulo afflictam, quod gentiles a lege inosaica plane eximeret, quamvis aliter edoctus ab Apostolis llierosolyime, c. 1. v. 7.: Paulum ad abstergendam hanc labem *scripsisse* prædictam *epistolam ad Galatas*, in qua asseverat, Evangelium suum sc non ab hominibus, nec Apostolis, sed a *Christo* immediate didicisse, c. 1. v. 11,12, etc. Paulum ante scriptionem hujus epistoke *bis* tantum *venisse Jerosolymain*, primo post annos lres a conversione, ut videret Petrum, et secundo post annos qualuordecim, non a prima profectione, sed a *conversione*, assumptis Barnaba et Tito, c. 1. v. 18.-C. 2. v. 1.; atque hoc secundum iter Pauli idem esse cum illo, quod Act. 11.refertur, nimirum anno æræ vulgaris i i. qui fuit annus maxiiuæ in Judæa famis. accuratissime respondens anno decimo quarto conversionis, cum anui 11. additi annis 30.æræ 'ulearis,quorumpostremo Paulus converte-

kilur, faciant annos 11 : *Cephām et Joannem*, qui videbantur esse aliquid, fuisse *presbyteros Jacobi*, nec fuisse id quod videbantur, c. 6. v. 3. : *Junctio-
iit'iii ilf.rleruruin .iacobi*, Cephā el Joatmis cum dextera *J'ault* evenisse ante Concilium habitum anno 51): *Cephām* fuisse vere lapsum, vereque ter reprehensum. Verba autem præcipuæ hic considerationis sunt ex c. 2. a v. 7. usque ad v. 15.

li2. *Dico*. Cephās lapsus et a Paulo Antiochia;objurgatus, non fuit Petrus Apostolus, sed nuns ex LXX Discipulis. *Halio* : quia *characteres Petri ac Pauli, locus el tempus* reprehensionis facke, *nomen aliæque circumstantia!* prorsus incredibile reddunt, hunc Cephām fuisse S. Petrum Apostolorum Principem.

Prob. I, pars. tº*. Petrus Apostolus non potuit *turbasse Galatas*, calumniando, quod Paulus ab hominibus didicerit Evangelium, quia in eodem argumento laudat Petrum, cum quo per 15 dies fuisse Jerosolymis deprædicat : Paulus Cephām adtiumcral illis, qui *videbantur esse aliquid*, esse *columnæ Ecclesiæ*, quales non erant; sed Petrum revera fuisse aliquid, vere columnam Ecclesiæ, Paulus affirmat v. 7. et 8. : hic Cephās videtur gloriatus fuisse, quod Paulo *aliquid contulerit* quoad Apostolatū; quis autem de S. Petro jactationem hujusmodi vanissimam vel somniet? Paulus Cephām inter *falsos fratres* refert, qui explorata prius libertate utantur, sed postea ex metu jndæorum sese segrent; et huic Cepile, ait Paulus, huic simulatori ac turbatori Antiochiæ restiti, cumque publice corripui, qui sane Petrus esse non potest, Paulo sic enī laudante, *Christus operatus est Petro in Apostolatū, sicut mihi*; quid autem hæc laus Petri in epistola ad Galatas, ad quos Paulus scribens demonstrare voluit, quod Petrus male egerit? Praeterea ex argumento epistolæ *perfidus fuit ille Cephās*, qui prius junxerat Paulo dexteram ad operandum in circumcisionem, sicut Paulus et Barnabas ingentes cum libertate, postea vero gentes ad judaizandum cogens, datam fidem fregit, id quod neutiquam de S. Petro dici potest, qui ad gentes quoque a Deo vocatus fuerat, et jamdum propter *visionem cælestem* cum illis gentiliter vixerat.

2º. Paulus ea nequaquam egisset cum S. Petro, quæ egit cum Cephā, tam acriter et publice suum totiusque Ecclesiæ Caput reprehendendo, ut ter ab eo correptus fuerit Princeps Apostolorum, videlicet *privatim* reprehensus, χριτωσμενο ἡν, quia reprehensus erat, ut habet fons græcus, nempe vel a judæis Antiochiæ gentiliter viventibus, vel a gentilibus aliter edoctis a Paulo, ac Cephās solebat : dein *coram testibus* ἡ.ζα πρῶσωπον, *in faciem ei restiti* : demum eo quod pergeret non recte ambulare ad veritatem Evangelii, alios plures et Barnabain adeo perducere in hypocrisin, et quod maximum fuit, gentes ad judaizandum cogere comminatione æternæ damnationis, Act. 15.1. publice, coram universa Ecclesia correptus his verbis : *si tu, cum judæus iis, gentiliter viris et non judaice, quomodo gentes cogis judaizare?* En trinam et Evangelicam correctionem Cepile juxta normam ab Evangelio præscriptam; hanc certe Paulus contra S. Petrum non adhibuisset, tum quia S. Petrus ob eximiam humilitatem tot aliis modis poterat reduci ad viam Teritatis, tum quia nullo modo probabile est, S. Petrum aut tantopere timuisse judæos a Jacobo missos, coram quibus centies idipsum fecerat lero.ohmis, aut ita coegisse gentiles ad judaizandum, qui tot abhinc annis

cum gentilibus palam manducaverat in medio Judææ cordate edicens, id jussu divino a se factum fuisse: ergo *characteres Petri* el *Pauli* non sinunt credere, quod ille *Cephas* fuerit *Petrus Apostolus*.

Prob. 2. pars.* S. *Petrus* non fuit *Antiochia*·, cum *Paulus* *Cephā* *Antiochie* reprehenderet : vel enim *Cephas* a *Paulo* reprehendebatur paulo *ante* Concilium *Micros.*, de quo *Ad. 15.*, vel post illud Concilium? non *ante*, quia alias S. *Petrus* egisset manifeste contra visionem et instructionem a Deo acceptam, contra ipsum conscientia* testimonium, xerbael fidem, *Act. II.*

Ad hæc *Petrum* tunc non fuisse *Antiochia*·, sed *Jerosohmis*, inde liquet, quia *Paulus* et *Barnabas* *Ad. 15.* ascenderunt *Hierosohmam* ad *Apostolos*, adeoque ad *Petrum*, ut eos de usu legalium consulerent. Non *post* Concilium *Micros.*, quia alias *Petrus*, qui in illo Concilio primus sm rexerat dicens : *virī fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Evangelii* el credere etc. *Aci. 15. 7.*, ac in quo tandem v. 28. unanimi consensu sancitum fuit : *visum est Spiritui Sancto, el nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam here necessaria* etc. ; si, inquam, pwt hoc Concilium gentes judaizare coegit S. *Petrus*; ergo contra suammet in Concilio sententiam, contra expressum Concilii decretum etc. egit Princeps Apostolorum. Dcin non potuit *Antiochiæ* tunc reprehendi a *Paulo*, qui *Jerusolymis* post Concilium adventans *Antiochiam*, post aliquot dies a profectione Legatorum *Judæ* et *Sibe* continuo *Antiochia* discessit. Adde, quod juxta chronologiam recentiore *Petrus Romæ* fuerit eo tempore, quo *Paulus* *Cephā* reprehendit : nam anno 42. æræ vulgaris et 2° *Claudii* *Petrus* venit *Romam*, inde non reversus, nisi anno 49. et *Claudii* an. 9. pnesidens Concilio *Micros*, anno 50.; *Paulus* vero anno æræ vulgaris 44. conversionis suæ *IL* *Cephā* convenit *Jerosolymis*, quem ibidem sibi jungentem dexteram, anno 49. reprehendit *Antiochiæ*. Cum ergo *Petrus* anno 44. uti et annis sequentibus *Romæ* fuerit, nequaquam dici potest, quod *Petrus* sit ille *Cephas*, qui *Paulo* junxit dexteram *lIerosolymæ* a *Pallo* *Antiochiæ* reprehensus; ergo *locus* et *tempus* incredibile faciunt, quod ille *Cephas* fuerit S. *Petrus*. De hac chronologia Apost. plura vide in *Tr. de Prine. Theol.* num. 164. etc.

Prob. 3. pars.* *Paulus* in episl. ad *Galatas* ter exprimit *nomen Petri*, dein vero invectus in simulatorem appellat cum *Cepium*, quo nomine nunquam solitarie *Petrus* ab Evangelistis erat nominatus ; cur ergo eandem personam in eadem epistola diversis nominibus exprimat ? Sane ad *Galatas* longissime dissitos cum scriberet *Paulus* accusans *Cephā*, nihil ambigui scribendum erat. Porro inauditum est. *Petrum*, qui ab omnibus Evangelistis propter primatum *primo loco* recensetur, *Jacobo* in ordine Apostolorum nono, quin cl discipulis Domini, qii Apostoli non erant, postponi a *Paulo* obstupescente, quod *Barnabas* adeo in eandem simulationem duceretur a *Petro*, etc. ; eigo *nomen*, alkeque *circumstantias* vindicant a lapsu et reprehensione S. *Petrum*.

63. *Obj. I.* *Paulus* objurgando *Petrum* probare conlendit, se Apostolis dignitate parem fuisse; ergo *Cephas*, nescio quis, nequit substitui in locum *Petri* Apostoli.

R. .V. .1. Sed persuadere Calate instituit *Paulus*, ul sua. h. c. *Pauli* sententia de libertate Evangelica, et non illa *Cephæ* de servitute Mosaica staret,

eo quod Ipse Evangelium non ab hominibus didicerit, sed a Christo, sicut Petrus. Sivero uti Ceph as, ita Paulus ab eodem Christo doctrinam Evangelii accepit, quare Galatis standum sit doctrina: Pauli, el non Ceph.e? contrarium ergo verum sit necesse est, nempe quod Ceph as non a Christo, sed ab hominibus didicerit Evangelium; unde liquet, quod Ceph as a Paulo reprehensus non potuerit esse Petrus Apostolus.

Inst. .Nonnisi *Apostolus* esse potuit, qui *Barnabam* sua auctoritate in eandem simulationem pertraheret; ergo Ceph as idcirco reprehensus fuit Petrus Apostolus.

R. .Y. J. Nam quo hæc tempore facta sunt Antiochiæ, *Barnabas* nondum acceperat per impositionem manuum Apostolicarum Spiritum S., missionem et Apostolatum, uti constat ex chrono). Apostol.

Deinde Scriptura dicit : *Barnabas* fuit ductus *ab eis* in simulationem, scilicet ajudæis, et non *ab eo*, nempe Ceph a, quem parvi faciebat. Demum additur particula *c/*, ita ut et *Barnabas*... quasi Paulus plus tangeretur lapsu *Barnabæ*, quam Ceph.e. *Barnabas* autem flecti potuit exemplo Ceph.e, nolens resistere illi, qui *videbatur esse aliquid*, ut el ipse hac ratione judæis gratificaretur.

(ii. *Obj. II.* S. Scriptura non ubivis observat ordinem dignitatis, uti Act. 18. 2. — ad Rom. 2G. 3. — 2.Tim. 4.19. semper præponit *Priscilliam Aquil.k*, uxorem marito; ergo nec ordo inversus ad Gal. 2. 8. probat, a Paulo Ceph am fuisse distinctum.

II. S. Scriptura non temere præponit *Priscillam*, sed laudis causa invertit ordinem, quia quo sexu debilior *Priscilla*, eo fortior animo suam animam pro Pauli anima supposuerat, ad Rom. 16. 4. ; causa vero nulla est, cur Petrus trina vice laudatus tanquam *Apostolus* Jacobo Apostolorum nono postponatur in eadem epistola; ergo ille Ceph as non *Apostolus* el Princeps Apostolonim, sed cleri Ilieros. solum *presbyter* fuit.

inst. I. Si Ceph as ille solum *presbyter* fuit; ergo *Joanni* non erat præponendtis, quo utpotc Apostolo Ceph as fuit inferior.

R. .V. *supp.* quod *Joannes* ille, qui ad Gal. 2. cum Paulo junxit dexteram, fuerit *Apostolus* : nam 1°. S. Joannes tum jam discesserat in Asiam, cum anno 39. facta sil divisio Apostolorum, manus vero Pauli, Jacobi, Ceph.e et Jnannis junctæ fuerint anno 44. — 2°. Junxerunt dexteras, ut Ceph as et Joannes operarentur *in circumcisionem*, cum uterque Apostolus operatus sit *in gentes*, Petrus Romæ, Joannes in Asia; adde juramentum, quo Paulus ad Galatas asseverat, se, nimirum in primo suo adventu Hierosolyma», præter Petrum (*AJacobum*, Apostolorum vidisse neminem. 3°. S. Joannes Apost. non tantum videbatur esse columna, sed vere fuit, cujus etiam prærogativa nec Paulo, nec Hierosolymitanis incognita esse potuit. Hæc ergo verba Pauli: *videbantur aliquid esse*, quod non erant, cadunt in *Joannem Marcum*, quem ulpole consobrinum *Barnabæ* Act. 12. 25. secum assumpserat Paulus, postea vero deficientem noluerat recipere; in gratiam tandem rediisse, colligimus ex ep. ad Coloss. 4. 10.

f/tft. 2. Paulus 1. Cor. I. 12. et sibi et Apollini postponit Petrum, dicens: *Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephee, ego autem Christi*; ergo mirum non est, quod Petrum Jacobo postponat, liem τὸ Ceph as hic idem esi,

ac Petris; ergo etiam in épiai. ad Galat., ae proin non denotatur diversitas person».

R..Idl. Quod hic Cephass, qui est Petrus, postponatur Apollini, natura exigit et ordo, eum primo loco ceu infimo se ponat Paulus, exin Apollinem, postea Cepham, h. e. Petrim, ac denique Christum.

Adi. S. Petris nunquam fuit ab Evangelistis *solitarie* Cephass appellatus, praeterquam a Joanne c. i. v. 13., sed addita cautela: *tu vocaberis Cephass, quod interpretatur Petrus*. Paulus vel semper Petrum, vel constanter Cepham eundem nominat, uti 1. Cor 1. siquidem Corinthii usu haberent, Petrum compellare voce *chaldaica* \d *syriaca* κηφῖ, qua Christus cum compellaverat, voce syriaca tunc necdum versa in *grtecam* πέτρο; cum ergo ad Corinthios Petrum constanter Cepium, ad Galatas vero diversis nominibus, ae in diversis quidem argumentis compellet, recte colligo, quod diversas personas in mente habeat, id quod inde roboratur: si enim Cephass non fuisset alius a Petro, inepte dixisset Paulus, *cum vidisset Petrus*, quod mihi creditum esset Evangelium, sicut Petro, cum dicere debuisset, sicut *sibi*: imo Paulus sibi ipsi contradixisset, supra cum diceret, se jam tertio post sui conversionem anno Jerosolymæ Petro visum et cognitum fuisse; et nunc modo pro causa movente, cur dexteram daret, visionem et agnitionem Petri atlerat?

Inst. 3. hi versionibus *orientalibus*, in antiquis etiam codicibus tam *græcis*, quam *latinis*, quin et in *codice Alexandrino* jam olim legebatur in ep. ad Galatas Petris, non Cephass prout hodie etiam fere in omnibus gneis exemplaribus legitur; ergo.

R. Versiones orientales veteres nobis non obstant, quia Petrum nulla alia voce exprimunt, quam Syra vel Chaldæa voce κηφῖ; duplex vero Cephass distinguere debet, prout *latina vulgata* diversis nominibus duplicem personam indicat. *Codex Alexandrinus* est mutilatus, teste Millio in evolvendis antiquis codicibus versatissimo. Codices alii plerique pro voce Syra χηφῖ substituerunt *r.i-.yj*; vocem græcam suæ linguæconformem, quia idem utraque significat: vocem autem sibi notiore substituyendo, et ubivis ponendo πέτρο, pro κηφῖ, non meminerunt, voce duplici *Cephass el Petrus* denotari duplicem personam. Adjicitur tamen in plerisque codicibus græcis ibi, ubi legendum *Cephass*, obelus, seu nota ad marginem vel infra, v. g. ad Gal. c. 2. v. II. et II.; non veru 1. ad Cor. 1. 12. per obelum notatur Petrus, ubi legitur Cephass.

Præterea scribæ et interpretes claritatis gratia initio posuerunt in margine vocem *Petrus*, et postmodum librarii giteci absque cautela pro *Cephass* in ipsum textum intrudere vocem πέτρο; inde latini interpretes facile decepti sua exemplaria depravarunt. Cum ergo SS. Patres in suis codicibus vel semper *Cephass*, vel semper *Petrus* legerent, mirum non est, quod antiqui scriptores, et pluies SS. PP. S. Petrum a Cepha non distinguerent.

r>5. Obj. III. SS. Patres fere omnes aperte et constanter docent, Cepham esse indistinctum a Petro; ergo recentionim sententia pugnat cum Traditione.

H. V. A. Nam 1°. Clemens Alex. sanctitate et doctrina conspicuus non tantum negat, Cepham a Paulo reprehensum fuisse Petrum Apostolum, sed

diserte affirmari, fuisse unum ex LXX Discipulis : Clemens Alex., apud Euseb. L. I. c. 11., in IV. Hypotyposicon Cepha mentionem facit, de quo Paulus dicit : cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restitit, et dicitur unum ex LXX Discipulis cognominem Apostolo. — 2°. Irenaeus L. 3, c. 12. gesta SS. Apostolorum, praeferens Petri, Jacobi et Joannis enarrans dicit : sic Apostoli, quos universi actus, et universa doctrina? Dominus testes fecit : ubique enim simul assistentes cum eo inveniuntur Petrus et Jacobus et Joannes : religiose agebant circa dispositionem Legis, quae secundum Moysen ; ubi vox religiose factum Cephæ, de quo ibidem est sermo, nequit attingere, quia alias vel Paulus errasset, hoc factum utpote religiosum publice exponendo cepit : vel Irenaeus non intellexit per Cepham Petrum, dum hoc factum laudat, quod Paulus acriter reprehendit. — 3°. Chrysostomus homil. 61. testatur, non neminem putasse, hunc Cepham reprehensum non Apostolum, sed alium quemdam vilem, abjectum, et unum ex multis fuisse. Similia refert 1). Hier. h. 1. de scriptore contra errores Porphyrii, qui fuit S. Methodius : non enim Clemens Alex., neque Eusebius, cum neuter ejusmodi verbis utatur, alius vero nullus scripserit contra Porphyrium. — 4°. De Eusebio Pamphili refert Dupinius L. 2. c. 13. hic distinguit Cepham Antiochiæ reprehensum a Petro Apostolo : fuit autem hic Eusebius teste Caico pag. III. exhausta pene omni seculari litteratura impense doctus, antiquitatum Ecclesiasticarum studio summopere incubuit, quo fine Doctorum ante se monumenta diligenter acquisivit. — 5°. Dorotheus Tyrius in Synopsi, Anclor Chronici Alexandrini, et Oecumenius in Comment, ep. ad Gal.

Exinde sic arguo : in Seculo I. Pauli verba cum attentione lecta : Seculo II. Clementis et Irenaei testimonia partim ex Apostolorum discipulis, partim ex horum tyronibus hausta : Seculo III. doctrina S. Methodii, aut alterius Patris contra Porphyrium scribentis, satis confirmant nostram sententiam, et SS. Patrum de ea tunc temporis persuasionem : Seculo IV. moveri coepit sententia contraria : quippe cum in codicibus suis occidentalibus tam grecis, quam latinis nullum Cepham, et in editionibus orientalibus nullum Petrum reperirent, nullo personarum distinctarum vestigio detecto incedebant bona fide, et qua demum ratione ac energia possent, tantum facinus in Petro Apostolo, quem corrupti codices inducebant, salva fide ac fama excusabant ; probabilis tamen permansit in Seculo IV. nostra sententia, imo ne unus SS. Patrum hoc seculo, prout testatur Calmetus ipse, eam refutavit, aut contrariam rationibus evicisse legitur.

Inst. 1. Libri Hypotyposicon Clementis sunt dubii, imo deperditi, proinde exiguae auctoritatis : Irenaeus non Cephae, sed Petri nomen habet : Methodii illius non meminit Eusebius etc. ; ergo Patrum auctoritas parum suffragatur.

R. Ad 1. Ipse Photius, ac Berti etiam varios in libris Hypotyposicon errores fraude aliena et haereticorum malitia adsutos esse judicant. Calmetus vero loquens de Petri itinere Simonis Magi causa Romam instituto, item distinguens Thaddaeum Apostolum a Thaddæo discipulo, utitur testimonio librorum Hypotyp., uti et in aliis locis ; cur ergo hi sint deperditi, et sua careant fide et auctoritate, cum Cepham distinguunt a Petro ?

Ad 2. Latinus interpres Irenaei ex depravatis latinis codicibus textui Irenaei inseruit nomen Petri, et nomen Cephæ ibidem repertum immutavit. Præ-

lenxi Petrum Ironætis ibidem defendit, uti et doctrinam Petri : sed quæ defensio, si turpem ejus lapsum adducit in medium? Paulum quoque defendit : at qua» defensio, si reprehensorem facti laudabilis et *religias* ostendit Paulum?

Ad 3. Quod Mefiioihi non meminerit Eusebius, lactum putant quidam critici ex eo, quod Eusebius non fuerit amicus Methodii, qui suum Origeneni oppugnaverat, et fortiter quidem !.. de *hesurr. conf. Origen.* Scripsisse autem Methodium contra Porphyrium, videre est in *Fragm.* apud Damasc. et Nicetam.

Inst. 2. Tertull., Cypr., Hier., Aug., Chrysost. et S. Gregorius aperte refragantur sententiæ recentiorum, èrgo hæc non est verisimilis.

R. *Tr. A.N. C.* Nam cum facta ejusmodi ad dogma non pertineant, falli poterant nulli Patres, qui sicut et historiographi Petrum et non Cepham a Paulo reprehensum statuentes, mendum quoddam in suis codicibus habuerunt. Dixi : *Tr. .1.*, nam

Tertvlua xis hoc de Cepha negotium ad S. Scripturæ bilancem non examinavit, sed vocabulo *Petri* comperto in suo codice, non solum *Petrum*, sed et *Jaeobum* et *Joannem* ejusdem lapsus et damnationis reos fecit, nullo in ep. ad Gal. fundamento, ubi solus Cephas variasse convictum, et Pauli reprehensionem incurrisse deprehenditur.

Cypr ian is ex Tertulliani scriptis earndem hausit sententiam : illa enim continuo versavit, notario suo dicere solitus, *da Magistrum.* Atque hæc Tertulliani sententia illis temporibus placuit magis, ubi propter baptismum hæreticorum nimio zelo abreptus, a successore S. Petri Stephano Papa dissenserat Cyprianus. Attamen errorem hunc esse, tunc necdum agnoverat, quia in ipsis codicibus suis gnecis, vel latinis etiam loco κηψα legerat

S. Hieronymi m testatur Tillemonlius in præf. comment, ep. ad Gai. esse libere confessum, se *Origenis* commentarios esse secutum, neque definito animo ea defendisse quæ in gnecis legerat, sed ea dunlaxat expressisse quæ legerat, et lectoris arbitrio approbanda vel improbanda reliquisse.

Quod S. Avglstims ne unica quidem vice alterius Cephee, quam Petri Apostoli mentionem faciat, inde est, ut Cl. Kerkerdere ait. quia ad manus Augustini nunquam pervenerant VV. Graecorum monumenta de Cepha. prout testis est ejus ad Hier, epistola his verbis : *haud plures de hoc argumento legi aut audiui Patres, quam Ambrosium et Cyprianum, quorumneuter S. Petrum a Cepha distinxerat ; cum ergo mendum quoque haberet in suis codicibus, nullo tangebatur dubio de duplici Cepha, in eam solum inquisitionem intentus, an vere, an simulate, inalove animo Petrus Apostolus se a gentibus segregaverit.*

SS. Chrysostomo et Gregorio tota epistola ad Galatas exhibebat indiscriminatim Petrum pro Cepha; proin error illorum erat in voce, et non in persona. Mirum itaque non est. controversiam istam antiquioribus non ita fuisse exploratam : nec novum ac insolitum, a multis etiam Patribus aut dubitari aut negari, cujus tamen veritas postmodum elucescit. Do exemplum: tempore S. Augustini quæslio, an nullo unquam casu, etiam ad servandam vitam. liceat mentiri, erat latebrosissima, ei tam obscura, ut plerique SS. Patres pro casu servandæ vitæ mendacium esse licitum putarent, atque ipse

adeo Augustinus, quamvis contrarium pro certo haberet, aliis aliter sentire liliorum reliquerit hisce verbis in ep. ad Hier. 19. *in hoc magna quæstio est, sitne aliquando mentiri, viri boni, imo Christiani... eligat, quod voluerit, qui hoo existimat, ubi mentiatur* ('te. Hodie vero post damnatas ab Innoc. XI. propositiones 2ii, 27,28, nemo ambiget, pro vero ac certo habendum esse quod contra multos Patres jam tum Augustinus sentiebat.

ARTICULUS VI.

DE LEGE EVANGELICA A CHRISTO PRO OMNIBUS INSTITUTA.

G6. *Nola.* Lex Christi dicitur *Nova*, quia per gratiam renovat hominem, et novissimo tempore lata, est antiquælegi mosaics* a Christo substituta : dicitur *Evangelica*, h. e. bonum nuntium de coelesti beatitudine, remissione peccatorum, filiorum adoptione, mortuorum resurrectione et vita æterna. Luther, et Calvin, negarunt, novam a Christo legem conditam fuisse; utpote qui veterem dunlaxat abrogaverit, cum non obierit munus Legislatoris, sed Redemptoris : docentes insuper, jam nunc *solam fidem* esse necessariam ad salutem, qua fide liberemur ab omni lege. Hobbesius autem in suo *Leviathan* dicit, Evangelium ealenus obtinere vim legis, quatenus a potestate civili assumitur in legem, de se consilium esse, non præceptum ; contra hos

G7. *Dico I.* Christus non solum abrogavit legem veterem, sed et novam condidit vere praeceptivam; est de fide ex Concilio Trid., quod Sess. 6. can. 21. ita docet : *Si quis dixerit, Christum Jesum a Deo hominibus datum fuisse ut redemptorem cui fidant, non etiam ut legislatorem cui obediant, anathema sit.*

Prob. Christus in Scriptura dicitur *Legislator*, Is. 33. et Jacob. 4., utique propter leges ab eo condendas et conditas : Christi Evangelium sæpe vocatur *Lex*, Is. 2. *de Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem*; et Is. 41. *legem ejus insulte expectabunt.* Christus testatur nulla a se imperata esse, quæ jubet a fidelibus in perpetuum observari; Joan. Jo. sZ *præcepta mea servaveritis* etc. et Maith. 28. *docentes eos, servare omnia, quæcumque mandavi vobis* : sed hæc omnia legem veram ac proprie didam sonant, atque universorum Patrum consensu de veri nominis lege intelliguntur : ergo. *Conf.* Ecclesia instituta est instar *reipublice* spiritualis, cujus Princeps est Christus, et instar *corporis*, quod caput habet Christum, uti constat ex iis Scripturae locis, quæ Ecclesiam appellant Regnum coelorum, unum ovile, unum corpus : atqui ea respublica, ut sunt natura et mores hominum, consistere nequit sine legibus, et quidem a *credendi lege* distinctis, ciim nulla hominum societas possit permanere, aut etiam coalescere sine legibus, per quas ordo inter varias ejus partes constituatur, et singula membra ad suum, et ad commune totius societatis bonum dirigantur, atque in officio contineri queant, id quod conferre non potest *sola lex credendi* ; ergo si respublica Ecclesia* non est imprudenter ac improvide constituta, quod vel cogitare impium est, veras habet leges.

68. *Dico IL* Christus in nova lege purler præceptum ildei, alia etiam *moralia* el *ceremonialia* condidit pro omnibus hominibus ; est de fide ex Concilio Trid., quod Sess. 6. can. 19. ail : *Si quis dixerit, nihil pra-cejdum esse in Evangelic præter fidem, extern esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita ; aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.*

Prob. V. pars. Quod lex nova contineat præcepta *muralia*, perspicuum est vel ex uno Matth. 5. 17., ubi Christus præcepta Decalogi, quæ sunt juris naturalis, continuât : ex Marc. 11. 22., ubi præcepit fidem et in ea spem, quia *fides est sperandarum substantia rerum*, ad Ilebr. H. I. ex Luc. 10. 27., Joan. 13. 12., ad Gal. 6. 2., ubi charitatem Dei el dilectionem proximi mandat : demum omnia officia proximo debita Matth. 7. et 19. exacte declarat et præcepit. Quod *ceremonialia* præcepta habeat, patet ex Joan. 3. de necessitate Baptismi aliquando imponenda : ejusdem suscipiendi sancitur mandatum, Matth. 28. et Mare. 16. Præceptum Eucharistiæ sumendæ continetur Joan. 6 ; sed haec et similia, quæ sive ad Sacramenta, sive ad Sacrificium spectant, non pertinent ad jus naturæ, et cultus divini modum præscribunt; ergo positiva sunt ac ceremonialia. Quod ad leges *judiciales* allinet, unicam habemus, eamque valde generalem. Matth. 18. *s/ Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* : eaque idonea est efficaciter componendis circa fidem controversiis, et relinendo in Ecclesia universa ordini ac regimini.

Prob. 2.pars.* Matth. 28.18. dicit Christus : *Data est inih omnis potestas in ca-loet in terra; euntes ergo docete omnes gentes:* Mare. 16. 15. *euntes in univsum mundum prædicate Evangelium omni creature?*; ergo lex Evangelica obligat universos. *Conf.* Christus est *Redemptor* universalis, ergo et *Legislator* omnium, qui post Christi adventum per observantiam Evangelii salutem et redemptionem participare possunt. Demum Christi Ecclesia non est, ut fuit Synagoga. tantum particularis, sed *Catholica*, h. c. quoad personas, loca et tempora universalis ex institutione Christi.

69. *Obj. I.* Id quod Christus veteri legi substituit, dicitur *gratia* : sed Apostolus sapo opponit gratiam legi; ergo lex nova non est vere ac proprie lex. Item vocalur *lex gratiæ*; ergo gratis et sine operum conditione confert vitam æternam : *lex libertatis*, perfecta autem libertas liberat ab omni onere legis, peccati et mortis ; *lex spiritus cita*, sed ubi spiritus, ibi libertas : *si spiritu ducimini, non estis sub lege*, ad Gal. 5. 18.; ergo lex nova non est vere præceptiva et obligatoria.

R. *Ad 1. D. .1/.* Lex nova dicitur *gratia* ex poliore sui parte C. ex omni parte V.; item D. m. Apostolus opponit gratiam legi, h. e. eam contradistinguit a lege C, h. e. per gratiam excludit legem proprie dictam iV. Paulus gratiam et legem solum distinguit, et suas unicuique paries tribuit, legi partes imperandi, gratiæ juvandi : aut ubi excludit legem per gratiam, nomine legis inlelligil tantum *mosaicam legem*, et gratiæ nomine *statum Evangelicum*; eumdem fere sensum habet illud Joan. 1.17. *Lex per Moysen data est, gratia ct veritas per Jesum Christum faclaest*, h. e. Moyses non dedit nisi legem, Christus cum lege impertit gratiam, qua impleatur lex.

Ad2. D. A. Lex nova dicitur *lex gratia* ex eo, quod minus proprie obliget, ac lex vetus A. ex eo, quod multo abundantius subministret auxilia gratiæ,

ne quidem \l ipsius legis novæ C. In lege veteri parcior erat mensura gratiæ, neque data vi status veleris, in quo nondum solnturn erat pretium nostra» redemptionis·, tanta vero gratia· copia in solemn! legis novæ promulgatione lacta in die Pentecostes in discipulos affluebat, ut vi illius lex nova in cordibus hominum semper conservari potuisset, quamvis scripta non fuisset, ut testatur S. Iron. Attamen docet Apostolus ad Kom. 8. 13. *si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*, ac proin cum sine gratia obtineri nequeat vita æterna, hæc quidem *gratis* confertur, non tamen sine nostra cooperatione cum gratia.

Ad 3. D. A. Lex nova dicitur *lex libertatis*, quia fideles liberat a iugo legis mosaicæ\Cl a reatu ac dominatu coneupiscentiæ C. quia liberat ab omni onere pneceptorum Ar. *Hinc (pii perspexerit in legem perfectam libertatis, et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit*, Jac. 1.2.3.

Ad 4. D. A. Si spiritu ducimini, non estis sub lege mosaica, quæ est lex timoris, innumeris gravata praeceptis ac ceremoniis C. non estis sub lege Christi, quæ est lex amoris, vere tamen ac stabiliter obligans A'. Apostolus adeo non negat, Christum dedisse vera Christianis præcepta. ul ea potius ubivis commendet. Præclare hanc in rem S. Aug. ait enarr. in Ps. 1. *aliud esi, esse in lege, aliud sub lege: (pii est in lege, secundum legem agit, ex instinctu Spiritus S., et allectu justitiæ servans legem : qui est sub lege, secundum legem agitur, ex solo timore pœnæ et vindictæ compulsus; ille ergo liber, hic servus.*

Insl. 1. Quoties Evangelium dicitur *lex*, hæc appellatio temperatur voce aliqua, quæ indicet non esse legem veri nominis, e. g. \ck fidei, *lex libertatis* etc. Item Christus ad Gal. 3. 13. *nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*; ergo liberavit nos et a culpa et a pœna, nullum deinceps fidelibus imputando peccatum, et ab operibus legis, ita ut, *qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sint*, ad Gal. 3. 10.

R. Ad 1. .V. A. Ea quippe addita non excludunt rationem legis *proprie* dictæ, sed ut significant status Evangelici excellentiam et prærogativas, præceptis a Christo traditis, quæ sunt velut corpusct materia, aliquid adjungunt, quo designetur ejus quasi anima, h. c. Spiritus S. *gratia*, quæ datur per *fidem*.

Ad 2. I). C. Liberavit nos et a culpa et a pœna, merendo nobis gratiam, ut in pœnam et maledictionem transgressorum non incurramus, vel per veram poenitentiam reatum culpæ et pœnæ deleamus C. non imputando peccatum, ct salvando unice propter fidem .V. Deus intentat gehennam peccatoribus propter peccata : undenam autem peccata, si *lex* non datur ? Item qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt, si absque fide ct gratia iegein servare, et sic justificari præsumant C. si id per fidem et gratiam præstare nitantur A'. Apostolus ibidem duo declarat, circumcisionem et ceremonias legales non esse amplius *necessarias* ad salutem ; et ex operibus legis *sine fide* nullam esse justitiam, quia alias Christus gratis mortuus esset.

Inst. 2. Christus Matth. 11. 30. legem novam vocat *jugum suave et onus* /ere: sed præcepta Evangelica e. g. lex confessionis, prohibitio polygamiae, matrimonii indissolubilitas etc. essent valde difficilia, imo relate ad cere-

moniâh'a veteris legis tam gravia, ut multos infideles a Christianismo absterreant; ergo lex evangelica non est praeceptiva.

R. Lex nova multo *facilior* ac *suavior* est lege veteri : 1°. quia hæc ob *præceptorum multitudinem*, Act. 15. vocatur *jugum importabile*, cum in lege nova abolita sint tot sacrificia, tot genera holocaustorum, item legalis ciborum immunditia, carnalis circumcisio, tot purificationes et ceremonia» prope innumerabiles, ac illa etiam obligatio ascendendi Jerosolymam ad festa et sacrificia ; cum *lex nova* non nisi paucissima praecepta legi naturali superaddat. 2°. Quia lex Christi lota refertur ad *charitalem*, Deo abunde subministrante spiritum bonum petentibus, *in eo autem quod amatur, aut nun laboratur, aut et labor amatur*, ait S. Aug. L. de bono viduit. c. 21. Ad hæc *pernitentia* iis tantum praecepta est, qui libere contra legem deliquerunt, et hæc sane quam est peccatoribus necessaria et optabilis, tam est illius forma imbecillitati humanæ accommodata. Porro inter praecepta veteris legis plura erant, quæ transgressores *morti* addicerent, cum inter praecepta evangelica vix tria sint aut quatuor aliquantum difficilia, quæ vero aliunde tantum pacis et solatii afferunt, ut poena iis annexa censenda sit levissima. Demum lex moralis *Evangelica* non debet comparari cum sola ceremoniali *Mosaica*, sed cum ceremoniali simul et morali, atque sic multo facilior est.

Inst. 3. Si Christus condidit legem novam vere praeceptivam ; ergo venit in mundum ad judicandum et regnandum, cum tamen dicatur Joan. 3. *Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum; et* Joan. 8. 15. *Ego non judico quemquam; Joan., 18. 36. Regnum meum non est de hoc mundo; ergo.*

R. Cum S. Aug. Christus in hisce textibus duntaxat docet, 1°. quod in mundum venerit *potius* ad redimendum, quam ad perdendum mundum, quamvis tot scelerum reum, adeoque quod tunc fuerit tempus misericordiæ, non iudicii ; quocum stat eos, qui Salvatorem neglexerint, ac Legislatori non paruerint. Judicem illum esse experturos: 2°. quod non judicet quemquam sicut Pharisæi, perhibendo *falsa testimonia* : 3°. quod regnum suum non fuerit *terrenum* ac *temporale*; simul autem docet, quod sit Rex et Judex universorum, habens regnum spirituale et æternum, Joan. 5. 22.-12. 48.; hinc nitide S. Aug. Tract. 115. in Joan., non *ail, regnum meum nun est in hoc mundo, sed non est de hoc mundo.*

70. *Obj.* 11. Lex nova appellatur *fides*, tanquam ab adæquato ejus objecto, ad Cal. 3. *priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi: Mare. 16. qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur ; ergo ab Evangelio præter fidem nihil præcipitur.*

Conf. SS. Patres passim docent, in lege nova non pervenire hominem ad gratiam *merito* operum præcedentium, sed *fide* credentem justificari sine operibus, adeoque solam fidem in Christum justificare.

R. V. C. Nam fides ibi est ipse *Christus*, objectum fidei, aut *lex evangelica*, quæ ideo fides dicitur, quia propria illius est fides in Christum, quæ est fundamentum eorum, quæ imperat et promittit. Mare. 16. in ipso textu habes positivum de baptismo praeceptum ; quod autem tantum dicatur: *qui non crediderit, quin addatur, qui non baptizatus fuerit*, sensus est, qui non crediderit *viva fide* quæ per dilectionem operatur, uti dicitur ad Gal. 5.; et

subinldligunlur conditiones ad salutem alibi requisil®. Ad hrec Christus Mallii. 25. 41. minatur etiam fidelibus ignem aeternum, qui alia mandata sua non servant.

Ad Cwf. 11. SS. Pat hes itidem loquuntur de *fide viva*; non ergo excludunt opera supcrnairalia et salutaria in gratia et fide facta, sed opera legis mosaics· mere naturalia et externa, fidemque præcedentia, quæ utique gratiam non merentur de condigno.

/n.vt. I. Lex nova est ita *lea' fidei*, ut cum exclusione legis justificet, ad Ephes. 2. 8. *Gratia estis salvati per fidem, non ex operibus* : ad Rom. 4. 2. *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*; ergo sicut sola fides justificat, ita fides sola est præcepta. Ad hæc lex nova dicitur lex charitatis; ergo saltem præter fidem nihil imperat, nisi charitatem.

K. *Ad I. V. A. et C.* Lex nova est lex *fidei*, tum quia in se habet spiritum, et confert gratiam, cujus fundamentum et radix est fides, tum quia omnia novæ legis præcepta principaliter fundata sunt in fide; hinc explico Apostoli: gratia estis salvati per fidem Christi, debitis conditionibus vestitam, et non ex operibus legis mosaicæ C. per fidem Christi nudam, et non ex operibus legis evangelic® Ar. De Abrahamo Apostolus loquitur *conditional*^, eum non habiturum gloriam apud Deum, si tantum ex operibus naturalibus, quæ non proveniunt ex gratia fidei, justificatus esset, sicut illi qui suis viribus justitiam tribuebant.

Ad 2. D. C. Nihil nisi charitatem, tanquam finem, quo lex referatur C. quasi charitas unicum sit præceptum, quod lex nova complectatur At. 1. ad Tim. 1. *finis præcepti est charitas* : ad Rom. 13. *plenitudo legis est dilectio*: scilicet mandatorum omnium observatio eo tendit, ut charitas in nobis figatur, augeatur, foveatur; et vicissim charitas præceptorum aliorum observationem exigit ac promovet.

Inst. 2. Lex evangelica legis naturalis præceptis *moralia* nulla superaddit: nullam quoque in naturalibus obligationem naturali obligationi superinducit; ergo nulla præcepta moralia ad cvangelicam legem pertinent; imo dici potest, nulla esse in lege nova præcepta positiva etiam *cercmonialia*, quia positiva institutione Baptismi v. g. et Eucharistiæ, ad ea observanda nihil aliud nos obligat, quam naturale præceptum salutis quærendæ per media divinitus instituta; ergo.

II. Jd 1. Ut naturæ præcepta esse quoque *evangelica* censeantur, salis quidem est, ut naturæ lex homines sub evangelica lege positos obliget, et Evangelium jubeat naturæ legi satisfieri; attamen Christus in ea materia nihil vetuit, quod nondum esset naturæ lege vetitum, aut quod non esset connaturale prohiberi, posita aliqua institutione: sic v. g. post matrimonium in Sacramentum nova lege assumptum, connaturaliter illicitum est Christianis ad illud accedere in statu mortiferi peccati; nihil item Christus imperavit in eadem materia, quod ipsa naturæ lex non imperet vel *simpliciter* et *absolute*, vel ex *hypolhesi* alicujus *novæ cognitionis* vel *conditionis*, v. g. posita revelatione mysteriorum quæ antea latebant, naturæ lex jubet, ut Deo ca revelanti credatur, et fides ad plures, quam prius, articulos extendatur. Nihilominus mulla legis naturalis capita Christus perfectius explanavit, addiditque consilia ad legis illius observationem utilissima.

Adi; V. .1. Christus auctoritate sua legis naturalis praecepta cōmmandans, arctiore nos vinculo obstrinxit ad ea implenda; unde *fraternae dilectionis* praeceptum, antiquum sane et naturale, novum vocat et suum. Eadem de causa idem appellatur mandatum vetus et novum, I. Joan. 2. ; proin Christiani in violandis illis praeceptis ob interpositam tantam auctoritatem delinquant gravius.

Id 3. .V. J. Non satis fuit institui ritus illos, ut incumberet necessitas eos frequentandi, prout patet exemplo baptismi ante Christi mortem instituti; oportebat preterea voluntate Christi praeceptum injungi, ut fierent ad salutem necessarii, aut imponeretur obligatio illis utendi.

Inst. 3. Non est potior ratio, cur Christus dicatur condidisse praecepta moralia et ceremonialia. quam *judicialia*; ergo sicut hæc nulla de novo condidit, ita nec illa.

R. .V. J. Christus uti *principibus secularibus* liberum esse voluit, ea statuere, quæ ad publicam tranquillitatem videbuntur aptiora, salva fide et salvis bonis moribus : sic neque pro *Ecclesia* tales leges per semetipsum tulit, curam hanc et potestatem committens Apostolis eorumque successoribus, ac præprimis supremo Ecclesiae capiti juxta illud Matth. 18. 19. *quodcumque ligaveris...* et Joan. 21. 17. *pasce oves meas*; videlicet Christus tantum statuere voluit perpetuo futura ac immutabilia; cum ergo leges *judiciales* pro temporum et occasionum varietate sæpius mutare expediat, non expediebat ferri a Christo leges, quæ mutarentur. Satis tamen provisum Ecclesiae per illam legem generalem : *qui Ecclesiam non audierit* etc. vide num. 68.

71. *Obj. III.* Si Christus novam legem instituit *pro omnibus* ; ergo infideles etiam sicut tenentur, ita compelli poterunt ad Evangelium : sed hæc potestas ostendi nequit a Christo data Ecclesiae; ergo.

R. D. M. Compelli poterunt ad non resistendum prædicationi Evangelii C. ad audiendam Evangelii prædicationem, *subd.* infideles subjecti principibus Christianis C. his non subjecti .V. Principes Christiani ceu advocati Ecclesiae possunt prædicationem Evangelii contra infideles eam impedire volentes defendere, et contra eos, si resistant, armis et bello agere, nec non ex ipse» jure belli eos subjugare. Probabilius tamen non possunt cogi infideles ad audiendam prædicationem Evangelii, cum hic sit actus *jurisdictionis*. Quamvis autem ad id cogi possint infideles subjecti Principibus Christianis (sicut judæi Romæ sub muleta compelluntur ad concionem, seu instructionem catholicam) cum hic actus auditionis subsit *externe jurisdictioni*; non tamen ad amplectendam fidem, quia fides *interna* libera esse debet.

Inst. Auditio mere *materialis* non assequitur veritates fidei : *formalis* ordinata ad assensum internum est res gratiæ et arbitrii ; ergo ad neutram possunt compelli.

R. Compelluntur ad auditionem precise, quæ sit dispositio ad assensum libere oblinendum coopérante gratia; idipsum autem solvi debet de prædicatione poenitentiae ad fideles. Attamen Princeps ethnicus suos Cogere non potest ad audiendam prædicationem *gentilismi*, non quidem ob defectum potestatis, sed malitiæ.

72. *Observa.* Lex nova, quoad gratiam et diaritalem diffusam in cordibus nostris, tradita non est : quoad externas bene operandi leges, quodammodo *pèr accidens* est tradita, non *per se* uti lex vetus, quæ prius scribi debuit quam dari : cum lex Christi ante sit data quam scripta, tum vivæ vocis oraculo, tum in die Pentecostes, post aliquot a Christi morte annos primum scripta, quatenus ad fidelium preces vita Christi consignanda litteris, et contra Cerinthi ac Erionis hæreses agendum fuit. Porro differt a lege veteri non tam quoad *substantiam*, cum utraque habeat *auctorem* eundem, Deum, *finem proximum* eundem, qui est cultus Dei et puritas cordis, item *remotum*, qui est vita æterna, eadem *præcepta primaria*, scilicet fidei per charitatem operantis, quæ est plenitudo legis ; quam quoad *accidentia*, videlicet lex vetus a Moyse, lex nova a Christo fuit promulgata, lex nova præcellit revelatione mysteriorum, perfectione consiliorum, doctrinæ moralis exactitudine : est diversa in præceptis circa Sacramenta et Sacrificia, totum orbem, non solos judæos obligans, lex amoris, non timoris, facilius implens præcepta, ex se justificans, quia ex opere operato Sacramenta gratiam conferunt sanctificantem, et Sacrificia gratias actuales, ob merita Christi jam exhibita, et pretium pro redemptione nostra persolutum : denique lex nova finis est ac perfectio veteris legis. Notare hic juvat Quesnellii propositiones 6: 8. 63. 65:

ARTICULUS VII.

DE LEGE EVANGELICA POST SUFFICIENTEM SUI PROMULGATIONEM UNIVERSOS OBLIGANTE.

73. *Nota.* Certum est, Baptismum, Eucharistiam, Sacerdotium, Sacrificium antemortem Christi *instituta*, et post resurrectionem ante Ascensionem Christi Sacramentum Pœnitentiæ, Ordinem Episcopalem, Ecclesiæ regimen, cæteraque *consummata* esse. Verior etiam sententia est, Sacramenta statim post sui institutionem fuisse *utilia* et contulisse gratiam, uti de Baptismo testatur S. Aro. ep. 108. collato Apostolis jam antemortem Christi : cum verisimile non sit, Christum Apostolis non baptizatis dedisse Eucharistiæ atque Ordinis Sacramenta. Itaque de sola *obligatione* quæstio est, quandonam facta fuerit *universalis*.

74. *Dico.* Lex evangelica primum coepit obligare die Pentecostes, non quidem omnes statim, sed *successive*, ita tamen, ut ante mortem Apostolorum orbem universum coeperit obligare per modum legis.

Prob. i.pars.* Omnis lex, ut tanquam regula publica obliget in actu secundo debet solemniter ac sufficienter promulgari : sed hoc contigit die Pentecostes, quo Ad. 2. Apostoli repleti Spiritu S. congregatis ex omni natione, quæ sub cælo est, populis in Metropoli judæorum prædicarunt fidem in Christum, necessitatem baptismi et pœnitentiæ ; ergo.

lin. patet : non enim promulgata est *ante mortem Christi*, quia Testamentum novæ legis in mortuis confirmandum erat, quamvis fides in Christum seu Mediatorem semper necessaria jam tum obligaverit : non ipso *passionis tempore*, quo dispersæ erant oves pastore percusso, nequicquam cogitantes

de promulganda lege : non tempore intermedio *passionem* inter el *resurrectionem*, quin et *Pentecosten*, quia Christus ascendens in altum pnecepit Apostolis, ul solitarii sederent, quoad usque induerentur virtute exalto, nec slatim post Ascensionem, sed primum die Pentecostes facta esi promulgatio Baptismi ad salutem necessarii; hinc verba illa, *nisi quis renatus fuerit...* Joan. 3. item illa : *ite, docete omnes gentes, baptizantes eos*, quamvis diu ante Pentecosten prolata, non induxere actuale obligationem Baptismi suscipiendi, nisi pro tempore, quo præceptum Baptismi erat imponendum; uti nec illa verba: *nisi manducaveritis carnem filii hominis...* quæ solum significant, Eucharistiam aliquando necessariam fore.

Conf. Christus noluit suam legem prius obligare, quam *formata* esset *Ecclesia*, pro qua illam ferebat: sed hæc formata non fuit ante tempus proximum Ascensioni, quia Joan. 20. primum instituit Sacramentum Poenitentia», Joan. 21. Petrum constituit summum Pontificem juxta promissionem Malth. 16. factam ; ergo. Ad hæc lex positiva ostendi nulla potest, quæ ante hoc tempus obligaverit.

Prob. 2'. pars. Lex nova non potuit obligare omnes, nisi post sufficientem apud omnes promulgationem : atqui non statim omnibus fuit sufficienter promulgata, imo non potuit ubivis terrarum sufficienter promulgari, nisi *successive*; ergo primum coepit promulgari *judais*, ul testatur S. Petris Act. 3. 15., et S. Paulus Act. 13. 16.; dein post annos aliquot *gentibus* etiam, prout constat de Cornelio baptizato, Aci. 11. 18.; ac demum *omni creatura* in multis et variis partibus orbis terrarum, partira per Apostolos, partira per Discipulos, *ubique Deo coopérante, et sermonem confirmante sequentibus signis*, Marc. 16.20. ita, ul Christi et promulgati Evangelii notitia ad omnes universim ante mortem Apostolorum potuerit humano modo pervenire, licet per malitiam aut negligentiam hominum non pervenerit ad omnes.

Hunc vero ordinem in promulgatione Evangelii servarunt Apostoli, quem Christus praeceperat Act. 1. 8. *Eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa et Samaria, et usque ad ultimum terree.*

73. *Obj. I.* Lex fidei in Christum, tanquam Messiam, judæos obligavit jamdum antemortem Christi, dicente Christo : *si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non habermt*, Joan. 15. 21. ; ergo alia quoque pnecepta moralia. *Conf.* Præceptum Christi in ultima cœna, *hoc facite in meam commemorationem*, Luc. 22. 19. statim obligavit Apostolos ; ergo etiam alia pnecepta alios.

R. D. .1. Lex fidei mrturah'.tjamdum obligavit judæos, quibus scilicet per signa credibililatis sufficienter propositum fuit Christum esse Messiam C. obligavit lex *positiva* fidei .V. necdum enim ante mortem Christi Ecclesia nova fundata, necdum Testamentum novum erat confirmatum : ct quamvis Christus ante passionem suam multa instituerit Sacramenta, mysteria revelaverit, dederit præcepta monim ; hæc tamen nonnisi privatim docuit, el respective coram paucis, adeoque necdum lex nova tanquam regula publica et præceptum communitatis obligabat, id quod solemnem ac publicam promulgationem requirit. Illa vero lex *naturalis* fidei ex ipsa natura rei inducit obligationem credendi Christum esse Messiam, quandocumque per signa et

pimligia id salis innotuerit; quin el obligationem obediendi, si quid vel publica vel privata lege sanciret.

Ad Conf. It. Pnuceplum illud Luc. 22. datum Apostolis erat duntaxat *pricalum*, non statim, sed post Christi mortem et *suo tempore* exercendum.

Insl. L Promulgatio publica requiritur ex sola hominum institutione ad legem humanam, non. vero ad divinam; hinc in illa verba Joan. 3. ?). *nisi quis renabis...* notat Aug. L. 1. de orig. anim. c. 9. e.c quo *illud a Christo* (*Udum est, nemo fit membrum Christi sine baptismo aqua vel sanguinis*; ergo.

R. 1). J. Promulgatio publica non requiritur ad legem divinam ex parte ipsius Hei, cum nemo modum ferendi leges Deo praescribere possit C. Noti requiritur ex parte ac conditione hominum, ut leges pro communitate latae publice innotescant .V. Hinc Deus jussit legem suam tum veterem tum novam publice promulgari. S. Aug. solum intendit, sine baptismo nullum esse Christianum aut membrum Ecclesiae Christi : hæc vero ante mortem Christi non erat fundata.

Inst. 2. Saltem in dic Pentecostes simul *omni creaturæ* praedicatum fuit Evangelium; eigo hoc statim die omnes obligavit. *Prob.* A. Hoc die cum Petrus praedicaret Christum, aderant ex toto orbe Judæi et proselyti; ergo.

R. .Y. C. Quia Judæi qui aderant non omnes crediderunt, nec slatim ad suas regiones redierunt, reduces autem non statim potuerunt sufficientem fidem facere; gentiles vero primum coeperunt obligari post revelationem Petro factam de conferendo illis baptismo, Act. 10 ; quamvis enim muli gentiles vel habitantes vel peregrinantes inter Judæos doctrinam Apostolorum audiverint, et signa viderint, propterea non statim ad suscipiendum baptismum adstringebantur lego evangelica, ad quem tunc nequidem admittebantur; at *lege naturali* tenebantur credere ac colere Deum verum, vel Christum etiam, et ad salutem sperandam per ipsum.

Inst. 3. Ante revelationem Petro factam discipuli jam dispersi praedicabant Evangelium *Samaritanis*, Aci. 8.; et Paulus Aci. 11. in primo statim ingressu Jerosolymæ egit cum *gentibus* et *grtecis* ; Philippus autem baptizavit *Eunuchum Begince Candads* prius, quam Petrus Cornelium ; ergo.

R. Samaritani fuere Judæi, sed in doctrina et moribus errantes. Paulus non praedicavit, sed tantum locutus est gentibus, et disputavit cum graecis ; si tamen vere gentiles erant, et non Judæi potius aut *proselyti*, qui ex gentium provinciis venerant Jerosolymam : et talis probabilius erat *Eunuchus* ille, ipiod ex insigni ejus pietate, reverentia et allectione ad S. Scripturam colligit S. Chrysost. DeniqUe Act. 11. manifeste dicit Scriptura, quod discipuli, qui ob persecutionem usque Phænicen et Cyprum pervenerant, *nemini locuti sint verbum, nisi solis judæis*.

Insl. 4. Lex evangelica Jerosolymæ in Metropoli lotius Judææ promulgata slatim orbem universum obligavit, sicut lex Principis in sua Metropoli, aut lex ecclesiastica Romæ promulgata obligat omnes; ergo non debuit *successive* promulgari.

R. *Tr.* A. N. C. Christus Mare. till. praecepit Apostolis praedicare Evangelium *omni creature? in universo mundo*, facta insuper potestate miraculorum, quibus confirmarent Evangelii praedicationem. Ad hæc neque lex ci'ilis, neque ecclesiastica obligat subditos, si non potuerit moraliter certo

innotescere, licet in J/dropo/i promulgata, Verum Exangelii promulgatio ut sufficienter innotesceret, salis non erat, eam in die Pentecostes factum esse Jerosolymis; sed successive facienda erat in nullis aliis mundi partibus, simulque per signa et prodigia confirmandum, quod revera hæc promulgatio divina auctoritate fiat.

76. 0/y. II. Non est credibile, solus Apostolos tam brevi tempore promulgasse Evangelium *in universo mundo*: ergo ante mortem Apostolorum necdum omnibus successive facta fuit promulgatio. *Conf.* Oiuc., Ai c., Ber x. docent, ne sua quidem ætale prædicalum fuisse Evangelium *in toto orbe*: ergo.

R. .V. .t. Id factum esse ex peculiari providentia Dei per Apostolos eorumque Discipulos, saltem moraliter quoad famam et evulgationem notitiæ de Christo, colligimus inde, quia in mundum universum ire jussi prædicaverunt ubique, et quia *in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terra: verba eorum*, ad Roro. 10.; et quia Christus ipse dixit Apostolis, Act. 1. *erilis mihi testes in Jerusalem... et usque ad ultimum terre*, id quod impletum esse docent SS. PP., Hier., in c. 24, Matth. Chrysost. hom. 76. in Matth. D. Thomas etc.; hinc

Ad Conf. R. Explicandi sunt SS. PP. quod Evangelium ab Apostolis prædicatum non sit in quavis particulari provincia, sed in orbe solum *moraliter* universo: vel non ita *universim*, ut per ignorantiam invincibilem excusari nemo potuerit: vel non *cum effectum*, sive omnium gentium ad Christi fidem conversionem, prout exponit D. Thom., hic q. 106. a. 4. ad 4.; secus prædicti PP. cum reverentia deserendi forent.

Inst. Hodie adhuc sunt plures *ethnici*, qui nihil de Evangelio audierunt; vel si prædicalum jam nunc est Evangelium in universo orbe; ergo advenit consummatio et finis mundi, juxta illud Matth. 24. 14. *et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio*.

R. .Id 1. Notitia Evangelii vel olim ad illas gentes pervenerat, et successu temporis ejus memoria iterum deleta est: vel si ad illas non pervenit, id earum negligent! et peccatis tribui debet; si vero inculpabili ignorantia laborant, obligantur lege evangelica saltem in *actu primo*, quia lex jam per sufficientem promulgationem in suo statu completa, ad omnes moraliter potuit pervenire, ut proinde ignorantia tantum *per accidens* se habeat, et lex evangelica *per se* obliget universos.

,t/ 2. Textus Matth. 24. solum probat, non fore legem aliam legi evangelicæ semper duraturæ posthac surrogandam, nec prius venturum esse finem mundi, quam facta sit prædicatio Evangelii in universo orbe; non item quod, ut primum annuntiatur Evangelium Christi omnibus gentibus, consummatio sequatur.

ARTICULUS VIII.

DE LIGE EVANGELICA IMHSPENSAHLI AC PERPETUO DURATURA.

77. *Nota I.* Indubium est, quod Deus *dispensare* valeat in lege evangelica, quam libere tulit; sicut ergo mosaici abrogavit, ita et evangelicam mulare potest, contentus sola lege naturæ: hæc tamen *dispensatio* aut *immutatio* nunquam est credenda aut asserenda, nisi per Ecclesiæ auctoritatem vel aliam revelationem certam de illa constet. Certum quoque est, Reges ac Principes, Episcopos et Prælatos summo Pontifice inferiores *dispensare* non posse in jure divino, quia illis non est concessa alia potestas, quam temporalis sufficiens ad gubernationem politicam, Episcopis vero potestas ita *dispensandi* non est necessaria, ob usum illius rarissimum, ac præterea velut causa gravissima Sedi Apostolicæ reservata est. De solo igitur Romano Pontifice procedit quæstio; sunt vero, qui indistincte affirmant, eum posse *dispensare* in omnibus, quæ sunt juris divini, præterquam in articulis fidei: alii id restringunt ad casum, quo majus Dei obsequium videtur exigere *dispensationem*; verum hi non satis se discernunt ab opinione priore, cum utique Papa nunquam *dispensaret* sine gravi causa: demum communissima TT. sententia simpliciter denegat Papæ hanc potestatem.

II. Legem evangelicam circa an. 173. linitam esse, blasphemus docuit Moxta xus; Manes sensit cum blasphemus: postea Mahumes asseruit Evangelium cessasse adveniente Alcorano, sicut cessavit lex mosaica adveniente Evangelio, contra quæ putida mendacia hic agendum.

18. *Dico I.* In lege evangelica ne Papa quidem *dispensare* potest.

Prob. Inferior nequit *dispensare* in lege superioris, nisi ab eo specialem acceperit potestatem: sed hanc Papa a Christo non accepit, tum quia de ea non constat, tum quia nullus unquam Pontifex agnovit hanc sibi potestatem competere, *dispensandi* e. g. in formis, materiis et ministro sacramentorum; ergo.

Conf. Γ. Lex evangelica non alia continet præcepta positiva, quam de sacramentis, sacrificiis, auctoritate Ecclesiæ, et aliis vel secundum se, vel ex institutione Christi necessariis; ergo si hæc fidei et religionis fundamenta variari possent, decursu temporis vix agnosceretur unitas Ecclesiæ; adeoque hæc potestas immutandi et *dispensandi* non esset in ædificationem, sed in destructionem.

Conf. 2º. Non potest esse gravior causa *dispensandi*, quam spirituale bonum vel damnum animæ, et salus reipublicæ: sed neque in his *dispensatio* locum habet; ergo. *Min. patet*, quia alias ob defectum aquæ aut sacerdotis liceret baptizare sine aqua, aut absolvi a laicoj ne infans sine baptismo, aut adultus moriens sine absolutione a peccatis decederet; imo liceret violare sigillum ad servandam rempublicam: quæ sane omnia repugnant perpallite praxi Ecclesiæ, cui magis expedit firmitas horum præceptorum divinatorum, quam quælibet alia ratio, quæ pro *dispensatione* excogitari potest; Atque hinc

Adcerld, quam intolerabilis laxitatis sit damnata Quesnelli propositio 71. *Homo ob sui conservationem potest sese dispensare ab ea lege, (piam Deus*

propter qwtus utilitatem condidit : si cihiii divinas leges ne ipsi quidem Ecclesia concessum est relaxare; si humamus leges privatus nomo, sed solus superior relaxare potest, uti cum S. Item. el h. Tinni. TT. ad unum omnes docent : quomodo cuique privato liceat secum dispensare in lege divina, pnrserlim cum illa *Quesnelliana propositio* nullam legem distinguat, ut adeo Lvttheri errorem hac in re superaverit?

79. *Obj.* Christus hisce verbis Matth. 16. *ipiodcunKpie ligaveris super terram, erit ligatum et in cudis* etc. generalem Petro ejusque successoribus dedit potestatem; ergo et potestatem dispensandi in lege divina.

R. *I).* .(. Dedit generalem potestatem plane illimitatam V. alias etiam poterit Papa tollere sacrificium a Christo institutum, mutare substantiam sacramentorum etc., quod pugnat cum Apost. 2. Cor 10. 8., et cum Concilio Trid.Sess. 11. c. 2.1»edit generalem potestatem, sed limitatam ad sensum et praxin Ecclesiæ C. Summi Pontifices, quorum est declarare, quantam iis verbis potestatem Christus Petro dederit, nunquam in se illam *dispensandi* potestatem agnovere, alias certe ea usi. sicut utuntur aliis facultatibus sibi concessis. Illa igitur verborum generalitas ut sit conformis traditioni, rationi consentanea, et ne repugnet stabilitati ac unitati legis Christi, restringenda est. prout verba illa semper intellexit Ecclesia cum exceptione rei tam gravis et extraordinariae.

Inst. 1. Ex verbis Christi Matth. 16. citatis asseritur Paptn potestas dispensandi circa vota et juramenta, circa matrimonium ratum et spirituale vinculum inter Episcopum et Ecclesiam, quod Ixxoc. 111. c. *luter corporalia, de transi. Episc.* sentit esse juris illi vini; ergo Papa dispensare potest in jure di vino.

R. V. C. Papa dispensans in *votis et juramentis* non dispensat in jure naturali, aut divino, ut supra dictum, sicut nec promissarins, qui promissioni juratæ renuntiat : sed Papa pro concessa sibi a Beo potestate in *voluntates* et ocl/« *fidelium*, hos annullat, et sic per se cessat obligatio *coli ac juramenti*. Idem dicendum de translatione Episcopi, ubi pariter supponitur vinculum *humana voluntate* contractum, caque ex parte dissolvi potest per voluntatem superioris potestate divinitus concessa, uti et vinculum matrimonii rati, quod quidem negant esse juris divini. Sed in jure divino *absoluto*, eia voluntate hominis independente, ut sunt materiæ cl formai sacramentorum ac sacrificii, item præcepta fidei, spei et charitatis, nullo modo obtinet *dispensatio*, uti nec iti matrimonio consummato, quod majorem jam firmitatem halæt ex jure divino, quam alii contractus Immani : cum de voto etiam solemn) constet ex Bulla, *Ascendente Domino*, quod a jure tantum ecclesiastico firmitatem habeat.

Inst. 2. Quamvis minister *Confirmationis* ex institutione Christi debeat esse Episcopus, aliquando tamen ex dispensatione Sedis Apostolicæ is fuit simplex sacerdos; item tametsi jure divino *Eucharistia* confici nequeat, nisi in utraque specie, tamen ob necessitatem in defectu vini dispensavit interdum Pontifex, ul docent S. Axtomx.. Terrec.h., et alii apud Suarez, pnesci'lim de Ixxoi;. XIII.. quod Norvvegiso li vini penuriam concesserit in altera tantum specie consecrare; ergo.

R. *Ad* 1. Episcopus de jure divino est minister *ordinarius*, non absolute ita, ut nunquam gravibus de causis simplici presbvleru hoc ministerium

committi a Papa queat ; id quod constat ex Traditione et Conciliis, quæ dicunt Episcopum esse ministrum, non absolute, sed *ordinarium*; nulli; ergo legis divinæ relaxatio iit, sed est *exceptio* ab ipsomet Christo apposita, tantum indigens speciali Papie concessionem, quam Elues. IV. in Decr. ad Armen. improprie vocat dispensationem.

2. Negant S lahez, Vasquez et alii plures, summum Pontificem unquam dispensasse, cum de tali facto non constet authentice; imo probabilius censent, id ne posse quidem, quia per consecrationem in una tantum specie non satis aperte significaretur separatio sanguinis a corpore, ideoque nec mors Christi. Dein si in hoc dispensari queat, cur non in materia et forma aliorum sacramentorum? Demum *transmissa probabilitate* hujus sententiæ, Papa pro eo casu non tam dispensaret in jure divino, quam declararet per modum interpretationis doctrinalis præceptum naturale dictans, sacrificium, si Deo offertur, integrum ac perfectum offerendum esse, ad illum casum se non extendere : cum videri possit Deo acceptius, et hominibus esse utilius sic offerre, quam nullo modo ollerre. Verum cum res hæc sit gravissima, admodum dubxi, et contra universalem Ecclesiæ praxin, id sine decreto Pontificis neququam permittendum est; ita Suarez hic.

Inst. 3. In legem divinam cadit *interpretatio*, et frequens esse casus potest, quo alicujus præcepti divini observatio magis obsit, quam prosit; ergo et *dispensatio*.

H. I). 1. Interpretatio per *epikeiam*, quæ sit emendatio legis .V. interpretatio solum *doctrinalis* de obligatione, verbis et vario sensu legis C. hæc in præceptis etiam naturalibus affirmativis reperitur. Sunt vero præcepta positiva legis graliæ paucissima, et per se ac directe affirmativa, non negativa; proinde ad occurrendum casibus emergentibus sufficit interpretatio doctrinalis, quæ in Ecclesia pertinet ad elavem scientiæ, et legi haud nocet, neque illam relaxat. Sicut ergo nec *epikeia*, nec *dispensatio* locum habet in jure naturali, ita nec in divino, quoad præcepta ex natura rei inclusa in institutione, v. g. accedendi ad Sacramenta cum debita dispositione, ut sancta sancte tractentur, quia hujusmodi præcepta, supposita institutione, sunt juris naturalis. Idem est de institutione reipublicæ ecclesiasticæ quoad congregationem universalem, ingressum ad illam per fidem explicitam Trinitatis in baptismo, unionem sub uno capite, Christi in terris Vicario, item quoad hierarchiam speciatam tum ordinis, tum jurisdictionis spiritualis potestate, in quantum spectat ad jus divinum.

Inst. i. Multa præcepta, quamvis contenta in SS. Bibliis, hodie abolevit Ecclesia : sic cessat probibitio de *esu suffocati*, præceptum de *velatione mulierum* in templo, cessat *communio bonorum* inter fideles non religiosos, ac demum ritus *elinendi Pradatos* longe alius est, quam fuit olim v. g. in electione S. Mallhiæ; ergo Ecclesia potest immutare jus divinum.

A. .V. C. *vel I).* A. Multa præcepta Christi in Evangeliiis contenta .V. præcepta Apostolorum in eorum epistolis et Actibus Apostolorum contenta C. Quamvis enim hæc quoque afflante Spiritu S. scripta sint, idcirco non sunt divina præcepta : sicut non omnia hominum facta, quæ in SS. Bibliis recensentur, propterea approbantur. Equidem potestas legislative Apostolorum *origine* est divina, illorum tamen præcepta sunt humana, et mutatis rerum ac temporum circumstantiis mutabilia,

Inst. II. Summi Pontifices sæpe dispensarunt circa legem vere divinam, v. g. concedendo, ut *defuncti fratris uxorem frater ducat*; ergo. .1. patet ex eo, quod Ictivs II. Henrico MH. Anglia' Rogi idipsum concesserit, et Clemens Yll. postea declaraverit hanc dispensationem validam fuisse.

It. D.A. Et tale matrimonium prohibebatur lege divina veteri C. divina lege nova .Y. Equidem vetatur Levit. 18..., sed non omnia, quae illic prohibentur. pertinent ad jus natura', cum praeceptis *moralibus* quaedam ibi sunt intermixta *judicialia* : et e. 20., ubi poena' statuuntur illis, qui conjugium inter prohibitos gradus contraxerint, poenae diversitas indicat quaedam impedimenta illic recenseri necessitatis longe gravioris, quam alia : iis v. g., qui conjugium in primo consanguinitatis gradu inierint, *mors* decernitur ; de illis autem, de quibus est objectio, dicitur tantum, *absque liberis erunt*, h. e. liberi ipsis non adseribentur ; hinc ait Trid. Sess. 24. can. 3. *S/ quis dixerit, Ecclesiam non posse in nonnullis illorum* (graduum consanguinitatis et affinitatis, qui in Levitico exprimuntur) *dispensare, anathema sit.*

Inst. 6. Antiquae legis sacerdotibus licebat legem divinitus datam *interpretari* : sic 1. Reg. 21. Sacerdos Abimelech Davidi dedit *panem propositionis*, quos comedere licebat nemini, nisi sacerdotibus, et 1. Mach. 2. Judaei interpretati sunt, se ingruentibus hostibus non teneri lege quiescendi *in sabbato*; Christus autem Matth. 12. excusat factum Apostolorum die sabbati *spicas vellentium* et fricantium; ergo novae etiam legis Pontifici eadem potestas competit.

R. .Y. .1. Illic non fuit interpretatio per *epikeiam*, qua lex quodammodo emendatur, et redigitur ad casus pauciores, quam quos spectavit legislatoris intentio ; fuit ergo *interpretatio minus proprie dicta*, qua ostenditur lege, quamvis paucis generalibus verbis expressa, ne multitudine vocum et exceptionum fiat molestae prolixitatis, lege, inquam, non comprehendi certos rarus, eosque esse praeter intentionem legislatoris. Apostoli spicas vellicarunt. permittente Christo, praeterquam quod necessitas, in qua tunc versabantur, legis rigori non subjaceret.

Inst. 7. Interpretatio, seu declaratio ejusmodi non indigeret *Ecclesiae auctoritate*; ergo cum in quibusdam casibus interpretatio ab Ecclesia petitur, fit per *epikeiam*.

R. D..4. Non indiget Ecclesiae auctoritate, cum exceptio ab una lege evidens est sive per legem alteram, sive per necessitatem, cujus casum lex excipit C. quando dubia est ea exceptio .Y. Verbi divini interpretes sunt Ecclesia ; ab hac ergo quaerendum est, quousque extendatur divinarum legum sensus et obligatio, cum res *dubia* est : in *manifestis* autem, inquit I. Thom. 2. 2. q. 120. a. 1., non est opus interpretatione, sed *executione*.

80. *Dico II.* Lex evangelica durabit usque ad finem mundi.

fro. Praecepta *moralia* legis evangelicae sunt simul juris naturae; ergo nunquam abrogari possunt: *deceremonialibus* dicit Apost. ad Hebr. 7. *Christus semperpiternum habet sacerdotium*, proinde etiam sacrificium et sacramenta; hinc 1. Cor. 11. 20. dicitur *mortem Domini annuntiabitis, donec veniat*, scilicet ad iudicium, in quo, ut ait S. Thom., datur intelligi, quod hic ritus Ecclesiae non cessabit usque in finem mundi. Demum Christus ait Matth. 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*, ex quibus

verbis veritatem hanc deducit S. Al g. cp. 499. ad Ilesych. ; similia vide Luc. 1.33., Dan. 7. 14., Ps. 109. 4. etc.

Conf. Sicut lex vetus figurabat Christum venturum ut *redemptorem*, et auctorem nova legis, hujus ipsa praeparatio : ita lex nova praedicat ac promittit Christum venturum in gloria ceu *judicem* ac *remuneratorem*; atque ad hunc Christi adventum lex nova per fidem, spem et charitalem disponit. Ad hæc nulla legi evangelica? potest succedere *lex præstanlior*, quæ jamdum in hac vita hominem Deo conjungit, ipsum Dei filium offert in sacrificium, et totidem foecundissimos salutis fontes habet, quot sacramenta.

81. *Obj.* Lex mosaica est abrogata, quamvis diceretur *in æternum* permansum : quæ de regno et sacerdotio Christi *perpetuo* testatur Scriptura, exponi possunt de regno et sacerdotio *in coelis* : Lex etiam evangelica est imperfecta, quia 1. Cor. 13. dicitur : *ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus; cum autem venerit, quod perfectum est* etc. quin et Apostolos nonnulla? veritates latuerunt, cum iis dictum sit : *vestrum non est nosse tempora vel momenta* etc.; ergo si lex mosaica non duravit perpetuo, nec evangelica ad finem mundi perseverabit.

R. *Ad 1.* Lex mosaica erat *imperfecta*, a lege Christi perficienda, hac vero nova lege Christi nulla dari potest lex perfectior: deinde promittebatur in lege veteri Doctor ac Legislator alter, cui auscultare ac parere lex jubebat, Dent. 18. In nova lege illis, qui post Christum venturi sunt, a Christo diversa praedicantes, tauquam a pseudo-prophetis in antecessum detrahitur fides, Matth. 24., et dicitur anathema, ad Gal. 1.

Ad 2. Quæ a nobis adducta sunt, intelligi debent de regno et sacerdotio Christi in coelis quoad excellentiam et plenum fructum : in terris autem quoad exercitium. Regnum Christi in terris praedictum fuit tauquam æternum, tum alibi, tum Ps. 71. ; idcirco maxime Christus juxta Patrum interpretationem dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, quia legis novæ sacrificium in speciebus panis et vini offertur, sicut in pane et vino erat sacrificium Melchisedech : atqui jurejurando affirmat Deus, Christum esse sacerdotem in aeternum secundum ordinem Melchisedech; ergo.

Ad 3. D. A. Lex evangelica *imperfecta* est comparate ad statum patriae C. ad statum viæ .Y. Comparat Apostolus cum viæ statu statum patriae... *videndis nunc per speculum in aenigmate*, ait, *tunc autem facie ad faciem*. Tametsi vero multiplex veritas Apostolos latuit, quæ ad salutem, et religionis institutionem nihil conducebat; tamen post acceptum in Pentecoste Spiritus S. donum, quod ipsis Act. 1. promittitur, nullam ignorarunt earum veritatum, quæ ad salutem hominum, atque Ecclesiæ institutionem vel utiles, vel necessariae erant,

CAPUT III.

OF. LEGE POSITIVA HUMANA.

ARTICULUS I.

De Potestate legislative humana generatim.

82. *Nola* 1. Sicut prater legem divinam ad gubernandam rite Ecclesiam necessario in terris a Christo relictas fuit potestas ferendi leges ecclesiasticas : ita prater legem naturalem ad ordinandam rite rempublicam profanam necessaria est potestas ferendi leges civiles; de utraque distinctius agendum, et quidem contra Wickletum, Huss, Luther., Calvinum et horum assecclas, qui potestatem *ecclesiasticam*, item contra Waldenses et Anabaptistas, qui potestatem etiam *politicam* proterve calumniantur.

Definitur autem *lex humana*, ordinatio rationis a potestate humana legitima ad bonum commune promulgata : si ad bonum spirituale ac supernatande, dicitur *ecclesiastica*, si ad politicum ac naturale bonum ordinatur, *lex civilis* dicitur.

Dividitur universim in *scriptam*, seu litteris consignatam, ut sunt Rescripta, et in *non scriptam* sola voce vel usu introductam, qualis est Consuetudo : in *imperativam*, quæ præcipit vel prohibet aliquid, etque vel affirmativa vel negativa, et in *permissivam*, quæ actum præcise tolerat, si non sit malus, vel poenam dissimulat, si malus sit ; multi tamen negant dari legem seu jus *proprie* permissivum, cum permissio non sit lex, sed silentium legis, obligatio autem, quæ in aliis oritur, ne te impendant in usu libertatis tuæ circa rem permissam, oriatur ex lege naturali negativa : in *favorabilem*, quæ primario prodest aliquibus, licet aliis secundo fortassis noceat, v. g. leges de dote, causa pia, percussione clerici : et in *odiosam*, quæ primario intendit incommodum seu poenam, quamvis redundet in bonum commune, v. g. leges tributorum et vectigalium ; odia vero restringenda et favores ampliandi sunt, Reg. 13. de R. J., et in dubio lex censenda est favorabilis, quia de Principe beneficium potius, quam odium est præsumendum : in *pure præceptivam*, *pure poenalem* et *mixtam* : in *prohibentem* tantum et in *irritantem*, de quibus deinceps : demum in *publicam* et *privatam*, quarum hæc in privatorum, illa in bonum communis vergit.

II. Triplex hic occurrit quæstio: 1*. siue lex humana ipsa duntaxat lex naturalis magis evoluta, id quod nonnulli recentiores autumant? 2*. an potestas legislativa inferat *inequalitatem hominum* legi naturæ aut gratiæ repugnantem, quam hæretici ex ea inferri criminabantur? 3*. utrum ferendarum legum humanarum potestas etiam in *improbis* perseveret, contra Wickletum et Joannem Huss, qui eam solis fidelibus et justis mittebant?

83. *Dico I.* Lex humana, sive ecclesiastica, sive civilis, non est lex *mere* naturalis applicata.

Prob. P.pars. Vera Religio, cui observandæ ac propaganda; deserviunt leges ecclesiasticæ, est supernaturalis quoad pleraque tum credenda, tum agenda; ergo imprimis *vera religio* non est ipsa lex naturalis magis evoluta. Deinde *præcepta Ecclesiæ*, quamvis jus divinum hinc inde ad certum tempus, aliamve circumstantiam determinant et applicent, propterea non dicuntur præcepta divina, quod constat in præcepto confessionis annuæ; ergo multo minus præcepta naturæ sunt.

Prob. 2. pars.* Lex civilis debet ac potest esse conformis juri naturæ, si sit *honestæ*, h. e. non repugnans rectæ rationi, *justæ*, h. e. spectato tunc, agente et forma legis honeste lata, *utilis*, h. e. quæ pro tempore, quo fertur et obligat, prudenter profutura, nec certo obfutura cognoscitur, quin propter hanc conformitatem cum lege naturæ dicatur ipsa lex naturæ; vel certe cum lex naturæ sit *immutabilis*, et ratio naturalis passim *obvia*, lex nulla civilis unquam a jure canonico aboleri aut corrigi, neque Doctores maximi in assignanda legum ratione tantopere a se invicem dissidere potuissent. *Conf.* Lex naturæ et lex humana inter se differunt quoad originem, objectum, subjectum et finem; vide dicta *de jure gentium* num. 37; ergo.

84. *Dico II.* Potestas legislative humana non repugnat *libertati* hominum, seu naturali, seu christianæ.

Prob. Ia. pars. Homo, cum jus naturæ nec prohibeat subjectionem, nec præcipiat libertatem, utpote ad naturæ finem non determinate necessariam, nascitur saltem subjicibilis : homo ceu animal natura sociale nascitur propensus ad civilem societatem : homo, quæ provida Dei ordinatio est ad conciliandam inter homines pacem et charitatem, maxime indiget humana societate ad congruam hujus vilæ conservationem; ergo actu subjici potest, et non esse liberum juri naturæ haud repugnat. *Prob. C.* Quam parum communitas sine pace et justitia, tam parum pax et justitia sine gubernatore, qui potestate præceptiva et coactiva polleat, conservari potest, prout testantur Scriptura S. Prov. 11. 14. *ubi non est gubernator, populus corrumpet*, S. Aug. et I. Thom., Philosophus, et ipsi adeo Ethnici: cum talis communitas esset corpus sine capite, navis sine rectore, exercitus sine duce; ergo inæqualitas hominum qua imperantium, qua subditorum adeo non est adversa juri naturæ, ut sicut in statu *conjugali* superioritas mariti, et potestas patria parentis ex jure naturæ oritur, illa saltem in statu *herili* et *civili* inæqualitas juri naturæ sit consentanea.

Prob. 2. pars.* Libertas Christiana est libera servitus, *libera*, quia ex amore et charitate potius, quam ex timore servili, at *servitus* tamen, quia potestatibus sublimioribus subdita propter Deum, cum non sit potestas, nisi a solo Deo; quamvis ergo eximat fideles vel a jugo legis mosaicæ, vel a timore servili, neutiquam vero a justo hominum imperio, divinitus concesso una cum coactione ad vindicanda mala contra pacem, justitiam, aliasque virtutes commissa : vide num. G9. de *lege evangelica*.

Conf. Christus Luc. 20. et Matth. 22. docens : *reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo*; item jubens Matth. 17. pro se et Petro tributum reddi, verbo et facto confutavit errorem *Judæ Galilæi*, qui

teste S. Hier. Christo et Apostolis eoævus multis persuaserat, nullum debere Dominum vocari præter solum Deum, et eos, qui ad templum decimas deferrent, Cæsari tributum non reddere. Idipsum docent Apostolorum principes, Petrus ep. 1. c. 2. v. 13., Paulus ad Itoni. 13. I.; item SS. PP., Iren., Justin., Aug., etc.; ergo regimen humanum non repugnat chrislianæ libertati, quam potius juvat, et cujus defectum supplet per coactionem.

85. *Obj.* Homo natura *Uber* est, nec cuiquam, nisi creatori obnoxius; ergo potestas imponendi leges repugnat ordini naturæ.

Conf. Principatus inter homines ex peccato ortus et per tyrannidem introductus est, uti de Nemrod Gen. 10. 8. dicitur: *ipse capit esse potens in terra... Fuit autem principium regni ejus Babylon* : et de Alexandro ait Lucanus, fuisse felicem terrarum prædonem ; ergo legitima non est Princeipum potestas.

R. Homo natura *Uber* est, sicut bona olim natura erant *communia* ; at sicut divisio bonorum non repugnat juri naturæ, ita nec subjectio hominum, quia sicut communio bonorum non determinate requiritur ad felicitatem naturæ, ita nec libertas hominum; neutra ergo est jure naturæ praecepta. Quin hoc ipso, quod homo vivere velit vitam socialem, ceu membrum societatis subditur ejusdem capiti ac rectori, qui ex officio intendit bonum communitatis : fere sicut uxor marito, filius patri, supposita generatione vel pacto conjugali, subjicitur.

.Id *Conf. D. A.* Principatus ex peccato ortus est quoad vim directivam A', nam inter Angelos etiam ordo aliquis et principatus est, fuissetque inter homines in statu innocentiae aliqua superioritas directiva. Quoad vim coercitivam *Tr.* quia ne hæc quidem in peccato fundatur, quamvis pro exercitii sui necessitate præsupponat aliquam deordinationem. Cæterum potestas regia *per se* nec est a tyrannide, neque cum tyrannide, ut videre licet in Israelitarum Regeibus. et ante istos in Melchisedech, Job, Abraham et aliis; ab auctoritate paterna initium duxisse videtur regia paternæ tunc simillima. Equidem per vim et injuriam primus vicinas ditiones invasisse dicitur Nemrod, cujus ambitionem multi exinde sunt imitati; verum ea cupiditas et iniquitas est ex abusu regiae dignitatis, ad intrinsecam ejus rationem non pertinens.

Inst. 1. S. Aug. L. 19. de Civ. expendens illa verba Gen. 1. *faciamus hominem... ut præsit piscibus maris, volatilibus caeli, bestiis terree...* rationalem factum ad imaginem sui, inquit, noluit Deus nisi irrationalibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori. Greg. M. L. 21. Moral, c. 10. docet, homines cunctos natura æqualiter genitos, diversitatem accepisse ex vitio; ergo contra creatoris voluntatem ipsamque naturam est suprema auctoritas.

II. -V. C. Nam 1º. S. Auc. non loquitur de potestate Princeipum in subditos, sed de dominorum in servos dominatu; *conditio servitutis*, inquit, *jure intelligitur imposita peccatori*. Deinde novit hunc dominatum esse contra creatoris voluntatem supposito peccato, sed tantum contra primam ejus intentionem ante peccatum ; addit quidem, homines magis *pastores pecorum*, quam *reges hominum* fuisse constitutos, ut hinc insinuaret Deus, quid ordo postulare creaturarum, et quid etiam meritum exigeret peccatorum : verum non agit de dignitate regia, sed de illius abusu, quo principes quidam sub-

(litos suos Instar mancipiorum habent, contra quem abusum L. δ. c. 12. dixerat : *Ἄλλτ dicitur a regendo et consulendo, non a regnando et dominando.*

2e. S. Gieg. vel de eodem abusu loquitur, cum ibidem dicat : *nam contra naturam superbire est, ab mqualibus* (natura ct specie humana) *telle, timeri*; aut intelligit principatum non simpliciter cum vi dirigendi, sed adjuncto terrore et vi cogendi, quam peccatum efficit necessariam.

Inst. 2. Regnare et leges ferre, solius Dei est, 1, Cor. 8. G. unus Dominus, Jacob. 4. unus est enim legislator et iudex; hinc Oseæ 8. 4. dicitur: ipsi regnaverunt, et non ex me : principes extiterunt, et non cognovi cos; ergo nulla est inter homines regnandi potestas nec participata, quia 1. Cor. 7.23. ait Apost., pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

li. 1°. I). J. Regnare cum suprema et independent! potestate C. cum potestate divinæ subdita N. Dei solius est, regnare legesque condere potestate sibi propria et essentiali a nemine accepta, nemini obnoxia; is primi textus est sensus, idem et secundi, statim enim additur : *qui potest perdere et liberare*, in æternum scilicet. Praeterea τὸ *unus* non tam singularitatem, quam identitatem judicis ac legislatoris significat, ad excludenda temeraria hominum judicia; unde subditur: *tu autem quis es, qui judicas fratrem tuum?* Oseas loquitur de Regibus Israel præter voluntatem Dei introductis, quos sibi populus contra primam Dei institutionem per rebellionem constituerat: vel τὸ *non regnare ex Deo*, idem est, ac non regnare secundum voluntatem Dei, aut non ex ordinatione Dei, sed ex mera p'ermessione, quæ quidem de omnibus tyrannis, Regibus iniquis, aut ineptis ad regnandum applicari possunt: vol denique increpantur Reges Israel, quod regia potestate abuterentur ad populum avertendum a Deo ad idola, hoc quippe est *regnare non ex Deo*, et statim additur: *argentum suum et aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent.*

R. 2°. .V. C. Nam Apostolus 1. c. jubet, homines sub alterius potestate constitutos non hominibus propter homines, sed inhominibus Christo servire qui tanto nos pretio redemit, ac sibi mancipavit : aut eos, qui libertate fruuntur, deterret ab ea cuiquam obstringenda propter salutis pericula et impedimenta, quae praesertim id aetatis ex conditione servitutis nascebantur.

86. *Dico III.* Potestas legislative seu politica seu ecclesiastica perseverat etiam in *improbis*.

Prob. 1. pars.* Apostolus ad Rom. 13. jubet obtemperare hominibus in potestate constitutis, qui tunc temporis erant infideles : talibus etiam in Christianos saevientibus parebant summa religione Christiani in omnibus, quæ divinæ legi non adversarentur. Similiter in antiqua lege Regibus a morum atque etiam a fidei rectitudine deflectentibus sua permanebat auctoritas; et ante datam legem Joseph Gen. 47. Pharaoxi idolorum cultori terras Ægypti fecit tributarias; ergo.

Conf. Bono publico et communi capitaliter repugnat, ut potestas illa pendente fide vel moribus Princeipum, quia cum alterius mens et animus nemini pateat, vix ullum valere præceptum constaret, si illorum validitas ex legislatoris fide ac moribus suspensa esset.

Prob. 2. pars.* Ecclesiasticam potestatem quæcumque Scripturæ loca adstruunt, eam sine ulla exceptione, sine apposita probitatis conditione slab-

limit; ergo liæc non est apponenda, Proô. C. Restrīgenda non sunt sacri textus testimonia, quæ restringi non postulat vel auctoritas, vel manifesta ratio, neque etiam aut alia Scripturæ loca, aut Traditio, aut Ecclesiæ praxis vel definitio significat esse restringenda; quin potius restrictioni huic adversantur; ergo potestas ecclesiastica talis non est, quæ nequeat in improbis permanere, aut per improbos rite valideque exerceri : non enim e re Ecclesiæ est, ut Pastorum auctoritas per improbitatem ipsorum extinguatur, tum quia regimen ejus non foret satis conspicuum, tum quia spernendarum Ecclesiæ legum frequens praetextus occurreret.

Conf. Matth. 23. ait Christus : Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei; omnia ergo, quaecumque dixerint vobis, servate, et facite; secundum opera vero eorum nolite facere : dicunt enim, et non faciunt ; ergo cathedra, h. e. docendi et præcipiendi auctoritas non minuitur per improbitatem insidentium cathedrae. Quamvis autem de antiquae legis Pontificibus ac ministris sermo sit; ea tamen quoad nostros ratio valet. Adde censuram hujus articuli, qui est Wickliffi <5., et a Constantiensi Synodo Sess. 8. reprobatus : Xullus est Dominus civilis, nullus Praelatus, nullus Episcopus, dum est in peccato mortali.*

Ⲛⲁⲓ Eccli. 10- dicitur: *regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias*; ergo mali Principes amittunt potestatem politicam; imo non p«»test Deus hanc improbis potestatem tribuere, tum quia sunt inimici Dei, tum ne abusum potestatis approbare videatur: propterea Sa il ut malus evasit, a Deo reprobatus est, i. Reg. 13.; ergo carent potestate, quæ non est nisi a Deo.

R. .V. C. Nam l®. textus citati sensus est, divinam efficere providentiam, ut contra injustos dominatores ingruant hostes, qui devictos regno ejiciant. 2°. Deus etiam inimicos suos muneribus et donis afficit, Matth. ii. 40. *solem suum oriri facit super bonos et malos* etc. 3°. Improbi etiam potestate sua recte uti possunt, eaque non conceditur a Deo, ut illa abutantur, sed ob fines dignos sapientia, bonitate ac justitia divina. Demum a Sa l l e non valet argumentum ad cæteros, tum quia Sa il fuerat a Deo proxime Rex electus, non ita cæteri: tum quia Sa il etiam diu, postquam factus fuit improbus, regnare perstitit: tum quia nisi Deus ita expresse statuisset, licuisset nemini Sa u l is auctoritati propter ejus improbitatem se subducere, atque ipse Da v i d divinitus illi designatus successor aggressus non est cum throno deturbare.

Inst. 1. Quip sunt, a Deo ordinata sunt, ad Rom. 13. ; ergo impiorum potestas non est a Deo: unde Apostolus obsequium erga tales Principes solum commendat, vel ut evitentur majora incommoda, vel tanquam aliquid perfectius, non vero illud imperat.

R. Ad 1. Ea lex, quam nonnulli afferunt, nec Vulgatæ, nec græcis Codicibus consonat, utrobique sequitur: *quæ enim sunt (potestates) a Deo ordinati? sunt*; ita legendum esse palet turn ex serie, *itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*, tum ex circumstantiis temporum in quibus ea jubebat Apostolus, cum scilicet Principes et Magistratus essent infideles. Itaque non a vita Principum inordinata, sed a Deo pendet Principum potestas, in qua nihil inordinatum.

Ad2. A. A. I traque interpretatio evertitur, turn per contextum : *necessi-*

hitv irjitur siibtliii estote, infert Apostolus, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; turn Christianorum praxi, qui persecutionum tempore facile potuissent in Principes Religionis hostes rebellare, stragemque imperio inferre, ut testantur Tertull. Apolog. c. 33., et S. Greg. Naz. orat. 3. in Julian. Apost.

Inst. 2. S. Aug. L. 19. de Civ. c. 21. negat apud infideles posse esse justitiam, jura, verum populum aut rempublicam; ergo per infidelitatem amittitur suprema potestas: hæc enim improborum potestas bono communi nequaquam conducit.

H. A. C. Nam 1°. S. Doctor, ut sæpe alias, intelligit veram justitiam, vera jura ea, quæ ad æternam vitam perducant, uti L. 4. con. Julian, c. 3. — 2°, Multo minus bono communi conducit, ul ex privata Principis probitate ac tunc pendente suprema potestas: cui enim perduto civi ac novarum rerum cupido non promptum sit, hoc vel illud Principis vilium suæ perduellioni prætexere?

Inst. 3. Potestas ecclesiastica est supernaturalis; ergo in improbis non perseverat: est ad regendam Christi sponsam; ergo inimicis Christi ea non conceditur: est in ædificationem, sed in improbis potius foret ad destructionem; ergo per improbitatem ea deperditur.

R. V. C. Tum quia supernaturalia dona illa, quæ vocantur gratis data, h. c. quæ sunt in aliorum magis quam habentis utilitatem, non amittuntur per peccatum; ejusmodi autem donum est potestas ecclesiastica: tum quia Christus in utilitatem suorum etiam inimico uti potest: tum quia malus etiam legislator potest commissa sibi potestate non abuti; certior autem foret perniciēs, si justa etiam peccatorum imperia detrectare licitum esset. Non tamen negandum, quin probis et justis *convenientius* conferatur ecclesiastica jurisdictio, cum res integra est.

Inst. 4. Saltem per hæresin aut infidelitatem amittitur ecclesiastica potestas; ergo.

R. 1. De hæresi vel infidelitate *more interna* hoc dici non potest ob easdem rationes, quæ probant potestatem illam non amitti per quodeumque aliud mortiferum peccatum. 2. Si hæresis vel infidelitas *externa* quidem sit, sed *occulta* maneat, probabilius quoque est, non propterea jurisdictionem amitti; equidem in excommunicationem incurrit, at postulat tamen bonum Ecclesiæ, ut, quamdiu *occulta* manet hæresis, censuræ hujus suspendatur effectus quantum ad jurisdictionis amissionem: nisi dicere malis, ipsam interire jurisdictionem, valere tamen illius actus, eo quod Ecclesia illam ad actus ejusmodi transeunter conferat, aut suppleat ejus defectum, quod nonnulli asserunt. 3. Si hæresis vel infidelitas fuerit non tantum externa, sed *manifesta* etiam, v. g. in Episcopo, iterum distinguendum videtur: aut enim is toleratur, aut non toleratur: si *secundum*, jurisdictione spoliatur saltem vi excommunicationis huic crimini annexæ: si *primum*, vel ex tacito Ecclesiæ consensu suspensus remanet excommunicationis effectus quoad jurisdictionis privationem, vel certe jurisdictionis defectus ab Ecclesia suppletur saltem quoad acta ex jurisdictione pendentia, quæ cedunt in gregis innocui commodum et favorem. Alterutrum fieri videtur exposcere pietas Ecclesiæ et fidelium, quibus non aliter prælicitur pastor, necessitas longe præpollens ratione,

quæ adduxit Ecclesiam, iit in Constantiensi Concilio permetteret communi* cationem cum excommunicatis non *denuntiatis*.

Inst. 5. Fides est fundamentum spiritualis ædificii ; ergo et spiritualis potestatis : atque ideo negant SS. PP., hæreticis esse posse in Ecclesia jurisdictionem: S. Cyprianus. ep. ad Magnum ait: *Dicimus omnes omnino hærellicos et schismaticos nihil habere potestatis ac juris*: S. Coelestius. 1. ep. ad clerum et populum Constantinopolitanum, inquit : *S7 quis ab Episcopo Xcslorio, aut ab aliis, qui eum sequuntur, ex quo talia prædicare cæperunt, vel excommunicatus est, vel exutus, seu antistitis seu clerici dignitate, hunc in nostra communionem et durasse et durare manifestum est, nec judicamus cum renrJun: : quia non poterat quemquam remove ejus sententia, qui se jam præbuerat ipse removendum ; quæ verba tanquam regulam ab Apostolica Sede sancitam refert Nicolaus 1. ep. 7. ad Mich. Imp. ; ergo invalidi sunt hæreticorum actus juridici.*

R. .id 1. D. .i. Fides est fundamentum spiritualis ædificii, h. e. interno* justitiæ ac donorum, quæ illam comitantur C. h. e. donorum et gratiarum, quæ per se spectant ad salutem cæteronim .V. ad hæc enim seu recipienda seu retinenda sufficere potest baptismi character.

.Id 2. D. .i. SS. Patres negant jurisdictionem posse competere hæreticis ab Ecclesia rescissis C. in Ecclesia adhuc aliqua ex parte haerentibus, ut sunt hæretici occulti, atque etiam publici, sed tolerati .V. Nihil contra probant allati textus: S. Cyprianus. loquitur de hæreticis et schismaticis in separata secta constitutis, eoque argumento utitur ad firmandam suam opinionem de illis iterum baptizandis, cum redeunt ad Ecclesiam : S. Coelestius, pronuntiat quidem. invalidos fuisse jurisdictionis actus a Nestorio ejusque sequacibus tentatos; sed 1°. non loquitur de actibus illis, qui erant in gregis commodum et favorem, sed de iis tantum qui erant a coactiva potestate: 2°. declarat tempus, ex quo cæperunt irriti esse actus isti, non esse illud, quo eorum auctores male de fide senserunt, sed illud, quo perversa sensa *prædicare* cæperunt, quod manifestationem hæresis indicat.

ARTICULUS II.

DE POTESTATE LEGISLATIVA CIVILI.

88. *Dico.* Princeps politicus, aut qui in republica gaudet suprema auctoritate, habet potestatem ferendi leges civiles ac politicas.

Prob. 1. ex Script. Prov. 8. *per me Reges regnant, et legum conditores justa decernunt ; Matth. 22. Christus de tributis ex Principis lege pendendis, redite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari ; ad Rom. 13. Apostolus, omnis anima, inquit, potestatibus sublimioribus subdita sit : non est enim potestas, nisi a D^r, quo? autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt; ergo Principum. seu supremæ in republica auctoritatis potestas a Deo manat, atque ad sanciendas leges extenditur.*

Prob. II. Ex Traditione. S. Jostix. ApoL t. ad Antonin, Imp. *vectigalia sane, ait, et collationes eis, qui a vobis ordinati sunt, exactoribus præ omnibus ubique oïerre contendimus, quemadmodum a Christo sumus instituti.*

Tertull. in apologet., Orig. L. 1. et 9. cont. Celsum, cæterique Christiani Religionis defensores ipsos ejusdem Religionis hostes ac persecutores appellant ceu testes constanti et alacritatis fidelium in legibus ejusmodi observandis.

Prob. III. Ex ratione. In omni perfecta societate necesse est, supremam esse illius gubernandæ potestatem, sive in uno positam, sive in pluribus : atqui unus ex actibus potestatis illius maxime necessariis est legum latio ; ergo necesse est, in societate perfecta esse legiferam potestatem. *Maj.* evidens est ex natura societatis ; *min.* quoque ex dictis exploratam habet veritatem. Hæc vero potestas perseverat in Christianis Principibus : namque Principes, cum se ad Christum adjunxerunt, eo, quo antea gaudebant, jure non sunt spoliati : tum quia id minime æquum fuerit, cum potius reverentia et obsequio digniores per accessum ad fidem evaserint, juxta illud 1. Tim. 6. *qui fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt, sed magis serviant, quia fideles sunt et dilecti* : tum quia vehementer id obfuisset propagandæ fidei : tum quia inter Christianos perseverat potestatis istius necessitas, uti etiam observat Alg. L. 19. de Civ. c. 17. *politici regiminis finis est pax et concordia in rebus ad mortalem vitam pertinentibus, quæ pax etiam Christianis hanc vitam agentibus est necessaria.*

89. *Obj. I.* Potestas legifera civilis vel est in *singulis*, vel est in *communitate* ; non 1um. quia singuli non sunt caeteris superiores, nec quisquam ex natura rei habet jus imperandi : non 2um. alioqui leges ab universis ferrentur, quod inauditum est ; ad hæc communitas neque a scipsa id juris habet, neque a Deo concessum legitur ; ergo nullatenus est in omnibus ea auctoritas.

R. *N.m. quoad 2. part.* Homines ad socialem vitam a Deo conditi sunt ; vitæ autem societas nec commoda, nec justa, nec firma permanebit, nisi in unum finem et in unum corpus politicum conveniat frequens hominum multitudo : in ea multitudine non ordo, non concordia vigebit, nec finis communis obtinebitur, quin eidem regimini legibusque iisdem parcatur ; ergo ex rei natura in communitate residet legifera potestas. Quia tamen hæc ab universa multitudine exerceri vix potest, ex communi consensu transfertur in aliquem unum, aut in aliquos vel plures vel pauciores pro modo ac specie regiminis, quod eligere placuerit ; hinc

R. *Ad 1. A. seq.* Leges erunt proxime a Principe vel a Magistratu, in quem translata fuerit summa potestas.

Ad 2. seq. Ea potestas est ab auctore naturæ Deo, quatenus hominem fecit sociabilem, et societatem ipsam constitutam sequitur ex natura rei potestas ejusmodi ; nec est necesse usquam scriptum esse, quod a natura ipsa dicitur.

Inst. 1. Sequitur, eam potestatem derivari *ex consensu singulorum*, qui in societatem conveniunt ; sed hoc repugnat Apostolo ad Rom. 13... *non est potestas, nisi a Deo* ; repugnat et *rationi*, quia ab hominibus nequit esse auctoritas ulciscendi privatorum injurias, obligandi in conscientia, pœnis ipsaque morte mulctandi ; ergo.

R. *A'. seq.* Equidem supponitur libera hominum potestas, qua in unam corporis politici compagem coeant ; al constitutæ societati ex natura rei adhaeret legum ferendarum potestas, per hoc ipsum a Deo proveniens, quod homines Deus ad societatem aptos condiderit, ad eum iere modum, quo

matrimonium non inilur, nisi ex conjugis utriusque consensu, quo semel emisso ex natura rei divinaque voluntate talis existit vinculi tinnitas, que humana auctoritate resolvi non potest.

Inst. i. Juxta hanc expositionem dicendum erit, communitatem nunquam suprema et legifera potestate spoliari posse : ab hominibus esse regiam dignitatem, non a Deo, et communitatem esse superiorem Rege : atqui *prinium* adversatur experientia?, et *secundum* Scripturæ; ergo.

R. *Ad* 1. *.V. seq.* Potest enim communitas seipsam exuere illa potestate, et sui regendæ arbitrium transferre in alterum, sive per electionem capitis alicujus, aut in tempus, aut in perpetuum, sive per spontaneam accessionem ad majus aliquod imperium, cujus legibus tanquam para regi ac vivere incipiat; potest item in poenam alicujus delicti v. g. injuste suscepti belli, ea potestate privari victoris arbitrio, et tunc censetur virtualiter consensisse in sui juris translationem, cum sese exposuit periculo eorum, quæ nata sunt sequi ex bello injuste suscepto.

Ad 2. *.V. seq.* Nam potestas, quæ conceditur Regi, secundum se est a Deo *mediate* {*proxime* autem, ubi Deus ipse Regem constituit, uti apud Israelites) quia sunt a Deo tum *natura*, quæ inclinatur homines ad societatem, tum *recta ratio*, quæ persuasit efficere Principem vel Magistratum reipublicæ, a quo regatur. Quamvis ergo hominum fuerit, supremam auctoritatem sub hac vel illa forma determinare, et in hunc vel illum transferre; tamen posito eorum consensu is, in quem translata est, fit communitate superior, sicut homo fit homine superior, si hic illi in servum se venumdedit.

90. *Obj. II.* Saltem Magistratus aut Principis arbitrium sine legibus erit sufficiens ad communitatem continendam ; ergo necesse non est ejus auctoritati legiferam annecti potestatem.

R. *.V. J.* Societas hominum *perse* diu constare nequit sine legibus, licet ex accidenti ob Principis alicujus virtutem et sapientiam ac populi exiguitatem id aliquando contigerit, uti de primis Regnis cogitari potest, et Livius L. 3. testatur de initiis reipublicæ Romanæ: quapropter legislatio, ut per se necessaria, regiae ant supremæ auctoritati annexa est.

Inst. Invigilant Principes *naturalium legum* observationi, et florebit respublica: ergo positivis legibus, earumque ferendarum potestate opus non est.

R. *.V. d.* 1º. Quia in applicandis aut conciliandis nonnullis naturæ legibus occurrunt interdum difficultates, quæ positivarum duntaxat legum determinatione tolli potest : sic oportuit definiri tempus, intra quod ii, qui rei ab altero possessa* dominos se contenderint, possent sibi jus titulis certisve argumentis demonstratum vindicare, et ultra quod bonæ fidei possessores pacifica possessione non possent exturbari : ne fieret aut contra eam naturæ legem, quæ vetat rei dominum invitum, aut sine justa causa spoliari; aut contra alteram, quæ prohibet, ne bonæ fidei possessores possent in infinitum de jure diuturna et pacifica possessione, atque nullus litium sit finis.

2º. Quia sunt quidam usus communi bono valde conducibiles, qui ad naturæ legem non pertinent, ut feuda, census annui et similia, quæ humanis legibus dirigi necesse fuit.

3º. Quia lege naturæ nullæ temporales poenæ sceleribus decernuntur, quibus tamen solis improbi solent coerceri.

91. *Observe.* In Imperio Romano-Germanico leges universales civiles fert Imperator cum consensu statuum : Status imperii etiam soli condunt leges seu statuta particularia pro suis territoriis; hinc jus civile dividitur in publicum et privatum.

Jus civile publicum de causis publicis ad publicam utilitatem directo, principaliter et immediate est constitutum : concernit sacra, sacerdotes et magistratus : continetur *recentius* saltem *Aurea* /*Julia* de electione Imperatoris et juribus Electorum ; *Pace publica profana* a Maximil. I. an. 1495. stabilita, et a successoribus renovata pro tranquillitate publica, atque indemnitate Statuum ac subditorum Imperii ; *Ordinatione cameræ et judicii imperialis aulici*, potissimum erecta ad justitiam Statibus ac subditis Imperii administrandis controversiis a tribunali inferiore non decisis; *Pace religiosa* et Osnabrugo-Monasteriensi ; *Capitulatione cæsarea* seu conventionem, qua Imperator electus ante inaugurationis solemnias certas conditiones sibi propositas acceptat juratus; *Recessibus imperii*, sive Decretis comitialibus, quæ sub finem comitiorum a Statibus et Imperatore concluduntur. Legibus hujusmodi publicis omnes Status imperii ac subditi obligantur, etiam Principes ecclesiastici, qui ob acceptas ab Imperatore in fetidum integras provincias vasalli sunt. Atque ex his videtur Imperium nostrum habere formam Monarchia* certis pactis et receptis usibus temperata*.

Jus civile privatum auctoritate Principis secularis conditum, ad singulorum civium utilitatem temporalem immediate, principaliter ac directe ordiatur. Plura de jure civili vide in *Tr. de Princip. Theol.* num. 210. et apud J.C. tos.

ARTICULUS III.

DE POTESTATE LEGISLATIVE ECCLESIASTICA.

92. *Nota.* Potestas vere legislativa dicit potestatem tum *preeeplivam*, h. e. imponendi obligationem et obedientiæ necessitatem, *Ium coactivam* in violatores legum etiam invitos : nam sine hac illa nec utilis, nec salis efficax, imo futilis esset gubernatio; unde Philosophus L. 10. *Ethic*, c. 9. docet: *lex est sermo ab aliqua prudentia ac mente profectus, vim habens cogendi.* Potestas jurisdictionis ecclesiastica? alia est pro foro interno v. g. poenitentiae, alia pro foro externo ad gubernandam Ecclesiam, seu corpus Christi mysticum astatu politico contradistinctum ; de hac duntaxat quaestio est, et quidem dogmatica contra hærellicos : nam praeter Aërium, Waldenses etiam, Wicleff, Hess, Lutherus, Anabaptistæ, Trinitarius, Melancton, Calvinus, Marsilius Pidlams etc. denegarunt Christi Ecclesiæ potestatem ferendi leges, quæ fideles obligent in conscientia, idcirco ah Ecclesia iu variis Conciliis damnati. Lutherus adeo totum jus canonicum publice combussit : Calvinus Pontificem et Episcopos dixit esse tyrannos et carnifices conscientiarum : Marsilius docens jejunia Ecclesiæ non esse servanda, negat omnem aliam potestatem, quam prædicandi et administrandi sacramenta, a Christo concessam Ecclesiæ, vultque clericos et Prælatos Ecclesiæ jurisdictioni Principum quoad omnia subjectos. In Galliis nonnulli innovarunt eundem errorem, quem itidem secutus in Anglia Henricus VIII. edito libro potestatem ecclesiasticam

confudit cum civili, et se ipsum Ecclesiae Anglicanae summum Pontificem objecit. Illyricis auctoritatem ecclesiasticam ministris et populo, Calixtus cœtui seniorum, Brentus Principibus secularibus adjudicat, Episcopos inter mancipia Magnatum abjiciens; contra hos

93. *Dico L* Dalur in Ecclesia vera potestas *praeceptiva*.

Prob. I. Ex Scriptura. Datur in Ecclesia potestas regendi fideles, quia quod Christus Petro promiserat Matth. 16.19. *Tibi dabo claves regni caelorum, et quodcumque ligaveris* etc., implexit Joan. 21.17. dicens : *Pasce oves meas*; et quæ Apostolis facta promissio Matth. 18. 18. *Quacumque alligaveritis super terram* etc., impleta est Joan. 20.21. *Sicut misit me Pater, et ego mitto* etc.; ergo datur etiam in Ecclesia potestas *praeceptiva*, qua regantur fideles.

Prob. Cons. 10. Scriptura eodem nomine *Rectorum et Pastorum* compellat Ecclesiae Praelatos, quo Roges et Principes : *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei*, 1. Petr. 5. 2. *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*, Act. 20. 28. 2°. Apostoli et successores Apostolorum eandem a Christo, cui *data est omnis potestas in calo et in terra*, ad Ephes. 6.20. potestatem participant, quia ejus legati 2. Cor. 8. 20.. quibus dixit, *sicut misit me Pater, et ego mitto vos*, item quia se futurum cum illis promisit *usque ad consummationem seculi*, ac demum quia necessario in terris relinquenda erat hæc potestas pro regno Christi spirituali, quod Luc. 1. 32. prodicebatur æternum. 30. Quia Apostoli hanc potestatem sæpius exercuerunt: *Scitis, qua praecepta dederim vobis* 1. Thess. 1. 2., *Praecipio tibi coram Domino* 1. Tim. 0. 13., et quidem cum obligatione obediendi, *Obedite praepositis vestris et subjacete eis : ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*, ad Hebr. 13. 17.. item 2. Thess. 3. 14.

Prob. II. Ex Traditione. Inanimis Patrum consensus testatur, plura ab Apostolis lata fuisse praecepta, et nonnulla durare adhuc in Ecclesia, v. g. de uon ordinandis bigamis in Episcopos, de jejuniis sumendæ Eucharistia) promittendo, de Sabbato et Paschale die dominica celebrando etc. Deinde Ecclesia eandem potestatem tribus primis seculis exercuit, prout editi canones demonstrant. Ad hæc vix ullum est *Concilium*, quod non praecepta vel interdicta decreverit, quod probant Tomi Conciliorum et Collectiones juris canonici. Tot denique prostant *epistolae decretales* Pontificum praeceptis et censuris referlæ; ergo.

91. *Dico II.* Datur in Ecclesia vera potestas *coactiva*.

Prob. I. Ex Scriptura. Christus Matth. 18.13. per illa verba : *Si peccaverit in te frater tuus...* pro jurisdictione contentiosa instituit judicem, *dic Ecclesia*, h. e. Prolatis ecclesiasticis: egit ibidem de accusatore et testibus, *in ore duorum vel trium testium stet omne verbum* : expressit poenam externam, sit tibi *sicut ethnicus et publicanus*, h. e. excommunicatus et expulsus a publica fidelium communione ; ergo.

Prob. II. Ex Traditione. Ecclesia semper in se agnovit et exercuit hanc potestatem; 1°. Paulus 2. Cor. 10. 6. ait : *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*, et 1. Cor. 4.21., *Quid vultis, inquit, in virga veniam ad vos, an in charitate, et spiritu mansuetudinis?* 2. Cor. 13. 2. et 10.. *Praedixi et praedico ut praesens, et nunc absens iis, qui ante peccaverunt, et caeteris om-*

nibus, quoniam, si venero iterum, non parcam... ad Tit. 2.15. *Argue cum omni imperio.* 20. Paulus 1. Tim. 1. 20. *Hymenaeum et Alexandrum* propter hircin tradidit Salanæ: 1. Cor. 5. 4. et 5. c. xcommunicavit *incestuosum Corinthium* : Act. 8. molis repentina *Ananiae* et *Saphirae* a Petro : Act. 13. excaecatio *Elymav* inflicta a Paulo miraculorum potestate. 3°. Concilia et Pontifices idipsum fecisse patet ex didis supra, et quidem Concilia Senonense et Canieracense anathematizarunt Marsilii ac Lutheri hircin e diametro oppositam etc. 4°. Idem testantur SS. PP. apud Suarez de LL. et Bellarm. de Rom. P. ; exempla item plura Episcoporum, uti illud Ambrosii adversus Theodosium.

Cum ergo potestas tam *praeceptiva* quam *coactiva* constituat auctoritatem perfecte *gubernativam* seu *legislativam*, hæc dalur in Ecclesia: maxime cum utraque sit ordinaria, Prælati Ecclesiae competens vi muneris, perpetua tum ob Christi eam dantis, tum ob Ecclesiae eam recipientis ac exercentis indefectibilitatem, et quidem supra communitatem perfectam, qualis certo est Christi Ecclesia.

95. *Obj. J.* Præter leges divinas et humanas civiles non requiruntur *leges ecclesiasticae*, præsertim cum ad salutem sufficiat lex Evangelii, Christus vero ipse sit supremus legislator, et solus Deus possit hominem dirigere ad finem supernaturalem ; ergo non datur in Ecclesia vera vis *praeceptiva*.

K. Y. A. Nam leges *civiles* minime sufficiunt ad regendam Ecclesiam, tum quoad objectum, tum quoad finem discrepantes a fine communitatis sacra? : leges *divinae* sunt nimis universales, adeoque per praecepta Ecclesiae magis detenuiandæ; hinc Paulus 1. Cor. 11. 2. aperte distinxit sua praecepta a divinis, dicens : *laudo vos, quod praecepta mea teneatis*. Porro lex evangelica non sola fide et libertate evangelica absolvitur, sed praecepta etiam ecclesiastica complectitur, quorum observatio perducit ad salutem; quippe ordinale constituta est *respublica Christiana*, tanquam unum corpus Christi mysticum; ergo cum Christus ipse jam non sit amplius caput visibile, ut præ, unitas et integritas perstaret suæ Ecclesiae, alium in terris sui Vicarium visibilem constituit, cum potestate ad eam rite gubernandam proportionali. Denique homines etiam ad finem supernaturalem dirigere possunt, non quidem ex virtute sua, sed adjuti Spiritu S., qui, dum homines plantant ac rigant, dat efficaciam et incrementum ; potest etiam vis Ecclesiae *directiva* et *coactiva* impedire pericula, scandala, occasiones, et sic peccata in ordine ad æternam salutem.

Inst. 1. In lege *naturae* nulla erat potestas ferendi leges ecclesiasticas : in lege *mosaica* Deus prohibuit, ne quid praeceptis divinis addatur vel dematur, punitis propterea Achaz, Uria et Manasse: Christus etiam in lege *evangelica* damnat ceremonias, praecepta, et doctrinas hominum; ergo.

R. J°. Jamdum in lege *naturae* erat potestas publica, sed principaliter penes reires, determinandi sacrificia et ritus divini cultus: illa ex V. et N. lego intelligenda sunt de legibus humanis, quæ vel sunt inutiles, vel contraria? divinis, et quibus illæ præponuntur; neutrum obest praeceptis ecclesiasticis, maxime cum Christus jam antea docuerit illis obediendum esse : *si Ecclesiam non audierit...* Adde, quamvis singula quæque non ad mores tantum, sed etiam ad judicia et præsertim ad divinum cultum spectantia Deus ipse in

vclerilegenūnutatim (letermiavQril, nihilominusEslh. H., Judith. IG. el I., Mach. 4. legimus adjecta luisse quædam præcepta *ceremonialia*, imo*judiciale* etiam aliquod I. Heg. 30.

R. 2". Rca. uterque non lam novas leges statuit, quam idolorum cultum el ritus gentilium inferre voluit; atque hoc ipsum judicis prohibitum, ne quid addant ea? *ritu gentilium*, inter quos vivebant el victuri erant. Cum ergo in veteri lege novæ leges non essent necessariæ, quia a Deo singula fuerant determinata, non aliud sacerdotum legis veteris munus erat, quam ministrare, sacrificare, gubernare perlinentia ad res sacras, et dubia circa legem decidere.

Inst. 2. Christus ab Ecclesia sua abstulit *jugum* legis mosaicæ; ergo multo magis *jugum* tot legum ecclesiasticarum, quæ sunt longe plures, ac ili@ judæis impositæ. Conf. S. Aug. ep. 119. c. 19. docet, voluisse Christum *quam paucissimis sacramentis religionem esse liberam*, hanc vero libertatem servilibus oneribus premi, et humanis praesumptionibus subjici; ergo.

R. D. I. Leges ecclesiastic@ *absolute*? et pro universa Ecclesia lai@ sunt longe plures .V. hæ namque solum quatuor vel quinque sunt, scilicet de annua confessione et communione paschali, de jejuniis et diebus festis. Leges *conditionales*, et pro certis tantum statibus libere susceptis *Tr.* hæ enim lanium gravant cos, qui libere eligunt SS. Ordines, coelus Religiosos, officium judicis ecclesiastici: vel sunt determinationes juris divini, explicationes dogmatum fidei, censure et pænæ ad conservationem juris divini necessariae etc. Præcepta vero legis mosaicæ erant innumera pro toto populo, valde onerosa, et figura figuratorum; ergo veniente veritate iis cedendum fuit.

Ad Conf. S. Aug. l. c. solum improbat quosdam abusus et consuetudines, quæ sine ratione ct auctoritate in quibusdam locis invaluerant; sic enim ibidem ait: *Omnia,qua: neque SS. Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universa Ecclesia roborata sunt... sine ulla dubitatione resecanda existimo*; atque his ipsis verbis aperte declaratur potestas legislative.

Inst. 3. S. Ambros. de potestate ecclesiastica erga subditos ita sentit: *Lacrynu? mea arma sunt; aliter neque debeo, neque possum resistere*. S. Ciryssost. L. 2. de sacerd. hoc inter *Pontificem* ct *pastorem ovium* discrimen statuit, quod hic animalia vi coercere valeat, ille nonnisi suasionibus subditos emendare; ergo Prælalis Ecclesiæ non competit vis eoactiva.

R. S. Ambr. solum vult, conira tyrannos et rebelles non esse stringenda *anna sensibilia et materialia*; ibidem vero loquitur de Gothis et Barbaris Imperii romani invasoribus: quod vero plus sibi potestatis competat in bæreticosct fideles improbos, ostendit ipse lum scriptis in ep. 11. ad Marcelinam, tum facto adversus Theodosium, quam post cædem .hessalonicensem a templi aditu prohibuit. S. Chrys. docet morbos fidelium curari, et *mores internos* emendari non posse, nisi illis volentibus, cum sint *voluntarii*, dum morbi ovium irrationalium utpote *naturales*, iis etiam invitis sanari, ct cives cogi possint ad mores externos immutandos. Aliis videtur loqui de jurisdictione inteniam pro foro pœnitentiæ. Demum hom. 70. ad pop. sat clare potestatem legislativam asserit: *Si, quod absit, contempti fuerimus, minas ad rem deducere cogemur, cos ecclesiasticis cogentes legibus... nec ullus ecclesiastica*

despiciet vincula: non enim, qui ligat, est homo, sed Christus qui nobis hanc contulit potestatem, et tanti dominos honoris constituit.

Inst. 4. S. Bern. L. 1. de consul. *Non monstrabunt, puto, qui hoc dicunt, ubi aliquando quispiam Apostolorum judex sederit*; ergo Ecclesia caret potestate judiciaria, milltoque magis legifera. Quin et Origen. Tr. 12. in .Matth. c. 20. *Sicut omnia carnalia, inquit, in necessitate, posita sunt, non in voluntate; spiritualia autem in voluntate, non in necessitate; sic et principes spirituales: principatus eorum in dilectione subditorum debet esse positus, non in timore corporali*; ergo Ecclesia caret potestate obligandi et cogendi.

R. Ad I. I). C. Caret potestate judiciaria in civilibus causis C. in his, quæ ad religionem pertinent .V. Summum Pontificem alloqtiens Bernardus negat ei convenire, ut de terrenis ac civilibus causis judicet: quidni contemptant, inquit, judicare de terrenis possessiunculis hominum, qui in coelestibus et Angelos judicabunt? ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra, quoniam propter illa, non propter has accepistis claves regni cælorum.

Ad 2. iY. C. Potestatem non negat Origenes, sed ostendit quid expediat, nimirum ut a Praelatis amore alliciantur magis, quam compellantur terrore subditi: quia salutis negotium, qui est finis regiminis ecclesiastici, a volentibus, non ab invitis obtinetur. Quod tamen non impedit, quominus ab Ecclesia sint cogendi, qui ad recte agendum se sponte adduci non sinunt.

9G. Obj. II. Ecclesia non est *vera respublica*; ergo non indiget potestate legifera.

Prob. A. Si Ecclesia est respublica, datur status in statu, quod repugnat; hinc ait Optatus Milev. L. 3. cont. Parmen. : *non enim respublica est in Ecclesia, sed Ecclesia in republica est*; ergo.

R. D. A. Datur status in statu ejusdem generis et sine subordinatione A'. diversi generis ct cum subordinatione C. Item Ecclesia est in republica quoad temporalia C. quoad spiritualia N. Sicut Ecclesia in temporalibus subordonate imperio seculari, ita in spiritualibus imperium sacerdotio. Optatus Milev. scripsit de schismate Donalistarum, exprobans Donato Carthaginensi Episcopo suam arrogantiam, qua eleemosynas a Constante Imp. per singulas Ecclesias pauperibus submissas respuebat dicens: *quid est Imperatori cum Ecclesia?* atque sic injuriam faciens potestati regiae, pro qua tamen Paulus monet quotidie Deum orare, ut quietam vitam cum ipsis agamus: *non enim respublica est in Ecclesia, sed Ecclesia est in republica*, scilicet quoad temporalia, quoad eleemosynam, quoad dona templis ac pauperibus a Regibus submissa. Quamvis ergo Ecclesia est in Imperio, h. e. composita ex fidelibus quoad statum politicum Principi cuidam subjectis; tamen inde neutiquam sequitur, eidem Principi competere etiam regimen Ecclesiæ, quia Christus suam Ecclesiam longe super aliud fundamentum aedificans, eam Apostolis eorumque successoribus regendam commisit, non tantum quoad internam gubernationem circa dogmata fidei, sacramenta etc., sed externam quoque politiam et rectum ordinem quoad ministeria clericorum, jejunia, dies festos etc.

Inst. J. Ecclesia quoad *substantiam* est unio fidelium cum Christo per

fidem, gratiam et virtutes; ergo inter suos fideles non exigit leges ecclesiasticas.

Conf. Religio est de jure naturæ libera, sicut cuivis liberum est eligere id quod sibi videtur bonum; ergo non est subjecta potestati humanæ, uti subjecta non fuit in statu naturæ, pro quo nemini licebat, aut determinare cultum divinum, aut alios ad eundem compellere.

R. *Ad* 1. D. .1. Est unio fidelium qualiscumque sine ordine ad caput visibile et rectores Ecclesia? .V. est unio rite ordinata et subordinata Christi in terris Vicario, aliisque Ecclesiarum præsidentibus C.

Adi. D. .1. Jure naturæ liberum et æquum est eligere id, quod videtur bonum per consilium rationis qualcunque, quomodocumque et quodcumque .V. per consilium rationis conforme legibus vel naturalibus vel etiam positivis C. Equidem jure naturæ nulla certa religio imperatur, neque homo ad credendum proprie cogi potest; attamen jus natura dictat, ut eligatur religio simpliciter digna Deo, et illa quidem qua Deus se coli cupit et mandat : sed Christus in nova lege hanc determinavit, omnesque fideles jurisdictioni ecclesiasticæ subiecit; ergo. Si enim quævis religio cuivis libera est, modo sibi videatur conveniens, etiam judaica, mahumetana, imo indifferentismus, ac demum nulla plane religio erit naturaliter illicita.

Adde, quod falsum sit, religionem in statu naturæ fuisse *absolute* liberam ab omni lege, quod patet ex legibus naturæ, ex præcepto divino Adæ dato, ex sacrificio Caixi a Deo rejecto etc.; falsum, nemini licuisse statuere quidquam de cultu divino per revelationem determinato, quod patet in Exocn, qui *cæpit primo invocare nomen Domini*, scilicet cultu novo et publico. Ad hæc fuit potestas saltem patriarchalis et oeconomica, quæ filios ac subditos ad Dei cultum adigebat, uti constat in Sethi posteris. Demum perperam confunditur lex naturæ cum lege gratiæ, cum in hac revelato Dei cultu libertas præceptis evangelicis adstrieta sit in obsequium fidei ; nempe libertas hominis, maxime post lapsuram, semper indigebat directione legum, unde illi provisum de legibus naturæ, timoris et amoris.

Inst. i. Religio est *personalis* et dependens ab *assensu mentis*; ergo est extra imperium ; imo mens hominis cogi non potest, ac ne Deus quidem cogit ad determinatam religionem ; ergo potestas coactiva in rebus fidei nulla est penes Ecclesiam.

R. D. C. Religio est extra imperium respectu *infidelium*, et mens cogi ad eam non potest *directe* C. respectu *fidelium*, et mens ne *indirecte* quidem cogi potest .V. Fide Christiana libere semel acceptata, non est deinceps liberum credere quod vis, sed quod præcipit Ecclesia ; alias eris *sicut ethnicus et publicanus*. Ecclesia coercendo hæreticos, perturbatores ac seductores fidelium non tam imperat voluntatibus, quam punit perversas voluntates, et ex officio coercet non libertatem, sed licentiam. Sic Deus etiam cogit *indirecte* ad b mum, interminando judicium et pœnas æternas. Nonne, licet religio sit personalis ac mentalis, Confessio existet in Pace Religiosa Calvinisticam, et Protestantes in Pace Westphalica omnes alias ab utraque Protestantica et antiqua Catholica diversas religiones tolis viribus excludere? Nonne fatentur Protestantici, posse prohiberi religionem falsam, et a suo Magistratu civili subditos compelli, ne Judaismum aut Mahumetismum amplectantur?

Inst. 3. Potestas ecclesiastica circa fidem et religionem semper fuit *turba-*

noh *causa*; imo dum viguit, ac ubi viget libertas credendi et vivendi nullis legibus adstricta, paertius et felicius vivebant vivuntque subditi, quod patol v. g. iu *Balauis*, quamvis religione inter se plurimum discordent, in *Tureis* etc. ; ergo.

R. .Y. J. Quæ enim Regnorum ac Imperii tranquillitas felicitasque fuerit tum, cum leges passim omnes divin® et humanæ negligebantur, testantur annales, bolla, patri® clades etc. At permissio etiam, quod sane falsissimum est, credendi vivendique libertatem promovere pacem et bonum reipublicæ; tamen, r/wod non *est honestum, utile esse nequit*, prout morale axioma habet; et tametsi utile foret, aptum profecto medium tranquillitatis vcræque felicitatis *per se loquendo* esse non potest, quia illicitum, et legibus divinis liuinanisque adversum.

Tureis et *Hatavis* non est, quod invideant orthodoxi cives, quorum re-public® Christian® cum tranquillitate status externa vel maxime internam qinpnint, suisque procurare subditis debent. Demum teste experientia Imperium et Regna, quamdiu unius fidei erant sub uno Ecclesiæ capite, longo tempore optata pace fruebantnr, et si quando inter potestatem sacram et politicam orta dissensio fuerat, ea ex abusu et *per accidens* acciderat, cum potestatem utramque Christus ipse discreverit ad quietem publicam melius conservandam.

ARTICULUS IV.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA PONTIFICI ET EPISCOPIS PROPRIA.

97. *Nota.* Jurisdictionem ecclesiasticam in omnes Christianos, esse penes Pontificem et Episcopos, sicut olim fuerat penes Petrum et Apostolos, quorum illi successores sunt, docent Catholici omnes. Negant vero Novatores, tum quod Reges ac Principes subsint jurisdictioni ecclesiastic®, tum quod hæc sit vera quædam potestas dircccliva et coactiva, utpote mere *pædagogica*, vi cujus Prtelali ecclesiastici tantummodo dirigant ac doceant fideles, salva semper auctoritate Principum ; Calvinus etiam vitio vertit ac tyrannidi, a solis Episcopis usurpari jurisdictionem, a senioribus conscia et approbante Ecclesia exercendam. Ex hisce putridis hæreticorum fontibus Edmundus Richerius, prout ipse fatetur in Apolog. 2., hausit eundem errorem, quod claves Ecclesiæ sint penes communitatem fidelium; eundem adoptarunt Quesnellus et plerique Jansenist®. Verum hic hæreticorum error mullo ties ab Ecclesia damnatus, et libellus Richeiui altero mox anno a Conciliis Senonensi et Aqueiisi, a Sorbona et a Sede Apost. fuit confixus; item condemnata in Constitutione *Unigenitus*, hæc QuesneUi propositio 904. : *Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ul earn exerceat per primos pastores de consensu saltem præsumpto totius corporis*; hinc

98. *Dico J.* Potestas et jurisdictio ecclesiastica est penes Pontificem et Episcopos, non tantum *ministerialiter*, sed et *formaliter*.

Prob. 1*. *pars*, tum *exScriptura*: Christus, antequam Ecclesia coaluisset, Petro ceu capiti et sub eo Apostolis commisit jurisdictionem sacram, ad eorum successores transituram, uti patet ex Maith. 16. 18. Joan. 20. 21.-23. 21.-13. 17. vide num. 93. ; ergo sacræ potestatis origo est a Christo, et data a Christo

non communitati ac multitudini fidelium, sed Prælati Ecclesiæ : tum *ex Traditione* : Optatus Milev. L. 7. ait: B. Petrus *præferri omnibus Apostolis meruit, et clares regni calorum ceteris communicandas accepit*; Cii kt sost. hom. 6. in Act. Ap. vocat Petrum *Coryphaum Apostolici chori, cui creditai sunt claves regni calorum*; Cyrill. Calech. 17. *Principem Apostolorum ac regni calorum clavigerum*; S. Leo Serin. 3. de sua assumpt. ad Pontif. *De toto mundo unus Petrus eligitur... omnes proprie regit Petrus, quos principaliter regit el Christus*; idem docent Theophyl. in c. 22. Lucae, et alii.

Prob. 2. pars.* In Scriptura comparatur Ecclesia corpori, ad Rom. 12. 4., membrorum autem varietas exponitur I. Cor. 12. 27. *Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro... et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas... numquid omnes Apostoli? numquid omnes Propheta?* Vocatur grex et ovile Joan. 10. 16., ad Hebr. 13. 20. *domus ac familia* ad Hebr. 3. 5., Matth. 24. 25., Lue 12. 42.; ergo sicut functio, vis et potestas agendi non est in corpore, sed in diversis membris, et sicut potestas regendi non est in grege, sed in domino aut pastore gregis: ita jurisdictio ejusque exercitium non est penes communitatem, sed penes Episcopos, qui potestatem regendi non accipiunt ab Ecclesia, sed a Deo.

Conf. 1. Pontifex et Episcopi a Deo habent suam potestatem, tum quia Act. 20. 28. *Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*; et ad Ephes. 4. 11. *Ipse, Christus, dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas... in opus ministerii, in adificationem corporis Christi*; tum ex text, supra cit. In potestate, nomine ac virtute Christi exercent suam jurisdictionem, uti de Paulo constat ex 2. Cor. 13. 10. et 1. Cor. 5. 3.; ergo eam non habent a communitate fidelium, sed *formaliter* a Deo et Christo, cujus auctoritate eam sibi propriam exercent.

09. *Dico II.* Pontifex et Episcopi habent supremam jurisdictionem in omnes Christianos.

Prob. I. Ex Scriptura. Christus dans Petro et Apostolis potestatem clavium, *quodcumque solveritis, quodcumque ligaveritis*, et committens curam ovium, *pasce oves meas*, universaliter de omnibus oribus et de omnibus actibus fidelium, quibus vita æterna amitti vel obtineri potest, locutus est; ergo omnes omnino Christianos subiecit potestati ac jurisdictioni ecclesiasticæ. Cum vero imperium Ecclesiæ inutile foret ac inefficax sine potestate *puniendi*; cumque boni pastoris officium sit, non solum errantes revocare oves, sed et lupos arcere, Christus etiam reliquit potestatem *ligandi*, qua rebelles quoslibet poenis spiritualibus coercere possit; vide num. 94.

Prob. II. Ex Trad, et perpetua praxi Ecclesiæ. Bullæ Pontificum, jus canonicum, et historia ecclesiastica abunde testantur, semper tum intra tum extra Concilia a Prælati Ecclesiæ exercitam fuisse supremam in omnes Christi fideles potestatem tum directivam. tum coercitivam; ergo. Ita Grec. Naz. hom. 17. ad primarium Imperii administrum dicebat; *vos quoque imperio meo ac tribunali lex Christi subiecit: imperium enim nos quoque gerimus, addo etiam, prastantius ac perfectius; alioquin carni spiritum, el terrenis caelestia cedere oportebit.* Symmachus P. ad Anastas. L Imp. ait: *tu, si Christianus princeps es, qualiscumque Prasulis Apostolici vocem debes pa-*

tienter audire. S. Chrysost. hom. 34. in ep. ad Hebr. scribit : *audiant et Principes, nec solum iis subjecti, quemadmodum morigeri debent esse...* Ipsi adeo summi Principes, præsertim Carolus M., Ladislaus Rex Hungaricus, Leuovicus Rex Gallie, Alphonsus Rex Hispanie, Eduardus Rex Angliæ, Rexulphus Rex Merciorum, et plures alii apud Suarez in Defens. fid. cath. L. 3. c. 21. suos Patres spirituales et Reges Regum appellarunt summos Pontifices, iisque filialem obedientiam et sponderunt et prostiterunt, una quasi voce dicentes cum Carolo M., *Honoremus sanctam Romanam et Apostolicam Sedem, ut, licet vix ferendum ab illa Sede imponatur jugum, tamen feramus et pia devotione toleremus.*

100. *Obj. I.* Ecclesia non est cœlus hierarchicus, sed *collegium aqualium*; ergo in Ecclesia non sunt Principes, qui aliis imperent, Pontifex et Episcopi.

Prob. Ant. Christus verbis his, *quacumque alligaveritis, premiserat ista, dic Ecclesiæ*; ergo si datur potestas jurisdictionis in Ecclesia, hæc est penes populum et omnes fideles. *Conf.* Paulus 1. Cor. 5. non nisi de consensu fidelium excommunicavit incestuosum Corinthium, dicens : *judicavi eum, congregatis vobis et meo spiritu, tradere Satana*; ergo.

R. Verba illa, *dic Ecclesiæ*, innuunt Prælatos Ecclesiæ; id manifestum est tum ex contextu, in quo Christus ad Apostolos conversus ait : *amen dico vobis, quacumque alligaveritis... quacumque solveritis*; tum ex interpretatione S. Chrysost. hom. Gl. in Matth., et Theophyl. in c. 18. Matth.; tum ex consuetudine, item ex absurdo; quæ demonstrant, non posse, nec debere toti fidelium co. tui, aut Concilio generali ex Episcopis peccatum fratris denuntiari.

Ad Conf. D. J. Et hoc fecit Paulus ex obligatione ac necessitate N. ex prudenti œconomia C. Paulus hisce verbis : *judicavi congregatis vobis*, ostendit modum judicandi, ubi 1°. attingit *congregationem fidelium*, non quod Principis potestas in judicando pendeat a populi consensu, sed quia delicta graviora concordi multorum deliberatione punienda sunt, prout iudices in porta sedentes publice dijudicarunt; 2°. suum assensum, *et meo spiritu*, h. e. mea voluntate et auctoritate; 3°. auctoritatem principalis Domini, *cum virtute D. N. J. C.*, unde suum robur habent iudicia Praelatorum Ecclesiæ.

Inst. 1. S. Paulus etiam in absolvendo excommunicato requirebat consensum populi, dicens v. 10. *cui autem aliquid donastis, et ego: nam et ego, quod donavi, si quid donavi, proptervos in persona Christi*; ergo penes populum sicut potestas absolvendi, ita et potestas judicandi fuit.

R. V. C. Sicut Paulus, præsentem vel etiam consentientem populo, voluit denuntiari condemnationem fornicarii, nimirum ut et ipsi Corinthii tam enorme flagitium damnarent, quod antea in suo concilio non arguebant: tum ut præpotenti Corinthio hac via occasionem turbandi Ecclesiam praeluderet, adeoque ob prudentem œconomiam; ita ex simili ratione in ejusdem absolutione voluit intervenire populi preces, vota et executionem sententiæ suæ, uti S. Chrysost. in h. l. ait : *sicut cum Paulus juberet hominem resecari, non passus est penes illos auctoritatem condonandi, dicens: decrevi tradere ejusmodi Satana; ac rursus assumpsit eos in consortium dicens: congregatis vobis tradere illum, duas res curans, ut et proferretur sententia, et ne fieret absque illis, ne videretur hic illos hoc facto laedere, ipsosque contemnere: itidem et hic facit.* Attamen ipse, seu Christi Vicarius sua auctoritate COU-

donavit pœnam, prout verba citata testantur. Denique ex facto particulari, unico et libero male infertur conclusio universalis et dogmatica.

Inst. 2. Potestas excommunicandi sæpe exercita *injuste*, ac fere semper in Ecclesia et Imperio *turbarum causa* fuit; ergo non est a Christo concessa Pradatis Ecclesiæ. utpote cedens in destructionem potius, quam in ædificationem.

R. Y. .1. Id quidem asserunt, at non probant A catholici haud absimiles Arianis, Eutychianis, cunctisque aliis schismaticis et hæreticis, qui ab Ecclesiæ primordiis hoc se fulmine injuste tactos criminabantur. Similia oggerunt de Regum ac Imperatorum excommunicationibus, sed authenticis testimoniis non comprobant : quoti si probarent, quemdam nos abusum fateri oporteret, non vero in præjudicium usus legitimi, quibus incommodis sal cavit Concilium Trid. Scss. 25. c. 3. de Reform, statuens, *excommunicationis gladium sobrie, magnaue circumspectione exerendum esse*. Si quando majores hirbæ inde exortæ sunt, id factum ex obstinatione fulminatorum. non enim ambitio aut tyrannis Pontificum, sed plerumque gravissima scelera, schismata, hæreses, discrimen proximum Religionis fuerunt causæ excommunicandi, prout æquiores politici etiam acatholici fatentur. Quam vero salubris sit in Ecclesia hæc potestas, Lulherus adeo testatur Tom. Mil. Jenensi scribens ad suos: *bene faceretis, mihi que placeret, si excommunicationis usum denuo reducere possetis... tel maxime opus foret ejusmodi medio : nam e/frœnis licentia agendi quodvis pro libitu, in dies crescit*.

101. *Obj.* 11. Apostolus vocat omnes Christianos *regale sacerdotium* et *genus electum*; quamvis autem fideles non qua homines præcise, tamen qua Christiani possunt habere potestatem spiritualem, et constituunt communitatem fundatam in religione supernatural! ; ergo.

R. D. A. Vocat Christianos *regale sacerdotium* in sensu stricto, ac si sacerdotium existât in populo tanquam subjecto exercente .V. in sensu lato, quia populus est subjectum recipiens et obediens sacerdotio C. Est ergo potestas sacra principaliter penes Pontificem, formaliter penes Episcopos, finaliter penes populum fidelem; alias omnes etiam Israelitæ in veteri lege fuissent sacerdotes, quia Exod. 19. G. de iis dicitur : *vos eritis mihi in regnum sacerdotale et gens sancta*.

Dem esto, potuisse communitati fidelium concedi potestatem supernaturalem; at concessa non est, nisi Praelatis Ecclesiæ, et rectoribus fidelium: quippe Christus instituit Ecclesiam ceu rempublicam sacram, ejusdemque regimen ordinavit longe excellentiore modo, quo sub uno capite pax membrorum, fidei unitas, et morum puritas per totum late orbem conservarentur.

Inst. 1. S. Arc. L. 1. de doclr. Christ, c. 17. docet, quod *Ecclesia* acceperit claves regni cœlorum in *Petro*; ergo potestas et jurisdictio est penes multitudinem fidelium; præsertini cum jure divino et naturali gubernatio communitatis immediatius competat communitati, quam personæ singulari.

R. D. 4. Ecclesia, h. e. caput et præcipua inernbra Ecclesiæ C. Ecclesia, h. e. communitas fidelium *Subd.* accepit formaliter et subjective pro omnibus membris Ecclesiæ A. finaliter, scilicet in utilitatem totius Ecclesiæ, et ita, ut perpetuo maneret in Ecclesia, ad successores transitura C. Equidem communitati immediatius competit gubernatio, ubi sua sponte homines perfectam

ineunt societatem; secus ubi Deus et formam tribuit societatis, et potestatem distribuit pro suo beneplacito ; sicut autem ordinavit regimen Synagogæ Thearchicum, ita Monarchico simile illud novæ Ecclesiæ esse voluit.

Inst. 2. Docet idem S. Doctor Serm. 13. *de Verb, Dom.*, et serm. 108. c. 2., quod Petrus, cum claves coelorum accepit, sustinuerit personam Ecclesiæ; ergo potestas est penes Ecclesiam, Pontifex autem et Episcopi sunt tantum *ministri*.

R. I). A. Personam Ecclesiæ sustinuit historice, valut caput et princeps Ecclesiæ C. solum parabolice, valut legatus, qui non proprio, sed Ecclesiæ nomine eam potestatem recipiat et exercent N. Pontifex et Episcopi in potestate, nomine ac virtute Christi suam jurisdictionem exercent, *secundum potestatem* quam dedit mihi Dominus*, 2. Cor. 13., et 1. Cor. 5. *judicavi... eum in virtute D. N. J. C. tradere Satana*. Dist. etiam C. Pontifex et Episcopi sunt *ministri* respectu Dei et Christi, uti se et cæteros Apostolos multoties vocat Paulus C. per hoc autem ministerium non excluditur ipsa potestas, quia Paulus etiam Reges ac Principes *Dei ministros* nuncupat, et Christus ipse *minister circumcisionis*, imo servus appellatur. Sunt *ministri* respectu populi et Ecclesiæ *Subd.* h. sensu, quod sint constituti in utilitatem et bonum Ecclesiæ ceu finem C. alio sensu, qui excludat proprietatem potestatis .Y. *Spiritus S. posuit Episcopos*, Act. 20.; et ipse, Christus, *dedit quosdam Apostolos, quosdam Prophetas*; ergo potestas sacra, ejusque ministerium a Deo esi, non ab Ecclesia.

Inst. 3. Juxta S. Cypr. L. de unit. Eccl., et S. Aug. L. 3. de Bapt. c. 18. claves non alia de causa datæ sunt Petro, quam ad unitatem Ecclesiæ significandam; ergo potestas sacra est penes Ecclesiam.

R. D. .4. Ita tamen, ut Petrus tanquam ordinarius ac primus pastor, et caput cæterorum eas acceperit C. secus A". Petro in persona propria promissæ sunt claves, quia Matth. 16. Christus Petrum ut singularem personam alloquitur secundum nomen tum recens impositum, tum a nativitate acceptum, addito etiam nomine patris; confirmatur ex contextu, quia ei facta est promissio, qui statim in persona utique propria fuit a Christo reprehensus; item ex interpretatione SS. Patrum, Aug. L. 2. cont. 2. epist. Gaudet, c. 23. etc.

Nec obstat, quod Petrus dicatur gessisse *figuram Ecclesiæ*: hanc enim gessit ratione Primatus, sicut Rex personam regni gerit, *Ecclesiæ Petrus propter Apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam*, Avg. Tr. ult. in Joan., et in Ps. 108. *cujus, Ecclesiæ, ille agnoscitur gessisse personam propter primatum, quem in discipulis habuit*; non ergo inter se pugnant figura Ecclesiæ, et proprietas potestatis ecclesiasticæ: nam et Christus vere baptizatus fuit, ac simul figura Ecclesiæ, Joannes vere supra pectus Domini in cœna recubuit, simul autem symbolum erat Ecclesiæ triumphantis ac vilæ contemplativæ etc.

Inst. 4. S. Aug. Tr. 121. in Joan, docet, peccata remitti a *charitate Ecclesiæ*, et *gemitu columbæ*; ergo hæc potestas est penes Ecclesiam et justos in Ecclesia.

R. D. A. Remitti a charitate Ecclesiæ, h. sensu, quod Ecclesia justorum auctoritatem hanc sibi uni propriam habeat .V. h. sensu, quod nemini remittantur peccata, nisi ad eam extendatur Ecclesiæ charitas, isque fiat

vivum membrum *columbw*, particeps orationis aliorum justorum *C*. Paradoxum videbatur *Doxatistis*, posse ab *turretis* justificari homines per baptismum et introduci in Ecclesiam, cum ipsimet sint cooperti peccatis, atque extra Ecclesiam; illis proin respondet *S. Augustinus*, non tam eum, qui baptizat, peccata remittere, quam *gemitum columbæ*, h. e. orationes Sanctorum, quibus impetratur poenitentia interior, et charitas, per quam formaliter justificantur, quicumque justificantur; item non illum, qui baptizatur, ideo justificari, quia ab hoc vel illo baptizatur, sed quia per baptismum a quocumque exhibitum in eum extenditur *charitas Ecclesiæ*.

102. *Obj. III.* Potestas ecclesiastica, quam Christus instituit, est sejuncta a potestate politica, et potestas, quæ est penes Pontificem et plerosque Episcopos, est conjuncta cūmpotestate politica; ergo penes Papam et Episcopos non est potestas ecclesiastica a Christo ordinata. *Maj. prob.* Christus dixit Matth. 20. 23. Petro et Apostolis : *Principes gentium dominantur eorum, non ita erit inter vos*, et Luc. 12. de seipso : *o homo ! quis me constituit judicem inter vas ?* unde Apost. 2. Tim. 2. ait : *nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*; ergo.

R. Ad 1. D. A. Vos autem non sic, h. e. more gentium dominando dominatu superba æmulatione quæsito, et despotica tyrannide exercito *C*. dominatione cum humilitate suscepta, debitaque moderatione exercita *A'*. Hinc græcus textus habet, *κατακυριεύουσιν*, h. e. violenter dominantur. Sacerdotium et Imperium de *jure naturæ* inter se non pugnant : in *lege veteri* utrumque jungebant Moyses, Melchisedeeh, Heli, Samuel et Machabæi : in *nova lege* hic quoque nexus juvat et ornat Ecclesiam, cum ampla judicandi guberoandiquepotestas decussit insigne Sacerdotii, et fructus ferat plurimum : nam facilius Dei verbum audiunt populi, audito obtemperant, mores corrigunt, terrentur contumaces, et validius arcentur hostes, si a regio Pontifice mysteria tractentur, doctrina explicetur, grex et ovile custodiatur.

Ad 2. Christus non rejecit *absolute* munus judicandi, sed ne per minutias impediretur a majoribus. Ideo Apostoli etiam Act. G. omisere curam ministrandi mensis, quin omitterent officium præsidendi toti Ecclesiæ in temporalibus, uti constat ex eleemosynæ collectione Act. 11. et ad Gal. 2. Præterea Christus in terris non assumpsit personam Principis, sed meri Pastoris; hæc ergo documenta dedisse videtur Praelatis mere ecclesiasticis.

Ad 3. D. A. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, h. e. negotiationibus, nimiisque curis circa vitam temporalem *C*. h. e. nemo regimini politico debita cum moderatione se impendit *N.* Teste *Bellarmino*. Iy *Deo* nec in græco, nec in ullo codice latino legitur. Dein quomodo salvis Scripture textibus citatis acatholici Principibus secularibus attribuunt jus in sacra? quomodo Episcopi Angliæ, et per Germaniam Magdeburgensis, Lubecensis alique Principes esse possunt ecclesiastici simul et politici? scilicet in subjecto acatholico contraria bellissime quadrant, quæ in catholico sum-mopere repugnant.

Inst. 1. Christus longe aliam Ecclesiæ formam et regimen instituit; ergo a lege *naturali* et *mosaica* nulla fit paritas. Ad hæc dignitates seculares, opes magnæ, Principum magnificentia requirunt magnas curas temporales, quæ a Deo avocant, et adversantur tum exemplo Christi, tum ejus Evan-

gelio, quod paupertatem præhabendam esse docet, maxime ab illis, qui Christum repnesenlant magis. Demum Apostoli et primi Episcopi salubriter rexere Ecclesiam sine potestate politica ; ergo.

R. Jd -j. J). A. Aliam Ecclesiæ formam instituit, cornponibilem tamen cum principatu seculari C. hujus absolute exclusivam Ar. Jdipsiim retorquetur in Lutheranos Germaniæ, et Calvinianos Angliæ Episcopos, sic dictos.

Ad 2. I). A. Requirunt magnas curas, quæ per *se* avocant a Deo, quamvisad prudentiæ christianæ leges, Deique servitium ordinentur N. quatenus ex praia cupiditate assumuntur, adeoque *per accidens* C. Videlicet avara pauperies *Prædicantium* has promit querelas, cum tanta non raro sit, ut vix honestus quispiam illorum munus ambiat, prout Bezæ et Saravle testimonium habet, qui ipsi consultissimum esse censent, quod Episcopi politicis etiam honoribus splendeant.

Ad 3. Christus et Apostoli fecere aliqua, aliqua omisere, quæ nos non obligant; alias nulla in terris matrimonia, nullæ possessiones aut divitiæ esse deberent. Christus suo exemplo perfectissima monstravit, non cogendo *præceptis*, sed alliciendo *consiliis*. Evangelium paupertatem suadet iis qui sibi solis vivere eligunt, non item iis qui et aliis vivunt : hi enim, ut præclare agant, facultatibus non debent destitui ; hinc in omni lege divites fuere sacerdotes, scilicet Moyses, Levitæ etc.

Ad 4. Apostoli et primi Episcopi rexere Ecclesiam necdum diffusam per orbem terrarum, sed perexiguam ac fere latentem in cryptis ; adde, quod primis Ecclesiæ temporibus etiam *laid* pauperes fuerint.

inst. 2. S. Greg. anathema dicit Episcopo, qui jubet, agris more fiscali titulum imprimi : S. Bern. L. 2. de Consid. ait : *forma Apostolica hæc est : interdicitur dominatio, indicitur ministratio* : Nicol. I. docet, Christum verum Regem ac Pontificem *regnum ac pontificatum*, quæ ante ipsius adxentum conjuncta erant, *disjunxisse*; ergo.

R. *Adi.* Tempore S. Gregorii necdum Ecclesia habuit principatum politicum; ideo agros suos, quos ad instar privatorum civium tunc possidebat, non propria auctoritate, sed per legitimum judicem vindicare et recuperare debuit.

.Ad 2. S. Bern, docens Pontificem non debere ovibus dominari, sed eas pascere, negat Pontificem *qua talem*, et ex institutione Christi esse principem politicum, cum ibidem subdat : *esto, ut alia quacumque ratione hæc tibi vindices, sed non Apostolico jure : nec enim ille dare, quod non habuit, potuit.*

Ad 3. Nicolaus P. ipsemet possederat temporale dominium Romæ, Ravennæ aliarumque ditionum; solum ergo negavit, competere Pontifici imperium lotius orbis etiam in temporalibus, siquidem Christus sicut Tiberio relinquens Imperium, Petro solum Pontificatum concessit ; ita pro conservanda humilitate voluit Imperatorem indigere Pontificis directione *in spiritualibus, clin temporalibus* auctoritate Imperatoris Pontificem, quin propterea repugnet principatus sacerdotio junctus in summo Pontifice aut Episcopis;

ARTICULIS V.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA PONTIFICI ET EPISCOPIS EX JURE DIVINO PROPRIA.

i03. *Vota.* Cerium ex antiquissima Traditione, quod dignitas Episcopalis a Christo sit instituta ; male proin Protestantes contra Episcopos insurgunt, ac si ambitione et superbia inflati sua sponte *jura collegialiu* invaserint, ei malesana regendi cupidine se supra cæleros elcvarint, varia jura, titulos et dignitatum prærogativas sibi arrogantes. Certum. Episcopis tam ordinis, quam jurisdictionis potestatem divinitus esse concessam ita, ut ex institutione Christi veri sint Hiérarchie, Ecdesiæ Principes ac Judices. Certum, quod potestas ordinis et jurisdictionis Episcopalis non tam indissolubili nexu jungantur, ul una sine altera stare nequeat, cum sint et fuerint in Ecclesia Episcopi *Regionarii, Titulares* et mere *Honorarii* sine determinata, aut saltem sine actuali jurisdictione, sint vero etiam Cardinales, Abbates, aliique, qui sine caractere quidem Episcopali, potestate tamen quasi Episcopali gaudent; proin certum quoque est. præcipue ex Conciliis Later. IV., Florent, et Trident., potestatem jurisdictionis aliam esse *completam* et proxime expeditam, aliam vero *incompletam*, sive ex parte principii, sive ex parte termini complendam, ut valide exire possit inactum secundum. Nec minus certum videtur, conferri vi ordinationis Episcopalis utramque potestatem et ordinis et jurisdictionis, quamvis hæc posterior per *confirmationem Pontificiam* compleri debeat, ut sit proxime expedita; sane vix unus est ex Scriptoribus catholicis, qui id hodie in dubium vocet. Atque ut hæc doctrina fors pei-peram anonnullis intellecta reddatur experrectior, de potestate Episcoporum legifera eodem ac de jurisdictione sensu hic disseremus : leges quippe sunt actus jurisdictionis.

104. *Dico.* Sicut summus Pontifex universæ Ecdesiæ, ita Episcoporum quisque suæ Dkecesi leges ponere potest jure *divino*.

Prob. Sicut potestas, quæ Petro Matth. 16. promissa, et Joan. 21. concessa, juxta perpetuam Traditionem et constantem Ecdesiæ praxin fuit transmissa ad Petri successores, *Romanos Pontifices* : ita potestas Apostolis Matth. 18. promissa, et Joan. 20. tradita transiit ad successores Apostolorum, quales esse pronuntiant *Episcopos*, non tantum Cypr. cp. 42., Hier. ep. 54., et Aug. in Ps. 44., sed etiam Eugen. IV. in Concilio Flor., item Concilium Trid. Scss. 33. c. 4 etc., ergo sicut illa Pontificis potestas legifera, ita hæc Episcoporum est *juris divini*. *Prob. C.* Hæc potestas legifera est *necessaria* Episcopis ad regimen suarum Ecclesiarum; ergo nulla esi ratio, cur dicantur Episcopi successisse Apostolis quoad ordinis, non item quoad jurisdictionis potestatem : sicut ex adverso alia dona et gratia gratis dalæ Apostolis quidem, non autem omnibus Apostolorum successoribus a Christo concessæ sunt, co quod ad prodictum finem deinceps *necessaria* non essent.

Prob. Ant. Qui *simpliciter* et *absolute* dicitur positus a Spiritu S. regere Ecclesiam Dei, hic iuteUigitur jure divino constitutus cum omni potestate necessaria ad ordinarium Ecdesiæ regimen : sed Episcopi dicuntur *simpliciter* et *absolute* positi a Spiritu S. regere Ecclesiam Dei, Ad. 20., et aliunde

potestas legifera illis est necessaria ad ordinarium suarum regimen Ecclesiarum; ergo. Quæ textus modo citati efficaciam pro asserenda jurisdictione Episcoporum *immediate* a Christo collata infirmare videntur, sunt fere illa, quæ habentur ad Ephes. 4. *Christus dedit pastures et doctores*, utpote ab Apostolis prius nominatis alios et distinctos : ad Rom. 13. *omnis potestas est a Deo* : Prov. 8. *per me Reges regnant, et legum conditores justa decernunt, etc.* quibus verbis simpliciter et absolute dicitur potestas conferri a Deo, quin Deus censeatur *immediatus* ejusdem collator; vide Tract. de Princ. Theol. num. 181.

103. *Obj. I.* Episcopi dicuntur Apostolis successisse, quantum ad potestatem *ordinis* et consecrationem; ergo non quoad *jurisdictionem* : alias Episcopi essent æqualis auctoritatis cum Apostolis, quod admitti non potest.

II. *V. C.* Ex Christi institutione est, ut Ecclesiæ regantur ab Episcopis, et ordinarium regendi munus æque potestatem jurisdictionis, quam ordinis exigit; nihil ergo est, cur dicatur, Episcopos quoad hanc, non item quoad illam Apostolis successisse, siquidem Christus consecrationi Episcopali utramque potestatem alligaverit. *Seq. D.* Æqualis forent auctoritatis ratione activi principii *C.* passivi *A'*. Jurisdictio considerari potest ratione principii vel *activi* vel *passivi*, h. e. vel quoad ipsam potestatem, vel quoad determinationem materiæ ac subditorum; si principium passivum consideres, longe diversa est ab Apostolica Episcopalis jurisdictio : Apostolica in universum mundum patebat, Episcopalis in quamdam Ecclesiæ portionem contrahitur : et quidem Apostolis ab ipso Christo assignatus est orbis universus, Episcopis partem Ecclesiæ regendam assignarunt primum Petrus cæterique Apostoli, postea vero summus Pontifex aut ampliorem aut restrictiorem, prout rerum adjuncta postulant : denique non omnes ii actus conveniunt Episcopis, qui Apostolis, c. g. fundare novas Ecclesias, etc.

Inst. 1. *Activa* potestas dicit necessarium ordinem ad *passivam* ergo nequit intelligi Episcoporum jurisdictionem esse *immediate* a Christo ex parte principii *activi*, et ab Apostolis vel a summo Pontifice ex parte principii *passivi*.

R. D. A. Dicit necessarium ordinem ad *passivam* aliquam indeterminate *C.* determinate *N.* Exemplo res declaratur: Rex mittere potest quempiam in provinciam instructum facultate judicandi de causis civilibus et capitalibus, nullis determinate subditis assignatis, sed cum mandato Proregi dato, ut in ea provincia huic assignet subditos, in quos possit concessam a Rege jurisdictionem exercere ; juris dicendi potestas ex parte principii *activi* tunc erit a Rege, neque ordinem dicet ad subditos, nisi indeterminate acceptos : ex parte autem principii *passivi* potestas illa erit a Prorege, qui determinabit subditos, in quos dicatur jus. Eodem fere modo se res habet cum jurisdictione Episcoporum a Christo collata, et per Pontificiam confirmationem saltem ex parte termini complenda.

Inst. 2. Si jurisdictio Episcoporum *immediate* a Christo est, non satis intelligitur Episcoporum subordinatio erga summum Pontificem : videtur exinde sequi, quod jurisdictio Episcopalis nequeat restringi a Rom. Pontifice etiam in Conciliis gen. : imo extenderetur in totum orbem cujusvis Episcopi potestas, sicut illa Pontificis.

R. .V. A. Nam 1°. Christus *immediate* instituit Episcopos cum subordinatione ad Petri successorem, sicut instituerat Apostolos cum subordinatione ad Petrum; quin et dependentia Episcoporum eo magis elucet, quod pars gregis, inquam exerceant suam jurisdictionem, ipsis a Pontifice assignetur. 2°. Sicut Christus voluit, Episcopis assignari subditos plures vel pauciores, prout expediret regimini Ecclesia?: sic etiam potestatem hanc, quoad materiam, auctoritate summi Pontificis ac totius Ecclesia? voluit pro communi bono vel extendi posse vel restringi; unde Episcopus nihil potest in illis, quæ Rom. Pontifex sibi specialiter reservavit, nihil contra jus commune. 3°. Quia summo Pontifici a Christo immediate traditur Ecclesia universa gubernanda. Episcopis vero pars aliqua tantum committitur, eaque indeterminate sumpta, primum ab Apostolis, nunc a Rom. Pontifice determinanda; quam ob rem extra Diceceses sibi definitas, et erga eos, qui ipsis non sunt assignati, jurisdictionem exercere non possunt.

Inst. 3. Si potestas jurisdictionis Episcopalis æque *immediate* est a Christo, ac potestas ordinis; ergo Episcopus etiam gradu dejectus impediri non posset a valido, sed tantum a licito jurisdictionis usu: sicut effici non potest, quin valide is, quamvis illicite, confirmet ac ordinet; falsum consequens, ergo et antecedens.

R. A*. «q. *Disp. est*, quod potestas ordinis præcise sumpta sit quid absolutum, neque aliud exigat, quam charaderem, adeoque tota perseveret, quamvis nulli adsint subditi: potestas autem jurisdictionis necessario refertur ad subditos, qui cum «abstracti fuerint Episcopo per ejus depositionem aut degradationem, jam uti non potest ea potestate, sive erga eos quos ipsi subtraxit Ecclesia, sive erga alios quos nemo illi subdidit.

106. *Obj. II. Monarchicum* est Ecclesiae regimen; ergo ab uno in cælerôs tota jurisdictio derivatu!.

R. D. /I. Est Monarchicum ita, ut penes unum sit et summa et tota potestas ecclesiastica .V. summa, sed non tota, id est, omnis potestas C. Regimen Ecclesiae non est ita *Monarchicum*, ut omnia unius nomine et auctoritate administrentur, a cæteris omnibus tanquam ab ejus delegatis et vicariis, id quod ipse reprobatur Greg. M., dum oblatam sibi ab Episcopis nuncupationem universalis Episcopi respuens ait: *vobis substrahitur, quod alteri, plusquam ratio exigat, præbetur*. Sed est ita duntaxat *Monarchicum*, ut, quamvis penes solum Pontificem sit potestas summa, tamen penes Episcopos etiam velut Hierarchas et Principes Ecclesiae sit vera jurisdictio ac legifera potestas divinitus concessa, cum subordinatione ad supremum Ecclesiae caput; atque ita etiam regimen Episcopi pro sua Dioecesi, servata proportionem debita, *Monarchicum* dici poterit.

Esto itaque, summum Ecclesiae Antistitem in sensu explicato dici *Monarchiam* posse, utpote cujus suprema et infallibilis auctoritas nec a plebiscitis, nec ab Episcoporum suffragiis pendet; tamen ab hac invidiosa et modestiae Rom. Pontificum nunquam probata voce philosophica rectius abstinendum: quis enim eorum unquam se *Monarcham* dixit? aut Episcopum Episcoporum, aut Episcopum universalem? quis eorum Episcopos dici voluit meros Papæ vicarius? nutus est ille titulus: Clemens *Episcopus servus servorum Dei*: notum, quod summi Pontifices Episcopos omnes, etiam Titulares, quamvis

clerum et populum non habeant, *Venerabiles Fratres* compellent, idque ad exemplum Christi, qui cum Dominus Dominantium esset, discipulos suos *fratres* compellavit, et *minister circumcisionis* dici voluit.

Inst. 1. Teh hill, in Scorpiaco c. il. ait, *Dominum culi claves Petro, et pereum Ecclesiae reliquisse*. Optatis Milev. de codern ail: *Cæteris omnibus Apostolis præferri meruit, et claves regni cælorum cæteris communicandas solus accepit*. Greg. Nyss. contra eos qui aegre ferunt reprehensiones, *per Petrum*, inquit, *Episcopis dedit claves bonorum coelestium*; ergo Episcopi a Petro, h. c. a Rom. Pontifice suam jurisdictionem accipiunt.

R. V. C. Nam 1°. claves, de quibus Tertull., non sunt claves *jurisdictionis*, sed facultas ingrediendi regnum coelorum, *quas hic unusquisque interrogatus et confessus feret secum*. 2°. Optat Milev. dicit solum Petrum accepisse claves, quia solus Primatum regiminis et potestatis accepit a Christo; at non dicit claves a *Petro* cæteris communicandas, atque id si diceret, recte intelligretur depotestate clavium *completa* et proxime expedita ad actum secundum. Greg. Nyss. id solum intendit, quod in Petro collocata sit potestatis plenitudo, quam potestatem conferat ipse Christus Episcopis cum subordinatione ad Petrum ejusque successores, qui subditos et materiam Episcopis determinent.

Inst. 2. S. Cypr. L. de unit. Eccl. Petri sedem comparat *capiti, radici, soli, fonti*: atqui sic quidquid Episcopis inest jurisdictionis, a Romana Sede proficisci intelligitur, uti virtus membrorum a capite, vigor ramorum a radice etc.; ergo.

R. S. Cypr. non semel pronuntiat, ab ipso Christo fieri Episcopos; epist. 63. ait: *Apostolos, h. e. Episcopos et præpositos Dominus elegit; quod si nos aliquid contra Deum audere possumus, qui Episcopos facit, possunt et hi, Diaconi, contra nos audere, a quibus Diaconi fiunt*: itaque in morali sensu, non physico accipiendæ sunt illa? similitudines. Nempe in eo Sedes Romana convenit cum corporis *capite*, cum *radice* etc., quod sit unitatis centrum, quodim debeant cæteræ Ecclesiae communicare, quod quisquis ab ea recedit aut proscinditur, instar deserti rami arescat, quod Episcopalis potestas sit Pontificiæ subordinata, ita quidem, ut si Episcopus contra Episcopum, Synodus contra Synodum praejudicatis opinionibus insistant tenacius; si Scriptura Scripluræ, Traditio Traditioni opponantur, uti factum tempore S. Cypriani circa Anabaptismum haereticorum, ad supremum Ecclesiae Caput, vehit ad centrum unitatis Catholicae recurrendum sit; nec ideo quidquam decedit Episcoporum dignitati tum supra laicos, tum supra presbyteros eminenti, si *os suum aperiat* successor illius, qui potestate *fratres confirmandi* accepta, *exurgens in media. fratrum* dicat Episcopis, quæ fidei morumve doctrina verbo Dei scripto traditoque congruat, quæ tanquam nova et peregrina damnari ac vitari debeat.

Inst. 3. Summi Pontifices docuerunt, a Romana Sede totam Episcoporum jurisdictionem esse; ergo.

Prob. Ant. 1°. SS. Anaclethus, Anicetus Alexander I. in suis Decretalibus aiunt, in Petro tanquam in fonte *totam*, in cæteris Apostolis nonnisi *derivatam* esse jurisdictionem. 2°. Innoc. I. in epist. ad Concilium Carthag. ait: *Petro ipse Episcopatus et tota auctoritas nominis hujus emersit*; et in epist. ad Concilium Milev. *Arbitror omnes fratres et Episcopos nostros non-*

n<5< ad Petrum, h. <. nui numinis cl honoris auctorem deferri debere. 3°. S. Lbo Sci ni. 3. de Assumpl. sua dicil : Ni quid commune cum Petro aliis voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quod aliis non negavit; cl iu cp. 89. Hujus muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium voluit pertingere, ut in beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet. il'. Greg. M. relatus Q. 6. e. 2. Romana Ecclesia, inquit, vices suns ita aliis impertivit Ecclesiis, ul in partem sint vocata: sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis; ergo.

R. .Id 1. Suppositiōe sunt Decretales islæ, quare nulla earum auctoritas; neque iu hujusmodi Decretalibus, sed in Primatu Petri ejusque successorum divinitus instituto fundatur Episcoporum dependentia et subordinatio; jurisdictionis autem a Christo collata Episcopis pariter ex S. Scriptura deducitur.

Ad 2. lxno c. I. in utroque textu Petrum Episcopalis nominis et honoris auctorem vocat, quia primus fuit Petrus, cui Christus contulit Episcopatum, cl quia primus omnium Ecclesiæ singularis, scilicet Aniiocbcnæ Episcopus extitit; verum cum id non satis liquido constat, sive ex verbo Dei, sive ex antiquis Ecclesiarum documentis, verisimilior hæc erit ratio, quia Petro tanquam capiti Ecclesiæ cæteri Episcopi omnes eo, quo exposuimus modo, subordinati sunt, maxime ut circa exortas hæreses ac fidei controversias consulant Sedem Apostolicam, atque illuc suorum Conciliorum decreta mittant approbanda, nempe, ut ibidem loquitur Ixxocextiis I., *antiqua traditionis exempla servant, cl ecclesiasticæ memores disciplina*. Sane si vox, auctor, pro institutore aut largitore acciperetur in sensu naturali, aperte nimium probaretur, cum solus Christus sit auctor dignitatis et auctoritatis Episcopalis.

w

.Id 3. S. Leo in primo textu docet Petri potestatem fuisse exemplar, cujus ad similitudinem Christus reliquis Apostolis contulerit jurisdictionem: ibidem enim sic ait : *Transivit quidem etiam in alios Apostolos jus potestatis istius, et ad omnes Ecclesiæ principes decreti hujus constitutio commeavit: sed non frustra uni commendatur, quod omnibus intimetur : Petro enim hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma præponitur*. In secundo textu docet S. Leo, Christum dona sua a Petro in omne corpus diffudisse, eadem fere locutione, qua Num. cap. 11. Deus Moysi dixit: *Auferam de spiritu tuo, tradamque eis, 70 Senioribus, ut sustentent tecum onus populi tui*, quod, interprete S. Aug. in hunc librum, nil aliud significat, quam ex eodem spiritu graliæ illos quoque habituros adjutorium, ex quo habeliat Moyses; itaque non negat S. Leo, Apostolos et Apostolorum successores Episcopos suam a Christo jurisdictionem Inhere. Aliis videtur textus Leoms nimium probare, eo quod loquatur de diffusionem *donorum* Episcoporum, quæ Christum, non vero Petrum auctorem habent; hoc ergo sensu diffundi a Petro jurisdictionem in Episcopos volunt, quod inter hos el illum ceu caput Ecclesiæ summa esse debeat concentratio, ita ut Episcopus esse nequeat Episcopus cum jurisdictione, nisi communicet cum Papa; hinc ibidem subdit S. Leo : *ut exortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere*.

Ad i. Sensus est, in Rom. Pontifice plenitudinem messe potestatis, vi cujus potestatem Episcoporum a Christo collatam compleat, materiam et subditos

assignando: non enim secum ipse pugnat S. Græc.; in epist. ad Joannem Jejumat, el alibi, a sententia, quæ diceret Papam esse *universalem Episcopum*, cujus cæleri sint tantum vicarii, abhorret tanquam ablasphemia.

lust. 4. Nam Γ. In creandis Episcopis summus Pontifex hac utitur formula: *Providemus Ecclesiæ de NN., el eum pr(ejicimus in pastorem atque Episcopum ejusdem Ecclesiæ, committentes ei administrationem in temporalibus el spiritualibus.* 2°. Jurisdictionis usum non habent Episcopi, donec Pontificiis Bullis instituantur. 3°. Ipsimet Episcopi profitentur, quidquid in se auctoritatis est, ab Apostolica Sede acceptum, cum scribant se *Dei et Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopos*; ergo tota eorum potestas est a Pontifice.

R. V. C. Primis Ecclesiæ seculis hmsitatæ erant ili® formulae; nam primitus Apostoli ex potestate sibi a Christo facta iu variis mundi partibus constituebant Episcopos et fundabant Ecclesias, non requisito Petri consensu: deinceps per secula XII. in regionibus extra specialem Pontificis Patriarchalum plebs,clerus, Episcopi comprovinciales cum Metropolita elegerunt Episcopos, confirmavit el ordinavit idem Metropolita cum suis Episcopis comprovincialibus, inscio plerumque Romano Pontifice. I bi tamen advertendum, Apostolos id fecisse *specialiter* a Christo ad id constitutos, Metropolitam vero et Patriarchas hanc suam auctoritatis praerogativam obtinuisse a Rom. Pontifice, ac proin confirmationem ab iis factam saltem *remote* obvenisse a Sede Apostolica.

R. 1d 1. Summus Pontifex ita loquitur, quia Episcopis assignat illam Ecclesiæ partem, quam isti a Christo sibi collata ct per Pontificiam confirmationem completa potestate gubernent.

*Ad*2. Bullte sunt hodie una ex conditionibus requisitis, ut Episcopo electo vel nominato subditi assignentur a Christi Vicario, et sic potestas illorum compleatur ex parte termini, fiatque proxime expedita.

Ad 3. In Oriente non est in usu ea formula, in Occidente initium habuit a Seeulo XIII., neque illam usurpant omnes Occidentales, et qui suum erga Sedem Apostolicam obsequium per ejusmodi formulam testantur, (id quod Galbarum Episcopi omnes, omnesque Germanice Præsulcs in suis ad Papam litteris exprimere solent) significant a prima Sede sibi assignatam esse jurisdictionis a Christo acceptæ materiam et subditos, suamque auctoritatem Pontificiæ subordinatam esse, ita ut penes Rom. Pontificem sit potestas ct arbitrium, juxta dictamen juslitæ, Episcopos deponendi, ad Ecclesiæ utilitatem transferendi, eorumque jurisdictionem vel ampliandi vel restringendi, depositos a potestate inferiore suis sedibus restituendi, de libris el dogmatibus Episcoporum aliorumque irreformabili judicio judicandi, abusus Ecclesiarum particularium corrigendi, synodos confirmandi aut reprobandi, etc.

107. *Observe.* Igitur jure *divino* summus Pontifex ferre potest leges ecclesiasticas universales totam Ecclesiam obligantes, tum in Conciliis œcumenicis, quæ ab ipso tanquam Capite auctoritatem habent, tum extra Concilia : Episcopi pro sua quisque dioecesi : cæteri leges ecclesiasticas condunt *jure* tantum *humano*, nempe Cardinales in suis Titulis, Prælati gaudentes jurisdictione quasi Episcopali pro suis subditis, nisi obstet Ordinis vel Capituli aut Communitatis Privilegium, prout constat ex Dist. 3. de Consecr. : similiter alii quidam, quibus id in *jure can.* conceditur ; videlicet dignitates et cum-

muniates illæ divino jure non existant? cl suatn. «piaiii habent potoslaleni, a summo Pontifice concessam esse jura testantur. Porro Melropolila vel Patriarcha nequit ferre leges in totam provinciam, nisi in Episcoporum Synodo ex illo Patriarchatu vel Provincia, ex eadem ratione. Vocantur autem leges ecclesiasticæ universales, vel *Canones* qui eduntur in Conciliis, vel *Decreta* quæ fiunt a Pontifice ad nullius consultationem; *Epistolae Decretales* scripto transmittuntur ad alicnjus consultationem; *Mandata* ad disciplinam et mores, *Dogmata* ad doctrinam fidei pertinent; *Interdicta* sunt, quæ aliquid prohibent, *Sanctiones*, quæ in transgressores pœnas statuunt; Sæpc tamen ejusmodi vocabula promiscue adhibentur.

De jure ecclesiastico, sive pro *lege*, sive pro *legum collectione* accepto, vide Tract. de Prine. Thcol. num. 230., ubi et de jure novissimo tam absoluto, quam hypothetico, item de Concordatis Germaniae scitu necessaria delibantur.

ARTICULUS VI.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA A CIVILI ET POLITICA OMSTXO DISCRETA.

108. *Nota.* Principes seculares, uti speciosa advocatorum, defensorum et vindicum nomina præsefemnt, ita ex officio sunt *Dei ministri* et *vindices in iram*, qui ausus nefarios comprimendo, quæ bene statuta sunt in Ecclesia defendant, et veram pacem his quæ sunt turbata restituant, depellendo perversos juris alieni et antiquæ fidei reformatores: et in hoc facilius cum orthodoxis consentiunt heterodoxi. In eo autem dissentiunt, quod *jus in sacra* et potestatem ferendi leges ecclesiasticas tribuant Principibus secularibus, eo quod hi repræsentent Episcopum, vel quod apud summos Imperantes deposita sit suprema jurisdictio, uti in Regna et Imperia, ita in jura, res et personas ecclesiasticas: idque alii fundant in P. R., vel in Instrumento P. W., alii in illo brocardico, *cujus est regio, illius est religio*, alii in Scriptura et factis Imperatorum etc. Contra hos

109. *Dico.* Magistratus seu Principes seculares non habent *jus in sacra*, sfcu potestatem ferendi leges ecclesiasticas.

Prob. Ecclesiæ regimen a regimine politico prorsus separatum est, et quidem

Quoad *auctorem*. Potestas ecclesiastica suam originem habet a Deo, tanquam auctore *gratiæ* et Ecclesiæ, politica et secularis a Deo ut auctore *natura*: hæc prout est in Principe vel Senatu, est juris mere humani, et quoad se spectata naturalis est, non Principi utpote personæ singulari, sed potius communitati propria; cum ergo certum sit ex artic. præccd., quod potestas ecclesiastica non resideat penes communitatem, neque hæc potuit illam transferre in Reges ac Principes seculares.

Quoad *finem*. Hic, respectu potestatis politicæ, est felicitas naturalis, respectu ecclesiasticæ vero supematuralis; hinc ad Hebr. 13. 17. dicitur: *Obedite præpositis vestris: ipsi enim pervigilant, tanquam rationem pro animabus vestris reddituri*: Quamvis autem leges ecclesiasticæ non dirigant immediate internam æteruamque salutem, quam coopérante Spiritu S. per sacramenta aliaque media spiritualia consequimur; attamen ad hunc finem

extorum Ecclesiæ regimen e® leges unice intendunt, quem et hodie insigniter promovent, nequiequam lingentibus acatholicis.

Quoad *objectum* et *quantitatem*. Potestas politica solum temporalia et naturalia ordinat, Ecclesia habet pro objecto principia fidei et gratiæ supernatandis, pœnas et censuras spirituales: illa se non extendit ultra limites imperii temporalis, hæc per lotum orbem diffusa est, ac una sicut fides; si vero tot sint capita Ecclesiæ, quot sunt lleges ac Principes, Ecclesia non est uno, sed multiplex, sicut potestas suprema Principum: non est *infallibilis*, quia assistendam Spiritus S. nulli Regum ac Principum Christus promisit; ac demum rueret ordo llierarchicus ad unitatem Ecclesiæ necessarius.

Quoad *subjectum*. Potestas politica, utpote mere naturalis ac temporalis, potest esse in laicis, in fœrninis etiam, quin et in Principibus ethnicis: Potestas ecclesiastica saltem ordinaria ex institutione Christi, utpote spiritalis et supematuralis, competit solis personis ecclesiasticis, nempe Apostolis eorumque legitimis successoribus : nam ex num. 93. et 98. potestas ecclesiastica a Christo promissa et data fuit illis, qui Principes seculares non erant, et illo quidem tempore, quo nullus Princeps laicus fuit in Ecclesia; ipsi vero Apostoli eorumque successores eamdem potestatem non Regibus ac Principibus, sed aliis Ecclesiæ Pastoribus et Episcopis communicarunt, juxta illud Pauli ad Tit. 1. 5. *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt, corrigas, et constituas per civitates Presbyteros, sicut et ego disposui tibi.* Atque hinc nullus unquam Episcopus vere Catholicus eam sibi usurpavit potestatem, quam solus Pontifex et Episcopi ad nostra usque tempora exercuerunt; ergo potestas ecclesiastica Principibus secularibus vi supremæ suæ potestatis nequaquam competit, non jure *naturæ*, cum sit supematuralis, et ex natura rei nequidem communitati, minus personæ singulari debeatur: non jure *divino positivo*, cum id ostendi non possit, imo contrarium constet ex institutione Christi ; non jure *humano* sive canonico, quod in decretis Conciliorum et Pontificum omnino refragatur, sive civili aut gentium, quod authentice latum non extat, neque extare potest, utpote fundatum in jure *naturæ*.

Conf. I. ex Traditione : 1º. SS. Patrum : S. Athan. in ep. ad Solitar. verba Hosii ad Constantium recitat : Ae præcipe nobis in hoc genere, sed ea potius a nobis disce : tibi enim Deus imperium commisit, nobis ea, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit; et post de suo addit : Quid opus est hominibus titulo Episcopi? quando a condito cevo auditum est, quando judicium Ecclesiæ auctoritatem suam ab Imperatore accepit? S. Chrysost. homil. 4. et 5. de verb. Is. scribit : Quanquam admirandus videtur thronus regius, tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec præter potestatem hanc quidquam habet auctoritatis.

S. Ambr. ep. 14. ad Marcellinam ait : *Imperator bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est : bonus enim Imperator quaerit auxilium Ecclesiæ, non refutat.* Damasc. orat. I. de Imag. *Neque piorum est Regum, Ecclesiastica statuta convellere... his de rebus decernere atque statuere, non ad Reges pertinet.* Similia habent Cyrill. Alex., Aug., Greg. Naz. etc.

2º. Conciliorum, Rom. III. c. 3., Concilii Gen. VU. et VJ11. , ubi can. 22. decernitur, ut *laid principes vel potentes non intersint ecclesiasticis electich nibus, quia in ecclesiasticis rebus nullam habent potestatem, etc.*

3-. Pontificum. Gelas. I. op. 10. ad Auast. Imp. ail : *Duo sunt, quibus mundus regitur principaliter, auctoritas sacra Pontificum, et Regalis potestas.* Nicol. L in ep. ad Midi. Imp. .*Nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum usurpavit; quoniam Christus sic actibus propriis et dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit , ut el christiani Imperatores pro æternæ vita Pontificibus indigerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur.* Similia habent Symmachus, Innoc. III. etc. Vide Gratianum Dist. 96. Verum quia hæc testimonia, vehit in propria causa, hæreticis suspecta sunt; hinc *Conf. II, Ex confessione Imperatorum.* Teste Ruffin. L. 1. hist. Constantinus M. recusans judicium inter Episcopos dixit : *Deus vos constituit sacerdotes, et nobis a Deo dati estis iudices, et conveniens non est, ut homo judicet Deos.* Theodosium jun. laudat Adrianus P., quod ad Synodum Ephes, scripserit: *Illicitum est, eum, qui non sil ex ordine sanctissimorum Episcoporum, ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Basil. Imp. in Syn. VII. dixit : *Nec sibi, nec ullis laicis licere, ecclesiasticas causas tractare : hoc enim investigare et querere, Patriarcharum, Pontificum et Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt.* Idem fere Sozom. c. 21. de Valentiniano, de Honorio Innoc. I., el de Justiniano authentica *Quomodo oporteat Episcopos, testantur.*

§ 1.

OBJECTIONES

Ex lege naturali, mosaica et euangelica.

110. *Obj. I.* In lege naturæ conjuncta fuit potestas sacra cum profana, siquidem Melchisedech, Abraham et Job simul fuerint principes ac sacerdotes; ergo etiamnum conjuncta est, tum quia gratia naturam non destruit, tum quia ex natura rei non repugnat, regimen Ecclesiæ esse vel in communitate Christiana, vel penes Reges ac Principes Christianos.

R. D. .I. Conjuncta fuit vi juris naturæ .V. vi juris divini, quatenus omnis cultus Deo dignus ex revelatione divina determinari debet, aut vi juris humani el ex consuetudine populi hanc potestatem transferentis in Principes C. Si autem vi *juris humani* ambæ potestates conjungebantur, oeconomica vel regia potestas illa sacrificandi non fuit propria ordinis supernaturalis. Præterea tametsi sacrificium et sacerdotium sint suo modo juris naturalis; idcirco jus natura non exigit, ut Principes simul sint sacerdotes. Demum Christus in lege nova sejunxit potestatem sacram a politica, et regimen Ecclesiæ suæ, ceu universalis ac infallibilis, modo longe excellentiore instituit.

Inst. 1. Summo Imperanti competit de *jure naturæ* summa potestas; ergo etiam potestas in sacra, tum quia potestas summa secum non compatitur aliam æque summam, lum quia potestas in sacra Principi est necessaria ad finem publicæ tranquillitatis, cui maxime inservit religio subditorum.

R. D. A. Summa potestas politica C. etiam sacra .V. *vel subd.* jure defensionis et protectionis (. potestate regiminis A. Utraque est summa, sed in diverso genere ac ordine; Pontifex est summus imperans in spiritualibus.

Imperator in temporalibus. Quod vero Utroque potestas, quamvis distincta, sumina esse in mundo possit, illustratur paritate turn *corporis* et *animæ* eumdein hominem constituentium, tum duorum *liiminarium majorum*, quorum alterum pncesldiei, nocti alterum. Demum Principes scculares luendo Ecclesiam, protegendo ministros Ecclesiæ, urgendo exeeutionem legum ecclesiasticarum etc. satis, at modo ipsis proportionale, promovent religionem ac salutem subditorum.

Inst. 2. Potestas etiam politica cum *fide* conjuncta habet pro *fine*, aeternam felicitatem ; ergo diversitas *finis* a potestate civili non excludit jus in sacra.

R. I). A. Pro fine extrinseco, quatenus operans leges civiles ordinare potest ad fiuein supernaturalcm C. pro fine intrinseco N. Hic enim respectu potestatis politicæ est felicitas naturalis hujus vitæ, el nequidem respectu singulorum, sed ordinata ad bonum communitatis. Potest vero etiam legislator ecclesiasticus hinc inde naturalia præcipere pro disciplina Ecclesiæ, quæ tamen, ex ratione propria objecti, et intrinseca finis, ordinantur ad supernaturalia.

111. *Obj. II.* In lege mosaica potestas etiam sacra erat penes Principes, scilicet Moysen, He li, Sam l e l e m, Neiiemiam. Mathathiam etc.; ergo.

R. D. J. Potestas sacra erat penes Principes semper, et jure ordinario A*. aliquando, ct ex speciali concessione Dei C. Hoc ipsum vero evincit, eam a mere profanis nunquam fuisse exercitam; munus certe sacerdotis obibat nemo, nisi qui fuit de numero sacerdotum. Jus ergo sacrorum nec stricte sumptum, prout denotat sacrificia et ceremonias, nec latius spectatum, prout jurisdictionem, leges et judicia complectitur, Regibus V. T. competeat: *primum* patet tum in Sa u l e acriter a Samuele objurgato propter holocaustum inGalgala oblatum, tum in Ozia propter incensum lepra percusso: *secundum* constat tum exLevitico, ubi sacerdotium Aaroni et filiis ejus unice defertur, tum ex Deut. 17. 12. *qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, moriatur: item* Paralip. 19. 11., Ezech. 44. 24.

Inst. 1. In veteri lege Reges sæpe exercuerunt jus in sacra, quamvis sacerdotes non essent : sic David congregavit sacerdotes, et reduxit Arcam : Sa l o m o n ædificavit, et victimis ac sacrificiis templum dicavit Domino, qui et Abialharem exuit sacerdotio, illudque transtulit in Sadoc; ergo.

R. *Ad 1.* Congregare sacerdotes ob finem quamvis spiritualem, zelum in Davide, et reducere Arcam probat pietatem, non jurisdictionem sacram, quia soli Levitæ portabant Arcam, et soli sacerdotes offerebant sacrificia; David autem honoris causa eam comitabatur, sicut *omnis domus Israel*, 1. Parai. 15. 28.

Ad 2. Ædificare templum Domino, arguit religiosum Principem, at non facit sacerdotem, præsertim cum Sa l o m o n manu propria, el actione religiosa non dedicaverit templum, sed ministerio sacerdotum ; ipse vero suppeditavit sumptus, suaque præsencia templi consecrationem cohonestavit, quo sensu *omnes filii Israel* dicuntur dedicasse templum, 3. Reg. 8. 63.

Ad 3. Alii dicunt, Sa l o m o n e m æque injuste egisse deponendo Abialharem, quam occidendo Adoniam : alii extraordinaria potestate id factum esse censent Dei instinctu a Salomone veluti Propheta : alii negant, a Salomone vel directe, vel indirecte depositum esse Abialharem, sed hoc ob conspiracyem

relegato in exilium, uni Sadoc jam ante constituto permissum esso usum ministerii, id quod naturalem duntaxat potestatem supponit.

Inst. 2. In ,X. 1°. Reges abstulerunt *excelsa* et *lucos* : Jostvs prælegit publice librum legis, et redintegavit fœdus inter Deum et populum : Josaphat misit Levitas, qui populum docerent, constituitque Judices, qui judicarent populum ¹ Ezechias confregit serpentem æneum, quem Dei jussu non sine mysterii significatione Moyses fecerat ; ergore ipsa exercuerunt jus in sacra.

R. .V. C. Hæc enim omnia sine ulla jurisdictione sacra præstare Reges poterant, ceu defensores fidei, zelatores Religionis et adjutores Pontificum, prohibendo idololatriam, submovendo occasionem irreligiosi cultus, et tollendo scandala, quod quidem munus esse Regum fidelium, multoties in libris Moysis commendatur ; hinc

1. *Excelso* erant populo in scandalum, ideo in veteri lege prohibita; ergo si Rex etiam gentilis tenetur auferre, quæ repugnant rectæ rationi et communi bono, cur Reges fideles id non possent ac debeant ?

Ad 2. Prælegere libros legis pietatem indicat, non usurpationem juris sacri ; imo Josias non tam ipse, quam ejus scribe Sapiian id præstitit. Percussio fœderis, cum populo etiam tribuatur, ultra pietatem vix quidquam sacri juris arguit.

Ad 3. Sicut docere non est proprie actus jurisdictionis, ita nec missio ad docendum, utpote a Josaphat facta non per collationem potestatis sacræ, sed per designationem personæ ; mittuntur quippe et hodie a Regibus ad terras barbaras Evangelii praecones, h. e. ad petitionem Regum, sumptibus et sub protectione Regum. Judices vero laicos pro causis profanis constituit propria auctoritate, pro causis sacris Levitas et Sacerdotes cum consensu Pontificis, prout innuit contextus.

Ad L Serpens æneus pro Deo haberi, proin scandalo esse cœpit, adeoque juxta legem Deut. o. 7. confringendus erat; ergo proprie jurisdictionem sacram non exercuerunt : si vero etiam plusculum aliquid superioritatis ista pmbarent in Regibus supra Pontifices V. T., cujus dignitas et potestas multum crevit per claves regni cadorum, per amplam solvendi ligandique potestatem, et curam tum ovium tum agnorum a Christo demandatam ; nihil autem crevit potestas Regum, quæ hodie in Christianis fere alia non est, quam fuit illa Principum gentilium, adeoque ex natura sua ad objecta iinemque supernaturalem non fertur, et intra vitæ hujus limites continetur.

112. *Obj. 111.* In lege evangelica Principes dicuntur regnare *gratia Dei*, esse *Vicarii* et *Legati Dei*, *Pastores*, *Patres* et *Nutritii Ecclesiæ* : solent punire hæresin, blasphemiam, aliaque vitia Religioni contraria : quin et ob curam Religionis ore divino laudantur, et ob neglectum illius vituperantur; ergo iis competit jus in sacra.

R. .V. C. vel D. A. 1°. Regnant *gratia Dei*, sunt *Vicarii Dei* etc. in temporalibus C. in spiritualibus *subd.* jure advocaliæ, defensionis et vindicte C. jure potestatis sacræ V. Sicut in temporalibus Principes, ita in spiritualibus Episcopi sunt *Vicarii Dei*, *Pastores*, *Patres* et *Nutritii Ecclesiæ*, neutri in utroque genere. 2°. Prædicta vitia puniuntur a Magistratu seculari, quatenus officiunt tranquillitati publicæ, vel per potestatem communicatam invocato ab Ecclesia brachio seculari : sunt enim defensores Religionis ac

vindices in iram Principes seculares ; hi vero ctiarn delinquere in fuie possunt, et quis coercebit eos, ni summa potestas sacrorum sit penes laetatos Ecclesia. 3°. Laudantur aut vituperantur Principes, quia magis vel minus Ecclesiam protegebant, magis vel mimis Pontifices adjuvabant in tollendo schismate, exlirpanda hieresi, doctrina propugnanda, et praeceptis Ecclesiae urgendis.

inst. 1. Christus nihil potestatis extern» competere voluit Ecclesiae, dicens Joan. 18. *Regnum meum non est de hoc mundo*: Luc. 12. recusans judicare inter fratres : Luc. 22. 25. et 26. rnonens Apostolos, *ne dominantur* ; unde Paulus etiam in omnibus obediendum esse praecise Principibus, ad Horn. 13. 1. docet : *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.....* ; ergo,

R. D. A. Christus Ecclesiae nihil potestatis extern» competere voluit, li. c. nihil voluit participare Ecclesiam de regimine mundi, quod inter gentiles erat arrogans, libidinosum et tyrannicum C. de regimine simpliciter, ejusque usu legitimo .V. Atque id cx contextu colligitur, ipsaque *Critica Londinensia* sic interpretantur, item Beza in Mallh. 20. 25.; quippe Christus non negat, ut advertit S. Aug., regnum suum esse *in*, sed *de hoc mundo*, - solum ergo negat, Ecclesiam de negotiis secularibus et rebus mundanis more mundanorum judicare aut imperare. Item Apostolus praecipit in omnibus obediendum praecise Principibus quoad politica, non item quoad sacra, aut ea, quae religioni praejudicant : alias dicendum, Ethnicos etiam tempore Apostolorum supremam jurisdictionem habuisse in Ecclesiam. Ceteri textus citati salis limitantur per illa Christi verba, queis Petro et Apostolis commisit regimen ecclesiasticum.

Inst. 2. S. Paulus 2. Cor. 4. 5. se et alios Apostolos vocat fidelium *servos per Jesuin*, et Pontifices hodicdum omnes sese compellant *servos servorum*: Leo IV. apud Gratian. Dist. 10. c. 9. vocat Imperatores *Pontifices inclytos*, quales et seipsos dixerunt Valentin., Marcian., et Anastas., Imperatores: Greg. ep. 61. Mauritius dicit esse dominum suum, fateturque se illius imperio subjectum esse, atque obedientiam se ei praestitisse; ergo Reges habent jurisdictionem sacram in Ecclesia.

R./kH. D. A. Apostolus et Pontifices vocant se servos *stricte* tales, qui obediant Regibus, caeterisque fidelibus subdantur A'. servos in sensu *latiore*, qui praedicent et ministrent, regant ac praesideant in commodum illorum et salutem C.

Ad 2. Leo IV. solum *analogice* Imperatores vocat Pontifices ob specialia in Ecclesiam merita : quanquam haec Leonis ad Lotuarium epistola ipsis A catholicis videatur suspecta, et probabilius supposita est, aut saltem mendosa. Ipsi quoque Imperatores se dixere Pontifices non respectu fidelium, sed *gentilium*, relincentes Pontificatus ethnici jura et titulum, ut, quia Episcopis renuebant obedire, Imperatoribus parerent, aulonomiam reipublicae noxiam non ferentibus ; atque ita hodie Principes christiani supremam sacrorum potestatem ceu honorem politicum acceptare solent.

Jt/3. D.A. Gregorius ita loquitur jure solum privato, inierim dissimulando Pontificiam dignitatem, prout innuit epistolae initium C. qua summus Pontifex .V. Nam 1°. legem iniquam Mauritji de militibus non recipiendis in Monasteria prius correxit, quam in varias terrae partes eam ablegaret, scilicet de militibus non recipiendis ante sufficiens examen et probationem ;

2". L. 4.ep. 31. scribit, sacerdotes esse Deos quosdam ab ipsis etiam Regibus honorandos, et in Ps. 5. pœnil. Maurhium numerat inter persecutores Ecclesiae» ob temerariam juris sacri usurpationem.

Inst. 3. SS. Patres varios actus jurisdictionis sacra attribuunt Principibus secutoribus : Epiph. hær. 40. curam depellendae ab Ecclesia ignorantiae : SS. Chrtsost. et Ambr. potestatem coactivam in sacris : S. Aug. ep. 50. ad Bonif. potestatem ferendi leges contra impietatem: PP. Concilii Arei. e. ult. Carolo M. decretorum correctionem ac confirmationem ; idem habetur de Conciliis Turon., Mogunt., Cahill., etc.; Isidores autem L. 3. sent, prasulatum iisdem tribuit : demum Socrat. L. 5. hist, in Proœm., Ecclesiae negotia ex Imperatorum Christianorum nutu pendere testatur ; ei-go.

R. V. .1. Nam ad depellendam ignorantiam *per* se non requiritur potestas sacra, sed doctrina sufficit; ad hæc Principes non per seipsos ea praestiterunt, sed per alios. Ciirys. et Ambr. loquuntur de potestate armata gladio temporali, non spirituali. S. Avg. tribuit potestatem legislalivam, non in sacris, sed pro sacris, ceu defensoribus sacrorum contra hæreticos. PP. Concilii Arelat. præsentarunt Carolo M. sua decreta, ut Cæsarea auctoritas Concilii canones promulgaret, protegeret, ac efficacius eorum exeeutionem urgeret, præsertim cum quaedam decreta ad moralem usum laicorum perlinerent ; sane Carolus M., alique Francorum Reges nihil sine auctoritate, hortatu et consilio Papæ ac Episcoporum egere. Adde, pradicta Concilia fuisse solum particularia. eorumtpie verba duntaxat verba urbanitatis, modestiae et humilitatis. Isidorvs præsulatum sumit *latius*, intelligendo quamcumque praelationem et eminentiam, siquidem Principes etiam infideles ibidem *Prcelatos* appellet. Socrates solum ait, quod Ecclesiae negotia tum visa sint pendere ex nutu Imperatorum Christianorum : quod quidem jus *pro sacris*, non *in sacris* arguit, uti sequens declarabit.

OBJECTIONES

Et historia ecclesiastica et profana.

113. *Obj. 1.* Imperatores Constantinus M., Constantinus IV., Phocas et alii primum dederunt Romanis Pontificibus potestatem ecclesiasticam, quam 300 annis nullam saltem in Principes antea exercuerant ; ergo eam primitus ipsi habebant, et adhuc habent.

R. V. .L Nam 1°. certum est, viguisset necessario tribus primis Ecclesiae seculis regimen externum Ecclesiae, sed hujus curam nullus Princeps ethnicus habuit, nisi dicere quis velit, illos hoc suo jure usos fuisse, persequendo Ecclesiam; ergo Christus elegit rectores Ecclesiae, qui eo tempore Ecclesiam gubernarent, et penes quos illud regimen hodie adhuc perseveret : quis enim praesumat, per Regum ac Imperatorum conversionem Ecclesiae statum fuisse immutatum? fatente Justiniano Novell. 0. in praef. de Saccrd. et Imper., *illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis praesidens*; ergo sicut initio, ita nunc quoque utrumque est omnino separatum.

2°. Constantinus nec dedit. nec dare potuit jurisdictionem sacram, sed di-

lienem temporalem et palatium Lateranense dedisse refertur can. *Constantin.* Dist. 96. Ibidem autem S. Petrum ejusque successores Christi Vicarios et suprema Ecclesiae capita compellat; Constantin. IV. solum se abdicavit putalitio jure Rom. Pontificem confirmandi. Phocas a Bonif. III, rogatus declaravit contra Episcopos Constantinopolitanos, Ecclesiam Rornanarn esse omnium Matrem, et solum Episcopum Romanum esse universalem et cecumenieum, cui cæteri omnes subiaceant.

3°. Quod Ecclesia primitiva longo tempore usa non sit poenis ecclesiasticis in Principes, non erat defectus potestatis, sed occasionis, tum quia Imperatores fuere gentiles, tum quia illius usus contra Principes apostatas plus Ecclesiae nocere potuisset.

Inst. 1. Imperatores elegerunt Romanos Pontifices, nempe Valentinianus Damasum, Honorius Bonifacium, alii alios : subin illos deposuerunt, uti Constantinus Felicem II., Theodoricus Joannem L, Justinianus Sylverium, Henricis III. Sylvestrum, Benedictum IX. et Gregorium VI. etc. ; ergo iis competit jus in sacra.

R. 1. *D. A.* Imperatores infideles et mali sic elegerunt ac deposuerunt, et quidem facto, non jure *C.* fideles et boni *subd.* jure regio et proprio -V. jure advocatiæ, et potestate vel delegata, vel per vim arrogata *C.* Ex quorundam impiorum Principum facto eorum in sacris jurisdictio æque parum desumi potest, ac ex tyrannide Neronis, Diocletiani etc. Si quando Principibus Christianis delegata fuit ab Ecclesia potestas nominandi Pontificem, id speciale privilegium fuit : si eorum consensus et auxilium in rebus ecclesiasticis imploratum fuit, id factum vel pro Ecclesia Romana quoad temporalem principatum ordinanda, vel ob frequentia schismata, et in Ecclesiae periculo. Negari tamen non potest, quosdam Principes jurisdictionis suæ limites egres- sos, rebusque ecclesiasticis quamvis non rogatos nimium se immiscuisse, quibus tamen Pontifices nunquam non sese opposuere. Ex his vero jurisdictio spiritualis legitime asserti non potest, cum *violentia* non pariat jus, *privilegium* autem sit revocabile, et sicut datum fuit ob utilitatem Ecclesiae, ita obeamdem rursus abrogatum.

R. 2. Valentinianus et Honorius id fecerunt ceu protectores legitimorum Pontificum, atque ut vindices schismatis ab Ursicino excitati contra Damashi, et ab Eulalio contra Bonifacium. Factum Constantii et Theodorici erat iniqua usurpatio potestatis ecclesiasticæ, a Principibus Arianis attentata ; Justinianus vero Eulychianus fuit. Facta per Ottonem M. exauctoratio Joannis XII. bono zelo, at non secundum scientiam depositi, ceu illegitima reprobatui a Baronio, a Petro de Marea, Natali Alex, etc.; quamvis plerique scriptores coæri, sed Germani et Cæsareis partibus addicti eamdem approbent; nec tamen propterea jurisdictio in Pontificem Imperatori asseritur, quia Joannes de gravissimis criminibus accusatus, a Synodo Episcoporum depositus, et Leo VIII. agente Imperatore substitutus legitur. Sylvester intrusus et schismaticus papatu expulsus est a Bened. IX., qui postea ultro se eodem abdicavit, uti cl Greg. VI., licet Henrico id ipsum ob schismatis melum adnilete.

Inst. 2. Nam 1°. Imperatores orientales, postmodum etiam occidentales a Justiniano usque ad Constantinum IV. jus confirmandi electionem Pontificiam exercuerunt. 2°. Otto IV. Henrici, Ludovicus Bavarus, alique Imperatores

per virgam et baculum investiebant Episcopos. 3°. Quin et jus eligendi Pontifices concessum ab Hadriano I. Carolo M., a Nicolao II. Henrico IV., et a Leone VIII. Ottoni III. 4°. Juxta BARONIUM. Reges constituerunt Episcopos, Martellus et Pipinus in Gallia, Carolus M. in Germania; ergo.

R. -Idl. D. .1. Hoc jus confirmandi exercuerunt per violentam usurpationem, vel per delegationem factam ab Ecclesia ad hujus periculum averendum C. ex jure regio ac proprio .V. Summi Pontifices primis quinque seculis, prout notat Pagius, eligebantur sine consensu, consultatione aut confirmatione Imperatorum : Secuto V. Simplicius Regem Italice monuisse dicitur, ut deinceps in Pontificum electione consultatio regia interveniat ad cavendas turbas : Secuto VI. Theodoricus elalii hoc qualicumque jure abusi, potestatem confirmandi electionem Pontificiam sibi arrogarunt, una cum exactione nullæ pecuniæ, qui mos aliquoties tamen interruptus tenuit ad medium Seculi VIII, Gregorio M. in Ps. 5. pœnit. id deplorante. Exinde ob acerbitem temporum electio Pontificis saltem debuit significari Imperatori ante consecrationem, ad Secum XI. sub. Greg. VII. ; ergo cum hic interven- tus cesareus pro diverso tempore diversus, nec constans fuerit, rite infertur, cum nec jure divino, nec regio debitum aut necessarium fuisse.

Ad 2. D. zl. Investiebant Episcopos per virgam et baculum vel ex potestate delegata, vel præcise ad significandam traditionem regaliū C. jure regio, vel ad significandam collationem jurisdictionis sacrae, aut necessariam confirmationem .V. Si vero ita investiebant, mero id facto, non jure, proin illegitime præstitum ; hinc per Concilium Later. III. et Concordata Germaniæ effectum, ut deinceps non nisi per sceptrum Episcopis regalia conferrentur.

.Ad 3. Potestas ab Hadriano et Leone concessa figmentum est schismaticorum ; vide Baron, an. 774. et 964. klipsum a Nicolao factum negant S. Ansel. et Petrus Dam.

Ad 4. Baronius ibidem ostendit jus constituendi Episcopos mere præsumptum a Regibus fuisse, orta sub Martello tanta rerum confusione, ut laici adeo sibi vindicarent Episcopatus. Pipinus et Carolus M. tum ob temporum acerbitem, tum ob insignia in Sedem Romanam et Religionem merita a Pontifice obtinuerunt jus nominandi Episcopos. Si «piando designationes Episcoporum a Regibus factæ antevolarunt concessionem Papæ postmodum secutam, id *facti* tantum, non *juris* erat.

Inst. 3. Imperatores in causis ecclesiasticis delegarunt judices, uti Constant. M. in causa Cæciliani adversus Donatistas; imo Leo IV. a Ludovico Imper, expetiit judices, quorum sententiæ parituum se promisit; ergo exercuerunt jurisdictionem ecclesiasticam.

R. Ad 1. D. A. Delegarunt judices jure ordinario ac dominationis .V. jure extraordinario ac protectionis Tr. Constantinus M. causam Donatarum contra Cæcilianum Episc. Carlhag., quia, ut ait S. Aug. ep. 166. *non est ausus de causa Episcopi judicare.*, demandavit Melchiiadi, qui habito Romæ Concilio damnavit Donatistas, et Cæcilianum absolvit. Verum quia huic sententiæ reclamarent, cum consensu Sylvestri P. cos remisit ad Synodum pleniorē Arelatensem : cum ne hujus quidem sententiæ acquiescerent, *omnino cupiens totam impudentiam cohibere* Constantinus, iis vehementer reprobens induisit novos judices ecclesiasticos, quibus et *ipse cessit ut de illa causa post Episcopos judicaret, a SS. Ardistibus postea veniam petiturus;*

ergo ipse Imperator hanc quantilaincumque usurpationem eum illegitimam agnovit, nec ab omni peccato irinuncrn.

.1(12. Leo IV. se tantum subiecit iudicio discretionis, non coactivo Imperatoris; vide can. 41. *Vos si in competenter*. Cans. 2. q. 7.

Inst. 4. Imperatores convocarunt Concilia, Nicænum Constantinus M., Constantinopolitani. Theodosius senior, Ephesinum Theodosius junior, Chalcedonense Valentinianus et Marcianus, suaque auctoritate decretis Conciliorum tribuerunt vim decisivam, teste S. Hier. L. 2. cont. Ruffin, et Nicolaus in cp. ad Midi.; ergo supremam jurisdictionem in sacra obtinuerunt. *Conf.* Concilia primum haberi coepta, dum regnare coeperunt Imperatores Christiani, manifesto indicio, significant jus convocandi Concilia esse penes Imperatores; quin et Liberius teste Theodori. L. 2. concessit, hanc esse potestatem Imperatoris; ergo.

R./λ J. Convocarunt Concilia jure regio et auctoritate praesidis vel iudicis A', jure delegato, et auctoritate protectoris vel vindicis C. Nequidem sacerdotes veteris legis convocari solebant a suis Regibus ad decidenda dubia Religionis, sed amicum ab amicis ad quasdam solemnitates cultus divini invitabantur. In N. L. *Concilium Hieros.* statim initio Ecclesiae convocatum et celebratum ab Apostolis sine ullo Principis interventu, qui primis tribus seculis nulli erant in Ecclesia. *Nicænum* a Sylvestro et Constantino congregatum esse, habetur ex Synodo VI. Act. 18. *Ad Constantinopolitanum I.* Patres convenerunt jussu litterarum, quas Damasus ad Theodosium dederat, prout Patres congregati testantur in epist. ad Papam, teste Theodoro L. δ. Hist. *Ephesinum* congregatum esse industria Cyrilli, qui legatus fuit Sedis Apost., exhibent litterae Celestini ad Cyrillum. *Ad Chalcedonense*, ut veniret et Synodum haberet, aut saltem quid agi vellet rescriberet, Leo P. rogatus per litteras a Marciano fuit, ergo priora Concilia non sunt convocata sine consensu et auctoritate Pontificis, quin et in iis suprema potestas Papae summopere commendabatur. Posteriora vero, et plura quidem Concilia sola Pontificis auctoritate congregata esse consentiunt omnes.

Quod vero primis temporibus Imperatorum opera desideraretur ad Concilia generalia, inde fuit, tum quia vigeat lex Imperialis prohibens frequentes sine auctoritate Caesaris conventus hominum ob metum seditionis; tum quia non nisi in urbe Imperiali et publicis sumptibus, praesertim quoad transactiones Episcoporum celebrari poterat, ac proinde annuente et favente Caesare; tum quia conveniens erat, Imperatores non esse ignaros legum ferendarum, siquidem terror potestatis secularis eandem observationem fortiter urgeat, et conspiratio Sacerdotii ac Imperii ad pacem publicam conferat plurimum. Aliud sane S. Hier., et Nicolaus P. non asserunt, et ille quidem de illis temporibus aperte loquitur, quod revera ex consensu Papae Caesares Concilia convocabant. Atque his minime interfuerunt Caesares tanquam iudices aut praesides, quod nullo facto nulloque jure probari potest, sed duntaxat defensores ac protectores, qui ad summum sessionis honorem praecesserint.

Ad Conf. N. vel I. 4. Concilia non sunt habita ante regnantes Imperatores Christianos ob defectum auctoritatis, V. opportunitatis C. atque ideo etiam Imperatores Christiani ad convocanda Concilia sunt implorati, ut dictum supra. Dein Hierosolymis jam tum tempore Apostolorum habitum est Conci-

Lu m. In loto autem Dialogo Libi.ru non roporitur illa potestas concessa Qe-sari tanquam propria, sed ab ariano Imperatore solum petitur, ut liat Synodus, quæ ipso invito lien non potuit.

Inst. 5. Imperatores sanxerunt leges de vita et moribus, ordinatione cl jurisdictione Ministrarum Ecclesia', de disciplina, Sacramentis et fide, uti patet ex *Libris Cardinis* de imaginibus, ex *Decretis* Childerici et Pipini, ex *Capitulari* Caroli M., el ex *Constitutione* Lidovici Pii, ac tandem ex *Constitutionibus* Justiniani ; ergo exercuerunt jurisdictionem sacram.

R. D. J. Sanxerunt leges ex jurisdictione sacra sibi propria .V. delegata, et tanquam defensores fidei aut discipline *subd.* ita ut eorum sanctiones vim suam haberent ab Ecclesia C. secus .V.

Hinc 1°. antiquitas *Libros Carolinas* plane ignorat, testante Adriano P., et demonstrante Schwarzio S. J. eos, excepto capite ultimo, non esse Caroli M., minus Concilii Aquisgr.

2°. Decreta Childerici el Pipini , si ulla ipsis fides habenda, quam negat Xitriarius, reipsa sunt condita ab Episcopis, et plane coinciduntcuin decretis Concilii Germanici. Dum a Pipino dicuntur obtinuisse vim legis publicæ, id solum prubat curam pro sacris.

3e.Capitula Caroli M. et Lidovici Pii nonnisi veterum Conciliorum canones sunt a Carolo in unum volumen collecti : si qua etiam nova contineat, ea non sine nutu et permissione Episcoporum addita sunt, teste Bened. Levita Capitularium collectore; imo Lidovicus L. 7. cap. 265. ait, *omnia statuta contra Apostolica decreta nullius roboris esse* : et Carolls M. L. 1. c. 38., L. 5. c. 157... potestatem sacram Papæ ac Episcoporum multoties confirmat; id ergo fecere Reges, ut legibus ecclesiasticis, sicut nunc Principes præceptis naturalibus ac divinis, auctoritatem quoque civilem ac vindictam adjicerent; ex quo constat, quod Imperatores ac Principes non meros præcones et cano-num exeeutores constituamus.

4°. Justinianus vel novas leges non tulit juxta Novell. 83., vindex potius antiquitatis et disciplinæ ecdesiasticæ assertor ; vel si quas de novo condidit, eas habuit ab Episcopis præformatas juxta Novell. 42., earum promoter et executor, uti ipse Boehmerls fatetur : vel lapsus in hæresin de incorruptibilitate camis Christi ante resurrectionem, sacra profanis miscuit, jure in Clerum et Ecclesias sibi arrogato, prout cum aliis Bimus censet; quacumque vero ratione leges ecclesiasticas tulerit, eæ vim obligandi prius non obtinebant, quam ab Ecclesia etiam occidentali receptæ et approbatæ, de quo testantur Greg. M. L. 11. ep. 52., Joan. Vili. ep. 163., Hincmarus I Ivo Carnot.

114. *Obj. II.* Imperatores, Constantinus M., Arcadius, Valentinianus, Justinus et Sigismundus indulserunt libertatem circa Religionem, prout testantur Euseb., Niceph.jSozom., Annales Bohemici etc.; ergo exercuerunt potestatem spiritualem.

R. D. .4.Indulserunt eam, ut licitam approbando .V. ad tempus tolerando, ex summa necessitate, et ad evitanda majora mala C. Antecessores horum Imperatorum fuere tyrannici infideles, non ergo potuit immensa fere copia hæresum et superstitionum simul et semel aboleri, nisi cum præsentis periculo eradicandi etiam portionem exiguam fidelium; promovit autem ejusmodi indulta consiliariorum pseudo-politica, pios alias Cæsares eo adigens.

ul plus quam vellent erroribus publicis indulgrent, nec non interminatio TiiEonoiici Italiae Regie do evertenda radicitus religione orthodoxa per Italiam. SiGisMt nous alias zclosissimus, sed Wenceslai Ignavi successor alia ratione non poterat Regnum Bohemicum ab hæresi, tyrannide summaque impietate turbulentissimum ad quarneumque tranquillitatem reducere, prout testantur *Scriptores Bohemici*. Vindices ergo ei protectores se præstiterunt, permittendo minus malum, ne tota religio everteretur.

lusi. 1. Carolus V. et Ferdinandus Imperator. Confessionistis anno 1555. per Pacem Religiosam concesserunt libertatem religionis, quæ anno 1048. extensa fuit ad Calvinistas, quamvis utraque secta a religione Catholica unice vera esset aliena, suspensa insuper jurisdictione Pontificia, et summa sacrorum potestate vel attributa, vel restituta Protestantibus; ergo non tam protectores, quam legislatores in sacris fuerunt.

R. Ad 1. D. A. ut ante, saltem quoad Pacem Religiosam. Res tota reducitur ad casum extremæ necessitatis, qualis utrum illo tempore fuerit, *quæstio [acti]* est, quæ cum hodie nec utiliter, nec satis provide decideretur, tutius Deo æquissimo rerum omnium arbitro relinquitur. Initio quidem illa permissio religionis Lutheranae fuit temporaria, et in terris solum Protestantibus, nec sine omni spe componendae per Concilium Religionis; dein vero cum Confessionistæ his non contenti iterato negarent subsidia contra Turcas, novaque dogmata spargerent, et contumelias in Pontificem, Cæsarem, et alios Imperii Status cumulerent, neque electionem Ferdinandi Regis ratam habere vellent, plura ipsis concessit Cæsar contra voluntatem, et præter consensum Statuum Catholicorum. Excitato rursus bello Imperator ad *Transactionem Passaviensem* compellitur, postea vero etiam ad *Pacem Religiosam*; ac demum post tricennale bellum eo per foederatorum arma res perducta, ut eorum vota secundum omnem fere extensionem implerentur, Calvinistis tamen etiam sub schemate prætenso Confessionis Augustanae receptis.

Cum ergo adhibitis frustra omnibus aliis remediis, ad impediendum majus malum hæc indulgentia etiam absoluta, etiam juramento firmata, tanquam necessaria visa fuerit Imperatoribus, exinde potius temporis acerbitas, et Protestantium obstinatio, Cæsarum vero in Deum et in Religionem pietas, prudentia, animique constantia commendatur, quæ humanitus loquendo nihil aliud superesse vidit, ad impendentem Germaniae ac verae Religionis ruinam pro viribus sublevandam, maxime cum pacis hujus tabulas Carolus manu propria subscripserit nunquam, Ferdinandus autem cum lacrymis signaverit. Imo ne in tali foedere, quod Ecclesiae præjudiciosum *indirecte* saltem versatur circa materiam spirituales, quidquam decerneretur inconsulto Pontifice, hunc fuisse requisitum scriptores existimant, consensum vero nunquam datum, uti Paulus III. in Bulla indictionis Concilii Tridentini diserte ostendit.

Ad 2. Jurisdictio Pontificis et Episcoporum nec in P. R., nec in P. W. sublata, sed tantum suspensa fuit, seu *jussa est quiescere*; ei quidem vi P. R. quoad fidem, religionem, ministeria, ritus et ordinationes ecclesiasticas in addictis Confessioni Augustanae : vi P. W. quoad omnes suas species : vi P. R. respectu Statuum præcis : vi P. A. etiam respectu subditorum. De jurisdictione dominorum territorialium, quod et hæc fuerit suspensa, ita ut

subditos in exercitio religionis suæ et sacrorum plane independents relinquere debeant, nullibi in uno a Herove pacis instrumento reperitur.

Inst. 2. Si fœdus ab Imperatoribus initum cum A catholicis in Pace tum R. tum W., nec irritum nec illicitum fuit, ac sine usurpatione juris sacri; crgo Pontifices non potuissent, nec debuissent fœdus illud improbare : aut si hoc foedere inito standum est Catholicis, Pontificum protestatio nec *justa* erit, nec *efficax*.

R. I. Sicut foedera publica gentium jure introducta, et quidem ob communem necessitatem, stricte observari debent, quia alias pax nulla consistere posset, de qua prius non cogitatur, quam dum pars altera valde attrita duras conditiones pacis inire debet ; ita fœdus etiam cum acatholicis initum omnino servandum est, utpote initum inter compaciscentes, qui solum Deum et gladium superiorem habent, quos inter et ipse Imperator, licet alias cæteris Statibus superior, compactent egit : non enim *exceptio vis et metus* irritat pacta inter gentes liberas, ne parti antea prostrato recuperatis viribus fas sit rumpere fœdus et cruenta rursus bella movere : non etiam *exceptio usurpata potestatis sacra*, quia Imperatoribus incumbit munus advocati®, vi cujus periclitantem Ecclesiam defendere oportet, ac inediis quidem ad hunc finem unice necessariis, cujusmodi tum temporis, quo nihil contra Protestantes exterorum foederibus nixos, armisque longe superiores immensa etiam sanguinis et pecuniarum profusione evinci poterat, cum manifesto totius reipublicæ orthodoxyæ periculo, erat permissiva Catholicorum indulgentia, qua bonaquædam ecclesiastica sub certis limitationibus, uti et modificatam prælensorum sacrorum suorum libertatem Protestantibus relinquerent, ne demum omnia cedere cogerentur.

R. 2. *Justa* tamen fuit Pontificum *protestatio*, quia in utroque foedere transactum de suspensa jurisdictione ecclesiastica, de possessione ac retentione lionorum ecclesiasticorum etc. ; quin et *efficax*, quia ea stante Protestantes nullo unquam tempore aut usum juris obtinebunt in bona ecclesialica, aut viam légitima? præscriptionis. De his vide JCios et Canonistas. De potestate legifera ecclesiastica dictum satis : de legibus vero ecclesiasticis distinctius et copiosius agunt juris sacri interpretes : juvat tamen discutere hic epistolas Decretales veterum Pontificum, quarum multiplex per Theologiam mentio recurrit.

ARTICULUS VII.

DE EPISTOLIS DECRETALIBUS VETERUM PONTIFICUM ANTE SIRICIUM.

Ilo. *Nota.* k Clemente I. ad Damasum usque Ecclesiam rexere Romani Pontifices circiter w.; horum epistoke Decretales aliquæ referuntur a SS. Patribus, plurimæ extant in collectione Canonum, quam primo Isidores Mercator sub finem seculi MIL, tum Ivo Carnotensis, qui obiit anno fili., demum Gratianus anno liol. ediderunt. Illas, quæ a SS. PP.. aut veteribus historia) Eccl. scriptoribus traduntur, genuinas esse indubium est: sunt autem præter geminas Clementis Litteras epistolæ Cornelii apud Cyprianum, Itut L apud Athanasium, Libf. ru apud Hilarium, Damas apud Hieronymum et Theodoretum. De aliis Decretalibus ante Suucilm l', quas

prædicti Canonum editores publicarunt, merito dubitatur, an sint genuinæ, et passim asseritur, quod sint *pseudepigraphæ*, Primus hisce Decretalibus Seculo IX. derogare visus est Hincmarus Metropolitæ Demensis, dum nepoti suo Laudinensi Episcopo, vi prædictarum Decretalium, Metropolitanæ subjectioni se subducere conniti responderet, magnum esse discrimen inter Decreta Innocentii, Leonis et Gelasii, utpote Conciliorum præscriptis conformia, ac inter dictas epistolas canonibus Conciliorum haud parum adversantes. Iisdem postmodum plures Gallia* Episcopi minus auctoritatis inesse contendebant, at ex eo solum, quod *Codici Canonum* non essent insertæ. Seculo XV. Wickliffus, Magdeburgenses, Blokdellus, alique Protestantes easdem impugnarunt, non tantum ut pseudepigraphas, sed etiam ut falsas *Ciseduentes a fide*.

Demum ævo hoc nostro eas negant esse genuinas Critici fere omnes, quibus jam turn Baronius, Bellarminus, ac præprimis Anton. Augustinus Tarraconensis Archi-Episcopus videntur consensisse, ita tamen, ut Catholici, quamvis epistolas illas priscis Pontificibus abjudicent, veritates et piissimas sententias in iisdem assertas venerentur.

116. *Dico*. Epistolæ Decretales veterum Pontificum ad Siricium usque videntur esse suppositiæ.

Prob. III® Decretales sunt pseudepigraphæ ac suppositiæ, quis per octo priora secula nullus vel Pontifex, vel scriptor Ecclesiasticus, nullum etiam Concilium memorat : quarum argumenta illis Ecclesiæ seculis non conveniunt : quæ ex epistolis, libris et decretis posteriorum Pontificum, Patrum et Conciliorum sunt compilatæ : quæ diversis licet temporibus et a diversis exarate eundem plane stylum et scribendi characterem servant, cumque barbarum et ab illorum elegantia temporum proreus alienum : ac demum in quibus temporum ratio non cohæret : sed quoad hæc omnia dictæ veterum Pontificum epistolæ deficiunt; ergo sunt suppositiæ.

Prob. min. 1°. Si ante seculum IX. ulla Decretalium illarum facta esset mentio; ergo vel a Siricio, vel ab Innocentio I., vel a S. Leone, vel ab aliis SS. Pontificibus, aut certe a S. Hieronymo in catalogo Script. Eccl. : atqui nullas ex his omnibus earum ullibi meminit; unde et Dionysius Exiguus in seculo VI. suam collectionem Canonum summa accuratione congestorum, inchoavit a Siricio P., quam præ aliis collectionibus probavit Ecclesia.

2°. Epistolæ Episcoporum, libri SS. Patrum, decreta Conciliorum, quæ supersunt ex quatuor primis Ecclesiæ seculis usque ad Siricium, passim agunt de hæresibus illorum temporum, de persecutionibus Ecclesiæ, de Confessoribus, Martyribus et Lapsis; ergo cum dictæ veterum Pontificum epistolæ vix quidquam de his omnibus memorent, illarum argumenta cum primis Ecclesiæ seculis haud congruunt.

3°. In singulis epistolis extant sententiæ ad verbum exscriptæ ex posteriorum Patrum, Conciliorum et Pontificum scriptis ac decretis; et quæ in illis epistolis leguntur exscripta, cum ætæris partibus non cohærent, maxime quoad *stylum*; manifestum igitur indicium est, hæc priscis Decretalibus adsuta fuisse : id quod exinde magis patet, quodæ Decretales S. Scripturam juxta versionem Vulgatam frequenter usurpent, quam S. Hieronymus longo post tempore adornavit.

Qua demum ratione tot Pontifices diversis adeo temporibus *cumdem* plane *shjlum* allectaverint. el vel maxime alienum a sermonis lalini puritate ac nitore, qualem sibi jure vindicant tum primæva illa secula nitide ac terse latina, tum ipsi summi Pontifices illorum temporum quam nobilitate iusi- enes, tam eximii omnigena litteratura ac eruditione.

3. Falsitaset temporum el consulatuum tam est fere in singulis aperta, ut plane huc quadret illud Tatiam : *Ubi temporum ratio non coharet, ibi ne historia quidem vera esse potest.*

117. *Obj. I. Concilia*, Aquisgranense sub Greg. IV., Coloniense, Moguntinum, Melense sub Arnulpho, Remense, Lateranense sub Callixto 11. ; item Conciliorum ac Canonum Collectores gravissimi et doctissimi, Benedictus Levila compilator Capitularium Caroli M., Hincinarus Laudun., Luitprandus Ticinensis, Micrologus, Anselmus Lucensis Episcopus, Burckardus Wurraaliensis, Ivo Camotensis, et Gratianus, cujus Decretum sequitur Ecclesia, citant atque hoc ipso probant ceu genuinas veterum Pontificum epistolas; ergo hæ non sunt supposititiæ.

R. D. .1. Et hæc Concilia, el hi Collectores Canonum sunt posteriores seculo IX., neque ad severioris criticæ examen eas epistolas revocarunt C. et seculo IX. antiquiores fuerunt, ac criticæ severioris legibus usi A'. Concilia et Collectiones citatæ primum ab anno 836. sui exordium ducunt; ergo in primis octo seculis Decretalium, quæ Simen decessoribus adseribuntur, nulla mentio, nulla fama fuit. Adde, Concilia et Collectores Canonum memorare eas epistolas, non quod censeant illas esse genuinas, sed quod de illarum auctoribus nou admodum solliciti sine prævio examine critico illas citarent tauquam usu *receptas*, scilicet quoad dogmatum veritatem, disciplinæ rationem et ordinem judiciorum : ita Baronius ad annum Chr. 865.

Tandem in Decreto Gratiani nulla sunt, quæ Ecclesia non probat, majorem adhibens (idem doctissimo ejus emendatori, Antonio Augustino Tarracoenensi Archi-Episcopo, magisque probans Collectionem Dionysii Exigui, prout testatur Cassiodorus auctor coævus, qui c. 23. div. lect. de illo ait : *Ex præcis exemplaribus Canones ecclesiasticos moribus suis, literal planus alque (User-tus, maijna eloquentia! luce composuit; quos hodie in usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur.*

Inst. 1. Silentium priorum seculorum id solum probat, quod dictæ veterum Pontificuin epistolæ per illa tempora ærunmis plenissima apud privatos, aut in Tabulariis Ecclesiæ Romanæ alius latuerint; ergo ex. eo non convincitur, illas esse supposititias.

R. A'. A. Cur enim ne Romani quidem Pontifices eas vel unquam honoris causa nominarunt, sicut nominarunt alios, quorum dicta usurpant? cur carum testimuius et auctoritate non obruerunt hærclicos, adversum quos inultum sane valuissent primævæ Constitutiones Apostolicæ? cur ipsi Pontifices in dubium vocarunt, quæ tot Decretalibus ab ævo Apostolorum fuerant constituta? Tot ergo seculorum silentium gravissimis junctum rationibus prævalet Conciliis et Collectoribus posterioribus, præsertim quod hi honesto Isidori nomine, sub quo prodiit illa veterum Decretalium collectio, decepti fuerint, existimantes cam aS. Isidoro Ilispalcensi editam fuisse.

Inst. 2. Hincxarvs Arclu-Epispwus Remensis episl. 7. c. 12. testatur : *hi-*

rforiw llfspldensis *Episcopus collegit cwn epistolis Râmantff Sedis Pontificufi*
a S. Chinente usque ad II. Gi'cgoriui...; ergo S. Isidores cas agnovit germinas,
quai imi adornavit collectionem. *Conf.* Nulla extant in L. 5. *Ehjmologiarum*
a S. Isidoro IUspalensi edilo, qu e legunldr in præfatione cdlectionis præ-
dictaruin Decretalium ; ergo.

ii. A'. .1. Num in illis Decretalibus (itantur Concilium Tolet. XI. de
anno 675., Concilium VI. Gcn. de. anno (181., item epistola; Grcgorii II. el ill.,
iieenoi Zacliariæ SS. Pontificum, qui in seculo Mil. flor uerunt ; cum ergo,
ut testis est Braulio Ca sar Augustanus, Lucas Tudensis, Mariana etc., jarndnm
anno 636. obierit S. Isidoros Hispalensis/ manifestum est, Hincmarum Re-
nienscrn cum suis sequacibus deceptum fuisse.

.ii/ *Conf.* H. potius contrarium sequi, quod nempe non S. Isidores ulpotc
quam sanctus, tam eruditus el sapiens defloraverit Decretales illas, sed quod
harum compilerator ex S. Isidoro exscripserit nulla, piteserlim cum Braulio
teslctur, libros *Etymologiarum* suo quidem rogatu conscriptos a S. Isidoro,
a se vero primum post ejus mortem fuisse cdilos. Ad hæc Braulio, quamvis
coævuselamicissimus S. Isidoro, in catalogo, quem texuit operum S. Isidori,
nec verbulo meminit illarum Decretalium.

118. *Obj. II.* Epistolæ, quas ipsi Pontifices Romani admiserunt tânquaiti
genuinas, non sunt rejiciendæ ceu supposititiæ : atqui Pontifices Romani
admiserunt ceu genuinas veterum Pontificuin epistolas; ergo non sunt sup-
posititiæ. *Prob. min.* S. Leo in epist. 1. ad universos Episcopos ait : *Omnia*
Decretalia Constituta omnium Prædeccssofum nostrorum ita vestram dilectio-
nem custodire debere mandamus, ut, si quis illa contempserit, veniam sibi
deinceps noverit denegari. Gelasius in Synodo Rom. anno 194. ita loquitur :
Item Decretales epistolas, quas Beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe
Romana pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter reci-
piendas decernimus. Leo IV. in epist. ad Episcopos Britann. apud Gratianum
Dist. 20. cap. de libellis ait : *Regulæ, quibus in omnibus ecclesiasticis utimur*
judiciis, sunt Canones Apostolorum, Niccenorum, Ancyranorum... et cum
illis Regulæ Præsulum Romanorum, Sylvestri, Siricii, Innocenta etc.; ergo.

R. D. .1. Pontifices Romani ceu genuinas admiserunt illas Decretales
veterum Pontificum, qui Siricium antecesserunt .V. qui Siricio successerunt
C. Nam

1°. Si illæ Decretales tempore S. Leonis ext Dissent, is commendasset præprl-
niis epistolas Anacleti, Hygini, Pii ct Aniceti ; nomine ergo omnium Prædc-
cossorum suorum, quorum Decretalia Constituta custodiri mandat, pnetcl*
Clementem I. Cornelium, Julium L, Liberium et Damasum, intelligit Siiucim,
Innocentium I. (a quo incit. epist. initium duxit), Coelestinum, Zosimum,
Bonifacium, Sixtum III., non vero Pontifices Siricio antiquiores, de quibus hic
coiitiOverlilur.

2°. De iisdem intelligendlis est Gelasius, insuper vero additis Decretalibus
S. Leonis, Hilarii, Simplicii ct Felicis III. Decessorum Gelasii : hæ scilicet
diversis temporibus ab urbe Romana pro diversorum Patrum consultatione
dat® fuerunt.

3°. Neque Leo IV. de priscis Decretalibus loquitur : quamvis enim Sylvestri,
hujus tamen solius Decreta memorat; ad hæc putant nonnulli pro *Sylvestri*,

Sindi, legendum, *scilicet Sirieii*, eo quod velus Ecclesiae Romanic Canon nullas Sylvestri regulas habeat; alii probabilius censent, citatum a Leone Sylvestri m non ratione epistolarum, sed relate ad acta Romanic Synodi sub Sylvestre jam conficta, uti evidenter colligitur ex ipsiusmet epistolio initio, ubi profert constitutum in dicta Synodo ordinem judiciorum canonicorum. Et dehisce Actis memorat tum Gelashs in Synodo Rom., tum Synodus ML (boum., 60 et amplius annis ante Leonis IV. epistolam.

Inst. 1. Nicolaus I. de epistolis veterum Pontificum, qui Siriciu ante-cesserunt, in epist. 17. ad universos Galliae Episcopos, decernit eas esse recipiendas, etsi in codice Canonum non sint adscripti; ergo. Atque hinc auctoritas illarum Decretalium, quas ab 80(1 jam annis receperant Praesules Gallicani, circa annum 993. in Concilio Remensi omnino firmata est.

R. Id 1. D. 1. Decernit cas esse recipiendas in vim Canonis, ac quidem arguendo ad hominem contra Galliae Episcopos C. esse recipiendas ul genuinas, idque ex propria sententia decernit .V. Nicolaus I. Papa vere eruditus nequaquam intendebat, priscorum Pontificum epistolas, quas procul dubio noveral esse pseudepigraphas, probare tanquam genuinas, quia de hoc ipsi eum Gallis controversia nulla erat ; sed solum habere x im legis ecclesiastica?, quod tum negabant Galli, eo quod in codicem Canonum relatæ non essent. Hujus ergo rationis inefficiam ut ostenderet, inferebat Nicolais: ergo jam nec Gregorii scripta, imo nec ipsas divinas Scripturas novi ac veleris Testamenti recipimus, quia in codice Canonum ecclesiasticorum non sunt inserte. Vrgebat porro : si vero recipiendum V. el N. Testamentum esse dicitis, quia ulrumque recipiendum esse sancitum est Decrclo Innocentii L, quod in codicem Canonum relatum est: ergo pariter epistola? veterum Pontificum recipiendae sunt, quia Decreto Leonis P. cavetur, omnia decessorum suorum Decretalia Constituta custodienda esse.

Ad 2. D. J. Gallicani Praesules aliqui illas receperunt ul genuinas omnes iuM.sineprærio examine et crisi C. prælio examine critico zV. Sane HLncmarus Metropolita Remensis, quocum plures alii haud dubie consenserint, eas ut genuinas non recepit, dum Hincmaro Laudunensi Episcopo apud Flodoard, L. 3. c. 21. ita reposuit : *Quærens adinventiones, ut le Mctropolitica subjectione posses e.vuere, libellum de Patrum Antiquorum scriptis ante sacros Nicænæ Synodi, aliorum Sanctorum canones editis collegisti, in quibus sententias inter se dissonas, et contra Apostolicam atque canonicam, et Apostolicæ sedis auctoritatem etc.*

Inst. 2. Nicolais I. verba Gelasii ad omnes omnino Decretales extendit, quæ suo tempore omnium manibus terebantur; atque ex iis veterum Pontificum decretis demonstravit, Episcopum inconsulto Pontifice Romanodeponi non posse in Conciliis Provincialibus, etsi is Romanam Sedem non appellerasset; ergo reipsa genuinas esse censuit.

R. V. C. Esto lum. profer mentem Gelasii, 2^m. etiam præler sententiam propriam de genuina illarum epistolarum auctoritate fecerit Pontifex; ulrumque fecit tamen, nimirum ut GaUiarum Episcopos, qui illas epistolas tanquam veras et genuinas Decretales admittebant, argumento ad hominem convinceret, parem iis, tametsi in *Codice Canonum* non extantibus, auctoritatem competere, ac aliis sanctionibus canonicis in *Codicem* relatis.

Minus 'cru apposite ex his infertur a nonnullis, Nicolaum L æstu conlen-

lionis abreptum idcirco priscarum epistolarum vindicem se priestilisse, ut illarum auctoritate novum jus Roman® Sedi vindicaret, et Metropolitanorum, Synodonimque Provincialium debilitaret dignitatem : quis enim nescit, quod et Tiomassinus asserit P. I. L. 1. c. 48., Romanos Pontifices sæpe non parum contulisse ad stabiliendam Metropolitanarum auctoritatem, non raro monuisse Metropolitanas de illa strenue defensanda, non ægre etiam confirmasse Concilii Trio, decreta de illorum potestate et x indicata et aucta? Si vero circa secutum IX. ea invaluit disciplina, ut de causis præcipucriminalibus Episcoporum Roma cognosceret, id non exinde ortum, quod Romani Pontifices jura Metropolitanarum imminuta vellent, sed vel ob vitium simoniæ inter Ecclesiasticos tum frequens, vel ob socordiam et oscitandam quorundam Metropolitanarum, eorumque non æquam semper dominationem; quibus adde schisma Imperatorum adversus Pontifices, indeque rerum facile omnium turbatum ordinem.

119. *Observe.* Quis demum epistolas illas fabricaverit, ac priscis Pontificibus supposuerit, incertum est : non fuit illarum artifex S. Isidores Hispalensis, uti certum ex dictis hactenus : non alius quis Isidorus Episcopus Hispalensis, quia ab obitu S. Isidori usque ad annum, quo editi sunt Decretales illte, nullus Ecclesiae Hispalensis Episcopus fuit Isidorus : atque ex eodem fere calculo neque Riculphus Archi-Episcopus Moguntinus dici earum compilator potest, quamvis easdem, teste Hincmaro Remensi, per Galliam divulgaverit. Tandem viri eruditi passim autumant, iUum Isjdorvm Mercatorem, cujus nomine vulgata? sunt illi Decretales epistolae veterum Pontificum ante Siriciu, fuisse magni nominis monachum, qui se *Peccatorem* dicere solebat, scribas vero oscitantes ex *Peccatore* fecisse *Mercatorem* ; ita Morinis.

CAPUT IV.

DE PROMULGATIONE, ACCEPTATIONE, OBJECTO, SUBJECTO, ET EFFECTU LEGIS HUMANÆ.

ARTICULUS I.

DE PROMULGATIONE LEGIS HUMANÆ.

§ 1.

Promulgatio legum generatim.

120. *Nota.* Promulgatio est intimatio seu propositio legis a legislatore iis facta, a quibus legem vult adimpleri. *Publica* et *solemnis* dicitur, qua per vocem praeconis aut publicum programma lex subditis intimatur : *Privata*, qua ex defectu quocumque lex communitati nequit innotescere : *Vulgaris*

sive *divulgatio*, vi cuius lex per aures et conscientias singulorum dilRinditnr. Indubium est. requiri promulgationem ad rationem legis positivæ, praesertim humanæ actu obligantis, quia ad incognitum non datur obligatio; dixi, *legis humanæ*, eo quod lex naturalis congenita haud indigeat promulgatione. Certum quoque est. non esse necessariam divulgationem, seu intimationem juridicam singulis faciendam, utpote moraliter impossibilem; itaque quæritur I. Situe promulgatio publica legis ad vim obligandi necessaria? 2. An lex publice promulgata statim omnes et ubique obliget? 3. Irum requiratur sollemnis promulgatio legis in singulis locis?

121. *Dico I.* Promulgatio publica *essentialiter* requiritur ad vim legis *proxime* obligantis.

Prob. Lex est locutio publica Principis ad subditos; ergo cum Princeps quidem loqui possit sine promulgatione, non vero intelligatur loqui ad subditos, nisi ejus locutio per promulgationem dirigatur ad subditos, hæc necessaria est tum ex parte subditorum, qui ad incognitum obligari nequeunt, tum ex parte legis, quæ sine illa non habet completam rationem legis, adeoque nec vim obligandi, quamvis privata detur ejus notitia. *Conf.* Ad can. *In isto*. D. 4. dicitur: *Leges tunc instituuntur, dum promulgantur*; et L. 9. Cod. de LL. *Leges sacratissima- intelligi ab omnibus debent, ut universi præscripto earum manifestius intellecto prohibita declinent, et faciant præcepta.*

Si ais 1°. Lex jam datur ante promulgationem, quia datur potestas et voluntas legislatoris; ergo.

R. D. .1. Lex incompleta, habens vim obligandi solum in actu primo C. Lex completa, et actu obligans .V. Vis directive et obligativa legis, saltem *ut quo*, essentialiter dependet a promulgatione iis facta, qui obligantur; non ergo sufficit ad rationem legis completam, quod lex in mente legislatoris existât, neque quod in concilio Principis sit edita: sed ut sit regula totius communitatis, toti communitati publica promulgatione intimari debet. Hæc promulgatio se non habet tanquam *mera conditio* vel applicatio, ut v. g. approximatif) ligni respectu ignis, aut cognitio respectu bonitatis, sed promulgatio legem, sicut revelatio motivum fidei *partialiter* constituit; hinc can. 3. Dist. t. dicitur: *Leges instituuntur, dum promulgantur.*

Si ais 2°. Cap. 1. de post. Præl. dicitur, legem obligare, *si solemniter editur aut publice promulgatur*; ergo non requiritur determinate promulgatio publica.

R. .V. C. Quia *~ô aut* non sumitur *disjunctive*, nisi sollemnis editio legis facta coram populo, uti mos erat Romanorum, æquivaleat publiere promulgationi per praeconem; sed *expositive* pro *id est*, tum quia alibi idipsum fieri DO. testantur, tum quia in nullis textibus legitur *et*, non *aut*: nam nihil novi est, idem aliis verbis, sed clarioribus exprimi.

122. *Dico II.* Lex publice promulgata non statim, sed *successive* obligat omnes.

Prob. Sicut lex nequit obligare ad impossibile, ita nec modo impossibili: impossibile autem foret, legem hodie v. g. promulgatam Romæ, hodie jamdum \irceburgi obligare; ergo tametsi dicatur statim obligare, non simul tamen omnes prius obligat, quam intra tempus moraliter sufficiens notitia

et promulgatio legis ihda diffundatur per totum territorium; hinc c. 1. de concess. Præb. in G. habetur, quod *lex seu constitutio et mandatum nullos adstringant, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorundem, aut nisi post tempus intra quod ignorare minime debuissent*; quantitas vero temporis vel relinquitur prudenti judicis arbitrio, vel designatur a legislatore certum obligationis initium præscribenle.

123. *Dico III.* Leges civiles pro loto Imperio promulgari debent in singulis provinciis.

Prob. Ex Novell. 66. c. 1.; insuper autem fluxus duorum mensium a facta promulgatione requiritur juxta rubricam Nov. GG. præfixam, mî *factæ novæ constitutiones post insinuationes earum post duos menses valeant*. Equidem Imperator hic loquitur de suis constitutionibus *Testamentariis*; attamen quia verba Rnbrica generalia sunt, et Rubrica, quæ per *ut* vel *ne* incipiens sensum completum reddit, censetur valere in vim legis: hæc doctrina solet ad alias quoque leges Imperiales extendi, maxime quod cil. Nov. §. 3. dicatur: *Si vero nondum hactenus in omnibus provinciis hæc lex destinata est, velociter et eam, et alias... postea a nobis faciendas mitti nunc vel mittendas esse, quatenus noslrce constitutiones in Metropolitanis civitatibus fant, vel faciendæ sint manifesta*. Attamen hæc extensio non omnibus probatur, quia, ut notat Cujacius ad Nov. 69., et L. 20. observ. 33. rubricæ Novellarum non auctoritate Justiniani, sed pro arbitrio studiosorum sunt adjeclæ; et peculiare fuere rationes de legibus *Testamentariis* id statuendi. Sane in praxi kec doctrina non obtinet nequidem in legibus civilibus, ut mirum sit, eam a nonnullis ad leges etiam ecclesiasticas extendi; hæc vero de *promulgatione legis ecclesiasticæ* in singulis Dioecesibus quæstio cum sollemnis censeatur esse, visum est, utriusque sententiæ, affirmantis et negantis fundamenta hic ita discutere, ut absque præjudicio alterutrius sua cuivis perstet probabilitas.

§ n.

Momenta sententiæ Affirmantis, necessariam esse solennem legum ecclesiasticarum promulgationem in singulis Diæcesibus.

121.1. Jus ΝΑτνη.E tametsi certam promulgationis formam non praescribat, requirit tamen, ut per eam notitia legis *certa* obtineatur a *moraliter universis*, eaque notitia perveniat *ab auctoritate publica*, a qua omnis vigor legis emanat; ergo ut lex ecclesiastica obliget omnes Ecclesias, requiritur publica in singulis Diæcesibus promulgatio legis. Durum profecto est, statim obligare gentes remotissimas per promulgationem tantum Romæ factam; imo vix possibile videtur, legem Pontificiam, nisi in singulis Diæcesibus promulgetur, exaudiri ab Ecclesia per totum orbem diffusa, praesertim eum neque populus Romanus totam fidelium communitatem, neque Legati et Residentes omnia Christiani orbis regna et provincias in suis personis exhibeant. Tandem promulgatio in singulis Diæcesibus facta mire promovet observantiam legum ecclesiasticarum, et si qua forte insit, asperitatem mitigatae temperat.

125. II. Ea ex natura rei necessaria est conditio ad legis ecclesiasticæ valorem, cujus defectu ingens legum ecclesiasticarum moles jacet inculta apud plures Ecclesias et integras nationes: sed defectu singularis promulgationis innumera leges et Bullæ Pontificiæ jacent sine usu et effectu in Gallia, Germania etc.; ergo legum ecclesiasticarum promulgatio non solum apud Romanos et Italos, sed in omnibus Christiani orbis dioecesibus fieri debet. Præterea melius norunt Episcopi, quam *Curia Humana*, quid suis dioecesanis conveniens sit et accommodatum; proinde Papa censendus est nolle obligare suas constitutiones, nisi ab Episcopis examinatæ, approbatæ ac promulgatæ fuerint.

126. III. Christus ipse, cujus exemplum securissima agendorum regula est, legem evangelicam, quamvis Hierosolyma? sollemniter promulgatam, tamen ab Apostolis etiam per universas orbis provincias voluit promulgari; ergo etiam lex ecclesiastica licet Hornæ promulgata, tamen etiam a) Episcopis per singulas dioeceses promulganda est. Christi exemplum secuti sunt Apostoli, qui leges a se latas pro gentibus conversis non tantum in Concilio Hierosolymitano promulgarunt, sed et miserunt Judam ac Silam ad eas Antiochia, in Syria et Cilicia promulgandas. Idipsum confirmat praxis Ecclesiæ, quæ in Concilio Nicæno congregata ad omnes Ecclesias transmisit acta Concilii; post Concilium Ephesinum ad clerum et populum ubivis terrarum missi sunt canones ducentorum PP., addita ratione: *quoniam oportet absentes a S. Synodo, morantesque in urbibus et provinciis hæc non ignorare*; Lateranense IV. præcepit, constitutionem de professione simoniaca ab Episcopis per suas dioeceses publicari; et c. 13. de pœnit. et remiss., statuitur, poenam in medicos decreta nun incurrere, nisi ea per locorum Prælatos fuerit promulgata etc.; ergo etiam Pontifices exemplum Christi, Apostolorum et primitivorum, Ecclesiæ in condendis legibus sequi oportet.

127. IV. Summi Pontifices, Concilia item Provincialia suffragantur: nam Pontifices non raro praeceperunt suarum Constitutionum in singulis dioecesibus promulgationem; Synodus vero Arelatensis I. in epistola ad Papam data hæc de gestis et decretis suis addit: *Placuit etiam a te, qui majores dioeceses tenes, per te potissimum omnibus insinuari*; ex his vero Zephyrinus in quavis Christiani orbis parte publicari curavit Decretum de reddenda Ecclesiæ pace moechis pœnitentia functis. Simili modo Synodus Sardicensis scripsit ad Julium P.; Pius IV. in Bulla, *Sicut ad sacrorum*, decreta Concilii Tridentini non voluit obligare prius, quam fuerint per singulas adeo parochias promulgata; S. Carolus Borrom. inorat, previa ad Syn. XL Dioecesis. inter alias causas earn congregandi, allegat hanc, quod hic applicatio fiat magis particularis Conciliorum tam generalium, quam particularium; ergo *stylus Curiae Romanæ*, quo leges ecclesiasticæ tantum promulgatæ obligent universam Ecclesiam, videtur serius invaluisse per plurima secula incognitus in Ecclesia.

128. X. Jus Canonicum in iis casibus, in quibus nihil clare disponit, regulatur juxta leges civiles, c. 1. de nov. op. mint., et can. 7. Dist. IO.; cum ergo a jure canonico non determinetur universalis forma promulgandorum Canonum, horum promulgatio fieri debet ad proscriptum Nov. 60., ita ut,

sicut leges Imperii in singulis provinciis, ita ecclesiasticæ in singulis diocesisibus promulgentur. Sane regimen ecclesiasticum suavius esse debet regimine civili, minusque dominatum esse pericijuxta illud Christi : *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*. Ad huc motum, quod impulit Imperatores ad promulgationem legum civilium in singulis provinciis, servit etiam pro tali promulgatione legum ecclesiasticarum, nimirum ut evitetur confusio, et senetur uniformitas in subditis.

129. VI. Doctores et munero et auctoritate poliores tuentur hanc sententiam hodie fere communem, ergo videtur naturæ ipsarum legum et praxi Ecclesiæ multum conformior. Ipse adeo Suarez hac in parte alias dissentiens fatetur L. 3. c. 15. num. 2. de Legibus, Lex, *donec respectu communitatis habeat statum legis, nec incipit obligare singulos, donec possit communitatem obligare, quod optime explicatur in legibus editis in generali Concilio : nulla enim potest esse solemnior editio ante promulgationem, et nihilominus non sufficit, nisi sequatur promulgatio*. Demum in Gallia, Hispania, Lusitania, Sabaudia, Sicilia, Belgio, et Neapoli notorie receptus est usus *Placeti Regii*, quidni et in Germania? siquidem pars sit juris Majestatici, eidem intime et essentialiter inhaerens, quam nullus Principum a se abdicare valeat? ergo ut leges Pontificiæ totam Ecclesiam obligent, non sufficit earum promulgatio Romæ facta, sed requiritur etiam *promulgatio in singulis Dioecesibus*.

§ III.

Momenta sententiæ Negantis, necessariam esse solemnem legum ecclesiasticarum promulgationem in singulis Dioecesibus.

130. I. De Jure Naturæ non requiritur amplior legis promulgatio, quam ut loti communitati lex innotescere possit, saltem morali certitudine ; imo teste Cardenas nullus unquam auctor docuit, legem ecclesiasticam *ex natura sua* requirere promulgationem in singulis dioecesisibus: cum nequidem ad legem imperialem quisquam requireret promulgationem in singulis provinciis, nisi id jure positivo ab Imperatore Nov. 66. sancitum esset; sicut juxta omnes ad legem Regni etiam amplissimi sufficit, quod ea sit publice promulgata in urbe Regni primaria, omnesque subditos Rex obligare velit. Porro ex communi fidelium persuasione obligant *leges declaratoriæ juris naturalis et positivi divini*, si quando moraliter certum sit, Romæ a Pontifice quid declaratum tanquam *juri naturali* aut *divino* contrarium; idem fere est de lege *præceptiva, prohibitive, irritante, suspendente, annuuntis* respectu illorum, qui habuerunt vel habere potuerunt moralem certitudinem legis a legitimo Superiore promulgatae. Demum plures *Bullæ Pontificiæ*, *Constitutiones, Decreta* et *Regulæ Cancellariæ* obtinent etiam in Germania, quamvis non constet, eas ab Episcopis in dioecesisibus solemnitè promulgatas fuisse; ergo Pontifex potest et vult obligare universos, nisi aliud declaret perimam solemnem Romanam promulgationem, id quod palet ex Constit. Clem. V. I. W., Urban. VIII., quæ incipit: *Romanus Pontifex*, Innoc. XII. Bulla: *Speculatores*, etc.

2°. Lex, quantumvis Romæ publice promulgata, non *statim* omnes fideles

obligat, nisi post sufficientem illius notitiam, quod corte nihil duri habet. Est autem Roma urbs totius orbis princeps: datur ingens urbis et orbis commercium: non tantum Regum Legati, sed Episcoporum etiam Procuratores, atque omnium fere nationum homines Romæ degunt, qui Principes et Episcopos transmissis ad eos authenticis copiis facile edocere possunt: Curia quoque Romana novas Constitutiones mittere solet ad Nuntios Apostolicos et Episcopos, non tam ut solemniter promulgentur, quam ut facilius innotescant et deducantur in praxin: demum viri litterati has leges stalim inserunt libris, aut in exteris provincias transmittunt; exin ergo sufficiens notitia hauriri potest. scilicet intra lapsum temporis, quo potuit promulgatio Romæ facta nobis *moraliter certo* innotescere, quod tempus pro varia locorum distantia varium est.

3°. Esto, mitiorem videri posse viam singularis ubique promulgationis ad obtinendam facilius observantiam legum, id tamen Sedi Apostolicæ incognitum non est, quæ nihilominus ex gravioribus causis judicat non expedire, aut requiri *unicersim*, ut singularis ejusmodi promulgatio ubique fiat. Nulli profecto fidelium videtur asperum, debere assentiri ac obedire definitioni Ecclesiæ circa propositiones damnatas, licet earum damnatio Romæ tantum promulgata fuerit; cur in aliis Ecclesiæ legibus tanta sit difficultas? præsertim cum propositiones damnatae non omnes sint declarationis *juris naturalis* aut *divini*, sed multæ loquantur de jejuniis, de causis a jejuniis excusantibus, de horis canonicis recitandis, de privilegiis Regularium, et horum similibus, adjectis etiam censuris: hæc vero juri *naturali* aut *divino* haud subjacent.

131. II. Leges Pontificiae, quantumvis Romæ publice promulgatae, si quando non vigeant in exteris provinciis, hujus causa non est defectus *sufficientis promulgationis*: nam verisimile non est, quod Pontifex per leges in Curia Romana et in acie campi Flora, atque ad valvas Basilicæ Apostolorum affixas solum intendat obligare Romanos, præcipue dum in Bulla exprimit, vello se, ut statim absque ulteriore promulgatione obliget, ad omnes fideles directa. Ecclesia summopere desiderat et amat in suis fidelibus *conformitatem*: quanta vero difformitas, confusio ac perturbatio foret, si fideles alii acceptent, alii non acceptent leges a Papa vel a Concilio latas, quarum tamen plures versantur circa fidei dogmata et propositiones damnatas tanquam legi naturali, divinis et humanae contrarias? Causæ igitur sunt, *privilegium* et indulgentia Sedis Apost., aut *consuetudo contraria*: quippe vel Episcopi aut Nuntii Apostolici Pontificem informarunt de difficultate legis respectu hujus vel illius provinciae, sicque Pontifex acquievit non censens urgendam esse suæ legis executionem: vel plures Christiani Reges ac Principes habent *speciale privilegium*, quo indulget Pontifex, ut Bullæ non obligent, nisi in illorum provinciis promulgatae: vel juxta *praxin* et *consuetudinem* dioecesium censent fideles, se non obligari legibus ecclesiasticis, nisi a proprio Episcopo ipsis fuerint intimatae; quæ *consuetudo* ubi viget, non est reprobanda. quia gravibus nixa rationibus, et auctoritate gravium DD.: vel abstrahendo a tali *consuetudine* fideles sequuntur sententiam vero probabilem, quod sicut leges Imperiales, ita et Pontificiæ ut obligent. in singulis provinciis debeant promulgari.

2°. Episcoporum est, *Constitutiones Apostolicas* Roma submissas suis diocesis publicare, vel si diocesi minus congruant, cum Rom. Pontifice de obligatione legis pro hoc loco suspendenda agere ob ejus difficultatem, indolem et mores provincia, aliasque circumstantias. Unde si Episcopus legem ejusmodi novam non divulget, suspicari poterunt diocesani, id fieri ex consensu Pontificis nolentis urgere obligationem legis suæ pro tali diocesi; sic autem non est defectus ex parte legis in se complet®, sed ex parte hominum, qui *per accidens* excusantur; nisi tamen sciant, publicationem legum vel malitiose, vel ex negligently omitti solere.

132. III. Legis evangelicæ prædicatio Apostolica non fuit solernnis promulgatio, de qua hic sermo est, sed *divulgatio* ad aures et conscientias singulorum, cum *fides* sit *ex auditu*: sicut fero hodie ubique prædicatur Evangelium, non ut per hanc prædicationem lex constitutur, sed ut omnibus sufficienter notificetur; atque hoc sensu etiam leges ecclesiasticæ tum per Episcopos, tum in scholis a DD. explicantur et notificantur: sæpe etiam usus et praxis vicem promulgationis subeunt in provinciis. Si vero dicatur promulgatio fuisse solernnis, ea tum necessaria fuit ex mandato Christi, *ite in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*; nec non ex natura Ecclesiæ per miracula et divulgationem mysteriorum ex iudæis et gentibus instituendæ. Jam vero non est *universim* ea necessitas, nec Christus præcepit hunc modum promulgandi leges ecclesiasticas; ergo res tota pendet ex arbitrio summi Antistitis. Præterea conveniens erat illa Judæis missio ad Antiochenos, ut Concilii responsum ad illorum dubia referrent.

2°. Facta Conciliorum probant quidem praxin Ecclesiæ, non tamen *ex natura rei* necessariam, sed temporis et circumstantiis congruam. Missis namque et publicatis ubique Constitutionibus ecclesiasticis, refractarii et perveraces ignorantiam prætexere non poterant, et fideles persecutione dispersi paterna supremi Pastoris voce recreabantur, serpentibus item hæresibus, aut grassante schismate, per Ecclesiæ sensum et auctoritatem firmabantur. Ad hæc Concilii Nicæni et maxime Episcopini Decretum non tam erat de legibus positivis, quam de dogmatibus fidei, (quorum solemnem promulgationem nemo requirit ad valorem ipsis comparandum, sed prout ratio adjecta docet, ad illorum notitiam omnibus intimandam. Concilii Later. Constitutio de Simon. sic habet: *Verum ne per simplicitatem vel ignorantiam se valeant excusare, præcipimus, ut diocesani Episcopi singulis annis hoc faciant per suas dioceses publicari*, qui modus promulgationis adversus sententiæ neutiquam favet. Demum clausula illa, quam addidit Pontifex circa pœnam a medicis incurrendam, est specialis exceptio et firmat regulam in contrarium, ita ut lex Romæ promulgata obliget etiam in aliis provinciis, nisi in lege specialis addatur clausula, prout advertit Cardinalis Petra, styli et curi Rom. politissimus, qui Comment. Tr. I. i. 13. num. 32. ait: *Papa, quando vult in Constitutione restringere obligationem tantum in Italia, id dicit expresse in eadem Constitutione, ut in Const. 83. Clem. VIII. etc.*

133. IV. Quod Hom. Pontifices non raro velint, necessariam esse suæ legis promulgationem in singulis diocesis: quod sæpe addant clausulam, se nolle obligare ante solemnem in provinciis promulgationem: hæc sunt ex-

ceptiones, quæ firmant regulam in ensibus non exceptis. Sane prædiclâ clausula esset frustranea, si abs illa jamduni *per se* lex in provinciis non specialiter promulgata non obligaret; id ergo fecere Pontifices, non quod *per se* requiratur singularis illa promulgatio ad valorem et obligationem legis, sed tum ut suarum legum, præsertim in re gravioris momenti, et urgente periculo, inter tides notitia ac observantia faciliior sit. suavior et effluacior, tum etiam ut *ordo Hierarchicus* hac ratione magis commendetur.

2°. Zephyrinus P. factum non obligationem probat, sed usum illorum temporum ex speciali ratione convenientem : quippe primis Ecclesiæ seculis, dum fervebat persecutio, non nisi per litteras et nuntios ad singulas Ecclesias missos legum Pontificiarum notitia haberi poterat ; ex harum autem litterarum pronuntiatione valorem legum *per se* non dependisse, vel ex eo patet, quod ex iis plures dogmata et articulos fidei referrent. Postulata vero a Concilio Arelat. promulgatio per Pontificem omnibus Ecclesiis facienda in eoduntaxat fuit, ut, quod ex epistola colligitur. Papa canones ab Episcopis singulis pro singularibus tantum dioecesibus constitutos suprema auctoritate firmaret, atque ad omnes provincias earum obligationem extenderet. Ad Concilium Sardicense idem dicendum, quod ad Nicænum; profecto nec Sardicense, nec Arelatense asseruit aut decrevit, quod canones ante non obligent, quam in singulis dioecesibus promulgati, quamvis a Pontifice, aut in Concilio promulgatio facta sit.

3°. In tota Bulla Pauli IV. non legitur, quod Concilium Tridentinum non obliget, nisi in singulis Parochiis prius promulgatum. Esto, quod voluerit, decreta Concilii Tridentini non obligare ante lapsum trium mensium a finito Concilio; tamen Novellam 66. propterea non canonizavit *unicersim* quoad tempus certum obligationis : minus vero etiam quoad promulgationem in singulis provinciis. Statuit autem Concilium Tridentinum singulare quid circa legem initantem matrimonia clandestina, publicationem scilicet in singulis parochiis, et post 30. dies ab hac publicatione initium obligationis ; sicut ergo exinde nemo infert, omnes alias leges Pontificias irritantes debere in singulis parochiis promulgari, ita nec inferri potest singularis promulgationis necessitas. S. Carolus Bonnus, oratio declarat methodum facilius et efficacius leges ecclesiasticas deducendi in usum, at novam identidem promulgationem ex natura rei necessariam non evincit.

4°. Quod Stylis Curie Rom. circa promulgationem legum ecclesiasticarum serius invaluerit olim incognitus, partim videtur falsum, eo quod olim ex dictis hactenus non tam sollemnis ubique promulgatio quam auctores requirunt, sed *divulgatio* ad habendam notitiam legis moraliter certam facienda statuebatur, idque speciales ob causas, quæ hodie cessant : partim non obstat, quia si summus Ecclesiæ Antistes hanc præcise formam promulgationis determinet, idque gravibus de causis, nemo sane Catholicus citra injuriam Sanctæ Sedis inficiabitur, fieri id posse et *jure* fieri, siquidem nec ex natura rei, nec de jure canonico necessaria sit promulgatio in singulis dioecesibus : constitutionem vero civilem nec *universim* adoptarunt Pontifices, nec eam sequi debent.

13-4. λ. Novella 66. nec invenitur acceptata ab Ecclesia, nec modum aut formam legibus Pontificiis proscribere potest, *quoniam legibus non con-*

stringitur sancta Ecclesia, can. 8. Dist. II.; quamvis enim legislator ecclesiasticus possit id, quod jure civili clare decisa est, suis quoque legibus aptare; hujus lamen nulla est obligatio aut necessitas; solum ergo illa regula tenet pro causis judicialibus, minime extendenda ad modum ferendi leges ecclesiasticas, qui longe gravior est[^] et ad propriam summi in terris Legislatoris ecclesiastici actionem ac potestatem pertinet. Ad hæc tametsi jus canonicum scriptum non determinet modum promulgandi leges ecclesiasticas, jus certe consuetudinarium, usus et praxis Curiae Rom. satis declarat, quod, si Pontifex per specialem clausulam non restringat legem ad solam Italiam, legem suam ad omnes fideles directam omnes velit obligare etiam sine nova et speciali promulgatione. Præterea Romæ deciduntur lites et causas[®] omnes secundum jura Romæ promulgata, quod justum non foret, si illa jura in aliis provinciis non obligarent ex eo quod Romæ tantum solemniter fuerint promulgata : sic testatur Suarez ex Joanne Andrea electionem in quadam provincia faciam contra Constitutionem Romæ tantum promulgatam, fuisse irritatam : idipsum de Regulis Cancellariæ notat Gomez, saltem in quantum non derogatur Concordatis Nationum : Azon, Layman et plures alii idem testantur de multis Pontificum Rescriptis ac Bullis, quæ non sunt inserte Corpori juris can. ; multi item alii canones, quamvis eidem inserti, ubinam, præterquam Romæ sunt promulgati ? Accedit *sensus fidelium*, qui circa propositiones damnatas obsequendum esse Pontifici persuasum sibi habent, seque subjacere censuris statutis in eos, qui damnatas ejusmodi teneant, doceant, aut in praxin deducant, quamvis censura illæ antehac non fuerint statuta, vel ergo dicendum, iniquam esse *Curiam Romanam*, vel fatendum, quod juxta *stylum Curiae Rom.* promulgatio Romana sit sufficiens.

2°. Illa Christi verba, *reges gentium dominantur eorum etc.* quem sensum faciant, salis alibi dictum. Neque durior potest videri hoc modus obligandi fideles, qui non obligantur, nisi lex Romæ promulgata ipsis *certo* innotescat: facile vero innotescere potest ex dictis num. 130. Ad hæc in rebus periculi et gravioris momenti solet addi clausula, ut lex Romæ promulgata in singulis itidem dioecesibus solemniter promulgetur.

3°. *Motivum*, quod impulit Imperatorem ad condendam *Novellam*, peti solet inde, quod sedes et curia Imperatorum non fuerit stabilis ac fixa, facile huc illuc translata : Sedes autem Pontificia vaga non est per provincias, sed fixa Romæ ; ergo est inotivorum diversitas. *Novella* lamen non obstante, poterit hodie dum Imperator cum Statibus per Recessum Imperii post factam in tube, in qua Comitia habentur, promulgationem, sine alia speciali in singulis provinciis, omnes Imperii cives obligare, ad quos legis imperialis notitia pervenerit. Neque in sententia adversa evitatur confusio et difflabilitas, quia in una provincia daretur obligatio, non item in alia, maxime cum plures auctores admodum liberales sint quoad *placetum regium*. Si qua est difformitas, ea *per accidens* habetur, omni ferme legi communis, etiam naturali, quæ scientes obligat, ignorantes in *actu secundo* non obligat. Deinde si diversitas illa quamdam deordinationem inferret, lex aliis facile intimata reddet conformitatem. Demum licet ad vitanda quædam incommoda videatur magis accommodata specialis promulgatio ; ob alias tamen causas poluil oppositum esse congruentius, tum ad commendandam majore

rem Ecclesiae unitatem, cl majorem fidelium erga Caput Ecclesiae obedi-
liam, turn ne leges Poulificiae videantur pendere ab Episcopis, mil a Prin-
cipibus etiam secularibusac potentibus hominibus, a quibus facile impediri
posset promulgatio in suis provinciis, sicque reddi frustraneae *Constitutiones*
Aposolicæ, non sine magno præjudicio ecclesiastica* potestatis.

135. VI. Fatendum omnino, suam esse sententiae opposita' *Probabilitatem*
tum *intrinsecam* tum *e.rtrinsecam* ; inter ipsos tamen adversarios haud salis
convenit, cum alii mutaverint opinionem, tum quod contra eam stent deci-
siones Rotae apud Cardinalem de Luca, tum quod in decreto Alexakdiu VII.
variae damnentur propositiones, illo iixæ fundamento, quod lex in provinciis
non promulgata non obliget : alii nec satis claro, nec universim loquuntur :
alii promulgationis nomine *divulgationem*, aut claram et certam promul-
gationis Ronianæ notitiam iutelligunt. Attamen sententia negans tam auc-
toritate, quam pondere rationum certe par, si non potior est, atque inter
sacri juris interpretes fere communior.

2°. VerbaSuaresii Tr. de Legibus L. 3. c. 16. num. 2. non sunt de proinul-
gaüonelegis Pontificiaeinsingulis dioecesibus facienda (de hac enim quæslitiie
primum agit libro i.) sed de promulgatione legis simpliciter contra Pxon-
mitamm ,qui in cap. 1. de Postal. Pnel. nitui. 10. propter illa verba, *solem-*
niter editur, aut publice promulgatur, distinguit inter publicam promulga-
tionem, et solemnem editionem, qua lex in publico concilio Regis, aut
senatorum reipublicæ conscripta vel definita estj docens legem sic editam
sine publica promulgatione, esse aeram legem proxime obligantem; atque
contra hoc assertum Panormitani pugnat Svaresius dicens, soleinnitatem ad
legem requisitam non tantum esse ex parte *conditorum legis*, sed etiam iu
ordine ad *communitatem*, et ideo, ait, *non est lex, donec respectu communi-*
tatis habeat statum /' </is...opponitqueponcilio Regis Concilium genoraleEccl-
si», cujus leges, quamvis in Concilio gen. solemniler editæ, ut obligent,
requirunt publicam promulgationem.

3°. Piacetum Regum ubi vel ex speciali privilegio, vel ex usu et consue-
tudine hactenus vigit, neutiquam est reprobandum : utrum vero in
Germania etiam et universim hodie obtineat, valde dubium est ; hinc, credo,
ii, qui in hanc opinionem propendent, vix ausint publice id asseverare, sed
duntaxat per modum questionis proponere : *quidni et in Germania?* Sane
si ab hisce auctoribus non lanium asseratur, sed et solide probetur, usum pla-
cet» regii esse partem juris majeslatici,cui ita inhaereat, ut a nullo Principum
abdicari valeat, nemo facile ab eorum opinione dissentiet. Interim eadem
facilitate, qua id asseritur, negatur. Id vero si probare adnilantur, simul
etiam probabunt, nullam legem ecclesiasticam, aut legem etiamevange-
licani primis Ecclesiae seculis obligasse, co quod Regcs'elhnici ac Imperatores
carum nullam promulgari concesserint, idque ex jure majeslatico, cum non
placeret suos hisce legibus subditos ligari; imo Henoticon Zenonis et Typus
Constantis, queis silentium indicebatur de Concilii Chaleed. definitione,
injuste fuissent ab Ecclesia reprobata ; cum hi Imperatores suo jure usi fue-
rint, sicut Rex Galli» ante annos 12, silentium imperans circa Bullam *Uni-*
genitus, usus fuit suo jure.

Atque ex hisce momentis ridetur

negant, utpote Sedi Apostolic»

magis honorifica, hoc maxime ævo præhabenda, quo non patici jus et usum
Placeti Regii passim ad omnes Imperantes, imo ad morum et fidei dogmata
extendendo, Summi Antistitis auctoritatem atque Ecclesiae unitatem ener-
vare conaului-.

ARTICULUS IL

DE ACCEPTATIONE LEGIS IUMANÆ.

136. *Nola*. Fuere inter JCtos, qui cum Navarro et Covarruvia *subditorum*
acceptationem necessariam dicerent ad rationem legis humanæ, vel tanquam
constitutivum ad instar promulgationis, vel ut conditionem, sicut requiritur
cognitio legis. Hæc subditorum acceptatio vel sumitur pro consensu eorum
in constitutionem legis, et dicitur ad substantiam legis pertinere : vel pro
consensu in observationem, vel pro actuali legis observatione, et dicitur spec-
laic ad effectum et accidentalem legis perfectionem, ejusdemque stabilitatem.
De lege tam *ecclesiastica*, quam *civili* procedit quæslio, sed extra *statum*
ikmocralicum.

137. *Dico*. Acceptatio subditorum non requiritur ad *valorem* legis huma-
næ, nec quoad substantiam, nec quoad effectum, sed duntaxat quoad *sta-*
bilitatem legis.

Prob. Ium. Potestas legislative *ecclesiastica* Pontificis est immediate a
Christo, Joan. 21. et Matth. 1G. ; *civilis* pro statu Monarchico omnis a populo
translata est in Principem, L. 1. ff. *de Constil. Princip.*, et pro statu Aristo-
cratico in optimates ; ergo legis humanæ constitutio non dependet ab accep-
tatione subditorum, sed ab auctoritate potentis et volentis obligare*, atque
hinc legislator statim urgere potest legis lake ac promulgatæ observationem,
ejus vero transgressores, uti de facto fit, punire.

Prob. 2um. Effectus legis, scilicet obligatio subditorum non dependet ab
eorum consensu in observationem, sed a virtute legis, quæ est juxta L. 7. ff.
de LL. *imperare, vetare, permittere, punire*, cta potestate ac voluntate legis-
latoris, uti colligitur ex c. 23. *de offic. et potest, jud. deleg.*; hic vero abs con-
sensu subditorum et potest et vult obligare, tum quia simpliciter præcipil
aut prohibet, tum quia lex per hoc differt a consilio, lum quia alias nulla
aut inefficax foret potestas Superioris, neque ulla inter homines Monarchia
vel Aristocralia ; imo tot essent legislatores, quot subditi, et Principes potius
a subditis regerentur, nec suarum legum observantiam urgere Principes
juste possent. Hinc merito damnata ab Alex. VU. hæc prop. 28. : *Populus*
mm peccat, etsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Prob. 3""". Lex, si non observetur, tollitur per desuetudinem aut consue-
tudinem contrariam, quam prima non observantia inchoat, et continuata
perficit; unde can. 3. Dist. 4. dicitur: *Leges instituuntur, cum promulgantur;*
firmantur, cum moribus utentium approbantur ; firmanur, h. e. non firmi-
latcauctoritatis, sed stabilitatis, per usum scilicet, ut non abeant in desue-
tudinem et contemptum; quanquam hæc verba non sint ipsius canonis, sed
lanium glossema et adjectio Gr a t i a n i.

138. *Obj. I.* Potestas legislativa *ecclesiastica* præcipuo spectat salutem *vulgorum* fidelium, cum potestas civilis non tui singulorum civium, quam miuvr\$(r *nipublica* commodum spectet; ergo Pontifex et Episcopi in ferendis legibus attendere debent ad consensum et acceptationem subditorum, ne potestas, quam dedit Christus Ecclesia in ludificationem, cedat in destructionem, sirpe causa eontumaciæ et perversionis. Conf. I. Ex parabola Evangelica de 99 ovibus, quas Pastor Divimis relinquendas esse docuit, ut salvetur ovis centesima. 2. Et illis Christi verbis ad Philippum : *Unde ememus panes, ut manducent hi?* quæ Christus consilii humani nequaquam indigus docere voluit, pastores Ecclesiæ prius consultare debere cum fidelibus de ferendis legibus.

H. .V. .t. Lex omnis vel ecclesiastica, vel civilis, ex notione sua dirigitur ad bonum commune; lex justa et rationabilis, qualis est et supponitur esse omnis lex ecclesiastica, male dicitur causa contumaciæ et perversionis, cum per se doceat utilia et salutaria, quamvis immorigeri (idoles non solum debitam legibus Ecclesiæ reverentiam ac obedientiam vilipendant, sed et jus naturæ, legesque divinas ex abusu libertatis parum curent, id quod *per accidens* fit.

Ad Conf. t. R. Itidem nimium probatur, scilicet legem utut justam, et a maxima ac saniore etiam parte acceptatam non obligare, nisi a singulis recipiatur; ita sane legum vis omnis eludi posset a plebe libertatis cupida, non sine perturbatione reipublicæ christianæ, et ruina disciplinæ ecclesiasticæ. Prædicta *parabola* nequaquam obstat, si cum interpretibus vel per 99 oves Angelos, et per *unicam* genus humanum, vel per hanc peccatores, et per illas justos intelligas.

Ad Conf. I. II. Verba Christi citata solum innuunt, quid hinc inde expediat fieri a Prælatibus Ecclesiæ «c *œconomia*, non item quod vis obligandi per leges ecclesiasticas proveniat an dependeat a consensu fidelium, cum ea habeatur ab auctoritate Sedis Apostolicæ, cui præeminentem hanc potestatem ipse Christus concessit. Vcruntamen Pontifices Christi exemplum saluberrime sequuntur, dum nunquam *subito* aut leges universales, aut oracula Pontificia, quid credi, quid damnari oporteat, importuna præcipifautia decernant, sed libratim humana diligentia momentis, adhibitis precibus, paterna cum sollicitudine statuunt, quid Ecclesiæ lili debeant tanquam verum aut utile amplecti, quid exccrari aut fugere tanquam falsum et perniciosum.

Inst. I. Valde durum est. velle subditos obligare non explorato eorum *consensu* vel iudicio de utilitate legum, præsertim cum sæpe nesciat Pontifex, quid singularum provinciarum fidelibus expediat; ergo non acceptatip talis legis tollit, sicut supplicatio vel appellatio a lege suspendit obligationem legis.

U. .V. 4. Pontifices in omnibus iis, quæ agunt ceu Pastores universales, infallibilem habent assistentiam Spiritus S. ; nihilominus semper eam paternam providentiam* methodum servant, ut suis decretis præmittant diligentem antea conquisitionem, maturam consultationem, canonum ac disciplinæ examen, Congregationum et Consistoriorum consilia etc. Si quando igitur lex ecclesiastica videretur nimis dura, aut provincia* moribus et consuetudini contraria, jura haud prohibent, sed potius suadent, justis de causis suppli-

rationem fieri ad legislatorem, ul legem tollat, vel temperet ob nimiam ejus difficultatem, quam legislator haud Salis nosse præstimiliir. Attamen si certo constet, legem esse latam et promulgatam, nec esse injustam, ea interim servari debet, quia est in possessione juxta illud L. 12. §. 1. ff. : *quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est.* Demum licet *appellatio* ad superiorem, quem quidem in terris non habet summus Ecclesiæ Antistes, suspendat obligationem legis ab inferiore legislatore latam, non item *supplicatio*, acproin, dum superior supplicantes a lege eximat, lex servanda est. Si vero non acceptatio tolleret obligationem legis, inefficax atque dncrv is esset onrnis potestas legislativa.

Inst. 2. Inutile est ferre leges independentier a consensu subditorum, quia multæ constitutioni» ideo præcisc non obligant in variis locis, quod ibi non nisi receptæ, juxta illud, *lex non acceptata non obligat*, uti lex ecclesiastica de continentia sacerdotum apud griecos, ifem decreta Deformationis a Concilio Trid. edita; ergo populis liberum est, uti has, ita alias leges non acceptare.

H. .V. .1. Lex non acceptata dicitur non obligare, tum quia tollitur *per desuetudinem*, ut primi quidem peccent, posteros vero ea non amplius obliget; itaque Ecclesia legem de continentia sacerdotum vel non extendit ad gnegos, vel primi transgressores peccarunt : tum quia legislator quandoque non vult obligare nisi illos, qui legem ultro recipiunt, aut saltem tacite convivet, legem iis remittendo, qui eam non recipiunt, id quod de Deformationibus Concilii Trid. dicendum videtur : tum etiam quia lex aliquando est implicite conditionalis, ut, si justa causa subsit legem non recipiendi, legislator nolit obligare; dixi *aliquando*, quia leges non semper, nec ordinarie feruntur sub conditione acceptationis.

139. *Obj. II.* Potestas legislativa *civilis* est a populo, qui leges etiam latas per contrariam consuetudinem solet abrogare; ergo leges saltem civiles vim suam habent ab acceptatione subditorum.

H. *Ad I. A. C.* Nam, legislatore electo et constituto, nefas est ejus mandatis non obsequi ; nude illud memorabile Val e x t i x i x i responsum, quo recens factus Imperator milites compescuit, qui Val e n t e m Imperatori associatum volebant : *Vestrum fuit, omililes! cum Imperator nullus esset, imperii mihi habenas tradere : sed postquam illud suscepi, meum deinceps, non vestrum est, publicis rebus prospicere*, Tj e o d o r e t . L. 4. Hist. c. 5.

Ad II. D. A. Populus solet abrogare leges per consuetudinem contrariam, si legislator statim absolute vult obligare, et erumpenti desuetudini se opponit, uti auctor, ita custos et vindex suarum legum .V. .4. si talis consuetudo subrepat connivente legislatore C. .1. Si populus per 10 annos legem non observet, et legislator connivcat, censetur legem remisisse, ita ul, quamvis primi transgressores peccarent, non vero posteriores, quia lex per non observantiam, accedente saltem *legali consensu* legislatoris, abrogata est.

Inst. 1. Ipsi Imperatores testantur, suarum legum vim et obligationem pendere a consensu subditorum, cum L. 8. c. de LL. dicant, tum suas leges robur ac firmitatem obtinere, cum omnes iudices et procures Palatii consenserint, et illic placuerit; hinc P a h m a x e s vocat legem, *communem reipublicw*

sponsionem, el Ji l i a m s ibidem ail L. 32., *leges nulla alia e.v causa nos 'tenere, quam quod iudicio populi sint recepta' ; ergo.*

R. A*. .1. Extra statum democraticuin siquando Imperatores requirebant consensum populi, id ncutiquam ex necessitate factum, sed consilii causa, ul adverteret populus in suam duntaxat utilitatem ferri leges; hinc l. c. ita loquuntur : *bene enim cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad Beatitudinem nostri imperii et ad nostram gloriam redundare*; adde non fieri mentionem populi, sed procerum et consiliariorum. I terque JClus scripsit ea quidem in statu monarchico, at pro statu tamen democratico ; qliippe Papi n i a n u s verba Demosthenis mutuatus est, qui scripsit de republica Atheniensium démocraties. ; J u l i a n i s de statu itidem democratico reipublicæ Romanæ, quo durante omnis potestas legislativa erat penes populum, juxta illud: *ruitis, jubetis Quirites?* uti ex til. II. de orig. jur. manifestum est. J e s t t m a n c s autem utrumque textum Digestis inseruit, eo quod *nihil penitus antiquitatis ignorare nos coluerit*, prout ipse §. 1. I. de Testam, ordin. ostendit.

Inst. 2. Regimen monarchicum, in quo Princeps sibi soli arrogat potestatem ferendi leges, facile degenerat in tyrannidem; ergo ut suave sil regimen, consultius est dependenter a consensu populi ferre leges, in cujus utilitatem unice constituta est potestas legislativa; atque hinc Romani suas leges ita concludebant : *ut, si quid jus non esset rogari, rogatum ne esset*, h. e. non habendum pro constituto, quod bono publico officeret ; hinc quoque L. II. c. deLL. dicitur : *Novum jus inveterato usu stabiliendum est*, scilicet moribus et consensu populi.

R. V. .1. Si aliquando ita degenerat, id *per accidens* contingit, *perse* juvat et ornat rempublicam, morum disciplinam dirigendo ac conservando; ubi vero a subditis dependeret legum potestas, ea plane inefficax foret, atque enervis, unde majora longe mala in rempublicam redundarent; suave ergo regimen esse debet, sed non minus efficax, tale vero non est, si ab arbitrio subditorum pendeat legibus obligari vel non obligari. Clausula illa Romanorum probat, leges respicere utilitatem subditorum ceu finem ; at non probat, ex usu et receptione subditorum legis utilitatem primum innotescere. Denum *le.c citata* loquitur de jure obscuro et dubio, quod sane usus inveteratus, optimus legum interpret, declarat.

140. *Observa.* Est hæc sententia hodie communis, ratione et auctoritate polior : quamvis enim G e r s o x, A l m a i m s et J o a n n e s M a j o r videantur sentire contrarium, id parum refert, cum plura hac in materia asseruerint principia plane seditiosa, perniciosa et scandalosa, prout ostendunt pastorales littera Archi-Episcopi Cameraeensis de anno 1731. Sumina Armilla et Angelica loquuntur de *legum desuetudine*, ac proinde de legibus, quæ cessant obligare ex defectu voluntatis obligantis ipsius Principis, quippe conuiventis ac tacite consentientis in abrogationem legis. Adeo C o v a r r u v i o s et N a v a r r o videntur inlcUigendi solum de legibus non *absolute*, sed *tantum conditional?* latis, vel de legibus *injustis* ac *inutilibus*.

ARTICULUS III.

DE OBJECTO SEU MATERIA LEGIS HUMANÆ.

fi I.

.Iu legislator humanus possit præcipere actus mere internos ?

111. *Nota.* Actus *mere internus* est, qui cum externo non conjungitur v. g. odium, amor, aliique motus animi, assensus intellectus et allectus voluntatis, qui in solo elicientis animo consistunt : *miatus* dicitur, qui cum celeruti conjungitur, vel *per se* el necessario, ul dum actus internus est causa externi, forma aut conditio requisita, v. g. attentio cum oratione, dolor internus cum confessione : vel *per accidens*, quando actus externusah interno separatus non desinit esse humanus et litoralis, ul dum oras cum intentione ad oblinendam castitatem, aut cum parochus offert sacrificium *pro suis ovibus*, quæ intentio nullam per se connexionem habet cum Sacrificio Missæ. Actus interni præcipi adt prohiberi possunt vel *directe*, h. c. perse et ratione sui, vel *indirecte*, h. c. ratione actus externi, cui conjunguntur. Quod actus mere interni cadant sub legem tum naturalem, tum positivam divinam, nemo dubitat; controversia est potissimum de lege *humana* et quidem *ecclesiastica*.

112. *Dico I.* Legislator politicus non potest præcipere actus *mere internos*.

Prob. 1. Potestas politica immediate oritur a communitate, in Principem translata a populo : sed populus non habuit potestatem in actus mere internos, utpote sibi omnino incognitos, in quibus civis cum cive non communicat; ergo. 2. Finis potestatis politicæ est recta gubernatio reipublicæ ad exteriorem honestatem, pacem ac felicitatem civium, ad quam consequendam sufficit, si omnes reipublicæ cives quoad actus externos bene sint comparati, et per salubres leges foveatur tranquillitas, administretur justitia, nullus ab altero lædatur, et suum cuique tribuatur ; hinc illud axioma : *ile internis non judicat prætor*, et L. 18. ff. statuitur : *cogitationis poenam, civilem, nemo patitur*.

Si ais. Leges civiles ad contractum requirunt consensum internum, liberum et spontaneum, a metu et dolo immunem ; ergo actus interni subsunt potestati politiæ.

R. V. C. Quia consensus internus ad contractum requiritur*jure naturæ*, quod ipsum etiam vetat, ne contrahens mentiatur et alterum decipiat. Alii vero probabilius admittunt, quod leges civiles *indirecte* et *concomitante!* præcipiant actus internos, quatenus volunt contractus *rite* iniri, quod sine consensu interno, aut cum dolo et mendacio fieri non posset.

113. *Dico II.* Legislator ecclesiasticus potest saltem *indirecte* præcipere actus mere internos.

Prob. Ad gubernationem Ecclesie perlinet, posse præcipere aut prolubete actiones externas humanas et morales : sed ul actio exterior sit humana et

moralis, necessarii sunt actus interni, sive <ul esse physicum, ut intentio ministri ad valorem Sacramenti, sive ad esse morale, ut interna dispositio ad sacram synaxin rite suscipiendam; ergo. Hinc Concilium Later. IV. c. *Dolentes*, praecipit recitare divinum officium *studiose pariter et decute*; in Clement, de celebr. Miss, praecipitur, ut hone legantur *in puritate conscientia el animi devotione*; Alex. VU. damnavit hanc prop. *Præcepto ecclesiastico confessionis satisfit per confessionem voluntarie nullam*; et Innoc. XI. istam: *Præcepto communionis annua? satisfit per sacrilegam corporis Domini manducationem*; Adde Bullam *Vineam Domini*, ubique acceptatam, vi cujus 5 famosæ propositiones Jansenii e® *animo et interius* damnanda? sunt. Demum omnis legislatoris, pnesertim ecclesiastici, hæc est voluntas, ut faciat homines bonos, non autem simulatores et hypocritas.

I trum vero Ecclesia praecipere aut prohibere possit *directe* actus mere internos, disceptatur in utramque partem ex his fere momentis.

§ H.

Momenta sententiæ Negantis, Ecclesiam posse directe preeeipere aut prohibere actus mere internos.

I H. I. Hæc potestas Ecclesia'in actus mere internos non est *necessaria*, cum extet lex naturalis et divina actus internos ordinans, et ad finem dirigens supernaturalem. Ecclesia, ubi videtur leges tulisse de actibus internis, recens eas non condidit, sed tantum declaravit ad quid lex naturalis, vel divina obliget: ita Concilium Trid. interdicens, nequis aliter credat de Eucharistia, explicat legem naturalem, quæ prohibet dissensum circa articulum fidei sufficienter propositum. Innoc. XI. in virtute sanctæ obedientiæ prohibens, ne quis ullam ex 65 propositionibus ab eo damnatis, quarum plures sunt circa actus mere internos, in praxin deducat, idem jus naturale exposuit; in aliis vero, qua? non sunt de mere internis, novas ibidem leges statuit, hæoc. X. et CLEX. XI. ad effugia Jansenistarum'penitui occludenda statuerunt quidem, Apostolicis Constitutionibus non satisfieri obsequioso tantum silentio, sed requiri interius etiam obsequium mentis, et sinceram Formularii subscriptionem: sic vero declararunt jus naturale, quod praecipit, sensum hæreticum ab Ecclesia damnatum mente el corde rejicere, atque in assertionibus, pnesertim jurejurando firmatis, mentem lingua? aut calamo conformare.

Inde etiam patet, quod, tametsi Ecclesia juxta communem DD. non possit censura perstringere hæresin mere internam, tamen Jansenists rite excommunicaverit tanquam hæreticos, quia sicut praecipi *indirecte* ab Ecclesia potest actus internus per *se* conjungendus cinn externo, scilicet assensus mentis ad damnationem J.vnsemi, et subscriptionem Formularii, sic eliam illius omissio poena ecclesiastica puniri potest. Eodem modo loquendum de jure (*lirino positivo*, quod leges ecclesiasticae sæpius declarant, v. g. non satisfieri pnecepto divino de annua confessione et communionem per sacrilegam confessionem el communionem: ubi duntaxat præceptum a Christo positum declarat, novum autem non statuit saltem quoad substantiam, aut etiam molunt .-UKipiendi sacramenta, sed præcise quoad circumstantiam

temporis ; simul vero actum internum, sed per se conjunctum cum externo præcipit *indirecte*.

Tandem impia et Romæ rejecta Michaelis de Molinos asserta differunt ab hac sententia tum quoad *scopum*, qui erat sacrae Inquisitionis tribunal suffodere, et suum Quietismum stabilire: tum quoad *modum*, quia sententiam oppositam *risu dii/nam* et manifeste *erroneam* sugillat : tum quoad *substantiam*, quia negat religiosos etiam vi voti obedientiae teneri adactus mentales, denegans Ecclesiae *vel indirectam* in actus internos potestatem: demum quia fraudem et errorem osse dicit regulas de reddenda ratione conscientiae, vel modum imperandi in virtute obedientiae. Ab his omnibus longissime abest nostra assertio.

II. II. Hæc potestas non est *debita* Ecclesiae; nam 1°. potestas humana est sensibilis; ergo tantum præcipere potest modo humano et sensibili; actus vero interni sunt insensibiles. Aliud longe est de actu per se sensibili, sed occulto: hic enim quod cognosci et puniri per sententiam hominis nequeat, lit per accidens, et oritur ab extrinseco, quia testes et probationes deficiunt ; actus vero internus per se et ex natura sua excludit omnem sui cognitionem humanam, et cum illa tum legem, tum poenam.

2°. Potestas Ecclesiae *per se* ordinatur ad regimen externum, ad Hierarchiam, ad Sacramentorum administrationem et rituum compositionem; quamvis autem linis ecclesiasticis, potestatis sit salus animarum, quæ magis ab actibus internis quam externis dependet, tamen Ecclesia satis adhuc per suas leges tendit ad finem proprium, siquidem mediantibus actibus externis præceptis aut prohibitis animarum salutem procuret, atque internos etiam indirecte ordinet. Ad hæc non tam proportio ad finem, quam ad communitatem ipsumque legislatorem hic attendi debet, quia alias consilia quoque evangelica, utpote ad Ecclesiae finem maxime conducentia, toti communitati fidelium præcipi possent.

3°. Ecclesia exercet jurisdictionem pro foro interno conscientiae, sed *potestate dicina*, non humana, nisi ministerial!; imo in absolutione sacramentali a peccatis mere internis, in concessione indulgentiarum, in dispensatione, commutatione, irritatione votorum non exercet potestatem gubernativam, h. e. externam et legislativam, sed vel *voluntariam* aut *nere dominativam*, quæ et maritus aut pater uti potest ; vel pro foro interno, sed nomine Dei. Nam in absolutione non agitur causa hominis ad hominem, sed ad Deum : concessio indulgentiarum est mera liberalis applicatio thesauri Ecclesiae, filique *nomine Dei*, sicut dispensatio voti : in commutatione voti aliqua intervenit dispensatio, nec proprie nova obligatio inducitur : irritatio voti *pure mentalis* ex subjectione voluntatis fit potestate non legislative, sed *dominativa*, ex subjectione autem materiae non fit nisi *remote*, quatenus præcipitur opus externum, per quod opus internum promissum impeditur.

146. III. Hæc potestas non est *conveniens* Ecclesiae : nam 1°. potestas legislativa debet esse conjuncta cum potestate coactiva, sine qua jurisdictio nulla est, prout docent Concilia Burdeg. et Narbon., D. Γηθμ. et cap. 28. de offic. et potest. jud. deleg. : sed Ecclesia non habet potestatem coactivam in actus

mere internos, do quibus, quia omnem humanam cognitionem subterfugiunt, nequidein judicare potest; ergo.

2°. Scriptura nullibi asserit, hanc potestatem a Christo accepisse Ecclesiam; imo occulta et interiora cordium soli Deo reservat, 1. Cor. 3. 7. Potestas Matth. 15. hisce verbis promissa: *Quodcumque ligaveris super terrain, erit ligatum* et in *cadis* etc. non est accipienda præcise secundum verborum formulam, propter absurda ex sensu plane illimitato secutura: sed juxta traditionem et doctrinam Ecclesiæ communem. Duplex vero potestas sat ampla prædictis verbis a Christo data Ecclesiæ. *humana*, quæ per leges ecclesiasticas bonum commune fidelium procuret, etiam in ordine ad finem supernaturalem obtinendum, at humano tamen modo exercenda: et *divina*, quæ per sacramentalemaut voluntariam jurisdictionem singulorum fidelium salutem operetur; hæc ad forum conscientiæ et actus internos, illa ad forum et actus externos spectat; quamvis ergo Christus potuerit dare Ecclesiæ potestatem etiam humanam in actus mere internos, tamen cam de facto dedisse non probatur.

147. IV. Ecclesia *nunquam usa* est hac potestate directa in actus mere internos: cum vero horum actuum exercitium ad beatitudinem supernaturalem sit aptissimum, plane hoc medium eftlcacissimum non négligerai Ecclesia, si illud suæ potestatis esse judicaret. Atque hinc summi etiam Pontifices. quamvis totam sæpe jurisdictionem suam exponerent ac tuerentur, nihil de illa potestate meminerunt, quin et actus mere internos extra suum forum esse declararunt: quippe Urban 11. e. 11. Dist. 23. dicit: *De manifestis quidem loquimur: secretarum autem et cognitor Deus et judex est*: Innoc. III. c. 33. de Simon, ait: quod si excessus eorum esset Ecclesiæ manifestus, quæ non *judicat de occultis, pæna essent canonica feriendi...* et c. 34. *ibid.*, *nobis datum est de manifestis tantummodo judicare*. In Concilio Constantiens. Sess. ult. sermo fuit de hæresi aperta, vel occulta quidem, sed per signum aliquod externum manifestata; Martini V. etiam nihil de hæresi interna ibidem statuit.

118. V. Idem probabilius tenet quoad actus internos *per accidens* conjunctos cum externis, tum propter usum Ecclesia) in indulgentiis, tum ob defectum exemplorum, tum quia actus ille internus vel solum externo addit bonitatem accidentariam ab extrinseco, vel attingit circumstantiam *per se* non inclusam in præcepto circa actum externum in genere moris etiam substantialiter spectatum; ergo non cadit sub legem actus externi, sed novo præcepto deberet de eo disponi, ut proin *directe* præciperetur. Ecclesia vero in *indulgentiis* non præcipit intentionem, sed tantum proponit velin conditionem pro spiritualibus commodis, quæ illa non posita non dantur ex thesauro Ecclesiæ. fere sicut in aliis donationibus fieri solet: in *orationibus el jejuniis* Ecclesia præcipit actum externum, quoad finem autem et modum majoris fenoris ac devotionis internænon dat præceptum, sed suam tantum intentionem, vutum ac desiderium rogando et monendo manifestat: celebratio *Missæ* pro defunctis vel aliis, cum sit mera applicatio fructus ex opere operato profluentis, potest indirecte præcipi, cum talis fructus videatur spectare ad ipsum opus externum: denique dum Ecclesia excommunicat hoc vel illud facientes *scienter* aut *temere*, non attendit actum internum, eum

præcipiendo vel prohibendo, sed tanquam conditionem ad incurrendam pœnam, quæ conditio non tam extendit, quam restringit usum potestatis ecclesiasticæ,

§ ni.

Momenta sententiæ Affirmantis, Ecclesiam posse directe præcipere aut prohibere actus mere internos.

149. I. Data est Ecclesiæ a Christo potestas non tam *politica*, quam *sacra* pascendi oxesel agnos, solvendi et ligandi, dirigendi fideles ad finem stiper-naturalem, aternainque beatitudinem; in hoc enim differt potestas politica ab ecclesiastica, quod illa pro fine habeat immediate felicitatem tempo*ratem, hæc vero reternam et supernaturalem: sed ad hanc multo magis conducunt ac necessarii sunt *actus interni*, quam externi, ulpote qui lotam xim merendi aut demerendi ab internis accipiunt; ergo potestas *directa* in actus mere internos summe *necessaria* est ad finem et rectam Ecclesiæ gubernationem, cum jus et obligatio pascendi oves, non tam circa *corpora*, quam *(in)inias* occupetur.

2«. Concilium Trid., Innoc. X. et XL, Clem. XI. non tantum declararunt jus natura, aut divinum, sed vere prohibent assensum mentis contrarium a fide et sensu Ecclesiæ, requirunlobcdienliam decretisPonlificum præstandam, præcipiunt interius et in animo propositiones Jansenii habendas esse pro hæreticis, adjiciunt pœnam excommunicationis in transgressores: sed transgressio legis ecclesiasticæ, et obediencia præstanda legi ecclesiasticæ supponunt dari legem ecclesiasticam; ergo cum leges illæ versentur circa *actus mere internos*, v. g. internam Jansenii damnationem et judicium, quod sint hærellicæ, *actus mere interni* subjacent Ecclesiæ potestati legislativæ. Nonne qui aliter credit de Eucharistia, aut qui solum in animo judicat propositiones Jansemi non esse hæreticas, peccat non tantum contra jus naturæ et divinum, sed etiam contra legem Ecclesiæ, quæ idipsum prohibet, atque sub pœna excommunicationis, quam certe jus naturæ aut divinum non decernit? nonne perfrequens est, eumdem actum pluribus legibus præcipi aut prohiberi posse? Profecto ex eo quod contenta in Decalogo *jure naturali* sint prohibita, non sequitur canon etiam *jure positivo* divino et humano esse prohibita.

130. II. Ecclesia *modo sensibili* procedit, sensibiliter et publice promulgando legem ad actus etiam internos sc extendentem, qui non tantum conducunt, sed etiam necessarii sunt tanquam media ad beatitudinem et finem supernaturalem. Id si non sufficiat, Ecclesia nequidein actus externos poterit *directe* præcipere, nempe *occultos*, ita ut Ecclesiæ de iis constare non possit; imo ne actus quidem internos cum externis conjunctos, quia sicut actus mere internus non cadit *sub sensum*, ita nec actus internus cum externo conjunctus.

2°. Quod Ecclesia solum *indirecte* præcipiat aut prohibeat actus internos, sicqne satis dirigat fideles ad finem supernaturalem, id ex eo falsum videtur quod prohibeat v. g. propositiones Jansenii in animo foveri, et præcipiat, eas serio et intus damnari in animo etiam tunc, quando nullus actus exter-

nus conjungitur, quem prohibeat vel præeipiat ; quis autem neget, directam ah Ecclesia potestatem in actus internos hae ratione exerceri? quis neget, plus potestatis competere legislatori ecclesiastico in actus internos, quam politico? cum ergo hic quoque possit *indirecte* illos præcipere aut prohibere, directa potestas debetur Ecclesiæ.

3. Ecclesia quidem dispensat in votis pure mentalibus, concedit indulgentias. absolvit a peccatis mere internis, at pro foro interno, el *nomine Dei*, quid tum? nomine Dei præclpit actus etiam externos, nomine. Christi summus Pontifex, tanquam Christi Vicarius, omnes pro gubernatione spirituali Ecclesia. leges condit circa actus sive internos, sive externos; sufficit, quod actus internos vere præeipiat Ecclesia, sive suo, sive Dei nomine præeipiat.

151. 111. Potestati legislature semper et necessario conjunctam esse potestatem coactivam, sine sufficienti fundamento asseritur, quia hi duo elleclus, *obligare el punire*, sunt ex natura sua separabiles : alias Ecclesiæ potestas se nequidem extenderet ad *actus occultos*, imo nec ad internos *indirecte* prohibendos, ob defectum coercionis et pœnæ in illos ferendæ. Quamvis ergo Ecclesia actus internos el occultos judicare et punire non possit per cognitionem el *processum judiciale*m, in quo citandi testes, audienda? partes etc.; satis tamen exerit vim etiam coactivam, quatenus legem feri in conscientia obligantem sub culpa et pœna *a Deo* infligenda; quippe ad efficaciam legum sufficit, transgressores *a Deo* judicari et puniri. Quin et Ecclesia ipsam vim coercitivam habet in actus mere internos, siquidem sub censura lake sententiae præceperit, propositiones *Jaxsemi* in anirno habere pro hæreticis, ita ut, cprii aliter senserint, quamvis externe omnino sileant, ipso facto sint excommunicati, tanquam inobedientes *Apostolicarum Constitutionum transgressores*.

Præterea multis exemplis a jure petitis demonstrari potest, quod *vis coactiva* non debeat conjungi necessario cum legislativa: lex naturalis, prout distinguitur a divina, est duntaxat directiva : quas enirn pœnas *perse* imponunt leges naturales? leges civiles ad commune bonum ordinabo clericos ipsumque legislatorem solum obligant quoad *vim directivam* : plures sunt canones, quois nullam annexuit poenam Ecclesia, quæ proin sæpe utitur potestate legislative solum *directiva*, quin utatur coactiva. Cur non possit Rex Præfecto cujusdam provinciae dare potestatem directivam circa majora quaedam crimina, reservata sibi potestate de iis judicandi, et transgressores puniendi? demum si possibilis est lex mere poenalis, quæ tantum obliget sub pœna, cur non etiam *mere directiva*, quæ tantum sub culpa obliget, ita ut pœna legis violatio soli Deo scelerum vindici relinquatur?

2». Sint sane abscondita cordium soli Deo reservata quoad cognitionem, judicium et poenam; attamen illa verba Christi, *quodeumque solveris super terram...* non distinguunt inter actus internos el externos, proin de illis *flwiewaliter* intelligenda sunt : qui certe sensus generalis, cum sit Ecclesiæ favorabilis, uti sine absurdo potest, ita debet extendi, maxime cum nec ex Scriptura, nec ex Conciliis et SS. Patribus constet, hanc potestatem Ecclesiæ a Christo datam ullibi fuisse restrictam aut subtractam. Atque hinc dantur etiam *peccata mere interna* contra legem ecclesiasticam, uti patet luin ex dictis de propositionibus *JxxsEMi*, lumex eo, quo quis dic jejunii dicat in animo suo, hodie non jejunabo, quamvis mutata post voluntate jejundet ; adeoque Ecclesia habet potestatem

Illos actus mero internos prohibendi. *Excipiunt* autem auctores hic : hoc ipso, quod actus exterior sit præceptus, objectum evadit necessario faciendum, et voluntas non laciendi mala sit ac peccaminosa, quia repugnans iuste legi, id quod in legibus etiam civilibus tenet; ergo ille actus internus saltem *indirecte* subjacet legi.

152. IV. Ecclesia plures re ipsa leges edidit de actibus mere internis, quia Ixxoc. XL et Alex. VII. mandarunt in virtute sancte obedientiæ, ne quis propositiones ab ipsis damnatas, quarum plures sunt de actibus mere internis fidei, spei et charitatis, in praxin deducat; Clem. XI. in Bull. *Vineam Domini*, non contentus obsequioso silentio præcepit, in animo damnari propositiones Jansenii; Nicol. IV. in Regula 3^a Ordinis S. Francisci a Leone X. confirmata, injungit fratribus quotidie examen conscientiæ : *Ecclesia* a suscipientibus Subdiaconatum requirit propositum castitatis : Concilium Tum. Sess. 13. in Deer. de Eucharist, prohibuit, ne fideles aliter credant... quæ omnia quamvis jure naturali aut divino præcepta vel prohibita ponantur; possunt tamen etiam ab Ecclesia prohiberi, cum unus idemque actus a multiplici jure attingatur, et ultimato ab Ecclesiæ auctoritate dependeat, quod prædicta non liceat docere, tenere, vel in praxin deducere, et quod illa tenendo vel docendo peccetur, non solum contra jus naturale aut divinum, sed etiam contra legem ecclesiasticam.

2. Pontifices ipsi attribuunt soli Deo cognitionem et judicium de secretis cordium, sibi vero duntaxat datum esse fatentur, judicare de externis ac manifestis, scilicet in ordine ad *ferendam* sententiam, non item quoad judicium *latæ* sententiæ?. Nemo quidem patitur cogitationis poenam persententiam specialiter in ipsum a iudice ferendam; potest tamen puniri propter cogitationem v. g. assensum internum propositionibus Jansenii præstitum, per sententiam ipso jure jam universaliter latam; quanquam canon ille desumptus sit a jure civili, de cujus foro loquitur, cum glossa ad hunc ipsum textum addat, sæpius actum cogitationis puniri, ut hæresin internam. Ixxoc. Hl. cit. cap. tantum rescribit, quod clericus fundans Canoniam sine pacto, ut sibi conferatur, possit assumi tanquam Canonicus, si modo animum simoniacum, de quo constare non potest, exterius non prodatur, quia *in executione* procedimus secundum externa in casibus particularibus; inde vero non sequitur, Ecclesiæ jurisdictionem ad actus internos se non extendere : alioquin pari jure inferam, quod neque actus occultissimi, æque parum manifesti ac interni, præcipi ab Ecclesia possint, imo actus interni nequidem *concomitanter* et *indirecte* cum externis.

153. V. Actus internos *per accidens* conjunctos cum externis directe præcipi aut prohiberi posse ab Ecclesia, manifestum est tum ex cap. 8. Dist. 30. ubi non jejunantes vel ex contemptu, vel ex superstitione Eustathianorum in sua conscientia perfectos se putantium, anathematizantur : tum ex Clem. I. §. *Quia* de stat. Monachorum, qui excommunicantur ad Curiam se conferentes ex animo accusandi Praelatos : tum ex ead. Clem. §. *Verum* de hæresi, ubi pariter excommunicantur Inquisitores, qui ex odio vel lucri intentione contra suspectum in causa fidei non procedunt: tum ex indulgentiis, precibus, jejuniis, aliisque piis operibus sub hac vel illa intentione concessis, aut indictis ab Ecclesia.

In fideles et justis a legibus humanis exemptis sint ?

154. *Nota.* Subjectum legis sunt subditi; quippe lex est actus jurisdictionis, adeoque solos subditos stringit, et quidem juxta illorum capacitatem. *Lege naturali* obligantur omnes rationis compotes, non vero infantes et amentes ob defectum promulgationis et libertatis moralis. *Legibus ecclesiasticis* nequitiam in actu primo obligantur infideles, saraceni, judæi alique non baptizati, quia non sunt subditi Ecclesiæ; quamvis jure divino teneantur peiere baptismum et ingredi Ecclesiam. Hæretici et apostati a fide, per baptismum ingressi in Ecclesiam, *per se* ligantur legibus Ecclesiæ, quia rebellio eos non eximit, minus etiam dignos reddit, ut ab Ecclesia eximantur; excusat autem sæpe *per accidens* ab obligatione legis ignorantia subjectionis et obligationis. Pueri ante septennium completum legibus humanis non obligantur, licet forsitan ante ad usum rationis pervenerint: imo completo etiam septennio non statim omnibus, sed iis solum legibus stringuntur, quæ connu ætati ac judicio discretionis conveniunt, ut patet de præcepto annuæ confessionis et communionis paschalis: poenas etiam ordinarias a jure statutas non incurrunt saltem totas, quia secundum jus civile *regulariter* mitigandæ sunt, quamdiu sunt minores; poenis vero canonicis non subjacent ante annos pubertatis, excepta irregularitate propter homicidium, excommunicationem ob percussionem clericum, et propter ingressum in monasterium Monialium. Hic vero triplex præcipue quæstio fit: P. sintne fideles et justis a legibus humanis exempti, quod contendunt hæretici? 2*. an et quomodo peregrini iisdem obligentur? 3a. utrum clerici legibus civilibus adstringantur?

155. *Dico.* Omnes etiam *fideles et justis* obligantur legibus humanis. Est de fide ex Concilio Tridentino. Sess. G. can. 20.

Prob. Christus hisce verbis, *pasce oves meas*, et Paulus ad Rom. 13. L. dicens, *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, universim loquuntur et de fidelibus quidem; ergo omnes etiam fideles sive justis, sive injustis, subjacent legibus tum ecclesiasticis, tum politicis. Idem fidelibus inculcat Petrus 1. epist. 2. 13.; nec non SS. Patres. Item. L. 5. hæres, c. 24., Justin. Apol. 2., Aug. de Civ. L. 19. c. 17. et in epist. ad Rom. *Si quis ergo putat, inquit, quoniam Christianus est, non esse sibi vectigal reddendum aut tributum, aut non esse exhibendum debitum honorem eis, quæ hæc curant, potestatibus, in magno errore versatur;* etc.

Conf. Lex evangelica non privat Magistratus civiles sua potestate legislativa quam potius laudat et commendat; potestas vero ecclesiastica a Christo instituta, est pars legis evangelicæ; ergo *fideles et justis*, cum sint membra communis tum sacro, tum politicæ, tenentur obedire potestati legislativæ humanæ, et directive et coactivæ.

Si ais 1°. 1. ad Tim. 1.9. dicitur: *Lex justo non est posita, sed injustis*: fideles et justis sunt filii Dei, filii autem sunt liberi, Matth. 17. 24., uti hunc textum SS. Hier., et Aug. interpretantur; ergo leges humanæ non stringunt fideles et justos.

R. 1°. I. D. A. Lex justo non est posita, h. e. propter justos et occasione justorum C. h. e. justis nulla lege humana obligantur. V. Lex posita est ad coercendos pœnisque terrendos injustos, proinde occasione peccatorum, in quæ Judæi maxime proclives erant; non vero ad coercendos justos *qua tales*, qui sponte elex amore justitiæ legem observant, uti denotant verba præcedentia: *Scimus autem, quia bona est lex, si quis ea legitime utatur.*

Adi. D. A. Et Christus Matth. 17. loquitur de filiis naturalibus, ita ut ipse a tribulo liber sit, prout contextus et Intellectum expositio innuunt C. de filiis Dei adoptivis, comprehendendo omnes fideles et justos N. His enim et ipse dixit: *Illedite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari*: his et per Apostolum præcipit: *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal.* S. Aug. loquitur de libertate fidelium et justorum *spirituali* a servitute peccati, et a tributo pro peccatis pendendo. S. Hier., vel de eadem, vel de immunitate ecclesiastica intelligendus.

Si ais 2°. Apostolus 1. Cor. 7. 23. monet fideles, ne fiant *servi hominum*: 2. Cor. 6. 14. regimen infidelium Christianis indignum asserit ac periculosum: 1. Cor. 6. I. illicitum dicit fidelibus Principem sibi infidelem eligere; ergo et obedire, saltem infideli.

R. *Ad* 1. Paulus non prohibet servitutem *simpliciter*, cum ibidem v. 21. dicat: *Servus vocatus es? non sibi tibi curæ*, et v. 24. *Unusquisque in quo vocatus est, in hoc permaneat apud Deum*; imo ad Ephes. G. 5. monet *servos obedire dominis carnalibus*: sed ab ea servitute dehortatur, quæ Dei servitio præferatur, et qua homo duntaxat respicitur.

Ad 2. Reprobat nimiam cum infidelibus familiaritatem ob periculum perversionis; reprobatur communicationem fidelium cum infidelibus *quoad sacra*, non item Christianorum subjectionem, et regimen Ethnicorum in politicis.

Id 3. Apostolus 1. Cor. 6. non agit de dominatu Principis, sed *de iudice ethnico*, eos fideles corripiens, qui judicio contenderent apud iudices infideles. Aullibi sane denegat infidelibus, ex eo præcise quod infideles sint, potestatem politicam; cum hæc spoliatio, si per legem evangelicam esset imperata, propagationem christianæ Religionis, idcirco infidelibus perquam odiosæ, redderet difficillimam.

156. *Observa.* Legislator propriis suis legibus non obligatur *directe*, sive vi coactiva, cum superiorem non habens cogi ac puniri a nemine possit, sive vi directive et sub culpa, quia hæc quoque solos subditos spectat: legislator autem sicut nec superioritatem, ita nec subjectionem respectu sui ipsius habet, adeoque potest Princeps valide testari sine solemnitate a jure civili requisita etc. Obligatur autem *indirecte* jure quodam naturali, sive ex decentia et æquitale, cum ipsa recta ratio dictet, ut caput reipublicæ exemplo præeat, seque corpori conformet; atque hæc naturalis obligatio gravis est, si alias sequeretur scandalum, perturbatio, vel aliud grave incommodum in republica; hinc Princeps graviter delinqueret non servans æquitalem justitiæ commutativæ, e. g. in contractibus initis, in quibus ipsa ratio

justitia?exigit æquaUlatem, el in quibus legislator se habet *instar privati*. Cælerum ubi potestas legislali va est pluribus communis, v. g. in republica arislocratica vel democratica, ant in Concilio vel Capitulo aliquo, quivis con-*legislatur* tenetur lege communiter lata, «juia quilibet est subditus lotius corporis.

.In et quomodo peregrini legibus humanis obligentur?

157. .Yoto. Duo sunt, de quibus hic quæri solet : an peregrini obligentur legibus sui *domicilii*? an obligentur *statutis particularibus locorum*, ubi transeunt vel morantur?

Circa 1°. Fere inter omnes convenit, quod non obligentur.

Circa 2°. Communis et certa est sententia, quod obligentur : 1°. Quando e sua patria alio migrarunt, ad figendum ibi domicilium vel quasi-domicilium, quia ratione domicilii, cum animo stabiliter in eo loco habitandi, fiunt incoke ac subditi : 2°. Si in loco, per quem transeunt, vel delinquant, vel contrahant, vel ratione rei sita? conveniantur, quia ibi sortiuntur forum, et tenentur judicem illius loci agnoscere, seque judicio secundum ejus loci statuta ac consuetudinem submittere : 3°. Si sint leges, queis regulantur contractus, taxantur pecuniæ et pretia rerum, item quæ rebus invehendis aut evehendis imponunt vectigalia et telonia, aut quæ specialiter in bonum illius loci oh necessitatem reipublicæ prohibent efferri vel inferri certas merces, quia ad hæc servanda obligat vel ipsa lex naturæ : 4°. Si quæ specialiter pro ipsis peregrinis a Magistratu statuta fuerint, v. g. ne quis ultra triduum moretur in urbe, quia hoc ipso, quod locum ejusmodi adeant, hisce statutis seipsos subjiciunt : 5°. Si violatio statuti particularis cederet in scandalum vel detrimentum incolarum aut civium illius loci : 6°. Si lex in tali loco vicens sil universalis, sive in patria peregrini vigeat, sive non vigeat, quia legibus communibus omnes tenentur, et consuetudo, quæ excusabat in patria, est privilegium tantum *locale* ; hinc si in tali loco tempore quadragesimæ non fuerit dispensatum in comestione camis, jejunandum peregrino est juxta legem communem jejunii.

In eo itaque tota controversia est ac fere celebris inter auctores, an peregrini *simpliciter* obligentur legibus et consuetudinibus peculiaribus loci, in quo ad breve tempus morantur?

138. *Dicol.* Peregrini non obligantur legibus particularibus *sui domicilii*.

Prob. Legislator extra suum territorium non habet jurisdictionem; eigo illius leges non stringunt existentes in alieno territorio; proinde peregrini non tenentur ad audiendam missam, vel ad jejunandum in loco, ubi dies festus vel dies jejunii non est, quamvis talis sil in patria, id quod etiam de jejunio quadragesimali tenet, cum peregrini gaudere possint favore locali, vi cujus in lege de se communi hic vel illic fuit dispensatum, quamvis eo se conferant, ut carnibus vesci possint; hinc can. 2. de Conslit. in 6. dicitur : *Extra territorium jus dicenti impune non paretur*; ergo cum pro pœna et culpa eadem stet ratio, scilicet defectus jurisdictionis in legislatore extra suum territorium, juxta communem DD. egressus c territorio legislatoris et

a poena et a culpa immunis est, quamvis statuta particularia *sui domicilii* non observet.

159. *Dico Jl.* Peregrini *simpliciter* obligantur statutis *localibus*, quæ ratione territorii, non vero statutis personalibus, quæ ratione incolarum et civium renuitur.

Prob. Statuta *localia* seu realia immediate respiciunt et afficiunt territorium; ergo mediante illo comprehendunt omnes in illo existentes, si non sint specialiter exempti, quales non sunt peregrini; alias nec Parochus advenam absolvere, nec Episcopus peregrinum sacerdotem prohibere posset de missa celebranda in loco a se in sua Dioecesi interdicto: nam sicut hoc *interdictum* est *locale*, ita nobis sermo est de *lege locali*, quæ directe respicit territorium, et hoc mediante omnes in eo existentes, exceptis personis privilegiatis. Statuta vero *personalia* tantum concernunt cives et incolas, quos immediate respiciunt; ergo hos duntaxat, non item advenas obligant. Posse vero Principem ferre leges ejusmodi personales pro civibus et incolis, vel inde liquet, quod ferre possit leges personales pro solis peregrinis, cur non etiam pro incolis? Atque hoc modo videntur conciliari gravissimorum DD. sententiæ hac in quæstione inter se oppositæ.

IGO. *Obj. cont. I.* Noli licet impedimentum ponere legi ita, ut stante lege eam nequeas implere, e. g. toto tempore antemeridiano dormire, vel breviarium abjicere, ne debeas audire sacrum vel recitare breviarium; ergo nequæ licet exire e *loco domicilii* ad evitandum v. g. jejunium, cum sic in fraudem legis ageretur.

R. V. C. *Disp. est.* Exiens e territorio legislatoris utitur jure suo, nec agit in fraudem legis, cum legislator nec egressum prohibeat, nec intentionem in loco dispensato carnibus vescendi; licite ergo se ponit in talibus circumstantiis, in quibus lex cessat, quod fit per egressum e territorio in locum, ubi nulla lex festi aut jejunii lata est, vel abrogata, vel dispensata est. Sed dormiens et breviarium abjiciens manet subjectus legi, utpote pro omni sacerdote publice promulgatae; cum ergo lex respectu illorum non cesset, illicite ponunt impedimentum ejus observationi. Inde etiam est, quod praevidens impedimentum legis ejusmodi debeat ejus impletionem v. g. audiendo sacrum, recitando breviarium, comedendo agnum paschalem etc. antevertere, quia impedimentum superventurum legem non tollit.

Inst. 1. Urbanus VIII. speciali Decreto prohibuit exire ad locum, in quo Tridentinum non est promulgatum ad contrahendum ibidem matrimonium clandestinum, quod Concilium irritat. Excommunicatus a suo Episcopo manet excommunicatus, quamvis e sua Dioecesi egrediatur. Præcepta, vel ab Episcopo suis clericis, vel a Prælato suis religiosis imposita eos etiam absentes stringunt; ergo peregrini extra territorium legislatoris non eximuntur ab ejusdem legibus.

R. V. C. Leges locorum peculiare, quia saltem *regulariter* feruntur a Principibus vi superioritatis et jurisdictionis *territorialis*, extra limites territorii non egrediuntur: et hinc qui non ratione sue personæ, sed ratione *loci* vel *territorii* tantum est subditus, extra territorium illis legibus territorii non obligatur.

Dictum T°. *regulariter* : aliud quippe est, si legislator universalis specie* liter prohibeat exire ea intentione, ut lex evitetur, prout fecit Uk i h x v s VIII.

Ditium 2*. *subditus ratione loci* : nani si præceptum superioris sit *perso-* ηά4., uihærens ipsi personæ, quæ» legislatori immediate, h. e. ratione sui, el non tantum ratione territorii, est subdita, tale præceptum personam ubique «afficit ita, ut absenti etiam præceptum imponi possit ; atque idcirco excom- municatus ab Episcopo, quamvis egressus c sua diœcesi, a communione cum fidelibus abstinere, clerici et religiosi etiam absentes obedire suo supe- riori debent, quin et legati, milites, filii tenentur cxcqui mandata sui Prin- cipis, Ducis aut Patris etiam absentis.

Inst. 2. Si, qui præcise ratione *territorii* est subditus, extra illud non manet subditus ; ergo peregrinus non poterit suscipere SS. Ordines ab Epi- scopo suæ originis vel domicilii, neque Parochus extra parochiam el dioecesein peregrinatus absolvere suos parochianos: utrumque autem fieri assolet; Clo°-

R. N. vel D. .II. Nisi superior universalis e. g. summus Pontifex pereгри- num quoad aliquos effectus, vel nisi superior territorialis, tacite vel expresse delegando potestatem, faciat subditum C. si alterutrum liat .V. Universim, qui ratione territorii tantum subditus est, extra territorium cessat esse sub- ditus, quia cessante causa cessat effectus; sed in primo casu Pontifex talem peregrinum relate ad suscipiendos SS. Ordines facit subditum Episcopo suæ originis aut domicilii : in secundo superior territorialis dat vel exprese vel tacite potestatem delegatam absolvendi.

161. *Obj. con. II.* Peregrini non sunt subditi, neque in illos jurisdictio competit Principi extraneo ; ergo non *simpliciter* statutis *localibus* obligantur.

H. 1. Principes habent jurisdictionem ratione sui territorii in omnes exi- stentesin suo territnrrio, qui non sunt *specialiter* exempti : sed peregrini non sunt exempti a legibus, quæ pro ipsis specialiter feruntur, quæ formam contractuum pnescribunt, importationem vel exportationem certarum mer- cium prohibent, aut vectigalia imponunt; ergo nec ab aliis legibus et statutis *localibus*, quæ vi juris territorialis indefinite ac sine limitatione lata, directe ac immediate respiciunt et afficiunt territorium, quia peregrini ingredientes alienum territorium censentur seipsos legibus, uti illis, ita his subjicere.

B. 2. *D. C.* Non obligantur *simpliciter* statutis *localibus*, quæ ratione certarum personarum, nempe- civium et incolarum feruntur C. statutis *loca- libus*, quæ illimitate loquuntur, ita ut verba legis non minus proprie pere- grinos etiam comprehendant .V. Peregrini gaudent commodo el favore loci, v g. dispensatione locali in jejunio, in labore servili die festo, cur non et onus sentiant? Sane si dispensatio localis etiam comprehendat peregrinos, quamvis sit actus jurisdictionis, cur non aliæ etiam leges, quæ præcisc locales sunt ac territoriales? Intentio autem legislatoris ferentis statuta personalia vel ex tenore legis, vel ex materia, vel ex aliis circumstantiis colligitur.

Inst. I. Dispensatio est tantum actus jurisdictionis *voluntaria!* non *conien- liosæ*; ergo quamvis illi, non vero huic etiam sese peregrini subjicere cen- sendi sunt. Ionf. Secundum axiomata juris, *In odiosis mitior pars est eli- gendat In dubiis minimum sequi oportet* : *Contra mun, qui bgem clarius*

dicere potuit, est interpretatio facienda ; ergo si statuta locorqm particularia peregrinos non exprimant, ncqie illos obligant.

H. V. C. Quia jus territoriale jurisdictionem quoque *contentiosam*.com- plectitur, etiam respectu peregrinorum, uti palet in legibus contractuum, lavatione rerum el pecuniarum etc. Ad hæc quanta diflorinitas in provincia, quin et in urbe foret, si, dum cives die festo locali a labore senili abstinere debent, peregrini aut ligna findendo, aut triturando frumentum in arca, in ædibus, in foro perstreant? potius ordo, decentia et ædificatio publica exi- gunt, ut peregrini in suis actionibus sese aliis conforment, juxta illud Augu- stin ad Januar. scribentis : *Ad quamcumque Ecclesiam veneris, ejus morem. serva*, unde etiam orta illa gnome -.*Si vivis Romæ, Romano vivito more* ; hinc ipsi etiam Religiosi exempti propter uniformitatem festa dioeccsana servare tenentur.

Ad Conf. I). A. Et hæc axiomata tenent, quando verba legis non sunt com- prehensiva, adeoque extensio utpote odiosa fieri non debet C. quando verbi legis sunt comprehensiva, el ratio legis pro omnibus stat eadem N. In nostro casu omnes exiscentes in territorio comprehenduntur legibus *localibus*, sicut interdicto locali, ita ut sacerdoti peregrino non liceat ibidem celebrare missam : non igitur fit extensio legis, sed logis acceptio juxta sensum litte- ralem ac proprium, qui ad uniformitatem, ordinem et publicani ædificatio- nem est convenientior, proin legislatoris bonum publicum spectantis inten- tione dignior, ac jurisdictioni territoriali honorificentior. Adde, quod alia *paræmia juris* dicat : *Quando lex non excipit, nec distinguit, neque nos debemus id facere*-, cum ergo lex territorialis sit illimitata, fundata in jure lerriloriali ac territorium respiciens, simulque bonum publicum exigat, non minus ferri legem etiam pro peregrinis, quam pro incolis : dicendum, quod lex non tantum cives et incolas, sed omnes in territorio exiscentes compre- hendat; alias pari jure dicam, tantum cives, non item incolas, tantum subditos qui habent domicilium, obligari statutis particularibus, quia *mitior pars eligenda, minimum sequendum, et facienda interpretatio contra legis- latorem*.

Inst. 2. Uniformitas servanda in festis *localibus* non fundatur in jure lerriloriali, sed in ratione *scandali*-, ergo non recte ex illa infertur subjectio peregrinorum ad quævis statuta territorialia.

II. *Tr. A.* Quia si incolæ sciant, slrcperum illum hominem esse pereгри- num, qui sicut ad festum illud locale non adslringitur, ita ei non sit inter- dictum seniliter laborare, quodnam inde *scandalum* sequatur ? .V. C. *Scandalum*, si quod oritur, inde est, quod incolis persuasum sit, laborem servilem omnibus in urbe prohibitum esse in die festo, sicut persuasum habent, illicitum esse peregrino Wirccburgi vesci carnibus, si ibi esset dies jejunii, quamvis præceplo tantum diœcesano statuti. Unde quoad leges *locales* peregrini vel ipso ingressu sese subjiciunt legibus territorii, proro- gantes in se jurisdictionem judicis illius loci : vel independenter a propria subjectione peregrinorum legislator vi juris territorialis ferre potest leges uni- versales in omnes exiscentes in suo territorio, quia hoc ipso, quod peregrini alienum territorium ingrediantur, ejusdem consuetudinibus receptis, sta- tulusque *localibus* subjiciuntur, sicut ingressus locum *interdicto* subjectum, hoc ipso interdictum servare debet.

Inst. 3. Studiosis, militibus, ramulis, ubi habent *quasi-domicilium*, ibi prater SS. Ordines omnia sacramenta conferri possunt, sed peregrinis non-nisi sacramenta Pœnitentiæ el Eucharistia', el quidem ex licentia proprii Episcopi ; ergo peregrini non fiunt subditi illius loci quem ingrediuntur.'

R. .V. C. Nam si peregrini nullo modo subditi fiunt illius loci, per quem transeunt, cur servare debent *interdictum locale*, leges locales circa contractus, taxationem rerum et pccuniæ, vectigalia, quæ quidē ante omnem contractum aut delictum promiscue feruntur pro incolis el peregrinis? leges item pro peregrinis specialiter latas? cur, si delinquant, puniuntur? Equidem Episcopi licite non possunt peregrinis omnia sacramenta administrare, nisi vel tacite vel expresse consentiente illorum proprio Episcopo, quia Ecclesia, prout usus ipse confirmat, hoc *specialiter* prohibuit requirens specialem subjectionem; ex eo autem non sequitur, quod æqualis subjectio ad omnia requiratur, quæ sicut ad aliqua exigitur major, ita ad aliqua minor sufficit. Nonne male arguitur : *quasi-domicilium* non sufficit ad conferendos SS. Ordines ; ergo neque ad conferenda alia sacramenta? Adde, quod specialis illa exceptio firmet regulam in contrarium circa non excepta.

Inst. L L. *lucres absens* 19. ff. de judic. dare innuitur, quod viatores non sortiantur forum loci, per quem transeunt; ergo neque legibus territorii *simpliciter* obligantur.

R. D. .1. *et Explico*: atque lex illa loquitur de mercatore advena, quem emptor nequeat in luco, per quem transit, convenire, quia scit eum *confestim*, niait lex, inde profecturum C. loquitur de mercatore, qui non mere transit, sed aliquamdiu moratur, et vel pergulam vfil officinam ibidem habet .V. Lxcit. aliquantum modificat forum contractus, et quia mora brevissima pro nulla mora habetur, dicit mercatorem *mere* transeuntem ab emptore conveniri debere in loco domicilii : cum enim *confestim* sit discessurus, non datur occasio ibidem statuta servandi. Poterit ergo peregrinus hanc legem juris communis servare, licet teneatur statutis *localibus*, tum quia lex citata non dicit, quod illa servare non debeat, tum quia pro tali casu vix datur statutum particulare in contrarium, quale si daretur, hoc derogaret illi juris communis limitationi, ipsumque peregrinum transeuntem obligaret. Hæc legis citatæ explicatio etiam ab auctoribus admittenda est, cum juxta omnes certum sil, peregrinos sortiri forum ratione *delicti et rei sitæ*, proinde sensus legis nequit esse illimitatus, sed restringi debet.

Inst. Si peregrini *generaliter* subjiciuntur legibus *localibus*, ac proin forum illius loci sortiuntur; ergo leges frustra *speciales titulos* assignant forum sortiendi, nempe vel ratione originis, vel ratione domicilii aul quasi-domicilii, vel delicti, contractus, rei sitæ.

R. N. *seq.* Nam jura specialiter exprimunt illos modos forum sortiendi, ut constet, posse aliquem ex plurimis litulis et in pluribus locis conveniri, prout actor voluerit. Insuper autem dari alios modos, patet ex dictis: quomodo enim alias posset dominus territorialis leges ferre pro ipsis peregrinis? quomodo eos obligare ad servandas leges circa formam contractuum, taxam rerum et pecuniarum? etc.

102. *Observa.* Dicta hactenus etiam de *vagis* intelligenda sunt ob paritatem rationis: quippe leges illæ universaliter latæ sunt uro toto territorio : non

deesl potesliLs legislatoris, fundata in jure territoriali: idem est finis, ncm^c Immun publicum, ad quod maxime conducit pax, tranquillitas, uniformitas, ordo et æqualis vivendi ratio; rcquuni ergo est, ut tam *vagi*, quam *peregrini*, ul primum e patria sua egressi, jure illius statulario desinunt obligari, ita illius loci, ad quem perveniunt, consuetudine el legibus obligentur, quia sicut quoad leges speciales pro peregrinis, leges contractuum etc. pactum tacitum intervenit peregrinum inter et dominum territorialem, ita Princeps peregrinis aul vagis concedit ingressum in suum territorium nonnisi sub pacto tacito, ul se subjiciant statutis et consuetudinibus *localibus*. Atque hæc in *vagis* obligatio, quam plures ex auctoribus cum Thoma Sanchez fatentur, illam in peregrinis etiam magis confirmat.

§ III.

Utrum clerici legibus civilibus obligentur?

163. *Nola.* Ingens bonum, *libertas Ecclesiæ* universalis et particularium, qua Christus eas seculi hujus potestate exemptas regi a pastoribus animarum voluit in spiritu lenitatis et in vinculis charitalis ; de illa vero libertate potissimum hic quæri posset, quam Ecclesiæ nonnunquam ex privilegio et beneficio summi Pontificis, nonnunquam ex pacto legitimo, antiqua consuetudine, usu et prudenti cpikeia circa res disciplinares sibi comparasse dicuntur: sed de hac copiose hodiedum pertractant sacri juris interpretes. He *immunitate ecclesiastica*, quæ est jus seu privilegium quoddam, quo res, loca et personæ ecclesiasticæ a foro et jurisdictione seculari, non tantum in criminalibus, sed et in civilibus eximantur, testatur jus utrumque, canonicum el civile ; immunitas hæc dicitur *localis* relate ad loca pia, scilicet monasteria, xenodochia, coemeteria etc. : competii autem Ecclesiis uti jus asyli, ita immunitas ab exercitio actuum profanorum, ut sunt v. g. nundinæ. *Mis* dicitur relate ad res tum sacras el ad cultum divinum dicatas, tum acquisitas titulo spirituali, v. g. decimas, beneficii fructus etc., tum bonadum temporalia mobilia et immobilia Ecclesiarum ac ministrorum Ecclesiæ. *Personalis* vocatur relate ad personas ecclesiasticas, scilicet clericos omnes in sacris constitutos, probabilius etiam minoristas, omnes religiosos utriusque sexus, non tamen eremitas nullam Religionem approbatam protitentes.

Quæstio hic loci movetur de triplici hac immunitate, præcipue vero *personarum ecclesiasticarum*, lum a legibus civilibus, tum ab exactionibus et præstationibus publicis ; et quidem quo illa jure, *divino*, an *humano* introducta sit.

161. *Dico I.* Ecclesiæ el personæ ecclesiasticæ, carumque bona non subjacent potestati seculari. Esi *communissima Catholicorum*.

Prob. Hæc immunitas ecclesiastica fere ab Ecclesiæ exordio fuit observata, elajure lum *civili* juxta Constitutiones primorum Imperatorum, Constantis M., Constantii, Valentiniani IU., Marciani, Valentis, Gratiani, etc. L. 12. c. *de SS. Eccles.*, Aulh. *Cassa el irrita*: tum *canonico* juxta lit. 49. L. 3. Décret., til. 23. in 6., Clement, lit. 17.. Extrav. com. lit. JO. de *censibus* etc. asserta ; ergo.

Conf. 1« Ecclesiæ, persona? et res ecclesiastica' speciali distinctione sunt sacra', Dei obsequio dicake, summique l'onlilicis jurisdictioni subject®; ergo. 2°. Itec immunitas maxime conformis est *legi divina*., quæ Gen. i. 22... 26., Num. I. 19., 1. Esd. 7. 21.. Maith. 17. 21... secundum interpretationem SS. Patrum, terrain sacerdotum, sacerdotes el levitas a potestate seculari exemplis esse declarat; hinc (o x c u . i l m T r i p. Sess. 23. c. 20. de Hof. cam dicit *ordinatione divina* constitutam, adhorlans Christianos Principes, ul Apostolicas sanctiones in favorem personarum ecclesiasticarum editas lanquam Dei præcepta venerentur: quem in sensum loquuntur etiam Lat er. IV. c. 9., Aurel. IV. c. 13., Tolet. III. c. 21., Τοι.κτ. IV. e. 16., et Bo.xir. VIII.c. *Quampiam* de cens, in 6.—3°. Quin et *legi naturali* conformis est, quia constans persuasio et consuetudo gentium erat, adversari honestati, dignitati et reverentia*, ut pastor ab o\ibus regi ac coerceri valeat, Deorumque templa profanentur; unde a tributis liberi fuere sicut apud Hébræos levit®, ita apud .Epyptios, Persas, Romanos popa? et sacrificuli, neque ad mortem rapere licuit confugientes in templum Dia x.e, ad aram Jv x o n i s etc.; ergo nullo magis templa et sacerdotes veri Dei hanc sibi prærogativam vindicant, qui non ex hæreditate et generatione profana, sed ex institutione et electione divina *in sortem Domini* vocati sunt.

165. Dico //. Person® ecclesiastica? non obligantur *per se* legibus civilibus etiam favorabilibus, nisi quatenus Ecclesia illas acceptavit, et per sacros canones approbavit.

Prob. Person® ecclesiastic® non sunt subditi potestatis secularis; ergo cum lex sit actus jurisdictionis in subditos exercita?, clerici non stringuntur legibus civilibus, sive quoad iim coactham, quia conveniri non possunt coiam iudice seculari, sive quoad direclivam. quia magistratus civilis nullam habet potestatem imperandi super Ecclesias ct ministros Ecclesiæ, uti traditur cap. 10. de Const. Ao\$ *attendentes, quod laicis super Ecclesiis et personis ecclesiasticis nulla sit attributa facultas... a quibus si quid motu proprio statutum fuerit, quod Ecclesiarum etiam respiciat commodum et favorem, nullius firmitatis existit, nisi ab Ecclesia fuerit approbatum.* Atque hinc exactiones et pnestationes, saltem *nova'*, cum sint actus jurisdictionis secularis, dicente Apost. ad Rom. 13., *subditi estote, ideo enim et tribula preestatis*, nec personas ecclesiasticas, nec bona Ecclesiasticorum tangunt, quia si persona, etiam res est exempta, nisi hæc halieat onera extraordinaria antecedenter annexa.

Didum *per se*, quia per accidens clerici obligantur legibus civilibus, quando vel ab Ecclesia sunt canonizat®, et a superiore ecclesiastico approbate, vel quando decentia et æquitas naturalis exigit, se conformare communitati in commerciis ct contractibus, in taxato rerum pretio, in præiixoinonetæ valorc; item circa *prwslaltones* et *onera communia*, in quantum SS. Canonibus, privilegiis ct immunitati ecclesiastica? non repugnant, ct ratio circumstantiarum exigit, senate tamen ordine et modo in SS. Canonibus, præsertim in cap. 4. et 7. *de Immun*, præscripto. Cæterum eodem fere hic modo loquendum, quo de obligatione ipsius legislatoris respectu suarum legum; vide num. 166.

- fHfl

Hili. *Dico III.* Immunitas ecclesiastica, quocumque jure introducta dicatur. nequit a potestate scrutari sine consensu Horn. Pontificis aut *diminui*, aut *revocari*.

Prob. Tametsi immunitas ecclesiastica non sit immediate ac proxime *juris divini*, tum quod nullus Scriptura· S. textus eam immediate a Christo institutam pro nova lege evincat, tum quod immunitatem hanc ab Imperatoribus primum concessam fuisse Ecclesiæ apertissima documenta testentur. tum quod circa hanc libertatem ac exemptionem multoties variatum sit in Ecclesia, contra quam solet fieri circa ea, quæ ex *jure divino* immediate descendunt; lamen ea immunitas juris divini est saltem *oriffinarie* et *exemplariter*, quatenus ad imitationem legis mosaicæ»Principes «oculares eam concesserunt Ecclesiæ, non tam, ut ait Lauu. Berti L. 20. c. 17. n. 17., inferendo liberalem beneficentiam, quam æqui rectique præscriptionem, eo quod non tantum instituta a Christo Ecclesiæ suæ gubernatio, sed ipsa etiam æquitas naturalis exigere videatur, ut clerici tanquam patres, magistri et superiores laicorum ab istorum potestate et jurisdictione eximerentur.

Inde sic arguo : *immunitas ecclesiastica* ex æquitate juris naturalis, et ad imitationem juris positivi divini in lege veteri concessa Ecclesiasticis est privilegium, a Principe seculari quidem datum, simul vero a Pontifice et ab Ecclesia acceptatum ac constitutum, proin hoc ipso canonizatum est, h. c. canonicum ex civili factum ; ergo nec licite nec valide revocari potest a seculari potestate, præsertim cum donatio absoluta, perpetua et remuneratoria facta superiori, totique communitati ac ipsi Deo juxta communem JCtorum revocari non possit; hinc docent Publicistæ, quod Princeps [denam libertatem, qua civitatem donavit, deinceps nequeat revocare.

IG7. *Obj. I.* Justinianus alique Imperatores privilegium immunitatis revocarunt, eidemque aperte adversantur L. 25. pr., L. 33. et 37. §. fin. C. de Episc. et Clcr., item Nov. 83.; ergo hæc non fundatur in utroque jure.

R. D. J. Imperatores aliqui privilegium immunitatis ecclesiasticæ revocarunt jure .Y. hæc enim per acceptationem Ecclesiæ facta est juris canonici, et exemplis inculcabiliter, quia in cos cessat jurisdictio. *Facto* revocarunt C. Justinianus contra libertatem ecclesiasticam nihil statuere potuit, nec canones Ecclesiæ abrogare, nec privilegium a Constantino L.7.tit. 2., L. 10. *Cod. Theod.* legitime concessum, ab Impp. Theod. et Valent. L. 46. et 47. cit. lit. 2. confirmatum, et ab Ecclesia acceptatum revocare, quia talis donatio a non subdito acceptata transit in pactum, cui derogari non potest; imo si quid etiam leges Justiniani valuissent, eas tamen jura posteriora tum canonica, tum civilia rursus abrogarunt, c. 4., 8. et 10. de Judic., Auth. *Statuimus* C. de Episc. et Clcr., Auth. *Cassa* C. de SS. Eccl.; quamvis ergo *in fieri* illa immunitas dependeret a voluntate Principum secularium, lamen acceptata et per Pontifices ac Concilia specialiter etiam constituta, ab illa *in conservari* non dependet.

Inst. I. Exemptio et immunitas ecclesiastica derogat dignitati Principis, et obedienti» eidem debet®, nervumque imminuit reipublic® ; ergo Princeps nequit eam dare personis ecclesiasticis, uti nec Pontifex baptizatis immunitatem a sua jurisdictione spirituali.

R. V. .1. et C. Nam 1°. inde potius commendatur Principis dignitas

quod sicut obligare. ita deobligare possit ; et sicut nobiles laeos de republica bene meritos in multis facere exemptos, ita et personas ecclesiasticas privilegio exemptionis decorare valeat, tum ob dignitatem status, tum ob insignia in rempublicam Christianam merita. 2°. Ecclesiastici concessio semel et acceptato privilegio exemptionis, non jam amplius sunt subditi, utpote exempti a jurisdictione seculari, adeoque non derogatur obedientiæ Principi debitæ ; attamen et clerici et bona clericorum manent sub dominio alterius superioris, nempe *Pontificis*, de cujus consensu urgente necessitate amplissima subsidia a personis et bonis Ecclesiæ subministrari Reipublicæ et possunt, et solent; nihil igitur bono publico et saluti reipublicæ ea immunitas praejudicat. 3°. Jurisdictio *spiritualis* in baptizatum fundatur in baptismo indelebili, jurisdictio *temporalis* in ditione ac territorio mutabili; quamvis ergo hæc, non item illa deleri potest.

Inst. 2. Immunitas ecclesiastica non est immutabilis, quia multiplicem jamdum variationem subiit, tum quoad causas, tum quoad ipsas personas, in Coxcio Tiun. Sess. 23. c. 6. de Ref. non parum restricta ; imo hodie subjiciuntur clerici curiæ seculari in causis *feudalibus*, super *bonis regalibus* ortis, et *reconventionis* ; ergo nec irrevocabilis est.

R. D. .1. Immunitas ecclesiastica multiplicem jamdum variationem subiit cum consensu Pontificis, et quoad latitudinem suam C. in substantia, et sine consensu Pontificis .V. Causæ *feudales* specialiter reservantur 'curiæ seculari, ita ut in feudis ecclesiasticis omnes sortiantur forum domini directi, quantumvis laici, ipsumque Jcs Cas. declarat, clericum, qui coram judice laicolaicum convenit, coram eodem *reconveniri* posse. De jure autem communi ab omnibus præstationibus publicis immunes sunt Ecclesiastici, *saltem regulariter*, quia in casu necessitatis extraordinaria? etiam ab Ecclesiis et personis ecclesiasticis eas prestari convenit, sive ad procurandum bonum commune, sive ad avertendum malum commune; si modo exactiones ejusmodi fiant secundum conditiones a SS. Canonibus requisitas. Si qui Principes ob specialem meritum prius habebant, non requisito Pontifice aut Episcopo, collectas a personis ecclesiasticis exigendi, illud Suarez censet revocatum, quia remunerationum.

Inst. 3. Ecclesiastici possunt *renuntiare* privilegio lori, tum quia hoc videtur esse favor privatus in singulorum utilitatem immediate redundans, tum quia juxta Concilium Milev. clerici ad forum seculare prohibentur solummodo *pertrahi*, quæ vox invitos denotat, non autem volentes ; ergo etiam revocari potest.

R. .V. .1. Privilegium hoc non est *personale*, sed favor et jus publicum toti statui ecclesiastico publice concessum, cui privatorum pactionibus et renuntiationibus nequit derogari, !.. *jus publicum* 38. If. de Pact., imo nec ipse Pontifex, aut Ecclesia huic immunitati penitus renuntiare possunt, utpote *divina* ordinatione saltem exemplariter constitutæ, et non ad destructionem, sed ædificationem. Concilia Carthag. can. *Placuit* 13., et Matisconense can. Aullus 6. planius explicarunt vim prohibitionis ecclesiasticæ, gravissimasque pœnas decreverunt in clericos foro seculari sese submittentem; postea h. xoc. III. c. S* *diligenti*. 12. renuntiationem etiam sponte factam, et juramento firmatam irritavit, tanquam a SS. Canonibus prohibitam. Adde Concilium Tiund. Sess. 25. c. 20. de Ref.

108, *Obj. II.* Ecclesiastici sunt cives et membra communitatis; ergo tenentur legibus civilibus; ergo uti de commodis, ita de oneribus publicis participare debent; ergo sicut agri vel fundi Ecclesiæ aut Ecclesiasticorum annexa onera præstare debent, ita et a clericis *vectigalia*, aliæque *præstationes publicæ* exigi possunt, uti colligitur ex c. *Quamquam* de cens, in (i.

R. I). .1. Sunt cives a legibus civilibus exempli C. legibus civilibus subiecti .V. Equidem censent aliqui, clericos obligari ad concurrendum in iis, quæ eorum utilitatem respiciunt, iit sunt constructio et reparatio pontium, viarum etc. Alii vero idipsum negant, eo quod cum facile omnia onera *remote* cedant in commodum singulorum, vix unquam liberi essent clerici. Si quid tamen *directe ac proxime* cederet in utilitatem clerici, v. g. contra inundationes aquarum obstacula obmovere in prædiis, quorum certa pars ad clericum pertinet, tequilas postulai, ut is etiam onus sentiat; ita Molina. Quod de *agris et fundis* dictum, id tenet, si omis fuit antecesser annexum, sicque inhærens rei transit cum re, uti dum Ecclesia vel Ecclesiasticus acquirit *fructum* vel *emphyteusim*; per hoc autem nova obligatio Ecclesiasticis a potestate seculari non imponitur, sed manet antiqua. Ex eil. cap. *Quamquam* duntaxat colligitur, clericum *negotiatorem* teneri ad vectigalia ex iis, quæ negotiationis causa emit aut vendit, idque in odium negotiationis clericis prohibitæ; non tamen censetur clericus negotiari, si fructus vendit perceptos ex propriis bonis seu beneficialibus, seu patrimonialibus.

Inst. J. Ad Rom. 13. dicitur: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*; hinc Christus ipse solvit didrachma, jubens idem facere Petrum, suum quondam in terris Vicarium; ergo Ecclesiastici non sunt exempti sive a legibus, sive a tributis.

R. D. J. Omnis anima subdita sit potestati vel sacræ vel politicæ C. potestati politicæ *subd.* anima, quæ non est specialiter exempta C. specialiter exempta et per ipsam adeo potestatem politicam sic exempta .V. Quod Christus fecit, et facere Petrum jussit, non fecit ex obligatione, sed *supererogatorie* et vitandi scandali causa.

Inst. 2. Jus Can. variis in locis testatur, agros Ecclesiæolvere tributum, imo personas etiam ecclesiasticas non esse immunes a *murorum custodia*; ergo sicut onera civilia ferre debent, ita legibus etiam civilibus subjacent.

R. I). A. Et hæc testimonia procedunt de tempore vel necessitatis, vel dominantis adhuc gentilismi, vel de solutis a Ecclesia tribulis ad majus malum evitandum C. secus .V. Can. *Pervenit* de immun, eccles., ubi de murorum vigiliis et civitatis custodia, agit juxta Panormitanum de casu necessitatis seu obsessionis: quamquam P. Pichler existimet, intelligendum esse de obligationibus ante impositis, quam ad Ecclesias et Ecclesiasticos bona illa pervenirent. Can. *St tributum* c. 11. q. 1- desumptus est ex S. Ambrosio orat, *de non tradendis Basilicis*, quas Arianis Catholicis per Imperatorem eripere machinabantur, ubi de solvendo tributo subdit: *Imperatori non dono, sed non nego*, nimirum ad vitandum majus malum. Si quando Urbanus P. fatetur, Ecclesiam de bonis suis tributum reddere, addit: *pro pace et quiete*: scilicet tempore gentilium Impp., quo necdum constituta fuerat libertas ecclesiastica.

Inst. 3. Ecclesiastici in certis causis subsunt judici civili, Aulh.c.cZe *Episc. et Cler.*; can. *Clericus quoque*. Non soluto onere reali a iudice laico compelli,

delinquentes eide fuga suspecti ab eodem capi et incarcérai. ! possunt, prout innuunt varii juris textus; in dubio autem de ordinatione vel monachatu persùnæ comprehensa?, judex secularis æque cognoscere potest ac debet de delicto, argum. rcg. 29. in (>.; ergo.

R. .V. .t. Nam 1°. Ecclesiastici a judice ecclesiastico vel motu proprio, vel ad querelam secularium compelli possunt et solent, tum ad leges civiles servandas, tum ad ea onera, a quibus exempli non sunt, reipublicæ prestanda, et puniri ob transgressionem ab eodem, quin teneatur judex ecclesiasticus pcenam jure civili statutam imponere, sed arbitrariam. Auth. *Statuimus*, quæ est posterior canone *Clericus quoque*, idipsum docet, disertis verbis enuntians, nullam personam ecclesiasticam in criminali quaestione vel civili trahi oportere ad iudiciumulare, excepto tamen clerico feudatario. 2°. Cum delinquentis apprehensio et incarcerationio sint actus jurisdictionis, laicis in clericos non permissæ, Ecclesiasticum nec capere, nec incarcerare valet magistratus secularis *per se* et propria auctoritate, sed duntaxat per accidens, et quasi ex commissione Ecclesiæ, de quo vide Jcs Cax. Hinc in dubio etiam, situe delinquens clericus vel religiosus, necne, hujus quaestionis cognitio ac decisio pertinet ad iudicem ecclesiasticum, quia, ut habet c. *S» judex* 12. in fine de sent. Excomm. in G., de re *ecclesiastica et spirituali est*; quamvis iudici seculari permissa videatur summaria quaedam ac perfunctoria cognitio, an reus, quem delinet captum, sit in clericatus vel monachatus quasi-possessione, ac proinde statim ad curiam ecclesiasticam remittendus ; sed de his Jcti.

1G9. *Observa.* Immunitas hæc et exemptio ecclesiastica a foro et jurisdictione seculari non est *aqualis* respectu omnium seu bonorum, seu personarum ecclesiasticarum, idque ex ipsius Ecclesiæ determinatione : nam clerici *uxorati* minus participant de hoc privilegio, quam non uxorati : clerici *minores* absque tonsura et habitu non gaudent privilegio fori : clericus *feudatarius* forum domini directi, clericus *reconventus* et clericus actor contra laicum in causis civilibus forum civile sequi debent. Videtpr autem multis probabilius, per bona Ecclesiæ exempta intelligi etiam bona Ecclesiasticorum /wtrimonialia, eoquod jura loquantur generaliter de bonis Ecclesiæ, proiu restringenda non sint ad sensum *formalem*, quatenus Ecclesiastici sunt, sicut talis restrictio non fit, dum v. g. Comites aut Marchiones exempti a gabellis dicuntur, intelligendo precise bona illius Comitatus : et si quando talis exemptio datur quoad aliqua tantum bona, id exprimi consuevit, uti in *Commendatoriis Ordinum Militarium* lex declarat exemptionem quoad bona Commendæ.

a r t i c u l i s V.

OBLIGATIONE LEGIS HUMAN.-E.

Quot cl quanta sil obligatio legis humante.

170. *Nota.* Effectus legis est *obligatio* : hæc pro foro externo hominum est sub culpa juridica et politica : pro foro conscientiae et coram Deo est sub culpa theologica, vel mortali, vel veniali : utrique sua respondet poena proportionale. Asserendum itaque hic : 1°. quod omnis lex obliget in conscientia, idque contra hærelicos, qui ex illo 1. Tim. 1. *justo lex non est parita*, negaut, ullam legem ligare conscientias : 2°. quod dari possit obligatio legis humanæ sub peccato mortali, siquidem legislatoris graviter obligantis intentio ex tenore legis, ex fine, materia, pœna adjecta, aliisve circumstantiis, aut ex judicio prudentum colligatur : 3°. quod aliquando, non semper, lex humana obliget cum gravi periculo aut incommodo.

171. *Dico L* Lex humana tum civilis, tum ecclesiastica obligat in conscientia, h. e. sub culpa coram Deo.

Prob. 1^{UU}. Quilibet tenetur jure naturali et divino, obedire superiori justa imperanti, prout docent S. Petrus in Γ. epist. 2. *Subjecti igitur estote... site Regi quasi prae excellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum : quia sic est voluntas Dei*; et S. Paulus ad Rom. 13. *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit : non est enim potestas, nisi a Deo : itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit : qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt* ; statim vero subdit : *Dei minister est, legislator humanus, vindex in iram ei, qui male agit ; ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*; ergo datur obligatio legis civilis in conscientia. *Conf.* Filius parenti, ad Ephes. 6. 1 ; uxor marito, ibid. 5. 22; famulus domino, ibid. 6.5. obedire tenentur ; ergo multo magis subditi magistralibus, qui poliori titulo sunt *vicarii Dei*, et quibus ea vis obligandi ad perfectam rempublicam recte gubernandam magis necessaria est.

Prob. 2um. Christus Luc. 10. 16. ad principes Ecclesiae ait : *Qui vos spernit, me spernit*; et Matth. 18. 17. *Sz Ecclesiam non audierit... sit tibi sicut ethnicus et publicanus* : sed qui Deum spernit, et propter inobedientiam erga Ecclesiam ethnicus fit ac publicanus, is reus est culpæ coram Deo ; ergo etiam qui spernit legem Ecclesiae, quæ cum in transgressores legum mere ecclesiasticarum nonnunquam poenas suspensionis, depositionis et anathematis decernit, utique in conscientia obligare potest. *Conf.* Damnata est ab Innoc. XI. hæc 52. prop. *Præceptum servandi festa, non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus* ; et ab Alex. VII. ista 23. *Frangens jejunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia faciat*; ergo.

172. Zh'co *II*. Lex humana in materia gravi *regulariter* obligat graviter.

Prob. Obligatio in conscientia *simpliciter* dicta ex genere suo est gravis, uti dictum hactenus; ergo si legislator secundum plenam juris potestatem ferat legem, potest et vult saltem in *materia gravi* obligare sub peccato gravi. Exigit vero materia· gravitas gravem hanc obligationem, quando id, quod praecipitur, inultum confert ad bonum commune, qui tinis est gravis et magni momenti; sic qui multum hvdit aequalitatem juris servandam, graviter peccat, quia linis ille justitia' magni momenti est.

Dictum 1°. In *materia gravi*, quia sicut lex naturalis et divina circa res leves e. g. furtum leve, mendacium jocosum etc., ita et lex humana per se tantum obligat leviter in materia levi; maxime cum bonum publicum non exigat, ul homo pro levissimis rebus graves obligationes imponat : sane lex ejusmodi nec esset *rationabilis*, constituendo in re levi medium ad salutem necessarium, nec *justa*, augendo obligationem ultra capacitatem materiae, nec *utilis*, utpote in destructionem cedens potius, et scandalum, et occasionem ruinæ. Potest vero res de se levisob loci, temporis, personarum adjuncta, ex fine legis aliisque circumstantiis fieri gravis, adeoque graviter pnecepta esse aut prohibita; hinc praeceptum primis parentibus datum de non comedendo pomo, obligavit sub peccato gravi, et sigillum sacramentale etiam circa rem de se levem graviter obligat. Indubio, an lex humana graviter vel leviter obliget, Ubertas est in possessione, ac proin praesumitur, quod leviter obliget.

Dictum 2°. *Regulariter* : nam uti legislator posset nullam ferre legem, aut per modum consilii rem proponere: ita posset etiam ferre legem tantum leviter obligantem, etsi in materia gravi; sic quippe non excedit suam potestatem. Attamen *per se loquendo* quivis legislator censetur obligare juxta capacitatem materiae, cujus gravitas vel levitas definienda est judicio prudentum, habita ratione finis, verborum legis, pœnæ adjectæ etc. In multis autem v. g. blasphernia. perjurio, actibus venereis etc. nequidem dari potest pan itas materiae.

173. Dico *III*. Lex humana potest aliquando obligare cum periculo *vitæ* aut *gravis incommodi*.

Prob. Deus vult, natura docet, justitia exigit, ut bono privato praeferatur bonum commune, et auctoritas publica, Deus ipse, fides et religio ; ergo potest lex humana obligare etiam cum periculo *vitæ* aut *gravis incommodi*.

Prob. C. Nequit conservari Respublica aut vigere auctoritas legislativa. aut stare honor Dei, fidei ac religionis, nisi legislator humanus posset aut lam *stricte* praecipere v. g. defensionem urbis contra hostes, administratio- nein sacramentorum tempore pestis etc., aut tam stricte prohibere v. g. laborem servilem diebus festis, misse celebrationem in loco profano, el similia cum gravi scandalo aut contemptu Dei et Ecclesiae conjuncta; ergo. Dictum *aliquando*, quia ne lex quidem naturalis aut divina semper obligat cum periculo vita» v. g. ad reddendum depositum, ad non manducandum panes sanctos in veteri, el ad confessionem materialiter integram in nova lege: mulio minus lex humana, cum sine obligatione lam *stricta* ordinarie possit obtineri finis legis humanæ, scilicet bonum reipublicæ, et decorum religionis. Atque hinc Ecclesia etiam consuevit, obligationem circa sacrum,

breviarium, jejunium, confessionem et communionem annuam relaxare pro casu necessitatis, quæ teste Seneca magnum humante imbecillitatis patrocini- nium est.

171. *Obj. conl. 1.* Homo ceu inferior non potest obligare in foro Dei ceu superioris : sed forum consciëntiæ est forum solius Dei; ergo homo nequit obligare in conscientia; irnde illa peccati definitio : *dictum, [actum, vel concupitum contra legem Dei*.

It. *D. M.* Si inferior habeat potestatem a superiore, cujus et minister est .V. si talis non sit *C.* Homo legislator Dei vices gerit, atque ex hujus potestate ac intentione præcipit aut prohibet, etiam in foro Dei. Verissima est illa *peccati definitio*, in qua lex Dei ponitur ceu regula universalis et ultimata; nain licet peccata aliqua sint immediate contra legem humanam, tamen mediate el ultimo sunt contra legem Dei jubentis omni superiori legitime præcipienti obedire.

D. etiam m. Forum conscienliæ est forum *solius Dei* quoad obligationem .V. quia et per transgressionem legis humanæ læditur conscientia. Quoad cognitionem et judicium eorum, quæ in corde geruntur *C.*

Inst. 1. Nemo potest ligare pro eo foro, pro quo non potest solvere, et nequidem cognoscere, argum. L. ult. fi*, de jurisd. omn. jud. : atqui legislator humanus nec potest solvere, nec cognoscere pro foro conscientiae ; ergo nec ligare.

R. .V. *M.* Nam I. quivis homo seipsum voto ligare, nec tamen solvere potest; igitur ligare ac solvere non sunt necessario correlativa. 2. Legislator humanus non quidem cognoscit ipsam obligationem in conscientia, potest tamen cognoscere actum, ad quem datur obligatio; hic vero, et non iUa est materia legis. Ad hæc judicium et cognitio actus praecepti quamvis requiratur ad *vim coactivam*, non vero ad *direclivam* : cum satis efficaciter imperet homo, modo Deus transgressores puniat.

Inst. 2. Potestas civilis est mere *temporalis*, ad pacem *externam* et terrenam ordinata; ergo nequit inferre obligationem spiritualem, et stringere in conscientia.

R. *D.* .1. Est mere temporalis ratione *objecti*, quatenus præcipit res et actiones temporales : est ordinata ad pacem externam, sed quam intendit procurare per actiones morales et honestas *C.* est mere temporalis ratione *obligationis*, neque intendit pacem reipublicæ procurare per actiones morales et honestas .Y. Cum omnis potestas a Deo sit, sicut illa participans divina, ita et humana participata imponit obligationem spiritualem, et Deus vult potestati humanæ sub peccato obediri etiam quoad actiones externas et temporales.

175. *Obj. cont. ZZ.* Homo non potest infligere pœnam æternam peccato mortali debitam, sicut non potest privare gratia sanctificante; ergo nec obligare sub peccato mortali. *Prob.* S. Ave., Sermon. G. de verb. Dorn. c. 8. dicit, Imperatorem damnare ad carcerem, non ad gehennam; ergo.

R. *I).* *j.* Homo id non potest physice ac efficienter *C.* moraliter, quatenus ponendo legem graviter obligantem ponit conditionem, qua non impleta homo a Deo privatur gratia et damnatur ad gehennam .V. Equidem poena

infernī *directe* non imponitur ab homine, quod est potestatis divinto; at *indirecte* tamen, et in virtute legis æternæ, quæ graviter præcipit observare legem humanam graviter præcipientem, etiam tum quando hæc spectat bonum commune politicum. S. Avg. loquitur de legibus humanis legi divinæ contrariis, quas qui violant, ut servant Dei legem, possunt quidem occidi a tyrannis, sed non perdi in gehennam.

Inst. 1. Principes seculares, præsertim *ethnici*, non intendunt obligare sub peccato mortali, minus vero etiam inducere reatum pœnæ æternæ, quam sæpe ne noverunt quidem; ergo.

R. D. .4. Non intendunt explicite sic obligare C. nec implicite .V. Ad obligationem in conscientia non requiritur ejusdem expressa intentio in legislatore, quia legem, sicut emissionem voti, sequitur *ex natura rei* obligatio in conscientia. Idem est de reatu pœnæ, qui, si non est per legem libere determinandus, sed *ex natura rei* connexus est cum culpa, a legislatore non necessario intendi aut exprimi debet.

Inst. 2. Ecclesia per suas leges sæpe decernit *poenas temporales*; ergo non vult obligare etiam in conscientia, ne idem peccatum bis puniatur. Item lex divina *magis* obligat, quam humana; ergo cum lex divina obliget in conscientia et sub mortali, humana sic non obligat.

R. Jd I. .V. C. Ecclesia pœnas adjicit temporales, non ut tollat essentiam legis, aut obligationem parendi, sed ut magis urgeat; sic quoque furtum non raro et a Deo et a magistratu punitur.

.id 2. D. .4, Lex divina *magis* obligat, h. e. gravius semper A', *magis*, h. c. firmitus et immutabilius C. Equidem legi divinæ parendum est præ humana; at propterea transgressio legis divinæ non semper est peccatum gravius ac majori pœna dignum, cum utriusque transgressio possit esse in eodem genere *peccati mortalis*, quamvis specie differat.

176. *Obj. cont. III.* Lex. naturæ præcipit vitam conservare; ergo nequit lev humana obligare ad sui executionem cum periculo vitæ; aut certe non humana, sed lex naturalis tam stricte obligat.

R. D. A. Lex naturæ præcipit vitam conservare *negative*, nec inferendo sibi ipsi mortem, nec sine causa mortis periculo se exponendo C. *positive*, necessario aliquid faciendo ad vitam servandam, quamvis bonum publicum aut honor divinus aliud exigant .V. Lex naturalis vel divina, utpote regula *universalis* et *remota*, per legem particularem humanam ad hanc vel illam personam et casum applicatur, ita ut, quod lege humana non existente liberum fuisset, per eam fiat hic et nunc præceptum aut prohibitum; non ergo ex *sola* lege naturali oritur illa obligatio.

Inst. 1. Dare vitam pro bono communi, aut pro honore Dei ac Religionis, est opus *supererogatorium*; ergo vel *nunquam* ad id datur obligatio legis, vel semper datur: tum quia transgressio legis etiam in casu necessitatis est peccatum, quod facere nunquam licet ad mortem vitandam: tum quia omnis lex pro bono communi lata est, adeoque ejus transgressioni semper posthabenda est vita, ceu bonum privatum.

R. D. A. Est opus supererogatorium tale, quod habere non potest connexionem necessariam cum One ultimo, et cum bono rcipublicæ temporali ac spirituali A. tale, quod hanc connexionem habere potest C. Sic vero non

est consilii, sed præcepti naturalis. Ubi nutem dicta connexio non datur, nequolox datur actu obligans in casu necessitatis; non ergo peccatur, dum necessitas licitum facit alias illicitum. Tandem si bonum commune aliter procurari potest, cessat obligatio legis humante cum *periculo vitæ*: quippe respublica salis consequitur suum finem per observantiam legis ordinariam, et extra casus extremos.

Inst. 2. Multa sunt, quæ jure tantum humano vetita, vel in ipso *vitæ jericulo* manent illicita, e. g. matrimonium cum consanguinea in certo gradu, communicatio cum excommunicato, Missæ celebratio in vestitu profano etc.; ergo si unquam obligat lex humana cum *periculo vitæ*, semper obligat.

R. D. .1. Hæc manent illicita in ipso vitæ periculo, si absit scandalum, contemptus et periculum violandæ logis naturalis aut divinæ N. si ista adsint C. Communis DD. in certis circumstantiis contrarium statuit, uti et lrs Can, caus. 11. q. 3. spociatim de secundo casu docet.

Quomodo obligent leas poenalis, et lex fundata in præsumplione?

177. *Nota I.* Lex, quæ decernit pœnam, dicitur *poenalis*, et quidem *mere pœnalis*, si præcise pœnam statuatur, e. g. qui exportaverit frumentum, multabitur: *mixta* dicitur, si præcipit vel prohibet aliquid, simulque pœnam in transgressores statuit, e. g. nemo exportet frumentum, qui autem exportaverit, multabitur. Certum quidem est, posse Principem utroque modo aliquid statuere: solum autem controvertitur, an statutum *mere poenale* in sensu proprio lex dici possit. Hoc plures negant, tum quia pœna proprie dicta supponit culpam, quæ nulla datur, ubi nihil plane præcipitur aut prohibetur, ne culpa quidem juridica et politica, quia nulla incuria aut negligentia saltem præsumpta intervenit; ubi vero nec culpa, nec pœna, ibi neque lex proprie dicta locum habet: tum quia L. 131. IT. de verb. signif. pœna dicitur *noxæ, delictorum et peccatorum vindicta et coercitio*, ac juxta S. Aug. L. 1. Retract, c. 9. *omnis pœna peccati pœna est, et supplicium nominatur*; unde tritum illud, *supplicium est pœna peccati*: tum quia muleta a transgressore solvenda non tam pœna est, quam taxa aliqua, cujus solvenda obligatio potius ex lege quadam morali oritur, quæ solutionem absque omni culpa imponit, e. g. qui exportat frumentum, certam pecuniam solvat; hæc autem solutio non habet rationem pœnæ proprie talis, uti nec solutio teloniorum, accisorum etc.

Communius docent alii, possibilem esso legem *mere poenalem*, eo quod per impositionem pœnæ intendat efficaciter movere subditos ad omissionem vel positionem actus, pœna vero hic subeunda supponat *culpam* saltem *politicam* ex eo, quod pars se non conformet toti; atque hujusmodi leges esse volunt plerasque Religionum regulas, quarum transgressores nequidem venialiter peccant, poenis tamen mitioribus subjiciuntur. Addunt præterea paritatem *coti pœnalis*. Lis tota mullum videtur pendere a modo loquendi. Nobis hic potius disquirendum de obligatione legis *mere pœnalis*, si detur: de *mixta* enim vix ambigitur, quod in conscientia obliget ad actum vel omissionem

DE LEGInrs.

actus, simulque ad mulctam solvendam post sententiam judicis ; censendum autem est, legem pœnalem esse *mixtam*, tum si materia legis ad bonos mores aut pacem publicam sit necessaria, vel pœna sit spiritualis aut temporalis valde gravis : tum etiam *in dubio*, an sil mere pœnnlis, cum lev generaliter obliget sub culpa,

178. *Nota II.* Lex, quæ aliquid quod tamen ita se non habet supponit, et ideo lata est, dicitur fundari in præsumpUone falsa, ei quidem *ethice* falsa, si præsupponit licitum quod reipsa illicitum est, ut si praeceptum ecclesiasticum adigat conjugem ad reddendum debitum ex præsumplione veri ac legitimi matrimonii, quod tamen conjux ille certo scit, esse nullum ob impedimentum occultum dirimens; legem fundatam in ejusmodi præsumptione non obligare in conscientia, manifestum est, cum non sit lev vera, utpote injusta, quæ sine peccato observari nequeat. Quæritur ergo hic de prasumptione *philosophice* falsa, quæ vel est *facti*, dum legislator præsupponit fraudem, damnum, vel delicium in casu particulari, ideoqueferl legem, quamvis eliam universalem pro omnibus aliis casibus ejusdem speciei in singulari consideratis, tamen vel *sub conditione*, si factum ita contingat, vel *cum exceptione*, quod nolit obligare, nisi de facto vel delicto legitime constet; vel est præsumptio*juris*, dum legislator fert legem pro omnibus casibus, propter commune periculum fraudis, damni aut delicti, quamvis sciat, per accidens ea aliquando non adesse. Dc utraque hic quæritur.

179. *Dico L* Lex poenalis seu pura seu mixta non obligat in conscientia ad subeundam poenam ante sententiam judicis, vel condemnatoriam, si poena sit *ferendæ sententiæ*, vel dedaratoriam, si poena sit *latæ sententia*, saltem ordinarie.

Prob. 1TM. Juxta c. 49. de Regulis J. in 6. *in pænisbenignior interpretatio facienda*; ergo pœna, quæ decernitur *ferenda*, non est subeunda ante omnem sententiam judicis : praesertim cum uti tempus et modus pœnæ, sic poena etiam ipsa unice pendeat a voluntate legislatoris, qui illam voluit, non esse *latam*, sed *ferendam*. Censendum autem est, poenam esse *ferendæ sententia*, si verba legis sint dubia, item si lex tantum comminetur poenam, e. g. *sub pœna quadrupli, sub pœna inhabilitatis* etc. ; si enim lex adderet, *ipso jure, ipso facto* incurri poenam, ea esset *latæ sententiæ*.

Prob. 2^{“”}. Nimis durum furet, ante omnem sententiam in seipso exeqtii poenam valde difficilem, e. g. cedere beneficio, addicere sua bona fisco, ire in exilium, in carcerem, ad triremes, atque ita sui ipsius accusatorem et judicem, reum et exeeutorem agere ; ergo leges poenales non obligant ante, sententiam, ne per hoc ipsum vergant in detrimentum boni publici, cum illas vix unus observaret.

Conf. C. 19. de *Hceret.* in 6. exccutio confiscationis, quamvis *ipso jure* in hærellicos statuta, prohibetur ante sententiam dedaratoriam criminis; item Parochus, tametsi reus criminis, cui annexa sit ipso facto beneficii privatio, juxta communiorem valide absolvit, fructusque percipit ante sententiam dedaratoriam; ergo. Hinc docent auctores, quod illa etiam clausula, *nulla alia declaratione secuta*, non sit inelligenda de declaratione criminis, sed

pœnæ. Coeteruin post sententiam non potest quis positive resistere judici,quin Olpœnain, si non psi nimis gravis, positive exequi debet.

Dictum *ordinarie* : excipiuntur enim censurai, inhabilitates ad beneficia ecclesiastica, irregularitates, item millitates matrimoniorum, electionum, collationum, el provisionum beneticialiim, quia *privationes* hujusmodi *mere negation*-, h. e. quæ non privant bono jam acquisito, sed primum quærendo, facilius incurruntur ante omnem sententiam; imo consuetudine receptum aut expresse declaratum est, quasdam poenas, ut sunt vacatio beneficii post quiedam crimina alrocia, privatio juris petendi debitum post commissum incestum, eliam ante sententiam judicis privare jure jam acquisito.

180. *Dico II.* Lex fundata in præsumptione falsa *facti* non obligat in conscientia ; obligat autem fundata in præsumptione *juris* seu periculi universalis, quamvis in casu aliquo particulari periculum non subsit.

Prob. 1ⁿ. Cessante causa, molivo et fundamento legis unico, cessat lex : sed factum illud aut delictum præsumptum est unica causa, motivum ac fundamentum legis ; ergo pro illo casu cessat lex, imo nunquam lata fuit, cum sil implicite conditionata aut exceptiiva. Ad hæc æquurn est, ut manifestlæ veritati hic cedat præsumptio, cum et *consuetudo* eidem cedere dicature. 4. Dist. 8; ergo. Hinc

1°. Uxor de nullitate matrimonii certa nec debet, nec potest reddere debitum conjugale, licet sub pœna excommunicationis adigatur, quia praeceptum ejusmodi fundatur in præsumplione falsa *facti particularis*, scilicet matrimonii validi. Vide c. 13. *de Rest, spoliat.*, et c. 44. *de sent. Exconvn.*

2°. Qui per *sententiam judicis* condemnatur ad solvendo centum, quos certo scit se non debere, per se non tenetur solvere, quia sententia judicis, ipsaque lex jubens obedire judici fundatur in præsumplione falsa contractæ obligationis solvendi centum. Dixi *per se*, nam si probare non potest condemnatus se nihil debere, tenetur obedire judici cxcquenti sententiam secundum allegata et probata pro foro externo; quamvis occulta hic compensatio liceat, si is certus sit quod nihil debeat, et alter mala fide egit in judicio. Eadem occulta compensatio obtinet pro casu, *Inst, de Lit. oblig.*, quo v. g. Titio dedens chirographum de accepta ab ipso pecunia, quam reipsa non accepisti : si nempe a judice compellaris ad restituendum, quod te debere scripsisti, vel quia probare non poles pecuniam non esse numeratam, vel quia per bienium distulisti opponere exceptionem *non numeratæ pecuniæ*.

3°. Novell. 1. c. 2. lex præcipit, ut hæres non conficiens inventarium damnetur ad solvendum creditoribus ultra vires hæreditatis, idque *expræsumptione*, quod hæres aliqua ex massa hæreditatis subtraxerit; quæ præsumptiosi non subsistit, juxta communiorem DD. non teneris in conscientia solvere ultra vires hæreditatis. Quamvis autem lex citata nonnullis videatur fundari potius in *quasi-contractu* aditæ hæreditatis; aliter tamen isse obligare haud voluit per quasi-contractuni, quam prout suadet æquitas naturalis. Fundatur ergo probabilius in præsumplione fraudis juxta ipsa verba legis citatæ, *et non per ea, quæ forte surripiunt, aut malignantur*.

Γ. Idem probabiliter sentiendum de LL. *Aquila, Quadrupedaria* et *Noxalibus*, quæ cum fundentur in præsumplione commissæ alieujus culpæ, sci-

licet negligent!®, incuriæ, altoriusve delicti aut qnasi-delicti, saltem *per se* non obligant in conscientia, si earum præsumptionos fais® sint.

Prob. 2ma. Lex fundata in præsumptione *juris*, quippe non attingens casus omnes in singulari, non fundatur in præsumptione facti particularis falsa, sed in morali periculo in *genere*, quod frequenter et communiter præsens est, et propter quod lex universaliter in omnes lata est; ergo quamvis in casu aliquo particulari non subsit periculum damni, fraudis el delicti, lex illa tamen obligat, ulpote cujus motivum adœquatum subsistit. Sane minus inconueniens est, qhod aliquis subdatur legi etiam non existente damno, quam quod lex non feratur pro omnibus, quibus tale damnum *ex natura actus* imminet; hinc

1°. Licet aliqui tam sint docti et pii, ut respectu eorum non sil periculum perversionis ex lectione librorum hereticorum; quia tamen *lex prohibens* fundatur in præsumptione periculi universalis, neque iis absque facultate licitum est hosce libros legere. Idem tenet circa leges prohibentes nocturna conventicula, circumvagaciones cum armis etc.

2°. Eliam *leges irritantes* \. g. matrimonia clandestina, contractus pupillorum sine tutorum auctoritate, professionem religiosam ante 16. ætalis annum. alienationes rerum ecclesiasticarum, electiones, testamenta sine debitis solemnitatibus facta, semper ac universim obligant propter periculum generale peccatorum et incommodorum, immaturi adhuc iudicii, damnificationis Ecclesiarum, fraudum facile irrepentium etc.; semper enim verum est dicere : *hoc periculosum est*, quamvis in casu particulari non subsit periculum specificum, seu determinatum in specie, in quo leges ill® non fundantur.

Idcirco diam, quia leges attendunt id quod frequentius contingit, potest irritare paler vota filii adhuc impuberis, licet constet, quod perfecti jamdum iudicii fuerit.

181. *Observa 1.* Leges tributa imponentes non sunt *mere pcenales* : vel enim præcise imperant tributum sine adjecta pœna, et dicuntur leges *morales*, h. c. præceptivæ aut prohibitivæ tantum; vel præcipitur tribulum adjecta simul pœna, el sunt leges *mixtæ* ex morali el pœnali; vel statuitur præcise in defraudantes telonia, gabellas etc. confiscatio mercium, aut certa pecunia solvenda, et hæc solvi delict ob legem *moralem*, quæ hanc solutionem præcipit absque ulla culpa illius, qui non solvit gabellas; ergo neque tunc est propria ac stricte *lex mere pœnalis*, sed quasi-pœnalis, sicut confiscatio mercium, el pecunia solvenda etc. quasi-pœna dici potest. Obligant autem in conscientia ad solvenda tributa, idque fundatur in justitia commutativa; nimirum subditi suis Principibus congruam sustentationem debent ex quasi-contractu, quo Princeps se obligavit ad rite gubernandam ac defendendam rempublicam, et subditi ad compensandos labores curasque regiminis, ea suppeditando, quæ ad sustinendam sui Principis dignitatem, rectamque gubernationem ei sunt necessaria. Idem est de reliquis exactionibus, ad quas exteri etiam merces invehentes aut evehentes obligantur ex æquitale, aut quasi-contractu, ut qui sentit commodum viarum, pontium, etc., sentiat quoque onus solvendi vectigalia, pedagia, gabellas; hinc Deus ipse per Apost. ad Rom. 13. ". præcipit. Reddite ergo *omnibus debita, cui tributum, tribu-*

lum, cui vectigal, vectigal: et v. 6. ideo enim et tribula præslatis : ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

Ilæc vero de tributis *justis* intelligenda sunt i si enim sint nimis multa, aut nimis gravia, et de eorum injustitia constet, non tenentur ea præstare subditi ob defectum juris in Principe ea imponendi, cum is in bona subditorum non habeat jus proprietatis, sed tantum jurisdictionis, et in ordine ad bonum commune, populi que felicitatem meliori modo procurandam. *In dubio*, an sint justa, solvi debent, quia præsumptio stat pro Principe, cujus lex est in possessione: in dubio, an penes Principem sit potestas simpliciter imponendi tribula, solvi non debent imposita ab eo, qui prius non erat in possessione, quo casu tunc est libertas ea solvendi, donec de potestate ea imponendi constiterit.

182. *Observe II.* Quandonam lex fundetur in præsumptione *facti particularis*, aut *periculi universalis*, desumi debet ex materia et verbis legis, item ex usu et communi legis interpretatione. Modus loquendi, quo dicitur lex fundari *in præsumptione*, non quidem omnibus placet, quia lex ejusmodi v. g. lex Concilii Trid. irritans matrimonia clandestina, non tam in præsumptione, quam in *scientia* periculi fundatur, cum certum sit existere periculum. Verum modus hic loquendi passim receptus est, neque præsumptio hic adeo *stricte* pro conjectura tantum, sed *latius* pro periculi præsuppositione accipitur. Tandem dicta hactenus de lege duntaxat *positiva* intelligi debent, cum lex naturalis suam obligationem non fundet in ejusmodi præsumptionibus, eum præcise obligans, respectu cujus est periculum; hinc occasio peccandi respectu unius potest esse remota, et respectu alterius proxima.

§ III.

Quam obligationem inducant leges irritantes?

183. *Nota I.* Lex humana potest irritare actum *simpliciter*, ita ut nec metus, nec ignorantia faciant validum, vel quia est defectus potestatis in agente vel forniæ substantialis in actu, vel quia actus ipse absolute irritatus est a jure ob bonum commune, quorum nihil supplere potest metus aut ignorantia, aut necessitas: sic irritatur v. g. matrimonium cum impedimento dirimente; et talis actus *ipso jure, ipso facto* invalidus est ante declarationem judicis, saltem si imitatio non sit poenalis, cum poena supponat culpam, a qua metus, ignorantia, necessitas excusant; aliud tamen foret, si lex imponeret poenam ab irritatione distinctam, ubi poena propter delictum incurritur, irritatio propter alios fines, puta bonum publicum, ut v. g. per irritationem matrimonii cum impedimento criminis contracti consulatur securitati conjugum, alique a tali crimine absterreantur. Aliquando lex irritans actum requirit *declarationem judicis*, ut actus ipso jure quidem irritus etiam quoad effectum pro irritato habeatur, quod fieri videtur in irritatione electionis Religiosi ad praelaturam sine consensu superioris.

Aliquando lex ipsa non irritat, sed actum *rescindi* aut *irritari* jubet, v. g. venditionem ultra dimidium justii pretii; hæc autem irritatio ac rescissio supponit actum prius fuisse validum, et quamvis ante illam rescissionem

detur naturalis obligate reparandi damnum injuste illatum ; ud procurandam tamen irritationem nemo tenetur : diflert autem hæc *irritatio judicialis* a sententia declaratoria nullitatis, quod hæc, non illa, roirotrahalur ad tempus contractus, ita ut cum re fructus etiam percepti debeant restitui. Potest vero etiam lex humana obligare *civiliter* tantum, negando actionem vel concedendo rescissionem, manente inierim obligatione naturali, dum rescindatur actus, v. g. si minor eum consensu curatoris læsus petit restitutionem in integrum. Ubi vero actui jure naturali valido lex nec assistit, nec resistit, v. g. circa pactum nudum, non quidem datur actio, sed obligatio tamen naturalis, et exceptio pro foro externo.

184. *Nota II.* Duplex hicquæslio movetur, utraque lère celebris : an lex *simpliciter* irritant» irritet pro utroque foro? an omnis lex prohibens sil etiam irritans?

Quoad *primum* sunt DD. non pauci, qui actum a jure *simpliciter* irritatum censent irritum civiliter tantum cl pro foro externo, naturaliter autem et in conscientia obligare, saltem ante sententiam judicis. Alii roque nulli, imo teste Pichler, plerique JClī recentiores docent, actus a jure *simpliciter* irritatos esse eliam irritos in conscientia ante sententiam judicis, si nempe lex, ut personam *inhabilem* reddat ad agendum, vel det *formam* actui, vel directe irritet actum per verba, quæ *absolutam* nullitalem significant. Hos inter mediam cum Suarezio viam lentant ii, qui, cum leges utroque modo ferri possint, scilicet ut pro foro eliam interno irritent, xel non irritent, regulam generalem vix statui posse autumant, proin verba, materiam, circumstantias, finem legum diligenter consideranda esse, ita ut leges, si principaliter cl immediate bonum publicum, publicani adminislrationeni, certamque formam substantialem præscribant, aut si irritationi jungatur prohibitio, ccensendrosint *ipso jure, ipso facto* irritare pro utroque foro; non item si respiciant utilitatem privatorum, aut si leges nec assistant, nec resistant, aut si irritatio solum fiat quoad probationem externam et fidem faciendam.

Quoad *secundum* fere communis TT. ac Caxomstarum negat, quod omnis lex prohibens eliam sit irritans, et omnis actus invalidus, qui prohibitus, nixi principio juris recepto: *Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*, C. ad Apostolicam 16. de Regular. Plures vero Légiste el Canonist® cum Baldo tuentur, omnem legem prohibentem esse etiam irritantem, idque ex L. Aon *dubium* 5. C. de LL.

185. *Dico I.* Lex *simpliciter* irritans, irritat actum pro utroque foro.

Prob. Legum obligatio desumenda a voluntate et potestate legislatoris, a materia, verbis et fine legum : atqui hæc omnia probant, legem *simpliciter* irritantem irritare actum pro utroque foro; ergo.

Prolj. min. 1º. Leges *simpliciter* irritantes irritant actum sine ulla exceptione, limitatione ac distinctione inter forum internum et externum; ergo satis exprimunt mentem legislatoris, uti potentis, ita volentis pro utroque foro irritare actum, cui resistit omnino ipsum vitians cl cassans. Cur enim potius pro foro externo, quam interno actus censeatur irritatus, cum leges avversari soleant divortium inter ulnimque forum juxta celebre axioma : *Lex justa pro foro externo est etia . justa ro foro interno?* cur in legibus *simpliciter*

irritantibus necesse sit ad judicem recurrere, sicqueobruere tribunalia inutilibus litibus, el ire per ambages difficiles ac dubias, cum simplex ac recta legum indoles per viam faciliorem, breviorē et certiorē tendat ad suos lines? cur denique judex, qui ferre sententiam debet juxta leges, tollat obligationem naturalem, quam ipsie leges non tollunt, pronutitictque invalidum, quod jura ceu validum agnoscunt? aliud quippe foret, si lex juberet actum rescindere, quod in nostro casu non iit.

20. Leges *simpliciter* irritantes reddunt personam *simpliciter inhabilem* ad valide* operandum, aut requirunt solemnitate aliquam per modum *formes substantialis* : sed actus ah inhabili vel sine forma substantiali gestus pro nullo foro est validus, uti fatentur adversarii de contractu pupilli, de matrimonio cum impedimento dirimente conti acto, de professione religiosa ante annum rotalis 16. etc., tametsi in his leges non addant specialem clausulam de foro interno; ergo quicumque eliam alii actus *simpliciter* irritati, sunt pio utroque foro nulli, siquidem leges eos irritantes sint juslæ, nec fundatro in prassumptione falsa, nec poenales, et præsertim si, ut leges canonicæ, forum primario internum ex tine suo respiciantl. Adde praxin omnium tribunalium, quæ actus ab inhabili, aut contra formam substantialem gestos non tunc primum irritant, sed irritos jam ac nullos declarant; ergo nisi aliunde ad Torum præcise externum irritatio restringatur, actus *simpliciter* irritatus, est *simpliciter* nullus pro utroque foro : alioquin omnes leges saltem civiles eludi poterunt dicendo, eas non obligare in conscientia, quia id non exprimunt.

30. Leges pro eo casu, quo *simpliciter* irritant, his utuntur verbis : *actus non valet : nullum effectum paril : nullius roboris est : nullius momenti est* : atqui sic irritant actum pro utroque foro, quia particula *non*, cl signum negativum universale *nullus* negant omnia ; eigo. Hinc c. 20. *de Elect.* diserte asserit, illegitime natum et sine dispensatione electum non posse *bona conscientia* dignitatem acceptare : cl in Exlrav. *Ambitosæ*, de rebus Ecclesiæ alienatas sine solemnitate deciditur excommunicatio, quæ utique supponit peccatum grave in conscientia. Profecto sine omni fundamento in jure, et contra tenorem legum in nostro casu fit distinctio inter forum internum et externum : et quam parum actus pro *foro externo* validus, non autem pro interno, simpliciter dici potest, *nullius roboris, nullius momenti* esse, et *nullam parere obligationem* : tam parum de actu valido pro *foro interno*, el non pro externo, simpliciter dici potest, *nullius roboris, nullius momenti* esse, etc.; cum sane pro foro interno, pro quo valeret, sil magni momenti, magni roboris, cl gravem pariat obligationem.

1º. *Finis* harum legum irritantium v. g. contractum pupilli, professionem religiosam ante 16. rotatis annum, etc. est, prroter bonum publicum, prospicere singillatim indemnitati ac infirmitati certarum personarum, idque via brevissima et facillima : sed hunc finem leges non obtinerent, si actus ejusmodi valerent in conscientia; cum hæc irritatio prodesset quidem iis, qui pro foro externo tuti, nec Deum nec conscientiam curant, parum vero aut nihil homini probo, qui graviter obligaretur in conscientia; atque hinc etiam peccatis prroberetur occasio; eigo *mens legislatoris, materia, verba et finis* legum simpliciter irritantium evincunt irritationem pro utroque foro.

[Kü. /hro //, Lev prohibens non est //·/ ir cl c.r natura ici initflhs.

*I'roh. /ro/nbrn· actum cil pim ipere, ut aclus non liat : irritare actum non e-t pi < ipere, r. <l façon', ut vohmlfls mil con-ensiis sil inelllcax, «I periwma Ail valide agondum inhabili»; adeoque pra<ipere <l prohibere mint clclrlm legis valde divert!, imoab invicem separabiles, uc »a·|K» separati; ergo lex prohibent non art co ipso etiam in itans : quippe verba humana phis non operantur, qti.un itigniiiiant; < uni autem verbum *irrohico*, five ex primani sui institutione. she ex ronimtini usu , cfl'eclmn irritationis divursum el M'p.H.iliih'tn non siguilicct, neque illuni operatur, quantumvis etiam legis* lator l..lk i t'I voluntatem irritandi, quum tamen nulla ratione exprimeret ; nam licet apud Drum voluntas ad operandum sufflciat, inter homines vero non sufflkit, nisi exterius inanifelletur.*

I'rob. .|· |·. Sept» a jure irritantur actus, quin sint illiciti mit prohibiti, v. g. contrat tus pupilli, fidejussio mulieris, ^nuntiatio facta paterna· ha redilati, testamentum factum coram i vel S testibus etc.

±·. \$.i·|n· a jure pro/uAc/i/m· at tus, qui tamen si liant, non sunt invalidi, e. g. matrimoiimn '(ante volt· simplici castitatis, aut stantibus cum alia sponsalibus, matrimoiimn clandestimim ante Covn n m Tam., matrimoiim initum sine promissis denuntiationibus, susceptio SS. (Irdiimm respectu irregularium, donatio rei alteri promis»e, aut secimda venditio facta rei traditione, prolatio sententia· sub conditione, consecratio facta a sacerdote, aut ordinatio nb Episcopo evcommunlcalo, etc. ; ergo. Atque line, imiversim i'ou· lirmatm ex ··. IG. de llcgular. t it., nec non ex lileg. 30. in G. in *abscuris minimum nqmnduin*, ct lileg. 73. cod. *ctnlra riun, qui Irijem dicere potuit apertius, interpretatio est facienda.*

187. *Obj. <onl. l· Lex iriilaie. actum i/wojurr, c?l odiosa et correi lolia juri» naturalis, quo actus foret validus pro utroque foro; ergo si non distincte exprimat forum internum, neque ad hoc extendi debet, cum odiasinl rextringeuda, ct irritatio pro foro interno s p irabilis ab irritatione pro foro externo.*

H. .It/l. .V. *A.ri Supp.* quoti jus naturale valorem tribuat actui, queat potestas bumatia simpliciter irritat lanqiiam ab inhabili vel contra formam xulMtantialcin factum. Jus naturale solum jubet servare lidem valide dalam, an vero hic actus vel contractu» sit tides valide data, relinquit humanis legibus decernendum ; ha· vero leges, actum *simpliciter* irritando, manifeste deiernmit, hanc vel illam lidem non esse valide datam ,elnon distinguendo inter forum internum et externum, suam irritationem iegea ipsa· ad iilrilDI· <pie forum extendunt. Proinde with *stricte* baxa· leges iuterprelamiir, cum e.t· in -eiiNUet tenore silis claro, nec ultra verba comprehensiva extensa* accipimu·'. Eodem fere morio loquendum adversariis Iit. *dePactis*, dum queritur, iilnm pupilliH contrahens siije auctoritate tutoris *naturaliter* obligetur : ui mirum di< cudo, obligationem illam naturalem ex consensu provenientem esse duntaxat *condiliwuilam*, nisi aliter lex statuatur.

|</ l. Quamvis irritatio pro foro interno cl externo absolute possint separari; hb tamen mu·, fundamento separantur. quia ubi lex non distinguit, m·qm. n< · di l..i, i i t d. l. mu pt., , MUn l(/7, c.ihnm,

li. c. |u;il(ipiens, prohibens, aut irrilans illiquid pro foro externo, *All rluM pota*, Idcmqie pnesluns *pro furo interno*.

*luit. I. Juxta regulas juris cil. 30. cl 75. in G. in obo uris minimum est M'qucmhim, et facienda interpretatio contra cimi, qui legem di(W, |H>luil aperi in··; ergo, quia leges *simpliciter* irritantes non exprimunt ntrumque forum, nec pro utroque irritant, maxime, rume. 8. de *Consuet*, cl <, 40. de *Elect.* electio ipso jure irrita dii nine *cassai* | d *reprobati*, qme verba iupfK>- iiiiinl valorem pro foro saltem interno.*

II. I". *Hclorq.* in omnibus tere legibus Immanis, qum juxta ipsos etiam auctores obligant in conscientia, quamvis simpliciter pra-cipiant aut prohibeant actum, nulla facta mentione fori interni. 2". I'alsum, quod leges *ubxcurr* loquantur de foro interno, dum *umpliciler*, sine ulla restrictione aut. rtieplioie dicunt, *artum/oo infecto habendum, nullius momenti, nullius roborii nui i oloris i-sse*, Ad lpec si, quod *minus iuaia* aut *obiifpd*, in obscuris sequendum est, piiliis dicemluni, quod actus simpliciter irritatus, pro iilmqie foro sil invalidus, quia sic minus obligat, quam si pro foro interno valeret, 3". Verba *cassari, reprobati*, non semper siqipomml valorem actus, cum ordinationes etiam certo valid·· dicantur *cassari*, scilicet quoad aliquos cllecliis, ct matrimonium clandestinum certo invalidum dicatur *reprobati*.

Insl. 2. Si lex simpliciter irritans actum, irritat pro utroque foro ; ergo frustraneii! sunt ista· clausula· aliquando legibus adjeclm, etiam pro foro iimiiir non suflrapcltir : riribut carrai abs/pie omni aha declaratione ; f/uod obtentum est', non valeat retineri. Adde, quod jura s:epe distinguant inter furni itilernum et externum, v. g. circa lmsionem infra dimidium justii pretii, il.t ut pro foro externo negent actionem, pro foro autem interno relinquunt obligationem, laudem oblinetur *linis lei/uin*, eo quod judex teneatur iu lum piOinniiar· invalidum ; ergo c\ line harum legum nihil evincitur.

II. *Ad 1. A. sci/.* Nam illa· clausula· aliquando adduntur ad majorem cautelam et instructionem in casu particulari, ne quis sententiam adversam, iilpole probabilem, sequendo, fructus v. g. beneticiales non restituat, etc.

Ad 2. Lex denegans actionem nihil prrecipit, aut prohibet, aut irritat, sed linluin denegat assistentiam juris, relicta naturali obligatione in conscientia ; omnis autem lex prmeipiens aut prohibens, aut irritans actum, et qui· Iciu simpliciter, sine ulla exceptione, cum sitjiiA/u pro furo c.i-lerno, jnsla etiam est pro foro interno, h. e. prncipiciis, prohibens, irritans in conscientia.

Ad 1. Leges brevius, Incilius, certius suum finem oblinent per absolutam irritationem actus pro utroque foro, quam per sententiam judicis.

Insl.A. Si lex simpheiter irritans tollit obligationem etiam in conscientia; •Tgo non peccat, qui actum ejusmodi cxequiltir,condendo v. g. testiunenlum HUC solemnitale, contrahendo matrimonium clandestinum etc.

IL *I), seq.* Si irritationi non simul jungatur prohibitio, aut obligatio ex lege naturali si ha-c jungatur ,V. Irritatio est ellecliis ab obligatione distinctus, uti patet e\ malrimotiio cl professione religiosa *metu fodis*, qua: irrita sunt, et tamen sic contrahens aut prolitens *r.n im-tu*, non peccat; idem <d de testamento, prnnertim ad evitanda varia incommoda sine solcmnllatc condito, quod .me nulli injuriosum c l, non haeredl instituto, qui pnoterirl polecat, non hieredi ab inleslalo, qui in lesfamcnfo non solemn! succedit, (juod 'uo · luude line conlr.ihendo matrimonium, aut emittendo profctsloncnl

sine débita forma, peccetur graviter, id oritur ex lege naturali, quæ actus ad religionem vel justitiam spectantes *valide* præstari jubet, nisi legitima causa excuset. Idem est, si lex non sit pncise irritans, sed simul prohibens.

188. *Obj. cont. II.* Lex naturalis sæpe verbis prohibitionem dunlaxat significantibus irritat actum; ergo idem dicendum de lege humana.

R. *D.* .L Lex naturalis prohibens simul irritat actum, quando vel est defectus potestatis in agente, vel actus intrinsece malus, et objectum de se turpe *C.* quando non deest potestas, nec actus ex se vel ex objecto suo turpis est .V. Sic pactum v. g. de committenda fornicatione, aut de accipiendis usuris, quia *de se* turpe est, uti a lege naturali prohibetur, ita simul initatur, cum eadem turpitudine esset in obligatione, quæ est in actu promittendi; sed matrimonium v. g. stante voto simplici castitatis, aut aliis sponsalibus, item venditio ejusdem rei secunda, non *ex se* vel *ex objecto suo* turpia sunt, sed tantum ratione *circumstantiarum*, scilicet voti, sponsalium aut prioris venditionis, quæ potestatem contrahendi non adimunt.

Ad hæc lex humana, constitutiva novi juris, de qua hic sermo est, non prohibet actum, quia malus est. sed prohibendo facit malum; ideoque potest prohibere actum, et tamen tolerare effectum, vel quia non apparet lania indecentia in uno, sicut in altero, vel saltem non movetur ad prohibendum ulrumque, uti constat ex impedimentis impredientibus matrimonium. Si ergo lex humana non solum prohibet actum, sed et obligationem, erit lex simul irritans, et jam uon tantum actus, sed obligatio etiam erit mala, quia prohibita.

Inst. I. Lex prohibens, ne apponatur pœna sponsalibus, item lex prohibens promissionem revocandi testamentum, censentur leges simul irritantes; imo lex omnis humana, quæ prohibet actum intuitu justitiæ, eo ipso irritat illum, ne foveat injustitiam; ergo.

R. *Ad I. D. J.* Hæ leges censentur in itantes, quia prohibitionis ratio magis aut a*que respicit effectum legis seu obligationem, quam ipsum actum *C.* precise vi prohibitionis .V. Ratio prohibitionis est, ut matrimonia et testamenta sint libera; proin lex prohibens v. g. appositionem pœnæ in sponsalibus, *absolute* impedit, ne ulla ad poenam obligatio ex tali contractu nascatur, quia talis obligatio lilærtali matrimonii semper obstaret; ita Suarez. Verum de tali modo irritandi constare debet, quia in dubio præsumitur de valore actus.

Ad 2. D. .I. Lex prohibens actum intuitu justitiæ irritat actum, si verba et ratio legis id requirant *C.* et l. ee irritatio ex ratione juslitæ vel injustitiæ per se lanium considerata colligitur .V. Potest quippe lex intuitu juslitæ actum prohibere, el tamen nolle irritare factum, contenta inducere obligationem faciendi restitutionem propter injuriam; quod si aliquando fieri non potest, est *per accidens*, neque id sufficit ad annullandum actum.

Inst. 2. Leges civiles, etiamsi pure prohibeant actum, simul eumdem irritant, juxta L. Aon *dubium*. 3. *C.* de LL., qua aperte statuitur, actum contra legem prohibentem *habendum esse pro infecto*, quamvis legislator non expresse dixerit, *inutile esse debere, quod factum est*; ergo leges etiam *canonice?*, proin omnes leges prohibentes sunt etiam irritantes.

R. 1. Lex cis ilis piuhibcus est simul irritans, quandu actus contra legem

prohibentem factus est in fraudern legis, id quod cil. L. *Non dubium*, verba innuere videntur: *in legem committere eum, qui verba legis amplexus ccmtra legis nititur voluntatem*, uti et illa: *quod ad omnes etiam legum interpretationes trahi generaliter imperamus*. Addo, quod lex citata fuerit condita occasione quorundam Curialium fraudulenter agentium. Veram hæc expositio acuta magis, quam vera esse videtur, cum Imperator omne effugium præcludens statuât: *Nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter cos videri volumus subsecutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente... quæ lege, fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habentur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod facium est*. Atque hanc ipsam legem citat Græc. 1. cans. 23. q. 2. can. 13. *Imperiali Constitutione aperte sancitum est, ut, qua contra leges fiunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint*; Consentunt L. 6. Cod. de *Pactis*, et Reg. Jur. 64. in 6.; hinc

R. 2. Quæ legibus civilibus prohibentur, regulariter *ipso jure* sunt irrita, nisi aliunde constet, quod legislator noluerit irritare actum quemdam specialem; tamen hæc irritatio non fit cum effectum, neque obligat in conscientia ante sententiam dclclaratoriam; tum quia irritatio ista poenalis est juxta citatæ legis verba, *nec pœnas insertas legibus evitabit*; tum quia posita est in odium violatæ prohibitionis, adeoque non incurritur ante sententiam, itidem juxta verba legis citatæ, sed *nullum talem contractum videri volumus*, quæ verba referuntur ad actum hominis, uti et illa, *non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur*, nempe in judicio. Hac nempe via media salvantur et illa verba legis de *insertis pœnis*, deque contractu, qui *nullus videri* debeat, quæ sententiam judicis innuunt non irritantis, sed actus irritos declarantis: simul autem el illa verba legis, actus prohibitos *non tenere, nullius esse momenti, nullam vim habere*, quatenus illi actus ipso jure sunt irriti, ita ut, quamvis quoad effectum inierim sustineantur usque ad sententiam dclclaratoriam, tamen hæc irritatio facta a lege, et declaratio facta a judice fictione juris retrolahatur ad ipsum tempus initi contractus, omnes etiam effectus præteritos enervans pro utroque foro.

R. 3. Ex his vero non recte infertur, leges etiam *canonicas* omnes prohibentes esse simul irritantes; tum quia teste Suarezio communis Jurisperitorum id negat; tum quia irritatio ceu poena vel saltem grave onus prohibitioni annexum non præsumitur, nisi alia lex canonica id declaret; tum ex usu et praxi summorum Pontificum ac Conciliorum, quæ clausulam irritantem sollicitè addunt, ubi decernunt irritationem. Græg. I. utitur cit. lege *Non dubium*, non ut effectum habeat circa canones, sed circa alias leges imperiales.

Inst. 3. Si actus contra legem civilem prohibentem gestus est *ipso jure* nullus; ergo non requiritur sententia judicis, ante quam jus naturale jam obligat ad restitutionem cum, qui rem alienam *nullo jure* delinet.

R. *D. seq.* Non requiritur sententia condemnatoria, qua judex actum irritet *C.* dclclaratoria .V. Pœnæ *ipso jure* latæ, si externam aliquam exeeutionem delinquentis requirant, *regulariter* non obligant in conscientia, nisi post sententiam dclclaratoriam, et eousque lex suspendit effectum irritationis, ut interim accipiens aliquid ex tali actu vel contractu permittatur rem detinere, eaque uti possit, uon tamen pro lubilu e. g. illam destruendi, alie*

uandi, etc., quia in casu sententia? declaratori» tenetur rem cum emolumentis restituere. Igitur ante sententiam iudicis declaratoriam irritatio necdum est omnino completa et absoluta, sed quodammodo *conditionala*, si nempe de delicto *juridice* constiterit. Hujus rei exempla pnebent c. *Cum secundum leges*. 19. de *Hæret.* in 6., licet bona hæroticorum dicantur *ipso jure* confiscata: et Concilium Trion. Sess. 22. c. 11. de Rof., licet pœna privationis beneficiorum *i/wo jure* lata dicatur contra usurpantes bona Ecclesiarum. Atque idcirco leges, quæ sententiam etiam declaratoriam excludunt, addunt hasce clausulas: *absque uHa declaratione; anie omnem sententiam: sine omni ministeria iudicis: sine omni inanitione* etc.; uti videro est in c. *Licet canon*, de Elect, in 6., et in Extrav. *Ambitiosa* supra cit.

Dixi: *regulariter*, nam irritatio poenalis slatim incurritur, si lex aliasliereel inutilis; ita leges impedimenta matrimonii dirimentia statuentes irritant ante omnem sententiam, quamvis tantum utantur verbo *prohibeo*, quia si matrimonium aliquando valeret, per nullam amplius sententiam rescindi aut irritari posset; item irregularitas, quæ ordinarie statuitur a jure, et non ab homine, statim incurritur, licet non adjecta speciali clausula solum dicatur: *fiet*, aut *fiat* irregularis, etc. Demum de ellectu seu obligatione legis aut *ignorata* aut *dubiæ* vide Tract, de Aer. Hum. num. 87. 102. 227.

CAPUT V.

DE MUTATIONE LEGIS HUMANE.

ARTICULUS I.

De Interpretatione Legis Humanæ.

189. *Notai.* Tametsi bono communi non expediat, facile leges mutare aut abrogare, ne ansa detur eas earumque observantiam minoris æstimandi; attamen si aut necessitas, aut magna et evidens utilitas id exigat, el possunt el debent mutari, tum quia mores hominum, qui legibus diriguntur, admodum variabiles sunt, tum quia legislator itidem homo in condenda legepon potuit praevidere omnes casus, pro quibus successu temporis lex fieri posset aut inutilis aut noxia. Hæc autem *mutatio legis humanæ* fieri potest 1. quoad *substantiam*, qua lex vel secundum se lotam, vel secundum partem sui abrogatur, el fit ab extrinseco per ipsum legislatorem aut desuetudinem, ab intrinseco autem per cessationem tinis: 2. quoad *obligationem*, ita ut lex quidem maneat obligans communitatem, unus tamen vel plures ab ejus observatione eximantur, et fit per dispensationem, privilegium, interpretationem et epikciam. Singula postremum hoc caput breviter discutiet; ordine tamen retrogrado.

190. *Nota II.* *Interpretatio* est legis obscur» explicatio, qua declaratur in tali casu obligare vel non obligare: dividitur in *authenticam*, quæ fit ab ipso legislatore, vel ejus successore aut vicario: talis est interpretatio seu declaratio legis naturalis et divin» facta a Romano Pontifice, Christi in terris Vicario; atque hæc dicitur generalis, quia ad omnes subditos extenditur; et necessaria, quia omnes obligat in vim legis: in *usualem*, quæ per usum et consuetudinem populi introducta, itidem generalis est ac necessaria, quia consuetudo *optima legum interpres*, L. 37. II, de LL.: et in *doctrinalem*, quam iudices inferiores, DD. et Jcti, aut etiam in necessitate quicumque alii rerum gnari faciunt, dum abest legislator el consuetudo lacet: hæc nec generalis est, nec necessaria; licitum tamen csl eam quandocumque sequi, imo si a iudicibus facta sit, et sententia transierit in rem judicatam, partes illam sequi tenentur. *Da doctrinali* nobis hic sermo est, quæ si ob paritatem aut identitatem rationis legem extendit ad personam vel casum in lege non expressum, vocatur *extensiva*: si vero ob circumstantias benigne interpretatur ex bono et æquo, hunc casum vel hanc personam in lege alias universali ex mente legislatoris non contineri, dicitur *restrictiva*, quæ et *epikeia* dicitur, voce æquitatem denotante: demum interpretatio, quæ verba legis juxta sensum a legislatore intentum declarat, sūnp/ææ appellatur; hujus uti et illius extensivæ ac restrictivæ, regulas hic subijcimus.

191. *Dico I.* Regulæ pro interpretatione *simplici* sunt:

P. Interpretatio facienda juxta *mentem legislatoris*. *Ratio*: quia voluntas et intentio legislatoris est anima legis et mensura obligationis; hæc vero desumenda ex verbis legis propriis et claris, vel ex materia, vel ex comparisonem cum aliis legibus etc. Ita decisum can. *Humanæ*. 11. caus. 22. q. 5.; item c.'nil. de R. J. in 6., et L. *Non dubium* cit.

23. In interpretatione præcipue etiam spectanda est *proprietas verborum*. *Ratio*: quia ex verbis legis regulariter colligitur mens legislatoris: si vero a propria verborum significatione pro lubitu recedi posset, vix quidquam in jure certum foret. Aliud est, si inde sequeretur absurdum. In dubio accipienda sunt verba juxta communem sensum Jurisperitorum.

3*. *Ratio legis expressa* alterum post verba certitudinis argumentum præbet. *Ratio*: quia est quædam vehiti pars legis, in qua continetur ac supponitur. Si vero *expressa* non est, sed ab interpretibus adducta, facit probabilem duntaxat conjecturam, cum sæpe ex arbitrio potius, quam ex certa ratione quid statuatur.

¶

192. *Dico II.* Pro interpretatione *extensiva* h» sunt regulæ:

P. Lex nequidem favorabilis regulariter extendi potest *ab homine privato*. *Ratio*: quia nec jus, nec ratio id evincit pro DD. privatis, qui ex defectu jurisdictionis nequeunt extendere legem ad id, ad quod legislator eam non extendit. Quamvis autem pro casu in lege non expresso sit vel similis vel eadem ratio, potuit tamen legislator eam rationem pro uno casu assumere, non item pro altero; ita si Pontifex pro uno Ordine Religioso decerneret speciale vel privilegium, vel præceptum, interpretatio pro aliis Ordinibus non esset facienda, tum quia odia sunt restringenda, tum quia, licet favores sint ampliandi, aliud hic subintrat principium juris, *quod alicui gratiose*

conceditur, non esset ab aliis trahendum in exemplum, Reg. 74. in G. him quia si etiam par aut eadem ratio esset, juxta commune axioma, *ratio legis non est lex*. Si vero lex sit aliquo modo universalis, ejusdem extensio non tam interpretatio *extensiva*, quam *comprehensiva* erit, solum declarans alios etiam casus, licet non adeo dare expressos, in lege contineri.

Dictum I. *Regulariter*, quia in casibus specialibus, nempe correlationis, connexionis, æquiparationis id possunt DD. privati, ut innuit L. *ideo*. 27. ff. de LL., *semper quasi hoc legibus inesse credi oportet, ut ad eas quoque per sonas, et ad eas res perlinerent, quæ quandoque similes erunt*; hinc quando lex dicit, maritum uxore adulterante lucrari dotem, censetur etiam dicere, uxorem marito adulterante lucrari donationem propter nuptias, juxta illud: *ubi est eadem ratio, debet esse eadem juris dispositio*.

Dictum 2. *46 homine privato*: nam judex in ferenda sententia potest et debet quandoque legem extendere ad similem causam, ubi par est ratio; quippe non omnes causæ in legibus distincte exprimi possunt, judici autem non licet causas decidere, nisi secundum jura. Constat ex L. 12. et 13. ff. de LL., nec non ex L. 27., et nato inde axiomate: *casus similis expresso non censetur omissus*.

2*. Interpretatio extensiva et communi Jurisperitorum sensu facta, habet vim legis. *Ratio*: quia illa jam non amplius mere doctrinalis est, sed *usualis*, quæ optima est juris interpretis: sic quia communis Jurisconsultorum Novellam G. de promulgatione legum testamentariorum ad alias quoque leges imperiales extendit, idque usu etiam obtinet, ea interpretatio censetur *usualis*, habens vim legis.

193. *Dico III.* Regulae pro *epikeiaseu* interpretatione legis *restrictiva* sunt:

Γ. Lex humana licite restringitur, si adsit causa rationabilis et justa præsumendi de benigna mente legislatoris, quod in his circumstantiis noluerit obligare. *Ratio*: Legislator humanus nequit praevidere, suisque legibus inserere omnia, proinde casus particulares judicio et æquitati prouidentur, juxta bonum et æquum leges explicantium, relinquit. Huic *epikeia* favent ipsæ leges, 8. Cod. de Judic. *Placuit in omnibus rebus præcipuam esse justitiæ, æquitatisque, quam stricti juris rationem*; et L. 90. ff. de R. J. *In omnibus quidem, maxime tamen in jure æquitas spectanda est*. Favet ipsa etiam praxis, cum Machabæorum pugna in die sabbati, jejunium ab infirmis non senatum, egressus monialium ex clausura utrum stricta pro casu incendii, gladii aut depositi redditio negata ei, qui prouidetur aut se aut alium occisurus, manifeste supponant factam in lege sabbati, jejunii etc. benignam interpretationem per *epikeiam*, etiam circa legem naturalem et divinam.

Excipe leges *irritantes*, et quæ dant formam actui, v. g. leges irritantes matrimonium clandestinum, aut cum alio impedimento dirimente contractum: nam hæc leges nullam, urgente quacumque necessitate, admittunt *epikeiam*, quia non tam bonum privatorum spectant, quam uniformitatem agendi, et rationes communes.

21. It rationabilis sit *usus epikeia*, debet per illam vel caveri iniquum, ut si legis secundum verba acceptæ executio repugnaret præcepto naturali, divino, aut humano etiam gravius obliganti: vel evitari obligatio plus æquo accipitur cum detrimento reipublicæ aut cum periculo mortis, gravis damni

et difficultatis, siquidem pro tali casu credibile sit, cessare aut voluntatem aut potestatem legislatoris: vel mens legislatoris, non obstante ejus potestate, conjectari debet ex circumstantiis, forma regiminis, observandi usu, et more interpretandi similes leges. *Ratio*: quia in his fundatur præsumptio de illa legislatoris mente, qua ipsemet, si fuisset interrogatus, ejusmodi restrictionem Heri voluisset.

Si ais: L. 1. C. de LL. ait Imperator: *Inter æquitatemque interpositam interpretationem nobis solis et oportet et licet inspicere*: et in L. *Prospexit*. 12. ff. vult, legem etiam *duram* esse observandam, si ita scripta sit; hinc S. Acg. can. 3. Dist. 4. dicit, *non de legibus, sed secundum leges judicandum esse*; ergo *epikeia* usum jura reprobant.

R. D. A, Et hæc jura probant, legem utrum duram servari debere, si mens legislatoris et verba legis sunt adeo clara, ut interpretationi restrictivæ plane locus non sit C. si verba legis sint generalia, quæ in casu particulari, salva adhuc verborum generalitate, admittunt interpretationem ex bono et æquo. Si *probabile* tantum aut *dubium* sit, legem non comprehendere hunc vel illum casum particularem, juxta L. 1. C. de LL. cit. consulendus est Princeps; non vero si *certo* constet, legem vel ob iniquitatem et suam eum alia lege aut virtute magis obligante oppositionem, vel ob nimiam asperitatem ac difficultatem, vel ex alio quocumque capite pro casu aliquo particulari non obligare.

ARTICULUS II.

DE DISPENSATIONE LEGIS HUMANE.

194. *Xola. Dispensatio* definitur: relaxatio legis publica auctoritate concessa pro particulari casu vel persona, manente interim aliorum obligatione. Differt a *licentia* vel permissione, qua non relaxatur obligatio legis, sed permittitur operatio contra modum a lege prescriptum, ut si Superior permittat religioso donare aliquid alteri, quin propterea dispenset in voto paupertatis: ab *epikeia*, quæ non fit auctoritate publica, neque est actus jurisdictionis, sed doctrinæ et prudentiæ: ab *interpretatione authentica*, quæ legem dubiam declarat non obligare, cum dispensatio eximat ab obligatione legis certæ.

Dividitur in *totalem* et *partialem*, quæ vel ex toto, vel ex parte aufert obligationem legis, ut si irregularis dispensatur vel ad omnes, vel ad minores tantum ordines: in *necessariam*, quæ eam petenti non debet negari ob grave commodum vel incommodum seu commune, seu privatum præsertim spirituale, et in *voluntariam*, quæ licet justam causam habeat, non est tamen debita: in *expressam*, quæ disertis verbis aut signis voluntatem Superioris manifestantibus conceditur, et in *tacitam*, quæ non in se ac directe conceditur, sed in alio, quod sine dispensatione fieri non potest, ut si Superior, quem scit irregularem, jubeat recipere SS. Ordines. Dicitur autem justificari dispensatio vel ex causa intrinseca, ut si lex jejunii fiat alicui nimis onerosa, vel per causas extrinsecas, v. g. scientiam, nobilitatem, ita vel hæc renumeratio redundet in bonum Ecclesiæ. Nos hic præcipue disquirimus

conditiones requisitas ad dispensationem *legitimam*, h. e. vel præciso vuli dam, vel simul validam et licitam.

195. *Dico I.* Dispensatio *valida et licita* est, si tiat a legitimo Superiore, et justis de causis, sive in suis, sive in prodecessorum suorum, sive in inferiorum legibus.

Prub. Lex non obligat, nisi ex voluntate legislatoris; ergo hae voluntate per dispensationem sublata, desinit lex obligare. Dein legislator parem habet cum prodecessoribus potestatem, neque restrictam ab illis accepit. Demum Superior inferiorum leges approbare, aut abrogare potest; ergo etiam in iis dispensare. Ita Episcopus in constitutionibus Synodi diæcesanæ, et Horn. Pontifex, qui sua ipse Rescripta in multis casibus execution! mandari non vult c. 10. *de Rescript.*, potest dispensare in jure mere canonico, in legibus suorum Prodecessorum, in Decretis *Conciliorum* etiam generalium, quin et in statutis Apostolorum humana auctoritate conditis, uti probat praxis Ecclesiæ, quæ circa neophytos et bigamos in ordine ad Episcopatum iis conferendum jam sæpe dispensavit; quippe in productis aliquando sine mora dispensatio concedenda erat, quin ad *Concilium* generale recurri posset.

Dictum t. *A legitimo Superiore*, h. e. a legislatore, ejus successore, ac quolibet magistratu habente potestatem dispensandi, vel ordinariam et vi officii competentem, vel delegatam ex concessione habentis ordinariam. 2. *Justis de causis*, ul sunt necessitas, utilitas, pietas, misericordia, aequitas, gratitudo etc. : nulla harum interveniente valida quidem erit, at non licita dispensatio, cum lex quidem dependeat a voluntate legislatoris, sed ita, ul prudenter utatur sua potestate; per se autem imprudens ac indecens est, sine causa alios eximere a lege, aliis logi subjectis, sicque ansam dare querelis tum contra vitium acceptionis personarum, tum contra deformitatem, qua partes discrepant atom. Hinc *Concilium Trid.* Sess. 24. c. 5. *de Ref.* ait : *In matrimoniis contrahendis tel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa et gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, et ob publicam causam;* et Sess. 25. c. 18. *de Ref.* universim in dispensationibus justam causam requirit.

St *ais* : Ie. Princeps remittere alicui potest tributa *absque causa*; ergo et obligationem legis, procipue cum non semper in petendis dispensationibus causa exprimatur. 2°. Vel si licite id non potest, nec valide poterit juxta c. *Cum dilecta*. 22. *de Rescript.*, et L. *Diligenter* o. 11. Mandati. 3°. In Curia Rom. inde a multo tempore dantur dispensationes, quæ dicuntur *sine causa*; ergo.

R. *Ad l.* Princeps remittendo alicui tributa, se habet instar personæ private, sed dispensando agit personam publicam : quamvis autem non semper assignetur causa, sine causa tamen, qualis e. g. sunt merita in Ecclesiam vel præterita, vel futura et exinde speranda, dispensationes non conceduntur. Dispensans sine justa causa peccat graviter pro casu gravis deformitatis aut damni, pro quo *Concilium Trid.* graviter prohibet talem dispensationem; secluso autem scandalo aut notabili damno probabilius tantum venialiter. Cæterum licite agit dispensans ex ratione vere probabili de sufficientia et justitia causæ, et subditus securus esse potest de obtenta dispensatione, si bona fide proponat causas dispensandi : quamvis enim dispensationes dicantur

lur vulnera legum, et sint strictio interpretationis, ipsa tamen potestas dispensandi dicitur esse amplie interpretationis; unde et delegari potest, et dispensatio in dubio censetur legitima.

Ji/2. Gap. *Cum dilecta* : et L. *Diligenter*, sunt de dispensante, qui egreditur limites suæ potestatis ; hinc inferior in lege superioris nec valide, nec licite dispensat absque ratione, quia superior censetur inferiori permisisse facultatem dispensandi valide ac licite, adeoque non imprudenter, et sine rationabili causa.

J/(3. Dispensationes ejusmodi reipsa non concedi *sine causa*, quamvis hæc non exprimatur, probat formula Ponliiicia, *ro certis rationabilibus causis animum nostrum moventibus*. Certe si nobilitas ad oblinendam dispensationem inserviat, quidni notabilis pecuniæ summa, quam in usus rcipiiblicre Christiana* necessarios aut summe utiles Camero Apostolicæ solvunt ii qui ejusmodi dispensationes obtinent, transire possit in partem causæ dispensandi? ita illusi. De *Marca*.

196. *Dico II.* Dispensatio inferioris in lege superioris *ordinarie* non est valida.

Prub. Dispensatio est actus jurisdictionis : sed inferior non habet jurisdictionem in leges superioris : tum quia inferior c. 16. de M. et O. solvere vel ligare, et ex Clem. 2. de Elect, legem superioris lullere non potest; ergo. Unde sequitur Archi-Episcopum dispensare non posse in legibus statutis a *Concilio Provinciali*, utpote quod illo superius est; neque Episcopos aut Archi-Episcopos in legibus Ecclesia; universalibus extra casus tacite vel expresse ipsis permissos.

Dictum *ordinarie* : potest namque inferior v. g. Episcopus in lege superioris v. g. Papæ dispensare. 1°. Si *jus* id permittat, sive *expresse*, ut cum *Concilium Trid.* Sess. 2 i. c. G. de Ref. dat nominatim Episcopis potestatem dispensandi *in irregularitatibus omnibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario* ; sive *implicite*, h. e. non designato singulariter dispensatore, quo casu potestas dispensandi intelligitur concessa ppiscopis et Prolatis inferioribus, cum non dirigatur ad Papam hac licentia non indigentem. 2°. Si habeatur *ex speciali privilegio*, quale habent plures Germanise Episcopi, singulis vero quadrienniis aut quinquenniis a Sede Apost. renovandum, v. g. facultas ex delegatione Papæ dispensandi pro utroque foro cum pauperibus in tertio vel quarto gradu consanguinitatis et affinitatis in ordine ad contrahendum matrimonium, aut ad permanendum in jam contracto, item in amisso jure petendi debitum, in impedimento criminis, si neuter conjugum machinatus est mortem, in impedimento publicæ honestatis orto ex sponsalibus de futuro. 3°. Si *legitima consuetudine* proscripta sil, quia talis consuetudo confert jurisdictionem. 4°. Si aut *materia* est *levis*, nec sub mortali præcepta, quia ejusmodi minora cum ipsa jurisdictione concessa esse prosumuntur, aut si *frtquenlior* est *necessitas* dispensandi, v. g. circa observationem jejuniorum et festorum, quia in his nimis difficile foret semper Romam recurrere.

Eliam in casu graviore v. g. irregularitatis aut voti Papæ reservati, impedimenti matrimonium dirimentis etiam contrahendum, si nempe ob locorum distantiam difficillimus sit aditus Papæ, et periculum grave in mora, quia

suave regimen Ecclesiæ hic exigit, posse dispensaro Episcopum. B°. In *dubio* de necessitate dispensationis : tunc enim vel nulla requiritur, vel sufficit dispensatio Episcopi.

Si *ais* : Episcopus potest in sua Dioecesi, quod Pontifex in luta Ecclesia; ergo quando Pontifex sibi non reservavit dispensationem, hujus facultas est penes Episcopos et Prælatos Ecclesiasticos; hinc c. *Nuper*. 29. de sent. excom. l. xxoc. III. rescripsit Episcopo l'atislaviensi : *Quando conditor canonis, excommunicationis, absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso conctis- sisse videtur facultatem aliis relaxandi.*

R. Axioma illud nec habetur in jure canonico, nec firma ratione nititur, imo verum non est *universaliter* : alioquin poterit Episcopus canonizare sanctos, confirmare Ordines religiosos, ponere impedimenta matrimonii dirimentia. definire articulos fidei, simplici presbytero committere facultatem conferendæ confirmationis etc. ; in hoc ergo sensu tenet, quod in sua Dioecesi Episcopus possit omnia, quæ a jure, seu legitima consuetudine permissa, et ad ordinariam ejus gubernationem necessaria sunt, tamen cum debita ad leges canonicas et ad Caput Ecclesiæ subordinatione. Cap. *Nuper* agit de absolutione a censura non reservata, quæ non prohibetur a lege; adeoque per absolutionem nullum jus violatur, per dispensationem autem violatur jus superioris ; unde Hoxoatvs III. reprehendit Episcopum plures eodem die ordines conferentem, quia hæc *dispensatio ei a canone minime permissa erat*, adeoque prohibita. Cum ergo inferior superioris jura mutare non possit, nisi de ejus consensu, ille nequit dispensare in hujus lege, cujus relaxationem quidem superior sibi expresse non reservavit, quam si aliquando reservat, ad majorem id cautelam fit; si non reservat, exinde nihil juris colligitur pro inferiore.

Possunt vero etiam Legati Apostolici habitantes in sua provincia, Capitulum Sede vacante, Prelati halienles jurisdictionem quasi-Episcopalem, dispensare in lege Pontificia, sicut Episcopi quoad casus eisdem *jure ordinario* permissos ; imo Parochi, licet dicantur non habere jurisdictionem pro foro externo, saltem ex consuetudine dispensant in quibusdam casibus, v.g. in jejuniis circa personas particulares, quoad laborem servilem die festo etc. Archiepiscopus non potest dispensare cum subditis suorum Sui-Traganeorum, in quos extra visitationem non habet jurisdictionem, præterquam in causa appellationis; imo prout vult Suarez cum aliis, in actuali visitatione habet quidem jus absolvendi subditos Sulfraganei, at non cum iis dispensandi.

197. *Dico III.* Dispensatio non est valida, si est vitiata subreptione vel obreptione circa substantiam.

I'rob. Ibi in narratione postulantis reticetur veritas, aut falsitas exprimitur, vel ex fraude et malitia oratoris id fit, sicque dispensatio nulla est in pœnam perversitatis: vel ex simplicitate et ignorantia, sicque deest tamen consensus et voluntas legislatoris, qui dispensare vult sub hisduntaxat conditionibus, si res ita sit, si preces veritate nitantur, nempe nihil addendo, vel occultando eorum, quæ sint vel ipsa materiæ substantia, vel necessariam cum ea connexionem habeant, c. 20. de Rescript.

Dictum *circa substantiam* : non enim quævis subreptio, sed reticentia veritatis, quam exprimi vult *jus*. h. c. lex, consuetudo, et stylus superioris.

quia juxta c. 6. *de crim, falsi*, jus facit; nec quævis obreptio, sed narratio falsilatis, qua fingitur causa *motiva* seu finalis, principaliter movens ad concessionem dispensationis : nam hæc intrinsece pertinet ad materiam Rescripti. Causa vero *impulsiva*, tametsi facilius dispensari faciat, lamen non nisi extrinsece et per accidens se habet ad ipsam dispensationem, quam proinde non irritat.

198. *Observa.* Qui petit dispensationem, aut ea utitur sine causa, vel quam scit illicitam, peccat, et ipse intendens et inducens alium ad illicitum nec non violans legem naturalem, quæ præcipit, ne quis sine causa discrepet a communitate; si tamen valida est dispensatio hujusmodi, validus quoque ejusdem usus est, quia reipsa sublatum est vinculum legis. Superior autem secum ipse potest dispensare vel *indirecte*, v. g. dispensando cum tota Dioecesi in jejuniis, aut delegando alteri e. g. confessori potestatem dispensandi, cujus proinde jurisdictioni etiam superior se submittit : vel probabilius etiam *directe*, seipsum eximendo a lege, tum ne Praelatus sit deterioris conditionis, quam subditi, tum quia dispensatio est actus jurisdictionis voluntariae, quæ non semper requirit distinctionem personarum. Aliud quippe est de absolutione a censuris, quæ fit per *sententiam judicalem* : quamvis autem non possit quoad poenas per sententiam in ipsum latas, potest tamen quoad poenas, quas ipso jure incurrit, secum ipse, sicut cum aliis dispensare. Atque hæc potestas secum ipso dispensandi, intelligenda non est de summo Praelatoscu Papa quoad leges humanas, imo nec de inferioribus etiam Praelatis quoad proprias leges, quia his non obligantur ; sed de casu, quo inferior dispensat in lege superioris, c. g. Episcopus in lege Pontificis.

Quæ sint *causæ dispensandi*, præsertim in impedimentis matrimonii, item in voto castitatis aut religionis? an et quomodo dispensatio *cesset* tum cessante causa, tum per revocationem dispensantis, tum per renuntiationem dispensati? qua ratione *petenda* sit dispensatio a Sede Apostolica? vide in Jure Can. et in Theol. Mor.

ARTICULUS III.

DE PRIVILEGIIS SEU EXEMPTIONIBUS A LEGE HUMANA.

199. *Vota.* *Privilegium* definitur : lex privata aliquod speciale concedens beneficium; differt a *lege*, quæ non spectat favorem unius aut plurium, sed bonum communitatis: a *dispensatione*, quæ est exemptio a lege, at non ordinaria et stabilis, sicut privilegium : a *licentia*, quæ pariter ad paucos tantum actus conceditur : a *rescripto*, quia beneficium est juris, et datur vel præter jus commune, ut potestas dispensandi, vel contra jus commune, ut exemptio a solvendis decimis ; cum justitiæ rescriptum versetur circa jus et facta hominum, adeoque juris non sit, rescriptum vero gratiæ detur secundum jus et ad dicendum jus.

Dividitur 1º. in *personale*, quod proxime confertur personæ, et in ejus favorem ob privatam excellentiam, scientiam, sanctitatem ; et in *reale*, quod proxime confertur rei, loco, muneri, dignitati, v. g. prædio, monaste-

rio, Ecclesiæ. ultimo redundans an personam. 2°. In *perpetuum*, quod ex-e durat, donec fuerit revocatum, adhærens rei ex se perpetuæ, v. g. Ecclesiæ vel Ordini religioso; et in *frmpqra/e*, quod datur vel personæ singulari, vd ad certum tempus, vel sub certa conditione, cum quibus expirat : hinc aliud dicitur datum *absolute*, cui nulla conditio seu modus additur, aliud *sub conditione* vel *modo* concessum. 3°. In *favorabile*, quod dum favet pii-privilegialo, aliis non præjudicat, c. g. privilegium audiendi sacrum tempore interdicti, et in *odiosum*, quod ita est favens uni, ut alteri sit præjudiciosmn, v. g. privilegium *ad lites*, quod dum alteri favet, reum premit aut immi-nuit potestatem iudicis. 1°. In *gratiosum*, *remuneraturium* et *onerosum* seu conventionale, quod vel ex mera liberalitate, vel in præmium meritum, vel cum onere reciproco datur. 5°. In privilegium *ex motu proprio*, in quo exprimitur motus concedentis proprius, quamvis aliquando petium nwi fuerit ; et in concessum *tui instantiam*, in quo id non exprimitur. 6°. In concessum *primo* et per *se*, b. e. sine ordine et respectu ad privilegium aliis datum ; et in concessum *ad instar*, quod datur eo modo, quo jam est alteri concessum; idque vel *directe* et *ague principaliter*, cum conceditur uni. quod concessum est alteri, sed non quia concessum est alteri ; vel solum *relative*, *indirecte*, *accessorie*, et propter connexionem imius cum allero, ita ut dans privilegium secundo gratificetur primo.

De *conditionibus privilegiorum* idem tenendum, quod de conditionibus ad dispensationem requisitis: de eorumdem *affectionibus*, h. e. de interpretatione, usu et cessatione privilegiorum hic dicendum brevius, quia Caxoxiste et Moraliste uberius eas pertractant, uti et privilegia in specie, scilicet Ecclesiasticorum, Episcoporum et Regularium.

200. *Dico I.* Regulæ pro interpretatione ac usu privilegiorum sunt ista? :

Ie. Privilegium censetor *personale*, si exprimitur solum nomen privilegiati. aut datur ob privatam ejus excellentiam, scientiam, sanctitatem ; *reale*, si sola ejus dignitas aut munus; si utrumque exprimitur, haberi potest pro personali, ita ut, tametsi privilegiatus sua dignitate exciderit, privilegio adhuc uti possit. In dubio habendum pro reali, si favorabile: pro personali, si odiosum sit. Reale transit cum re aut officio ad hæredem aut successorem, personale cum persona extinguitur.

20. Datum *sub conditione* non obtinet, nisi impleta conditione, siquidem hujus impletio poscatur ante effectum privilegii. Datum *sub modo*, seu forma accidentali, equidem obtinet modo etiam non servato ; at idcirco tamen justæ revocationis causa datur.

30. Privilegium *favorabile* est latæ interpretationis contra privilegianteni. cui utpote volenti non præjudicat; *odiosum*, quatenus contra jus tertii jam acquisitum, aut contra jus commune datur, est strictæ interpretationis, ita tamen ut maneat utilitas privilegii. Odiosum, at favens religioni, aut causæ pi®, sive ex motu proprio et certa scientia concessum, aut clausum in Corpore Juris, sic tantum est restringendum, ne magis ampliatur, quam ipsum exprimat. Privilegium derogans statuto vel consuetudini, quæ juri communi non repugnat, est odiosum; si ei repugnat, favorabile est. Circa privilegium *gratwswn* et *remuneratorium* eadem tenent regulæ, circa *onerosum* leges contractuqm senand®.

P. Privilegium *ex motu proprio* cæteris paribus est favorabilius privilegio *ad instantiam*, tum quia excludit præsurptionem subreptionis, tum quia ei non nocet reticentia eorum, quæ jus et stylus gratiæ exprimi jubet; hinc beneficium ei, qui jam aliud habet, ex motu proprio concessum, censetur valide esse collatum, etsi rescriptum nullam prioris beneficii mentionem faciat : attamen gratia redditur in ita propter vitium obreptionis, cui vel pririlegians vel privilegiatus causam dedit.

S. Privilegium *ad instar*, sed *directe*, *per se*, et *æque principaliter* concessum, nec augetur, nec minuitur, nec aufertur respectu secundi, quamvis augeatur, minuat, auferatur respectu primi : concessum *ad instar*, sed *indirecte*, *relative*, et *accessorie tantum* et crescit, et decrescit ad normam quæ, quibus id primo fuit datum ; hujusmodi sunt privilegia quorundam Religiosorum, quæ horum familiaribus, medicis et advocatis communicantur.

201. *Dico II.* Modi, quæ cessant privilegia, sunt [dures:

1°. Privilegium per se cessat *ab intrinseco*, si vel tempus elapsum, vel conditio non sit impleta, vel actus, ad quem datum erat, finitus, vel causa finalis contrarie cessans. *Ratio*: quia virtus privilegii pendet tota in fieri et in conservari a voluntate concedentis, ejusque causa motiva : his ergo sublatis etiam tollitur privilegium. Sic cessat privilegium Canonicorum, quo etiam absentes studiorum causa percipiunt fructus præbendanim, si nempe alio divertant, neque incumbant studiis.

Dictum per *se cessat*, nisi superior declaret, a se privilegium perpetuum aut gratis conferri : cessante *causa finali* et *motiva*, quia licet causa impulsiva et secundo movens non subsistat, adhuc obtinet privilegium ob sufficientem causam ex molivo principali ortam : *contrarie cessante*, ita ut privilegii usus ob mutatas circumstantias fiat injustus vel inhonestus. Hæc vero intelligas de privilegiis, quæ derogant juri communi, aut alterius tertii, uti facultas non solvendi decimas, et tractum habent successivum, uti facultas excipiendi confessiones : nam si fuerit merus favor Principis, hujus præcise voluntas sufficit, causa non requiritur : et privilegium, quod ad unum præcise actum est datum, quo v. g. illegitimus ab irregularitate solutus est, quoad effectum jam consummatum nequit retractari, cum ad irregularitalem reverti jam non possit, etsi velit.

2°. Privilegium gratis concessum subdito amittitur per *revocationem*, non lamen per mortem concedentis, nisi contineat gratiam faciendam. *Ratio primi*: quia sic totum pendet a voluntate superioris ; aliud foret, si non sit *gratuitum*, sed onerosum, quia sic transit in pactum, si remuneratorium, quod pariter ad contractum reducitur, uti et *gratuitum*, sed cura translatione juris aut domini factum ; et si *non subdito* datura fuerit, acceptatum tribuit jus rigorosum. *Ratio seciindi*: quia si continet gratiam factam, est quædam moralis largitio aut donatio, quæ semel facta, sive res sit integra, sive non. morte donantis non finitur; si vero continet gratiam faciendam, est quasi mandatum, quod juxta leges re adhuc integra expirat cum mandante, uti et jurisdictio contentiosa perit morte concedentis.

3°. Privilegium amittitur per *renitiationem* privilegiati. *Ratio* : quia privilegium pendet ab acceptatione privilegiati, et cuivis liberum est renuntiaie juri =uo ; ergo. Renuntiatio autem libera sit. oportet, cum extorta per

dolum et melius non subsistat ; quippe donatio, qualis censetur osse renuntiatio, si libera non est, tamen censi non debet. Si vero privilegium non in commodum solius renuntiantis cedat, sed in bonum alterius tertii vel communis, uti *privilegium canonis*, neque enim Ecclesiastico eidem renuntiari.

4°. Privilegium tollitur per non *usum*, si vel sub conditione usus sit datum, vel cedat in aliorum gravamen, idque per viam praescriptionis vel tacite renuntiationis. Pro *ratione* sunt aperta? leges de praescript. 30 vel 40 ann., deservit, praed. urb., et de nundin. Tenetur autem privilegiatus uti privilegio, si hoc detur ad aliquid aliunde praecipuum, ut si cui per privilegium licet audire Missam tempore interdicti, is tenetur audire Missam diebus festis; aut si ex non usu sequatur grave damnum vel privilegiat!, v. g. capitis damnandi, si privilegium non ostenderet, vel aliorum v. g. crediturum, quibus satisfieri non posset, si privilegialis et immunis a decimis solvendis, eas tamen solveret.

5°. Per usum seu *actum contrarium* privilegium negativum, vi cuius alias debitum omittere licet, tollitur, si tractum successivum non habeat: per *abusum* ipso facto amittitur privilegium, si abusus tollat finem privilegii. *Ratio primi*: quia tale privilegium datur pro uno actu ; ergo si illo tempore, quo hic actus ponendus est, actus contrarius ponitur, cessat privilegium : secus, si habeat *tractum successivum*, quia tunc vi unius actus contrarii non ponitur sufficiens renuntiatio, nec is loti privilegio adaequate opponitur: secus si privilegium sit *affirmativum*, vi cuius aliquid facere licet, quia hoc proprie non liabel actum contrarium, ideoque solus non usus ei non repugnat. *Ratio secundi* : quia sicut lex. ita privilegium, sublato fine tollitur, et quidem totum, si finis totalis, vel ex parte, si finis partialis tollitur, saltem post sententiam declaratoriam criminis. Si vero abusus sit in eo tantum, quod finis negligatur, aut extendatur privilegium ultra concessam potestatem, requiritur etiam sententia iudicis condemnatoria, cum leges dicant, abusus concessae potestatis mereri, ut privilegium amittatur.

202. *Observa.* Solus is, qui legem ferre, etiam privilegium concedere potest, cum vel interveniat dispensatio in lege, si privilegium sit contra jus; dispensare autem nemo, nisi qui legem condere valet : vel, si privilegium sit prae ius, talis esse debet privilegiatus, qui alios per modum legis cogat, ne privilegii usum impediunt ; hoc vero solus legislator potest. Verum ut rite intelligatur gratia privilegii, *generatim* attendendum ad ipsam concessionem, et ad antecedentia ac consequentia concessionem : quippe ex antecedentibus cognoscitur concessio facta ex motu proprio, vel ad instantiam, item subreptio vel obreptio; ipsa concessio manifestat diversitatem privilegiorum, contextus consequentibus intelligitur. an deroget juri communi, an defectus suppleantur, an adhibeatur clausula etc. Porro *sensum* privilegii indicat initium privilegii, vel subjectum materiae, vel privilegium simile; sin, recurrendum ad superiorem, aut iudicandum juxta leges et principia interpretationis. Denique singulorum *exempla* privilegiorum, uti et principiorum hactenus expositorum quam uberes, tam solidas dilucidationes suppeditat Svarius, in materia legum facile princeps.

AHTICIJLI'S IV.

DE CONSUETUDINE LEGIS HUMANE ADROGATORIA.

§ i.

Quid sit, et qualis esse debeat consuetudo contra legem?

203. *Nuta.* Consuetudo praecipue triplex discernitur, alia *secundum legem*, quae nihil aliud est, quam legis praesistentis executio seu observantia, et consuetudo facti dicitur: alia *prae ius legem*, quae simpliciter consuetudo vocatur, et est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum lex deficit, can. 5. Dist. 1. : alia *contra legem*, quae legem abrogat, vel non recipiendo et non observando, vel actus legi contrarios faciendo, atque ista dicitur desuetudo. Praeterea consuetudo, *generalis* dicitur respectu totius v. g. Ecclesiae, *particularis* respectu Diocescos, *specialissima* respectu alicujus v. g. Monasterii, *generalissima* ad orbis fere totius provincias porrecta, constituit jus gentium. Deinde alia relate ad materiam vel ecclesiasticam, vel civilem, dicitur vel *canonica*, vel *civilis*, sive a clericis, sive a laicis, sive ab utrisque introducatur. Nos hic potissimum de consuetudine loquimur, quae est *contra legem*.

204. *Dico I.* Consuetudo est *jus non scriptum*, *diuturnis populi moribus introductum*, *cum aliquo legislatoris consensu*. Differt a *lege*, quae ex sola Principis voluntate pendet, atque alio modo promulgatur et introducitur ; a *traditione*, quae nec legem abrogat, nec jus novum constituit, sed jam constitutum promulgat et applicat : ab *usu et moribus populi*, qui potius sunt causa consuetudinis, ideoque materialis seu causalis, et consuetudo facti dicuntur, cum consuetudo formalis, nempe ipsum jus ex moribus populi resultans, sit et dicatur consuetudo juris : a *stilo curiae*, qui habet vim legis circa ea duntaxat, quae judicia concernunt, consuetudo autem non ita respicit materiam certam : a *praescriptione*, quia haec personas tantum privatas, aut saltem communitatem non qua talem attinet, occupatur in acquirendis tum corporalibus tum incorporalibus, circa tempus requisitum varias induit formas, diminuit jura et dominia rerum, quin requirat consensum illius, contra quem praescribit, requirit autem bonam fidem et titulum; at consuetudo integram perfectamque communitatem respicit, versatur solum circa incorporalia, non inhiat alieno juri aut dominio, universim requirit decennium, et quamvis saepe cum mala fide inchoetur, Principis tamen consensus vel personalis vel legalis requiritur, qui est pro titulo, et consuetudinem formalem ac completam legitima. De hac consuetudine, cuius quotidianus passim usus est, explicatius hic disserendum ; dicitur autem

Jus tum scriptum : *jus*, quia inveterata consuetudo pro lege custoditur, L. 32. ff. de LL. et consuetudo juris inducit jus contrarium, vel prohibendo quod antea licitum, vel permittendo quod antea illicitum erat : *non scriptum*, quia licet postmodum scriptis consignetur, tamen lex scripta non dicitur, eo quod non tam a voluntate legislatoris promulgata, quam ab usu

cl moi ibih pipuli e.xoi lum sil; putet in duobus libris l cudorum, qui Loipnri Juris scripto inserti non censentur jus scriptum, sed consuetudinarium, quia a moribus populorum suam ducunt originem.

Populi moribus, h. e. actibus frequentatis majoris saltem partis de comunitate *perfecta*, cui nempe lex imponi possit, et quæ, nisi in Principem suam potestatem transtulisset, lene legem ipsa posset; colligitur ex l. 35. ff. de LL., l. 3*2. e. de LL., cl l. 19. ff. ad municip.; hi vero actus debent esse *positivi*, quod palet ex ipsa notione consuetudinis, el quidem cum animo inducendi consuetudinem, el abrogandi legem, quia actus non operantur ultra intentionem agentium, quin tamen expressa sil intentio, et a singulis elicienda; atque hinc actus incræ facultatis, aut qui solum ex devotione, quamvis diutissime, fiunt, non inducunt consuetudinem in vim legis: *voluntarii*, sicut lex requirit actum voluntarium Principis; proin non ex errore aut ignorantia esse debent, cum juxta leges nihil tam sit contrarium consensui, quam vis, metus, et ignorantia: *publici* et *notorii*, saltem notorietate facti, quia actus clam gesti non habent rationem promulgationis, qualis ad legem eliam non scriptam requiritur: *frequentati*, quia mores populi frequentiam dicunt; tot ergo actus esse debent, quot judicio judicis vel prudentis viri sufficiunt, ut consensum populi continuatum satis expriment.

Diuturnis, scilicet per tempus plurium annorum non interruptum, quia ubi jus præscribit tempus, hoc semper censetur continuum, etloquens de consuetudine, eam vocat longævam, inveteratam, vetustissimam. Cum vero leges tempus illud longum ad consuetudinem requisitum non definiant, et decennium in jure sil tempus longum, hoc ordinarie sufficit pro qualibet consuetudine, etiam præscriptiva legis ecclesiasticæ.

Cum aliquo legislatoris consensu: nam sicut populus non potest ferre, ita nec abrogare legem, si Princeps resistat; non tamen requiritur consensus formalisant personalis, quo is mores populi expresse approbet, sed sufficit vel tacitus, quo Princeps, cum facile potest, non contradicit, vel juridicus aut generalis in jure expressus, quo omni consuetudini legitimæ, quamvis a Principe ignoratæ, Princeps vim tribuit inducendi vel abrogandi legem. Inde duplex dignoscitur via iutroducendæ consuetudinis, *via præscriptionis*, dum nempe mores populi debito modo ac tempore continuantur ignorante legislatore, cujus proin legalis tantum consensus habetur, et *via conniventice*, si legislator hos populi mores scit et dissimulat, et sic consensus ejusdem tacitus habetur.

Si ais: Ad præscribendum contra absentem requiruntur 20, contra Ecclesiam Romanam 100, et contra quamvis aliam 40 anni; ergo nec ad consuetudinem decennium ordinarie sufficit.

R. Ad 1. Proscriptio tollit jus ac dominium alterius, non item consuetude. Quin legislator ipse suum dederit consensum per illas leges, quibus consuetudinem quamlibet legitimam approbavit, eique vim tribuit. Ad hæc tempus 20 annorum in jure expressum est in favorem absentis a rebus suis, nullibi vero jura exprimunt, quod requirantur plures, quam 10 anni ad consuetudinem, quamvis legislator sit absens, modo actus sint continui el-non interrupti; censentur autem interrupti, si mijor pars communitatis vel unico

actu contrarium ageret, vel superior puniret transgressores legis, quorum actus tendunt ad legem abrogandam,

.h/2e/3. Licet contra Ecclesiam Romanam, aliasve Ecclesias præscribi non possit intra decennium, possunt tamen leges ecclesiasticæ contraria consuetudine intra 10 annos abrogari, cum hoc non sil contra Ecclesiam, tum quia lit cum consensu Ecclesiæ, el Pontifex legem potest restituere, ut primum visa fuerit utilisant necessaria, lum quia lex ecclesiastica non censetur jus aliquod aut res immobilis.

205. *Dico II.* Consuetudo debet esse *rationabilis*, saltem negative.

Prob. Consuetudo est loco legis, et habet vim legis; ergo sicut omnis lex, ita et consuetudo rationabilis esse debet, saltem negative, h. e. non debet repugnare legi naturali aut divinæ, nec decenliæ et æquitati, ut si absque justa causa absentibus Canonicis darentur quotidianæ distributiones; neque rectæ rationi, bonis moribus ac religioni: non debet inducere nimiam licentiam aut occasionem peccandi, nec enervare disciplinam ecclesiasticam, ut si permetteret, interdictum aliasve censuras impune violari, nec subvertere libertatem ecclesiasticam, permittendo e. g. personas ecclesiasticas tanquam reos trahi ad forum sculare: non debet esse periculosa reipublicæ, tendens ad ejus perturbationem, bonorum dissipationem, judiciorum perversionem; nec damnosa Ecclesiis, permittens laicis, prohibitu disponere de rebus ecclesiasticis, conferri beneficia ecclesiastica sine auctoritate Prælati Eccles. : denique non debet esse reprobata tanquam corruptela a jure positivo humano, quiaquamdiu ædem circumstantia? manent, talis consuetudo manet irrationabilis, utpote vel directe vel indirecte repugnans juri naturali, aut decenliæ et æquitati.

Hæc si absint, consuetudo est de se honesta, vel saltem non inhonesta, et quamvis non habeatur specialis ratio, imo repugnet legi positiva?, censetur tamen rationabilis et conducens ad bonum publicum, videlicet ex ratione positiva generali, quia stante tali consuetudine subditi reguntur suavius, tolluntur laquei conscientiarum, frequentes legum transgressionem, el perturbationes reipublicæ ex iis ortæ.

Si ais 1. Consuetudo est contra legem, et introducitur per actus peccaminosos; ergo nequit esse rationabilis.

R. 1. Sicut lex posterior abrogans priorem potest esse rationabilis, ita et consuetudo legem formaliter abrogans, id quod aperte supponitur C. fin. h. L, quo dicitur, quod consuetudo non praejudicet juri positivo, nisi fuerit *rationabilis et legitime sit præscripta*; supponit ergo Gueg. IX., consuetudinem etiam juri positivo contrariam posse rationabilem esse.

R. 2. *D.* 1. Consuetudo facti seu causalis est contra legem, et introducitur per actus peccaminosos C. Consuetudo juris, seu formalis Y. Hæc enim jam completa non est contra legem, quæ amplius non existit, sicut lex posterior abrogans priorem non est proprie contra legem, utpote jam abrogatam. Equidem plures DI), existimant, consuetudinem non tam a primis transgressoribus introduci, quam ab eorum posteris sibi persuadentibus, antecessores suos licite egisse; verum tametsi concedatur, primos transgressores peccasse, tamen formalis consuetudo ad tales actus consequens, quæ sola vim legis oblinet, potius ex voluntate Principis legem abrogantis et

consuetudinem approbantis enascitur, quam ex actibus peccaminosis, ita ut actus contra legem passim facti duntaxat ansam dederint Principi, legem propter ejus inutilitatem ad bonum publicum, ad posteriores ejusdem transgressiones evitandas, revocandi, et moribus populi ad bonum publicum hie et nunc magis conducentibus assentiendi : fere sicut legislatores mutatis circumstantiis ob majus bonum communitalis priores leges abrogant per leges posteriores. Esto, malos ex in occasionem capere posse ad leges violandas; id vero non ita nocivum esse videtur bono publico, quam perseverantia legis, cujus observantia propter continuatos diu actus contrarios sperari moraliter non potest.

S/ais 2. Consuetudo contra legem est praescriptiva legis; ergo requirit bonam fidem, sicut omnis praescriptio : sed ubi interveniunt actus peccaminosi et formales transgressiones legis, non datur bona fides; ergo.

R. D. .1. Est praescriptiva, h. e. consuetudo, ut legem abroget, debet esse legitime praescripta quoad tempus C. quoad bonam fidem .V. Bona fides nec requiritur ad consuetudinem *inchoandam*, quia h;oe inchoari non potest, nisi lege adhuc vigente, adeoque per transgressiones legis; saepe tamen contingit, eas non esse *formaliter* peccaminosas, dum nempe bona fide existimant subditi, propter legis difficultatem aliasve circumstantias se lege non teneri ; id quod de antecessoribus legem non observantibus praesumi saepe potest; si tamen reipsa peccent, non tam ex his eorum actibus peccaminosis, quam ex consensu Principis suam consuetudo vim obtinet : neque ad *continuandam*, quia ob frequentes et continuatas legis transgressiones jura videntur consentire in consuetudinem legis abrogatoriam, ne subditi pluribus peccatis illaqueentur, sicut legislator ex ejusmodi transgressionibus saepe occasionem sumit, expresse vel tacite consentiendi in abrogationem legis. Potuit autem malae etiam fidei consuetudo permitti, quia legem ea non abrogat, nisi accedente aliquo consensu legislatoris; non item praescriptio, quae invito domino transfert dominium rei, quod si cum mala etiam fide transferri posset, fortiorum violentiae et latronum calliditati bona aliena exponerentur. **¶**

Si ais 3. Juxta L. *Consuetudinis*. 2. C. *quae sit long. Consuet*, nequit consuetudo v incere legem ; ergo nec abrogare : sic enim dicitur: *Consuetudinis ususque longævi non vilis auctoritas est, verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem vincat aut legem*.

R. I). .1. El lex citata loquitur de consuetudine necessariis requisitis destituta, uti eam DL», communiter interpretantur C. de consuetudine rationali, omnique ex parte legitima .V. Lex citata explicatur per C. fin. h. L, *licet etiam longævæ Consuetudinis non sit vilis auctoritas, non est tamen usque adeo valitura, ut vel juri positivo debeat prajudicium generare, nisi fuerit rationalis, et legitime sit praescripta* : sed consuetudo, de qualiic sermo, est *rationalis*, quia omnibus necessariis requisitis ac praeprimis consensu Principis instructa, et post decennium *legitime praescripta* est; ergo. Aliud est de legibus naturalibus ac divinis, ad quas per frequentes carum violationes pariter abrogandas nemo prudens suam intentionem dirigit: versari autem illas circa intrinsece bona vel mala, atque alioris esse ordinis, facile omnes intelligunt ; ac demum quis praesumat. suis legum

aeternarum praevaricationibus tandem supremi legislatoris consensum accedere ?

Advertendum denique, quod *in dubio*, situe consuetudo rationalis aut bono communi expediens, censeretur rationalis debeat, si legi non sit contraria, cum delicta non praesumantur, ac proinde posterius in consuetudine a majoribus introducta pergere possunt : si sit contra legem, *in dubio* standum est pro lege, quia lex certa est in possessione, cui praevalere non debet honestas dubia consuetudinis; excipe *immemorabilem*, quia tempus immemorabile sicut de justitia tituli, ita etiam de rationalitate consuetudinis praesumptionem parit.

§ π.

Quinam sint effectus consuetudinis ?

206. *Nola*. Consuetudo *secundum legem* non inducit jus novum, sed legem latam firmat, et dubiam declarat ac interpretatur. Consuetudo *præter legem* inducit obligationem et jus novum, docente S. Aug. ep. 36., *mos populi Dei, et instituta Majorum pro lege sunt tenenda; et sicut praevaricatores legum divinarum, ita contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt*. Consuetudo *contra legem* abrogat legem, et non tam facit jus novum obligans, quam permittens, quia dum facit licitum, quod alias illicitum erat, nullam ejus faciendi necessitatem imponit. Posset vero etiam consuetudo non tantum abrogare legem, sed et novam constituere, ut si communitas aliqua inciperet abrogare legem, 7 testes requirentem ad testamentum, peractus contrarios, v. g. tantum adhibendo 4 testes, simul autem vellet irritum esse testamentum, si pauciores, quam 4 testes adhiberentur. Hæc fere singula satis aperta sunt.

Quæritur autem hic 1°. Quandonam mores populi seu actus frequentati censendi sint inducere consuetudinem obligatoriam? 2°. Utrum possit consuetudo abrogare legem etiam irritantem, item legem cum clausula, *non obstante. quavis consuetudine?* 3°. Anet qualis interpretatio sit effectus consuetudinis ?

207. *Dico I*. Consuetudo obligat in conscientia, si in re gravi et difficili introducatur, si sit valde utilis reipublicæ, si probi piaculo, sibi ducant contra eam agere, etsi contra eam agentes castigentur.

Ratio : Quia ex hisce circumstantiis recte conjicitur, quod actus populi frequentati non sint *supererogatorii* ac *inerte facultatis*, sed censendi sint inducere consuetudinem obligatoriam, maxime cum populus in re difficili non soleat operari conformiter absque obligatione. Si vero absint ejusmodi circumstantiae, *in dubio* praesumendum potius est contrarium, et lex seu obligatio probari debet. Attamen non requiritur, ut consuetudo sit approbata in judicio contradictorio, aut introducta per actum judiciale, sed sufficit *notorietas facti* per actus extra-judiciales: quamvis enim actus judiciales sufficiant ad inducendam ac probandam consuetudinem, tamen necessarii non sunt, quia sine illis potest ea esse rationalis, legitime praescripta, et de ea per duos v. g. testes de visu salis constare.

Consuetudo autem habens vim legis potest obligare, sicut lex scripta, vel

subpœnà, vèl sub culpa, vel sub utroque, cum quoad hoc a lege scripta non differat ; imo potest per consuetudinem, ad instar legis scriptie, abrogari obligatio ad culpam, manente obligatione ad poenam saltem improprie (lictam, et vicissim.

208. *Dico II.* Consuetudo potest abrogare leges etiam irritantes, quin et leges cum clausula, non *obstante* etc.

Ratio primi: quia etiam lex scripta potest abrogare leges, quæ dant formam actui, aut ad agendum inhabilitant.

Ratio secundi : quia mulari possunt circumstantia» ita, ut consuetudo contraria legi cum tali clausula incipiat esse rationabilis; sicut ergo pro tali casu legislator suam ipse legem abrogare rationabiliter potest, ita et consuetudo. Quandonam vero circumstantiæ ita sint mutatæ, ut consuetudo videatur esse rationabilis, arbitrio iudicis, vel prudentum aestimationi relinquendum: quæ si non mutantur, nequit illa esse rationabilis, cum lex reprobans consuetudinem contrariam pergat esse rationabilis, deficiatque consensus legislatoris in consuetudinem reprobata, cujus efficaciam impedit: sicut lex omnino prohibens proscriptionem alicujus rei, impedit ejus proscriptionem, licet adsit titulus et bona fides. Hæc vel maxime etiam tenent de consuetudine *immemorial!*, quæ fere æquiparatur privilegio, et clausula legis prohibente vel irritante consuetudinem contrariam vix comprehenditur.

Si *ais* 1. Si leges etiam *irritantes* abrogare potest consuetudo ; ergo per illam introduci poterunt impedimenta matrimonii dirimentia, et introducta rursus abrogari, quod tamen c. o. de *Consang. et Affin.* vocatur corruptela. Item si consuetudo *immemorialis* est instar privilegii ; ergo qui eam allegat, e. g. laicus, poterit acquirere jus decimandi, eligendi, confirmandi in ordine ad beneficia ecclesiastica, poterit per illam obtineri v. g. immunitas ab observatione interdicti, potestas simul habendi plures canonicalus etc. : hoc dici nequit ; ergo.

It. *Ad* 1. Cap. cil. intelligendum est de consuetudine necdum legitime præscripta.

Adi. .V. *seq.* Consuetudo immemorialis non in omnibus æquiparatur privilegio, cum laicus predicta jura ecclesiastica obtinere valeat per privilegium, non item per consuetudinem aut proscriptionem, nisi privilegio Pontificio, quod vel reipsa datum sit, vel datum esso præsumatur, ad ea laicus habilitetur; hoc ergo secluso laicus sicut est incapax ea jura possidendi, ita et acquirendi. Procrea excipitur casus, quo consuetudo a lege reprobatur tanquam abusus et corruptela : tunc enim manentibus iisdem circumstantiis eteausis reprobandi, nec immemorial! tempore fieri potest rationabilis, v. g. consuetudo non servandi interdictum ecclesiasticum, plures simul probendas obtinendi etc.

Si *ais* 2. Consuetudo *immemorialis* fundat præsumptionem privilegii; ergo quod in privilegio, etiam vi talis consuetudinis acquiri et possideri potest.

R. *D.* .1. Et hæc prosumptio est juris et de jure, nullam admittens probationem in contrarium .V. Non est juris, sed potius facti, ita ut, si vitium tituli vel defectus privilegii a parte adversa satis probetur, prosumptio cedere velitati debeat (. Tempus immémoriale fundare puteat præsumptionem pri-

villegii, proscrillin concurrente simul constanti fama de concesso privilegio Pontificio, ita ut possessio juris continuari possit, donec probetur privilegium non esse obtentum. Procrea consuetudo, quæ non est immemorialis, profari debet, sicut proscriptio, eo quod facta non præsumantur, idque vel per litteras publicas, instrumenta vel acta judicialia, aut famam publicam, aut duos minimum testes de visu. Dixi *duos testes*, quia licet uni auctori gravi, cui nemo contradicit, adhiberi fidos pro foro interno possit, tamen pro foro externo unus testis, quamvis excellens, non probat *concludenter*, sed lanium *prasumplive*; neque extra casum consuetudinis valde antiquæ admittitur juramentum stipplelorium, quia, cum consuetudo pluribus nota esse debeat, testimonium foret suspectum. Dixi *lestes de visu*, qui deponant se vidisse, in illo loco sic observari continuo per decennium, scientibus et prosentibus multis. *Immemorialis* probatur, si duo saltem testentur, se vidisse et a majoribus audivisse observatum, quin viderint vel audiverint contrarium.

209. *Dico III.* Consuetudo necdum proscripta facit interpretationem legis doctrinalem, legitime proscripta *usualem*, quæ sit omnino authentica, habens vim legis.

Ratio : quia consuetudo c. 8. de Consuet, *optima legum interpret*, secundumquam regulandi contractus, judicia interna et externa etc. Vide num. 204.

210. *Observe.* Consuetudo cessat et abrogatur 1°. Per *consuetudinem contrariam*, scilicet universalis per universalem, et particularis per particularem; universali etiam derogatur per particularem, in quantum hæc illi contraria est; per non usum autem consuetudo jam completa non abrogatur, si ejus exercendæ ulterius occasio nulla fuit : 2°. Per *legem novam* clare ac directe *contrariam*, itidem universalis per universalem, etsi lex consuetudinis mentionem non faciat, neque addat clausulam derogatoriam ; ut vero particularis consuetudo tollatur per legem universalem, hæc illius meminisse debet, aut saltem addere clausulam derogatoriam generalem cujusque consuetudinis Contrariæ, id quod probabiliter etiam tenet de lege particulari supremi Principis, Papæ aut Imperatoris lata pro loco speciali, in quo viget consuetudo specialis, præsertim immemorialis illius loci : quippe consuetudo universalis, non item particulares omnium locorum consuetudines censentur esse cognitæ legislatori supremo et universali, propter locorum sibi subditorum multitudinem, et molem negotiorum. Aliud est de Principe inferiore, cujus non ita amplum est imperium : hic, quia præsumitur nosse particulares locorum consuetudines, hoc ipso, quod legem fert iis directe contrariam, easdem abrogat.

Cavendum autem, ne Princeps legem ferat adversus consuetudinem, quæ vere utilis est, cum ea lex, ulpote bono communi contraria, vera lex non esset; imo si minus etiam utilis est consuetudo, toleranda potius, quam tollenda videtur S. Augustino, qui cp. 54. *sola*, inquit, *mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat*, censens propterea, ceremonias quasdam Religioni Christianæ minus consentaneas ferendas esse potius, quam tollendas cum offensione populorum. Igitur meminisse *in abrogandis consuetudinibus* Superior debet, nulla licere quæ non expediunt, tollendum esse abusum usu retento, zizania quidem colligenda, sed caule admodum, ne simul ut triticum eradicetur.

ARTICULUS V.

DE ABROGATIONE LEGIS HUMANE PER VOLUNTATEM SI PEIUS.

211. -Vota. *Abrogatio* est antiquatio legis secundum se totam ; utrum lev sic abrogari possit, videtur esse dubium ex eo, quod , si lex est justa, utilis et honesta, iniquum sit eam tollere : si injusta ac nociva reipublicæ, per se ipsam cessat, quin opus sit abrogatione. Verum communis et certa est sententia, quod valide ac licite possit abrogari lex, cujus tametsi utilis utilior revocatio esse potest, vel quia passim violatur, vel ne nimis multiplicentur leges, vel quia subditos gravat, quamvis non injuste etc. Sane justum etiam omitti vel mutari potest propter magis justum, sicut minus utile propter utilius; neque levitatis aut inconstantie idcirco arguendus est legislator, cum Deus etiam ob temporum hominumque mutationem legem suam voluerit abrogare. Quæritur hic, quis de jure valeat abrogare leges humanas, et quid ratione fieri debeat.

212. *Dico 1.* Generales pro abrogatione legis hæ sunt regulæ :

Ie. Lex justa de causa potest abrogari a legislatore, ejus successore et superiore. *Datio* : lex pendet a voluntate legislatoris, cujus successor parem, superior etiam ampliorem potestatem habet; ergo. Dictum *justa de causa*, quia sicut condere legem, et dispensare in lege, ita multo magis tollere legem, ut licite fiat, justam causam requiri!; quamvis valide quivis legislator etiam sine causa legem tollat.

2?. Inferior nequit abrogare legem superioris. *Ratio* patet ex dictis de dispensatione : quippe potestas superior non pendet ab inferiori, neque voluntas inferioris mutare potest voluntatem superioris. Hinc Episcopi et communitates ecclesiasticæ nequeunt condere leges contra jus canonicum, aut decreta suorum superiorum : multo minus Principes seculars quidquam proprie valent statuere contra canones, eos abrogando: quin et de rigore juris, ac secluso speciali privilegio, Respublicæ inferiores et Civitates subiectæ. alieni Principi, hujus legem abrogare non possunt.

3*. Statutum inferioris a superiore confirmatum confirmatione essentiali nequit ordinarie abrogari ab inferiore, potest confirmatum confirmatione simplici et accidentali.

Ratio primi: confirmatio essentialis hic intelligitur ea, vi cujus statutum inferioris evadit lex superioris; ergo inferior illam abrogare non potest, c. 22. de *Præbend.* in G., et l. i. §. *Sed neque.* G. de V. J. enucl. ; hoc tamen non presumitur, nisi expresse declaretur : quare in praxi verba confirmationis sollicite considerata sunt.

Ratio secundi : confirmatio accidentalis, præsupposita jam vi obligandi, precise pondus addit et honorem, principaliter data in favorem statuentium; habet ergo se instar privilegii, cui potest renunciari : nisi fors clausula a superiore addita, ut, «*quidquam contra fieret, non valeret*, qua ipsis statuentibus tollitur potestas contra statutum sic confirmatum agendi, c. 25. de *Præbend.* Dictum *ordinarie*, quia si statutum a superiore confirmatum sit contra jus commune, inferior potest eo relicto regredi ad jus commune,

cum regressus ille censeatur favorabilis, et voluntatem superioris Interpretativam supponat.

Si ais: 1°. Lex ecclesiastica reprobavit legem civilem, quamvis insuo ordine supremam, c. g. de secundis nuptiis puniendis, de homicidio in certis casibus impune permissio, item circa contractum matrimonii, dispositionem ad pias causas etc. 2°. Ex leg. *Omnes populi*, if. de J. ut J. possunt inferiores populi condere statuta, quamvis legi superioris contraria; ergo hanc abrogare. 3°. Principes seculares possunt abrogare leges civiles juris communis; ergo et Episcopi decreta juris canonici, sicut dispensare in lege Pontificia valent; proinde lex superioris non a solo superiore mutari et aboleri potest.

IL *Ad* 1. Lex civilis, licet in suo ordine suprema, tamen quoad bonum animæ subordinate! ecclesiasticæ, tum quando lex civilis in propria materia est contra bonos mores, aut animæ periculum infert, uti illa de secundis nuptiis, et de homicidio; tum quando versatur circa materiam, quæ de se videtur esse temporalis, ad spiritualem vero ordinem evecta est, uti contractus matrimonii etc.

Ad 2. Citata lex *Omnes populi*, solum dicit, populos habere potestatem condendi leges proprias, et suis moribus accommodatas, quod intelligi potest de legibus ultra jus commune, non contra illud; sicut nulla dicuntur a Jctis introducta jure gentium contra jus naturæ, v. g. servitutes et privata dominia, non quod sint juri naturæ contraria, sed quod non sint jure naturæ determinata; possunt ergo inferiores improprie contra jus commune superioris aliquid statuere, h. e. reservare casus, quos illud non reservat, addere censuras, quas illud non præscribit, sicque non abrogare, sed novis potius statutis ac poenis juvare et urgere legem superioris.

Ad 3. Nullus inferior de se potestatem habet abrogandi legem superioris, quia hoc ipso non esset inferior: si Principes seculares hinc inde derogant juri communi, ex potestate sibi concessa id faciunt; talis vero potestas circa jus canonicum aperte denegatur, c. 9. de M. et O. Potestatem dispensandi in lege Pontificia, quam habent Episcopi, a superiore habent, siquidem ob casuum frequentiam magis sit necessaria potestas dispensandi, quam abrogandi; et abrogatio quidem plane tollit legem, quam dispensatio pro uno alterove duntaxat casu relaxat. Quid, ubi lex communis alicui provinciae minus videtur accommodata, præstandum, vide num. 131.

213. *Dico II.* Speciales regnæ pro abrogatione legis sunt:

1°. Abrogatio legis facta per legem novam, promulgari debet: si autem revocatio non fiat per legem, sufficit aliqua ejus manifestatio. *Ratio primi:* quia omnis lex, ut actu obliget, solemnem promulgationem essentialiter requirit. *Ratio secundi:* quia tametsi solemnis promulgatio non sit necessaria, cum deficiente voluntate superioris jam lex deliciat, tamen si talis abrogatio nullo modo est publica, subditi adhuc manent lege obstricti vi conscientiae erroneae, cum nescirent, oppositum legis esse licitum.

2°. Lex posterior generalis non abrogat legem priorem specialem, nisi hujus mentionem faciat: lex autem posterior specialis tantum derogat legi priori generali. *Ratio primi* desumitur ex c. 1. de *Consuet.* in G., et c. 29. de *Elect.*

ibidem. *Ratio secundi* est, quia tametsi speciale nequeat esse adæquate contrarium generali, tamen generi per speciem derogatur.

3°. Lex generalis posterior abrogat priorem generalem, quamvis illa careal clausula derogatoria ; palet ex dictis de consuetudine, quia leges generales legislator scire praesumitur : lex item specialis prior, saltem si contenta sit in juro communi, neque firmata juramento de ea nunquam revocanda, abrogatur per specialem posteriorem, quia sic voluntas superioris posterior prævalel priori, ulpole quam injure communi contentam cognoscit, cognilamque rejicit: si autem juramento firmaverat legem priorem, fortior est pnesumptio excludens delictum ; tamen juramentum non ita videtur stringere successores legislatoris, quam ipsum legislatorem, qui legem illo firman.

ARTICULIS VI.

DE CESSATIONE LEGIS HLMAN.E EX DEFECTU FINIS.

214. *Nota.* Certum, quod lex cesset ab intrinseco, si vel cesset tempus, ultra quod legislator non voluit obligare, vel materia legis facta sit inutilis aut inhonesta. An et quando lex cesset cessante fine, aliquantum difficilior est quæslio. Finis legis alius est *intrinsecus*, scilicet derivatus ab ipsa materia vel ex se honesta, e. g. orationis aut jejunii, vel ut medium assumpta ad virtutem, uti est pretium a lege taxatum, quod ita per legem fit medium justitiæ, ul ejus violatio non tantum sit inobedientia, sed et injustitia; alius vero *extrinsecus*, ob quascumque alias rationes intentus. Finis cessare potest vol adæquate et in communi, vel inadæquate et in aliquo particulari; item vel *negative* tantum, quando in tota materia legis non amplius invenitur ratio, obquam lex posita fuit, quin tamen inutilis aut nociva sil, vel confront quando lex est inutilis et nociva : de contraria cessatione legis non quæritur, cum res plana sit, sed tantum de negativa.

215. *Dico.* Lex ipso facto cessat, si ejus finis cessat *adæquate, generaliter et constanter.*

Ratio primi: quia cessante tota ratione, propter quam fuit lata, lex cessat esse utilis, cessatque voluntas superioris de obligatione legis, quæ jam non amplius bono communi utilis est. Si vero finis partes habet, parte finis una deficiente, nonnisi pars legis respondens fini partiali cessat, cum utile per inutile non debeat vitiari, c. 37. de R. i. in 6.; hinc si lex indiceret preces pro oblinenda pace, hac obtenta cessat lex : si preces indiceret pro pace et pluvia obtinenda, pace quidem obtenta, non item pluvia, necdum cessat lev, quia iu primo finis totalis, in secundo finis tantum partialis cessat.

Ratio secundi: lex omnis fertur generaliter, h. c. non pro uno alterove privato, sed pro communitate ; ergo nec cessat, nisi generaliter ejus finis cesset; hinc tametsi privatus quis ita sit dispositus, ul ex lectione librorum haereticorum ei perversio non immineat, neque matrimonium ejus clandestinum comitetur fraus, aliaque sequantur incommoda, propterea non cessat lex et hoc et illud prohibens, quia manet periculum fraudis ac perversionis generale, quæ ratio legis est.

Ratio tertii : quia si linis legis non cessat, nisi ad tempus, lex etiam solum cessat ltd tempus, cl line legis reviviscente, ipsa quoque reviviscit.

Dictum *ipso facto:* nam licet constitutio legis requirat promulgationem, ut voluntas Principis innotescat, non tamen cessatio legis: cum hæc non tam a voluntate Principis proveniat, quarn cx defectu legis intrinseco et essentiali, qui per evidentiam facti satis, uti supponitur, communitati manifestatur.

Si *ais:* Lex v. g. jejunii, quæ fertur propter macerationem carnis, adhuc obligat, quamvis communitas hoc medio ad illum fiucm non indigeat, habens alia inedia carnem macerandi; ergo potest finis legis simpliciter et absolute cessare, quin cesset obligatio legis.

R. *I).* C. Quin cesset obligatio legis præcipientis actum de se indifferenter .V. præcipientis actum vel cx sua materia, vel cx assumptione sui pro medio ad virtutem bonum ac honestum C. Etsi fingatur, cessare jejunium ceu macerationem carnis, non cessat tamen ut actus tempranliæ, quem ceu finem intrinsecum immediate ac primario lex jejunii intendit. Universim ergo lex præcipiens actum de se bonum et honestum, cessante etiam toto ejus tine exlrinseco, nunquam cessat, eo quod maneat finis intrinsecus immediate ac primario intentus ; imo respectu talis legis nunquam finis extrinsecus esse potest finis adæquatus. Atque per hoc etiam lex a præcepto distinguitur, cum lex objectum de se indifferens constituat in materia virtutis, v. g. taxatum rerum pretium in materia justitiæ, non ita præceptum qualecumque superioris; hinc Religiosus violans jejunium singulari præcepto impositum peccat quidem contra obedientiam, non vero contra temperantiam. Si autem materia de se indifferens est, uti gestare vel non gestare arma, exportare e loco has vel illas merces, cessante generaliter et adæquate fine talis legis exlrinseco, cessat ipsa etiam lex tota, quia, cum materia de se indifferens, adeoque per se solani honeste non amabilis, nunquam per se et propter se præcipi possit, cessatio finis negativa hic transit in contrariam.

CONSPECTUS TOMI TERTII
PARS PRIOR.

TRACTATUS DE BEATITUDINE.

CAPUT I. — DE NATURA BEATITUDINIS.

	Pag.
Artic. I. — In quo consistat Beatitudo Hominis?.....	1
— II. — Unde, et qualis sit tum Visio, tum Amor Beatificus.....	3

CAPUT II. — DE AFFECTIONIBUS BEATITUDINIS.

Artic. I. — De Affectionibus Beatitudinis quoad statum.	
§ i. — An statui Beatifico essentialis sit Perpetuitas.....	5
Quæstio I. An ad Beatitudinem requiratur securitas de Perpetuitate?	8
Quæstio II. Unde statui Beatorum obveniat Impeccabilitas. . .	9
Artic. II. — De Affectionibus Beatitudinis quoad subjectum.	
§ i. — An homines Beati habituri sint corpora?.....	10
§ n. — An omnes fruuntur Beatitudine æquali?.....	15
Artic. III. — De Affectionibus Beatitudinis quoad perfectiones.	
§ i. — An et quibus scientiis, præter visionem, illustretur intellectus Beatorum?.....	17
§ n. — Quibus virtutibus et prærogativis, præter charitatem, ornetur voluntas Beatorum?.....	19
Artic. IV. — De Affectionibus Beatitudinis quoad tempus.	
§ i. — An Beatitudinem antecedit Regnum Chiliastarum?.....	21
§ n. — An Justorum animæ ante Resurrectionem universalem admittantur ad visionem Dei?.....	24
Quæstio. An Joannes XXII. tenuerit, animas hominum ante iudicium extremum non videre intuitive Deum?.....	31
§ III. — An Justorum animæ nondum plene purgatæ in Purgatorii poenis detineantur?.....	33
§ iv. — An Justorum animæ in Purgatorio decidentæ Fidelium suffragiis juvari possint?.....	41
Quæstio. An Justorum animæ purgantur vero igne? - - - -	43

TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS.

CAPUT I. — DE VOLUNTARIETATE ACTUUM HUMANORUM.

Artic. I. — Quid et Quotuplex sit Voluntarium?.....	
— II. — An Vis, Metus, Passio tollant Voluntarietatem?.....	49
— III. — An Ignorantia tollat Voluntarietatem?.....	
§ i. — Quid et Quotuplex sit Ignorantia?.....	
§ n. — Quæ sit doctrina SS. Hieronymi et Augustini de Ignorantia?..	53
§ III. — An Ignorantia Vincibilis excuset a peccato?.....	54
§ iv. — An Ignorantia Invincibilis excuset a peccato?.....	56

COWF.CTVS TUMI TERTII,	
CAPIT II. — DE LIBERTATE ACTUUM HUMANORUM.	
Ar t ic. I.	— Qua»immuyitas requiratur ct surficial ail Lilærtatem Arbitrii? 6<
— II.	— Qua»indifferentia requiratur et sufficiat ad Libertatem Arbitrii? f,9
— 111.	— Qui sint Errores præcipui eirca Libertatem Arbitrii?.....72
— IV.	— Quæsil vera doctrina S. Augustini de Libertate Arbitrii ?. . . 70
— V.	— Quid senserit D. Thomas de Libertate Arbitrii?
§ 1.	— Præcognita de Prædeleriuinatione..... 84
§ π.	— Meus S. Thomæ circa Libertatem Arbitrii.....87
Ar t ic. VI.	— An homo iiii statu naturæ lapsæ gaudeat Libertate Arbitrii ?. . 90
CAPIT III. — DE MORALITATE ACTI UM HUMANORUM.	
Ar t ic. I.	— Unde desumenda Moralitas actuum humanorum ?.....
— 11.	— An omnes actus humani necessario referri debeant ad Finem Honestum?..... 100
— iiii.	— An sit obligatio omnes actus humanos dirigendi ad Deum, ceu Finem Ultimum?..... l05
IV.	— Quæ sit Regula prima actuum humanorum ?..... 112
— V.	— Quæ sit Regula proxima actuum humanorum ?
Ji.	— Præcognita de Conscientia gncratim..... D?
§ H.	— Dictamen Conscientiæ Ultimum..... t20
CAPUT IV. — DE CONSCIENTIA.	
Ar t ic. 1.	— De Conscientia Erronea,Dubia, Scrupulosa.
§ i.	— De Conscientia Erronea.. 127
§ H.	— De Conscientia Dubia..... I30
§111.	— De Conscientia Scrupulosa..... I33
Ar t ic. 11.	— De Conscientia Rigidiore, Tutiore, Probabiliore, Probabili ct Laxa gncratim..... *55
Ar t ic. HI.	— De Tutorismo.
§ 1.	— Præcognita.....H0
§ ii.	— Discutitur Tutorismus Rigidus..... h2
§ in.	— Pensantur fundamenta Tutorismi Mitigati..... 113
§ IV.	— An in dubio legis semper sit eligendum Tutius?.....151
	Qu eues. An liceat, sequi sententiam certo et practice probabi- lem, minus lutam ? 157
Ar t ic. IV.	— De Probabiliorismo.
§ i,	— An in concursu æqualiter probabilium sequi liceat opinionem minus tutam?..... 151
§ U.	— An in concursu opinionum inæqualiter probabilium liceat sequi minus tutam, ct simul minus probabilem ?.....165
§ m.	— Momenta sententiæ probabilis ct probabilioris ex S. Scriptura. 167
§iv.	— Momenta sententia- probabilis et probabilioris ex SS. Patribus.. 171
§ L	— Momenta sententiæ probabilis et probabilioris ex Ratione Theo- logica.....177
Ar t ic. V.	— Dc Probabilismo. . w
§ 1.	— Præcognita de opinione Probabili.....184
§ ii.	— An duæ partes contradictoria; possint simul probabiles apparere intellectui, isque prudenter assentiri probabili in concursu probabilis vel probabilioris?.....187
§ ni.	— Quæ sint obligationes ct fundamenta præcipua Probabilistarum? 188

PARS PRIOR.	
III	
§ IV. —	Utrum Probabillmiis unquam fuerit ab Ecclesia reprobatus? . Pag. 192
Qu i. r es I. I'bi et	Quibusnam usus Probabilismi non sit licitus? 201
Qi Æiies IL	An usus Probabilismi diam se extendat ad opinionem minus probabilem alienam?.....//>

TRACTATUS DE LEGIBUS.

CAPI T 1. — DE LEGE, ÆTERNA, NATURALI.	
ARTIC.	— Quiddilas, Proprieties, Divisio Legis..... 201
II.	— De Lege ÆIerna..... 207
III.	— Le Lege Naturali..... 210
IV.	— De Principio Intrinseco et Ultimo Legis naturalis. . . 216
	— De Immutabilitate Legis Naturalis..... 222
	— De Præceptis Legis Naturalis..... 230
	— De Modo operandi a Lege Naturali præscripto. . . . 232
Quær es.	Quid sit Lex sive Jus Gentium ?..... 238

CAPUT II. — DE LEGE POSITIVA DIVINA.	
Artic. I.	— De Lege Mosaica a Deo lata..... 238
— II.	— Dc Lege Mosaica per Christum abrogata..... 245
— III	— De Lege Mosaica post Christum tandem illicita..... 265
— IV	— De Legalibus ab Apostolis aliquamdiu post Christi mortem exer- citis.....
	— De Ccpha a Paulo circa usum Legalium reprehenso..... 258
VI	— De Lege Evangelica a Christo pro omnibus instituta..... 265
VIL	— De Lege Evangelica post sufficientem sui promulgationem uni- versos obligante.....271.....
VIII.	— De Lego Evangelica Indispensabili, ac perpetuo duratura. . .

CAPUT III. — DE LEGE POSITIVA HUMANA.	
‘Ar t ic. I.	— De Potestate Legislativa Humana gncratim..... 280
— II.	— De Potestate Legislativa Civili..... 286
— III	— De Potestate Legislativa Ecclesiastica..... 289
— IV	— De Potestate Ecclesiastica Pontifici et Episcopis propria. . . . 295
	— De Potestate Ecclesiastica Pontifici ct Episcopis ex jure divino propria....302.....
— VI.	— De Potestate Ecclesiastica a Civili et Politica omnino discreta. . 308
§ i.	— Objectiones ex Lege Naturali, Mosaica et Evangelica. . . . 310
§ ii.	— Objectiones ex Historia Ecclesiastica et Profana..... 314
Ar t ic. VII.	— De Epistolis Decretalibus Veterum Pontificum ante Siricium. . 320

CAPUT IV. — DE PROMULGATIONE, ACCEPTATIONE, OBJECTO, SUBJECTO ET EFFECTO LEGIS HUMANÆ.	
Ar t ic. I.	— De Promulgatione Legis Humanæ.
	— Promulgatio Legum gncratim.325
§11.	— Momenta sententiæ Affirmantis, necessariam esse solemnem Legum Ecclesiasticarum promulgationem in singulis dioecesibus. 327

COXSPECTI'S TOMI TERTII PARS PRIOR.	
§ui.	— Momenta sententiæ Negantis, necessariam esse solemnem Legum Ecclesiasticarum promulgationem in singulis diœcesibus. . . . 329
Anne. II.	— De Acceptatione Legis Humanæ..... 335
— III.	— De Objecto seu Materia Legis Humanæ.
	— An Legislator Humanus possit præcipere actus mere internos? 339
§ ii	— Momenta sententiæ Negantis, Ecclesiam posse directe præcipere actus mere internos.....
§111.	— Momenta sententiæ Affirmantis, Ecclesiam posse directe præei- pere actus mere internos.....343
Ar t ic. IV.	— De Subjecto Legis Humanæ.
	An Fideles et Justi a Legibus Humanis exempti sint ? . . . 346
§ H	Au et quomodo Peregrini Legibus Humanis obligentur? . . . 348
§111	Utrum Clerici Legibus Civilibus obligentur?. 353
Ar t ic. V	De Effectu sen Obligatione Legis Humanæ.
§i.	— Quæ et Quanta sit obligatio Legis Humanæ ? 359
§ ii.	— Quomodo obligent Lex Pœnalis, et Lex fundata in Praesum- ptione ?..... 363
	§ ui. — Quam obligationem inducant Leges Irritantes ?....367.....

CAPUT V. — DE MUTATIONE LEGIS HUMANÆ.	
Ar t ic. I.	— De Interpretatione Legis Humanæ..... 374
— II.	— De Dispensatione Legis Humanæ..... 377
— HI	— De Privilegiis seu Exemptionibus a Lege Humana. . . . 381
— IV	— De Consuetudine Legis Humanæ abrogatoria.
	— Quid sit, et qualis esse debeat Consuetudo contra Legem ? 385
§n	— Quinam sint Effectus Consuetudinis ?..... 389
Ar t ic. V	— De Abrogatione Legis per voluntatem Superioris. 392
AI.	— De Cessatione Legis ex defectu Finis 394

KH. PATBUM SOCIETATIS JESI

THEOLOGI

DOGMATICA

POLEMICA. SCHOLASTICA ET MOR

PRÆLECTIONIBUS PUBLICIS

IN ALMA UNIVERSITATE WJRCEBIURGENSI

ACCOMMODATA.

EDITIO ALTERA

OPERA ET STUDIO PATRUM EJUSBEM SOCIETATIS

TOMUS TERTIUS.

DE JURE ET JUSTITIA.

DE VIRTUTE RELIGIONIS.

LtftETIÆ PARISIORI M

SUMPTIBUS JULIEN, LANIER ET SOGIOHI M.

4. VIA DICTA DE DUCI.

185.3.

HIACTATIIS

DE JUKE ET JUSTITIA

AUCTORE R. P. THOMA HOLZCLAU S. J.

SS. THEOLOGIAE DOCTORE EJUSDEMQUE

IN ALMA UNIVERSITATE WIRCEBURGENSI

PROFESSORE PUBLICO ET ORDINARIO.

APPENDIX

DE VIRTUTE RELIGIONIS

EX OPERE DE JUSTITIA ET JURE

R. P. ueo v a r d i l e s s u

INSTITUTIONES

THEOLOGICÆ

DE

JURE ET JUSTITIA.

1. Apposite omnino post Tractatum de Gratia et Merito, præeunte DoctorcAngelico, Theologi ad considerandas virtutes procedunt. Et vero cum omne meritum in virtutum actibus consistat, tamque actus meritorii, quam virtutes supernaturales radidentur in gratia sanctificante, utque ita loquar, nascentur in gratiæ sinu, ejus nutriantur lacte, et animentur spiritu, ita ordinata methodus exposcit. Ut vero aliunde constat, in Theologicas et Morales dividuntur. Sed prioribus utpole nativa sua præcellentia, vehit jure, potioribus jam absolutis, Morales subsequuntur ordine, intorque cas quatuor, quas S. Prosper L. 3. de vitæ contemplat, c. 18. *spiritualis Paradisi fluenta quatuor Sapientiæ fonte derivata*; S. Ambrosius L. 3. de Virginib. *quatuor rotas divini currus, quibus triumphalis gloria Domini animam ingreditur*; reliqui vero Patres passim, cumque his Theologi uno verbo *Cardinales* vocarunt, suntque *Prudentia, Justitia, Temperantia, Fortitudo*, ad quas cæteræ tanquam partes potestativæ pertinent.

2. Dicuntur etiam *Cardinales*, propterea quod principaliter ac specificè exprimant singule unam ex perfectionibus iis. quæ omni virtuti inesse debet. Primo enim virtus omnis esse *prudens* debet, et a prudentia dirigi, unde hæc cæterarum virtutum cardo est et fundamentum. Secundo *justa* esse debet, hoc est tribuere, quod alteri debetur; hanc perfectionem maxime justitia specialis et commutativa inter homines exprimit. Tertio *fortis* sit, oportet, difficultatibus non cedens : hæc perfectio in fortitudine relucet ,

quatenus versatur circa honestatem quævis ardua superandi. Quarto demum esse debet *temperans* , modum a ratione pñscriptum non excedens: tempñ-
peranlin hoc singulariter praslal, quatenus circa voluptates moderandas versatur. Ex his vero Theologia Scholastica unam *justitiam*, c@teris Phi-
losophia) ac Theologia) Morali relictis, pertractandam suscipit; sic tamen *
ut, secus ac Jurisprudencia, quæ juxta !.. I. Tit. J. Instil, de Just, et Jurea Justitia ordinem ducit, primo circa ejus objectum versatur, quod ejus cogni-
tio utilis magis ac necessaria, maximeque forum Theologicum, regulandos inores, ac decidendas pro cunscienliæ foro quæslioncs, quoi hinc cl fre-
quentes et implexa. oriuntur. attineat.

DISSERTATIO PRIMA

ET IUXBIMLIS.

■>i: i:t diit mo a e «il iii*».

3. Analogum *juris* nomen est, ueuque Innnimirn diverso sensu accipitur ;
i. quidem pro loco, in quo judicia exercentur, et administratur justitia ,
quo sensu dicimus, vocari *in jus*, cornparere *in jure*. II. Pro sententia
judicis, atque ita is dicitur præesse *juri dicendo*. III. Pro ipsa Jurispru-
dencia, sive scientia legum ac canonum ; in qua acceptione eos, qui legum
ac canonum adepti notitiam , *Juris Consultos* appellamus; ac ita sumptum
jus delinitur ab Ul piano : *Ars iequi et boni, L. I. ff. de J. et J.*; ab Impera-
tore vero : *Divinarum atque humanarum rerum notitia, justi atque injusti
scientia.* §. 1. *Dist. h. t.* IV. Ac magis proprie pro regula *justi*, sive lege
ipsa ac canone; hocque sensu veniunt hi loquendi modi : ex *dispositione*,
fictione, *subtilitate juris*. Item hac acceptione jus opponitur facto; unde
ortum ducunt hi alii loquendi modi : *Quæstio juris* , *Quæstio facti* : *Igno-
rantia juris*, *Ignorantia facti*. Ac demum isto sensu §. *fin. Inst. de J. et J.*
jus in Naturale, Gentium et Civile distinguitur, quæ tamen juris divisio
potius juris magis specilice sumpti, quam in genere, aut perfecta est.
V, Et strictius pro facultate et titulo agendi aliquid, vel omittendi ; vel exi-
gendi ab allero, qui vi facultatis nostræ ac tituli ad id obligatur nobis, ut
hoc, illudve. dei agat, aut omittat. Hoc in sensu dicimur, uti jure nostro;
lædere jus alienum ; succedere in jus alterius , transferre jus nostrum in
alienum , etc. Jus istud, quatenus facultas, sive potestas est exigendi ali-
quid ab altero , vel hunc obligandi ad actionem , vel actionis omissionem ,
activum dicitur; actio autem ipsa, vel ejusdem omissio ab altero præ-
standa, ulpote juris activi terminus , jus *passivum* appellatur, ac vulgari
nomine a Theologis *debitum*, item *justum*; cstque ipsum justitia», ut virtus
specialis est, objectum, ut cx hujus notione evincitur; cum enim post
Ul pia num *Prine. Inslit. h. t. ac L. 10. ff. eod.* definiatur passim : *Constans
ac perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi*, hoc est, juxta juris Inter-
pretes , habitus inclinans ad suum cuique tribuendum, liquet, a justitia,
quæ virtus specialis est, intendi, ut reddamus alteri, quod ejus est, hoc
est, quod illi *debetur*; proin hoc *debitum esse* illius objectum.

4. Atque hoc illud jus est, quod maxime Theologi considerant. Al quo-
niam jus, pro debito sumptum , sive *passivum* , sine altero, scilicet *activo*,
penitus intelligi haud possit, cum correlativa sint, nihilque sil debitum
alteri, sine jure exigendi in allero; quin præcise tantum debeas, quantum

habet juris alter a te exigendi, poscit ipsa rerum aflinilus, inio necessitas, iit de jure non tam passivo , quam activo disseramus. Porro cum el jus activum a lege pendeat (quidquid enim quis juris habet agendi aliquid, vel omittendi, aut exigendi ab allero, vel a lege natura, vel positiva produit), notitia quoque juris, ut *regula justī* est, pernecessaria intelligitur. Ne tamen in alienam messem falcem mittamus, præsuppositis, quæ Tract, de Legib. conlinentur.de jure in hac acceptione., solum generalia præmitlerc visum est, tum quod ab his in foro Theologico penitus prascindi non possit; tum quod inde afferri lumen oporteat iis, quæ hoc Tractatu hic illic agitantur.

CAPUT I.

DE JURE, UT EST REGULA JUSTI, GENERATIM.

Jus, ut est regula justī, sive sumptum pro lege ct canone, dividitur in *Saturate* et *Positivum* ; Positivum vero in *Divinum* ct *Humanum*, Humanum rursus in jus *Gentium*, *Civile*, ct *Canonicum* sive Ecclesiasticum subdividitur. De jure naturali el divino in Tract, de Legib., item de jure gentium , quantum Theologo salis, disputatum est. Solæ proin duæ posteriores juris species, quæ magis subservire præseuti instituto possunt, hic perlustrandæ remanent.

ARTICULUS 1.

PRÆCOGNITA GENERALIA DE JURE CIVILI.

5. *Dico I.* Jus Civile in genere, est jus positivum humanum auctoritate Principis, vel Magistratus secularis, potestatem legislativam habentis, conditum ad politicam Reipublicæ civilis gubernationem, pacem, felicitatem-que temporalem. Servat data definitio omnis bonæ definitionis leges, ut examinanti patebit. Nulla tamen in definitione mentio (it populi, quod hodie populus ferre leges non soleat, secus acolim, quo respici videtur 1. *Inst. de I. .V. G. et C.* ubi jus civile illud dicitur, quod quisque populus, vel civitas sibi proprium fecit, ct constituit.

Porro ex definitione data juris civilis differentia ab omni alio elucet. Et quidem illa a jure naturali ac positivo divino se ipsam manifestat; neutrum enim humanum est, hoc est, auctoritate sola humana conditum; neutrum eliam hujus dispositioni subest; ulturnque immutabile est, omitto differentias alias per sc notas. Sed et a *jure gentium* triplici ex capite discernitur : 1º. enim hoc communitatum ac populorum plurium felicitatem respicit; jus civile illius solum Reipublicæ populique bonum . pro quo fer-

fur. 2º. Jus civile legibus plerumque verbo scriplove explicite latis inducitur; alterum plerumque moribus tantum el usu. 3º. Prius in voluntate legislatoris humani proximo fundatur, nec nisi remote in illo juris naturalis principio. *Legislatori juste imperanti parendum est* ; posterius vero, jus gentium, proxime in illo juris naturalis principio , *fides data servanda est*, fundatur ; unde tametsi omne jus positivum nitatur etiam aequitate naturali, hoc est, saltem convenientia, jus tamen gentium arctiorem propinquitatem habet cum jure natura, quam civile, rainusque subjectum mutationi est.

Dixi vero in conclusione *jus civile in genere* ; passim enim , ex recepto usu, ac per antonomasiam per jus civile jus *romanum* intelligitur, quod proinde vulgato nomine, ut nunc patebit, *commune* dici solet.

G. *Dico II.* Jus civile *primo* in commune et particulare, seu statutarium, *secundo* in scriptum et non scriptum , dividitur.

Commune est Romanum apud nos, vel rectius *Romano-Germanicum*. *Particulare* est vel *provinciale*, quod unius tantum provinciæ subditos ligat ; inde jus Austriacum, Saxonicum, Franconicuī, etc. : vel *municipale*, quod civitatis Imperialis subditos attinet. *Scriptum* apud nos ipsum jus commune est : *non scriptum*, sive *consuetudinarium* aut consuetudo, est jus tacitis utentium moribus introductum, ut sunt *mores Feudales*, etsi per accidens scripti sint. *Text. et DD. in §. 3. el 9. Inst. h. t. L. jus Civile ff. de just, et jur.*

Jus scriptum, sive commune sex constat partibus, Lege, Plebiscito, Senatus consulto, Magistratuum edictis, Responsis prudentum, Constitutionibus, seu Principum placitis, pro triplici ratione status, Democratic!, Aristocratic!, Monarchici, quo successive utebatur Romanus populus. *Lex* hic pressius et specialius sumitur pro una duntaxat particula vel specie juris scripti, nempe ea, quam populus Romanus ipse, interrogante Magistratu Senatorio, vel Consule constituebat; cum enim initio populus Romanus tantus non esset, ut facile convocari posset, eique cum Senatu adhucdnm bene conveniret, ex utriusque consensu jus est factum , quod in specie dicitur lex, quatenus ea pars juris scripti opponitur aliis; non vero quod partes reliquæ vel leges non essent, vel vi legum non gauderent. *Plebiscitum*, quod *plebs* (quo nomine Cives Romani veniunt, Patritiiset Senatoribus exclusis) interrogante tribuno plebis condidit; ortis enim plebem interet Senatum discordiis, ac secessionē plebis facta in montem Aventinum , proprium sibi Magistratum constituit, quo velut Tribuno interrogante , jus fecit, ac Plebiscita compellavit. Aucto vero subin populo, ut convocari amplius comode non posset, juris condendi potestas a populo translata in Senatum fuit, qui, excluso dcin populo jus statuit, quod inde dictum *Senatus consultum* , velut Senatusconsultum Velleianum , Macedonianum. *Edicta Magistratuum* ipsum illud jus sunt, quod *preetorium* dicitur, quod videlicet Prmtores , quorum potestas lanium annua erat, induxerunt, cum pronnn- ciarcent sententias, adjuvandi, vel supplendi, vel corrigendi juris civilis gratia; etiam hoc jus honorarium dicitur ad honorem Pratorum , tametsi ad jus honorarium in specie quoque referatur §. 7. *Inst, de J. .V. G. el C.* ^Edilitium pdietum. *Responsa prudentum* sentonfirc el opiniones sunt eorum, quibus

olim a Cæsare, vel etiam Populo, aut Magistratu concessum, ut de jure responderent, qui idcirco *Jurisconsulti* appellati, quorum responsis Pandect® abundant. At hodie, qua» petuntur jurisconsultorum responsa jure non faciunt. etsi probabilitatem. *Placita vel Constitutiones Principum* jus illud sunt, quod Princeps translato lege regia a populo in eum imperio in statu monarchico constituit, sive, rescribendo Libellis supplicum, eiusmodi Rescriptis ut plurimum constat Codex, sive per Decretum decernendo in rausa controversa; sive per Edictum motu proprio aliquid statuendo. Hactenus recensita» juris scripti species potissimum sic dictum *Corpus juris Civilis* refilciunt, de quo nunc.

7. *Dico III.* Corpus juris civilis est usitatus ille Librorum fasciculus, quo jura civilia et politica, horumque cognitio continetur.

Constat o. partibus. *Prima* Institutionum Libros IV. complectitur; *secunda* L. Pandectarum, seu Digestorum Libros; *tertia* XII. Libros Codicis; *quarta* Authenticum, seu Novellas CLXVL vel λ III., ac *quinta* demum Libros duos seu consuetudines Feudales.

Si dicas : Etiam in eodem Corpore ILL Novell® extant Imperatoris Leonis.

R. Sed hæc extra usum sunt, vixque allegantur, ut proinde vim juris non habeant, nec adnumerentur reliquis partibus

Corpus hoc juris, si Libros Feudales exceperis, passim *jus Justinianum* a JrsiiMAXo Imperatore dicitur, non quod contentas eo leges primus tulisset ipse, sed quod immensa illa veterum scripta ac jura, de quibus paulo ante dictum, confusa ac dispersa eam in consonantiam atque ordinem coegerit, stiaque opera Τικισομ λ μ, Τηεορπιν et Dorothei, suaque auctoritate munierit. At, quid circa partes singulas observandum, paucis notare opeia pretium erit.

8. *Institutiones*, sive, quo etiam proprio alias nomine appellantur, *Instituta*, inter cæteras Corporis juris partes, ordine positionis prima sunt; sive, quod et primæ fuerint ordine publicationis, sive quod eas primo, tauquam prima legum cunabula, elementaque legalis scienti® a juris Tyrone addisci oporteat. El vero epitome quædam lotius juris sunt; *omne* enim *jus*, ait Imperator Jj. *ult. Inst. de J. N. 6. et C. vel ad Personas perlinet, rei ad Res, vel ad Actiones*, quippe *Personis* jus de *Rebus* per *Actiones* redditur; sed de his singulis agunt Instituta. Dixi : *ordine publicationis*; ordine enim *compositionis* Digesta priora veniunt; his enim opera Triboniani, Theophili ac Dorothei absolutis. iisdem mandavit Imperator, ut velut elementa Jurisprudentia) ex Digestis exciperent, ac Instituta componerent, ut liquet << §. 3. Proipm. *Inst.* lude est. quod Instituta hic illic ad Pandectas adhuc edendas provocent. Absolutis vero Institutis, hæc continuo publicata fuere, ac quidem mense Novembr. XI. Calend. Decembr. anni 533. Digesta autem mense Decembr. 3. Calend. Januar. Inde Instituta Digestis priora el posteriora sunt diverso sensu.

Nou tamen ob illum priorilalis aut posterioritalis ordinem Instituta Digestis, aut hæc illis derogant, cum utrisque auctoritatem contulerit Imperator; quin, ut dubium hoc praecideret, statuerit, ut etsi Instituta prius

publicata essent, nou nisi tamen ex eodem die, scilicet 3. *Calend. Januar.* et Instituta el Digesta suam sortirentur auctoritatem L. 2. §. *pen. C. de Vet. Jur. conc.* Id tamen inflciabitur nemo, Institutiones haud raro ex Digestis interpretationem recipere, indeque suppleri, nude desumptæ sunt. Exemplo est §. 25. *Inst. de Rer. Dic.* ubi, quod de spicis excussis dicitur, intelligendu in est juxta L. 7. §. 7. ff. *de Acquir. Iter. Doni*, ex qua §. 25. *cit.* depromptus est. Similia alia in Tractatus decursu observabimus. Verum et istud exploratum est, quatenus ex Constitutionibus illis novissimis, controversias juris veleris decidentibus, insertum quid fuerit Institutis, eatenus ex parle derogari Digestorum juri, hoc est, dubietatem illam a Triboniano relalam in IV. tolli deciendo. *Constit. Tanta circa nos.* §. II. *in fine de confirm. Digest.*

9. *Digesta*, alio nomine, hausto ex fonte græco, *Pandectæ*, quod omnia voluti contineant, olim in VU. paries Imperator distinxerat L. 2. §. *omnia C. de Vet. Jur. enucl.*; at postea a jurisconsultis tempore Bulgam cIAzonis in III. partes cœperunt dividi, quarum prima *Digestum vetus* ab initio ad Tit. III. *Solutio Matrimonio*, Lib. XXIV. se extendit. Inde pars altera, *Digestum infortiatum* dicta, Libros omnino XIV. complectens, ad Tit. L Lib. XXIX. de N. O. N. excurrit. Hinc vero pars tertia, *Digestum novum*, incipit, continens residuos Titulos et Libros. De nominum illorum, Digesti veteris, Infortiali, Novi origine ac causa, lis etiamnum inter Jurisconsultos pendet; at quidquid causæ redditur, divinatio potius et conjectura est.

10. *Codex*, Juslinianus modernus scilicet, *repetitæ prælectionis* est; hoc est, post primum Juslinianum, rursus emendatus, ad exemplum Legis XII. Tabularum, Libros XII. divisos itidem in Titulos, complectitur. Tria hæc in Codice notanda veniunt : primum, quod si ex tribus Libris ejusdem ultimis allegetur lex aliqua, etiam addatur numerus Libri, velut : *C. de Jure Fisci L. I. Lib. A'*. aut : *L. omnes profugi. 8. C. de Agriculis Lib. XI.* Alterum, quod Irnerius quasdam clausulas ex Novellis detractas inseruerit Titulis Codicis, quæ *Authenticas*, tauquam ex authentico Novellarum jure decerpto», dicuntur, atque eatenus solum vim juris oblinent, quatenus consonant cum suo fonte, seu Novella, ex qua desumptæ sunt. Tertium Jtiuod, cum publicatis jam Institutis et Pandectis, adhuc superessent controversi® variae, parti in jam ante inter Jurisconsultos agitalæ, sed nondum decisas, partim emergentes de novo, Imperator earum decisiones inseruerit Codici novo, quarum *quingenta* recensentur, *Constit. Cordi nobis est, de Einend. Cod.* quasque ordine exhibet de Cmnngensperg *Proæm. Inst. Lib. I. Q. 9.* atque praeter has insuper Constitutiones novas addiderit a 50. Decisionibus distinctas.

11. An vero 50. Decisiones illæ Pandectarum juri derogent? inter Jurisconsultos controverlitur. Negant CL Struven *Exercit. l. Th. 09.*, Ludwell *Disp. speciali de Decisionib.* Moventur 1°. quia Decisiones jam fuerant publicata» antequam Pandectæ componerentur; jus autem prius posteriori derogare non potest : 2°. quod probabile non sit, Justinianum leges mani-

festē contrarias intulisse in Corpus juris : 3°. quod Decisiones oæ latro sint eum in Unem, ul Institutiones el Digesta tanto melius concinnarentur.

Sed tenenda est *affirmativa* el communis Jurisconsultorum sententia; 1°. Quia ita sentire cogit mens Imperatoris et intentio, quō omnibus aliis quasilis rationibus pravalere debet. 2°. Quia rationes contrario» parlim laborant veritate suppositi. parlim hislori®. Quantum enim primum attinet, Imperator has decisiones edidit, ut per illas jus antiquum corrigeret, *ConstiL Cordi nobis, cit.* §. I. Jus vero antiquum illud ipsum est, quod antea dispersum, vagum et confusum jusserat Imperator in Digesta referri; ergo et his per Decisiones illas, uti et Constitutiones novas derogatum fuit. *Neque referi*, quod Imperator jus vetus jusserit in Digesta referri, ut illud jam turn pro eo tempore serviret, ideoque Triboniano potestatem dederit, veterum Jurisconsultorum responsa mutandi; nam, non obstante optima voluntate Principis, Tribonianique industria, etsi hoc sæpissime, non tamen in omnibus LL. factum. Exemplum hujusce evidens est in L. 26. §. 13. *in fin. ff. de Condiect, indeb.* qua dicitur eum, qui res duas alternative habet, si utramque solverit, in potestate creditoris esse retinendi quam vellet. Eaque est Uliiani sententia, a qua tamen Jurisconsulti alii, ut Papinianus dissentiunt: at L. 10. *C. de Condicti, indeb.* contra Ulpianum decidit Imperator, quod is debeat habere electionem, qui utrumque solvit, non creditor. Quos textus, nisi derogationem fatearis, frustra conciliare lentabis. Sed et illud inde simul liquet, Tribonianum non mutasse jus illud votus in Digesta relatuin juxta 50. Decisiones, cum L. 10. *cit.* edita fuerit anno 330. quo Digesta nondum composita, quin tamen Tribonianus decisionem illam in Digesta referret. Unde

/id Ia⁴⁴. R. Hoc 1°. imprimis de omnibus asseri non potest. 2°. Decisiones 50. non simpliciter. sed tantum secundum quid Digestis priores dici possunt; jus enim Digestorum jam ante existebat, licet adhuc diffusum, sine ordine; ergo huic per Decisiones derogari potuit. Quatenus vero jus illud vetus in Digesta relatum et publicatum. sic quidem priores dici Decisiones poterunt; sed hoc adversarios quid juvat, cum jus Digestorum, ul modo vidimus, juxta Decisiones reformatum non sil. τ

Jd 2um. .V. *Cons.* Aliud est *contrarias* ponere leges in eodem Corpore, aliud sibi *derogantes*. Prius probabile non est, voluisse Imperatorem. Alterum citra incommodum fieri potest, ut edocere quemlibet potest vel ipsa Digestorum compositio, imo ipsiusmet Codicis; ita enim per L. *I. C. de naturalib. liber*, derogatum est textui L. 6. *Cod. eod.* Idem factum experta est L. *in offerendis*. 37. *C. de Appellat*, abrogata per L. *fin. §. in bis C. de temporal. Appellat*. Aequē enim hoc injustum dici, aut Legislatori verti vitio potest, si curet, ut ex verbis legis derogantis appareat sensus correcte legis; cum eo subinde movere rationes possint, initio non pravis®. Unde non tenet argumentatio: Leges subinde sibi invicem derogant; ergo sunt contrariai; tum ob rationes datas; tum quod eatenus desinat esse lex. quatenus illi per aliam derogatur.

.Id 3TM», *N.* Simpliciter, cum ex dictis Digesta juxta Decisiones «50. nec composita, nec reformatā sint.

12. Demum *Narellie* Justinianci juris para postrema sunt non positione solum, sed el editione, publicato enim jam Codice repetite Pralccclionis, cum adhuc controversi® quædam vel nondum decisæ, vel æquiori judicio decidenda) occurrerent. Imperator insequentibus annis Novellas, subintellige Constitutiones, edidit, successive tamen el velut sparsim, ul proinde, si in Novellis occurrant contraria, semper posterior abroget priorem, neque de conciliatione el harmonia textuum laborandum sil. Quod vero jus Digestorum el Codicis attinet, indubium est, hoc per Novellas subin correctum esse, tametsi idem alias non raro confirmet, el explicent. Unde fit, quod in dubio non debeat correctio prasuini, nisi vel ex pralalione Novell®, vel verbis ipsis illa reluceat.

13. Totius vero Corporis juris civilis ultimam partem *Libri Feudales* constituunt, sive, ut dicuntur alias, *Consuetudines Feudales*, quas, ul vult receptior el verior opinio, Geuiardus Niger, et Oertls de Orto, Mediolanenses Consules, qui sub Eriderico I. circa an. 1150. floruerunt, partim collegerunt ex Constitutionibus Imperatorum Occidentis Conradi II., Henrici» IL, Lotharii III., Eriderici I. etc., parlim ex consuetudinibus Longobardicis. In editione Gothofredi hic modo Librorum numerus est, 1.11. V. tertio scilicet et quarto cum secundo confusis; ac videtur Liber secundus desinere in *Tit. de Nolis Fetidi* 2. *F. 12.*, nam qui sequuntur Tituli incerte auctoritatis sunt. Unde observandum, capitula illa, quæ a 2. *F. 12.* ejus Libri subsequuntur, *extraordinaria* vocari; neque recte, nisi cum ordinariis consonent, vel hæc non satis explicata reddant explicatiora, pro dirimendis ennroversiis adduci.

1L Sed prater partes in Corpore juris civilis comprehensas, ac modo recitatas, insuper ali® extra illud sunt in Imperio, qu® una cum prioribus jus *Romano Germanicum* constituunt, suntque sequentes:

I. /turea *Bulla*, ab appenso sigillo aureo sic nuncupata, conditore Carolio IV. Imperatore prodiit, promulgata Norimberg® *anno* 1350. saltem quoad priora 23. capita; cætera enim Melis publicata sunt. Argumentum ejus si consideres, est Pragmatica Sanctio de electione et coronatione Imperatoris, lum juribus Principum Electorum, atque aliis quibusdam negotiis lata, eum in finem, ul praeciderentur controversi® Electores inter aliosque Imperii proceres quoad convocationem, electionem, ac coronationem Imperatoris, item quoad sedendi, et suffragium ferendi ordinem, aliisque in conventibus publicis non raro oriri solii®.

II. *Recessus Imperii*, dicti etiam Ordinationes, Constitutiones Imperii, germanice *Beichs-Abschied*, sunt leges universales in Comitii Imperii Germanici, ab iis lat® ct promulgat®, qui eas ferendi jure in Imperio gaudent. Circa hos notanda sunt sequentia: 1° Obligant tam Imperatorem, quam rateros Imperii cives, c»s saltem, ad quos pertinent, immediatos el mediatos. 2° Diverso tamen modo; Imperator enim el *Statua* Imperii, h. e. qui sive virile sive curiatum habent in Imperii Comitii suffragium, probabilis per modum pacti, aut contractus ligantur Recessibus; ita enim disertis verbis asseritur in *Declaratione Pacis Profanae in Comitiiis Augusta-Vindelicorum anno* 1500. *in fin. pr.* tum *in Ordin. Begiinenl. H'ormatiæ*

anno 1521. *in fine* ; ah respectu cælerorum, qui praerogativa Status Imperii non gaudent, sed meri subditi sunt, vim legum obtinent ; cum a Superioribus procedant, qui potestate legislativa donati, interiores obligare intendunt. 3° Etiam juxta Recessus Imperii in summis Imperii tribunalibus jus reddendum est. 4° At cum varia extent Recessuum editiones, hic illic interse dissimiles, ac mendose, in controversiis recurri debet ad exemplaria authentica, quorum duo confici solent, atque alterum archivo Imperii sub custodia Moguntini Electoris, utpote Archi-Cancellarii imperii, alterum aulne Imperialis archivo inferri.

III. *Capitulatio Ccesarea*, sive Conventio, qua Imperator electus, ante coronationis solemniam, propositas sibi certas conditiones, continentes normam administrandi Imperii, juratus spondei se servaturum, publicæ salutis conservandæ causa.

IV. *Pax profana*, sive Pragmatica sanctio perpetuo valitura, consensu unanimi Ium Imperatoris, Maximiliani I. tum Ordinum Imperii promulgata in R. I. Wormatiæ anno 1493., ac in sequentibus Recessibus amplius declarata, qua omnis injusta vis arcetur a Statibus et subditis imperii, ul, secus ac antea in Imperio se res haberet, quisque rebus juribusque suis libere ac pacifice uti, tutoque ac pace degere ubique possit.

V. *Pax religiosa*, id est, publica transactio, ex dira temporis necessitate ad majus evitandum malum, inita primo Passavii a Ferdinando I. Rege Romanorum cum Statibus Imperii anno 1532., dein firmata et ampliata Auguslæ Vindelicorum anno 1553., qua certarum sectarum, primo quidem solis Proteslantibus, sic proprie dictis, tum vero etiam Reformatis sive Calvinianis liberum Religionis suæ exercitium indultum.

VI. *Pax IVestphalica*, publica pariter transactio Imperatorem inter ac Status Imperii inter se, tum Regem Galliæ, ac Reginam regnumque Sueciæ inita et conventa, tum de servanda utraque pace religiosa et profana, tina aliis negotiis publicis anno 1618. Dividitur pax hæc in Cæsareo-Suecicam, ac Cæsareo-Gallicam. Prior Osnabrugis, posterior Monasterii Westphalia constituta, unde instrumentum pacis Westphaliæ ex his duobus constat. Osnabrugensi ac Monasteriensi.

VII. His adduntur *Ordinatio judicii Cameræ Imperialis*, edita a Maximi-ijano I. anno 1495., ac renovata a Carolo V. anno 1584. *Ordinatio judicii Aulico-Imperialis*, qualis prodiit anno 1654. Demum *Vernesis*, sive *Ordinatio criminalis Carolina*, sic a conditore suo Carolo V. nuncupata.

Priores sex species maxime jus Germanice publicum constituunt, circa quas nobiles controversias Jurisconsulti movent, al quæ forum nostrum haud attinent. Inde, iis prælermissis, quod de jure Romano, sive communi ad dicendorum facere intelligentiam potest, solum breviter perstringemus.

ct quomodo in Imperio Jus Commune sire Romanum obliqet ?

Juris *Communis* sive *Romani* nomine hic *Justinianeum* venit, ac de eo quæritur, sitne ita in imperio *receptum*, ac quidem auctoritate publica, ut acquisierit indolem juris domestici, secundum quod jus reddi debeat in Iri-

bunalihus, ac decidi queant controversial, quæ frequentes occurrunt, etiam pro foro Theologico? Dixi : *Receptum* : corn enim Germania Justiniano non pareret, huic dare leges non poterat; proinde si Germanos aliosve Inperii subditos obliget, hos non aliter, quam *ex Recepto* obligare potest, nec ex receptione qualicunque, sed tali, quæ est auctoritatis publicæ.

15. *Dico*. Obligat ex Recepto, ac quidem auctoritate publica.

Prob. In Comitiiis Wormaliensibus anno 1495. constituta Pace profana, Camera), Judici et Assessoribus praescribitur juris jurandi formula, qua se obstringant, quod deinceps jus reddere velint, *secundum jus commune Imperii*, Recessus, Statuta ac consuetudines provinciarum. En ! cæteras illierjuslitia administrandæ normas *jus commune* ponitur; igitur vim legis communis habeat, necesse est.

Conf. 1. Ex *Ordinationibus Camerae* subsequentibus, anni 1555., tum aliis, quæidem iisdem verbis repetunt.

Conf. 2. Ex Carolina Nemesi, quæ judices crebro, ut liquet ex Art. 117. 118. 120. 121. ad jus Romanum ablegat.

Conf. 3. Ex *Ordinatione* judicii Imperialis aulici edita in lucem anno 1654. *Tit I. §. Et quoniam*, qua praecipitur ejusdem tribunalis Consiliariis, ut juxta Inperii Constitutiones, ct *jus commune scriptum* sententias pronuncient, utque idcirco, quod in (Ordinationis fine additur, *Corpus juris civilis* et canonici in mensa tribunalis semper propositum oculis remaneat, quo iisdem uti possint.

Conf. i. Ex quotidiana praxi ; de qua textantur Jurisconsulti alicujus nominis plerique, si modo nominis obscuri unum alterumque excipias. Evolvamus enim, liceat dicere cum Brunquello in *Histor. Jur. Part. 3a. Membr. 2. Cap. 11. §. 13.* sententias, observationes, relationes Camerales apud Tillemannum de Benignis, Meischnerum, Ostermannum, Guntherum, Scipionem.... Gailium, Blumium, perillustrem Ludolphum : item deductiones jurium, quibus illustrium controversiarum fundamenta et merita demonstrantur, leges Romanas non tantum ulramque in illis facere paginam, sed etiam ad causarum publicarum decisionem adhiberi, deprehendemus. Sed et Imperatoria in aula, suffragiis Statuum Imperii, etc., non infrequentem esse legum Romanarum usum Acta Imperii apud Mllervm, Londorpium, Fabrum aliosque Collectores testantur. Quibus singulis adde erudita opuscula recenlissima de Cramer.

16. *Dices* 1. Formula illa juris jurandi, de qua in *prob. Conci.*, non exlat in Corpore recessuum ; ergo.

R. C. A. iV. *Cons.* Extare enim deberet; sed ab oscitante compilatore neglecta fuit; praeterquam enim, quod *Ordinatio Cameralis* anni 1555. *Part. Γ. Tit. 57.* eam referat verbo lenus; eamdẽ aperte contestatur *renovata Ordinatio* Spirae anno 1588., ubi ad varias juramentorum formulas, ac praesertim ad eam provocat, quæ Wormatiæ in Comitiiis, Judici et Assessoribus Camerae praescripta, anno 1495. prodiit. Quod vero hæc formula in Corpore recessuum non extol, mirum ne sit, neque enim latere quem potest, quantum ab eruditis desiderata sit hactenus emendatior Recessuum editio.

17. *Dices* 2. Nomine *juris communis*, de quo in *Prob.* intelligi possunt antiquis et domestica» Germanorum leges ; ergo.

R. *V.* 4. Quod falsitatis apertæ ex solis probationibus Concl. conclusur; ac maxime 1°. c\ Ordin. Judic. Aul. *Confirm.* III. Nullum enim jus Germanorum *scriptum* (nisi forte vaga quædam ac dispersa Imperatorum mandata, quæ privatos attinerent, sed nunquam proprie *jus scriptum* constituerunt) exhiberi potest; minime vero *Corpus juris civilis* antea Germanorum proprii. 2°. Ex praxi in *Conf.* III.; quæ enim ibi dicta, unice juri Romano, sive Justiniano conveniunt, ut citationes legum omnes, quæ inde solum petita verbotenus, loquuntur. 3°. Mirum sane et incredibile, si *jus commune scriptum*, idque redactum in *Corpus juris civilis* Germanis proprium fuisset, id adeo periis, ut nec ejus lacinia remaneret, neque ad illud jurisconsultorum ullus appellasset; atqui nihil plane illius assignari potest, nec exhiberi Jurisconsultus, qui ad jus commune scriptum, sub nomine Germanis proprii, appellasset.

Sed Germani, saltem usque ad sec. XIII. receptos potius mores, teste Hoppio *Cap. III. de Statu Jur. Rom. post Justinian*, atque æquilatis præscriptum, quam jus scriptum observabant, et judices habebant, non juris scientia imbutos, sed tum senili prudentia, tum experientia probatos. Sec. XIII. autem ad Germanos jus Canonicum transiit, quo tempore verosimile est, juris Romani usum coepisse apud eosdem invalescere; quod postea magis excultum, præsertim sec. XV. constitutis Academiis, ac tandem pro norma juris dicendi auctoritate publica receptum. juxta dicta in Concl.

18. *Dices* 3. Possumus privata conventione contravenire juri communi; ergo hoc non ita ligat.

Prob. Ant. 1°. Mulier potest renunciare senatusconsulto Velleiano; 2°. Filius familias senatusconsulto Macedoniano. 3°. Testator potest hæredibus et legatariis injungere pœnam privationis, si quid moliantur contra testamentum suum; ergo potest facere, ut leges communes in testamento suo locum non habeant.

R. *D. Ant.* Possumus privata conventione contravenire juri communi, *f(u)a publico N. privato subd.* in iis, quæ de forma et substantia alicujus actus requiruntur. *V.* Quæ *præcise* favorem renuntiantis respiciunt. *C.* Jus publicum immediate, principaliter ipsius reipublicæ statum spectat, in ejusque bonum ac salutem tendit; at evidens est, huic privatos contravenire non posse; cum ipsa ratio dictet, bonum privatum esse communi posthabendum. Jus privatum, bonum singulorum immediate respicit, consistens in jure Contractuum, Tutelarum, Testamentorum, etc. Neque huic contravenire privati possunt, in iis, quæ jus hoc requirit ad formam et substantiam actus; nam, licet jus dicatur privatum, *auctoritate* tamen publicum est. Sed hoc jure etiam subinde quædam in favorem particularium statuuntur; quo casu possunt renunciare juri suo, vel potius favori sibi a jure concesso; nisi vel ad renunciandum a jure declarentur inhabiles, vel renunciare non possint sine præjudicio alterius; hinc dixi: in iis, quæ *præcise* favorem renuntiantis respiciunt. At quod tunc renunciare possint, id ipsum ex jure descendit. *L. 29. C. de Pact. L. Padum [f. pod. L. 41. ff. de Minor.* Hinc patet Resp. ad Probat. ; nam

Ad prob. P®. R. *D.* Potest renunciare senatusconsulto Velleiano quoad *usum*, *d tMCulionem*, h. c. potest non uti hoc senatusconsulto. *C.* Potest renunciare, h. c. facere., ut ipsi leges non habeant hoc beneficium; vel leges hoc concedentes non valeant. *Ar.* Beneficium senatusconsulti Velleiam principaliter in feminarum bonum constitutum est; ad utendum vero hoc beneficio eas nulla le\ absolute adstringit; vel ad renunciandum huic beneficio reddit inhabiles; \el excipii ab iis, quos generatim suo favori renunciare permittit; sed neque hæc renuntiatio cum præjudicio alterius iit; igitur probabilius huic favori renuntiant valide. Sed de hoc plura suo loco.

Wprob. 2°m. *V.* Simpliciter; ut ex proposito dicetur suo loco, ubi et disparem rationem leges utrumque inter senatusconsultum.

Atiprob. 3°n. R. *i).* A. Potest hanc pœnam injungere, ne quid contra testamentum suum *validum* moliantur frivole. *C.* Ne quid moliantur contra illud debitis sollemnialibus destitutum. *N.*

§ H.

Ijue sil auctoritas Juris Communis comparative ad Jus Provinciale, vel - Statuta locorum?

19. *Nota I.* Cum juris communis nomine veniat 1°. jus Romanum, vel Justinianeum simpliciter tale; 2°. jus Romano-Germanicum, duplex hic movetur quæslio; *prima*: an jus commune Romanum, ut ut auctoritate publica receptum, cedere tamen debeat juri provinciali, vel, ut dicitur alias, *Slalutario*, h. e. ut in decidendis controversiis attendi hoc debeat, etsi eo contrarium statuatur juri Romano? *Secunda*: utrum idem dici possit, ac debeat, quoad legem communem Imperii Germanici propriam, velut in Recessibus contentam. Pro quo ultimo

20. *Nota II.* Legem Imperii communem dividi in *fundamentalem*, et *non fundamentalem*, sive *simplicem*. Prior est, quæ, ceu basis et fundamentum Reipublicæ ordinatur immediate ad salutem ipsius Imperii, servandamque compagem. Unde et lex Imperii *publica* apud Jurisconsultos audit; inque hujus censum iidera referunt Auream Bullam, Capitulationes Cæsareas, Transactionem Passaviensem, Pacem Publicam sive Profanam, Pacem Religiosam, Westphalicam, et quæ sunt id genus. Posterior, quæ subditorum salutem atque utilitatem publicam proxime ac principaliter respicit; atque eo perlinet, quæ circa Contractus, Testamenta, Successionem ab intestato, et similia, ordinata sunt. Fundamentalem, seu publicam Imperii legem quod attinet, facile convenit inter omnes, eam a nullo *Statu* posse pro libitu contrario statuto abrogari, ac proinde huic, si quod prælenderetur, nunquam cedere fundamentales leges. Sola igitur disceptatio remanet de non fundamentali (quam etiam, incapace, *simplicem*, *privatam* quis vocet) canine tollere possint Status in provinciis contrario statuto, ut juxta hoc, non illam jus reddendum sit?

21. *Dico I.* Jus Romanum, vel Justinianeum. ut ut receptum, sic tamen non obligat, ut cedere ei debeant leges provinciales. Est communis.

Prob. Ex ordinatione iudicii aulici data a Ekrihnxndo ill. Imperialme *Tit. I. n.* 16. qua diserte præcipitur, ut in iudicando Status Provinciae cujuslibet leges observent, sic quidem, ut *non, nisi his deficientibus, jus Romanum obtineat.* Eadem præcipit ordinatio Cameralis novissima *Part. I. Tit. 13.* Lude el Carolis V. in prologo Constitutionis criminalis profitetur, nulle se provincialibus legibus obesse. Igitur jus Romanorum solummodo sic est receptum, ut tum succedat, cum provinciale defecerit, ac proinde el huic cedere debet, perque hoc abrogari istud potest.

Quantum ad jus Longobardico-feudale, idem est iudicium, hac tamen cum cautela, ut discrimen teneatur Imperii inter et Statuum fetida. Si Status Imperii feudum possideat Imperii; hujus atque Imperatoris legem negligere non potest; quia generaliter vasalhis in domini detrimentum immutare nequii conventionis legem; quod si vero Status ipse in feudum cuneat, eo tum casu poterit recedere a Longobardorum inventis, aliarumque vasallo suo legem dare non prohibetur. Ex dictis per se nascitur hoc

Corollarium. Non solum iudicem in tribunalibus teneri ad ferendam sententiam juxta legem provincia? sed etiam Theologos pro foro conscientia?, etsi jus Romanum contrarium esset legi provinciae; pro hoc enim casu jus Romanum cum receptum non sit, nec obligat, nec esse norma potest pro ullo foro decidendi.

22. *Dico II.* Cedite contra, *per se loquendo*, lex provincialis legi communis imperii. Ita communis, el vera Jurisconsultorum sententia contra Thomassium, *Diss. de Slot. Imper. Potest;* Stryckium, Pfeffisgerum, Hippolitum a Lipide, et ex Protestantibus similes nimios autonomise patronos.

Dixi vero: *per se loquendo*: a regula enim subtrahimus 1°. si quæ Imperii provincia ex conventionione, aut concessionem suæ est permissa autonomiæ; pacta enim infringere, altera parte invita, nefas est; nec revocari facile potest, quod præsertim ex causa et merito est concessum. 2°. Si lex provincialis, quæ fertur, sit duntaxat *præter*, non *contra* jus Imperii commune: cum nihil jam sit, quod eidem obstare possit. 3°. Si juxta leges provinciales, etsi Recessibus contrarias, in supremis Imperii tribunalibus fuerit aliquoties iudicatum; ut enim lex adversam recipit consuetudinem, ita, data hypothese, introducta censetur. P. Si leges provinciales in ipsis approbentur Recessibus, vel declaret Legislator, quod iis derogare nolit. Nunc conclusio

23. *Prob. I.* Potestas legislative, de facto competens Statibus, eis ab Imperatore data fuit; igitur tanta dici nequit, ut summam hujus vincat potestatem: atqui hanc vinceret, si ejus inviti possent legem abrogare statuto contrario; ergo. *Maj.* indubia videtur; constat enim inter omnes, Carolingorum relate, Principes Germania?, qui illorum suberant imperio, condendæ legis facultate caruisse; eam igitur a nemine alio, quam ab Imperatore habere possunt, vel hujus consensu expresso, vel, si proscriptione immemorial! acquisierint, saltem consensu tacito. *Cons.* non minus extra aleam posita est. Quod enim tantam iis potestatem contulerit, quæ summam ipsius Imperatoris elideret, nullo imprimis hujus consensu expresso constat; nec tacitus presumi potest, tum quod credibile nullo modo sit. Imperatorem, dum potestate legislativa douavit Principes, summam suam

ab eorum voluerit pendere arbitrio; tum quod summa tribunalia, statute ejusmodi, seu valida, non «oleant agnoscere;» ed reformationis discrimini subesi sententia, quæ in Provincia juxta hujus legem, contra communem Imperii lata, si appellationis via ud summa tribunalia deferatur, cujus phira prostant exempla. Vide Myxsisger. *Ilcsp.* 36. n. G. atque alios. Sed et *Min. subs.* per se constat.

Nec officit, quod, de quo post pacem Osnabrugensem *Art. 8. §. 1.* non dubium est, Status *superiorilato territoriali* gaudeant, unde profluat legum ferendarum facultas; nam I°. superiorilas illa territorialis subordinate nihilominus est Imperatori et imperio; atque hinc 2°. quotquot superiorilatis illius, etiam post pacem Osnabrugensem descripserunt indolem, aiunt, esse *potestatem summa* (Imperatoris) *inferiorem*; *summa æmulam, proximam*, etc. Vid. Hoax. *Juris publ. Prud. Tit. 59. §. 2.*

21. *Prob. II.* Recessus Imperii Imperatorem el Status obligant per modum contractus, ut dixi supra; ita enim communis fere Recessuum formula sonat, in specie in Recessu *anni 1654.*, tam enim Imperator, quam Ordines Imperii ita conveniunt inter se: infero: Ergo multo minus poterunt Ordines pro lubilu datam fidem frangere, quod facerent, si statuto contrario, quivis in Provincia abrogarent legem, de qua convenerunt.

Neque dicat quis cum Stryckio *in usu mod. Pand. Tit. de Legib.* ac Pfeffisgero *in Not. ad Vitriariam L. 3. Tit. 17.*, quod legum istarum auctoritatem, promissamque fidem Status satis servant, si modo sese mutuo iisdem adstrictos fateantur, licet subditos quisque suos earum vinculo eximat. Nam

1°. Consentiant Status in legem ferendam, ut omnes Imperii *immediatos et mediatos* obliget, consentiant enim in eam, quam fert, ac promulgat Imperator; sed hic obligatos; pro ratione materia? legis, omnes vult; ita enim vulgata omnium pene Recessuum formula sonat: *Statuimus igitur, ordinamus, volumus*, ait Imperator in Recessu cit. anni 1654., *ac mandamus omnibus et singulis.* NB. *Immediatis et mediatis*, etc. 2°. Lex, de qua conventum, non raro est ejusmodi, ut ad eam *observandam* Status ipsi non adstringantur; igitur eorum subditi astringuntur, qui respectu Imperii subditi mediati sunt; atque idcirco Status ipsi, saltem ad legem *conservandam* ligabuntur. Res exemplo pateat. Imperii lex est, quod cuiusvis medietatis a Statuum curiis ad summa Imperii tribunalia provocare liceat. Lex ea Status ipsosnun stringit: per se enim constat, hos non nisi ab Imperii tribunalibus iudicari posse; non igitur obligati sunt ad hanc legem *observandam*: sed au neque ad *conservandam*; vel non impediendum, nequis eorum subditus ejus beneficio legis utatur? Içl ne unus hactenus asserere ausus. Quiu contrarium ipso facto profitentur Principes, quotquot privilegium *de non appellando*, vel impetrarunt ab Imperatore, vel adhuc efflagitant; at si contrario statuto abolere hanc possent legem, quid tam impense conarentur isthocdonari privilegio?

25. *Prob. III.* Etsi Imperatur, antequam communem fei at Imperii legem, Statuum necesse habeat consensum exquirere, suo tamen duntaxat nomine illam edit, promulgat, imperatque observari, aduio ut, licet in legem ali-

quam consonserint Imperii Onlines, horum tamen placitum iuriseiulusquidem consulti, minus alicujus legis habeat robur, usque dum mandatum accesserit Imperatoris; id non diffitetur Stryckii s. cit. in hoc mullo nquitu, quam Hippolitus a Lapide *L. de Hat. Stat. l. 1. cap. i.* qui primus ei unus contrarium asserere ausus, etsi audacissimæ sententia» ne unum et fundamentum suppetere omnia Imperii scrinia. At si ita est; «pio jure poterunt Status abolere legem Cæsare invito, quæ fieri non polecat, nisi eo volente?

Adde, quod contraria sententia, id quod ei exprobat Bûrgraven *de summa Her. L. l. c. 11. §. 2.* imo ipsi sanioris mentis Protestantes, pugnet adversa penitus fronte cum omni Annalium antiquioris, medii, et recentioris ævi fide, eum origine Statuum: subvertat publica Imperii jura, et fundamentales leges: adversetur principiis doctrinæ civilis: tollat harmoniam, et, quam pulcherrimam deprehendimus, Imperatorem inter Ordinesque dependentiam, et coherentiam inter ipsos Status: pertentet tacite sanctum Imperii vinculum, animamque. At scire tamen refert, quibus nitantur fundamentis nostri Monarchomachi.

26. *Dicunt* 1. Negans sententia non indiget probatione, cum fundetur iu libertate et licentia, ait Thomasius §. 40. *Dissert. de Statuum Imp. potest. Legislat.* Item: Imperii haud interest, quo jure quisque Statuum suos regat subditos, inquit Stryckius *de Legib.* §. 5.

2. Vix est in Imperio provincia, quæ non habeat peculiaria statuta et inter se et ab Imperii legibus diversa. Exemplo sit testium numerus ad testamentum pagani requisitus. Vulgata est illa de Notariis ordinatio, Maximilian L in Comitibus Colonicensibus anno 1512. ea septem exigit; at statuta localia modo quinque, modo Iribus contenta sunt; ergo.

3. Jurejurando se debent obstringere et Judex et Assessores Imperialis Cainscræ, quod juxta ejusmodi statuta velint dirimere controversias.

4. Quid potest Imperator toto in Imperio, hoc idem quisque Status in sua provincia; ut iu brocardicon ac regulam abierit: *Quisque Status insuo territorio est Imperator;* ergo potest Status vel recipere leges, quas velit, vel ejicere, quas nolit.

5. Iu Recessu Imperii novissimo §. 105. jubentur Judex et Assessores Camera *oeque* secundum statuta, ac recessus Imperii, et jus commune ferre sententiam; ergo statuta, vel jus provinciale non cedit juri communi Imperii. At lubrica plane, nulliusque roboris hæc momenta sunt. Unde

R. *Ad l. A*.* Utrunque assertum. *Primum:* cum enim, quidquid libertatis habent, vel tum ex concessione Cæsarum, tum J. P. W. habeant juxta prob. Conci.; si quid plus sibi tribuant, quam concessum legatur, vel maxime probatione indiget; saperet enim hoc privilegium, quod probandum est. *Alterum:* quia non quæritur hic, an, et quantum intersit Imperii, quo jure quis Status regat subditos? sed quantum ad regendos juris acceperint? an cum, vel sine subordinatione? constat autem, quidquid superioritatis habent; eos ex concessione, nec nisi cum subordinatione habere ad Imperium et Imperatorem. I triusque vero asserti, ac principii monarchomachici falsitas ex ipsa detegitur modestia atque observantia Principum, admittere leuentium quæstionis ejusmodi, ac, si verum faleri velimus, ancipitis plane ac periculosæ adulationis illecebras.

.l/l 2° Ul. R. C. A. l). *Cons.* Ergo lex Imperii cedit provinciali *vr se*, et régulai iter .V. Aliquando, in circumstantiis supra jam exceptis C.

.h/ 3°. D. Debent jurare, quod juxta ejusmodi statuta velint dirimere controversias, posthabito jure communi sive Romano: item, si non obstat jus aliud Imperii C. Posthabito etiam jure Imperii si quod extet contrarium .V. Tunc enim per se loquendo hoc prævalet.

Ad i^o. R. 1°. Si jactata illa parœmia, ita simpliciter posita, sil vera, quid igitur obstat, quo minus vel Principes respective ad suum territorium usurpent *Imperatoris* titulum, vel illo cos venerentur adversarii? Cur adversariorum hactenus nemo vulgatæ parœmiæ ausus veritatem palam evincere, cum, qui ea de re aliquando quid scribere lentarunt, id, suppresso plerumque aut licto sub nomine fecerint, ul vel hinc quis facile æslimet, quam diffidant ipsi veritati sui brocardici.

R. 2°. Brocardicmn igitur istud, ulco uti liceat, oportere, sano sensu accipias. Nimirum sunt Imperator *imitative* secundum quid, quatenus, stabilita nunc ipsis jurisdictione territoriali, varias hujus species exercent, quæ antea Imperatoribus propriæ; quin demus, eos hoc in genere posse quid plus suo in territorio, quam Cæsarem in Imperio; sic ferunt leges, quin necesse habeant, aliorum consensum exposcere; secus ac Imperator, cui ad ferendam legem tuto pro Imperio opus consensu Ordinum *capit. Leopold, et Joseph. Jrt. 2.* At nondum idcirco suo Status in territorio Imperator est; nam 1°. Status quidem ipsi *immediate*, horum vero subditi *mediale* subduntur Cæsari, hic vero mortalium nemini: ab illis ad hunc, non vice versa, datur appellatio: Statuum immediatus, ac lotius Imperii supremus judex Caesar est; nemo Cæsaris: vide his similia passim apud Fabrum in *Cancell. Stat.* Cetera porro jactati brocardici vitia notat Boecler. in R. J. N. alique apud Swederum *Part. Special. Sect. II. Cap. A', pag. 804.* quibus adnumerandum istud, de quo est præsens controversia. Ratio demonstrativa est

1. Quæcumque asserta fuit Statibus jurisdictio territorialis, non nisi cum subordinatione ad Cæsarem asserta fuit, ut hanc exserere aliter haud possint, quam *salvo juramento, quo quisque Imperatori ct Imperio obstrictus est.* J. P. O. .l/7. l III. §. 2. Atqui solemn! jurejurando, deposito antequam investituram a Cæsare capiant, se huic obstringunt singuli ad præslandam ei fidem, subjectionem, obedienciam, ita enim formula juramenti sonat; ergo contra Cæsaris, ulpote superioris ac domini sui legem nihil possunt.

2. Si Status quilibet est suo Imperator in territorio, h. e. ul exponunl advcisarii, tantum possit suo in territorio, quantum Imperator in Imperio; igitur quavis in provincia duæ concurrunt potestates, a se mutuo independentes: Imperatoris altera, altera Status. Damnet jam, quod sit exempli instar, Imperii lex usuras quincuncibus majores; e contra illas statuatur provincialis. Utra cedat alteri? neutra; quia Legislatorum potestas hinc inde æqualisest. Quænam igitur legum harum, sibi directe adversantium judicatu norma sit, dum altera non cedit alteri? Utraque nimirum, sicque judicium ineluctabile erit; vel in arbitrio positum judicis, quem damnare velit, vel absolvere, quo nihil absurdus.

JdoDm. R. 1°. Si particulam *ceque* in rigore sumas, 1. igitur hoc ipso lex Imperii non cedit legi provinciæ, sed utraque æqualis erit auctoritatis ut. p. 2.

norma iudicii, atque ita adversarios rursus premet difficultas nunquam superabilis. quæ ante indicata. 2. Sic triplex esset norma iudicii, lex provincialis, lex Imperii. jus *commune*, quo Romanum intelligitur, quia textus ait: ut æque juxta *statuta*, ac recessit Imperii, et jus *commune* ante oculos habeant, dum ferent sententiam, sicque crescet allata difficultas. Necesse igitur est alium esse Ordinationis sensum. Quare cum communi juris Interpretum

R. 2°. Sensus esse, quod tria hinc jura sint norma iudicii, Provinciale, Romanum, atque illud Imperii Germanici; hic tamen, ut, dum sibi adversantur, unum cedat alteri. Commune et Romanum vere est norma iudicii, quantum illi per Provinciale, vel aliud Imperii derogatum non est: si derogatum fuerit per alterutrum. hoc vincei; ac si quidem per Provinciale, stabit hoc, sed quatenus non adversatur speciali legi Imperii; hæc enim, perse loquendo, juxta Conclus, cum lata sit ex conventionem Statuum, auctoritate inunita Cæsaris, hujus soliusque Imperii nomine promulgata, haud dubie fortior est, cui lex privati Status, ob subjectionem Imperatori et Imperio debitam, debet cedere.

ARTICULUS η.

Præcognita generalia de Jure Canonico sive Ecclesiastico.

27. Jus *Canonicam*, quantum ad vocem, ex fonte græco natales hausit. Κάνον quippe Latinis *regulam* sonat. Maluit Ecclesia decreta sua appellare potius *Canones*, sive regulas, quam leges; non propterea, ut perperam Protestantibus placet, quod ipsa potestatem legislativam sibi a Christo concessam non crederet; sed quod lex, vel ipso sono nominis, plus rigoris præferat et dominatus despotici! cum vi coactiva, et impositione pœnæ, juxta *L. 7. ff. de LL. Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire*; nomen vero regulæ mansuetius regimen importet. Nimirum Ecclesia, ita edocta a divino Fundatore suo, vinculis charitatis potius suos vult trahere, nec continuo vi ac rigore, nisi dum necessitas extorqueat, suos ad obediendum compellere, juxta illud Matth. 18. v. 17. *Dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, tunc primum sis tibi sicut ethnicus et publicanus*, sive excommunicabis, inque eum finem continuo citam vim coactivam ac puniendi confert Apostolis. Porro jus Canonicum, nomine salis vulgari *Ecclesiasticum* dicitur tum ratione originis, quod proveniat ab Ecclesiâ; tum quod circa ejus regimen versetur. Item: *Sacrum* a materia, quæ sæpe spiritualis est. Etiam Pontificium a suis Pontificibus, a quibus vel extra Concilium; vel in Concilio una cum congregatis aliis Ecclesiæ Praelatis conduntur præcepta vel Canones. Hoc tamen nomen Protestantes refugiant.

Nos modo de hoc quoque jure pauca delibabimus, in quantum generalis quidam ejusdem notitia requiritur ad percipienda plenius, quæ tractabuntur; uti enim jus Canonicum Theologia, ita hæc priori adjuvatur. Unde

28. *Dico 1.* Jib Canonicum sic definiri potest: Jus positivum a SS. Pontificibus traditum, vel lunsUlutum, vel approbatum iu ordine tum ad publi-

cum Ecclesiæ regimen, ac dirigendos fidelium mores actionesque ad cultum (vivimini, juste pacifice) ut vivendum, sicque ultimato eos perducendos ad Ilicium ultimum siiprrnaliiralem; qui est bealiludo sempiterna. Singula fere dala definitionis verba multiplicem ejus dififferentiam a jure civili produnt.

Ilici vero 1°. A &S. *Pontificibus*; summa enim eorum est in ferendis pro lota Ecclesia legibus auctoritas, cum illa Praelatorum inferiorum se solum intra suarum Dioecesium limites contineat, sique congregati in Concilio sint, ut Canones ab iis conditi robur obtineant in Ecclesia, necesse est, snmrrri Pontificis consensus accedat vel approbatio; neque enim aliter ab origine Ecclesiæ usque huc quidquam virium habuerunt in Ecclesia decreta Episcoporum. Sed et præterquam quod amplissima potestas clavium sancti Petri successoribus a Christo tradita id exigat, poscit Ecclesiæ per totum orbem dispersæ natura et indoles, ac unitatis in Cathedra Petri tanquam centro stabilitie, ac perpetuo conservandæ ratio, ut sit potestas regendi Ecclesiam citra Conciliorum ambages exercenda, qua SS. Pontifices semper usos esse, evincit omnis ævi fides, et amplissima illa definitionum, decisionum, Epistolarum Decretalium, Bullarum, Rescriptorum, aliarumque varii nominis Constitutionum Pontificiarum multitudo, quæ ingentibus juris Ecclesiastici Collectionibus causam præbuit.

Dixi 2°. Vel *traditum*, vel *constitutum*, vel *approbatum*. Prius; quia et jure canonico præcepta tum divina, tum naturalia, ac divinarum Scripturarum rape occurrunt sententiæ, quæ traduntur tantum a Pontificibus. Alterum; ob decreta ab ipsis edita Pontificibus. Tertium; ob varias Patrum sententias; item Imperatorum placita et leges, quæ, nisi a Pontificibus approbata fuissent, aut in vim legis adoptata, illam in Ecclesia non haberent, præsertim quatenus Principum leges de rebus spiritualibus, ac solius Ecclesiæ judicio ac Christo subjectis disponunt.

Varias juris Ecclesiastici divisiones Canonistæ instituunt, velut dum illud partiuntur in *publicum*, quod publicum Ecclesiæ statum, ejus negotia publica, electiones, jurisdictionem Praelatorum, etc. ordinat, ideoque ad ipsam Ilierarchiam, sive *imperantes in Ecclesia* (pia tales pertinet: tum *privatum*, quod actiones et mores *parentium*, seu fidelium qua talium dirigit. Hem in *scriptum*, et *non scriptum*, quorum prius legibus et constitutionibus, alterum traditionibus moribusque continetur. In *antiquum*, *novum*, et *novissimum*. Primum initium ducit ab ipsis Ecclesiæ cunis, omnesque cujus demum sint nominis, legum sacrarum collectiones tam in Orientali, quam Occidentali Ecclesia usque ad medium seculum XII. concinnatas complectitur. Alterum originem ducit a compilatione Canonum et Decretorum, quam Gratianus suscepit, et anno UoJ. publici juris fecit; quam postea subsecuta sunt alia collectionum volumina, SS. Pontificum jussu adornata et publicata, ut Libri V. Decretalium Gregorii IX., Liber VI. Bonifacii VIII. aliaque in Corpore juris clausa, ex quibus Corpus juris canonici coaluit, ut quidquid eo clausum et collectum, juris *novi* nomine veniat; *novissimi* vero, quæcumque vel Conciliorum generalium auctoritas, vel Pontificum adjecit, ut Conciliorum Canones, Bullæ, Constitutiones Pontificum, etc. quæ in ipso juris canonici Corpore sedem nondum habent. Atque de hoc utroque, *novo* et *novissimo* modo disseremus, cum priores divisiones præsens institutum nostrum non attineant.

29. *Dieu II.* Jus canonicum in Corpore juris clausum sex constat jiarlibus : Decreto Gratiani, quinque libris Decretalium, sexto libro Decretalium, Clemenlinis, Extravagantibus, tum Communibus Joannis XXII.

Decretum Gratiani sic ab auctore suo Gratiano, O. S. Benedicti dictum est, qui illud, ut paulo ante notatum, circa annum 1151. compilavit ex Conciliorum Canonibus, Pontificum Decretis, sententiis Patrum, Regum etiam et Imperatorum sanctionibus, quæ singula nunc simpliciter nomine *Canonis* veniunt; quibus hinc inde quædam Gratianus de suo addidit. Quando, curve *Decreti* nomine appellata illa Collectio, non satis liquet. In tres paries dividitur, quarum *prima Distinctionibus* 101. in Canones, sive etiam, ut subin placet, capitula divisib absolvitur : ac quidem 20. primis de juris canonici principiis, 73. sequentibus de origine Cleri, forma, institutione, vita, moribus ac officiis agit, 8. posterioribus de auctoritate Pontificis. *Altera Causas* 36. complectitur, sive casus et controversias, quarum quælibet sub se *Quæstiones* continet. pariter in *Canones* divisas, quibus pertractantur, quæ ad judicia Ecclesiastica pertinent ; simul Causæ 33. Q. 3. Tractatus annectitur de Poenitentia, rursum *Distinctiones* 7. complectens. *Tertia* demum de *Consecratione* dicitur, finiturque *Distinctionibus* 5. de iis agens, quæ ad ministerium sacrum, ritus, ceremonias, ordinationes, consecrationes attinent. An et quanta auctoritate legali polleat Gratiani Decretum, sequenti §. patebit.

Quoad Decretum illud porro observandum, quosdam Canones nomen *Palea* præfiium gerere ; non quod res viles nulliusque momenti contineant, sed quo indicetur, esse Canones illos *additiones*, vel adjectas a Gratiano ipso, vel alio olim a margine, quæ postea a Librariis vel studio, vel incuria Canonibus insertæ, ut ex admonitione ad Lectorem præfixa Decreto eidem salis liquet.

Decretales, scilicet epistolæ Pontificum, vel potius sententia?, quæ ad rem faciunt, ex illis excerptæ, jussu atque auctoritate Gregorii IX. colleclre sunt a S. Ravmundo de Pennafort. Constant Libris quinque. I. Post generales aliquot titulos de *Constitutionibus*, *Consuetudine*, *Rescriptis*, agitur de modis constituendi, ordinandi Prælatos Ecclesiæ. II. De judiciorum Ecclesiasticorum forma et ordine. III. De Clericorum vita, obligationibus, rebus. IV. De Sponsalibus et Matrimonio. V. De criminibus, eorumque poenis. Singuli Libri hoc versiculo denotantur : *Judex, Judicium, Clerus, Sponsalia, Crimen*.

Sextus Decretalium, inde dictus, quod ad quinque Libros præccdenles, complementi instar a Bonifacio VIII. sit additus, continctque casus in prioribus quinque Libris non comprehensos.

Clementina sunt Constitutiones Clementis V. quas ipse tum ex Concilii Viemienlis in Gallia se preside celebrati Constitutionibus, tum aliis Decretalibus suis in volumen congesserat, jamque paraverat edendas; at, quo minus id faceret ipse, præveniens cum mors impedivit, publici tamen juris Joannes XII. Clementis successor fecit.

Extravagantes in duplici sunt differentia, aliæque *Coinmunes* dicuntur; aliæ Joannis XXII. Communes sunt Constitutiones Pontificum diversorum; posteriores ipsius Joannis XXII. propriæ. Extravagantes vero idcirco dicantur, quod incerta quasi sede vagarentur extra Corpus juris, antequam in eodem stabile illis daretur domicilium.

Extant quoque in Corporis juris editionibus novissimis Liber septimus Decretalium a Pijko Mattii. eo Jurisconsulto Lugdim. ex variis Bullis, ac Constitutionibus successorum Pontificum collectis, item Institutiones Lancelioti ; at cum neuter liber munitus auctoritate alicujus Pontificis, nec auctoritate legali gaudet, nec ad partes juris proprie dictas pertinet.

At quid sentiendum de Canonibus, qui *l'a-nitentiales* appellantur; item, qui *Apostolici*, in Corpore juris clausis? R. quoad priores, ii plerique modo ab usu recesserunt : de posterioribus mentem nostram require infra §, 2.

Si roges demum quid rei sint *Rubrica?* item *Glossa*, cum utriusque sæpe occurrat mentio?

B. 1º. Rubrica brevis quædam summa est subsequentis materiæ, præfixa Constitutioni, vel textui; et quoniam litteris rubris exprimebatur olim, *Rubrica* vel *Rubri* nomen retinuit. Auctoritas Rubrica; *interpretativa* est maxima; unde a *Rubro ad nigrum*, sive ex præfixo titulo ad subjectum Caminem, subin non satis perspicuum, utile capitur argumentum ad decidendam causam. Non tamen idæque de Rubricis in Decreto Gratiani dixeris, utpote quæ nec ex Pontificibus aliquem, neque Gratianum, sed incertum auctorem habent.

R. 2º. Glossa est uberius Canonum, textuumque explicatio ad marginem apposita ab Accursio : Inde, si quod Corpus juris explicationem illam continet, *Glossatum* vel *Majus* dicitur, distinguilurque ab alio, quod tantum nolis illustratum. Nec Glossa, nec Notæ auctoritatem juris habent, licet prior præserlim probabilitatem pariat, majorem etiam, quam quæ alterius Doctoris est, nisi vel aliunde pro hoc stet firmitus juris fundamentum, vel obstat ipsi Glossæ consuetudo, vel praxis, optima interpres legum.

30. *Dico III.* Praeter partes juris canonici in Corpore juris clausas, sunt praeterea extra illud sequentes.

I. *Concilium Tridentinum* inchoatum sub Paulo III. anno 1545., continuatum sub Julio III. subque Pio IV. anno 1563. -terminatum. Quoad *articulos fidei* est auctoritatis infallibilis, uti de singulis Conciliis oecumenicis legitime congregatis, quale Tridentinum fuit, demonstrant Theologi. Quoad *decrela morum et reformationes* potestate legali pollet, jusque universale ac novissimum constituit, ubi promulgatum, eique vel consuetudine, vel privilegio Apostolico derogatum non est; nec enim in Ecclesia est major legislatæ potestas, quam illa Concilii generalis capiti suo, Pontifici Romano, uniti.

II. *Bullarium magnum*, vulgatum primitus Sixti V. auspicio, deinde a Laertio Cierubino Jurisconsulto Romano aliisque continuatum, diversas Romanorum Pontificum Bullas ac Constitutiones complectitur. Bullas in eo contentas non habere legalem vim, nisi quatenus constet, eas pro universa latas Ecclesia, rite promulgatas fuisse, suisque concordare originalibus convenit. Inde antequam de his constet, profèrai turque in forma authentica, vi decisiva carent, nec plenam probationem pariunt in judicio, praesertim ubi de magni momenti rebus est controversia. Quod idem de Bullis extravagantibus, h.e. nondum Bullario insertis, tenet.

III. *Regula Cancellaria* circa Joannis XXII. tempora natæ, ortum duxerunt a reservatiomiin frequentia, cumque initio non nisi informationes essent pro Officialibus ad expediendas litteras Apostolicas, nunc pleraque Constitui-

tinuos sunt. maxime circa causa benelieiales, obsorvandæ ah Officlalilms, quas singuli Pontifices sui aditu regiminis condere solent, vel renovando a Prodecessoribus factas. vel eas augendo, vel minuendo. Quippe expirant cum morte Pontificis, nec robur habent sede vacante; quod tum primum, et tantum recuperant, cum et quantum eas valere vult Successor demortui Pontificis. Juris universalis auctoritate non gaudent, nisi quatenus generaliter quid statuunt. ut de Beneficiorum reservationibus, resignationibus. tpialis est regula de *viginti* : regula *de triennali*; item dispensationibus, indulgentiis impetrandis; saltem si proferantur in forma authentica, h. e. teste Cuockier, impetratae a S. B. E. Vice-Cancellario sub plumbo, vel per libellum in Camera Apostolica impressum. Vid. Pilat. *Orig. Jur. Pontif.*

IV. *Declarationes Cardinalium*, scilicet Concilii Tridentini Interpretum, quoad *decreta morum*, circa quarum auctoritatem non est par auctorum sententia, quibusdam solum doctrinalem et probabilem ipsis tribuentibus. Rectius, ex communiori sententia, hoc inter eas discriminis ponitur : quod si casus duntaxat particulares decernant, judicialis quidem instar sententiæ sunt, quæ jus in ea solum quæstione facit, in qua profertur. At jus universale constituere censendæ sunt, si 1°. sint *comprehensive*. h. e. comprehendantur in verbis Concilii, servantes tenorem ac proprietatem verborum, eam interpretando solum, non extendendo, aut ponendo legem novam; itaque statuere Pius V. et Gregorius XIII. Coincidit fere cum hoc aliorum loquendi modus, eas vim legis universalis habere, si Tridentini mentem generalim, et in abstracto exponant: quod tunc Concilii decretis inhærere censeantur. 2°. Si tamen datæ, consulto prius Pontifice. hnjusque express. in litteris nomine, ita ordinantibus Sixto V. et Gregorio XIV. Ac 3°. si proferantur in forma authentica nimirum cum S. Congregationis sigillo, subscripto Cardinalis Præfecti et Secretarii. ut voluit Tridaxis VIII.

31. Xec obstat, quod non promulgentur solemniter, ut leges alias solent; vel jam diversæemanarint de eadem re. Quod enim primum attinet, *comprehensiv*(p ejusmodi publicatione non indigent, quia jus novum non condunt, sed jam conditum exponunt. Quantum ad alterum, *generales* an extent contrariae non satis liquet, sique extarent, nihil obessel, cum posterior, ceu jus novum, derogaret priori, quod circa leges, Ecclesiasticas etiam, nihil novi est.

V. *Decisiones Itotæ*, sive supremi tribunalis Pontificii ad decidendas forma judiciali causas instituti. Iude tribunali huic nomen *Itotæ* adhaeserit, non satis constat; diversas diversorum opiniones xide apud eruditum Zail-xvi. ix *Prine. Jur. Eccl. Tam. II. Q. III. Cap. VIII.* Tribunalis hujus Assessores, qui *Auditores* vocantur, seligi ex primariis nationibus solent. Auctoritatem ejus quod attinet, decisiones illius vim legalem non oblinent, sed inter litigantes partes jus constituunt, ut aliorum tiibunalium, velul imperialis Camerte, judiciales sententiæ. Quod si tamen in causa eadem plures uniformes decisiones prodierint. *stylum*, ut dicitur, *Curia** generant; illud tamen notatum est, auditores oli opinionibus antea adoptatis, ac prope stylum Curia· facientibus stibin recedere. teste illa Jurisconsultorum Romanorum parmmia : *Holam guandorpu· rotare.*

§ I.

.1/) *fl quantam Auctoritatem obtineat Decretum Gratiani?*

32. *Nola I.* Cæleras juris canonici partes in Corpore juris clausas, quinque Libros decretalium Gregorii IX., sextum Bonifacii VIII., Clementinas, Extravagantes habere vim juris decisivi, nisi eam hic illic vel per consuetudinem, vel constitutionem contrariam dejecti sint, facile convenit, et inde patet, quod earum collationes munitro et approbatae auctoritate Pontificum, publicatae etiam, sicque ad usum deductae sint, nisi forte extravagantes Joannis XXII. exceperis, quæ suam auctoritatem usui ac receptioni videntur potius referro in acceptis, cum de his non æque compertum sit, quod auctoritate publica promulgatae, cæteris juris partibus adjectae, inque Corpus jurisrelatae sint, Dixi vero : nisi ea vel *per consuetudinem*, vel *constitutionem contrariam*, hic illic dejectae ; per priorem enim legi derogari posse, aliunde constat; sed et quod lex posterior tollat priorem, si cum hac conciliari nequeat ; tunc enim, licet alias non facile sit admittenda contrarietas textuum singularum partium, quæ eundem auctorem habent, ut Libri V. decretalium Gregorii IX., sextus Bonifacium VIII. cum juxta *L. 1. C. de vet. Jur. enucl.* in eadem compilatione non debeat esse contrarietas, admittenda est correctio, siquidem hæc exprimatur, ut expressit Bonifacius VIII. *c. felicis 3. de Censib. in 6.* ubi corrigit *c. exigit 2.* præctdens. Sola igitur controversia circa Decretum remanet. Pro quo

33. *Nota II.* Discrepantes esse Doctorum hodie sententias, quibusdam Decreto authentiam, vimque juris decisivi ex parte solum, quibusdam ex integro concedentibus. Priores volunt, textus in Decreto reducendos esse ad fontes suos, textumque non plus habere roboris, quam habeat fons, e quo desumptus est : proinde textum, si Concilii generalis fuerit, summi Pontificis, vi decisiva gaudere, quia illa gaudet fons, Concilium generale, S. Pontifex; si sancti Patris, vi legis carebit, quia hac carent sententiæ Patrum, etsi major nihilominus sit auctoritas Patris, quam auctoris alterius.

Posteriores subdividuntur, aliis authentiam ex approbatione Pontificum, aliis ab usu et *receptione* derivantibus ; horumque rursum alii, vehit media via incedentes, receptum quidem integrum Decretum, sed non nisi in genere, vel *per aversionem* aiunt, sicque omnes Canones, etsi subin ex fonte non authentico desumptos, auctoritatem obtinere, si modo ostendi queat, illos usu et praxi instar legis civitate donatos fuisse, sic *Can. 3. Caus. 3. Q. I.* quo remedium possessorium contra spoliatores decernitur, ex praxi vim legis obtinuit, licet ex fonte non authentico, nimirum supposititia Joannis Pontificis epistola desumptus.

34. *Dico I.* Decretum Gratiani auctoritate legali non est omnino spoliandum.

Prob. Hancolim possidebat, non tantum in Scholis publicis et principalibus, sed et in judiciis ; atqui nulla auctoritas publica ac legitima assignari

potest, quæ illi vim legalem, quam possedit, ademisset; ergo illa ab aliis non est omnino spoliandum.

Proô. *maj.* Nam I". Decretum, cum prodiisset Bononiæ, lauta fuisse aviditate exceptum, ut audientium numerus e.\ omni natione ad 1000. ascenderet : *Decretistis* etiam, sicut Legistis, honores academicos fuisse cullatos; ab his deinde in patriam Decretum fuisse translatum; in ipsa Academia Parisiensi tum celeberrima, adhuc labeute see. XII. vel certe ad initium sec. XIII. usum Scholarum obtinuisse; Commentariis, neglecta omni collectione alia, fuisse illustratum, concors refert historia, ut in hac somnium peregrinum exhiberet, qui negare auderet; sed neque negant ipsi, qui quoad auctoritatem Decreti a nobis dissentiunt. Vid. Antox. Augustin. *Lib. I. Dial. I. de emendatione Gratiani.* 2°. Ex hac communi auctoritate, quam in Scholis obtinuit, parem etiam in judiciis consecutum est; passim enim, quæ communiter traduntur, etiam applicari judiciis solent. Sed revera ita habuisse, testis esse potest Joannes Semeca, vulgo dictus *Praepositus Teutonicus*, scilicet ad S. Stephanum Halberstadii; refert Anton. Augustin. citatus, rursum fatentur adversarii, convincitque historia, ipsos Imperatores in comitatu et aula *Decretistas* habuisse, quorum consilio causas deciderent, quod de Friderico CEnobarbo prodii vitæ ejus historia, item de Henrico VI. sed pariter quoque Archiepiscopos et Episcopos.

Si *ais* : Ante Gratiani Decretum etiam in Scholis Ivonis Carnotensis tiadebatur Collectio; nemo tamen idcirco huic vim legalem tribuit, igitur nec Decreto Gratiani tribuenda est. *

R. Γ. Ivonis collectio solum intra scholæ Panormitanæ se angustias continuit; non illuc talis, qualis Bononiam, ex orbe discentium confluxus, qui in patriam reduces, ad curias subin promoti, in usum et praxin deducerent.

R. 2°. Ivonis collectio sec. XII. adornata, ab auctoritate collectionis Gratiani circa meitium ejusdem sectili oppressa fuit, ut ex usu et praxi auctoritatem juris consequi non posset. Inde lata et multiplex disparitas est. Sed

R. 3°. quod in particulari pro Germania facit, nunquam Ivonis collectio publica æque auctoritate robur obtinuit, quam illa Gratiani; nam et simul

Confirm, maj. Decretum Gratiani, ejusque praxin hortatu Episcoporum qui semper in curia Cæsaristunc degere soliti, illique esse a consiliis, consensuque Imperii Ordinum ipsi publice confirmarunt Cæsares Fridericus II. anno 1231., Roldupus anno 1281. Prioris constitutionem refert Goιδastvs *part. 2. Sanction. Imp. cap. 15.*; posterioris Leimanns in *Chron. Spir. Lib. 5. c. 108.* a quibus jubentur Episcopi judicia exercere secundum *jus Ecclesiasticum*. Neve quis putet, per *jus Ecclesiasticum* intelligi hic collectionem Burckardi Wormatiensis, vel aliud privatum Germanise, vel Decretales Gregorh IX. præcise, secluso Decreto; cum seculo eodem prodierint, ut liquet ex ejusdem Gregorh epistola approbatoria data anno 1230. Nam 1°. Burckardi collectio, sicut altera Ivonis priore etiam recenior, tunc extra usum fuit, et licet Grattants inde varia in Decretum retulerit, ad hæc tamen nunquam sub nomine Burckardi recurrebatur, cum de hoc nullum circa id temporis adsit exemplum. 2°. De jure quoque privato aliquo nihil habetur memoriæ traditum; et quale illud fuit? 3°. Nec præcise Decretales intelligi, ex auctore

Speculi Suoviol, scriplore ferme cotevo discimus, qui *Lib. 1. cap. 3.* utramque collectionem *Gratiani*, sivo Decretum et Decretales, communem esse judiciorum normam referi : *ex his duobus Libris*, loquitur de Decreto et Decretalibus, *omnia repetuntur jura, quibus Ecclesiasticum et seculars eget judicium*, addit *et seculare*; nam et ad civiles causas decidendas tum applicari consueverant, jure scilicet Justiniano, juxta *artic. præc.* serius in Germania publice recepto.

Prob. etiam min. sup. optime negative, quia nihil tale afferri potest; etsi enim, quod ultro largimur, jure posteriore ac consuetudine contraria sit in variis a Decreto recessum; in omnibus tamen auctoritas juris ei adempta non fuit. At

35. *Dico II.* Quidquid tamen habuit, et hodie habet auctoritatis, Id omne et unice ex usu, praxi et receptione obtinuit.

Prob. Nam 1°. auctoritatem illam *Gratianus*, ulpote homo privatus, ac professione Monachus dare non potuit, ut per se constat. 2°. Nec illam dedit summorum Pontificum aliquis, cum nihil de hoc sufficienter constet, ut patebit solutione objectionum. Hinc 3°. ab usu, praxi, receptione habuit, habetque; quia nihil aliud superest, unde habere posset; usus vero ille, praxis, ac receptio ex dictis *Conclus.* præcedenti evincitur. Inde etiam alterum sequitur; non plus habere auctoritatis, quam fuerit receptum, ei-que nondum derogatum: quod per me licet, dici potest. receptum *per aversionem*; ac proinde textus Decreti cæteros, qui usu ac receptione donati non fuerint, reduci oportere ad fontes suos.

36. *Obj. I. contr. Conclus.* Iam. Decretum privato solum usu collectum fuit, non auctoritate publica; ergo vim legalem habere nequit, cum generaliter *lex non nisi subditum obliget*.

R. D. Cons. Qua collectum auctoritate privata *C.* Qua postea ipso approbatum usu, praxi, receptione *Ar.* Axioma: *Legem non nisi subditum obligare*, solum procedet, si legem qua legem, sive qua jussum Majestatis consideres: ita enim ultra Legislatoris territorium auctoritatem habebit nullam. Aliter vero se habet res, si legem consideres, quatenus illa est spontaneo motu adoptata a populo aliquo vel Republica, tunc enim obligabit, non ex auctoritate Legislatoris, sed receptione populi, suamet sponte se tali legi subdientis. Hinc etsi Legislator in sua iterum Republica abrogaret legem, ea tamen suam retinebit vim in Republica altera quæ recepit, donec et ab hac specialiter abrogetur. *Usus* videlicet *juris regulariter subjectionem non involvit*. Sic olim Romani leges XII. Tab. sumpserunt e Græcia, quin huic in illos competere auctoritas. Sic Germania jus feudale, qua constans Longobardorum placitis, recipit libere, quin quid juris Longobardis competere in Germaniam, iliaque istorum ex receptione sola tenetur consuetudinibus, extincta licet pridem Longobardorum Republica. Idem præsenli controversiæ accommoda, saltem quoad Germaniam.

Inst. 1. Non videtur verosimile, viros prudentes vim legis tribuere voluisse huic Decreto, adeo mendis referto, teste *Anton. Augustino*, et Correctoribus Romanis; ut enim iidem notant, præter errores alios, sæpe textus ex suppositiis afferuntur libris, variaque tribuuntur SS. Patribus,

quæ in genuinis horum libris non extant; ergo, licet in usu hoc Decretum esset, non tamen in vim legis subvectum fuit.

R. .V. Jn/. 1°. Enim, cum reciperetur, de his erratis non constabat, sicque, licet erroneo quodam supposito, nihilominus receptum fuit. 2°. Quia receptum est ideo, quod utiles essent sententiæ ad regulanda judicia, cujuscumque sint, sive hujus Patris et Concilii, cui inscribuntur, sive alterius; sive liber e quo petitæ, sit genuinus hujus Patris partus, sub cujus nomine proferuntur, sive scriptoris alterius. Et vero ita esse, istud argumento est, quod, ut notant alii, non tantum plures textus suppositi, vel certe suspecti non solum relati fuerint in Decretales Gregorii IX., sed in vim legis retenti, cujusmodi jam supra exemplum dedi in .Vo/. II. de remedio possessorio contra spoliatores, 'id. etiam Boehm, *ad Tit. de Constitut.* Quibus adde: per excessum hic delinqui a nonnullis, dum, quod Gratianus sæpe hallucinalus dicatur, nec hodie sub nomine Concilii, vel auctoris, e quo Gratianus illa recitarit, non reperiantur; continuo singula ut falsa et apocrypha explodunt: certum siquidem est, multa vera esse, quæ nobis temporum subtraxit vetustas, vel adhucdum occuluit. Quidni videre multa Gratianus potuit, quæ vel temporum perierunt injuria, vel modo delitescunt sub bibliothecarum pulveribus?

38. *Inst.* 2. Sed ope entices hoc ævo patuit, in Decreto multa adhuc extare spuria, adulterina, recentioribus juribus, hodiernæ. disciplina) contraria; ergo si quam vim legalem habuisset Decretum antea, illam saltem deperdidit.

R. .V. *Cons.* Nam 1°. etsi hoc constare dicatur, satius est, expoditque in vim legis retineri, quod eo fuerat assumptum, quam idcirco constituta semel immutare judicia. 2°. Jam supra in conci, dictum, catenas Decretum habere vim legis, quatenus receptum est, illive posteriori jure non derogatum; si quid ergo disciplina hodierna, ac recentiora jura aliud quid statuunt, his modo standum est, cum generaliter jus posterius deroget priori.

39. *Inst.* 3. L. .Irianus ff. de O. et A. *Ubi de obligando quæritur, propensiores esse debemus nos, si habeamus occasionem ad negandum.* Atqui magna habetur occasio ad negandum, quod Decretum auctoritatem legalem possideat; nam, teste Penna, *Decis.* 480. juxta Rotam Romanam ejus Compiler nec legis condenda! auctoritatem habuit, nec ab aliquo Romano Pontifice liber ille tanquam authenticus et legalis approbatus luit; ergo.

R. 1°. Lex illa de obligatione civili, puta ex contractu vel simili causa, agit; unde huc import incus est.

R. 2°. .Y. *min.* de occasione solida et fundata.

Ad prob. V. *Cons.* quia ex solo usu, praxi et receptione vim legalem acquisivit.

40. *lusi.* 4. Decretum favet Protestantibus aliisque Novatoribus; horum enim complures inde suæ seelie petunt præsidia; sic Stryckius prælectionibus suis nomen dedit: *Pnesidii Religionis Evangelicae ex jure canonico*, scilicet Decieto. ita leustking. *Præsidia veritatis ex jure canonico* vulgavit: Pfaffius *dogmata Protestanlica ex jure canonico comprobata*: Auctor *Asyli innocentia*

Queniielliana' in jure canonico quutsili ; plerique vero Decretum respiciunt; ergo rectius asseritur, nunquam huic Decreto vim juris arcessisse.

II. V. A. Xuniquid etiam ex divinis Scripturis et SS. Patribus quærunt præsidia? Quantum S. Augustino se jactant Jansenius, Quesnellus, eorumque assecla, cum prior etiam libro suo nomen daret : Augustinus Cornelii Janse-
mi, etc. Sed quid inde? Nimirum hic omnium sectariorum genius est, male applicatis Scripturis sacræ et SS. PP. sententiis, suis dogmatibus dare fucum veritatis. At nihil in Decreto esse, quod Novatoribus faveat, Theologi suis quique locis, ubi controversia poscit, nitide demonstrant.

il. *Obj. li. cont. Conci.* 2a. n. Decretum vim legalem habet a summorum approbatione Pontificum; ergo non solum ex usu et recepto. *Prob. ani.* 1º. teste Molfesio *Tom. 1. Tr. 9. Cap. 5.* apud Reiffenstuel *in Proem. Jur. Can.*, Decretum approbavit Gelasius II. Romanus Pontifex. 2º. Eugē-
xus III. teste Tritemio. 3º. Teste Cardinali Tusculo *Lit. D. Conci.* 119. con-
tenta in Decreto sunt leges canonice effectio, ut in Bulla fel. rec. Gregorii XI^h ;
ergo.

R. ¶. *Aid. Ad Γ'''*. Molfesium, si quidem id asserat, non leviter hallucination; Gelasius enim anno 1119. obiit; Decretum vero Gratiani primum anno 1151. vel sequenti est editum ; a quo tempore nullus exlat Romanorum Pontificum, qui tulisset nomen Gelasii. Quis ergo Gelasius, aut quomodo Gelasius II. id approbare potuit?

.h/2u. n. R. Si verum est, quod ait Tritemius (hoc enim ejus testimonium rejicitur ut suspectum a plerisque, cum ea Eugenii approbatio nusquam evicti EiGyNils solum, ut libros cæteros, in ordine ad scholasticum usum approbasse dici potest.

/I(/.3". D. R. Equidem hanc opinionem fuisse Cardinalis Tusculani, aliorumque; sed si Bullam ipsam attente lustremus, ea solum *emendationem* Decreti approbat ; nullatenus vero Canones in Decreto contentos in vim legis ; ait enim Pontifex, *ut quæ emendata et reposita sunt, quam diligentissime retineantur*. Scopus igitur Gregorii XIII. non alius fuit, quam collectionem recens purgatam et correctam laudare, et præferre antiquioribus, ideoque velat, ne privatus alius *quid addat, eam mutet, vel minuat*. At hoc nondum est. Decretum ita emendatum ad auctoritatem juris evehere.

y

Utrum Canones Apostolorum in Corpore Juris genuini sint et authentici?

42. *Nota* : Canones, qui sub Apostolorum nomine referuntur in Corpore juris esse numero 85. de quibus hoc loco illud controversatur, sintne vere ab ipsis conditi Apostolis, licet per Clementem Romanum scripti nobisque traditi, atque ita, ratione sum originis, emineant auctoritate legis? Eorum enim plures, quatenus ad regulas Ecclesiasticas fuisse a Pontificibus assumptos evincitur, vim accepisse legis, cujuscumque deinde sint, nemo ambigit ex Catholicis.

In illa vero controversia, mirum •piacula varietate cl sentiant, et loquantur Canonis læ, Critici, Theologi ad se invicem collisi. Singulorum aillhentiam

libiO integro vindicandam Tir r i a m s suscepit, quorum *sentiunt Canonlsia*) plurimi et nobiles Covar., Barbosa, Gonzalez, Sciiamrogen, Wiestnbr, Schauer, Schmu.zgriber, Pichler, etc. quibus sejunxit Sevr rin. Binius *Tom. L Cone. Xotis in Canones Apostulor.* duobus thmlaxal exceptis, nimirum 65ⁱ. et 84^{..}. **M**

A Canonistis vero dissentiunt Critici plerique, compluresque Theologi, rursum tamen inter se divisi. Primo quidem, duce Joanne Dallæo Calvini sectatore strenuo, A catholici plerique tauquam adulterinas merces rejiciant singulos, omnique vi legis exspoliant penitus; ut ne quidem vim legis habeant, quatenus eo assumpti ab Ecclesia.

Baronius ad an. 100. 32. priores solum agnoscit authenticos; Bellarminus *Lib. de Scriptorib. Eccles, in Clemente* tantum 50. primos, licet reliquos asserat recipi a Græcis. I terque suos habet sectatores. Qui vero cœtera ex scriptoribus Catholicis omnes supposititios aiunt, in figendo duntaxatævo, quo circiter primum in Ecclesia natales habuerint, dissentiunt.

Illustrissimus de Marca *Lib. 3. de concordia Sacerdot. et hnper. Cap. 2.* posteriores autumat anno *Christi* 258. antiquiores tamen Concilio generali Nicæno I. Huic consentit Pagi *in Crit. ad Annal. Harun, ad annum* 100. Lüdovicbs di Mesnil *Lib. 3. de Doctrin. et Discipl. Eccles,* primum ait fuisse Nectarum, qui eorum in Synodo Constantinopolitana anno 394. meminisset. Eruditissimus Alraspinæus Aurelianensis Episcopus *Lib. 1. Observat, c. 15.* Canunes illos inquit esse epitomen Conciliorum privatorum, rcrumquesancitarum a privatis Episcopis, qui ante Cone. Nicaenum I. administrabant Ecclesias. Demum Natalis Alexander *Hist. Eccles, sec. I. Diss. 18.* non esse seculo VI. antiquiores contendit.

43. *Dico I.* Canones sic didi Apostolorum omnes supposititii sunt, neque ab Apostolis conditi, neque a S. Clemente scripti; sed verius a Conciliis particularibus, aut etiam Episcopis successive conditi; unde *Apostolorum,* id est, *virorum Apostoiicorum* nomen adepti.

Prob. I. Canones illi usque ad medium sec. III. erant prorsus incogniti; ergo ipsorum Apostolorum dici nequeunt, scriptique a Clemente; secus enim, qui usque adeo latere-potuissent? Jnt. palet inde, quia ante medium sec. III. nullibi reperire est eorum vel indicium. vel vestigium, cum tamen gravis urgensque posceret subinde necessitas, ut eorum fieret mentio, ut 1°. in controversia de celebrando Paschale orta circa finem see. 11. Victorem S. Pontificem inter et Orientales volentes Pascha celebrandum esse cum Judæis Luna 14ⁱ mensis primi, contra, ac volebat Victor. Pars utraque ad consuetudinem appellabat. At facile sopita fuisset controversia, si jam tum Canones illi exlitissenl; cum enim Canone VII. diserte statuatur: *Si (piis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus sanctum diem Paschce ante vernum (pipiinocitium cum Judæis celebraverit, deponitor,* facile fuisset Victori et Occidentalibus refellere et ad silentium compellere Orientales; neque hunc Canonem neglexisset Victor: sed neque, ex reverentia in Apostolos, ausi fuissent Orientales obstrepere, ulpote plerique viri sancti el postea Martyres. 2*. In gravissima controversia de iis, qui ab hærelcis baptizati, utrum rebaptizandi sint, quæ Firmilianum el Asiaticos tum S. Cyprianum el Afros collisit cum S. Stephano S. Pontifice, prioribus affirmantibus, hoc

ἀ'iv neganto, proque se traditionem allegante. Constat, quantum se opposuerint ambo I'h'mii.i.a.n.us el Cyprianos corrasis undique argumentis : At cur Cyprianus nunquam ad illos Canones confugit sute causæ adeo faventes? Catwnoouini 45. edicitur : *Episcopum, aut Presbyterum, qui hcereticorum baptismum susceperit, deponi præcipimus* ; et ne de iis solum hæreticis dictum putetur, qui formam corrumpunt, additur ratio communis pro hæreticis omnibus: *Qua· enim concentio inter Christum el Belial, aut qua· particula fuleli cum in/ideli?* Canone vero sequenti jubetur deponi, qui pollutum ab impiis non rebaptizaverit. Ac Canone 67. *Qui ab hæreticis baptizati, neque fideles, neque. Clerici esse possunt.*

Respondet Turrrianus, meminisse tamen eorum Canonum 1°. Pontifices prioVesm Decretalibus suis epistolis. 2°. Tertullianum *Libro contra Praaceam*. 3°. S. Atranasium in *Synopsi* referre illos inter Hagiographa. 4°. Imo ab Oigene citari Canonem 51. *Libro contra Celsum*.

M contra 1um. est, quod plcræque illorum Pontificum ante Siricium epistola» sint supposititios, de quo vide Tr. de Legib. *Contra* 2um. et 3um. Quod nihil prorsus vel vcibulo referat Tertullianus *cit, Lib.* nec S. Athanasius in *Synopsi*; unde mirum, qui hoc in Bibliothecam Sixti Senensis, qua deceptus videtur Turrrianus, irrepserit. *Contra* 4u.n. Equidem testatur ibi Origenes, lapsos peracta pœnilentia in Ecclesiæ communionem receptos fuisse, id quod, ut fiat, etiam citato Canone præcipitur: at hinc non sequitur, illum citatum fuisse ab Origenē[†], cum cum ne nominet quidem; sed Origenes solum refert, suo tempore lapsos recipi; atque inde forsitan istorum compiler Canonum ansam sumpsit, hunc Canonem ceu ab Apostolis conditum continendi.

H. *Prob. II.* Gelasius Papa in Cohcil. Rom. habito an. 494. praesentibus Episcopis 70. de Canonibus Apostolorum ita conceptis verbis prOnunciat : *Liber Canonum Apostolorum est apocryphus; ergo.*

Respondet 1°. Turrians, librum Canonum Apostolorum, de quo Gelasius, esse alium, atque distinctum a Canonibus Apostolorum 85. quem scilicet olim sub Apostolorum nomine confinxerant Priscillianistæ, texte S. Leone M. *epist. 93. ad Turribium*, qua inquit, se Priscillianislarum *multos corruptissimos codices, qui Canonici titulatur, invenisse, et apocryphas Scripturas, quæ sub nominibus Apostolorum mullaru.n habent seminarium falsitalum.* At

Contra est 1°. Quod Gelasius loto in Decreto, nullius alterius libri Canonum Apostolorum meminerit tauquam Ecclesiastici atque authentici; cum tamen alias, instituto diligenti examine, hos secernat a spuriis; ergo nullum agnovit nisi apocryphum. El vero 2°. si duo tunc fuissent codices sub nomine Canonum Apostolorum, genuinus alter, alter spurius, distinguere debuisset Pontifex unum ab allero, dicercque : *Liber, qui falso a Priscillianidis dicitur Canonum Apostolorum apqcryphus*, ne secus condemnatione absoluta et generali utrumque videretur et verum et suppositilium involvere. At nulla est dictinctione usus. S. Leo autem, etsi a Priscillianistis Apostolorum sub nomine libros divulgatos asserat, quod et verum est, nullius tamen meminit sub hoc titulo *Canonum Apostolorum*, de quo est quaestio. Porro Rumuertus Cardinalis respondens Nkleta Pectorato, qui

Canone 63. Apostolorum pugnabat adversus lalinos sabbato jejunantis, ait, *hoc*, id est, sabbato non jejunandum, *asserere conaris c.r aporhjpMs libris et Canonibus pari sententia repudiatis*. At hic Canon a Nic et a prolatus non erat depromptus ex Priscillianistarum codice, sed codice Ecclesiæ Orientalis, qua' Canones S3, ut Apostolorum in Synodo Quini-se.xla, sive Trullana susceperat, inter quos contra jejunium sabbatiiimii pugnât Qmon 63.; ergo liber Canonum damnatus a GelvSio idem ille esi. qui Canones 88. a Cneis receptos continebat.

Respondet 2°. Bellarvunus, Decretum Gelasii non ferire priores 80. Canones Apostolis inscriptos, sed posteriores 35. a Græcis superadditos. Sed

Contra est, quod si Gelvsus 50. priores habuisset pro vere Apostolicis, non dixisset simpliciter, ac citra distinctionem: *Liber Canonum Apostolorum apocryphus; imo non potuisset, lum quod 50. illi partem potiorein libri conficiant; tum ne aurum reprobaret cum paleis, lecloremque in errorem induceret*.

Respondet 3°. Baromis, Canones dici apocryphos, quod, etsi 52 priores Apostolorum sint, non tamen ab Ecclesia sint relati in censum librorum S. Scripture T. N. non vero hoc sensu, ut eos ex librorum Ecclesiaslicoium albo expungeret. At

Contra est 1°. Quod si Gelasii s Canones illos agnos isset ul genuinum Apostolorum partum, cur illos, ul cietera Apostolorum scripta, in librorum Canonicorum censum non retulit? 2°. Quod Gelamus cit. loc. Ires distinguat librorum ordines. inque primo collocet libros Canonicos T. λ. et N., in secundo libros Conciliorum, SS. PP. etc., in tertio libros suppositilios, sive apocryphos; at ne in secundo quidem ordine reposuit, ut debuisset, nisi ex librorum Ecclesiasticorum albo voluisset expungere; ergo non tantum vocat apocryphos respectu librorum divinorum primi ordinis, sed etiam respectu librorum secundi ordinis, h. e. Ecclesiasticorum. Ibi tamen

Observe. Dum dicitur, Canones illos declaratos esse apocryphos, etiam respectu librorum secundi ordinis, non iste sensus est, quod Gelasius librum illorum Canonum rejecerit penitus a *scriptis Ecclesiasticis*; sed quod declarando illum esse *apocryphum*, intendat illum solum non esse a Clemente scriptum, cui passim tribuebatur; coque sensu et alios libros in tertio ordine vocat apocryphos, qm>d non sint eorum libri, quibus erant falso attributi, ul: Itinerarium Petri, octo Clementis libri, Actus Andreae, etc. quibus immiscet Canones Apostolorum.

48. *Prob. III.* Quod nec ab Eusebio, nec Hieronymo, nec Patribus aliis fuerint adnumerati aut Apostolorum scriptis, aut S. Clementis; ac dubia fuerit eorum auctoritas, suspectaque, ipso teste Dionysio Exiguo, qui ineunte sec. VI. solos 50. priores suæ Collectioni inseruit, dum in *Prafat.* inquit: *In principio itaque Canones, (pii dicuntur Apostolorum, de greeco transtulimus, quibus, quia plurimi consensum non preebuere facilem, hoc ipsum ignorare vestram nolumus sanctitatem.* Demum a S. Isidoro, hocqilC teste, a Patribus aliis sint rejecti apud Gratian. *Dist.* 10. c. I.

Si quæras, quo igitur seculo vulgari cœperint? IL Apud lalinos probabilius non ante sec. VI. ex Dionysio citato, qui eos primus de græco translatos

in collectione sua Latinis obtulit; atquo calentis Alexandro Natali consentio; quidquid sit de Græcis, quibus jam ante videntur fuisse cogniti.

16. *Obj. I.* Ex Patribus el Concilii priorum seeillorum, 1°. sæpe in suis ilecrelis provocant ad *Canones Apoetolico», lege» antiquas, doctrinam Apostilicam, canones antiquos, regulas, leges Ecclesiasticas*, etc. Sed per hæc ipsos Apostolorum Canones significant; ergo. *Prob. Maj.* Sic I. Constantinus M. *episl. ad Euseb. Ca'sarccns.* quæ extatnpud Euseium in *vita Constant. M.* illum laudat, quod Domini mandatum, cl *Aposlolicum* servare *Canonem* decreverit, repudiando Episcopatum Antiochcnæ Ecclesiæ, cl permanendo insuo. Sed is est Canon 13. Apostolorum. 2. S. Basilics *episl. ad Amphil.* Diaconum a gradu ob crimen dejectum, a communione tamen non arcet, datque rationem: *quoniam antiquus est canon, ut*, etc.; at hic est Canon 14. Apostolorum. Eodem modo loquuntur alii. *Prob. etiam min.* Quia nihil aliud assignari potest.

2°. Sæpe iidein, atque iisdem pene verbis decernunt, quod Canones Apostolorum; ergo. *Prob. Ani.* Can. 5. Synodus generalis Nicæna l. 1. laudat *antiquum canonem*, quo inhibetur Episcopis, ne excommunicates ab altero ipsi in communionem recipiant: sed hic inter Apostolorum Canones ordine 12. est. 2. Can. 15. vetat migrationes a parœcia una ad alteram, tanquam *prater canonem* factas; nimirum 15. Apostolorum. 5. Can. 1. statuit: *Si quis se ipsum exciderit, ne in Clerum admittatur*: sed hoc idem Canone 20. 21. 23. Apostolorum cavetur; ergo.

H. Id P^{'''}. A', *min. ct ejus prob.* Sed post Apostolorum tempora horum successores Episcopi vel motu proprio, vel in conventibus, metu persecutionum occultis', multa ordinabant circa disciplinam Ecclesiæ, quæ postea, usu ac diuturnis fidelium moribus firmata, nomen consecuta sunt *Canonis Apostolici*, uti et hodie Decreta Romanorum Pontificum passim vocantur *Constitutiones Apostolicae*; item: *Regulte Ecclesiasticæ, Canones antiqui*, etc. Manifestum hoc iit ex Can. Nicæno 13. *De his, qui ad exitum veniunt lex antiqua servetur; ita ul, si quis egreditur corpore, ultimo et necessario viatico minime privetur.* At ea *lex antiqua* non exlat inter Apostolorum Canones. Pariter Synodus Ancyrana habita an. 414. Priorem, ait, definitionem *pranepissc, ul mulieres, quæ fornicatae, fatus in utero perimerent, usque ad exitum rilæ ab Ecclesia removerentur*: at illam priorem definitionem nec in Apostolorum Canonibus, nec ulla anteriore Synodo videre est. Hinc lit verisimilius, eum, qui Canones illos compilavit, quod in Patribus et Synodis antiquis sub nomine *Canonis Apostolici, antiqui*, etc. laudatum invenit, postea divendidisse sub nomine Canonum Apostolorum.

Ad 2um. V. Cons. Quia, ul modo dictum, quod compiler ibi reperit sancitum, xel confirmatum ex anteriore, disciplina Ecclesiæ, suæ compilationi inseruit, id quod ex ipsa Nicæna Synodo, *Can. 1. cit.* iit perspicuum; si enim Canones Apostolorum jam cxlilisscnl ante Nicaenam Synodum, Origenes adolescens piissimus æque ac eruditissimus circa annum 208. quo tempore teste Eusebio *Lib. G. c. 7.* jam tum preeral sciolæ Alexandrinæ Ecclesiæ, non excidisset semelipsum; quod tamen fecit, quin proplerca reprehensionem ferret a Demetrio Patriarcha Alexandrino, aul abdicaretur a docendi munere, aul ad Iriumium excuinmumcaiclur; quod tamen sta-

tuitur Canone Apostolorum 23.: imo insuper a TnuocnsTO Cæsame,el Al ia in-
uro Jerosohmorum Episcopis fuit promotus Presbyter; quod non fecissent,
si extitissent illi Canones. Equidem postea Demet r i u s, mutato in Oiugem.h
animo, excisionem illam objecit, quin tamen vel verbo innherel, eum idcirco
violasse Apostolorum Canones. Canon igitur Nicænus 1. vel morem innuit
Ecclesiæ, vel legem aliquam latam ab Episcopis, Oiugenis occasione, qui se
exciderat.

17. Oty.//.Synodus Trullana *Can.* 2.,Synodus Generalis VII. *Can.* 1.5.10.,
Synodus Romana subOnEGoato VII. ipsaque Tridentina Sess. 25. *de Reform.*
c. 1. Ex Patribus vero S. Joannes Damascenis *Lib.* 4. *de fide Orlhod.*, etc.: illos
Canones citant sub nomine *Apostolorum*. Leo IV. *in ep. ad Episcopos Britan-*
ni(P data anno 849: *Quibus*, inquit, *in omnibus judiciis Ecclesiasticis utimur,*
sunt Canones Apostolorum ; ergo.

R. D. .1. Citant illos Canones sub nomine Apostolorum, quia ita illos
citandi mos invaluerat, ob Dionysum Exiguum , qui sub hoc nomine illos
apud Latinos divulgaverat, unde passim Apostolorum dicebantur C. Ul
indicarent, revera Apostolorum esse V. Patet responsio illustri exemplo
Urbani IL qui sec. XL cathedram D. Petri tenuit ; dum *epist. ad Propositum*
S. Juventii apud Gratianum *Dist.* 32. c. 6. inquit : *Canones Apostolorum,*
scilicet 43. 46. *hcereticorum baptisma lavacrum diaboli appellant,* tum eos
subdit una cum Cypriano *merito* a Cornelio et Stepuano fuisse reprehensos.
En, Canones Apostolorum vocat; nec tamen credit, cos ab Apostolis con-
ditos, secus enim eos *merito reprehensos* non diceret. Leo IV. ait illos iu judi-
ciis adhiberi; quia, cum saltem utilia containerent, ut ait Isinonus supra
citatus, eos Ecclesia usu recepit; ac quidem ex parte solum, juxta Gratia-
num *Dist.* 32: c. 6, *cit.* nimirum 50. priores, vel exclusis Canoue 45. et 46.
vel iis dando orthodoxum sensum.

18. *Obj. II.* Juxta Correctores Romanos ad *Dist.* 16. c. 4. *Canones Apo-*
stolorum non sunt inter apocrypha deputandi, quia eos recepit Synodus VI.
quam Hadrianus recepit. Item, juxta Hincmarum Rhemens. qui *Opus.* 55.
Capit. de iis ipsis inquit: *Sed B. Gelasius in catalogo.... nec inter apocry-*
pha eos misit ; ergo.

R. *Ad 1°*. D. Non sunt inter apocrypha deputandi aliquo sensu supra
exposito C. Quatenus tribuuntur ipsis Apostolis, vel Clementi , qui quasi
ab Apostolis acceptos fertur scripsisse Λ*. Eodem modo Hincmarum explica;
vel responde, quod notant Critici, eum incidisse in catalogum Gelasii men-
dosum el mutilum ; nam Gelasium revera eos misisse inter apocrypha, ex
supra dictis liquet. Sed et Hincmarus ipse ut supposititios asserit ; prius enim
dixerat : *Ceterum Udem Canones, qui vocantur Apostolorum, non ab Apo-*
stolis conscripti creduntur.

CAPUT 11.

DE JURE PROPRIETATIS.

Jus activum, de quo *num.* 3, in jus proprietatis et jurisdictionis dividi-
tur; ulruinque eniin juris activi naturam relinet, cum utcumque ex suo
conceptu sil legitima potestas obligandi alios. At, misso jure jurisdictionis,
quod huc non attinet, soluui prius hic considerandum venit.

ARTICULUS L

QUID SIT JUS PROPRIETATIS?

49. *Dico.* Jus proprietatis est potestas legitima, voluntate sua moraliter
obligandi alios ad aliquid, sicque eorum restringendi libertatem, principa-
liter in favorem et bonum proprium obligantis. Definitio quoad rem et sen-
sum est communis omnium, servatque bonæ dehnilionis leges, ut patebit
ex nunc dicendis.

Dicitur 1°. Potestas *legitima*, h. e. munita vel nixa lege aut naturali, aut
divina, aut humana, in ordine vel ad licentiam actus, vel valorem; quod
si euim nulla ei assistat lex, potestas non jus, sed vis et tyrannis erit. Tri-
plicis vero generis leges hic discerni debent. 1. Leges, quæ facultatem tri-
buunt alicui de re pro sua voluntate disponendi. Sine his haberi jus proprie-
tatis non potest, ab iisque potestas legitima oritur. 2. Leges, quæ reddunt
facultatem de re licite disponendi. Istæ ad jus proprietatis non sunt absolute
necessariæ; cum fieri possit, ut, etsi hic et nunc prohibeatur de re dispo-
nere, retineat tamen jus ad valide disponendum : sic qui vovit hos 100.
aureos se daturum pauperi, postea testamento valide eosdem legat diviti,
etsi pcccet contra votura. 3. Leges, quæ pro certo solum tempore, certisque
casibus reddunt dispositionem etiam invalidam, Illæ, etsi jus proprietatis
ligent, impedian; non tamen ideo simpliciter tollunt : sic pupillus et prodi-
gus declaratus, etsi sine auctoritate tutoris non possint de rebus suis valide
disponere in actu secundo, relinent tamen disponendi potestatem in actu
primo, ac verum jus proprietatis, sicut potentia videndi relinetur noctu,
cum actus secundus essentiam non constituat, sed supponat. Et palet iude,
quia, sublato legis vinculo, mulalisque circumstantiis possunt, etiam iu
actu secundo, disponere validb, quin lex vel Princeps censeatur illis con-
ferre jus novum proprietatis.

Dicitur 2°. *Voluntate sua* ; pendet enim a voluntate habentis jus, ab eaque
mensuratur obligatio alterius ; si enim habens jus eo cederet libere, ut v. g. si
nollet te habere amplius obligatum ad restituendum, solvendum, vel daret
facultatem auferendi, hoc ipso cessaret in te obligatio restituendi, solvendi,
non auferendi. Hinc natum illud axioma juris : *volenti non fit injuria.*

R. J. 27. in6. Ver hoe quoque obligatio justiliæ, qua vi juris nostri alterum ligamus, se discriminat a pietatis aliarumque viriutem obligationibus, quarum remissio non est æque pendens a nostra voluntate; etsi enim paler vellet deobligare filium ab obligatione pietatis patri debitæ, ille tamen ea tenebitur; cum hæc obligatio filii non præcise dependeat a voluntate patris, sed inhæreat lilio jam ante el aliunde imposita. Quod si demum jus proprietatis definias, ut illud datur etiam in Deo, *voluntas* illa non est necessario libera, cum Deus habeat jus strictissimum, ne blasphemetur, el tamen non libere, sed necessario nos obligat ad non blasphemandum.

Dicitur 3º. Moraliter obligandi alios, h. e. ne licite possint vel agere quid, vel omittere, quod possunt alias potentia solum physica. Hinc eliam jus proprietatis a mera licentia secernitur. quæ etiam dici potest potentia legitima percipiendi commodum. quin vi illius possis obligare alios, eorumque libertatem restringere.

Dicitur 4º. Principaliter in bonum proprium obligantis. Nimirum jus proprietatis directe el primario sui commodum subjecti jus habentis respicit, sive deinde hoc commodum positivum sit, ut v. g. re sua, domo, equo uti; sive negativum, ut non diffamari; sive quid distinctum a propriæ libertatis commodo, ut in datis exemplis se habet; sive indistinctum, ut si quis rem suam libere donet, destruat, unde non aliud ei commodum nascitur, quam plenæ exercitium libertatis.

Potto inde differentia juris proprietatis a jure jurisdictionis intelligitur, quod principaliter e contra bonum subditorum respicit; est enim gubernativum, legislativum, ejusque actus sunt præcipere, prohibere, ferre sententiam, ligare, absolvere, punire, præmiari, quæ omnia in aliorum, qui obligantur, vel certe communitatis commodum ordinantur.

30. *Obj. I.* Datur aliquando jus proprietatis ad actus illicitos et injustos; sic qui rem primo vendit Sempronio, sed non tradit, si postea vendat eandem secundo et tradat Mævio, valida est venditio secunda: qui sponsalia contraxit cum Bertha, postea valide contrahit et init matrimonium cum alia, sed illicite, quia contra jus Berthæ; ergo jus non bene dicitur potestas legitima; neque enim ulla lex dare facultatem potest agendi male.

R. D. dnt. Datur jus proprietatis ad actus qua illicitos et injustos N. Qua validos C. el .V. *Cons. Prob. D.* Nulla lex dare facultatem potest *licite* agendi male C. *calide* .V. Lex diverso modo dare facultatem potest agendi, 1º. ut actum reddat simul validum el licitum: 2º. ut tantummodo validum. Si prius, jus erit potestas legitima agendi licite et valide. Si alterum, erit potestas legitima agendi valide. Quod ad constituendum jus proprietatis sufficit, cmn, ut paulo ante dictum, ad illud non requiratur necessario, ut leges reddant actum semper licitum. Cujus ulterior ratio est, quod actus possit esse oppositus juri divino, non humano; vel juri humano solum personali, non reali. Ha omnis actus illicitus adversatur juri divino, non semper humano quoad valorem. Omni actu injusto lædilur jus humanum, non tamen semper personale et reale simul. sed aliquando duntaxat personale, sicque lædens alterum in jure personali, quod solum habuit, non ideo læsit in jure reali, quod ex supposito non habuit; ac proinde potuit jusciale, saltem valide, transferre in alterum, lege humana quoad huc

assistente. Sicque se res in datis exemplis habet. Vi venditionis primæ Sempronius acquisierat solum jus ad rem vel personale; similiter et Bertha, ut dicitur *Art. scg.*: potuit igitur venditor, jus reale, quod retinuit, per traditionem transferre in alterum; similiter inire matrimonium vi juris realis, ita disponentibus legibus.

Xcipie dicas: Sic dabitur jus contra jus, quod est absurdum. Item, non sequitur: venditor retinet jus reale *transferibile*, ergo habet *jus transferendi*; nam transferendo in re agit contra jus ad rem, vel personale emptoris primi. Nam *quoad* 1º. R. D. Dabitur jus contra jus ejusdem ordinis, el ad eosdem terminos .Æ. Diversi ordinis, ad terminos diversos C. In quo nec absurditas, nec implicantia deprehenditur. Atque ita in datis exemplis fit. Venditio secunda injusta est, in quantum juri personali Sempronii opponitur; non vero in quantum venditor relinet jus reale vendendi et tradendi alteri, eo quod venditionem hanc secundam jura velint esse validam. Idem est de matrimonio inito contra fidem priorum sponsalium; et id genus pluribus aliis. Ac licet actus ejusmodi illicitus sit juri divino oppositus, relinet tamen homo potestatem legitimam adversus homines, qui illius actus aliquo modo injustos, vel illicitos tenentur permittere, et, ubi ita jura voluerint, habere pro validis. 4(72)®. A. D. Non sequitur: ergo habet jus transferendi licite C. valide .V.

51. *Obj. II.* Infans (idem est de amento) habet jus proprietatis; qui enim ei quid furto aufert, peccat contra justitiam, nec tamen voluntate sua potest obligare alios, cum eam nondum per ætatem possit elicere; ergo frustra hæc adduntur, *voluntate sua. Conf.* 1. Dormientes, ebrii non habent voluntatem obligandi alios, semper tamen jus proprietatis relinent in sua, veramque iis inferret injuriam, qui de rebus eorum furto quid tolleret. *Conf.* 2. Imo multis vera inferitur injuria, etsi jus, quod habent, velint remittere, ut v. g. pupillo, quocum volente initus contractus, si eo deteriore conditionem suam redderet, est nullus: marito, quo utut consentiente, tamen adulterium quis committeret cum ejusdem uxore: Clerico percussionem libenter patienti.

R. D. Nec tamen potest per voluntatem suam physice obligare alios C. moraliter, civiliter, aut fictione juris A'. Habet suam voluntatem in ipsa Republica, vel tutore repræsentante personam infantis, jure sic disponente, ut voluntas tutoris esset, et conseretur voluntas infantis, et consequenter quidquid tutor circa bona infantis disponderet, censeretur infans fictione juris disposuisse. Sic idem petit baptismum per voluntatem palrinorum.

. *Ad Conf.* Iam R. D. Non habent voluntatem formalem actualem C. habitalem A. Sufficit autem voluntas habitualis, sive voluntas non retractata, ad obligandos alios, ut patet in voluntate Legislatoris respectu subditorum; tamdiu enim illa obligat, quamdiu non est retractata.

Ad Conf. 2atm. R. D. Illis fit injuria, etsi remittant efficaciter jus, quod habent N. etsi ineffaciter C. Tales nequeunt efficaciter jus suum remittere; idcoque habent potestatem obligandi alios, horum libertatem restringendi voluntate sua non libera, sed necessaria, nimirum moraliter, ex lege quam necessario acceptare debent. Hinc etsi voluntas eliam humana, qua quis vi juris proprielittis restringit libertatem aliorum, sit ut plurimum,

non liinen >einpei necessario debet esse libera, sed potest esse necessaria, id vel ex iis ipsis exemplis evincitur.

Obj. III. Posita juris proprietatis definitio, in variis aliis deficit; ergo. *Prvb. .hit*, Nam 1°. datur vera injuria sine polestate obligandi alium in favorem suum; qui enim mendacio, vel fraude inducit alium, ne me luere-dem scribat, vel beneficium mihi conferat, infert mihi injuriam, licet non habeam potestatem legitimam obligandi testatorem, ut me hæredem scribat, vel collatorem, ut beneficium mihi conferat: atqui tamen vera injuria, verum jus proprietatis supponit; ergo hoc potest esse absque potestate legitima.

2°. Licite el honesle quis impedii alterum, qui proprio gladio attentat homicidium vel vulnerationem alterius; ergo jus proprietatis non est necessario potestas restringendi libertatem alterius, alioquiin el meam restringere posset, ne ipsum in usu gladii proprii impedirem.

3°. Usarius, qui habet usum nudum, e. g. ædium, habet potestatem legitimam restringendi libertatem aliorum circa usum ædium in commodum proprium: atqui tamen non habet jus proprietatis *L. I. ff. de Usu el liabit*. Idem est de Commodatario; ergo.

Ie. Principes el quivis superior habens jus jurisdictionis, potest obligare alios in proprium commodum; ergo hoc non distinguitur a jure proprietatis. *Prob. Ant.* Nam vi juris jurisdictionis potest præcipere, prohibere etiam principaliter et directe, quæ faciunt ad utilitatem propriam; ergo.

R. A. *4nL Ad prob. i.m. D.* Infert mihi injuriam ratione ablationis beneficii, vel hæreditatis. Y. adhuc enim ad illa jus non habeo. Ratione infamationis noxiæ C. Etsi enim nec ad hæredilalem, nec beneficium jus habeam, habeo tamen jus, ne quis me injusta infamatione a spe juste concepta et consecutione boni dejiciat. Unde etsi in casu restitutio pro luereditate ipsa, vel beneficio fieri non debeat; debet pro æstimatione spei habilæ, quæ est quid æstimabile pretio.

Id prob. 2°m. R. D. *Cons.* Ergo non est potestas restringendi libertatem alterius, quando hic et nunc habetur ex superiore lege jus contra ipsum dominum, ul in dato casu C. Si hou non V.

Id prob. 3m. R. D. *min.* Non habet jus proprietatis in ædes simpliciter et absolute sumptas C. in illarum usum Y. Jus proprietatis in domo ipsa permanet penes dominum, qui domus usum alteri concessit, usufructuarius vero ad liuuc usum sibi concessum jus proprietatis obtinet.

Adprub. i°m. R. 1). *Aid.* Potest hoc directe et primario A. indirecte ac secundo C. Eadem est ad probationem responsio. Potestatem gubernandi superior accipit, ul procuret bonum subditorum; ex hoc enim line, vel natura, vel Deus, vel ipsi subditi, transtulerunt in superiores potestatem; quod vero superior ex subditorum felicitate el ipse commodum referat; vel quod honorificum sil el æstimabile posse leges dare, juri jurisdictionis per accidens est; nec ab hoc directe intenditur. Nihilominus tamen Princeps vel superior iu ipsum jus jurisdictionis habet jus proprietatis, vi cujus potest obligare omnes, ne se iu usu suæ jurisdictionis impediunt; quod ita obligare possit alios vi hujus juris proprietatis, est commodum directe ipsius Principis proprium, sed profluens ex jure proprietatis in ipsum jus jurisdictionis; non vero ex huc.

ARTICULUS II.

QIH» SIT JIS IN HE, MVE REALE, ET IIS AD HEM, SIVE PERSONALE?

32. Jus proprietatis activum in jus in re, quod etiam *reale* dicitur, etjns ad rem, quod *personale* vocari solet, dividitur. Nobilissima hæc juris divisio est; quidquid enim est humani juris, ad alterutrum, vel jus reale, vel personale reducitur. Nec alio ex capite nobis administratur justitia, quam quod pro nobis vel jus reale, vel personale stet. Res vero, circa quas versatur jus humanum, vel corporales, vel incorporales sunt. *Corporales* dicuntur, quæ vi suæ naturæ tangi possunt, ut v. g. fundus, aurum. *Incorporales*, quæ, etsi moraliter inhæreant corpori, tangi tamen non possunt, quia in denominatione quadam morali consistunt. Ejusmodi sunt varia jura, ut jus venandi, jus adeundi hæreditatem, jus servitutis, jus patronatus ac similia; item omnes actiones, quibus in judicio, quod nobis debetur, prosequimur. Respectu ulriusque generis dari potest jus in re, vel ad rem.

33. *Dico I.* Jus in re, vel reale est, vi cujus res ipsa nobis devincta, seu obligata est, vel persona considerata ut res. Est tamen hæc declaratio potius juris in re, quam exacta definitio; relinetur tamen, quia communior est, el plerumque usitata auctoribus. Cælerum definiri posset: potestas legitima nobis obligatam habendi ipsam rem.

Dixi 1°. 17 cujus res ipsa nobis obligata esi, ubicumque nimirum sil; jus enim in re non tantum ea respicit, et nobis obligat, quæ actu possidemus, sed etiam, quorum quidem domini sumus, sed possessio est penes alterum; tunc enim in judicio petitorio possum convenire possessorem: possem etiam rem illam vendere, legare, donare; sique possidere desineret, continuo, citra ullius injuriam, occupare; jus enim reale rem ita afficit, ut ad quemcumque devenerit. hoc cum onere transeat, ut mihi illam vindicare possim; nisi quid obstet aliud, puta lex, vel conventio, ut contingit circa rem dalam pignori, ant in fendum. vel emphyteusin; dominus enim retinet jus in re, nequit tamen in præjudicium partis alterius de ea pro libitu disponere antequam cesset contractus.

Dixi 2°. Vel persona considerata ul res, h. e. in ratione *patientis*, ul servus, quatenus est in nostro commercio; in eum enim qua talem dominus jus reale habet, debetque pati servus ita consideratus, ut vendatur, huc illuc transferatur, atque ita æquiparatur pecudi *L. 2. §. 2. ff. ad L. Atpiil.* et censetur legatus legato fundo cum omnibus rebus *L. 32. ff. de Legat.* Licet consideratus *qua persona* possit hæres institui, loco domini contrahere, nec tunc æquiparetur pecudi, cum canis meus liæres institui non possit; sed ad personas *L. 14. ff. de. O. el .1.* pertineat.

34. *Dico II.* Jus ad rem, vel personale est, vi cujus persona immediate mihi devincta, sive obligata est ad præstandum aliquid. Eliam hæc declaratio magis quam definitio est; recepta tamen, ul illa prior juris in re; alias sic quoque definiri potest: potestas legitima habendi nobis immediate personam obligatam ad præstandum aliquid.

Dicitur : *l i cujus persona*, etc. nam vi juris personalis res ipsa vindicari nequit; sed solum persona aliqua obligatur nobis sive ex contractu, vel quasi contractu; sive ex delicto, vel quasi delicto; et quidem in ratione *agentis*, hoc est ad pnvstandmn aliquid, agendum, vel omittendum. Sic jus circa operarios conductos est jus ad rem, ex contractu cum illis inito libi ortum, ut habeas illos obligatos ad praestandas operas, ita ut, si nolint, a te possint in judicio conveniri. Similiter si emisti equum, quem libi venditor nondum tradidit, habes jus ad rem, vel personale adversus venditorem, ut equum tradat; quod si venditor vendat et tradat alteri, equum ipsum tibi vindicare non potes, cum venditor retinuerit jus reale, idque venditione secunda transtulerit traditione in emptorem secundum; potes tamen convenire venditorem, ut præslet *intéressé*, h. e. tibi tantum præstet, quanti tua intererat, equum non fuisse traditum alteri. Et ratio ultimata est, quia jus, quod ex contractu oritur, sine traditione rei, solum personale est, lege sic disponente, ut non nudis pactis, sed traditione transferantur dominia *L. 20. C. de Pact*, de quo statim plura.

Utrum vero divisio juris proprietatis aclix i in reale et personale adæquata sit, inter Jurisconsultos controvertitur; negantibus quibusdam cum Hal-50i.D0,dum dari jus mixtum contendunt ex reali et personali, eo quod dentur actiones mixtae; quales sero actiones sunt, tale dari jus debet, cum illæ in hoc fundentur. Ejusmodi xero actio dicitur esse 1°. *Jctzo finium regundorum*, qua agitur de finibus prædiorum rusticorum confinium confusis iterum determinandis. 2°. *Familiæ herciscundæ*, quæ datur cohæredibus pro dividenda massa hereditaria. 3°. *Communi dividundo* : datur iis, inter quos res aliqua ex causa legali, vel donationis, vel alia quacumque est communis, ut res indixisim possessa vel dividatur, vel compensetur damnum, quod pars una alteri intulit. i°. *Ad exhibendum* : datur illi, qui probabiliter putat, rem suam detineri ab alio, ideoque inspiciendi petit copiam. At negant alii esse actiones mixtas, sed duas hic concurrere actiones. realem et personalem, atque utraque distinctum quid peti. Unde lis illa nullius momenti est, ac quoad effectum, quidquid dixeris. perinde erit. Utilius quæritur, quid ad acquirendum jus utrumque, in re, et ad rem requiratur?

Dico III. Ad acquirendum jus in re, si nullius antea fuerit, apprehensio sufficit, de qua suo Joco; si dominum aut possessorem liabeat, requiritur 1°. existentia, vel physica, vel moralis, quo modo existunt res incorporales, de quibus supra *num. 32.*; quod enim nullo ex his modis subsistit, tuum fieri nequit. 2°. Titulus *L. 31. ff. de Acquir. rer. Dom.* ubi : *Nunquam nuda traditio transfert dominium, sed itu, si venditio, aut aliqua justa causa præcesserit, propter quam traditio sequeretur.* De titulo vide infra pium de jure ad rem. 3°. *Regulariter* traditio, non quidem jure naturæ, secundum hoc enim sufficeret consensus mutuus externe expressus, sed ex dispositione juris *l. 20. C. de Pari.* supra cit. ubi : *Traditionibus cl usurpationibus dominia rerum, non nudis pactis Iranferuntur.*

Dixi : *Regulariter* traditio; in quibusdam enim casibus, ipso in jure exceptis, ea non requiritur, vehit 1°. in beneficiis Ecclesiasticis, in quibus jus in re per collationem cl acceptionem acquiritur, *c. 17. de Prcybend. in fi.*

2*. In hereditale; heredes enim non hereditalem rem ex testamento, quam ab intestato acquirunt in re per aditionem illius; adire autem hereditatem censetur, dum quis vel facto, vel verbo profitetur, quod esse heredes velit, §. 7. *Inst.*, (*heredes qualiter*). 1°. Simili modo legatum dominio vero statim acquiritur legatario a die aditionis lucrativae, per *L. 8G. §. 2. de Legal.* *L. Quin dominium fictum*, sive fictione juris tale, legati acquirunt legatarius etiam a die mortis testatoris, quod tamen ante aditionem vires non habet, sed post aditionem retrotrahitur ad tempus mortis, *L. 80. ff. de Legat. 2.* Hæc tamen intellige, I. si res individualiter legata determinata sit, sive, ut aiunt, *si species legata sit*; secus enim est, si res individualiter legata non sit determinata, hoc est, si, ut dicitur, *legata sit quantitas*, ut 1000. Imperiales, nisi forte ad modum speciei sit redacta, ut: lego Titio 1000. Imperiales, quos in arca habeo; in casu enim legalis quantitatis legatarius non dominium, sed solum actionem hypothecariam acquirunt ad cetera defuncti bona, ex jure tacite hypothecæ, quam lex in ceteris testatoris bonis, in quantum ea ad heredem pervenerunt, legatariis concessit, ut ex illis, quicumque illa jam post heredem possideat, fiat legati solutio, *L. 1. C. Communia de Legat. 2.* Si res propria testatoris legata fuerit; nam re aliena legata, pariter ejus non transit dominium, quippe quod ipse testator non habuit, *L. 54. de Il. l. 4°*. Si quid donetur, vendatur, relinquatur civitati, Ecclesiæ, aliisque locis piis, vel causis, statim ab his jus in re acquiritur, *L. 24. C. de SS. Eccles. 5°*. In contractu societatis omnium bonorum per matrimonium. 6°. Si quid donasti alteri, ut fundum, ea sub conditione, ut tibi alimenta præstet, illo vero hæc præstare renuente, continuo jus in re donata recuperas; cum enim sub posita solum conditione donaveris, canon impleta, consequens est, ad te pariter dominium hoc ipso redeat. 7°. Si Princeps contrahat cum aliquo, donet illi, jus in re hoc ipso acquiritur. 8°. In hypotheca, vel pignore, in quo jus in re sine vel traditione, vel apprehensione acquiritur. Constat ex natura horum contractuum; pignus enim est conventio, qua res ipsa obligatur, *L. 1. §. fin. ff. de Pact. L. 1. ff. de pignor. Act.* Idem est de hypotheca conventionali, sed et de legali.

51». Dico 7T. Ad acquirendum jus ad rem sufficit solus titulus; est enim regula generalis, quod, dum ex dispositione juris contrarium non constat, posito solo titulo, ante traditionem, tantum acquiratur jus ad rem. Sic per electionem ad beneficium, præsentationem, postulationem, ante acceptance, jus tantum ad rem ad illud acquiritur: sic posito contractu solo, re nondum tradita, jus, quod inde nascitur, non nisi est ad rem.

Titulus vero nihil aliud est, quam justa et æquitali naturali consentanea possessionis causa; vel ratio et forma possessionem justificans. Hinc patet titulum esse radicem juris. Alius est *primævis*, qui ante se non supponit alium, ut *occupatio*, sive *apprehensio*. Alius non primævis, qui etiam *derivativus*, passim *traditio* dicitur, in alio titulo se priore fundatus, qui vel vere, vel saltem juris fictione, aut præsumptive præcessit; sic emptio in venditore præsupponit titulum aut vere, aut presumptive rei juste venditæ. Ili tituli vel *naturales* sunt, ut eos vocat Imperator §. 11. *Inst. de her. Diu.* quia originem ex jure naturali dicunt; vel rectius ex jure gentium, quod §. *cit.* cum naturali confunditur, cum rerum divisio introducta, ac

dominia primitus distincta sint juro gentium §. 13. *Inst. eod.* Vel sunt, dicunturque cKi/w, quia ab hoc introducti, ut *proscriptio*, *testamentum*, *legatum*, *successio hæreditaria*, *arrogatio*, vel certe ab hoc solemnitates suas, conditiones, formam acceperunt, ut passim contractus, alique modi transferendi dominia. Ad naturales *occupatio* et *accessio* perlinent, quæ suas tamen sub se species continent, quas plenius et opportunius, uli et titulum cæterorum, suo loco intelliges.

37. *Dico* Γ. Ulriusque juris effectus sunt 1°. obligatio, quam reliqui habent omnes, ne quem jus proprietatis habentem in ejusdem usu impediunt. 2°. Obligatio restituendi. aut satisfaciendi ex parte ejus, qui alterius jus vio* lavit. 3°. Actio; cum enim non omnes colant justitiam, actio erat necessaria, qua judex competens adiri, atque ejus auctoritate id, quod debitum, obtineri posset. Non tamen eandem jus ulrumque actionem parit; sed jus in re, sive reale, actionem realem, quæ antonomastice *vindicatio*, *actio in rem*; jus vero ad rem, sive personale, quod actionem personalem, quæ *condictio* dicitur. De utraque, quæ nosse interest, paucis perstringere visum. Igitur

58. *Actio* (nempe in judicio civili el petitorio proponenda; in criminali enim *accusatio* dicitur; in civili possessorio *interdictum*) in genere est remedium juris, quo quis prosequitur in judicio, quod sibi debetur, *Inst. de Act.* Dixi: *in judicio*; nemo enim permittitur sibi auctoritate propria jus dicere, aut rem, quam sibi deberi contendit, occupare, nisi sit periculum in mora, aliæque causæ faveant de quibus *C. Tit. 2. l. Quando liceat*. Est duplex, realis, quæ, ut dictum, ex jure reali descendit, ac *vindicatio* dicitur; tum personalis. quæ *condictio*, ex jure personali profluens. Estque hæc divisio adæquata, respectu actionum omnium; omnium enim actionum, quibus utimur, materia, aut *in rem*, aut *in personam* dirigitur.

Vindicatio definitur: Actio in rem, qua rem aliquam nostram petimus ab eo, qui possidet. Ac quidem, si res, quæ petitur, corporalis est, proprie el specificæ rei *vindicatio* dicitur; *appellatio enim rei non genus, sed speciem significat* *L. 6. ff. h. t.* Neque refert, quod etiam incorporales res dicantur; hoc enim verum est latius loquendo; at stricte, el more in jure recepto proprie corpus r» dicitur, præsertim in præsentī materia ex *L. cil.* Hinc, etsi omnes reales actiones dici possint, atque etiam soleant vindicationes generaliter §. *Appellamus* 15. *Inst. de Act.* ul *vindicatio servitutis toto Tit. ff. Si servitus vindicetur*, aliud tamen est *vindicatio simpliciter* ac *generation*, aliud rei *vindicatio*. Unde actio, qua servitus vindicatur, nunquam rei *vindicatio* dicitur, sed specificæ ac proprie *confessoria*. Hæc tamen subtilitas magis in jure civili locum habet. In jure canonico, etiamsi res incorporales petantur, rei *vindicatio* admitti videtur, r. *Examinata, de Judiciis*, ubi videtur supponi, quod jus patronatus posset rei vindicatione peti, si sequestratio non obstaret.

Dictum vero Ie. Rem *nostram*; rei enim *vindicatio* soli domino per se loquendo competit. Ac cum alius sit dominus directus, alius habens dominium utile; priori rei *vindicatio* directa; alteri, ut sunt Vasallus, Emphyteuta, Superficiarius, rei *vindicatio* utilis competit. 2°. *Petimus*; unde actio realis. etiam *petitio* dicitur. Item hinc judicium *petitorium*, in quo videlicet

rem ipsam, proprietatem petimus. 3°. *Ab eo*, (*piipossidet*, quieurnqtie delentor rei nostra sil, modo habeat restituendi facultatem *L. 9. ff. h. t. in fine*. Hinc contra sequestrum non datur hæc actio, quia, citra rmandalnrn judicis, huic non licet rem sequestratam restituere. Cadorem hoc tenet, sive detentor *verus* sit, sive *licitus*, h. e. **qui**, licet revera non detineat actu, juris tamen tictione possidere ac detinere censetur; qualis est I. qui cum possedisset, dolo malo desiit possidere, *L. 25. 20. ff. de H. V. 2.* Qui se liti offert; si actor ignoraverit, eum non possidere; vel si se offerendo fecit, ne verus possessor conveniretur.

Porro actio hæc pro varietate rerum, quæ petuntur, varia, propriaque sortitur nomina. Si actor servitutem prætendat, dicitur *confessoria*; si eam neget alteri, vel quodeumque jus incorporale, *negatoria*. Si agatur de dominio ficto, triplex alia datur actio realis: *Publiciana*, competens illi, qui rem bona fide sibi traditam accepit a non domino, ideoque illam repetere quasi præscriptam, licet non præscripserit, potest a possessore quocumque, qui illam vel nullo, vel infirmiori, quam ipse, titulo detinet: *Pescissoria*, qua quis rem petit ab altero præscriptam, quasi non præscriptam, adeoque rescissionem præscriptionis, reique restitutionem: hac illi gaudent, qui beneficio restitutionis in integrum: *Pauliana*, qua creditor a debitore rem in fraudem creditoris alienatam, ac si alienata non fuisset, petit; quia jus fingit, eam in bonis debitoris semper mansisse: demum huc pertinet actio hypothecaria duplex resultans ex pignore: *Serviana*, quæ competit locanti prædium, ad persequendas res, quas locataris in prædium intulit, in quibus locans hoc ipso tacitam hypothecam habet: *Quasi Serviana*, cuicumque creditori competens ad persequendas res oppignoratas, donec solutum fuerit debitum.

Condictio, sive actio *condictitia*, generale nomen est, omnibus commune actionibus personalibus. Est vero actio personalis, actio, qua cum eo agimus, qui nobis obligatus est, ad dandum quid, vel faciendum, *L. 25. ff. de O. et A.* Unde semper immediate personam nobis obligatam respicit. Ac quoniam pleraque actiones personales ex contractu, vel quasi; ex delicto, vel quasi oriuntur, hæc causa actionum personalium remota dicuntur, proxima vero alterius obligatio. Actioni personali inde *condictionis* nomen adhaesit, quod olim, antequam alter alterum in judicio conveniret, illi hoc condiceret, sive denunciaret. Id quod, etsi nunc non inhibitur, imo subin fieri expedit, hodiernis tamen moribus *condictionis* nomen ad eas solummodo personales actiones restringitur, quæ aliud nomen certum a jure vel in jure non habent, ut *Condictio causa data, causa non secuta*: *Condictio eo lege*: *Condictio furtiva*: *Condictio indebiti*: *Condictio ob turpem, vel injustam causam*: *Condictio sine causa*: *Condictio triticaria*, de quibus *ff. Tit. propr.* el longius Civilislæ, uli et cæteris actionibus personalibus in specie; sed el, quantum ad nos pertinebunt, suo loco intelliges.

59. *Dices*: Nihil interest, an habeamus jus in re, vel ad rem; ergo superflua est illa divisio.

R. V. .I. Per jus in re res est tua *in re*; per jus tantum ad rem *in spe*. Vi juris realis tibi actio competit contra possessorem etiam tertium, ac detentorem quemlibet; vi juris personalis, cum obligatio personam adlrin-

gal. non rem, contrahentem, vel delinquentem tantum lenes, non piesesorem. /- 13. ('. di O. et .1. In subhastationo, si habes jus in re, increditorum hypothecariorum classe, hoc est prima, tibi locus debetur, quin ratione simul dominii, etiam ante hos praelatioj si habes tantum jus ad rem, inter creditores solum chirographarios, seu in altera creditorum classe, quibus scilicet tum demum aliquid ex debitoris subhastati bonis solvitur, si quod, posl solutionem hypothecariis creditoribus faciam, sil residuum. Demum jus reale, utpote fortius, elidit alterum , jus personale ; imo perimit,

ARTICULUS III.

QUID SIT 1)0 MIMI M?

Nobilissima juris realis species *dominium* est; de eo tamen ut tali hic nondum agimus; sed ejus tantum generatim hic naturam inspicimus, nt hoc deinceps, volui præsupposito , liceat de eodem in specie liberius disse-rere. Uti vero jus activum, sic dominium aliud jurisdictionis, aliud pro-prietatis dicitur, e quibus hoc posterius solum ad nos pertinet.

G0. *Dico I.* Dominium proprietatis in genere est jus reale de re aliqua disponendi in commodum proprium , vel quoad substantiam rei, vel quoad emolumenta sola, vel quoad utrumque simul. Definitio ex sequentibus constabit.

Dividitur 1°. in perfectum.et imperfectum.

01. *Dico II.* Dominium perfectum, quod etiam *plenum, in solidum* dici-tur, est jus reale perfecte de re disponendi auctoritate propria in utilitatem propriam.

Dicitur i°. Jus *reale*, quod locum tenet generis; jus enim ad rem nemini facultatem tribuit de ipsa re disponendi. 2°. *Perfecte* , tam quoad substan-tiam. quam emolumenta rei; quo a dominio imperfecto distinguitur. 3°. *Disponendi*, dispositione ex se possibili, neque aliunde repugnante, unde perfectissimus rerum creatarum dominus Deus est, etsi de hoc suo dominio, istud abdicando, disponere nequeat. Et numquid homo freni manet dominus, etsi hoc instar pecudis comedere non possit? 4°. Auctori-tate *propria in utilitatem propriam*. Hinc Tutor. Procurator et similes exclu-duntur, utpote qui nec nomine proprio, nec in commodum proprium disponunt; sed Tutor in pupilli bonum, Procurator illius, cujus res aut negotia curat. Hinc quoque a jure jurisdictionis distinguitur.

Dominium *imperfectum e* contra est jus reale de re tantum imperfecte dis-ponendi , videlicet vel quia non datur jus integrum , ut in domino directo respectu rei feudalis, ernphyteuticæ, nsufructuarite, et vicissim in vasallo, emphyteuta, usufructuario respectu ejusdem rei ; vel quia jus non residet in uno solo subjecto, sed est divisim in pluribus : sic Gaius habet dominium imperfectum in hereditatem, quæ illi adhuc cum Seio dividenda est. Unde dominium imperfectum

Subdividitur in directum et indirectum , sive utile. *Directum* , quod etiam *nudum* appellari consuevit. quasi nudatum utilitate fructuum , quos res pro-

fert, est jus reale proprietati» de substantia sola rei disponendi; unde qui jus tale habet, dominus *directus, proprietarius* nuncupatur. Non tamen idcirco dominium hoc proreus est sterilo , aut omni vacuum utilitate ; variis enim in casibus emphyteusis redit ad dominum directum; fetidum consolidatur cum proprietate, etc. de quibus *Diss. seq.* Item vasallus fructuum loco, (pios percipit, domino directo fidem , honorem , obsequia perennalia debet.

Indirectum, vel utile, esi jus reale disponendi solum de rei fructibus ; unde dominus *utilis,* fructuarius dici solet.

62. *Dico III,* Dominium proprietatis rursum aliud est 1°. naturale, aliud civile. *Naturale nix,* ut aliis vocare placet, habituale, quatenus civili opponitur, est, quando res quoad substantiam suam, ac secundum se manet subjecta alicui, quin de illa disponere actu possit ; sic uxor dotis marito tradita?, non vendita), stante matrimonio dominium naturale retinet. *Civile ,* quando alicui dispositio et administratio solum in ordine ad effectus civiles conceditur ; hoc dominium , stante matrimonio, penes maritum est. De quo *Diss. III.* ubi de dominio conjugum.

2°. Aliud *altum,* sive eminens, aut supereminens, quod habet Princeps , vel Respublica in casu necessitatis vel utilitatis publicæ in bona subditorum , vi cujus tunc de iis, quantum vel necessitas, vel utilitas publica poscit, queat disponere. Aliud *bassum* , quod personæ privatæ in sua singulæ bona extra datos casus relinent.

63. *Obj. I. cont. Conci.* 2^m. In definitione dominii perfecti videtur addendum 1°. de re *corporali,* eo quod rerum incorporalium delur tantum *quasi dominium,* sicut earum rerum possessio passim dicitur *quasi possessio.*

2°. Addenda? videntur hæc particula? alia? : disponendi *ad usus lege non prohibitos,* vel : *nisi prohibeatur a lege* , quas plurimi Juristæ addunt : et vero sic pupilli, furiosi, prodigi tales declarati prohibentur sine auctoritate tutoris disponere.

R. *Ad I^{ra}.* .V. Quia et rerum incorporalium est verum dominium. Annon Deus verum habet perfectumque Angelorum dominium ? Dicuntur vero *quasi possideri,* eo quod non eo modo possideantur, quo res corporales, quæ tangi possunt. Neque obstat *L. Nec usus, nec usufructus.* 1. ff. de *Usu et usufr.* dum ait : *Servitutes , et servitutem servitutis, nec esse ex bonis nostris, nec intra bona nostra :* tantum enim vult quod usufructus, vel servitus servitutis, non habeat coexistentiam corporalem cum cæteris bonis nostris corporalibus, quia tale jus est ens morale, quod non habet substantiam physicam, ut nec possit subsistere per se, nec coexistere corporaliter cum rebus corporeis cæteris. Eas nihilominus res incorporeas vere subesse dominio nostro satis aperte *L. 3. ff. si usufructus petatur* asserit, dum inquit : *Est enim absurdum plus juris habere eos, qui possessionem duntaxat usufructus, non etiam dominium adepti sunt.* En hic supponitur, quosdam adeptos esse usufructum, sive jus fructus percipiendi illiusque dominium; at jus hoc non est corporale quid.

Ad 2^m. R. *N.* Lex enim usum dominii prohibens , vel irritans, dominii substantiam non tollit; sed illud tantum extrinsce ligat, juxta jam dicta

Art. 1. num. 49.

M. Obj. // Qui possidet majoralum, xel lldolcominbsum, ph-nus ml doinimw » nec tamen potest perfecte de eo disponere; alienare enim non potest L. 3. C. *Communiti de Legat.* » < / quia ; ergo, /'ioù I>/. Quia , «icu», non daretur plenus illorum bonormn dominus. Aule responsionem *ob. sernii* Miŷoralus est, si testator ita ordinet, ut semper in defimcti bonis natu mail, mus familia), sive is deinde descendat ex ultimi testatoris linea, sivonlla, ejusdem tamen familia;, succedat. Hi.ssiis <« *pati, famil. cap.* H.; unde fideicommissi naturam induit.

II. V. *Anl.qUMd p.* j*⁶⁶. <« *ejus prub.* Majorâtes enim est bonum familia;, bine caput famili@ illum pleno jure non possidet, sed ejus jus jure reali lotius familia- gravatum et restrictum est, cum et reliquis do familia jiu aliquod reale in majoralum competat. Idem do aliis fideicommittis dicendum. Nititur responsio L. *fin. 2.* *Commun. de Legal*, qua diserte dicitur, hreredem bona , quæ delxd restituere aliis, non *pure* h. o. non pleno omnino jure possidere. Deinde hoc vinculum, quo habens majoralum obstrigitur, non provenit unice a lego, quemadmodum vinculum pupilli et simillium, qui de rebus suis disponere pro suo libitu non permittuntur, sed fundatur in jure aliis qimito, quibus fleret injuria, si posset de majorait), illum alienando, disponere.

.S/ ais 1°. Ergo plenum majorait)* dominium penes nullum esset.

H. V. *Hiat.* Est penes familiam totam, ul est una civiliter, vel fictione juris persona. Possidens tamen majoralum dicitur simpliciter et vere dominus, quia, si conferatur caderis de familia, nemo magis est dominus illo; solus enim gaudet dominio utili ; item civili, majoralum administrando, vindicando, licet jus ejus reale restrictum sit, ut alienare nequeat ob jm reale lotius familiæ. Sic et hæres fiduciarius qnlcumqtic dicitur dominus, licet debeat h@rcdt fideicommissario hærcdilatem restituere; nam *non ideo*, ait L. (iff. ff. *tie /I. 1.* , *minus rate quid nostrum esse vindicabimus, quod abire a nobis dominium speratur, si conditio libertatis vel legati constilerit.*

Si ais 2°. At Respublica interdum permittit a possessore majoralum alienari ; ergo in illo supponit dominium plenum.

It. V. *Cons.* Ideo permittit, quia per cpikeiam interpretatur hunc fuisse mentem testatoris , ut bona hic et nunc in familia; bonum vendantur : vd ex suprema potestate corrigit testatoris voluntatem, eo quod in his circumstantiis, in quibus nisi bona venderentur, gravius familia- damnum impenderet, non sil rationabilis.

Gif. *Obj. III.* Qui ab alio, sive Ixjna, sise. mala fide, spoliatus est possessione rei sua-, relinet omne dominium , licet non possit perfecte et libere de re sua disponere; ergo potest esse dominium perfectum sine potestate perfecte et fibere de re disponendi. *Prob. Ani.* Quia possessor bona fide potest doinimitn impedire; possessor autem mala fide habet jus. ne a legitimo domino per vim a possessione dejiciatur.

It. V. Aut. pe domino impedito per possessorem bona fide; hic enim habet jus reale re possessa utendi, fruendi, assistente illi lege; ndeoque dominium utile, donec res u domino evincatur, ul dicetur de possessione : igitur dumiiu* proprietarius haltere dominium plenum non potest, quo<l

cx dominio directo ul utili simul constituitur. De domino impedito per pos-Hhsoiein mala tide, vel spoliatorem V. C'o//.v. Quia dominus xolurn prohihe-hir \i auferre rem suum , si rc.spoliarc in continenti, **ulaiunt**, spoliatorem neglexerit, vi auferre rem suam , propter leges non intendentes favere per lme possessori iniquo , vel Illi conferre jus alirpiod , sed publici boni causa, \olcnles (Oiusulere frampiillilali puhlicie; ac proplerea spoliato juris remedia oHerunl. his igitur pnrdonis nec firmum, nec stabile eat.

iiit». *Obj. / I. seqq.* 1°. Debitor est perfectus pignoris dominus; neque tamen potest di; eo perfecto disponere ob jus oppositum pignoratarii. 2°. Qui rem altori \cudidit, sed nondum tradidit, habet adhuc plenum rei vendit@ dominium; nequii tamen de re perfecte disponere sine emptoris injuria. 3°. In commixtione et confusione, quando unius frumentum , vinum commisce-tur, confunditur cum frumento , vino alterius, quivis sua; dominium partis retinet, quin de ea possit disponere. 4°. Manet quis dominus prædii, liccl ineo sil alteri constituta servitus , quæ est jus reale ; ergo.

It. .hl i''''. A. *Ani.* Dominium enim perfectum stricte sumptum excludit mimejus alterius in re; cum ergo et creditor habeat jus in re oppignorata, *lei. Hl. If. el C. qui polior, in pign.* necesse, lanium juris reali» decedat dominio debitoris; ergo hoc perfectum et omnino plenum esse nequii.

d</2'''n. It. I). 2*,n. p. Nequit tamen perfecte de re disponere ex defectu juris vel domini .V. Ob vinculum positum a loge, vel contractu C. Venditor ille solus et omne jus renie relinet; potest valide vendere, donare rem alteri ; sed solum luin obligationem contrahit ex lege et paeto prftstandi intéresse emptori primo, sive satisfacere tantum, quanti ejus interfuit, rem non sibi, sedalleri fuisse traditam, hoc est, compensare emptori primo omne lucrum cessans, et damnum emergens, quod passus ob rem non sibi sedalleri traditum.

Ad 3'''. H. J). Similiter : quin de ea possil disponere ex defectu domini .V. Ex lege id prohibente, fundata in confusione et ignorantia, cum uterque ignoret, qmr; pars, vel quanta sua sit C. Palet inde responsio, quod , subluta commixtione et confusione , quilibet possil de suo plene disponere, quin ei novum jus vel a lege, vel aliunde conferatur.

Ad il,m. It. I). Si servitus notabilis, ul ususfructus, habitatio .V. si non mugili momenti, modica C. Parum pro nihilo reputatur, ait hoc Joco Jlolix a ; sicut juxta vulgatum : *modicum non curat Prælor.*

DISSERTATIO 11.

DE SRI AIEIFI S JURIS REAUS.

Jurisconsultorum consensu quinque sunt juris in re, sive fcalis species, I, Dominium *L. 13. §. 1. C. de Judic.* Unde proprie *rei* vindicatio oritur §. 2. *J. el tot. Iit. //.* et *C. de R. V. 11.* Servitus *L. 30. ff. de noxal. Aetion.* Unde actio confessoria et negatoria *t. t. si Seruit, vindic.* Ili. Jus hæredilarium *L. · §. 5. //.* de *his, quieffud.* Unde hærcdilatis petitio *t. t. ff. et C. de hæred. petit.* IV. Pignus *L. 30. ff. de noxal. Act.* Unde actio hypothecaria §. 7. *J. de .lcl.* V. Possessio arg. *L. I. §. 1. ff. de Superfic. L. 44. pr. ff. de Acquit, possess.* I nde interdicta relinendae possessionis §. 4. *J. de interdict.* At considerata jam generatim dominii natura, hic solum dominii imperfecti attendemus species , Feudum , Emphyteusin, Libellum , Superficiem ; de Pignore vero opportunior agendi locus erit, ubi de Contractibus, quo Theologorum more communius refertur, disseremus. Hunc vero in Dissertatione præsentī tenebimus ordinem, ut 4°. de Servitutibus, ceu levioꝛe juris realis specie, 2°. de Feudo, Emphyteusi, Libello, Superficie, 3°. de Jure hæreditario, 1°. de Possessione agamus.

CAPUT I.

DE SERVITUTIBUS.

Non movetur hic controversia de servitute personarum, vel mancipiorum, qua homo subjicitur dominio alterius, de qua §. 2. *J. de Jure Personor,* et nos Diss. scq. agemus, sed de servitute rerum , qua res una servit alteri vel ici, vel person®, de qua §. 1. *J. de Servitutib.* ac *ff. h. t.* Unde aliæ reales sunt, aliæ personales ; ad has ususfructus , usus, habitatio pertinent ; eætcræ ad reales, de quibus singulis nunc disseremus.

ARTICULUS I.

QUID ET QUOTUPLEX SIT SERVITUS?

67. *Dico I.* Servitus est jus reale, in re aliena alteri constitutum, ut dominus rei in commodum alterius aliquid in ea pali, vel non facere teneatur, salva rei substantia, *L. 15. 1. //*. de Servitutib.* Ille igitur, qui jus exi-

exigeudi babel a domino rei. ul in bac aliquid patiaturs fieri, vel ipse non faciat, servitutem *activam* habere dicitur; idler vero ptiwteam.

Dictum 1°. In re *aliena*, quia res mea , propria milii non servit *L. S.pr. ff, 5e' ususfruet. pel.* sed rebus propriis jure dominii utimur. 2°. Vel *non facere* teneatur, sive teneatur omitttere ; quia quatedam servitutes activæ tantum impediunt, ne quid liat, ut nc iii domo tua aperiatur fenestra, qua possis in hortum meum prospicere. Hinc quasdam servitutes sunt *ufirma- Here*, quædam *negativa*; hujus exemplum est boc ipsum jus , ul in re aliéna aliquid non fiat; velut ne aperiatur fenestra in hortum meum, quæ idcirco verbis negativis exprimuntur, ut non prospiciendi, alius non tollendi; affirmativa contra est jus in re aliena aliquid faciendi, quod dominus rei pati debet; ac proplerea verbis affirmativis indicatur, ut ire, aquas ducere per fundum alienum.

68. *Dico II.* Servitus dividitur 1°. in realcm el personalem. *Realis*, sive prædialis. esi jus, quo res, sive prædium unius obligatur rei sive prædio alterius, *L. 10. ff' Comm. prad.* ut si ager tuus debeat servire meo pro aqua iu meum introducenda, vel, ut per eum in incum transeam. Hæcser- vitus manet affixa rei sic, ut, ad quemcumque pervenerit ager tuus, possim per eum transire. Res vero, quæ ita subjicitur rei alteri, dicitur *serviens* ; illa contra , cui subjicitur, *dominans. Personalis* est jus, quo res, vel præ- dium alienum personæ servit *L. I. ff. h. t.* cujus species sunt, cx dictis supra, ususfructus, usus, habitatio. Servitutes personales, etsi et ipsæ rei affixæ sint, ita ut, ad quemcumque res tales, velut fundus usufructuarius pervenerit, habens usumfructum possit fructus capere invito domino, pro- prie tamen personæ , cui debentur, inhærent, cumque hac expirante pri- se expirant, nec ad quoscumque bæredes transmitti possunt, secus ac reales.

Dividitur 2°. in urbanam et rusticam. *Urbana* est, dum prædium alienum vicino prædio urbano servit. *Rustica*, dum prædium alienum servit prædio rustico. Differunt vero prædium urbanum et rusticum non loco, sed tine et usu, cum rusticum in urbe, urbanum vero esse ruri possit; per prædium enim *urbanum* intelligitur ædificium omne principaliter habitandi causa or- dinatum , sive in urbe, sive extra urbem, cui accnsetur domus recreationis, vellucricausa exstructa, item hortus annexus ob voluptatem ; per *rusticum* c contra, quod est principaliter agriculturæ causa comparatum, ad fructus colligendos, recipienda pecora etc. ul ager , pratum , vinea sive in urbe sive extra urbem, annexaque ædiGcia, ul stabula, horrea, quæ non serviunt ha- bitationi hominurn , suntqueab habitaculo separata; nam conjuncta prædio urbano , lioc sequentur velut accessoria principale. Dictum vero, prædio *vicino*; vicinitas enim prædiorum ad servitutem requiritur, cum, secus, utilitatem sibi præstare non possent. Vicinitas tamen illa non tam cx *conti- •juitate*, quam *utilitate* æstimanda est ; hæc enim posterior necessaria est semper, non ita prior. *L. 1. pr. L. 38. ct 39. ff. de Servit. Urb. prad. L. I. §. I. ff. el L. fin. C. de S. R. P.*

Species servitutis rustica sunt f°. Servitus itineris, sive *iter*, est jus *eundi tantum*, etiam cum socio per fundum alienum ; eliam ope lecticæ, *L. I. ff. de S. R. P. 2'.* Jetas, jus agendi jumentum, vel vehiculum per alienum fundum. 3°. V«e, iu boc differens ab actu, quod certam a jure latitudinem

habeat, uclo scilicet pedum , *L. 8. ff. de S. R. P.* .Ius actus el itineris simul continet ; cl qui viam habet, lapidem, ac tignum trahere potest, hastamque erectam ferre, non autem qui actum, aut iter habet. Cæterum per viam hic *privata* intelligitur, per agros nimirum privatorum concessa ad utilitatem alterius prædii ; non *publica*, qua nimirum uti licet omnibus, quæque ad regalia perlinet. i°. *Aqua ductus*, jus aquæducendæ per alienum fundum.

Aqua haustus, jus aquam hauriendi cx alterius flumine j fonte vel puteo semper scaturiente. !.. 1. 2. *ff. cod. 6°. Appulsus pecoris ad aquam*, jus agendi pecora nostra ad fontem, vel aliam prædii alieni aquam. 7°. *Jus pa- scendi*, scilicet pecora nostra in fundo alterius. Adde jus calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, pedamenta sumendi, lapides cædendi, lignandi, etc.

Species servitutis urbana sunt 1°. Servitus *oneris ferendi*, jus, vi cujus pati tenetur vicinus tuus, quod v. g. murus in area ejus positus sustineat onus tuarum ædium. 2°. *Tigni immittendi*, jus, vi cujus ex ædibus tuis in vicini parietem trabem, vel oblongum lapidem potes immittere, ut in eo quiescat. 3°. *Stillicidii*; illudque vel *avertendi*, estque jus, vi cujus aquam pluviam ex tecto meo in tectum vel aream vicini derivandi ; vel *non aver- tendi*, estque jus, vi cujus vicinus impedire nequit, ne aqua pluvia ex ejus tecto derivetur in meam aream , vel cisternam § vel hortum , etc. 4°. *Altius tollendi*, scilicet ædificium, vel ædes tuas invito vicino; vel *altius non tollendi*, sive jus prohibendi, ne vicinus, cui alias ex libertate naturali licebat ædificare altius, ultra certam mensuram altius ædificet, *L. 11. ff. de S. U. P.* Citra hanc igitur servitutem non potes vicinum cogere, ul ædes habeat depressas, excepto casu unico, si publicæ noceatur utilitati, puta si vicinus ab ea parte horrei ædificare vellet altius, qua vento indiges, *L. fin, §. /in. C. de Servit.* Par est ratio si quid ædificare vellet prope molendinum pneumaticum, etc. 5°. *Luminum* sive fenestrarum, jus, vi cujus vicinus tenetur pati, ut per fenestram vel in ejus proprio, vel communi pariete positam apertamque , lumen tuas in ædes incidat. 6°. *Ne luminibus officia- tur*, ^, ^ cujus nequit vicinus facere, ul lumen tuis ædibus adimatur per ædificium, positas arbores; huc adde servitutem *prospectus*, sive jus prospiciendi iu vicini hortum, aream; item obligandi vicinum ne huic tuo prope- clui officiat. 7°. *Projiciendi*, seu protegendî, jus producendi ædificium extra parietem, in viam , vel vicini aream, ita tamen, ut non quiescat in alieno.

His adde servitutem *eloaæ*, jus sordes in area tua collectas per fundum vicini deducendi per locum cavum ; *effundendi* aquam in vicini aream, *fumi immittendi* in vicini ædes, similesque, de quibus *Inst. h. t. ff. de S. U. P. L. 1. 4. ff. de Cloac.*

Dividitur 3°. in continuam, quasi continuam, discontinuant. *Continua* est, cujus usus, quantum est de se, perpetuo durat, ut servitus aquæ ductus. *Quasi continua* , cujus usus non quidem semper durat actu , tamen utpote pendens a causis naturalibus non continuo operantibus semper est in poten- tia et præparatione, ut sonitus stillicidii. *Discontinua*, cujus usus non semper est, quia pendet a libera voluntate hominis, ut servitus itineris per agrum tuum. Demum alia *nominata* dicitur, quæ certum in jure nomen habet; alia *innominata* , quæ non habet.

69. *Dices* 1 Ex conclusione prima sequeretur, quod , si quis jus habeat

exigendi certos redditus ex tuo fundo, in hoc sit constituta servitus, quia teneris pati, ut alter exigat fructus; at hoc repugnat *L. ult. ff. de contrah. empl.* qua dicitur, quod talis emptor, fundo tali vendito, non teneatur ad solvendos illos redditus; teneretur autem, si esset constituta servitus.

R. *.V. M-q. Maj.* Quia *jus exigendi* est tantum jus personale, vel ad rem, nec propter jus solum exigendi liceret, te invito, fructus ex fundo capere, sicut liceret, si esset constituta servitus; nam ubi servitutem habeo, ea, domino etiam invito, uti possum. Hinc arguunt Jurisconsulti, quoties redditus annui ex certo fundo verbis precariis et ad heredem directis ita legantur, ut legatarius eos ab herede accipiat (similis est casus legis) non censeatur usufructus relictus, sed legatum annuum: contra si verba dirigantur ad legatarium hoc modo; volo, ut Titius percipiat fructus, ita ut eos ipse capiat, servitus legata censeatur; ut proinde ad quemcumque dominium fundi transierit, hac affectum servitute permaneat.

70. *Dices* 2. Potest alicui constitui servitus sine utilitate; ergo. *Ant.* ex *L. 19. ff. h. t.* ubi: *fundo, quem quis emit, servitutem impuni, etsi utilis non sit, eximo, vehit, si aquam alicui ducere non expediret, nihilominus constitui ea servitus possit, quaedam enim habere possumus, quamvis utilia non sint.*

R. *D. .lui*, Sine utilitate remota etiam, radicali, vel in actu primo *.V.* Siue utilitate actuali *C.* Nam licet de presenti nondum sit utilitas, eo quod praedium tuum modo aqua non egeat; potest tamen evenire, ut aliquando egeat; et sic jam modo utilis est aquae ductus remote et in actu primo, quod sufficit, cum non requiratur, ut semper adsit actualis utilitas.

71. *Dices* 3. Etiam amoenitatis duntaxat causa constitui servitus potest, *L. 3. pr. ff. de Aqua quotid. juncta, L. 41. ff. de Usufr.*; ergo.

R. *D. .Int.* In praediis praecise voluptuariis *C.* In aliis non voluptuariis *¶.* Priora exstruuntur solius voluptatis gratia, in quibus proinde tota utilitas est in amoenitate posita, haecque prioris nomine continetur. Secus est de praediis non voluptuariis.

¶. *Dices* 4. Si cui constituatur jus spatiandi per alterius praedium, in eo cœnandi solius voluptatis gratia, tali juri convenit tota definitio servitutis; et tamen non est servitus, ut dicitur *L. 8. ff. de Servit.*; ergo.

R. *.V.* Huic juri convenire totam definitionem; nam 1°. non convenit definitio servitutis realis, cum jus hoc nihil conferat ad utilitatem alterius praedii; 2°. non personalis, quia et hæc ad capiendam ex alieno praedio utilitatem a jure ordinantur, non solum voluptatem; unde et hæc tres solum a jure servitutes personales admittuntur, usufructus, usus, habitatio. Jus igitur illud est tantum jus ad rem, ut vult communis cum *Accursio*.

73. *Dices* 3. *L. 198. ff. de P. S.* praedium urbanum facit materia: atqui etiam hæc praedium rusticum facit; ergo inutilis est illa divisio inter servitutes urbanas et rusticas, sicut inter praedium urbanum et rusticum, a quibus illa servitutum orta distinctio; si enim, cum eandem habeant materiam, non sit inter illa discrimen, ne inter servitutes erit.

II. 1). *Ant.* facit materia *ex qua N.* circa quam *C.* Materia ex qua sunt lapides, ligna et similia; licet ultrique praedio communis est; sed hinc non petitur praediorum differentia. Materia *circa quam* hic est objectum circa, vel propter quod fiunt praedia, sive est *usus* vel *finis*, qui diversus est.

Sidis: Sed *L. cit.* omnia aedificia, etsi in villa aedificata, dicuntur urbana, ut stabula.

R. *¶.* Dicuntur urbana absolute *.V.* Restrictive, de iis scilicet a-difictii, quæ, etsi in villa sint, usum tamen urbanum habent *C.* Si praedium, etsi ruri, principaliter exstructum inhabitationis causa, urbanum est, quod cœtera aedificia omnia, stabula, etc. tanquam principale sequuntur.

74. *Dices*, *G.* Ad omnem servitutem realein requiritur continuïtas, vel perpetuitas causæ, sive causa continua, h. e. *naturalis, L. Foramen ^3. ff. de S. P. T.* Ergo male divisa est servitus in continuam, et *discontinuant*; hæc enim causam, nec continuam, nec *naturalem* habet; ac proinde multæ servitutes ex earum, quas retulimus, número expungendæ, ut *servitus effundendi*, et ejusmodi; nam in *cit. L.* negatur esse servitus, si quis in imo pariete conclavis foramen habet proluendi pavimenti causa; idcirco, quod nihil illuc aquæ de coelo veniat.

R. *D. Ant.* Requiritur continuïtas, vel perpetuitas causæ aliqua saltem, sive aptitudo naturalis ad utendum servitute perpetuo *C.* Continuïtas causæ determinate *naturalis*, id est, quæ pendet a causa naturali stricte sumpta, ut pluvia *subd.* Spectato jure Romano solo *C.* Hodierno usu et praxi *Ar.* Etsi non semper quis servitute utatur *actu*; sufficit tamen, quod res, quæ servituti causam praebet, ita a natura sit comparata, ut quis servitute uti perpetuo *possit*. Sic in aquæ ductu, haustu, appulsu, causa perpetua est fons; in prospectu lumen; in stillicidio ac flumine pluvia, etc. Etsi igitur non assiduo pluat, quia tamen, cum pluit, semper naturaliter eodem modo pluit, stillicidium causam dicitur habere perpetuam. Sic omnium servitutum continua quasi possessio est, etiam tunc, cum usus earum intermittitur, animo retenta.

Quoad alterum vero, quod causa aptitudinaliter continua debeat esse praecise *naturalis*, hæc scrupulosa juris Romani subtilitas non amplius attenditur; sed etiam id, quod causam industrialem habet, cujus exemplum in ipsa *cit. L. Foramen* extat, instar servitutis valere, consentiunt Jurisconsulti *Groen v. de LL. abrog. ad dictam L. Foramen, Brunne. ad camd. L. n. 5., Manz, ad tit. de S. F. P., Picul., in Jur. Can. ad Lib. II. Tit. 16. n. 58.* cæterique.

ARTICULUS II.

QUOMODO CONSTITUATUR ET FINIATUR SERVITUS?

75. *Dico* 1. Nunquam sine praediis constitui servitutes possunt; neque potest quis servitutem acquirere praedii vel urbani, vel rustici, nisi habeat praedium. Est regula generalis, tradita textu claro §. 3. *Inst. de Servit.* Ac ratio in specie partis prioris est; quia servitus quid accessorium est, quod sine principali nequit consistere. Nec obstat *L. 10. ff. de S. H. P.* qua asse-

rilur, licere servitutem, ædificio nondum ledificato, constituere; id eiii de *promissione* servitutis intelligendum; promitti enim poterit ledificio futuro; ast non tamen prius actio hinc dabitur, quam a. d. ilicium fuerit absolutum. Non tamen in *acquisitione* servitutis requiritur, ut quis dominium habeat pnedii irrevocabile aut plenum; sed sufficit, dummodo adsit revocabile. L. 11. §. 1. ff. *quemadm. Servit. anitt.*, aut imperfectum, directum scilicet, vel solum utile; quia hac ratione melior redditur alterius conditio, quod regulariter licet. Proinde vasalhis, emphyteuta possunt fundo feudali, emphyteulico servitutem acquirere, 2. *Fewl.* 28. §. *si Vasatius*. Prohibetur tamen usufructuarius L. 15. §. 1. m. ff. *quemadm. Servit. amiti.* L. 1. ff. *si Servit, vind.* quia videlicet hieprædiurn non habet, cui acquirenda servitus.

•öiαö : Ad imponendam, vel constituendam servitutem a domino ipso, requiritur in hoc dominium plenum et irrevocabile; ergo etiam ad acquirendam.

It. .V. *Cons.* *Disparitas* est, quia regulariter non licet conditionem aliorum reddere deteriore, L. 74. ff. *de li.* ergo qui dominium plenum et irrevocabile non habet, in præjudicium alterius imponere aut constituere servitutem non potest. Hinc maritus servitutem imponere nequii fundo dotali, ulpote civilis tantum ejusdem dominus, L. 5. ff. *de Fund. dot.* Nec vasallus fundo feudali, 2. *Feud.* 8. §. *e contrario*. Nec emphyteuta rei emphyteuticæ : minime vero usufructuarius rei usufructuariæ, L. 13. §. 4. *de Usufr.* el lutor fundo pupilli, cujus ne dominium quidem imperfectum habet, utpote merus administrator. In casu vero consequentis res melior redditur acquisitione juris novi, quod regulariter prohibitum nemini.

•Si dicas porro : L. *Lex vectigali.* 31. ff. *de Pignorib. et Hypoth.* etiam iis, qui utile aut revocabile dominium habent, constituere servitutem permittitur; ergo non semper requiritur dominium irrevocabile ac plenum.

B. D. .bit. lis permittitur constituere servitutem proprie dictam, quæ scilicet perpetuo afficiat pnedium .V. Temporalem, duraturam quamdiu eorum subsistit dominium Hoc solum vult *cit.* L. Et vero sic domini directi non redditur deterior conditio.

76. *Dico II.* Servitus generatim constituitur 1°. auctoritate *legis*, juxta L. *ull. C. de Servitui. et aqua.* Sic constituitur ususfructus patri in bonis adventitiis illiifarniliis, matri transeunti ad secundas nuptias in certis bonis a primo marito acquisitis, vlex successione unius (ilii prioris matrimonii).

2°. *Judicis* auctoritate, ut v. g. si Judex in judicio familiæ erciscundæ, aut communi dividundo dividitur hæreditas, vel res communis; tunc enim postulante ita prædiorum natura, quæ dividuntur, constituere pro officio potest, ut unum serviat alteri, L. 22. §. *sed eliam.* ff. *famil. erciscundæ.*

3°. *Conventione*, et *ultima voluntate*; habens enim liberum rei suæ dominium, ut potest pacto, vel ultima voluntate jus suum omne transferre in alium, sic multo magis juris sui partem, alteri servitutem concedendo.

1°. *Præscriptione*, L. *ull. C. de præscripl. long. temp.* Ac quidem servitutes reales continuas et quasi continuas, itemque personales, saltem cum titulo acquiri tempore longo, id est, 10. annis inter præsenles, 20. iuler absentes, satis certum est ex L. 10. ff. *si Servit, vind.* L. 16. *C. de Usufr.* L. *ull. C. de prescript. cit.* Quoad *discontinuas* quædam est dissensio. Negant Molix a,

GaijJUU, IIa unoi.ih s. Afflrmanl communius alii. Et merito, 1°. qnia *L. ull. cit.* servitutes, sine discrimine inter continuas cl discontinuas, dicuntur acquiri longo tempore : 2°. quia *L. 5. §. penult, (f. de itinere, acluque privato* id asseritur; sed life sunt servitutes proprie discontinua).

bu. Ab omni, qui *prædii plenus est dominus*, ut supra dictum, et cui a jure non prohibita alienatio; constitutio enim servitutis species alienationis est, qua pars juris alteri ceditur.

77. *Dico III.* Finitur servitus realis 1°. *confusione*, si unus idemque fiat ulriusque *prædii*, dominantis et servientis dominus, *L. 30. [f. de S. U. P. L. 1. ff. quemadm. Servit.* Ac ratio est, quod res propria nemini serviat, *L. 10. ff. Comm. Præd.* Et quidem servitutis per confusionem extinctæ, ac sublata*, *si rem tibi servientem emisti*, natura perpetua est, h. c. non reviviscit; unde si rem eandem rursum vendas alteri, vel nominatim rursum imponenda est servitus, vel emptori novo libera veniet *L. 30. cit.* Aliud vero est 1. si servitus fuerit *aditione confusa* ; tunc enim non tam extincta, quam suspensa censetur. Hinc si, adita hæreditate, fundum tuo servientem capias, eumque vendas, redintegratur servitus, *L. 9. ff. Comm. præd.* Ac generaliter *L. 18. ff. de Servit*, statuitur : *In omnibus servitutibus, quæ aditione confusce sunt, responsum est, doli exceptionem nocituram legatario, sinon patiatureas iterum imponi.* 2. Si mulier fundum mariti fundo servientem ei dederit in dotem ; tunc enim , soluto matrimonio, reviviscit servitus, *L. 1. ff. de Fund. dot.*

2°. *Demissione*; caque vel directa et expressa; vel indirecta et tacita, *L. 8. ff. quemadm. Servit, amiti.* Posterioris exemplum est : dum tibi concedo in tota mea area, in qua jus stillicidii mihi competit, exstruere Aedificium, hoc ipso remisisse censeor jus stillicidii , vel effundendi, vel simile.

3°. *Interitu* alterutrius *prædii*, dominantis, vel servientis; non tamen absolute et perpetuo; sed restituitur servitus restituto *prædio*, *L. 14. ff. quemadm. Servit, amilt. L. 20. ei 31. ff. de S. U. P. L. 35. ff. de S. P. B.*

4°. *Non usu*, si neque per te, neque per alium servitute tua activa utaris, hoc jus tuum extinguitur absolute, resque tibi antea serviens evadit libera, *L. 10, 19. 20. ff. quemadm. Servit, amiti. L. 4. ff. de Usurpat, et Csucap.* Ut vero non usu extingualur servitus, pariter 10. anni inter præsentes, 20. inter absentes requiruntur et sufficiunt . ita generaliter statuente

13. *ff. de Servit. et aqua.* Nisi ex conventionem servitutis usus esset notabiliter interruptus, ut alternis tantum mensibus, vel annis ea uti liceret; tunc enim duplicatur tempus, ac inter præsentes 20., inter absentes 40. requiruntur, ut non usu extingualur servitus; secus vero manet prius tempus, si interruptio sit modica, ut si partes convenissent pacto, ut alterno tantum die , vel de nocte uti servitute liceat. Ita Weizenegg. Hæcque vera sunt de extinctione servitutis dehitæ laicis. Utrum idem tempus sufficiat ad extinctionem servitutis, quæ debetur Ecclesiæ ? alterius est indaginis; contra Ecclesiam 40. annos requiri, communius autumant Canonist® obc. 8. *de Præscr.* quo generaliter non pauciores quam 10. anni exiguntur. Contra hactenus dicta

78. *Dices* 1. Nihil interest, an servitus pacto et actu constituatur inter vivos, vel actu ultima? voluntatis; ergo superflua est illa divisio.

R. *V. Ant.* Si servitus constituitur actu ultima? voluntatis, sine omni traditione transit in legatarium, *L. Legatum. 80. ff. de Legat.* Quod si pacto inter vivos, traditio requiritur, ut dominium servitutis, vel servitus realiter transferatur, *L. 20. C. de Pact.* Traditur vero 1°. per cautionem, quam praestat venditor servitutis, per se non fleri, quo minus emptor eo jure utatur. *L. 20. ff. de Servit. L. 3. §. si iter. ff. de Act. etnpt.* 2°. Per usum unius et patientiam alterius, *L. 20. cil. 3°.* Per inductionem in fundum servientis eo animo factam, *L. 3. ff. de Usufr.*

Si ais Ie. Servitutis possessio non transit in legatarium; ergo nec dominium.

R. *V. Cons. Disparitas est*, quia possessio est res facti, *L. 1. ff. de Accpiir. Passes.*; igitur hæc non acquiritur, nisi realiter comprehendatur: dominium vero est juris; unde aditione hæreditatis acquiritur.

S' ais 2°. Servitutes §. 5. *Inst. h. t.* solis pactionibus, ut emptione, venditione constituuntur; ergo traditione haud opus est.

R. *D. Ant.* Constituuntur sic solum obligatorie C. acquisitorie A'. Sed ad hoc ut acquiratur servitus, praeterea traditio in actu inter vivos necessaria est; alias tantum debetur. sive in sola obligatione est. Refert autem, sitne servitus acquisitorie constituta, hoc est, realiter translata in emptorem; vel solum obligatorie? priore enim casu datur emptori actio realis *confessoria* contra quemcumque; in posteriore solum datur actio ex contractu contra instituentem, *L. 20. C. de Pact.*

79. *Dices i.* Sublata licet vinea, nou ideo amittitur servitus illi debita; ergo hæc non exspirat interitu prædii.

R. *D. Ant.* Sublata licet vinea, h. e. solis vitibus in solo plantatis, non amittitur servitus C. Sublato ipso fundo vinea? .Y.

80. *Dices A. L. 10. §. 1. ff. de Usurpat, et Usucap.* Servitutum praescriptio dicitur nusquam tempore longo procedere. Item *L. 14. pr. ff. de Servii*, excluditur usucapio servitutum rusticarum, eo quod non habeant *certam et continuam possessionem*; ergo servitutes discontinua? tempore ordinario, sive tantum longo, non acquiruntur.

R. *Ad 1^{aa}.* Lex probaret nimium, si valeret, nimirum contra adversaria etiam. ne quidem servitutes continuas acquiri praescriptione longi temporis. Unde ad hanc legem Jurisconsulti passim notant, quod referri debeat ad jus antiquum, jamque antiquatum, videlicet legis Scribonia?, qua sublata fuit propria servitutum usucapio. Idem dicendum, inquit P. Sejmier. n. 343. Pichler hic aliiue de *L. 14.*

Si dicas: At *L. 28. ff. de S. P. U.* datur ratio, cur acquiri nequeat tempore, videlicet longo, servitus fluminis, quia *causam perpetuam* non habet; sed servitutes quasi continua? et discontinua non habent causam perpetuam; ergo

R. *A. min.* Nam, ut jam supra insinuat, per *causam perpetuam* non intelligitur usus actualis perpetuus, sed jus et facultas utendi perpetuo,

81. *Dices* 4. Reparatis ædibus, qnm collapsa? fuerant, non reviviscit ususfructus, quom qui* In nondum collapsis habuit; ergo non restituitur servitus restituto praedio; nam ususfructus est servitus personalis, ut dicitur Art. seq. *Aid. prob. ex L. 36. pr. ff. de Usufr.*

R. (*' Ant. X. Cons.* quoad servitutes reales cælcras. Ratio id statuendi de usufructu in ædibus constituto specialis fuit; cum enirn ususfructus omne emolumentum ex re usufructuaria, salva rei substantia, perceptibile conferat usufructuario; nimis durum fuisset proprietario, si ex ædibus, suis tantum sumptibus reparatis, omne commodum solus usufructuarius habuisset; nihil proprietarius. Unde hac æquitale naturali motus legislator id singulare de tali usufructu statuendum censuit. Aliud est de servitutibus realibus cæteris minoribus, ulpote quæ rei alieno? commodum videntur delibare tantum.

82. *Dices* 5. *L. G. pr. ff. de S. P. U.* Non amittitur servitus, nisi dominus prædii servientis libertatem sui prædii facto aliquo usucapiat; ergo præcise *non usu* non amittitur servitus.

R. *D. Ant.* Non amittitur servitus urbana, nisi etc. C. rustica .V. Dispar autem est ratio servitutis urbanæ et rusticæ?; possessio enim servitutis rusticæ exercitio solo el facto utentis comprobatur; igitur hoc omissio, nihil est, ex quo animus retinendae servitutis argui possit: at vero servitus urbana non ita stat in usu el facio utentium, ut ipsa *L. G. cit. innuit*, sed simul in patientia domini servientis; quamdiu igitur servitutem urbanam patitur serviens, tamdiu constituta manet; nec extinguitur, dispositione legis, nisi per 10. annos serviens facto aliquo illi praescripserit. Sit exemplum: Jus eundi per fundum alienum est servitus rustica; hoc jus habens si eo 10. annorum spatio non utatur, jus hoc suum sive servitutem amittit. E contra jus tigni immittendi servitus urbana est; habens hoc jus, etsi intra 10. annos tignum non immittat, non ideo hoc suo jure excidit, sed insuper requiritur, sic disponente lege, ut alter, qui immissionem tigni pati debet, hanc libertatem facto aliquo positivo usucapiat, v. g. per 10. annos obstruat foramen; si enim, obstructo foramine, habens jus tigni immittendi nihilo minus quiescat, tunc primum in eo colligitur esse animus non retinendae servitutis.

Ubi tamen observa, aliud esse praescribere *servitutem*; aliud praescribere *servituti*. Servitutem praescribit, qui eam acquirit factis, ut eundo per fundum alienum, aperiendo fenestras in vicini hortum, effundendo in ejus aream; atque ad ita praescribendum bona fides, sive juris alieni ignorantia, ut dicitur suo loco. Servituti praescribit, qui eam exlinguit; quod hoc ipso facit, dum, altero jus suum non utente, ipse silet, usque dum elapsum praescriptum tempus. Nec obstat, quod serviens sciat alteri competere jus v. g. transeundi per fundum suum; nam hunc monere non tenetur; unde mala fide non agit.

ARTICULUS III,

QCIB'JCRIS CIRCA SERVITUTES PERSONALES, VSt.MFFU CTVM ,\SIM , HAHITATIO.NEM?

Dicuntur personales, quia persone concessa?, utpote cui immediate ex illis obvenit utilitas, adeoque exspirant cum persona, secus ac in servitutibus regulibus accidit, quæ, cum pnrديو debeantur, etiam cum prædio ad quemlibet possessorem transeunt. Etsi vero ususfructus, usus, habitatio servitutes personales sint dicta ratione; respectu tamen rei in usumfructum, usum, habitationem concessæ vera sunt jura realia, quæ personam respiciunt, cumque hac intereunt; dubium enim non est, posse jus reale ad certum tempus, dies vita? concedi, exemplo domini revocabilis.

#3. *Dicol.* Ususfructus est jus alienis rebus utendi, fruendi, salva earum substantia. *Inst. pr. h. t.*

Dicitur P. *Jus.* scilicet reale firmum et stabile, quo differt ab usu facti, tam facti puri, sive mera utendi licentia, quam non puri, sive juris exercitio, et rei usurpatione actuali.

2°. *Ciendi*, per quod a jure pignoris et depositi distinguitur; his enim non licet uti. sique depositarius, vel pignoratarius utatur re, per se loquendo ad aestimationem usus tenetur.

Fruendi, quo rursum differta jure utendi tantum; nam usufructuarius omnes rei fructus percipit, secus ac usuarius, ut paulo post dicitur. Fructus *in fundo* sunt, fœnum, segetes, item metalla, quæ crescunt in fundo; non tamen thesauri. In sylvis effiduis potest se gerere ul prudens paterfamilias cædendo quotannis congruam portionem, sed tantum pedamenta et ramos, non grandiores arbores, nisi valde annosas et inutiles. Ex Sylva non cædua potest sumere in vineam, modo fundum non faciat deteriorem. De arboribus vi ventorum e. g. evulsis potest tollere usque ad suum et vili® usum, non tamen uti materia. \cl trunco integro, si habet unde lignum accipiat; alias et materiam succidere potest, quantum ad villæ refectioem, quin teneatur hoc casu substituere alias. Quod si vero arbores pomifer® sint, iis quoad materiam uti non potest, nisi essent emortuæ, limcque ea lege, ut earum loco plantet alias, L. 7. 9. 10. 12. 59. ff. h. l. Porro *in animalibus* fructuum nomine veniunt, lac, pili, lana, fœtus, pretium locationis, etc. Verbo potest ea agere, remove, sine quibus ususfructus esset inutilis, L. 30. ff. eod.

Dominium tamen fructuum non ante acquirit, quam fuerint debite separati. Separantur vero tripliciter: alii *natura*, ut partus animalium; alii *facio hominis*, excutiendo, metendo, etc.; alii per *accidens*, ul si poma sponte decidant, excutiantur a vento. Fructus primi generis, partus editi ipso facto fiunt fructuarii. L. 28. ff. de usur. et fruct. in pecud. fruct. Secundi generis fiunt fructuarii, cum ab ipso, vel alio ejus nomine fuerint separati, licet nondum abducti domum Postremi non nisi quando eos collegerit. Idem est de fructibus separatis a fure, et apud hunc adhuc detentis. L. 13. ff. Quibus modis Csusfr. vel Usus amitt. L. 12. §. si fur. ff. h. t.

4«. *Rebus alienis*; etsi enim etiam e re nostra fructus percipiamus, hoc

tamen jure proprietatis et domini *illi*, non servitutis. Unde hoc sensu ususfructus pars domini, *ideni* scilicet, dicitur. *L. 4. ff. h. t.* , ·

fi*. *Salva earum substantia*, quia fructuario non licet deteriores reddere rem fructuariam, ideoque illi cautio praestanda est. Hinc et sequitur usufructum *proprie talem* constitui non posse in fungibilibus rebus, sive quae ipso usu consumuntur, ut sunt vinum, frumentum, pecunia, vestimenta, etc.. Cui non obstat *L. 9. ff. l'usufr. quemadm. cav.* qua videtur etiam vestimentorum posse proprium usufructum constitui; nam illa lex intelligenda est de vestimentis *lugubribus et scenicis*, in quibus, cum rarius eorum usus sit, potest verus usufructus constitui. In fungibilibus vero plerisque non nisi improprie talis. §. 2. *Inst. de Usufr.*

Kl. *Dices* : Sic usufructus nondum satis distinguitur a multis aliis juribus, Ie. ab emphyteusi; nam etiam haec est jus utendi, fruendi rebus alienis, salva earum substantia. 2°. Nec a feudo ob rationem eandem. 3°. Nec a jure, quod habet maritus in rebus dotalibus. 4°. Nec ab eo, quod habet haeres fiduciarius in fideicommisso.

R. *V. Ant. Ad l. um. j).* Emphyteusis est jus utendi, fruendi eodem modo, quo usufructus *A'*. diverso *C.* Emphyteuta habet dominium civile et utile cum potestate rem possidendi, locandi, oppignorandi, eique actio realis, vindicatio competit : potest constituere servitutem. Nihil horum habet usufructuarius, sed tantum actionem *confessoriam*. Item emphyteusis potest transire ad haeredes, non usufructus, venit personae ossibus inherens, cumque haec exspirans, *arg. L. 126. de R. J.*

Nec obstat, quod in constitutione usufructus addi possit, *ut ad haeredes transeat* : nam hoc casu (quo quidem non nisi ad heredem primum pervenire permittitur, *L. antiquitas. 14. C. h. l.*) duplex ab initio usufructus fuisse constitutus censetur, alius nimirum defuncti, alius haeredis, *L. 38. ff. de V. O.*; proinde ad haeredes non *transmissionis jure*, sed *substitutionis* pertinebit.

Ad 2um. Eadem est responsio, quam amplius colliges ex ipsa feudi natura, de qua sequenti capite.

Nec dicas : Etiam fructuarius utitur subinde jure domini, ut ubi agitur de damno infecto, de aqua, pluvia arcenda. Item feudum in jure vocatur aliquando usufructus ; nam

R. *l).* *l'm.* Utitur jure formaliter, nomine proprio *V.* procuratorio *C.* *D. etiam 2um.* Feudum vocatur usufructus purus *A'*. mixtus, sive conjunctus cum dominio *C.*

Ad 3um. Etiam maritus, dispositione juris, est civilis rerum dotalium dominus, et in jure notatur tanquam exceptio a communi regula, maritum non posse dotem alienare, licet dominus sit, *Inst. Quibus alienare licet, vel non.* Igitur et hic non habet usufructum simplicem, sed sub ratione domini, cui proinde a jure dotis *vindicatio* tribuitur.

Ad 4um. Fiduciarius est vere dominus rei fideicommisso obnoxiae; est enim haeres directe institutus, in quem jus suum omne testator transfert ; et contra haeres fideicommissarius est tantum substitutus; ac licet fiduciarius huic debeat hereditatem restituere, non tamen acquirit fideicommissarius jus absolutum, antequam fiduciarius hereditatem adeat; quin si hic adire

nolit, evanescit regulariter fideicommissum : deinde non ideo ail *L. ββ. l). de R. T.*, minus recte quid nostrum esse vindicabimus, quod abire a nobis dominium speratur, si conditio libertatis, vel legali constiterit.

Nec obstat, quod *L. 3. C. Commun, de Legat, §. sed quia*, dicantur fideicommissa esse aliena; nam ex contextu patet, hoc dici respectu futurae alienationis ex obligatione faciendæ; ac statim additur, ideo non posse prius alienari, quia fiduciarius ea non *pure*, h. e. pleno omnino jure in suis bonis possidet.

85. *Dico II.* Obligationes usufructuarii sunt sequentes : 1°. Tenetur *præstare cautionem*, se usurum, fruiturum arbitrato boni viri, *L. G. ff. de Usufr. et finito usufructu se restitutum*, *L. 1. ff. Ususfruct. quemadm. caveat*; ea enim cautione non posita, post factam a proprietario interpellationem fructuarius non facit fructus suos, quia tunc causa ad non causam reducitur, id est, titulus percipiendi fructus rescinditur, et dominus pleno quasi jure sibi rem vindicat, *L. 7. (f. eod.* Ab hac tamen cautione excipitur 1. pator quoad bona adventitia filii, in quibus usumfructum habet; eum, quam causam reddit *L. fin. §. sin autem, in fine. C. de bon. quæ liber., paterna reverentia excusante et a ratiociniis, et a cautionibus, et ab aliis omnibus, quæ ab usufructuariis extraneis exiguntur.* 2. Cui ususfructus absolute proprietas ex die legata est, *L. 9. §. plane ff. tit. cit.*; cum enim proprietas ipsa ad eum perventura sit, ipsius interest, quomodo in usufructu versetur. Remitti etiam potest ea cautio, si *inter vivos* ususfructus constitutus sit; suo enim privato favori renunciare ac præjudicare quisque potest, *L. penult. C. de Pact.*; non vero, si in *ultima voluntate*, *L. T. C. ul in possess, legat.*, quia in favorem hæredis cautio hæc a lege introducta est, *L. 8. ff. de Usufr. ear. rer.*; eo quod talis remissio delinquendi occasionem praebeat, remque usufructuariam in fraudem hæredis dissipandi. Quod si igitur nihilominus fuerit a testatore remissa, pro nou scripta, et invalida habenda est.

2°. *Tueri rem, ne deterior fiat.* Hinc nequit cædere arbores nqn cœduas; tenetur emortuarum loco (uti et vitium) novas substituere, non tamen vento evulsarum : sarta tecta conservare, *L. 52. juncta 3. ff. Ususfruct. quemadm. cav.* Uti debet servitutibus, si quæ fundo debentur, ne non usu pereant, *L. 15. §. ult. ff. h. t.*; interpellare usucapionem, secus, ad rei usucaptæ æslimationem tenebitur, *L. 1. §. ult. ff. Usufruct, quemadm. cav.* Si habet usumfructum gregis, vel armenti (grex vero non dicitur infra 10. capita) in locum demortuorum, vel inutilium capitum tenetur substituere ex fretu alia, quæ, quoad substantiam, cedunt in dominium proprietarii. Si tamen non gregis collective, sed singulorum capitum constituatur ususfructus; tunc sicut ususfructus rei fructuariae finitur interitu. quin usufructuarius teneatur substituere rem novam, ita et hic.

3°. *Praestare onera*, sub quorum obligatione usumfructum habet : facere inventarium : solvere æs alienum a testatore contractum juxta proportionem, si usumfructum in certa hæreditatis portione legatum accepisset; etiam omne, si omnium bonorum usumfructum. Non tamen ad hoc tenebitur, si legatum accepisset in re certa et singulari, ut in fundo Semproniano, *L. fin. ff. de Usu et usufr.*

86. *Dico III. Constituitur* ususfructus 1°. ordinatione legis; unde ususfructus hic cognomento *legalis* dicitur. Talis est, quem habet pater in bona adventitia lili. 2U. Conventione, vehit emptione, venditione, stipulatione, donatione, pactione quacumque; et *conventionalis* appellari solet. 3°. Ultima voluntate, nimirum legatione. Neque quidquam officit, quod in plerisque juris textibus quasi legali tantum ususfructus liat mentio; nam hoc exempli tantum iit gratia; exempla vero regulam non restringunt, sed illustrant. Deinde hoc iit ratione *initii et causæ impulsivæ*, quod scilicet legato quasi usufructu, primum cogitari coeptum de tali usufructu actu inter vivos, conventionem constituendo.

Finitur Γ. lapsu temporis, si fuerit in diem constitutus. 2°. Non utendo, juxta Art. præc. de servitutib. 3°. Morte naturali fructuarii, L. 3. §. *ult. ff. Quib. mod. Ususfr. amitt.* qua simul datur ratio; eo quod personæ cohaereat. Si vero concessus fuerit personæ fictæ, quæ nunquam moritur, ut est civitas, Ecclesia, locus pius, communitas, lapsis -100. annis finitur, L. 8. *ff. de Usuel Usufr. legat.* L. 58. *ff. de Usufr.* 4°. Morte civili fructuarii, sive per diminutionem capitis, non quidem nunc minimam, uti olim, sed tantum mediam et maximam. Est vero diminutio capitis mutatio status, eaque triplex: *minima*, cum quis retenta civitate et libertate familiam tantum amittit: *media*, cum quis solo civitatis jure, non libertate privatur, uti deportatus, vel cui igni et aqua interdicitur: *maxima*, cum quis civitate simiri el libertate privatur, ut reus capitis, damnatus ad metalla, vel bestias, liberius ob ingratitude revocatus ad servitutem, ac moribus hodiernis damnatus perpetuo ad carceres, vel triremes. 5°. Praescriptione juxta Art. super. 6°. Cessione fructuarii. 7°. Consolidatione, quando redit ad propriarium, vel ad fructuarium proprietas. 8°. Per professionem religiosam in Religione bonorum stabilium incapaci, ut est ordo FF. Minorum de observant. Capucinorum, Societas Jesu, quæ suis Professis et Coadjutoribus post emissâ publicâ vota non succedit.

Gemiua hic controversia se offert: 1*. Quid si habens usumfructum profiteatur in Religione bonorum stabilium et reddituum capaci, an tunc ususfructus amittitur? 2*. Quid si habens usumfructum, hoc cesserit ante professionem, postque hanc, deserto Ordine, transeat ad unam ex toleratis in Imperio religionibus, Protestantes, an usufructu rursum gaudet? Sed primam dabit Artic, seq. Alleram ex iis, quæ de fetido dicentur, colliges ex paritate rationum.

87. *Dieu IV.* Usus, scilicet juris, sive, ut est servitus personalis, est jus utendi tantum re aliena, salva ejus substantia. §. 1. *Inst. h. t.* L. 2. *pr.*

Dicitur 1°. *jus utendi*, id est, jus, reale scilicet el firmum, ex aliena re sumendi tantum, quantum quis præcise necessè habet, ad sui suorumque sustentationem. Hinc 1. nequit usuarius fructus transmittere ad haeredes, usum vendere, donare, locare; nisi alioquin usus foret inutilis. 2. Si pecora habet in usu, potest illis solum uti ad stercorandos agros, labores; foetu autem, lana, lacte, ac similibus fructibus industrialibus, non nisi ad necessitatem summam uti potest, L. 12. §. 2. *Λ. t.*; naturalibus aliis vero ad usum quotidianum, 3, Si domum in usu habet, illam inhabitare potest cum

familia tota, etiam agnatis, affinibus, etc. etiam inquilino in iisdem cubiculis, L.2. *el seqq. ff. h. t.* ; seorsim tamen illa locare prohibetur.

Dicitur 2°. *Salva rei substantia*; debet enim , ul usufructuarius, rem servare integram, præstare cautionem. Cæterum constituitur et iinilur iisdem, quibus ususfructus modis.

Ijiw *facti* vero ipsa actualis rei usurpatio est. Circa hunc vehemens olim orta disputatio PP. Franeiscanos inter et Doctores alios, silne usus facti separabilis a dominio in iis quæ unico usu consumuntur, ul sunt esculenta , potus, etiam pecunia, quæusu saltem moraliter consumitur? Affirmabant priores, hodieque tuentur, sibi non nisi merum usum facti esse; dominium vero penes Sedem Apostolicam existere, respuente quidem illud olim Joanne XXII., sed resumentibus illud Joannis successoribus, Martino V., Nicolao V., Paulo II. et IV. etc. ut proinde nunc extra litem posita sit ea controversia , neque opene pretium eidem immorari.

88. *Dico* Γ. Habitatio estjus inhabitandi aedes alienas, salva earum substantia, sive perse, sive per alium. Est communis omnium.

Differt 1°. ab *usufructu*, quia habitatio præcise confert commodum inhabitandi ; ususfructus vero commoda alia quæcumqne continet, agri, vineæ, etc., in quibus constitui ususfructus potest.

Differti®, ab *usu* varie, ac quidem 1. *Subjecto*; habitatio enim tantum in ædibus constitui potest : usus etiam in praedio rustico. 2. *Modo amittendi*; usus non utendo et capitis diminutione perit, pr. *Inst. h. t.*; habitatio vero homin neutro amittitur, sed tantum morte naturali, L. 10. *in fin. pr. ff. h. t.* Ratio discriminis est, quod habitatio constituatur sic , ut habitet quoties ipsi commodum , et quamdiu commodum fuerit : at evenire potest, ut modo sit commodum, modo non ; unde in liac servitute toties dies cedit, quoties habitare est commodum, etsi non habitaverit ante: quoad altcmm;quia sicut legatum alimentorum, sic neque hanc servitutem voluerint leges alligare personae; sed computare inter alimenta, quæ juris naturalis sunt. 3. *Effectu*; usus seorsim locari non potest, §. 3. *Inst. h. t.*: habitatio autem potest, L. 13. *C. de Usufr.* Unde dictum : *vel per se., vel ppr alium.*

ARTICULUS IV.

AN USUSFRUCTUS CONSOLIDETUR CUM PROPRIETATE PER PROFESSIONEM RELIGIOSAM IN RELIGIONE BONORUM STABILIMUM ET REDITUUM CAPACI ?

Controversia procedit solum de professione,'quae in ea fit Religione, quæ est capax bonorum etredituum stabilium; si enim capax eorum Religio non sit, explorati juris est, amitti tunc nsumfructum eumque consolidari cum proprietate, sive redire ad proprietarium: neque cnim talis Professus in particulari quidquam possidere potest, utpote voto solenni paupertatis ligatus; nec ipsa Religio, utpote ex suo Instituto incapax; nec ad haeredes per se transire potest ; ergo necessario ad dominum proprietatis revertitur.

81». *Dico*. Non consolidatur. *Prob.* 1°. ex *Auth. Ingressi. C. de SS. Eccles.* ubi ingressi monasteria se suaque dedicant Deo. Item juxta hanc indiscri-

minalim dicuntur sua jura transferre in monasterium; igitur etiam usumfructum. 2°. Ex *Auth. Si qua mulier*, ubi si qua mulier, aut vir, liberis non oxtantibus, monasticam vilain elegerit, el monasterium intraverit, monasterio, quod intravit, res ejus competere jubemus; ubi Glossa specialiter addit : res omnes, etiam usumfructum. Adde *Can. 7. quia ingrediendibis. Caus. 19. Q. 3.* Et ratio est, quod monasterium fiat una civiliter persona cum proiitente ; ergo sicut hic ante , sic cum monasterio post professionem possidet nsumfructum , non cessione juris, sed identitate personæ. *Conf.* ab Auctoritate, quod communissimahæc sil auctorum sententia; etsi quidam in eo solum discrepent, quod putent non jus, sed commoditatem solam percipiendi fructus devenire ad monasterium. Sed immerito ; nâm *Auth. cit.* non de commoditate loquitur, sed de ipsis *rebus*; qud nomine etiam jura veniunt ; item *sua* transferre dicuntur, id est bona et jura.

90. *Obj. I.* Ususfructus est jus personæ cohærens; ergo maneret penes professum : atqui hoc non ; nam professus nihil habere proprium potest.

R. *D. Seq.* Maneret penes professum , ut est persona separata et particularis .V. Ut est conjuncta et civiliter una cum monasterio *C. Sic D. min. ad prob.* similiter *D.* Nihil potest habere proprium , ut est persona particularis *C.* Ut est persona una cum monasterio .V.

Inst. 1. Professus est civiliter mortuus ; nam professio est quædam mors, *Can. Placuit. 8. Caus. 16. Q. I.*; ergo nihil plane potest habere proprium ut persona conjuncta.

R. *D. Ant.* Est civiliter mortuus quoad aliquos effectus juris. ut ad possidendum seorsim , sibi soli, et alios de quibus alibi *C.* Quoad omnes, etiam ad possidendum conjunction .V. Deinde professio est mors civilis respectu professi, non respectu monasterii ; hoc autem licet in odiosis habeatur pro mortuo; non tamen in favorabilibus, ut injure succedendi, etc. L. 56. §. 1. *C. de Episcop. et Cler.* Potest vero conjunction possidere cum monasterio , non seorsim , quia possidens conjunction non potest disponere pro suo libitu ; posset vero, si seorsim possideret; at hæc dispositio independens pugnat cum voto paupertatis.

Inst. 2. Si professus conjunction cum monasterio possideret, hoc esset usufructuarius : atqui hoc dici nequit. *Prob. min.* Si monasterium esset usufructuarius; ergo ususfructus esset translatus; quia monasterium ante non erat usufructuarius, est autem post professionem: sed ususfructus, cum personæ inhaereat, transferri non potest, §. *finitur* 3. *Inst. de Usufr.*

R. *C. Seq. maj. .Y. min. Ad prob. N. maj.* Nam ususfructus non transfertur, sed extenditur ad monasterium, ita ut, quod professus ante professionem possidebat solus, post eam possideat in communi cum cæteris. Exemplum habes in usufructu legato filiis Caii natis et nascituris, ubi ususfructus ad filios post legationem natos non transfertur, sed extenditur. Hinc *rationem additam I).* Monasterium est usufructuarius post professionem per translationem ipsius ususfructus .V. per extensionem *C.* Transfertur ususfructus, quando ceditur personæ alteri, alienæ, quæ nullam habet identitatem cum persona cedente; at inter professum el monasterium est perfecta identitas ; nec monasterium est persona moraliter distincta a professo, sed eadem.

Inst. 3. Si ususfructus extendatur ad monasterium ; ergo, sicut hoc non moritur, sic ususfructus nunquam finiretur : at hoc esset iniquum, cum hac ratione domino proprietas sua esset plane sterilis.

R. *v. Seq. maj.* Non extenditur ultra vitam professi ; quia professi morte expirat extensionis radix ; ergo et extensio ususfructus. Si tamen monasterium non indirecte ob jus professi ; sed directe, ut legatione usumfructum acciperet, durabit 100. annis, *L. 8. ff. de Usuel usufr.* ; hoc enim tempus censetur esse vilæ humante maximum.

91. *Obj. IL* Saltem ususfructus legalis, ut, quem paler habet in boua adventitia filii, non extenditur ad monasterium ; ergo. *Prob. Ani.* Ususfructus legalis fundatur in patria potestate ; ergo hac cessante etiam cessat ille : atqui cessat patria potestas per professionem.

R. *X. J. Ad prob. D. .1.* Fundatur in patria potestate in acquirendo *C.* in continuando *_Y. D. diam Seq.* Ergo hac cessante cessat quoad bona lili acquista post professionem pati is *C.* Quoad ea in quibus patri jam fuit jus quæsitum *.V. Ex Auth. Ingressi. cit. et Auth. Si qua mulier*, professus, sine exceptione, sitne pater, vel filius, vel quicumque se suaque omnia dedicat Deo, transfert in monasterium ; ergo etiam paler usumfructum legalem: cum enim lex hoc jus ei neque adimat, neque excipiat; nec privati est hoc patri in Religione profitent! adimere. Adde: si filius profiteretur, etiam cessaret patria potestas; et tamen ususfructus totus maneret penes patrem, ut vult communissima, et dicitur infra; cur ergo in casu nostro ita annectatur patriæ potestati, ut ea cessante finiatur? Deinde *D. etiam min. subs.* Per professionem cessat patria potestas quoad odiosa, sic non tenetur amplius habere curam filii *C.* Quoad favorabilia, et in quibus jam patri est jus quæsitum *N.*

Inst. i. Non est consentaneum æquitati, ut post professionem patris filii suæ legitimæ portiones non dentur ; ergo pariter repugnat æquitati, ut filii post professionem patris patria potestate liberati careant libero bonorum adventitiorum usu.

R. 1º. *C. A. X. Cons.* hi priore casu æquitas apparet ex *c. Cum scimus de Regularib.* el ex *Auth. Si qua mulier*, ubi satis innuitur, patrem professum, etiam invito monasterio, posse dividere et tradere filiis portiones legitimas. Deinde cum tiliis alimenta debeantur a patre, nimis durum foret ea exigere a monasterio, toto quo vivit pater tempore. At nec eadem jura, nec ratio pugnat contra usumfructum patris in *Ixma* adventitia filii; sed contrarium liquet ex *Auth. cit.*

R. 2º. Magis iecjuitati repugnat, patrem privari usufruclu sine causa, in quo ipsi jus quæsitum, cum filius plus debeat patri, quam pater filio.

Inst. 2. Ususfructus datur patri a lege propter administrationem : atqui professus non potest amplius administrare bona filii ; ergo nec usumfructum habere debet.

R. *D. min.* Non potest ea amplius administrare per se ipsum *C.* per alios, ut Officiales monasterii *.V.* Sicut in seculo posset paler illa administrare per alios, ita etiam in monasterio per monasterium . quod forte majorem adhibebit custodiam. Addo : si pater in amentiam incideret, non amitteret

iisumfruclu, licet administrare bona filii non posset; cur ergo amitteret, si profiteretur in Religione?

Inst. 3. Saltem ex lege medietas ususfructus pertinebit ad filium, patre professionem emittente; ergo. *Prob. Aid.* Pater relinet medietatem ususfructus, quando dimittit filium c potestate patria : atqui ea illum dimittit per professionem.

R. *.V. Aid. Ad prob. D. Maj.* Quando pater suo facto dimittit filium *C.* Quando tantum beneficio legis, intuitu professionis a patre factæ *X.* De priore casu id diserte disposuit Imperator *L. 6. §. Cum autem. C. de bonis, quæ liber.* De posteriore vero contrarium *Aulhh. cilt.*

92. *Obj. III.* Minutus capite non est capax ususfructus : sed professio religiosa est minutio capitis; est enim mutatio status; ergo. *Conf.* Professus æquiparatur servo : sed hic ususfructus incapax est; ergo et prior.

R. *D. Maj.* Minutus capite diminutione maxima, vel media *C.* minima *N.* *Sic I). min.* Est diminutio media vel maxima *N.* minima *C.* Tantum media et maxima diminutio capitis tollit ea, quæ juris civilis sunt, non minima, vel simplex status mutatio; unde et penes arrogatum manet ususfructus, licet arrogatori cedat quoad commodum ratione patriæ potestatis, *L. penult. §. fin. C. de Usufr.* Sic professus, minimam tantum passus diminutionem capitis, manet jurium civilium particeps, non quidem omnium, ut condendi testamenti et similium, quæ ejus votis adversantur; tamen aliorum, ut succedendi legitime, possidendi conjunction cum monasterio, etc.

Ad Conf. R. *D.* Æquiparatur servo in acquirendo jus noxum sibi *C.* in omnibus *X.* Religiosus per professionem non amittit libertatem in sensu juris, ita ut vere reddatur servus ; quod enim nihil proprii possidere possit, ex voti est natura; quod testari nequeat, inde est, quod voluntatem suam in Superioris résignant voluntatem, sicut et arrogatus, qui filiusfamilias factus. Nulla non potest filiusfamilias prohibente patre, et lege; homo tamen liber est. Sed præterea jactata illa a quibusdam similitudo in plurimis dissimilima est. Sic servus, ne quidem consentiente domino, obire potest munera publica et judicialia, cum dominus consensu suo juri publico derogare non possit, *L. Barbarius ff. de Offic. Prodor. L. I. ff. de Testib.* Potest vero Religiosus, ex consensu Praelati, esse procurator in judicio, *Cleni. 3. de Procur.*, advocatus; imo judex, videlicet Episcopus, vel hujus Vicarius, *Bahbos. de Offic. Episc.* Potest accusare Abbatem, etiam Monasterii sumptibus, *c. 11. de Accus.* Non autem servus dominum, *L. penult. et fin. C. de his, qui accusare non possunt.* Hic nulla ratione habere quid proprium potest; Religiosus, licet non ut persona particularis, tamen, jure identitatis, cum toto monasterio possidet.

Quod si quæras : Si igitur filius profiteatur in Religione, habens bona adventitia, penes quem tunc erit ususfructus?

H. Penes patrem, licet in seculo remanentem ; quia hoc factum filii, etsi laudabile sil, non tamen præjudicare potest juri patris, huic pridem ante perlegas acquisito. Sicut igitur remanet ususfructus patri, etsi filius sit mortuus, ita et licet sit professus ; casum enim professionis nulla exceptit lex.

Nec obstat, quod filius familias, quando favore Reipublicæ aut militiæ

ob dignitatem, vel cingulum liberatur a potestate patris, acquirat plenum sui peculii dominium; nam hoc expresse statuit Imperator .Vor. 81. cap. 1. in præmium obtentæ dignitatis, obque laudem et lætitiā inde patri natam, qua compensatur amissio ususfructus.

CAPUT II.

DE FEUDO, EMPHYTEUSI, SUPERFICIE, LIBELLO.*

Feuda probabilius a Longobardis, quo tempore Italiam possidebant, originem traxerunt; in ipsis enim Feudorum Libris frequens Longobardorum, eorumque legum occurrit mentio. In iure canonico ea materia duobus solum tractatur capitulis *hoc tit.* At longius in iure civili in *Libris Feudorum*. Ob utilitatem vero ejus, saltem principaliora delibabimus. Addimus Emphyteusin, quæ Feudum aliqua ratione imitatur; demum de Superficie pauca, utpote domini imperfecti specie minima.

ARTICULUS 1.

QUID ET QUOTIPLEX SIT FEVDUM? QVISM IN FBI*DUM DARE, ET ACCIPERE POSSINT?

Feudum triplici sensu sumi potest; 1°. *objective*, estque ipsa res in feudum concessa, quo sensu *allodio*, sive bonis allodialibus opponitur. 2°. *Formaliter*, sive pro contractu, quo res aliqua in feudum conceditur. Qui feudum concedit, *dominus*, item *dominus directus* appellatur; qui vero accipit, *vasallus*, *feudatarius*. 3°. *Effective*, id est, pro jure, quod ex contractu feudali tam domino directo, quam vasallo, sive domino utili oritur. Hoc præsertim sensu hic feudum spectamus, tametsi, quocumque modo spectetur, sive formaliter, sive effective eadem jura interveniant.

93. *Dico I.* Feudum, secundum substantiam suam sumptum, est dominium utile rei immobilis, vel immobili æquivalens, sub onere fidelitatis concessum. Sumitur ex 2. *Feud.* 1.3. §. 3. *item Tit.* 23. *in fin.*

Dictum 1°. Feudum secundum *substantiam suam*; sumi enim potest, vel secundum substantialia sua, sive essentialia tantum, vel simul naturalia. *Substantialia* sunt, sine quibus feudum nequit consistere; eo autem perlinet, quod dominium utile, retento dominio directo et proprietatis, transferatur in alterum, isque sit obligatus ad præstandam fidelitatem domino directo. *Naturalia* sunt; ut feudum concedatur *benevole* et gratis, ad hæredes, ac quidem masculos, sub nova investitura, et inalienabiliter, sine domini directi consensu, perpetuo transeat: ut vasallus sit obligatus ad certa personalia obsequia, ac jurato spondeatur fidelitas. Unde feudum secundum naturalia definitur: benevola ac perpetua concessio rei immobilis, vel huic æquivalens, qua illius dominium utile, retento directo,

transfertur in alterum sub onere certi personalis obsequii et jurate fidelitatis.

Dictum 2°. Hei immobilis, vel huic *atquicalentis*, id est, moraliter immobilis, vel civiliter, ut sunt jura perpetua venandi, Jetc.; redditus annui de Camera, vel Cavena percipiendi ; item alii proventus ex re immobili. Lude dum 25. *Feud.* 2. videtur supponi, nummos in feudum dari, non intelligitur nummi materialiter, sed res immobilis per nummos emenda. Ac ratio est. quod, cum feudum sic constitui debeat, ut proprietas rei remaneat penes concedentem, ac dominium utile iterum consolidari aliquando cum proprietate possit, consequens, non posse feudum nisi in re immobili consistere, cum mobilis, præsertim fimgibilis, plerumque usu consumatur.

Dictum 3°. *Sub onere fidelitatis*, adeo ut luee simpliciter remitti nequeat; etsi juramentum, quo vasallusse ad eam adstringit, remitti possit. Hinc, dum *Tit.* 3. §. I. *in /in.* Fe«d. 2. statui videtur, posse remitti obligationem fidelitatis, id de *jurata*, sive de ipso juramento debet intelligi. Consistit vero luee fidelitas in his, quod nihil contra dominum machinari velit; sed eum consilio et re adjuvare contra omnes, in jure non exceptos, qui contra ejus vel vitam, vel bona quid moliuntur, ut proinde passim vocem *feudum* a *fide* latine, \e! *fede* italice derivent.

91. *Dico if.* Feudum primo ac principaliter dividitur in *proprium* sive *rectum*, ac *improprium* sive *non rectum*. Prius est, in quo non sola substantialia et essentialia, sed etiam omnia naturalia reperiuntur. Alterum est, in quo vel essentialia sola, vel non cum omnibus naturalibus reperiuntur. Indc fetidi imperfecti species sunt : 1°. *Femineum*, quod vel femina acquirivit primo; vel in quo succedit femina; est enim contra feudi naturam, ut in eo succedat femina, quod originaliter solerent feuda concedi partim ad propagandas familias, partim gesta militaria,-ad dominum consilio, i'Cj armis juvandum. 2°. *Hc hereditarium*, quod ea lege datur, ut etiam haeredes extra familiam primi acquirentis valeant in eo succedere, imo femina;, licet ex providentia juris feudalis factum, ut non nisi agnati masculi admittantur. 3°. *Liberum*, sive francum, in quo vasallus non ad personalia obsequia, sed solum ad fidelitatem obligatur. 4°. *Cameral*, vel *Carence*; prius est certum stipendium vasallo ex ærario a domino concessum ; alterum in certa victualium quantitate consistit præbenda a domino. Varia alia hoc obtinet nomina. Si enim redditus concedantur gratis, sine alicujus officii onere, dicitur feudum *Soldâtes*; si sub hoc onere, ut custodiendi arcem, *Guardics*; si gerendi alia negotia, *Castaldia* appellatur, sive mercedis; hujusque rursum species sunt feudum *Advocatia*·, *Decanice*, *Aulicum*, sive officii publici cujuscumque.

95. *Dico III.* Feudum proprium, sive rectum varie subdividitur. Ac quidem

1°. *Ratione domini concedentis*, in *nobile* et *ignobile*. Nobile est, quod cum, cui confertur, xcl hoc ipso simul nobilem facit, vel confertur jus, quod in subjecto nobilitatem supponit. Ignobile, quod accipienti nobilitatem non confert; unde et feudum commune appellatur. Nobile vel est regale, vel non regale. *Regale*, quod cum potestate quadam regali confertur, aut potestati regiae æinula, id est, cum jurisdictione territoriali, juribus regalium,

ul sicut in Germania Principatus, Comitatus, quibus Baronatus æquiparantur, vocanturque germ. *Fahnen* vel *Scepter-Lehn*, eo quod conferantur traditione vexilli, si, cui confertur, persona est laica; vel sceptro, si est Ecclesiastica. Non regale est idem, quod simpliciter nobile.

2°. *J vasallo*, vel persona accipiente, in *novum* et *antiquum*. Prius est, quod quis acquirit primo, vel ab ipso domino, vel præscriptione. Alterum, quod successione, utpote jam acquisitum ab aliquo ex ascendentibus fuerat, oblietetur.

3°. Ratione *effectus*, in *hæreditariuni simpliciter*, *hæreditarium ex pacto et providentia*, et in *hæreditarium mixtum* ex utroque. *Hæreditarium simpliciter lale*, est feudum concessum pro se, et quibuscumque hæredibus, sive ab intestato, sive vocatis per testamentum, sive necessariis, agnatis et cognatis; sive voluntariis et extraneis, etiam feminis; sed hoc casu ad feudum improprium deflectet. *Hæreditarium ex pacto et providentia*, quod etiam *gentilitium* vel *familiae* dicitur, est, quod concessum alicui pro se et filiis ac descendens sine mentione hæredum. Atque hoc casu solis agnatis masculis, qui tamen ex legitimo matrimonio procreati, jus succedendi competit; sive dein in aliis vasalli bonis, ut allodialibus, esse hæredes possint, sive non. In dubio quale sit feudum aliquod, quamdiu non probatur, per pacta specialia recessum fuisse a propria natura feudi, præsumitur esse ex pacto et providentia, quia hoc maxime servat naturam feudi; recessum vero ab hac fuisse, cum res facti sit, non præsumi, sed probari debet. *Hæreditarium mixtum*, quod concessum alicui pro se et filiis hæredibus; ut proinde in eo succedere non possit, nisi qui filius, h. e. descendens masculus, et *simul* in aliis vasalli bonis fuerit hæres.

4°. Ratione *formae*, in *ligium* et *nun ligium*. Prius, a ligando sic dictum, quod vasallum arctissime liget, est, quando in concessione expresse addita conditio, ut vasallus domino fidelitatem exhibeat adversus quoscumque, semper tamen excepto S. Pontifice, 2. *Feud.* 40. *in fin.* Unde non nisi a Principe supremo, qui superiorem non agnoscit, concedi potest; neque vasallus idem duo habere potest feuda ligia a diversis concessa. Nun ligium est, dum vasallus non adversus quosvis alios fidelitatem spondet; sed ita possit simul obligari alteri. Sic qui feudum obtinet a Principe inferiore, ita huic ad fidelitatem se obligare censetur, ut exceptus sit Imperator, Rex, dominus antiquior, 2. *Feud.* 28. *in fin. et lit.* oo. §. 2.

5°. Ratione *materiae* sive objecti, in *ecclesiasticum* et *secularis*. Ecclesiasticum est, quod in bonis ad Ecclesiam pertinentibus constitutum; sive vasallus sit clericus, sive laicus: *Seculare*, quod in bonis secularibus; sive rursum accipiens persona secularis sit, sive Ecclesiastica. Unde Episcopi Gennaniæ, qui territoria a Caesare in feuda acceperunt, ut vasalli seculares balientur. ac veri Imperii Status, jusque exercentes gladii. Cujus rei vindicias contra Novatores dabimus postea. Hinc et vasallus clericus possidens seculare feudum compavere tenetur coram iudice feudali seculari, dum feudum recognoscit, c. 5. *de Judiciis*, c. 6. et 7. *de foro compel.*

6°. *hco* /I. bare in feuduni possunt quotquot dominio et facultate libera gaudent de rebus suis, eas alienando. disponendi. Inde nec feminæ. vel clerici quoad bona palrimonialia, vel quasi talia !K., plebei exclu-

m. n.ino, i.Mi-HYTEisi, surEuicii·; libello.

dunlur. Est communis, et sumitur ex 3. *Feud.* 2. Ac ratio est, quod quilibet rerum suarum moderator sil et arbiter, *In re. mandala C. Mandati.*

Dixi : Quotquot *dominio cl facultate libera*, etc. Hinc excluduntur hic 1°. Pixelali Ecclesiastici respectu rerum pertinentium ad Ecclesiam, quarum neque dominium habent, cum carum tantum administratores sint; neque libera poliuntur facultate de iis, alienando, disponendi libere, sine observatis in iure præscriptis solemnitatibus; concessio autem feudi vera est alienationis species, *c. Xulli. a. de Rcb. Eccles, alienand. vel non. Extrav. Ambitiosa.* Feudum enim est domini utilis translatio.

2°. Pupilli cl minores; quia, etsi veri sint domini, nequeunt tamen prohibitu de suis rebus disponere; unde feuda nova concedere non possunt sine decreto iudicis; imo ne quidem eo interveniente; nisi forte, ad extinguendum alienum, concedant pretio, etc.; alias enim gratuitas facere rerum immobilium concessionem, interveniente licet decreto iudicis, prohibetur. *L. 3. C. Si major factus.*

07. Dico Γ. Accipere in feudum possunt, qui contrahere et contrahendo obligari a iure non prohibiti, nec aliunde impedimento aliquo juris laborant. Rursum communis Doctorum *in 2. Feud.* 3. Dixi : *nec impedimento juris, etc.* Cujusmodi sunt infames, condemnati de crimine publico; rei læsæ Majestatis; usurarii manifesti; hæretici et excommunicati non tolerati; apostatæ a tota fide Christiana, deportati, banniti, qui a nemine in tutelam recipi possunt; eo quod stare honeste in curia non possint.

Cæteri vero omnes accipiendi feudi capaces habentur, ul femina?, pupillus et minor, etiam sine tutoris et curatoris consensu, quanquam hoc solo discrimine, quod minor etiam ad servitia personalia obligari possit sine curatoris scitu, secus ac pupillus, quia curator rebus datur, non personæ; tutor vero et rebus et personæ. Ac ratio est, quod licet res suas, sine horum consensu, deteriores reddere non possint; meliores tamen facere non prohibeantur. Eliam communitas, ea tamen lege, ut quasi-vasallura constituat, tum ut feudum per hunc accipiat, cum tota communitas perse ipsam non possit; tum, ul eo mortuo petatur investituræ renovatio, quia communitas ipsa nunquam moritur. Item Superior respectu inferioris; servi; clerici tam seculares, quam tota Religiosa communitas, substituto ab hac quasi vasallo, *c. 7. de Foro comp. c. unico. §. 2. de Statu Regular. in. 6. 2. Feud.* 40. Modo tamen sit feudum francum, h. e. sine onere officii personalis; vel eliam si eum hoc onere, modo sit cum eorum statu compatible, vel per substitutum eo fungi liceat, etsi esset incompatible. Et in Germania quidem de hoc dubitari nequit, de qua constat, quod Episcopi, Abbates, aliæque persone Ecclesiasticæ non raro ampla possideant feuda, annexo jure regalium, licet servitia Caesari debita, ad quæ obligantur, vehit ad militandum, per alios exhibeant.

57 dicas : Praelatus Ecclesiæ potest renovare feuda antiqua, sive res Ecclesiasticas ante in feudum concedi solitas iterum in feudum dare, ut colligitur ex 1. *Feud.* 1. Ergo etiam poterit de rebus Ecclesiasticis dare in feudum primo.

R. V. Cons. Disparitas est, quia feudi antiqui renovatio non est infeudatio nova, nec proprie alienatio, sed potius, ei res ad Ecclesiam reversa ab au-

liquo in feudum sit dari solita, exeeulio; imo, si hæres adsit, necessaria continuatio, c. /in. A. t. et Eætrar. Anibilosæ. Fieri tamen debet sub conditionibus antiquis, et modo non magis nocivo Ecclesiæ. Hinc nequit Pnelatus I". rem reversam ad Ecclesiam dare communitati, quia , cum hæc non moriatur, si tamen huic daret, simul abdicaret spem recuperandi aliquando dominii utilis. 2°. Nequii dare poleiitioribus ; non Feminis, si ante non habuerint. 3°. Si res ad Ecclesiam reversa jam hujus cum dominio rursum conjuncta fuisset ; vel si Ecclesiæ ita exigeret necessitas, utpote ad pauperiem redact®· rursus intendare alios non licebit.

ARTICULI S H.

QUIBIS UOHIS ACQUIRATUR FEUDUM, EF AMII FATIII '

J8. *Dico I.* Acquiritur modis tribus : 1°. Pacto. 2°. Præscriplione longissimi temporis . hoc est, 30. annorum contra secularum domiutun , 40. vero conii" a Ecclesiam, 2. *Feud.* 20. c. 4. *de Prascript.* 3°. Successione. Non tamen pacto nudo, neque successione nuda acquiritur; sed traditione simul opus est, quæ hic *investitura* dicitur; estque duplex, *propria* et *realis*, dum vasallus corporaliter inducitur ; et *impropria*, qua possessionem per traditionem signi, vexilli, vel sceptri consequitur. Toties vero investitur® est renovatio petenda, quoties persona vel domini directi, vel vasalli mutatur.

L· ,:=»«*

Dico II. In feudo *gentilitio*, vel Familiæ, successio ab intestato 1°. descendentes naturales et legitimos simul tangit; ac quidem si plures extent filii, in capita, nisi feudum individuum sit. 2°. Delicientibus vero descendentibus, ad succedendum in feudo antiquo agnati collaterales proximiores vocantur, exclusis semper regulariter feminis. Est communis Jurisconsultorum ex I. *Feud.* I. et 8.; item 2. *Fetui.* 1.11.13. Servitque hic ea regula, quod ab intestato succedant in feudo , qui alias in allodialibus, coque ordine, quoad succedendum ajure civili vocantur, quaindiu jus feudale nihil aliud statuit.

Dictum 1°. *Descendentes*, scilicet ascendentibus, ut patre, avo regulariter exclusis, nisi pater forsitan in favorem filii renunciasset feudum, hicque sine liberis decederet; vel nisi in feud· novo institutus fuisset filius intuitu meritorum patris, ac filius decederet rursum sine liberis. Præterea observa I. quod filius non succedat patri ; si reliquam hæreditalem paternam repudiaret, licet ea repudiatio nihil cæteris agnatis officiat, 2. *Feud.* 51.; eo quod indecens sit, contemni a filio patrem, a quo omnia obtinnit, permillique patris bona subhastari, ipse tamen feudo gaudeat. 2. Filium, si in feudo familiæ succedat, obligari ad solvenda defuncti patris debita; non taiueu agnatos, utpote qui, repudiata licet bæreditate reliqua, permittuntur consequi feudum , non vero filius. 3. Filios tamen succedere in feudo , etsi cælera exhæredati sint a patre; quia .quoad feudum, dispositio defundi locum non habet, 1. *Feud.* 8.

Dictum 2°. *Saturates et legitimos simul*, hoc est, ex legitimo procreati matrimonio, quibus tamen æquiparantur , qui per matrimonium subsequens legitimati. Hinc excluduntur 1. naturales tantum , licet légitimât! postea per rescriptum Principi., 25. *Icud.* 2.; a quo luncn excipitur, nisi expresse

légitimaii essent ad succedendum in *feudo novo*; ad succedendum enim *antiquo*, in quo agnatis cæleris est jus quæsilum, nec a Principe in horum præjudicium legitimaii possunt. 2. Mullo magis spurii. 3. Legitimi tantum, sive adoptivi, 20. *Feud.* 2. verbo *naturales*; cujus ratio, quod feudum familia detur sanguini. L. Eliam probabilius nati ex matrimonio ad rnorogenicam contrado, id est, ea lege, ut certa pecuniae quantitate contenti, dein patri ab intestato non succedant. Nititur hoc textu claro 29. *Feud.* 2.

Neque huic obstat, quod 2G. *Feud.* 2. dicatur : *Filii nidi ex ea uxore, cum qua matrimonium tali contractu celebratum est, ne filii ex ea nati patri ab intestato succedant, in feudo succedunt*; nam, ut communiter notant interpretes, in postremis omissa est particula *non*, ac legendum : *in feudo non succedunt*. Ac ratio est, quod alias hæc textui subjecta ratio : *quod pactum exclusivum a successione, quamvis ratione improbetur, ex usu tamen admittatur*, prorsus inepta esset.

Dictum 3°. Si plures extent, *in capita*; nisi feudum sit *individuum*, ut sunt in Germania 1. Electoralus, qui ob utilitatem Imperii competunt soli primogenito, juxta *Bull. Aur. c.* 7. et 24. 2. Fetida regalia cætera ad servandas in splendore illustres familias; sic tamen ut secundo, vel ulteriore loco geniti retineant insignia et titulum, cum spe fultiræ aliquando successionis; hisque assignentur certi redditus, vulgo apanagium. Alias vero si individuum non sit, succedunt in capita, sique jam unus, vel plures decessissent relictis liberis, hi in stirpes succedunt, loco defunctorum patrum jure repræsentationis; quod jus repræsentationis etiam ad nepotes et omnes ex ea linea descendentes in infinitum transit, 2. *Feud.* 50.

Dictum 4°. Deficientibus descendentibus, vocantur ad succedendum in *feudo antiquo* agnati collaterales *proximiores*, non primo acquirenti, sed ultimo possessori fetidi, 2., *Feud.* H. 37. 30. Porro semper attendi debet linea illi proximior a quo feudum pervenit ad lineam *extinctam*; quia si feudum semel lineam aliquam est ingressum ea non egreditur, antequam tota fuerit extincta. Ac tum succedunt 1. fratres possessoris defuncti in capita; uno vero vel pluribus fratribus præmortuis, liberi, jure repræsentationis in stirpem, vel stirpes; sique singuli essent mortui, ut nemo superesset, nisi defuncti vasalli nepotes, hi in capita succedent; Siculi de jure civili succederent in allodialibus, a quojus feudale non recessit. Dictum denique : in *feudo antiquo*; quia *novum*, cum in hoc agnatorum nemini jus quæsilum fuerit, decedente sine liberis vasallo, ad dominum directum revertitur.

Didum 5°. *Feminis* semper regulariter *exclusis*. Ratio enim concedendi feudum familiæ, quale semper feudum præsumitur, nisi aliud ex pacto expresso constet, est 1. ut propagetur familia : 2. ut vasallus domino præstet obsequia militaria, eum inter pares curiæ adjuvet consilio, etc. Sed ad hæc ineptæ sunt feminæ; et præsertim per feminas, quæ ratio principalis est, non propagatur familia, sed feminæ sequuntur familiam, intra quam nubunt alicui.

Competit tamen etiam feminis successio 1. in feudo femineo proprie dicto, in quo nimirum primitus instituta fuit femina. 2. In femineo latius dicto, id est, in quo vel speciali pacto, vel consuetudine, vel statuto permittuntur succedere. 3. In emptilio, quod pretio solutum, vel simili oneroso titulo, vel permutationis, etc.; sic, vel pretium prope adæquum rem fetida-

lem, L In mere hæredilario ; ratio est , quod cum in hoc eliam succedant extranei, non appareat, cur descendentes feminæ esse debeant conditionis pejoris; in quo proinde servitorum personalium obligatio catenas remissa censebitur, ut per alium præstari possint. De feudo franco controversia inter Jurisconsultos, affirmantibus aliis ; aliis negantibus , quod, licet eas servitorum obligatio non videatur ad succedendum in illo reddere inhabiles, eas tamen videatur excludere ratio altera et principalior, quod per feminas familia non propagetur. Hic tamen

99. *Observe* : Feminas non permitti succedere , quamdiu superest masculus, etsi alterius lineæ, si modo a primo acquirente procedat; imo masculum descendentem ex femina adhuc piteferri femina?, 17. et 30. *Feud.* 2., nisi feudum sit hæreditarium, vel femineum cum jure primogeniture, quo casu gradu proximior femina excludet remotiorem masculum. Porro feminam semel admissam non expelli feudo per masculum postea natum, satis inter Jurisconsultos convenit, nisi, quo tempore admittebatur, jam masculus fuisset in utero; hos enim, ubi de commodis eorum agitur, a jure civili pro natis haberi, res explorata est, ac constat ex *L. 1. et penult, de Stat, hom.*

100. Sed. *inquies*, quid juris, si femina, in feudo, in quo alias ad succedendum capax . fuerit semel exclusa per masculum, an propterea perpetuo erit exclusa, ul postea, deficientibus masculis, feudum redeat ad dominum ?

R. *Neg.* cum communiore et veriore Jurisconsultorum sententia ; sed eo casu succedet femina, etsi jam semel exclusa. Ratio est 1°. quia 1. *Fetui.* 8.

2. absolute dicitur quod filia succedat filiis non extantibus; ergo non excluditur absolute femina, sed quatenus tantum obstat existentia masculi : atqui ex supposito hæc non obstat; ergo. 2°. Ex 2. *Feud.* 17. ubi dicitur, non patere locum feminæ in feudi successione, *donec masculus superest ex eo, qui primus de hoc feudo fuerit investitus*; ergo eidem patebit locus , quando non amplius superest masculus; particula enim *donec* jus feminæ non removet penitus, sed solum suspendii. Et vero sequeretur alias, quod si quis habens filios et filias feudum pro utriusque partis descendentibus acquireret, nunquam filiæ possent succedere, utpote quæ statim initio excludi deberent, quod patet ex tenore hujus feudi esse absurdum; eadem vero ratio in omni feudo femineo tenet, quia 2. *Feud.* 18. semper acquirens sibi et suis hæredibus censetur voluisse prospicere.

101. *Nec obstat* 1°. quod extat 1. *Feud.* (>). §. 1. ubi : *Si (piis eo tenore feudum acceperit, ut ejus descendentes masculi et feminæ illud habere possint, relicto masculo, ulterius feminæ non admittuntur* : particula vero *ulterius* est perpetuo exclusive.

R. D. *Ulterius* femina* non admittuntur, quamdiu superest masculus C. Si nullus amplius supersit .V. Particula *ulterius* hic conditionale sumi debet. ut concordet cum textu claro 1. *Feud.* 17. *donec* masculus superest. Vel eliam D. sic : *Ulterius*, id est, ultra, vel præter masculum simul femina non admittitur C. *Ulterius* sumendo in sensu exclusive pro omni tempore futuro .V. Certe utroque sensu *ulterius* sumi polest,

102. *Nec obstat* 2°. quod I. *Feud.* (>). §. 2. in fine addatur : *el his omnibus ensibus feudum amittitur, cl ad dominum revertitur*; sed inter casus ibi relatos etiam est hic, quod femina fuerit exclusa; nam verba finalia hæc non ad 1. ubi ponitur casus de femina per masculum exclusa, sed ad §. 2. pertinent, ubi excluditur mulus (eujusmodi defectus tamen hodierno usu a successione non amplius excludunt); ita ul sensus sit, quod in omnibus casibus, quibus in feudo successurus esset mulus, alio scilicet successore non exisrente, feudum ad dominum revertatur. Ac ratio est, quod si verba finalia pertinerent ad § 1., sequeretur, quod eliam feudum rediret ad dominum masculis existentibuscum feminis; dicitur enim §. 1.67' *quis eo tenore feudum acceperit, ut ejus descendentes masculi et feminæ illud habere possint, relicto masculo, ulterius feminæ non admittuntur*; at notorie falsum est, eo casu feudum redire ad dominum ; ergo verba illa finalia solum §. 2. sensu dato respiciunt.

103. *Nec obstat* 3°. quod jura semel extincta non reviviscant; et semel a feudo exclusus maneat semper exclusus ; nam hæc vera sunt, si jura sint *proprie* extincta, et absolute ; si quis absolute exclusus a *jure succedendi* : sed jus feminæ per admissionem masculi non simpliciter extinguitur, sed tantum suspenditur; sic etiam , licet exclusa fuerit a successione actuali ob exisrentiam masculi, non tamen idcirco a jure succedendi, si masculus defecerit ; sed per masculos suspenditur jus feminæ, *donec masculus superest*.

104. *Dico III.* Feudum amitti potest vel sine delicto; vel cx delicto, quod in hac materia proprio nomine, quod et retinebimus deinceps, *felonia* dicitur.

Sine delicto amittitur 1°. Rei feudalis interitu, per terræ motum , occupationem hostilem et similia; domo tamen per incendium conflagrante, feudum adhuc in area perseverat ; est enim dominii species , quod ipsum etiam fundum penetrat.

2°. Morte vel vasalli, si hæc feudi natura fuerit, ut ad hæredes non transeat, ut feudum camcræ, caverne, guardiæ , castaldiæ, advocatiæ : vel domini directi sine successore decedentis , quo casu et proprietas rediret ad vasallum; et consolidaretur cum dominio utili ex natura correlativorum, si feudum fuerit oblatum ; secus, si datum; tunc enim agnati, qui in allodialibus , succedent. Ratio discriminis est, quod feudum oblatum initium a vasallo, qui rem suam libere in feudum alteri obtulit, ducat; datum vero , non a vasallo, sed alio domino.

3°. Refutatione, sive cessione , si vasallus domino directo jus suum cedat ; quod , etiam eo invito potest; si modo non in fraudem tiat, ut eo tempore, quo sequi dominum in bellum oporteret ; posteaque in accepti beneficii memoriam dominum non offendat. Quod si feudum *novum* sit, ut cedat domino, agnatorum haud consensu eget, quibus in eo jus nullum quiesitum est; recte tamen domini, si illud huic non absolute , sed iu favorem alterius resignare voluerit. Si *antiquum*, et domini et agnatorum consensu eget, si extraneo cedere vellet, cum, secus, in eorum prcejudicium ageret; nec domini vero, nec agnatorum, si proximiori agnato, alias per se successuro cederet, sive feudum novum, sive antiquum sit. Si vCro

feudum fuerit hæredilarium simpliciter, esto antiquum, neque tum agnatorum consensu illud cedere volenti opus est, cum in eo succedere possit extraneus, si hunc habere hæredem vasallus velit.

Felonia rursum dupliciter feudum amittitur, vel aliquid committendo, quod omitti deberet; vel aliquid omittendo, quod fieri deberet; si primum, erit felonia comm/wo/ns; si alterum, felonia *omissionis*.

Feloniacommissionis amittitur feudum 1°. si quid directe in domini personam vasallus committat vel per se. vel per alios, eum *ladeido* in bonis vel corporis, vel famæ, vel fortuna', vel, effectu licet non secuto, tale quid machinando; foedus ineundo cum hostibus; eum deserendo in prælio, etc. 2°. Vel indirecte, gravem inferendo injuriam quamcumque personis domino propinquo gradu conjunctis, vide 1. *Feud.* 5. 21. 2. *Feud.* 24., ejusque potestati subjectis; cum hæc redundet in dominum. Huc etiam refer, si reum se faciat læsæ Majestatis, vel alterius criminis, quo infamis redditur ut stare honeste in curia non possit. 3°. Si quid quoad rem feudalem ipsam delinquat, eam sine domini consensu *alienando*, ul vendendo, traditione secula, si feudum non fuerit mere hæredilarium, etsi ipsum pœnituerit statim, ac revocarit. 2. *Feud.* 38. 42. Eam notabiliter reddendo deteriorem; vel negando, ut si exigente domino servitia, neget se ab eo feudum habere. Non tamen ad alienationem *subinfeudalio*, si vasallus in feudi accepti parte subinfendat alium. referri debet; hæc enim vasallo permittitur ex *Constil.* Conrath I. Imperatoris. Et vero sic nihil domino directo deperit; cum huic vasallus æque post subinfeudationem, ac ante, obligatus remaneat: sed neque agnatis; cum ex *Constit. ead.* subinfeudante mortuo, feudum totum ad eosdem revertatur.

Felonia *omissionis* rursum varie amittitur; vehit 1°. Si requisitus debita servitia non præstet. 2°. Si domino directo in hujus quocumque gravi periculo, opem. cum commode posset. non ferat. 3°. Si intra annum et diem, miles vero intra annum et mensem. petere investiture renovationem negligenter omittat. 1. *Feud.* 22. et 2. *Feud.* 24. 32. 55. Dixi vero: si *negligenter* omittat; excusatur enim, si mortem domini. feudi qualitatem ignoraverit; si dominus extra territorium absens fuerit; si vasallus detineatur infirmitate; similesque jnstæ causæ adsint. Quamdiu vero durat ignorantia mutationis domini, tamdiu ignoranti, anni et diei, non currit; uti neque nondum possidenti feudum. sed huic primum currit a die, quo possidere erepit.

105. *Dico III.* Si amittatur feudum ob delictum vasalli, non in personam domini commissum, regulariter aperitur agnatis, si feudum antiquum sit. Est Jurisconsultorum communis. Ac constat ex 2. *Feud.* 37. ubi dicitur: *Si quis talem feloniam commiserit. que ipsum dominum non respiciat, v. g. hominem tradendo, ul amplius in Curia stare non possit, feudum perlinet ad agnatum proximiorum, si feudum paternum sit*, id est, antiquum; nam si novum sit, in quo agnatis nullum jus quasitum est, per se constat ex didis ad dominum reverti.

Dixi autem: *regulariter*; excipi enim debet casus, quo ob crimen læsæ Majestatis ex primo capite legis Juliæ, sive ex causa perduellionis ac insidiarum in viam Principis nomen totius familiae abderetur in perpetuam ieno-

miniam; tunc enim, exclusis agnatis omnibus, ad dominum directum feudum redibit.

[M]. *Dico IV.* Feudum antiquum ob feloniam a vasallo commissam in ipsam damini personam immediate aperitur domino; non tamen stabiliter, sed post mortem vasalli delinquentis, ejusque filiorum, restituendum est agnatis. Halnolu. Strlv. de Clingensperg. Scumalzgrib. Pichler alique contra alios.

Pars P. prob. Textibus claris i. *Feud.* 5. ubi numeratis casibus, quibus feudum amittitur, simpliciter statuitur, illud reverti ad dominum, si casus illi sint positi. Ac 2. *Feud.* 37. feudum ob feloniam domino aperiri. Item 2. *Feud.* 55. ob illicitam alienationem *ad dominum libere revertatur*. Demum *ibid.* §. *firmiter*. facultas tribuitur domino feudum omnibus modis in suos usus redigendi, si vasallus vocatus ad expeditionem comparera noluerit, vel alia præstanda præslare.

Pars 2. prob-* Ex 2. *Feud.* 2G. §. 5. circa ejus medium, ubi: *Si vasallus culpam admittat, propter quam feudum amittere debeat, neque filius, neque descendentes ad id revocabuntur, sed agnati*. Rursum 2. *Feud.* 31. ubi: *Vasalli feudum delinquentis, licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aspirabit*. Hi vero textus conjungi debent cum præcedentibus; sicque evincitur feudum hoc casu immediate aperiri quidem domino, ut huic ea ratione aliquo modo satisfiat pro injuria, quod volunt textus priores; at post vasalli filiorumque ejus mortem, restitui debere agnatis, quod posteriorioes textus exigunt. *Confirm*, ab æquitate naturali; quia agnati non peccarunt, nec hi ita repræsentant vasallum delinquentem, sicut filii; nec proin eadem in illis timenda sunt scelera, ut in filiis. Ac præsertim, quia agnati in feudo antiquo jam habent jus quaesitum et constitutum per leges, hoc autem ipsis sine eorum culpa, sive ex facto mere alieno scilicet vasalli, contra juris regulas non debet interverti Reg. *non debet* 22. in 6. Delicta suos debent tenere auctores *L. sancimus. 22. C. de poenis*. Hinc palet ratio discriminis filios inter et agnatos. Filii repræsentant patrem: in jure censentur eadem cum illo persona: magisque timetur in illis, *ne*, ut *L. quisquis 5. C. ad Leg. Jul. Majest.* edicatur, *cum sanguine paterno etiam malitiam participarint*. Nihilominus

107. *Dices* 1°. *Feud.* 5. 2. *Feud.* 37. dicitur simpliciter feudum reverti liliere ad dominum, posse hunc illud modis omnibus suos in usus redigere; ergo non est restituendum agnatis.

R. *D. Ant.* Quia ei aperitur immediate, præ agnatis; item quamdiu vivit vasallus delinquens, ejusque lili C. Dicitur reverti ad dominum *stabiliter*, quasi ne quidem post vasalli. filionique mortem esset reddendum agnatis. V. Item potest illud modis omnibus redigere in usus suos, sensu adversariorum. V. Sensu aliorum textuum, qui illud etiam ad agnatos aliquando pertinere volunt C. Debent enim hi textus conjunction sumi, ul ante pñemonui. Potest igitur dominus feudum modis omnibus suos in usus redigere; quia etiam repugnante vasallo cl agnatis, potest omnem fructum perceptibilem ex eo capere, quamdiu vasallus ejusque lili vivunt; quod vero etiam perpetuo relinere possit. lex non dicit.

1(W. *Dices* 2°. 2. *Feud.* 24. Vasallus inter annum el diem Investituram non petens feudum amittit : el §. *fin. ibid.* dicitur a vasallo feudum amitti, et reverti ad dominum, non ad proximos, *ut hanc saltem habeat sua injuria ultionem* ; ergo pertinet ad dominum stabiliter. I. quia id videtur importare *to amittere*. 2. quia nulla agnatorum fit mentio, unde et hi exclusi censendi sunt.

R. Ie. *V. Cons. cum* Verbum *amittere*, etsi amissionem perpetuam ex parte vasalli el filiorum possit indicare; non tamen idcirco simul dicit detentionem perpetuam ex parte domini contra jus agnatorum. Similiter etsi hic non liat agnatorum mentio; iit tamen in textibus aliis Cit. in Conci.

R. 2°. *etiam D. primum.* Dicitur simpliciter illud amittere pro se et suis filiis *C. Eliam* pro agnatis *V.* Dicitur *ibi* vasallus feudum amittere, *quia ingratus extitit*; infero : ergo agnati non amittunt, quia hi ingrati non extitlenmt. *D. etiam alterum* : Non ad proximos immediate *C.* Nequidem mediale post vasalli et filiorum mortem *V.* Nec plus ex ratione addita evincitur, sed bene contrarium; *ultio* enim eum respicit, a quo illata injuria est; ergo extendere se non debet ad innocentes agnatos, ut hi, sine data injuria, suo jure priventur.

1(19. *Dices* 3°. Si feudum non rediret ad dominum stabiliter; ergo fieri posset, ut dominus nullam haberet sua* ultionem injuria). *Prob.* Fieri enim potest, ut vasallus delinquens post datam injuriam moreretur non extantibus filiis; quo casu feudum continuo pertineret ad agnatos : sed hoc videtur iniquum benefactori domino directo, et contra beneficii naturam, quæ semper in feudo, secundum sua naturalia speciato, attendi debet.

R. *V. Seq. maj. Ad prob.* R. Cum hic casus de contingenti raro, nec in jure feudali expressus sit; æquilati et judicio Parium Curia relinquitur, qua ratione domino fiat compensatio pro injuria ; vel removendo ad certum tempus agnatos; vel aliter providendo.

lit). *Dices* 4°. Ob delictum vasalli prajudicatur hujus filiis, qui tamen vasallo propinquius conjunguntur, quam agnati, atque reque lu sæpe innocentes sunt; cur ergo non et agnatis?

R. Filios excludendi specialis fuit ratio, quam paulo ante dedi ; hæc autem cessat in agnatis; vel certe in iis non ita facile prasumilur, quod præsunit *L. quisquis cil.* in filiis, de quibus tantum dicitur, quod in iis paterni criminis, id est, hæreditarii exempla metuantur.

111. *Dices* 5°. Donatio facta inter vivos ob ingratitudinem donatarii revocatur stabiliter ad donantem; ergo etiam ob ingratitudinem vasalli feudum sic revertitur ad dominum. *Prob. Cons.* Natura enim fcudi est aliqua donatio, sive concessio gratuita, et servat naturam beneficii.

R. *D. Con.s.* Ergo etiam feudum antiquum sic revertitur ad dominum *V.* novum ('. Feudum novum et donatio pari passu ambulant ; cum nec in hac, nec in illo sit aliis jus quæsitum. At inter feudum antiquum et donationem est dispar ratio; non enim in hac. sed in illo jus quæsitum agnatis est, quo sine sua culpa privari non possunt.

112. *Dices* 6°. Hoc jus qua silum agnatorum tantum est condicionalum ; sive sub conditione : si non deliquerit vasallus; ergo.

R. A. *Ant.* quod probari debet; el probari ex jure non potest. E contra hoc jus agnatorum absolutum esse, non conditionalum evincunt textus sat dari, aliatique in prob. *part.* 2*°. Concluse.

ARTICULUS 111.

SIMXE CAPACES PRÆLATI ECCLESIASTICI FEUDORUM CUM ADNEXIS REGALIUM JURIBUS.

113. *Nota.* Quæstio in Imperio maxime locum habet, in quo solo compcrimns, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates aliosque Ecclesiastici Ordinis possidere secularia feuda amplissima cum omnibus regaliurum juribus, quæ jurisdictioni territoriali, vel insunt, vel inde fluunt, æque ac seculares Imperii Status. Movetur autem in Prolestanlium gratiam, qui hunc Germaniae Ecclesiae splendorem lividis plus æquo oculis intuentur, utque livorem tegant, adseitiliis rationibus illam in Principibus Ecclesiasticis potestatem perstringunt, ceu alienam ab eorum ordine, imo huic repugnantem. Qui, inquiunt, *claves et arma* conveniunt? *stola et sagum? pedum et gladius?* Quomodo secularibus implicetur negotiis, qui militare debet Christo? Præterea nihil, contendunt, perniciosius accidere potuisse Imperio, quam illam utriusque potestatis sacrae et politicae conjunctionem ; *Itter de Feud. Imp. cap. o.* plrimique Progestantium Scriplores. Theologi proinde est, prasertim polemici inquirere, quid attentis Theologicis Scriptura sacra ipsiusque nature instituti a Christo Episcopatus fontibus dici possit ac debeat ; cujus hoc loco commodior, quam in Theologia alibi, se offert occasio. Quare

114. *Dico I.* Non repugnat *ex natura rei* utriusque potestatis sacra et politica® in eodem subjecto conjunctio ; nec *ex institutione divina Episcopatus*; adeoque Prælati Ecclesiastici capaces sunt feudorum seculariura cum annexis regaliurum juribus. Ha Catholici.

Pars i. prob.* Quia si spectetur utriusque potestatis natura, objectum, tinis, media adeumdem, detegitur quidem inter potestatem utramque distinctio, diversitas; sed non idcirco *repugnantia*, quæ plus dicit : quæ enim sibi invicem repugnant, ibi alterum quod prævalet, expellit debilius alterum; quæ vero distinguuntur tantum , vere uniri possunt ; ut patet in corpore et anima; ergo. *Ant. declaratur.* Si objectum potestatis politicae est temporale, tinis temporalis felicitas civium, media ad hunc pariter temporalia sunt ; e contra potestatis sacrae objectum est spirituale, tinis felicitas spiritualis, supernaturalis, media ad hunc spiritualia sunt; felicitas temporalis ex natura sua non repugnat felicitati alteri spirituali, licet hæc nobilior sit el altioris ordinis, cum utriusque homo capax sit ; ergo nec potestas utraque sibi ex natura rei invicem repugnat ; ac proinde sicut corpus el anima , etsi diversi sint ordinis, proprietates habeant diversas, non tamen sibi repugnant, sed esse simul possunt, ita duæ illæ potestates ut unus idemque possit subditos ad finem ulrumque promovere.

Conf. 1. Juxta vulgata Protestantium principia jus utcumque tum incivile, tum in sacra uni eidemque Principi competit, sive ex natura jurisdictionis temporalis, cujus jus sacrorum quasi particula sit, ut vult Boeumer vs cum suis ; sive, quod populus jus etiam in sacra ex congruentia, vehit delegando. transtulerit in Principem, ut cum suis contra contendit Pfaffivs. Si ergo jus utrumque non repugnet juxta adversarios in uno eodemque Principe, cur repugnet in Praelato Ecclesiastico? Unde hic merito mirari subit quorundam ex adversariis vel in loquendo incohærentiam, vel inter semel repugnantiam.

Conf. 2. L'traque potestas conjuncta fuit olim in lege natum : Melchisedech enim et sacerdos fuit Dei Vilissimi, et rex Salem *tien.* I L v. I L Et Moyses postea dux fuit populi sedens pro tribunali ad decidendas lites *Exod.* 18., et simul sacerdos ante sacerdotium Aaronis. Samuel sacerdos fuit fidelis Domini, ac simul judex populi, in regem Agag gladium stringens. Numquid Machabæi sacerdotes erant, quippe genus de tribu Levi ducentes, ac tamen duces erant saltem militiae, gladio Rempublicam tuentes. Ergo ex natura rei nulla esse potest inter utramque potestatem repugnantia, cum factis constet utramque uniri posse.

Ilii. Respondent : Non tenere argumentationem a Lege vet. ad Legem nov. Vel si hæc admittatur, contra ipsos pugnabit catholicos ; si enim tum, penes quem principatus erat, et fuerit sacerdotium , cur non idem sit in Lege nova, ut penes quem est regio, etiam sil religio? Sed

Contra primum est 1°. Hactenus id tantum nobis fuisse propositum, id monstraremus, non ex *natura rei* repugnare potestatis utriusque in eodem subjecto consortium. 2°. Falsum. *simpliciter* non tenere argumentum a L. V. ad L. N. etsi non teneat quoad omnia; cujus ratio est, quod Lex vetus, attestante Scriptura S., figura fuerit Legis novæ ac typus; ergo *aliqua* inter utramque debet similitudo intercedere ac aliquo modo tenere argumentum a Lege veteri deductum. Sed argumentum, quod inde ducitur, non est tale : in Lege veteri terrenus principatus erat aliquando conjunctus cum sacerdotio; ergo hoc semper *debet* esse in Lege nova. Sed hoc ; in Lege veteri non repugnabat ex natura rei conjungi potestatem utramque in subjecto eodem; ergo neque hæc intrinseca repugnantia potest adstrui pro Lege nova, cum , quæ semel repugnant intrinsece, semper repugnent; quia, ut aiunt Philosophi omnes, essentialiter rerum æternæ sunt.

Contra alterum est, quoti spectata veteris Testamenti historia, nullo plane ex capite ita inferri possit : *ergo penes (piem est regio, etiam est religio; sed directe hoc contrarium inferri debeat : ergo penes quem est religio, potest esse et regio.* Ratio aperta est; ex quo enim tempore Deus sacerdotium Aaroni contulit, ac propriam fecit tribui Levi sacrum ministerium; nemini alterius tribus vel mortalium licuit involare in munia sacerdotalia, ut patet ex Core. Lathan et Abiron propterea a dehiscente terra absorptis *Aum.* 16., Saule, etsi rege, reprobato *1. Reg.* 13., Ozia lepra percusso *Paralip.* 26. Alia vero, quæ passim adversarii congerunt pro sacerdotio regum Testamenti veteris, ut quod David Arcam introduci fecerit, cantica fecerit, et similia, nihil evincunt ; partim quod facta illa non sint omnia uni propria sacerdotio, sedet laicis esse communia possint, ut cantica sacra componere; partim

non nisi sacrorum *curam, protectionem* ad summum arguant, ut cum David Arcam introduci fecerit; ipse tamen neque portavit, neque tenuit; sed solum comitatus, more aliorum hodie principem secularium. Vide de his in Theologia nostra alibi ex studio disserentes. E contra vero a tempore divisi a Deo in Aarone sacerdotii licuit sacerdotibus nihilominus exercere jura principatus politici; ergo quod ex historia Testamenti veteris inferri potest, præcise illud est : Potest sacerdotium qua tale obtinere et principatum politicum; non vero : Princeps politicus præcise qua talis fungi sacerdotio. Cujus nunc uberior patebit ratio.

110. *Pars 2*. prob.* Quia, quidquid de hoc in paginis Testamenti novi extat, in his continetur; quod Christus Apostolis suis solummodo dederit potestatem clavium *Joann.* 20. : eos fecerit sacerdotes in Cena ultima : verbo omnem iis principatum sacrum contulerit; et quoniam sive cum hunc promitteret sive cum daret, nonnisi ad Apostolos Christus sermonem direxisse legitur nullibi ad laicos; merito inde arguunt, duce etiam Traditione perpetua Theologi Catholici, totaque Catholica Ecclesia : ergo jurisdictionem sacram præcise penes Apostolos suos esse voluit, horumque successores; sed ubi aliquando vel verbo innuit, eos idcirco potestatis alterius incapaces esse, quod, cum caput sit controversial, hic non supponendum, sed vel maxime probandum est; ex toto autem Testamento novo ostendi nequit. Igitur, licet Apostoli fuerint habiles privative redditus ad exercenda sacra munia ; non ideo dici possunt *inhabiles* redditus ad possidenda regalia secularia, etsi talia non legantur possedisse. Et nisi id ipsum dixerint adversarii, in alterutrum scopulum necesse est impingant; vel in Lege nova sacerdotium non posse conjungi cum Imperio. ac proinde penes ipsorum Principes non residere jus Sacrorum ; vel si ex institutione divina Christi sacerdotium sit inhabile redditum ad Imperium seculare, adversarios contra illam peccare gravissime, quod et sacerdotium et imperium in eodem tamen Principe consociatum velint; aut penes ipsos non esse sacerdotium verum.

117. *Dico 11.* Neque repugnat utilitati Imperii, neque Statui seculari infert praejudicium.

Pars 1. prob.* 1°. Juxta adoptatum a patrisque hodie Protestantibus principium, jus sacrorum pertinet ad Principem, ne secus, divisum a se invicem imperio et sacerdotio, detur *status in statu*, dissensionum et jurgiorum seminarium ; ut ferme uno omnes ore clamant : atqui huic existimato malo hoc ipso occurritur, si, qui Episcopi, sint simul Principes territorii. Eodem modo omnes adversariorum rationes, quas pro Principibus suis allerunt, hic pugnant pro Prælatibus Ecclesiasticis.

118. *Prob.* 2°. Si repugnaret utilitati Imperii; ergo vel ideo quod minus lideles sint in supremum Imperii caput, Cæsarem, et in Imperium ; vel, quod propter illam unionem potestatum deteriorarentur conditiones Imperii. Atqui neutrum dici potest. *Non primum*; cum fidelitate in Cæsarem et Imperium, si ipsos status seculares non conentur antecedere, saltem in hoc cum iisdem de primatu certant. Nolo huc allegare Historias, in adversariorum memoria satis vivas, unde de illa fidelitate et studio juvandi Cæsarem possit ferri

judicium. Iknnde jurium suorum satis vigilans Imperii caput æque parum aliquid fidelitatis sibi debilæ patietur deesse in Statibus Ecclesiasticis, quam secularibus ; cum ambo iisdem legibus, pari jurisjurandi sacramento teneantur.

Non secundum : Detrioratio ditionis fieret, vel per alienationem, \el divisionem, vel oppiguorationem. Sed nullo ex his modo est detrioratio metuenda; cum citra consensum Casaris talis alienatio, divisio, nulli permissa Statuum in fendis Imperii. Ac si proinde nihil tale citra placitum Cæsaris facient Status seculares; neque facient Ecclesiastici.

119. *Pars 2*. prob.* I l alteri inferatur præjudicium ; hic vol jus *in rc*, vel certe *ad rem*, necesse est habeat ; neutrum habent status seculares quoad territoria Principum Ecclesiasticorum ; ergo.

Quod si fortassis adversarii ideo minus utiles Imperio status Ecclesiasticos putent, quod hi vigilanliores pro commissis sibi gregibus, turbulentis Lutberi temporibus, steterint pro avita Religione, pro ejus conservatione adjuverint Cæsarem; sese novis dogmatibus opposuerint consilio, re, armis; id pro utilitate Imperii fuit, exegilque ab iis jurisjurandi sacramentum, quo Casari el imperio tenebantur obstricti ; quod proinde iis nocere non debet. Imo non sine ratione vereor , ne Episcoporum ac Præsulum Germanis in fide orthodoxa probata semper constantia, pro eaque tuenda armata virtus sit tacitum illud \ulnus in adversariorum haerens animis, quod illis querelas eas contra statuum Ecclesiasticorum potentiam extorqueat, quas adseititiis aliis ac parum fundatis rationibus vestire conantur, ut modo videbimus.

120. *Obj. 1.* Eactis et verbis constanter professus est Christus se regnum temporale non ambire ; ergo neque fas est Pontificem summum, Episcopos, aliosque Ecclesiasticos Prælatos principatus temporales possidere, aut principum titulis ornari. *Prob. Ant.* 1°. Joan. 18. 36. *Regnum meum, inquit, non est de hoc mundo.* 2°. Joan. 12. 47. *Non veni, ut judicem mundum; sed ut sal':ijicem mundum.* 3°. Unde passim se *Pastorem bonum , Magistrum, Præceptorem* dLx.it, vocarique sustinuit. 4°. Quin, cum ipsum facere regem vellent (*Joan. 6.)* fugit.

R. 1°. Si quid ea probent, sacerdotium *non posse* conjungi cum seculari imperio; ergo multo magis jugulant capitale plerorumque hodie Protctanlium systema, quod *debeat* conjungi in territorii principe.

R. 2°. Christum in omnia regna omnem habuisse potestatem, quis negare ausit, ac non solum qua Deum, sed etiam qua hominem? cum enim qua Deus dominium perfectissimum in creata omnia habeat ex natura sua, hoc qua homo ex dono Patris communicatum accepit : *Dedit ei potestatem, el honorem, el regnum.* Dan. 7. Nec regis titulum propterea penitus declinavit; quin hunc triplici idiomale, non sine causa et mysterio, ipsi suæ cruci inscribi sustinuit. Quod vero regnum temporale non ambiret, vel potius potestatem etiam seclnarem non exerceret; singularis fuit ratio, de qua nunc; nam

R. 3°. A. *Cons.* Quod enim potestatem seclnarem non exerceret, causa erat *finis*, propter quem in mundum \encrai. \encrai autem, ul esset

.Mediator cl Redemptor, qui Redemptionis opus sua morte consumma-
ret. Hic vero linis supernaluralis erat, ad quem nihil conducebat pote-
statis politic® exercitium, aula regia, famulatus, milites; quin, cum
ex voluntate Patris tali modo redimere mundum deberet, splendor regius
plane non conveniebat. Deinde venerat, ut esset Pastor, Magister, id est
nuv® Legis doctrina, suoque prævio exemplo imbueret homines ad cœlum;
proinde ea in forma advenire debuit, non quo deterreret homines, ut fecisset
majestas regia; illudque vit® amplecti genus, quod possent imitari omnes,
reges, principes, divites, pauperes, quoque homines ad amplectendam
libere fidem alliceret, non cogeret, l ude S. Augustinus ad illud Joan. 18. *cit.*
Tr. 115. in Joann. Audi, inquit, circumcisio: audi preputium : non impedio
dominationem vestram. Quid vultis amplius? Venite ad regnum, quod non
est de hoc mundo; venite credendo, non servite metuendo. Hinc patet respon-
sio ad prob. Ant.

121. *Obj. 11.* Christus non obscure suis Apostolis omne seculi arc imperium
prohibitum voluit ; ergo et multo magis Episcopis Apostolorum successo-
ribus. *Prob. Ant.* Nam 1°. Matth. 20. 25. ait ad Apostolos : *Principes gentium*
dominantur eorum ; et qui majores sunt, potestatem exercent in eos, non ita
erit inter vos. 2°. Apostolos sic instituit, ut *non possiderent aurum, neque*
argentum, neque, pecuniam, non peram in via, neque duas tunicas, neque
calceamenta, neque virgam; quanto igitur minus voluit, ut possiderent
principatus integros, sceptrum, gladium portarent? 3°. Unde et Paulus
2. adTim. 2. *Nemo, inquit, militans Deo, implicat se negotiis secularibus,*
ut ei placeat, cui se probavit. Et rursum 1. Cor. 4. 1. *Sic nos existimet*
homo ut ministros et dispensatores mysteriorum Dei, non ut principes ; ergo.

R. 1°. Et rursum ; ergo vel in systemate Proteslantium princeps territorii
non habet simul potestatem sacram ; vel si habet, contra præceptum
Christi habet.

R. 2°. *T. interim Ant. N. Cons.* Quia pro Apostolis ratio specialis fuit;
nam 1. hoc non permittebat primæva Apostolorum institutio et linis, cum
enim eo /incessent instituti a Christo, ut, nullo loco fixi, irent in mundum
universum, prædicarent Evangelium omnibus gentibus, territoria et princi-
patus possidere non poterant. E contra vero magis expediebat ad hunc finem
consequendum eos inermes et pauperes mitti, tum ne fidei propagatio magis
potenti® eorum seculari et divitiis tribueretur; tum, ut lauto magis ac
promptius gentes traherent in obsequium fidei; cum enim terrena respue-
rent Apostoli, inde non poterant non intelligere gentes, illos ad se solius
annunliand® veritatis studio advenisse. Prælerea non omne quod Apostolis
dictum, transiit in regulam pro Episcopis : ac proinde sicut nemo, nisi
ineptire voluerit, ex illa Apostolorum institutione, regulam datam esse
Episcopis contendet, ut ii modo *sine pera, sine calceamentis* percurrant
orbem; vel mendicabulorum instar circumcursent vagi ; sic nec inde impu-
gnari potest potestas accessoria altera , secularis Episcoporum.

Dixi : *T. interim;* 1. quia nihilominus quædam potestatis *vindicative*
inter Apostolorum actus exempla relucent; in Petro morte Ananiam et
Saphiram mulclaiitc *Act. 1.*, in Paulo Elymam magum cæcilalc puniente,
Aci. 13.

2. Quia ne hi quidem textus, saltem mimes, evincunt intentum adtersariorum pro ipsis Apostolis. Nam

Ad R. Hic agitur de dominatu pi-ecise respectu aliorum Apostolorum, ut inter eos futurus major. dominatum in reliquos Apostolos, in ore regum gentilium, h. e. *despotium* ac tyrannicum (hoc enim sonat vox græca *χαραυράουσι*) non exerceret; patet ex his, non *ita erit inter eos*; tum ex subjectis: qui *vult vestrum major fieri*.

J(3U⁶. S. Pauli verba indefinita ac generalia non Ecclesiasticos piwcise, sed etiam laeos respiciunt, idque solummodo volunt, ne quis secutoribus negotiis se nimium dedat, ut se iis *implicari* patiatur, ut eorum, quæ Dei et vocationis christianæ sunt, vel nullam, vel minorem, quam secularium rerum, curam habeat. Hi proinde ex hoc nihil contra recte ordinatum laicorum secutorem dominatum, sic neque contra alterum argui possit.

J1/P®. Equidem Paulus non dixit: *non ut Principes*; sed neque idcirco dici potest, quod omnem potestatem aliam positive exclusam voluerit. Deinde Episcopi nostri vere nihilominus sunt, manentque ministri et dispensatores mysteriorum Dei, conjuncto licet principatu alio.

122. *Obj. 111.* 1°. In tota primitiva Ecclesia priorum secutorum non habetur vestigium juris. vel imperii secularis apud Ecclesiasticos. 2°. Potius Ecclesiastica jura id prohibent; dum velant Monachis et Clericis, ne secularibus negotiis se immisceant, de quo vide *tot. tit. Ne Clerici, vel Monachi*. Lib. 3. Decret. 3°. Viri saucii et insignes hoc in Clericis detestantur: S. Bernardus Lib. 2. de Cousid. c. 6. ad Eugexieu Papam; *Uc dictam sola humilitate putes, non etiam veritate vocem Domini: Reges gentium, etc. Planum esi: Apostolis interdicitur dominatus. Ergo tu. et tibi usurpare aude, aut dominans Apostolatam, aut Apostolicus dominatum; plane ab alterutro prohiberis: si utrumque simul habere voles, perdes utrumque. Forma Apastolica hecc est: dominatio interdicitur, indicitur ministratio. Similiter Usus Cordubensis acclamabat imperatori Coxstaxtio, teste S. Athaxasio Epist. ad solitar., Tibi Deus Imperium commisit, nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit... Neque igitur fas est nobis in terris Imperium tenere, neque tu Sacrorum potestatem habes, Imperator.* -4°. Non expedit bono imperii; ut enim ait Philos. 4. *Politic.* 14. male consultum est imperio, in quo pars civium potentiorum pendet a principe externo; sed sic pendent a Romano Poulihce status Ecclesiastici. Coxr me. *ad Lampad.* c. 6.

123. R. *Ad 1"®.* Quid mirum primis illis seculis apud Praelatos Ecclesiæ non extitisse, saltem eo modo et forma. ut nunc, jura sccularia regalia, vel Imperium; unde enim acciperent, Romanis imperatoribus (idem est de gentilibus regibus) Christianos vix vivere, ne dicam, imperare more principum, permittentibus? At Christianis sub imperatoribus se continuo res aliter habuit, etiam secularium litium decisione concessa Episcopis, adeo ut horum sententiæ penitus acquiescendum esset; ita in Cod. Theodosiano extat Lex Theodosii Imperatoris Lib. 16. *Tit. de Episcop. judic.* relata a Gratiano *Cans. XI. Q. 1. Can. Quicumque litem habens, sive possessor, sive petitor fuerit, vel initio litis, vel decursis temporum curculis... judicium elegerit Sacrosancta Sedi» Antistitis, illico sine aliqua*

dubitatione, cliamsi alia pars refragatur, ad Episcopum iudicium cum sermone litiuanlium dirigatur. Ac apud Iv0nem et Ansei.mim paulopost subditur quod nunc habetur, Cans, el Q. cilt. ('an. Omnes itaque causa?, quæ vel prælorio jure, vel civili tradantur, Episcoporum sententiis terminata perpetuo stabilitatis jure /innentur; nec ulterius liceat retractari negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. Atque hoc exemplo partira, partira Episcoporum pietate et incorrupta constantia permoli Imperatores alii plura adjecerunt jura, quæ laudem in eam celsitudinem, in qua sunt modo, excreverunt. Sic et S. Gregorium Thaumalurgum Episcopi et judicis simul munere functum, refert Gregorius Nissenus in illius vita. DeS. Ambrosio idem colligitur ex Lib. Officior, c. 29. De S. Augustino ex L. de opere Monadi, c. 2G. aliisque.

121. *Ad 2u,n. R. Pleraque capita loquuntur de negotiis ejusmodi, quæ statum clericalem ac inonachalem dehonoreare possunt, unde utriusque ordinis oriri possit vilipensio, ut patebit capita singula inspicienti; sed eminenti ejusmodi imperio, quo nunc gaudent in Germania Ecclesiastici status, augustius redditur sacerdotium, et ipsis venerandum hostibus.*

125. *drf 3,lm. S. Bernardus, ut supra de Apostolis dictum num. priée. loquitur de dominatu pro foro Ecclesiæ, quod hic esse austerus, despoletis non debeat, hunc esse prohibitum; indictam vero ministrationem, paternam scilicet dominationem, qualem Christus ipse exercuit, qui licet summus esset dominus, sic se gerebat, ac qui ministrare venisset, non ministrari. Osius verissime locutus est; cura Christus potestatem utramque distinxerit, adeo ut sacerdotium nequeat se involare principis alterius secularis jura; vel luee exercere, quando illa nondum habet, ut non habebat tempore Constantii; nec princeps laicus unquam usurpare jura sacerdotii. Cur vero sacerdotium possit acquirere jura etiam secularia eaque exercendi capax sil; non vero vicissim princeps secularis jurium sacerdotii, ex dictis in Conchis, constat, tum inde, quod separationem sacerdotii in Aarone ab imperio Christus nusquam abrogarit; sed sacerdotium iigurale elevarit in verum, huicque uni in Apostolis a se electis et vocatis, potestatem sacram et supernaturalem remittendi peccata, conficiendis. Corpus suum, etc. contulerit, nusquam alicui laico vel principi; unde sequitur, quod, primæva Christi institutione non observata, non possit haberi sacerdotium; ac laicos, sine legitima vocatione juxta ordinationem Christi, non posse usurpare jura sacerdotii; posse tamen hoc usurpare jura secularia, quia ad hæc homines omnes capacitatem naturalem et radicalem proximam a natura habent, quam vero Christus ministris suis nullibi ademit.*

12G. *Ad 4um. R. hi politicis et feudalibus non pendent a Romano Pontifice, sed ut status cæteri solum recognoscunt Cæsarem supremum principem; ergo nihil ab illis metuendum Imperio.*

Demum, ut aliquid dedisse videamur adversariis, fatemur cum Bellarmino hic: *Etsi absolute forsitan præslaret, Pontifices et Episcopos spiritualia solum tractare, d Reges temporalia; propter malitiam tamen temporum Mprientiia clamat, non solum utiliter, sed diam singulari Dei Providentia*

donatos fuisse Pontifici aliisque Episcopis temporales quosdam Principatus. Si enim in Germania Episcopi principes non fuissent, et etiamnum essent, nulli suis in sedibus quieti permansissent, vel quieti permanerent.

ARTICULUS IV.

QUID SIT EMPHYTEUSIS, UTIDQUE JIRIS CIRCA ILLAM? ITEM LIBELLI'M, ET SUPERFICIEM?

127. Emphyteusis rursum, sicut feudum, sumi potest 1°. *objective*, sive pro iō in emphyteusin data: 2°. *efficienter*, pro contractu consensual! de utili rei alicujus immobilis dominio in alium transferendo sub conditione, cumque onere meliorationis rei emphyteuticæ, pensionis quotannis præstandæ, sive canonis annui, et eam non alienandi: 3°. *effective*, pro jure, vel ipso dominio utili per contractum in alium translato, quo etiam sensu hic de emphyteusi disseremus.

128. *Dico I.* Emphyteusis est dominium utile rei immobilis concessum alteri a domino directo sub onere 1°, meliorationis; 2°. præstandæ pensionis annuæ, sive, ut vulgator usus habet, canonis annui; 3°. rem emphyteuticam non alienandi. Ita Jurisconsulti communiter ex §. 3. *Instit. de Locat, et Cond. ac t. t. C. de Jur. Emphyt.*

Dictum 1°. *Rei immobilis*, ut agri, prædii; hæc enim, non res mobilis, proprie culturam recipit, et melioratur usu in ordine ad fertilitatem, qui est finis emphyteuseos. Quin inde nomen traxit, ait Molina Disp. 411. cumque eo alii; emphyteusis enim originem a græco ἐμφύτεω ducit, i. e. *insero, planto*, quod domini olim terras incultas et steriles aliis excolendas darent vel perpetuo, vel ad longum tempus; tametsi moribus hodiernis, etiam jam cultæ in emphyteusin dentur.

Dictura 2°. *Dominium utile concessum alteri*, scilicet regulariter perpetuo (*Inst. cit.*) ita ut ad quosvis hæredes transeat; pactis tamen etiam fieri temporalis potest, vel ad vitam alicujus, vel ad aliud certum tempus restringi, *Zoesius ad ff. tit. Locat, n. 63.* Idque non tantum in emphyteusi civili, sed etiam *ecclesiastica* verum est; nam et hæc regulariter perpetua est, *Nov. 55. c. 2. Nov. 120. c. 6. §. 1. c. 7. A'. de Reb. Eccles, non alien.* Nec obstat, quod *Nov. 7.* tantum emphyteusin extendere videatur ad generationem tertiam; hæc enim *Novella* perjura dicta mutata fuit. *Zoesius, ibid. n. 65.*

Dictum 3°. *Sub onere, etc.* hæc enim ad essentiam emphyteuseos perlinent, huicque soli sunt propria; quid vero singula importent, paulo post intelliges.

Ex his emphyteuseos differentia a variis aliis juribus relucet: 1°. ab *emphione-venditione*, quod per hanc dominium non solum utile, sed etiam directum transferatur, ac insuper etiam in mobilibus locum habeat: 2°. a *locatione*, in qua rei concessæ non dominium utile, sed solum conceditur usus; dein emphyteusis res soluru immobiles respicit locatio etiam mobiles: 3°. ab *usufructu*, quia ei iu hoc non dominium utile conceditur, sed tantum jus personale ad utendum et fruendum re; deinde ad hæredes non transit, secus est de emphyteusi: i°. a *fcudo*, in quo non præcise canon

annuus, sed servilia personalia debentur: 'P. u *contractu censuali reservativo*, in quo nimirum etiam dominium directum transfertur in censualistam, reservata solum pensione, annua; nec amittitur bonum censilicum, non persoluta biennio vel triennio pensione debita, sicut de emphyteusi dicitur. Quomodo a *libello* differat, patebit ex dicendis inferius.

Ōi dicas: Emphyteusis conceditur etiam sub onere solvendi *laudemii*; ergo.

II. 1). *Ant.* Tanquam aliquo constitutivo formali et intrinseco ipsius juris emphyteuseos A'. Quod se habet ad jus emphyteuseos velat causaliter et extrinsece, ac quidem non semper C. Laudemium dicitur illud, quod domino directo, quoties mutatur emphyteuta, dat in recognitionem investitura? noviter accepta?. Derivatur vox *laudemium* a laudatione, quod dominus directus alienationem inter veterem et emphyteutam novum approbet, sicque laudet; vel ipse emphyteuta novus solvat in laudationem et approbationem, sive recognitionem domini proprietarii. De *jure communi* est quinquagesima pars pretii, quo æslimatur alias res emphyteulica tempore vel concessionis vel mutationis, id est 2. pro 100. *L. fin. C. de Jur. Emphyt.* De praxi tamen polioris partis Germania? hodie laudemium est pars vigesima, sive 5. pro 100. *Pichler.*

Hoc vero laudemium juri emphyteuseos essentiale non est, quia non semper est obligatio solvendi laudemii; velut 1°. in concessione prima emphyteuseos, cum, spectato jure communi, solum debeatur tunc, dum quis per actum inter vivos, ut emptione-venditione, donatione possessio transfertur in emphyteutam novum. vel quando per actum voluntatis ultimæ ex testamento extraneus succedit; non vero si hæres necessarius; nec si detur filiae in dolem, *arg. L. 3. C. de Jur. Emphyt.* qua dicitur tum deberi laudemium, quando alienatur res emphyteulica alienatione voluntaria; sed dum succedit hæres necessarius, vel datur filiae in dolem, non est alienatio voluntaria, sed necessaria, h. c. quam lex urget; hæc vero vult, ut hæredibus necessariis detur hærcditas, et filiae dotentur. 2°. Quando emptio-venditio emphyteuseos irritatur *ex L. 2. C. de rescind, vendit*, ob læsionem immodicam, quia et hæc irritatio ex quadam necessitate fit. 3°. Quoties successor in emphyteusi jam comprehensus fuerat in investitura prima.

129. *Dico II.* Emphyteusis dividitur 1°. in *ecclesiasticam*, si res, quæ in emphyteusin conceditur, ad Ecclesiam, aliumve locum pium pertineat, sive accipiens clericus sil, sive laicus; et *laicalem*, si res ad personam, vel communitatem laicam spectet. Utraque, per se loquendo, juxta sui fori leges regulatur; quod si tamen ecclesiastica sil data laico, quoad dominium utile dispositionem juris civilis sequitur.

2°. In *perpetuam*, quæ etiam *hærcditaria* dicitur, dum res sine restrictione ad tempus, vel personas in perpetuum conceditur; ac *temporalem*, si ad certum tempus, quod tamen non potest esse brevius 10. annis, ne alias esset clocalio simplex. Si hæc concedatur ad vitam unius, vel plurium, *vilalitium*, vel emphyteusis vitalitia. Perpetiite sive hærcdilariae simpliciter opponitur etiam hærcdilaria *ex pacto et providentia*, sive *familiaris*, aut *gentilitia*. In dubio emphyteusis perpetua præsumilur, quia sic regulariter concedi solita fuit.

3n. In *noram*, quando *primo* acquiritur, quin jam antea quis possedisset ut emphyteusin ; cl *antiquam*, quæ a jam pssidente transit ad alium.

130. *Dic» III.* Concedere in emphyteusin potest, quicumque plenum habet rei immobilis concedenda? dominium, cl facultatem alienandi. Sumitur ex *L. fin. C. de Eeb. alienis non allemand.* Concessio enim emphy leuseos est alienationis species, c. .i. et *Extrav. Ambitiosa. Inter Comm.*, quia per illam in alterum transfertur dominium utile. Hinc nequeunt in emphyteusin dare pupilli, minores, pralali et rectores Ecclesiarum sine præscriplis solemnita-tibus, emphyteuticatione nova; etsi possint rem emphyteulicam, quæ ex defectu omnis hæredis rediit ad Ecclesiam, conferre de nmo alteri, si tamen adhuc perduret ratio, ob quam res primitus in emphyteusin concessa, nec aliud exigat pneseus Ecclesiæ necessitas; quia, secus, fieret alienatio, nec consuleretur bono Ecclesiæ. *Accipere* pariter in emphyteusin potest, qui potest contrahere; quia accipiens contractum celebrat cum domino directo, ac pro commodo, quod consequitur, ad certa se onera obligat. Hinc pupilli, minores sine lutorum, curatorum consensu in emphyteusin accipere non possunt.

131. *Dico IV.* In empltvletisi omnes illi et soli succedunt, quos ad suc-cessionem vocat contractus primus emphyteuticus ; qui. qualis sit, ex inve-stitura et instrumento debet colligi ; contractus enim ex conventionem legem accipiunt, c. 83. *de H. I. in G.* Hinc si emphyteusis est perpetua et hæredi-taria, succedunt hæredes emphy teutæ quicumque, sive ab intestato, sive ex testamento, etiam extranei: imo femina?, nisi aliud exigat loci consuetudo contraria. Si data fuit sub hac clausula : *pro tc et lueredibus tuis*, idem dicendum est; quia ex tali clausula censetur esse hæreditaria. Si sub clau-sula ista : *pro tc et filiis tuis*; est emphyteusis hæreditaria ex pacto et pro-videntia, succeduntque lilii, etiam filiæ, utpote quæ in jure filiorum nomine veniunt, *L. 8i. 116. ff. de t. 5. el passim*; nisi rursum eas excludat con-suetudo loci. Est vero hoc discrimen inter emphyteusin hærcditariam sim-pliciter, et ex pacto et providentia, quod priorem possit pater prælegare uni ex liberis, cui velit, imo extraneo, si modo propterca non minuatur aliorum legitima; non vero alleram. Cujus ratio est. quod in emphyteusi hæredi-taria ex pacto el providentia liberi determinate ex investitura ad successio-nem vocentur; non in hæreditaria simpliciter.

132. *Si (pueras :* Quid igitur juris, si habens emphyteusin ingrediatur in monasterium ?

R Transit cum Professo ad monasterium, si hoc bonorum et reddituum stabilium capax sil, juxta *Auth. Ingressi. C. de SS. Ecclesiis*, in qua bona emphyteutica non excipiuntur; sub hac tamen limitatione, quod, si est hæreditaria, post mortem Professi teneatur eam monasterium vendere; ne domino proprietario præcidatur alioquin omnis spes accipiendi deinceps laudemii, cum monasterium non moriatur. Si vero est hæreditaria ex pacto cl providentia , tenetur emphy teusin relinquere iis, qui ad successionem ex investitura vocantur ; sique horum nullus supetesset, ad dominum directum libere tevertitur.

Neque eo casu monasterium tenebitur ad solvendum laudemium ; quia ad hoc solum tenetur emphyteuta novus; non vero luces necessarius: at hic emphyteuta novus non est; sed persona, quæ illam seorsim possidebat, adhuc possidet, licet conjunctim cum monasterio, quorum civiliter una persona est, eaque ratione naturam hæredis necessarii monasterium accipit. Deinde hic nulla est alienatio voluntaria emphyteuseos, sed, si qua hic diceretur fieri alienatio, hæc necessaria esset dicenda, quia leges *Auth. cit.* volunt talem sua omnia transferre secum in monasterium.

133. *Si ais* 1°. Sed ponamus laudemia a prædecessoribus soluta nondum fuisse; ergo neque ad hæc compensanda tenebitur monasterium.

R. *D. seq.* Si emphyteusis non sit hæreditaria 'Y. Si hæreditaria C. Sed priore casu tenebitur. Ac ratio est, quia debita ex bonis hæreditariis solvenda sunt; non ex bonis aliis, alio titulo acquisitis. Hinc fit, ut, si quis in Societate Jesu non graduatus cuidam Collegio legaret bonum emphyteuticum, hoc non teneatur, nec obligari possit ad compensanda nondum soluta a prædecessoribus laudemia; quia successio Collegii foret proprie dicta mutatio, eaque libera, non necessaria, eo quod nemo teneatur in Societate huic quidquam relinquere, neque talis constituat æque unam cum Societate personam. Tenebitur tamen Collegium ad laudemium novum, sicut emphyteuta novus.

Si ais 2°. Si maritus donet uxori bonum emphyteuticum; hæc debet solvere laudemium; ergo etiam monasterium, dum per professionem Religiosi ad illud emphyteusis devolvitur.

R. 1°. *At. Cons.* Quia uxor cum marito non est civiliter et juridice eadem persona; cum uxor seorsim a marito habere bona et jura propria possit cum marito non communia; at sic Professus unam cum monasterio personam constituit.

R. 2°. Donatio uxori facta est pure voluntaria; illa vero translatio in monasterium ex supra dictis necessaria.

Si ais 3°. Si Religiosus legaret monasterio bonum emphyteuticum, hoc postmortem Religiosi teneretur ad laudemium; ergo etiam dum ad illud per professionem transfertur.

R. *V. Cons.* In priori casu fieret mutatio libera et voluntaria, quia transiret ad monasterium præcise facto hominis, non dispositione legis; non enim Religiosus *legare* tenebatur; ergo monasterium fieret emphyteuta novus, ac proinde ad laudemium tenebitur. At in casu altero transiret dispositione legis; nec mutatur emphyteuta, quia Professus cum monasterio, et hoc cum illo unam personam constituit.

134. *Dico* Γ. Obligatio emphyteutic est triplex, 1°. pensionis annuæ, sive canonis: 2°. meliorationis: 3°. non alienandi; eaque tam stricta, ut si contra aliquod horum deliquerit. pro ratione culpæ emphyteusis caduca fiat. Communis ex §. 3. *Inst. de Locat. L. fin. C. de Jur. Emphyt., etc.*

Amittit igitur 1°. emphyteuta jus suum, si non solvat canonem; ac quidem si emphyteusis *ecclesiastica* sit, si loto biennio non solvat, *Nov. 7. c. 3.*; si *civilis*, et non solvat triennio, *L. 2. C. de Jur. Emphyt.* Sed hoc

Limitatur 1. Nisi dominus post illud tempus vel receperit tamen, vel sal-

tern exegerit canonem *futuri temporis*, scilicet qui post triennium de novo debelatur, ut pro anno quario; hoc enim lacto remisisse censetur dominus caducilalem; quia contraria sunt, velle alterum privare emphyteusi, ol tamen recipiendo canonem firmare possessionem emphyteutae, *L. 'i.Cod.cit. cl arg. L. 38. ff. de Minor.* Secus vero est, si tantum receperit, et exegerit canonem triennii preleriti; quia ad hunc per se domino jus quæsilum est. *Carpzov. P. 2. C. 38. Def. II.*

Limitatur 2. Nisi emphyteuta, ante quam dominus ad privationem ageret, canonem offerendo moram purgaverit. *Carpzov. cit.* Quod tamen alii solum habere locum volunt in emphyteusi ecclesiastica ob *c. fin. X. de Locat.*; non in civili, quod de hac in illo id nusquam reperiatur dispositum: at immerito; cum passim, usu recepto, jus unum suppleat alterum.

Limitatur 3. Nisi emphyteuta solverit partem canonis, eo quod etiam partis solutio jam domini directi recognitio, qui saltem partialis finis est injuncti canonis. *Carpzov. loc. cit. Def. 4.*

Limitatur 4. Nisi emphyteuta rem emphyteuticam non possederit; neque in culpa fuerit, quo minus possideret. *Hahprecht ad Inst. §. 3. de Locat.* Et vero nimis durum furet, emphyteutam hoc casu suo jure privare. Addunt alii limitationem quintam: Nisi *dominus debitor fuerit emphyteuta*; quia sic compensatio locum haberet: verum contrarium probabilius est, eo quod compensatio locum non habeat, nisi in bonis aestimationis ejusdem et privilegii; sed canon non precise consistit in solutione convent® quantitatis, sedet in recognitione domini directi, quod functionem cum alio debito non recipit. Inde prior sententia tunc forsitan solummodo procedet, si emphyteuta ante lapsum triennii obtulisse! compensationem domino. *Zoesiis ad ff. iit. Locat, n. 80.*

Pono solutio canonis tam arcte emphyteutam ligat, ut ad incurrendam caducilalis pœnam, ne quidem requiratur sententia judicis; si hoc dominus declaraverit, se velle, ut, non soluto canone, in pœnam privatus sit. Colligitur ex *L. 2. C. deJur. Emphyt.* Notandum tamen hic est, hoc procedere, *si dominus id declaraverit*; nam ipso jure non existit privatus absolute, sed condiliouate, si declaraverit dominus.

135. *Si dicas* 1°. Ponamus, quod pluies hæredes emphyteusin eandem *pro indiviso* possideant, et unus tantum non solverit; saltem tunc emphyteusis non cadet in commissum, sive caduca non fiet.

R. Fiet tamen caduca; quia defunctus erat in solidum obligatus ad solvendam pensionem totam, quæ obligatio facto hæredum tolli non potuit; sed in solidum ad omnes et singulos hæredes transiit, *L. 2. ff. §. ea his igitur, ff. de V. O.* Quod si vero hæredes cum domini directi consensu rem emphyteuticam divisissent inter se. ut quilibet portionem pro se divisim possideret, sunt singuli emphyteutic distincti, quo casu unius mora alteri emphyteutic nocere non potest.

Si dicas 2°. Saltem non obligabitur emphyteuta ad solvendum canonem, quando ipse vel fructus nullos, vel solum tenues percepit.

R. 1°. Si canon ex conventionem solvendus sil magnus, commensuralus fructibus, ut fieri solet in Germania, ac emphyteuta vel nullos ob casum fortuitum, vel non nisi modicos percepisset fructus, ad canonem integrum

pro illo non tenebitur. Gail. *Lib. 2. Observ.* 23. Laymans, in *Man. c. 17*, coque tesle pluies Jurièconsultî. Et ratio est, quod, sicut locator hoc casu non teneatur, seclusa conventionem speciali; sic nec emphyteuta ad pensionem integram, quia, cum cesset, æquum est, ut cesset etiam obligatio. Quin si ideo non potuisset fructus percipere, quia res emphyteutica periit alluvione, vel inundatione, prædium devenisset in manus hostiles, etc. ad nihil tenebitur æquilate naturali, juxta antiquos rhylnos : *si perit res tota, non dolet emphyteuta; sed si ex parte, nulla liberabitur arte*, id est, a parte canonis.

136. Amittitur 2°. *Non meliorando* : quod fieri potest 1. Si, juxta tamen conventionem, non inserat, plantet, etc. 2. Si rem in eodem statu non conservet, licet cætera ex re emphyteutica possit omne commodum percipere, etiam ex incremento hujus, puta per alluvionem, nisi forte incrementum asset admodum notabile per *L. 9. ff. de usufr.* 3. Si dolo, culpa lata, vel levi notabile damnum attulerit rei emphyteulicæ. *Auth. quirem. C. de SS. Eccles, et arij. L. 3. in (in. C. Locat.*

137. Amittitur 3°. *alienatione*, si emphyteuta rem emphyteuticam non requisito domini consensu alienaverit, id est, vere in alium transtulerit, vendendo, donando, permutando, etc. *L. ult. in fin. C. de Jur. Emphyt.* Ratio hujus consistit in eo, quod domini intersit, quem emphyteutam habeat; nec cogi debeat invitus, ut alium habeat sibi obligatum, cujus non est eadem industria.

138. Ac quidem in venditione requiri consensum domini facile, inter omnes convenit, uti et ut denunciatur pretium; tum quia venditionem clare exprimit *Lex ult. cit.*; tum, ut deliberare possit dominus, annon ipse velit eodem pretio, quod alius obtulit, redimere rem emphyteuticam. De donatione, aliisque gratuitis actibus alii dissentiunt; co quod in *cit. L. solius venditionis* fiat mentio, proque hac sil specialis ratio modo data, quæ non sil pro actibus gratuitis aliis, *donatione, legatione, datione in dotem, etc.* At probabilius est, etiam alienationescæleras esse prohibitas, 1. Quia *cit. L. dicitur, minime licere sine consensu domini vendere; vel, NB. transferre*, quod non otiose additum, quidquid dicat Glossa, dicilque plus, quam tantum vendere; atqui etiam per alienationes alias vere transfertur. 2. Quia, etsi specialis sit ratio pro venditione; aliæ tamen rationes manent pro alienationibus cæleris; ut quia hic honor saltem debetur domino directo, ac præsertim ipsius *intéressé* domini, quod habet ratione actionis personalis, quam non debet invitus cogi transferre in aliurn; cum ipsius intersit, quem habeat emphyteutam. Unde hoc ad summum permitti posset, ut si emphyteuta novum idoneum offerat emphyteutam domino, ut hunc, soluto laudemio, investiat, eum acceptare saltem teneatur dominus.

Si dicas: Ergo si modo emphyteuta declaraverit intentionem suam vendendi emphyteusi» alteri, poterit jam vendere.

R. A', *Illat.* Sed postquam denunciavit emptorem et pretium, tenetur per duos menses, vel <i0. dies exspectare, si dominus directus non declaraverit, quod ipse emere nolit; ut interea habeat dominus deliberandi spatium, *c. fin. de Locat, et Cond. L. 3. C. de Jur. Emphyt.* Quibus lapsis, si tacuerit domi-

nus, non prohibetor vendere emphyteuticam cimi eponemalibus, sive melioramentis. *Ibid.*

Dixi tamen 1°. *Emptorem*; quia, etsi dominus ipse rem emphyteuticam redimere nollet; ejus tamen interest scire, ad quem res sua deveniat, ne ejus conditio reddatur difficilior; unde si sine scitu domini directi venderet personis prohibitis, quales hic censentur valde potentes, curiales, valde pauperes, uconomi ignavi, personam privilegiatæ quoad forum, item Ecclesiæ, etc.; hoc ipso res emphyteutica in commissum caderet, *L. fin. C. de Jur. Emphyt. c. fin. citi.* Molina D. 459. 2°. *Si dominus non declaraverit*; si enim, denunciatione facta, declararet statim se ipsum rem suam redimere nolle, illa duorum mensium expectatione, cum cesset expectandi ratio, haud opus est.

139. *Queerer* : Quid sit libellus, et superficies?

R. 1°. Libellus, sumptus pro jure sic dicto libellai'io, est dominium utile, quo vasallus, vel emphyteuta subinfeudat, aut subemphyteuticat alium. Posse vasallum subinfeudare alium in feudo accepto, pariter cum obligatione obsequiorum personalium sibi vasallo exhibendorum a subinfeudato, juris est satis clari, et diximus num. 62. Neque ad hoc consensu domini directi vasallus indiget, juxta Constit. Conradi Imperatoris. Aliud est de subemphyteuticatione, ad quam necessarius est domini consensus, adeo ut sine eo habita facta ipsam emphyteusin faciat cadere in commissum, cum sit vera alienationis species. et nusquam in jure a pœna privationis excepta.

H. 2°. Superficies est dominium utile alieni soli, saltem ad decennium gratis, vel cum onere concessum, ut ejus in eo ædificare, plantare, serere liceat. Si concedatur infra decennium, erit locatio. Jus hoc vero se tantum ad soli superficiem extendit. Hinc superficiario non competunt, quæ in solo infra ejus superficiem sunt, ut metalla, lapides, etc. Einita lapsu præfixi temporis superficie, cum hac simul domino cedunt, quæ superficiei inhærent; hac tamen lege, ut. cum sint melioramenta justa, dominus pro iis reddat superficiario pretium. Si res sint ejusmodi, quæ facile a solo separantur, vehit tabernæ mercatorum, etc. domino non cedunt, eo quod pars soli non sint, quales censentur res aliæ, quæ ab illo nequeunt commode separari.

CAPITULUM

DE JURE ILEREDITARIO.

Hæreditas considerari potest dupliciter. 1°. *Objective* et materialiter. et que ipsa bonorum defuncti tam corporalium, quam incorporalium. ac juriur universitas. 2°. *Formaliter*, estque ipsum jus hæreditarium. juris realis species consideratu dignissima. de quo mine disceremus. simulque propter rerum affinitatem. de iis, quæ cum jure illo nectuntur. vel illud quoquo modo comitantur.

ARTICULUS L

QUID HEREDITAS? HERES ET QUID OTI PLEX? HEREDITATIS ADITIO ET SIMILIA?

110. *Dico I.* Hereditas formaliter sumpta pro jure hereditario, est jus succedendi in omnia defuncti jura, L. 8. ff. de B. K. L. 62. ff. de B. I. Id ut intelligas, observandum: Hereditas *nondum adita*, seu jacens, fictione juris, defuncti vicem sustinet, et personam repræsentat, L. 34. ff. de A. H. D. Ratio hujus fictionis fuerunt servi hereditarii, contenti inter res defuncti, qui alias nihil potuissent acquirere, non domino antiquo, utpote defuncto; nec heredi, quia ante aditam hereditatem, is nondum est hereditatis dominus; ut igitur hi possent acquirere, eorumque actus vires haberent, voluerunt leges, ut interim, donec heres adiret hereditatem, hæc defuncti personam sustineret, sicque servus hereditati tanquam personae fictæ acquireret, L. 34. cit. juncta L. 33. prae. ff. eod. et L. 52. ff. de Hered. instit. Sed postquam adita est hereditas, hæc, quæ ante aditionem defuncti personam sustinuerat, *post aditionem*, fictione juris, heredis personam *retro* a tempore mortis sustinuisse censetur; sic enim intelligenda L. 24. ff. de Novat.

Dictum vero 1°. *Jus*, scilicet incorporale et indivisibile; etsi enim hereditas objective sumpta, ut dicemus, divisionem recipiat; non tamen sumpta pro jure. Hinc si vendas hereditatem illam sumptam pro jure complectente bonorum et jurium defuncti universitatem, ac deinde res singularis evincatur, emptori de evictione non teneris (L. 1. C. de Evict.) eo quod non censearis res singulas vendidisse, sed jus incorporale, quod tibi certo competeat. Similiter dum hereditatem adis, ea quidem tunc pleno jure tua lit; non tamen idcirco continuo res singulæ, λ. 208. ff. de Γ. S. Unde fit, ut si quæ detineantur ab alio, eas vindicare non possis, sed tantum consequi petitione hereditatis.

Didum 2°. *In omnia defuncti jura*; possessio enim rerum, quam habuit defunctus, et quæ sunt *facti*, non ipso jure ad heredem transmittuntur; nec eatenus hereditas defunctum repræsentat. Hinc ex delicto defuncti ad poenam heres non tenetur, licet defuncti delictum noceat heredi, ut præscribere tempore ordinario non possit, ut dicitur suo loco. Vid. num. 188.

141. *Dico II.* Heres est, qui vel ex voluntate testatoris vi testamenti, vel M dispositione legis in omnia defuncti jura, tam activa, quam passiva, commoda et onera, sive obligationes succedit, L. 37. ff. de acquir. vel omitt. hered. L. 59. ff. de B. I. Dividitur varie:

1°. Alius est *institutus*, qui vi testamenti ex voluntate testatoris; *et ab intestato*, qui dispositione legis, deficiente instituto, succedit in defuncti jura.

2°. Alius est *necessarius*, qui sine justa exhæredandi causa, a testatore excludi non potest, sed necessario debet institui, vel expresso nomine exhæredari. Tales heredes sunt liberi; et, his deficientibus, nepotes, alique in linea recta descendentes, ac demum, etiam his deficientibus, ascendentes in eadem linea, §. *Inst. de exhæred. liber.*, qui tamen de jure prætorio et novo, non sunt amplius necessarii, ita ut hereditatem repudiare non possint, §. 2,

Insl. cit., Alius *er/raneus*, sive voluntarius, qui neque necessario debet institui, nec adire hæreditatem necessario, sed pñcteriri potest, uti et repudiare hæreditatem oblatam sine aliquo suo incommodo.

Porro ex hæredibus necessariis alii dicuntur *sui*, sunlque illi, qui tempore mortis testatoris in hujus patria potestate existant. ut liberi nondum emancipati respectu patris. §. 2. *Inst. de llæred. qualit. et differ.* Item nepotes, existentes in patria potestate avi, modo tempore mortis avi primum obtineant gradum, vel saltem delata? hæredilatis, ut si pater eorum esset præmortuus. At hodie vi consuetudinis, cum per nuptias liberi exeant e potestate patris, nepotes jure *suitatis* non frumitur. *Suitatis* hoc speciale privilegium est, quod hæres suus, qui ab aditione hæreditatis abstinuit, si minor fuerit, per integrum septennium a tempore, quo major factus, eam repetere possit; si major, per triennium, modo res nondum distractae sint, *L. fin. C. de repud. vel abstin. hæred.*

3°. Hæres ex testamento rursum alius dicitur *institutus*, prout substituto opponitur, estque ille, qui in testamento primo instituitur; alius *substitutus*, qui secundo vel tertio vocatur ad hæreditatem, in locum deficientis instituti. Substitutus iterum varius est pro varietate substitutionis. I nde

Dico III. Substitutio alia est *directa*, quæ fit verbis directis, sive ubi hæreditas, deficiente hærede instituto, sive quod hic nolit, sive non possit hæreditatem adire, recta via, hoc est. *immediate* a testatore pervenit ad substitutum, ul si testator diceret: *Instituto hæredem Catum; si hic hæres non çrit, Mærius hæres esto.* Alia *indirecta*, vel *obliqua*, quæ fit verbis obliquis, vel precativis, sive ubi hæreditas *mediate*, per manus scilicet hæredis, qui eam a testatore restituere rogatus, pervenit ad substitutum, ul si diceret testator: *Caius hæres erit, quem rogo, ut hæreditatem restituat Mævio*, scilicet vel totam, vel quotam illius. In hac substitutione hæres institutus, dicitur *fiduciarius*, cujus velut fidei testator hæreditatem committit; et quia hæc substitutio fideicommissum continet, substitutus hæres *fideicommissarius* appellatur. Differunt autem ambæ substitutiones, 1°. quod directa in testamento fiat, *Inst. pr. de Vulg. Substit.*; indirecta, etiam in codicillis, quia in his fideicommissum, non tota hæreditas relinqui potest. §. 2. *Inst. de Codicill.*, ac dicetur suo loco. 2°. In priore tota hæreditas transit ad substitutum; in altera ipsi detrahitur quarta trebcllianica, §. 7. *Inst. de Fideicomm. hæred.* De qua rursum alibi plura dicemus. 3°. In prima locus est juri accrescendi, etiamsi substituti non sint conjuncti, *arg. L. 53. §. 1. ff. de acquir. hæred.* In secunda non, nisi re, aut verbis sint conjuncti, quia in hac non vacat portio deficiens, sed remanet apud hæredem institutum. *Caupzov. P. 3. c. 2. Def. 19.* De indirecta hic nondum plura dicendi locus est, sed ubi de ultimis voluntatibus, ac quidem fideicommisso disseremus.

Directa rursum alia est *vulgaris*, quæ fit vulgo, h. e. communiter a quocumque testatore hæredi cuicumque, in eum casum, si hæres institutus defecerit, vel hæres non erit. Alia *pupillaris*, qna pater impuberi in sua potestate constituto, hæredem substituit, qui illi succedat, si impubes moreretur. Alia *exemplaria*, sic dicta ab exemplo pupillaris, ad cujus normam est introducta, qua a patre vel matre, vel alio ascendentium substituitur alius liberis mente captis, vel alia de causa testari a lege prohibitis; in eventum, quoin tali statu morerentur. Alia *reciproca*, qua instituti sibi invicem sub-

stiluuntur; ul : *Caius cl Mævius erunt hæredes mei; alterutro autem défi-
ciente, aller habebit hæredliaient totam.* Dicitur etiam *Irretiloqua*, quia
brevibus concepta verbis. Alia *compendiosa*, quæ plures pro diverso tem-
pore substitutiones complectitur, ul : *filium meum hæredem instituo, eique,
ipiandocumque obierit, Caium substituo*; hæc enim substitutio vulgaris est,
si filius moriatur ante patrem ; et pupillaris, si post patrem iu ætate pupil-
lari; et exemplaris, si amens factus in pubertate decedat.

Demum *pupillaris* alia *expressa* dicitur, quæ fit sub expressa conditione,
si filius lueres fuerit, et in ætate impuberi decesserit, *pr. Inst. h. t.*; alia
tacita, quæ iit sub vulgari substitutione filio familias explicata ; ut: *si filius
hæres non erit, Caiuserit.*

142. *Dico IV.* Aditio hæreditalis est actus legitimus hæredis extranei,
sive verbis, sive factis declaratus, quo quis hæreditatem admittit. Dicitur
etiam *agnitio*, si voluntatem suam declaret verbis; si factis et aliis signis,
ut distrahendo res hæreditarias, solvendo debita, etc. *pro hcerede gestio*. Si
sit hæres *suus*, *iminixtio* ; is enim non tam acquirit, quam hæreditatem jam
acquisitam retinet, eique se immiscet solum.

Repudiatio hæreditatis e contra est declaratio vel verbis, vel factis, vel
signis facta, hæreditatem sibi delatam non admittendi. Si sil hæres *suus*,
proprie *abstentio* dicitur, et solum repudiatio respectu extranei. Singulæ
declarationes tam aditio et iminixtio, quam repudiatio et abstentio absolute
sine conditionibus fieri debent, eo quod actus legitimi, quales ii sunt, con-
ditionem non recipiant, *L. II. ff. de R. I.*

143. *Dico F.* Effectus quocumque modo *aditæ hæreditalis* sunt : 1°. Acqui-
sitió juris et domini omnium rerum, quas hæreditas complectitur. 2°. Quod,
qui hæreditatem adiit, eam transmittere possit ad hæredes proprios; secus
est, si non adiit, etsi delata fuisset, *L. Unie. C. de caduc, tollend.* Excipiunt
tamen Jurisconsulti: si adire non potuisset; item : si mortuus fuisset intra
annum, qui ad deliberandum concessus. 3°. Obligatio solvendi a*s alienum
defundi, implendi obligationes, etsi vires hæreditatis excedant, ut legata,
fideicommissa, etc. ; verbo ; in omnia commoda et onera defuncti subintrat.
Hinc, quia hac ratione periculosa est hæreditalis aditio, pupillis sine tuto-
rum consensu est prohibita ; sed si pupillus sit infantiam, sive septennium
egressus, ulriusquc, et pupilli et tutoris consensus requiritur, *L. 5. C. de
Jur. deliber.* ; solius vero tutoris, si pupillus infans sit.

144. *St dicas* 1°. Si tantam contrahat obligationem hæres; ergo respectu
cujuslibet periculosum est adire hæreditatem , quia debita defuncti latere
possunt, et incertum, annon hæc hæreditatem superent.

R. D. Seq. Periculosum est adire sine deliberatione, ac sine *beneficio
legis*, sive confectione inventarii *C.* Cum his .V. Propter hoc periculum, ne
promiscue spernerentur hæreditales, leges cuilibet concedunt integrum deli-
berandi annum, *L. 19. C. de Jur. deliber.* Ac quoniam experientia docuit,
sæpe post annum emersisse latentia debita, aliud beneficium indulgere
leges, jus conficiendi *inventarium*, si hæres velit; quod legitime confectum
hæc habet annexa privilegia : 1'. Hæres ita hæreditatem adiens non tenetur

creditoribus ac legatariis solvere ultra hæreditatis vires. 2°. Neque attendere, quis creditorum habeat jus praelationis; ut solvero possit primo venienti, modo id faciat bona fide. 3°. Hæredi conservat actiones suas, quas ipse contra defunctum habuit, ut cum creditoribus cæleris paris forlunæsit. 4*. Potest deducere falcidiam, sive quartam bonorum partem, si legata exhaurirent hæreditatem; quod tamen ad trebellianicam non extenditur, ut hanc amittat sine confectione inventarii, ut dicetur, ubi de ultimis voluntatibus.

Dixi tamen : *legitime confectum*; nam 1°. debet fieri *justo tempore*, id est, intra tres menses a die. quo hæredi innotuit sibi delatam esse hæreditatem, computandos, sic quidem, ut intra primum mensem inchoetur, intra duos reliquos absolvatur, *L. fin. §. 1.2. 11. C. de Jur. deliber.*, nisi absint hæredes, aut bona in diversis territoriis sita sint; sic enim integer annus a tempore mortis ad perficiendum inventarium conceditur, *L. fin. cit. §. 2. 3.* 2°. Fiat *legitimo modo*; ita scilicet, ut adhibeatur *notarius*, aut cui alias id commisit magistratus, *L. fin. cit. §. 2.*; item illi, quorum interest, citentur, creditores, legatarii, ut adsint inventario, et tamen, si absint, coram testibus minimum tribus fieri possit, *For. 1. c. 2. §. 1.* 3°. Ut *hæres nomen suum subscribat*, vel si scribere non possit, specialem adhibeat notarium, qui loco ipsius coram testibus subscribat. *L. fin. cit.*

145. S» *dicas**?. Potest quis hæreditatem partira adire, partim repudiare; ergo repudiatione saltem non amittitur hæreditas simpliciter. *Prob. dnt Ex L. 20. C. de Jur. delib. in fin.* necessitas imponitur hæredi particulari facto, vel aliam, aut alias partes hæreditatis admittere, vel etiam substitutionem pupillarem; ergo supponitur hærcdem posse alterutrum solum admittere.

R. .V. *Ant.* Quia, ut clare dicitur §. 5. *Inst. de hæred. instit. neque enim idem (*t parte testatus, et ex parte intestatus decedere potest.*

Ad prob. Ant. R. Etsi ita extet in plerisque editionibus, Jurisconsultorum tamen consensu legendum esse, *non admittere*, quia alias disjunctio non cohæret cum præcedentibus : *placuit enim nobis sive in institutione, sive in pupillari substitutione: ut vel omnia admittantur, vel omnia repudientur, et necessitas. etc.* quibus clara asseritur data responsio.

14G. S» *dicas* 3°. In hæredibus suis et legitimis non est necessaria aditio *L. 4 4. ff. de suis et legit. hæred.* quia ipso jure stalim hærcdes sunt; ergo neque immixtio.

R. C. *Ant.* Quia hæres suus absque aditione sive acceptatione fit statim rerum hærcdilariarum dominus, et fictione juris censetur esse persona eadem cum patre in vita, ac post mortem patris, non hæreditatem, sed bonorum administrationem liberam videtur consequi. At .V. *Cons.* Quia sine immixtione non succedit in omnia defuncti jura tam activa. quam passiva, quod est proprie hæredem esse.

147. S7*dicas* 4°. Si hæredi suo sit necessaria immixtio; ergo non differret ab hærede necessario non suo, neque at» extraneo.

R. iV. *Seq.* Nam 1°. hæres extraneus ante aditionem hæreditatis delate.

nullum habet in ea jus, sed tantummodo jus illam acceptandi. Secus est de hærede suo ex ante dictis. 2°. Hæres necessarius non suus, sive filius emancipatus, qui exivit e patria potestate facto hominis, non dispositione legis, non gaudet privilegio suilatis quoad transmissionem hæreditatis ; at eo gaudet hæres suus, nec ex solo privilegio juris, sed æquitate naturali.

.Neque obstat *L. 18. §. 1. C. de legitim, hæred.* qua hæredes necessarii tam sui, quam non sui, requiparali videntur; non enim ibi æquiparantur |terfecte quoad omnia; alias enim sublata dici deberet emancipatio; et in emancipato facto patris duraret adhuc potestas patria. Igitur æquiparantur 1°. Quod emancipatus possit modo succedere patri de jure civili. 2°. Quod ipsi debeatur legitima sicut nondum emancipato. 3°. Quod legitima æqualis sit respectu utriusque. 4°. Quod iisdem eam remediis possit consequi, ac quidem per 30. annos; neque nunc excludatur unius lapsu anni.

148. Si *dicas* o°. Si ad aditionem, vel immixtionem necessaria sit declaratio; ergo tñ'iosus, pupillus infans, sive nondum egressus septennium, non possent hæreditatem consequi.

R. D. Seq. Non possent per se ipsos *C.* per alios *A'*. Pupillus infans eam per tutorem consequitur; furiosus per curatorem jure novo, *L. 7. §. 3. C. de Curat, /ur. licet, speciato jure xcteri, L. 90./f. de acquir. hæred.* ne quidem per curatorem hæreditatem potuerit consequi.

Si *dicas* G°. Pupillus potest sine auctoritate tutoris repudiare hæreditatem, vel ab ea abstinere; ergo etiam sic adire.

R. N. Ant. Regula enim est, quod qui hæreditatem adire, vel ei se immiscere non potest, etiam eam repudiare, vel illa abstinere non possit, *L. 18. If. de acquir. vel omill. hæred.* Hactenus relata juris satis certi et clari sunt, quibus proin ct juris ct exercitii gratia quasdam , quæ remanere videntur, controversias visum subijcere.

ARTICULUS II.

QUID LEGITIMA? AN FILIUS HERES INSTITUTUS A PATRE POSSIT REPUDIARE
HEREDITATEM RETENTA SOLUM LEGITIMA?

II!». *Notai.* Hærcdes necessarii non debent necessario institui in substantia, vel massa tota hærcdilaria; quia nimis durum foret testatoribus, non habere liberam de rebus suis dispositionem; nec facultatem de aliis bene merendi, vel bene merentium obsequia compensandi, eliam inter ipsos hæredes necessarios. Sed satisfaciet testator, si hæredibus necessariis relinquat legitimam, sive illam bonorum portionem , quæ illis jure debetur. Pro qua cognoscenda

Nota II. Tota massa hærcdilaria dividitur in uncias , sive paries 12. Duæ uncia dicuntur *sextans*, quasi sexta pars : lres uncia?, *quadrans*, sive quarta pars : quatuor uncia, *triens*, tertia pars: quinque uncia, *quincunx*: sex uncia, *seniis*, vel *semiesis*, sive media pars : septem uncia, *septunx*: octo uncia, *lies*, id est, bis triens : novem uncia, *dodrans* :

decem Ihiciæ, *dextans*: undecim uncke, *deunx*: denique hæreditas tota, *as*; unde qui solus in tota bæredilale succedit, dicitur *hærescx asse*.

Dico I. Legitima est illa hæreditaria portio, vel pars hæreditatis, quæ hæredibus necessariis necessario relinqui in testamento debet. Jurc. antiquo erat quadrans; *jure* autem *novo* aucta est, ita ut, si liberi non sint plures quam quatuor, legitima iis debita sit *triens*; si vero sint plures quam quatuor, legitima sit semis, vel senussu; quæ deinde pars vel triens, vel semis «qualiter inter liberos dividenda est, Abv. 18. c. 1. el *Auth. Novissima. C. de inoffic. Testam.* Hinc antiqui versiculi:

Quatuor aul infra dant natis jura trientem.
Semissem vero dant natis quinque vel ultra.
Arbitrium sequitur substantia cætera patris.

Quæ vero bæredes necessarii jam acceperunt forsitan a testatore in vivis, velut per modum dotis, donationis propter nuptias, etc. nihilominus computari debent in legitimam; nisi testator expresse contrarium voluisset, .You. *cil. c. G.*; item, textus et doctores in *L. t. ff. et C. de Collai.* ubi praesertim Aoe. antiquajura ex parte corriguntur. Non tamen etiam conferri sumptus debent, quos pater fecit in educandis liberis studiorum, opificii, etc. addiscendi causa.

150. *Dico II.* Filius hæres a patre institutus hæreditatem repudiare nequit retenta legitima. Cont. *Hau xold.*, *Hu xmi m.* *Max zil m* aliosque.

Prob. I. Nemo potest hæreditatem quamcumque ex parte adire, et ex parte repudiare, aut eam adire scindendo, *L. (Jui totam. I. et L. Sed et si. 2. ff. de acquir. vel omitl. hared.* Atqui legitima est pars hæreditatis palernæ; sicut enim hæreditas est successio in universum jus defuncti; sic legitima est hæreditatis ejusdem certa, sive quota, nimirum vel tertia, vel dimidia pars, *Nov. 18. c. I. ac Auth. Novissima. C. cil.* Igitur nequit filius retinere legitimam, et reliquam repudiare hæreditatem, quia alias pro parte esset patris sui hæres, et pro alia non esset.

Prob. II. Legitima hodie est titulo *institutionis* relinquenda necessario, *Nov. pervenit. 115. c. 3. pr.* quia titulus institutionis est non tantum honorabilior, velut titulus sine vitulo, sed et re ipsa utilior, utpote *jus accrescendi* post se trahens, *L. 59. ff. de hæred. instit.* Igitur, cum filius legitimam non aliter, quam hæreditatis nomine possit prætere, necesse est, ut, dum unam hæreditatis partem agnoscit, eandem totam debeat agnoscere, cum hæreditas per supra *dit. LL.* separari non possit; et qui rem aliquam accipiat, eandem cum omni sua causa, onere, et natura acceptare teneatur, *L. si duo. 38. ff. de hæred. instit.* '※ M

Prob. III. Si filius repudiaret hæreditatem, non posset prætere legitimam, nec tanquam ex testamento sibi debitam, nec tanquam ab intestato: non prius; quia alias sequeretur necessario, quod pater ex parte testatus, ex parte intestatus decederet, quod repugnat juri. Vid. *vit. ante*, et num. 145. Non posterius; quia trita est juris regula, quod, quamdiu hæreditas ex testamento adiri potest, tamdiu non possit eadem ab intestato præterendi, *L. quamdiu 3. ff. de acquir. vel omitt. hæred.* el nemo possit omissa causa

testamenti ab intestato hæreditatem adire, *tot. lit. ff. si quis omiss. caus. testam.* Cum igitur filius a patre ex asse institutus possit legitimam suam ex testamento patris adeundo acquirere; non poterit eandem, omissa hac causa, ab intestato prætere.

131. *Obj. I.* Filius respectu debili sibi legitimæ est creditor patris, et pater est debitor filii; hinc enim etiam legitima pro debito natura, hoc est, tali, quod filio de jure naturali est debitum, habetur in *Nov. occupatis. 1. in prwfat. §. primum. 2.* Sed quicumque creditor a suo debitore hæres institutus potest repudiata hæreditate reliqua sui debitoris exigere debitum *arg. L. 3. C. de hæred. Act.* quia videlicet creditum et debitum tantum per aditionem hæreditatis confunditur, non vero per ejusdem repudiationem, *L. cit. 3.*; ergo etiam filius, seu creditor sui patris idem potest.

R. D. Ant. Est respectu legitimæ patri suo creditor proprie et vere talis A*. Analogice et improprie talis C. Verus et proprie talis creditor non est, cum legitima, ut dicit determinatam a jure portionem, inventum et creatura præcise juris civilis sit, quæ non debetur, nisi deducto omni ære alieno. Ac licet pater respectu legitimæ possit dici improprie debitor filii, lata tamen est inter hoc et aliud debitum differentia; legitima est pars vel quota hæreditatis, non aliud debitum; hinc mirum non est posse creditorem verum, petito suo debito, repudiare hæreditatem, quin idem possit filius retenta legitima.

132. *Obj. II.* Legitima non est pars hæreditatis, sed solummodo bonorum paternorum; ergo ruit fundamentum conclusionis. *Prob. Ant. 1°.* Quia legitima non est præstanda, nisi deducto omni ære alieno, *L. Papinianus. 8. §. quarta. 9. ff. de inoffic. Testam. 2°.* Quia quarta bonorum vocatur *L. cum quaeritur. 6. C. de inoffic. Testam.*; ergo non est pars hæreditatis, sed aliud ab hac separatum; ergo revera prætendi potest hæreditate repudiata.

R. N. Ant. Debet enim relinqui titulo institutionis, juxta *LL. in Conci, cit.* vocatur triens, semis, quæ vocabula non nisi certam hæreditatis quotam denotare, plus quam satis patet ex *L. 30. §. 3. ff. de hæred. instit. et §. 3. Inst. eod.* Quibus adde leges alias quæ legitimam partem hæreditatis non minus clare et absolute pronuntiant, ut *L. 27. §. 13. ff. ad SC. Trebell. L. 36. I. C. de inoffic. Testam. L. 28. de Legat. 2. juncta Glossa.*

Ad prob. Iam. R. A'. Cons. Quod enim legitima non nisi deducto ære alieno solvenda sit, est propterea, ut possit iniri computus quantitatis legitimæ, cum legitima tanquam improprium et quasi debitum cedere debeat æri alieno et expensis funebribus tanquam debito vero ac proprio.

Jd prob. 2. R. D. Dicitur pars bonorum legitima, sumendo bona improprie, in sensu latiore pro ipsa hæreditate materialiter C. secus Ar. Uti deducitur *argum. L. 14. §. finali, ff. ad SC. Trebell.* tum, quia absolute alias pars hæreditatis dicitur, sequitur, dum quarta bonorum dicitur, bona sumi improprie. Demum jure novissimo est triens, vel semis, *Not. 18. cit. sup.*

153. *Obj. IU.* Legitima est relinquenda liberis et tradenda absque omni onere, *L. 30. et 32. C. de inoffic. Testam.* quia est potius portio legis et juris

proxio, quam hominis, sive testatoris patris aro. 7. l»r. ff. de bon. damnat, at vero onus satis grave esset adhærens legitimæ, si filius, cam acceptando, hoc ipso lotum hæreditatis onus portare cogetur ; ergo.

R. 1). M. Est relinquenda absque omni onere a testatore ipsi imposito C. imposito a lege A. Testator pater non potest legitimam aliquo gravare onere, sed eam plane liberam debet relinquere. At onus hoc legitimæ non pater, sed lex imposuit, quæ filio legitimam dare non vult, nisi sub conditione, ul simul agnoscat reliquam hæreditatem patris. Imo non est hoc onus legitima, sed generalis et justa legis dispositio, ul nemo pro parte hærcs, pro parte non hærcs; ex parte testatus, e\ parte intestatus esse possit ; idque propter bonum publicum, ne, secus, etiam onera hærcdilaria pro parte subeantur, pro parte non, cum maximo creditorum et legatariorum præjudicio.

134- Obj. IV. 1°. Patronus potest substituto relinquere hæreditatem a liberto relictam, retenta portione sibi debita. L. 11. ff. de bon. Libert. Si substitutum habebit. accepta debita portione, cetera pars ad substitutum perveniet. Ergo a pari. 2°. Si quid filius a patre in vivis obtinuit, relinere hoc potest, et tamen reliquam ejus repudiare hæreditatem; ergo et hic. 3°. Ex hac sententia sequeretur, quod pater posset filium privare legitima, saltem per indirectum, scilicet sub conditione, si hæreditatem paternam esset repudiaturus; quia hoc casu etiam legitimam non acquireret: sed hoc repugnat L. 8. §. 9. ff. de inoffic. L. 30. 32. C. de inoffic. Testam.

Ad ITM. R. D. Cons. Si etiam filius in hæreditate patris haberet substitutum, ut patronus L. cit. C. Cum non habere supponatur 'Y. Si filius in hæreditate patris substitutum haberet, nihil impediret, quo minus, retenta legitima, posset repudiare hæreditatem reliquam, quia tunc cessarent rationes pleraque; sic enim nec pater partim testatus, partim intestatus decederet: hæredilas non adiretur scindendo: nullum metuendum creditorum el legatariorum præjudicium, cum in hæreditatem succederet substitutus; sed, hoc facto supposito, cessaret controversia, quæ in eo maxime hæret, an, quin substitutum habeat, possit repudiare hæreditatem retenta legitima? ac respondetur negative.

Id 2um, R. Disparitas est clara, quod nec donata inter vivos (idem est etiam de Kgalo) sint pars hæreditatis, qualis tamen est legitima.

Ad 3BB. R. Hanc conditionem non videri ab ipso esse patre adjectam, sed subintrare tacite ex dispositione legis prohibentis, consequenter neque absurda dici potest hæc conditio ipso a jure probata.

ARTICULUS 111.

AX PER SUBSTITUTIONEM PUPILLAREM TACITAM A SUCCESSIONE LIBERORUM EXCLUDATUR MATER ?

Status controversy cx hoc casu relucet : testator paler hanc fecit substitutionem pupillarem : m *filius hares non rril . Caius esto*, quæ est pupillaris tacita contenta sub expressa vulgari. Mortuo patre lilius vere lit hærcs, aditque hæreditatem. At postea temporis moritur lilius sine hæredc suo, vel

adhuc in pupillari ælalc. Jam quærilur quis succedat, an adhuc Caius exclusa matre filii? an vero ipsa mater, non Caius? Lude quæslio non in eo versatur, utrum, si filius non esset lueres, ut, quia esse nollet, tunc succedat Caius? certum enim est, tunc Caium, non matrem succedere; hoc enim saltem vult dare data substitutio.

Dico. Pei· substitutionem pupillarem tacitam mater a successione liberorum non excluditur.

Prob. I. Mater a successione filii arceri, ac suo jure privari non potest, nisi hoc nominalim a lege, vel testatore sit expressum, *arg. L. 14. §. 14. de Relig. et sumpt. fun. Nov. 2. c. 3.* ac ratio est, quia alias jus matris certum ipsique a jure constitutum manet in possessione; sed in casu dato neque per testatorem, neque per legem aliquid expressum est; ergo in hoc mater a successione filii arceri non potest. *Min.* constat inde, quod in jure textum, qui hanc matris exclusionem probaret, reperire non sit. Prælerca cum dubium sil, an pater ita substituendo excludere voluerit matrem filii, an non? interpretatio fieri debet juxta dispositionem legis, qua successio ab intestato defertur; ordinarie enim in dubio causa testati declaraturae regulatur a causa intestati; ergo etiam hanc substitutionem sic interpretari oportet, quod pater matrem excludere non voluerit; tum etiam propterea, quod, si excludere matrem voluisset, facile id potuisset exprimere, *L. unica. §. 11. in fin. C. de cad. toll.*

136. *Prob. 11. L. fin. C. de inst. et subst.* hic casus proponitur: Testator habens uxorem prægnantem, eam hæredem instituit ex parte; ex altera vero parte ventrem, sive foetum, cui, si natus non erit, substituit Caium: editur partus, fitque hæres patri, verum adhuc in pupillari ætate moritur: quaeritur, an substitutus admittatur ex substitutione pupillari tacita, siquidem substituit substitutione vulgari expressa: *si tiatus non fuerit*, id est, *si hæres non erit*; an vero mater substituto sit præferenda? Et respondetur in *L. cit.* matrem substituto præferri; ergo ex *hac L.* satis perspicue licet colligere, quod substitutio pupillaris tacita non æque, ac expressa excludat matrem a successione liberorum.

Respondent Adc. quod in *cit. L.* mater sit data filii cohaeres. Sed *contra est* Γ. Quod Imperator in *cit. L. fin.* principaliter se non fundet in eo, quod mater data sit cohaeres filio; sed in hoc, quod iniquum sit, matrem, ad quam summus moeror ex filii morte pervenit, et amissi filii, et luctuosae hæredilatis damnum sentire ex sola subintellecla pupillari. Quæ ratio haud dubie etiam locum habet in casu, quo mater cohaeres data non fuit.

2°. Quod in *cit. L.* dicatur, *ideo magis* luctuosam hæreditatem capere matrem, quia est cohaeres; nam particula *magis* alterius casus non exclusive, sed implicativa est.

3°. Quod hujus ipsiusmet legis verba finalia omne videantur præcidere dubium, dum inquit Imperator, matrem esse præferendam substituto, ita ut non alias velit venire substitutum, quam si mater non est in medio; ergo Imperator se unice in matre fundat; sed etiam in nostro casu mater est in medio.

Prob. III. Substitutio pupillaris ex tacita voluntate patris praesumitur
m. p. 2.

ut dicitur *L. 4. l^{ra}. de Vuly. et Pupil, subst.* atqui presumptio nihil operatur, si ei resistat æquitas, *L. 19. pr. et §. 4. 5. ff. de capt. et postlim. revers.* ; ergo nec in nostro casu aliquid ea presumptio operabitur, cum aquilas non suadeat, matrem a successione pupilli per tacitam pupillarem excludi, arg. *L. 15. de inoffic. Testam, et L. 7. in fin. unde liberi*, item *L. fin. C. de inst. et subst.* de qua ante in prob. 2'. Non enim debemus substitutionem pupillarem tacitam ita adjuvare, atque interpretari ex praesumpta solummodo testatoris mente, ut in odium mœstæ matris extendatur eo, ul illa a lili sui impuberis successione sibi propter mortalitatis turbatum ordinem ex commiseratione et pietate, debita excluderetur. Igitur ruit contraria: sententiæ fundamentum in illa presumptione ex tacita voluntate patris constitutum. Nihilominus

157. *Obj. I.* Excluditur mater a substituto per substitutionem pupillarem expressam ; ergo etiam per pupillarem tacitam, utpote sub expressa vulgari contentam.

R. *C. Ani.* quod claris constat textibus *L. 8. §. o. ff. de inoffic. Test*, item *c. fi pater. 1. de Testam, in 6. At .V. Cons.* Ratio disparitatis est, quia alicui expresse pupillariter substituitur; tunc mens et verba testatoris per se clara et certa sunt, quod voluerit magis substitutum succedere, quam ipsam matrem : at dum tacita pupillaris substitutio in expressa vulgari continetur, neque ex verbis, neque ex mente testatoris sufficienter potest colligi, an voluerit a substituto matrem excludi ; ac solum presumptive arguimus, testatorem hoc, vel illud voluisse; sed praesumptiones in alterius injuriam trahi non debent, neque eo extendi, ut repugnent æquitati.

Si urgeas : Taciti et expressi eadem virtus est, *L. 3. ff. de R. C. L. 32. ff. de LL. L. 2. C. de Pact*, ubi hoc partim terminis expressis, partim tequivalentibus asseritur ; ergo si mater excludatur per substitutionem pupillarem expressam, etiam excludetur per tacitam.

R. *D. 4^{nt}.* Taciti et expressi eadem virtus, ubi eadem est, vel manet ratio *C.* Si diversa sit utriusque ratio *A**. At in presenti controversia diversam esse rationem substitutionis pupillaris tacitæ et expressæ, constat satis ex hucusque dictis. Expressa vocat absolute substitutum, ac proinde matrem a successione removet : tacita autem substitutum absolute non vocat; sed tantum ex praesumpta testatoris mente, quæ praesumptio contra matrem habere locum non potest, nec debet.

158. *Obj. II.* Substitutio facta in casum unum, etiam facta censetur in alterum, *L. 4. l^{ra}. de Vulgar, et Pupillar. subst.*; ergo si substitutus in unum casum praefertur matri, velut per pupillarem expressam, etiam substitutus in alterum casum, videlicet vulgarem, praeferendus est matri.

R. 1°. *D. Jnt.* Substitutio facta in casum unum, etiam facta censetur in alterum, si mater non sit in medio *C.* Si sit in medio *.V.*

R. 2°. *D. Ani.* Substitutio in unum casum facta, censetur etiam facta in alterum, ita ut substitutio in utroque casu eisdem omnino semper effectus habeat *.V. Secus C. .-Int. et .V. Cons.*

159. *Obj. III.* In *L. 45. ff. de Vulg. et Pupill. subit.* ait Jurisconsultus:

Aliter, si ejusdem (viatis liberi instituti, invicemque substituti fuissent, tunc enim allero defundo intra pubertalem ejus successio non ad matrem, sed ad substitutum fratrem ejus devolvitur; ergo revera mater a substituto excluditur.

R. I). *Cons.* Ergo mater excluditur, si intervenit substitutio reciproca C. Si pupillaris tacita .V. In casu *Leg. cit.* a patre non fuit facta substitutio vulgaris, quæ in se tacitam pupillarem continet; sed reciproca, per quam utique mater excluditur; quia substitutio reciproca utramque, hoc est tam vulgarem, (piam pupillarem expressam in se continet.

160. *Obj.* Γ. Non est locus legitimo, quamdiu speratur hæres ex testamento, L. 2. *et* 69. *fi.* *de acquir. heredit.* Atqui, (piando adest substitutus, etiamsi mater in medio sit, tamen adhuc speratur lueres ex testamento, nimirum substitutus; ergo si adest substitutus, hæredi legitimo locus non est. *Subs.* Sed mater est tantum hæres legitima; tantum enim ex dispositione juris admittitur; ergo.

R. A'. *min.* Hoc ipso enim, quod mater sit in medio, adita per impubere hereditate, statim desinit esse locus substituto, qui, si mater in medio non fuisset, admissus fuisset ex testamento.

161. *Obj.* Γ. L. 8. C. *de impub. subst.* tanquam privilegium singulare tribuitur militi, quod substitutio facta in casum primum, sive vulgarem, si hæres non erit, evanescat per hoc, quod impubes patri militi hæres exhereditetur, adeoque, impubere mortuo, locus sit matri ad successionem in bonis et patris, et etiam filii; ergo hoc privilegium non est trahendum ad casus alios, aliasque substitutiones; quin potius dicendum contrarium, cum, juxta vulgatum, *exceptio firmet regulam.*

R. V. *Ant.* Etsi enim in *cit.* L. 8. militis fiat mentio, non tamen inde sequitur, esse hoc militare duntaxat privilegium; eo quod Imperatores rescribant secundum jus commune, quod etiam amplexus est Justinianus L. *fini* C. *de inst. et substit.*

ARTICULUS IV.

QUID JCS ACCRESCENDI? AN ALIUS EMPTOREM HEREDITATIS TRANSEAT?

162. *Dico* 1. Jus accrescendi est jus, quo hereditatis, aut alterius rei mortis causa relictae portio vacans accedit alteri parti a conjuncto ugnitæ ad conservandam hereditatis individuitatem, et testatoris, vel legantis voluntatem. L. 53. *fi.* *de acquir. heredit.* Unde fundamentum juris accrescendi est voluntas testatoris praesumpta, qui vacantem portionem potius ad eum creditur vultisse pervenire, cui jam eandem rem reliquerat, quam ad alium, L. 4. 58. 61. *in fin. fi.* *de legat.* 2. In hereditate aliud adhuc subest fundamentum singulare, scilicet hereditatis individuitas; hæres enim cum defuncti personam repræsentat, L. 2 *et* 1. *fi.* *de* Γ. S. non potest partem luere hereditatis agnoscere, et partem repudiare juxta Art. II. imo in hereditate testamentaria pro jure accrescendi etiam hæc militat ratio, ne quis pro parte testatus decedat, et pro parte intestatus, L. 7. *fi.* *de H. I.*

scendi, id est, si post venditionem alterius cohæredis pars vacans fieret, Irce eliam pertineat ad emptorem, vel an ad venditorem?

163. *Dico II.* Jus accrescendi non transit ad emptorem hæreditatis. lia Jurisconsultorum communior, ac eliam verior sententia.

Prob. i. Jus accrescendi suum non oblinet locum, nisi inter cohæredes, *L. unie. C. de cad. tollend.* Atqui non emptor, sed solus venditor est cohæres respectu cohæredis deficientis ; ergo.

Conf. 1. Ex *L. 9. ff. de suis et legit. hæred.* juxta quam portio vacans accrescit illi, qui hæreditalem adiit; at hæreditalem non emptor, sed venditor adiit.

Conf. 2. Jus accrescendi illum duntaxat sequitur, qui est a testatore honoratus, *L. 3. §. 2. ff. de Legat, præstand.* at a testatore emptor honoratus non est, sed hæres.

Nec obstat *L. 2. §. 18. ff. de hæred. vel act. Vend,* ubi emptor hæreditatis vicem hæredis obtinere dicitur; nam hoc intelligendum tantum est quoad commoda fructuum et actiones, quæ tum temporis competebant, quo hæreditas vendita, neque extendendum est hoc negotium ad actiones et jura, quæ postea accesserunt jure accrescendi, competente illi soli, qui per testatorem honoratus revera hæres extitit.

164. *Prob. II.* Servo pro parte hærede instituto, si reliqua hæreditatis pars postea deficiat, non accrescit domino, si interca servus fuisset manumissus; sed tantum servo, vehit ei, qui tanquam hæres institutus hæreditalem adiit, *L. 80. §. 2. ff. de acquir. vel omill. hæred.*, ergo etiam in nostro casu deficiens portio non accrescet emptori, sed illi, qui a testatore hæres institutus hæreditalem adiit.

Conf. Ex L. 2. §. 2. ff. de hæred. vel Jef. vend, ubi hæres institutus et impuberi pupillariter substitutus, vendita testatoris hæredilate, non censetur simul vendidisse hæreditalem impuberis, quæ postea supervenerat; cum tempore venditionis factæ non censeatur eliam vel cogitasse de ea; ergo etiam vendita parte hæreditatis, non censetur simul ea pars vendita, quæ postea jure accrescendi accedit, eo quod æque parum de ea tempore venditionis factæ cogitatum praesumatur, ut ex hac ipsa *L. 2.* colligitur §. *L* ubi asseritur, quod in venditione hoc plerumque videatur agi, ut, quod ex hæredilate pervenit eo tempore, quo celebrata venditio, venditum fuisse censeatur : atqui tempore celebratæ venditionis portio deficiens nondum ad venditorem pervenerat ; ergo.

165. *Obj. I.* Juxta *L. 2. pr. ff. de hæred. vel act. vend. cil.* emptor hæreditatis non minus habere juris dicitur, quam ipse hæres *habiturus fuisset* : atqui hæres in casu deficientis cohæredis habuisset jus ad hæreditalem totam ; ergo.

R. I). *Maj.* Tantum habere juris dicitur præcise quoad partem divenditam et a se emptam *C.* Quoad alia *.V.* Lex illa restringi debet ad solam pariem divenditam, quia in *cit. L.* quæritur, an venditor teneatur cavere de evictione? quod indubie de sola parte vendita procedit. Eodem modo respondendum ad *cit. L. §. 9,* ubi omne lucrum ad emptorem pertinere dicitur;

nam et verba generalia ad eam partem hæreditalis, quæ est vendita, referri debent.

Si *instas* : Dicta *L. 2. §. 4.* simul dicitur, non tantum restituendum esse emptori, quod jam pervenit ad venditorem; sed etiam quod postea quandoque pervenerit; ergo et portio deficientis cohæredis postea ad venditorem perveniens ei debet restitui.

II. D. iterum ut ante. Restituendum esse emptori, quod postea ad venditorem pervenerit respectu partis venditæ, sive quod ad hanc adhuc exhæredilate perlinet *C.* Secus *.Y.* Etiam hic *§. 4.* ad hanc partem restringi debet; non autem restituendum est id, quod aliunde et ex diversa hæreditatis parte, scilicet ex jure accrescendi accessit, vel accrescere potuisset; cum nunquam de hoc jure vendendo cogitatum fuisse, inde pateat, quod in contractu venditionis circa pretium nulla sit habita ratio hujus argumenti, quod primum postea, et non ex vendentis arbitrio supervenit. Præterea iniquum foret, si in casu, quo tibi instituto in uncia alterius cohæredis, vel plurium etiam cohæredum pars accresceret, tota hæreditate carere deberes, nulla alia ex ratione, quam quod pro modico pretio secundum quantitatem tibi delatam constituto simul hanc, totumque jus hæreditarium ate abdicasse, ac in emptorem transtulisse censereris.

IGG. Obj. H. Portio vacans sequitur alluvionem ac portioni accrescit, non personæ. *L. 33. §. I. in fn. ff. de Usufr.*; ergo debet sequi emptorem, penes quem exisist prior portio, non venditorem. Si enim, quod per alluvionem accedit, ad compendium perlinet emptoris, *L. 1. de peric. et commod. rei vend.* etiam id, quod jure accrescendi accedit, ad commodum emptoris pertinebit, quia, ut dictum, jus accrescendi sequitur alluvionem.

R. 1º. .Y. quod *in cit. L. 33.* Jurisconsultus jus accrescendi simpliciter tribuat portioni, quasi huic competat, eamque sequatur, ut jam supra *num. 162.* ex hac *L.* observatum; sed illud personæ tribuit ejus, sive hæredis, sive legatarii, qui portionem suam agnovit, atque ex testatoris voluntate obtinuit, et in hoc ponit differentiam fundum inter et usumfructum fundi conjunctim legatum; nam fundi legati pars deficiens tantum ei accrescit, qui legatum hoc ex testatoris voluntate agnovit; ususfructus vero conjunctim legati pars deficiens etiam partem suam non agnoscenti accedit.

R. 2º. Quod portio hæreditatis vendita suo modo remaneat penes venditorem, ratione juris hæreditarii, quod etiam vendita hæreditate penes hæredem manet, et loco portionis fungitur, eamque repræsentat; venditis quippe rebus hæreditariis, non ideo venditum fuit *jus hæreditarium*.

IG7. Obj. III. Qui partem, ex qua hæres institutus erat, rogatus fuit restituere, huic non accrescit portio deficiens, eo quod rem non habere videatur, quam portio vacans sequitur, *L. 38. ff. de acquir. vel omitt. hæred.* ergo nec venditori hæreditatis debet aliquid accrescere, cum et iste rem non habere videatur.

R. .Y. Causal. Inf. Sed juxta *L. 38. cit.* portio deficiens ideo hæredi instituto non accrescit, quia interponendo fidem de hæreditate incapaci restituenda ipso jure hæreditario se indignum reddidit, adeoque privandus erit omni commodo, quod alias beneficio legis, aut ultimæ voluntatis consecu-

lunis fuisset, ul proin nihil ei accrescere debeat, quia et illud, quod jam accrevit, ei tanquam ministro fraudandæ legis aufertur, et fisco applicatur, l. I. 3. §. 42. *If. de Jur. fise.* Idem responde ad L. 43. *ll. ad S. C. Trebell.* nam et hic, qui compulsus hæreditatem adiit, eamque restituit, nec portionem, nec jus hæreditarium habere videtur, quod omni coinmodo indignus habeatur, qui supremas defuncti preces destituit. L. 100. §. 3. *ad S. C. Trebell.*

C

168. *06/ /U. L. 2. §. 2. [f. de hæred. vel act. vend, vendita hæreditate patris, non censetur simul vendita hæreditas pupilli, cui venditor erat pupillariter substitutus, ex ratione addita : quia alia hæreditas est; ergo a contrario cum in casu nostro eadem esset hæreditas, una portione vendita, et allerea postea deliciens vendita censebitur.*

M

R. 1°. Argumentum a contrario in jure non procedere, quoties alii textus sat clari obstant in contrarium.

R. 2°. Non infrequens esse injure, ul leges rationes solum inadæquatas adducant, quod in casu *cit. L.* in specie factum videtur; nam ratio illius adæquata est, quod non aliud venditum videri possit, quam quod tempore venditionis ad venditorem pervenerat; non enim censentur contrahentes de eo cogitasse, quod postea primum supervenit tempore venditionis adhuc ab incerto dependens eventus. Ac sic ea ipsa lex potius in confirmationem conclusionis sentire posset.

ARTICULUS V.

QUID SUCCESSIO AB INTESTATO ? QUO ORDINE FIAT ?

.Nota. Rigidior erat ordo successionis ab intestato, spectata dispositione juris antiqui; qui vero prope totus immutatus fuit per *Nov. 118.* dum Imperator Justinianus, sublata scrupulosa illa inter *suos et emancipatos, agnatos et cognatos, patrem et matrem* distinctione, successioni legitimæ novam ac simpliciore formam dedit, totumque successionis ordinem ad tres classes reduxit, *descendentium, ascendentium, collateralium*, sicut successionis ordo tangat 1°. descendentes; 2°. his deficientibus ascendentes; 3°. in amborum demum defectu collaterales.

169. *Dico I.* Successio ab intestato in genere, est jus hæreditatem acquirendi sine causa testamenti, id est, dum defunctus intestatus decessit, vel quia nullum testamentum fecit quacumque de causa; vel quia fecit invalidum; vel, si validum fecit, postea irritatum, ruptum, aut rescissum fuit. Ita Jurisconsulti communiter.

Dico II. Successio ab intestato vel est 1°. *conventionalis*, seu anomala, sic dicta, quia a conventionem paciscentium ortum habet. Alias juro communi non permittitur, sæpe tamen statutorio. Concernit successionem aut *conservandam, dum* pactura interponitur ad impediendam exhæredationem, et removendas exclusiones a successione: aut *acquirendam*, et respicit successionem vel alicujus tertii, vel ipsorum paciscentium, quo spectant *pacta dotalia; unio, sive purificatio prolium; confraternitates principum; pacta*

ganerbinalus ; aut *restituendam*, dum quis adstringitur ad hæredifatein vol
 1 « na restituenda alteri: aut demum *omittendam*, quo perlinent *pacta renun-*
tiatira, quibus, intercedente communiter juramento, successioni futurae
 renuncialur.

Vel 2°. est *legitima*, alias proprie et in specie *ab intestato* dicta, quam lex
 immediate defert absque facto hominis, h. e. quando intestatus decessit. Et
 de hac hic solummodo agitur.

Vel 3°. *prætoria*, a jure prætorio nomen trahens, quam plerumque prætor
 concedere censebatur iis dando bonorum solum possessionem, quibus alias
 jus civile resistebat. Hoc jure succedebant liberi emancipati, in testamento
 præteriti.

170. *Dico III.* Ad successionem ab intestato vocantur primo *descendentes* :
 adeoque patri et matri præmortuis ante omnes succedunt liberi *naturales et*
legitimi simul, sive ul aliis dicere placet, *legitime nati*, hoc est, ex matri-
 monio vel vere, vel putative valido procreati, sive masculi, sive feminae;
 sive jam nati, sive posthumi, id est, concepti jam tempore mortis, sed
 nondum nati; sive sui, sive emancipati ; sive existentes in seculo, sive in
 monasterio bonorum stabilium el successionis capaci *in capita* : si vero
 liberi essent demortui, nepotes ac neptes, ac quidem si ex una tantum stirpe
 descendant, pariter in capita ; si vero ex pluribus stirpibus, sive liberis primi
 gradus, *in stirpes* : demum si imus vel plures liberorum primi gradus essent
 superstites, unus vero vd plures essent demortui relictis liberis, hi *jure*
représentaiinnis succedent in stirpes, priores primi gradus superstites in
 capita, Aoo. 118. c. §. («. L. 2. C. de suis et legit, liber, ac ratio est, quod
 descendentibus nature simul et parentum commune votum hæredilatam
 tribuat, L. I. in fin. ff. si tab. Testam, null, extab.

Dixi : *In capita* : successio in capita est, quando hæreditas in lut partes
 æquales dividitur, quot sunt personæ succedentes : *in stirpes* vero fieri suc-
 cessio dicitur, cum tot hæreditatis constituuntur partes , quot sunt stirpes,
 ex quibus personæ succedentes descendunt, non habita ratione multitudinis,
 aut paucitatis personarum, L. 2. ff. de suis et legit, hæred. Sic relictis a
 defuncto patre liberi succedunt in stirpem , scilicet sui patris, quando cum
 patris superstilibus dividenda est hæreditas avi; ac etsi numero plures
 essent, quam patris, non nisi eam tamen partem consequuntur, quæ obti-
 gisset eorum patri, si superstes fuisset; succedunt enim tantum *jure repræ-*
sensationis, h. e. subintrant in locum defuncti patris, cujus personam ctjus
 fictione juris repræsentant.

171. Si *quæras* 1°. Quid igitur juris circa liberos alios, qui non sunt legi-
 time nati, vel naturales et legitimi simul ? Ante responsionem

Observe: Pit ter naturales et legitimos simul varie liberos dividi. 1°. Alii
 sunt *legitimi tantum*, suntque adoptivi; iique sunt vel adoptati per *arroga-*
tionem, dum extraneus, qui sui juris est. hoc est, in nullius patria potestate
 constitutus, adoptatur; vel per adoptionem *specifice sumptam*, dum extra-
 neus filiusfamilias, h. e. in patria potestate constitutus adoptatur. 2°. Alii
 dicuntur *légitimait* quasi legitimi facti. quales fieri possunt triplici modo;
 per subsequens matrimonium: per oblationem curiae principis; per re-

scriptum principis. 3°. Alii *illegitimi*, ex thoro non legitimo nati, sunlque rursum varii : I. *naturales*, qui ex femina soluta geniti instar concubium habita, quibus hodie, post sublatum concubinatum, æquiparantur nati ex soluta extra matrimonium: 2. *spurii* juxta jus civile (quod in materia successionis solum attenditur) qui nati sunt ex meretrice publica, h. e. quæ se passim prostituit, ul proin paler sit incertus, atque ideo *quæsit*i dicuntur: 3. *nati ex damnato coitu*, sive copula, quam damnat et punit jus civile, ut sunt nati ex adulterio, incestuosi, sacrilegi. Nunc

R. Adoptivi *arrogati* succedunt cum aliis legitime natis patri aequaliter in allodialibus, *L. 5. C. de legit, hæred.* durante tamen adhuc adoptione, *L. cit. et Inst. de adopt.* Non vero matri ; tum quia in hujus potestatem non trans-eunt; tum quia, quando leges de successione adoptivorum loquuntur, semper de hac loquuntur respective ad adoptantem, qui est regulariter pater, §. 2. 3. *Inst. h. t.* Hinc infertur, quod, si adoptivus solus existeret, etiam excluderet ascendentes ; quia succedit ul legitime nati: sed hi excludunt ascendentes; ergo. Sique emancipati fuerint, adhuc succedunt in quartam partem bonorum allodialium, §. 3. *cit.* non tamen in feudalibus. Adoptivi *per adoptionem specificè talem*, si non ante sublata fuisset per emancipationem adoptio, itidem patri, non matri succedunt.

Légitimât! si fuerint *per subsequens matrimonium*, cum legitime natis succedunt (equaliter in omnibus parentum bonis, non tantum allodialibus, sed etiam feudalibus, honoribus .jure retractus, etc. per omnia enim æquiparantur legitime natis, cum matrimonium subsequens ajure vim habeat, ut purget x itia omnia, *c. Tantas. 6. qui filii legit.* Si légitimai! *per oblationem curia principis*, si hæc facta a patre , huic succedunt cum aliis, alias non, Aoi». 89. c. 3. ; sed hæc legitimatio hodie cessat. Si demum *rescripto principis*, adhibenda distinctio est. Vel enim legitimatio hæc facta, *antequam liberi legitimi nascerentur*, et cum his succedunt aequaliter, ut volunt communissime Jurisconsulti, juxta *L. 85. §. 1. fi'. de ll. I. Non est novum , ut, quæ semel utiliter constituta durent, licet ille casus eælilerit, a quo initium capere non potuerunt.* Et *c. 73. cod. in 6. Factum legitime retractari non debet, licet postea eveniat, a quo non potuit inchoari.* Vel facta fuit, *postquam jam alii nati*, et non succedent; sed tunc rescriptum præsumitur subreptitium et obreptitium, *Nov. 89. nisi princeps expresse in aliorum præjudicium legitimaverit ; quia sic non tollit aliorum jus quaesitum , sed tantum restringit jus quærendum.* Aut *liberis nullis exiantibus* , et tunc si legitimatio facta patre vivo, succedent agnatis exclusis; si patre mortuo, non succedent, sed excludentur ab agnatis, nisi ex patris dispositione factalegitimatio.

Illegitimi *naturales* succedunt *matri* et omnibus ex matre ascendentibus una cum legitime natis, *L. Modestinus. 8. ff. unde Cognati.* At vero *patri*, si is *uxorem legitimam , aut liberos habeat*, non succedunt, etsi ab eo alimenta capiant ; *si non habeat*, succedunt una cum matre concubina in sextante, sive duabus unciis; reliquis unciis decem ad agnatos et cognatos pertinentibus. Nepos tamen hic excluditur, *Auth. licet. C. de natural, lib. et Nov. 89. c. 12.* *Spurii* patri non succedunt, cum de eo non constet; quod si constaret, hodie ut naturales ei succederent; matri succedunt, nisi illustris sit, et alios habeat liberos legitimos. *L. 3. C. ad S. C. Orphit.* Demum *nati ex*

dam nato coitu (qui in juris canonici sensu dicuntur spurii) nemini succedunt ascendentium, .Yue. 74. et 89. ult. capp. sed solum jure canonico alimenta capiunt.

172. Si *quæras* 2°. Quomodo parentibus succedant legitime nati, sed ex diverso matrimonio?

R. Regulariter illi ex parentibus soli, a quo procreati sunt ; ut, si patrem communem habent, succedunt omnes quidem in bona patris; bona vero parentis non communis inter illos solum , qui ab eo geniti, dividenda sunt, L. 3. 4. 5. C. de secund, nupt. Dixi : *regulariter*; nam excipi debet, si inter venerit pactum unionis , sive pacificationis prolium.

173. Dico /r. Si defunctus nullos descendentes reliquerit, successio deferatur ascendentibus, naturalibus et legitimis simul, sic ut gradus proximiores, velut pater et mater, succedant *in capita*, non attento sexus discrimine, exclusis remotioribus omnibus, ut avis, etc. et collateralibus, præler fratres germanos et sorores; et eorum , si quis, vel si qui essent præmortui, liberos. Nov. 118. c. 2.

Dixi 1°. *Legitimis simul*, ex quibus defunctus erat legitime natus. 2°. Ut *proximiores exclusis remotioribus* in ordine ascendentium omnibus; quia inter ascendentes cessat jus repræsentandi, quippe quod ex derivatione sanguinis dependet ; ascendentes autem non derivant sanguinem a descendantibus; sed hi ab illis; unde in descendantibus jus repræsentandi in infinitum porrigitur. 3°. Porro succedunt, licet defunctus emancipatus fuerit, Nov. 118. c. 2. Licet fuerit illegitimus naturalis, modo fuerit rescripto principis debite legitimatus, .You. 89. c. 13. Licet posthumus. Nec succedunt solum in bonis filii castrensibus, vel quasi talibus, sed etiam aliis profectitiis, undecumque provenerint, modo fuerint appropriata filio. Ratio hujus contra alios sumitur 1. et principaliter ex .Yo. 118. ubi sine discrimine statuitur, ut. si plures ascendentes concurrant ad successionem descendantium, æqualiter concurrant. 2. Undecumque bona provenerint, si filio appropriata fuerint, ita hujus sunt propria, ut cum aliis bonis consolidentur, et unum constituent patrimonium , unamque hæredilatem, ut in simili casu dicitur L. 10. ff. de Vulg. et Pupill. subst.

4°. Præter fratres *germanos*, etc. hoc est, ex eodem patre et eadem matre genitos; hi enim cum ascendentibus proximis succedunt in capita, ac, si quis, vel si qui essent præmortui, tunc relictæ liberi in stirpem, vel stirpes; si vero omnes essent præmortui, liberi omnino excluduntur. Nov. 118. cit. similiter nepotes fratrum et sororum .You. 117. exclusis fratribus unilateralibus, h. e. aut consanguineis tantum . aut uterinis.

Demum verba Conclusionis sic sumenda sunt, ut, si pater et mater ambo concurrant, nihilominus salvus maneat ususfructus patri, si illum ante habuisset in bonis filii ; is enim regulariter non extinguitur, nisi morte usufructuarii : at pater usufructuarius adhuc superstes est ; ergo.

174. Si *quæras* 1°. Quomodo succedant parentes liberis legitimis tantum?

H. 1°. *Adoptivis in specie*, si adoptio fuerit *plena*, utpote quæ ab avo materno facta. successioni locus est. sic tamen, ut jure novo concurrat

paler naturalis; si *minus plena*, quæ ab extraneo facta, non succedit pater, quia nullum jus in eum devolutum; sed tantum parentes naturales. Et sic adest casus, in quo successio non est reciproca, §. 2. *Inst. h. t. Stryck. Diss. de jure Success, ab Intest.*

R. 2°. *Arrogatis* succedit pater arrogator, una fratribus aut sororibus germanis, si modo filius in puberi ætate decesserit. Mater vero hic semper excluditur, uti et fratres unilaterales, aut ex arrogatione tales. *Id.*

173. *Si quæras* 2°. An et quomodo succedant parentes liberis legitimatis?

R. 1°. Succedunt legitimatis per subsequens matrimonium; habent enim se tales perfecte, ac qui nati legitime.

R. 2°. Etiam legitimatis rescripto principis.

R. 3°. Legitimatis per oblationem curite succedebat pater in dodrante; in reliquo curia.

176. *Sz quæras* 3°. An et quomodo succedant illegitimis?

R. 1°. Quoad liberos *naturales* sequentes casus distinguere debent: Vel enim mater naturalis adest sola; et tunc sola in naturalis filii sine legitima prole defundi bonis omnibus succedet, §. *ult. Inst. de S. C. Tertyll.* Vel simul adest naturalis; ac tunc mater in decem, pater in duabus succedet unciiis. Vel adsunt pater, mater et fratres taliter germani, ut sint ex eodem concubitu progeniti; tuneque pater in duabus unciiis, in reliquis matres et germani fratres succedent aequaliter. Vel adest solus pater; et succedet naturali filio in duabus unciiis, in reliquo consanguinei, *Auth. licet. C. de natur, lib.* ut proinde hic jura tam patris naturalis, dum succedit naturali filio, quam filii naturalis, dum succedit patri, sint paria, sicut et inter naturalem matrem, si sola adsit, ac naturalem filium, si solus adsit.

R. 2°. Natis *ex damnato coitu* nec pater. nec mater succedit, sicut neque hi parentibus. *Spuriis* succedunt saltem ascendentes materni; non pater ob incertitudinem; quod si tamen de hoc constaret, ob spuriorum et naturalium differentiam hodie sublatam, admitteretur in sextante.

177. *Dico V.* Si defunctus nec descendentes, nec ascendentes hæredes reliquerit, successio consanguineis collateralibus defertur, *Nov. 118.* Pro intelligendo autem horum successionis ordine

Observa I. Ex consanguineis alii dicuntur *agnati*, qui ex linea paterna nobis conjuncti sunt, sive quibus sanguine ob patrem jungimur; alii *cognati*, qui ex linea materna, licet generaliori significatione aliquando cognati vocentur consanguinei omnes. De jure antiquo Digestorum erat differentia quoad successionem agnatos inter et cognatos, nec admittebantur cognati, si agnati extarent; jure vero Novellarum Justinum, ut dictum initio hujus articuli, sublata est hæc differentia, atque agnationis et cognationis jura confusa. In feudalibus tamen illa inter agnationem et cognationem differentia adhucdum vivit, juxta dicta *Cap. præc. de Feud.*

Observa II. In linea recta ascendentium et descendentium gradus consanguinitatis in ordine ad successionem computantur a jure civili eodem modo, quo a jure canonico in ordine ad contrahendum matrimonium, ut utrobique eadem teneat regula: *Tot sunt gradus in linea recta, quot sunt generationes*

et persona», una demptu, scilicet communi stipite; hinc pater et filius gradu uno, nepos et avus gradibus duobus distant. At in linea transversa et laterali aliter computantur gradus a jure civili ad successionem, quam a canonico ad matrimonium; nam in ordine ad succedendum tot censentur esse gradus consanguinitatis, quot sunt persone collaterales, dempto stipite; unde juxta jus civile duo fratres, vel duæ sorores, vel frater et soror sunt consanguinei in secundo gradu, frater et fratris filius in tertio, frater et pronepos ex fratre vel sorore in quarto et sic deinceps; in exemplo enim primo duæ sunt personae collaterales, in secundo tres, in tertio quatuor. Sicque deinceps pergendum est. Porro in ordine ad successiones hæreditarias computatio graduum, prout a jure civili instituta, etiam in foro Ecclesiastico observanda est, sicut vicissim computatio graduum in ordine ad matrimonium instituta a jure canonico in foro civili tenet. His positis ordo est sequens :

1°. Exclusis aliis succedunt fratres et sorores germani, sive duplicis vinculi, ab utroque parente conjuncti in capita; si vero unus sit præmortuus, relictus ab eo liberi in stirpem; si vero omnes fuerint præmortui, succedent liberi in capita. Ratio primi est ex .Voc. 118. : secundi est a jure repræsentationis juxta communem alias regulam : tertii ex *Constit. Caroli V. in comitiis Spirensibus anno 1329. §. 38.*

2°. Si non adsint fratres germani, succedunt fratres unilaterales, tam uterini sive ex eadem matre, quam consanguinei sive ex patre geniti, si utriusque classis adsint, ac probabilius aequaliter in omnia defuncti bona. Ratio hujus contra alios est, quia postquam bona pervenerunt ad filios, desinunt esse bona paterna, vel materna, et fiunt bona fratris; ad hæc vero, deficientibus fratribus germanis. uterini et consanguinei semper admittuntur «qualiter. .Vor. 118. c. 3. *Auth. cessante, et duab. sequ. C. de legit, hæred. L. 2. ff. de suis et legit, hæred.*

Nec obstat *L. 13. C. de legit, hæred. ubi, exceptis maternis rebus, in quibus, si de eadem matre fratres, vel sorores sint, eos solos vocari oportet;* ut proin excludantur ab uterinis fratribus consanguinei a successione in materna bona; nam *L. 13. cit. correctæ est per Novell. 118. qua Imperator uterinos et consanguineos fratres, et post hos agnatos et cognatos aequaliter ad succedendum vocat.*

3°. Deficientibus demum fratribus ac sororibus, et natis ex his liberis, ad successionem vocantur consanguinei gradu proximiores in capita, exclusis semper remotioribus; non usque ad gradum decimum solummodo (qui §. *ult. Inst. de success, cognât, solum exempli causa, pro gradu remoto quocumque*) sed in infinitum. Ratio prioris ex *Nov. 118. Authh. citt.* sumitur; posterioris ex *L. 4. C. de bon. vacant, qua turn demum bona defuncti ad fiscum perlinere dicuntur, si nullus ex sanguinis linea longissimo jure appareat; ergo a jure nulli sunt positi graduum limites.*

178. Si quæras : An. et quod jus succedendi competat fratribus legitimis tantum ! legitimatis ? illegitimis ?

R. dd 1^{aa}. Legitimi tantum, si sunt in potestate adoptantis, ut arrogati, aut ab avo materno adoptati, sibi succedunt perinde, ut fratres consanguinei ; unde a germanis excluduntur, non ab agnatis : secus est de cognatis;

cum in natiQs potestate non sint. Si non sint in potestate adoptantis, ut adoptati ab extraneo, neque succedunt. Hinc soluta adoptione semper expirat hæc successio. St iiyc k. *Diss. cit.*

R. *Ad 2ll,n.* Vel sunt legilimati *per subsequens matrimonium* ; et succedunt cum legitime natis æqualiler, adeo ut propter duplicitem vinculi unilaterales excludant. Vel *per rescriptum principis*; et tunc si concurrant *inter se*, succedunt æqualiler; si *cum fratribus* horumque liberis legitime natis nun succedunt, nisi ante illorum nativitem légitimât] fuissent. Hoc casu tamen jure unilateralium gaudebunt. Vel *per oblationem curiæ*; et non succedunt.

R. *Ad 3um.* Si sint *naturales*, et *consanguinei*, qui habent patrem communem, nec sibi invicem, nec aliis succedunt; quia nec agnati sunt, nec cognati : non agnati ; quia agnatio, juxta jus civile, ex solis nuptiis justis oritur, §. 12. *Inst. de Nupt.* : non cognati, quia hæc per matrem contrahitur; sed in casu mater di versa est. Si *naturales uterini*, succedent et sibi, et omnibus per matrem cognatis, etiamsi alii legitime nati adsint. Hinc excludunt patruelem ; a germanis tamen excluduntur, *L. 2. ff. unde Cognati*. Sic quoque *spurii*, jure civili tales, succedunt cum naturalibus, non tamen fratri unilaterali *illustri*. Si denique nati ex *damnato coitu*, non succedunt. Similiter sine liberis mortuo eo, qui ex damnato coitu natus, non admittuntur ejus fratres, non solum uterini, sed neque ex legitimo procreati matrimonio; sed succedit fiscus, vel magistratus politicus; atque ita judicatum in camera, teste Myxsyxgero *Cent. 3. Observat. 91*. Cujus rei licet non extet textus apertus, ex iis tamen deducitur, quibus asseritur, hujusmodi natos nullum habere consanguinitatis jus, neque dignos esse filii aut fratris numine.

179. *Dico 17.* Quod si neque collateralium quis extet, marito succedit uxor, et huic maritus, *L. unie. C. Unde vir et uxor*. Clerico autem, si beneficium aliquod habuit, Ecclesia, in qua habuit; hæc enim beneficiato loco uxoris est, *Can. fin. Caus. 12. Q. o.* Demum, si nemo adsit hæres, succedit fiscus, laicus quidem defuncto laico, *L. 1. et 4. C. de bon. vacant.* Clerico, si non ministravit in aliqua Ecclesia, fiscus Ecclesiasticus. Gloss, *in c. sed hoc. h. t.* juxta vulgatum : *quod non capit Christus, rapit fiscus.*

180. *Si quæras* demum , in quibus differat *Jus provinciale Franconicum* a jure communi, quantum attinet ad dicta hactenus de jure hæreditario?

R. 1°. Quoad *legitimam* differt in sequentibus : 1°. Juxta jus commune filius nullum jus in legitima habet vivente adhuc patre, *L. cludum, ff. de conlrah. Empl.* At vero de jure Franconico multi extant casus *in Ordin. Provinc. Francon. part. 3. tit. 31.* quibus obstringuntur parentes in vivis, dare liberis legitimam, cumque his dividere, quos exacte recensuit Cl. Deme-
rath in *Fascic. Differentiar. Jur. Comm. et Francon. part. 2. different. 2.*

2°. De jure Franconico parentes post divisionem non habent legitimam in bonis liberorum; ante divisionem vero et assignationem legitimæ in vita habent parentes legitimam etiam in bonis filiorum castrensibus, nisi conjuges hæc bona sibi invicem reliquerint. *Ordin. cit. Tit. 36. §. 1. Tit. 39.*

13, *TU. 19. 27. S. 3. et 4.*

3°. Jure Franconio legitima quocumque titulo relinqui potest, *Ordin. cit. part. 3. Tit. 48. §.3.* De jure vero communi necessario relinqui titulo *institutionis*, constat ex dictis supra Artic. II.

4°. Jure eodem Franconio non solum patri, sed etiam matri, pupillariter aviæ substituere permissum, et conjux conjugem potest a liberorum legitima excludere, *Ordin. cit. Tit. 15.* Secus est de jure communi, quo potestas substituendi pupillariter negatur matri et aviæ.

R. 2°. Quoad *successionem ab intestato*, 1°. juxta jus Françon. *Ordin. Prov. cit. TU. 76. §. 2.* liberi per receptionem legitimæ a bonis parentum separati excluduntur ab iis, qui receptione legitimæ separati non sunt; hi enim tunc soli, exclusis cæteris, ab intestato succedunt parentibus; quo etiam privilegio ii gaudent, qui receptam legitimam ruraus in communem massam contulerunt. *Tit. 7. 8. 35. §. 1.*

2°. Nepos ex spurio avo suo non quidem succedit regulariter de jure communi; at tamen Franconio, *Tit. 82. §. 2.* Quo jure etiam illegitimi liberi non succedunt matri una cum legitimis, sed ab his excluduntur. *Tit. 82. §. 1.*

3°. Quamdiu superstes est ascendentium aliquis, nunquam collateralibus defertur hæreditas, *Tit. 83. §. 2. et 3. item Tit. 86. §. 1.* ita ut, si defunctus separatus fratres habeat et sorores, nequidem vocentur.

■P. Superstes conjux. altero sine liberis mortuo, præter mediam partem bonorum acquisite lucrat pro portione statntaria quartam partem de bonis præmortui conjugis. *Ordin. p. 3. Tit. 88. §. 1. 12. 13., etc.* Demum jure Franconio unio sive parificatio prolium passim viget, ut adeo liberi ex diverso matrimonio succedant æqualiter utrique parenti.

CAPUT IV.

DE POSSESSIONE.

Possessio vel a pedis aut *pedum* positione, *L. 1. ff. de acquir. Possess.* quod positione pedis frequenter capiatur; vel positione sedium, quod in re possessa ponatur quasi sedes, nomen tulit. Sumi potest objective et formaliter. *Objective*, est res possessa, quo sensu res nostræ dicuntur possessiones nostræ: *Formaliter*, significat formam, a qua quis dicitur possessor, et res possessa. Possessio formalis alia dicitur *juridica*, est vera formalis secundum leges possessio habens effectus juris; alia *non juridica*, esltie physica dum laxat, sine possidendi animo, rei detentio; unde etiam *asinina* vocatur. quod, sicut asinus saccum portat sine animo illum habendi ut suum, ita talis rem teneat. Hic solum de *juridica* disseremus.

ARTICULUS 1.

QUID, ET QUOTUPLEX SIT POSSESSIO?

181. -Vota. Possessio juridica csl genus ad possessionem justam, quæ vocatur possessio *juris*, cl possessionem injustam. Possessio sic generice sumpta, ut abstrahit a membris dividendis, vocatur *possessio facti*; unde possessio injusta vocatur *possessio facti specificè talis*, sive pura puta possessio facti, carens possessione *juris*, h. e. justa. Hinc non satis apte possessio in genere delinitur : *jus insistendi*; non enim convenit possessioni injustæ, quæ, licet non sit possessio *juris*, imo sit contra jus reale alterius, est lamen possessio juridica. Hac observatione retenta, facile dignosces discrepantes auctorum possessionis definitiones et acceptiones.

182. *Dico I.* Possessio facti in genere est detentio rei vera, vel ficta, corporis, animi et juris adminiculo. Ita communiter Jurisconsulti.

Dicitur 1°. *Rei*, quo nomine non solæ intelliguntur res corporales, sed etiam incorporales, ut sunt census, beneficia Ecclesiastica, jura, quæ a Theologis dicuntur possideri, a Juvistis *quasi possideri*.

2°. *Detentio vera, vel ficta*; quia, ut quis aliquid possideat, nccessum est, ut hoc per se, vel alium occupet; si occupatio fiat manibus in rebus corporalibus mobilibus, aut pedibus in re immobili, ut ponendo pedem in fundo, erit *vera*; *ficta* autem si ex dispositione, vel fictione juris; sic infans dicitur possidere; sic possides fundum oculis, si venditor tibi dicat: fundum, quem vides, traditum tibi volo, L. 1. §. 21. ff. de *acquir. Poss.* ubi: *Non est enim corpore et actu necesse apprehendere possessionem, sed etiam oculis potest aspectu; et in specie datum exemplum, L. quod meo. §. si venditorem.* Idem est, si loco rei, tradatur annulus, clavis, instrumentum.

3°. *Corporis, animi adminiculo*; non enim ad possessionem juridicam sufficit apprehensio mera sive vera sive licta, alioquin quidquid tangerem, vel pede calcarem, etiam possiderem; sed insuper requiritur, ut quis rem apprehendat animo sive intentione habendi ut suam. Necesse tamen non est, ut rem delinens suam esse judicet; nam etiam injustus possessor, vel fur vere juridice in ordine ad aliquos effectus civiles, ut dicemus, possidet; sufficit ergo ea intentione detinere, ut quis, saltem quoad externam apparentiam, habeatur dominus.

4°. *Juris*, non hoc sensu, quod debeat adesse justus possidendi titulus, aut positive a jure approbari; sed requiritur et sufficit, ut jus saltem positive *non resistat* tali apprehensioni, licet injuste coepta sit; unde adhuc fur possidet, quia hæc possessio non irritatur; e contra laicus, licet rem sacram detineat animo eam habendi sibi, eam non possidet juridice, quia hæc possessio est irritata a jure L.,30. ff. de *acquir. Poss.* Idem est de bonis publicis. Unde nec eæ res præscribi possunt.

183. *Dico II.* Possessio *effective* sumpta, sive ut est effectus possessionis facti et juris simul, vel possessionis justæ, est ipsum jus reale possidendi; aut quatenus possessio est juriis i calis species, ac definitur : *Jus insistendi alicui*

14. SPECIEVIBUS JUS REALE.

rei tanquam suæ. Dicitur 1°. *insistendi*, id est. pacifice detinendi, et juris remediis, interdum etiam vi et armis contra perturbantes tuendi; item fructus ex re possessa percipiendi. 2°. *Tanquam suæ*, id est, nomine proprio, non alterius; hinc licet tutor teneat bona pupilli, non tamen possidet. Nec fur hac possessione gaudet contra rei dominum, quia, cum hujus occupatio injusta fuerit, ex hac nullum ei jus reale oriri potest.

18-1. *Dico III.* Possessio facti *dividitur* 1°. in naturalem et civilem; utraque vero vel est talis a modo, vel causa et forma possidendi. *Naturalis a modo possidendi*, dum quis actu et naturaliter, quod idem est, ac corporaliter rei insistit; e contra *a forma et causa possidendi naturalis* dicitur, qua quis suo nomine, sibi rem delinet, sed sine vel animo, vel opinione dominii. *Civilis a modo possidendi* est, dum quis animo tantum, non autem actu, vel corpore rem delinet. Sic dominus absens adhuc possidet civiliter rem suam; quia possessio civilis solo retinetur animo etiam sine possessione naturali per se, vel per alium; et in æstimatione morali in ordine ad effectus possessionis perinde est, ac si physice corporaliter detineret. *Civilis a forma et causa possidendi* est, dum quis suo nomine sibi rem delinet cum animo simul et opinione dominii. Unde *mixta* nascitur ex naturali simul et civili possessio, si quis animo simul et actu rem possidet.

Hinc perspicitur 1°. sequestrum, apud quem res litigiosa deponitur, rem sequestratam possidere non nisi *improprie*, uti alius depositarius, cum rem non detineat animo habendi sibi; ac proinde solus possessor est deponens, qui et solus gaudet possessionis effectibus. *L. 39. ff. de acquir. et amitt. Poss.*

2°. Usufructuarius solum habet possessionem naturalem a causa et forma possidendi, cum rem teneat animo quidem habendi sibi, et in suam utilitatem, at sine dominio. Proinde leges, dum usufructuario possessionem negare videntur, de possessione civili debent intelligi, cujus effectus usufructuario nullo modo communes sunt, ut usucapio, quæ possessionem civilem necessario supponit. *L. 10. §. ult. ff. de J. B. D.*

3°. Pariter creditor pignoratitius rem datam pignori solum naturaliter ratione formæ et causæ possidet, cum rem quidem teneat cum affectione erga se, inque utilitatem suam, h. e. securitatem crediti; at sine intentione dominii. Eaque ratione conciliari debent leges, quarum aliquæ creditori pignoratitio simpliciter possessionem tribuunt; aliquæ debitori; priores enim de naturali, posteriores de civili loquuntur.

4°. Dominus directus et vasallus, item emphyteuta possident singuli civiliter, sed diverso modo; nam dominus directus rem animo possidet habendi sibi cum opinione dominii proprietatis; vasallus et emphyteuta cum opinione dominii utilis.

5°. Non satis apte a nonnullis confundi possessionem civilem cum *justa*, et naturalem cum *injusta*. Justa enim possessio est, quæ justo titulo acquisita fuit; injusta vero, quæ vel titulo plane nullo, vel injusto, ad transferendum dominium inhabili comparata; at datur possessio naturalis justa, et civilis injusta. Sic si quis ædes possidet animo detinendi sibi, cumque opinione, quod sint suæ, itaque dominii, cum tamen pater defunctus, a quo accepit, eas titulo solum locationis, vel simili inhabitant; possidet quidem civiliter, sed tamen sensu juris injuste, quia sine titulo. E contra qui rem,

quam possidet, ex errore putat esse alienam, cum tamen possessor primus legitimox titulo comparavit, juste possidet, nec tamen civiliter.

185. *Dividitur* 2°. in possessionem bonæ et male fidei : unde alius possessor bon®, alius mal® fidei. *Possessio bonæ fidei* est, quando rem detinens putat eam esse suam, vel saltem non alienam, qdāquā forte reipsa sit aliena, nec illicite detineri. *Possessio male fidei* e contra est, quando detinens rem scit, vel putat non esse suam, sed alienam. Ubi tamen rursus observandum : non omnem possessionem malæ fidei esse juridice injustam, uti neque omnem possessionem bonæ fidei esse juridice justam; ita enim qui scienter rem furtivam emit, etsi mala fide possideat, justam tamen possessionem habet, *L. 28; ff. de contrah. empt.* E contra qui bona fide a pupillo quid emit, vel quia putat, ipsum pupillum non esse, vel saltem huic venditionem non esse prohibitam, bona fide possidet, at non juste, quia sine titulo.

186. *Dices* 1°. Ad acquirendam possessionem non est semper necessaria aliqua corporalis apprehensio; ergo. *Prob. Ant.* Sic enim possessio rerum hereditariarum saltem in hæredes suos solum continuatur ipso jure citra omnem apprehensionem corporalem.

R. V. Ant. et prob. Ita quoad hæredes suos, de quibus solis potest esse controversia (quia in extraneis hanc apprehensionem esse necessariam, quod sciam nemo negat), teste Halxoldo, Tvschls Cardinalis, Gail. Lib. 2. observ. 129. alique Jurisconsulti communiter contra alios. Ratio sumitur ex *L. 30. §. o. ff. de acquir. Poss.* libi generaliter dicitur : *Quod per colonum possideo, hæres meus, nisi ipse nactus possessionem, non poterit possidere.* Ac subditur ratio generalis petita ex conceptu possessionis: *Retinere enim animo possessionem possumus, adipisci non possumus.* Eodem modo *L. i. §. 15. ff. si is, qui Testam,* generaliter enunciat : *Possessionem hereditatis non habet, quæ facti est et animi. Sed nec heredis est possessio, antequam possideat; quia hereditas in eum id tantum transfundit, quod est hereditatis; non autem fuit possessio hereditatis.* Sed hæc hæredes omnes respiciunt.

Dices 2°. Hereditas ex dictis *Cap. præc.* est successio in universum jus, quod habuit defunctus : atqui possessio est jus; nam licet ejus inchoatio consistat in facto, in conservari tamen dicit jus detinendi rem semel possessam.

R. D. Ant. In universum jus, quod est in hæredem transferibile C. Quod non est in cum transferibile -Y. Quædam velut ossibus defuncti adhærent, cujusmodi est possessio; alias enim etiam transmitteretur ad extraneum; sed talia jura in hæredem non transmittuntur, sicut jus, quod defunctus habuit, Titium scribendi hæredem, ad hunc non transmittitur; alioquin se ipsum scribere hæredem posset.

Dices 3n. Hæredi prodest possessio defuncti, quæ continuata complet præscriptionem, ut dicimus suo loco : atqui non prodesset, si non transmitteretur; quia non continuaretur possessio; ergo æque transmittitur possessio, quam cælerarum rerum dominium.

R. 1°. Probas etiam possessionem æque transmitti ad extraneum . quia et huic prodest defuncti possessio.

R. 2°. .V. min. Quia hoc , ut prosit defuncti possessio hæredi ad complendam proscriptionem, singulari est jure statutum, L. 14. §. 3. ff. de Usucap. Igitur facta per hæredem rei apprehensione a defuncto possessio®, continuatur juris fictione possessio sicut dominium.

Dices 1° L. cum miles. 30. ff. de quibus cans. mu. in integr. dicitur hæredem in usucapionem succedere : quia possessio defuncti quasi juncta descendit ad hæredem , et plerumque nondum hæreditate adita completur.

R. 1°. Rursus probas nimium etiam pro hærede extraneo.

R. 2°. Dum dicitur , ad hæredem quasi juncta descendere, innuitur id fieri fictione juris, at non nisi interveniente apprehensione , qua non procedente neque juncta descendet possessio in ordine ad praescribendum.

Dices 5°. Pater ei filius una eademque persona esse censentur ; ergo si pater possedit, censetur et filius possedisse ; secus ac se res habet in extraneo.

R. D. Ant. Censetur eadem persona, quousque jura fingunt esse unam personam C. Secus .V. Sic c. g. tingunt esse personam unam ratione acquisitionis, in quantum filius in patria potestate constitutus patri acquirit. At non in quibusvis filius una cum patre persona fingitur ; neque hic quoad possessionem.

E

ARTICULUS II.

QUÆ SINT POSSESSIONES COMMODA? QUOMODO AMITTATUR? QUÆ REMEDIA
POSSESSORIA ?

187. Dico I. Commoda sive privilegia possessori a jure concessa ampla et multa sunt : velut 1°. Quod in pari causa , vel in dubio melior sit conditio possidentis, L. 128. ff. et c. 63. in G. de ff. l. quod cæterorum veluti radix et fons est.

2°. Possessor in judicio petitorio habetur pro domino, ac praesumitur j ideoque probationis sublevatur onere, quod soli incumbit illi, qui possessori litem intentat, ac nisi is dominium manifeste probet, aut injustam possessionem alterius, causa cadit, §. Commodum. Inst. de Interdict, c. sæpe de Restit. Spoliat. L. fin. C. de R. V.

3°. Possessor in judicio petitorio conventus, per se loquendo , non tenetur edere suæ possessionis titulum, L. 1° ff. de petit. Hæredit. Dixi : per se loquendo; nisi scilicet possidenti alias resistat jus, uti resistit laico quoad juris spiritalis possessionem ; vel nisi adversarius habeat fundatam pro se in jure intentionem, ut habet Parochus ad decimas; vel nisi contra possessorem slel gravis praesumptio.

1°. Res bona fide possessas. nisi exceptæ iis. praescribit possessione legitimi temporis , hoc est carum acquirit dominium ; de quo plura suo loco, ubi de proscriptione agemus.

Possessio huiusmodi supplet prosumptos defectus vitiositatis, saltem quamdiu non aperte deteguntur; sed inducit praesumptionem tituli; imo est probatio tituli, ul aiunt, probata ; nec patitur inquisitionem de titulo , Ut proinde possessorem muniat privilegio singulari, ul colligunt huiusmodi-

sulti. præsertim Hoinani, c\ c. *super quibusdam* §. *prælerca de* Γ. 5. item cx *L. hoc Jure* §. *ductus aqua*. ff. *de aqua quotid*.

6°. Possessor potest possessionem suam tueri, et vim vi repellere; sique possessione dejectus esset, potest etiam vim repetere, si modo id fiat in continenti et sine intervallo. Quod si autem fur rem tuam clam rapuerit, teque insequente et persequente fugerit, sed rem extra tuam custodiam posuerit, cum tunc vim equidem repetere non potes, ne perturbetur tranquillitas publica; et quia tunc possessionem amisisti, supersunt tibi tamen *remedia* juris, scilicet *possessoria*. Idem est si prædonem respoliare in continenti neglexeris. Unde

7°. Si quis possessione rei, quam naturaliter et civiliter possidet, sive juste, sive injuste vim deiciatur, dejiciens sive spoliator non solum pellitur per remedia juris a possessione, sed etiam compellitur a iudice restituere rem possessori cum fructibus, compensare damna.

8°. Possessio tribuit possessori jus administrandi rem possessam, pendente etiam lite; atque obligat iudicem ad luendum possessorem in possessione, quousque res ipsa non evincatur, juxta *L. 128. ff. de R. I. et c. 63, in 6. h. t.* Ac demum possessori dat actionem realem, quæ *publiciana* dicitur, qua rem a se possessam sibi ablatam vindicat, quasi jam a se usucaptam, contra possessorem quemlibet. Et hoc singulare beneficium possessori concessum a prætore. Ex his tantis possessionis commodis natum illud Jurisconsultorum axioma : *Reati possidentes*.

188. *Dico II.* Possessio rerum corporalium *immobilium* amittitur generaliter voluntate possessoris rem amplius possidere nolentis, *L. 3. §. 6. ff. de acquir. vel amitt. Possess.*, sive voluntate expressa, sive tacita. Proinde amittitur Si longo tempore est absens a re sua, eique nec per se, nec per alium insistit, nec protestatur, se nolle rem amittere. 2°. Si redux rem suam quidem statim repetat, occupatam ab altero, sed ab hoc repulsus, non audet deinceps vel eam occupare, vel possessionem repetere. 3°. Si nescit rem esse suam, eamque proin inter res suas non numeret, potest perdi possessio, quia deficit possidendi animus; idem est si sciat rem esse suam, sed negligat, permittat possideri ab altero; vel si libere possessionem ultro cedat alteri pacto, vel contractu; quia in his partim adest voluntas expressa, partim tacita et præsumpta, quod rem possidere amplius nolit. Idem vero est de incorporalibus, ubi sunt jura, etc.

Pariter rerum corporalium *mobiliu* possessio amittitur 1°. Per voluntatem non amplius possidendi, etiam solam. *L. 3. cit. 2°*. Si ita quis rem suam amittat, ut non amplius in custodia retineat, vel, ubi sit nesciat. 3°. Per furtum et rapinam factam ab eo, qui sub tua potestate non est. 4°. Per fugam, scilicet animalium, quæ non habent redeundi consuetudinem, ut aves, lepores aliæque sylvestres ferae; secus est, si redire soleant, ut canes, colubinae, aliaque animalia domestica. Non tamen amittitur possessio servi per fugam. *L. Pomponius 13. ff. de acquir. vel amitt. Possess.*

Si dicas : *L. 8. ff. de acquir. vel amitt. Possess.*, ita edicatur : *Quemadmodum nulla possessio acquiri, nisi animo et corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est; ergo rerum corporalium possessio non amittitur voluntate sola, aut animo.*

R. Oppono *L. 6. §. 6. tit. eod.* qua dicitur clare aulilli *animo solo*; igitur quamdiu non deponitur animus possidendi, possessio relinetur; si quis vero prius non dimittat animo, quam corpore, jam amittit possessionem, antequam recedat corpore. Quod amplius enunciat *L. 17. ff. eod.* : *Differentia inter dominium et possessionem hæc est, quod dominium nihilominus ejus maneat, qui dominus esse non vult, possessio autem recedit, ut quisque constituit nolle possidere.* Inde, ul *L. 8. cit.* cum his concordet, eam oportet intelligi pro casu, quo quis rem prius incipit deserere corpore, et hoc solum nondum sufficit j sed tunc praeterea requiritur, ul etiam deserat animo.

189. *Dico III.* Remedia possessoria sunt *interdicta*, quæ jure novo sunt actiones extraordinaria?, quibus in causa possessionis præsertim inter partes litigantes disceptatur. Pro quo sciendum, quod 5 eum phirimæ lites proponi soleant in judiciis circa possessionis materiam, et periculum sit, ne ob protractionem litis homines ad vim et arma descendant ob possessionis comoda, certa in jure statuta sint remedia, ut succurratur tam actori, quam reo. Hæc remedia dicuntur *possessoria*, quia titulo possessionis competunt; el *interdicta*, quia sunt sententiae sub quadam verborum forma inter litigantes de possessione dictæ, et jam Corpori juris insertæ, ut aliæ leges, non perpeluæ.sed ad tempus, nimirum quasi *interim dictæ*, donec pleniore judicio causa proprietatis terminetur. *Actiones* dicuntur *L. ult. C. h. t.* ac quidem *extraordinaria?*, quia facilius expediuntur causa servandæ tranquillitatis.

Dividuntur interdicta Ie. in exhibitoria, prohibitoria, restitutoria. *Exhibitoria* sunt tria : 1. De libero homine exhibendo. 2. De libertis exhibendis. 3. De liberis exhibendis et deducendis. *Prohibitoria* sunt quatuor : 1. Ne vis liat illi, qui in possessionem bonorum debitoris missus a judice. 2. De mortuo inferendo. 3. Ne quid in loco sacro ædificetur. i. Ne quid in flumine publico, ripave immittatur. De quibus *in ff. L. 43.* De restitutoriis constabit ex dicendis.

Dividuntur 2°. et celebrius ac utilius in interdicta possessionis adipiscendæ, relinenda: et recuperandæ.

Interdictum *adipiscenda*, est remedium concessum a jure ad possessionem, quam quis nunquam habuit, acquirendam. Continet sub se tria alia : Primutn *esi .Quorum bonorum*, quod hæredi competit, ut possessionem acquirat hæreditatis contra illos, qui temere occuparunt hæreditatem defuncti. Alterum, *Quorum legatorum*, vel *Quod legatorum*, competens hæredi contra legatarium, qui rem sibi legatam occupavit auctoritate propria contra leges statuentes, neminem debere sibi ipsi jus dicere, et legatum ab hærcdc peleudum esse. Tertium, *Salcianum*, domino fundi competens contra colonum conductorem ad acquirendam possessionem carum rerum, quæ in fundum locatum colonus induxerat, et eo ipso tacite obligata erant domino pro pensione debita.

ftetinendæ possessionis, seu conservandæ interdictum est duplex : Primum , *Cii possidetis*, quæ datur ad retinendam possessionem immobilium sine vitio possessorum, id est, nec *vi*, nec *clam*, nec *precario*, contra quemlibet, qui possidentem audet turbare, vel iuquielare, *L. si duo, ff. Uti*

possidetis. Secundum dicitur *Ulrobi*, quod pro relinenda possessione mobilium datur; quoad cætera naturam prioris sequitur.

Ilecuperandæ possessionis, qua quis vi dejectus, rursum duo sunt interdicta : Primum, *Unde vi*, servit pro recuperanda possessione immobilium, qua quis vi expulsus fuit, [f. *de vi et vi arm.* Agenti tamen ex hoc interdicto duplex incumbit probatio, quod possederit, et quod vi dejectus sit. Alterum, *17 bonorum raptorum*, serviens pro recuperanda possessione bonorum mobilium; de cætero priori simile est. Quibus accedunt duo alia de *jure canonico* primum, ex *Can. Redintegranda* 3. *Caus.* 3. Q. 1. scilicet pro redintegranda possessione rerum immobilium et mobilium omnium, ad quemvis eorum possessio, etiam sine vitio pervenerit, datur et clericis et laicis. Secundum, ex *Can. Sæpe* 18. *de Restitutione Spoliatorum*, contra scienter recipientem rem invasam a spoliatore. De interdicto *Unde vi* inter Recentiores celebris disceptatio est, utrum etiam competat prædoni et invasori rei alienæ, non tantam contra extraneum, sed ipsum etiam dominum rei, sive vel ab hoc, sive ab illo respoliatus fuisset? Unde affirmant, negant nulli contra multos. Igitur

190. *Dico IV.* Interdictum *Unde vi* etiam prædoni et invasori rei alienæ competii 1°. contra extraneum quemvis : 2°. spectato rigore juris etiam contra rei dominum notorium, et non in continenti respoliantem.

Pars I. est Jurisconsultorum omnium, fundata injure claro tam canonico, quam civili : priore c. 5. *h. t. de Restit. Spol.* ubi, *etiam prædo ante omnia est restituendus*; sed hoc saltem contra extraneum certo tenet. Altero L. 1. §. 30. *de vi et vi arm.* ubi. *qui a me, vi possidebat, si ab alio vi deji-*
ciatur, habet hoc interdictum. Sola *pars II.* controvertitur. Ante cujus probationem

Observa : Addi in conclusione, *et non in continenti respoliantem*; quia si in continenti, hoc est, sine intervallo, scilicet, antequam divertat ad alia, respoliet; vel, etiamsi interfluant aliquot dies, modo dominus statim se parare coepit ad possessionem vi recuperandam, nihil contra jus aget; quia spoliū in continenti eripere ad defensionem rerum suarum pertinet, nec tantum jure naturali, sed etiam positivo humano permissum est, L. 1. 3, ff. *de vi et vi arm.* c. 18. *de homicid. volunt.* Igitur

191. *Prob. pars II.* 1°. Ex c. 5. *de Rest. Spoliarum*, cit. ubi Alexander III. consultus, an restituendus sit beneficio spoliatus, qui dicitur non fuisse institutus canonice? respondet, *prius de violenta ejectione, quam canonica institutione agi debere*, ac rationem addit : *quia etiam prædo est secundum rigorem juris restituendus*. Respondent adversarii, hic de prædone non notorio sermonem esse; al hęc responsio videtur aperte insufficiens; quomodo enim in non notorio prædone esset *rigor juris*? Item quomodo teneret argumentum Pontificis a majore ad minus?

Prob. 2°. Ex jure civili, quod sine discrimine jubet ipsum prædonem ante omnia restitui. L. 7. *C. Unde vi*, simpliciter statuit, quod si rei dominus aliquem spoliaverit vi, restituere debeat. Respondent rursus adversarii hic de prædone notorio spoliato sermonem non esse; verum 1°. Lex hunc non excipit. 2°. Esto : satis est, quod velit restitui spoliatum etiam contra domi-

num, etiam quando constat esse dominum ; quia vult hunc amittere dominium; ut enim dominus privari dominio possit, haud dubie constare debet.

Conf. 1°. Ex L. 4. §. si dominus ff. de Usurpat., ubi : si dominus fundi possessorem vi dejecerit, Cassius ait, non videri in ejus potestatem rediisse, quoniam interdicto Unde vi restitutus sit possessionem.

Conf. 2°. Ex §. Inst. de interdict, ibi: .Yom ei proponitur interdictum Unde vi, per quod is, qui dejecit, cogitur ei restituere possessionem, licet is ab eo, qui vi dejecit, vi, vel clam, vel precario possideat. En spoliatori contra spoliatorem reciprocum datur hoc interdictum, sive sit dominus, sive non; subditur enim : *siquidem in bonis ejus, spoliatoris, est, dominio ejus privatur.* Ac ratio est, quod intersit pacis publicae, homines sibi ipsos jus non dicere; cum, eo permissio, ad violentias, arma, et caedes facile deveniant, ut proinde justae plane et aequae leges sint, dum praedonem volunt restitui contra dominum quemcumque, qui sibi imputet, quod, neglectis juris remediis, ipse sibi jus dixerit. Hic tamen

Observa: Singulare esse privilegium, quo gaudent clerici, quod quidem olim erat latissimum, vi cujus clericus a quocumque spoliatus, si conveniretur ab alio actione sive civili, sive criminali, non tenebatur respondere ante in judicio, quam esset restitutus, *Can. oportet. Caus. 3. Q. 1.* At quia abutebantur hoc privilegio, cum convenirentur, falso asserentes se spoliatos fuisse, Innocentius IV. c. I. de Restit. Spoliat, in 6. restrinxit hoc privilegium eo, ut clericis non liceret eo privilegio uti contra quemlibet, sed solum contra spoliatorem. Quod Gregorius IX. eo extendit c. fin. de ord. cognit. ut, si clericus ab alio prius spoliatus, deinde eundem in re alia spoliaret, si a spoliato conveniatur interdicto Unde vi, possit hunc exceptione sui privilegii repellere, nec teneatur respondere prius, quam fuerit ipse restitutus.

192. Dices 1°. Juxta c. cum dilectus 6. de Caus. Pass, et Propr. causa proprietatis in executione praevalere debet; ergo dum constat de dominio non est habenda cura possessionis.

R. D. Cons. Quando constat judicialiter C. Si tantum extrajudicialiter .V. Nihil autem minus adversariorum causam, quam hoc. cit. promovet; ait enim Pontifex : *Breviter respondemus, quod, cum super possessoria et petitorio simul est actum; utrumque una sententia debeat terminari* (ubi vides, eum loqui de casu, quo judicia duo possessionis et proprietatis simul cumulantur, ut de proprietate judicialiter constet), *sed licet in pronuntiatione sit possessio praevalenda; in executione tamen debet proprietas praevalere.* Ergo non negatur spoliato interdictum Unde vi, cum super possessione debeat praemitti sententia. Adde in cap. cit. non exprimi, utrum dominus ex intervallo spoliaret praedonem.

193. Dices 2°. L. 1. ff. de vi et vi arm. dicitur : qui a nunc possidebat, si ab alio dejiciatur, habet hoc interdictum; ergo a contrario, qui non ab alio dejicitur, sed a me, qui ab illo etiam dejectus eram, non habet hoc interdictum.

R. 1°. Probas manifeste nimium, nimirum, quod illi neque competat hoc interdictum. si ego illum dejiciens non essem dominus; vel. etsi essem

dominus, de meo dominio non constaret, quod est contra omnes: sequela autem patet; quia tunc etiam non dejiceretur ab alio.

R. 2°. .¶. *Cons.* Genuinus legis sensus est, quod spoliatus ab alio semper eo indidiclo uti possit, non autem semper (piando reciproce spoliatus fuit ab eo, quem ipse prius spoliaverat, quia prius cognosci debet, an is reciproce spoliarii in continenti, an ex intervallo?

191. *Dices* 3°. Juxta *L. bona fidos. ff. Depositi.* : .Non est ex bona fide, rem suam dominum prædoni restituere compelli; ergo.

R. *D. Ant.* In casu, quo dominus rem suam absque omni vitio et vi consequitur C. Quando per vim, et modo a jure prohibito A. Lex loquitur de casu, quo rem meam fur me ignorante sumpuit, et postea apud me, etiam tunc delictum ignorantem, deposuit; ac tunc, ait lex, non contrahitur depositum, quia non est ex bona fide, rem suam dominum, si hic postea constiterit, prædoni restituere compelli. Unde lex ea controversiam nostram non attingit.

Si *urges* : Etiam in hac controversia non esset ex bona fide. *Prob.* quia pnedo posset exceptione doli submoveri; dolo enim petit restitui, qui statim iterum debet restituere domino.

R. .¶. A. *et prob.* Saltem hæc exceptio cum effectu opponi non posset, quia ordo juris exigit, spoliatum debere ante omnia restitui; alias enim etiam, qui possessionem clam occupavit, et vi dejectus est, non gauderet hoc interdicto, quod est contra sententiam communem; nam etiam huic objici posset possessionis acquisitæ vitium. Et ceteris negabit nullus, dominum punibilem esse, ob vim prædoni ex intervallo illatam, quod ita neglectis juris remediis, contra prohibitionem legum, jus dixerit sibimet.

193. *Dices* 4°. C. *ad Decimas. 2. de Restit. Spoliat, in 6.* Agentibus spoliatis canonicis contra spoliatorem decimarum negatur restitutio, nisi evidenter probaverint possessionem legitime acquisitam propter præsumptionem de injusta eorum occupatione; ergo.

R. *D. Ant.* Canonicis spoliatis negatur simpliciter et absolute restitutio. V. hum evidenter probent possessionem decimarum in aliena parochia legitime acquisitam, eo quod præsumptio contra illos militet in oppositum C. Canonici occupaverant decimas in aliena parochia, sed reciproce spoliati erant a paracho. Quæsitum est, an debeant restitui contra parochum? respondit Pontifex negative, nisi evidenter probaverint, quod earum possessionem legitime acquisiverint; nam, cum decimæ essent in aliena parochia, et de jure canonico communi decimæ ad Ecclesiam, intra quam sunt, pertinere debeant, erat contra canonicos præsumptio juris, quod essent possessores injusti; possessio e contra parochi in jure fundata. Tali vero casu debebant canonici probare possessionem legitimam, ut jam inter possessionis commoda hunc casum excepimus, num. 187.

Adde, exc. *cit.* non constare, quod illas decimas aliquando quiete possederint; multo minus quod occupaverint vi, ac forte cum vi occupare velent, a paracho sunt vi repulsi, et sic a spoliato in continenti spoliati, quod jura permittunt,

196. *Dices* Juxta *c. Constitutus de fil. Presbyt.* spoliatus beneficio restituendus est, si constet patrem ad tempus illud administrasse; non autem huic in perpetuum concessum fuisse; ergo a contrario restituendum non vult, si fuisset patri in perpetuum concessum. .

R. C. totum; quia hoc fieret contra canones, quibus expresse prohibetur, filium beneficium habere in Ecclesia, in qua pater habuit. Talis igitur filii possessioni cum resistat positive jus, ille restitui nec debet, nec potest, quia ad tale beneficium possidendum est jure inhabilis; unde *c. quoniam. de fil. Presbyt.* talem removeri vult.

197. *Dices* 6°. Poliores habenda ratio innocentis, quam prædonis; ergo iniquum videtur, si contra dominum deberet prædo restitui.

R. 'Y. *suppositum*. dominum, qui vim ex intervallo etiam prædoni intulit, in sensu juris innocentem esse, quandoquidem neglectis remediis juris sibi ipsi jus dixerit, ac punibilem se fecerit etiam pœna privationis dominii, cum jura graviter prohibeant, in publicis fundata causis, ne homines sibi jus dicant, ad vim et arma prosiliant, unde civilis pacis perturbatio variaque gravia incommoda nasci pronum est.

ARTICULUS 111.

QUOS FRUCTUS TENEATUR RESTITUERE POSSESSOR BONÆ FIDEI, RE ALIENA IN JUDICIO EVICTA?

198. *Nota.* Fructuum nomine id omne intelligitur, quod ex re ipsa, vel occasionerei percipitur; suntque in multiplici classe; aliter tamen a Theologis, aliter a Juristis dividuntur. Dividunt eos Theologi 1°. in naturales, industriales. et mixtos. *Naturales*, sive spontanei sunt, qui ex ipsa re, sine notabili saltem industria hominum, provenire solent, ut gramen, poma, ligna cædua, lac pecudum, parius animalium, lana ovium et similia. *Industriales*, qui vel unice, vel potissimum accedente industria hominis proveniunt, ut sunt artefacta., lucrum negotiatione acquisitum, dexteritate vendendi, etc. in quibus plus hominis industria quam ipsæ res, etsi per modum instrumenti concurrant, operatur. *Mixti*, qui a natura et industria humana ferme æqualiter concurrentibus gignuntur, ut segetes, vinum, caseus, butyrum, lana depexa, etc. A Juristis vero in *naturales*, *industriales* et *civiles* dividuntur. Per naturales eosdem cum Theologis intelligunt: per industriales, quos Theologi mixtos vocant: per civiles, qui a Theologis industriales appellantur; civiles vero sic ideo nuncupant, quod mediante aliquo jure, vel obligatione civili provenire plerumque soleant. Nos hac in materia Theologorum maxime divisionem retinebimus.

Dividuntur 2°. communi Theologorum et Juristarum sensu in pendentes, perceptos, percipiendos. *Pendentes*, qui rei fructifère adhuc inhærent, ut fœtus animalium nondum in lucem editi, poma ex arbore adhuc pendencia, segetes nondum demessæ. *Percipiendi*, quos possessor vel negligentia vel dolo non percepit, potuisset tamen, si voluisset, facile percipere. *Percepti*, qui jam a re frugifera separati, et a possessore collecti.

Percepti rursum dividuntur in consumptos et exlantes. *Consumpti*, qui nec in natura, nec in (equivalent! sive pretio supersunt; *exlantes*, qui adhuc supersunt: si supersint in natura, dicuntur *exlantes formaliter*; si in æquivalenti, ut pretio, quod ex venditis possessor accepit, aut si fructus ex re aliena perceptos absumendo, pepercerit inierim proprius ex re sua perceptis, dicuntur *exlantes virtualiter*. Pro intelligendo statu controversiæ hoc ævo celebris

Nota II. Quæstio nulla est de fructibus industrialibus; cum enim rei fructus non sint, sed industriae possessoris, certum est, eos restitui non debere: nec de pendentibus; hi enim cum vel pars fundi, vel rei, cui inhaerent, censeantur, æque certum est, hos e contra debere restitui: nec de percipiendis juxta Jurisconsultorum communem; quia, cum possessor bonæ fidei loco domini sit, cui libellum est, quantum velit e re fructuum percipere, satis constat, cum ad hos restituendos nullo foro obligari: nec denique de simpliciter consumptis ante contestatam litem, utpote quos pariter loco domini absumpsit; sed de naturalibus et mixtis, ante litis contestationem perceptis, adhuc extantibus et nondum praescriptis. Dixi 1°. *Ante litis contestationem* perceptis; nam post contestationem litis possessor constituitur in tide juridice mala, ac proinde, re aliena evicta, omnes fructus a tempore contestata) litis perceptos obligabitur restituere. 2°. *Nondum praescriptis*; si enim jam praescripserit, eorum acquisivit dominium, nulloque modo tenebitur restituere. Quaeritur vero 1°. de extantibus formaliter: 2°. et maxime de extantibus virtualiter.

199. *Dico I.* Possessor bonæ fidei tenetur cum re aliena in judicio evicta restituere omnes fructus naturales et mixtos jam perceptos, et adhuc formaliter extantes. Ita multi contra inultos.

Prob. I. Ex L. 22. Certum. C. de R. V. ubi: Certum est, male fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re præstare; bonæ fidei vero extantes; post litis autem contestationem universus. Quæ lex clarissima est.

Prob. II. L. bonæ fidei. 18. ff. de .t. R. D. ita statuitur: Bonæ fidei emptor non dubie percipiendo fructus etiam ex re aliena suos interim facit; non tantum eos, qui diligentia et opera ejus provenerunt; sed omnes, quia, quod ad fructus attinet, loco domini pene est. In qua lege notentur hi termini restringentes: *suos interim facit: loco domini pene est*; quia clare supponunt, dominium horum fructuum formaliter extantium, quod tribuitur possessori bonæ fidei, esse revocabile, et, re evicta, transire, cum re ad dominum.

200 *Obj. I. L. 28. ff. de Usurp, et Usucap. 1°. Possessori bonæ fidei æquiparatur usufructuario: sed hic acquirit fructus dominio irrevocabili; ergo. 2°. Dicitur acquirere fructus naturales pleno jure; ergo irrevocabiliter.*

R. *Ad Ium. D. Æquiparatnr usufructuario quoad perceptionem fructuum C. Quoad retentionem; Y. Nam suos tantum interim facit; respectu eorum loco domini pene est.*

R. *Ad 2um. xv. Cons. Non enim in jure idem sonant: pleno jure, et dominio irrevocabili; patet ex L. 29. ff. quia et a quib. manum iss. ubi servus sub*

condicione legatus, pendente condicione, pleno jure hæredis est. et lame» postea lit legatarii.

201. *Obj. II. L. i. §. 19. ff. de l surp. et Usucap. Luna ovium furtivarum, siquidem apud furem detonsa est, usucapi non potest; si vero apud bonæ fidei emptorem, contra : quoniam in fructu est, nec usucapi debet, sed statim emptoris /it.* Ergo possessor bonæ fidei ne quidem hos fructus praescribit, sed statim ipsius fiunt; atqui nemo tenetur restituere rem suam. Vel, si emptor bonæ fidei fructus usucapere potest, ut pariter insinuat citata lex, pullum omnino acquirit dominium.

R. *D. P". Hiat.* Hos fructus non praescribit, ut eorum acquirat dominium revocabile C. Ut acquirat irrevocabile .V. Ut enim praescriptione acquirat dominium irrevocabile, requiritur lapsus triennii. *D. etiam Subs,* atqui nemo tenetur rem irrevocabiliter suam restituere C. Tantum revocabiliter suam .V. Demum *D. 2*®. Hiat.* Vel, si usucapere non potest, nullum acquirit dominium irrevocabile C. revocabile .V. Sic autem illa lex explicanda est, ut concordet cum LL. claris, eum *L. Certum. 22. L. 18. citt. in Conci.* Petit autem hos fructus dominus non vindicatione, sed condicione, sine causa, quæ est actio personalis.

S» *ais* : Dominium revocabile videtur nugatorium et fingi.

R. .V. *assert.* Exemplum ejus clarum habes in jure, scilicet in dominio, quod habet maritus in dote uxoris; nam hoc dominium revocatur resoluto matrimonio; ergo etiam resoluta causa, nempe bonæ fidei, propter quam possessor fructus suos inierim fecit, revocari potest et resohi dominium, quod in fructus interim habuerat.

202. *Obj. III.* Cum aliis contenditibus, ne quidem possessorem bonæ fidei revocabile habere dominium illorum fructuum. *L. l'j. ff. de Usur. el fructib.* uxor, vel maritus ex re sibi donata a conjuge (quæ donatio jure communi invalida est, adeoque ex re aliena) illos tantum fructus suos facit, quos operis adquisierit, veluli serendo; nam si pomum decerpserit, vel ex sylva ceciderit, non tit ejus . *sicut nec cujuslibet bonæ fidei possessoris*; ergo possessor bonæ fidei tantum acquirit fructus industriales, quos operis adquisierit; non vero naturales et mixtos dominio etiam revocabili, quia simpliciter illi negatur acquisitio.

R. .V. *Cons.* Lex enim non dicit, quod fructus naturales *nullius* bonæ fidei possessoris fiant, sed quoti *non cujuslibet*: quæ enunciatio non universalem sensum, sed particularem sensum efficit, ut constat ex similibus : non *quilibet est doctus*: non *cuivis contingit adire Corinthum* : qui modus enunciandi quidem eidem Jurisconsulto familiaris fuit, ut constat ex *L. 6. ff. de contrah. empt.* ubi similiter inquit: non *cujusque rei venditionem et alienationem es<p.* quam sententiam universalem esse nemo dixerit. Dicendum igitur illos, quibus uxor in *L. 13. cit.* æquiparatur, esse eos, qui rem alienam bona quidem fide possident, sed aut nullo, aut non sufficienti titulo, quales sunt, qui titulum præcessisse putant, quod rem a falso tutore bona fide emerint. *L. 13. §. fin. ff. de publi, in rem Act.* vel qui rem minoris, qui curatorem habet, non interposito praetoris decreto per errorem juris eme-

rial; generalilor vero injustus titulus, vel errore juris, præsertim clari, non toleratus non prodest ad compendia.

203. *Obj. /Γ. cum iisd. §. 33. Inst. de H. D.* ait Imperator fructus ex re aliena perceptos bonæ fidei possessoris fieri propter curam et culturam; ergo ejus non fiunt fructus naturales. Hem *L. 48. §. ancilla ff. de furtis*, qui ancillam bona fide possidet, partum usucapere debet; ergo jure possessionis ejus dominus non est.

R. *Ad Ium. D.* Propter curam et culturam tanquam causam principalem *N.* secundariam *C.* Causa principalis non est cura et cultura; alias enim inter possessorem bonæ et malæ fidei nulla posset assignari disparités; sed causa principalis juxta *L. 48. ff. de d. R. D. et L. 28. [f. de Usur. et frucl.* est bona fides, quæ tantum in casu ficto, quantum veritas in casu vero operatur. *L. 136. ff. de R. I.*

R. *Jd2um. D. Cons.* Ergo jure possessionis dominus irrevocabiliter non est *C. révocabilité!· N.*

Si dicas : Dominium revocabile nihil prodest possessori bonæ fidei; ergo vel irrevocabile habet, vel nullum.

R. *Y. Ani.* Ad hoc enim prodest, ut, si bona fide consumpserit, distraxerit, possessor, cum id loco domini fecerit, non tenetur restituere inde comparatum pretium, ad quod alias teneretur.

204. *Dico II.* Possessor bonæ fidei fructus naturales et mixtos ex re aliena titulo singulari perceptos, et bona fide jam consumptos, ex quibus tamen factus est ditior, adeoque solum virtualiter extantes, domino rem evincenti restituere non tenetur. Ita *Hauxold. Palao. Wiestxer, Pichler* aliique nulli præsertim Recentiores contra plurimos alios.

Prob. I. Ex §. 33. Inst. de R. D. ubi : *Naturali æquitate placuit, fructus, (juospercepit, ejus esse pro cura et cultura; el ideo si postea dominus supervenerit. et frudum vindicet, de fructibus ab eo consumptis agere non potest.* In hac lege 1°. agitur de frudibus non omnino consumptis, sed ita, ut adhuc virtualiter in aliquo alio extent; constat ex his : *ejus esse.*, quod enim ita consumptum, ut nullo modo in rerum natura extet, pro nunc meum esse dici nulla proprietate verborum potest. 2°. Tribuitur possessori absolute istorum fructuum dominium per hæc ipsa : *ejus esse.* 3°. Negatur domino actio, qua petat fructus virtualiterextantes : *agere nun potest*; ac proin possessori datur dominium irrevocabile. Nec obstant illa : *pro cura el cultura*; hæc enim non est principalis ratio; sed bona tides, ut paulo ante dictum. Imo potest *cultural* mixtos Juristarum sensu, cura ad naturales referri.

Conf. Et vero nulla actio assignari potest, quæ domino competeret : non enim *vindicatio*, quia hæc rem in se extantem supponit; at fructus in se non extant amplius; *non condictio*, vel actio personalis, quia hæc contractum, vel quasi, delictum vel quasi tale supponit; sed possessor bonæ fidei nec contraxit, nec deliquit: non *imploratio officii judicis*, quia, remota actione principali, officium judicis cessat in iis, quæ accedunt, *L. 8. ct ull. ff. de eo, quod cert. loc.*

205. *Prob. II. Ex !.. 4. /f. finium regum*, ubi : *Fructus ante judicium*

percepti, non *omni modo hoc in iudicium venient* ; aut enim bona fide percepit, et lucrari eum oportet, si eos consumpsit ; aut mala fide, et condici oportet. Ubi G. rursum domino negatur actio circa fructus virtualiter extantes : non *omni modo in hoc iudicium venient*. 2°. Hic sermo est de fructibus virtualiter extantibus, quia dicitur *lucrari* possessor bone fidei, quod de omnino consumptis, ex quibus nec quoad obolum factus ditior, nequit accipi; lucrum enim sensu juris et grammatices rei sute incrementum dicit ; ac non nisi maxime improprie lucratus diceretur, qui toto die negotiando nihil quidem rei suæ perdidit, sed nec obolum novum acquisivisset. Unde L. Mutius. 30. ff. pro socio : *neque enim lucrum intelligitur, nisi omni damno deducto*. Hinc et 3°. dominium horum fructuum tribuitur possessori bone fidei, quia lex eum *lucrari* vult.

206. S* dicas : Lucrum etiam sensu juris non necessario bonorum augmentum importat ; nam L. 2. ff. de in diem addict, dicitur emptor, cui res in diem addicitur, lucrari fructus; et tamen L. 6. ff. eod. jubetur, si alius emptor plus offerens superveniat, refundere fructus venditori. Sic etiam communiter dicitur quis lucrari causam, quando accusatus de damno dato absolvitur; rursus, dum duo luserunt pro convivio, victor dicitur lucratus convivium, etsi non sit factus ditior.

R. V. Jni. Ad id». R. Emptorem primum obligari solum ad restituendos fructus *estantes*, non ex quibus consumptis factus ditior, nec plus ex L. 6. erui potest ; quin cum L. 2. dicatur penes emptorem esse periculum rei, aequum est, ut, quo periculum hoc compensetur, fructus reliquos retineat. Deinde, si daremus etiam a L. 6. juberi, ut omnes fructus restituat, nihil officeret; quia, ut constat ex L. 6. non lucratur fructus simpliciter, sed solum conditionate ; nec venditori negatur tunc actio, qua fructus petat, sed statuitur ; secus est in nostra controversia. At retinenda responsio prior, partim e\ hoc ipso etiam, quod *lucrari* dicatur ; quod verum non esset, si omnes omnino teneretur restituere, ac proinde, ut hæc duo leges concordent, L. 6. de formaliter extantibus, et pendentibus explicanda.

Ad 20m. R. Victor convivio fruens cum parcat rebus suis, quas expendere debuisset, si victus ipse fuisset, merito lucratus dicitur. Lucrari vero causam, uti et voluptatem et similia, est locutio impropria, quæ nequit esse regula similiter leges improprie sumendi.

Præterea pro conclusione facit, quod lex, utpote domina rerum, ex justis causis (quales sunt amputatio litium, anxietatum, scrupulorum, cum difficillime probari ac discerni posset, an, et in quantum quis factus locupletior) potuerit fructuum illorum dominium irrevocabile attribuere possessori, ac etiam attribuerit ; alias si fructus non tantum formaliter, sed etiam virtualité! extantes voluisset restitui, id saltem aliquando alicubi expressissent leges, uti expresserunt in petitione hæreditatis. videtur L. 20. §. 11. L. 40. §. 1. ff. de hæred, petit. I nde

207. Dixi in conclusione : *perceptos titulo singulari*, ut titulo pro emptore, pro donato, pro legato, etc. nam si possederit rem titulo *universali*, ut hæredis, quia putabat se hæredem, cum non esset, tenebitur hæredi vero, hæreditate evicta, restituere fructus etiam extantes virtualiter, quia fructus et

pecuniæ ex rebus hæredilariis redactæ hæreditati, acquiruntur; est enim hæreditas universitas quædam, corpus mysticum, recipiens per se incrementum et decrementum, *L. 20. §. 3. et L. 25. §. ult. ff. de hæred. petit.* Item persona ficta juxta n. 110. Iudeque receptum, ut, quidquid ex rebus hæredilariis redigitur, sapiat naturam ejus, in cujus locum surrogatum est, *L. 25. §. 18. et L. 40. §. 2. el seq. ff. eod.* Facit huc etiam illa (equitatis ratio, quod mitius agatur cum possessore hæreditatis, quam in rei singularis vindicatione; nam Senatus ita possessori hæreditatis consuluit, ut, si quid detraxerit, aut perdidit, dum re sua se abuti credidit, non teneatur, sive absolverit a restitutione fructuum omnino bona fide consumptorum, *L. 25. cit.* igitur æquum est, cum gravari in altero, ut fructus, ex quibus est factus locupletior, restituat.

208. *Obj. I.* Adversatur juri naturali quemquam locupletari ex alieno; *c. 48. de R. I. in 6.*; ergo.

R. D. Ant. Adversatur juri naturali locupletari ex alieno injuste, sine dispositione, aut assistentia juris *C.* juste, cum assistentia juris *xv.* Paritas est in præscriptione.

Inst. 1. L. 28. ff. de petit. Hæred. sine differentia bonæ fidei possessoris Jurisconsultus docet, omnes fructus, sine exceptione, restituendos esse; ergo jura non assistunt bonæ fidei possessori quoad fructus consumptos et solum virtualiter extantes.

R. D. Ant. Omnes fructus esse restituendos in *judicio universali*, ut, cum petitur hæreditas, de quo casu agit citata lex *C.* in *judicio singulari*, vel particulari, quando res singularis vindicatur *Λ**. Sed catenas, dum hæreditas vindicatur, limitata fuit conclusio.

Inst. 2. §. 2. Inst. de Offic. Jud. Judex quoad restitutionem fructuum jubetur idem observare in judiciis particularibus, quod in universalibus; ergo.

R. D. Ant. Jubetur idem observare quoad omnia *X* quoad aliqua, in quibus lex differentiam inter hæc duo judicia non adstruit *C.* Non comparantur perfecte judicium universale et particulare, sed secundum quid; expediti enim juris est, quod in petitione hæreditatis fructus eadem actione petantur, *L. 7. C. de petit, hæred.*; non vero in vindicatione rei singularis. Præterea cerlum est, fructus accrescere hæreditati, quæ ut corpus mysticum incrementum et decrementum recipit, quæ de judiciis particularibus dici nequeunt, in quibus functionem non recipiunt. Igitur comparantur solum 1. quoad fructus formaliter extantes. 2. Quoad possessorem malæ fidei. 3. Quoad possessorem bonæ fidei, quantum attinet fructus omnino consumptos. 4. Quoad eundem circa fructus, lite jam contestata, perceptos; non vero quoad fructus ante litis contestationem perceptos et cum lucro consumptos, quia hos speciales juris textus excipiunt.

Inst. 3. Gratis dicitur, quod jura hos fructus excipiant; ergo. *Prob. Ant.* Jura volunt restitui fructus *non consumptos*: atqui fructus virtualiter extantes nun sunt fructus consumpti. *Prob. min.* quia per *L. 72. ff. de Legat. 2. absumptum non videtur, quod in corpore patrimonii remanet*; sed in hoc manent fructus cum lucro consumpti.

*R. *V Ant. el prob. min. Huj. prob. D.* Absumptum non videtur in judicio

universali C. in particulari .V. Etiam hæc L. 72. de possessore hæredilalis cvictæ loquitur.

Inst. I. L. 18. ff. quod met. cans. statuitur . quod si res motu extorta ad tertium pervenerit, et re apud tertium extincta, ex illius distractione pretium apud eum extet, locupletior factus censendus sit, dandaque sil in cum actio; ergo etiam in judicio particulari absumptum ilon censetur, quod in corpore matrimonii remanet.

R. D. Ant. Hæcque lex agit de casu, quo quis ex *re aliena* pretium comparavit C. quo bonæ fidei possessor pretium ex fructibus comparavit A7 Loquimur hic solum de fructibus. In priore casu pretium subintrat locum rei, non autem in locum fructuum bona fide distractorum. Ratio diversitatis est diversa juris dispositio, quod, ut faveret bonæ fidei possessori, noluit ab hoc pretium *fructuum* restitui ; ne tamen huic nimium faveret, sed simul consuleret domino, huic saltem pretium *rei* restitui voluit.

209. *Obj. II.* Quando restituitur indebitum , restitui quoque debent Ductus, ex quibus est factus locupletior, qui indebitum accepit, L. 13. l>r. L. 26. §. 12. ff. de Condiect, indeb. sed dum res aliena restituitur, restituitur indebitum ; ergo.

R. D. M. Quando restituitur indebitum , quod petitur per *condictionem indebiti*, hoc est, actionem personalem, qua convenitur, qui ratione contractus vel quasi plus æquo accepit C. De hoc enim LL in cit. tit. loquuntur. Quando restituitur indebitum , quod petitur per *vindicationem*, sive actionem realem ratione dominii, quod actor praetendit A7. In nostro autem casu res aliena non restituitur domino illam evincenti per condictionem indebiti ; sed vindicanti rem per actionem realem ratione dominii, quæ actio solum persequitur rem extantem formaliter. Ratio autem cur in condictione indebiti habeatur ratio fructuum cum lucro consumptorum, est, juxta L. 63. §. 2. ff. de condiet, indeb., quod conditio indebiti ex æquo et bono introducta sit, ne, quod alterius est, apud alterum sine causa existat, cum nullus venis praecesserit titulus. In nostro autem casu volunt leges possessorem bonæ fidei, qui rem alienam justo titulo accepit, fructus lucrari. Accedit, quod in hac specie *indebiti soluti* inducant tacitum consensum inter dantem et accipientem de restituenda re indebito soluta cum omni causa, qui quasi contractus in aliis possessionum speciebus non intervenit.

210. *Obj. III.* I". L. 13. ff. de R. Γ. S» *quis rem ex necessitate distraxit, fortassis huic officio judicis succurretur, ut pretium duntaxat debeat restituere : nam etsi fructus perceptos distraxit, ne corrumpantur, æquum amplius, quam pretium præstabit : ergo.* 2°. L. Si, cum servum 23. ff. dereb. cred. Si quis servum alienum vendiderit, isque fuerit mortuus, a venditore pretium condici valet, quia ex re aliena fuit factus locupletior. 3°. L. 23. ff. dcàdim. vel transfer, legat, t". Minor, qui sua pecunia pluris, quam debuisset, prædiu emit, dum restituitur in integrum , tenetur venditori una cum prædio restituere fructus, ex quibus est factus ditior, L. ff. de Minorib. 3°. De jure naturali certum est possessorem bonæ fidei teneri ad restituendos fructus virtualiter citantes ; c contra vero jus positivum, quod eximat possu-

rem bonæ fidei a restitutione eorum fructuum, est dubium ; ergo standum est jure naturali ; sicut dum certum est, debitum fuisse contractum, dubium vero, an solutum, adhuc saltem pro ratione dubii debet fieri solutio.

II. *.id 1um*. Lex verosimilius loquitur de fructibus, lite contestata, distractis ; colligitur inde, quia labor, quod pretium solummodo debeat restituere, datur illi tantum, qui *ob necessitatem* distraxit, ne corrumpantur ; id quod frustra allegaretur pro concedendo hoc favore, nisi per contestationem litis fuisset in mala fide iuridice ; cum possessori bonæ fidei ante contestatam litem permissum quavis de causa fructus distrahere.

R. J(2um, n. Sermo est de casu, quo quis ex *re aliena* factus ditior ; agit enim de pretio, quod ex servo alieno vendito redactum ; servus vero in jure rei æquiparatur, cum non secus ac illa pati de se dispositionem domini debeat, ut vendatur, distrahatur, huc illuc transferatur ; unde et jus domini in servum reale est. At concedimus pretium *rei* debere restitui ; negamus solum de pretio fructuum bona fide ante contestationem litis distractorum, ob contrariam dispositionem juris.

R. *Ad 3um*. Ideo non obstante, quod ex rationibus primipili prædium emptum sil, filiae deberi 300. quod pater principaliter ad commoda primipili respexerit ; non minus autem inter commoda referri debet prædium emptum, quam pecunia. Vel dico, quod pater 300. filiae *in genere* praelegavit ; non vero in specie, ut genus perire non potuerit.

R. *Ad 4um*. *Disparitas* est, quod de minoribus, dum restituuntur in integrum, specialis sit ratio ; restitutio enim in integrum fieri debet, ut quisque jus suum recipiat ; unde sicut minor non debet morari in damno, sic neque in lucro. L. 2-1. ff. *de Minor. L. ult. C. de reputat, qua fiunt, in jud.*

R. *Ad 5um*. *D. membr. 1um, n.* De jure naturali est certum, stante præsenli juris positivi dispositione A7. hac seclusa T. *D. etiam 2um, membr.* De jure positivo est dubium, hoc est, non est absolute et omnino certum C. Non est saltem probabilius, quod speciato jure positivo sit exemptus a restitutione N. Hoc jam sufficit, ut saltem formari possit iudicium practice certum. Aliud est de debito certo, et incertitudine factæ solutionis ; cum enim justitia commutativa spectet et exigit aequalitatem rei ; res vero nondum sit reducta ad requalitalem, dum ex una parte certum est debitum ; ex parte vero altera solutio solum incerta ; sequitur pro ratione dubii adhuc solutionem præstandam esse ; at nemo tenetur solvere, si de jure probabilius sit, quod nihil debeat, ut se res habet in nostro casu. *Dixi T.* Quia, etiam stante jure naturali. non ita hoc certum apparet, ut asseritur ; cum, hoc jure stante, possessor bonæ fidei ex æquitate et congruentia naturali videatur hos fructus lucrari, eo quod possessio bonæ fidei, præsertim a causa et forma possidendi civilis sit species imilaliva servitutis personalis, sive ususfructus. Nec obstant illa axiomata : nemo debet ex re aliena locupletari : res fructus alienæ rei clamant ad dominum. Nam primum commode explicatur de eo, qui cum delicto, scienter ex re aliena lucrum captat ; alterum æque de possessore mairæ fidei ; qui, cum conscientiam habeat rei alienæ, quæ hujus possessorem ipsi exprobrat ; ideo res clamare dicitur.

ARTICULUS IV.

AD QUID TENEATUR POSSESSOR .MALÆ FIDÆ!, ET QUID UTERQUE TAM BONÆ , QUAM
MALÆ FIDÆ POSSESSOR IN CAUSA EXPENSARUM?

b

211. *Nota.* Expensæ sunt triplicis generis: Aliæ sunt *necessaria*, quæ requiruntur adeo, ut sine ipsis vel res periret, vel fieret deterior, ut refectio domus labem passæ aut passuræ, alimonia pecorum, cultura agrorum. Aliæ sunt *utiles*, quæ rem magis fructiferam efficiunt, licet sine illis res maneret integra, ut, si quis agros stercoramentis, prata aquarum deductione meliora efficiat. Aliæ sunt *voluptuaria*, sive voluntariæ, quæ rem duntaxat ornant, non autem fructum augent, ut aquæ salientes, pictura. His addendum, expensarum nomine etiam laborem comprehendere, quem possessor per se, vel per suos rei alienæ vel conservandæ, vel meliorandæ impendit; hic enim et labor pretio æstimabilis est.

212. *Dico l.* Sive res aliena sit evicta, sive non, possessor malæ fidei semper tenetur 1°. restituere rem cum fructibus omnibus, etiam consumptis, ex quibus licet non sit factus locupletior, exceptis industrialibus: 2°. Simul compensare domino, damnum emergens, et lucrum cessans, quod fecisset usu rei suæ, si ab hoc iniqua detentione alterius non fuisset impeditus.

Ratio primi est, quod nullo jure hi fructus possessori malæ fidei tribuantur; ergo, si fructus etiam absumpti sint, adhuc ad restitutionem ex injusta acceptione tenebitur, sive læsione juris alieni; si adhuc extent, ex re accepta. Hinc *L. Certum. 22. C. de B. F.* dicitur: *Certum est, malæ fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re præstare.*

Ratio secundi est; quia fuit injusta causa damni. *Conf. ex L. domum. C. de B. F.* ubi: *Presses provincia cum pensionibus, quas percepit (possessor malæ fidei), aut percipere poterat, cum omni causa damni dati domino restitui jubebit.* Ac *L. 79. ff. de B. I.* generaliter edicitur: *Cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per adversarium habere non poterat, considerandum est.*

Dixi 1°. *lucrum, quod fecisset;* nam juxta Theologos possessor malæ fidei non tenetur in foro interno (in foro tamen contentioso non tantum ad perceptos, sed etiam eos, qui honeste potuissent percipi, sive dominus hos percepisset, sive non, condemnatur) reddere fructus, quos ipse non percepit, et de quibus simul constat, quod neque dominus eos percepisset; in foro enim interno justitia tantum obligat ad servandam æqualitatem, ita ut dominus non patiatur damnum emergens, nec lucrum cessans; sed neutrum tunc dominus patitur. Neque tamen hinc sequitur: ergo iudex in foro civili etiam ad hos fructus obligans est injustus; quia juste hoc poterant statuere leges in pœnam ad coercendos rapaces homines; sicut fures possunt damnari in quadruplum. Cœterum hæ leges, eo quod poenales sint, ante sententiam judicis non obligant, recte tamen post illam in conscientia; quia etsi poenales, tamen justæ sunt.

Dixi 2°. *Exceptis industrialibus,* pure talibus, cum non fructus rei, sed potius industriæ humanæ sint.

213. *Dico II.* Possessor bonæ fidei deducit 1°. expensas necessarias; 2°. etiam utiles, si sint inseparabiles : 3°. melioramenta, quæ possunt separari salva substantia, potest quidem ipse tollere; non tamen cogere dominum ul ea admittat, solvatque pro iis pretium : 4°. potest auferre expensas voluptuarias sive ornamenta, si sint, salva re, auferibiles; si non sint ita auferibiles, nec dominus ipse has expensas fecisset; saltem expensas voluptuarias omnes nequit deducere.

Ratio *primi* est, quia in jure per fructus proprie sumptos intelligi solet id, quod remanet deductis expensis, *L. 7. ff. soluto Matrim.*; ergo quando possessor obligatur ad restituendos fructus, obligatur tantum ad id, quod remanet deductis expensis.

Ratio *secundi* est, quia talis possessor utiliter gessit negotium domini; ergo damnum pati non debet, nec dominus sine justa causa ditescere cum damno alterius.

Ratio *tertii quoad part. 1am.* est eadem ; *quoad 2am.* est, quia *L. nec emere. C. de Jur. deliber, ad emendum nemo cogitur.*

Ratio denique *ultimi quoad p. ITM.* clara est, quia tunc non recipit alienum : *quoad p. 2am.* quia est contra æquitatem, rei dominum cogere, ut emat justo pretio illa ornamenta accidentaria, quæ nunquam voluerat cum tanto rei suæ familiaris dispendio; præsertim quod ornamenta ejusmodi pretibus rem ipsam aliquando superent.

Dixi tamen : voluptuarias *omnes* nequit, etc. est enim prorsus probabile, posse cum deducere saltem aliquam expensarum portionem ; hæ enim ipsæ expensæ voluptuariae, aliquo modo sunt utiles domino, potestque rem propterea pluris vendere, *Lugo, Haunold.* Imo *L. utiles. 39. ff. de petit, hæred.* dicitur, bonæ fidei possessoribus prodesse doli exceptionem in talibus impensis voluptuariis.

214. *Dico III.* Possessor malæ fidei 1°. potest deducere expensas necessarias, quia has deducendo non capit alienum. 2°. In foro conscientiae et ante sententiam judicis, etiam utiles ; quia ante sententiam judicis tenetur malæ fidei possessor ad id solum , ut indemnem servet rei dominum ; atqui hoc facit, etsi deducat expensas utiles. Licet enim in foro externo non permittatur ei illas expensas deducere , et nullo minus voluptuarias, quæ separari a re non possunt juxta *L. o. C. de A. Γ.* æquitas tamen earum legum fundatur in culpa malæ fidei ; proinde poenales sunt, quæ obligationem ante sententiam non pariunt. Deinde nihilominus indulgent leges, ut consequatur compensationem expensarum utilium officio judicis ex eadem ratione, ne et dominus ex aliena re lucrum faciat, *L. 38. ff. de petit, hæred.* Hoc vero signum est, quod leges aliæ non obligent ante sententiam. 3°. Potest separare expensas voluptuarias , si separabiles sint salva re. Ratio est eadem , quæ primi.

215. *Dices* 1°. Si possessor malæ fidei possit tollere melioramenta, salva re, separabilia ; ergo etiam poterit diruere ædificium , quod in fundo alieno posuit : sed hoc non; quia id prohibent leges, §. 30. *Inst. de It. I.* *L. 7. §. 12. ff. de A. II. I.*

R. V. *seq. ob leges citt.* quæ id specialiter voluere prohibitum; cujus

variæcausæ a variis assignantur, vehit quodædiiicia non sine incommodo domini fundi possint destrui; adeoque ad dominum fundi pertineant, cujus veluti pars censentur; hoc vero, quod luges do aediliciis speciali ex causa ordinarunt, ad alia facile separabilia, ut statuas et similia extendi non debet.

Dices 2". Labor, quem possessor malæ fidei in fundo alieno excolendo posuit, est injustus; ergo dominus, spectato jure naturali, et ante sententiam non tenetur compensare.

R. D. Jnt. Est injustus, domino tamen utilis C. inutilis A'. Possessor malæ fidei ad plus non tenetur ex natura justitiæ, quam ut dominum servet indemnem; ergo si dominus quid plus accipiat, quam ipsi debeatur, leque et ille, spectata precise justitia, tenetur restituere; atqui plus acciperet, quam ipsi deberetur.

Dices 3°. Igitur etiam solvendus esset operarius, qui, domino vel invito, vel inscio, ingrederetur vineam, et excoleret.

R. A'. *illat.* quia talis nec ex voluntate domini præsumpta quidem laboraret in ejus vinea; dominus enim, cum sil in possessione rei suæ, pro suo libitu operarios constituit; at vero talis possessor laborat ex voluntate domini presumptive saltem; quia cum dominus non sit in possessione rei suæ, ac propterea in his circumstantiis non possit, quos velit, constituere operarios, presumitur saltem velle, a quocumque tandem utiliter coli, sicut ipse coleret, si haberet.

Dices Si possessor malæ fidei posset illas expensas tollere; ergo adhuc posset ditescere ex alieno.

R. A. *seq.* Nam possessor malæ fidei deducit solum, quod impendit de suo; hoc vero non est ditescere ex alieno; sed rem ad æqualitatem deducere, quod solum a justitia commutativa spectatur.

DISSERTATIO III.

DE DIVEHSIIATE DOMIATOHUM ET .IURIUM JUXTA DIVERSITATEM VEIIMOXAKUM ET STATUS HOMIA1*.

Summa, id est *prima* ac *principalis* (ait Imperator, *Inst. de jure personarum*), *divisio de jure personarum est, quod omnes homines aut liberi sunt, aut servi*. Tum *secundo*, in eos *divisionem facit*, qui *sui*, vel *alieni juris sunt*, *Inst. h. t.* *Alieni vero juris dicuntur*, qui in *potestate aliorum sunt*, vel *dominorum*, ut *servi*; vel in *potestate patria*, ut *liberi non emancipati*. *Tertio* demum eos, qui in *potestate non sunt*, in illos *dividit*, qui vel sub *tutela sunt*, ut *pupilli*; vel sub *curatela*, ut *minores*; vel qui *neutro horum jure tenentur*, *Inst. de Tutet.* At paulo aliter Theologi apposite ad suum forum *divisionem personarum eordinant*. Homines *liberos*, sensu juris tales, *subdividunt* in *clericos et laicos*: clericos *rursum in seculares, et regulares*: laicos vero in *conjuges; filiosfamilias; existences sub tutela*, ut *pupillos*; vel *curatela*, ut *minores*. Praeterea Theologi *res vel bona hominis generatione dividunt* in *intrinseca et extrinseca*. Per *intrinseca* ea *veniunt*, quibus homo *intrinsece constituitur et perficitur*, ut *corpus*, *anima*, *membra*, *sanitas*, *actus intellectus et voluntatis liberae*. *Extrinseca* *rursum duplicia sunt*: *nonpure talia*, quæ homini ab extrinseco *insunt*, *mensura tamen eorum existente intra ipsum hominem*, ut *fama*. *Pure talia*, quæ, homine nihil mutato, *augeri possunt et minui*, ut *cætera fortunæ bona*, sive *corporalia*, ut *prædia, pecuniæ, servi*; sive *incorporalia*, ut *sunt varia jura*, quæ *rebus corporalibus sæpe inhaerent*. At priora duo, quid homini *juris in vitam, membra, famam*, etc. *competat*, Theologia. *Moralis ex industria examinat*; unde de *posterioribus solum*, *secuudum initant cum Theologis divisionem nobis Dissertatio remanet*.

CAPUT 1.

DE DOMINIO CLERICORUM.

Post pauperes de Lugduno, sive Waldenses, a Waldone Lugdunensi cive sic appellatos, contententes anno 1160. clericos, sacerdotes praesertim, sola contentos eleemosyna vivere debere; atque idcirco defecisse sub Sylvestre» Romanam Ecclesiam, quod eo tempore possessiones bonorum admissit, Wiclefeus asserebat anno 1375. id jure divino prohiberi clericis sin-

gulis, ac damnatos idcirco esse Augustini m. Benedictum, Bernardum, nisi ante mortem pœnitentiam egerint. Cujus vestigia tenuerunt Calvinus, Luthierus et horum sectarii, criminantes, juri divino adversari, in Pontifice, Episcopis, Pnelalis Ecclesiæ conjungi simul spiritualem et temporalem gladium. At contra hos, ultimos præsertim, jam egimus *Dissert, prae, de Feuda*. Agemus igitur hic 1°. de dominio cleri seclilaris : 2°. regularis, sive Rcligosordm.

ARTICULUS II.

AN ET QUORUM BONORUM DOMINIO GAI DEAN I CLERICI SEUL LARES?

2II». Ao/a 7. Pro variis Ecclesiæ epochis cl slalibus sariam fuisse bonorum in Ecclesia sortem. 1°. .Nascente Ecclesia bona omnia inter fideles, tam laicos quam clericos, erant communia, ac cuilibet cx communi massa dabatur, quantum poscebat necessitas, .IcL *Apost. c. 15*. 2°. Aucto fidelium numero, cum prior vivendi ratio teneri ultra commode non posset, laicis permissum est, ut proprias haberent possessiones, non lamen clericis; sed hi vitam communem relincentes, quin cuiquam habere quid proprii liceret, fideliiim alebantur oblationibus. 3°. Postea ipsius adhuc S. Augustini ævo, ut constat ex ejus *serm. 2. decomm. vita Clericor.* relato *Can. 18. Caus. 12. Q. I.* cum non omnes aequè ea vita afficerentur, nec singuli paupertâtem vovere vellent, permissum etiam clericis extra communitatem possidere bona propria patrimonialia, sic tamen, ut hi nihil perciperent ex clericorum communi massa, *Can. 25. Caus. 12. Q. 1. et Can. 68. Caus. 16. Q. 1.* ubi circa finem §. 2. *Clericos autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum et propinquorum nulla suffragantur.* f°. Simpl ic ius Papa deinde, qui ab anno 467. ad annum 183. Ecclesiæ præfuit, circa aunum Christi 170. singulos redditus annuos divisit in quatuor partes; primam assignans Episcopo; secundam clericis; tertiam pro Ecclesiæ fabrica; quartam pauperibus, *Can. 28. 29. 30. Caus. 12. Q. 2.* sic quidem, ut Simpl ic ius pariem clericorum vellet inter illos *pro singulorum meritis dividi*, *Can. 28. cit.* remanente lamen penes Episcopos bona administrandi, et redditus distribuendi officio. At illa Sl mpl ic ii divisio nec universalis fuit, nec ubique data execution!.

217. *Nota II.* Bona post erectionem Beneficiorum, respectu clericorum, varie dividi : 1°. Alia sunt *patrimonialia*, quæ clericis sine respectu ad eorum Beneficium, vel ministerium obveniunt, puta, ex hæredilate, donatione, arte, contractu, industria, similive acquirendi modo communi laicis. 2°. Alia *quasi-patrimonialia*, quæ clericis dantur ut merces laboris, vel ut stipendium pro labore impenso causa et gratia fidelium, ut intuitu concionis, missæ, funeralium, cantus. Huc refer 1. omnia jura stolæ. quæ percipit Parochus ex administratione sacramentorum : 2. Distributiones quotidianas pro præsentia in choro : 3. Reditus capellaniæ, vel alterius Beneficii simplicis sub onere c. g. singulis septimanis legendi certum missarum numerum, si talis capellanasit ad nutum revocabilis, vel amovibiiis, quia hæc non confertur per collationem canonicam, adeoque nec sortitur

rationem Beneficii: 3. *Benefidalia*, «unique annui redditus, quos clerici percipiunt titulo Beneficii Ecclesiastici, ut parochi, canonici ; vel dignitatis in Ecclesia, ut Decani, etc., ex Ecclesiæ, cui serviunt, bonorum fructibus : 4. *Ecclesiastica* simpliciter et pure talia, sive res ad ipsam pertinentes Ecclesiam, tarn mobiles, ut vasa sacra , paramenia, pecunia?, etc., quam immobiles, ut agri, prædia, domus.

218. *Nota III.* Beneficialia subdividuntur in necessaria et superflua. .*Veesaria*, quæ ad congruam et decentem clerici sustentationem requiruntur: *superflua*, quæ ad illam redundant. Hæc vero ut plenius intelligantur, observandum porro, per *congruam* scilicet sustentationem accipi omne illud, xpiod persona clerici ad decentem sustentationem, non sui tantum, sed et familite domestica?, ad exhibendam hospitalitatem, recreationes, donationes moderatas , servanda sarta tecta, reponendum pro casibus aut necessitatibus, quæ probabiliter prævidentnr futura , sterilitatis, senii, etc. Porro quantitas congrua 1°. non est absoluta , sive eadem respectu omnium, sed respectiva ac inæqualis juxta dignitatem, merita, labores clericorum ; plus enim pro portione congrua exigit Episcopus, Decanus, quam Canonicus; Parochus, quam Saeellanus; Doctor Theologia? et Jurium, quam Philosophiæ Magister; ipso suffragante jure c. 28. *de Pnebend. in G. c. 28. Caus. 12. g. 2.* item Apostolo 1. *ad Tim. 3. 17.2°*. Nec consistit in indivisibili, sed imitatur naturam pretii mercium, ac sicut hoc aliud est infimum, medium , summum, justum tamen , sic congrua clericorum; ut proinde, qui summam adhibere posset, si infima esse contentus velit, quod hac ratione reservat, bonis parsimonialibus, vel quasi-patrimonialibus accensore possit.

Non quæritur autem hic de bonis stricte ac simpliciter Ecclesiasticis ; certum enim est horum dominium non habere clericos, sed administrationem solum, dominio existente penes Ecclesiam ipsam, ut personam fictam. Sed æque certum est, clericos esse plenos dominos bonorum patrimonialium, ut de his pro libitu possint disponere æque, ac non clerici; cum horum dominio in ordinatione sua neque renunciarint ipsi, neque ad id abdicandum eos cogat vel ordo clericalis, vel jus. Rursus facile inter Doctores convenit, clericos vere dominos esse quasi-patrimonialium et portionis congrua?, cum illa dentur clericis ut stipendium sustentationis, non mere gratuitum, sed debitum ob laborem personalem mercedis instar, adeoque eorum dispositioni libera. Sed sola est controversia de bonis beneficialibus superfluis, an horum veri sint domini?

219. *Dico I.* Personæ Ecclesiastica? bona propria licite possidere possunt. Est contra auctores supra relatos.

Prob. Nam Sacerdotes et Levitæ, *Num. 33. r. 2. 3. Josue 21.* in V.T. ipsius Dei jussu possidebant 48. urbes cum suburbanis ad alenda pecora per circuitum mille passuum : 3. /h»*/. 2. 2G. Abiathar sacerdos prædinm habuit : *rade in Anathoth ad agrum tuum.* Praterea accipiebant decimas omnium frugum et pecudum , aliasque oblationes populi. Cur non igitur possidere poterunt clerici bona propria in T. N.? Quin

Conf. Ex hoc ipso; nam 1. *ad Tim. 3.* jubet Apostolus Episcopum, ut

hospitalitatem exerceat, el domum suam bene rogat; at quomodo hæc prostaret. si nihil proprii haberet?

220. Si dicas Iù. Sacerdotes el Levitæ solum habebant urbium illarum usum, non vero dominium; vel si quod habuere, tantum fuit dominium utile; nam Hebron urbs erat data Sacerdotibus, *Jos. 21.* et tamen dominus ejus dicitur Caleb de tribu Juda. *Jos. 14. i t.* Imo *Jos. 13. 33.* dicitur: *Tribui autem Levi non dedit possessionem; quoniam Dominus Deus Israel ipse est possessio ejus; ergo.*

R. Y. Ant. Nam *Levit. 25.* civitates et suburbana clare dicuntur possessiones Levitarum.

Adprob. Pm. R. Hebron vere perlinebat ad Sacerdotes, ul rursum clare asseritur *Jos. 21. 10. Dedit Josue civitates..... filiis Aaron per familias Caath..... Cariatharbe patris Enac, quæ vocatur Hrbrun, in monte Juda, et suburbana ejus per circuitum; agros vero et villas ejus dedit Caleb filio Jephone ad possidendum; unde Caleb dicitur dominus ob agros tantum el villas in territorio urbis Hebron.*

Ad prob. 2â°. R. A. Cons.* Nam sensus est, quod Deus in divisione terra non dederit tribui Levi partem a reliquis tribubus separatam; eo quod Patriarcha Jacob lilium Levi ob delictum exheredasset; cujus tamen posteris alio modo providit Deus, eos assumendo in Sacerdotes ac Levitas, dando iis decimas fructuum omnium, et civitates 48. per singulas tribus dispersas.

S» dicas 2°. Sed Christus in T. N. clericis prohibuit propria possidere, *Luc. 1 L 33. Qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Math. 10. 9. Nolite possidere aurum, etc.*

R. V. In Prior textus non clericos solos, sed omnes Christianos allinet, cum quilibet Christi discipulus sit; ergo omnes se deberent abdicare rebus omnibus. Inde intelligi debet de deponendo immoderato ac inordinato temporalium allectu, in quem sensum accipitur a S. Augustino *epist. 5. ad Marcellinum.* Alter Apostolos concernit, quos ante passionem Christus mittebat ad pradicandum Judæis, ul sic illos jam tum assuefaceret ad confidendum in virtute divina, et futuro prapararet Apostolatui. Voluit etiam Christus, Apostolos in paupertate Evangelica proximos sui esse imitatores, ut tanto efficacius persuaderent Christi Religionem gentibus; sed hoc, quod Apostolis specialiter dictum, non transiit in legem pro cæteris. Vid. in Diss. præc. de Feudo plura etiam huc pertinentia.

Si dicas 3°. In collatione primæ tonsuræ tonsurandus se abdicat rebus temporalibus, dum inquit: *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei; tu es, qui restitues hæreditatem meam mihi.* Unde et S. Hieronymus *ep. ad Nepotianum, qui Dominum, inquit, possidet, et cum Propheta dicit, pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest; quod si quidquam aliud habuerit præter Dominum, Dominus non erit pars ejus.*

R. V. tent. Sed iis verbis solum declarat, quod se divino cultui et servitio specialiter dicare velit, depositis superfluis et clericum dedecentibus seculari negotiis el curis. Unde Concilium Aquisgranense ea verba de paupertate spiritus exponit. S. Hieronymus vero de iis loquitur, qui ejus adhuc ætate votum paupertatis emittebant. Alias enim ejusævo jam etiam clericos patri-

in omnia possedissee, constat ex *Can. 18. Caus. 12.* (λ 1. qui est S. AUGUSTINUS, UERBONUM COEUVI.

221. *Dico II.* Clerici seculares reddituum beneficialium plenum habent dominium. Ita contra Theologos et Canonistas antiquos plurimos, et paucos recentiores hodie Theologi et Canonistae communiter cum S. Th. 2. 2. Q. 185. a. 7. in ū. et Opusc. 6. a. 12. qui simul testatur huic sententiae favere consuetudinem; uti pariter Covarr. in *c. cum in officiis, de Testam, n. 3.*, asserens, hanc sententiam esse admittendam ex totius christianiani orbis consuetudine; cui certe, si corruptela esset, occurrerent summi Pontifices; tenetur enim princeps prohibere, quae repugnant justitiae, et communiter pradicantur.

Prob. I. Ex Concilio Tridentino *Sess. XXIII. Cap. 1.* ubi statuit, eos, qui ciliatum beneficium oblinent, si absque justa causa et licentia legitimi superioris ab Ecclesia sua ultra tres menses abfuerint, *pro rata temporis absentia fructus non facere suos.* Deinde *Sess. XXIV. de Reform. Cap. 12.* idem decernit de beneficiatis quibuslibet, qui intra duos menses a die adepti possessionis non emittunt professionem fidei, ut *fructus non faciant suos.* Ac demum *Sess. ead. et cap. eod.* poenam in non residentes curatos latam extendit ad omnes, qui in Cathedralibus Ecclesiis, aut Collegiatis obtinent canonicalis, praebendas, aut portiones, ut prima vice non residens *privetur dimidia parte fructuum, quos ratione etiam praebendae ac residentiae fecit suos; quod si iterum eadem usus fuerit negligentia, privetur omnibus fructibus quos eodem anno lucratus fuerit.* Ex quo tale ducitur argumentum: Beneficiat! Curati non residentes, item non emittentes professionem fidei non faciunt fructus suos; Canonici vero non residentes etiam privantur fructibus, quos ratione residentiae fecerunt suos, et lucrati sunt; ergo a contrario Curati et Beneficiat alii emittentes professionem fidei et residentes faciunt fructus suos, eosque lucrantur, non tantum necessarios, sed etiam *superfluos*; 1°. quia Tridentinum non tantum necessariis eos in poenam privat, sed etiam superfluis, cum tales velit privari fructibus *omnibus*; et vero ridiculum esset, si necessariis tantum, non etiam superfluis privare vellet; ergo hoc ipso supponit, quod etiam superfluos *lucrati* fuerint, id est, ex vi hujus vocis, acquisierint dominium; si enim non acquisivissent dominium, privando eos his fructibus nullam poenam infligeret. 2°. Quia loquitur de fructibus sine ulla exceptione, indistincte.

Respondent Adversarii 1°. ex Cone. Tridentino nihil posse concludi, eo quod nihil statuere voluerit circa quaestiones controversas inter Doctores Catholicos, ac minime praesumi possit, quod in praesenti controversia, quid statuere, aut declarare voluerit, cum tempore Tridentini a multis Theologis negaretur clericis bonorum beneficialium dominium. Vel 2°. etiamsi Tridentinum dicatur locis citatis supponere aliquod dominium in clericis in bona beneficialia superflua, unde constat, quod hoc dominium sit proprietatis, et non potius utile, quale etiam subinde injure moris administratoribus competit? Demum 3°. argumentatio facta a contrario manca est; haec enim propositio: clerici absentes non faciunt fructus suos, ex parte praedicata est universalis, hunc faciens sensum: absentes nec fructus necessarios,

nec superfluos faciunt suos; inne vero non licet inferre universalem affirmativam; ergo praesentes fructus omnes faciunt suos. At

Contra 1um. est, quod, etsi Tridentinum noluerit circa Doctorum Catholicorum controversias definire quidquam, aut statuere explicite; non raro tamen, poscente rerum connexione, plus inclinet in sententiam unam prae alia, ac supponat aliquid, vel declaret implicite. Hoc nec adversarii inficiari possunt, cum secus inepte ipsi, imo Theologi omnes et Canonists} in questionibus aliis frustra ex Tridentino pro roborandis sententiis, non expresse definitis, argumenta peterent. Deinde Concilii Tridentini tempore sententiam nostram jam communem fuisse ex Cardinale Pallavicino liquet, Concilii Historico *Lib. XXIV, cap. 3.* ubi refert, quod cum Braccarensis Archiepiscopus ad cætera capita Reformationis Sess. 21. addi decretum vellet, Episcopos non esse dominos suorum reddituum, sed tantum dispensatores, rejecta fuerit ejus postulatio, opponentibus Cardinale Lotuaringo, Guerrero, aliisque communem jam sententiam contrariam; cumque porro Braccarensis instaret, distinguens necessaria inter et superflua, velletque saltem superfluum non esse dominos, etiam tunc auditus non est.

Contra 2°. est, quod Tridentinum *loc. cit.* clericos superfluum beneficialium non modo dominium utile, sed etiam proprietatis obtinere, sat clare supponat; dum enim absentes in poenam privat fructibus omnibus, imo magis superfluis, dicendo, quod illos *non faciant suos*; item privando iis, quos lucrati fuerint; supponit hoc ipso, quod praesentes *faciant suos, lucrentur*; sed hi loquendi modi in jure usitati acquisitionem domini ac quidem proprietatis important, æque ac dum dico: *hæc res est mea*, respectu mei plenum sonat dominium. Hinc menis administrator non dicitur fructus collectos facere suos, ipse lucrari.

Contra 3^{**}. est, quod argumentatio illa manca non sit, speciata subjecta materia, et mente Tridentini supponentis ac declarantis implicite, quod clerici residentes fructus faciant suos; quidquid sit in summi iuris rigore, aut subtilitate, cum in legum interpretatione ad Legislatoris mentem magis quam rigorem logicorum respiciendum sit.

222. *Prob. II.* Joannes XXII. Extrav. *Ad onus Apostolicæ. C. Suscepti, de Elect, et Electi pot.* moderatur consuetudinem occupandi fructus primi et secundi anni in praejudicium eorum, qui, ut ait, hujusmodi beneficia canonicè obtinent, et ad quos alias de jure fructus ipsi (sine exceptione; ergo etiam superflui) spectare deberent; atqui illi ad quos fructus de jure spectant. veri sunt domini.

223. *Prob. III.* Beneficialis assignati sunt omnes redditus beneficiales sine ulla exceptione per modum stipendii et mercedis propter laborem beneficio annexum; *Beneficium enim datur propter officium, c. fin. de Rescript*, ergo omnes tam necessarii. quam superflui transeunt in Beneficiatorum dominium; sicut in laicorum, Ecclesiæ servientium; nec enim refert, quod redditus aliquando ampli sint, ac excedere videantur praestitum officium, retinebunt enim nihilominus rationem mercedis, licet liberalioris, nec obesse potest dominio; sic et Ecclesia dives laicorum officia subin compensat libe-

ralius, sed et heri liberales famulorum obsequia; æque tamen dominium consequuntur mercedis liberalis, quam parcæ.

Conf. Si Bénéficiai» non haberent dominium in beneficialia superflua, ergo contractus omnes, donationes, quibus illa ad causas pias non applicarentur, deberent haberi pro invalidis, rescindi, a Prælati Ecclesiæ declarari irritæ, et ad hoc tenerentur in conscientia, æque ac tutor non agens contra contractum a pupillo in suum præjudicium inito; item accipientes tenerentur ad restitutionem in conscientia, saltem cum constaret donationem factam esse de superfluis : sed talisirritatio, rescissio nunquam audita est. Nec dici potest, Ecclesiam ideo non refundere contractus, vel non urgere restitutionem, quia supponit, expensas, donationes, dispositiones ad causas profanas fieri non ex superfluis beneficialibus, sed vel patrimonialibus, vel quasi talibus; nam, etsi in casu aliquo particulari id forte supponi posset, quod non constet, quibus ex bonis facta fuerit dispositio, donatio; constat tamen in genere, frequenter dispositiones ejusmodi fieri non nisi ex beneficialibus; igitur etiam saltem in genere deberent declarari irritæ, ac bona ejusmodi, sicut res alienæ cæteræ, subjacere restitutioni.

22L *Obj. I.* Plura Concilia, et Patres abnegant clericis dominium superfluum reddituum beneficialium; ergo. *Prob. Ant. quoad p. Iam.* Nam 1°. Concil. Antiochenum II. anno 363. quod refertur *Can. 23. Caus. 12. Q. 1.* statuit, Episcopo non aliam circa res Ecclesiasticas competere potestatem, quam illas distribuendi egenis, sibi vero ex bis posse non nisi necessaria sumere. 2°. Carthaginense III. anno 398. relatum *Can. 1. Caus. 12. Q. 3.* res Ecclesiæ ut divinas tractandas esse, quod idem decrevit Agathense anno 506. Parisiense VI. anno 829. Arelatense anno 813. relatum *c. 1. de pecul. cleric.*, clericos fures compellat, qui de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus quid auferunt. Item Aquisgranense anno 816. *Prob. 2. p. ex S. Prospero et S. Hieronymo* relato *c. 68. Caus. 16. Q. I. Quidquid habent clerici pauperum est.* S. Augustin, *c. fin. Caus. 12. Q. 1. Si privatum possidemus, non illa nostra sunt, sed pauperum.* Similia habent S. Basilii, Gregorius Nazianzenus et alii.

R. Concilia Antiochenum, Carthaginense, S. Hieronymus, S. Augustinus et reliqui loquuntur de tempore, quo nondum facta bonorum divisio; Agathense, et Rhemense, Aquisgranense de redditibus Ecclesiæ nondum distributis. Parisiense de bonis ad ipsam Ecclesiam pertinentibus. Unde hæc et similia nihil obstant hoc tempore, quo divisio olim inchoata a Simplicio data ubique executioni est, erectique tituli beneficiales.

22a. *Inst. 1.* Etiam Paires recentiores hoc dominium clericis abnegant; ergo. *Prob. Ant. 1°. Alexander III.* anno 1170. jubet donationes factas ab Episcopo revocari *c. Fraternitatem, de Donat.* 2°. S. Bernardus, qui floruit eodem sec. XII. epist. 2. ad Fulconem Lugdunensem Canonicum : *Quidquid, ait, præter necessarium victum et vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est.* Idem asserit S. Laurentius Justinianus sec. XV. 3°. S. Thomas de Villa nova : *Cum audio, inquit, aliquem clericum beneficiarium in morte apud se habuisse nummos, sic dolore afficior, ac si diceretur, illum mortuum fuisse juxta concubinam.* S. Carolus Borromæus in Cone. Mediolanensi

dicit, clericos, qui redditus Ecclesiasticos in causas profanas expendunt, teneri ad restitutionem ; ergo.

R. .V. .-t. -4d prob. Pm. R. S. Pontifex loquitur de donationibus factis ab Episcopo ex rebus ad ipsam pertinentibus Ecclesiam, *Canonicis inconsultis*, quas, cum de jure non valeant, revocari vult.

*Adprob. 2**“.R. Exaggerative loquitur, ut vox ipsa rapine? indicat, ad inculcandam gravitatem præcepti superflua beneiicialia pie expendendi, cujusmodi auxesi oratoria, ut rei alicujus gravitatem indicent, sæpius utuntur Patres. Ita S. Augustinus *serm.* 129. de opulentis secutoribus ait, illos aliena rapere, qui superflua non largiuntur pauperibus. Ita S. Basilicus de avaris ait : *Esurientis est panis, quem retines ; nudi est ventis, quam in arca custodis ; discalceati est calceus, qui apud te marcessit ; egentis est argentum, quod in terra defossum possides : quare tot injurius es hominibus, quot poteras opem conferre.* Ha S. Hieronymus *relatus Can. Hospitalem. Dist.* 42. universim laicum asserit, *aliena rapere, qui ultra necessaria sibi retinere probatur*; at hæcet similia neque in sensu theologico, neque sensu juris subsistunt.

Adprob. 3·®. R. S. Thomas id solum intendit, clericum peccare graviter, si superflua non expendat pie, inque causa sit, quod post ejus mortem ad causas profanas deveniant. Et vero si in rigore verborum sumenda esset ejus sententia, clerici ne quidem patrimonialium haberent dominium. Demum S. Carolus *Cone. cit.* de stricte Ecclesiasticis bonis ita pronunciat, quætbid. a benelicialibus *tit.* 16. sat clare distinguit.

Inst. 2. At Doctor Angelicus, qui tamen ad rigorem theologicum res semper ponderare solet, idem enunciat ; ergo. *Prob. Ant.* Nam 1°. 2. 2. *Q.* 100. a. 1, ad 7. inquit : *Quamvis res Ecclesiæ sint Papæ ut principalis dispensatoris, non tamen sunt ejus ut domini et possessoris.* 2. Idem repetit de clericis singulis *Q.* 119. a. 3. ad 1. ubi : *Clerici sunt dispensatores bonorum Ecclesiæ, quæ sunt pauperum, quos defraudant prodige expendendo.* Ae in epist. 2. Cor. 12. Lect. 5. cum sibi objecisset : *Videtur, quod male, fecerint principes et alii dando divitias Prælati*, sibi ipsi respondit hisce : *Bespondeo: dicendum, quod non dederunt Prælati propter se, sed propter pauperes ; et ideo non dederunt eis, sed pauperibus : Prælati autem dantur tanquam pauperum dispensatoribus.*

R. .Y. Jnt. *Ad prob. P*”“. R. 1°. Hic S. Doctorem loqui de rebus Ecclesiæ ut sic, sive de omnibus quarumvis Ecclesiarum bonis, quæ vere ejus non sunt ut domini et possessoris, nec proinde de iis pro arbitrato potest disponere, donando, vel quomodolibet alienando, cum eorum suprema solum ad eum cura pertineat.

R. 2°. Juxta alios *cit.* *Q.* 100. de simonia agit ; subdit enim : *El ideo, si (Papa) reciperet pro aliqua re spiritali pecuniam de redditibus Ecclesiæ alicujus, non careret vitio simoniæ. Et similiter etiam posset simoniam committere recipiendo pecuniam ab aliquo laico. non de bonis Ecclesiæ.* Unde textus ille huc est impertinens.

Ad 21. u. et 300. R. Hæc a S. Doctore dici de parte bonorum pauperibus destinata, et relicta administrationi clericorum, ac dispensanda pauperibus

Hæc, non alia S. Ltoclorismens est, quam clare exhibet *Quodlib.* 6. *Q.* 1 a. 12. ubi sibi hoc proponit argumentum ordine tertium : *Quicumque con*

iumit, quod est alterius, tenetur ad restitutionem ; sed bona clericorum sunt pauperum, ut palet per Glossam Hieronymi ad illud Isaïæ 2. Rapina pauperum in domo vestra ergo si clerici inutiliter bona Ecclesiastica consumunt, tenentur restituere pauperibus aliunde, si habuerint. Sed ita respondet : *Ad tertium dicendum, quod bona Ecclesiastica non solum sunt dispensanda pauperibus, sed etiam Ecclesiæ ministris ; unde secundum Canones debent dividi hoc modo, ut aliqua pars cedat in usus pauperum, et aliqua pars in usus ministrorum et cultum Ecclesiæ. Aliter ergo dicendum est de illis bonis Ecclesiasticis ; quæ principaliter sunt attribuenda necessitatibus pauperum, et ex consequenti necessitatibus ministrorum. Et aliter de illis bonis, quæ sunt principaliter attributa usibus ministrorum, et ex consequenti necessitatibus pauperum, sicut sunt præbendæ clericorum et alia hujusmodi ; nam in primis bonis peccatum committitur non solum ex abusu, sed etiam ex ipsa rerum conditione, dum aliquis in suos usus assumit, quod est alterius, et ideo tenetur ad restitutionem tanquam defraudator rei alienæ. In secundis bonis non committitur peccatum, nisi per abusum, sicut et de bonis patrimonialibus dictum est ; unde non tenetur quis ad restitutionem, sed solum ad poenitentiam peragendam.* En bona ex præbendis obvenientia patrimonialibus comparat, iisque abutenles clericos non teneri ad restitutionem. Pariter 2. 2. *Q.* 485. a. 1. dum quærit : *utrum Episcopi mortaliter peccent, si bona Ecclesiastica, quæ procurant, pauperibus non largiantur?* postquam dixerat, Episcopum peccare mortaliter, teneri ad restitutionem, si post divisionem retineat sibi quidpiam de iis, quæ eroganda sunt pauperibus, clericis, fabricæ, tum subdit : *de his autem, quæ sunt specialiter suo usui deputata, videtur esse eadem ratio, quæ est de propriis bonis ; sed propriorum bonorum Episcopos plenos esse dominos præmiserat art. cit.* Par autem est ratio de reliquis clericis.

227. *Obj. II.* 1°. Reditus Ecclesiastici passim in jure, Conciliis, a Patribus cujuslibet ævi dicuntur *res Dei, bona Ecclesiæ, patrimonialia pauperum.* Unde Justinianus *Auth. Ct determinatus sit numerus clericorum, c.* 3. clericos obligat, ut de sua substantia indemnitate Ecclesiæ præstent, si non omnia ad causas pias referant. Ac *c.* 3. *de præbend. et dignitat.* ait Gregorius S. P. nulla ratione permitti, ut, quod pro communi utilitate datum esse dignoscitur, propriis cujusquam usibus applicetur. Et demum S. Bernardus in illud : *Ecce nos reliquimus omnia*, asserit clericum, qui habet partem in terra, non esse partem habiturum cum Deo in coelo. 2°. Clerici de jure communi testari prohibentur de rebus perceptis intuitu Ecclesiæ, juxta *c. quia nos. de Testam.* ubi Alexander III. *ex his tamen, quæ consideratione Ecclesiæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum* : et Cone. Lateranense III. quod *c.* 5. decernit : *sive intestati decesserint clerici, sive aliis conferre voluerint bona per Ecclesiam acquisita, penes Ecclesiam eadem bona præcipimus manere*; ergo. 3°. Concil. Tridentinum Sess. XXV. *c.* 1. clericis prohibet, ne bonis Ecclesiæ suæ ditent consanguineos.

Afirm. R. D. Dicuntur *res Dei, bona Ecclesiæ*, quia propter cultum Dei sunt olim a fidelibus oblata Ecclesiæ, ad sustentandos hujus ministros : *patrimonialia pauperum*, quia in divisione pars specialiter fuit assignata pauperibus ; lum quia adhuc clerici, ut dicetur *Art. seq.* tenentur ex riguroso Ecclesiæ

præcepto superflua erogare in causas pias, quo nomine etiam pauperes veniunt C. Secus .V. Porro hi, similesque loquendi modi recte possunt etiam intelligi de bonis Ecclesiasticis, ut boua non clericorum tantum, sed simul fabricæ et pauperum complectuntur. Justinianus partim de bonis stricte Ecclesiasticis loquitur; partim de oblationibus fidelium novis, nondum divisus, ut ipsa Authentica declarat; Gregorius vero de fundis et bonis ipsius Ecclesiæ, ut ex Rubrica *cit. cap.* intelligitur; S. Bernardus demum de clericis, qui augendis immoderate opibus student; hi enim proprie dicuntur quærere, vel habere possessionem in terra.

Jd 2^{nm}. R. 1°. .V. *Cans.* Plures injure testari prohibentur, ut impuberes, filii familias de rebus ad se pleno jure pertinentibus, domini tamen sunt. Unde

R. 2°. D. *Ant.* Non possunt testari ex defectu domini .V. Ex impedimento proveniente abextrinseco C. Hoc impedimentum provenit a lege mere Ecclesiastica, qua prohibetur clericis testari de superfluis, præter modicam quantitatem rerum mobilium, quam relinquere pauperibus, locis piis, et illis, qui viventi servierant, sive sint consanguinei, sive alii, juxta servitii meritum, c. *Relatum.* 12. *de Testam.* Adde: si clerici non essent domini suorum quorumlibet proventuum, sed superfluum domini essent pauperes, vel Ecclesia, vel aliæ causæ piæ, non potuissent obtinere privilegio vel Pontificis, vel Episcopi, ut de his pro libitu testarentur; neque enim S. Pontifex, ac Episcopi dare facultatem possunt cuilibet disponendi de rebus, quæ juris alieni sunt; at tamen hæc facultas data dicitur clericis omnibus in districtu urbis Romanæ ad decem milliaria; a Sixto IV. Constit. *Etsi universis.* anno 1471 in pios, et alios quoscumque usus, a Julio III. Constit. *Cupientes,* anno 1530. *de omnibus bonis, proventibus beneficiorum Ecclesiasticorum acquisitis, cujuscumque quantitatis, etc. quavis ultima voluntate in favorem consanguineorum et affinium, et quarumvis aliarum personarum, etc.* Item Jodoco Edmundo Episcopo Hildesiensi ab Innocentio XII. anno 1691. quod refert Stryck. *append, ad Tract, de Cautel. Testam, in fine*: quin, teste Picni.ERO, *ad Tit. de Testam,* et Augustino Michel, in aliis Dioecesibus ex consuetudine libere testantur clerici.

Ad 30^m. R. D. Prohibet, ne ditent consanguineos pauperes IV. divites, atque ex bonis mere superfluis C. Sed hoc non defectu domini, sed speciali ex lege provenit, de qua nunc.

ARTICULUS II.

AN . ET EX QLO TITULO TENEANTUR CLERICI REDITIS BENEFICIALES IN CAUSAS PIAS EXPENDERE?

22R. .Vol.». Nomine causæ piæ id omne intelligitur, quod Ium ad cultum divinum facit, ul sunt foundationes templorum, altarium, missarum, etc. daturque pro obsequiis Deo præstitis, sacrificiis, cantu et similibus; tum ad solatium egenorum, misericordiam tam spiritualem, quam corporalem pertinet. Nec refert, quales sint pauperes, consanguinei, an alii. Unde adhuc pie expendit, qui sustentat parentes pauperes, dotat sorores inopes.

consanguineos egentes alit in studiis. Ac ne quidem excluduntur respective pauperes, qui non habent necessaria, ut vivant suo convenienter statui. Hinc cl persona nobilis aliquando juvari potest ex superfluis.

Clericos obligari ad beneficialia superflua expendenda in causas pias communis est Doctorum omnium, ne uno quidem, quod sciam, contradicente, assertio; ut adeo communis ea consensus, juncta simul antiqua Ecclesiæ consuetudine, ipsorumque clericorum sensu, de hac obligatione non patiatur quemquam ambigere. Eo proinde solum tota controversia recidit, quo ex jure, vel titulo ea obligatio proveniat? Eam ex justitia stricta oriri ii imprimis omnes asserunt, qui clericos negant esse beneficialium superfluum dominos; ac præcrea Laymann. Pyrring. Engel. Gormaz, Cardinalis Seon-
ολλτι in *Nepotismo* §. 4. Ex jure naturali religionis hanc obligationem derivant Cardin, de Lugo, Illung, Schmier de *Jure Propriet, cap. 2.*; ex jure vero naturali charitalis Molina, Palao; demum ex solo jure ecclesiastico Dominicus Soies, Lessius, Haunoldus alique tum Theologi lura Canonists plurimi; qiiibuscum

'?A

229. *Dico I.* Obligatio clericorum redditus bénéficiâtes superfluos expendendi in causas pias non oritur ex justitia stricta, seu commutativa.

Prob. Nam ex parte una reddituum beneficialium superfluum clerici verum habent dominium, ut constat ex dictis Articulo priore; ex parte vero altera non potest sufficiente!* probari tam gravis strictaque justitiæ obligatio} ergo nec imponi debet clericis. *Prob. hæc pars.* Nam non potest dici, quod proveniat a natura talium bonorum; seculares enim officiales Ecclesiæ, licet sæpe liberalia habeant stipendia, sustentationem congruam excedentia, ea tamen omnia plene faciunt sua, deque iis ad usus quoslibet disponunt valide et licite; ergo bona illa non sunt talis naturæ, ut in usus profanos abire non possint. Nec quod ab Ecclesia, hanc obligationem specialiter imponente clericis; totum enim, quod ex decretis Pontificum et Conciliorum eruitur, est, quod Ecclesia velit bona ejusmodi pie a clericis expendi, quin meminisset obligationis *ex justitia*; imo si hæc mens fuisset Ecclesiæ, debuisset hanc sufficienter proponere, saltem aliquando in genere imperare restitutionem profane expensorum et acceptorum, eo quod restitutionis defectus gravissimum adferret causis piis detrimentum. quarum tamen cura maxima est Ecclesiæ. Nec denique, quod ab oblationibus et mente fidelium; inde enim plus non sequitur, quam optasse fideles bona a se oblata pie expendi; atque ad summum inde probari posset, si tamen possit, de quo infra, Ecclesiam, vel administratores bonorum Ecclesiæ habuisse obligationem justitiæ, ut oblationes fidelium immediate ad causas pias impenderent, quin hæc obligatio simul transeat ad illos, qui bona ejusmodi ab Ecclesia percipiunt; alioquin etiam transiret ad ministros laicos; unde recte ait auctor *Crisis Theologica*, prorsus præsumendum non esse, quod fideles, qui permittunt dominium absolutum cantoribus laicis, idem negatum voluerint clericis.

230. *Dico Ii.* Neque oritur dicta obligatio ex religione, neque ex charitale; sed ex solo jure Ecclesiastico.

Prob. 1. p.* Si esset hæc obligatio ex religione, ergo vel quia clerici sunt

personæ sacræ, vel quia bona ipsa sacra sunt ; sed neutrum inducit obligationem religionis : non primum ; quia alioquin sequeretur, quod æque ex religione tenerentur ad expendenda in causas pias bona patrimonialia, et quasi talia, vel parsimonialia. Non secundum ; quia bona illa non sunt res sacræ eo modo, quo res proxime et specialiter ad cultum divinum consecrata?, ut calices aliaque vasa sacra ; sed solum dicuntur res sacra, quia a fidelibus oblata, ut ad promovendum cultum divinum impendantur : sed id eo ipso facium est, dum ex rebus Ecclesiasticis extracta; clericis beneficialia data in stipendium sunt, qui postmodum eas ad causas profanas expendendo, æque parum committunt sacrilegium, quam pauperes ipsi, et laici.

Prob. 21. p. 1º. Quia juxta Doctorem Angelicum 2. 2. Q. 32. a. a. lex eleemosynæ non obligat graviter, nisi in extrema necessitate, et tunc æquelaicos, quam clericos stringit ; at omnium consensu, illa clericorum obligatio distinguitur a communi illa laicorum, nec præcise casum extremæ necessitatis respicit. 2º. Si ex charitate dimanaret hæc obligatio, solum se ad pauperes extenderet ; nec proinde satisfaceret clericis, si ad causas pias alias, templa, et similes expenderet bona superflua, quod repugnat communi omnium sensui, et c. quia tua fraternitas. Caus. 12. Q. 1.

Prob. 3. p.* Quia cum ex una parte certa sit clericorum obligatio pie expendendi beneficialia superflua, nec alius assignari possit titulus, ex quo ista obligatio profluat, sequitur, eam non nisi ex præcepto mere Ecclesiastico oriri posse. Proponit hoc Tridentinum Sess. XXI. cap. 1. de Reform. ubi primo de Episcopis loquens ait : *Omnino eis interdicat, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiares suos augere studeant, cum et Apostolorum Canones prohibeant, ut res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuunt, eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa.* Tum paulo post : *quæ vero de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque beneficia Ecclesiastica tam secularia, quam regularia obtinentibus, pro gradus sui conditione observari, sed et ad S. Rom. Ecclesiæ Cardinales pertinere decernit.* Quæ etsi in rigore possent intelligi de iis Ecclesiæ bonis, quorum Episcopi et alii clerici tantum administrationem habent, si tamen specietur communis Doctorum interpretatio, et sensus Ecclesiæ et consuetudo, ex quibus optime sensus legis intelligitur, imo si eorum, qui Concilio interfuerunt, mens respicitur, etiam de redditibus beneficialibus accipienda sunt. Nec refert, quod Concilium ad Canones Apostolorum provocet, quo tempore nondum facta bonorum divisio, sed hæc communia erant clericorum, Ecclesiæ et pauperum ; nam Concilium eo provocavit. ut inde peteret pro lege sua rationem congruentiæ, non ut ostenderet, se de iis tantum bonis loqui, quæ propria solius sunt Ecclesiæ. Si igitur Tridentinum prohibeat, donationes ex redditibus clericorum fieri in consanguineos non egentes ad eos præcise amplius ditandos, quanto magis prohibentur profusiones in luxum, aliosque profanos usus, et illicitos?

231. *Obj. 1.* Ante divisionem bonorum et erecta beneficia, quæ redundabant habita sustentatione congrua Episcopi et ministrorum, debebant ex titulo justitiæ expendi in pauperes aliasque causa» pias ; ergo etiam adhuc

dum post di visa bona erectaque beneficia. *Prob. Cons.* Quia bona hæc per divisionem non mutarunt naturam, nec pauperum fieri potuit conditio deterior.

R. 1º. V. *Ant.* Cum Dom. Soto, Valentia, Sylvio aliisque. Et unde hoc solide probabunt adversarii, cum ex oblationibus fidelium impræcise non nisi eorum pium desiderium, ut, si quid remaneat superflui, aliquid pauperibus aliisque piis causis obveniat, possit colligi? Damus, Episcopos bonorum Ecclesiæ administratores separasse partem ex communi provenituum massa distribuendam pauperibus ; sed unde constat, eos id ex pacto cum fidelibus inito, ac proinde obligatione justitiæ fecisse, et non potius ex mera in egenos charitate? Esto, quod ii ex clericis, quibus Episcopi partem a se separatam dividendam pauperibus commiserant, tenerentur ex justitia partem sibi commissam iis, quibus ab Episcopo destinata, et sic donata, distribuere, ut raptores rei alienæ fierent, si quid ex ea retinerent sibi, non secus ac alii quicumque sive clerici, sive laici, quibus res alteri tradenda committitur.

R. 2º. T. A. N. *Cons.* Permisso enim, quod superflua, cum Ecclesiasticorum bona adhuc essent communia, debuerint ex justitia in causas pias impendi; huic obligationi suæ satisfecit Ecclesia eo ipso, quod in divisione æquepartem pauperibus, ac suam fabricæ Ecclesiæ assignant, quam Episcopo et clericis : hinc vero non sequitur, quod etiam post divisionem hæc obligatio justitiæ incumbat clericis, rursus de sua parte, quod redundat, dividendi pauperibus, cum per divisionem æque dominium fuerit respectu suæ partis translatum in clericos, quam in alios dividentes, ut pauperes etc. Unde

Adprob. D. Non mutarunt naturam moraliter Y. physice C. Ante divisionem nemo in particulari habebat bonorum illorum dominium, sed erat penes omnes in communi ; post divisionem una divisum est dominium inter partes dividentes. Nec pauperum reddita fuit deterior conditio, quia et his sua pars assignata fuit.

232. *Inst. 1.* Simplicius Papa ipse c. 28. *Catis. 12. q. 2.* post bonorum divisionem adhuc obligavit Gaudentium Episcopum ad restitutionem. Item c. *investigandum 1. de pecul. clericor.* prædia empta a clerico post hujus mortem adjudicantur Ecclesiæ; ergo.

R. Jdl"®. *D. Ant.* Ad restitutionem Superfluum e sua quarta N. ad restitutionem trium aliarum portionum, Ecclesiæ, clericis et Ecclesiæ ministris, ac pauperibus debitarum, quas ad se pertraxerat C. *Cui* (Gaudentio) ait Pontifex, *hoc specialiter præcipimus, ut tres illas portiones, (pias triennio dicitur sibi tantummodo vindicasse, restituat.*

dd 2un. R. juxta Rubricam, agi de rectore Ecclesiæ, qui nihil patrimonii habens, emerat prædia, unde ea ex ipsius Ecclesiæ bonis quæsila præsumebantur.

233. n\$ 2. Pars bonorum in divisione pauperibus assignata evanuit ; ergo probabilius confusa fuit cum parte Episcoporum et clericorum ; ergo adhuc pauperes jus habent in bonis clericorum.

R. A'. *Cuns.* Etsi enim non satis constet, quo pars pauperum devenerit, nuu inde sequitur; ergo confusa est cum parte clericorum, Rectius præsu-

mitur, eam, ne lapsu temporis illa pauperes fraudarentur, statim post divisionem fuisse ab Episcopis distributam in pauperes, vel inde erecta hospitalia, xenodochia; in expeditiones sacras impensam, etc. clericos vero Illa pauperum rapina voluisse ditescere, gravissimum delictum esset, quod non presumi, sed probari debet. Quin luygc rectius præsumi contrarium debet, quia tot inter sanctos Presules, ac limoratae conscientii® clericos fuissent, qui se opposuissent, nec sustinuissent rei alienae detentionem; at nunquam eorum quis id asseruit, monuit, reclamavit, ul res sua redderetur pauperibus.

234. *Inst.* 3. Fideles lain ante, quam post divisionem ideo tam liberate fecerunt foundationes Ecclesiarum el beneficiorum, ut Beneficiali superfluos redditus in pauperes dividerent; ergo. *Prob. .Int.* 1°. Ex Capitularibus Carolim. quibus hæc inserta formula legitur: *Offero Deo, atque dedico omnes res, quæ hac in chartula tenentur insertæ pro remissione peccatorum meorum, ac parentum, ac filiorum, ad serviendum ex his Deo in sacrificiis, missarumqwe solemnibus, orationibus, luminariis, pauperum ac clericorum alimoniis, et arboribus divinis cultibus, atque illius Ecclesiæ utilitatibus. Si quis autem eas inde, quod fieri nullatenus credo, abstulerit, sub poma sacrilegii ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, districtissimas reddat rationes.* 2°. Er Concilio Aquisgraxexsi I. quod c. 116. de fidelibus ait: *Facultatibus suis sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam, ut ex his et milites Christi alerentur, Ecclesiæ exornarentur, pauperes recrearentur.* 3°. Ex Concilio Tiubvriexsi I, quod anno 893. decimas dari ait in sustentationem pauperum.

R. D. .Int. Fecerunt has foundationes, proferendo simul piam intentionem suam et votum. ut aliquid obveniat pauperibus C. sub conditione expressa in pactum deducta .V. Responsio ex probatione Conci, primæ intelligitur. Nec refert, quod foundationes illæ sæpe perquam copiosæ et liberales sint; nam has fecerunt fideles ideo, 1. ut clerici non vilescerent propter inopiam, 2. ut cohiberentur ab aliis questibus faciendis, lucris, negotiatione, quæ statum clericalem dedecent, sed tanto liberius vacarent Deo, sine sollicitudine conquirendi plura temporalia.

Jd prob. eadem est responsio. Nec obstat, quod in formula Carolina exprimatur intentio fidelium; non enim ideo continuo deducta in pactum censi debet, aut apposita per modum conditionis sine qua non; quia alioquin, si clericus superfluos redditus in alias causas pias, prffilerquam pauperes expenderet, teneretur his determinate restituere, nec suæ satisfaceret obligationi, quod tamen negant adversarii. Igitur in formula hæc intentio innuitur ideo, ut inde Ecclesia, sive hujus Rector intelligat, quomodo res absolute donatas debeat pie impendere, videlicet in clericos, secundo pauperes, tertio utilitatem Ecclesiæ. I nde responderi potest secundo: Hæcsimi* liaque testimonia non precise loqui de beneficiorum redditibus, sed etiam bonis aliis assignatis fabricæ Ecclesiæ, ac pauperibus; subinde enim fideles ipsi suas donationes partiebantur, partem assignando clericis, partem pro fabrica et conservatione Ecclesiæ, partem pauperibus; vel si bona sua offer* rent in globo, indicata sua intentione, ul in formula Carolina, tunc ad summum (vide prob. Conci. 1M.) tenebatur Rector Ecclesiæ ad lines expressos bona dividere, quin, distributione facta, transiret ad clericos obligatio jus-

liliae, id, quod ex eorum parte sustentationi redundat, rursum dandi pauperibus; sicut neque juxta adversarios transiit ad Ecclesiam ipsam, ut in pauperes erogaretur, quod redundaret pro fabrica.

235. *Obj. II.* 1°. Innocentius XII. in Bulla edita anno 1692. contra nepotismum ait: *nec sibi, nec aliis Pontificibus licere, ut ex proventibus Sedis Apostolicæ suis nepotibus plus dent, quam eorum in Ecclesia merita, aut paupertas exigunt; proinde aliter factas rescindi debere, ac curæ suis successoribus fore, ut ita donata rursus camera; Apostolicæ vindicentur; seque ita statuere, ut exemplo suo cæleri quoque Antistites et Ecclesiæ Prælati discant juxta æquitalis et justitiæ leges disponere*; ergo agnoscit esse obligationem justitiæ, ul bona superflua pie expendantur. 2°. Clerici non raro votantur patres, tutores pauperum; ergo obligantur pauperibus ex justitiâ!, ut lutor pupillo. 3°. Sententia nostra nocet pauperibus, fovet luxum clericorum; ergo.

Jd I^m. R. 1°. *N. Cons.* Quia Innocentius loquitur non solum de proventibus, qui ex Ecclesiæ Romanæ territorio, sed et undequaque ex orbe catholico ipsi præbentur, ac ad bona simpliciter Ecclesiastica potius, quam beneficentia pertinent; cum ex his determinata aliqua portio quasi pro congrua sustentatione non sit assignata Pontifici; sed ei tanquam supremo administratori reddantur omnes, impendendi pro necessitate ac bono Ecclesiæ, in officiales diversarum curiarum, Legatos, etc. Idem dicendum de Episcopis aliis, iis scilicet, quibus ex Ecclesiæ redditibus pro portione congrua non est determinata certa aliqua reddituum quantitas, sed omnes eorum sunt administralioni ac bonæ fidei relictæ.

R. 2°. S. Pontificem hic non loqui de justitiâ stricta, sive commutativa, sed distributiva; ac velle ut Prælati quicumque non attendant ad nepotismum, sed ad merita personæ, quando ministeria Ecclesiæ, quibus annexa sunt stipendia Ecclesiastica, distribuunt. Colligitur ex verbis, quibus Pontifex utitur; ait enim 1°. : *Quo custodita in omnibus Ecclesiasticæ disciplina, atque justitiæ NB. distributive; regula, nemini relinquatur conquerendi, vel obloquendi occasio; sed Ecclesiastica stipendia ministrantibus in Ecclesia D'd æqua lance assignentur.* 2°. Quia dicit *rescindi debere*, quod ita in nepotes contulerint; alias enim ejusmodi donationes de rebus Ecclesiæ propriis non solum rescindibiles essent, sed per se ipso Ecclesiastico jure nullæ.

Ad 2um. R. D. Dicuntur patres pauperum, tutores, latiori sensu, quia his strictior incumbit obligatio ex superfluis succurrendi pauperibus C. sensu stricto, ut his obligentur alendis, velut pater filio naturali ex jure natura; aut tutor ex contractu pupillo A'.

.It/3'. R. IV. Jw. Non enim hoc est fovere luxum, sed tribuere cuique, quod suum est. Deinde probas nimium; clericos scilicet aliunde divites nihil posse percipere de altari, sed hoc omne deberi pauperibus, quia, secus, etiam foveretur clericorum luxus; imo, si hæc tendrel ratio, non tam clerici, quam seculares tenerentur superflua titulo justitiæ expendere in pauperes, quia alias foveretur luxus secularium.

Si quæras demum, quandonam urgeat præceptum clericos, ul superflua pie expendant?

R. Ternpus hoc in jure nusquam determinatum esse; unde non tenentur

lapso quolibet anno, quod redundat, applicare continuo causis piis; sed possunt eo differre, dum collecta summa sufficiens sit ad faciendas foundationes pias; vel etiam relinquere Ecclesiæ, vel testamento post mortem aliis usibus piis. Suadetur tamen, ut vel ipsi vivi superflua pie applicent, vel mature do his testamento pie disponant, ne forsitan morbo et morte præventi cogantur ea relinquere vel fisco in spoliū; vel consanguineis, ubi hi ab intestato clericis succedunt, in luxum, sicque, citra animi suum solatium, experiantur antiquum et tritum illud: *Quod non capit Christus, rapit fiscus.*

ARTICULIS III.

QUIEAA.M PUIESTAS ALIE.XAXbI COMPETAT HECTORI, VLL ADMINISTRATORI ECCLESIAE EJUSQUE BONORUM?

236. *Observa I.* Nomine Ecclesiæ, etsi eo principaliter veniant Ecclesiæ propriæ tales, extensione tamen juris comprehendendi nunc etiam quæcumque lucra pia, ut hospitalia, domus religiosa, clericorum collegia et similia; nam licet Leo imperator *L. jubemus C. de SS. Eccles.* solum loquatur de Ecclesiis stricte talibus; postea tamen Constitutio hæc extensa fuit ad omnem locum pium per *Auth. Hoc jus porrectum c. eod.* quæque refertur in *c. Ea enim 2. Caus. 10. q. 2.* ac veluti canonizata est *c. Nulli 5. de reb. Eccles. alien., vel non.*

Observa II. Nomine alienationis hic veniunt omnes illi contractus, per quos Ecclesia vel amittit jus aliquod, vel gravatur onere; in specie sequentes: 1°. Donatio, venditio, permutatio, *c. Nulli cit.* 2°. Constitutio pignoris, seu hypothecæ saltem specialis, *c. eod. et Ecetrae. Ambitosæ.* 3°. Concessio nova in feudum, vel emphyteusin, *c. et Extrav. cilt.* 4°. Locatio ultra triennium, *Clement. I. et Extrav. Ambitosæ.* 5°. Cessio litis super re Ecclesiæ alienari prohibita, *c. Dudum 59. de Elect.* 6°. Transactio, qua res Ecclesiæ, vel possessio ejusdem transfertur in alium; item compromissum; cum enim ex hoc sequi possit translatio rei, vel possessionis in alterum, is, qui rem aliquam alienare nequit, super ea quoque compromittere prohibetur. 7°. Constitutio ususfructus, vel servitutis realis. 8°. Unio perpetua Ecclesiæ, vel beneficii cum alia Ecclesia, vel beneficio; nam et ad ejusmodi unionem faciendam Episcopus Capituli consensu indiget. *Clement. 2. h. t.*

237. *Dico.* Administratoribus bonorum Ecclesiæ, prohibitum est immobilia, et mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, alienare, nisi ob justam causam, et observatis præscriptis solemnitatibus. Constat ex juribus antea citatis.

Dixi autem 1°. *nisi ob justam causam*; sunt vero sequentes: 1a. *Necessitas*, ut si Ecclesia sit tere alieno gravata, quo se aliter liberare nequit; si aliunde non suppetat, unde ruinam minitans, vel collapsa Ecclesia reparari possit, vel ei provideatur de necessariis ad divina rite peragenda, etc. 2a. Major Ecclesiæ *utilitas*, ut si alienando augeantur Ecclesiæ redditus, velut si rei alienati loco comparatur melior ac fructuum feracior, vel commodior, quia Ecclesiæ vicinior, ac universim, quando rem alienari expedit, velut quando

Ecclesia, nisi alienaret, plus inde incommodi, quam commodi reciperet, *Can. Ia. 52. Caus. 12. q. 2. C. 7. et 8. de his, quæ fiunt a Prælat. 3*. Pietas*, ut pro redemptione captivorum, vel pauperum sublevanda necessitate gravi; pro removenda necessitate, vel periculo communi Reipublicæ, modo relinquatur Ecclesiæ tantum, quantum ipsa exigit ad necessitates proprias ac sustentationem ministrorum.

Dixi 2°. *et observatis præscriptis solemnitatibus*, hoc est, ut duo hæc, justa causa, et solemnitatum observatio requirantur copulative, et alterutrum solum non sufficiat : nisi hic illic observantiam solemnitatum, vel jus ipsum aut consuetudo remittat, vel eæ ob urgentem ac inevitabilem necessitatem servari non possunt; quo casu jus ipsum eas remittere censetur, cum, quod in Ecclesiæ bonum alias de jure statutum, in illius detrimentum detorqueri non debeat.

Solemnitates vero præscriptæ sequentes sunt : 1°. Tractatus, quo Prælatus cum Capitulo deliberare debet, vel cum illis, ad quos res alienanda pertinet, an expediat alienatio, adsitque una ex requisitis causis. 2°. Consensus majoris partis et subscriptio Capituli, si quod habet Ecclesia, vel aliorum, quorum interest. 3°. Auctoritas et consensus Prælati, vel Superioris, id est ejus, qui ex munere publico præest Ecclesiæ. Constant hæc ex *Can. sine 52. Caus. 12. q. 2. c. 1. 3. 8. de his, quæ fiunt a Præl.* Ubi tamen

Observa: quod, etsi tractatus, consensus expressus, subscriptio, spectato jure antiquo citato requirantur solum, dum agitur de alienatione *perpetua*, donatione, venditione, permutatione, utpote quæ tres species solæ, *Can. 52. etc. 1. 8. dit.* memorantur; juxta *Extrav. Ambitosæ*, tamen probabilius consensus necessarius sit ad cæteras alienationis, etiam temporalis, species ibidem recensitas, excepta sola locatione ad triennium.

238. Dices 1°. *Can. 20. 53. Caus. 12. q. 2.* alienatio permittitur sine solemnitatibus; ergo.

R. D. A. Rerum exigui valoris C. immobilium majoris valoris, vel pretiosarum mobilium, et servabilium N. Rerum exigui valoris alienatio nullo jure reperitur prohibita, ac proinde censetur permissa *arg. L. 5. ff. de probat.* Et vero nimis foret difficile administratoribus bonorum Ecclesiæ in omni ejusmodi rei alienatione adhibere solemnitates; deinde si tutoribus et curatoribus liceat res tales pupillorum suorum et minorum distrahere, *L. 22. et 24. de Adminislr. Tutor*, cur non administratoribus Ecclesiæ, cui curatoris loco sunt juxta illud : *Ecclesia est semper minorennis*. Nec refert, quod Prælati, vel Rectores Ecclesiæ juramento sibi interdixerint alienationem simpliciter; nam juramentum hoc sumendum est juxta terminos et dispositionem juris, cum versetur circa juris materiam, *c. 21. et 35. de Jurcjur.* De jure vero talis alienatio non est prohibita. Unde res ex natura sua steriles, ut calices, vasa ac ornamenta antiquata passim Prælati vi consuetudinis alienant, permutant cum melioribus et elegantioribus sine solemnitate ulla.

239. Dices 2°. in *c. 7. de reb. Eccl. alien, vel non.* permittitur concessit) rei in emphyteusin, vel etiam feudum; ergo.

R. D. Ani' Rei sterilis, ut cultura reddatur fertilis, sicque Ecclesiæ utilis : item permittitur etiam alias emphyteuticalio, infeudalio rei jam ab anti-

quo in emphyteusin, vel feudum dari solitæ Juxta dicta superius C. secus .V. Res autem semel alieuabilis effecta cum solemnitate, efficitur perpetuo alienabitur sine solennitate, ut communiter aiunt Doctores. Porro ut res aliqua dicatur solita *ab antiquo* alienari, vel facta alieuabilis, ex communi Doctorum exigitur, ut præcesserit una, vel altera alienatio solennis, et interim elapsum sit spatium 40. annorum.

240. *Dices* 3°. Inter causas alienandi etiam potest esse remuneratio erga benefactores; ergo plures sunt alienandi causæ.

R. Causa remunerationis reduci potest vel ad causam necessitatis, si quando gratitudo exigeret aliquam acceptorum beneficiorum compensationem; vel ad causam utilitatis, quando spes esset ea ratione obtinendi beneficii novi.

211. *Dicit* 1°. Praelater solemnitates supra recensitas, ad alienationem requiritur etiam consensus Sedis Apostolicæ; ergo. *Prob. Ant. Palis* 11. in *Extra*. *Ambrosius*, inquit: *Omnium rerum et bonorum Ecclesiastico) uni alienationem, omneque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, concessionem, hypothecam, locationem et conductionem ultra triennium, nec non infeudationem, vel contractum emphyteuticum, proterquam in casibus a jure permissis, ac de rebus et bonis in emphyteusin ab antiquo concedi solitis, et tunc de Ecclesiarum evidenti utilitate, ac de fructibus et bonis, quæ servando servari non possunt, pro instantis temporis exigentia hac perpetuo valitura Constitutione prohibemus... Alienanti vero bona Ecclesiarum, Monasteriorum, locorumque piorum quorumlibet inconsulto Romano Pontifice, etc. ingressus Ecclesiæ sit penitus interdictus; ergo.*

R. *D. Ant.* Requiritur consensus Sedis Apostolicæ speciato præcise puncto juris C. receptione Extravagantis. tum consuetudine .V. vel T. Spectato puncto juris necessarius omnino videtur consensus Sedis Apostolicæ, ut vult communissima Doctorum contra paucos, Rebuff. Savarr. Redoanum.

Si dicas cum bis: Pontifex *Extrac. cit.* non videtur exigere consensum Sedis Apostolicæ, quando adest justa alienandi causa, et solemnitas juris antiqui; quia excipit alienationes, quæ fiunt in *casibus jure permissis*; ergo tantum illas alienationes prohibet fieri sine consensu Pontificio, quæ de jure antiquo fieri non poterant; non vero illas, quæ de jure antiquo permissæ: atqui de jure antiquo permissæ erant alienationes cum justa causa et solemnitatibus, sine consensu Pontificis; ergo neque nunc post *Extrav. illam* est necessarius.

R. .V. *Jis. Prob. D.* Sic, ut clausula illa: *praeterquam in casibus jure permissis*, solum importet illos casus, qui injure veteri eximuntur a solemnitate observantia C. ut nunquam necessarius sit consensus Pontificis N. Et vero si hic sensus esset, ut nunquam requireretur consensus Pontificis, hac Constitutione sua plane nihil novi operaretur Pontifex. Casus vero injure exempti ab obligatione observandi solemnitates sunt ex dictis, si res exigui valoris sint; si res in feudum vel emphyteusin ab antiquo concedi solita; si urgeat necessitas præsens et inevitabilis, nam, *quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum, c. 4. de R. J.*

Dixi vero in Rcsp. *spectato puncto juris*; utrum enim ubique, præsertim

in Germania, recepta sit *Exlrav. cit.* admodum dubium esi, affirmantibus aliis, aliis negantibus, maxime quoad principes Ecclesiaslitos et praelalos exemptos, ut vult *Wagnereck in diet. Extrav.* Iude hic locorum attendenda consuetudo el praxis. Nec obstat sententiae negativae, quod Episcopi in consecratione, et Abbates in benedictione sua juxta Pontificale Romanum jurare soleant, se possessiones ad mensam, vel Monasterium pertinentes non alienaturos inconsulto Romano Pontifice; quia juramentum eo casu hunc habet sensum; *si, et quantum Constitutio hæc recepta sit.*

242. *Dices* 5°. Saltem solemnitates positæ non erunt necessariae, cum res unius Ecclesiæ alienatur in aliam, vel personas Ecclesiasticas; ergo. *Prob, Ant.* i°. quia *c. 1. h. t.* in permutatione rerum unius Ecclesiæ cum altera praeter consensum ambarum partium nihil exigitur. 2°. Quia in *Extrav. Ambitiosa*, ratio prohibendae alienationis inconsulto Papa fundatur in hoc, ne *res Ecclesiæ profanis usibus applicentur*; atqui si fiat alienatio in aliam Ecclesiam, vel locum pium, non applicantur profanis usibus.

R. .V. Ant. Quia 1°. jura alias eam alienationem sine solemnitalibus prohibentia non distinguunt inter alienationem in laicos, vel clericos, aut aliam Ecclesiam. 2°. Quia *c. 1. h. t. in 6.* nulla declaratur alienatio decimarum facta sine solemnitatibus ab Ecclesia una in aliam.

Ad prob. Pw. R. in c. cit. hoc solum dici, quod in potestate Episcopi non sit, rem unius Ecclesiae dare alteri sine ulriusque consensu; per hoc vero non excluduntur reliqua in aliis juribus ad alienandum requisita; vel secus, pariter inferam, nec justam causam requiri, quia in *cit. cap.* etiam hujus nulla fit mentio.

*.Ii/ prob. 2*m. R. A'.* hoc pro causa unica ibidem adferri; nam ante verba in *Extrav. illorum, qui profanis usibus applicare præsumunt*, additur particula *præcipue*; unde colligitur, quod quidem hæc polior sit prohibendi ratio, non tamen unica.

Inst. Pontifices prohibendo alienationes rerum Ecclesiasticarum principaliter respexerunt ad utilitatem Ecclesiæ universalis, ne res Ecclesiarum ad laicos perveniant: atqui alienalæ in aliam Ecclesiam manent adhuc in dominio Ecclesiæ universalis; ergo.

R. iV. Maj. Sed Pontifices censeri debent eo respexisse, quod vi sui officii facere tenentur; sed vi hujus non tantum tenentur curare bonum Ecclesiæ universalis, sed etiam particularium secundum intentionem fundatorum et fidelium res suas particularibus Ecclesiis donantium: nec est in potestate Pontificis unam Ecclesiam privare suo jure et tribuere hoc alteri, eo quod Pontifices non sint absoluti rerum Ecclesiasticarum domini, sed tantum administratores et dispensatores supremi, ut tenet communis cum *S. Tu. 2. 2. q. 100. ad 7.*

243. *Dices* Cº. Alienatio facta sine justa causa el solemnitatibns, licet sit illicita et prohibita, non tamen proplarea est invalida; ergo justa causa et solemnitas non requiruntur ad valorem actus. *Conf. I.* Ecclesia per alienationem Jrrsa restituitur in integrum *c. ei 3. de Desiit. in intey.* atqui restitutio in integrum supponit actum esse validum. *L. 13. d§. 3. ff. de Minorib. Conf. 2.* I't res male alienata restituatur Ecclesiæ, opus est rescis-

sione contractus; *Can. 44. Cans. 12. q. 2 et c. 6. h. t. dicitur : viribus vacuetur*; ergo alienatio talis in se invalida non est.

R. .V. .in/. Non enim prohibetur solum , sed simul declaratur irrita *Can. 52. Caus. 12. q. 2. c. 1. 3. 8. de his, quæ fiunt a Præl. c. 6. h. t. item c. 1. 2. in 6. Clement. I.* Unde

Ad Conf. 1^{aa}. D. .1/. Restituitur in integrum , quando interveniente justa causa, el solemnitatibus adhibitis Ecclesia solum fuit læsa in pretio C. quando vel justa alienandi causa, vel solemnitas defuit .V. Sed tunc solum alienatio declaratur nulla.

Ad Conf. 2^{aa}. D. Opus est rescissione proprie dicta, et de jure, quæ tollat obligationem, quasi hæc ex alienatione orta esset .V. impropria , de facto, nullitatis tantum declaratoria C. Desumitur hæc posterior responsio ex ipso objecto c. 6. ubi dicitur : viribus, quamvis NB. ab initio nullas habuerit, vacuetur. Prioris vero fundamentum responsionis *c. 3. de empt. vendit, continetur.*

244. *Dices* °. Ergo etiam invalida erit repudiatio, si Praelatus, vel Rector Ecclesiæ hæreditatem, vel legatum delatum Ecclesiæ suæ repudiet, sine justa causa, et non servatis solemnitatibus. Ante respons.

Observa, variare quoad hoc Doctorum sententias. Valere repudiationem Illam volunt Less. Latm. Schmalzgrcb. aliique communius ; e contra pariter, ac aliam quamvis alienationem invalidam pronunciant Gonzal. Pichler et, quoad legatum , Molink , Engel , aliique. Cæterum, quin Prælatus sine justa causa repudians hæreditatem, vel legatum delatum peccet, nemini dubium est; tenetur enim ex officio et justitia bene administrare res Ecclesiæ suæ; bonæ autem administration! adversatur ea repudiatio ; unde et propriis bonis damnum illud resarcire tenetur, *c. quicumque 12. q. 4. ubi : si neglectum laboris exhibuit, aut minorationem , vel perditionem induxit, restituit.* Præterea Prælatus ex communiori sententia tenetur adinstar tutoris, qui, si negligentiasua pupillo non acquirit, tenetur restituere, *L. quidquid. C. arbit. tutel.* Hinc quoque dubium non est, competere Ecclesiæ beneficium restitutionis in integrum ob negligentiam Prælali in acquirendo Ecclesiæ suæ lucro, ita ut hujus in optione sit, vel agere contra Praelatum , vel petere restitutionem in integrum. Demum controversia solum est de repudiatione simplici, non autem de cessione, aut permutatione in favorem tertii, quia per talem cessionem hoc ipso hsereditas deberet censeri prius adita, vel legatum agnitum, sicque esset vera alienatio rei jam perfecte acquisitæ, quæ, omnium rursus consensu , facta sine justa causa et solemnitatibus , est invalida. Nunc

245. R. Cum senlentix primæ patronis. .V. *sequel.* 1°. Quia talis repudiatio non est alienatio rei Ecclesiæ , sed tantum non acquisitio; ergo neque regulanda est secundum jura veræ alienationis ; ergo erit valida, licet facta sine solemnitatibus. *Ant. patet ex L. 28. ff. de Γ. S. ubi : qui occasione acquirendi non utitur, non intelligitur alienare , reluti qui hæreditatem omittit, aut actionem intra certum tempus datam non amplectitur.* Simile quid dicitur *L. ô. §. 13. ff. de donat, ini. vir. et uxor. Conseq. constabit solutione contrarionim*

2°. Quia *L. 6. [f. qua in fraudem credit, dicitur, quod is, qui, in fraudem scilicet creditorum, repudiavit hæreditatem , vel legitimam, vel honorariam, vel testamentariam, non sit in ea causa, ut hic edicto locum faciat; noluit enim acquirere, non suum patrimonium diminuere , ct paulo inferius : sed el illud probandum est, si legatum repudiavit, cessare hoc edictum, quod Julianus quoque scribit. Demum L. 177. ff. de reg. Jur. ubi : non fraudantur creditores , cum quid non acquiritur a debitore , sed cum quid de bonis diminitur. Unde sic : Juxta allatas leges debitor in fraudem creditorum legatum , vel hæreditatem repudiat valide; ergo et Prælatus Ecclesiæ, quia solida disparitalis ratio adstrui vix potest : imo par utriusque ratio consistit in eo, quia talis debitor, aut Prælatus nihil alienat, cum nihil acquisierit; jus enim hæreditatem adeundi, vel agnoscendi legatum, quo nullum nituntur adversarii, non est proprie in bonis nostris, L. pretia rerum, ff, ad L. Falcid. sed tantum desinit acquirere.*

Ac licet legatum consistens in specie transire dicatur a morte testatoris in legatarii dominium, nec ad id exspectetur aditio hæreditatis, *L. a Titio 64. ff. de furiis*, ut proinde ea repudiatio videatur esse diminutio proprii , in qua proprie dicta alienatio consistit ; revera tamen alienatio non est; quia hoc dominium legati solum imperfectum est, et revocabile ante acceptationem, verbo, conditionatum, sive sub tacita conditione : *nisi repudietur*; si igitur postea repudietur , censetur fictione juris nullum fuisse dominium, *L. 1. v. utrum autem, ff. si quid in fraud, pat. ubi : quamvis enim legatum retro nostrum sit, nisi repudiet : attamen, cum repudiatur, nostrum non fuisse palam est.*

246. Si *ais* 1°. Repudiatio hæreditatis et legati est alienatio saltem late sumpta omnium consensu , ex *L. 5. §. 8. ff. de reb. eor. qui sub tut. ubi : fundum autem legatum repudiare pupillus sine Prætoris auctoritate non potest ; esse enim ethane alienationem, cum res sit pupilli, nemo dubitat*: atqui alienatio, quatenus est nociva Ecclesiæ hoc loco sumitur late ; ergo.

R. 1°. *L. S. cit.* loqui de pupillo tutelæ subjecto, quique omni caret administratione: secus esse de Prælalo, qui ipsam administrationem habet ; ac vocari posse eam repudiationem improprie alienationem ; cum dominium legati non omnino transferatur ante tutoris acceptationem, quam, etsi omiserit tutor, supplere poterit Praetor.

R. 2°. *D. min.* Sumitur late, hoc est, extenditur ad omnes eos casus, quibus quomodocumque Ecclesia amitteret aliquid jam vere acquisitum, vel pateretur diminutionem proprii C. quibus tantum aliquid non acquiritur. *subd.* Ut hæc non acquisitio sit saltem prohibita C. simul invalida jY. Alienatio in favorem Ecclesiæ late sumitur, durn sub ea comprehenduntur etiam constitutio ususfructus, servitutis realis, abdicatio actionum rerum immobilium, aut pretiosarum mobilium, compromissum et similes casus, in quibus saltem periculum est, ne Ecclesia aliquid, quod possidet, perdat ; at propterea non debet nimis late sumi, nec latius, quam ipsa jura sumant, sive extendi ad actus, qui alienatio non sunt, ut non acceptatio, non acquisitio; sic enim cl Prælatus solus communiori sententia potest remittere caduciatem emphyteulæ, valetque hæc remissio, nec committitur alienatio. Deinde largimur, non solum alienationem, bonorum dilapidationem, sed

etiam omissionem lucri esse prohibitam æque, ac si esset alienatio : at non æque utrobique requiritur solemnilas ; sed tunc solum, quando vere et proprie alienantur res Ecclesiasticæ.

247. *Si ais* 2°. Per delationem hæreditatis acquiritur Ecclesiæ jus acceptandi et adeundi hæreditatem ; sed hoc jure quæsito privat Ecclesiam Prælatiis hæreditatem repudians. Item rei legatæ dominium, et jus in re acquiritur Ecclesiæ etiam ignoranti et ante traditionem, L. 77. § 3. L. 80. ff. *tie Legat.* 2. unde iit, ut pro rebus sibi legatis habeat vindicationem pene perpetuam, L. 23. C. *de SS. Eccles*, ergo Praelatus committit speciem alienationis, dum hæreditatem , vel legatum repudiat.

R. *Ad lue.* A'. *Cons.* Licet enim Prælati non adeundo hæreditatem, vel non agnoscendo legatum agat contra jus Ecclesiæ adeundi et acceptandi, atque hoc solum latiore sensu eam hoc jure privare dici possit, ac propterea etiam ex dictis peccet, nihil tamen alienare dici potest, cum in nullo diminuerit patrimonium Ecclesiæ ; nec enim per hæreditatem vel legatura delatum præcise, ac proin per jus adeundi vel acceptandi censetur quis in jure factus locupletior, L. *pretia rerum*. 63. *cit.* [f. *ad L. Falcid.* juxta quam si hæres institutus sim, antequam adeam, non sum locupletior, proinde neque etsi servus meus fuerit institutus hæres, antequam meo jussu adierit; sed tunc mihi acquirit, cum adierit ; tum additur : *esse autem præposlerum, ante nos locupletes dici, (piam acquisierimus.*

Ad 20m. Jam dictum , quod per delationem hæreditatis ant legati non acquiratur Ecclesiæ dominium ac jus absolutum, perfectum , irrevocabile, sed conditionate, si is, qui hæres, vel legatarius vocatus est, hæreditatem adeat, vel legatum acceptet; ergo Prælati repræsentans Ecclesiam, non adeundo vel non acceptando , sed repudiando, non privat illam jure jam absolute et perfecte quæsito ; quare nec quidquam alienasse dici potest.

248. Si a« 3°. Si Prælati repudiet hæreditatem, vel legatum repudiatione non simplici, sed in favorem tertii. agit invalide , quia si cedat in favorem tertii, prius adire hæreditatem. vel agnoscere legatum debet, qua acceptance , vel agnitione dominium absolutum et perfectum acquiritur Ecclesiæ. quo illam privat rem cedendo alteri; ergo etiam dum repudiat repudiatione simplici, quia per delationem hæreditatis, vel legati acquiritur Ecclesiæ jus absolutum adeundi hæreditatem . vel acceptandi legatum, quo illam privat Prælati.

R. *C. Ant.* V. *Cons.* Quia in primo Prolatus vere donaret, et alienaret, cum diminueret patrimonium Ecclesiæ; eo ipso enim quod cedat in favorem tertii, etiam prius natura saltem et tacite adit, ut cessio sit efficax , L. *Si aria C. de Jure delib.* Qui enim vult aliquid , censetur velle omne id, quod ad ejus efficaciam necessarium est. *arg. L. 2. ff. de Jurisd. omn. jud.* ac licet illa aditio sit tacita. idem tamen operatur, ac si esset expressa : atqui aditione hæreditatis, vel acceptance legati hæc erant de patrimonio Ecclesiæ, quia in pleno ejus jure et dominio, perque aditionem vel acceptance erat vere facta locupletior juxta num. præc.; ergo repudiando vel cedendo in favorem tertii vere diminuit patrimonium Ecclesiæ privando illam dominio absoluto ; in qua diminutione consistit alienatio. E contra in posteriori, licet

Prælati agat contra jus Ecclesiæ, nihil tamen alienat, quia in nullo ejus diminuit patrimonium, cum præcise per jus adeundi vel acceptandi nemo censetur locupletior factus ; si ergo repudiatio simplex non sit alienatio, neque etiam hujus regulari juribus debet, nec dici continuo invalida sicut alienatio. Quin jus adeundi, acceptandi infirmum est, et remotum, nec jure censetur esse in bonis nostris, ut apparet ex L. *pretia rerum, cit.* tum inultis aliis, tum inde, quod debitor obæratns citra revocationem jus illud repudiare possit.

249. Si *ais* 4°. Nihil interest, sive repudiatio hæc dicatur valida , sive non ; ergo.

R. *V. Ant.* Multum interest; quia, si actus est validus, alius succedens in hæreditate, vel legato sine causa justa ac solemnitatibus repudiato, tam hoc, quam illam bona conscientia retinet. Doinde repudians non incurrit pœnas, quæ tum in male alienantes , tum eum, qui rem sic alienatam delinet, latæ; cum repudiatio non sit alienatio. Pœnæ autem sunt sequentes : si alienans sit Episcopus, vel Abbas, tenetur interdicto ingressus in Ecclesiam; sique sex mensibus in hoc interdicto perstiterit, suspensione ipso jure ab omni regimine : si vero sint clerici inferiores, incurrunt excommunicationem, ac juxta multos ipso facto, simulque privantur beneficiis. quorum bona alienarunt, *Extrav. Ambitiosa.* Eadem contrahunt, qui res sic alienatas recipiunt. *Ibid.*

ARTICULUS IV.

AN ET QUALE DOMINIUM COMPETAT RELIGIOSIS?

2a0. *Procomium.* Religiosorum nomine ii soli proprie veniunt, qui in aliqua religione approbata emisierunt tria consueta vota , paupertatis, castitatis et obedientiæ ; unde novitii, etsi privilegiis sui religiosi ordinis gaudeant, veri tamen nominis religiosi nondum sunt. Considerari possunt religiosi dupliciter, vel ut integram aliquam singuli communitatem aut Monasterium constituunt, vel ut personæ particulares et privatae sunt.

Communitates religiosas capaces esse domini bonorum temporalium sive mobilium, sive immobilium, communis est omnium pene contra *Navarrum* sententia, volentem , rerum , quas possident, dominium penes Christum esse; neque enim ullum assignari fundamentum potest, unde illa communitatis religiosæ incapacitas proflueret: non enim est ex ordinatione Ecclesiæ, vel præcepto divino, quia nihil horum ostendi potest; neque ex voto, vel intentione voventium , quia voto paupertatis tantum in persona vovente vel dominium, vel usus independens excluditur ; non vero in communitate, imo hujus juri vovens, etsi vellet, sine auctoritate Ecclesiæ præjudicare non potest. Quin Tridentinum Sws. 25. *cap.* 3. de regularibus, hoc dominium in communitate non obscure asserit, dum inquit : *Concedit sacra Synodus omnibus monasteriis , tam virorum , quam mulierum, etiam mendicantium, exceptis domibus Fratrum S. Francisci, Capucinorum , et eorum , qui Minores- de observantia vocantur, etiam quibus aut ex constitutionibus suis erat*

prohibitum, aut ex privilegio apostolico non erat concessum, ul deinceps bona immobilia eis possidere liceat. I bi hæc : jmssidere liceat, non qualem-cumque, sed possessionem cum dominio et proprietate significant, ut constat ex verbis a Concilio paulo post subjectis, dum ait, Religiosos sustentari ex redditibus propriis monasteriorum. Huic tamen privilegio renunciavit Societas Jesu quoad domos professas, quæ non sunt capaces possidendi bona stabilia, aut census perpetuos, exceptis templo, habitatione, horto, ac villa suburbana solius recreationis causa. Bull. Pu V. Gregori XIII.

251. Religiosos vero professos in particulari nullius esse capaces domini bonorum temporalium ad bona fortunæ pertinentium, æque explorati juris est, *Can. 10. Caus. 12. q. 1. c. cum ad monasterium, de Stat, monach. et novissime confirmavit Tridentinum Sess. cit. cap. 2. dicens : Nemini igitur regularium tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia, vel mobilia, cujuscumque qualitatis fuerint, et quovis modo ab eis acquisita tanquam propria possidere. Ubi, etsi videatur sermo esse solum de licentia possidendi ac prohibitione, ex communi tamen interpretatione et sensu indicatur incapacitas. Dixi vero 1º. Professos; nam et Societatis nostra Scholastici, et Fratres Coadjutores licet nuncupatis votis simplicibus sint religiosi sic vere et proprie dicti, adhuc tamen bonorum suorum dominium retinere possunt juxta Bullas Gregori XIU. *Ascendente Domino*, et *Quanto fructuosius*. 2º. Bonarum temporalium, etc. etenim eos dominos esse famæ æque ac laicos, item aliorum jurium spiritualium capaces, ut eligendi; nec vi professionis religiosæ eos prohiberi a dignitatibus Ecclesiasticis, etc. cum circa hæc non versetur votum paupertatis, extra controversiam est. Huc etiam pertinent ingenii et scientiæ propriæ parius, velut manuscripla, cujusmodi lucubrationes rerum spiritualium potius numero accensentur juxta Cardin, de Lugo, Karcune, ac alios.*

Solum igitur hic controversum remanet, unde illa in Religiosis oriatur incapacitas quidquam proprii possidendi? At cum Suarez., Vasquez., Sanchez., ac communion Theologorum et Canonistarum

252. *Dico.* Incapacitas Religiosi ad dominium bonorum temporalium oritur ex solo jure Ecclesiastico illam voto paupertatis annectente.

Prob. Nihil enim aliud assignari potest; nam 1º. non oritur ex natura præcise Religiosi status, ac voti paupertatis; quia, retento dominio, potest esse paupertas ex voto, quo præcise tollitur domini usus a voluntate superiorum independens; ac simul quis esse proprie Religiosus, ut constat in Scholasticis Societatis Jesu, qui, stante vero voto paupertatis, retinent dominium, licet liberum ejus usum non habeant; ac nihilominus proprie dicti Religiosi, ac si essent professis adscripti, juxta Rullam Gregorj XIII. *Ascendente Domino, cit.* editam anno 1584. et *Quanto fructuosius*, editam anno 1582. Deinde si incapacitas professi ad matrimonium non oriatur ex voto castitatis ut tali, cum etiam, stante conjugio, possit esse votum castitatis, etiam incapacitas ad dominium non oriatur ex voto paupertatis. Nimirum elVectus voti utriusque ut talis, est obligatio abstinendi ab actu ipsi voto opposito, non vero inhabilitas, aut incapacitas.

Nec 2º. oritur a *wlemnitate* voti; nam hæc. in quocumque reponatur, juris

Ecclesiastici creatura est, textu claro c. *unico, de Voto et Voti redempt. in fi. Voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa*; tum illud ait ibid. S.P. votum solum dici debere solemnne, quod, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum solemnizalum fuerit per susceptionem sacri ordinis, *aut per professionem factam alicui de religionibus per Sedem apostolicam approbatis.* Eodem modo loquitur Gregori XIII. Bulla *Ascendente*, cit.

Neque dicas cum Recentiore quopiam; aliud esse *solemnitatem*. voti, aliud votum *solemnne*; priorem esse ex constitutione Ecclesiæ, non votum qua *solemnne*, ac in priori proinde posse dispensare Ecclesiam, non in altero juxta Doctorem Angelicum; nam

R. 1º. Discrimen hoc sine fundamento adstrui.

R. 2º. Esse directe contra mentem Pontificis, qui ibidem per solemnitatem voti intelligit votum solemnne; nam initio cap. cit. ait : *quod votum debeat dici solemnne ad dirimendum matrimonium efficax nos consulere voluisti*, tum subdit : *Nos igitur attendentes, quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa... pressentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere dici solemnne, etc.* ubi planum est, a Pontifice *solemnitatem* et *solemnne* sumi pro eodem, cum ex hoc, quod solemnitas voti sit ex sola constitutione Ecclesiæ, inferat, illud esse votum solemnne, quod fit vel in susceptione sacri ordinis, vel in *religione approbata a Sede apostolica*. Et vero votum quodeumque factum extra Religionem approbatam, licet coram Episcopo, non est solemnne, et ut tale nunquam agnovit Ecclesia, nec reddit inhabilem ad matrimonium, licet subsequens matrimonium faciat illicitum. Deinde non negari a Doctore Angelico, quod Ecclesia in voto solemnni dispensare possit, dicetur in objectionibus.

Nec 3º. oritur a benedictione et spirituali consecratione, quia hæc nihil aliud sunt, quam preces et invocationes Dei factæ ab eo, qui votum acceptat, ut Deus gratiam det voventi : nec consecrant, aut deputant voventem ad usum sacrum immobiliter.

Nec 4º. ex natura contractus, cum similiter se Deo offerant, qui votum simplex emittunt; ac quidem in Societate vota simplicia irritant matrimonium subsequens, etsi solemnia non sint. Igitur, cum nihil aliud restet, unde illa incapacitas oriatur, sequitur, eam oriri ex jure Ecclesiastico, a quo solo habetur, quod unum votum *solemnne* sit, ut pariat effectum inhabilitatis, alterum non.

253. *Obj. J.* Juxta Innocentium III. c. *cum ad monasterium, de stat, monach.* abdicatio proprietatis, sicut et custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere; ergo votum religiosi post se trahens incapacitalem domini non ex instituto Ecclesiæ, sed ex essentia voti solemnns intrinseca ortum habet.

R. *D. Ant.* Nec summus Pontifex potest contra indulgere licentiam, hoc sensu, ut quis sit ac maneat Religiosus, nec tamen adstringatur volis substantialibus; sive ut manens religiosus habeat dominium in se, et usu independens C. ut habeat dominium in se et usu dependens, aut solvatur a statu religioso .V. Solum ait Pontifex, se non posse dare licentiam agendi contra votum, quamdiu istud manet; esset enim clare contra jus divinum

et naturale, votum manere integrum, nec tamen eo obligari. Hæc mens Pontificis inde elucet, quia *c. cit.* reprehendit Abbatem monasterii, quod dispensasse! cum monacho ad proprietatem retinendam, utpote quod nec Pontifex posset, salvo remanente voto. Quo non negat, se posse a voto el statu religioso solvere, eaque ratione dare licentiam.

254. *Inst.* 1. At S. Tu. 2. 2. q. 88. a. 11. in 0. aperte docet, debitum continentiae statui religioso adeo essenziale esse, ut in voto solemnificato per professionem religiosam non possit ab Ecclesia dispensari, licet possit in voto solemnii per susceptionem ordinis sacri emisso; ergo idem dicendum est de voto paupertatis, et quoad dominium.

R. *Explico* S. Doctorem ut ante Innocentium. Ratio est, quia Doctor Angelicus apertissimis verbis in 4. *Dist.* 38. q. I. a. 4. *quæstiuno.* 1. ad 3. *Ideo, inquit, alii dicunt probabilius, si communis utilitas totius Ecclesiæ, aut unius regni, vel provinciæ exposceret, posset convenienter et in voto continentiae, et in voto Religionis dispensari, quantumcumque esset solemnizatum; non enim per votum potest se homo deobligare ab eo, in quo tenetur alteri: unde talis posset imminere necessitas, quod posset alicui juste prohiberi, ne continentiam, aut Religionem voveret, et eadem necessitate manente, potest etiam in voto dispensari jam acto.* Igitur priori in loco 2.2. q. 88. dum ait, in voto solemnizato per professionem Religionis ab Ecclesia dispensari non posse, intelligendus est, ut Paludans et Cajetanus ipsi Magistrum suum interpretati sunt, quod fieri non possit auctoritate Pontificis, ut quis maneat religiosus, et simul habeat conjugii usum; quod verum est. Hæc Paludans et Cajetani interpretatio ex *eod. art.* 4. *cit.* colligitur; nam postquam ostendit disparitatem inter votum annexum ordini sacro, ac votum castitatis in Religione, quod hoc sit essenziale statui religioso, illud vero proveniat ex ordinatione Ecclesiæ, et quod per statum Religiosum *homo abrenunciet seculo, totaliter Dei servitio mancipatus*, subdit, *hoc non posse (N. B.) simul stare cum matrimonio.* Proinde nec Doctor Angelicus negat, posse Pontificem facere, ut quis Religione solutus et liber ad nuptias transeat.

253. *Inst.* 2. Religiosus per vota solemnia se totaliter tradit ad servandam castitatem, paupertatem, obedientiam. et quidem ipsi Deo; ergo.

R. *D. Ant.* Se tradit totaliter, ut renunciel per votum omnibus qui voto repugnant C. ut se reddat incapacem et inhabilem, idque ex natura voti precise .V. Sic etiam, quantum est ex parte voventis, se tradit totaliter per votum simplex, ut castitatis, nec tamen subsequens matrimonium est invalidum, sed solum illicitum, excepto voto simplici in Societate.

236. *Inst.* 3. Status religiosus consistit in quadam consecratione, per quam tutus homo devovetur Deo; sed quod semel consecratum est Domino, ut dicitur *Leviliei ult.* et R. *Semel.* 51. in 6. nequit in alios postea usus commutari, et desinere. esse consecratum; ut patet in calice consecrato. Et ratio est, quia hæc consecratio intrinsece oritur ex quadam actione, quæ preteriit. et ideo relinquit consecrationem indelebilem, perinde ac si characterem impressisset. *Conf.* Non potest Pontifex facere, ut sacerdos

non amplius sit sacerdos, Episcopus non amplius sit Episcopus ; ergo neque, etc.

R. C. *Maj. D. min.* Quamdiu, quod consecratum est, suam consecrationem relinet C. si per Ecclesiæ auctoritatem desinat esse consecratum N. Potest autem, quæ ab Ecclesia instituta, tolli a rebus consecratis, et benedictis, non tantum destruendo formam, cui inhæret consecratio, vel benedictio, quod omnes admittunt; sed etiam rebus manentibus integris: cur enim, ut ait Lessius *L. 2. de Justit. c. 40.* Ecclesia non possit constituere, ut templum consecratum amittat consecrationem, dum polluitur ; aut calix, si eum profanari contingeret? Numquid consecrata templa exsecrationi subdi possunt? Pariter cur Ecclesia facere non poterit, ut consecratio solum duret ad tempus, quo lapso per se evanescat? Et vero talis benedictio et consecratio nihil aliud est, quam deputatio ad usum sacrum cum invocatione divinæ virtutis et assistenti» ad debitum usum, vel alium finem nostrarum precum : atqui illa deputatio et invocatio non habent vim, nec durationem nisi juxta intentionem deponentis et invocantis; ergo si Ecclesia nolit ultra tempus a se designatum consecrationem durare, hoc ipso illa evanescet. Hinc *rationem additam D.* Hæc consecratio oritur ex actione, quæ præterit, juxta intentionem consecrantis, et ad usum sacrum deponentis Ecclesiæ C. secus N.

Ad Conf. Disparitas est; sacerdos, Episcopus consecrantur Deo per characterem divinitus impressum, qui cum, institutione divina, deleri nequeat, etiam fieri nequit ab Ecclesia, ut sacerdos semel ordinatus, Episcopus semel consecratus tales esse desinant. Contra status religiosus talem characterem non imprimit, nec consistit in aliqua consecratione distincta, sed in ipsa votorum obligatione ; unde cum obligatio voti tolli possit ab Ecclesia, ut patet in voto sacris ordinibus annexo, hoc ipso etiam tolli poterit dicta consecratio, quæ per votum fit, atque ita , qui antea religiosus professus fuit, esse deinceps religiosus desinet.

257. *Inst. 4.* Dum quis vendit et tradit emptori rem, perdit dominium ejus irrevocabiliter ; ergo et religiosus per professionem solemnem, qua se suæque omnia tradit Deo , perdit dominium irrevocabiliter ; imo multo magis, quia vovens magis obstringitur Deo, quam homo homini per contractum.

R. 1°. Ergo idem sic amittit per votum simplex; ergo per votum castitatis simplex fieret invalidum matrimonium subsequens pro omni casu ; nam solemnitas voti ex jure Ecclesiastico est ; sed sequela admitti non potest.

R. 2°. Sæpe etiam venditio valida rescinditur; et qui vendit et tradit, non ideo fit inhabilis ad rem eandem iterum acquirendam. *Ant.* igitur non est universaliter verum. Unde *Ar. Cons. Alterum D.* Vovens Deo magis obstringitur in ratione obligationis C. inhabilitatis ad dominium *Ar.* Peccando contra votum gravius peccat contra virtutem Religionis, qua se specialiter dedicaverat Deo.

258. *Obj. II.* 1°. Nulla videtur justa esse causa dispensandi in voto solemni; causa enim dispensandi v. g. in voto castitatis debet excedere bonitatem materiæ Deo promissæ ; atqui juxta *Eccli. 215. 20. omnis ponderatio non*

est *digna continentis animæ*. Par autem est ratio de voto paupertatis; ergo hæc vola non subsunt auctoritati Ecclesiæ.

2°. Vel si ex boni publici causa posset in voto solemnî dispensare summus Pontifex; ergo etiam ex eadem ratione dispensare pulset in matrimonio consummato, aut uxorum pluralitate; quia id posset exigere salus totius regni, ut, si pax aliter reddi non posset, quam ut rex, repudiata legitima conjuge, duceret aliam. Sed hæc dici non possunt.

3°. Essentia voti consistit in traditione facta Deo, et in hoc distinguitur a voto simplici, quod tantum est promissio, et se habet instar sponsalium ad ipsum matrimonium; non potest autem, quod semel est traditum, rursus auferri citra injuriam.

4°. Si posset dispensare Pontifex in voto solemnî paupertatis, ergo et castitatis; sed hoc non, quia alias fieri posset, ut quis jungeretur duabus uxoribus viventibus, velut si post matrimonium nondum consummatum, sive ratum profiteretur Religionem; deinde, Papa dispensante, egrederetur, posset postea, sine dispensatione nova quoad primum matrimonium, ducere uxorem aliam, quia matrimonium prius fuerat per professionem dissolutum; sed forte interim uxor prior jam valide nupsit viro alteri. Sed hæc absurda sunt; ergo.

259. *Ad Ie®. R. A'. M. ad min.* Continentia *Eccli.* 26. non virtulibitis cæteris, sed talentis auri præfertur juxta Lessium aliosque interpretes. Deinde Ductor Angelicus ipse in 4. *Dist.* 38. *q. 1. ari.* 4. *q. 1. ad 3.* negat, nihil esse, quo continentia compensari queat, oratio enim, et contemplatio cum sil finis continentiae, est hac præstantior; et tamen votum illarum relaxari potest. Demum argumentum probat, nequidem a Pontifice votum continentiae simplex relaxari posse.

260. *Ad 2™. R. A'. parit.* Nam constat matrimonium inter Christianos contractum et consummatum nulla posse auctoritate humana solvi, ex ordinatione divina, ob significationem sacramenti, qua matrimonium consummatum repræsentat unionem Verbi cum natura humana indissolubilem, de quo plura vide in nostro *Tract. de S. Ordin. et Matrim. Diss.* 11. *Cap. F. Jrt.* 3. Similiter dispensari nequit in pluralitate uxorum, tam jure divino, quam naturali interdicta. Vid. *ib. de Unit. Matrim.* Nulla vero talis prohibitio circa professionem religiosam, vel vota huic inclusa reperitur.

261. *Ad 3um. R. 1°.* Etiam per votum castitatis simplex fit sui traditio, neque tantum promissio; ex vi enim voti simplicis eo ligatus tenetur ad ea omnia, ad quæ tenetur, qui votum solemnne emisit. Deinde per vota simplicia potest quis fieri perfectus verusque religiosus, si ea Sedes Apostolica eum in finem acceptet, sicut acceptant vota, quæ in Societate simplicia dicuntur; etsi olim c. 13. *de Regular, et trans, ad Relig. item. c. 21. §. fin. de Sent, excomm. in 6.* tunc quis censeretur religiosus, si professionem per vota solemnna fecisset, quia tunc temporis Ecclesia non acceptabat religiosum ante professionem per vota solemnna.

R. 2'. Falsum esse, quod votum simplex se habeat ad solemnne sicut ad matrimonium se habent sponsalia, nisi forte quis loqui velit de voto illo

particulari ingrediendi Religionem; hocque procedit, sive votum solemnne spectetur, ut respicit Deum, sive ut respicit Religionem, ejusque Praelaturo; ut enim Deum respicit, ab eo acceptatur, nihil est aliud, quam deputatio ac obligatio sui ad exhibendum Deo talem cultum, scilicet per exercitium paupertatis, castitatis, atque obedientiae, quæ deputatio non minus fieri potest per votum simplex, quam solemnne, cum utrumque acceptet Deus. Ul vero Religionem ac Praelatum respicit, atque ab hoc acceptatur, traditio ista non præcise vi voti fit, sed est quid voto in professione annexum, præsertim voto obedientiae; sed potest ista etiam annexa esse voto simplici, ul patet in Societate. Et vero nulla potest adferri ratio, cur quis se tradere Deo et Praelato per votum simplex non possit, sic ut Praelatus in illum jus acquirat, maxime si accedat approbatio atque acceptatio Ecclesiæ in ordine ad hunc effectum.

262. *Ad 4um. R. C. seq. M. N. min. Ad prob. N.* talem habiturum uxores duas; prior enim, sublato per professionem religiosam conjugali vinculo, esse uxor vere desiit; igitur, obtenta postea circa professionem religiosam dispensatione, revera poterit, (piam velit, ducere. Neque hoc absurdum est; sic enim successive duas uxores haberet. Numquid in casu, quo infidelis conversus ad fidem, relinquit conjugem, quia huic cum creatoris injuria cohabitare non vult, transitque ad vota alia; vel conjuge mortuo, et postea, vivente uxore, revocato ad vitam, numquid recte uxor nubit alteri, virque ducit aliam? Quia scilicet utroque casu solvitur matrimonium, nec proinde in hoc quid absurdi est; ergo neque in dato casu, quia per professionem religiosam vere solvitur matrimonium ratum quoad vinculum.

ARTICULUS V.

AN ET QUID ACQUIRERE POSSIT RELIGIO, ALIAS POSSIDENDI CAPAX, RATIONE SUORUM RELIGIOSORUM? QUIDVE, AUT CUI ACQUIRAT RELIGIOSUS?

263. *Dico I.* Domus religiosa, succedendi capax, succedit in omnia bona religiosi professi, de quibus hic ante professionem non disposuit.

Prob. Ex xvoy. 5. *cap. 5.* ubi: *Illud decernimus, qui in monasterium introire voluerit, antequam ingrediatur, licentiam habere, suis uti, quo voluerit modo, ingredientem namque una sequentur omnino res, etiamsi non expressim dixerit, se illas inducere; et non erit dominus illarum amplius ullo modo.* Adde *Auth. Si qua mulier;* item *Auth. Ingressi;* tum *Nov. 123.* Idque Imperator ita statuit non præcise in favorem status religiosi; sed simul ex æquitate naturali, cum omnino sit conveniens, ut, quia a religiosa domo alimenta capit, huic etiam religiosi bona cedant.

Limitatur tamen Conclusio 1°. quoad ea solummodo bona, quæ aliunde transferri non prohibentur, nec specialiter ipso jure excipiuntur, uti excipitur beneficiumulare; item bona, quibus *jus retractus* annexum ad ea intra familiam retinenda; vide etiam dicta de feudo et emphyt. 2°. Ut excipiat Societas Jesu, quæ suis non succedit.

264. *Dices* 1°. Si Religio succedat in omnia jura sui professi ; érgo etiam succedet patri, licet Illius ejus professus fuerit ante patrem pnomortuus.

A. .V. *seq.* Quia Religio solum repræsentat (ilium vivum , non autem defunctum.

7

Dicesi°. Nepos repræsentat patrem mortuum, sueeditque avo ; ergo etiam Religio poterit repræsentare professum mortmain , ac succedere hujus patri.

R. .V. *Cons.* Nepos primario succedit jure sanguinis , in quo fundatur repræsentatio ; at in Religione non est jus sanguinis, quod morte (ilii professi extincluin fuit ; nec proinde, extincto lilio ,jus aliquod repræsentationis.

263. *Dices* 3°. Igitur Religio debebit de novo apprehendere possessionem, ut acquirat dominium.

R. A'. *illal.* Quia communitas religiosa non est nova civiliter cum religioso persona, sed eadem ; eadem vero persona, quæ possessionem cœpil; non debet eamdem de novo apprehendere. Hinc si succedat in emphytheusi, etiam non solvit laudemiuin , nec releviutn , si in feudo; quia durat adhuc persona eadem, quæ solvit.

266. *Dices* 4°. Saltem Religio non succedet, si quid religioso donatum esset et donans expresse adjecisset conditionem, ne aliquando succedat Religiui, vel religiosa domus.

R. Hoc casu non succedet post mortem religiosi; ordinarie enim donationem ejusmodi sic interpretari solent, donantem voluisse, ne res sic donata, ut emphyteusis, vel alia possit a donatario iterum donatione, vel testamenti factione, aut legatione transferri ad domum religiosam ita, ut hæc pleno deinde jure el perpetuo retineat. Quia tamen simul donans censetur favere voluisse donatario, quantum hic capax fuit, solummodo usum censetur concessisse, dependentor a voluntate superioris. Quia standum pro valore actus, quantum potest, L. 172. ff. de R. J. ac verba testatoris debent intelligi juxta conditionem personæ, arg. L. 12. §. 4. ff. de usu et habit.

267. *Dices* 5°. Quid ergo juris, si religiosus habeat lideicommissum, quod teneretur restituere alteri substituto, si in seculo maneret, an etiam professio ita succedit monasterium in lideicommisso, ut excludat substitutum?

R. Γ. Si substitutio sil conditionata in hunc modum : *Si hæres institutus sine liberis decesserit*, tunc per professionem religiosam excluditur substitutus secularis, juxta Aov. 123. c. 37. quæ expressis terminis declarat, ejusmodi conditionem invalidam, pro non adjecta el non scripta habendam esse.

R. 2°. Si causa pia fuerit substituta, non excluditur a monasterio ; sed post mortem professi restitui debet lideicommissum illi causæ piæ; hac enim *cit.* A'ov. excipitur iu specie.

R. 3'. Si testator nullam omnino conditionem adjecerit, sed simpliciter et absolute aliquem extraneum substituerit, substitutus a monasterio non excluditur, sed huic, secuta professi morte, fideicommissum restituendum est. Ratio ex ipsa .Yuu. *cit. lac.* sumitur , ubi dicitur, quod si a principio fuisset facta substitutio simpliciter, ac sine conditionibus, i>ostea vero additæ essent

cmidiliones, quod tunc subslilutio esset nulla; ergo Aoe. supponit, quod, si milia· conditiones adjectæ essent, subslilutio subsistat.

Sidicas: Taciti et expressi idem est judicium : atqui si testator exprimeret conditionem de liberis non nascibilis, substitutus excluderetur; ergo etiam excludetur hac conditione non expressa , quia tacite inest; non enim credendum est, voluisse testatorem descendantibus extraneum præferre.

II. 1). *axioma* M. Ubi par subest ratio C. secus N. Argumentum supponit, quod favor ille legislatoris fundetur in præsumptione testatoris, quod falsum est; cum sil merus favor Religionis, ut nimis constat ex .Vot?., qui non debet extendi contra mentem testatoris expressam, quæ absolute alium substituit; alioquin si ea subtilitas quorundam quid probaret, sequeretur, quod, si causa pia simpliciter substituta esset, nulla expressa conditione, ac tamen postea instituto hieredi nascerentur liberi, pariter causa pia excluderetur a liberis, quod est falsum , nec admittunt adversarii.

26«. *Dico* II. Quidquid acquirit religiosus, Religioni, vel domui religioso; immediate acquirit.

Prob. Quia per professionem religiosam lit omnis juris el domini incapax, juxta *Trid. Sess. 23. c. 2. de Regular., c. cum ad monasterium, de Stat. Monach.* Unde lit, ul non solum non stabiliter sibi quidquam possit acquirere; sed nequidein transeunter, hoc est, ul primo acquirat sibi, ac deinde monasterio. El vero eum professus sit cum communitate una moraliter persona et indistincta, in illo nulla ratione potest prius esse dominium, quasi per professum transiret ad monasterium.

Si dicas : Dum servo deferlur hæredilas, eo hanc adire nolente, non acquiritur domino, L. 3. C. de hæredib. instituend.; ergo nec monasterio acquireretur, si delata fuerit religioso invito, el adire nolenti; ergo signum est, quod dominium rei, quam acquirit religiosus, transire debeat per hunc ad monasterium , ac domini proinde transeuntis capax sit.

IU 1°. L. 3. *cit.* lake ab Alexanuro anno 22i. derogatum videtur per recclliorem Justiniani anno 331. quæ est 21. C. de Jur. delib. qua decernit Imperator, servum invitum ad hæredilalem adeundam compellendum esse, quando institutus ul servus est, cl de ejus litigatur libertate; eo quod testator tunc potius censeatur sub servi nomine res suas servi domino destinasse.

II. 2". .Y. *Cons.* Præterquam enim quod comparatio servum interet religiosum manca sil, et deliciat in plurimis, juxta dicta superius, comparari possunt servus el religiosus quidem quoad carentiam domini; at quoad acquisitionem religiosus liliunfamilias sequitur. Hinc sicut, quando Illius* familias scriptus hæres renuit hæreditatem adire, potest paler adire eamdem, sibiue acquirere lilio invito, imo ignorante, ac si paler ipsemot fuisset Sedplus hæres , l., /in. pr. C. de bon. quæ liber., ita domus religiosa.

Sed, *inquies*, si religiosus repudiet hæredilalem sibi delatam, hoc casu prajudicat monasterio; ergo.

It .Y. *Ant.* .Eque tam parum præjudicabil monasterio, quam liliusfamilias patri; nam hoc ipso quod delata fuerit religioso, cum religiosus omnia acquirat monasterio, isque sibi privato acquirat nihil, hæredilas deluta el juseam adeundi fuit acquisitum monasterio.

ARTICULUS I.

AN RELIGIOSUS POST EMISSAM PROFESSIONEM RELIGIOSAM, DESERTO RELIGIOSO ORDINE AC RELIGIONE CATHOLICA, TRANSIENS AD RELIGIONEM ALIAM IN IMPERIO GERMANICO TOLERATAM, FIAT SUI JURIS SIBI POSSIT ACQUIRERE TEMPORALIA BONA, AC PRÆSERTIM RECUPERET BONA ET JURA, ET HEREDITARIUM, SUCCEDENDI IN FEUDO VEL ALIA, QUIBUS ANTE PROFESSIONEM RELIGIOSAM LIBERE RENUNTIAVIT?

Controversia hæc Germaniam præcise spectat, in qua præter Religionem antiquam Catholicam, quæ per se in possessione semper fuerat, ac mansit, vi pacis Westphalicæ tolerantur duæ aliæ, Augustana, sive Lutherana, dein sic dicta Reformata, sive Calviniana, induito utrique exercitio libero ac pleno. Moveri autem maxime cœpit postremis hisce annis, cum, transfugæ cujusdam de ordine mendicantium occasione, suam, hic Wirceburgi hæreditalem reposcentis, sententiam negativam tueretur Cl. Jurisconsultus hujus Academiæ nostræ dissertatione *Diseurs, jur. publi, abbrev.*, cui ex opposito respondere conatus Jurisconsultus Jenensis ex Protestantium numero. Priorem sententiam rursus vindicandam suscepit Rambergensis in *Dissert, de apostata jus in hæredit. aut feudo succedendi non amplius recuperante*: affirmativam pariter propugnarunt rursus alii Protestantium duo, Wirtembergicus alter, in propria scilicet causa, utpote apostata et ipse; alter Marburgensis in opere hæderetypis Francofurtensibus recentius divulgato. Cum vero hæc ipsa controversia a fontibus æque theologicis dependeat, operæ pretium censui, si ejus hic mentionem facerem.

269. *Dico I.* Religiosus professus apostata ipso transitu ad religionem aliam toleratam sive Augustanam vel Lutheranam, sive reformatam nullo modo sui juris (it; neque capax evadit jura et bona proprietarie acquirendi vel possidendi. Est communis ac indubitata Catholicorum omnium Theologorum ac Jurisconsultorum sententia.

Prob. I. Religiosus solemniter professus vi voti obedientiæ, quo se perfecte voluntati superioris subjecit, et vi subjectionis acceptatæ, est *personaliter* ac perpetuo suo monasterio ac superiori adstrictus; et quidem, si obligationem vinculi ex tali volo orti spectemus, arctius vel fortius, quam servus domino; ergo per desertionem sui ordinis ac transitum ad religionem aliam toleratam sui juris fieri non potest, æque parum quam servus fugitivus; sed, quoquo fugerit, religio seu superior religiosum sibi subditum tenet, vi tituli ipsam personam afficientis.

Nec refert, quod Protestantes religiosos ordines habeant ut supersticiosos, negentque, posse ex iis jus vel obligationem nasci; non enim Catholicorum jura, sanctiones, ordinationes (cum in utroque instrumento pacis, religiosa et Westphalica, hæc omnia relinquuntur salva Catholicis, exceptis iis, de quibus in instrumento pacis Westphalicæ) pendere possunt a placito Protestantium; præterquam quod temere au sine fundamento vola religiosa superstitionis damnent, ut invicte commonstrant Theologi Polemici!. Præterea

si Protestantes sibi concessiiri putent, suæ religionis placita, statum suum Ecclesiasticum, quidquid de hoc et illis sentiant Catholici, certis firmare legibus, ex iisque actus elVormare legitimos, ut hoc ipso negent, cos a Catholicis annullari posse, eo quod tolerata sit ipsorum religio; ergo id quoque Catholicis fas erit, cum juxta regulam ab ipsis decantatam Protestantibus, exque pace Westphalica desumptam : *quod uni parti est concessum, alteri non censeatur prohibitum*, ac proinde religiosus professus semper manebit suo obstrictus ordini, ut omnia exigunt et clamant Catholicorum jura, ex ipsa voti indole, ipso non difflitente Bœhmero, *Instit. Jur. Can. ad Lib. V. Tit. IX. §. L, item Lib. 111. Tit. XXXIV. de vol. et voti red.*

270. *Prob. II.* In pacis religiosæ instrumento §. IV. ubi celebre illud *lleservatum Ecclesiasticum* continetur, agiturque de Episcopis, Praelatis, cælerisque beneficiatis Ecclesiasticis a Religione Catholica ad aliam transeuntibus, nihil eis remittitur aliud, quam *civilis infamiæ* pœna; nullatenus vero votum, juramentum, subjectio ad superiores et praelatos; nec permittuntur eis bona et jura Ecclesiarum, vel reddituum aliquid ex statu sacro perceptorum; ergo multo minus religiosis privatis remissum aliquid ex priore eorum obligatione fuit; vel restitutum de bonis et juribus præhabilis, minime vero de abdicatis.

Conf. Ferdinandus I. anno 1608. in Augustanis Comitibus, in quibus pax religiosa prodiit, §. quoniam jam nunc et seq., reservavit praelatis jurisdictionem in fugitivos : Si Ecclesiastici a beneficiis, apostasia deficiant, atque contra foundationis tenorem et sacros Canones agant, tunc reliquis Ecclesiasticis non sit adempta facultas exercendi competentem sibi superioritatem, ac jurisdictionem, etc. ; ergo, non obstante suo ad aliam Religionem transitu, manent subjecti, jurisdiction enim et subjectio correlative sunt : religiosi autem usque personaliter subditi sunt; ergo tanto amplius manent subditi, ad quamcumque transierint Religionem.

271. *Prob. III.* Vi pacis utriusque, religiosæ §. 6. ac Westphalicæ Art. 3., sicut in genere toti parti Catholicæ, ita et monasteriis, praelatis, ac religiosis ordinibus et superioribus salva relinquuntur jura omnia, quibus non fuit expresse alterutro in instrumento derogatum, tenetque hæc generalis regula respectu instrumenti utriusque : *contra jura Catholicorum nihil est concessum, quod non fuit nominalim expressum*; sicut et e contra : *quidquid Protestantibus non est expresse concessum, id omne venit prohibitum* : qua regula utuntur Jurisconsulti passim in materiis odiosis, cessionibus, renunciationibus, maxime quando illæ a possessore antiquo legitimo et certo in hujus impetratæ præjudicium; quid si usque adeo ab invito extortæ? tunc enim, plerorumque consensu stricta adhibenda interpretatio, nec ultra terminos clare expressos proferenda dispositio; *arg. L. 21. c. ad senatusconsultum Velleianum*, ac ratio per se palet; ne, secus, concessio uno coque expresso, dici possit concessisse omnia. Atqui in neutrius pacis instrumento quidquam *expressum* legere est, quo clare derogatum esset juri praelatorum, vel monasteriorum in religiosos transfugas; ergo.

Conf. Jam transactio Passaviensis, quam pax religiosa disertis verbis confirmatur in instrumento pacis Westphalicæ jubenturque inviolabiliter servari,

Arlic. 5. §. 1., exceptis iis, quæ de nonnullis controversis articulis hac (Weslphalica), *transactione, communi partium placito statuta sunt*; at vero pa religiosa non concedit, ut vidimus, libertatem religiosis fugiendi e monasteriis, deserendi fidem, ac multo minus solvit volis, dans facultatem jura el bona *proprietarie* possidendi, neque in instrumento pacis Westphalicæ hoc excipitur; ergo.

Adde: quod religiosus, sicut vi voti obedientiæ, quo se plene subjecit, semper Religioni ac prælato constrictus manet ex dictis, ila vi voti paupertatis perpetuæ, quo se secundum Catholica jura inhabilem reddidit ad aliquid acquirendum sibi, ac possidendum proprietarie, sine dependentia a superiore, ita et semper maneat inhabilis.

272. *Dico II.* Religiosus solemniter professus. ad religionem in imperio licet toleratam transiens, non recuperat bona et jura sive hæredilarium, sive succedendi in fetido, sive quæcumque alia. quibus ante professionem rennnciaviL

Proh. I. Ex dictis enim transitu illo nullatenus sui juris lit, ac nequidem in agendo suæ voluntatis arbitrium; igitur vel vi solius voti obedientiæ, vel si ita velis, vi padi subjectionis plenæ remanet incapax quidquam acquirendi sibi vel recuperandi, quod cesserat. Verum el votum paupertatis, ul dictum, resistit. Sed si præscindere etiam a voto velimus, sola sufficiet *renunciatio pactilia*: Unde

273. *Prob. II.* Religiosus professus jurato bona et jura sua abdicavit, transferens ea in alios, idque plena libertate cl solemnitate, quin simul juramento omnem abdicavit capacitatem ad ea iterum possidenda; iique actus sicut ordinati, ila et valorem nacti sunt juxta Constitutiones Ecclesiasticas Catholicorum, decreta Pontificum, Conciliorum, placita Imperatorum, Principum, quos omnes potestate sua legislaloria velle privatum hominem exuere, cum id quoad hanc materiam in neutra pace sive religiosa sive Weslphalica factum, insignis esset temeritatis; ergo standum est huic abdicationi ac renonciation!, licet postea insecuta sil Religionis mutatio.

Prob. Cons. 1º. Quia per se expediti juris est, ad renunciatum non esse regressum, *L. 14. §. 9. de ædil. Edici.* Et juxta *L. fin. C. de conditionib, insert,* ubi; *quod semel repudiatum est, redintegrari minime concedimus,* ait Imperator.

2º. Quia cessio illa bonorum et jurium per insecutam religionis mutationem sublata dici nequit, cum transitus ab una religione ad aliam non sil *modus legalis acquirendæ, vel recuperandæ hæreditalis,* aut successionis, vel juris, sed tantum illa *non amittendi,* juxta instrumentum pacis Westphalicæ, *Jrt. 3. §. 35.* ubi de iis, qui mulare religionem volunt, statuitur, ut propterea neca *communione, hæreditatibus, legatis, etc. arceantur.*

3º. Absurdum plane foret, et immortalium lilium seminarium, ac contra instrumentum pacis Westphalicæ, ut dicetur, si una religio alterius vellet enervare jura, tollere decreta, constitutiones subvertere, cum ea ratione pax publica ipsumque instrumentum pacis Westphalicæ necessario subverteretur simul, quo vel maxime huic paci consulitur.

4º. De pactis et contractibus judicari debet juxta leges loci, ubi sunt

initi, l. 6. ff. *de evict.* El vero quid alias firmum ac stabile foret? Posset quilibet transitu ad territorium aliud se liberare obligatione implendi contrarium; nec esset quid absonum magis ac iniquum, quam actus Catholicorum in religione Catholica legitime gestos pendere a judicio Proleslantium, cum hi pendere suos nolint a judicio Catholicorum.

5º. Quod leges Imperii publicæ statuerunt, trahi non potest ad res facultatis liberte et pollicite, qualis est in hac materia renunciatio juris hæreditarii, feudalis, successorii; alias pariter contractus antecedentes omnes per secutam postea mutationem religionis rescindi deberent, quod nemo dixerit. Demum 6º. et simul Conci.

274. *Prob. III. Ni* pacis Westphalicæ *Art. 3.* ut jam insinuavimus, cuique statui sua salva jura esse debent, præter ea, quæ in Articulis sequentibus receperint immutationem: sed in loto instrumento pacis nihil reperitur dispositum, quo ecclesiasticorum, religiosorum apud Catholicos statuta, leges et juxta hæc jura celebrati actus, cessiones, renuntiationes, dispositiones quæcumque per transfugium redderentur irritæ, vel reviviscerent abdicata jura; ergo ea omnia manent in vigore, juxta regulam supra datam: *Contra jura Catholicorum nihil est concessum, quod non est nominatim expressum.* lel: *Quod Catholicis non fuit nominatim ademptum, id omne manet intactum.*

275. *Obj. contr. Conclus. 1*º.* et 2am. 1º. Non solum in instrumento pacis Weslphalica toleratæ sunt religio Augustanael reformata, sed etiam *Art. 7. §. 34. et 36.* asserta conscientiæ libertas, ac conceptis verbis disponitur, quod cuilibet religionem suam mulare liceat; ergo.

2º. Xi ejusdem instrumenti pacis mutatio religionis non obstat, quo minus quis in eodem permaneat statu civili, successionis, privilegiorum, aliorumque jurium juxta *Arlic. F. §. 33.* ubi: *Sive autem Catholici, sive Augustana? Confessionis fuerint subditi, nullibi ob religionem despiciatui habeantur, nec a..... communione, hæreditatibus, legalis, etc. arceantur.*

3º. Juxta *Arlic. F. §. 32.* ejusd. in id quisque restituendus est, quod intuitu et causa religionis amisit.

4º. In eodem instrumento *Artic. F. §. 13.* ponitur tanquam exceptio a regula, quod si persona Ecclesiastica transeat ad aliam toleratam, excidat possessione bonorum et fructuum *Ecclesiæ*; ergo jura et bona reliqua ipsi integra permanent.

5º. *Art. A III. §. 3.* perspicue statuitur, quod contra instrumentum pacis nulla deinceps valere debeant jura, sive canonica, sive civilia, nulli religiosorum ordinum regulæ, juramenta, renuntiationes.

6º. Talis intuitu ac causa ordinis regularis juri suo renuntiaverat; ergo hoc ordine deposito, reviviscit illi jus pristinum; quia cessante causa cessat eifectus, ul habet axioma vulgatum.

7º. Proiitentis religionem renunciatio imbibitam habet hanc communem clausulam: *rebus sic stantibus,* juxta *c. 13. de Jurejur;* ergo cum, insecuta religionis mutatione, *res non amplius sic stent,* sed maxime immulatæ sint, etiam mutata erit, sive cessabit renunciatio. Quod ex alia juris regula sumpta ex *L. 140. ff. de V. O.* confirmatur, ubi: *extinguitur obligatio, si in eum statum inciderit, a quo incipere non potuisset.*

8°. Post Westphalicam pacem demum removenda sunt impedimenta omnia, quibus difficilis redderetur, aut retardari, vel impediri posset transitus ad aliam religionem toleratam : atqui vel maxime impediretur, si transiens nihil recuperaret pristini; non enim haberet, unde, viveret; ergo.

potissima, si non pleraque, fundamenta partis contrariae, uno ordine exhibita, ut, quibus ea innitatur, uno obtutu appareret. Nunc ad singula respondendum. Ac quidem

276. *Ad lu*°. R. 1°. Religiosis, juxta probationes conclusionis, integrum non esse vi *pacis religiose*? cum religioso ordine simul mulare religionem; nec consequenter vi *pacis* *ll*°. *«lphalicæ*, cum hæc religiosos apace religiosa non excipiat. Quæ igitur cit. *Art. Γ. §. 34. 36*, dicuntur, relative sumi debent ad *ejusd. .-Irt. §. 12*. ubi de laicis civiliter subditis sermo est; sicut et plerumque in §§. aliis; at ita a secutorum longo usu statibus civilibus personæ religiosæ non sunt subditæ. Unde dum in instrumento pacis mentio occurrit de monasteriis *subditis*, id cum grano salis oportet accipi, non de personis religiosorum, sed laicis ipsi monasterio subjectis, vel hujus territorio.

Neque dicas : §. 12. *cit.* conceditur laicis non servis emigrandi beneficium e territorio intuitu religionis; ergo et idem de religiosis tenebit. Nam

R. *V. Cons.* Lata est inter religiosos et priores differentia ; laicis enim non servis, sive mere civiliter tantum subjectis competit per se jure gentium potestas emigrandi ac transferendi domicilium ; idque integrum servatur laicis iis omnibus §. 12. *cit.* qui de rebus suis possunt disponere : at religiosi *personaliter* tam vi voti quam pacti loco, ac superiori, vel ordini obstricti sunt ; suntque præterea incapaces ad disponendum ; igitur pari cum laicis jure censi non possunt, nec comprehendendi in concessione generali; quod, ut tradunt Doctores passim in *L. 15. ff. de injur, et c. 81. de H. i. in c.*, in concessione generali non censeantur comprehensa, quæ extraordinaria sunt, et speciatim merentur exprimi ; sed cum religiosi *personaliter tam vi voti*, quod juramento æquivalet, (*piam pacti* adstringantur Religioni, superiori, monasterio, secus ac laici, plane singulare quid est, ac proin debuisset exprimi, ut subtrahi possent superiori ac monasterio.

R. 2°. Permittamus gratis interim etiam religiosos *cit. Art. V.* comprehendendi ; non tamen ideo acta et transacta ante mutationem religionis inter Catholicos concident ; ut enim supra dictum in probatione Conclus, pacta et acta inter Catholicos ad horum jura legesque æstimari debent ; sed juxta has valet pactum initum inter profitentem et monasterium, renunciatio, donatio, abdicatio perpetua jurium ac bonorum et capacitatis ad ea iterum proprietarie possidenda ; neque igitur libertatem suam, neque jura bonaque cessa recuperat, quæ absolute vel in monasterium, vel alios transtulit. Quin nec in toto instrumento pacis vel verbulo pacta illa et acta ipso transitu ad religionem aliam irritari dicuntur; ergo manent, sicut debent, suo in vigore, juxta superius dicta.

R. 3°. Rursus etiamsi pacis Westphalicæ suffragio data esset religiosis licentia mutandi religionem ; non ideo vota cessare dici potest ; pax enim illa. quantum ad novas Religiones, non est *approbatira*, sed *permissive* : neque Catholici principes adversantes Religiones ideo approbasse dicendi

sunt, dum illis locum cedebant in Imperio, cum hæc approbatio enrum vires excederet. Ac qui principes Catholici, dum subscribebant paci, de religiosis ita pacisci tentassent, ut si transire vellent ad Religionem novam, hoc ipso liberi essent omni voto, qui eisdem nequidem dare facultatem poterant resumendi, deserto ordine, inter Catholicos laicalem statum? Hinc quod allinet dogma et conscientiam, ab hoc abstraxerunt Principes, id solum spectantes, ut pax civilis et harmonia civica restitueretur inter dissidentes paries; idcoque jura proprietarie possessa, quæ dogma non concernebant, transeuntibus ad aliam religionem laicis salva voluerunt. Unde, etiamsi in data licentia mutandi religionem comprehendere diceremus religiosos, plus non sequeretur, quam eos inter novæ religionis sectarios, ad «pios transierunt, frui quidem civili externaque communione civica; at non ideo liberos esse in conscientia; neque recuperare jura, quæ ante mutationem religionis, absolute ac valide cesserunt, dominio in alios translato.

277. *Ad 2um. R.* Totum, quod citato loco statuitur, est, ut, quo maneat libertas integra, nemo ex capite mutatae, vel mutandæ religionis habeatur *civiliter infamis*, nec privari possit bonis, cæterisque juribus, excludi ab hereditate, legatis, etc., ne alioquin frustra esset asserta libertas, cum eam impediret plurimum hæreditatum aliorumque jurium privatio. At (permisso iterum gratis, hoc Ari. religiosos comprehendere) nihil inde elici potest pro præsentī controversia; non enim religioso tali ob *mutatam*, facta professione, religionem, vel *mutandam* negatur hæreditas aliaque jura, sed quia his omnibus perfecte jam cessit ante religionis mutationem, iis in alios absolute et valide translatis. Deinde tantum dicitur, ut *non habeantur despiciatui*; ergo etsi infamia civili careret religiosus transfuga, non ideo, pro interiore statu, votorum vinculis liber et sui juris fit.

278. *Ad 3um.* Eadem est responsio: nec enim asserimus, aliquem ex capite *deserite Religionis* sua privari hæreditate, jure succedendi, feudali, vel aliis, sed, quia ante omnem mutandi religionem voluntatem iis spontanee, perfecte, publico jure et fidei renunciavit.

279. *Ad 4um. R. D. Cons.* Quibus quis a) te transitum ad religionem aliam non renunciavit C. si renunciavit, uti profitantes omnes jurato pro Deo renunciant. V. Aliud est de clericis beneficiatis, de quibus in *cit. Art.* sermo est, qui præter benefitialia bona relinunt patrimonialia cæteraque jura omnia, nec, amplectendo statum clericalem, his renunciant, sicut renunciant religiosi; hinc, etsi redditibus priventur Ecclesiasticis, alia tamen ipsis salva esse jubentur. Sed si tamen beneficiatus, de bonis patrimonialibus vel juribus propriis donasset Ecclesiæ, vel consanguineis ante mutationem religionis, postea hac insecuta non rescinderetur donatio, nec fieret irrita; ergo neque illa renunciatio religiosi.

280. *Ad 5um. R.* Clausulam illam pacis procedere tantum de capitibus ab ea determinatis, ne variis modis illarum possit executio eludi; secus enim si generatim loqueretur, non possent non inde absurdissima sequi, contra, ac ipsi volunt Protestantes; posset enim Catholicus etiam secularis, qui

nlliO renunciavit, aut cessit bonis quibusdam, vel juribus in consanguineorum, fratrum, aut extranei favorem, revocare illa, si postea transiret ad religionem Augustanam. vel reformatam; ac similiter posset, qui a religione protestantica transiit ad avitam Catholicam revocare donationes, cessiones in cujuscumque demum favorem factas; item eodem modo omnes lites pendentes, resjudicatæ, appellationes etsi antea intimatae, pacta, contractus possent sola religionis mutatione subverti ac rescindi, quo nihil absurdius. Inde clausula illa id solum vult, ut ne *Religionis prættextu* studiose excitentur lites, inducantur exemptiones, renunciationes, reguhe, etc. At quandoquidem jurisconsulti Protestantium ad clausulam hanc, quæ quidem *vim transactionis* habet juxta ipsosmet, tam animose provocant, qua igitur fide renunciationes, cessiones eorum tam tenaciter tuentur, qui ab ipsis ad avita majorum suorum sacra Catholica redeunt? cur exhæredant eos, privant juribus contra diserta et plana verba *Art. Γ. §. 35.* ac, cum a primogeniture, vel majoratus excludere juribus omnino non possint, minuunt tamen, coarctant, ut recentia ac notoria exempla docent; ac vel in Principe, cui dure admodum conditiones impositae, ab ipsisque subditis præscriptus ordo futuri regiminis?

Ad finm. R. A". Cons. Licet enim occasione assumpti ordinis jura abdicaverit. non ideo hæc illi redeunt deserto ordine et mutata religione juxta probal. Conclus. Praeterea antiqui juris est, ut, quæ semel sunt constituta, tamen durent, licet existât casus, a quo capere initium non poterant, *L. 85. ff. de R. J.* Neque huc quadrat axioma illud : *cessante causa cessat effectus*, hoc enim solummodo tenet de effectu, qui actu, sive, ut aiunt Philosophi, in esse et conservari, pendet a sua causa, ut lumen a sole; de alio effectu suam causam egresso et absoluto tam in physicis, quam moralibus aperte falsum est; numquid enim extincto patre exlingui debet filius? Atque ita se res in nostro casu habet. Sic et qui vendit libere et valide absolute rem suam, secula traditione, postea ad hanc regressum non habet, etsi cessat id, cujus occasione vendidit, velut necessitas; idem est de donatione, aliisque contractibus et pactis absolutis, qui firmi perstant, etsi postea causa motiva, vel impulsiva desinat. Vnde licet daremus gratis, vi pacis AVestphalicæ concessam esse hujusmodi libertatem transitus, quin liberalissime permetteremus, ipsa etiam vota hoc transitu rescindi, ne hac tamen quidem ratione recuperabit religiosus transfuga propria sua, solemni ac legitima voluntate amissum ac translatum jus; quia, quod plene, absolute, legitimo modo fuit translatum ab uno in alium. non amplius a transferente pendet.

281. *Ad 7am. R. A*.* Clausulam illam inesse contractibus realibus et perfectis, nisi expressa in lege fiat exceptio, quidquid sit de contractibus consensualibus, imperfectis, stipulationibus, de quibus aliquando loquuntur leges, haneque inferunt clausulam. Perfectus vero contractus est, qui ita actu transfert jus in alium, ut nihil juris priori possessori remaneat; cujus ratio est aperta; quia si is, qui jus suum in alterum cum omni causa tulit. nihil sibi reservavit, hoc ipso omni juris titulo caret, quo posset revindicare translatum; is vero, in quem jus est plene ac perfecte translatum. de eo suo arbitratu potest quovis modo disponere, etiam illud destruendo, Talis vero est contractus religiosi jura sua transferentis in alterum,

dum jus suum omne præhabuit, aut quod præhabere poterat, sine ulla restrictione, pro quovis eventu, perpetuo cedit, transfertque in alium, nihil penitus juris remanente in professo, ut nequidem instar donationum inofficiosarum rescindi possit illa religiosi cessio, juxta Catholicorum jura legesque, a quibus ea etiam æquiparatur donationi mortis causa, quæ irrevocabilis est morte secuta. Non ergo hic datur locus poenitentiae, nec locum habet citata clausula. Addita regula ex *L. 110 cit.* pariter de stipulatione loquitur nondum perfecta, de qua plura vide apud Boeckhn ad *Lib. III. Deer. Tit. 49.*

282. *Ad 8^m.* R. 1°. Admissa gratis regula, tantum procedet de personis, quibus in pace Religionis et Weslphalica permissum mulare religionem, ad quas religiosi, ut dictum, non pertinent.

R. 2°. Id solum sequeretur, talibus causa *-mutandæ* religionis, non esse ponenda obstacula; non vero irrita propterea reddi, pacta, conventionesque omnes legitimas ante *mutandæ* religionis propositum factas, nec consequenter renunciationes professi.

R. 3°. Si transituris ad religionem aliam nulla sint interjicienda obstacula. cur igitur Protestantes amplexuris sacra avita Catholica, tam multa et gravia opponunt, exhæredationem, privationem bonorum quorumvis et jurium, ut experientia comprobatur?

283. *Dico III.* Cessio juris tam hæreditarii, quam successionis in feudo, etiam antiquo ex pacto et providentia, facta a professo etiam nocet et præjudicat liberis, si quos in religione Protestantica post transitum ad illam suscepisset.

Prob. I. Liberis enim nondum natis nullum jus competere potest, sicuti non enti nullæ qualitates; ergo etiam jus, cui pater renunciavit, antequam nascerentur liberi, iis nequit reviviscere; reviviscentia enim supponit ante existentiam, at respectu non natorum nullum exstebat jus. Deinde, ut ait Urco Grotius *de Jur. Bell, et Pac. Lib. 2. c. 7.*, inter natos et nascituros illud interest, quod nascituris nondum quaesitum sit jus, atque ideo auferri iis possit.

Prob. II. Jurisconsultorum consensu illi, ad quos fideicommissum est ex testamento devolutum, possunt inter se conventionem mutua istud tollere, quin contra tale factum parentum postea liberis et hæredibus detur actio *L. 120. ff. de Legat.: 1.* quia, quæ ratio redditur *L. 13. C. de contrah. stipul.* non tantum nobis, sed et hæredibus nostris stipulamur; ergo multo magis renuncians juri suo, etiam succedendi in feudo antiquo, liberis nequidem natis præjudicat.

Prob. III. Liberi succedunt solum et præcise in jure, quod habet pater: atqui quo tempore nascebantur, nullum jus succedendi paler habuit, utpote cui perfecte ac valide renunciavit juxta *Conci, præc.*; ergo postea nati in eo amplius succedere non possunt, sed manebunt perpetuo exclusi.

Prob. IV. Licet liberi succedant in feudo antiquo ex intentione et providentia primi acquirentis jure sanguinis, non hæredilario el patris, per patrem tamen ad liberos hoc jus derivari debet, neque succedunt liberi, nisi mediante patre, a quo jus sanguinis accipiunt, in feudo: sed quo tempore

gif

4 i \

si li

s i

renunciabat pater, nulli exlabant liberi; ergo nec in illos derivari ante cessionem poterat; postea vero cum nascerentur liberi, rursus in eos jus derivari non potuit, quia tunc pater ipse eo carebat, ulpote in quo vi renunciationis liberæ et validæ ante præcisuni fuit.

284. *Obj.* conti'. Concl. 3^{am}. ¶. Professus renunciens eo tempore non cogitabat de liberis; ergo ejus renunciatio extendi non debet ad casum liberorum supervenientium non præcognitum, *L. 35. ff. de Pact. L. 19. ff. de inoffir. Testam.* Sicut et donatio alia eo non extenditur, ut p^{ro}inde superveniens liberorum nativitas, de quibus donationis tempore non cogitatum, causa justa sit revocandæ donationis, ut communiter Jurisconsulti, *ary. L. 8. C. de revoc. donat, aliisque.*

2°. Quod ab antecessore actum est circa fideicommissa, successoribus ei familia nocere non potest *L. 69. §. 3. ff. de legat. 2.* Sed par est ratio de feudo gentilitio, vel familiae. Quin,

3°. Si jus, quod alioqui in competiisset filio, si eo usus fuisset, conservatur nepotibus per *L. 5. §. fin. ff. si tabule? Testamenti nulle?*; quanto magis conservari oportet filiis bona feudalia familiaria, etsi iis pater usus non fuerit.

4°. Etiam liberi nondum nati, ubi de eorum favore et commodis agitur, pro jam natis habentur, *L. 7. ff. de stat, homin.:* ergo sine effectu inter rationes conclusionis ponitur hoc discrimen inter liberos jam *natos*, et *nascituros*.

5°. Feudum familiæ absque consensu omnium, quorum interest, alienari non potest; imo revocari potest sic alienatum; sicut fideicommissum familiæ hoc modo alienatum. *L. 11. C. de fideicomm.*: sed in nullo fere discrepant feudum et fideicommissum familiæ. *Subs.* Atqui cum feudum alienaretur, illi renunciando, non poterant consentire liberi nondum nati; ergo.

285. *Ad 1^{am}.* R. V. Jnt. Nam emittens vitæ regularis votum, sive professionem religiosam scivit usque adeo liberos nec posse amplius subsequi, nec debere; hujus enim ipsum satis admonebat ipsa religiosa professio vi voti castitatis et continentiae perpetuæ; qua igitur ratione negari potest, eum cogitasse de liberis, omnique favori juris renunciaese, saltem in genere? Hinc et *disparitas est* quoad donationem factam a laico; quia enim donans de liberis futuris non cogitasse supponitur, præsumit jus, eum sub conditione: *nisi supervenerint liberi*, donare voluisse, quæ præsumptio fundatur in *pietate paterna*, vi cujus nemo communiter extraneum solet præferre liberis; item in *cpquitate naturali*, quæ dictat proprium sanguinem esse præferendum extraneo.

.Id 2um. R. Lex *cit.* et paritas procedunt in supposito, quod videlicet successorjam natus, ac proinde ipsi jus vere quæsitum fuerit; nondum enim nato posse inferri praejudicium, liquet ex probationibus conclusionis.

Ad 3^{am}. R. Lex ibidem allata non est ad rem; non enim de *renuntiata*, sed unice de non *petita* bonorum possessione agit, quæ diversa sunt; neque enim, quod petere omiserit pro se, ideo filiis præjudicare voluisse præsumi potest; sed rectius contrarium ob pietatem paternam, atque æquitatem naturalem præsumi debet.

Ad 4^{am} D. Ant. Liberi nondum nati, jam tamen *eocistentes in materno*

uMro pro natis habentur quantum ad favorabilia C. nequidem tum sic existentes, quando fiebat aliqua renunciatio N. De prioribus in *L. cit.* sermo est. At aliud est de liberis, qui tempore renuntiationis neque concepti, neque potuerunt concipi, neque debuerunt postpa.

Ad 5um. R. V. suppositum, quod liberorum nondum natorum consensus fuerit necessarius; cum enim tunc non existeront, imo existere non possent, nullum iis jus quæsitum fuit; ergo etiam neque necessarius fuerat eorum consensus.

CAPUT II.

DE DOMINIO LAICORUM.

Hi juxta dicta *Dissert. huj. prine*, varie dividuntur ab Imperatore *Instft. de Jur. Person*, unde et varie de iis nascitur quæstio. Agemus vero hic præcipue de dominio conjugum, filiorumfamilias, pupillorum, minorennium, atque horum occasione, ob materiæ nexum, de tutoribus et curatoribus.

1

ARTICULUS I.

QUALE SIT DOMINIUM CONJUGUM CIRCA VARIA EORUM BONA?

Non est hicquæstio de jure quod conjux habet in conjugem, estque nihil aliud, quam jus utendi conjugis corpore ad honestam generationem prolis, quod jus ad servitutem quibusdam referre placet. Strictum dominium non est. Hinc dum in Scriptura vir dicitur dominus uxoris, fit ideo, quia est caputfamiliae, et mulier illi subjecta; vel si uxor appellatur domina mariti, ut *L. 41. pr. ff. delegat. 3.* solum ita honoris causa dicitur. Solum hic de conjugum bonis fortunæ sermo est.

286. *Dico.* Bona dominio conjugum subjecta ad triplicem classem referri possunt; alia sunt, quæ antecedunt matrimonium, ut sponsalitia largitas, arrha; alia, quæ illud comitantur, ut dos, contrados, sive donatio propter nuptias, parapherna; alia, quæ subsequuntur, ul donum matutinale, acquæstus; de quibus nunc singulis ordine.

287. *I. Sponsalitia largitas* est donatio inter sponsos facta intuitu futuri matrimonii. Secuto matrimonio est in pleno dominio accipientis. Ratio est; quia talis donatio est nullibi irritata, et est liberalis; ergo secuto matrimonio (nam hodie, correcto antiquo jure, constitutum est, ut omnibus hujusmodi donationibus insit tacita conditio, si matrimonium sequatur) velut conditione impleta, donatio hæc alias conditionata transit in absolutam. Si vero non sequatur matrimonium, idque ex culpa donantis,

transit in dominium accipientis; si ex culpa ejus, cui donata est, redit ad donantem; si sine utriusque culpa, pariter ad donantem revertitur, nisi donans cum parte donataria, sponsa, habuisset copulam, vel huic dedisset osculum; eo enim casu media tantum pars redit ad sponsum, dimidia altera remanet sponsæ, jure communi. *L. IS. et IG. C. de donat, ante nupt.*

288. *II. Arrha* sunt res, quæ sponsæ a sponso, aut vicissim dantur expresse velut in pignus futuri matrimonii. Secuto matrimonio restituenda est illi, qui dedit; est enim instar dati pignoris in securitatem matrimonii; ergo sicut pignus ad debitorem redit facta solutione, ita arrha ad dantem secuto matrimonio. Ac nisi reddenda esset, non tam esset arrha, quam donatio; nec haberet rationem motivam ad implendum potius, quam non implendum contractum. Matrimonio autem non secuto, distingui oportet: si non secutum sit *justa* de causa, ad dantem pertinet; quia arrha datur ad hoc, ut promissum servetur, in quantum servandi obligatio est; cessante ergo obligatione cessat ratio amittendi arrham. Si secutum non fuerit, quod una pars *injuste* resilient; tum si pal's resiliens est, quæ dedit, arrham amittit in poenam; si pars resiliens est, quæ accepit, per se restituere tenetur arrham ei, qui dedit. Vide de hac plura *Tr. de Sacr. ord. et Matrini. Diss. II. de Matrim. Cap. I. Art. 2. de Sponsal.*

289. *III. Dos*, quidquid datur, vel promittitur marito nomine uxoris ad sustinenda onera matrimonii, id est, ad alendum uxores, liberos et familiam; hæc, si a patre data, *profectitia*; si a muliere ipsa, vel alio quocumque constituta, *adventitia* dicitur, *L. 5. ff. h. t.* Si actu traditur, *numerata* appellatur, si solum promittitur, *promissa*; si maritus spe numerationis apocham dederit, *cauta*. Ita *c. de dot. caut. non num.* Praeterea dos alia *æstimata* est, cujus valor est certo pretio taxatus; si hoc non, *inæstimata* erit. *Æstimatur* autem dupliciter; 1°. *ad venditionem*, hoc est, ut maritus accipiat dotem tanquam rem eo pretio sibi venditam, eo One, ut, soluto matrimonio, vel ipse, vel ejus hæredes restituant non ipsam dotem in natura, sed pretium ejus. 2°. *Non ad venditionem*, sive ut maritus dotem sibi emptam habeat, sed taxationis tantum causa, ut constet de pretio dotis, eo tunc, ut soluto matrimonio restituatur res in dotem data; vel si culpa mariti interiit, in pretio taxato. In dubio, an aestimatio facta fuerit ad venditionem, communis opinio ita factam præsumit. Quanquam rectius præsumendumsit id, quod in tali loco frequentius fieri solet.

Dominium *dotis venditæ* et traditæ omne penes solum maritum est, etiam nondum persoluto pretio; est enim verus emptor, *L. S. C. de J. D.* Unde *L. 10. eod.* ei datur actio ex empto; atqui res vendita et tradita emptori statim hujus fit, §. 1*L. Inst. de rrr. div.* Hinc dolis hujus commodum et incommodum penes maritum est, *L. 10. cit.* Peccat proinde uxor contra justitiam, si quid ex dote hac, vel ejus fructibus surripiat marito invito.

Dominium dolis *non venditæ*, sive dein aestimato data fuerit, sive non, *naturale* est penes uxorem: *civile* penes maritum. Prius sumitur ex *L. 3. §. 5. ff. de Minor*, ac *L. 30. C. de J. I.* ubi de rebus dotalibus sive aestimatis, sive inæstimatis dicitur, quod *et ab initio uxoris fuerint, et naturaliter*

in ejus permanserint dominio. Non enim quod lequm subtilitate transitus tarum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas deleta, vel confusa est. Alterum inde habetur, quod causa dotis sit causa habilis ad transferendum dominium, §. *i. Inst. de fl. I.* el *l. 1. ff. pro Dot.*; turn etiam, quod *Inst. quib. alien, licet, vel non.* dicatur simpliciter dominus dotis, licet alienare eam non possit: atqui non est dominus naturalis hujus dotis juxta *LL. priores*; ergo solum civilis.

Hinc dotis hujus administratio plena marito incumbit: 1°. ipsius est dotis vindicatio, *L. 9. C. de It. F.* nec ea competit mulieri, nisi marito deficiente. Nec repetere potest a marito, nisi ob gravem causam, mariti prodigalitatem. 2°. Percipit fructus dolis, el lucratur omnes pro sustinendis matrimonii oneribus, etsi fructus illa excedant, *L. unie. §. 9. C. de Hei Uxor. act.* ubi omnia, quæ *fructuum nomine continentur, ad lucrum mariti pertineant pro tempore matrimonii*; a quo tamen excipi debent fructus sic dicti extraordinarii, sive ea, quæ proprie in fructu non sunt, ut thesaurus in fundo dotali repertus, *L. 7. §. 12. ff. sotut. matrim. dos quemadm. pet.* Arbores vi ventorum dejectæ, *ibid.* marmor cæsum, nisi ubi renascitur, §. 13. partus ancillæ, *L. 10. ff. de J. I.* 3°. Præslare debet dolum et culpam, eandemque tenetur adhibere diligentiam in rebus dotalibus, quam in suis, *L. 17. del. D.* Si tamen culpa mariti non intercedat, ad nihil tenebitur, estque periculum et commodum, sicut accessio et melioratio uxoris, *L. 10. 12. ff. eod. i0.* Constante matrimonio ferre debet tributa atque onera.

290. *IV. Contradas*, sive ut communiter Civilistæ, *donatio propter nuptias, sunt.* res, quæ mariti nomine uxori constituuntur in securitatem dotis. *L. 3. Inst. de donat. L. ult. C. de donat, ant. nupt.* Unde sequitur 1°. illam tum quod ad quantitatem, tum quod ad conditiones æqualem esse debere doti peromnia, *L. ult. cit. et Nov. 70.* 2°. Stante matrimonio neque possessionem, neque dominium, neque usumfructum rei donatæ propter nuptias transire ad uxorem; sed solum jus pignoris, *L. 29. C. de J. D. Nov. 61. c. 2.* Non recte tamen donatio propter nuptias cum *dotalitio* confunditur: prior originem suam juri Romano debet, quo femina dotem jubebatur adferre marito, adeo ut filia sine dote Romanis videretur illocabilis, *L. 3. L. 39. ff. h. t.* Alterum juris Germanici est, quo juxta Germanos veteres maritus dare dotem uxori solebat teste Tacito *de mor. German, c. 18.* quod etiam adhuc dum suo modo viget. Est igitur dotalitium dos ipsa juris Germanici a marito uxori oblata, tum ut dos allata a muliere compensetur; tum ut hæc, matrimonio soluto se exhibere honeste possit; Unde quantitatem definire maritus solet pacto, estque tunc perinde, sive dominium, sive usumfructum certorum bonorum assignet. Marito autem determinare id omittente determinat lex pro conditione dolis allatæ. Vide Ludwig *Diss. de Dote mariti. Differ. I. p. 22. et seq. Gundling. Diss. de empt. ux. Dot. c. 2. Elcin. jur. German. Lib. 7, Tit. XI. §. 245.*

291. *V. Parapherna* sunt bona, quæ mulier præter dotem adfert, donatione vel hæreditale, vel quovis modo acquisita. Sunt in dominio uxoris pleno jure, nisi ita tradantur, ut instar dotis mariti fiant, *L. 9. §. 3. ff. de J. D.* Quod si mulier tradat hæc bona marito, non tamen ut ipsius liant,

habet maritus jus ea administrandi, revocabile ad libitum ab uxore; si tradat, ut liant ipsius civiliter, sequuntur naturam dotis; hoc excepto, quod fructus illorum non a?que lucretur maritus, licet possit eos in suam et uxoris utilitatem impendere, vel ad causas juxta arbitrium uxoris, non vero in suam tantum. *L. fin. C. de pact, convent.*

292. VI. *Donum matutinale*, vulgo *morgeba*, illud dicitur, quod allero nuptiarum dic maritus novæ nuptæ dat. Per se loquendo continuo cedit in plenum uxoris dominium; quia est remuneratoria donatio; hujusmodi veru donationes, facta traditione. in donatarii dominium plenum abeunt. Nec obstat, quod donationes sint inter conjuges jure communi prohibita?; nam hoc solum de donationibus gratuitis procedit; at donum matutinale non est omnino gratuita donatio, sed compensatoria ob creditam pudicitiam.

293. VII. *Acquæstus* est lucrum, vel bonorum augmentum, quod stante matrimonio acquiritur, vehit negotiatione, quam si communem exerceant conjuges, dicitur *acquæstus communis*; ad quem tamen per se non perlinet legatum, hæreditas, donatio ab una solum parte acquisita; nec salarium viri ex officio; quia inter conjuges etsi societas vitæ et cohabitationis sit, non tamen per se omnium bonorum. Dominium bonorum communium est penes utrumque conjugem, licet administratio debeatur marito. Idem est de communibus acquæstibus. De jure tamen provinciali non eodem modo solent acquæstus dividi; nam alibi pars respondet parti; alibi mulieri solum tertia, viro duplex determinata est; quod notandum est in ordmead debita; nam ad hæc expungenda quilibet conjugum debet pro sua rata concurrere. Ubi vero jus particulare nihil determinavit, standum est jure communi, quo præsumptio acquæstus stat pro marito. *L. 51. ff. de donat, int. vir. et uxor.*

294. *Dices* 1°. Si maritus sit dominus dotis, ergo eam alienare poterit, item dare in hypothecam; est enim dominii effectus, posse de re sua disponere, adeoque et alienare.

R. *D. Seq.* Dotem venditionis causa sibi æstimato traditam *C.* hujus enim dominium omnimodo nanciscitur maritus. Dotem non venditionis causa traditam per se loquendo *V.* Hujus solum dominus civilis est, et *Inst. quib. alien, licet, vel non*, aperte dicitur dominus dotis, licet fundum dotalem alienare non possit. Per *legem Juliam de adulter*, non licebat marito alienare fundum dotalem, *invita uxore*, nec eundem, *consentiente* licet uxore, obligare, ideo, quod in obligationem facilius consensura timeretur uxor, utpote in qua obligatione non ita apprehenderetur periculum perdendæ dotis. At *Justinianus*, ne consentiente quidem uxore sive alienationem, sive oppignorationem fundi cujuscumque permisit. *L. 5. §. 15. C. de rei uxor. aet. pr. Inst. h. t. cit.*

Excipe tamen 1°. nisi alienatio vel sit necessaria, *L. 1. de fund. dot. L. ult. C. eod.* vel uxori utilis, ut si surrogetur fundus fructuosior, *L. 26. L. ult. ff. de J. D.* 2°. Nisi accedat de alienando juramentum uxoris, non metu aut vi extortum, c. *cum contingat de Jurejur. c. licet, eod. in* 6. 3°. Nisi dos consistat in rebus mobilibus; nam nulla lex prohibens alienationem de mobilibus loquitur; sic lex *Julia* numinatio fundum dotalem exprimit; et

dum hanc extendit *Justinianus* ad casum consentientia uxoris, censendus est tantum extendisse ad fundum dotalem; ergo cum ea prohibitio sit a jure antiquo communi exorbitans, stricte debet intelligi. Adde *L. 1. C. de serv. pig. dat. man.*

295. *Dices* 2°. Si dominium naturale dotis traditæ non ad venditionem remaneat penes mulierem; ei-go pro dote hac posset fidejussorem exigere: atqui id prohibet *L. 1. et 2. C. ne fidejussores dolium dentur*; ergo.

R. *D. Seq.* Posset fidejussorem exigere per se loquendo *N.* Aliquando et per accidens *C.* Sic *I). min.* Nequit uxor per se loquendo stante matrimonio, velante illud exigere fidejussores pro dote, *L. 1. et 2. C. ne fidejuss. dot. dent.* idque in favorem matrimonii, cui se credit uxor, ne, secus, impediatur maritalis affectus. Potest tamen per accidens, ut, si ob prodigalitatem mariti, periculum dotis accederet.

Si dicas: Potest uxor admittere pignus pro dote, *L. 7. §. G. ff. de donat, inter vir. et uxor.*; ergo et fidejussorem.

R. *V. Cons.* Ratio differential est tum diversa legis constitutio, tum ratio; quia fidejussoris constitutio non caret contumelia,/. 17. §. *ult. ff. de Testam. Tut.* dum uxor majorem fidem habet fidejussori extraneo, quam marito, cui tamen animum, corpus, et omnem vitam tradit, *L. 8. C. de pact, convent.* Unde perfacile simultates oriri possunt inter conjuges; secus se habet in constitutione pignoris; pignus enim pro re datur, fidejussor pro persona. Non solum autem exigi non potest fidejussor pro dote; sed nec valet, si proprio motu a marito oblatus; quod generaliter sit prohibitum, ne fidejussores dantur. Procedunt tamen dicta, si 1°. agatur de *dote conservanda*, aut marito restituenda; secus si de dote a socero aut alio *solvenda*; sic maritum posse fidejussores exigere *dotis danda?*, et hos posse uxorem, aut patrem offerre, certum constat, *L. 55. ff. de J. D.* quia hic cessat prohibendi ratio. 2°. Si agatur de dote ipsi *uxori*, aut hujus *patri* restituenda; non si *extraneo*; quia et sic cessat superior ratio. *Molina Tr. de Commere. Q. 33.*

Demum dicta hactenus de alienatione dotis, et ne fidejussores petantur a marito de jure communi procedunt. Moribus variarum provinciarum Germaniæ valere alienationem rerum dotalium inquit *Schilt. ad ff. Ex. 36. Th. 95. Carpzov. P. 2. C. 15. Def. 20. 21.* si solus accesserit uxoris consensus. Pariter fidejussionem a marito sponte oblatam valere, præjudicio comprobatur *Carpzov. P. 2. Cap. 42. Def. -17.*

ARTICULUS II.

AN ET QUALIS HYPOTHECA COMPETAT UXORI RATIONE DOTIS ILLATE IN BONIS MARITI?

296. *Præmitto.* Hypotheca (dum res aliqua obligatur alteri in securitatem debiti, ut fundus) alia est expressa, alia tacita. *Expressa*, quæ vel conventionione partium, vel auctoritate judicis, vel jussu testatoris, dum bona sua obligat pro legatis a se relictis, constituitur. *Tacita*, quæ sine tali expressa conventionione, vel ordinatione inducitur. Utraque vel est *specialis*, qua res

determinate ; vel *generalis*, qua bona omnia obligantur lain praesentia, quam adhuc acquirenda, exceptis iis, quæ jure excipiuntur, ut 1°. quæ debitor, si expressa mentio fuisset facta, verosimiliter obligaturus non fuisset oboorum vel necessitatem, vel singularem erga illa affectionem, *L. G. seq. ff. h. t.* 2°. Quæ alienari principaliter ob favorem alicujus prohibentur; 3°. Quæ debitoris defuncti lueres acquireret, *L. 29. pr. ff. h. t.* 4°. Merces iu taberna venales, ne turbetur commercium ; potest tamen petere debitor, ut Magistratus claudat tabernam, quando periculum est, ne debitor sil solvendo. Praeterea hypotheca *conventionalis* erit, si solo consensu partium constituitur sive expresso, sive tacito; talis constituitur domino in rebus in praedium urbanum elocatum a colono illatis tum in securitatem pensionis solvendæ, tum rei elocate, *L. 3. ff. in quib. pign. vel. hyp. tac.* E contra *legalis* est, quam leges citra conventionem hominum in favorem quorumdam creditorum rebus imponunt. Talem habet pupillus in tutoris, minor iu curatoris, Ecclesia insui administratoris rebus.

Certum est et juris clari 1°. etiam mulierem habere hypothecam tacitam, generalem, ac legalem ratione dotis illatae, §. 29. *Inst. de J.J.* ubi : *sed et tacitam ei dedimus hypothecam.* Adde *L. 30. C. de J. D.* 2°. Hoc jus hypothec® mulieris esse cum praelatione, ul vi hujus uxor præferlur creditoribus anterioribus mariti, de cujus bonis inter creditores per subhastationem distrahendis agitur, *L. 12. C. qui pot. in pign.* quod tamen jus praelationis est solum personale uxori competens soli et liberis eo ex marito susceptis, *L. 12. cit.* etsi jus hypothec® simpliciter tale sit reale, ad quemlibet uxoris hæredem transiens. Sed et, tametsi uxor ob paraphernalia, si ea administration! mariti creditit, habeat hypothecam in bonis mariti, *L. 11. C. de pact, convent,* non tamen propterea jure simid praelationis gaudet. 3°. Hoc privilegium juris concessum uxori non procedere de dote *cauta*, sed solum de dote *numerata*. Tit. *C. de dote caut. nonnum.*

Hinc duo solum remanere controversa videntur, primum : an mulier ratione dotis præferenda sit creditoribus non solum tempore et hypotheca tacita anterioribus; sed etiam, etsi hypothecam anteriorem *expressam* haberent? Alterum : an, si mulier sibi constituisset hypothecam specialem in bonis mariti, idcirco legali generali renunciasset censenda sit? Quaestionis hujus scopus ex subjecto casu elucet. Uxor pro dote a se allata sibi hypothecam in certa quadam mariti domo constituit. At maritus lapsus est facultatibus, dumque de ejus bonis inter creditores per subhastationem distrahendis agitur, quæritur, utrum uxor renunciasset censeatur hypothec® sibi per legem in omnibus mariti bonis constitutae, ut tantum ex dicta sibi obligata domo satisfieri debeat; et si ea forte incendio interiisset, nullo amplius gaudeat pignore?

297. *Dico I.* Uxor ratione dotis illatæ præferlur creditoribus omnibus, etiam anteriorem hypothecam expressam habentibus.

Prob. I. Ex .You. 97. c. 3. ubi dicitur, mulieres ratione dotis præfeni creditoribus, *quorum pecunia res einple, vel reparatae sunt*; ergo cum hi præferantur creditoribus anterioribus hypothecam expressam habentibus, multo magis his uxor præferlur, juxta illud : *vinco vincentem te*; ergo *vinco te.*

II. L. 12. §. 1. C. qui pul. in pig. Sancimus, ait Imperator, eoe stipulatu actionem, quam mulieribus pro dote restituenda dedimus, potiora jura habere contra omnes mariti creditores, licet anterioris sint temporis privilegio val- luli; ubi Imperator inter hypothecas tacitas et expressas non distinguit. Quin hypothecas æque expressas, quam tacitas hac lege comprehendere voluisse Imperatorem inde evincitur, quod, ul indicat §. 1. *cit. L.*, voluerit mulieribus plene succurrere; id vero non praestitisset, si eam tacitis solum præferri hypothecis voluisset. Nec apparel cur, si tacit® hypothec® anteriores dicantur mulieri cedere, ea expressis postponenda sil; cum in hac materia eadem sil vis taciti, quæ expressi.

298. *Obj. I.* Qui prior, est polior jure, ul habet regula sumpta ex *L. 2. ell2. ff. qui pot. in pig.*; item *L. 2. i. 8. C. eod.*; ergo habens expressam hypothecam anteriorem, posteriori indistincte praefertur.

R. 1°. Probatur nimium, scilicet praefereandos etiam esse, qui hypothecam solum tacitam anteriorem habent.

R. 2°. *D. Ant.* Prior tempore est potior jure, si concurrens creditor non sit speciali munitus privilegio, ut pupillus, uxor ratione dotis numerat® *C. secus Al. Ant. et Cons.*

299. *Inst. 1.* Provisio hominis tollit provisionem legis, hujusque dispositio silet et cessai, quando adest dispositio hominis, *arg. L. 15. ff. precar. L. till. C. de pact, convent*; atqui providerunt sibi creditores per hypothecam expressam; ergo.

R. *D. M.* Provisio hominis tollit provisionem legis etc. si provisio legis sit inventa tantum in supplementum provisionis hominis *C.* sic cessat tutela legitima, dum habetur testamentaria, nec nisi in hujus defectu priori locus est. Si provisio legis sit absoluta, independens a provisione hominis *X* Talis est provisio *L. 12. cit.*, qua Imperator voluit plene, absolute consulere mulieribus.

300. *Inst. 2.* In *L. 12.* datur privilegium mulieribus: sed omnia privilegia sic interpretari oportet, ne vergant in dispendium tertii, *L. 40 ff. de admin, dperic. tutor.*; ergo et hoc, ne vergat in dispendium creditorum hypothecam expressam habentium.

R. Hæc regula procedit solum in dubio, quando de ipsa voluntate Principis contraria non constat: sed voluntas Principis mulierem etiam hypothecam expressam habentibus *L. 12.* praeferentis esse dubia non potest, legem attente consideranti.

301. *Inst. 3.* In materia juris correcloria stricta csl adhibenda inlcprclatio, *L. 11. ct 23 ff. de LL.*, ac privilegia sic oportet accipi, ul, si effectum habere alias possint, juri communi non derogent: sed *L. 12.* est correcloria, habelque adhuc effectum, etsi mulier non præferretur creditoribus anteriorem hypothecam expressam habentibus; nam ante constitutionem Je it ima m non competeat mulieri ratione dotis hypotheca tacita et legalis, sed solum era' praelata credit-ribus chirographariis; ergo si ita inter- ni. p. i

pretemur constitutionem *Jvst imwi*, ul mulier præferalur hypothecis solum tacitis et legalibus, ea lex, el hoc privilegium adhuc habebit elicited.

R. *I). M.* Stricta est adbibenda interpretatio, si hæc non est contraria menti Principis secus *.V.* At mens *Justixiam* fuit, mulieribus perfecte consulere, quod non fecisset, si solum tacitis, non etiam expressis hypothecis præferrelur.

392. *Inst. i.* In *cil. L. 12.* dicitur, quod mulier præferalur creditoribus, qui anterioris temporis privilegio sunt inuniti; sed hoc de hypothecis expressis non dicit, cum creditores his muniti expresso conventionis beneficio gaudeant.

U. *.V. min.* Nam æque in hypothecam expressam habentibus valet regula: qui prior tempore, potior jure, quam in aliis, qui legalem et tacitam habent; si ergo in citatis verbis Imperatoris his præfertur mulier; etiam prioribus præferrelur.

Inst. a. In *L. 12. cit.* ait Imperator quod ad personalem actionem dolis nomine mulieribus competentem respexerit, in qua veteres mulierem omnibus chirographariis potiozem esse voluerunt: atqui personalis actio anteriori jure munitis non praevaluit; ergo.

K. Hæc de actione personali tantum adduci narrative; nec erant causa impulsive constitutionis novæ; sed commiseratio, qua ferebatur in mulieres Imperator; unde ait: *quis enim parum non misereatur, etc.* Unde et plene iis volebat consultum; ac sicut ante in actione personali omnibus creditoribus chirographariis præferebatur mulier, ita hic constituit, ut per hypothecariam præferrelur creditoribus quibuscumque habentibus hypothecam anteriorem sive tacitam, sive expressam.

303. *Obj. II.* Non plus privilegii competit mulieri quam fisco, *L. 2. C. de priril. Fisci*: sed fiscus non præfertur creditoribus anterioribus hypothecam expressam habentibus, *L. 8. ff. qui pol. in pign.*; ergo.

R. Allatam *L. 2.* correctam esse per *.Vor. 97. cit.* in Conci, ac per *L. 12. cit.*, adeoque juxta hanc neminem ex hypothecariis præferri mulieri, nisi solum eum juxta *.Yoc. cit.* qui in militiam emendam credidit, el de hypotheca expressa sibi providit. Eadem est responsio ad *L. 3. C. de primip.*, *L. i. C. in quib. caus. pign. lac.* quæ pariter correctæ sunt.

301. *Obj. HI. L. 29. C. de J. I).* mulier tantum prælata est hypothecariis posterioribus et aliis potiora jura non habentibus; ergo a contrario non est prælata anterioribus.

R. Tempore hujus legis necdum competiisse mulieri hypothecam tacitam el legalem sed mulierem solum chirographariis fuisse potiozem; nam jus tacite et legalis hypothecæ primum per *Justixiam* fuit constitutum in *L. ume. §. 1. el 15. C. de Rei uxor. act.* quæ fuit priori *L. 29.* biennio posterior; jura scilicet in materia dotium paulatim invaluerunt, quæ postea Imperator in *L. 12. C. qui in pign.* simul complexus est. Supponi igitur debet, mulierem in allata lege sibi per hypothecam expressam prospexisse, quæ cum privilegiala nondum esset, ei solum quoad creditores posteriores profuit.

Dico II. Mulier constituens sibi hypothecam specialem in securitatem duls, non ideo legali generali renunciasset censenda est.

Prob. I. Per *L. 11. 15. 10. 17. ff. de paci, dotal.*, mulier non potest per pactajus suæ dotis reddere deterius; nisi post solutum matrimonium, *L. 18. If.eod.* Sed si censeretur renunciasset hypothecæ legali generali, jus suæ dolis non parum reddidisset deterius; plus enim hypotheca legalis, quam specialis continet, cum prior annexum habeat jus praelationis juxta Conci, præc.; ergo huic renunciasset censi nequit, cum, etsi aperte renunciasset, per *LL. cit.* nequidem valeret renuucialio.

Prob. II. Quia constituens sibi hypothecam specialem non ideo vult aliquid de suo jure imminuere, sed quilibet illud potius augere el (innare intendit; ergo talis cautela non debet operari contrarium, diminutionem juris. *Ant.* inde palet, quod constitutio hypothecæ specialis plerumque fiat ex abundanti cautela; quæ nemini nocet, *L. 17. c. de Testam.* Unde sicut per *L. i. §. 4. ff. de re judic.*, si quis id, quod vi judicati debetur a reo, insuper stipulatur, non ideo ordini executionis a lege generaliter inducto remeasset praesumitur, nisi forte id *animo novandi* faceret; sic neque pnesumi potest mulier per constitutionem hypothecæ specialis, renunciasset hypothecæ sibi per legem constitute.

Dixi: in securitatem *dotis*; nam si mulier sibi providit de hypotheca speciali ob bona paraphernalia; non remanet ei amplius hypotheca legalis concessa mulieri juxta *L. ult. C. de pact, convent.* Unde hypotheca concessa mulieri ob bona paraphernalia, est tantum *in subsidium*, sive adhuc *nasctura*, casu, quo mulier sibi ipsi de hypotheca ob ea bona non prospexisset; ubi proinde tenet vulgaris regula: *provisio hominis tollit provisionem legis.* At hypotheca data mulieri a lege ratione dotis est absoluta, jai nata, non in subsidium, ut communiter Jurisconsulti arguunt, ex *Inst. quib. alienare licet vel non*: ubi *Reip. interest, mulieres dotes salvas habere.* Item, dotes salvæ jubentur esse iisdem, ut incommoda viduitatis sustinere non cogantur, *L. 2. ff. de J. D. et L. J. ff. solui, malrim.*; ut proinde, elsi vellet, non posset per *LL. supra citi*, jus suæ dotis reddere deterius.

306. *Dices 1º.* Juxta axioma juris: *generi derogatur per speciem*; ergo Ct per hypothecam specialem legali generali. Sicut proinde si testator ab initio legaverit genus, postea vero expresserit quasdam species sub genere contentas, liæsolæ tunc debentur per *L. 20. ff. de instruet, vel instrum, L. 9. If. de Suppellect. leg.*, ita in praesenti casu tantum hypotheca specialis debetur.

R. *I). Ant.* Generi derogatur per speciem, si species contradicat generi, et sil diversa ratio in specie *C.* si hoc non, sed ambo tendant ad finem eundem *.V. Ant. el Cons.* Hypotheca generalis legalis, lum specialis simul tendunt in securitatem dolis; ac specialis solum abundantioris caulclæ gratia, vel commoditatis constituta fuit. Quoad alterum *disparitas est*; cum testator legato in genere addiderit quasdam species, quas aliunde noverat sub genere contineri, voluntatem suam explicare voluisse censetur, ad quas res praestandas hæredem obligare voluerit, Præler ea cum hic agatur de hærede gravando, non oportet ultra defuncti voluntatem ei onus imponere. At in praesenti casu non plus in effectu prætaic tenetur debitor

ex eo. quod plures ejus res sint obligabo; sed eadem specie sors in debito est. Deinde non de explicanda alicujus voluntate hic agitur, cum hypotheca generalis anterior sit per legem constituta mulieri, hæcque forsitan ex affectione speciali, commoditate majore in distrahenda certa re, etc. sibi prospexerit de speciali.

307. *Dices i0. L. penult, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solo*, per fidejussorem conductoris derogatur pignori, vel hypotheca? legali generali, quam habet locator in rebus in prædium urbanum illatis; ergo similiter hic.

R. C. .tnt. .V. *Cons.* Ratio differentia? est, quod in priori casu illata in prædium obligata fuerint ex conventionione, donec locatori pensionis solvenda* nomine satisfieret; eigo cum postea satisfactionis nomine fidejussorem locator acceperit, ei e\ sua voluntate jaiu fuit satisfactum, ul proin meritu censerī debeat renuueiasse hypotheca? legali juxta A. 9. §. 3. *ff. de pignor. Jr/.*, L. 5. (i. *ff. quib. mod. pign. vel hyp. soir.* At aliter se res habet in casu nostn»; ubi mulier sibi de hypotheca speciali majoris commoditatis gratia, etc. providit.

308. *Dices'.*? Per L. 15. 3. *ff. de precar.*, si quis de re sibi restituenda cautum habet, puta, stipulatione, non competit ei interdictinn de precario, non obstante, quod per Praetoris interdictum ei provisum fuerit; ergo idem ctiam hic dicendum est.

R. C. *Ant. V. Cons. Dispariles est*: Prætoris interdictum inductum est non nisi in subsidium, ut constat ex L. 1 i. *ff. eod.* ubi dicitur, interdictum de precario esse merito introductum, quod nulla eo nomine jure civili actio esset; magis enim ad donationis et beneficii causam, quam negotii contracti spectat precarii conditio; unde et hic rursum valet illud: *provisio hominis tollit provisionem legis*: item: *ibi lex silet, ubi homo loquitur*. Eodem modo responde ad similia alia, ad §. 9. *inst. de .1.1.*

Dices p. L. 1 f. C. ad senatusconsultum Velleianum permittitur mulieri remittere marito vel hypothecam constante etiam matrimonio; ergo noli tenet ratio conclusionis.

R. Lex ea, ut concordet aliis supra allatis, intelligi debet de pignore, vel hypotheca non necessaria, sed voluntaria, ex alia causa, præterquam dolis contracta.

ARTICULUS III.

A5 LT QUORUM Ih»ORUM DOMINIO GAUDEANT FILIIFAMILIAS !

309. *Præmitto*. Filiisfamilias (quo nomine hic simul filiafamilias comprehenditur) ad eam hominum classem, vel statum pertinet, qui *Inst. h. l.* alieni juris dicuntur; tiliusfamihas enim dicitur, qui ctiamnum sub patria potestate est.

Patria potestas vero, spectato jure civili communi, est jus, quo filii et filiae, cæterique descendentes subjiciuntur supremo in linea masculina ascendentium superstiti in ordine ad certos effectus jure civili introductos. Jb *Jus autem Imi. d. j at. pyl.* ubi: qwi *igilur x fe el uxore tua nascitur, in*

lua potestate est, item qui ex filio luo 17 uxore ejus nascilur, id esi, nepos lullsel neplis a>que in lua sunl potestate, et pronepote! proneptis, et deinceps cteleri. Qui aitlem ex filia lua nascuntur, in potestate lua non sunt, sed in patris eorum. Igilur potestas patria residet tantum in supremo ascendentium masculo, ac proinde T*. vivente avo pater lilium suum in potestate non habet, cum ipse in potestate avi sil, qui vero ipse in potestate est, alium in poleslate ejusdem generis habere nequit, L. 21. *ff. de adulter.* 2°. Matres ac universim feininæ liberos in polestatc non habent, §. 10. *Inst. de Adopt*, nec iisdem competii domesticum in liberos imperium, sed sunt ipsæ quoad farnili® regimen maritis subjeclæ.

Dictum autem 1°. spectato *jure civili*; non enim hic patria potestas sumitur, quatenus ex jure naturali descendit; sic enim in illa etiam sunt liberi procreati extra nuptias justas, qui non minus debent suis genitoribus reverentiam, quam legitimi; sed quatenus certos effectus a jure civili annexos habet; sic vero illi solum liberi, qui procreati ex justis nuptiis, in patria potestate sunt, pr. *Inst. h. t.* elquia in jure paler non intelligitur, nisi quem justæ nuptiæ demonstrant, L. 5. *ff. de in jus voc.* sicut nec Clius infligitur, nisi qui ex viro et uxore ejus natus est. L. G. *ff. de his, qui sui, vel alieni jur.* Ut vero quis ex justis nuptiis censeatur natus, in jure non refert, quo sit matrimonii tempore natus, an quinto, sexto, septimo, etc. post nuptias mense, cum tempora paviendi sint incerti; imo etiam jure novo, qui paucis post nuptias diebus nascilur, habetur pro legitimo, L. II. *C. de natural, lib.* Interest tamen quo tempore nascatur quis post patris obitum; legitimus erit, si modo adhuc nascatur ante mensem undecimum, vel saltem in ejusdem principio, Vor. 39. c. 2. At pro illegitimis habendi sunt, qui duodecimo post obitum vel absentiam mariti mense nascuntur, L. G. *ff. de his, qui sui, vel al. jur.* Carpzov. P. 4. c. 27. *Def.* 15. Unde etsi palria potestas spectata *in se, et absolute* sit juris naturalis el gentium, quia oritur ex matrimonio prima imperii paterni causa juxta Aristot. L. 8. *Elliiic. c.* 12., L. 1. *Polit, c.* 1. eaque ratione eliam respiciat illegitimos. ac etiam possit competere matri; *quoad formam* tamen solius juris Romani est, §. 2. *Inst. de pat. pol.*

2°. *hire communi*; hodie enim plerumque competit patri soli potestas patria, quod, consuetudine passim inducta, filius per nuptias egrediatur potestatem patris. Ubi lamen ea consuetudo non viget, jus commune obtinet, manentque descendentes in potestate patria, donec emancipentur; vel ea alio modo finiatur. Finitur autem I. emancipatione coram judice, comparentibus et consentientibus patre el filio, §. *prælerca Inst. h. t.* 2. Morte naturali, vel civili alterutrius, patris, aut filii, id est per diminulionem capitis maximam ct mediam. 3. Per dignitatem Palritiatus filii, §. 4. *Inst. quib. mod. jus pal. pot. solo*, aliasque dignitates in curia; cingulum militare, L. *fin. C. d« Deciir. nor.* 81. 4. Professione religiosa sive patris, sive filii. »». Per incæstlas nuptias patris, *Auth. Incæstas C. de incæst. nupt.* G. Ex consuetudine, filio contrahente matrimonium.

30. *Quo filii et filia'.* 1. quos pater, ut dictum, justis ex nuptiis procreavit. 2. El legilimati. 3. Etiam adoptati; adoptio enim, pr. *Inst. h. l.* est actio solemnīs, qua in locum filii, vel nepotis assumitur is, qui talis natura non est, idcoqneJ<. 4. *Inst. h. t.* imitari naturam dicitur, inventa in solatium eorum,

qui liberos non habent, sive ul pr. A. t. Theophilus, *ad molliendum natum defectum vel infortunium*.

T. *In ordine ad certos effectus jure civili introductos*. Ac quidem jure Romano patria potestas strictissima fuit; etsi enim filiifamilias *respectu Reipublica* essent ingenui, cives, haberentur pro patrefamilias in causis publicis, ut possent publica suscipere munia, *Inst. qui Testam, tut. dar.*, quin magistratus gerere, *L. 9. ff. h. t. cui dignitati ac personae a Republica impositae ipsa cederet potestas patria*; alias tamen *respectu patris* huic erant stricte subjecti, cura patri eadem in liberos jura competerent, quae domino in res, ac servos. Hinc tanquam *res Mancipi* poterant venumdari etiam ter, ut bis tantum manumissi reciderent in potestatem patris, ex instituto Romuli; vindicari, *L. J. ff. de R. l.*; actione ad exhibendum peti, §. 13. *Inst. de AA. L. I. ff. de liber, exhib.*; imo actione furti, si surrepti essent, *L. 14. §. 13., L. 38. ff. de furt.*; noxae dari sicut servus, §. 7. *Inst. de nox. Act.*; lilitis una erat cum patre persona, *L. ult. C. de impub. et al. subst.*; ut nulla inter eos esset obligatio, nulla actio, §. 6. *Inst. de inut. Slip.*; quin et patri jus vitae et necis competeat in liberos, *L. 11. ff. de liber, et posthum.*; quidquid acquirerebant liberi, patri acquirerebant, etc.

At sensim rigida haec jura, ac statui Reipublicae Romanae monarchico non salis convenientia emollita sunt; nam jure novo patri jus vitae et necis ademptum, relicta ei duntaxat potestate modicae castigationis, *L. 3. C. de pat. pot., L. un. C. de emendam!, propinq.* ac in delictis gravioribus judici praescribendi sententiam, quam ferre deberet in filium, *L. 3. cit.* quod tamen hodie exolevit. Ablatum etiam patri jus vendendi liberos, nisi extrema in necessitate sanguinolentos, id est, e matre adhuc rubentes, *L. 2. C. de pat. qui fil. dislr.* sed et hoc nunc extra usum est. Porro praeter alia jus acquirendi per liberos multum jure novo restrictum fuit variorum distinctione bonorum, sive peculiorum filii.

Peculium vero hic est, pecunia pusilla, quam fdiusfamilias a rationibus patris, vel servus a rationibus domini separatam habet, *L. 5. §. 3. et 4. ff. de pecul.* ubi quidem de servis solis fit mentio; sed inde ob constitutiones juris novi fdiofamilias bonaquaedam permittentis iit applicatio. Alias peculium latius sumptum quodvis patrimonium significat. Uti autem bona filii quadruplicis sunt generis, castrensia, quasicastrensia, profecclitia, adventitia; sic peculium aliud castrense, quasicastrense, profectitium, adventitiam dicitur, de quibus nunc ordine singulis.

310. *Dico I.* Peculium *castrense*, sunt ea bona omnia, quae filiusfamilias occasione *militice sagata* acquisivit. *L. 11. ff. de pecul. Castr.* eoque pertinent stipendia militaria, ducum dona, data a patre in militiam eunti lilio, non tamen praedia, *L. 1. C. de Castr. pecul.* neque quae ei e bello revertenti a patre data, *Paler milite, ff. eod.* nisi daret ob facinus in bello praeclare, gestum, *L. W. ff. eod.* Porro ad peculium castrense perlinet haereditas a commilitone relicta, etiam a fratre iu iisdem castris militante, *ff. et C. h. t.* ac quidquid demum ab hostibus captum, vel ex pecunia castrensi emptum, peculium est universitas, *L. 20. §. 10. ff. de heer. pet.* in qua res succedit in locum pretii, sicut alias pretium subintrat in locum rei.

Peculium *quasicastrense* contra, omnia ea bona complectitur, quae filius.

familias occasione *militiae togatae*, sive forensis acquirit, *L. 1i. C. de Adra-cat. divers. Judic.* id est, munere publico, ex advocatione, imo quarumvis artium liberalium exercitio. Eoque praeterea spectant donata a Principe, vel Augusta, *L. T. C. de bon. quae liber, redditus beneficiates et clericales, L. 31. tul/i. Presbyt. et Diae., L. aO. C. de Episc. et Cler.*

Dominium plenum utriusque hujus peculii tam quoad proprietatem, quam usumfructum habet filiusfamilias ac respectu utriusque habetur pro patrefamilias, *L. 2. ff. de senatusconsulto Riaced., L. G. C. de bon. quum liber., LAT. C. de inoffic. Testam.* ut patri vi potestatis patria; in hisce bonis nihil plane juris sil. Unde filius, quia in his pro patrefamilias habetur, de bonis hujusmodi potest libere quoquo modo disponere. Filio autem intestato decedente, hoc peculium, quod olim ad patrem transibat jure potestatis patriae, *L. 2. ff. de Castr. pecul.* nunc ab eo capitur jure haereditatis. *Nov. 118. c. 2.*

311. *Dico II.* Peculium *profectitium* est, quod e re patris proficiscitur, vel occasione et contemplatione patris fdiofamilias obvenit, §. *Inst. h. l.* Iude eo referuntur data filio a patre vivente: provenientia e bonis paternis, a lilio administratis: donata principaliter intuitu patris, vel ad hujus instantiam: donata ad usum, ad quem pater donare debuisset, sed non potuit, vehit ad studiorum prosecutionem.

Dominium hujus peculii tam proprietatis, quam ususfructus, verbo, plenum pones patrem est, §. 1. *Inst. per quas pers. cuiq. acqu.* Proinde si pater hujusadministrationem peculii committat filio, nudam is administrationem habebit; potestque paler, cum voluerit, hoc peculium rursus adimere lilio. Ratio horum repetenda videtur ex unitate civili personae; cum enim pateret filius, dispositione juris, una civiliter persona sint, ut dictum supra, hoc Ari., consequens est, ut pater filio donare non possit, ac quidquid in filium a patre proficiscitur, id patris maneat, §. 1. *Inst. h. t.*

312. *Si dicas 1.* Quod pater constituit filio in patrimonium pro suscipiendis sacris ordinibus; aut quod dat filiae in dotem; aut filio propter nuptias, ad bona protectilia referri debet; atqui hujus nunc non solum administrationem, sed usumfructum habet filius.

R. *D. Ant.* Referri debet ad bona profecclitia pure talia iY. Non pure talia C. Nunc enim sunt simul pars patrimonii, ac proinde suo tempore, quando dividenda est paterna haereditas, contendebent. Dixi: *nunc*; scilicet ubi, vigente consuetudine, per matrimonium patria potestas solvitur.

313. *Si dicas 2.* Si dominium, ususfructus peculii profectitii ad solum patrem pertineat; ergo frustra dicitur peculium filii. *Prob. seq.* Nihil enim utilitatis ex eo haberet filius.

R. *V. Hiat. et prob.* Nam I. publicatis bonis paternis, aut fisco addictis, salvum hoc peculium filio permanet. *L. 3. §. 4. in fin. ff. de minorib.* 2. Hoc peculium sequitur filium emancipatum, nisi expresse a patre reservetur, *L. 31. §. 2. ff. donat.* Igitur habet filius iu peculio hoc jus aliquod, licet tenue sit.

31 T S' *dicat 3.* Filius de peculio profecclitio paciscitur valide, etiam ci Ira

consensum paleis; ergo filio, necesse est. aliquod dominium in hoc peculium competat.

H. *D. Ant.* Citra consensum *expressum* patris *C.* etiam generalem el interrelativnm *V.* Hic requiritur, et *præsumitur*, si paciscatur in causa patris. E tali vero pacto pater solum *peculiotenus*, filius *in solidum* obligatur. Ac quidquid filius ex causa talis peculii acquirit, statim patri etiam ignoranti acquiritur *L. 2. §. 5. L. de J. vel J. Possess.*

.113, *Dico II.* Peculium *adventitium* est, quod filio ex alia, quam patris, causa, veluli liberalitate matris aliorumve, vel propria industria, vel prospera fortuna advenit, §. *L. Inst. A. t.* Talia bona sunt materna, linæ maternas, ex hæreditate per lineam maternam : relicta filio titulo luere-dilatis, legati, donationis citra respectum patris, §. 1. *Inst. per quas pers.*, inventa, dona sponsalilia, ac nuptialia.

Dominium proprietatis hujus peculii filio soli, administratio vero ususfructus patri *regulariter* competit, *L. 6. et 8. C. de bon. quæ liber.* Dixi, *regulariter* ; nam aliquando et administratio et ususfructus simul, proinde peculii adventitii dominium plenum penes solum filium est. I nde passim a Jurisconsultis peculium adventitium dividitur in *regulare*, et *irregulare*; sive *ordinarium*, et *extraordinarium*. *Begulare* erit, si ususfructus hujus peculii et administratio ad patrem pertineat; *irregulare et extraordinarium*, si simul hæc, adeoque peculium hoc pleno jure filii sit.

Sic vero peculium hoc erit pleno jure filii : 1°. Si quid ea lege relinquitur filio, ne ususfructus ad patrem pertineat, *Nov. 117. c. 1. 2°*. Si filius hæreditatem adeat renuente patre, *L. ult. pr. C. de bon. quæ liber.* 3*. Si filius una cum patre in bona successit : ut si pater cum filio vivente succedat alteri lilio defuncto; tunc enim in portione filii cohæredis usumfructum non habet, *.luth. Item hæreditas. C. de bon. quæ liber. Non. 118. c. 2. 4°*. Si paler sponle usumfructum remittat, *L. G. §. 2. de bon. quæ lib.* His porro casibus in jure expressis adjungi possunt et illi, in quibus patria potestas ipsa solvitur.

Demum observandum, de jure *provinciali Franconico* non solum patri, sed etiam matri usumfructum in lionis liberorum adventitiis regulariter concedi, licet solum quoad tempus, quamdiu videlicet liberi vel per matrimonium, vel receptionem suæ légitima*, aut alio modo a mensa paterna separati non sint.

ARTIC(LUS IV.

VN FILIUSFKMILIAS DE PECULIO ADVE.NTITIO F.XTR\6RDIN VRIO TESTARI POSSIT?

31G. *Promitto.* Diversa filiorum peculia paulatim invaluisse. Jure Digestorum Ianium profectitium et castrense dabantur, solumque de castrensi testari poterat. Postea idem filio in peculio qnasicastrensi concessum est, !.. 37. (. *de ino/pr.* Text. Tandem peculium adventitium inductum, ordinarium sive *regulare* quidem a Constantino imperatore. *L. 1 el 2. C. de bon. malern.. L. 1. C. de bon. quæ liber.* Extraordinarium. *L. 6. !.. ~. L. ult. C.*

de bon. qua- lil>. Extensumque ad casus plures, *.luth. Item hæredilas C. rod.* Vor. 117. .Not*. 118 cil. præc.

Inpræscnli vero quæstiono certa sunt sequentia, 1°. filiumfamilias de castrensi, qnasicastrensi testari posse citra omnem consensum patris, *L. 30. (. de inoffic. Testam., L. i. 8. l i. C. de Advoc. dicers, judic. 2°*. Non posse eum testari de peculio adventitio ordinario vel regulari. 3°. Mullo minus de profectitio. 1°. Posse eum testari de peculio advenlitio ex consensu patris ad causas pias, *c. Licet pater, de sepull. in G.* Sola igitur controversia est de advenlitio extraordinario ad causas profanas.

317. *Dico.* Filius, nequidem consentiente patre, de peculio advenlitio extraordinario ad causas profanas testari potest.

Prob. I. Ex *L. penult. C. qui Test. fac. poss.* ubi ait Imperator : *Nemo ex lege* (nimirum *G. §. 2.. 8. §. 5. c. de bon. quæ lib.*) *quam nuper promulgavimus, existimet, aliquid esse innovandum, aut permissum esse fdiofamili- Uas, cujusque gradus, vel sexus, testamenta facere, sive cum, sive sine consensu patris* (en peculium adventitium extraordinarium, dum filius possidet sine consensu patris, ut, dum hæreditatem patre invito adiit) *bona possideat; nullo etenim modo hoc ei permittimus ; sed antiqua lex per omnia conservetur, quæ fdiofamilias non nisi in certis casibus* (scilicet peculio castrensi ct qnasicastrensi) *testamenta facere concedit.*

Ev qua lege sic argumentor : in *L. 8. §. 5.*, erat inductum peculium extraordinarium, si scilicet filius sine consensu patris hæreditatem adeat : item in *L. G. §. 2.* si paler filio usumfructum remittat ; sed ad has leges se refert Imperator ac quidem ad *L. 8.* verbis ipsis, sive sine consensu patris bona possideat ; ad *L. G.* vero, quia hæc *L. G.* integro biennio prius, scilicet anno 529. altera autem *L. pen. C. qui Testam, fac.* anno 531. condita fuit) aitque, nullo modo filio permissum esse, de eo peculio testari ; ergo hic de peculio advenlitio extraordinario testari non potest.

318. *Prob. II.* Ex *Inst. quib. non est permits. fac. Test, pr.* ubi rursus Imperator: *Præter hos igitur, qui castrense, vel quasicastrense peculium habent, si quis alius fdiusfamilias testamentum fecerit, inutile est, licet suce Intestatisfactus decesserit* ; ergo. Ac ne quis textum de peculio regulari et ordinario velit accipi ; vel pro casu, quo dissentit pater, obstat 1°. quod illa distinctio gratis et sine fundamento fiat, imo contra verba clara textus, quibus *omne* aliud testamentum pronuncialur inutile : *si quis alius, etc.* id est, qnicumque alius. 2°. Quod testamenti factio sit juris publici, *L. 3. ff. qui Testam, fac. poss.* ea autem, quæ sunt juris publici, privatorum pactis immutari non possunt, *L. 7. §. l i. ff. de Pact, ac L. 38. ff. eod.*

319. *Prob. HI.* Jure Digestorum nequidem cum consensu patris filiusfamilias testari potuit ; ergo neque jure novo. *Prob. Cons.* Ideo primum ; quia filius non poterat intéresse comitiis, in quibus fiebant testamenta llomànorum civium ; nec bona possidebat propria, excepto peculio castrensi ; neque habebat familiam, cum hærcs esse debebat, diccbaturque *emptor [mniliæ* : nec habebatur pro patrefamilias. At licet jure novo cessent duæ rationes primæ in peculio extraordinario, nusquam tamen in hoc habetur

pro patrefamilias, nec habet familiam; ergo, cum eatenus jus correctum non sil, adhuc stare censendum est, juxta brocardicon : qui nan mutatur, cur stare prohibeatur; ac L. 32. §. G. C. de Appell, ubi in simi dicitur : *quidquid hac lege specialiter non videtur expressum, id veteri legum, constitutionumque regulis omnes relictum intelligant. Inde*

320. *Prob. IV.* De forma substantiali testamenti est, ut quis paterfamilias sit : sed nulla lex afferri potest, quæ tiliumfamilias in peculio adventitia, etiam extraordinario, haberet pro patrefamilias; ergo. *Maj.* constat « L. 12. *Tabui*, ubi de solo patrefamilias dicitur : *uti super familia, pecuniaque sua legasset, ita jus esto.* Palet etiam ex L. 3. §. 1. *C. qui Testam, fac, post.* Hæcque ultima ratio est. cui ipsæ allate leges innituntur.

321. *Obj. I.* Minor, licet sit curatoris potestati subjectus, testari potest; item, qui habet directum dominium, ut, si fundum dedero in emphyteusim, vel feudum; ergo etiam et multo magis filiusfamilias de extraordinario peculio. *Conf.* 1. Quod filius testari non possit, effectus est potestatis patriæ : sed hunc pater remittere potest; quisquis enim suo juri renunciaie potest, L. penult. C. de paci. *Conf.* 2. Testari potest de peculio castrensi; ergi et de adventitio extraordinario : ideo enim primum, quia illud pleno jure possidet; at sic etiam adventitiam extraordinarium possidet.

R. *Ad iuta. C. Ant. .Y. Cons.* Quia minor est vere paterfamilias ac nullo jure testari prohibetur, nec excipitur a regula, qua puberi sui juris testari permittitur.

R. *Id 2, un, D.* Si dominus directus sit paterfamilias C. secus .Y. *Jnl. el Cons.*

R. *Ad Conf. i@.* A*. a patre hunc effectum remitti posse; quia testamenti factio juris publici est; nisi pater ante emancipare velit filium; sed hoc ipso ut paterfamilias testabitur. Illud ex L. penult, cit. de aliis, non de his, quæ juris publici sunt, procedit.

R. *Ad Conf. 2^m. C. Ant. A'. Cons. et huj. prob.* Sed vera est ratio, quod in peculio castrensi sit paterfamilias. Unde et leges expressam de hoc testandi facultatem tribuunt, quas vid. Art. præc. At contrarium est quoad adventitium extraordinarium.

Inst. I. Etiam in adventitio habetur pro patrefamilias. *Prob.* Testamenti factio est juris publici ex dictis; sed filius in iis, quæ sunt juris publici, habetur pro patrefamilias. L. 9. ff. de his, qui sui, vel alien, jur., L. 14. ff. ad Senatusconsultum Treb.

R. *.V. Ant. Ad prob. D. M.* Testamenti factio est juris publici auctoritate tantum C. alio sensu A'. et D. min. In iis quæ sunt juris et muneris publici, filius habetur pro patrefamilias C. quæ sunt tantum auctoritate juris publici; A'. Quatuor modis potest aliquid esse juris publici. 1. fine, sive utilitate; 2. auctoritate; 3. forma, sive solemnitate; 4. munere, sive officio, ut magistratus, etc. et quoad hoc habetur pro patrefamilias. qui potest esse judex, lutor, etc. juxta 9. L. cit. non vero quoad ea, quæ juris publici auctoritate sunt.

322. *Tnst. 2. L. I. ff. ad senatusconsultum Silan.* statuitur, ni Senatusconsnl-

tum Silan. (quo jubetur hæres vindicare mortem defuncti, ut non ante adire hæreditatem queat, quam de morte defuncti fuerit habita quæstio) extendatur in casum, quo defunctus erat filiusfamilias qui occisus fuit, ut hæres ejus mortem vindicare debeat; ergo cum nullus filiusfamilias hæres esse possit, nisi ex testamento, colligitur, quod filiofamilias condere testamentum licuerit.

R. Hanc legem debere intelligi, si filius de castrensi peculio testatus fuerit; tunc enim poterat filiusfamilias habere hæredem. Imo, cum pater, si filio occiso sine testamento decedente, bona filii castrensia jure peculii occupavit, deberet mortem vindicare filii, 1. cil. commode intelligi poterit de casu, quo pater una cum filio occisus; tum enim hæres vi L. cit. mortem patris et simul filii vindicare debet; coque solum sensu dici potest, quod lox velit hoc senatusconsultum extendi etiam ad casum filiofamilias occisi; quin testari potuerit filius.

323. *Inst. 3. L. 50. ff. ad senatusconsultum Trebell.* jubetur paler restituere hæreditatem filio, hicque in ea comparatur militi; ergo de hac testari poterat, sicut miles potest; ergo et paterfamilias in ejusmodi bonis est.

R. *D. Ant.* Comparatur militi quoad omnia, testamenti factionem A'. tantum quoad aliquos actus inter vivos C. Hos vero Imperator immediate subdit : *sz scilicet res a possessoribus peti, vel etiam cum debitoribus agi oporteret.* In aliis igitur filium militi non comparat. Cæterum casus hujus legis erat hic : pater erat hæres fiduciarius, filius autem fideicommissarius, ut patet expr. L. cil. Sed pater multa in fraudem fideicommissi moliebatur, unde jubetur filio statim restituere hæreditatem, quo huic hac ratione consuleretur, ne fraude patris damnum incurreret, et filium simul comparat militi, *si scilicet res a possessoribus peti, vel etiam cum debitoribus agi oporteret*; non ultra; patri vero officio judicis emolumenta præstari voluit ex accessionibus hæreditariis. Unde casus A. 50. non est cum nostro omnino idem.

324. *Obj. II.* Per Nov. 117. e. 1. §. 1. filiusfamilias potest de iis bonis, quorum ususfructus penes patrem non est, quo velit modo disponere; ergo et testari.

R. *D. Ant.* Per actus inter vivos C. per actum ultimæ voluntatis .Y. Nov. loqui de dispositione inter vivos et bonorum eorum administratione, patet 1°. ex textu græco, in quo non verbum διατίοβσται, quod disponere per actum ultimæ voluntatis significat, reperitur; sed διοικειν, quod domesticam solum dispositionem sonat. 2°. Ex eo, quod in .You. ibi dicatur : modo filiusfamilias perfecta? retatis sit, hoc est, annorum 25. : sed ad testamenti factionem non requiruntur anni 23., sed tantum pubertas, sive anni 1 i. 3°. Quia subjungitur : *quod si non sil perfecta? retatis*, debeat ei gubernator, vel curator dari, quibus utique ad testamenti factionem non indiget.

325. *Inst. 1.* De hoc, quod quis de re pleno jure sua possit per actus inter vivos disponere, non erat dubium; ergo Imperator nihil novi ibi statuisset, nisi dicamus, voluisse cum filio concedere testandi facultatem.

R. *.V. Cons.* Hoc novi statuit 1°. quod quilibet possit filiofamilias sive per

actum inter vivos , sive ultima? voluntatis aliquid relinquere sub conditione, nftususfructus ad patrem perveniat. 2°. Quod quilibet possit patri admtoislrationem ita lilio relictorum adimere alimnque gubernatorem, vel administratorem constituere, si filius nondum *perfecta*) (*elatis sit*, cum alioqiiin ususfructus et administratio pertinuisset ad patrem. 0. §. 2. *C. de bon. quæ lib.*

326. *Inst.* 2. Si potest liliusfamilias de peculio advenlitio extraordinario per actus inter vivos disponere, etiam poterit per ultimam voluntatem. *Prob.* quia ha?c argumentatio ab actu inter vivos ad actum ultimævoluntalis subsistit, juxta pr. *Inst. de Leg. Fus. Canin, toll.*

R. .Y. *seq. Prob. D.* Subsistit, si eadem subsit ratio, et subin requisita persona? habilitas C. Si hæc non subsint .V. Ratio , cur filius de peculio hoc testari non possit, est, quia ad testamenti factionem requiritur, ut quis paterfamilias sit : talis vero hic non est filiusfamilias ; ergo. Ut quis vero per actus inter vivos disponat, illud non requiritur, sed sufficit, ul plenus sit rei, de qua disponit, dominus, nec aliunde a lege impediatur; sed (ale dominium habet filiusfamilias in peculio hoc extraordinario. In pr. *Inst. dt L. Fus. Canin, toll*, nullum definitur substantiale requisitum ad factionem testamenti, vel, de quibus ibi agitur, servos manumittendos ; sed cum *L. Fus. Canin*, non permetteret, ultra certum numerum servos in testamento libertate donari ; e contra per actum inter vivos omnes manumitti concederet, indignum judicabat Imperator hoc non licere per actum ultimæ voluntatis, quod licebat per actum inter vivos, at praescindendo a motio et solemnitatibus, quibus actus ultimæ voluntatis fieri debeant ; vel dici potest: quod Imperator voluerit, tot posse servos manumitti testamento suppositis supponendis . ut, quod quis sit habilis ad testandum.

327. *Inst.* 3. At Aor. 22. c. 26. ubi de peculio advenlitio agitur, ait Imperator de filiis : sive disponant, sive intestati moriantur ; ergo censuit filios de hoc peculio posse æque disponere per actum ultimæ voluntatis, quam inter vivos.

R. *D. Cons.* Filios factos sui juris, et jam quasi patresfamilias C. secus .Y. In *cit. Nvv.* c. 26. supponitur pater fuisse mortuus, ut patet ex verbis: *preemoriente genitore*, consequenter filius jam sui juris factus poterat tam per testamentum, quam inter vivos disponere. Deinde hoc argumentum probaret nimium; loquitur enim *Nov.* de peculioadvenlitio ordinario, de quo tamen certum est, testari non posse fiiiiumfarnilias.

328. *Inst.* i. Eliam Imperator hoc censuit de filiis, qui nondum sui juris sunt. *Prob. ex Nov.* 115. c. I. qua edicatur, quod filii non possint prælerire suos parentes in iis, in quibus testandi facultatem habent ; sed hæc Yoc. debet intelligi de filiisfamilias vere adhuc talibus, et de peculio advenlitio extraordinario; ergo. *Prob. min.* primum ; quia per se constat, emancipatos testari posse de bonis omnibus : alterum ; quia in peculio castrensi vel quasjcastrensi filii non tenentur instituere parentes hæredes, *L. fin. C. de inoff. Test.*

R. A'. .tnt. et prob. *Nov.* intelligi debet de peculio castrensi vel quasi, quod etiam in his bonis liberi parentes prælerire non possint. Patet hoc

etiam ex posteriori Aov. 123. c. 19. vi cujus *clerici* debent parentibus legitimam relinquere in bonis intuitu clericatus obtentis ; hæc vero bona peculii quasicaslrensis sunt.

Neque obstat *L. /in. cit.* qua asseritur, quod querela non possit moveri contra testamentum de peculio castrensi, vel quasicastrensi conditum ; nam lex illa per has ipsas Novellas 115. 123. correctæ est, hæcque posterior quidem correctionem solemnem prorsus supponit, cum simpliciter jubeat legitimam parentibus relinqui ; ita Gloss, et principes juris interpretes Bart. Jason. Alex, ad *L. /in. C. de inoff. Test, ac Auth. ex causa C. de lib. prælerit.*

329. *Inst.* 5. *L.* 31. *Auth. Prcsbgt. et Diacon, ex Nov.* 123. *cit.* datur hoc clericis filiisfamilias, ut de rebus *quolibet modo ad se pervenientibus* testari possint; ergo non tantum de rebus quasicastrensibus testari permittuntur; ac consequenter idem filiisfamilias cæteris concessum censi debet.

R. 1°. .V. *Cons. cl suppos*, quod hæc verba *quolibet modo* respiciat bona quacumque, etiam non intuitu clericatus obvenientia, ul peculium advenlilium seculare; sed solum bonaob clericatum obtenta afficiunt, ut sensus sit: quolibet modo ex clericatu ea obtinuerint, sive quocumque clericalis officii modo, sive industria, sive labore in ministerio clericali, lectione Misarum, cautu , etc.; clare enim *cit. L.* edicatur, quod *tantum* de bonis intuitu clericatus obtentis possint testari.

R. 2°. Etsi daremus gratis , hoc speciale privilegium datum fuisse clericis, non ideo ad non clericos extendi deberet.

330. *Obj. III. L. ult. §. 5. c. de bon. quæ liber*, ita ordinatum extat : *in his duntaxat bonis, in quibus ususfructus apud patrem est constitutus, donec parentes vivunt, nec de iisdem rebus testari permittimus* ; ergo a contrario iu his, in quibus ususfructus penes patrem non est, velul in peculio advenlilio extraordinario accidit, testari possunt.

R. 1°. Quod Jurisconsultorum consensu argumentum a sensu contrario non valeat, ubi textus alii in contrarium sunt ; uti hic *L. pen. C. qui testam, fac.* et alite pro Conclus, allatæ.

R. 2°. A'. *Cons.* Quia cum *cit. L.* conderetur extra casum bonorum castrensium, vel quasi unus tantum erat casus, quo patri non acquirebatur ususfructus in bonis adventitiis filii, scilicet si hic citra aut contra consensum patris hæreditatem adiisset, ut habetur *L. cad.*; et quia raro hoc contingebat, lex ea intelligebatur de bonis adventitiis simpliciter; at cum »oslea variis aliis modis patri non acquireretur ususfructus in bonis lili adventitiis, ideoque invalesceret quæstio, an filiusfamilias testari posset de læculio advenlitio extraordinario, Imperator tandem quæstionem decidit in celebri *cit L. penult*, ac suæ decisioni inhæsil pr. *Inst. quib. non est permits. fac. test.*

331. *Obj. IV.* Per *L. 30. ff. de inn/fc. Test*, pater poterat querelam movere contra testamentum sui filii naturalis in adoptionem dati ; ergo ille filiusfamilias poterat condere testamentum; quivis enim adoptatus, jure Digestorum, m patris adoptantis potestatem transibat „ el *querela inofficiosi potestatem* testandi in defunctu supponit.

R. C. -t. D. Cons. Ergo ille filiusfamilias *adhuc qua filiusfamilias* poterat condere testamentum .V. Eiliusfam. *emancipatus* C. Lex cit. intelligenda est de casu , <pio filius ex adoptione iterum emancipatus fuit ; ut : Mævius filium suum naturalem dedit in adoptionem Caio, quo facto filius transivit in potestatem Caii Jure novo, si Laius esset unus ex ascendentibus; jure Digestorum autem etsi fuisset extraneus) adoptione durante lilius iu pute-state Caii constitutus testari non potuit : sed postea a Caio emancipatus fuit, testamentum condidit , patre naturali Mtevio exlneredalo : qnœriliir, an Mæxius habeat querelam inofficiosi testamenti? ac respondetur in *cil. L.* affirmative; quia non filiusfamilias, sed emancipatus testamentum fecit.

332. *Obj. I.* Potest filiusfamilias per *L. 25. I. ff. de mort. caus. douai.* consentiente patre donare mortis causa ; ergo et, saltem consentiente paire, testari de peculio advenlilio extraordinario. *Prob. cons.* Donatio enim mortis causa æque species ultimæ voluntatis est, quam testamenti factio, *L. 4. C. de donat, mort. caus.*

Observa, variare hic Jurisconsultorum sententias. Alii, ut *Ila d mecht, Sexl tti*, affirmant, posse filiumfamilias donare mortis causa, licet non sit paterfamilias, quod hoc non requiratur ad donationem ejusmodi, cum adhuc sit species actus inter vivos ; sicque donasse dicatur *L. 25. If. de mori, caus. donat*, istud tamen exigunt, ut de consensu patris fiat donatio. Alii cum *VixMo*, quod etiam citra consensum patris donare possit mortis causa, contendunt, eo quod omnis dispositio inter vivos de peculio extraordinario concessa sit filiofamilias ; donatio autem mortis causa sit quoad modum actus inter vivos. Sed his missis

R. .V. .InL Quia donatio mortis causa ab Imperatore legalis adæquataest, *L. fin. C. de donat, mort. caus.* Et regula generalis est, quod, qui testari non potest, neque mortis causa donare possit ; proinde sicut, consentiente licet patre, testari non potest, sic neque donare mortis causa , *L. 6. ff. qui lest, fac. poss., L. 1. §. 3. If. deJur. Codicill., L. 1. ff. de Tui. et ral. dislr.*

Neque obstat *L. 25. ff. de mort. caus. donat*, ubi filius donasse mortis causa dicitur cum consensu patris; illa enim donatio non de peculio adveutitio extraordinario , sed profectitio facta censeri debet, quia tempore Digestorum aliud non erat notum quam profectitium et castrense ; de castrensi vero etiam sine consensu patris donare potuit; dum autem de profectitio donasseditur cum consensu patris, potius pater censetur donasse per *l..!*). §. 2. *ff. de donat*, sicque filius tantum instrumentum fuit, sicut si alius reni meam meo donaret nomine. At donatio mortis causa *stricte dicta*, quæ absenti et ignoranti fit, a filiofamilias fieri nequit, æque parum quam legata, ad quorum exemplum ferme per omnia redacta est, *L. 15. 17.35. 37. pr. ff. h. t. L. fin. C. h. t.* Unde insinuatione non indiget . *L. fin. cit.* Dominium transfert, etsi revocabile, dum donator vivit, *L. 29. et 30. ff. h. t.* Nec niii quinque adhibitis testibus.ficri potest, *L. fin. §. ull. C. de Codic.* In ea locus substitutioni est, *L. 10. ff. L. 1. C. h. I.* Cautioni .Mucianæ, *Nov. 22. c. 41.* Juri accrescendi, *L. un. tj. 14. C. de cad. toll.* Quin Falcidiæ. *L. 2. C. A; l.*

ARTICI LUS V.

ni ll» DOMINI AC JI IUS COMPETAT FI I'IL.LIS AC MLXOHIIIS ? AC SIMUL DE TETOBJBUS ET CUHATOIUIIUS.

333. *Præmitlo.* Homines ah relate dividi in impuberes ac puberes. Impuberes in sensu juris civilis sunt, qui determinatam a jureætalem nondum expleverunt, quæ diversa est pro maribus ac feminis; *impubes mas* est, qui nondum decimum quartum celatis annum ; *impubes femina*, quæ nondum diiodccinum perfecle explevit. Determinavit hoc tempus ipsum jus *pr. Inst. ipiib. mod. tut. /in.* ac alibi, eo quod plerumque ante id ælatis non soleat adesse habitudo ad generandum. Unde hoc ante tempus, etsi malitia supple-ret ælatcni, hoc est, etsi hic et nunc citius adesset generandi potentia, nondum homines impuberes capaces sunt ad effectus illos civiles, quos jus pubertali adncxuul. *Puberes* aulcin sunt,quam primum dictos annos egressi fuerint.

Impubes ante expletum ælatis septennium in jure *infans*, *L. 14. ff. de Spons., L. 1. ff. de adm. Tut.* dicitur, ex præsumptione generali, quod communiter ante eam ætatem usu rationis homo non polleat. Naturaliter loquendo alias infans est, qui sufficientem rationis usum non habet ad discernendum a malo bonum, licet septenni major sil ; uti e contra hoc sensu infans non est, in quo rationis usus legale septennii tempus antevertit.

Impuberes patre orbatu *pupilli* vocantur, si utroque parente privati, orphanu, qui tamen, quoad effectus juris, priorum nomine simul veniunt; puberes vero patre destituti ab anno 14. completo usque ad 25. *minores*, vel *mtnorennes* dicuntur; ac tandem a perfecte expleto 25. ælatis anno *maiores*, sive *majorennnes*, attento jure communi, *Tit. ff. ex quib. caus. Maj. in integri rest*, nisi ante veniam ælatis impetraverint a summa potestate, vel eo, cui hoc summa potestas concessit, ut Comite Palatino, *L. 1. 2. 3. C. de his, qui ern. ætat. impelr.* : quam veniam vi *juris comm. Horn*, impetrare possunt masculi, cum sunt 20.; fcminie, cum 18. annorum sunt, *L. 2. cit.*; cum enim femina biennio citius a tutela liberentur, quam masculi, cur non etiam, si velint, prius a cura liberari possent, praesertim cum non tam non prodig®, quam suarum rerum tenaces, ad illasque prae masculis altcuke esse soleant. Cælerum *jure provinciali* hic illic minor ætas quam 25. annorum ad majorennilatcm sufficit : sic jure Saxonico sufficiunt anni 21. Prælere a in Imperio filii Principes Electores vi Aureæ Bnllæ anno 18. ælatis majorennnes evadunt ; ac quidam alii Imperii Principes ex privilegio Cæsareo.

334. *Dico I.* Pupilli, etsi veri sint rerum suarum domini, de iis tamen pro arbitrio sine auctoritate tutoris disponere non possunt.

Prob. P. pars. Pupillus enim verus lueres est defuncti patris, in hujus igiturjus et dominium succedit ; unde ad Gai. 4. ait Apostolus : *Quanto terniore livres parvulus est, nihil differt a servo, cum sil dominus omnium.* Nec obesi veritati dominii, quod pupillus pro suo placito nequeat de rebus suis eas alienando disponere; hoc enim non ex defectu dominii, sed sufficientis usus rationis ad res debile administrandas requisiti oritur, qua de causa iuia illud pupillo non permittunt. Deinde disponit de icbus suis pel lulo-

rem, cujus voluutas fictione juris est eadem cum voluntate pupilli. Vjj, num. 337.

Prob. 2, pars. Expr. Inst. de Auctor. Tutor*, ubi hæc datur regula, quando necessaria sit tutoris auctoritas : *Auctoritas tutoris in quibusdam casibus pupillis necessaria est, in quibusdam non est ; ut si quid dari sibi stipulentur, non est necessaria : si aliis promittant, est necessaria. Xempe placuit, meliorem quidem conditionem licere cisfacere, sine tutoris auctoritate ; deterio- rem non aliter, quam cum ea ; unde in causis, in quibus obligationes mutua nascuntur, ut in emptionibus, venditionibus, etc. si tutoris auctoritas non interveniat, ipsi quidem, qui cum his contrahunt, obligantur ; at invicem pupilli non obligantur.*

I nde consequitur 1°. quod pupillus sine tutoris interventu possit stipulari sibi : acceptare donationes, remissiones, verbo , ex quocumque titulo lucrativo acquirere, quia in mere lucrativis meliorem suam conditionem facit ; nec, quod in favorem ejus est introductum, ut scilicet tutorem adhibeat, in ejus detrimentum detorqueri debet *L. 6. C. de LL. 2°*. Non vero sine auctoritate tutoris potest ipse donare, promittere, remittere, quomodolibet alienare, quia in his conditionem suam redderet deterio- rem. 3°. Contractas utrinque onerosi, inscio tutore, cum pupillo ini ti, etsi obligent alios contrahentes pupillo, non tamen per illos pupillus obligatur aliis ; unde hi contractus claudicare dicuntur. Idque saltem pro foro civili certum ; au æque pro foro interno, alibi discutiemus.

Porro auctoritas tutoris *in ipso negotio* juxta §. 2. *Inst. de Auct. Tut.* interponi debet, hoc est, antequam partes transeant ad alium actum. Potest igitur interponi adhuc post contractum, si modo in continenti fiat, dum adhuc quasi statur in negotio. ante scilicet, quam ad alia partes deveniant ; auctoritatis enim interpositio solemnitas est ad integrandam pupilli personam in ordine ad gerendum negotium necessaria ; solemnitas vero, quæst ad integrandam personam necessaria in ipso actu, necesse est, interveniat ; vel secus, actus erit invalidus, *arg. L. 137. pr. ff. de Γ. O.*

333. *Dices* 1°. Quod in uno ex correlativis statutum est, statui quoque debet in altero, *L. fin. [f. de Acceptil.]* ; ergo si contrahentes obligentur pupillo, etiam hic illis obligari debet.

R. 1). Ant. Si pro correlativo Utroque eadem stet ratio *C.* si non *V.* Est vero hic dispar ratio : pupillus enim, cum infirmæ aetatis ac judicii sil, facile ab adulto circumveniri potest ; æquum igitur fuit, ut lex pupillo faveret. Hanc vero legem adultus ignorare non potest, saltem non debet ; scien- ter igitur cum pupillo contrahens sibi imputet, quod ipse pupillo, non vicissim hic ipsi obligatur ; hoc est. ut in pupilli arbitrio sit, vel ilnc, sine consensu contrahentis alterius, a contractu recedere, vel non ; alter vero resilire non possit sine consensu pupilli.

At, quia tamen hoc perquam incommodum est alteri, utpote qui sic j»er- prtnæ obligationis nexu obstrictus manet, cum contra pupillus extra omne vinculum sit ; jus hoc incommodum sic temperavit. ut altori contrahenti liceat adversus pupillum agere, ut auctore tutore declaret , vel ilnc contra- ctum implere vel ab eo recedere, *L. Julianus. 13. §. 20. ff. de Aci. Empl.* Qua decim ati' ne facta, pupillo variare amplius non licet, sed per hanc jus

suumomilc, quod habuerat antea, consumpsisse censetur. *Arg. L. 20. ff. de Opt. Legat.*

336. *Dices* 2°. Si pupillus non egeat auctoritate tutoris in lucrativis ; ergo etiam sine ea potest adire hæreditatem , petere possessionem, suscipere fideicommissum.

R. V. Hiat, ex §. 1. Inst. de Auct. Tut. ubi hæc tria in specie pupillo dene- gantur. Ac ratio est, quod, etsi actiones illæ per se loquendo lucrativæ sint ; sæpe tamen periculum læsionis subest, cum secum trahant obligationes alias, ac periculosas lites. Sic qui hæreditatem adit, obligatur creditoribus et legatariis, *L. 8. ff. de acquir. Hæc.* Deinde aditio hæreditatis solemnilatẽm desiderat juris, ejusmodi vero actiones auctorem pariter tutorem desiderant, *L. 19. ff. de Auct. Tut.* Demum in aditione hæreditatis maturo animi judicio opus est, *L. 20. 28. ff. de acquir. Hæc.* quia in hæreditate etiam lucrosa onera metuenda, *L. 4. in fin. ff. ad senatusconsultum Treb.* tale vero judicium in pupillo deest. Intellige hæc de hæreditate *extranei*, non vero patris, quam ipso jure, sine tutore pupillus acquirit, *L. 8. pr. ff. de acquir. Hæred.*

Inst. 1. Sed L. 26. ff. de conditionib. Institution, si pupillus sub conditione hæres institutus fuerit, conditioni etiam sine auctoritate tutoris parere potest ; ergo etiam.

R. V. Cons. Nam longe aliud est ponere conditionem, qua posita quis acquirit jus adeundi hæreditatem ; aliud actu adire hæreditatem : in priori nihil læditur pupillus ; nec subeundi damni periculo exponitur, sed lucratur jus absolutum adeundi hæreditatem ; sed actu adeundo est in periculo læsionis.

Inst. 2. L. 7. v. nisi etiam impuberi. C. qui admitti ad bonor. poss., L. 18. in fin. C. de jure, delib. absolute edicatur, etiam sine auctoritate tutoris posse pupillum petere bonorum possessionem, imo etiam impetrare.

R. D. Sine auctoritate tutoris, et etiam sine auctoritate Prætoris 'Y. non tamen sine auctoritate Prætoris, tutorem suppletis *C.* Responsio ex ipsis *citt. LL.* colligitur.

337. *Dico II.* Minor, vël minorennis etsi holiorum suorũ retineat domi- nium, sine tamen curatoris consensu , si quem habet, nequit de iis valide disponere, plane sicut de pupillo dictum. Ac constat *ex L. 3. C. dc in integr. restit. Minor.*

Ratio vero est, quod curator non minus detur a jure rebus minoris, quam lutor rebus pupilli, ne in iislædalur, cum, ex *L. L. et or ia*, universim juven- tuis fragile consilium sit, cl multis suppositum captionibus.

Dixi vero 1°. sine curatoris consensu, *si quem habet* ; si cnirn curatorem non acceperit (quod hodie non est infrequens, etsi perraro pupillus relinquatur absque tutore), minor valide obligatur, cum eo casu possit de rebus suis disponere ; ut tamen, si læsus fuerit, probata læsionc, gaudeat beneficio restitutionis in integrum, *L. 3. cit.* Hæc vero ipsa in integrum restitutio valorem actus supponit.

Competii vero hoc beneficium minoribus quomodocumque laesis, licet curator consenserit, *L. ult. C. si advers, rem judic. Tit. C. si Tut. vel Curat, irilerv.* imo etiamsi intervenisset magistratus decretum, *L. 11. C. depræd. et al. rcb. min. sine deer, non alien,* exceptis duntaxat sequentibus casibus,

1°. si major factus rem ratam habuerit, vel jam major perfecerit, quod adhuc minor coeperat; ita et si litem, quam coepit minor, absolverit factus major, nisi adversarii dolo līs eo usque protelata fuisset. Primum constat *L. 3. ff. h. t. Tit. C. si maj. fact.* De reliquis par ratio est, et Doctorum sententia. 2°. Si minor cum minore negotium habuerit, *L. 11. §. 6. ff. de Minor. 25. ann. L. 34. ff. cod.* 3°. Si majorem se dolose dixerit, *Tit. C. si. Min. se Maj.* 4°. Si citra dolum, metum, contractui apposuerit juramentum, *Auth. Sacram, pub. C. si adeers. vendit.* 5°. Si veniam ætatis impétrant, modo non læsus tunc sil alienando immobilia, *L. 3. C. de his, qui vcn. ælat.* 6°. Si læsus casu forluilo, *L. 11. ff. de mino.* 7°. Si ex decreto judicis solutum, *L. 23. C. de Admin. Tut.* 8°. Si læsus a parente, vel patrono, *personarum reverentia omnem ei excludente restitutionem, L. ult. qui ct adeers. (pios in integr.* 9°. Si minori actio alia ordinaria in promptu sil, *L. 16. ff. de Min.* Demum si obstat praescriptio longissimi temporis, *L. ult. C. in quib. caus. in integr. rest.*

Dixi 2°. *de bonis*; potest enim personales obligationes contrahere, si ad rerum alienationem non tendant, ac terminative reales non sint. Sic valide contrahit sponsalia ac matrimonium; proficitur religionem: ad operam personalem quamlibet se obligat, *L. 101. ff. de Γ. O.*

338. *Dico III.* Pupillo lutor, minori curator dari solet.

Colligitur ex hactenus dicti?. Differunt autem: 1°. Tutor principaliter personæ pupilli datur, ac in consequentiam administrandis bonis; contra curator rebus gerendis et administrandis, *L. 8. C. de Nupt. Nov. 117. c. 1. 20.* Finitur tutoris officium, pupillo pubertatem adepti; alterum curatoris, cum minor factus major, sive expletis legalibus annis, sive impetrata ælatis venia. 3°. Invitis pupillis tutor datur; at attento jure communi Romano, curator minori non nisi volenti, præterquam *in litem*, §. 2. *Inst. de Curat.* -P. Tutor etiam testamento dari potest, secus curator, §. 1. *Inst. h. t.* Hodie tamen generali Germaniæ consuetudine indistincte minores compelli possunt, ut curatores recipiant in negotiis quibuscumque etiam extrajudicialibus usque ad majorem ætatem, nisi veniam impetraverint ælatis, quod et xcllc videtur *Ordinatio Politica* Rudolphi II. *de anno 1577. Tit. 32. §. 1.* Unde et vi *Ordin. Polit. ejusd.* et consuetudinis curatorem etiam testamento constitui posse, indubium est. Demum curator etiam majoribus subin datur rebus suis recte præssc non valentibus, ut prodigis, furiosis, mente captis.

Cælerum tam tutor, quam curator, 1°. conficere debent inventarium bonorum ac jurium pupilli, vel minoris, velui rationum reddendarum fundamentum. 2°. Pnestare satisdationem, sive cautionem *res pupillo vel minori salvas fore. Inst. h. t.* Ac licet ab hac obligatione olim immunes essent ii, in quos nulla cadebat suspicio, ac proinde tutores testamentarii, quod, cum paterno essent judicio electi, testator censeretur eorum comprobasse fidem ac diligentiam; modo tamen ex *Ileform. Polit.* a Carolo V. ad satisdationem tenentur omnes, adjecto juramento; quod tamen alicubi vi consuetudinis solum sufficit. 3°. Tenentur ad culpam, non quidem levissimam, tamen levem, *L. 7. C. arbit. Tut.*

Unde varia pupillo contra tutorem actio nascitur: actio tutelæ: actio ex stipulatu rem pupilli salvam fore: actio hypothecaria, quatenus bona tutoris sunt tacite bypolhecata pupillo a tempore susceptæ tutelæ, ita, ut ad quem-

cumque devenerint possit ea extrahere, ut sibi satisfiat, *L. pro off. C. de Admin. Tut. lot. tit. ff. de fidejuss. et nomin.* Idem de minore respectu curatoris dixeris.

339. *Dico 71'.* Triplici modo tutores constituuntur; testamento: a lege: a magistratu; unde tutela triplex oritur: testamentaria: legitima: dativa.

Tutela, in genere est *vis et potestas in capite libero, ad tuendum eum, qui propter cvtatem suam se defendere nequit, data ac permissa.* Dicitur *vis et potestas*, id est, facultas et jus faciendi aliquid, tutori competens, suntque duæ voces, quæ idem expressius denotant, sæpius injure conjungi solitæ, *L. 17. ff. de LL. §. 3. Inst. de Interdict., L. 7. C. de Codicill. In capite libero*, sive in personam pupilli liberam, tum a potestate patris, tum potestate dominativa, qualis est domini in servum; adeoque in eum qui sui juris est; pupillus enim et liber et sui juris esse debet, *L. 6. et fin. L. 14. ff. h. t. Ad luendum, etc.* unde liquet principaliter tutorem personæ dari, rebus potius in consequentiam. Demum ex his *data ac permissa* collegerunt Romani, tutelam esse munus publicum, ipsumque filiumfamilias ejus suscipiendæ capacem esse.

Testamentaria est, cum parentes liberis ac nepotibus in sua potestate constitutis, nisi post mortem avi recidant in potestatem patris, *testamento* tutores, dant, §. 3. *Inst. de Tutel.* Jus enim dandi tutores patriæ potestatis effectus est. Unde 1°. pater filio exhæredato dare tutorem potest, *L. 4. 31. ff. de Testam. Tut.* quia cxhærcdatio patriam potestatem non evertit, *L. fm. ff. unde legitim.* neque statim, sed primum post hæreditatem aditam jussui hæredisextinguit. 2°. Potest dare posthumo, sive ventri. §. 4. *Inst. h. l.* is enim, ubi de favore ejus agitur, licet adhuc in ventre sit, pro nato habetur, *L. qui in utero 7. ff. de stat. hom.* itaque jam esse in patris potestate fingitur. 3°. Nequit tamen dare emancipato. 4°. Neque mater dare tutorem potest suis liberis, quia hos in potestate non habet, nisi cos simul hæredes instituerit, *L. 4. ff. de Testam. Tut.* tum enim, quia rei, sive hæreditati potius testamento reliclæ, quam personæ videatur dedisse tutorem, sustinetur ea tutoris datio ob benignam voluntatem matris, cslque a magistratu confirmandus tutor, *L. 2. ff. de Confirm. Tut.* Si tamen mater ultra legili* mamliberos hæredes instituerit; secus, si tantum in legitima; tum enim etsi lutor datus confirmari possit, non necessario debet.

Legitima a lege proxime defertur, quando non adest lutor testamentarius, in cujus tantum defectum succedit legitima. Ac quidem olim lege XII. Tabularum proximo *agnato*, vel pluribus, si plures gradu pares simul adessent, ut, quoniam hi jure antiquo succedebant intestato patri, etiam penes eosdem esset tutelæ onus; unde dicta: *Legitima agnatorum tutela.* Ac licet postea Prætor etiam cognatos admiserit ad successionem, *t. t. ff. unde cognât*, quoad tutelam nihil immutavit. At sublata jure novissimo, .Vor. 118. c. 4. *et 5.* inter agnatos et cognatos differentia quoad successiones, etiam tam avunculus, quam patruus ad tutelam admittuntur, quantum ad bona *allodialia*, non vero *fcudalia*; in his enim quoniam adhucdmn succedunt agnati soli, etiam soli tutores sunt. Stryck. *in e.vam. Jur. Feud. c. 7. Q. 15.* Brunnem. *ad Auth. Sicut. C. de legit. Tut.* Gæterum jure novissimo et mater, si esse velit, est legitima tutrix suorum liberorum; vel, si

nolil.aul superSles non sit. avia : quin, testamentariorum hitbrum de* Teclu, legitimis aliis agnatis et cognatis præfeninlur, *Auth. Matri et Atia C. qu. mal. lutei, off. fung. Nvv. 118. c. 5.* neque solum in allodialibus, sed etiam probabilius in feudalibus, etsi enim in his non succedant mater» et avia, quia tamen tutela his non defertur ratione successionis, sed singularis allectionis, non apparet, cura tutela in feudalibus excludi debeant. Si tamen renuneient secundis nuptiis, senatusconsulto Velleiano. *Nvv. 22. c. 40. .You. 89. c. 11. Aoo. 118. c. 5. Aulh. Matri. Aut. Sacramentum. C. quando mul. tut. off. fung. pass.*

Porro pneter legitimam agnatorum tutelam, erat jure veteri alia legitima *patronorum* in liberos et liberos impuberes : legitima *parentum* tutela in liberos impuberes emancipatos. *Fiduciaria*, quæ post mortem patris emancipatoris liberis ejusdem masculis, si perfectæ ætatis essent, ciat delata in impuberem emancipatum. Atque hæc legitima tutela fiduciaria ei mente Justiniani est. *Inst. h. t.* Ulpiano ante tutela fiduciaria fuerat tutela parentum. At hæ lutclæ species hodie extra usum sunt.

Dativa , quæ deficientibus testamentariis et legitimis tutoribus, ex lege a magistratu datur, *Inst. h. t.* Etiam Attiliana dicitur a *lege Attilia*, quæ auctore Attilio Regulo Trib. Pleb. haud dubie condita. Dabatur Romæ a Pralore urbano ex *L. Attilia*, in provinciis a Præsidibus ac, *L. Julia de Titia Inst. de Attii, tut. ff. de Tutorib. et Curatorib. dat. ab his, qui Jus dandi habent. C. qui dare Tutores.* Igitur tutela dativa subsidiaria est, data in subsidium, dum testamentaria et legitima deficiunt.

Finitur demum tutela 1°. *morte* sive pupilli, sive tutoris; nec enim ad hæredes transit, cum et in legitimam non tanquam hæredes, sed tanquam proximi agnati tutoris defuncti, et propinqui respectu pupilli succedant, *L. 16. ff. de Tui. 2°. Diminutions* capitis, ac *pupilli* quidem qualibet, *tutoris* tantum maxima et media, §. 1. 4. *Inst. h. t. 3°. Pupillo* pubere facto, *pr. Inst. h. t. 4°. Pupillo* arrogato. 5°. Testamentaria, sub conditione et in diem data, veniente die et existente conditione, §. 2. u. *Inst. h. t. L. 1 i. ff. de tut. 6°. Eliam excusatione, Inst. h. t. ac remotione* tutoris, ob suspecti crimen, *Inst. cit.* An et quando remotio tutorum post se trahat infamiam juris? nullum inter Jurisconsultos controverlitur. Proinde juris et exercitii gratia sit.

ARTICULUS VI.

AN TUTOR OB CULPAM REMOTUS MOTARI DICENDUS SIT, SIVE INFAMIS FIAT.

310. Tutorem, qui ob dolum in rerum pupillarium administratione commissum removetur, a tutela non sine infamia recedere, facile inter omnes convenit, ac constat jure claro, *Inst. de suspect. Tutorib. L. /in. C. desusp. Tut. L. 3. in /in. L. 4. ff. eod.* Atque liquidum est singulis, eum ob *culpam levem* recedentem nihil contrahere infamiæ. Imo ob culpam levem removeri lutor *ut suspectus* non potest; saltem non debet, tum quia id ipsum pupillo damnosum foret, tam crebro mutari tutores, cum præsertim satis ei consuli possit actione tutelar, tum quod culpa levis cum bona Ode esse conjuncta possit. Tota igitur controversia eo recidit : an remotus ob *culpam latam* æque, ac reinutus per dolum, liat infamis, scilicet infamia juris, quæ atrox

poma est ; nam ita infames excluduntur a dignitatibus, c. 87. *de li. J, in fi. c. 23. de Accus. L. 2. C. de Dignit. ; evadunt irregulares, C. ult. I). S*l.; nequeunt postulare, sive advocati munere fungi. *L. 1. §. K. et G. ff. de postul.*; nequeunt esse testes, c. 39. *Caus. 2. q. 7. etc.* Unde hujus quaestionis scopus intelligitur. *Culpa levis* autem est omissio diligentiae quam communiter soeries ac diligentes , et prudentes adhibere solent. *Culpa laia* est omissio illius quod communiter homines, communi sensu utentes, facere solent. §. 3. *Inst. quib. mod. re contrah. oblig.*

341. *Dico.* Tutor remotus ob culpam latam non iit infamis. Est communior ac verior Jurisconsultorum sententia.

Prob. I. Ex *L. 3. §. fin. ff. de suspect. Tutor*, ubi dicitur, quod is, qui ob segnitiam, rusticitatem, vel inertiam, simplicitatem, vel ineptiam remotus est, salva existimatione tutela abeat : atqui defectus hi omnes soli culpae levi adscribi non possunt, utpote quæ ex dictis est omissio illius, quod soeries ac industrii facere solent pro rebus propriis conservandis, *L. 2. 5. §. 1G. If. fam. hercisc., L. 1. ff. de tut. et rat. dist.*

Prob. II. §. *G. Inst. de suspect. Tut.* ait Imperator simpliciter, indistincte, obculpam remotum non æque fieri infamem ; ergo et culpam latam excipit: dictum enim de toto, vel genere, eliam dictum censetur de quavis specie sub genere contenta, nisi aliquae species alibi repcriantur exceptæ, *L. 49. §. interest, fi', de Leg. 3. L. fin. C. de hæred. vel act. vend.* Et præsertim cum pœnaet odia restringi debeant, c. *IS. de H. J. in G. L. pen. ff. de pan. cap.* Deinde textus §. 6. *Inst.* de illa intelligi culpa debet, de qua erat dubium, an lutor ob eam commissam infamis fiat, sed dubium erat tantum de culpa lata; nam poenam infamiae non incurri ob culpam levem, aliunde dubitabat nemo; hæc enim pœna non esset proportionata culpæ levi, dura quis non eam adhibuit diligentiam, quam diligens ac solers adhibuisset. Dein quia in pluribus legibus *sup. cit.* culpa lata æquiparatur dolo, dubium fuit, an, sicut tutor ob dolum remotus incurrit infamiam, ita et remotus ob culpam latam; hoc dubium hic Imperator decedit, dicendo quod non æque, scilicet ac per dolum, infamis fiat ob culpam nimirum latam.

Prob. III. In poenis atrocioribus culpa lata non æquiparatur dolo, nisi id clare exprimatur : sed pœna infamiae ad pœnas atrociores perlinet ; ergo. *Maj.* constat ex *L. 7. ff. ad L. Cornel, de sica. Min.* etiam patet ex effectibus infamiae supra recensitis : item ex *L. 8. §. 2. fi', quod met. caus.* ubi dicitur, viris honestis non minus famam, quam vitam cordi esse debere, et subjicit Jurisconsultus per existimationis amittendæ suspicionem talibus majorem ipso vitae periculo melum incuti. Unde et illud axioma : *Fama et vita pari passu ambulant.* I *

Accedit, quod in omnibus locis, in quibus de removendo suspecto, ac infamia ob remotionem incurrenda agitur, semper solius doli fiat mentio, ut §.6. *Inst. cit. L. II. §. notatur, ff. de his, qui not. infam. L. ull. C. de suspect. Tutor.* ; ergo non debet ad culpam latam extendi, cum per se pœnas ac odia restringi oporteat, atque in dubio, saltem incerto ubi de gravibus pœnis infligendis agitur, semper admittenda sit interpretatio benignior, *L. 18. ff. de Legib.* cum sequenti. Ac demum *ratio est*, quod nimis durum sit, ut lutor, qui gratis gerit tutelam, et sæpe invitatus, etiam ubi nullus

intervenit dolus, teneatur non tantum ad damna omnia culpa sua pupillo illata compensanda, sed præterea subire atrocem infamiæ pœnam. Dictat etiam ratio ac naturalis æquitas, quod non debeat esse eadem conditio illius, qui versuto ac doloso animo egit, tum alterius, qui non nisi negligentia et mera incuria deliquit. Unde pro hac sententia aperte stat major æquitas, ac proinde, etsi pro hac sententia non staret major legum auctoritas, quod gratis dictum sit, in dubio iurium et legum conflictu hoc ipso esset præferenda sententia benignior, *L. pen. ff. depern.*

342. *Obj. I.* Culpa lata passim jure æquiparatur dolo, *L. 1. ff. si mns fais. mend. dix. L. i. §. 2. ff. si is, qui test. lib. esse. L. 22. §. 3. ff. ad senatusconsultum Treb. L. 8. ff. de Precario, etc.*; ergo.

R. D. Int. Æquiparatur dolo in contractibus; vel in judiciis civilibus; vel quando de reparatione damni agitur; vel aliquando in casibus jure expressis quoad pœnam tantum pecuniariam, vehit *L. 1. ff. si mens fab. L. L. ff. si is, qui test. lib. C. in criminalibus, delictis, dum de pœna atrociori corporali, vel infamiæ agitur .V. Tunc enim dolo non æquiparatur excit. L. 1. ff. ad L. Corn, de Sica, et dictis supra.*

Inst. i. In hac ipsa *L. 7. ff. ad L. Corn*, dicitur : *in hac lege culpa lata non accipitur de dolo; ergo in aliis, etiam poenalibus culpa lata accipitur pro dolo; quia hæc : in hac lege, vim exceptionis habent.*

R. C. Ant. N. Cons. et rat. Verba illa, *in hac lege*, non esse per modum exceptionis posita, inde liquet, quod etiam in delictis aliis, extra *L. 7. cit.* culpa lata non comprehendatur sub dolo : sic enim dolosus incendiarius punitur supplicio ultimo, *L. fin. §. 1. ff. de incendiar.* Culposus tantum castigatione, vel pœna arbitraria, *L. 3. §. 1. eod. L. fln. ff. de off. Præf. vigil.*

Inst. 2. Per *L. 38. §. 5. ff. de pun.* si quis poculum amatorium aut abortionis dederit, etiam sine dolo, eoque poculo homo, partus vel mulier, pereat, supplicio ultimo afficiendus est, ergo et in poenis atrocibus culpa lata æquiparatur dolo ; nam hic talis puniendus morte dicitur sine commissio dolo ; ergo ob culpam latam.

R. D. Ant. Etiam sine dolo ex una parte *C.* Ex omni parte .V. Licet enim talis in dolo non fuerit in sensu, quod non habuerit animum, partum, vel mulierem occidendi, ul vult lex ; in dolo tamen fuit quoad propinationem poculi legibus severe prohibitam ; cum hoc ipsum, dare ejusmodi poculum, gravissimum delictum sit; unde et pœna illa specialiter lege statuta fuit.

Inst. 3. Judicium depositi famosum est, *L. 1. et G. §. 6. ff. de his, qui not. infam.* et tamen in eo sub dolo comprehenditur culpa, *L. 32. ff. Depns.* Argentarius, si dolose non exhibet rationes, ex dolo condemnatus fit infamis, et tamen etiam culpa lata sub dolo hic intelligitur, *L. 8. ff. de edend.* ergo et in judiciis famosis sub dolo simul culpa lata venit.

R. D. Ergo sub dolo culpa comprehenditur, quoad reparationem damni *C.* quoad pœnam infamiæ .V. Judicia illa solum tunc famosa sunt, sive notant condemnatum, si quis condemnatur ob dolum, non vero quatenus quis in iis condemnatur ob culpam. Idem ad similia alia respondendum est.

Imit. 4. L. 1. ff. de inccnd. Qui redes, acervumque juxta ædes positum combussit, vinctus, verberatus, igni necandus decernitur, ab caquepœna

solus casus, sive negligentia eximitur; ergo ob culpam latam eandem incurret pœnam ; ergo et culpa lata par dolo habetur.

R. ;v. *Cons, utramque.* Sub *negligentia* enim , ceu genere, et culpa lata et levis intelligitur. Deinde ob culpam latam puniri quempiam posse pœna etiam aliqua corporis, concesserim ; non tamen pœna eadem, quia quis ob dolum plectitur, etiam ob culpam puniri debet ; cum, secus , pœna delicto proportionata non esset.

Inst. 3. Sed *L.* 7. §. 1. *ff. de suspect. Tutor,* plane culpam latam dolo æquiparat; ait enim: si *fraus non sit admissa, sed lata negligentia, quia ista prope fraudem accedit, removeri hunc quasi suspectum oportet;* ergo. Item *L.* 22. *ff. depos.* edicitur : *qui non eam diligentiam rebus depositis adhibet quam suis* (quæ est culpa lata) *fraude non careat, et salva fide hoc non potest facere ;* ergo rursus.

R. *Ad* Γ^{***}. *Expl.* Culpam latam dolo æquiparat quoad remotionem tutoris *C.* quoad infamiæ pœnam *N.* Hoc ipsum lex innuit, dum ex negligentia lata infert : *removeri* hunc oportet; ubi nihil de infamia; tum, quia vult eum removeri *quasi* suspectum, ergo non ut *vere* suspectum ; scilicet Jurisconsultus particula limitante *quasi* usus est, ut ostenderet, culpam hic dolo solum quoad remotionem comparari, non quoad infamiam.

R. *Ad* 2U1U. *D. Cons.* Ergo culpa lata dolus est quantum ad reparationem damni *C.* quantum ad infamiam *N.* Plus ex hac lege evinci nequit, in qua nequidem infamiæ mentio occurrit ; neque enim hæc : *salva fide* pro existimatione vel fama sumuntur ; sed sensus est, quod depositarius ejusmodi dicere non possit, se rem depositam fideliter custodivisse, ac implevisse tidem in contractu datam , si minorem in re deposita custodienda diligentiam impenderit, quam in rebus propriis. Unde hæc : *fraude non careat,* resarcitionem rei depositæ respiciunt.

343. *Obj. II.* Appellatione culpæ simpliciter, sine adjuncto, regulariter culpa levis continetur, ut §. 3. *Inst. quib. mod. re contrah. oblig. L.* 23. §. 33 ([. *depos. L.* 13. §.ult. *ff. depignor. act. L.* 23. *ff. de B. I.* ; ergo Imperator §. G. *Inst. de suspect. Tut.* dum ait : tutor suspectus remotus, si quidem ob dolum, famosus est, *ob culpam non cequit;* intelligit culpam levem ; ergo ob culpam latam fiet infamis.

R. *D. Ant.* Intelligitur culpa levis, si substrata materia, textus, item rationes legales aliam interpretationem non suadeant *C.* secus *N. Ant. ct Cons.* vel *D. sic* : Intelligitur culpa levis in materia civili, dumque de damni resarcitione agitur *C.* in materia poenali *N.* In prioribus tenet regula, quod nomine culpæ simpliciter prolata intelligatur levis; sic dum dico : venditor tenetur de culpa rei venditæ ; conductor tenetur de culpa rei conductæ, idem est, ac si dicerem tenetur de culpa levi : ac tales sunt leges in prob. autcc.

allate. Sed non tenet in materia poenali tum juxta *L.* 7. *ff. ad L. Corn, de sicar.* tum juxta *Prob. 2. Conci,* tum adhuc præterea juxta *L.* 1. *ff. de injur.* per quam in causis ad honorem pertinentibus vagari non oportet.

Inst. Dnm *L.* 1. *ff. de tut. et rat.* dicitur, tutorem debere præstare dolum, culpam , ac quantam insuis rebus diligentiam, per *culpam* intelligitur levis; ergo etiam §. G. *Inst. de suspect. Tutor,* per hæc : *ob culpam non æque.*

R. *T. Ant.* cum non satis hoc evincatur ex *L.* 1. *cit.* quia utramque cul-

pam, latam el levem, praestare tenetur. 'Y. Cons. Ratio differentia) est ; quod; aliunde ex aliis juris textibus constet, tutorem obligatum esse pupillo suk culpa levi; ergo per culpam in *L. i. cit.* possumus intelligere levem. At voro, nullo ex textu constat, ob culpam latam aliquem notari ; imo, cum dubium, esset tantum de culpa lata, au ob eam remotus infamis fieret, atque Imperator indistincte edixerit, tutorem ob culpam non æque infamem fieri ; dicendum, eum culpam latam intellexisse ; tum etiam ob alias additas in Conci. rationes; tum denique, quod, si culpam levem intellexisset, nihil operata esset ejus enunciatio, quia per se aliunde constabat omnibus, ob solam culpam levem haud infamem quemquam reddi.

3-44. *Obj. 111. L. fin. ubi pupill. educ. deb.* Si ob tutoris absentiam res pupilli male administrat® sint, isque congruis alimentis carere debuerit, Tutor jubetur vel remove tutorem, si *dignus tali nota videbitur*, vel adjungere curatorem ; ergo ob latam culpam, qualis est absentia tutoris, remotus *notatur*, sive infamis sit.

R. *D. Cons.* Ergo notatur nota infami® 'Y. remotionis C. Etiam per remotionem quamdam notam levem incurrit apud honestos viros, quæ est quoniam infamia, *de facto*, sed nondum *de jure*. Hanc vero nolam remotionis *cit. L.* intelligi, ipse suadet verborum tenor ; ait enim, vel esse removendum, si tali nota dignus videbitur; ergo particula *tali* relativa se ad remotionem refert, utpote quæ tantum præcedit. Deinde etsi daremus, particulas *tali nota* sumi pro infamia infligenda per sententiam ; nihil inde contra nos sequeretur ; nam adhuc sensus esse posset hic ; removendum, esse, si dignus tali nota videbitur, id est, si *dolose* absens fuerit.

Inst. 1. Etiam ipsa remotione infamiam contrahit; ergo. *Prob. Ant. ex L. 42. ff. de V. S.* qua dicitur : *probra quadam natura turpia esse, uti furtum, et adulterium* (sed ad hec etiam dolus pertinet ; cum et natura turpe sit committere dolum), *quadam more civitatis, ut tutela removeri* ; ergo qui ob culpam latam removetur, incidit in probum civitatis, nam dolus natura probum est ; ergo etiam fit infamis; in probum enim civitatis incidere§ haud dubie est infamem fieri.

R. *D. Cons.* Ergo ob culpam remotus committit opprobrium civitatis, et simul incurrit infamiam *juris* A'. infamiam quamdam *facti*, seu aliquam, existimationis in populo maculam C. Fatemur, quod lex *cit.* sit intelligenda de eo, qui ob culpam latam remotus est a tutela, quodque incurrat quoddam opprobrium civitatis; nam qui removetur ob dolum, opprobrium incurrit natura turpe; sed inde non sequitur, quod infamis fiat infamia juris, sed quod tantum infamia facti, id est, male audiet talis tutor apud honestos et bonos, id quod amplius patet ex lege ipsa, quæ in fine dicit, *tale probum etiam in hominem idoneum posse incidere* : sed qui dolum committit, in jure homo idoneus non est ; neque in jure homo idoneus infamia juris nqlalur; idoneus namque hic idem sonat, ac integræ vitæ et famæ homo, in quem nihil turpe cadere potest, quale vel maxime infamia juris est, Sicque fundamentum distinguendi *probrum civitatis* ab *infamia juris* ipsa lex suppeditat.

Inst. 2. Culpa lata etiam hoc sensu probum est, ul infamiam contrahat juris; ergo *Prob. Ant. L. It. §. 4. ff. de his, qui not. infam.* qui per erro-

rem sive ignorantiam juris mulierem in uxorem duxerit intra annum lucius,

ignarus scilicet, quod leges tali infamiam decreverint, *infamia notabitur*, scilicet juris : atqui error vel ignorantia juris neminem in dolo, sed culpa lata constituit, ut norunt omnes; ergo vi hujus legis prope evidens fit, culpa lata infamiam contrahi.

R. *Expl. et l). Leijeni.* Infamia notabitur ob ignorantiam juris *N.* alias omnes ignorantes juris famosi essent, quod est notorio falsum. Ideo , quia

commisit factum tale, cui per leges ipso jure annectitur infamia *C. L. 13.*

§.4. t. *cît.* ob videlicet indecentiam illam , quæ subesi in hoc actu, dum mulier intra annum luctus nubens nec salis defunctum lugebat maritum,

ac forte prælereâ confusionem patiebatur sanguinis; sola vero juris ignorantia hanc infamiam non eludit, ne alias ignoranti® prætextu edicto illudatur. Aliud in nostro casu obtinet, remotio enim de se non causal infamiam; sed si causa remotionis infamans subsit, quam solus dolus, non culpa constituit.

348. *Obj. IV. 1°. L. I. §. 2. ff. de admin, et peric. Tut.* tutor de dolo, et lata culpa tenetur. 2°. *L. fin. C. de arbit. tut.* tutor neglecta inventarii confectione tutelam suscipiens lit infamis; quin hic distinctio fiat inter

dolum et culpam. 3°. Juxta *L. 39. §. fin. ff. de Procur.* si suspectus postuletur tutor, non admittatur pro eo procurator, quoniam famæ causa est;

ergo,
/k/ lum. R. Legem procedere quoad actionem tutelæ, ut damnum dolo, culpa lata, imo levi illatum pupillo resarcire teneatur : non vero fit comparatio quoad infamiam.

Si dicas : At ait lex : solam latam negligentiam tutorem præstare; ergo vel hic negligentia comparatur dolo quoad infamiam ; vel ob particulam, so/am excludi culpam levem dicendum esset : atqui hoc posterius dici nequit,

cum tutorem teneri etiam culpa levi certum sit, *L. 1. 18. ff. de tutorib. et ration, distrah., L. 23. ff. de R. I.* aliisque; ergo prius.

R. *C. Ant. N. Cons.* Neutrum sequitur : sed potius ibi dolus excluditur, ul tutor quasi illius reus condemnari non possit, cum in casu ibi proposito

non æque præsumi dolus posset; nam ait ibid. Gl p i a n ü s : *Competet adversus tutores tutelæ actio, si male contraxerint, si prcedia comparaverint non idonea per surdes aut gratiam.* Deinde quaerit : *Quid ergo, si neque sordide neque gratiose, sed non bonam conditionem elegerint?* quo casu non æque præsumi dolus ac priore potest ; ac respondet : *Recte quis dixerit, solam latam negligentiam eos preestare in hac parte,* ut sensus sit, non doli reus condemnandus est, cui condemnationi annexa infamia, sed solam latam cul-

pam præstandam , sicque particula *solam* non culpam levem excludit, sed dolum cum infamia.

Ad 2““. R. Hoc ideo, quod leges tutorem, qui inventarii confectionem neglexit, id eum dolo fecisse præsumant, *L. I. de admin, et peric. tut.*

/ii/3um. R. *D.* In accusatione suspecti famæ causa est *ob dolum C. ob culpam N.* Quia vero ab initio litis incertum, an tutor removeri debeat ob dolum, ac consequenter per sententiam infamis fiat ;-an vero ob culpam tantum, hinc non facile admittitur procurator, cum in famosis reus, et principalis regulariter propria in persona debeant comparers in judicio.

DISSERTATIO IV.

DE MODIS ACQUIRENDI IIERJLM DOMINIA.

34G. A personis ad res et modos acquirendi earum dominia Imperator progreditur, *L. 2. ct 3. Inst.* Res vero, ut hic a Jurisconsultis considerantur, illæ sunt, *quæ ejus sunt naturæ, ut esse in bonis possint*; quidquid vero actu in patrimonio nostro est, ab iisdem *pecunia* appellatur, *L. 5. ff. de l. S.*

Divisione prima aliæ *divini*; aliæ *humani* juris sunt. Priores vel sacræ sunt, vel religiosæ, vel sanctæ. *Sacræ*, quæ per Pontifices Deo rite consecrat® sunt, ut ædes sacræ, donaria ad ministerium dedicata Dei, §. 8. *Inst. h.l. Religiosæ* olim sepulchra erant, §. 9. *Inst. h. t.*: quarum vero nomine nunc et coemeteria, quin et xenodochia, orphanotrophia, ptochotrophea

veniunt. *Sanctæ*, quæ vel solemni ritu Deo traditæ, vel speciali sanctione pœnali muniuntur, ut qui eas violarit, puniatur. Perperam vero scripsit

Heineccids *Elem. jur.* §. CCCXXX. principia de consecratione, a paganis scilicet, perperam recepisse Christianos, ac a Constantini temporibus inter Christianos creditum, res ita sacras fieri per consecrationem, cum principia de consecratione abunde tradant jam divini T. V. Libri, e quibus hæc Heineccids, si voluisset, potuisset et ipse addiscere.

Res juris humani rursus vel *communes* sunt, quæ, quantum ad proprietatem nullius sunt, quantum ad usum, omnium sunt hominum, §. 1. *Inst. h. t.* velut aer, mare, litora maris, aqua profluens. Vel *publicæ*, quarum proprietas est penes populum, usus penes singulos ex populo. Vel *universitatis*, quarum proprietas pariter penes universitatem est, usus penes singulos ejus universitatis. Vel *singulorum*, quæ in singulorum patrimonio aut dominio vel vere, vel fictione juris sunt.

At hic causas potius dominii rerum, neglecta rerum in se sterili philosophicaque contemplatione, observant Jurisconsulti. Causæ vero dominii vel remote, vel proximæ sunt. *Remota* sunt tituli ad transferendum dominium habiles, nec nisi jus ad rem tribuunt; de quo plura, ubi de præscriptione.

Proxima, quæ jus in re, ipsumque tribuunt dominium; unde *modi acquirendi* appellantur.

347. Modi acquirendi sunt vel juris naturalis aut gentium; vel juris civilis. §. *singulorum. Inst. de R. D.* aliarum enim rerum dominium jure naturali et gentium; aliarum de jure civili consequimur. Modos acquirendi *juris naturalis* rursum Jurisconsulti post Grotium dividunt in originarios, lum derivativos. *Originarii* sunt, quibus dominium rerum, quæ nullius

.*<.*

K'i
IHj

sunt, nanciscimur, suntque generales duo, *occupatio* et *accessio*. Contra *derivativi* sunt, quibus rei cujusdam dominium jam constitutum transit ab uno in alium. Sic derivativus jure naturali est sola *traditio*. Modi acquirendi *civiles* sunt usucapio, val prescriptio; donatio; successio testamentaria, vel ab intestato, legatum, fideicommissum ; bonorum possessio, acquisitio per adrogationem, de quibus agit Imperator in *Inst. a Tit. G. Lib. II. usque ad Tit. 14.* nosque, in hoc ordine praeunte Imperatore deinceps, sola donatione, cum hodie non amplius modus acquirendi dominii sit, sed titulus, commodius ad contractus gratuitos reservata. Sed el de possessione ac successionem ab intestato actum jam est.

CAPUT I.

DE MODIS ACQUIRENDI JURIS NATURALIS ET GENTIUM.

De *traditione* disseruimus, ubi de jure in re egimus. Proinde de duobus originariis, *occupatione* et *accessione* hic remanet disputatio. *Occupatio* vero, in sensu juris sumpta, est apprehensio rei domino carentis cum animo illam habendi ut suam. Eæ vero res domino carere censentur, quæ vel natura in cujusquam dominio non sunt, vel pro derelictis habite esse in dominio desierunt, illæ autem res pro derelictis haberi censentur, quas vel dominus eo animo abjecit, vel certe ita negligit, ut merito abjecisse præsumatur. Tres Civiliste occupationis species numerant, *venationem*, *inventionem*, *occupationem bellicam*, e quibus Theologi tantum duas priores prosequuntur, quarum prior res animatas, altera inanimas complectitur. *Accessio* modus est, vel jus acquirendi incrementum, quod rei nostre adjungitur, vel natura, vel arte, unde accessio duplex nascitur : naturalis, et artificialis, sive, quod idem, industrialis.

ARTICULUS I.

QUARUM RERUM, ET QUOMODO VENATIONE ACQUIRATUR DOMINIUM?

348. *Præmitto* : Venatio stricte et specificè sumpta pro modo acquirendi est occupatio feræ in naturali sua libertate constitute cum animo eam habendi. Alias etiam pro ipso venationis actu sumitur : sicque duplex in jure est, *clamorosa* cum canibus et saltibus inflatu corniculorum, eaque prohibetur clericis, *1.1. de clerico venatore*. Item frequenter *pro jure* venandi, vel persequendi feras; atque ita triplex distinguitur : *maxima*, sive jus persequendi feras grandiores nocivas, lupos, ursos, lynces, et similes, quod plerumque omnibus concessum. *Major*, sive bannus ferinus superior, jus persequendi cervos et similes feras. Deinde *minor*, sive bannus ferinus inferior, jus capiendi feras minores, vulpes, lepores, capreolos.

Per feras autem hic intelliguntur non sylvestres solæ, sed animalia quæcunque, quæ cælo sive acre, terra, mari ve, sive in aquis nascuntur. Unde

ad venationem *piscatio*, *aucupium* referuntur. Alia horum simpliciter fera sunt, quæ vel adhuc in naturali libertate constitutasunt ; vel, licet capta sint, nondum habent redeundi consuetudinem, ac, si effugerint, feris omnino sylvestribus liberis æquiparantur. Alia a natura *mansueta* sive domestica, ut canes, equi, gallinæ. Alia *mansuefacta*, quæ quidem a natura sunt fera; sed industria hominum ita cicurala sunt, ut consuetudinem habeant eundi ac redeundi, ut falcones, aliquando cervi, etc.

349. *Dico I.* Animalia fera in naturali libertate constituta, licet aliquando alterius fuerint, fiunt primo capientis. §. *ferat.* 12. *Inst. de rer. div. et acquir.* ubi dicuntur fieri primo occupantis jure gentium, quod hic cum jure naturali confunditur, adde *L. 3. ff. de A. H. D.*

Dixi 1º. *in naturali libertate constituta*; nam animalia licet fera, sed jam capta ab alio, item quæ tenentur clausa, ut aves in orolophio, pisces in vivariis, piscinis, cervi aliæque feræ sylvestres in vivario vel sylva circumclausa, cum in libertate naturali non amplius sint, suumque occupatorem habeant, hujus subsunt dominio.

2º. *Jurano occupantis*, id est, ita libertate privantis, quomodocumque id fiat, ut effugere amplius non possint. Hinc si fera ita vulneretur, ut moraliter non possit amplius manum effugere vulnerantis, hujus erit, etsi alius praeveniat el manibus prehendant; quia jam censetur prius a vulnerante jaculo, ceu longa manu apprehensa. Vel, si fera ita sit illaqueata, ut se ipsa moraliter non possit evadere, est ejus, qui laqueum posuit, non qui exemit.

350. *Dico II.* Animalia fera mansuefacta, quam diu redeundi consuetudinem relinunt, capientis non fiunt.

Ratio; quia talia, etsi domo absint, censentur tamen manere sub possessoris dominio, sicut mansueta alia, eo ipso, quod redire ad dominum soleant. Unde *columbas* (quas Imperator, §. 14. *Inst. h. t.* cum apibus ac pavonibus feris liberis annumerat ; sed potius hodierno usu mansuefactis accensentur) quam diu consuetudinem retinent in sua redeundi columbaria, capere non licet : contra si, deserto proprio columbario, aliquoties tuas comitentur columbas, tuumque incolant columbarium , tuæ fiunt. Non tamen idcirco eas ad hoc allicere per fraudes atque illecebras inusitatas licet, quamvis non videatur illicitum, dare ad hoc columbis suis meliora et copiosiora alimenta , commodius instruere habitaculum. Pariter si examen *apum* lunm deserat alveare, atque ita procul avolet, ut retrahi non possit, fiet primo occupantis, tunc enim apes censentur naturalem rursus libertatem consecutæ; secus, si volantes maneant in conspectu tuo, ut earum persecutio non sit difficilis. §. *Apum quoque.* *Inst. de rer. Div.*

351. *Dico III.* Animalia mansueta, sive domestica, etsi aliquando longius a conspectu domini se receperint, aut alienos etiam iu casses inciderint, non sunt capientis, sed manent nihilominus in possessione sui domini.

Ratio; quia tali fuga naturam suam non amittunt, qua semper suum dominum respicere censentur, ut illa vindicare possit contra detentorem quemlibet, sicut res corporales cæteras. Imo, ut dicitur, *L. Pomponius 44. ff. de .1. II. D.* licet quis porcum e lupi faucibus, vel gallinam vulpi eripiat,

alioqui certo perituram, non fit illius dominus, sed restituere debet; nam quaelibet res nostra, quantumcumque periclitetur, manet nostra, quam diu non est consumpta, et recuperari potest.

352. *Dices* 1°. Quod nostrum esi, sine nostro facto ad alium transferri non debet, *L. 11. ff. de R. L.*; ergo fera, cervus, aper, etc., semel captus, quacumque postea ratione nostram elapsus custodiam, manet in nostro dominio, neque fit alterius occupantis.

R. D. Int Quod nostrum est, et nostrum manet, non debet sine nostro facto transferri in alium *C. quod nostrum esse desiit .V.* Talium animalium dominium, observante hic de *Clinckensberg*. potissimum in possessione consistit; igitur cum feræ, postquam naturalem libertatem recuperarunt, desierunt esse in possessione nostra, etiam in nostro esse dominio desierunt.

353. *Dices* 2°. Dominus fundi habet jus prohibendi venantem, ne suum fundum ingrediatur; ergo saltem fera tunc in alieno fundo capta non erit occupantis. *Ant.* colligitur ex *L. Injuriarum. §. fin. de injur.*, ubi contra prohibitionem ingressus actione injuriarum teneri dicitur.

R. C. Ant. X. Cons. Etsi, stante prohibitione, lædam jus alterius, quod habet adversus me, ne ejus fundum, ipso invito, ingrediar; prohibitio tamen nequit facere, ut fera suæ libertati relicta, et consequenter nullius, hoc ipso fiat prohibentis; ergo nihilominus occupantis erit; actio vero injuriarum datur domino fundi, non ob feram captam, sed ob læsum jus ingrediendo fundum.

Neque obstat, quod forsitan fundus talis sit, cujus fructus in venatione consistunt; hoc enim de jure venandi et ingressum prohibendi debet intelligi; minime vero de feris, utpote quæ non sunt fructus fundi, sed se ipsas procreant. *L. 26. ff. de usur.*

354. *Dices* 3°. Pisces ex stagno, vel lacu alieno capti occupantis non fiunt; ergo nec feræ aliæ in fundo alieno. *Prob. JnL* Pisces tales jam capti censi debent; ac forsitan ideo Imperator, *§. feræ. 12. Inst. h. t.* de feris tantum, omitta mentione piscium, in fundo alieno captis loquitur.

R. .Y. Jnt. et prob. Si de stagno et lacu proprie tali sermo est; in his enim pisces adhuc in sua naturali libertate sunt, et nondum a quoquam possideri dici possunt; igitur æque, ac feræ terrestres, capientis fient.

355. *Dices* 4°. Pisces in piscinis ac vivariis degentes non fiunt occupantis; ergo neque versantes in stagno, vel lacu.

R. C. Ant. .V. Cuits. Ratio discriminis est, quod piscinæ, vivaria constituentur opera hominum, ac pisces in illa a nobis immittantur; alantur nostro sumptu; cumque, quando voluerimus, haberi a nobis facile possunt, libertate naturali privati in nostra potius sunt custodia. Inde et eorum ablatione furtum committitur; atque inde auferentes ceu fures punire jubet *Nemesis Carolina, Art. 16U.* At stagnum et locus natura fiunt: in his nascuntur pisces; vel iis afferuntur inundatione; aut affluvi aquæ per meatus subterraneos: nec facilis, sed incerta; capluræ sunt; unde in his pisces capientes, ceu fures puniri non possunt; licet alia corrigi poena possint. *Waizekegc. de fiscal, n. 12.*

336. *Dices* 5°. Ponamus igitur venationem datam alteri jure ususfructus, aut illi elocatam esse, saltem tunc fera in alieno fundo capta non cedit occupanti.

R. Eliam tunc cedit occupanti ; concessa enim venatione jure ususfructus, aut contractu elocationis , non ideo fera libera fit usufructuarii, aut conduldoris, ulpole quæ nec fructus, nec pars fundi est; sed solum, ut ante dictum, *jus renandi*, quod tantum ad fructus fundi pertinere censetur, *L. 9. §. aucupiorum.* (f. de *Usufr.* sed de hoc plura *Art. seq.*

ARTICULUS II.

AN, NON OBSTANTE, QUOD OCCUPATIO PER VENATIONEM CONFERAT JURE NATURALI ET GENTIUM DOMINIUM OCCUPANTI FERAS, NIHILOMINUS PRINCEPS JUSTE PROHIBET SUBDITIS VENATIONEM IN FUNDIS SIVE COMMUNIBUS, SIVE AD PRIVATOS PERTINENTIBUS? AC QUOMODO PECCENT? AD QUID OBLIGENTUR CONTRA JUSTAM PROHIBITIONEM VENANTES ?

Non posse Principem prohibere venationem subditis, non ignobiles Juris-consulti ac Theologi ex antiquioribus censuerunt, Decius, Joann. Andreas, Tiraquell. Rebuff. Jason aliique. Affirmativam contra tenuere Covarr. Cajet. Medina, Sotus, Lessius , Haunold, ac Recentiores hodie omnes, qui tamen inter se divisi, quoad pariem controversiæ alleram, quomodo peccet? ad quid obligetur, qui contra prohibitionem justam venatur?

357. *Dico I.* Non obstante, quod animalia fera et libera jure natural et gentium fiant primo capientis; juste tamen Princeps subditis tam in locis communibus, quam ad privatum aliquem pertinentibus prohibere potest.

Prob. Quia rationes prohibendi gravissimæ sunt et justissimæ : 1°. Ne subditi venationis capti dulcedine a suis functionibus, agricultura, artificiis, mercatura, litteris in damnum Reipublicæ abstrahantur. 2°. Ne usui armorum cum periculo seditionis assuescant. 3°. Ne venationis prælextu exerçantur prædationes et latrocinia. 4°. Quia, si promiscue liceret venatio, magna fieret ferarum inopia, si non omnino exterminarentur. 5°. Principes, cum in bos populus lege regia omne imperium et potestatem transtulerit, §. b. *Inst. de J. N. G. et C.* jus venandi tanquam regale sibi merito vindicant : Germania) vero Principes vi juris territorialis. 6°. Potest venationem sibi reservare Princeps, quia pertinet ad dignitatem ejus, et luendam valetudinem, quæ ex magnis pro Republicis, laboribus et curis, hac corporis exercitatione omnino honesta recreatur. 7°. Quia pro Principe jam stat immemorialis consuetudo et præscriptio.

Cælerum tamen non bene prohiberet Princeps, ne subditi abigant feras a salis et frugibus depascendis; cum enim cuivis liceat sua defendere contra aggressorem privatum ; licebit a potiori contra bestias, quas utique subditi alere non tenentur tam gravi rerum suarum detrimento. Tenetur etiam Princeps (saltem nisi jus venandi absolutum et illimitatum jure belli, aut simili titulo acquisierit) compensare damna, quæ per multiplicatas nimium feras, aut venationem inferuntur subditorum agris, vineis, et salis, nisi forte

aliunde constaret, subditos ad Id patiendum teneri, ut si sub hoc nuere obtinissent vicina syhis prædia; id quod tamen non pnesumptioie sola, sed probatione constare debet; ne alloquin, quidquid fundi vicinum sylvls,cssc hoc allectum onere sequeretur, quod licum dixerit. Vel nisi subditi culpa sita neglexerint adhibere media,quibus se potuissent, induito Principis, servare indemnes. Havnold. Tr. 3. C. I. Conlr. 3.

338. *Dico II.* Venantes contra prohibitionem justam, per ite loljucndo, non peccant continuo lethaliter : sed neque obligantur ad captain ftqain restituendam.

Prob. para P. quam cum CuVAnn. MoLin a, dc Lvc.o tenent Theologi cum ca leris communiter, vd ex hac ipsa persuasione communi, quro est optima interpres logum. Sed cl Principes, etsi, si velint ,posslnl hac in re graviter in conscientia obligare subditos, mentem tamen suam, utrum velint cos graviter obligatos in conscientia, vel an exigenda pinna contenti esse, nun solent clare exprimere: benignior igitur interpretatio hic præforcilda est, ct asserendum posterius; pneserlim, ob muletaspecuniarias, aliasque pœnas, quas solent a clanculariis fericidis exigere.

Dictum : *j^r v /or/uHiifrh* Per accidens enim cos posse peccare graviter, ©Iradnbiurn c*t, sicque peccant P*. oh nimiam ferarum stragem. 2°. SI. ut tanto securius ferire Iwslas possint, sacra negligent diebus festis. 3°. Ob neglectum rei œconomicæ, educationis prolium. P. Ob grave periculum gravis mulctro, alleriueque p<rn« cum magno rei domestic® ac liberorum ct conjugis detrimento, cui se exponunt, qui venationi clanculariœ constanter vacant. Tales igitur modis omnibus detertere debet confessorius, nec ante potest absolvere , quam seriam emendationem promiserint.

339. *Prob. para 2.* 1°. Ex g. ferre I2. inst. de II. I). cl L. 3. ff. (le A. II. D. ubi : *Quidquid autem eorum r.eprimu»* (in fundo etiam prohibito, dc quo in pncedenli §. iit mentio , cl quem particula *aulam* respicit) *nostrum ease intelliffitur.* 2n. Quia prohibitio naturalem libertatem ferte non aufert; nec per prohibitionem Princeps lit fera* dominus, quia prohibitionem venandi fera non capitur; ergo adhuc cedit occupanti. 3°. Si esset obligatio restituendi feram captam; ergo vel ex titulo rei accepta!, vel injiist® acceptioni»; sed neutro cx titulo ista obligatio nasci potest : non cx primo; quia occupator fer® libera non accipit rem alienam ; cum fera libera nullius sil : non cx altero; quia per prohibitionem Princeps nondum habet jus in re, sed tantum ad summum jus ad rem, sive feram ; ergo capiens non tenetur ad restituendam fciain; sed unice, quanti intererat Principis, ipsius jus privative venandi Iasum non fuisse. l'nde licet talis occupatio injuriosa fuerit ne contra justitiam commutativam ad summum hoc sensu , quod lrosum fuerit jus venandi soli reservatum Principi; non tamen contra justitiam commutativam fuit ob occupatam feram; quia in hanc jus proprietatis, vel renie non habuit,

300, *Obj. I.* Venatio concessa esi homini non solum jure natura.; sed etiam positivo divino: *Dominamini picibus mûrit, el voluilibus cwli, rt universi»* animantibus. denes. I. v. 18. ; ergo,

It. *D. Ant.* Concessa est, id est, *prrnMpla* rsl homini utroque jure, naturaliDol divino ,V. hoc est, *permissa*, ac nisi publici boni causa restringatur apolcalalo superiore, quro ct Ipsa A Deo est, ab coqtlc res croteras libertati liiiiiiunirrelidas, pro exigentia circumstantiarum illas prohibendi facilitatem accepit C. jus naturale et divinum , relinquens libertatem homini capiendi foras, huic capiendi necessitatem non imponit; neque enim contra jrit» nutui® vel divinum peccabit, qui tota vita feram non capiet. Si ergo homo abstinere potest a capiendis feris, utique etiam consentire potest, ut l'rjncops solus capiat.

MI. *Obj. II.* I., 13. ff. dr. *injur.* non potest quis prohiberi, piscari, vel aucupari ; ergo jus venandi subditis prohiberi non potest.

II. *D. Ani.* Prohiberi non potest stante dispositione juris communist, ubi luce justa dc causa Immutata, vel sublata, vel non recepta N. Eliam FRifii.iiicis Imperator 27. *P'cud.* 2. in alienis fundis pacis servaud® causa venationem prohibuit.

Obj. III. In rebus mer® facultatis el arbitrii noil currit priescifiplio : sed venatio est mune facultatis et arbitrii ; ergo.

It. *D. AI.* Nisi accedat unius prohibitio el alterius acquiescentia C. si hæc accedant N. I li enim privatus, qtii pluribus annis in aliquo loco solus venatur, ibique venari alios prohibet, sciente et non contradicente populo, præscribit jus venandi ; sic quoque Principes.

362. *Obj. If,* Venatio prohibitu esi boni publici causa ; ergo hoc ipso prohibitio iu conscientia el graviter obligat. *Conf.* Fericidus puniunt Principe» gravissimis punis, etiam corporis , quin aliquando mutilatione, perna capitali; ergo venari, stante prohibitionem, grave peccatum esse debet.

II. C. II. A'. *Cons.* Non omnia ideo obligant iu conscientia, qu® majoris utilitatis public® gratin præcipiuntur, aul prohibentur ; cum mediis aliis Illaltclpublic® utilitas obtineri possit, vehit hic constituendo custodes vigiles, atque pmnls animadvertendo in transgressores.

Ail Conf. A'. Cons. quia p(eme, jure humano statuta* non semper, nec necessario peccatum supponunt, sed subinde culpam solum juridicam ; nisi pœnasil ejusmodi, quæ non inlligilur, nisi peccato posito, ut excommuniikulio. l'æiia vero mutilationis , aul capitis non posse venationem prohiberi, neque fericidns puniri communis est non Theologorum tantum, sed d Juriscousultioium , etiam ITolcslantiuni assertio. Ac rallo est, quod nulla besliiiiD interci vitam hominis sil proportio, poena autem, ut justa sit, delicto ewe proportionate debet : unde dum aliquando iericidu* aul inutillili fnisM* dicuntur, aut aifccli picua capitali, id propter alia sinud delictu fuliini; ul, <piod forsitan custodes sylvarmn telis petiverint, exercuerint latrocinia, etc.

Inal. I. In fericidis non bestia capta , sed mandati Principis violatio cl oaitfiuptiis attenditur ; ergo hac saltum dc causa puniri poena mulilalioiiiis, vel capituli possunt.

R. V. *Cons.* 1". Quia , ut ait Ilopp. ad §. *fera'*. *Inal, de H. D.* mandatum Principis terminos habiles supponere debet, si scilicet delictum sil gravius;

Ul. 1b. i.

alias enim mandatum esset injustum. 2". Quia alia datur delinquentes corrigendi ratio, relegatio, incarcerationio . condemnatio ad operas publicas.

Inst. 2. Juste quis punitur suspendio ob decem ablato aureos, vel imperiales ; ergo etiam ob feras plures, quæ pretio illos aureos excedunt.

R. C. .1. V. *Cons.* Si sermo sit de feris in naturali libertate constitutis, cum enim lue nullius sint, furtum eas credendo committi dici non potest, ul certe ait Carpzov. in *Tract. Crim. Q.* 81. Aliud est de nummis, qui domino suo auferuntur. Pixeterea furtum jure naturæ illicitum est, non venatio.

MI I

31)3. *Obj.* Γ. Quomodocumque obliget lex prohibens Principis, fericidæ clancularii tamen tenentur ad restitutionem captæ ferinæ prædæ; ergo. *Prob. Ant.* Γ. Quia *L. itaque ff. de furi*, nemo debet sentire commodum ex suo delicto : atqui contra prohibitionem venantes delinquent, si non graviter, saltem leviter theologice; et certe juridice; ergo. 2°. Peccans contra justitiam commutativam ad restitutionem tenetur : atqui venantes in fundo prohibito peccant contra justitiam commutativam ; ergo. 3°. Qui privat alterum spe ad rem ipsi jure debitam, licet incertam, contra justitiam agit, *L. nec emptio, ff. de contrah. empl.*: atqui fericidæ sic privant Principem spe ad feram; ergo. i°. Fericidæ clancularii passim *fures* appellantur, ut jure provinciali Bavarico aliisque; quin Carolls V. Imperator in *Constit. pan.* edicit, *piscantes in stagnis et piscinis furti teneri*. 5°. Saltem dum Principes vel vendunt jus venandi, vel in pariem salarii, aut compensationem officiorum cedunt bene meritis, erit obligatio restituendi feram; quia tunc emptoris, vel donatarii jus læditur; sicut enim, qui fructus ex agris speratos emit, vel partum animalium , vel pisces ex jactu retis, habet jus adversus singulos, ne ipsum ab hoc jure spei impediunt, ita hic in praesenti materia.

R. V. *Ant. ad prob.* 1*®. R. Sensus legis esse, quod nemini in materia legibus prohibita detur actio pro foro externo, nam verba legis sunt : *Nemo ex improbitate sua consequitur actionem*. Cæternm , licet non per se, tamen per accidens potest quis ex delicto habere commodum, saltem pro foro interno, ut, dum res de se non illicita lege pure pœnali prohibetur.

Ad 2"®. R. Γ. V. M. universaliter; qui rem caindem emptori novo vendit secundo, et tradit, rem ipsam venditam, vel pretium hujus non tenetur emptori primo restituere; sed solum quanti hujus interfuit, rem alteri venditam non fuisse. Qui domino invito in aedes alienas irruit, hujus jus strictum lædit, non tamen tenetur ad quid restituendum, sed desistendum ab injuria.

R. 2°. D. M. Tenetur ad restitutionem, si agat contra justitiam commutativam rem alienam occupando, destruendo, vel lædendo C. lædendo solum jus ad rem alterius V. Tunc enim satisfaciet præstando injuriam, vel quanti intererat jus ad rem laesum non fuisse : at fera libera adhuc nullius est, nec in illa Princeps habet jus in re; ergo neque restitutionis legi subjacet. Deinde Principes non exigunt restitutionem ferae, sed ex magnanimitate solent contenti esse inflictione pœnæ.

Ad 3m. R. I. M. Quando illum privat spe dolo, fraude, vi C. secus N. At ita subditi Principes non impediunt. Deinde æstirnationem spei non exigunt Principes, contenti inflictione pœnæ.

J<4U". R. Imperator loquitur de stagno, non a natura facto, sed ab hominibus; sive minore, in quo, sicut in piscina , pisces facilis capturi sunt, nec naturali libertate gaudent. Vel si cum de stagno naturali majore loqui udis, vorat fures in sensu latiore, quaternis, ut fures solent, clancularie pisces capiunt ; stricte enim fures dici non possunt, cura pisces et feræ in naturali libertate vagantes nullius sint; furtum vero proprie dictum sit ablatio rei.

.1(5uin. R. V. *prob.* 1). Læditur jus reale emptoris, vel donatarii, quod in ipsa fera habet A'. empto enim, vel donato jure venandi, non ideo quis habet in feris liberis jus in re; proinde neque occupare debent restitui. Læditur jus, quod talis habet adversus alios, ne se invito venentur C. Pro hoc læso, ul nobis contra alios certum videtur, potest exigere satisfactionem, si contra lædentem velit instituere actionem injuriarum hujus in jure concessam.

ARTICULUS 111.

AN ET QUOMODO INVENTIONE ACQUIRATUR REI INVENTÆ DOMINIUM?

364. *Pramillo* : Res, quarum dominium inventione acquiri potest, aliæ sunt *derelictæ*, hoc est, quæ vel sub nullius unquam dominio fuerunt, ut margarite, conchilia, lapilli pretiosi in litoribus maris, venæ metallicæ; vel quorum dominium quis abjecit, ut de fidei nullius sint, vel quæ quis abjecit animo non possidendi, quo reducitur *Thesaurus*. Censetur autem quis abjecisse, quæ vel ob longinquitatem temporis, ex quo dominus rei amplius sciri non potest, vel ratione aliarum circumstantiarum sunt moraliter irreperabilia : item, quas dominus prorsus non curat, nec agit, ut recipiat, quia scilicet vel sunt valoris exigui; vel nimis magni labores et sumptus faciendi essent. Hinc res, quæ navis levandæ causa in tempestate ejiciuntur navi, pro derelictis haberi non possunt, §. 4. *Inst. de R. D.* nam palam est, eas non eo animo abjici, quod quis eas habere nolit, sed quo magis cum ipsa navi periculum maris effugiat. Unde in *Bulla Cana* excommunicationi subjiciuntur, qui bona Christianorum naufragantium surripiunt; quæ tamen censura, juxta Cardinalem de Lugo, eos non attingit, qui prudenter ac verosimiliter judicant, neque dominum ipsum, neque alium ejus nomine has res vindicaturum.

Aliæ dicuntur *vacantes*, quarum dominus decessit sine omni hærede tam scripto in testamento, quam ab intestato.

Aliæ demum *incerta* sunt, quorum dominus extare præsumitur, sed ignoratur. Rursum sunt duplicis generis : *incerta ex delicto*, quales sunt, quæ habentur per furtum , fraudes, usuræ a dominis non cognitæ : per negligentiam in inquirendo domino, aut studiosam hujus omissionem : ex bello ex telonio injusto : *incerta sine delicto*, quæ sine delicto istiusmodi, sed e. g. habentur inventionem fortuita , ut marsupii cum auro , annuli, etc. in via.

Porro ut censearis, rein aliquam invenisse, et acquisivisse inveniendi, apprehensio est necessaria. Unde si ex duobus simul euntibus, unus prior altero jacentem gemmam viderit, alter vero eam apprehendendo priorem provenerit, gemma hujus erit, L. 1. §. 1- *If. de acquir. poss.* nisi forte is,

qui primus vidit, animo apprehendendi alteri ostenderit, sic enim prius videntis polior esset causa habenda.

3l»3. *Dico I.* Resquæcumque derelictæ, sive dominum aliquando habuerint. sive nunquam, spectato jure naturali, cedunt primo occupanti, sive inventori, *L. 3. §. 3. ff. de acquit. vel amiti. poss. §. 18. Inst. de rer. dic. et acquit.*

Licet enim etiam dominum habuissent, si tamen dominus vel propria voluntate abjiciat a se dominium, sive in eum statum deveniat, ut per se esse in possessione dominii desinat, perinde est, ac si nunquam in illius fuisset dominio; ergo sicut tunc occupans fieret dominus jure naturali et gentium, ita et in casu priore, ut ait *L. 1. ff. pro derelict.* De bonis vero vacantibus par ratio est.

Dictum autem : *spectato jure naturali*, jus enim civile commune æque, ac provinciale hic, illic aliter ordinavit. Sic

1°. Jus littorum, quæque in littoribus reperiuntur, aliasque res quæ in nullius adhucdum dominium ex sua natura pervenerunt, et jus apprehendendi plerumque Principes regalibus suis annumerant; uti et venas metallicas, casque effodiendi jus, compensato damno, quod effossione infertur privatorum fundis; ut vix amplius locum habeat juris communis dispositio, quod partem lucri effossione obtenti domino fundi attribuit, *L. 3. C. de metallar. et metall.*

2°. Circa *thesaurum* qui, *L. 31. ff. de acquit. rer. dom.* est vetus quaedam depositio pecuniæ, id est per *L. In. C. h. t.* cujuslibet simul rei mobilis pretiosae, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat, scilicet civiliter, cum in sensu juris *paria sint dominum non esse, et non apparere*, *L. II. ff. de contrah. empl.* nam deponens dominium in se non amisit, imo ad hæredes etiam remotissimos transmisit) jus Romanum statuit sequentia
1°. Inventus *in fundo proprio* totus erit inventoris, item inventus in loco communi non habente dominum, quia lex de thesauris hunc non excipit.
2°. Inventus *in fundo alieno*, casu fortuito, medius est inventoris, medius domini fundi; unde operarius fodiendo fundamenta domus thesaurum effodiens, licite mediam hujus pariem sibi retinet. Si data opera quæsilus in alieno sine consensu domini; *lex unie. C. de Thes.* totum jubet reddi domino fundi; sed cum ea lex quoad hoc poenalis sit, et lata ad coercendam in alieno fodiendi temeritatem, ante sententiam non obligat. 3°. Inventus *arte magica* etiam in fundo proprio totus cedit fisco, sed probabilius tantum post sententiam judicis; quia lex hoc statuit in poenam artis illicitæ, ac alias legibus odiosic. Idem dicendum, si arte vetita inventus in alieno, quo casu medietas fisco, altera medietas domino fundi tribuitur, scilicet post sententiam. Dicta de inventione thesauri habentur ex §. 39. *Inst. de rer. dic. L. Unie. C. de Thesaur.* 4°. Denique inventus in fundo, in quo unus habet dominium directum, alter dominium utile, vel solum usumfructum; si *usufructuarius* invenior ipse non sit, nihil ad eum de thesauro pertinet; cum non sit dominus, et tantum habeat jus percipiendi fructus; thesauri vero nomine fructus venire non possint; contra tamen illuni, vel partem juxta dicta hactenus *feudalarius*, et *emphyteuta* sibi vindicant, excluso domino directo. Ratio: quia ambo sunt domini utiles, ita ut recipiant omnia commoda ex fundis, nec tantum fructus. Et feudalarius quidem substituitur domino directo in

online ad omnia, quæ huic alias competere, exceptis tantum quibusdam casibus in feiido nominalis, inter quos non est inventio thesauri.

Nec obstat: quod 2. *Feud. §. hujus antein.* dicatur, in vasallum tantum transire ususfructus; nam compilatores juris feudalis aliter vocem, *ususfructus* sumunt, quam auctores juris Romani; hi enim per illam tantum intelligunt jus utendi, fruendi fructibus; illi vero omne commodum et emolumentum, ut docet praxis.

3°. Quoad res vel bona *vacantia*, quæ æque jure naturali primo occupantis lierent, ex dispositione legum devolvuntur ad fiscum; quæ vero relictæ a peregrino defuncto in hospitali, pro arbitrio Episcopi in causas pias debent distribui jure communi, *Auth. omnes peregrini. C. communia de success.* Relictæ vero a clerico Ecclesiæ cedent cui servivit, *C. sed hoc, de success, ab intest.* In Gallia bona exterorum, qui jure civitatis Francis non gaudent, sive testamento facto, sive intestati decesserint, fisco regio cedunt *jure caduci*, sive *jure Albinalus*. Excipiuntur tamen 1. Legali Principiini, quibus succedunt hæredes legitimi etiam extra Franciam. 2. Mercatores extranei, qui habent animum revertendi ad sua. 3. Quoad bona mobilia mercatores, qui nundinas Lugdunenses frequentant.

Quæri hoc loco solet, an, si quis sciat latere in agro (idem est de loco recondito in domo; nec enim ad thesaurum necesse est, ut defodiatur in agro) thesaurum, possit hunc emere pretio communi, quo ager lanium valet? Ad quam respondeo affirmative. Ac ratio est, quod thesaurus ille "nec pars agri, nec fructus sit, nec sub venditoris dominio, ulpo necdum ab eo inventus et possessus; ergo thesaurus non venditur, sed ager; ergo emptor satisfacit dando pretium commune soli agro respondens. Prodere vero thesaurum emptor non tenetur.

h'ec *obstat* 1°. Quod non liceat emere fundum pretio communi, si emptori constet, in eo latere venas metallicas: dispar enim ratio est: venæ [■ais fundi censentur, vel certe nomine fructuum veniunt, *L. 7. §. j i. ff. solid, matrim.* Secus thesaurus,

Nec obstat. 2°. Quod, qui scit præstantiam gemmæ, non possit eam licite emere minore pretio, quam valeat gemma ab allero præstantiam illam ignorante; nam præstantia illa est gemmæ intrinseca et de hujus substantia.

Nec obstat. 3°. Quod, qui scit latere thesaurum, jam moraliter eum invenerit; ergo, cum ante venditionem hoc sciat, invenit cum in loco eliamnum alieno; ergo vel post emptionem tenetur eum dividere cum venditore; vel non potest emere agrum pretio communi. Nam

R. 1). *Ant.* Invenit eum secundum quid C. simpliciter, ut jam modo locum habeant dispositiones juris de thesauris; V. vel *subd.* si scientiam illam habeat per præviam scrutationem in agro C. si per relationem, signa, aliaque licita media .V.

366. *Dico II.* Inventor rei incertæ, cujus dominus extare præsumitur, sed ignoratur, sive rei anisæ, non continuo hujus acquirit dominium; sed tenetur pro qualitate rei moralem adhibere diligentiam in inquirendo domino, et huic delecto restituere.

Prob. 1\ Ex lege charitatis; hæc enim obligat ad cuicquid alterius

damnuni, quantum fieri potest sine incommodo proprio. 2°. Ex lege justitia», scilicet quasi contractu, quatenus rem inventam corporaliter possedit, inque suam accepit custodiam; licet enim non sit obligatio justitia» rem amissam tollendi, et dein in dominum inquirendi; supposito tamen, quod rem tollat et possideat, Label se sicut alius possessor rei aliena?, qui sciens rem esse alienam, in dominum tenetur inquirere. Inde furti dicuntur rei, qui res amissas tollunt, ut sine inquisitione domini retineant sibi, §. *ult. Inst. de B. D.* ubi postquam furtum committere dicebatur, qui bona metu naufragii in mare projecta nactus, lucrandi animo tolleret, addit Imperator: *Xcclonge videntur discedere ab his, quæ de rheda currente, non intelligentibus dominis...* Ac plane L. 13. (f. 4. ff. *de fart.* ubi: *Qui alienum quid jacens lucri faciendi causa sustulit, furti obstringitur, sive scit, cujus sit, sive ignoravit, nihil enim ad furtum minuendum facit, quod, cujus sit ignoret.* E contra furto absolvitur, §. 8. L. *cit. Qui rem sic tulit, quasi red-diturus ei, qui desiderasset. rem suam.*

367. *Dico III.* Post adhibitam diligentiam moralem in inquirendo domino, nec tamen eo comparante. probabilius non tenetur inventor rem inventam expendere in causas pias.

Prob. Falsum est adversariorum principium, quod communiter domini velint, ut, se post debitam inquisitionem non detectis, res eorum amisse et inventa» expendantur ad pios usus; sed potius praesumi debent communiter velle res suas servari, casque, vel earum distractarum pretium sibi restitui, si aliquando comparèrent; usque dum prudenter pro derelicta haberi possit, cum communiter domini post longum tempus comparantes mallent rem suam sibi vel in natura, vel in pretio restitui. Certe si antecederet ad omnem casum particularem (unde tantum communis praesumptio de dominorum mente formari potest, non inde, quid forte habito aliquo particulari casu dominus vellet, quod inventorem latet) interrogarentur singuli, quid de rebus suis amissis fieri vellent, potius vellent eas servari ab inventore, usque dum ab hoc haberi pro derelicta posset, 1°. quia sic non perdunt simul spem recuperandi aliquando rem suam.

2°. Quia æquitati non satis conformiter vellent, inventori tantum imponendo onus, rem suam tollendi, in ipsos dominos inquirendi, custodiendi. nisi ei simul permittatur, ut aliquando pro derelicta habere possit.

3°. Quia sic excitatur studium res inventas servandi, quod est e bono Reipublicæ, cum

4°. Secus res inventas sæpe negligerent, non tollerent, cum scirent, se non nisi molestiis gravandos, inter quas hæc non postrema est, quod, comparante postea domino, deberet probare in iudicio, se rem pie expendisse, quodcum sæpe difficile sit; sic insuper inde damnum nascetur inventori; sed et ipsi domino; cum ex neglectu rei ainissæ, si inventor eam non tolleret, devenire possit in manus alterius, qui nec inquirat in dominum, nec expendat pie.

Conf. Inventor, sicut alius bonus negotiorum gestor, ad plus non tenetur, quam ad id, quo præstito non potest rationabiliter conqueri dominus: atqui non potest rationabiliter conqueri dominus, si inventor senet obligationem restituendi vel rem, vel quantum inde factus est ditior, domino, si

comparaient, usque dum pro derelicta haberi possit; si enim post longam rei custodiam, inquisitionem, tum demum dominus pie expendi præterea udlel, id non posset velle rationabiliter, quia æquitati congruum non est. alterum tam gravi vexare onere et incommodo sine ullius commodi spe.

368. *Dices* 1. Huic sententiæ adversatur Doctor Angelicus, 2.2. Q. 62 a. ad 2. et 3. *Conf.* ex S. Augustino et Hieronymo relatis, C. *si quid invenisti*, etf. *multi sine peccato*, Caus. 14. Q. ii. ubi inventorum retentionem rapinam appellant.

It .Y. *Ant.* In primo enim loco Doctor Angelicus loquitur de bonis, quorum dominus vel scitur, vel ob negligentiam in inquirendo ignoratur; in altero de injuste acceptis; nam de his in præcedentibus illi sermo fuit, nec de aliis se loqui in hoc Articulo insinuat.

.h/ *Conf.* R. Eodem sensu et S. Augustinus loquitur c. *si quid*, ac S. Hieronimus, e. *multi*, ut palam iit ex eorum verbis; nam 1°. Augustinus homil. 9. «riiO. unde c. *cit.* desumptus est: *Si quid, ait, invenisti, et non reddidisti, rapuisti...* qui alienum negat, si posset, et tolleret; quibus supponit dominum vel scitum fuisse, vel potuisse sciri. 2°. S. Hieronymus vel rectius Origenes, hom. 4. in c. 6. *Levit. Multi sine peccato putantesse, si alienum, quod invenerint, teneant: et dicunt. Deus mihi dedit, cui habeo reddere? Discant ergo peccatum hoc esse simile rapina?, si quis inventa non reddat.* ibi per hæc: *Cui habeo reddere*, satis innuit, de iis se loqui, qui reddere nolunt.

369. *Dices* 2. Sæpe nulla est spes domino rem amissam recuperandi; ergo prudenter præsumitur velle, rem suam pie expendi.

Il. 1°. Sæpe est spes rem perditam recuperandi; item sæpe positive non vult pie expendi, ut si hebræus perdidit; egens, avarus negotiator; ergo. Hinc, fateamur, necesse est, prudentem præsumptionem hic non posse formari, quid dominus velit habito aliquo particulari casu, quia quid hic potius dominus vellet, nos latet, cum ipse dominus ignoretur, sed inde, tantum prudentem hic præsumptionem debere concipi, quid communiter rationabiliter fieri homines de rebus suis perditis vellent, si ante omnem particularem casum de hoc interrogarentur: atqui ob rationes datas communius vellent res suas ab inventore servari, et ab eodem tandem pro derelictis possideri. Quibus adde, non multum conducere ad spirituale domini bonum, slesset obligatio pie expendendi; nam sæpe dominus non habet tale desiderium; sed vult recuperare rem, vel si habet, est ipsi hæc voluntas meritoria, etiamsi non expendatur pie.

370. *Dices* 3. Bona vacantia per mortem peregrinorum addicuntur causis piis, quia præsumitur, hæc esse morientium voluntas; ergo idem hic dici debet.

Il. V. *Causal. Ant.* nam bona morientium, in hospitali tamen, huic aliquando applicantur, quia æquum est, ut bona talium cedant loco pio, in quo ipse gratis degit; aliorum vero peregrinorum bona etiam juxta superius dicta aliquando fisco cedunt. Vel si alicubi applicantur causis piis, id qui-

dem laudabiliter fit, non tamen cogente justitia ante statutum particulare, cum de jure bona quælibet vacantia primo occupantis sint.

371. *Dices* 4. Bona incerta ex delicto debent applicari causis piis, ut volunt omnes; ergo et bona incerta alia.

R. .v. *Cons. Disparités* est, quod communiter saltem prudentiores ante omnem casum particularem, antequam constaret, quisnam ex ipsis esset aliquando lædendus, vellent eum obligatum manere, qui furto, vel fraude alienum occupavit; quia sic se magis servarent indemnes; quia h*c est aperte e majori liono Reipublicæ, cum tanto amplius coerceantur homines rapaces ab injusta læsione, si sciant se semper manere obligatos ad restituendum ; cum secus allicerentur ad frequentanda delicia, si bona talia ex delictis comparata . non essent restituenda saltem causis piis; unde merito presumilur, quod communiter hoc velint domini : e contra quoad inventorem communiter volunt contrarium ob rationes datas. Deinde quoad

usuras (hæc vero sunt bona ex delicto debita) Alexander 111., c. *cum tu. 5. de usur.* expresse statuit ; esse, deficiente domino et hæredibus, restituendas pauperibus. Idem *C. nemo.* 14. *Q.* 5. qui est S. Hieronymi, idem de omnibus bonis ex delicto debitis enunciat.

372. *Dices* 5. in Hispania est obligatio sub excommunicatione bona inventa restituendi religiosis de Mercede, et Trinitariis ; ergo.

R. *D. Cons.* Ergo est obligatio hæc universalis *N.* particularis, pro locis, ubi speciale statutum est *C.* Aliorum vero locorum leges alios non subditos non tangunt.

373. *Dices* 6. Res inventa nullo titulo possidetur: atqui sic possidere est jure naturæ prohibitum ; ergo.

R. .V. Jf. Titulus possidendi est voluntas dominorum; qui omnes volunt res suas perditas tolli ab inventore, ne, si jacere permittantur, penitus pereant; item servari ab inventore, ut spem recuperandi habeant, usque dum tandem pro derelictis haberi possint, a quo tempore deinceps eas inventor possidet ex titulo *pro derelicto* : ei *pro suo* incipit praescribere, *arg. L. a. pr. ff. si ususfruct. pet.* si modo ex circumstantiis possit prudenter colligi, dominum, quirem perdidit, abjecisse illam recuperandi animum; si vero id nondum colligi possit, pergere retinendo inventam rem invenior poterit, sine dominio quidem, sed et sine obligatione in causas pias erogandi.

ARTICULUS IV.

QUID ACCESSIO? ET QUID CIRCA ILLAM JURIS?

Alter modus acquirendi originarius jure naturali ct gentium est accessio; quæ in genere definiri potest : *Jus acquirendi jure naturali el gentium incrementnm, quod rei nostree adjungitur.* Quoniam vero, quidquid rei nostra adjungitur, id vel natura, vel arte ac industria lit, accessio alia est *naturalis*, alia *induslrialis* ; quod si utriusque opera simul naturæ et industriae adjunctum fuerit, *mixta* erit.

371. *Rico I.* Modi acquirendi per accessionem naturalem recensentur quinque, ordine sequenti.

P. *Alluvio*, quæ juxta §. 20. *Inst. de R. D.* est *incrementum latens, quod ita paulatim adjicitur, ut intelligi non possit, quantum quoque temporis momento adjiciatur*, velut quando ita paulatim a fluvio nova gleba tuo fundo adjicitur. Ac hujus dominium incrementi continuo domino fundi jure gen-

tium acquiritur, §. 20. *cit.* Hinc, sequitur, quod, si non *paulatim*, sed *vi* /luminis subito, et quasi impetu pars fundi alterius avulsa jungatur tuo, non sit proprie dicta *alluvio*, ac pars illa maneat prioris domini, nisi hic interea ante, quam pars adjecta tuo fundo coalesceret, et arbores in tuo fundo

radices agerent, hanc fundi sui partem vindicare omiserit, §. 21. *Inst. eod.* Tum illud sequitur, quod et *L. 9. §. 4. ff. de usufr.* dicitur; si fundus fructuarius fuerit, cui incrementum adjicitur, proprietas incrementi per alluvionem acquisiti ad proprietarium pertinebit, ad usufructuarium vero fructus.

2°. *Nativitas*, sive foetnra animalium, qua quidquid ex ventre, qui in nostro constitutus dominio est, nascitur, hoc ipso nostrum est, §. 19. *Inst. de A. D. L. 4. G. ff. de A. R. D.* quia foetus, sive partus est velut pars ventris, sive, ut dici solet : *partus sequitur ventrem.* Nec refert, quod animal tuum ex alieno conceperit, *L. 5. ff. de R. Γ.* Is tamen, qui equum alienum, invito domino, insuas equas immisit, actione in factum tenetur ad equi-

mentum, hoc est, mercedem alteri, *L. 52. §. 2Ü. ff. de furt.* Huc quoque pertinent vernæ ex non liberis, sive *ancillis* nostris nati, qui æque continuo nostri sunt, §. *ult. Inst. de Jur. Person.*

3°. *Productio insulæ.* Hæc enata in mari cedit primo occupanti, *L. I. §. 3. ff. de J. R. D.* ; nata in fluminis medio, dividi debet inter utrinque prope ripam habentes prædia, pro ratione latitudinis cujusque prædii. Quod si

prope ripam unius habentis prædium, huic cedit tota, §. 22. et 23. *Inst. cit.* Hodie vero insulas Rheni, Albis quoad Electoralum Saxoniae, fluminum Galliae, Belgii, sibi provinciarum earum reges, vel principes vindicant.

4°. *Alvei mutatio*, dum alveus antiquus derelictus a flumine, quando novum tenere coepit, accedit his, qui prædia vicina habent; alveus vero novus ejus esse incipit, cujus et fluvius, scilicet publicus. Sed ut principes passim fluvios regalibus accenseant, sic et relictum alveum.

5°. *Perceptio fructuum*, scilicet quos collegit possessor bonæ fidei. At de hac jam dictum Diss. II. Cap. IV. tot. Ari. 3.

375. *Dico II.* Modi acquirendi accessione industrial! plures recensentur : Veluti

1°. *Adjunctio*, sive etiam accessio magis specificè talis, *quando aliena res nostra materice adjungitur*, quod fieri potest per *inclusionem, adferruminationem, intexturam , scripturam, picturam*; circa quæ regula generalis tenet : accessorium sequitur suum principale, *L. 2G. §. 1. ff. de A. R. D. §. G. Inst. deR. D.* Principalis vero res hic censetur, non, quæ pretiosior, sed quæ alteram plane occupat, ac informat. Hinc 1°. *per inclusionem* gemma tuo auro inclusa tua fit, *L. 19. §. 13. ff. de aur. argent, arg. L. 2.* Idem est de re per *adferruminationem* adjuncta tuæ, *L. 27. ff. de A. R. D. 2°.* Purpura vesti

tuæ intexta vestimento per intexturam cedit, §. 21>. *Inst. h. t. L. 7. ff. ivi exhib.* 3°. Quod chartæ inscriptum per *scripturam* chartæ cedet, *L. V. ff. de A. R. D.* Idem quoque de pictura Paulus Jurisconsultus sentiebat, eam tabui cedere; at aliter Caius visum, *L. 9. ff. de J. R. D.* cujus sententia ipse accessit Imperator, §. 3-4. *A. t. Sed nobis ridetur melius tabulampiclorum cedere*, rationem dans: *ridiculum enim est, picturam Apellis, rei Parrhadi in accessionem vilissima tabula cedere.*

At, *inquies*, id vero durum est rerum illarum dominis, res eorum cedere alienis rebus, quas aliquando pretio longe superant, velut gemma tua alterius inclusa auro, vel argento.

R. D. Durum esset, vel iniquum, nisi jus alia ex parte simul rerum earum dominis succurreret C. cum iis alia ex parte succurrat V. Cinn iniquum sit alterum alterius damno fieri locupletiolem, dominium non extinguitur, et hinc in casu primo et secundo, domino gemmæ, metalli, vel purpuræ daturajure contra bonæ fidei possessorem actio ad exhibendum, *L. 23. §. 5. ff. de R. Γ.* ac conditio sine causa, §. 26. *Inst. h. t.* contra vero malæ fidei possessorem insuper actio furti, et conditio furtiva, *eod.* Porro Adjunctioni

Inadificatio affinis est, cum quis vel in fundo proprio ex materia aliena, vel in alieno ex materia propria ædificat. Cedit ædificium domino fundi, n qua quis demum materia, propria, sive aliena inædificet, *A. 7. §. 12. et 10. ff. de A. R. D.* hoc tamen cum discrimine, quod contra eum, qñlH materia aliena ædificat insuo, etsi, stante ædificio, materiæ dominus hanc vindicare non possit oh. *L. XII. Tabb.*, detur tamen ei actio *de tigno juncto* contra possessorem in duplum, *L. 7. §. 10. ff. eod.*; e contra si quis materiam suam solo inædificarit alieno, ædicator, A malæ fidei possessor sit, amittat materiam et operam, §. 30. *Inst. h. t. L. 7. §. 12. ff. de A. R. D.* si vero bonæ fidei, repetere possit pretium utriusque, materiæ et operæ.

2°. *Specificatio* est modus acquirendi, dum forma inducitur in materiam, vel hæc ita immutatur, ut in commercio humano, velut nova species, novam sortiatur denominationem, ut, si quis ex vino et mele conficiat mulsum, ex tabulis navem, ex argento vas, ex uvis vinum, etc. Unde lana colore rubro tincta nondum specificatio est, quia nihilominus denominationem lanæ retinet; ac par esto de similibus judicium. Veterum Jurisconsultorum hac in re ambiguitatem et controversiam Justinianus sic diremit, ut, si res reduci possit ad priorem materiam, novam speciem relineret dominus materiæ; sin minus, *speci(leans*, §. 25. *Inst. h. t.* hic tamen, si in mala fide sit, domino materiæ ad æstimationem; si in bona, non plus teneatur. quam esset factus locupletior, *L. 23. §. 5. ff. de R. Γ.*

3°. *Commixtio*, dum res solidæ et aridæ duorum vel plurium commiscuntur: *et confusio*, dum res liquidæ, §. 28. *Inst. h. t.* Quod si commixtio, vel confusio facta cum utriusque consensu, materia communis est, §. 27. *tl* 28. *Inst. de Il. D. L. 7. §. 8. ff. de A. R. D.* si voluntate unius, altero inscio, vel invito, res confusæ confundentis fiunt, *L. 5. ff. de R. Γ.* ex commixtis, quisque suam vindicare materiam potest, §. 28. *Inst. eod.* Si casu fortuito, res confusæ rursum communes sunt, *L. 7. cit.* commixtæ a suo quique domino vindicantur, §. 28. *Inst. cit.*

F. *fewsio* murta: hanc principio descripsimus; talis est *plantatio, satio.*

Quidquid in alieno solo plantatur, seritur, solo cedit, *L. 9. pr. ff. de A. R. D.* Undo antiqui verans:

Quidquid plantatur, seritur, vel inædiicalur,
Omne solo cedit, radices si tamen egit.

Albores quidem jus Romanum, §. 31. *Inst. h. t.* ex radice æstimat; hodiernis veio moribus de iis potius ex stipite, vel ramis in fundum nostrum propendentibus judicari pluribus in locis solet. Igitur, ex data regula, frumenta sive mea in alieno solo, sive aliena in meo, agri domino cedunt, deductis expensis, *L. 9. ff. de A. R. D.* si salio bona fide contigit. Similiter sive planta mea in alieno, sive aliena in meo solo implantata sit, rursum domino soli cedit, si jam radices egerit; secus, vindicari potest, *l. 7. §. ull. ff. eod.* §. 31. *Inst. h. t.*

CAPUT II.

DE PRIMO ACQUIRENDI MODO JURIS CIVILIS, USUCAPIONE ET PRÆSCRIPTIONE.

370. Usucapio ex mente Ulpiani, *Fragm.* 19. est *adeptio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti*; cum enim quæ nullius sunt cedant occupanti, ac res pro derelictis habitæ habeantur pro rebus nullius, æquum plane fuit, ait Grotius, *de Jur. Roll, et Pac.* II. 4. ut, quod quis bona fide, et justo titulo longo tempore possedit, nec ab aliquo altero est vindicatum, possidenti acquiratur.

Ab usucapione jure veteri Romano multum differebat præscriptio. Hæc, *exceptio erat, qua is, qui longo, vel longissimo tempore rem possideret, se tuebatur adversus dominum vindicare volentem*; sicque possessori adjiciebat dominium *bonitarium*; usucapio vero dominium tantum *quiritarium* et civile; usucapio ad res non nisi corporales et fundos Italicos; præscriptio vero etiam adjura, et prædia provincialia referebatur: ad priorem in mobilibus annus, in immobilibus biennium; ad posteriorem decem anni inter præsenles, 20. inter absentes indistincte requirebantur; unde præscriptio inventa videtur vehiti in usucapionis supplementum, juxta Heineccii, ut, quæ usucapi non possent, præscribi possent.

At discrimen hoc tandem Imperator sustulit, atque unum idemque esse voluit usucapionem, et præscriptionem longi temporis, *L. un. C. de Usurap. transf.* ac simul præscriptionem longissimi temporis pro certis casibus retinuit. Unde triplex est præscriptio: *longi temporis*, quæ et *ordinaria* dicitur, quæ cum usucapione velut in unam est massam conflata: cujus beneficio res mobiles triennio, immobiles inter præsenles decennio, inter absentes vicennio præscribuntur, h. e. carum dominium acquiritur: altera *longissimi temporis*, sive *extraordinaria*, eaque pro diversitate rerum

vel lapsis primum 30. annis; vel 10. vel subin non nisi 100. absolvitor. Tertia *immemoria* *hs*, cujus in'contrarium nonevtal memoria, *L. 2. 7.23. ff. de ag. et aq. pluv.* Inde ad hanc non requiruntur 100. aut plures anni, sed sufficit, si possessionis initium fugiat hominum modo existentium memoriam.

ARTICULUS

QUID SIT PRESCRIPTIO? QUIS EJUS EFFECTUS?

377. *Dico 1.* Proscriptio in genere est acquisitio domini, juris, vel immunitatis per possessionem, tempore, et modo a lege defluens continuatam. Sumitur ex *L. 3. ff. de Usurp, et Usucap.* Nec est quoad rem inter Auctores dissensio.

Dictum 1°. *Domini, juris, vel immunitatis;* proscriptione enim non solum res corporales, mobiles et immobiles, sed etiam jura, ut venandi, lignandi, servitutis activæ et similia acquirimus; tum etiam immunitatem ab oneribus, ut solvendi decimas, servitutis passivæ, ac aliarum obligationum consequi possumus. Unde duplex alia proscriptionis species enascitur: altera *positiva*, qua rem aliquam, vel jus novum per actus positivos possessorios nostro dominio adjungimus; altera *privativa*, qua immunitatem consequimur extinguendo jus alterius, quod contra nos habuerat; sic qui jus habet transeundi per agrum meum, si eo lapsu decennii non utatur, proscriptum est hoc jus proscriptione privativa, id est, extinctum est, ut servitutem hanc pati amplius non teneat.

2°. *Tempore et modo, etc.*, quibus conditiones ad legitimam proscriptionem necessariæ indicantur, quæ sunt 1°. possessio continuata, sive non interrupta; de possessione vid. Digs. 11. tot. cap. ac quidem ut sit continuata tempore a jure determinato; et 2°. justo titulo, ad transferendum dominium jure habili; tum 3°. bona fide; demum 4°. ut sit res possideri et praescribi non prohibita. Quas singulas antiqui inter Jurisconsultos recepti tradunt versiculi:

Non usu capies quatuor nisi talia subsint:
Æqua tides: justus titulus: res non vitiosa
Tempore præscripto possessio continuetur.

De quibus singulis secuturis ordine Articulis longius disserendum.

378. *Dico II.* Proscriptio est primum introducta a jure civili: dein approbata et adoptata a jure canonico, ad exigentiam boni publici. Primum constat ex *pr. Inst. de Usuc. et long. temp. Præscript.* ubi ait Imperator, *Jure civili constitutum fuisse, ut qui bona fide ab eo, qui dominus non erat, cum crederet eum dominum esse, rem emerit, vel e; donatione, aliave juxta causa acceperit, is eam rem..... usucaperet.* Alterum similiter constat ex *tot. h. lit.* Tertium vero ex causis gravissimis; 1°. ne passim dominia longo tempore confusa et incerta essent. *L. bona ff. de Usurpat, et Usucap.* 2°. ut prociderentur, eoque facilius finirentur lites, *L. fin. ff. pro suo*, quæ alias innumero et immortales essent, si post quancumque tem-

poris possessionem possent domini a possessoribus bonæ fidei res suas repe-
leic. 3°. Ne possessores continuo timore tenerentur perdendi res, quas possi-

dent, *L. cum. notissimi C. de Priescr. 30. rei. 40. ann.* unde fundos subin-
minus diligenter colerent. 4°. L:l acueretur civium diligentia et cura in
curandis rebus suis, dum vident negligenliam puniri amissione dominii.

*c, vigilant*i 3. *h. t.*

379. *Dico III.* Effectus generalis præscriptionis est conferre irrevocabile
rei prescript» dominium ; nec tantum utile, ul quidam Antiquiores voluere,
sedctiaift directum, vel proprietatis.

Prob. pars 1°. ex LL. ut *L'. 4. C. de Prcescr. 30. vel 40. ann.* ubi præscri-
benti *perpetuum datur præsidium* , et in fin. jubetur esse *liber et preesenti-*
bus saluberrima· legisplenissima munitione securus, pr. Inst. h. t. ubi ait
Imperator: *Ne domini maturius* (ac Jur. Rom. vet. quod ibi corrigitur) *suis*
rebus defraudentur, neque certo loco beneficium hoc concludatur, ideo consti-
tutionem super hoc promulgavimus, ut res quidem mobiles per triennium,
*immobiles per longi temporis possessionem, id est, inter præsent*es decennio,
inter absentes viginti annis usucapiantur, non solum in Italia , sed omni
terra, quæ nostro imperio gubernatur, dominia rerum, justa causa possessio-
nis præcedente, acquirantur. Adde *L. 3. ff. de Usurp, et Usuc.* Et ratio est,
quia, si non conferret dominium irrevocabile, præscriptionis leges non
obtinerent finem suum ; nondum enim tolleretur incerclitudo dominiorum :
nondum esset consultum paci ct quieti possessorum : multiplicarentur
nihilominus, eæque immortales lites.

Prob. pars 2a. inde, quod jura nullibi vel uno apice hanc distinctionem
insinuent; sed constanter dicant, præscriptione acquiri domihia, ct novo
domino plenissimam præstant securitatem indistincte tam quoad dominium
directum, quam utile. Accedit omnium tribunalium cujusvis provincial
praxis, optima interpres legum.

380. *Dico IV.* Praescriptio legitime completa etiam adjicit dominium pro
foro conscientiæ. Est omnium hodie Theologorum ct Jurisconsultorum contra
Covarbecv. et plures alios antiquos.

Prob. Respublica, ob dominium altum in bona subditorum, quod ei
omnium confessione, et usu competit, potest ex justis, publicis causis
auferre dominium uni, hocque adjicere alteri ; ergo is, cui illud adjicit,
hoc ipso est tutus in conscientia; iit enim hæc adjectio auctoritate et pote-
ntate legitima, quam Deus, pro exigentia felicitatis humanæ, contulit Rei-
publicæ. Atqui hæc legitime præscriptionem complenti dominium adjecit,
ita exigente bono publico, ut ex Conci. П. liquet, el LL. Conci, præc. cit. ;
ergo. Accedit, quod SS. Canones non approbent, vel adoptent tanquam
suum, quod lædit conscientiam ; sed hi constitutiones civiles de translatione

dominii per præscriptionem approbant et adoptant, *tot. lit. de Præscripi.*
Demum si non haberet effectum pro foro conscientiæ, non obtineret præ-
sCTiplio finem suum primarium ; maneret enim nihilominus incerclitudo
dominiorum ct jurium : inquietudo , anxietas possessorum , quia nemo
certus esset, num vere et coram Deo sit rei a se possessæ dominus.

t:l.

381. *Dices* i. Jus naturo est immutabile ; sed contra jus naturo esi,in-
vitum spoliari rebus suis.

R. *C. M.* ex principiis nostris alibi datis Truci. 111. de Sacr. Ord. cl Malrirn,
Diss. II. Cap. IV. *de unit. Malrirn. lai.* 373. *D. min.* Est contra jus natura-
spoliari invitum rebus suis, sine justa causa, cl auctoritate privata, non

légitima *C.* si liat auctoritate publica ac legitima justis causis, exigente ita
bono publico, ubi rationabiliter nemo invitus esse potest .V. Sicut nimirum
non est contra jus naturale homicidium imperatum, vel factum justis de
causis auctoritate legitima. Sed neque prior rei dominus hic potest esse
invitus rationabiliter, ut proscriptione contra cum legitime completa, amit-
tat suæ rei dominium, cum id de human@ communitatis felicitate ac bono
sit, cui civis privatus consentire, cl bonum suum posthabere debet; cum
insuper et ipse pari facultate gaudeat aliena proscribendi.

382. *Dices* 2. Imperator ipse, *Nov. 9. proem*, præscriptionem vocat impium
præsidium, et improbam temporis allegationem; et S. Augustinis relatus,
Caus. 33. Q. 5. C. 4. Si nunquam, ait, *ejus tenuisses assensum, numerus*
te nullus defendisset annorum ; ergo.

Ad Imper. R. Sic vocat præscriptionem, si usucapiens se fundet in solo
lapsu temporis, destitutus bona tide ct roteris conditionibus ad proscrip-
tionem requisitis : quanquam etiam dici possit, constitutionem hanc, cum
in græco non reperiatur, habendam esse pro spuria, nec proinde attenden-
dam , ut observat Dlaren. *Commentar, ult. ad h. t. c. 1.*

Ad S. Augustinum R. cum eo loco loqui de potestate mutua, quam habent
conjuges in corpora, contra quam non datur proscrip-
tio; unde subdit:

Sed post quantumlibet tempus me consuluisses , nihil aliud tibi responderem,
nisi, quod ait Apostolus : tueor non habet potestatem corporis sui, sed vir.o

383. *Dices'*). Tempus non est modus inducendæ, vel tollendæ obligatio-
nis, ul dicitur, *Λ. obligationum* 4L §. 1. *ff. de O. ct A.*; ergo.

R. *D. Aid.* Tempus, vel lapsus temporis solus non est talis modus C. acce-
dente auctoritate juris publica, cum requisitis ad præscriptionem caeleris X
Pros-
criptio xim suam non habet ex solo lapsu temporis; alias etiam pos-
sessor inalie fidei proscriberet ; sed lapsum definitum tempus est solum
conditio, qua supposita cum aliis requisitis auctoritas Reipublicæ vel legis
dominium alteri attribuit ; hæcque Reipublicæ auctoritas sola vim legitimæ
pros-
criptionis constituit.

384. *Dices* 4. Lex præscriptionem firmans fundatur in culpa, seu negli-
gentia prioris domini, sed præsumptio hæc est sæpe falsa. *Item* : poena non
incurritur, nisi ob praviam culpam; imo, supposita etiam culpa, regula-
riter non nisi post sententiam judicis; ergo ante hanc, qui proscripsit, non-
dum lutus est in conscientia.

R. *D. M.* Fundatur unice, aut primario in præsumptione culpæ, seu
negligent!@ Λ. tantum secundario *C.* Principalis inducendæ proscriptionis
causa luit, ul tolleretur incertituflo dominorum, anxietas possessorum,
copia infinita cl immortalium litium ; licet igitur in casu particulari non

mbsit causa secundaria ; semper tamen principalis manet. Hinc simul ad
alterum palet responsio.

385. *Dices* 5. Qui invenit rem alienam , non fit irrevocabiliter illius domi-
nus, sed tenetur restituere domino, si hunc resciverit; ergo ct qui pro-
scripsit; comperiens enim postea rem esse alterius, desinit esse possessor

bonæ fidei. *Conf.* Prior dominus potest contra proscribentem , etiam post
lapsum tempus instituere vindicationem; ergo nondum amisit dominium,

rot. *Ani.* Pros-
criptio enim etiam est exceptio contra alium res suas vin-
dicantem; ergo in hoc supponit actionem , et consequenter dominium.

II. *C. Ant. .v. Cons.* Leges non inventori juxta dicta cap. proc., sed ei,
qui proscriptionem legitime complevit, adjiciunt dominium absolutum et
irrevocabile; completa igitur proscriptione non amplius comperit rem alie-

nam *esse*, sed *fuisse*, nunc vero esse suam, etsi tunc prior dominus com-
parcat.

κ *conf. .v. Ant. ad prob. D. Ani.* Est exceptio juris, qua elidatur de jure
competente alteri .V. exceptio *peremptoria* facti, qua simpliciter negatur
alteri competere actionem *C.* Non igitur alter habet amplius vindicationem
iere talem, ct injure fundatam, sed apparenter, videlicet usque dum pro-
betur pros-
criptio, qua probata illius actio exlinguitur, sive perimitur.

Dices 6. Lex proscriptionis se habet ut sententia judicis : atqui licet judex
rem tibi adjudicet cx errore luam esse existimans, si tamen post senten-
tiam comperias esse alienam, manet restituendi obligatio, nisi sententia
transierit in rem judicatam.

R. γ. *M. disparitas* est; quia judex non adjudicat dominium absolute,
sed sub conditione, si vera sint allegata, nec condit novum jus, sed tantum
de-
clarat, pro qua parte stet jus; si igitur in re jus pro te nullum est, etiam
de-
claratio nulla est; at lex proscriptionis dominium absolute adjicit, el præ-
scribenti in re pros-
cripta jus constituit, domino priori illud auctoritate
publica auferens.

380. *Dices* 7. Qui emit rem infra justum pretium, per leges etiam non
tenetur ad aliquid, nisi venditor sil læsus ultra dimidium; idem est, si
em-
ptor sit læsus a venditore, nihilominus defectum pretii compensare tene-
tur in conscientia ; ergo idem hic de proscriptione dici potest.

R. .v. *Cons. Disparitas* (Nod leges tali emptori non conferant dominium,
sed tantum negent venditori actionem civilem, nisi hic ultra dimidium
læsus sil; ac similiter negant emptori, nisi hic sit læsus nitra dimidium,
quo casu, si intra sex menses actionem non instituat, neque tunc auditur
amplius in judicio, etsi ultra dimidium læsus fuisset, non conferendo tamen
dominium; proinde, etsi actionem negent, hcdenli tamen obligationem re-
linquunt satisfaciendi laeso : at lex confert absolute dominium ei, qui legi-
time proscripsit.

387. *Dices* 8. Licet nulliter Professus, si intra quinquennium a tempore,
quo nulliter professionem fecit, non reclamari t, habeatur pro Professo; hoc
tamen non nisi pro foro externo locum habet; nam in foro interno non est
verc Professus; ergo nec pro hoc foro est dominus, qui proscripsit.

R. C. Anj. .V. *Cons.* Quia Trid. Sew. 25. C. 19. tantum dicit, talem post quinquennium non esse audiendum (nisi forte eo quinquennii lapsu redamare non potuisset) ; non vero statuit eum fieri simul vere Professum : nec poterat hoc dicere; ut enim vere Professus lias, requiritur proprius luaset liber consensus, quem nemo alius, nec Ecclesia r te nolente, ponere potest, nec supplere. At lex humana cx dominio alto in bona civium potest, habiti» justis causis, dunique id poscit bonum publicum, dominium auferre uni, et adjudicare alteri.

ARTICULUS JJ.

AN ET QL'ALIS BONA EIDES SIT AD PRAESCRIPTIONEM NECESSARIA?

388. *Præmitlo.* Bona tides hic est conscientia, vel existimatio sincera, qua quis judicat, se nihil agere contra jus alienum ; unde mala fides e contra esi conscientia, vel judicium , quo quis existimat, se agere contra jus alterius possidendo rem ; vel faciendo aliquid, aut omittendo. Fides in materia pro-scriptionis alia est *positive* bona, cum quis ex probabili saltem, vel positivo fundamento judicat, se nihil contra jus alterius agere sive possidendo, sive faciendo, sive omittendo aliquid. Alia *negative* bona, cum quis simpliciter ignoret, vel etiam dubitet negative, annon agat contra jus alterius; annon res sit aliena; vel annon obligationem habeat aliquid agendi, vel omittendi. Ille vero negative dubitare dicitur, qui nullam habet sufficientem rationem, ex qua prudenter judicet, rem non esse alienam, vel se esse immuniemab obligatione aliqua; si enim haberet rationem prudente dignam, jam positive dubitaret.

Tam negativum, quam positivum dubium dividitur in speculativumel praelicium. *Speculativum* erit in praesenti materia, cum quis dubitat, num res sua sil, vel aliena; an sit liber ab obligatione vel non, ita ut animus inter utrumque fluctuet. *Praelicium*, dum quis dubitat, an licite haucrem possideat; hoc. vel illud agat, aut omittat, ita ut non solum de dominio rei vel immunitate ab obligatione, sed etiam de ipsa possessionis, actionis, vel omissionis honestate et licentia, an hic et nunc licite possideat, agat, omittat, dubius hæreat el suspensus. Juxta Theologice moralis principia certa, stante dubio praelico, agere non licet, cum juxta Apostolum omne, *quodnrn ex fide*, conscientia certa, *peccatum sil*, eo quod sic dubitans, si operari velit, se exponat periculo peccandi; hinc ante deponi debet, per formationem prudentis dictaminis reflexi, quo judicet certo saltem moraliter. hic et nunc se licite agere, non contra jus alterius. Speculativum deponi necessario non debet; quin sæpenon potest ; quia praescribens sæpe non potest habere judicium speculative certum , quod res sit sua, vel sit immunis ab obligatione; cum per praescriptionem acquiratur primum rei dominium, vel immunitas : ac si judicium speculativum, quod res sit sua, vel immunis sit, esset certum, jam res esset sua, vel esset immunis ante praescriptionem.

Praelerea bona tides rursus alia est *theologice bona*, dum quis sincere existimat, se non agere contra jus quoddam alterius : alia *juridice bona*. dum quis praesumitur a jure nihil possidere alienum, vel agere contra jus alterius. Potest vero quis esse in tide theologice bona, et simul esse in fide

DE PRESCRIPTIONE

mala juridice : sic qui ignorat, esse a jure prohibitum aliquid emere a pupillo, emit quidem ab eo, emplumque possidet fide theologice bona ; non vero juridice, nisi persona privilegiala esset, in qua scilicet toleratur ignorantia juris clari, ut est miles, minorennis, etc. ; quia jure praesumunt, cum scivisse legem prohibentem , consequenter cum scientia egisse contra suam obligationem. Item, sic licet quis sil et maneat in fide bona theologice, dum illi super rc possessa lis movetur, per hanc tamen contestationem litis inducitur fides juridice mala propter praesumptionem juris in contrarium.

389. *Dico I.* Ad omnem praescriptionem tam inchoandam, quam continuandam requiritur fides theologice bona.

Prob. exc. /in. de Præscriptl. quod ex Couc. *Lateranensi* sub Innocentio III. ubi : *Quoniam omne quod non ex fide peccatum est, synoddli judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica, quam civilis, cum generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quæ absque peccato mortali non potest observari. Unde oportet, ut, qui præscribit, in nulla leinporis parte rei habeat conscientiam alienee.* Illa vero Concilii verba accipi de fide theologice bona, exinde liquet, quod Apostoli sententiam alleget : *omne, quod non ex fide peccatum est.* Igitur cx mente Pontificis et Concilii tam ad continuationem, usque ad completum praescriptionis tempus, quam ejus inchoationem hæc bona fides necessaria est. Loqui vero hic Concilium de solo *injustitia?* peccato, planum lit cx subjecta materia, cum statim inde inferat : *Unde oportet, ut, qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienee.* Alia igitur peccata, ut contrai charitalem, quod eliam avaro animo possideat, etc. praescriptionem noil impediunt.

390. *Dices 1.* Leges civiles ad praescriptionem longissimi temporis, Vel *extraordinariam inchoandam* non requirunt bonam fidem : nec ad praescriptionem *ordinariam continuandam*, L. Un. C. *dc Usucapi transform.* Quin idem jure Canonico asseritur. C. Io. *Caus. AT/. Q. 3.* Ergo.

R. Juri civili esse ea in re derogatum a jure canonico, ut constat ex c. *βη. cit.* Unde eliam R. I. in G. *Possessor make fulci ullo tempore non præscribil.* Cujus regulæ duplex esse sensus potest, et uterque verus : primus, quod si vel ullo possessionis tempore sit make fidei possessor, non praescribaL Alter, quod si make fidei sit ab initio possessor, nullo unquam, quantumvis longo tempore, praescribat. *Can. 15. cit.* utpote quem GhatiaNls cx jlire civili, §. *diutina. Inst. dc Usucap.* desumpsit, per consequens æque derogatum est. Aequè dici potest, hanc constitutionem c. */in. h. t.* tenere pro terris tantum Pontificiis, ul vult Glossa; nam ubi materia peccati intervenit, vel quod sine peccato fieri non potest, non solum terras Pontificias, sed fideles omnes stringit, sedet propterea in ipso foro civili leges illo? civiles antiquatæ sunt, non tantum apud Catholicos, sed et Protestantes. *Mynsing. Cent. 4. Obierv. 6. Gaie. Observ. 18. Hopp. ad Tit. dc Usucap. in Inst.* ubi : *Moribus Murnis ubique fere locorum ad ductum juris canonici toto temporis decursu requiritur bona fides ad omnem proscriptionem.*

391. *Dices 2.* Si requireretur bona fides ad praescriptionem , nunquam m. p. 2. U

posset praescribi contra legem humanam, quod tamen alias admittitur. *Prob. Seq.* quia actus primo contra legem scienter ex hoc fine positi, sunt peccaminosi, si lex ea obliget simul in conscientia; ergo contra banc proscribere volentes in mala fide constituunt.

R. Praescriptio, qua subin lex humana tolli dicitur, non est proprie dicta praescriptio, sed consuetudo legi contraria; et per hanc, non veram praescriptionem tollitur lex; consuetudo autem in hoc inter alia differt a praescriptione vera, quod dum est in fieri, non requirat bonam fidem, secus ac praescriptio. Ac ratio disparilatis est, quod, licet consuetudo, dum est in fieri propter actus scienter contra legem positos constituat transgressores in mala fide, nec lit tunc rationabilis; postquam tamen legis violatio communis evasit, diuturnis populi moribus, ut legis observatio amplius sperari non possit, lex desinit esse utilis; imo incipit esse noxia salutis aeternae membrorum; unde quia legislator vel maxime debet subditorum respicere salutem, consentit saltem consensu tacito et legali, quia lex ipsa consuetudinem legitime inductam approbat, in suae legis cessationem; non sic consentit in malae fidei praescriptionem; et merito; 1°. quia in hac agitur de damno et praepjudicio dominorum ac membrorum Reipublicae; non in consuetudine. 2°. Publicum bonum exigit non permitti cum mala fide praescriptionem currere, cum aperte januas ac vias fraudibus panderet rapacium hominum, si scirent se post longi licet temporis iniquam possessionem tandem fore dominos, quod non posset non redundare in damnum innocentium ac Reipublicae. E contra ad bonum subditorum spectat, ut, quando diuturna experientia constat, legem esse potius lapidem offensionis, praebendo laqueum conscientiae, tum lex cesset ex dictis obligare, cum hoc bonum praeponderet illi, quod sperari posset ex perseverantia obligationis. Unde ultimata utriusque ratio in bono publico radicitur.

Nec obstat, quod *c. fin. de Consuet.* dicitur, hujusmodi consuetudinem debere esse *legitime praescriptam*; quia per hoc solum indicatur, quod debeat habere actus possessorios frequentatos, non interruptos, et sic etiam requirat tempus longum, sicut etiam praescriptio requirit actus possessorios, non interruptos, et tempus a jure definitum.

392. *Dices* 3. Potest inchoari et continuari praescriptio cum scientia rei alienae, vel juris alterius; ergo universaliter mala fides praescriptioni non obest. *Prob. Ant.* 1. Qui invincibiliter ignorat, rem esse Cuius, cujus tamen revera est, et simul per errorem putat esse Sempronii, cujus tamen re ipsa non est, praescribit contra Cuium; et tamen simul in mala fide est. 2. Actor per secundum decretum iudicis immissus in possessionem bonorum rei contumacis potest illa praescribere, saltem certo, si actio contra reum solum personalis sit; et tamen hic adest rei alienae scientia. 3. Id clarius patet in *praescriptione privativa*, qua jus alterius sive reale, sive personale extinguitur; illa per praescriptionem extinguere possunt actiones poenales, etsi reus sciat, quod iudex vel altera pars jus habeat poenam exigendi: sic quoque praescribitur senilituti rustics, ut si habeas servitutem passivam itineris, actus, et habens servitutem activam eo jure diu non utatur, scilicet decennio, praescribis immunitatem, etsi probe scias jus alterius, quod habet eundi per tuum praedium.

RJ). Jnt. Si scientia rei alienae, vel juris non sit simul conjuncta cura peccato gravi injustitiae C. sisitcumhoc conjuncta N.Ant. et Cons. Hactantum scientia, quae cum peccato gravi injustitiae conjuncta, praescriptionem vitiat, nec aliud vult *c. fin. h. t.*, ac palet vel ex ipsis duobus exemplis ultimis; sic rem alienam omnium consensu possidet licite, qui auctoritate legis possidet, *l. 11. ff. de acq. vel amitti. Poss. L. 137. ff. de R. I.* item qui auctoritate iudicis, ut in *prob. 2.*; sic acquiris immunitatem a servitute rustica per non usum alterius, quia, etsi scias alienum jus, non tamen illud violas; igitur non agis mala fide; sed tantum alterum non mones; monere autem non teneris; ut colligitur ex *L. 13. C. de Servit. et aqu. ubi: ut omnes servitutes non utendo amittantur.* Pariter ut te sponte poenae offeras, nullo jure obligaris. Aliud est, si praescribere volens. per actus positivos scienter laedas jus alterius.

Adprob. Iam R. Affirmat Felinus in *cap. fin. de Praescript.* al negant probabilius alii. Ratio esi, quod talis vere peccet peccato injustitiae possidendo, reque ipsa malam habeat fidem, cui jura nullo modo indulgere volunt praescriptionis beneficium.

393. *Dices i.* Si ita praescribi possit ex dictis servituti rusticae, actionibus poenalibus praescriptione privativa cum scientia juris alieni; ergo neque scientia juris alieni oberit bonae fidei in praescriptione privativa, qua extinguitur debitum, atque actiones personales intra 30. annos, modo debitum sit *indefinite contractum*, ac neque jus, neque debitor intra hoc tempus solutionem exigat.

R. *C. seq.* cum Panorm. Bartolo, Hostiens. Vaso. Sciimier, Pichler aliisque contra Covarr. Gail. Mynsing. Haunold. Engel et alios, ex sequentibus rationibus: 1°. Quia scientia juris alieni in actionibus ex debito indefinite contracto, et non exacto a creditore non obstat bonae fidei, nec praescriptionem impedit 1. de jure civili; 2. nec de jure canonico; ergo. *Pars prior de jure civili* admittitur ab omnibus. *Prob. p. 2. de jure can.* Jus canonicum solum correxit jus civile, quatenus in praescribente peccatum injustitiae intervenit; sed hoc in dato casu non intervenit; ergo. *Prob. min.* qui enim praecise scit jus alterius, non hoc ipso agit contra jus alterius, si non solvat, si nec ab homine, nec a die, nec a jure interpelletur; quia tunc solvere non tenetur, *arg. L. 5. ff. de R. C. L. 10. C. de pignor.* prudenter enim tunc judicat, se non teneri ad solvendum, antequam exigatur: ergo nec intervenit peccatum injustitiae, dum differtur solutio.

2n. Sic haeres praescribit legatum relictum alteri, si legatarius, sciens legatum, hoc intra 30. annos non petat, quin obstat, quod haeres sciat, illud esse alteri relictum. Sic proprietarius praescribit usufructui, quem habet alius, si longo tempore ille suo jure non utatur, etsi proprietarius sciat hoc jus competere alteri, *L. 25. ff. quib. mod. ususfr. amitti.* ac clarissime, *L. 13. C. de servit. et aqu.*; ergo idem de aliis actionibus personalibus dicendum. *Prob. Cons.* ideo enim in prioribus exemplis procedit praescriptio; quia haeres non tenetur praestare legatum ante, quam petatur a legatario, nec hunc omittentem petere tenetur sui juris commonere; pariter neque dominus usufructuarium; et quia jura haec sunt restricta ad usum pro certo tempore, ita, ut si intra hoc non exerceantur, ipso non usu pereant: atqui et in nostro casu debitor non tenetur solvere prius, quam creditor exigat,

neque exigere omittentem monere tenetur ; ac demum actiones personales sine discrimine sunt restrict® a jure ad usum , sic ut pereant, si intra 30. annos non moveantur, *Ls 3. i. C. de Præscr. 30. vel 10. ann. L. 1. C. de ann. Except.* Nihilominus juxta ipsam objectionem responsio

Limitatur ¶, *67 debitum indefinite contractum sit*, h. e. cujus solutionem conventionem non est certum tempus præfixum; si enim præfixum esset tempus. tum pro creditore , etsi hic non exigeret, ipsa dies interpellaret, ut proinde ab illo tempore debitor amplius in bona fide non esset.

2°. *Neque jus solutionem exigit*, velut in emptione et venditione exigit, ut emptor, cum mercem accipit, quam primum commode potest, solvat pretium , ne scilicet mercem simul et pretium retineat; interpellatio enim juris idem præstat, quod interpellatio hominis, *L. 12. de contrah. et committ. stipul. c. fin. de locato.*

3°. *Nec creditor solutionem exigit*; quod si enim hic exigit, hoc ipso debitor non solvens in mora est, et culpa ; proinde non in bona fide; adeoque neque procedere potest præscriptio. Nunc cum parte adversa

394. *67 dicas 1°.* Vel debitor, qui scit suam obligationem, et jus alterius, habet animum solvendi, vel non? Si *primum* ; ergo non est in quasi possessione libertatis suæ a solvendo debito, itaque præscribere non potest, cum ad omnem præscriptionem requiratur possessio, vel quasi possessio. Si *secundum* ; non est in bona fide, sine qua nulla currit præscriptio.

R. ¶. Retorqueo in exemplis supra allatis.

R. 2°. Habet semper animum solvendi, sed sub conditione, *si creditor exigerit* ; atque simul est in bona fide, et quasi possessione libertatis suæ, quæ non nisi per exactionem tollitur.

Si *dicas 2°. c. 1°. de Præscr.* prohibetur præscriptio tricennalis et quadragenalis scientia : sed hæc præscriptio tricennalis et quadragenalis fuerat contra actiones personales introducta; ergo.

R. *D. M.* Prohibetur præscriptio illa cum scientia, quæ est conjuncta cum peccato injustitiæ *C. alia .V.* Loquitur enim *cap. cit. de iure fidei possessoribus prædiorum alienorum*, ut legenti patebit ; hinc et *.V. min.* quia contra possessores prædiorum iniquos non personalis, sed realis datur actio.

67 dicas 3°. Sciens rem esse alienam, eamque possidere vel incipiens, vel continuans est in mala fide, nec potest præscribere; ergo etiam sciens jus alienum. et illi non satisfaciens est in mala fide, nec præscribere poterit.

R. 1°. *D. Ant.* Sciens rem alienam eamque possidens *injuste*, est in mala fide, etc. *C. possidens juste* , ut auctoritate juris, vel iudicis, ut supra dictum ¶. Non enim sola rei alienæ scientia, quando non conjungitur cum peccato injustitiæ, obest bonæ fidei, *L. 28. ff. de nox. Act. ubi*, excluso peccato injustitiæ, dicitur, *usu quoque me capturum, quamvis sciens alienum possideam.* Igitur sub data distinctione

R. 2°. *T. Int. .Y. Cons. Disparitas* est. quod in materia præscriptionis non sit eadem ratio rerum corporalium , tum iurum incorporalium , sive actionum personalium; hoc ipso enim, quod quis sciat rem esse alienam, ac tamen possideat, possidet injuste, exceptis ante casibus ; quia agit contra jus alterius; igitur hoc ipso est in mala fide, et peccat contra iustitiam. At vero sciens jus alterius, non hoc ipso agit contra illud, quando

aller usum non exigit, vel piwslationcm, et prior ante exactionem præstare

non tenetur. A>c *nbstal* : quod.Λ. 23, ff. de Γ. S. nomine rei, etiam jus veniat; nam hoc neque universalité? respectu cujusque materiæ dicitur,

neque tenet; secus enim , cui competitjus ad rem , etiam , ut recte Pichler hic, competeret jus in re, el cui datur actio personalis, etiam realis data

esset. Sub nomine igitur *rei* etiam aliquando venit*jus*, sed quando id sub- jecta materia patitur; non vero id patitur universim materia præscriptionis

juxta datam disparitatem. Hinc, si velis, etiam sic rectedistingues *Cons.* Ergo etiam sciens jus alienum scientia conjuncta cum peccato injustitiæ

est in mala fide *C.* secus *N.*

Neque, hinc inferas : Igitur omne jus incorporale, venandi, pascendi, li- gnandi, altius tollendi itineris, actus activi, etc., præscriptione acquiritur,

etiamsi sciat quis jus alienum ; nam *N. illat.* hæc enim et horum præ- scriptio est positiva, qua novum jus positive acquiritur; ad hanc vero

praeter possessionem proprie talem, ac titulum positivum necessario requi- runtur actus positivi; hos igitur qui sciens alienum jus nihilominus ponit,

contra illud *agendo* jus alienum lædit, sicque mala fide agens contra justi- tiam delinquit; ad præscriplionem contra privativam, qua solum jus alterius

extinguitur, nihil positivum in præscribente requiritur, vehit in debitore , sed sufficit non usus alterius, creditoris.

Dices τ>. Venditor sciens vitium rei venditæ præscribit actioni redhibi- tori® intra sex menses de jure communi, et tamen talis venditor est in mala fide ; ergo.

R. *N.* quod talis venditor præscribat ; sed solum post lapsum dicti tem- poris negatur a jure actio emptori contractum rescindendi, et redhibitionem petere volenti, ne nimium multiplicentur lites; sicut et negatur actio infra dimidium læso, relicta tamen apud lædentom obligatione in conscientia ad resarciendum damnum parti læsæ.

395. *Dico II.* Præter fidem theologice bonam, etiam juridice bona ad præscriplionem saltem ordinariam necessaria est ; adeoque ignorantia, vel error juris clari per se loquendo præscriplionem impedit.

Ante prob. obiter noto, ignorantiam aliam esse *facti*, aliam *juris*; hæc est, cum ignoras jus, aut legem, ul si nescias, non licere cum pupillis contrahere, religiosum sine licentia Prælati alienare non posse. Illa est, cum scias quidem legem, ignoras tamen id , quod facis , esse contra legem, ut si nescias eum , quocum contrahis, esse pupillum , vel religiosum licen-

tia Prælati destitutum. Certum vero est, ignorantiam *facti* bonæ fidei nihil officere, sive bonam fidem theologice, sive juridice sumas, ex *L. 4. ff. de I. et F. I.* Deinde æque inter auctores convenit, ignorantiam, vel errorem juris dubii, ct varie intelligibilis juxta diversas interpretationes probabiles non obesse bonæ fidei, cum tale jus sit nullum jus.

Prob. Conci. Præscriptio omnem vim suam habet a legibus; ergo non valet, etiam pro foro interno . nisi habeat, quæ ad ipsam lege requiruntur: atqui a lege requiritur, ut non procedat ex ignorantia juris clari, saltem

in præscriptione ordinaria. *Min. prob. ex L. nunquam* 31. ff. de usurp, etusucap. ubi : *Nunquam in usucapionibus juris error prodesse solet.* Item, *L. Juris. 4. ff. de I. et F. I.* Juris ignorantia in usucapionibus negatur

prodesse. Domum L. i. §. 15. ff. pro emptore, ubi : Quod si scias pupillum esse, putes tamen, pupillis licere, res suas sine auctoritate tutoris administrare, non usucapies, quia juris error nulli prodest. Jus vero canonicum nihil quoad hoc immutavit.

Dixi 1°. *perse loquendo ; excipi enim debent persone, in quibus toleratur ignorantia juris, ut sunt miles, minorennis, L. 9. pr. et §. 1. ff. de I. et F. /. Etiam alias feminæ, non tamen ubi certant de lucro captando, sed tantum ubi de damno vitando, L. 9. pr. cit. L. 11. C. eod. Porro rustici iis in materiis, in quibus eos judex commiseratione dignos æstimaverit, L. 1. §. fin. de eden. ac proin etiam tunc tantum, ubi de vitando damno certant.*

2°. *Saltem ordinariam ; probabilius enim non obest ignorantia juris bonæ fidei ad præscriptionem extraordinariam, sive longissimi temporis, ad quam sufficit titulus prasumptus. Ratio est; quia ubi titulus non requiritur, sed sufficit prasumptio illius, ibi ignorantia juris non potest obesse præscriptioni ; sed in præscriptione longissimi temporis titulus non requiritur, sed loco tituli illius prasumptio est; ergo. Maj. prob. Ignorantia enim juris solum ideo obest, quia fundat titulum, quem jura improbant; ergo si titulus non requiritur, etiam obesse non potest ignorantia juris. Min. patebit ex dicendis de titulo.*

39G. *Dices 1. Si ignorantia juris est invincibilis, habetur bona fides; ergo potest cum ignorantia juris inchoari præscriptio.*

R. *D. Maj. Habetur bona fides tantum theologice talis C. etiam juridice talis .Y. Prior sola autem non sufficit, sed etiam requiritur altera, ut tenet communis contra Medinam et alios.*

Dices 2. Leges a nobis citatæ fundantur in prasumptione make fidei, nempe in prasumptione scientiæ juris, c. 82. de H. I. in G. Qui contra Jura mercatur, præsumitur bonam fidem non habere: sed si ignorantia est invincibilis, cessat prasumptio hæc.

R. *A'. Maj. Etsi enim forte ex una alterave lege ita argui posset ; tamen, L. 2. §. 15. ff. pro empt. hanc assertionem nullo modo recipit ; clare enim dicit : S» scias pupillum esse, NB. putes autem, etc. ubi supponit lex, adesse opinionem, quod liceat cum pupillis contrahere, quæ opinio est error in jure, et tamen nulla esse præscriptio declaratur. Igitur jura proprie hic non præsumunt, sed fingunt malam fidem ; ac verbum præsumitur in c. Si.cit. stricte sumi non debet.*

Dices 3. Jus canonicum illam solum malam fidem videtur excludere, qua? constituit peccatum grave injustitiæ : atqui ignorantia juris, si invincibilis sil, nullum prorsus peccatum constituit, sed ab hoc excusat, ut certum est omnibus Theologis ; ergo hanc ignorantiam neque excludit jus canonicum.

R. *IV. Maj. Jus canonicum enim solum improbavit malam fidem cum peccato, quam jura Cæsarea admittebant : in cæteris autem, quæ pariter jus Cæsareum requirit ad prascriptionem, nihil jus canonicum immutavit, quia non habuit causam mutandî, cum in iis nulla subsit peccati materia. Deinde notissimi juris est, ea, in quibus jus canonicum nihil disposuit aliter, esse juxta leges civiles regulanda, juxta c. I. de N. O. N. Sicut leges n&m dedignantur sacros canones imitari, ita et sacrorum statuta canonum*

Principum constitutionibus adjuvantur : atqui jus canonicum hic aliud non disposuit; ergo.

Bices i. Si ignorantia et error juris impediat præscriptionem ordinariam, pariter impedit etiam extraordinariam, quia, L. 31. ff. de Usurp, el Usucap. simpliciter dicitur, quod nunquam possessori prosit error juris.

R. Particulam *nunquam* sumi debere ad mentem *L. cit.* sed lex illa in *ff.* nequit accipi de præscriptione extraordinaria, quia hæc in Digestis est incognita, quæ tantum de ordinaria agunt. Sic et *L. T. C. h. t.* dum ait simpliciter, quod errorjuris faciat malæ fidei possessorem, de sola præscriptione ordinaria, utpole de qua sola ibi sermo est, debet intelligi.

Dices 5. In c. Dudum. de Decipi. Fratres Hospitalis cujusdam Præscriptionem fundabant in donatione lacta a rege, qui non poterat donare rem Ecclesiasticam ; contra quos pronuncial Innocentius III. Nos igitur, cum donatores prodidi conferre non potuerint aliis, quæ ipsi de jure non poterant possidere, elc. prohibemus, ne Fratres Hospitalis præsumant ulterius impedire, quo minus decimas percipias, etc. non obstante, quod prascriptionem allegarent.

R. In hoc cap. non exprimitur, quod fuerit allegata præscriptio longissimi temporis; sed potius indicatur contrarium ; nam altera pars replicavit contra protensam præscriptionem duplici ex capite: 1. quod titulus a dictis Fratribus allegatus sit inhabilis el jure reprobatus ; 2. quod tempus requisitum nondum effinxerit, ul adeo hinc nostra potius stabiliatur sententia.

ARTICULUS III.

AN SEMPER NECESSARIA SIT FIDES POSITIVE BONA, VEL ETIAM NEGATIVE BONA SUFFICIAT? AC QUOMODO FIDES AUCTORIS PROSIT, VEL OBSIT SUCCESSORI IN ORDINE AD PRÆSCRIBENDUM ?

397. *Præmitto.* Dubio practico inchoari præscriptionem haud posse, ex dictis Art. prae, liquet ; sed et cum eodem nec continuari posse, longe tutior est sententia, atque etiam probabilior, 1°. spectata auctoritate; cum prater paucos, Engel, Gletle, Molina, vix alius contrarium asserat: 2°. spectatis rationibus ; nam 1. id non obscure videtur decerni, *L. 32. §. 1. ff. de Usurp, et Usucap. ubi : Si quis id, quod possidet, non putet sibi per leges licere usucapere, dicendum est, etiamsi erret, non procedere tamen ejus usucapionem, vel quia non bona fide videatur possidere, vel quia in jure erranti non procedat usucapio;* quæ lex agit de possidente jam, ac proin de prascriptionis continuatione. Deinde quia præscriptionem continuans cum dubio practico peccat formaliter contra *justitiam*, saltem *affective*, quod respectu talis idem est, ac si *effective* læderet, cum ita comparatus sit, ut possidere velit, etiamsi jus alterius effective lædat, quod revera sic possidendo lædere potest. Novi, dici posse, etiam deposito dubio practico, adhuc realiter remanere periculum lædendi jus alienum ; æque, ac si non esset depositum ; verum cum per principia extrinseca ipsius juris deponendo dubium praclicum constituatur in bona tide, slatque moraliter certus, se hic et nunc juste possidere, si quæ tamen forte (nam etiam subesse po-

leslj snbessel juris alieni læsio, hæc se haberet quasi per accidens, sicut respectu cujuslibet bonæ lidei possessoris.

Sola igitur controversia remanet de dubio speculativo, sive an sufficiat fides solum *negative bona*? quam Artic. præc. descripsimus. Ac dupliciter institui potest quæstio; 1°. an sufficiat ad continuationem præscriptionis? 2°. An etiam ad ejus inchoationem?

398. *Dico I.* Non est necessaria tides positive bona, sed sufficit negative bona i°. ad præscriptionis continuationem; 2°. et ad ejusdem inchoationem, ac proinde dubium speculativum præscriptionem sive superveniens possessioni jam cœptæ, sive illam antecedens non impedit.

*Pars 1**. est communis auctorum, nullo, quem sciam, contradicente. Ac ratio est, quod per possessionem bona tide coeptam melior reddatur conditio possidentis; ergo non obstante dubio speculativo, an res aliena sit, possessor præscriptionem continuare potest, ac sibi formare dictamen praelicium desuæ actionis, vel possessionis justitia per principium reflexum: *In dubio melior est conditio possidentis: ac*, postquam debita diligentia in veritatem inquisivil, ita se resolvere: etsi forsitan res hæc aliena sit, quia tamen, jure sic statuente, melior est conditio possidentis, in dubio illam possidereul meam possum licite pergere. Id quod etiam phires extendunt ad casum, quo possessori videatur probabilius rem non esse suam, eo quod idcirco nui? dum habeat proprie conscientiam rei alienæ, et possessio adhuc praeponderet, vel certe probabilitati contraria» æquivalet; sicque conjunctarum prolmbilitate, quæ stat pro possessore, praevaleat rationibus oppositis, sive oppositæ probabilitati.

*Pars 2**. quam tenent Vasqvits, *illustr. Control'. Lib. 2. e. 77.* Engel, *hic*, Schmier, Pichler, contra plurimos,

Prob. 1°. Potest cum dubio speculativo tam positivo quam negativo, sive fide solum negative bona continuari præscriptio juxta adversarios, quia mediante principio cextrinsec, injure fundato et recepto, scilicet, *melior est conditio possidentis*, deponi potest dubium praelicium, ac formari dictamen praelicium. sive prudenter judicari, quod licite continuetur possessio: atqui etiam inchoans præscriptionem tum hoc ipsum principium, tum alia æque firma et in jure recepta habet ad deponendum dubium praelicium. *prob. min.* in casu: vis praedium emere a Titio, sed dubitas negative, vel etiam positive ob rationem probabilem in ulramque pariem, utrum revera Titius sil praedii dominus, in hoc casu sic potes ratiocinari: *Nemo praesumendus est malus, et malip fidei possessor, nisi probetur clare, ari/.* *c. fin. de presumpt. L. 31. ff. pro socio. L. 30. C. de evici*, sed clare mihi non probatur, quod Titius sil malus, vel possessor make fidei; ergo credendum mihi est, quod inibi rem suam vendat; ergo prudenter judico, quod sit possessor borne fidei, ac licite mihi vendat; ergo et licite emo, ac possideo, etiamsi forsitan esset aliena; nam juri vendendi ceu correlativum respondet jus emendi. *Item*: iu dubio melior est conditio possidentis; ergo credere deliro litium esse dominum; ergo el licite emo praedium, ac tanquam meum possidere incipio, cum nulla sit ratio, cur jus suum, ac meliorem conditionem transferre non possit.

399. *Prob. 2°.* his canonicum, dum correxist jus civile ratione fidei ad proscriptionem requisita, *c. fin. de Præscript.* requirit fidem, quæ excludat scientiam rei alienæ, el sic peccatum injustitias: *Oportet, ul.* (*pii præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ*: atqui dubitans speculative, vel habens fidem negative bonam, non habet scientiam rei alienæ. Certe si juxta Adversarios non habeatur scientia rei alienæ per dubium speculativum, superveniens præscriptioni jam cœptæ, nec dici potest, quod per dubium speculativum antecedens habeatur scientia rei alienæ, dum inchoatur præscriptio; quia *c. cit.* tam de inchoatione, quam continuatione aperte loquitur, dum inquit, *in nulla temporis rte.* Vel igitur obdubium speculativum nullibi habetur scientia rei alienæ, vel utrobique; ot sic nec continuari cum illo præscriptio posset.

Confirmantur dicta hactenus inde, quod, si cum dubio speculativo inchoari non posset præscriptio, ea perraro, et vix unquam haberet locum, cum vix habere possimus certitudinem moralem, cum, qui nobis vendit, donat, etc. esse dominum; ac dominia rerum possessionis primum ac proscriptionis jure reddantur certa; hinc enim in emptionibus, venditionibus tam caute ac provide exigi cautio solet de praestanda evictione; ac passim Jurisconsulti aiunt, per emptionem non nisi conditionatum rei dominium acquiri, ac solum dari usucapiendi causam. Illud tamen concedi debet, quod el Adversarii concedere debent de eo, qui præscriptionem continuat, dubium non debere esse *crassum*, quod debita veritatis inquisitione tolli posset, sed in quam inquirere praescribens non vult, vel studiose negligit; cum dubium hoc æquivalet scienliæ; proinde nec peccatum excludat, nec patiatur per principia exlrinseca formari dictamen praelicium de justitia possessionis.

400. *Obj. 1.* Qui dubius speculative rem occupat, male agit; ergo. *Prob. Ant.* quia sine sufficiente ratione se praefert aliis; nescit enim, utrum res sit sua, vel non.

R. 1°. *Retorq.* in eo, qui dubius speculative rem occupatam possidere pergit.

R. 2°. *V. Ant. ethuj. prob.* nam causa se praefertendi aliis sufficiens et titulus est tum contractus emptionis vel similis, tum possessio illius, qui rem tradit, et praesumptio, quod is, a quo accipitur, sit verus dominus, ac possessor bonæ fidei.

Inst. I. Speculative dubius sc exponit periculo occupandi rem alienam; ergo revera peccat, sicut dum testator legatum fecit, sed dubium est, cui legatum fecerit, Caio, an Sempronio, si quis eorum legatum occupat, injuste agit, quia id facit eum periculo lædendijus alterius.

R. 1°. Sic etiam se periculo exponeret relinendi rem alienam, qui speculative dubius rem possidere porgit.

R. 2°. *D. Ant.* Se exponit periculo lædendi jus alterius materialiter *C.* formaliter *subd.* si non deponat dubium praelicium *C.* si hoc deponat *V.* Etsi talis forte lædal jus alterius, non tamen peccat formaliter, uti neque, Adversariorum consensu, qui sic præscriptionem continuat. Quoad legatum est *itisparilas*; quia ex iis duobus alteruter illud occupans, vehit si Caius, nullum haberet pro se speciale principium aliquid juris, possessionis, praesumptionis, cum titulus, qui competere posset uni, idem æque competat alteri.

Inst. 2. Inchoans præscriptionem cum dubio speculativo habet se sicut judex : atqui judex in dubio nequit adjudicare causam uni sine periculo injuriam faciendi parti alteri; nec etiam hoc judici eo casu permissura est ; ergo.

R. .V. *M. Disparitas* est, quod pro judice non stet similis titulus, vel praesumptio, ubi utriusque partis paria momenta sunt, vel res est dubia, sed vi officii tunc debet ferre sententiam secundum jura partium. Aliud ex dictis est de eo, qui præscriptionem inchoat; is enim possessionem alterius, præsuraptionem pro se habet. Sed vel hinc a judice confirmatur conclusio; si enim pro una parte stet praesumptio juris et possessio, huic totum adjudicare debet; ergo et hic in nostro casu juste præscriptionem inchoat, quia pro hoc stant eadem adminicula juris sicut juxta Adversarios pro eo stant, qui præscriptionem continuat.

Inst. 3. Non sequitur, licet præscriptionem continuare cum dubio speculativo, ergo etiam inchoare; ergo. *Prob.* Jnf. Sic femina , quae nupsit uro. quem ignorabat jam habere uxorem, potest continuare cohabitationem cum illo, licet superveniat dubium speculativum, annon jam uxorem habeat; non tamen hinc inferre licet, igitur etiam cum hoc dubio cohabitationem inchoare licet, juxta *Can. si virgo. C. 34. Q. 1.*

R. *D. Ant.* Si præscriptionem inchoans non habeat æquo sufficiens fundamentum deponendi dubium practicum, ac continuans *C.* secus .V. Ha per occupationem rei, cujus dominus extare praesumitur, non potest inchoari praescriptio ante, quam prudenter judicetur derelicta, quia alias deest sufficiens fundhmentum deponendi dubium practicum.

Ad prob. disparitas est, quod in dato casu pro puella nec stet juris praesumptio, nec possessio, sed potius pro primo matrimonio; deest igitur et

hic fundamentum deponendi dubium practicum. Ac quidem *Can. cit.* dea loquitur, quæ plane nescivit, virum esse alteri uxori junctum, dum ei nupsit, ait enim, si nesciens viro nupserit, non de ea, quæ dubitabat.

401. *Obj. 11.* Dum proprietates rei aliquot annis possessae per contestationem litis evadit litigiosa, lite durante non praescribit possessor in foro externo; ergo nec praescribere potest, dum per dubium speculativum litigiosa redditur in foro conscientiae; pro hoc enim foro se habet illud dubium, quantum pro externo se habet actor, qui litem movit.

R. *C. Ant.* .V. *Cons. et rat.* Pendente lite in foro externo adhuc pro nulla parte habetur judicium, hinc pro hoc foro subtilitate juris tantisper lingitur, deesse aliquod requisitum ad præscriptionem, et tempus non computatur ante finitum judicium, juxta dicenda de interruptione praescriptionis ; at iu foro interno possessor ipse , non obstante dubio speculativo, potest sibi formare judicium, sive dictamen practicum. I t adeo vel ex hoc ipso probetur conclusio ; nam sicut in foro externo, quando lata est pro possessore sententia, interruptio cessat ac si praescriptio nunquam interrupta fuisset ; ita dum pro foro interno possessor ex principiis juris sibi format judicium, secure ac juste praescribit. Et vero sic délient respondere Adversarii quoad praescriptionis continuationem.

402. *Obj. III.* Dum formatur dictamen practicum per principia juris, hoc

ipso non manet fides negative bona, sed fit bona positivo; si enim judicare possim, quod Titius venditor sit bonæ fidei possessor, ctiarn recte judico, quod res, quam ab eo emo, aliena non sit ; ergo.

R. 1°. Ergo ex data ratione neque continuari potest praescriptio cum fide negative bona, quia per principium juris : *In dubio melior est conditio possidentis*, inducitur fides positive bona; quidquid igitur hic respondebunt adversarii, simul nobis inserviet, Sed

R. 2°. At. Jnt. *ad prob. T. A. N. Cons.* Etsi enim, qui præscriptionem inchoat, sic judicare possit juxta nos, quod res aliena non sit ; quod universaliter non tenet, cum dominium rei et proprietates sæpc probari non possit; judicium tamen hoc non est necessarium; sed satis est, quod judicem Titium e. g. venditorem esse bonæ fidei possessorem, cum quo judicio stat fides negative bona, et manet dubium speculativum de proprietate rei. Quod 'si per dictamen practicum quis contenderet judicari de proprietate rei, id non salis perite fieret, cum hoc præciseactionis licentiam attingat.

403. *Dico II.* Bona fides auctoris prodest successori tam universali, quam singulari, adeo, ut, nisi in his mala fides superveniat, possint accessione temporis uti, id est, computare tempus possessionis, quo auctor bona fide possedit, illudque conjungere cum tempore suæ possessionis in ordine ad

complendam præscriptionem. *Auctor* vero hic dicitur, qui primus possidere coepit, *successor*, qui in re ab auctore possessa succedit; estque 1°. alius *universalis*, qui in universum jus bonorum auctoris succedit, ut hæres; alius *singularis*, qui in re aliqua particulari determinata succedit, sive titulo singulari, ut emptor, legatarius. 2°. Alius *immediatus*, qui immediate, alius *mediatus*, qui mediate auctori succedit, h. e. qui succedit primum successori immediato.

Ratio Conclusionis est; quia auctor vult in successorem transferre jus, quod habuit : atqui inter auctoris jura etiam est hoc, quod est coepisse præscriptionem bonæ fidei ; ergo et hoc transfert.

404. *Dico III.* E contra mala fidos auctoris obest successori immediato universali adeo, ut nec hic uti possit accessione temporis; nec incipiendo a possessione propria complere possit saltem præscriptionem ordinariam.

Ratio est, quia defunctus, et hæres ejus immediatus sunt fictione juris unaeademque persona ; ergo possessio hæredis immediati æquo infecta est,

ac possessio auctoris defuncti. Jnf. constat ex *L. 11. C. de acquit. tel amitt. pw. L. 11. If. de divers, temp, presser*, ubi : *cum hæres in jus omne defuncti succedat, ignorance sua defuncti vitia non excludit.*

Dixi : 1°. *Successori*, etc. id est, *hceredi*; qui enim alteri succedit in officio, vel beneficio, quia non succedit ut hæres, sed titulo collationis, hic

non comprehenditur. *Item*, excipitur, qui rem ab auctore possessam mala fide, alio possideret titulo quam hæreditatis, ut emptionis, etc. Sic enim quoad hoc non est eadem cum illo persona.

2°. Saltem *ordinariam* ; nam extraordinariam inchoare probabilius potest a tempore, quo ipse possidere coepit; quia jus civile imprimis quoad præscriptionem longissimi temporis vel extraordinariam bonam fidem veram non requirit ; ergo mullo minus mala fides ficta oberit juxta jus civile ; jus

vero canonicum, dum jus civile corrigit, non attendit malam fidem fictam, sed solum veram, et peccato conjunctam; hoc vero mala fides ficta non involvit. Talis igitur praescribet, non tamen titulo *pro hærede*, sed praesumpto. Ita Vasques, Pichler contra alios.

Si dicas 1. Juxta hanc rationem etiam æque posset inchoare praescriptionem ordinariam.

R. V. *Hiat*. Quia leges civiles nunquam permittunt inchoari posse praescriptionem ordinariam cum mala fide etiam ficta; permittunt tamen in praescriptione extraordinaria, ut ante ostensum; igitur cum jus canonicum nihil immutavit, quoad malam fidem fictam, nec hanc attendat, sequitur hanc non obesse praescriptioni extraordinariae.

Si dicas 2. L. 11. ff. de divers, temp, præscr. cit. loquitur universaliter; ergo et ad praescriptionem extraordinariam extendi debet.

R. V. *Ant*. nam in ff. nondum agitur de praescriptione extraordinaria; ergo tantum de ordinaria intelligi debet L. 14. cit.

Dico IV. Non tamen nocet mala fides auctoris successori universali mediato.

Ratio est; quia hæres mediatus, utpote hæres hæredis non censetur una civiliter persona cum auctore primo malæ fidei; igitur si hæres immediatus habuit bonam fidem veram, licet fictione juris tanquam successor immediatus habuerit malam, successor mediatus a se ipso praescriptionem ordinariam inchoare et complere potest, cum hic malam fidem fictam non habeat; in jure enim non datur duplex fictio in eadem causa, sive fictio fictionis, et proin mala fides ficta successoris immediati non causal malam fidem fictam in mediato, sicut umbra non causai umbram.

Si dicas : Hæres mediatus debet solvere onera hæredis immediati, si hic non satisfecit, c. ult. de sepult. et c. 5. de raptor. ; ergo etiam rem ipsam, quam defunctus mala fide possedit, restituere; ergo semper tenetur restituere, et nunquam potest praescribere.

R. D. *Ant*. Si nondum est praescriptum C. si est N. Deinde citt. cc. loquuntur de hærede immediato.

405. Dico V. Mala fides auctoris non nocet successori singulari in rebus mobilibus; sed potest earum praescriptionem ordinariam inchoare a se ipso. Habetur L. 5. ff. de divers, temporal, præscr. ubi dicitur, vitium auctoris non obesse emptori, vel legatario.

Ratio est; quia mala fides est vitium personale, ergo personam auctoris non egreditur; ergo non transit ad successorem singularem. qui ne quidem fictione juris est eadem cum auctore persona, in coque insuper differta successore universali.

Dixi : in rebus mobilibus ; nam quoad res immobiles, has præscriptione ordinaria præscribere non potest, si auctor eas mala fide possedit, et in successorem singularem alienando transtulit, ut si huic, ignorante domino vendidisset pignus, aut plane rem furtivam, Auth. malæ fidei. C. de Præscr. long. temp, desumpta ex fVw'. 119. licet ibid, ipsi non prohibeatur, sed expresse permittatur praescriptio extraordinaria 30. annorjim.

ARTICULUS IV.

QUALIS HULLS REQUIRATUR ET SUFFICIAT AD LEGITIME PRAESCRIBENDUM?

100. *Præmillo* : Bona fides fundatur in titulo justo. Titulus vero justus boc loco nihil aliud est, quam *causa ad transferendum dominium habilis*. Ex jure sequentes sunt : 1°. Titulus *pro soluto*; locum habet, quoties vel debitor verus rem alienam, vel non debitor rem suam in solutum dedit, alter vero illam bona fide accepit, L. 46. 48. ff. h. t. 2°. *Prosuo*, specificè sumptus est, dum quis res, quæ nullius sunt, usucapit bona fide. L. 2. ff. h. t. vel si quis ivs possidendo usucapit, quas bona fide putat nullius esse; velut, si quis pecuniam securitatis causa in terra defossam thesauri loco apprehendat. 3°. *Pro emptore*, dum quis rem alienam a non domino bona fide emit. 4°. *Pro hærede, vel pro possessore*, quando hæres, vel bonorum possessor in hæreditale delata rem alienam sine mala fide tum sua, tum defundi possidet, L. pen. ff. h. t. 5°. *Pro donato* usucapit, quicumque rem alienam donationis causa traditam bona fide accepit, modo vera ac valida sit donatio, nec revocabilis, L. 1. ff. h. t. hinc donatio mortis causa non est justus usucapiendi titulus. 6°. *Pro derelicto*, dum res aliena a non domino habita pro derelicta occupatur bona fide; sicque dicitur ab hoc usucapi titulo pro derelicto. Unde *stricte loquendo* ad res amissas et bona naufragorum non pertinet continuo; eo tamen aliquando extenditur. 7°. *Pro legato* dicitur usucapere, qui rem alienam legatam bona fide accepit, L. 1. 2. 4. ff. h. t. 8°. *Pro dote*, qui rem alienam pro dote accepit, quam hoc titulo praescribit constante matrimonio, L. 1. cit. Ex his duo priores, *pro soluto*, et *pro suo* sunt simul tituli generales, eo quod praeterea cum cæteris titulis specialibus concurrant; quicumque enim possidet pro emptore, donato, etc. simul etiam pro suo, et pro suo soluto possidet.

Porro divisione alia, quæ hic maxime observanda, titulus est quadruplex : 1°. Uenw, quando re ipsa subest causa habilis ad transferendum dominium, ut si re vera rem a vero domino emptione, donatione, vel simili ex recensitis modis acceperis. 2°. *Coloratus*, quando re vera intervenit titulus alias habilis, sed nulliter ex aliqua causa, latente tamen, ut si is, qui rem tibi vendit, donat, etc. re ipsa dominus non sit, quod tamen ignoratur. 3°. *Ex titimalus*, dum inculpabiliter putas, te rem habere ex causa habili, quæ tamen nec vere, nec apparenter præcessit, ut si hæres inter res hæreditarias rem alienam possideat, quam bona fide, sed erronee putat testatoris fuisse. 4°. *Præsumptus*, quando jura ob diuturnitatem temporis, quo quis rem possedit, præsumunt intervenisse causam habilem, licet hæc ob diuturnitatem temporis nec designari, nec allegari possit, ut adeo hoc casu diuturnitas suppleat defectum tituli alias requisiti.

407. Dico I. Ad omnem praescriptionem ordinariam requiritur aliquis titulus; non tamen necessario verus; sed sufficit coloratus, vel existimatus.

Ratio I*epari, est; quia sine titulo non potest quis esse bonæ fidei possessor; nec enim prudenter judicare potest, se rem, quam habet, juste possidere, idque adeo verum est, ut, si etiam in praescriptione extraordinaria

constet, aliquem ex vitioso titulo possidere, nulla sit præscriptio, ut paulo post dicetur. Inde *L. 14. C. de R. Γ.* dicitur : *Nullo justo Titulo præcedente possidentes ratio juris quæreret dominium prohibet.* Concordat *L. 4. C. di Præscr. long. temp.*, et aliæ.

Ratio? *part*, est; quia titulus verus se ipso sine præscriptione transfert dominium.

Ratio 3.e. *part*, sequitur ex dictis; quia aliquis titulus requiritur; verus autem non est necessarius; ci-go coloratus sive apparens; vel existimatus sufficit. Hic tamen

Observa, titulum coloratum non sufficere, si nitatur errore juris clari non tolerato juxta dicta *Art. II.* neque existimatum, si ortus sit errore (*adi proprii*, ut, si putes, te emissee aliquid, cum tamen nulla intervenierit emptio; ratio est ex *L. 27. ff. h. t.* clare hunc titulum reprobante, ac aliis; debet igitur existimatus niti errore *facti alieni*, cujus exemplum habes iu descriptione hujus tituli num. præc.

408. *Dices* 1. Possum praescribere variis rebus incorporalibus, ut sunt jura, servitutes reales, sine titulo; ergo hic ad quamlibet praescriptionem non requiritur.

R. *D. Ant.* Sine titulo vel proprie, vel improprie tali, vel negativo A. saltem sine proprie tali, vel positivo in datis exemplis *C.* In harum rerum praescriptione, alterius, domini nempe, patientia et silentium obit vicem tituli. Sic conciliari auctores possunt, quorum aliqui negant, iu praescribendis id genus rebus requiri titulum; alii affirmant, litem moventes de nomine.

Responsio sumitur ex *L. 5. §. 3. If. de Itin. aelueque priv. L. 1. C. descet. d aq.* ubi generaliter dicitur, longam possessionem quietam et consuetudinem in servitutibus vicem tituli obtinere. Modo tamen praescribens non possideat vi, clam h. e. furtim, et precario; unde nec alium tenetur allegare titulum, vel jus, quam patientiam domini, cujus interest, servitutem in suo fundo non constitui.

409. *Dices* 2. Jura exigunt eadem observari quoad res incorporales, quæ de rebus corporalibus sancita sunt, *L. 2. C. de servit, et aq. L. fin. C. di Præscr. long. temp.*; ergo absolute necessarius est titulus positivus.

R. *D. Ant.* Exigunt eadem observari quoad tempus, ut in praescriptione servitutum idem servetur tempus, quod in rebus corporalibus, id quod vult *L. 2. cit.* ac servata pariter distinctione) inter præsentis et absentes, sicut in corporalibus, quod intendit *L. fin. cit. C.* quoad titulum et possessionem .V. Sed in his negativus sufficit juxta *L. 3. sup. cit.* et possessio *quasi*, dum in corporalibus vera requiritur apprehensio.

110. *Dices* 3. Si in servitutibus realibus et juribus ad pncscribendum non requiratur titulus proprie dictus et positivus, ergo neque in præscriptione juris venandi, pascendi, lignandi et similibus: sed hoc est contra communem; ergo.

R. .V. *Seq. M.* ac ratio disparitatis est, quia ejusmodi jurium, pascendi, etc. amissio grave admodum praejudicium parit domino; ubi vero grave alteri infertur praejudicium, merito titulus proprie dictus requiritur; sicut et propter eandem causam requiritur iu corporalibus, utpote in quarum

rerum præscriptione dominus ipso rei dominio excidit. Econtrapraescriptiones servitutum salva manet rei proprietas, et solum minuitur libertas domini, vehit quando tua patientia per agrum tuum iter constituitur.

Si dicas: Etiam usufructus est servitus, et tamen jus hoc contra dominum non praescribitur mera hujus patientia; ergo nec servitutes cæteræ.

R. A. *Cons.* Hæc fere est eadem, quæ ante data; nam usufructus, cum omne rei emolumentum importet, præscriptione grave admodum damnum infertur domino; unde et ad res corporales refertur.

111. *Dices* 4. Vel ergo ad praescriptionem rerum incorporalium, servitutum realium sola sufficit domini patientia et silentium? vel hujus simul requiritur scientia? Neutrum videtur dici posse; ergo.

R. Sufficit sola patientia, sive tolerantia *negativa*, quæ habetur per hoc, quod dominus non contradicat, nec est opus ut positive approbet, non vero necessarium est, ut simul dominus habeat scientiam; tum quia leges nihil dicunt de scientia; tum quia praescriptiones aliæ etiam currunt contra ignorantes.

Si dicas 1°. Patientia supponit scientiam; ignorans enim non dicitur pati; ergo.

R. *D. Ant.* Patientia positiva supponit scientiam, scilicet, dum dominus scias, quod alius aliquid non debitum faciat in re sua, quin huic contra-

dicat *C.* negativa, quando praecise non clam, nec vi, nec precario re utenti nihil opponitur a domino, cujus res est *N.*

Si dicas 2°. *L. 2. C. de Servit, et aq.* Praescriptioni tum esse locus dicitur, si aquam per possessionem *eo sciente*, scilicet domino, duxisti; ergo.

R. Verba illa, *eo sciente*, in *L. cit.* non adduci necessitatis causa, sed tantum probationis, quod aquam non duxerit *clam*, velfurtim; si vero non ducatur clam vel animo celandi, et dominus ignoret, praescriptionem non

impedit, *L. 5. §. 3. quod vi, aut clam.* Deinde relata verba, *eo sciente*, afferuntur ad exprimendam speciem facti; nam per modum narrantis ac repetentis verba, quæ supplicans in sua narratione facti proposuit; proinde vim legis non habent.

III *Dico II.* Ad praescriptionem extraordinariam regulariter titulus prtesumptus sufficit, h. e. possidens tempore longissimo non tenetur allegare titulum determinatum alium, vel, si alleget, probare, sed tanti temporis diuturnitas loco tituli est, ex qua praesumunt jura titulum praecessisse, sive

deinde praecesserit, sive non. Constat utroque jure, civili, *L. 4. C. de limer. 30. vel 40. ann.* canonico, *c. ad aures de Præscr.*

Dixi *regulariter*; nam, ut sufficiat titulus praesumptus, necesse est 1°. ut jus non resistat possessioni cum positiva prohibitione. Sic non praescribit Episcopus contra alterum, licet per 40. anns aliquas parochias aut Ecclesias sitas in Diocessi alterius possederit, si titulum alium, quam praesumptum

allegare non possit, ut constat ex c. 1. *h. t. in* 6. 2°. ut aliunde non sit contra praescribentem praesumptio juris; talis enim praesumptio excludit

praesumptionem tituli justi, ut rursum constato. 1. *cit.* ac proinde eo casu

allegandus et probandus est titulus, vehit si Clericus extraneus contra Pfitijchum, vel in aliena parochia diceret. se proscripsisse decimas.

113. *Dico III.* Ad præscriptionem immemorialcm, id est, lanii temporis, cujus initium non est in hominum memoria, titulus presumptus semper sufficit, nec unquam opus est allegare, vel probare alium; modo allegans tempus immémoriale sit ad proscribendum capax, et res ex se apta præscribi, sive non vitiosa sit.

Constate. 1. *Λ. t.* ubi in tine additur: *.Vwi tanti temporis allegetur proscriptio, cujus contrarii memoria non existat.* Et vero magnte sunt temporis immemorialis prærogativæ, inter quas hæc ipsa relata princeps est. Lndcel præscriptio immemorialis nullo statuto a lege generaliter proscriptiones excludente comprehenditur, ut si addatur clausula: *Nulla præscripliont obstante.* Nihilominus

•il i. *Dico IV.* Corruit probabilius præscriptio tam extraordinaria, quam immemorialis, si re adjudicem delata, constet de vitioso possessionis titulo et initio, ut si detegeretur, quod possessio inceperit titulo emptionis rei de jure non vendibilis, vel quocumque titulo alio invalido de jure.

Prob. Quia juxta Brocardicum commune: *Præsumptio cedit veritati*; ergo cessat tituli præsumptio, si vel nullum præcessisse constet, vel jure invalidum et vitiosum. Accedit sat clara juris dispositio, c. 31. *de Decim.* Unde et c. l. D. 8. ait S. Augustinus: *Veritate manifestata cedat consuetudo veritati... nenio consuetudinem rationi et veritati præponat.* Insuper ratio est, quod sine fide theologice bona nulla procedat præscriptio, illa vero defuisset, si possessor titulo vitioso, possessionem inchoasset.

415. *Dices* 1. Jura in proscriptione extraordinaria præsmniint titulum, sive quis processerit, sive non; ergo. Imo leges civiles, xelnl *L. 3. 4. C. de præscr. 30. vel 40. annor.* approbant præscriptionem sine ullo titulo; modo adsit longissimum possessionis tempus; ergo.

R. *ad Ju.n. .V. Cons.* nam præsumptio procedit quidem, quam diu veritas latet, cessat autem, si constet de iniquitate, vel injustitia tituli.

R. *Ad 2"®.* Vel eæ leges mitius interpretandæ sunt, de casu, quo errore juris inculpabili coepta esset proscriptio extraordinaria, cum bona tamen fide theologica; vel si contendas, leges loqui de proscriptione coepta cum mala fide theologica, standum contra contendimus jure canonico, omnem, ex dictis de bona fide, præscriptionem reprobante, quæ cum peccato fit.

Dices 2. Præscriptio immemorialis saltem parit presumptionem juris et de jure: item purgat malam fidem; ergo non admittit probationem tituli injusti sibi contrariantis.

R. *D. Ant.* Quam diu non constat de injustitia tituli *C.* si constet *Λ'. Ani. et Cons.* Tunc enim non est amplius præsumptioni locus; sed debet hæc cedere veritati.

Dices 3. In proscriptione extraordinaria presumitur titulus absolute, ita ul, licet unus detegatur injustus, quo vitiose et cum mala fide cœpisset

pneaTiptiu, priesumatur alius latens et idoneus; ergo nondum corrueat præscriptio.

It. *V. Ant.* quod sine fundamento asseritur, nec de hac præsumptione xestigiuiu in ullo jure reperitur.

ARTICULUS V.

QUINAM ? CONTRA QUOS ? AC QUARUM RERUM DOMINIUM POSSINT PRÆSCRIBERE ? ET QUO TEMPORE ?

116. *Præmitto* : Ad præscriptionem insuper possessionem veram, vel quasi possessionem requiri, ex dictis hactenus liquet. Certum vero videtur, non sufficere possessionem *naturalem* tantum; si enim sola hæc sine civili sufficeret, possent duo, vel plures simul rem eamdem proscribere, quod repugnat. Sufficit tamen *civilis* sine naturali; quia, si civilis sine naturali non sufficeret, vix aliquis unquam proscriberet; quia vix aliquis toto et tanto tempore, quod ad continuandam proscriptionem requiritur, possessionem naturalem continuat, sed solam civilem. Proterea satis convenit, tempus ad præscriptionem positivam computandum non esse de momento in momentum, sed de die in diem, *L. 1a. ff. de divers, temp. act.* ubi: *In usucapione itaservalur, ut etiamsi minimo momento novissimi diei possessa sit res, nihilominus repleatur usucapio, nec totus dies exigitur ad explendum constitutum tempus.* Idem asserit *L. G. et I. ff. de Usuc.* Neque obstat *L. 6. ff. de O. el J. In omnibus temporalibus actionibus, nisi novissimus dies totus compleatur, non finit obligationem*; nam ea lex loquitur, ut vult Accursius, et cum eo potior Jurisconsultorum, de actionibus personalibus, quibus respondent obligationes, ut si intra constitutum tempus non egerit /e. g., si actio sit annalis et intra annum non egerit, totus adhuc ultimus dies sit actori utilis; quia sic adhuc intra annum agit, unde ut contra actionem proscriptum sit, necesse est dies totus effluxerit. Hæc vero præscriptio, qua actio proscribendo extinguitur, est minus proprie talis, qua extinguitur jus alterius, ad quam *L. 6. cit.* requirit, ut tempus totum effluxerit, quia quamdiu durat tempus constitutum, is agere potest.

117. *Dico I.* Proscribere possunt omnes, qui acquirendi dominii, vel juris capaces sunt. Est hæc regula generalis, et colligitur ex *L. 4. ff. de Usurp, el Usuc.*

Ratio est, quia usucapio est adjectio dominii, sive hujus acquisitio per continuationem possessionis tempore lege definito.

Dico II. Contra illas personas generaliter præscribi non potest, quæ nou possunt stare in judicio, agendo, jura sua tuendo. *L. 1. §. ne autem. C. de ann. except,* ubi: *Præscriptio non currit non valenti agere de jure.*

Ratio est; quia naturalis æquitas non patitur, ut ibi sit poena, vel jactura, ubi nulla culpa et negligenlia, nec potestas se in judicio tuendi. Sic contra mulierem non currit præscriptio, si soluto matrimonio agat pro dote, a marito durante matrimonio alienata, quia durante matrimonio per leges agere non potuit pro dote, nisi unico in casu, quo scivisset, ob pro-

digalilatem virum ad inopiam vergere. Sic contra annalem actionem injuriarum non præscribitur, esto, annus a die illalæ injuria? elapsus sit, si injuria affectus non nisi ab uno alteroque mense ejus notitiam habuerit, quia prius agere non potuit.

-418. *Dico III.* Præscribi non possunt res xitiosæ, sive laborantes vitio, aut inhabilitate a *natura sua*, ac generaliter, quæ in commercio humano, et privatorum bona non sunt ; cum enim præscriptio sit acquisitio domiuii, consequens est, præscribi non posse, quæ esse in dominio non possunt.

Res vero in hac materia vitiosæ a *natura* sunt

1°. *Res sacræ* et religiosæ ad Dei cultum consecratae, ut templa, coemeteria, vestes sacræ, calices, etc. 2°. *Res sanetce*, sive sacræ analogice, h. e. quæ speciali sanctione defenduntur ab injuria hominum, ut jura, quæ habet Majestas particularis sibi intrinseca, vehit jus supremæ advocatiæ Ecclesiæ, quod soli competit Majestati Cæsareæ. 3°. fles *publicæ*, ut plateæ, pontes, forum, viæ publica?. 4°. *Quæ debentur principi* in recognitionem supremæ potestatis, et in signum subjectionis. 3°. *Jura spiritualia* et Ecclesiastica a *laico*, secluso privilegio, possideri prohibita. 6°. *Matrimonium* carnale, ita, ut evadant conjuges, qui propter impedimentum intercedens esse non possunt. 7°. Quæ sunt *juris divini*. 8°. *Liber homo*, ut fiat senus, §. 1. *Inst. de Usuc.* 9°. *Res meræ facultatis*, ut sunt actus pura? liberalitatis, favoris, et amicitiae, ex merito arbitrio, vel precario positi, ut si quem sæpius invites ad convivium ; molendinum unum frequentes præ alio ; præcise in gratiam alterius ædificium tuum, cum jure posses, non tollas altius. Ubi tamen quoad actus hujusmodi

Observa, posse et in his præscriptioni aliquando locum esse, ut exactibus facultativis fiant obligatorii ; velut, si aliquando molendinum aliud adire voluisses, neglecto antiquo, quod alias frequentasti, sed ab hujus molitore interpellatus, vel prohibitus destitisses, rediens ad molendinum prius; aut si, cum velles tollere ædificium altius, sed obsistenti tum alteri acquievisses ; sic enim te in obligatione putati lia, alterum in quasi possessione constituisses, qui et prohibitione sua, et tua acquiescentia, actum exercuisset possessorium, ac possidere contra te jus coepisset, adeoque frequentatio molendini, omissio tollendi ædificium altius desinerent esse actus mere facultativi, sed fierent obligatorii.

419. *Obj. 1.* Jus decimandi est spirituale ; dccimæ enim sunt pars decima fructuum Ecclesiæ ministris solvenda quotannis intuitu spiritualis ministerii : sed hoc jus a laicis præscriptione obtineri potest ; ergo. *Min. prob.* 1°. Laid enim sunt capaces juris patronatus, possuntque illud præscribere saltem tempore immemorial! ; ergo multo magis jus decimandi ; hoc enim fractus solum temporales respicit ; jus patronatus vero est beneficium spirituale; est enim potestas nominandi, sive praesentandi Clericum ad beneficium Ecclesiasticum vacans. 2°. Possunt laid acquirere jus decimandi per privilegium ; ergo etiam per præscriptionem, saltem immemorialem, utpote quæ inter praerogativas cæteras etiam ista gaudet, quod privilegio æqualeat. 3°. Possunt 40. annis præscribere laici immunitatem a decimis ; ergo »?t ipsum decimandi jus.

It. *D. Maj.* Jus decimandi nondum potestate legitima scilicet summi Pontificis separatum a spirituali officio *C.* jam separatum *N. Et D. min.* Jus huc auctoritate Pontificis separatum potest acquiri præscriptione a laico

secus AT. Dccinæ aliæ sunt *spirituales*, vel stricte Ecclesiasticæ, quæ ex institutione primæva dantur Ecclesiæ ministris ob spirituale ministerium;

alix laicales, quæ quidem eodem ex fine institute ; sed postea justa ex causa concesssæ sunt laicis; eæque vel laicales *simpliciter*, si solum jus utile decimandi, seu jus fruendi utilitate et commodo decimarum transferatur in laieos, jure directo vel radicali exigendi decimas ex jure spiritualis ministerii retento penes Ecclesiam, vel *pure laicales*, si et ipsa proprietas transferatur in laieos ; utroque modo nunc solus S. Pontifex post Concilium

Lateranense III. anno 1179. transferre potest, cum alias ante illud quoad dominium utile eas transferre posset etiam Episcopus ; sic vero translate, et

quatenus *sæcularizatæ* a laicis tantum præscribi possunt. Et tales dicendæ sunt deciniæ, quæ passim in Germania possidentur a nobilibus ; utpote quæ primitus legitime separate, postea per contractus onerosos ab uno transierunt ad aliurm

3d prob. 1w. R. C. Ant. N. Cons. Quia jus patronatus jam concessum est laicis simpliciter, ut hujus pro semper capaces sint, ut constat ex C. 1. 7. 10.25. *h. t.* nimirum ut laici allicerentur ad fundandas et dotandas Ecclesias. Secus est de jure decimandi.

Ad prob. 2am. R. A'. Cons. *prob. D.* Æquivalet in iis rebus, quæ quis possidere capax est C. in aliis iY. At laici, secluso privilegio, quo redditus essent habiles, non sunt capaces juris decimandi, si decimæ nondum separate sint.

Ad prob. 3sm. R. Ar. Cons. Jus exigendi decimas nondum legitime separatum > spirituale est, radicatum in ministerio spirituali ; jus contra immunitatis temporale ; ergo possunt laici hoc, non illud præscribere.

420. *Obj. IL* Possunt præscribi actus meræ facultatis; ergo. *Prob. Ant.* 1°. Jus ad beneficium Ecclesiasticum præsentandi, agendi contra alium in judicio, petendi legatum , adeundi hæreditatem et similia sunt actus et res meræ facultatis : atqui tamen jura hæc præscriptione tolluntur. 2°. Præscri-

bitur juxta nos, Ari. II. num. 393., lapsu 30. annorum debito pei*sonali indefinite contracto, si creditor intra illud tempus non exigat solutionem : sed omissio exactionis est actus meræ facultatis , et liberæ voluntatis. 3°. Actus

facultative *affirmativi* (qui eo tendunt, ut, si locum haberet præscriptio, jus aliquod acquiratur præscribenti, ut accedendi certum molendinum ,

exigendi quid vel actionem ab alio, etc. *Negativi* contra, ul jus alterius, tollendi altius ædificium, etc. extinguatur) multis annis repetiti se solis pariunt jus agendi aliquid, vel exigendi ab altero, etsi etiam non intercesserit prohibitio aut prælensio ex parte unius , et acquiescentia alterius, ut ostendunt

variæ *Decis. Rota* , Ki.ock. Tom. 1. *Consil.* 29. Laym. *Th. mor. L.* 3. *Tr.* 1. c. 8. aliique , saltem si tempus immémoriale faveat.

R. N. Ant. *Ad prob.* 4am. R. N. M. licet enim in arbitrio patroni sil, præsentare vel non ; Petrum , vel Paulum ; item in libertate creditoris agere in judicio, vel non, etc. si præcisc præsentationis, actionis, etc. factum attenditur; non est tamen in eorum ac similium arbitrio , præsentare, agere quocumque tempore; sed jura hæc post lapsura temporis jure definiti ex illius

dispositione tolluntur, utpote quod actiones ejusmodi certo vult tempore pofli.

Ad prob. 2im. R. .V. min. sed potius remissio debili pnesuniitur, sicut in simili casu non exactarum usurarum dicitur, *L. 17. ff. de usur.* Prælerea etsi omissio exactionis sit actus voluntatis libera? ; post lapsum tamen certi temporis, jure sic disponente, omissio illa fit obligatio.

*Jd prob. 3*⁶⁶.* R. .V. M. quod se solis, præciso omni alio, sufficiant. Sed si habeatur per longos annos continuatio actuum, præsertim per tempus immémoriale, inducitur præsumptio possessionis et juris ex parte unius; obligationis autem ex parte alterius, quia alias, generaliter loquendo, homines actus ejusmodi suum in præjudicium positos non solent tolerare, nisi ex parte sua sit obligatio, el jus ex parte alterius tales actus exercendi.

421. *Dico /r.* Præscribi neque possunt res vili<»sæ ex jure positivo tales, sive laborantes inhabilitale legali, ul sequentes,

1°. *Res furtives, vi possesses,* vel contra *L. Juliam repetundarum, h. e.* quas magistratus, judex, vel alius officialis publicus acceperunt hoc fine, ul facerent id, ad quod alias jam vi muneris erant obligati. Excipe tamen 1. casum, quo vitium fuisset purgatum, ut si resfm-tiva prius redierit ad dominum, ac deinde rursum ad alium bonæ fidei possessorem; aut si accepta contra dictam *L. Juliam* redierit prius ad dantem, ejusve hæredem. 2. Quod res furtivæ a bonæ fidei possessore, ul emptore, licet ab hoc tempore ordinario non præscribantur, possint tamen præscribi tempore extraordinario, *L. 3. et 4. de Presser. 30. vel 10. ann.* tot enim annorum lapsu etiam, dispositione juris, vitium purgatur.

2°. Limites dioecesium, parochiarum, regionum certie t manifesti, c. 5.6. *Caus. 16. Q. 3. c. 3. de Paroch.*

3°. *Jus visitandi* Episcopis competens, quando præscriptio tenderet ad omnis visitationis extinctionem, c. 12. 16. *h. t.* quia talis præscriptio tenderet in damnum animarum. *Dixi* : quando præscriptio ad omnis visitationis extinctionem tenderet; nam et hic præscriptioni locum esse, quæ jus visitandi transferat, vel alteri accumulet, satis inter auctores convenit; quia hæc nullo jure prohibetur; nec vergit in animarum damnum, si duo cumulative, vel alternative habeant jus visitandi. Porro præscribi nequit contra jus Episcopi, quod habet exigendi procurationem, sustentationem pro tempore, quo visitat, c. 16. *cit.*

4°. *Bona adventitia liberorum,* quorum ususfructus est penes patrem, sic quidem, ut illis bona hæc 'indicantibus nullius temporis obstet exceptio, nisi inchoatum fuerit, postquam liberati fuere a patria potestate, *L. 1. C. de ann. Except.* Huc quoque pertinent res *pupillorum*, contra quos tota durante ælate pupillari nulla currit præscriptio, *L. 3. C. de Presser. 30. vel 40. ann.* Item res *minorennium* sub potestate curatoris tametsi præscriplione ordinaria capi non possint; possunt tamen extraordinaria. *L. 3. C. (puib. nonobj. long. temp. Presser. L. fin. C. in /piib. Caus. restit. in inte.gr. necess. non est.*

?? *Fundus dotalis,* ab eo scilicet tempore, quo talis factus est. Quoad res dotales mobiles, si eas vindicare voluerit mulier, huic etiam in his non obstat exceptio, sive sil major. sive sit minor decennali, *L. 30. C. de Jur. Dot.* 'erum accipiendum hoc de pitescriplione tempous, quo mulier uti

non potuit actione hypothecaria contra mariti bona, nam ubi agere potuit, contra illam præscriptio curret etiam ordinaria.

6°. *Vnincrsiin res alienari prohibited* sine forma el conditionibus a juro proscriptis, ut resfeudales, ecclesiasticæ, primogenitum, fideicommissa. Inlellige de præscriptione ordinaria; extraordinaria enim posse eas res, imo ecclesiasticas male alienatas, et fetida indebite alienata præscribi, videtur probabilius; nam 1. Res Ecclesiæ sunt absolute præscriptibiles, c. 4. 6. 8. *h. t.* nunquam vero, vel admodum raro essent præscriptibiles, si præscribi non possent in casu malæ alienationis. 2. Quoad feuda. 2. *Feud. 26. §. 4.* absolute conceditur feudorum præscriptio; ergo saltem extraordinarie præscribi possunt. 3. De fideicommissis colligitur ex *L. penult. §. 3. Commun, de legat,* tum inde, quod in fideicommissis abolita tantum sit præscriptio longi temporis, *L. pe». cit.* ergo adhuc procedet præscriptio temporis longissimi, hac tamen limitatione : dum præscribuntur res fideicommisso subjectæ contra unum, ideo non præjudicetur agnatis remotioribus.

422. *Obj. I.* Ecclesiæ gaudent jure pupillorum, *ary. c. 1. de Best, in inteejr.* sed res pupillorum male alienatæ præscribi nequeunt.

R. D. M. In quibus est eadem ratio Ecclesiarum, quæ in pupillis *C.* in aliis .V. Res pupillares durante solum ætate pupillari præscribi nequeunt, et sic quidem est par ratio cum Ecclesia; nam præscriptio contra hanc dormit, quam diu Ecclesia caret Rectore, vel ei præest Praelatus male alienans, quia tunc quasi pupilla censetur, patro ac pastore carens, sed in aliis Ecclesia disconvenit, cum hujus res absolute præscribi possint, c. 4. 6. 8. *citt.*

423. *Obj. II.* Mala rerum Ecclesiasticarum alienatio est prohibita et irritata; ergo etiam illarum præscriptio; quia *L. 28. pr. ff. de V. S. Alienationis verbum etiam usucapionem continet.. Conf. ex c.2. dereb. Eccl. alien, vel non.* ubi dicitur, quod alienatio rerum Ecclesiæ indebite facta, nec jus aliquod tribuat, nec præscribendi causam paret.

R. D. Cons. Ergo etiam illarum præscriptio ordinaria *T.* extraordinaria *subd.* si præscribens contraxit mala fide, ut, quando tam hic, quam alienans scienter omisit solemnitates præscriplas *C.* secus *N.*

Si ais : Præscriptionem make fidei fuisse jam reprobata ante, c. *fin. h. /.* *R.* Idem posse sæpius prohiberi in jure.

Ad Conf. Sermo est de præscriptione make fidei, quando scienter solemnitates omissæ sunt.

424. *Obj. III. 2. Feud. 30. etoo.* alienationes rerum feudalium adeo irritantur, ut nullius temporis *presscriptione* convalescant; ergo.

R. Videtur hic rejici a *Friderico* Imperatore præscriptio, dum initio feudum mala fide alienatum fuit et possessum, sicque soli innixa lapsui temporis, unde subdit : *Quia quod ab initio de jure non valuit, tractu temporis convalescere non debet,* in quo juris canonici potius conditores sequi, quam suos antecessores maluit. Respondent alii, tantum reprobari præscriplionem ordinariam.

423. *Obj. IV.* Etiam actioni pignoratitia» directæ et juri luendi pignoris non potest præscribi ; oïgo non solum res supra rccensilæ a proscriptionis lege eximuntur.

Prob. Ant. 1°. Luitio pignoris est actus mene facultatis ; sed contra hos non datur præscriptio; ergo. *Min.* deducitur ex *L. 2. ff'. de via pubi*, et *L. 26. ff. de damno inf. cum. not. Golhofer.*

2°. Non valenti agere præscriptio non currit per *L. I. C. de Præscr.* 30. *rei* 40. : atqui ante solutionem non potest agere debitor ad repetendum pignus,

L. 9. §. 3. ff. de pignor. act.

3°. Actioni nondum natæ præscribi nequit per *L. 1. §. fin. C. deann. excepti.* quod enim non est, tolli non potest : atqui pignoratitia actio directa, debito

toto nondum expuncto, nondum est nata, *L. 9. §. 3. depign. ad.*; ergo.

4°. Creditor in dato casu destituitur requisitis ad præscribendum neces-

sariis; nam 1. non habet *possessionem* ; non enim *sibi*, sed debitori possidet. *L. 13. ff. de Usurp, et Usuc.* ubi diserte ait Paulus Jurisconsultus: *Pignori rem acceptam usu non capimus, quia pro alieno possidemus.* 2. Neque habet *titulum*; pignusenim non est causa habilis ad usucapionem, *L. 1.15. ff. qui satisdar.* neque sine facto extrinseco hanc possessionis causam creditor sibi mutare potest, *L. 32. §. 1. 4. ff. de Usurp.* 3. demum non *bonam fidem*; quia. creditor scit, rem esse debitoris; ergo.

5°. Et maxime omnis præscriptio debet proscribenti aliquid afferre commodi; vel quod acquirat aliquid ; vel se liberet ab aliquo debito; sed credi-

tor ita præscribens juri luendi pignus nihil acquirit commodi; *prob. min.* 1°. enim non se liberat a debito aliquo, quia creditor nihil debet : 2°. Nec

aliquid acquirit ;*prob. hoc.* si aliquid acquireret ; ergo vel ipsum pignus; vel quod præscripserit actioni pignoratitiæ, quia a vinculo pignoris res liberata

est; sed neutrum dici potest : *non primum* ; quia pignus non possidet possessione civili, sive animo illud habendi sibi, nec suo nomine, sed alieno ; idque

satis evincit argumentum prius; *non secundum*; quia, cum debitor maneat dominus pignoris, etiamsi creditor præscripsisse dicatur actioni pignoratitiæ, poterit debitor rei vindicatione repetere pignus; ergo revera nihil habebit commodi creditor. Ante responsionem

420. *Observe* : In hac controversia, quæ Jurisconsultos inter se admodum disjungit, ante omnia necessariam esse status quaestionis notitiam. Non hic quaeritur de pignore materialiter sumpto, sive ipsa re pignori data, an post lapsum 30. annorum hujus dominium acquirat præscriptione creditor. Certum enim est omnibus creditorem præscriptione pignoris dominium non acquirere, ex defectu possessionis civilis, ac borne fidei, cum pignus non possideat animo habendi sibi, nec nomine suo, sed debitori et nomine alieno, quod constat ex legibus allatis arg. IV. Etsi possidere vellet possessione civili, hoc ipso malæ fidei possessor esset ; sed istud solum quaeritur,

an creditor post lapsum 30. annorum præscribat *actione pignoratitia directa* contra debitorem , ita ut hic post. 30. annos vi hujus actionis non possit repetere pignus, sicque in eo cesset jus luendi pignoris? Nimirum ex con-

tractu pignoratitio duplex actio pignoratitia nascitur. *Directa*, quæ debitori ejusque hæredibus competit contra creditorem ejusque hæredes, ut pignus integrum cum omni causa, nempe fructibus et accessionibus restituat, si-

mulqiic compenset damnum pignori sua culpa illatum ; si tamen debitor

tx loto solverit debitum ; vel non supervenerit debitum novum : *Contraria*, quæ vicissim creditori, hujusque hæredibus contra debitorem et hujus

hæredes datur, ut ratione pignoris servetur indemnitas. Sed de *directa*, ut ex dictis liquet, hic disputatio est ; quæ sola difficultatem movere potest.

R. *N. Ant.* cum Baciiov. Wesenbec. Franz. Piculer. , contra complures alios; quia generaliter actiones personales omnes 30. annorum lapsu, si

intra hoc tempus non moveantur, dicuntur extinguui, *L. 1. C. de ann. except.* *L. 3. C. de Præscr.* 30. *vel. 40. ann.* Actio autem pignoratitia directa nusquam reperitur excepta. Unde

Ad Prob. Iam. R. *N. Ant.* Quia luere pignus continet jus deducibile in judicium, et actionem *civilem* annexam, quam leges volunt proponi intra 30. annos, adeo, ut si intra hoc tempus omittatur, extincta sit, ut in debitore tunc jus cesset luendi pignoris.

Ad Prob. 2““. R. *D. M.* Si non valeat agere ob impedimentum juris, præscriptio non currit *C.* si ob impedimentum duntaxat facti iV. Potest debitor, quando voluerit, speciato jure agere ad restitutionem pignoris, si modo solutionem offerat ; si veroolvere nolit, vel non possit, impeditur quidem agere; hoc vero impedimentum non a jure sed facto proprio provenit, quod præscriptionem ipsam non impedit.

4d Prob. 3am. *D. min.* Nondum est rata in se *N.* Quoad exeeutionem, h. e. jus agendi impeditur, quamdiuper solutionem integram non expungitur

debitum *C.* Ut primum traditum est pignus, etiam in se nata est pignoratitia actio, licet quoad exeeutionem ante expunctionem debiti maneat impedita et quasi suspensa , h. e. proponi non permittatur in judicio. Favet

responsioni *L, 1. ff, de O. et A.*

Ad prob. 4am. R. Qui ita objiciunt, vel statum quæstionis non penetrant, vel eum deserunt; non enim hic quæritur de pignore ipso; nec dicimus,

pignus ipsum a creditore præscribi ; sed tantum actioni pignoratitiæ, ut in debitore cesset jus luendi pignoris.

Ad prob. 5am. R. Acquirat hoc, quod se liberet ab actione pignoratitia, cum illa sic extinguatur in debitore, per quod huic non leve enascitur præjudicium ; si enim is instituere posset actionem pignoratitiam , sola ipsioppi- gnoratio probanda esset; at si agere velit rei vindicatione ut dominus, ipsum probandum est dominium, quod sæpe perdifficile. Porro in hac præscriptione, cum privativa sit, non requiri possessionem positivam,

neque illi obesse scientiam juris alterius, constat ex dictis de *bona fide* et hucusque alias.

427. *Dico* F. Circa tempus ad præscribendum requisitum tenenda sunt sequentia :

1°. *Res mobiles*, privatorum , tam pretiosæ , quam aliæ, cum titulo, præscribuntur triennio, §. 1. *Inst. de Usuc.* Ubi corrigiturjus antiquum, quo ad acquirendum rerum earum dominium sufficiebat annalis exceptio; sine

titulo autem non nisi annis 30. quia regula generalis est, *sine titulo nunquam præscribi tempore ordinario.* Porro sufficere etiam triennium, ut præscribantur res mobiles Ecclesiæ, saltem Romana inferioris, communis est

Civilistarum, et multorum Canonistarum sententia, ex *Auth. quas actiones.*

c. de SS. Eccles. Quin do mobilibus Ecclesiæ Romanes idem asserit Lvco, styli Romani non ignarus.

2°. *lies immobiles*, siquidem sint *profance*, de jure communi eum titulo contra pressentes decennio, contra absentes 20. annis præscribuntur, L. 12. C. de Præscr. long. temp.

3e. Ad præscribenda immobilia *Ecclesiæ romance* requiruntur. anni 100. *Auth. quas actiones cit.* At vero *Ecclesiæ inferioris Romance*, aliorumque locorum piorum, cum vel sine titulo non nisi annis 40. c. 4. et G. h.t. Per privilegium vero, teste Engeliio a R. Pontifice concessum Ordini Cisterciensi in Germania contra ejus bona 100. anni requiruntur, quod communicasse fertur Ordinibus mendicantibus singulis Leo X. Similiter Eugenius IV. Ordini S. Benedicti sexagcnariæ præscriptionis concessit privilegium. Forte his privilegiis nihil, nisi usus et praxis deest.

4°. Ad præscribendum *contra civitatem* requiruntur anni 100., L. 23. C. de SS. Eccles. Idem est de bonis Principis qua talibus, regalibus, neque enim principatus deterioris esse conditionis debet quam civitas.

3°. *Beneficia Ecclesiastica* juxta reg. 33. Cancellariæ Apostolicæ præscribuntur triennio sub octo conditionibus in regula expressis, 1. si adsit bona fides; hæc enim cum ubique requiratur de jure canonico, hoc ipsa regulæ inest tacite. 2. Ut possideatur. 3. Ut, qui possidet, possideat pacifice, h. e. sine lite. 4. Possessio sit continuata per triennium. 5. Ut sit beneficium ecclesiasticum proprie tale. 6. Ut sit possessio cum titulo colorato. 7. Ne ingressus possessor sit simoniace. 8. Ne intrusus. Krimer.

6°. *Bona vacantia* præscribuntur contra fiscum secularem annis 4., contra Ecclesiam, annis 40., L. 1. C. h. t. Bona debita fisco et delicto, annis a., L. 2. C. de Vectig. et Commise. ∴. ■

7°. *Servitutes personales*, ut ususfructus, reales continu® præscribuntur ut res immobiles quoad tempus, ac probabiliter idem de discontinuis tenent Harprecht. Strev. Schmier. alique contra alios. Favet huic sententiæ, L. ult. C. de Præscr. long. temp, qua servitutes, sine distinctione inter continuas et discontinuas, dicuntur præscribi longo tempore.

8°. *Actiones reales* præscriptione extinguuntur ejusdem temporis, quo vel res, mobiles, vel immobiles, aut jus reale in quo fundantur. Actio tamen *hypothecaria*, si hypotheca vel pignus possidetur a debitore, ejusve hærede, non nisi 40. annis a die, quo erat solvendum debitum, extinguitur contra creditorem, L. ~. C. de Præscr. 30. vel 40. si vero possidetur ab alio tertio cum titulo, 10. vel 20. annis, sicut res immobiles, L. 1. 2. C. si aduers. Cred. præscr. oppon. si sine titulo, annis 30. Similiter *petitio hæreditatis directa*, quoniam præstationes personales sibi admixtas habet, annis 30., L. 7. C. de petit, hæred. Ac præterea *querela inofficiosi testamenti* ab adita hæreditate finitur anniso., L. 4. C. de inoff. Testam.

9°. *Actiones personales* regulariter de jure communi perimuntur 30. annis, L. 3. 4. C. de Præscr. 30. vel 40. Dixi : *Regulariter* : nam *actio redhibitoria*, quæ competit emptori contra venditorem rei vitiosæ, ut, reddito pretio, rem venditam iterum habeat sibi, expirat lapsis 6. mensibus a die, quo emptori innotuit rei emptæ vitium; et actio *quantum minoris* qua emptor excessum pretii repetit a venditore, post annum unum. Porro actio *quod metus causa* contra minorem anno uno durat,

Quo tempore praescribatur immunitas a solvendis censibus, scilicet praestationibus annuis, vel menstruis, paulo majoris momenti est controversia, pro qua sil

ARTICULUS VI.

AX PRESTATIONIBUS ANNUIS SIMUL ET SEMEL PRÆSCRIBATUR TRIGINTA ANNORUM LAPSU? AC DEMUM QUID SIT PRESCRIPTIONEM CURRERE, DORMIRE, INTERRUMPI ?

428. *Præmitto* : Non istud hic in controversiam venit, an spatio 30. annorum acquiri possit jus praescriptione exigendi et accipiendi praestationes ejusmodi ab alio, cum plerisque satis certum sit, quod acquiri possit, eo quod proscriptioni longissimi temporis subdantur jura singula, *L. 3. 4. C. de Præscr. 30. vel. 40. ann.* Sic et praestitis per 30. annos servitiis acquiri feudum, patet exemplo 2. *Feud. 20. §. 4.*

Sed istud hic movetur, an praescribi possit 30. annis immunitas a praestationibus annuis tam praeteritis, quam futuris? Status quaestionis elucet ex subjecto casu : Obligatus es ex contractu, vel ultima voluntate singulis annis Caio solvere 100., solutionem istam intermisisti per annos 30. completos, bona fide existimans, te ad nihil solvendum obligatum esse. Inde queritur, an una praescriptione praescripseris pensionibus omnibus praeteritis, et una obligationi eas in futurum praestandi ? Vel utrum praescripseris tantum lapsu 30. annorum praestationi uni, faciendae ante 30. annos, remanente adhuc obligatione ad alias tum post 30. annos adhuc futuras, tum intra illos 30. annos elapsos non solutas, v. g. hic annus praesens est trigesimus, quo bona fide non solvist, an tenearis solvere pro anno praeterito et aliis, eo quod pro harum extinctione nondum habeantur anni completi 30. ad complendam praescriptionem requisiti ? Mirum quam praesens controversia inter se collidat Doctorcs ! Et vero, uti frequentis est usus, ita in se ipsa intricata est.

429. *Dico.* Praestationes annuæ tam futuræ quam praeteritæ simul et semel, sive praescriptione unica 30. vel 40. annorum extinguuntur. Ha u-5ÜLDIS, de Clingensperg , Scmalzgruber , Pichler , aliique contra alios.

Prob. I. ex jure civili. L. 20. C. de usuris. Justinianus rescribit, spatio 30. vel 40. annorum extinguere non tantum sortem, sed etiam usuras annuas, praeteritas et futuras, ac simul Imperator fundamentum, ex quo Adversarii dicunt, distinctas actiones singulis annis nasci, ibidem penitus evertit :

Principali enim actione non subsistente satis supervacuum est super usuris, et fructibus adhuc judicem cognoscere : unde infero : ergo etiam sicut *juri*, quod ad exigendas praestationes annuas est constitutum, praescribitur 30.

et 40. annis per textum generalem, *L. 3. 4. C. de Præscr. 30 vel 40. ann.* ita, jure hoc ceu principali et radice non amplius subsistente , consequenter praestationibus omnibus praescribitur, non nisi dependenter a tali jure debit.

Prob. II. ex jure canonico .-juxta hoc c. 4. et 6. de Præscr. Praescriptione quadragenaria extinguitur obligatio solvendi quartam decimarum Epi-

, et pendendi decimas, quæ haud dubie sunt prælationes annuæ; ergo, cum jure civili non sit aliud dispositum expresse et clare, idem la. men etiam in hoc tenebit *arg. c. i. de N. O. X.*

Prob. III. Ratione. Jus exigendi præstationes annuas una præscriptione acquiri potest, ut concedunt Adversarii, et recte; quia, licet prælationes annuæ sint materialiter multæ et distinctæ, formaliter tamen pendent ab uuo jure ad singulas ceu radice constituta actu vel conventione inter vivos, vel ultima voluntate, vel usucapione; ergo etiam obligatio solvendi præstationes annuas unica præscriptione extinguitur cum præstationibus proteritis et futuris, quia præstationes illæ principaliter non debentur singulis annis, et *per se*, sed dependenter a jure et obligatione primitus constitutis; sublato igitur hoc jure, necesse est, tolli prælationes ipsas utpote effectus juris istius et obligationis. Fundamenta adversaria, quo melius penetrentur, una libet serie proponere.

430. *Obj. I. et maxime. In L. cum notissimi. §. ult. C. de presser., et, vel 40. ann. clare videtur oppositum statui: In his etiam promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ donationem per singulos annos, rei menses, aut aliquod singulare tempus continent, tempora præscriptionum non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni, vel mensis, vel alterius singularis temporis computari manifestum est. Ergo præscriptio talium præstationum a quolibet anno inchoari debet, juxta vocem oujusvis; et præstatio quælibet particularem præscriptionem requirit.*

II. L. ead. §. eod. Legata annua et præstationes comparantur cum emphyteusi et conductione: atqui emphyteuta et conductor nunquam præscribunt rem emphyteuticam, vel conductam, etsi per 40. vel plures annos eam detineant; ergo neque legatis annuis simul præscribitur, sed singulæ præstationes cujusque anni singulis præscriptionibus tolli debent.

III. Quod nondum est, præscriptione extinguere non potest; non entis enim nullæ sunt qualitates, *arg. L. 2. ff. de usufr. L. 116. ff. de 7. O. et privatio supponit habitum: atqui futurae prælationes nondum sunt, proque iis exigendis nondum nata est actio; ergo nec præscriptione extinguere possunt.*

IV. Sine possessione non currit ulla præscriptio, *c. 3. de R. I. in 6.* sed debitor non possidet immunitatem a præstandis solutionibus futuris, quia ipsa obligatio solvendi prælationes futuras, contra quam immunitas induci deberet, nondum existit, cum annis singulis nova incipiat obligatio.

Γ. Obligatio in diem, vel sub conditione non præscribitur, nisi adveniente die, vel existente conditione incipiat usucapio, *L. ~. §. 4. C. de Præscr. 30. vel 40.:* atqui prælationes annuæ sunt obligationes in diem, vel sub conditione, *L. 4. et 11. ff. de ann. legat. L. 140. §. 1. ff. de V. O.;* ergo his non præscribitur, donec veniat annus.

VI. L. 28. ff. quib. mod. usufr. amitt. ait Jurisconsultus: Si usufructus alternis annis legatur, non potest non utendo amitti; quia plura legata sunt; ergo sicut plura legata una præscriptione non tolluntur, sic nec plures præstationes annuæ.

Π. Ad lam. V. Cons. quæ immerito ex *cit. L.* deducitur; Imperator enim plus non voluit, quoti a quolibet anno, vel mense, quo prima vice præstatio intermittitur, incipiat immunitatis præscriptio, non autem a tempore

DE PRÆSCRTPTIOSE

vel initio, quo primitus constituta obligatio : huncque sensum ipse innuit

Imperator per hæc : *Manifestum esi*; non enim manifestum est, quod proscriptio computari debeat ab exordio obligationis, et tot requirantur proscriptiones, quot sunt anni ; manifestum contra est ex juribus anterioribus, præscriptionem computari, a tempore, quo prima vice bona fide intermissa solutio , tunc enim primum dici poterat quasi possidere libertatem a jure el obligatione solvendi, et libertatem apræstandis solutionibus in hoc jure el obligatione fundatis, quia jura anteriora clara aliquam sessionem exigunt ad præscriptionem ; hæc vero possessio hic tum primum habere locum potuit, quando solvere omisit.

R. 2UDB. *D. min.* Nunquam praescribunt, si semper possideant titulo eljureemphyleuseos, vel conductionis C. si incipiant possidere titulo habili

ad usucapionem *N.* Sensus hujus §. *fin.* est, quod emphyteuta et conductor, qui ad annum canonem obligantur, licet longissimo tempore non solverint, non tamen ideo usucapiant feudum emphyteuticum , vel conductum, quia hunc non sibi, sed domino proprietario possident : at, si bona fide domino petenti canonem vel mercedem contradicant, sibique possidere

incipiant, eos tunc usucapere clarum est, ex *L. 2. C. de Presser.* 30. ve/40. Atque ita pariter dicendum de legatis, vel pensionibus quibuscumque annuis.

.W3“m. R. *D. M.* Quod nondum est neque in se, neque in alio *C.* quod est altem in alio Λ . Præslationes annuæ exislunt in jure, sicut in contractu censuali, dum emitur census annuus, hic emitur in jure ad illum, in quo existit census æquivalenter, vel, si ita dici velis, moraliter. Dum igitur pri- mum bona fide cessasti solvere, hoc ipso jus immunitatis quasi possidere coepisti, et extincto tandem præscriptione jure, etiam pensiones vel solu- tiones annuæ extinguuntur.

Ad 4““*. A7, min.* ex dictis, quia, dum debitor cessat praestationem solvere, el creditor acquiescit, hoc ipso debitor libertatem et immunitatem a præ- standis solutionibus quasi possidet.

Jdaum. R. 1°. Retorq. in usuris annuis, et decimis juxta dicta superius, quaeretorsio plerumque in aliis Adversariorum argumentis locum habet.

R.2°. *N. min.* etsi enim legata et præslationes constituentur per annos, vel menses, non tamen propterea continuo sunt legata *in diem*, vel *sub con- ditione*, sed hæc ita constituuntur, ut : Caio post 20. vel 30. annos, lego annuatim dandos ex meo fundo 100. Vel, lego Caio annuatim ex fundo meo dandos 100. si Pamphilum servum manu miserit.

Si dicas : in *L. cit.* Jurisconsultus dicit plura esse legata, et conditionalia ad distinctionem Stipulationis, *L. -16. ff. de \K O.* ubi : *Stipulatio hujusmodi in annos singulos una est, et incerta et perpetua, non quemadmodum simile legatum morte legatarii finiretur* ; sed pluribus legatis non nisi per præscri- ptiones plures praescribitur.

R. Legata ibi dici plura quoad modum præstandi illa per singulos annos, usque dum moriatur legatarius, cæterum ad omnes præstationes jus unum est. Sed neque legata hic conditionalia dicuntur ex parte sui, sed legatarii, nimirum, *si vivit*, cum ad hæredem non transeant præstationes ex Stipu- latione quæsitæ etiam pro hærcdibus, *L. 20. ff. quando dies legat.*

Ad 6nm. R. “v. *Cons.* Etsi enim et hic dicantur plura legata esse, non ideo recte infertur, quod una præscriptione tolli talis ususfructus non possit;

nam jus nihilominus ad illum unum est, quo una praescriptione sublato et ille cessat. Dicitur igitur eo casu esse plura legata quoad modum, et quo significaretur, solo alterius non usu usumfructum *alternis annis* legatum non amitti; sed requiri ut dominus petenti usumfructum bona fide hunc neget, sicque, accedente acquiescentia usufructuarii, se constituat in quasi possessione libertatis. Alias usumfructum extinguere posse non usu habere L. 16. pr. et §. 1. fin. de usufr. et clare, L. 13. C. de Servit. et aq. ubi; *Sicut usumfructum, qui non utendo per biennium in soli rebus; per annum, autem tempus in mobilibus se moventibus diminuebatur, non passim hujusmodi compendiosum sustinere interitum; sed ei decennii (inter praesentes) vel viginli annorum (inter absentes) dedimus spatium; ita et incoleris servitutibus oblinendum esse censum* Us. Quibus Imperator ait, se correxisse jus antiquum quoad tempus solummodo, non quoad praescribendi modum; ergo adhuc ususfructus alias, sicut olim, non utendo amitti potest.

431. Quæritur demum, quid sit praescriptionem currere, dormire, interrumpi?

R. *Currit*, quando adsunt omnia ad praescribendum de jure requisita, bona fides, justus titulus, res non vitiosa, possessio tempore definito continuata, de quibus hactenus egimus.

Dormit, sive quiescit, aut suspenditur, ob impedimentum superveniens, ita, ut impedimento remoto rursum connectatur, hoc est, rursus continetur, illo dunlaxat tempore, quo durabat impedimentum, deducto ceu inutili. Sic 1°. dormit respectu *pupilli* tota durante ætate pupillari tam quoad praescriptionem extraordinariam, quam ordinariam; respectu *minoris*, durante minorennitate, sed solum quoad ordinariam, L. 3. C. de Præscr. 30. vel 40. L. 2. C. quib. non objicit. 2°. Respectu *filiifamilias*, quoad bona adventitia, quamdiu durat patria potestas; *uxoris* quoad dotem, quam diu maritus vivit et penes hunc est administratio; *Ecclesia*, quanto tempore Rectore caret, vel hic ob censuram non potest agere in judicio; quia generaliter non valenti agere in judicio ob impedimentum juris non currit præscriptio. c. 4. 45. h. t. Can. 10. Caus. 16. Q. 3. L. 7. C. de Præscr. 30. vel 48. ann. Adde: *tempore pestis*, dum clausa sunt tribunalia ex ratione eadem.

Interrumpitur, quando ob impedimentum totum tempus præteritum abscinditur. Interrumpi autem potest dupliciter, 1°. *Naturaliter*, quando post præscriptionem inchoatam una ex substantialibus conditionibus deficit, ut: bona fides; velut, si possessor, praescriptione jam inchoata cum bona fide, comperiat primum, quod res aliena sit, vel vitiosa, etc. 2°. *Civiliter*; quando nulla quidem substantialis conditio deficit, sed solum subtilitate juris aliqua deesse fingitur per contestationem litis, ac etiam libelli oblationem, L. 2. et L. fin. C. de ann. except. non tamen ob solam citationem, aut denunciationem sohim extrajudicalem.

Differunt vero interruptio naturalis et civilis maxime 1°. quod naturalis interrumpat praescriptionem *absolute*, ac respectu adversariorum omnium. Ita plerique in L. 5. ff. de Usurp. et Unie. Civilis vero tantum respectu actoris, sive ejus, qui litem movit, adeo, ut si hic verus dominus non fuerit, atque interea contra dominum verum, qui latet elapsus sit tempus, præ-

scriptio completa sil. 2°. Naturalis sic interrumpit, ut amplius connecti non possit; civiliter vero interrupta tum solum interrupta manet, si contra possessorem secuta est sententia condemnatoria; at si possessor victor fuerit, tel recessum sil a lite pacto, vel transactione, praescriptio pergit, ac si interrupta nunquam fuisset, vel nunquam mota lis. Fel in. in cap. 8. Rath. inc. ð. h. l. Laym. aliique.

CAPUT III.

DE MODO ACQUIRENDI JURE CIVILI PER ULTIMAS VOLUNTATES.

Ultima voluntas hoc loco est *gratuita de bonis in tempus mortis dispositio*, rive confirmanda morte disponentis. Dicitur voluntas *ultima* non propterea, quod vel mutari amplius, vel revocari non possit, quoad mortis causa disponentis vivit, est enim *voluntas hæc ambulatoria usque ad vitæ supremum exitum*, ut ait L. 4. ff. de adim. Legat. sed, quia per mortem primum disponentis evadit firma et immutabilis. Species ultimæ voluntatis sunt testamentum, codicillus, donatio mortis causa. Ac quoniam in testamentis legata relinqui, aut etiam fideicommissa solent, de his post testamenta tractat Imperator in *Inst. a Tit. 10. Libri II.* Ac proinde et nos eo duce isto ordine agemus.

ARTICULUS I.

QUID SIT TESTAMENTUM ET QUOTUPLEX? UNDE FACULTAS TESTANDI ORIGINEM DUCAT?

132. *Præmitto*: Testamenta olim a Romanis condebantur vel pacis tempore in comitiis *calatis*, dum populum ad comitia vocatum rogabat testator, ul, quem designaret, esse hæredem vellet ac juberet. Atque hæc sunt testamenta in comitiis calatis facta, quorum Imperator meminit §. 1. *Inst. h. t.* Unde el originem sumpsit, mansitque principium illud, testamenti factionem juris publici esse, L. 3. ff. qui testam. fac. poss. Ncl in acie, mm essent inituri prælium; unde dicebantur testamenta *in procinctu*. Ulnimque vero testamentum ab usu remotum fuit. Prius quidem *legi-*

XII. Tabb. quibus amplissima testandi facultas data civibus: *Paterfamilias uli legassit, ita jus esto.* L. 120. ff. de V. S. ac nova testandi ratio inducta per *as et libram*, sive venditionem imaginariam; constituebatur enim familiæ emptor, cui testator coram quinque testibus, civibus ronianis, *antestato et libri pende* familiam, vel hæreditatem venderet. Accessit postea testamentum *Prcetorium*; uti enim Praetor sub specie aequitatis non raro mutabat jus civile, sic et dabat bonorum possessionem secundum tabulas, i eas septem testes, non pauciores, signis firmassent. At postea et his teslamentlii remotis, ex testamento per æs el libram, Praetorio, ac Gostitutio-

nibus Principum a Theodosii Junioris temporibus nova testandi forma conflata est, juxta quam nunc testamentum considerabimus.

Dico I. Testamentum est voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis postmortem suam fieri vult, *L. 1. ff. qui Testam, fac. poss.*

Dicitur 1°. *Xostræ*; testamentum enim in alienam voluntatem conferri non potest, neque universim est alieno permissum arbitrio, *L. 32. ff. de hæredib. instit.* nisi subsit favor piæ causæ, *c. 13. h. t.* Unde nec vi, aut metu a testatore extorqueri potest.

2°. *Justa*, hoc est, condita juxta præcepta legum; ac proinde principaliter debet in testamento institui *hæres*, ita ut sine institutione hæredis nondum subsistat testamentum, §. 34. *Inst. de Legat, et* §. 2. *Inst. de Fideicomm. hæredit.* Quo differt testamentum a codicillo cæterisque ultimis voluntatibus, in quibus non fit directa hæredis institutio, nec proinde transfertur *hæreditas*. Atque ea de causa Jurisconsulti ita breviter testamentum definiunt : *Ultima voluntas directam hæredis institutionem continens.*

3°. *De eo, quod quis, etc.* id est de omni eo; in testamento enim paterfamilias, vel qui ut talis habetur, de omnibus bonis suis disponit, vel legem dicit, juxta verbum *legassit, in legibus XII.* . *legare* enim est legis modo aliquid ordinare. Hinc nemo partira testatus, partira intestatus decedere potest, excepto milite, §. . *Inst. de hæredib. instit. L. 6. in fin. ff. de Testam, mi Ut.*

4°. *Quod quis post mortem, etc.* quibus duplex innuitur testamenti a pactis et contractibus differentia; contractus enim duorum saltem consensu perficitur, est enim duorum, vel plurium in idem placitum consensus, *L. 1. de Pact.* Deinde, ut primum est initus, firmus est, et obligat, nec revocari potest, nisi utriusque consensu. At testamentum non nisi a solius testatoris voluntate pendet, potestque ab hoc, dum in vivis est, pro libitu mutari, *L. 4. ff. de adim. et transfer, legat, ubi : Ambulatoria enim est voluntas usque ad supremum vite exitum : nec nisi morte testatoris secula firmum evadit, valetque; unde et Apostolus ad Hebr. 9. Ubi enim, inquit, testamentum est, mors, necesse est, intercedat testatoris ; testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.*

433. *Dico II.* Testamentum 1°. aliud est *publicum*; aliud *privatum*. Prius est, quod fide publica constat; ac tale est testamentum, quod fit coram *principe*, vel insertum libello eidem offertur; item quod *apud acta* conditur, scilicet *judicii*, ut illorum fide atque auctoritate sustineatur, *L. 19. C. de Testib.* Ltrumque nullas alias solemnitates exigit, nullosque testes, *L. 19. ead.* juxta quam Principis præsentia omnes supplet solemnitates; sed et superfluum est testimonium privatum, ubi publica adsunt monumenta *L. 31. C. de Donat.* Debet tamen testator præsens suum testamentum offerre Principi, nec sufficit persona intermedia, *L. 19. cit.* quod idem de testamento ad acta, vel judiciali dicendum, *arg. L. ead.* Alterum, quod fide privatorum constat, sive horum committitur auribus, quo modo vulgariter testamenta fiunt.

2°. Cum voluntatis nostræ *justa* sententia haberi possit tam scripto, quam voce, testamentum rursus aliud *scriptum*; aliud *nuncupativum*.

Scriptum est, quod est redactum in scripturam. Dicitur etiam *clausum*, eo quod necesse non sil, ut testator ejus manifestet tenorem et hteredem a se institutum, sed sufficit, modo dicat testibus suam ultimam voluntatem in hac scriptura contineri. Nuncupativum est, quod sine scriptura fit, sola voce nominato coram testibus hærede, sive dein ea nuncupatio hæredis memorise causa redigatur in scripturam, sive non, nunquam in testamentum scriptum transibit.

3*. Rursum cum illa voluntatis nostræ sententia debeat esse *justa*, sive *legibus conformis*, testamentum aliud est *solemne*, aliud *non solemne*. Solemne est, in quo habentur solemnitates omnes a jure præscriptæ. Non solemne, quod vel eas omnes non habet, cum tamen, ut valeret, habere deberet; vel saltem non omnes ad valorem exigit, quale est testamentum, quod idcirco dicitur *privilegiatum*. Tale est 1. Testamentum militare; 2. rusticum; 3. parentum inter liberos; 4. conditum pestis tempore; 5. pium sive ad causas pias, quo nomine comprehenditur omne, quod ad Dei, Sanctorumque cultum fit, dotationem puellarum inopum, instructionem plebis Christian®, promotionem sacrarum litterarum, Ecclesias, seminaria Clericorum, xenodochia, ac similia pia loca, pauperes, verbo : ad quævis charitatis opera corporalia et spiritualia , atque etiam factum ad publicam utilitatem. De quibus nunc ordine singulis.

43L *Dico III.* Solemnitates testamenti *scripti*, non privilégiât! ex jure sequentes sunt :

1°. Institutio hæredis idonei verbis expressis, juxta num. 433; atque olim quidem ea fieri verbis directis et imperativis debuit : velut : *Mævius hæres isto*, quia namque olim testamenta leges erant in comitiis latae, hanc retinuerant ; modo tamen verba quælibet sufficiunt, *L. Iu. C. de Testam.* 2°. Ut fiat uno contextu, i. e. actu continuo , non interrupto ; nec alio actu extraneo, ut contractu vel simili, intermixto, §. 3. *Inst. de Testam, ord. L.28. C. de Testam. L. 21. ff. de V. S.* sicut enim comitiis interruptis, in quibusolim testamenta condita, nihil actum credebatur, ut ait Cic. *ad Quini, fratr. L. 3. Ep. 3.* ita idem mos in praesenti testamenti forma retentus fuit. Per actum vero continuum non intelligitur ipsius *testamenti compositio*, haud dubie enim pars una tempore uno, altera altero componi potest, sed *solemnitatum adhibitio*, quæ non interrumpi, sed tempore uno et unico contextu celebrari debent, *L. 21. in fin. ff. h. t.* ita ut actus extranei, ad testamentum non pertinentes non interveniant ; nisi ejusmodi sint, quoratio morbi ac naturæ exigit, ut si medicus medicamenta præbeat. Unde nec deliberatio testatoris de relinquendis legatis, verbo, quidquid in testamento ordinatur , etsi alias extra illud geri posset, testamentum non interrumpit, quia sic actus testatoris quæ talis sunt et pars testamenti.

3°. Testes septeni adsint, 1. specialiter rogati, *L. 21. ff. qui Testam, fac. poss.* more retento a testamentis in comitiis, ubi rogatio præcedebat testatoris ad Quirites, *velitis, jubeatis* , etc. 2. Testatorem videntes. 3. Idonei, quibuscum testamenti factio est, §. 6. *Insl. h. t.* hoc est toles, qui neque impediuntur a natura, neque prohibentur lege; unde excluduntur, furiosus qua talis, surdus, mulus, cæcus, impubes, servus, prodigus, §. G. *Inst. cil.*item *ibid*, ii, qui juxta leges improbi ac intestabiles sunt, hoc est da-

mnati obcarmen famosum, *L. i l. ff. de Test. L. 18. ff. qui Testam. fac. pou.* Deportati, et qui illis hodie comparantur, banniti, damnati ad triremes; confer. *Gail. 2. de Pace publi. c. 1.* Præterea excluduntur peregrini, et feminæ; generalis enim est regula : *Quotiescumque testimonii dictio td solcmnitalis, toties femina non potest esse testis*; sicut alias suleinnium incapax est. Unde quoad testamentum quidem in specie nec intéressé comitiis, nec apparere in procinctu, neque in mancipatione intervenire, nec consequenter testimonium ibi ferre poterat. Demum nec hæredes, nec in potestate testatoris constituti, vel hæredes, vel huic conjuncti esse testes possunt, §. 9. 10. *Inst. h. t.* etsi testes inter se conjuncti esse possint.

4°. Ut testator vel ipse scribat testamenti tabulas, Iquo casu testamentum *holographum* dicitur; vel iisdem subscribat; vel, si scribendi imperitus, octavum testem hunc in finem adhibere debet pro testatore subscripturum, *L. 28. C. de Testam.* Confer. *Ordin. de anno. 1512. Til. Vom Unterrichlder Notarien*; qui tamen non testatoris nomen, sed suum subscribit. *Сahpзov. Decis. 147.*

5°. Necessaria est juxta Constitutiones Principum *Testium subscriptio* §.3. *Inst. de Testam, ordin. L. 30. ff. h. t.* tum horum signa sive suo sive alieni annulo impressa, *L. 22. §. 2. 3. 7. ff. h. t. L. 12. C. de. Testam.* Ubi tamen observandum, voluisse quidem primitus *Justinianum*, ut et testator et (este sua manu hæredis nomen exprimerent, §. 4. *Inst. h. t. L. 29. C. de Testam.* At hanc solemnitatem postea rursus abrogavit ipse, *Nov. 119. cap. 9.*

In testamento *nuncupativo* pariter voce nuncupandus est hæres, præsentibus ipsi testatori, eum videntibus, et audientibus; adeo ut in hoc omne necessariae sint solemnitates, quæ ad scriptum requiruntur, exceptis postremis, quæ de subscriptione et signatione dicta sunt. Unde speciato jure communi non sufficit nuncupatio hæredis implicita, velutsi testator ad chartam provocaret, in qua scriptus sit hæres, quin ejus nomen exprimat testibus. Dixi : *spectato jure communi*; consuetudine enim in quibusdam locis valere etiam tale testamentum nuncupativum implicitum ait *Cl. Ilorp. ad §. II. Inst. h. I.*

433. *Dico IV.* Testamenta privilegiala recensitis ante solemnitalibus non ligantur, sed specialibus gaudent privilegiis. Ac quidem

I. Testamentum militum in expeditionibus amplissimis munitum est privilegiis, militibus ob imminens vitæ periculum concessis, *L. 1. 34. 35. 10. ff. A. t. L. 13. C. Inst. pr. h. t.* Ac quoad hæredis institutionem possunt 1°. instituere quoscumque, quibuscum etiam testamenti factio non est, *L. 13. ff. L.3. c. h. t. %**. Exhæredare, præterire liberos, §. 6. *Inst. de exh. lib. L. 9. 10. C. h. t.* quin eorum rumpi testamenta possint, vel contra ea locum habeat querela inofficiosi, *L. 29. §. ult. If. h. t.* 3°. Pro parte testari, pro parte intestari, *L. 6.13. ff. h. t.* imo cum pluribus testamentis decedere, *L. 19. pr. ff. h. t.* ac hæredes instituere codicillis, *L. 30. ff. h. t.* 4°. Substituere quoquo modo., *L. 3. 15. ff. h. t.*

Quoad cœlertM *solemnitates*, his omnibus soluti prope sunt; ac si testamentum militis *scriptum* sit, nullis eget testibus, modo militem scripsisse sufficientei constet, *L. 40. pr. ff. h. t.* Si vero *nuncupativum* faciat, duo sufficiunt testes, *L. 12. ff. de testib.* Nec ii debent esse rogali, *L. ult. §. ult. ff. d*

C. deCodic. Ut proinde hujus testamenti omne et solum essenziale requisitum sil. ut constet, militem deliberato actu sibi nuncupasse hæredem, §. 1. *Inst. h. t.*

Dixi vero supra 1°. *in expeditionibus*; id est, quicumque parati stant ad confligendum, etsi adhuc in castris, vel hostem persequuntur, vel exspe[^]. dant imminentem, intenti in omnes rei bene gerendae occasiones. Carpzov., L.(J. Resp. 14. Eo igitur jure testari possunt milites etiam degentes in castris, constituti in præsidiis, milites limitanei, quibus a vicino hoste periculum est. Ex benigna etiam interpretatione privilegium hoc ad eos extensum est, L. ult. If. h. t. L. un. ff. dc. bonor. poss. ex Testam, mil. qui in hostico, hoc est, in conflictu, in acie, aut in procinctu, vel ejusmodi in Joco, ubi pñe- scis ab hoste periculum vilæ imminet, existunt, ac maxime, qui ex officio castra sequuntur, etsi veri milites non sint, ut missionarii castrenses, nisi religiosi sint, a voto paupertatis facti ad testandum inhabiles, consiliarii bellici, medici, chirurgi, judices castrenses, vulgo auditores › mercatores vidualium, etc.

Dixi 2°. *ob imminens vilæ periculum*. Hinc 1. in hibernis degentes, et depulso periculo jure communi ligantur. 2. Missione impetrata testamentum jure militari conditum expirat; hac sola limitatione, quod testamenta veteranorum, qui missionem obtinent *honestam*, quæ emeritis indulgelur, vel *causariam*, quæ ob adversam valetudinem, aut vitium corporis, unde quis minus aptus ad labores militares redditur, dari solet, adhuc integro post missionem anno valeant, §. 3. *Inst. h. t. L. 21. ff. dc Testam, milii.*

Atque hoc jure etianinum testantur milites, saltem Germaniæ, excepto, quod leges Germaniæ distinguant inter militem *in acie, in castris, ac hibernis et præsidiis*. In acie testari possunt quovis modo; in castris duos tenentur adhibere testes; in hibernis, sive præsidiis, ad normam juris communis coram septem testibus condere testamenta tenentur. *Constit. Maximil. anno 1512. Tit. dc Testam. §. und sollcn.*

43G. II. Ad *testamentum rustici* quinque sufficiunt testes, si plures haberi non possint, L. fin. C. h. t. et *Ordin. Imp. cit. dc anno 1512. TU. ct §. iisd.*

III. *testamentum parentum* inter liberos *solos* subsistit sine ullo teste, si modo sit scriptum a parente, vel saltem subscriptum, expressis perspicue anno, mense, dic, unciisque, in quibtw liberos instituunt, L. 21. C. dc Testam. Aw. 107. c. 1. Alias ad nuncupativum duo testes sufficiunt ary. L. 12. If. de test. Dixi vero inter liberos *solos*; quod si enim admixta fuerit persona extranea, vel justus testium numerus, ac solemnitates cæleræ adesse debent; vel, secus, non subsistet quoad personam extraneam, hujusque porlio liberis accrescet, Nov. 107. cap. I.

IV. In *testamento tempore pestis*, si jus Romanum attenditur, sola remillitur contextus unitas; sive simultaiaiea testium præsentia, sufticitqñic eos successive ac per intervalla adhiberi, L. 8. C. de Testam, hodie tamen duos sufficere testes ait Gail. obs. 118. Carpzov. P. 3. c. 4. Def. 1. modo ipse testator decumbat peste, vel ejus domus infecta sit.

V. *Testamentum pium*, licet omni solemnitate destitutum, subsistit, modo sufficienter constet de voluntate defuncti, sive per duos testes, sive

per scripturam, sive per subscriptionem testatoris. Est plerorumque Theologorum ac Jurisconsultorum ex jure canonico, quod quoad causas pias etiam in foro civili tenet, c. 7. 10. *de constit.* Nec obstat, quod c. *relatum, de Testam.* Alexander III. requirat duos, vel tres testes idoneos; hoc enim exigit tantum probationis causa, quando de voluntate testatoris aliunde non constat; quia Pontifex plus non requirit, quam quantum jure divino exigitur ad comprobandum quid. juxta illud : *In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum* ; jure divino autem duo testes requiruntur ad p^{ro} talionem, dum non constat de veritate. Confirm, inde quod c. *indicantem!*. S. Pontifex, cum intellexisset, quod cujusdam uxor monasterio scutellam argenteam mulis verbis reliquisset, jusserit mulieris voluntatem impleri, ac scutellam tradi monasterio.

-137. *Dico* Γ. Testamenti factio sive testandi facultas non est juris naturalis, nec juris gentium proprie dicti.

Prob. 1*. *p.* Non potest assignari modus acquirendi hæreditalem naturalis hæredi competens; ergo. *Prob.* Jnt. Nam 1°. non est hic locus modo acquirendi *originario*; quia hic supponit, rem, quæ occupatur, nullius fuisse; patrimonium autem relictum testatoris fuit; deinde hoc titulo non tam hæredi cederent bona defuncti, quam cuilibet primo occupanti. Nec 2*. hic locus est modo acquirendi *derivativo*; quia hic acceptationem ex parte alterius supponit; sed acceptatio ex parte hæredis in testamenti factione intervenire non solet; secus testamenta cum pactis successoriiis confundentur; alius vero titulus naturalis non superest. Aliis rationibus nituntur alii, maxime ista quod nemo possit disponere ad tempus, quo non est amplius rerum suarum dominus; at sublestae fidei hæc ratio videtur aliis, proplerea quod donationes inter vivos valeant, non obstante priori ratione, etsi executio unice referatur ad tempus mortis.

Prob. 2*. *p.* Quia juris gentium proprie dicti sunt ea, quæ gentes comparat® ad se invicem servare tenentur, quia ad commune earum bonum, ad se invicem consideratarum, pertinent ac felicitatem; at testamenti factio non respicit immediate conservationem boni communis et promotionem felicitatis ac societatis gentium ad se invicem; quin in variis regnis viget *jus albinatus*, vi cujus exterorum bona, sive testati, sive intestati decesserint, fisco cedunt. Vid. num. 365.

S» dicas : *L. fin. C. quorum honor.* dicitur, quod lex ipsa natura consanguineos successores faciat : item, *L. 1. C. de SS. Eccles.* dispositio testamentaria ex ratione naturali deducitur; ergo.

R. *Ad Ium.* Lex naturæ ibi pro æquitate naturali sumitur. Et vero nec adversarii, qui a nobis in Art. sequenti dissentiunt, vix aliter intelligent; ne alioquin sequatur, omnes eos contra jus naturale agere, qui aliun^{de} hæredem, quam consanguineum scriberent.

R. *Ad 2um.* Eadem est responsio; ratio naturalis pro æquitate sumitur, quæ longe differt a jure naturali stricte dicto, ut omnes norunt. Quin hæc ipsa lex non obscure supponit, voluntatem defuncti, nisi ei lex assisteret, infirmam fore ad transferendum dominium; ait enim: *Nihil est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis, postquam jam aliud velle non possunt, Uber sit stylus, et licitum, quod iterum non redit arbi-*

trium; quibus supponit, quod ut efficax foret defuncti voluntas, deberet idem rursus velle post mortem, ac idem redire arbitrium; ergo cum hoc fieri nequeat, non nisi assistentia legis talis voluntas efficaciam sortitur. Cætera, quæ hic obmoveri possent, vide Art. sequent.

ARTICULUS II.

AN TESTAMENTUM MINUS SOLEMNE, NON PRIVILEGIATUM, SIT NULLUM PRO UTROQUE FORO ?

138. *Dico.* Testamentum minus solemne, non privilegialum, pro utroque foro nullum est. Ita plurimi, præsertim hodie, contra alios.

Prob. I. Quod est de forma substantiali alicujus actus, si illud deliciat, hic simpliciter nullus est, nullam pro quovis foro pariens obligationem: atqui solemnitates sunt de forma substantiali testamentorum; ergo. *Prob. Maj.* Deficiente enim forma substantiali, non habetur rei essentia; ergo non ens, cujus nullae sunt qualitates, et proin nullus pro quovis foro effectus, sive obligatio. *Prob. min.* 1°. Illud enim communiter est de forma substantiali, quod leges ita requirunt, ut in illius defectu actum pronuncient simpliciter nullum; ideo enim de forma substantiali est qualitas *patrisfamilias*, quia hac deficiente leges testamentum nullum pronunciant, velut *pr. Inst. quib. non fit permissum facere testamentum*, ubi tale testamentum dicitur inutile esse; tum *L. XII. Tabb.* ubi : *Paterfamilias uti super familia, pecuniaque sua legasset, ita jus esto.* Item *L. 3. et i. C. qui Testam, fac.* sic et jure ecclesiastico novissimo Tridentini Concilii, *Sess. 25. de Regular, c. 15.* professio religiosa ante decimum sextum ætatis annum completum nulla est pro quovis foro, quia Tridentinum ait : *Professio antea facta sit nulla; nullamque inducat obligationem.* Atqui etiam, imo significantius leges testamentulsolemnitatibus destitutum pronunciant nullum, *L. hac consultissima. 21. C. de Testam.* ubi recensitis solemnitatibus non subscriptum a testibus ac non signatum testamentum *pro infecto* habetur; tum §. 1. *Ex imperfecto autem testamento voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos liberos a parentibus utriusque sexus habeatur, non volumus : si vero in hujusmodi voluntate liberis alia sit extranea persona mixta; certum est, eam voluntatem defuncti, quantum ad illam duntaxat admixtam personam, pro nullo haberi; sed liberis accrescere.* Adde *L. 9. C. de Testam.* qua nihil clarius, aut expressius : *Si non speciali privilegio patriæ tuæ juris observatio relaxata est, et testes non in conspectu testatoris testimoniorum officio functi sunt*, (NB.) *nullo jure testamentum valet*, qua expressione ne quidem leges in testamentis impuberum, aut non palrumfamilias utuntur.

Prob. II. Testamentum non solemne ita est nullum, ut ne quidem inde oriatur obligatio naturalis; ergo solemnitates necessario sunt de forma substantiali testamentorum, et hæc sine illis nullo pro foro valent. *Prob. Ant. t'.* Per *L. 7. C. de Condici, indeb.* si quis *errore facti* solverit legatum aliquod in testamento imperfecto relictum, illud repeti potest; ergo ex tali testamento ne quidem oritur obligatio naturalis; si enim talis orta fuisset, tunc nec id, quod errore facti solutum est, repeti posset; quia ea, quæ naturaliter de-

beiilur, si soluta fuerint, repeti non possunt, *L. Ili. §. 13 de fidejuss. ac L. 10. ff. de O. et .1.2". Ex L. 9. C. de Testam.*, juxta quam testamentum imperfectum *nullo jure valet*; ergo nec naturali; ergo nec naturalis inde obligatio oritur.

Conf. Potest Legislator subditorum consensum, utpote dispositioni suæ subjectum, ita inhabililare, ut neque pro foro interno producat obligationem; et hoc eum intendere, dum actum simpliciter irritans legem suam, nunquam ad forum duntaxat externum restringit, recte præsumilur, ne alioquin leges simul pro foro etiam externo evadant inutiles, cum subdito chrisliano parum prodesset, si hæreditatem e. g. iu foro externo sibi quidem servare posset, in foro autem interno et conscientia), cujus potioem habere rationem debet, ad cara alteri restituendam teneretur.

439. *Obj. I.* Leges irritantes testamenta non solemnna sufficienter el com-mode explicari possunt 1°. quod irritent pro foro tantum externo; vel * quod quidem velint esse nulla pro foro æque interno, sed non nisi post sententiam judicis. *Conf.* 1. Imo pro foro tantum externo explicari debent; cum enim sint correctoriæ juris naturalis, sunt strictae interpretationis, nec extendendae ad internum forum. *Conf.* 2. *L. 84. ff. de B. I.* ubi is natura debet, quem jure gentium dare oportet; sed jure gentium ex testamento imperfecto est obligatio solvendi legata, modo de voluntate testatoris constat; ergo.

R. .V. Jnt. quoad utrumque. *Primum* ob rationes *Conclus.* *Alterum* 1°. quia hoc gratis dicitur, cum nusquam leges vim suam restringant ad sententiam judicis. 2°. Quia sententia judicis jam jus constitutum supponit, cum officium judicis saltem non supremi sil, pronunciare secundum jus, ac ferre sententiam legibus conformem, *c. 1. de Constit. Inst. h. t. Nov. 82. c. 13.* si ergo antecederet ipso jure testamenta imperfecta non sint pro foro interno irrita, talia nullo minus evadent per sententiam judicis, utpote cujus tantum est declarare jus, non condere.

Ad Conf. 1.®. *R. 1°. .V.* suppositum, quod leges illæ sint correctoriæ juris naturalis, cum jus naturale valere testamenta non præcipiat, siquidem nullus habetur naturalis titulus, quo hærcs scriptus dominium rerum in testamento relictarum sibi vindicet juxta *num. 437.*

R. 2°. Gratis etiam permissio . valere testamenta imperfecta vi juris naturalis, leges illa testamenta irritantes non *extenduntur* ad internum forum; sed cum leges voluerint solemnitates illas esse de forma substantiali testamentorum, sequitur hoc ipso per se, quod illis deficientibus pro utroque foro nulla sint, sicut universim quilibet actus, deficiente forma substantiali, etiam pro foro interno nullus est; hoc enim casu, quo jus humanum aliquid ad substantiam actus requirit, cessat legis natura) dispositio, vel rectius juxta nostra principia tradita alibi, lex naturæ hunc casum nunquam comprehendit, sicut dum lex naturæ prohibet ditescere ex re aliena, non hoc prohibet pro omni casu, si fiat cum assistentia legis, ita justa ex causa disponentis.

Ad Conf. 2.®. *R. io. .v.* supp. testamenti factionem esse juris gentium proprie dicti, *num. 437.*

R. 2°. Eliam hoc permissio gratis, potuit Legislator justis ex causis solemnitates certas addere, quæ de forma substantiali vel substantia sint.

1-10. *Obj. II.* Leges pitescribentes solemnitates testamentis, hæcno aliter facta irritantes fundantur in præsumptione fraudis; ergo ubi fraus ahesset, adhuc valebit testamentum solemnitatibus destitutum, 1°. quia præsumptio cedit veritati; 2°. quia leges generaliter volunt sancte custodiri morientium voluntates; 3°. quia numerus testium et cæteræ solemnitates solum exiguntur probationis causa et ad faciendam fidem; ergo, si de voluntate testatoris aliter constet, adhuc subsistet testamentum.

R. 1). Ant. Fundatur in præsumptione universali fraudis et periculi fraudis alias sæpe commiltendæ, nisi actus penitus irritetur *C.* in præsumptione fraudis pro casu determinato et particulari *N. Ant. et Cons.* In priori præsumptione semper fundantur leges, quando actibus formas substantiales praescribunt, ut, secus, sit absolute nullus; ac proinde, cessante licet ratione logis in casu particulari, non ideo cessat lex generalis formam statuens actui sic, ut sine hac nullus deinceps valeat.

Ad prob. IΓ^{cc}. D. Præsumptio particularis fundata in facto particulari cedit veritati *C.* universalis *At.*

Adprob. 2*®. *D.* Morientium voluntates *legitimas*, legibus conformes *C.* non legitimas *A.* Sic nec tenet in conscientia voluntas ultima illi Familias ad causas profanas, excepto peculio castrensi et quasi tali.

Adprob. 3jm. *At.* ?Int. quia, etsi plures quam septem, imo 20. adessent testes, si tamen nullus subscriberet, vel signaret tabulas, non valeret juxta adversarios testamentum in foro civili: atqui hoc casu major haberetur probatio; ergo signum est, numerum testium non probationis præcise causa determinatum esse.

141. *Obj. III.* Ex testamento imperfecto oritur obligatio naturalis; ac consequenter etiam pro foro conscientia?; ergo.

Prob. Ant. 4°. Solutum ex testamento imperfecto repeti non potest; ergo signum est, ex eo obligationem naturalem oriri; quia id, quod neque naturaliter, neque civiliter debetur, si solutum fuerit, juxta vulgarem alias regulam repeti potest. *Anlec. prob. ex L. C. de Fideicommiss.* ubi: *Licet fideicommissum inutiliter relictum fuerit, illud tamen ab hærede præstitum repeti non potest, cum non ex sola scriptura, sed ex conscientia relictæ fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur.* Item ex *L. fin. C. ad L. Falcid.: Qui ultra, (juarn tenebatur, ex testamento legata persolvit, ea repetere non potest.*

Prob. 2°. Per *L. 1. C. de Fideicommiss.* si hærcs alimenta præstitit in testamento non solemnni relictæ, tenetur ea et in posterum præstare; et *L. 16. C. de Testam.*, etsi voluntas testatoris legibus non sit subnixa; adeoquo imperfecta, tamen ad legata præstanda hærcs tenetur. Item per *L. 23. C. eod.* testamentum imperfectum justam transactionis materiam præbuit: atqui hæc singula sat clare arguunt, obligationem naturalem ex testamento imperfecto oriri; secus enim non apparet, quo modo obligatus fuisset hærcs in *L. L* ad præstanda porro alimenta, aut in *L. 16.* ad præstanda legata; ant *L. 23.* qua ratione testamentum imperfectum dare potuerit transactionis materiam? ergo.

/W>.3°. Per L.fin. C. de Fidcicomm. si fideicommissum sine omni teste et

solemnitate fuerit relictum ; fideicommissarius id resciscens potest hæredi iuramentum deferre, hicque vel jurare debet, nullum fideicommissum fuisse relictum, vel, si id jurare nolit, præstare tenetur; ergo.

R. .V. *Ant. Ati prob. 1^{ca}*. D. *Ant. Solutum errore facti ex* testamento imperfecto repeti non potest .V. tunc enim repeti posse constat ex *L. 7. C. de Condict, indeb. cit. in Conci. Solutum errore juris*, vel, *si sciens* se non debere, tamen solvit C. Quia sciens se non debere, ac tamen solvens, donare censetur; errans vero in jure habetur interpretative pro sciente; sicut ergo, si sciens solvit, donasse censetur; ita etiam si ex errore juris, juxta illud : *Cujus per errorem, scilicet facti repetitio est, ejus consulto dati* (pru quali habetur id, quod errore juris datum) *donatio est*. At vero *citi, leges* de eo loquuntur, qui sciens, adeoque approbans voluntatem defuncti, legata et fideicommissa præstitit; nam ut dicitur *L. 2. C. de Fideicomm. cit.* solvit non tam ob scripturam, quam ob voluntatem defuncti, quam agnovit. Eodem modo responde ad §. 25. *Inst. de Legat*, ubi : *licet incertis personis non possit relinqui legatum, si tamen id lueres præstitit, repeti non potest*.

Nec obstat, quod in *L. 2. cit.* fiat *conscientiæ* mentio ; nam hoc idem ea lege sonat, ac scientia ; alias ipsi fideicommisso conscientiam tribuere necessum foret.

Adprob. 2tm. R. 1°. Probas, usque adeo valere testamentum imperfectum pro externo, ac civili foro.

R. 2°. .V. *Cons.* Nam quoad *L. 1. cit.* ratio, obquam alimenta in posterum præstari debeant, non est ex obligatione ex testamento imperfecto orta, sed a spontanea ultimæ voluntatis agnitione et approbatione, qui casus *spunlaneæ agnitionis* exceptus est, per quam hæres necessitatem subit adimplendi voluntatem defuncti, ut dicitur ad *L. 16*.

Nec replicas: Ad hoc, ut hæres dici possit agnovisse voluntatem defuncti, sufficeret unica præstatio ; at vero lex requirit, ut per triennium præstiterit alimenta. Nam

R. Sufficere quidem unicam præstationem ad hoc, ut quoad illum annum præstita alimenta nequeat hæres repetere; non vero ad hoc, ut ea et in futurum præstare teneatur, lege sic disponente : et merito cum enim ea obligatio pnestandi alimenta ad totius vitæ ternpus admodum gravis sit, ad eam imponendam longius temporis spatium juste requisivit.

Ad legem 46. Responsio est eadem, quia et in hac hæres voluntatem defuncti, et testamentum imperfectum sponte agnovit : patet inde, quod ibi hæres etiam civiliter teneatur; ait enim lex, quod hæres implend® voluntatis necessitatem habeat, quæ verba actionem eo nomine proditam denotant. In *lege 23*. autem ideo justa transactionis causa subfuit, quia non constabat tempore transactionis, an testamentum fuerit legitime conditum, nec ne, licet id postea apparuerit.

Ad prob. 3^{im}. R. 1°. Iterum probas nimium; valere testamentum imperfectum pro foro externo.

R. 2°. In *cit. L.* haberi hypotheticum et specialem hunc casum, quo testator *fidem hæredis elegerit*, isque testatori roganti promiserit, vel saltem præsens non contradixerit, se restitutum hæreditatem alteri juxta voluntatem sibi sine testibus declaratam ; constat ex §. *ult. de Fideicommissar*,

hæredit. c\ ead. L. /in. desumpto, ubi responsio data declaratur his verbis: Tmn sive paler hæredis, sire alius quiscumque sit, qui fidem hærediselegerit, el abeo restitui aliquid voluerit, si hæres perfidia tentus adimplere recusat, etc. quid enim aliud volunt hæc verba, *fidem*, item *perfidia*, quam quod fides, sive promissio ex parte hæredis intervenerit? Hic igitur casus singularis est, novo jure introductus, ut in eo hæres non solum naturaliter, sed etiam civiliter (ut patet ex verbo *cogendus*) teneatur vel jurare, fideicommissum non fuisse relictum, vel illud præstare fideicommissario.

4-42. *Obj. IV.* Eliam tenetur hæres ex testamento imperfecto, etiamsi testator ejus fidem, ut dicebatur, non elegerit; ergo. *Ant. prob. 1°.* Nam *L. Ti. (f. de Legat. 2. ubi filius matrem hæredem scripserat, et fideicommissa tabulis data cum jurisjurandi religione præstari rogaverat, cum testamentum nullo jure factum esset, nihilominus matrem legitimam hæredem cogendam esse ad præstanda fideicommissa, responsum est, et tamen jure Digestorum casus in obj. præc. posterior est. Prob. 2°.* *L. 88. §. 17. ff. de Legat. 2. ubi quis testamentum sine solemnitatibus condidit, ac consequenter invalidum; el tamen deciditur, quod fideicommissa ab hæredibus legitimis præstari, et hæreditas scriptis in illo testamento hæredibus restitui debeat. Prob. 3°.* *L. 38. de Fideicommissar. Uberrat,* dicitur, quod hæredes *alumnæ* testatoris libertatem et fideicommissum in testamento imperfecto relictum præstare debeant; ergo valet testamentum modo constet de voluntate.

R. 1). *Ant.* Etiam tenetur hæres, etc. quando subesi *clausula codicillaris* C. secus *iv.* Unde patet responsio ad Probationes; singulæ enim leges agunt de casu, quo subest testamento imperfecto codicillaris clausula; sic *1°.* ipsa *L. TI. cit. ait, enixæ voluntatis* (cujus argumentum erat jusjurandum) *preces ad omnem successionem porrectas videri. 2°.* In *L. 88.* hanc clausulam testator his verbis apposuit: *Si minus aliquid legitime, minusve perite fecero, pro jure legitimo haberi debet hominis sani voluntas. 3°.* Demum in *L. 38. ff. de fideicommissar. libert.* clausula illa supponi debet, vel promissio a liberis facta patri, ne alias repugnet *L. 24. §. 11 ff. eod.* Vel dic, hoc testamentum habere clausulam codicillarem præsumplam a lege, quam præsuraplionem causât favor *alumnæ* el libertatis.

4-43. *Obj. F. L. militis 36. §. 3. [f. de milit. Testam,* testamentum sino omni solemnitate infirmatur; ergo et ita conficitur per *A. I. 35,*

R. 1°. Probas nimium, etiam ita confici pro foro externo.

R. 2°. *At. Jnt.* Lex non ait, testamentum tale infirmari; sed solum loquitur de testamento minus solemniter *revocato* quoad legata, atque nuda revocatione institutiones ac substitutiones non infirmari, legata vero ex tali testamento nude revocato petentes submoveri exceptione doli generalis. Igitur ea lex præscnlem controversiam non tangit.

444. *Obj. VI. c. 10. tZe Testam.* Pontifex *1°,* reprobatur consuetudinem adhibendi septem testes, ac decernit sufficere, si paroeciani coram presbytero suo, ac duobus vel tribus testibus testamentum fecerint. *2°.* Ait alienum esse a jure divino, ut plures quam duo. vel tres testes requirantur

ad testamentum. 3°. Anathemate eus ferit, qui testamenta coram tribus testibus confecta conantur infringere; ergo.

Ad Iaco. R. Constitutio ea Pontificis non nisi pro terris eidem quoad temporalia subjectis obtinet, utpote ad Episcopum Ostiensem data, territorii Romanæ Ecclesiæ.

Ad2ua. R. Ait, hoc esse alienum positive, h. e. contra jus divinum .V. alienum negative, id est, præterjus divinum C. Nam et ab ipso jure Ecclesiastico c. 2. Caus. 2. (). 4. ad convincendum Cardinalem Episcopum requiruntur testes 72. Item : si esset contra jus divinum adhibere testes plures, quam duos aut tres, nec S. Pontifex ibidem præter duos, tresve testes requirere potuisset praventiam Parochi. Neque dicas ; at juxta Scripturam sacram in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum; nam sensus est, tot saltem requiri, dum agitur de condemnando aliquo, ita ut unius tantum testimonium sit insufficiens; non autem prohibetur aliquando adhibere plures.

Ad 3um. R. Itidem non nisi pro terris Pontificiis procedit. Et licet relatum hoc sit in Corpus juris canonici, non idcirco juris universalis vkn habet; cum nec unquam ita receptum sit; nec Pontifex provinciis exteris quoad temporalia dare jus novum possit, nec civiles earum abrogare leges extra materiam peccati.

445. *Obj. VII. Leges assistunt testamentis imperfectis; ergo. Prob. dnt. 1°. In L. 5. C. de relig. et sumpt. fun. voluntas militis de monumento construendo in testamento expressa non negligenda dicitur, ex ratione, quod, etsi delatio et impletio voluntatis prohibita sit; hæres tamen invidiam et conscientiam circa omisum supremum ejusmodi officium evitare non possit. 2°. L. Paulus fin. ff. de reb. eor. qui sub tut. Paulus respondit, curatores posse sine decreto alienare prædium minoris, si pater in testamento, postea irritum facto, consenserit in alienationem; sed si testamentum imperfectum simpliciter esset nullum, non posset hunc effectum producere contra R. I. 52. in 6. 3°. Juxta Auth. ex causa c. de bon. quæ liber, ex testamento, in quo filius est injuste exhæredatus, aut præteritus, debentur legata, licet testamentum impugnari possit ut nullum. 4°. Passim jura præcipiunt, custodiri morientium voluntates, Auth. de nupt. Coli. 4. c. 46. §. per traditionem. Inst. de R. D. ubi : Nihil tam conveniens æquitati naturali, quam voluntatem domini, volentis rem suam in alium transferri, ratam haberi. Adde C. Caus. 13. Q. 2. ibi : Ultima voluntas defuncti modis omnibus servari debet.*

R. 1°. Ergo et valebunt pro foro externo.

R. 2°. .V. Ant. Ad prob. Iim. R. Non est ibi sermo de testamento imperfecto. Sed miles testamentum solemne reliquerat; cumque hujus voluntas de monumento construendo non posset impleri specificè, quaerebatur, an saltem per tequivalens satisfieri debeat, ab hæredibus? Ac responsum fuit, saltem voluntatem nec omnino servandam, nec omnino spernendam esse; sed interventu judicis hæc omnia perducere debere ad effectum, si non ad turpem causam feruntur.

Ad prob. 2'°. R. xv. min. Quia hunc effectum non producit quæ voluntas ultima solemnis, cum in ordine ad hoc, ut valeat alienatio rerum pupilla-

non sit necessaria voluntas ultima solemnis, sed sufficiat voluntas

qualiscumque patris, *L. 3. C. quando Dccr. opus non est*, hæc vero ex testa-
mento etiam imperfecto constare potest. Igitur non producit hunc effectum

directe atque in eo genere, in quo testamentum est nullum.

¶ *Prob. 3^m*. R. Casus ille alius est a nostra controversia ; ibi enim de
testamento perfecto agitur et habente omnem solemnitatem, quod tamen

impugnari possit ex causa exhæredationis, aut præteritionis. Ideo testa-

mentum *cit. Auth.* non habetur pro absolute nullo, sed tantum quoad
institutionem hæredum, et quoad hanc impugnari posse dicitur; licet spe-

ctato jure *veteri* hujusmodi testamentum etiam fuerit nullum absolute

ff. deliber, posth. sicque coincidebat cum præsentī controversia , ac
consequenter neque legata in illo facta debebantur.

¶ *Adprob. 4^m*. R. *D.* Voluntates legitimas, sive legibus conformes *C.* volun-
tates quascumque, etiam contra formam a legibus præscriptam tales *N.*

¶ *Obj. VIII.* Licet in forma acceptilationis peccatum sit; tamen inutilis
acceptilatio habet vim pacti, *L. 8. pr. ff. de acceptil.* producitque obligatio-
nem conscientiæ, ut amplius petere non possim, quod tali acceptilatione

remisi : *item*, licet inter servum et dominum , filiumfamilias et patrem non
detur obligatio civilis, datur tamen naturalis et in conscientia. Ac demum

etsi *L. 1. ff. de lib. et posth.* ad formam exhæredationis requiri videatur,
indicatur nomen, et prænomen, et cognomen; subsistit tamen exhære-

datio, si duntaxat unum exprimatur; ergo a pari.

¶ *Id* *ma. et 2um*. R. *.v. Cons. Disparitas* est, quod acceptilationi inutili,
pariter obligationi servorum et filiorumfamilias jus positivum non resistat

positive, sed solum non assistat quoad effectus obligationis civilis ; e contra

resistat positive obligationi ex testamento imperfecto, eamque annullet.

Siaisecontra : Testamentum, item stipulatio est nulla . si in forma pecca-
tum sit, nec habet vim pacti, *L. 1. §. 2. ff. de F. O.* ; ergo nec acceptilatio,
quæ est species stipulationis; *Cons.* Ratio diversitatis est, quod jura sint
præiora ad liberandum , quam obligandum.

Si inferas : Ergo testamentum imperfectum operabitur saltem pactum
liberalorium, si legata in eo fuerit liberatio, sicut in acceptilatione ; *N. illat.*
quia ad omne pactum requiritur, ut consensus et acceptatio duorum con-
veniat, quod fieri in testamento nequit.

¶ *Id* *3^m*. R. *IV.* Hæc singula a lege exigī copulative ad formam exhæreda-
tionis, cum lex ipsa dicat, sufficere ex his tribus unum. En verba : *¶ An suf-
fit unum ex his? constat sufficere;* ergo hæc disjunctive requirit : at nihil
tale subditur solemnitalibus testamenti in *L. hac consultissima 21. C. de
Tettam.* El vero alias, si paritas esset, dici posset, sufficere ad testamentum
exsolemnitalibus adhibere non nisi unam, neque tunc tantum pro foro in-
terno, sed etiam externo subsistere.

¶ *W. Obj. IX.* Testamentum inchoatum in ratione *scripti*, sed in hac non
perfectum, saltem valet in vim *nuncupativi* ; ergo. *Item* , saltem subsistet,
quoad *legata* : aut denique saltem in vim *codicilli*; ergo non est omnino
irritum.

¶ *Id* *5°*. R. *D.* Saltem valet in vim nuncupativi : si habeat requisitas hujus

solemnitates C. si non .Y. Valere tum in vim nuncupativi, si requisite ad hoc solemnitates adsint, evincitur ex *L. 3. ff. de milii. Testam*, ubi : *Si miles, qui destinaverat jure communi testari, si ante defecerit, quam testaretur* (posuit tamen ea, quæ sufficiunt ad testamentum militare); *Pomponius dubitat, sed cur non in milite diversum probet? neque enim, qui voluit jure communi testari, statim beneficio militis renunciavit; nec credendus tamen quisquam genus testandi eligere, ad impugnanda sua judicia, sed magis utroque genere voluisse propter fortuitos casus.* Unde sic : uti miles habet duos, imo tres testandi modos, duos jure communi, unum jure militari, sic paganus habet duos jure communi; ergo sicut testamentum militis valet, habens requisita ad testamentum militare, licet voluerit testari jure communi; ita valet testamentum pagani, habens requisita nuncupativi, etsi voluerit testari in forma scripti.

Neque dicas : Qui vult testari in scriptis, non vult testari nuncupatio; ergo hoc casu deest voluntas testandi. Nam

R. D. J. Non vult testari nuncupative, in quantum putat suam scripturam posse valere ut testamentum scriptum C. supposito, quod forte non possit valere ut testamentum scriptum A'.

Ad 2°. R. D. Subsistet quoad legata pia C. quoad profana A'. Sed hæc ruente testamento ex defectu solemnitatum, vel testamento destituto, hæredem hæreditatem non adeunte, corruunt, uti et fideicommissa particularia, *L. 29. C. de Fideicomm.* et quia accessorium sequitur principale; nec refert, quod adfuerint solemnitates alias ad legatum requisitæ, ut quinque testes.

Neque inferas : Ergo ex eadem ratione etiam legata pia corruunt. Nandi. Axioma illud ; *accessorium sequitur principale*, procedit solum regulariter, nisi ob specialem causam aliunde accessorium sustineatur.

Ad 3um. R. D. Si codicillarem clausulam in testamento expressam apposerit C. si non .V. Hæc enim, nisi a testatore expressa fuerit, a jure non præsumitur subesse, *L. fin. §. 1. C. de Codicill.* ubi : *Illud quoque pari rationem servandum, ut testator, qui decrevit facere testamentum, si id adimplere iniquiverit, intestato videatur esse defunctus, nec transducere liceat ad fideicommissi interpretationem, vehit ex codicillis ultimam voluntatem; nisi id ille complexus sit : ut vim etiam codicillorum scriptura debeat obtinere.* Item, *L. 2.1. C. de Fideicomm.* : *Ex testamento, quod jure non valet, nec fideicommissum quidem, si non ab intestato quoque succedentes rogati probentur, peti potest.* Pluribus legibus idem evincunt alii, quæ lamen fortassis nonaeque efficaciter intentum evincunt. Igitur jura nolunt præsumere codicillarem clausulam in testamentis, quando ea expressa non fuerit. Ac ratio est : quod testator sæpius factionem testamenti cum exclusione clausulæ codicillaris prudenter eligat; tum, quia est alius succedendi ordo ex testamento, alius in vim clausulæ codicillaris; tum, ne hæredem inter fiduciarium, et fideicommissarium ratione computationis, et detraktionis quartæ Trebellianicæ lites oriantur et controversi®. Posset item timere, ne hæres legitimus, sprete Trebellianica, eo quod et ipse in testamento spretus esset, nollet adire hæreditatem; ac sic forte ad fiscum deveniret hæreditas; qui, cum non succedat jure proprietario, sed superioritalis, careret omni hærede testator, quod esset contra ejus voluntatem.

U\$. *Dices* 1°. contra *L. 14. C. de Testam.* Non praesumitur clausula codicillaris, quando ex testamento constat, quod testator positive noluerit condere codicillum : *nun codicillum sed testamentum aviam vestram voluisse, institutio, et exhæredatio facta probant evidenter* ; ergo si id non constet ex testamento, codicillaris clausula præsumitur.

R. *D. Ani.* Tunc *tantum* non præsumitur, vel *ideo præcise* non praesumitur .V. etiam alias non præsumitur juxta citt. supra leges *C.* In casu hujus legis 1°. non constabat de clausula codicillari ; 2°. insimul institutio et exhæredatio, quæ fieri nequit in codicillis, ultima aviæ voluntate continebatur; sitque ex gemina hac causa testamentum istud in vim codicilli sustineri non potuit; alias, si clausula codicillaris cuilibet testamento inesset tacite, quid obstaret, quo minus aviæ voluntas in vim codicilli valeret? certe non obstat numerus septenarius testium ; codicillos enim coram septem condi posse testibus, videtur indubium ; quia abundans cautela non nocet.

Dices 2°. Qui condit testamentum, enixam habet voluntatem omni meliori modo illud condendi : nam interrogatus ideo procul dubio responderet, se velle illud saltem in vim clausulæ codicillaris sustineri ; ergo.

R. 1°. *D.* Habet enixam voluntatem illud meliori modo condendi in ratione testamenti ; ita ut saltem valeat in vim nuncupativi, si non valeat in ratione scripti *T.* ob rationem datam. Alio sensu *N.*

R. 2°. Hoc etiam permissio Ar. *Cons.* Hæc enim argumentatio non procedit. En similem : Caius promittit se mille soluturum Seio absenti, nullo hujus interveniente mandato : ante factam a Seio acceptationem Caius ducitur poenitentia; hoc casu Seius interrogatus, annon, si scivisset statim, acceptasset; affirmaret utique : quare ergo hic acceptatio non præsumitur? Pariter Cains Seio mutuam dat pecuniam , chirographo solum desuper confecto; si Caius vel similis creditor interrogaretur, annon hypothecam mallet in omnibus creditoris bonis; affirmaret utique: nemo lamen propterea hypothecam præsumet, nisi de hac creditor sibi expresse prospexerit; jura scilicet vigilantibus scripta sunt ; inde sicut creditor extra casus, in quibus lex hypothecam adjicit, ex praesumpta solum voluntate non admittitur ad actionem hypothecariam, nisi hypothecam in conventionem deduxerit; sic in nostro casu testator volens testamentum in vim codicilli valere, extra casus exceptos. clare voluntatem suam a legibus jubetur exprimere.

Seque dicas, id esse discriminis, quod ejusmodi hypothecæ sint conjunctæ cum creditorum praejudicio; vel quod contractus pignoralitius bilaterale, testamenti factio unilaterale sit negotium, proinde magis ob defectum voluntatis in debitore hypotheca praesumi non debeat; nam

R. *Quoad* 1°. clausula codicillaris tacita, in casu testamenti invalidi, est conjuncta cum hæredum ab intestato succedentium praejudicio : *Quoad* 2°. si debitor indigus pecuniæ interrogaretur, an , si pecuniam acciperet mutuam, vellet in bonis suis hypothecam pati, affirmaret utique; cur igitur hic et creditoris et debitoris non præsumitur voluntas et hypotheca?

ARTICULUS III.

QUI TESTAMENTA FACERE POSSINT, AC QUINAM HEREDES INSTITUIT? QUID EXILEREDATIO? QUOT MODIS TESTAMENTA INFIRMANTUR?

419. *Dico I.* Testamentum facero possunt, quicumque non prohibentur a natum, vel jure. *Inst. t. TU. quib. non est permiss. fac. Testam, ff. et C. qui Testam, fac.*

A natura vero prohibentur, qui ob corporis, animive vitium declarare voluntatem suam sufficienter non possunt; quales sunt 1°. infans; mente captus, furiosus, nisi lucidum furoris, vel amentiae intervallum habeat; vere ebrius : 2°. qui his æquiparatur, prodigus, juridice talis, id est, declaratus, nisi ante bonorum interdictionem testatus sit, *L. 12. ff. de Tut. dat. L. f. ff. de F. O. et Inst. cit. : 3°. impubes : 4°. surdus et mulus simul, nisi ante facultatem testandi impetrasset a Principe, L. 6. 7. ff. h. t. ; remitti tamen solet ea necessitas iis, qui in scriptis testari possunt, L. 10. C. h. t. Inst. eod. : 5°. cæcus contra testari potest nuncupative, adhibito præter septem testes tabellione, vel teste octavo, sic tamen ut singuli subscribant et signent, L. 8. C. h. t. §. 4. Inst. eod.*

A jure prohibentur varii; ac 1°. cum testamento solum paterfamilias legem rebus suis dicat, juxta *num. 432.* a facultate testandi excluduntur 1. *captivi* apud hostes, *L. 8. ff. h. t.* nisi ante captivitatem testamentum fecissent; ac vel postliminio reversi, vel ibi sint mortui, *L. 18. ff. decapt. et postlim. quo posteriore casu etiam codicilli apud hostes facti vigorem oblinent, L. 12. §. 5. ff. eod.* Hem 2. eadem ex causa *servi*. 3. Præterea *exules, obsides*, nisi speciali muniti sint privilegio; 4. *filiifamilias* etiam consentiente patre. Vid. *num. 317.*

2°. In poenam *ob delictum*, velut 1. læsæ Majestatis rei, *L. 5. C. ad L. lui. maj.* 2. Hæretici, *L. 4. C. de Hæret.* 3. Polluti incestis nuptiis, in ordine ad instituendos extraneos, *L. 6. C. de incest. nupt.* 4. Apostalæ, *L. 3. C. h. l. %.* damnati capitis, *L. 8. §. ult. L. 13. §. ult. ff. qui Testam, fac.* vel ob carmen famosum, *L. 18. 26. ff. h. l.*

Huc porro reducuntur *clerici*, qui de bonis beneficialibus superfluis testari prohibentur, non solum ad causas profanas, sed etiam probabiliter ad causas pias, excepta modica quantitate rerum mobilium, *c. 10. de Testem.* tametsi iis facultas de patrimonialibus, industrialibus, ac parsimonialibus testandi abnegari haud possit.

450. *Dico II.* Haeredes institui debent, qui alias dicuntur *necessarii*; de quibus vid. *Diss. 1. sect. tota de Hæreditate*, quales sunt liberi, ac his deficientibus nepotes, aliique descendentes in linea recta, atque his deficientibus in eadem linea ascendentes, etc. non quidem in tota substantia hæreditalis; sed saltem in legitima, eaque libera, id est, non gravata aliquo onere, vocarique honorario hæredum titulo; vel *nominatim* exhæredari. *Pr. et §. Inst. de exhær. liber. Auth. non licet, c. deliber, præter. Nov. 113. cap. 3.* Adeo quidem, ut, si hæres sil *suus*, ac prætereatur omnino, testa-

inenliini sit ipso jure nullum, sive mas sit, sive femina, *Inst. cit.* Si vero non sil *suus*, rescindibile iit per *querelam inofficiosi*, de qua infra. Quod vero non in tota debeant substantia necessario, sed saltem in legitima institui, patet ex *Nov. 113. c. 3. Auth. novissima, c. de inoffic. Testam.* Cætera ei dictis de hæreditate *Dissert II.* constant.

151. *Dico III.* De cætero regula generalis jure Romano est : Haeredes institui possunt, qui tempore conditi testamenti, mortis testatoris, et aditionis, sunt conditionis ejusmodi, ut in uniyersum jus civis Romani possint succedere, §. 4. *Inst. de Hæred. quai, et differ.*, nec specialiter prohibentur. Inde institui possunt non solum cives, liberi, sed etiam *servi*, sique *proprii* sint, cum libertate, quæ ipsis data ex ipsa institutione præsumilur *pr. Inst. h. t. L. pen. C. de Serv. necess. hæ. instil.* Huc refer præterea pauperes, *L. 24. C. de Episc. et Cler.* Ecclesias, *L. 1. C. de SS. Eccles.* collegia, corporaque licita, *L. 12. C. h. t.*

Prohibentur vero plures diversimode, alii *ut incapaces*, alii *ul indigni*. Ut incapaces rursus vel simpliciter et absolute, vel secundum quid. Ut *incapaces simpliciter*, 1°. hæretici non tolerati, eorumque fautores ; 2°. apostate a Christiana fide; 3°. deportati, quibus hodie æquiparantur banniti banno imperii ; 4°. damnati ad metalla, hodie ad triremes; 5°. damnati ad ultimum supplicium, quin passi diminutionem capitis mediam; 6°. rei læsæ Majestatis, vel perduellionis, horumque liberi; 7°. quævis collegia illicita, ut communitas Judæorum, etc. *tot. tit. ff. et c. de hæredib. instituted.* Præterea 8°. ordines religiosi bonorum temporalium etiam in communi incapaces, ut Franciscanorum strictæ obsenantiæ, ac Capucinatorum juxta Concilium Tridentinum, *Sess. 25. c. 3.* Ut incapaces *secundum quid* prohibentur liberi naturales respectu patris ultra unciam, si legitima adsit proles, *L. 2. C. de natural, liber.* Ac spurii nati ex damnato coitu respectu parentis utriusque, non vero aliorum, *Auth. licet, c. eod. Auth. ex complexu, c. de incest, nupt.*

Ut *indigni*, qui vi, vel fraude prohibuerunt testatorem condere, vel mutare testamentum ; qui testatoris interfectorem non accusat, vel testatori, cum occideretur, non succurrit, etsi potuisset, vel ipse occidit. Pichler hic. Refert autem multum, ut incapax quis excludatur, an ut indignus; si enim incapax instituatur hæres, succedent haeredes ah intestato ; si indignus, filius succedet, cum obligatione tamen ferendi hæreditalis onera, solvendi debita, legata, fideicommissa, *L. 11. et 14. ff. de Jure Fisci.*

432. *Dico IV.* Institutio hæredis quoad modum fieri varie potest; vide-licet

P. *Pure*, sive absolute sine conditione supposita ; vel *sub conditione*, a qua actus tanquam ab incerto adhuc eventu (nam conditio depreeterito vel praesenti addita proprie non est conditio, *L. 10. ff. de condit, instil. L. 120. pt §. 4. Inst. de V. O.* nec hæreditatem suspendit, sed vel infirmat, vel defertstatim, quatenus conditio vel extitit, vel non) suspenditur. Conditio vero alia est honesta et possibilis ; alia *potestativa*, quæ est in hæredis potestate, ut : Titius sil hæres, si funus meum comitatus fuerit, si Romam nevit ; alia *ca\$uab'*«, quæ a contingenti eventu pendet, ul : si consul eli-

gatur; alia *impossibilis*, eaque vel « *natura*, ut : si montem transtulerit; vel *a lege*, quæ id fieri prohibet, ut : si Caium occiderit; vel *bonis moribus*, ut : si nudus incesserit ; quæ enim honeste facere non possumus, ea nos non posse dicimur; vel *a verborum perplexitate*, si hæc ita inter se pugnent, ut conditio non posset invenire exitum , ut : si Caius hæreserit, Sempronius hæres esto; sin Sempronius, Caius hæres esto. Pro institutione conditionata serviunt sequentes regulæ.

*Regula 1**. Hæredes *sui* sub conditione casuali institui non possunt quoad legitimam , hæc enim gravari nequit ; vel, secus, censerentur, non distente conditione, præteriti, ipsumque testamentum jure nullum. Probabiliter tamen conditio honesta potestativa iis adseribi potest, praesertim si haud difficilis sit, *L. 4. et 86. ff. de hæred. instit. L. ult. ff. de condit. insist. L. 83. ff. de condit. et detnonst. §. o. Inst. de exhæred. liber.*

Regula 2. Hæredis institutio simpliciter quidem in alterius arbitrium conferri nequit, velut : Titius hæres esto, si Caius voluerit, *L. 68. ff. de hæred. instit.* si tamen in arbitrium alterius alia fuerit collata conditio, ut: Titius hæres esto, si Caio dederit decem ; ac per hæredem non steterit, quo minus impleatur, ut, quia Caius non vult acceptare decem, conditiopro impleta habetur, *L. 3. et 23. ff. de condit. instit.*

*Regula 3**. Conditio *potestativa* per se hæreditatem non suspendit, sed statim adire illam potest hæres, modo cautionem *Mucianam* præstet, de qua, *L. 7. ff. de Condit. et demonstr.* hoc est, caveat, se contra conditionem nou facturum.

*Regula 4**. *Impossibilis* pro non adjecta habetur, *L. 1. et 20. pr. ff. de condit. instit.*

*Regula 5**. *Perplexa* inutilem prorsus institutionem reddit, *L. 16. ff. eod.*

*Regula 6**. Demum hæres ante existentem conditionem præmortuus hæreditatem ad hæredes non transmittit, quod idem de legatario tenet, *A.4. pr. ff. quando dies legat.*

2°. Hæres institui potest, vel *unus*, qui eo casu solus succedit in universum defuncti jus; vel *plures*, cum hoc nullo jure caveatur, pro quo sini sequentes regulæ.

*Regula 1**. Si plures instituti hæredes sint, nulla partium hæreditatis designatione facta; in partes æquales succedunt, etsi unus in recto, cæteri in obliquo nominati essent, *L. 9. §. 12. ff. hæred. instit.* quia censentur hoc casu a testatore æqualiter dilecti.

Regula 21. Si plures hæredes instituerit testator necessarios, qui præleriri non poterant, habentque ordinem conjunctionis, ut si dicat testator: *Filium meum cum nepote hæredem instituo*; prior, filius, ex asse institutus censetur hæres, alter, nepos, substitutus vulgariter; ut post Julium Clarum communiter Jurisconsulti volunt, idque ex præsumpta testatoris voluntate, nisi de hac contrarium constaret. ut si testator dixisset ita : *Filium meum hæredem una cum, vel, et simul nepotem instituo*. Si vero extranei sint, ut : *Instituo hæredem Sempronium et ejus filium*, simul, non successive, instituti censentur.

*Regula 3**. Si testator plures instituit hæredes, unum simpliciter ac per, cæteros per modum collectionis, prior semissem, cæteri alterum ca-

pient, siquidem diversis orationibus facta sit institutio. Colligitur ex *L. 13. ff. de hæred. instit.*

Regula P. Si plures fuerint instituti hæredes in partibus inæqualibus, onera quoque inæqualiter sustinent.

*Regula 5**. Si testator non absolvisset 12. uncias, ut si dixisset : *Caius in amisse'lueres esto, et Mævius in quadrante*, censetur hæreditatem totam in novem dividisse uncias (liberum enim eidem est, in quot eam velit uncias dividere), sicque Caius capiet duas tertias, seu octo uncias ; Mævius vero trientem, sive uncias quatuor.

*Regula 6**. Si paries exprimantur, cæque assem excedant, cuique pro rata decrescit, ut, si scripti sint hæredes, quilibet in sex unciis, decrescunt cuilibet duæ uneiæ, sic, ut cujusque pars redigatur ad trientem, §. 7. *Inst. h.t.*

*Régulai**. Si plures sint instituti, et partes quorundam express® sint, non item aliorum, hi, sine parte scripti, residuam portionem capiunt, §.8. *Inst. h. t. Ea enim pars data intelligitur, quæ vacat.* Vel, si testator in partibus designatis 12. uncias excesserit, primo videndum, quot uncias mente conceperit, per *L. 23. C. de Legat*, qua Imperator vult mentem testatoris interpretandam aliter, quam fecerant antiqui, Ulpianus, Labbeo, Trebatius in Digestis (nam Imperator ea lege ait, se loqui de altercationibus antiquorum circa hunc casum, hæc vero aliæ non erant, quam ill® in Digestis), qui voluntatem testatoris interpretabantur, quasi voluisset *dupondium*, seu duos asses facere, nimirum excedere 12. uncias. Exemplum lw-23. *cit.* ipsa suppeditat. Quod si appareret, testatorem majorem unciarum numerum concepisse, censeretur iis medietatem assis relinquere voluisse. quos sine parte expressa instituit, quia in partibus determinatis praesumeretur medietatem assis complecti voluisse, et indefinite scriptos exæquare cæteris collective sumptis.

403- Dico Γ. *Exhæredatio* est actus ultimæ voluntatis quo ii, quibus debetur legitima, ab omni successione repelluntur.

Unde is solum, cui debetur legitima, exhæredari potest. Olim etiam posthumus exhæredari poterat, hodie non amplius, *Arg. Nov. Ho. c. 3.* ubi exigit Imperator ut exhæredatio liat cum expressione ingratitude; at hujus committendæ posthumus incapax fuit. Fieri debet exhæredatio 1°. nominatim. 2°. Pure, non sub conditione, quoniam certo judicio et consilio filii a parentum successione sunt removendi, *L. sub condit. ff. de honor. poss. nnt. tab. L. 3. ff. de liber. et posth.* 3°. Ab hæreditate tota, nec tantum a certare, *L. 19. ff. de lib. et posth.* 4°. Ab omnibus hæredibus, et a toto gradu, *L. ff. eod. vº.* Justa de causa in testamento exprimenda, *Nov. Ho. f.3.* adeo ut liberi, vel parentes exhæredati injusta ex causa, *Nov. ead.* non probata, testamentum sit nullum : si vero ex justa quidem causa, testamento expressa, sed non vera, liberi ac parentes illud rescindant querela inofficiosi, *Nov. 113. cap. 3. §. ult. c. 4. §. ult.* Causa autem exhæredationis non ab exhæredato, sed hærede scripto probari debet. *Nov. ead. c. 3. §. ult.*

Causæ cxhæredandi liberos sunt quatiiordecim ab Imperatore Justiniano determinate. 1°. Verbalis injuria gravior illata patri. 2°. Injuria realis, puta, » manus patri filius intulerit. 3°. Insidiæ vitæ slructæ. 4°. Delatio patris

facta a lilio, secuto damno. 5°. Si filius consuetudinem cum maleficisha-buerit. 6°. Si patrem testari volentem prohibuerit. 7°. Si patris furiosi curam non habuerit. 8°. Si patrem captum ab hoste redimere noluerit. 9°. Hæresis. 10°. Si patrem capitalis criminis accusavit, excepto crimine inajeslâlL*. 11°. Incestus cum noverca, vel cum concubina patris. 12°. Si invito paire sequatur mimos. 13°, Si pro patre, carceri mancipato fidejussionem pro-stare noluerit. 14°. Si tilia minorennis, quam pater, oblata dote, elocare voluit, vitam meretriciam agat. Aor. 115. *cap.* 4.

Causæ exhæredandi parentes e contra octo sunt : 1°. Si liberos capitis accu-sarint. 2°. Si horum vitæ insidias struxerint. 3°. Si paler stuprum nurui, vel concubium filii intulerit. 4°. Si liberos testari prohibuerint. 5°. Si liberos captivos non redemerint. 6°. Si liberorum furiosorum curas non habuerint. 7°. Hæresis parentum. 8°. Si pater matri, vel hæc illi venenum præbuerit. Nov. 113. *cap.* 4.

Fratres et sorores se invicem præterire in testamento possunt, nisi perso-nam *turpem* instituunt, quo casu, vel instituendi sunt hæredes, vel exhære-dandi; ac quidem tum exhæredandi causæ sunt lres : 1°. Ob stnictasutæ insidias. 2°. Ob accusationem criminis. 3°. Ob jacturam, vel periculum bonis intentatum. Nov. 22. *cap.* 47.

454. *Dico VI.* Testamenta *infirmari* dicuntur, quando adversantur legi-bus. Cum enim testamentum sit justa, i. e. legibus conformis, voluntatis nostræ sententia , sequitur, ut illud corruat, quando contra leges peccat. Contrahas vero peccat testamentum 1°. nullum; 2°. injustum; 3°. irritum; 4°. ruptum ; 5°. destitutum ; 6°. rescissum. De his nunc ordine.

1°. *Nullum* dicitur testamentum, quod vel 1. quoad solemnitatem inter-nam deficit, velut institutionem hæredis, ut si hæredes sui *nati* sint prate-nti , vel 2. quia testator fuit ad testandum inhabilis. Unde jam ab initio non subsistit. Dixi : hæredes *sui nati*; nam posthumi, item emancipati præterili testamentum patris non reddunt omnino nullum , L. 3. §. 4. [^]. *dt injusto, rupt. irrit.* sed emancipati petunt bonorum possessionem, cæteri testamentum rumpunt.

2°. *Injustum*, iu quo solemnitates externæ omissæ, sive quod formam a legibus præscriptam non servat; ac proinde nec subsistit ab initio. Utrumque, *nullum*, el *injustum* ipso jure nullum est, ac totum, etiam quoad legata profana ac cætera corrui, nisi in injusto subsit salutaris, sive clausula co-dicillaris.

3°. *Rumpi* testamentum dicitur, quando, testatore in eodem statu perma-nente, testamen-tum jure factum vitatur aliunde, vel 1. *agnatione posthumi*, non solum *naturali*, dum, testamento jam facto , nascitur suus , L. 3. ff. *h. t.* sed etiam *civili*. per adoptionem , §. 1. *Inst. h. t.* ac legitimationem, §. 2. *Inst. de hæc. (pii ab intest,* item per successionem nepotis in locum bæ-redis sui , §. 1. 2. *Inst. de exh. liber.* Vel 2. ipsius *voluntate testatoris*, con-dentis testamentum novum perfectum, §. 2. *Inst. h. t.* aut coram Iribus saltem testibus revocando testamentum prius, accedente decennii lapsu. *L. Ti. C. de Testam,* aut prius abolendo , delendo , inducendo, superscri-bendo, sic. ul deleta, inducta, **legi non possint**, *L. 1. ff. de his, qua in Testam, dei.*

i*. *Irritum* ill mutatione status testatoris per dimmulioiier capitis quam-libet, maximam , mediam, minimam , §. 4. *Inst. h. t.* cum enim per dimi-nutioneiii maximam liat servus, per inediai peregrinus, per minimam liliusfamilias, bique ad condendum testamentum inhabiles sint, ex supra didis ; consequens est, testamentum delabi in casum , unde incipere non possit.

j*. *Destitutum* til testamentum deficiente hærcde, sive quod is bæredita-lem adire nolit, sive non possit , aut quia morte præventus, aut quia con-ditio non exislit , sub qua erat institutus, §. 7. *Inst. de hæc. qui ab intest.* ut proinde in his casibus res redeat ad causam intestati.

¶ *Querelam inofficiosi* testamentum facto judicis post molam *querelam inofficiosi*, scilicet testamenti. Testamentum vero inofficiosum dicitur, *quod recte qui-dem, sed non ex officio pietatis factum*, L. 2. 3. ff. *h. t.* hoc est, in quo illi , quibus de jure hærcditalis legitima debetur portio, sine causa justa vel exhæredali, vel præterili sunt. Unde querela inofficiosi nascitur, hoc est, actio, qua illi, quibus debetur porlio legitima, injuste exhæredati, vel præ-lerilisunl, agunt contra institutos hæredes, ut testamentum, quasi ab in-ⁿia mentis testatore factum, rescindatur. Hodie ea actio proinde iis lan-ium competit, quibus debetur legitima ; tametsi ca absolute non sit deter-minate opus singulis; liberi enim præterili, vel non recte exhæredati instituere *querelam nullilalis* possunt.

ARTICULUS IV.

DE LEGATIS AC FIDEICOMMISSIS.

Dico I. Legatum active sumptum, sive pro ipso legantis actu, est ultima voluntas, qua testator rem singularem alicui ab hærcde præstandam liberaliterrelinquit, §. 1. *Inst. de Legat.*

Dictum 1°. *Rem singularem* ; fieri enim legata nequeunt , nisi circa rem certam ac particularem. Eo igitur di fleri legatum a fideicommisso universali, quod hærcditalis rationem habet, ul dicitur; coincidit tamen cum fidei-commisso particulari, ab coque solum per hoc differt, quod legatum *verbis* ^{reclis} fiat ad legatarium, fideicommissum precativis seu obliquis.

?. 36 *hæredc præslandam* ; etsi enim post hæreditatem ab hærcde adi lam nouante, L. 32. ff. *de Legat.* 2.) legati *verum* acquirat dominium el jus in relegatarius, nisi illud repudiet, L. 8G. §. 2. ff. *de Legal.* 1. ; non tamen ipsi licel auctoritate propria occupare legatum citra pœnam legis, scilicet amis-fionciu legali, L. 1. ff. *quod Legator*, sed capere illud debet per manus hærc-dis. vel alterius, hæredis nomine. Præstat igitur hæres legatum , hoc est, *fossionem transfert*; hæc enim est facti; non vero proprie dat legatum, id eA, *dominium non transfert*; quia hoc juris est; *quæcumque vero juris sunt, illa sine facto hæredis, ipso jure, a defuncto transeunt in legatarium, non* ^{fue} *facti*, L. 80. ff. *dc Legat.* 2. Quod vero per aditionem hæredilatis domi-nium legati dicatur acquiri a legatario, inde provenit, quod fictione juris legali dominium rcldro trahatur ad tempus mortis; dies namque legati statim cedit a die mortis, si purum, id est, non conditionatum sit, L. 5. ff. *quando*

dies legat ; sed *diem cedere* est incipere rem deberi, *L. 213. ff. de* 1. S. Alii id brevius exponunt, dum dominium prius, quod dicitur habere legatarios

a die mortis testatoris *fictum* , quod ab aditione hæreditatis, *rerum* appellant.

3°. *Liberaliter*, est enim legatum *donatio quædam*, §. 1. *Inst. h. t.* cum ex mera legantis liberalitale profluat, merumque contineat lucrum, *L. de Mandat.* Sicque di Heri *ab haredilate*, hæc enim et onera annexa habet, *L. 119. ff. de* 1. S. Differt etiam *a donatione inter vivos*, quia hffic ulriusque constat voluntate; nec temere revocari potest, quod secus in legato, quod ante mortem. ut quævis alia, voluntas, ad arbitrium legantis revocabile est,

L. 4. ff. de adim. et transfer. Legat. Porro eliam *a donatione mortis causa.* cum et hæc utriusque perficiatur consensu , et acceptionem requirat alle-

rius, *L. 38. ff. de mort. caus. donat*, non sic legatum ; quippe quod etiam in absentem et ignorantem confertur, *L. II. ff. de Legat. 2.*

Ex hisce patet, quid sit legatura *objective* sumptum, nimirum res ipsa illa particularis a defuncto relicta verbis ad legatarium directis et præstanda ab hærede.

Pono ad legati valorem , si extra testamentum fiat, quinque requiruntur testes, nisi hæres ipse fateatur voluntatem defuncti, *L. fin. §: fin. C. deCodi-till*, ubi generaliter edicitur : *In omni ultima voluntate, excepto testamento, quinque testes in uno eodemque tempore debent adhiberi.*

456. *Dico II.* Legare possunt omnes et soli, qui testari. Qui enim quod plus est, potest, etiam id, quod minus, potest, si cum priore

eiusdem rationis sit, *Arg. L. 2. et L. 114. pr. ff. de Legat. 1.* Quinam vero sint, qui ad testandum inhabiles, *vide num. 449.* Similiter iis solis legari potest, quibuscum testamenti factio, h. e. qui capere aliquid ex alieno testa-

mento possunt, §. 21. *Inst. h. t.* Etiam personis incertis, modo fieri certæex eventu possint, §. 25. et 27. *Inst. h. t.* Item Religiosis, etsi tunc legatum monasterio, cujus ille pars est, quæretur, *Arg. Auth. Ingressi, c. deSS. Ecclesiis.* Non vero incapacibus, quibus tantum alimenta legari possunt, l. 11. *ff. de aliin. vel cib. leg.* Nec seno hæredis, nisi sub conditione , §. 32. *Inst. h. t.*

457. *Dico III.* Legari possunt res omnes, quæ sunt in rerum natura, vel esse possunt, modo non sint simpliciter et penitus exemptæ humano com-

mercio, nimirum respectu legatarii, §. 4. *Inst. de Legat*, et commodum aliquod præstare possunt legatario.

Si enim respectu legatarii exemptæ sint, esto, quod non respectu legantis, nec rei legatae æstimalio præstanda est, *L. 19. §. 2. ff. de Légat. 2.* ; nisi ej iB sit conditionis, ut æstimatio censeatur legata, qualis est species, *L. 11. §. 16. de Legat. 3.* Res vero commercio exemptæ simpliciter sunt templum, res sacræ, publicæ; item fiscales, *L. 72. ff. de contrah. emp.* Unde legari possunt

1°. Res *fuluræ*, ut fructus nascituri, §. 7. *Inst. h. t.*

2°. Res ipsius *hæredis*, §. 1. *Inst. h. t.* non ultra tamen , quam pro parte hæreditaria, *L. 14. C. de R. U.* Unde si unius ex pluribus cohæredis rem testator legaverit, cohæredes ei suas portiones æslimatas debent refundere.

3°. Res *oppigneratee*, quo casu hæres, nisi aes alienum ipsas hæreditatis

vires superet, *L. 57. ff. de Legal. 1.*, eas tenetur luere, si tamen defunctus

illas esse obligatas sciverit , §. 5. *Inst. h. t.*

p. ltes post factum legatum a testatore *alienata*, modo non alienavit consilio adimendi legatum , quod inde præsumitur, si non necessaria fuerit,

sed voluntaria, §. 12. *Inst. h. t.*, *

5°. Res *aliena*, modo testator eam alienam esse sciverit; quo casu hæres aut illam tenetur redimere, aut, si non possit, præslare ejusdem æstima-

iioneui arbitrio judicis, §. 4. *Inst. h. t.* Quod si ante testatoris mortem legatarius Rictus fuisset rei illius dominus *causa onerosa*, ut emptione, permutatione, etc. (ex quacumque enim causa abest aliquid accipienti, illa onerosa

dicitur) nihilominus hæres præslare æslimationem debet, §. 6. *Inst. h. t.*

Secus vero, si *causa lucrativa*, sine ullo suo onere, ut donatione, etc. *Duæ tnmcausæ lucrativæ in eumdem hominem, et eamdem rem concurrere non possunt.* §. 6. *Inst. eod.*

6°. Res etiam *incorporales*, item *facta*, modo honesta et utilia. E contra vero, cum legatum utilitatem aliquam afferre debeat legatario,

sequitur 1°. *rcm propriam legatarii* huic legari non posse, §. 10. *Inst. h. t.* nisi vel testatori, vel alteri tertio jus in ea re constitutum fuerit; tunc enim in priore casu hoc remissum censetur, in allero vero luendum est ab hærede,

L. 71. §. 5. ff. de Legat. 1. Secus legatum hujusmodi inutile erit, etsi etiam reui alienasset legatarius, §. 10. *Inst. h. t.* ubi proin Imperator correxit Celsi sententiam, *L. 1. §. ult. ff. de Reg. Caton. 2°.* Inutilia quoque esse legata rerum litigiosarum , si victoria non sequatur. *Nov. 112. Cap. 1.*

158. *Dices* 1°. *contra legulum rei alienee.* Nemo potest institui hæres iu re aliena; ergo neque legatarius.

R. C. .4»U. A°. *Cons. Disparitas* est; hæres ille non haberet, a quo rem alienam petere posset ; at legatarius habet hærcdem ex testamento sibi obligatum.

Dices 2°. In *c. Filius. 5. de Testam.* Summus Pontifex (non Gregorius 111. neque IX. ut varii volunt, sed Gregorius M. *Lib. 7. Epistolar. Epist. 4.*) rejicit legatum rei alienæ præcipitque eam a legatario restitui.

R. D. .-In L. Rejicit absolute AT. in iis circumstantiis, in quibus iniquum erat obligari hærcdem ad rem legatario solvendam C. Nam legatum erat perti-nens ad aliam Ecclesiam ; hæredi autem filio vix erat a patre relicta sustentatio congrua : pneterea legatum erat factum contra ordinationem Eccle-

siasticam ejusdem Gregorii M. ne quid sepnlturæ gratia acciperetur; unde quia iniquum erat filium carere sustentatione congrua, si legatum rei alienæ redimere debuisset, ac maxime quia erat sepnlturæ gratia factum a patre

Mcssanensi Ecclesiæ contra Gregorii M. legem, hinc Episcopum Messanen-sem jussit illud restituere hæredi.

Dices 3°. Per leges varias nemo potest disponere de re aliena. Item *L. 31. If. de bon. Libert*, clare edicitur : *Nihil profecit ei legatum, quia alienam rem legaverat ei libertus* ; ergo.

Ad 1nm. R. D. Nemo potest disponere directe , ac per viam vindicationis C. indirecte, per viam condemnationis, nimirum condemnando hæredem ad rem alienam redimendam, vel , si redimere non possit, illius præstandum pfretium iY.

.k/2UM. R. Patronus ibi rem elegerat, quæ evicta luit, æ quia hæres de evictione non tenetur, ideo legatum quoad effectum non valuit.

Dices 1°. *L. 49. ff. de hæred. instit.* legatum rei alienæ pronunciatum inutile, ut libertas alieno servo data.

R. *D. .ini.* Legatum vindicationis *C. condemnationis .V.* Sic quoque *L. 14. §. 1. ff. de Legat. 1.* et aliæ similes procedunt de legato vindicationis, quale testator nequit facere, nisi ex bonis propriis, ut recta via transeant ad legatarium.

Dices a°. Per *L. 25. §. (i. ff. fatnil. ercisc.* legatum rei communis non valet, nisi pro ea parte, quæ propria testatoris fuit; dicitur enim ibi : *Ut eam partem, quæ testatoris fuit, alicui jubeat tradi.* Præterea *L. 52. ff. ad S. C. Trebell.* Mævius legatum rei alienæ utiliter petit, ut ibi docet *Paulus m.vxus.*

Jd I"®. R. Si res communis est, testator præsumitur legasse solum partem illam, quæ fuit testatoris propria, nisi aliud clare exprimat.

Ad 2'KD. R. In illius casu legis actiones erant confusæ, et legatum ad eum devenit casum, a quo incipere non potuit; postquam enim Titius institutus est hæres, non habuit, a quo legatum peteret, et consequenter neque illud Mævio dare potuit.

Dices 6°. Nequii legari feudum; ergo neque res alienæ aliæ.

R. *.V. Cons.* Sine consensu domini directi, feudum non videtur esse in commercio humano, perinde ac prædia Cæsaris, quia sine ejus consensu distrahi non possunt, *i. Feud. 8. L. 39. ff. de Legat. 1.*; sed nec feuda alienari possunt sine consensu domini directi. Regula enim est, sumpta ex §. i. *Inst. h. t. : Quacumque res simpliciter et absolute alienari non possunt, illis nec legari.* Inde est, quod etiam res Ecclesiae sacrae, legari nequeant. Igitur tunc solum valet feudi legatio, si dominus consenserit. Aliud est in emphyteusi, saltem quoad ejus æstimationem, quæ adhuc ea ratione in commercio humano est, quod ad ejus alienationem sufficiat insinuatio domino facta, et expectatio ad certum tempus.

459. *Dico IV.* Legatum præterea aliud est nominis et liberationis: debili: dolis scilicet praelegatum: speciei, quantitatis, et generis: optionis.

1°. Legatum *nominis* est, dum testator alicui legat, quod sibi ab alio debetur, *L. 4L ff. de Legat. 1. §. 25. Inst. h. t. Liberationis*, si testator debitori suo leget, quod hic illi debet, quod fieri potest vel expresse, vel tacite; legando chirographum, *L. 3. ff. de liberat, leg.* Priori legato obligatur hæres ad cedendas legatario actiones; altero solum ad reddendum chirographum. Unde differt legatum liberationis a legato *debiti*; hoc enim est, quo debitor legat creditori, quod huic ille debet; ut tamen hoc legatum utile sit, necesse est, ut *plus sit* in legato quam debito; velut, si legetur pure, quod debebatur sub conditione, aut ex die, §. i. *Inst. h. t.* Hodie hoc legatum fere semper utile est, cum eo legato creditor chirographarius consequatur jus hypothecæ; vel, si probationes deliciant, rem petere potest ex testamento.

2°. *Præleijaluu, dolis*, quando maritus uxori prælegat dolem, soluto matrimonio reddendam. Etsi perse, soluto matrimonio, dos debeat uxori re-

sliliii, utile tamen hoc legatum est, cum eo mulier consequatur id, 1°. ut statim eam petere possit, cum alias, si dos sit res mobilis, expectare teneatur per annum, *L. un. C. de rei Vxw. aci.* 2U. It probare non teneatur illationem dotis, si modo maritus certam quantitatem expresserit, *L. 1. §.7. ff. de dot. præleg.* 3°. **Ita** dote praelegata expensæ non necessariae non deducantur.

3°. *Legatum speciei* est, cum legatur individuum, ut, bucephalus, Stichus. Hujus legati effectus sunt 1°. perit soli legatario, non haeredi, nisi hujus culpa, etiam levissima intercesserit, §. 16. *Inst. h. t.* 47. §. *pen.* [*f. de Legat.* 1.2°. Si testator duas legarit species, tum si utraque principalis est, pereunte una debetur altera; secus se habet, si una principalis sit, altera accessoria, tum enim pereunte principali non debetur accessoria, §. 17. *Inst. h. t.* 3°. Universitate legata commodum et damnum legatarii est; sic grege legato ovium, cæteris extinclis, debentur superstitēs, §. 18.19.20. *Inst. eod.* Secus iterum in usufructu est; hoc enim legato in grege ovium, si una tantum remanserit, ille cessat, quod in una videatur constare non posse, *L. ult. ff. quii), mod. ususfr. amitt.* Dixi: cum legatur *individuum*: quod enim Philosophis individuum dicitur, Jurisconsultis species est.

4°. *Legatum generis*, vehit equi, prædii (quod enim rursus Philosophis species, Jurisconsultis genus est) perse utile est; si tamen ab hominum penderet arbitrio, nec testator tale quid reliquisset, inutile ac derisorium erit, ut si testator legasset domum, nec tamen domum reliquisset. *L. 71. pr. ff. de Legat.* 1. Genere legato electio penes legatarium regulariter est, sic tamen, ut non idcirco optimum eligat, *L. 2. ff. h. t.* Dico: *regulariter*; nisi aliud testator voluerit, ul sit penes haeredem; testatoris enim est rebus suis legem dicere. Præterea generis legati periculum penes hæredem est; unde equo tibi legato, coque extincto, hæres debet alium; quia genus perire non potest, *L. 11. C. si certum pel.*

5°. *Legatum quantitatis* est legatum generis, sed numero definiti, ut 1,000; uti proinde genus, sic nec quantitas perit; ac pereuntibus 1,000. debentur alii totidem.

6°. *Legatum optionis* est, si genere legato testator *speciatim* legatarium jubet unum ex genere, ut equum unum ex cæteris a se relictis eligere, §. 23. *Inst. de Legat.* Quo casu 1°. legatarius potest seligere optimum, *L. 2. pr. ff. h. t.* 2°. Quod semel optavit, postea repudiare nequit, et seligere aliud, *L. 20. ff. de opt. Leg.* 3°. Jure novo Justiniani jus optandi, si legatarius, interveniente morte, non optasset, ad hujus hæredes transit. *L. ult. C. commun, de Legat.*

400. Dico V. Legari potest vel pure; vel sub conditione; vel in diem. et die; vel sub modo, demonstratione, causa.

Pure, sive absolute, sine additamento, ut, Mævio equum lego. *Sub conditione*, si res legata per particulam sit differatur in futurum rei cujusdam eventum. De legato conditional! servanda sunt eadem, quæ diximus num. 452.

In diem, dum quid legatur usque ad certum tempus, ut: lego domum meam per decennium. *Ex die*, ut: Titio lego domum meam post decennium a morte mea: vel: ab eo tempore, quo matrimonium iniverit: in priore casu

salim a morte testatoris et *cedit*, et *venit* (*cedere* vero dies dicitur, ex quo deberi incipit; *venire*, ex quo poti potest). In altero casu distingui oportet: vel enim dies *certus* est, ac tunc quidem dies cedit, sed non venit, nisi existât. *L. S. i l. ff. quand, dies legat.* Sin *incertus*, neque cedit, neque venit, priusquam existai, *L. 12. ff. eod.*

Sub modo, quando tinis exprimitur, ad quem legatum fit. In hoc quoque legato dies et statim venit, et cedit, modo legatarius caveat, se modum impleturum esse, *L. 40. §. ult. L. SÛ. ff. de comi, el demunstr.*

Sub demonstratione, si vel persone, cui legatur; vel rei, quæ legatur, aliqua additur descriptio, qua illa eo certius cognoscatur. Si falsa fuerit demonstratio, perimet eo modo legatum, quo error in legatarii nomine commissus, §. 29. et 30. *Inst. h. t.* Tum vero solum error in nomine legatum perimit, quando de persona legatarii alias non constat, §. 29, *cit.*

Sub causa, quando testator legati causam impulsivara exprimit, ut : *Mævio lego hortum suburbanum, quia negotia mea gessit.* Hæc causa, etsi falsa, legatum non perimit, §. 31. *Inst. h. t.* nisi hæres probaverit, testatorem, si falsam esse causam scivisset, legaturum non fuisse. *L. §. C. ff. de Cond. et demonstr.*

Obj. Non potest quis institui hæres ex die, vel in diem; ergo neque legatarius.

R. C. Ant. .Y. Cons. Disparitas est juris dispositio : primum habetur, §. 9. *Inst. de har. instil.* Ac ratio ulterior est, quod nemo , etiam respectu temporis, partim testatus, partim intestatus decedere possit, §. i>. *Inst. h. t. el L. T. ff. de R. I.* At hoc cessat in legatario.

461. *Dico VI.* In legatis etiam *jus accrescendi* locum habet.

Prob. Merito enim praesumitur testatorem , seu legantem voluisse, ut cacans portio ad eum potius deveniat , cui jam eandem rem reliquerat, quam ad alium , *L. V 58. el 61. in ftn. ff. de Legat. 2.* Locum vero habet, cum ex pluribus legatariis conjunctis unus vel aliqui deficient. *Conjuncti* autem dicuntur, quotiescumque plures ad *unam eandemque rem* ab uno eodemque testatore , seu legante vocati ; unde si partes rei localiter sint a testatore distinct», velut si dicat : *Mævio pariem quæ urbi proxima, Caio partem, quæ via adjacet, do, lego*, non sunt conjuncti, quia non ad unam eandemque rem vocati, nec consequenter *jus accrescendi* inter eos locum habet, cujus unicum fundamentum est conjunctio. Pro subtilissimo et intricato hoc jure accrescendi, de quo jam varia diximus Diss, de jure reali in specie, *Sect. de Ilæred.* plenius cognoscendo,

Observe : posse legatarius conjungi tripliciter; 1°. ita *ut re et verbis* sint conjuncti, velut si testator dicat : *Titio et Caio lego fundum Tusculanum.* 2°. *It re tantum* , licet verbis disjuncti sint, (piando scilicet duo pluresve ad unam eandemque rem , sed in diversis orationis partibus suut vocali, ut si dicat testator : *Caio fundum Tusculanum lego, Mævio fundum Tusculanum lego*, 3°. *I t verbis tantum* ; licet re aliquo modo disjuncti sint, quando duo pluresve ad unam eandemque rem in una simpliciter oratione, sed æquis partibus vocati sunt, velut si testator dicat : *Caio et Mævio fundum lusculanum æquis partibus do, lego.* Lnde non possunt duobus cum vera

conjunctione verbali in eadem re relinqui partes inaequales ; sed tales hoc ipso erunt re el verbis disjuncti, ul si diceret testator : *Caio el Mrpvio fundum Tusculanum lego partibus inmqalibus, Caio trientem , Mævio bessem ,* inter quos proinde non erit jus accrescendi.

Quoties igitur ex taliter conjunctis aliquis deficit, jus accrescendi locum habet, etiamsi verbis tantum conjuncti fuerint, *L. 89. ff. de Leg. 3. L. 10, §, fn. ff. de Legat. 1.* Ac ratio est, quod et hi vere conjuncti sint, *L. 142. ff. de F. S.* conjunctio enim verbalis re ipsa non est verbalis simplex , sed ita solum appellatur propter externam verborum formam, ut adeo ex voluntate testatoris habendi sint pro conjunctis mixtim, sive re et verbis. Cælerum pro intelligendo accrescendi modo faciunt sequentes regulæ,

Regula Γ. Quando ex mixtim, aut verbis tantum conjunctis aliquis deficit, hujus portio accrescit ei, qui in eodem genere cum deficiente conjunctus , seu collegatario, et quidem cum onere, *L. un. §. 11. c. de caduc, toll,* quia scilicet ita conjuncti pro una persona habentur; jure igitur sibi pariem in eodem secum genere alterius conjuncti, etiam cum onere, tanquam suam occupat.

Regula 2.* Quando ex re tantum conjunctis aliquis deficit, porlio ejus vacans accrescit omnibus, ac quidem sine onere; sic tamen, ut mixtim et verbis conjuncti habeantur ut persona una, *L. un. §. 11. cit.* cum enim tunc ulpersona propria capiant legatum, nccessum non est, ut alienum agnoscant onus.

Inde si ita testator scripserit: *Primo, secundo et tertio lego fundum Tusculanum: quarto el quinto lego fundum Tusculanum cequis partibus : sexto lego fundum Tusculanum : septimo lego fundum Tusculanum ;* tunc si deficiat primus, secundo et tertio tantum accrescit ; ct quidem cum onefe, ni quod primo fuerit adjunctum ; secundus enim et tertius erant primo mixtim conjuncti. Si quartus deficiat, accrescit soli quinio, ac pariter cum onero, si quod fuerit quarto injunctum; erant enim verbis hi duo conjuncti, E contra si septimus deficiat, omnibus accrescit, sed ita, ut unam-partem portionis deficientis capiant primus, secundus, ac tertius; erant enim hi lres eodem modo conjuncti : secundam partem quartus et quintus cx eadem ratione : tertiam sextus ac sine onere, erat enim huic septimus conjunctus tantum re.

462. *Obj. J. cont. conjunctionem verbalem.* Per *L. J. pr. (l'. de Usufr. accrete,* quoties ususfructus legatus est, ita inter fructuarios est jus accrescendi, si conjunctim sit ususfructus relictus. Cælerum , si separalim unicuique partis rei ususfructus sil relictus , sine dubio ususfructus cessat ; ergo in conjunctione verbali non datur jus accrescendi.

It. .V. Cons. Nam *cit. L.* loquitur de legatariis, etiam verbis inter se disjunctis; ait enim : *Si separalim,* etc. qui vero verbis conjuncti sunt, simpliciter conjuncti dicuntur, et non separati. Censetur vero res, ut ususfructus separalim legatus, si partes diversis expressæ sint periodis, quo casu testatorem legatarios non conjunxisse, sed disjunxisse apparet, ut si ita scripserit : *Titio dimidii fundi usumfructum lego ; Caio dimidii fundi usumfructum lego.*

Obj. II. L. pen. ff. eod. ubi: Cum singulis, ab hæredibus singulis, ejus, dem rei fructus legatur, fructuarii separati videntur, non minus, quam *si æquis portionibus duobus ejusdem rei fructus legatus fuisset* : undo fit, ut inter eos jus accrescendi locum non habeat; ergo.

R. Eliam hæc lex de separatis re et verbis loquitur, sensus eniin legis est: si quis duos hæredes instituit, et ab uno hærede reliquit usumfructum fundi Titio, ab altero reliquit ejusdem fundi fructum Caio (qui verbis erant conjuncti, sed re disjuncti) præsumitur testator, quod voluerit cessare jus accrescendi, et, uno deficiente, usumfructum partis consolidari cum proprietate ; nam ideo a diversis hæredibus reliquit, sicque pariter non esset jus accrescendi, si duobus æquis portionibus ejusdem rei fructum legassei, eos distinguendo : *Medii fructum fundi lego Caio : alterius dimidii fructum lego Titio*, qui sunt disjuncti.

463. *Dico VII.* Legata aliquando amittuntur; aliquando transferuntur. *Tot. Tit. ff. de (itlim. vel transfer. Legat. et fideicomm.*

Amittuntur legata *ademptione*, dum testator, mutata voluntate, legatum ipse expressis verbis revocat , quod coram quinque fieri testibus debet. Ali-

quando *ipso facto* revocat, cum testator delet, obducit, cancellat, quæ scripserat, *L. 3. §. ult. L. 16. ff. de adim. Legat.* Si rem legatam donet alteri, *L. 18. ff. eod.* Si rem legatam destruat, *L. 65. §. fin. de Legat. 1.* Inde novam faciat speciem non reducibilem ad materiam priorem rudem , *L. 88. pr. et §. ult. ff. de Legat. 2.* Si inter testatorem et legatarium capitales ortæ inimicitiae, alter alterius vilæ insidiatus . *L. 3. §. ult. L. ff. de adim. Legat. L. 9. ff. de his, (pie ul indignis.* Vel alter alterum accnsassel criminaliter. Aoi-. 90. *cap. 7.*

Transferuntur. 1°. vel de persona in personam , sive *mutatu legatario*, ut: *fundum , quem Mævio legaveram, Caio do, lego.* Quæ mutatio, cum legali sit ademptio, ac novi constitutio, quinque, non pauciores, testes requirit.

Vel 2°. *mutata re*, ut : *pro fundo, quem Mævio legaveram , huic mille aurem do, lego.* Vel 3°. *mutato modo* legandi, ut, si, quod pure legatum erat, deinde legetur sub conditione. Vel 4°. *mutata persona a qua* legatum dandum , ul, si plures hæredes testator scripsisset Mævium et Caium , ac primum legatum a Mævio voluisset dari, sed postea non a Mævio, sed Caio præstari voluisset.

Evtinguuntur piwterea legata morte legatarii ante testatoris mortem: non impleta conditione : si res aliena legata prius, quam moreretur testator, pervenerit ad legatarium titulo mere lucrativo : si testamentum fuerit nullum . irritum factum ; non tamen si rescissum . quæ ex hactenus dictis satis constant.

IGi. *Dico VIII.* Fideicommissum active sumptum est substitutio indirecta, qua hæres immediate succedens gravatur, sive rogatur a testatore. nl restituai alteri vel hæreditatem totam, vel ceream ejus pariem, vel aliam particularem rem. Ita quoad rem omnes.

Substitutio igitur est genus proximum . ac fideicommissum hujus species, et eatenus est species ultima voluntatis. Est autem substitutio in genero actus iiliîmæ voluntatis dum testator unum vel plures in Incum alterius

vel aliorum vocat, *L. 1. ff. de Vulg. et Pupill. substit.* Didum autem prælerea i°. qua hæres *gravatur* sive *rogatur*; uti enim in hæreditatibns et legalis verba directa et imperativa adhibenda ; ita fideicommissa verbis

obliquis et precativis fieri debent. 2°. Ut restituat alteri vel hæreditatem totam, vel certam ejus partem, vej aliam particularem rem, ut definitio conveniat omni fideicommisso. Nam

fideicommissum ,1°. aliud est *universale*, cum hæres rogatus, uf vel hæreditatem totam, vel certanj *hæredilatis* partem, trientem, semissem , vel similem restituat alteri, *L. 8. c. ad senatusconsultum Trebell.* Hocque *Inst. h. t.* etiam dicitur *fideicommissaria hcereditas*; alias quoque *substitutio fideicommissaria.* Aliud vero *particulare*, cum quis a testatore rogatus, rem aliquam certam, vel quantitatem restituere alteri, sine mentione par-

lishæreditariæ; sive, ut aliis placet, cum pars hæreditatis *quanta*, non çiwla relicta.

2°. Aliud *expressum* , quod verbis expressis fit; aliud *tacitum*, quod ex proportionalis indiciis præsumitur ; quod scilicet testator voluerit substituere

alium, vehit si prohibeat, ne bona alienentur extra familiam. *L. 69. ff. de Legat.*

3°. .Aliud *commune*, in quo non attenditur specialiter ad familiam ; aliud *familiare*, dum ad familiam specialiter attenditur. Ac demum aliud est *purum*, dum hæres absolute rogatur restituere; aliud *conditionatum* , quando sub conditione.

Cæteruin multa ferme de legatis dicta in fideicommissis obtinent : sic fideicommittere possunt, qui legare; iis relinqui fideicommissum potest, quibus legatum : eadem etiam res, quæ legato, fideicommisso dari : porro sicut legatum, ita fideicommissum vel pure, vel conditionate, in diem, ei die potest relinqui : quin quod uni deest, suppletur ex altero, postquam discrimen inter legata et fideicommissa particularia, quod olim magnum erat, Justinianus sustulit, *L. 2. C. dc Legat, et fideicomm.*

Porro fideicommissa non solum in testamento, sed etiam *ab intestato* relinqui possunt, §. 10. *Inst. h. t.* satis enim testator hæredes legitimos honoravit. quando non exclusit, *L. 8. ff. de Jure Codicill.* Unde et quinque testes tum sufficiunt ; nisi moriens viva adhuc voce hæredi fidcicommissi- III, quo casu et sine testibus fideicommissum subsistere, et fiduciario hre-

redi time a fideicommissario (id est, cui res fideicommissaria ab hærede directo, qui *fiduciarius* hæres dicitur, restituenda) posse deferri juramentum eo effectui, ut, si jurare nolit, compellatur ad restitutionem. Vide hac de re

num. 441. *Prob. III.*

Demum quæ substitutionem attinent, variasque ejus species, ac jura jam

exposita, vide *Diss. II. de hæredit.*

Mi
?

; l's/

ARTICULUS V.

QUID FALCIDIA? TREBELLIANICA? AN HUIUS DEDUCTIO A TESTATORE PROHIBERI POSSIT ?

465. *Dico 1.* Falcidia, ab auctore suo sic nuncupata, est quadrans, seu quarta bonorum pars, quam hæres vel ex testamento, vel etiam ab intestato, deducto prius aere alieno, et impensis funeris, detrahit ex bonis defuncti, qui hæreditatem legatis, vel donationibus mortis causa ultra dodrantem exhaustit, vel qui ultra dodrantem extra personam hæredis aliis reliquit.

Dr. Inst. h. t. L. 1. et 2. ff. ad Leg. Falcid.

Dixi : *ab auctore suo*, etc. scilicet Publio Falcidio ; cum enim ex *L. XII.*

Tabb. quisque pro libitu omnia legare posset, eveniebat, ut hæredes scripti non adirent hæreditates, sicque testatores decederent intestati; hinc primo

lata *lex Furia*, qua uni non plus, quam 1,000. aurei possent legari; sed cum ea lex eluderetur, uni quidem non ultra 1,000., sed pluribus legando,

successit *lex Voconia*, qua. ne cui legaretur plus, quam hæres haberet, cavebatur ; eveniebat tamen, ut, cum legatarii sæpe essent plurimi, nec sic

hæredes pro exili lucro hæreditatem adirent ; lata proinde demum *lex Falcidia* fuit a Publio Falcidio Tribuno plebis, qua sancitum, ne plus testatori legare liceat, quam dodrantem, ut ea ratione salva hæredibus maneret quarta bonorum pars, vel jure retentionis, si possideat; vel rei vindicatione ; vel actione in factum, vel condictione indebiti, si errore facti, utpote igno-

rais æs alienum latens, solvisset legata integra, *L. 9. C. ad Leg. Falcid.* Secus tamen, si solvisset errore juris, ut si, gnarus licet virium hæreditatis, putans tamen ad solvenda legata se teneri, ea solvisset, repetere non poterit,

L. iñ. ff. de J. et F, J. .Quoad deductionem igitur Falcidiæ sunt sequentes regulæ.

Regula 1^a. Deducit illam solus *hæres*, ultra dodrantem gravatus, non solum *testamentarius*, sed etiam *legitimus*, sive ab intestato, *L. 18. pr. ff. h. t.* Quod si plures sint cohæredes, in singulis ratio Falcidiæ ponenda est, §. 1. *Inst. h. t.* Sic tamen, ut, si ex duobus institutis hæredibus, quorum alterius pars hæreditaria legalis exhausta, cohæres alter deficiat, hujusque portio cohæredi accrescat, Falcidia possit detrahi, si pars gravata accreverit parti libera, non gravate; secus autem, si pars non gravata accreverit gravatæ. *L. “S. et 87. ff. h. t.*

Regula 2^a. Detrahitur Falcidia *legatariis* ; cum vero fideicommissa particularia legatis per omnia sint æquata, *L. 2. C. de Legat, et Fideicomm.* etiam in his Falcidia locum habet, uti et in donationibus, sed tantum, mortis causa.

Regula 3^a. Deducitur *de bonis*, prout ea *tempore mortis* testator habuit. §. 2. *Inst. h. t.* unde tam incrementum, quam decrementum postea secutum ad hæredes, non legatarios, pertinet, *L. 73. pr. ff. h. t.* Item, deducitur deducto prius aere alieno omni, usque adeo deductis ante expensis funeris. *L. 39. ff. de V. S. §. 3. Inst. h. t.*

Regula 4^a. Falcidia non extenditur ad praelegatura dolis, *L. 81. §. 1.2.*

i. l. Noc detrahitur, si hæressurripuit aliquid, vel occultavit de bonis hæ-

rtJilariis: non confecit inventarium debito tempore. *L. ult. §. pen. C. de hrM.* Huc quoque refer, quæ ante num. 465. diximus. Plura num. sequ.

466. *Dico II.* Trebellianica, sic dicta a Trebellio Consule Romano, est itidem quarta bonorum pars, quam deducit lueres de bonis hæreditatis fideicommisso universali nimis excessive, aut supra dodrantem gravatus. §. 5.

Ins. de Fideicomm. hæredit.

Dixi : a Trebellio Consule; nam cum lucres directus sæpe nollet adire hæreditatem ob exiguam, vel nullam lucri spem, eo quod omnia capepet

tas fideicommissarius, Imperatore Nerone, Avv. et Seneca et Trebellio Mu. Coss. conditum fuit *senatusconsultum Trebellianum*, ut, restituta ex testamento hæreditale, actiones omnes transirent in hæredem fideicommissarium, §. 4. *Inst. h. t.* ut penes quem esset lucrum, pariter esset incommo-

dum. Verum, cum, non obstante lege, adhuc repudiarentur hæreditates.

Imperatore Vespasiano Augusto, et Pegaso ac Pusione Coss. *senatusconsultum Peyasianum* prodit, quo permissum hæredi fiduciario, ut quartam dehaberet de bonis ex ratione fideicommissi universalis restituendis. Ab eo igitur tempore hæreditaria onera penes hæredem directum manebant, nisi certa stipulatione, quæ dicebatur partis, et, ex parte, in fideicommissarium obligationes pro rata transmitteret. Sed hæ stipulationes multis videbantur

captiosæ. Hinc tandem Justinianus ex geminis prioribus legibus, sive senatusconsultis, fecit legem unicam, ut deinceps quarta bonorum hæreditatis salva esset hæredi ; actiones vero et onera hæredem fiduciarium inter ac fideicommissarium dividerentur pro rata; sed hæres fiduciarius, sive directos necessario hæreditatem adiret; aut omnino posset eam adire fideicommissarius. Quoad Trebellianicam igitur sequentes juris fixæ sunt regulæ :

Regula 1^a. Deductio Trebellianicæ competit hæredi cuilibet; non tamen fideicommissario, si et hic rursus alteri deberet restituere hæreditatem;

com alias evenire posset, ut, si pluribus adhuc esset relinquenda, ad ultimos perveniret nihil.

§. 1. *Antequam deducatur Trebellianica*, subducitur æs alienum; altem spectata praxi : deinde in detractioe Trebellianicæ non attenditur

mortis tempus, sed illud, quo restituenda hæreditas, *L. 58. §. 3. ff. ad L. Tribell.*

Regula 2^a. Deducitur Trebellianicam, necesse est, ante adierit hæredi; Utem; si enim hanc non adierit, cessat et jus deducendi Trebellianicam; quippe quæ solum concessa est hæredi : Ac universim contra cessat hoc jus xlem de causis, ex quibus jus Falcidiæ. Unde apparet magnam esse utriuspequartæ Falcidiæ, ac Trebellianicæaffinitatem. Nihilominus

Differunt Falcidia et Trebellianica; F. Falcidia a legatis detrahitur; donationibus mortis causa ; imo iis, quæ inter conjuges fiunt, *L. 18. ff. h. t.* Trebellianica a fideicommissis universalibus. 2°. Trebellianicam augent ; redditatis incrementa, et ejus decrementa diminuunt; secus, ac de Falcidia

dictum, *L. 22. §. 2. in fin. L. 58. §. 6. ff. ad Trebell.* ac sequitur ex dictis ; Falcidiaenim detrahitur a bonis defuncti, prout ea testator tempore mortis suæ Labuit; Trebellianica vero a tempore faciendæ restitutionis. 3°. In Falcidiam

computantur solum, quæ hæres habet juro hæreditario; in Trebellianicam etiam ea, quæ habet titulo legati, vel alio, *L. 91. ff. ad Leg. Treb.*

Nec obstat, quod per *L. 2. C. ad Leg. Falcid.* Falcidia nihil aliud sit, quam Trebellianica; hoc enim solum verum est, si spectetur pars bonorum deducenda utriusque favore legis, et quoad alia memorata; non vero quoad omnia, ut ex allatis modo legibus liquet.

467. *Dico III.* Deductio Trebellianicæ a testatore prohiberi non potest. Est multorum Jurisconsultorum contra Haunoldum, Heineccium aliosque plures.

Prob. In primis jure antiquo prohiberi non potest, ut constat, neque inficiantur adversarii; jus vero novum quoad deductionem Trebellianicæ nihil immutavit. *Prob.* Si enim jus novum aliquid immutasset, ergo in Auv. 1. Justiniani; nihil enim aliud assignari potest: atqui hoc non; quod *cit. Nov.* loquitur de Falcidia, non Trebellianica; nam in *cit. Nov. cap. i.* non est sermo de hærede fiduciario, cum in fine expresse dicatur: *Quod si quartam deducere prohibitus voluntati testatoris parere noluerit, eum abhuiusmodi institutione et hæreditate recedere oporteat*; sed hæc hæredi fiduciario non conveniunt; hic enim voluntati testatoris parere nolens cogitur adire hæreditatem, eamque restituere, *Arg. L. 32. ff. h. t.*

Dices 1°. Jure novo Falcidia et Trebellianica æquiparantur, *cit. L. 1. C. ad Leg. Falcid.*: atqui prohiberi potest a testatore deductio Falcidiæ, *Auth. Sed cum Testator*, verbo *expressim. C. ad L. Falcid.*; ergo.

R. 1°. *Retorq.* Ergo sicut legatarius non potest cogere hæredem, ut hæreditatem adeat, *L. 16. ff. ad senatusconsultum Trebell.*, ita nec hæres fideicommissarius: *item*: ergo sicut Falcidiam perdit negligens tempore debito conficere inventarium; sic quoque idem perdet Trebellianicam, contra, ac saltem vult sententia probabilior, ac communior, quæ etiam teste Flavio adversario practicatur in Camera Imperiali: rursus retorsio est in iis omnibus, in quibus paulo ante diximus, differre adhuc dum Falcidiam et Trebellianicam. Unde

R. 2°. *D.* Equiparantur quoad omnia. V. quoad aliqua C. nam in multis adhuc differant. Quod vero Falcidiæ deductio prohiberi possit, de jure non est, *Auth. Sed cum Testator. C. h. t.* quo corrigitur jus vetus; ac proinde ad Trebellianicam ea correctio extendi non debet.

Dices 2°. In jure Trebellianica sæpe venit nomine Falcidiæ, ut *Z. 3. ff. ad L. Falcid.* ubi: *Ne ea quidem, quæ quis servis suis inutiliter legarii, fidei commissis, in computationem ejus legis (Falcidiæ) cedunt.* Item, in *Vot. 1. cit.* cur enim Justinianus alioquin inseruisset Fideicommissarios?

R. V. *Ant.* In *L. 3. cit.* sermo est de fideicommissis particularibus, in quibus, quia plerumque imitantur legatorum naturam, hisque cæquali sint, locum habet Falcidia; colligitur inde, quia in *L. 3.* agitur de lege Falcidiæ; dum e contra solis fideicommissis universalibus competit. Similiter in *Vor. 1.* agi de fideicommissis particularibus, non de universali, constat ex relatis verbis in Conclusionem.

Dices 3°. Non est potior ratio pro Trebellianica, quam Falcidia: Item, eadem rationes, quæ pugnant pro prohibitionem Falcidiæ, etiam pugnant

pro prohibitionem Trebellianicæ, ul: quod conveniat mortuorum custodiri voluntas: quod lucres præsumatur ex pietate aditurus, etc. Ergo sicut Imperator in *Nov. 1.* permisit prohibitionem Falcidiæ, ita et Trebellianicæ.

IIP. T. Int. xV. Cons. Licet enim sit magna inter utramque affinitas; Intuli tamen Imperator circa unam quid innovare, quin id faceret circa alteram.

R. 2°. *D. Ani.* Et reliqua sunt utrobique paria. N. imparia C. Nam habens jus Falcidiæ non potest a legatariis cogi invitatus ad adeundam hæreditatem; potest tamen cogi fiduciarius hæres a fideicommissario; ergo cum hic sit multo deterioris conditionis, quam prior, merito etiam in alia ratione melior ejus esse debet conditio. Praeterea fiduciarius debet computare in quartam, quod titulo legati habet; quin fructus perceptos eo tempore, quod inter mortem testatoris, et fideicommissi restitutionem intercedit, *L. 18. L. 22. ff. h. t. L. 91. ff. ad L. Falcid.* sed aliter hæres his omnibus non tenetur.

Dices 4°. Licet hæres fiduciarius cogi possit ad adeundam hæreditatem; hoc tamen gravamen non est alicujus momenti, quia id lotum sit periculo hæredis fideicommissarii.

R. Licet lucres fiduciarius compellatur periculo fideicommissarii, multis tamen molestiis, laboribus et tricis, quæ additionem hæreditatis comitari solent, exposita est, ac sine commodo et lucro.

Dices 5°. Imperator in *Nov. 1. cap. 2.* loquitur de fideicommissis, ut oppositis legato, qualia utique non sunt fideicommissa particularia, utpote quæ legatis exæquata sunt; sed universalia; ergo revera quod de Falcidia innovavit, ut prohiberi possit, etiam de Trebellianica statuere censendus est.

R. IV. *Ant.* Sed fideicommissa particularia ibi conjungit legalis, velut quorum naturam imitantur. Patet ex verbis in Conclusionem.

ARTICULUS VI

DE JURE CODICILLI.

168. *Dico I.* Codicillus (ex interpretatione nominis quasi parvus codex seu scriptura) est ultima voluntas minus solemnns, qua hæreditas directe neque dari, neque adimi potest. Colligitur ex *§. 2. Inst. h. t.* estque quoad rem communis omnium.

Didum 1°. *Voluntas*, quia ad hoc, ut valeat codicillus, requiritur voluntas faciendi codicillum. Hinc si quis testamentum fecerit, quod de jure non subsistit, hoc nec de jure codicillorum valere potest, licet cætera adsint codicillorum requisita, *L. 13. ff. et L. 1. §. fin. C. h. t. L. 29. ff. qui Testam, fac. poss.* nisi forte clausula codicillaris expressa adsit.

%Minus solemnns, scilicet solum respectu ad testamentum; nani ad codicillum sufficiunt quinque testes (saltem si non sit a cæco factus, quo casu testes requiruntur sex, *L. Hac consultissima. 21. C. de Testam.*) iique etiam non ro-
:*ili. L. ult. §. ull. C. h. t.* imo nec masculi, sed, etsi omnes quinque feminæ essent, subsisteret codicillus, *Carpoz. Devis. 152.* quod, etsi expressa lege

probari non possit, potest tamen satis colligi ex *L. 20. §. 6. ff. qui Testam, facere possunt*; nam, dum ibi femina *solum* a testimonii dictione in testamento excluditur, tacite admittitur in ultimis voluntatibus aliis, cum exceptio firmet regulam in casibus non exceptis. Sufficit igitur ad codicillum, si fiat *actu continuo*, et quinque adhibitis testibus.

3°. *Qua hæreditas directe non dari, nec adimi potest*; est enim hæc principalis differentia codicilli a testamento, quod in hoc solo directe institui hæres, et liberi exhæredari possint; hinc si defunctus sine testamento, licet codicillum fecisset, decesserit, dicitur decessisse intestatus, succedilque hæres ab intestato; sic tamen ut unus non capiat hæreditatem totam, sed ejus quartam, Trebellianicam, quoad reliquum vero defunctus censetur ejus fidei commisisse, ut hæredi in codicillo scripto restituat. Et hoc est, quod dici solet, hæreditatem in codicillo directe datam trahi ad fideicommissum. *L. Scevola. 76. ff. ad senatusconsultum Trebell.*

Differt igitur codicillus a testamento 1°. ratione solemnitatis; 2°. ratione institutionis, quia videlicet in codicillo hæres directe institui non potest, neque filius exhæredari; 3°. ratione numeri; testamentum enim non nisi unicum valere potest, cum enim hoc sit ultima voluntas, qua testator de omnibus suis bonis disponit, testamentum aliud illi contrarium esset; at codicilli plures fieri possunt, validi omnes et servandi, si non inter se pugnent; si vero pugnare videantur, prior revocatus censetur.

469. Dico *IL* Codicilli alii sunt scripti, alii nuncupativi; *scripti* dicuntur, qui scriptura fiunt, *L. fin. §. fin. C. h. t. contra nuncupativi*, dum quis, præsentibus quinque testibus voluntatem suam declarat viva voce. Tametsi vero codicilli nuncupativi dari non posse videantur; cum parlim vocis significatio obstet, partim *pr. Inst. h. t.* ubi scriptorum tantum codicillorum fit mentio; si tamen spectetur introductio, etiam nuncupativi locum habent; postquam enim semel codicilli valere jussi, nihil obstat, quo minus quis etiam voce codicillari possit.

Porro codicilli tam nuncupativi, quam scripti rursus alii sunt *testamentarii*, qui fiunt, et subsistunt cum testamento, *L. 14. 18. ff. h. t.* Hique testamentum vel præcedere possunt, quo casu olim expresse confirmari debebant per testamentum subsequens, *L. 5. ff. h. t.* hodie tamen subsistunt, licet non expresse confirmati, modo nihil ipsis contrarium extet in testamento, §. I. *Inst. h. t.* vel etiam possunt testamentum subsequi ad hoc explicandum, supplendum, mutandum. Alii *non testamentarii*; sive sine testamento, quo casu per codicillos tantum designantur legata, quæ hæres ab intestato succedens debeat solvere; vel hæreditas *indirecte*, scilicet fideicommissum, quod hæres ab intestato restituere debeat, detracta prius Trebellianica. Testamentarii vires suas habent a testamento, ab eoque dependent, *L. 3. §. ult. L. 16. ff. h. t.* alii sua virtute subsistunt; et hæres ab intestato in his relicta præstare tenetur, *L. 16. cit.*

Demum testamentis adjici solet *clausula codicillaris* in subsidium, eique gemina, ut 1°. *St testamentum non valebit tanquam testamentum, volo illud valere jure codicillorum*, *L. 91. §. fin. ff. de Legat. 2. L. fin. C. de Codicill.* Vel 2°. *Volo, ut valeat testamentum oinni meliori modo, aut jure cujuscumque ultime voluntatis, vel alterius dispositionis. LL. cit.* Utraque clausula ee

casu illud operatur, ut, si quinque testes subscripserint, Testamentum subsistat in vini codicilli, *L. 29. §. 1. ff. qui Testam, fac. possint, et LL. cit.* Non tamen hæc clausula supplebit defectum solemnitatis *interns* testamenti, quoad hæredem; ut, si fuisset institutus inidoneus, aut hæres suus injuste exhæredatus: neque defectum voluntatis, vel non aditæ hæreditatis. *£. 29. ff. qui Testam, fac. poss. L. 3. ff. de Vulg. et Pupill. subst.*

Si dicas: Nihil interest inter duas illas clausulas; ergo immerito inter eas discrimen fit.

R. ¶ Jnt. Posterior clausula, utpote amplius extensa, videtur priori in hoc esse melior, quod non tantum, sicut hæc, legatum ac fideicommissum, sed etiam donationem mortis causa comprehendat. Atque ideo varii, ex Pragmaticis volunt, si filiusfamilias testamentum fecerit cum consensu patris; adjecta illa clausula, sustineri voluntatem filii in vim donationis mortis causa. De *Clix ex sperg. Instit. Lib. 11. Tit. XXV. Vin. in pr. qui Testam. fac. poss. num. 3.*

DISSERTATIO V.

DE OBLIGATIONIBUS ORTIS EX CONTRACTIBUS.

Postquam Imperator *in Inst.*, egisset de iuribus in re, Iam de modis acquirendi ; ad jus ad rem progreditur. Hoc vero cum sit facultas in personam nobis obligatam ad rem præstandam, puta, ad dandum aliquid, faciendum, patiendum, competens; sequitur, omne jus ad rem ex aliqua obligatione nasci.

In genere vero *obligatio* est juris vinculum, quo quis ad dandum aliquid, vel faciendum, quasi necessitate adstringitur, *L. 3. ff. de O. et A. el. lrg. pr. Inst. h. t.* Vinculum vero illud cum partim ex jure naturali, partim positivo humano, civili oritur; inde obligatio alia est *naturalis*, si precise ex jure naturali; alia *civilis*, si quis, citra æquitalem naturalem, ex sola juris civilis auctoritate adstringitur ad præstandum aliquid, §. 1. *Inst. de Excepi. L. 3. ff. de constit. pecun.*; alia *mixta*, dum quis jure utroque naturali et civili ad præstandum quid adstringitur. Unde obligationes omnes ex æquitate vel lege sunt. Nihilominus

Obligationum aliæ ex æquitate naturali, vel lege civili oriuntur *immediate*, quin factum aliud interveniat; aliæ *mediate*, accedente et mediante facto obligatorio. Hoc vero vel licitum esse potest, vel illicitum. Si *illicitum* dicitur *delictum*, et nascens hinc *obligatio ex delicto*; si *licitum*, conventio, vel pactum; unde *obligatio ex pacto*, quo contractus perlinent; de quibus proinde Imperator ex ordine in Institutis tractat. Cæterum cum obligationes ex delicto partim non attineant Theologos; partim, quantum ad eos pertinent, de his agant, ubi de justitia; nos, illis hic prætermittis, solis contractibus, et natis inde obligationibus immorabimur. Quod si culpandi videbimur, dum hic a trita Theologorum via recedimus, qui sub ea ratione de contractibus agunt, quatenus ad *modos transferendi rerum dominia* pertinent, veniam petimus; libereque edicimus, commuem illam Theologorum viam nobis probari non posse, cum aberret; siquidem vulgatum sit, haud esse essentielle contractibus, ut per eos transferantur dominia, cum id ante traditionem in plerisque non fiat, *L. Traditionibus, c. de Pact.*

CAPUT I.

DE CONTRACTIBUS IN GENERE.

Huc revocamus naturam contractus et divisionem ; causam efficientem, sive personas contrahentes ; causam formalem et materialem ; obligationem pneslandi in contractibus casum, culpam, dolum ; quæ singula sequentibus ordine articulis exponenda.

ARTICULI S I.

QUID SIT PACTVM ET CONTRACTUS? QUÆ PACTORUM ET CONTRACTUUM DIVISIO?
QUÆ CONTRACTUUM SUBSTANTIALIA, ET NATURALIA?

•470. *Dico I.* Pactum est *plurium in idem placitum consensus, obligationem justitia-pariens*. Eadem etiam contractus definitio sit. Etsi enim olim distinctio fieret inter *pactum nudum*, et *contractum*, ac priori negaretur actio civilis; tamen istud discrimen usum hodie non habet; cum nunc etiam es pactis nudis (id est, quæ in simplicibus conventionum finibus subsistunt; sive quæ nec certum nomen habent, nec causam, traditione, aul certa solemnitate firmanur) super re licita et honesta initis, valida detur actio, quæ *condictio ex moribus* subin appellatur; hodieque pacta ejusmodi vim habeant stipulationis, quæ non solum obligationem naturalem, sed et actionem civilem parit. Tam pacti igitur, quam contractus essentia in consensu mutuo, externe expresso, sita est. Colligitur ex *L. 7. §* 1. et 2. ff. de Pact.*

Dividitur vero pactum 1°. in *expressum*, et *tacitum*. Prius est, quod verbis, scripto, aliove externo signo, mutuuum consensum exprimente, fit. Posterius est, quod fit consensu vel a jure ficto, vel præsumpto ex facto aliquo. Sic tacite præsumitur remissum debitum, si debitori creditor reddat chirographum. Non raro etiam ex patientia et taciturnitate consensus præsumitur, juxta *Reg. 4.3. in 6. qui tacet consentire videtur*, quæ regula tum maxime locum habet, quando consensus est favorabilis tacenti, vel quando hic loqui tenetur ; alias in odiosis contraria obtinet regula, scilicet 44. *in 6. qui tacet non fatetur*. Sicut autem facta tacita plerumque constant consensu præsumpto; ita quasi contractus, de quibus statim infra, consensu ficto a jure.

2°. In *publicum* et *privatum*. Primum est, quod in utilitatem publicam a personis scilicet publicis initum, ut sunt foedera, pax , induciæ, etc. Alterum quod personæ private, vel, si etiam publicæ sint, utilitatis tamen private causa ineunt.

171. *Dico II.* Contractus dividuntur 1°. in *veros*, et *quasi contractus*. Veri sunt, qui obligationem ex consensu vero, quem contrahentes sibi mutuo

dant, producunt; de quibus infra ac deinceps ex proposito agemus : quasi contractus sunt, qui ex *ficto*, et a lege ex facto aliquo *præsumpto* consensu obligationem pariunt, *L. 13. §. in. ff. commod.* Tales recensentur sex *Inst. de Oblig. quæ quasi ex Conlr.* : negotiorum gestio ; administratio tutele; bonorum, et hæreditatis communio ; aditio hæreditatis; solutio indebiti.

Negotiorum gestio est quasi contractus, dum quis negotia alterius ignorantis sponte et gratis gerenda"suscipit, §. 1. *Inst. h. t.* fingit enim tunc jusin hoc contractu consensisse ignorantem, quia et utilitas ei affertur, et aliunde requum non est, quemquam cum alterius damno locupletiozem fieri, quæ sunt fundamenta consensus præsumpti. Ex hoc igitur consensu licto et præsumpto nascitur utrimque obligatio, et *actio negotiorum gestorum*, utrimque ad hæredes transiens, domino quidem *directa*, prætoria adversus negotiorum gestorem, ul rationes reddat; culpam præstet, regulariter solum levem; aul latam tantum, si res cæteroquin periisset; levisimam vero tunc solummodo, si se aliis prælulerit. Negotiorum gestori e contra actio *contraria* oritur, ut præsetur indemnis, cum æquum sit, ut beneficium suo auctori damnosum non sit, *L. 2. in fin. L. 19. §. pen. ff. de Negot. gest.* Secus tamen est, si quis inviti et nolentis negotia gerat ; tunc enim, quia consensus præsumptus et fictus locum non habet, suum sibi damnum imputare debet negotiorum gestor.

Administratio tutelæ est quasi contractus, ficto consensu a jure, quo tutor, pupilli rerumque pupillarium curam suscipiendo, se pupillo obligat, ad dandas huic administrationis rationes, exactamque diligentiam (tutor enim ad præstandam culpam levem tenetur, *L. 23. ff. de R. I.* quin levisimam, si se in officium tutoris intruserit, §. 1. *Inst. desatisd. Tut.*) pupillus contra tutorem ad indemnitate præstandam obligatur. Unde et ex hoc quasi contractu duplex oritur actio, *directa* pupillo adversus tutorem, *contraria* tutorem adversus pupillum. Recole dicta de Tutor. *Diss. III. de dom. pupill.*

Communio rerum et hæreditatis equidem proprie loquendo ad quasi contractus non perlinent, sed sunt rectius jus in re communi, vel hæreditate ; recte tamen rerum communium, vel hæreditatis administrator quasi contraxisse videtur, ac primo obligasse sernet ad rationes reddendas, ac rem communem dividendam ; deinde et obligasse cohærcdem ; aut socium ad præstationes personales, §. 4. *Inst. h. t.* Ex hoc quasi contractu duplex nascitur actio ; ex communione rerum actio *communi dividundo* ; ex communione hæreditatis actio *familial herciscundæ*.

Hæreditatis aditio quasi contractus est, quo is, qui adit hæredifatem, cum legatariis ac fideicommissariis contraxisse, seque obligasse censetur ad præstanda et legata et fideicommissa, §. 5. *Inst. de Oblig. quæ quasi ex Contr.* Dixi : *legatariis ac fideicommissariis*, non autem cum creditoribus defuncti; his enim ex contractu vero obstringitur, quem defunctus cum suis creditoribus iniit; cum enim hæres, utpote succedens in locum et jus defuncti universum, hujus personam repræsentat, iisdem, quibus ille, contractibus ac obligationibus tenetur. Unde creditores hæredem, non ex quasi contractu aditionis, sed directe ex facto defundi conveniunt, *L. VA. ff. de O. et A. junct. Nov. 48. Præf. v. cum utique.* Legatariis vero ac fideicommissariis ex quasi contractu aditionis oritur *actio personalis ex testamento*, qua adversus hæredem post aditionem agunt, ul præstet legata

ac fideicommissa cum accessionibus; itemque usuris a tempore moræ, ac damna, et culpam levissimam, 47. §. pen. ff. de Legat. 1. §. 1.º. Instil, h. t.

Solutio indebiti quasi contractus ordine sextus est, quo quis ex errore facti, alteri pariter erranti id, quod naturaliter indebitum erat, solvens, alterum ad restitutionem obligasse censetur, §. G. Inst. h. t. Fundamentum hujus quasi contractus est solutio facta ex errore, facti; quia scilicet nemo censetur jactare suum; ac nemo heri locupletior debet cum alterius damno. Inde taliter solventi nascitur actio personalis, *condictio indebiti*, qua accipientem. ejusque heredem convenit, ut ita solutum cum accessionibus et fructibus restituat. L. Io. §. u. ff. de Condicti, indeb.

It vero actione illa repeti solutum possit, requiritur 1º. ut solvens enaverit in causa, putans erronee, se ex aliquo titulo obligatum esse. Si enim, sciens se nihil debere, tamen solverit, donasse censetur, L. 53. ff. de II. I. *cujus per errorem dati repetitio est, ejus consulto dati donatio est*. 2º. Ut etiam accipiens in errore versetur; si enim hic sciat, nihil sibi deberi, ac tamen tanquam debitum accipiat, ex delicto et injusta acceptione ad restituendum tenetur. ac conditione furtiva conveniri potest. 3º. Ut solutum *nullo jure* sit debitum; si enim jure naturali debeatur, etsi non jure civili, repeti non potest, L. 13. 19. 38. ff. de Condicti, indeb. Unde hanc regulam arguunt Jurisconsulti: *Si solutum errore facti repeti non possit, nullam fuisse obligationem solvendi naturalem; vel, si quæ fuerit, juris dispositione sublatam fuisse*. 4º. Ut solutum fuerit *errore facti*; nam qui solvit ignorantia juris, cum talis scienti æquiparetur in jure, ideoque donasse censeatur, solutum non repetit, L. 10. C. L. 9. ff. de I. et F. 1. nisi persona sit, in qua toleratur juris ignorantia, ut minor, mulier, etc. L. 9. cit.

His quasi contractibus adnumerari solent alii, etsi ab Imperatore non nominati, ut *finium regundorum*, quando hi in prædiis rusticis confusi sunt; nam in urbanis potius, *novi operis nuntiatio* locum habet. Item, *detentio rei*, in quam alter jus habet, quæ huic actionem personalem ad exhibendum fundat. Præterea *litis contestatio*, quæ est judicii fundamentum. per petitionem actoris, et responsionem rei animo litigandi. Unde inter hos quasi contrahitur, L. 3. §. 11. ff. de pecul. ut neuter, invito altero, recedere possit, nisi ceu litigator temerarius ad damna et expensas compensandas adversario condemnari velit. Ac demum *varia officia* judicis, medici, etc., etsi enim re ipsa non inierint contractum verum; per ipsam tamen hujusmodi susceptionem officii, finguntur contrahere cum Republica. et huic obligari.

472. Dito III. Contractus præterea varie subdividuntur. Ac quidem principaliter, et

1º. In *nominatos*, et *innominatos*. Nominati sunt, qui proprium, ac speciale nomen in jure obtinent, ut, emptio, locatio, commodatum, societas, etc. unctionemque specialem producunt, ut emptio actionem empti. Hoc sensu alii breviter contractus nominatos sic definiunt: *qui nomen et causam simul habent*. Cæteri, qui proprium nomen non possident, sive qui civilem causam tantum sine nomine, *innominati* dicuntur, suntque hi quatuor: *Do, ut des; facio, ut facias; do, ut facias; facio, ut des*. Unde cognoscitur, contractus innominatos reales esse, quod, præter consensum mutuum, dationem, aut

factionem aliquam ex parte unius contrahentium requirant. Unbent hoc speciale, ut in *iispcvnitere* liceat, hoc est, resilire, et suum repetere illi, qui implevit; licet, qui accepit, neque in mora, neque in culpa sit, et paratus etiam sua ex parte implere; ut, si dederō tibi 1,000. ut pro me Romam eas, possum poenitere, antequam iveris; refusis tamen expensis, si quas jam intuitu itineris fecisses. *L. a. ff. de Condict, cans. dat.*

2°. In *unilaterales*, ac *bilaterales*. Unilaterales vocantur, qui unam tantum contrahentium partem obligant, contraque illam actionem dant. Hujusmodi sunt, mutuum, stipulatio, litterarum obligatio, aditio hæreditatis, solutio indebiti, ac contractus innominati omnes: *bilaterales* sunt, qui utramque contrahentium partem obligant. Equidem non desunt, qui contractus omnes bilaterales esse contendunt; nullum vero unilateralem; quia, inquit, in stipulatione etiam stipulator tenetur ad implendam conditionem, si quæ adjecta fuerit: in mutuo tenetur mutuans de evictione, atque non repetat ante tempus conventum, etc. Verum cum stipulationi conditio sit plane extrinseca et adjecta per accidens, in mutuo nequidem sit proprie locus evictioni; non est, quod a communi divisione recedatur.

3°. In *onerosos*, et *lucrativos*. Priores sunt, quibus utrique contrahentium parti onus imponitur præstandi quid, ut in emptione, venditione, permutatione: posteriores, qui unam tantummodo partem gravant; quales plerumque sunt unilaterales. Sic stipulatio stipulatori lucrosa est.

1°. In contractus *bonæ fidei*, ac *stricti juris*. Bonæ fidei hic dicuntur, non a bona conscientia, sed benigna interpretatione ex æquo et bono concepta, quam hi contractus admittunt, licet illud verbis expressum non sit. In his iudex, quin necesse habeat strictis contrahentium verbis insistere, ex æquo et bono potest quid adjudicare alteri. Sit exemplum: emisti equum, freno et ephippio instructum, censeris etiam emisse frenum et ephippium, licet de hoc expresse conventum non sit. Tales sunt contractus empti, venditi, locati, conducti, commodati, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pignoris, tutelæ, pro socio, permutationis, §. 28. *Inst. de J.-l.* Item, contractus bilaterales, et eonsensuales omnes: pariter æstimatorius; ac *ex consuetudine* innominati, cum hodierno usu bilaterales sint, et quasi contractus ex hæreditatis, aut rerum singularium communione resultans. Denique et contractus, qui vel sub enarratis implicite continentur; ut emphyteuseos, qui ad locationem, conductionem; sequestrationis, qui ad depositum refertur; vel iis per modum pacti accessorii inhererent, cum accessorium sui principalis naturam sequatur. Cæteri *stricti juris* sunt, id est, strictæ interpretationis secundum verba expressa. Tales sunt: mutuum, stipulatio, donatio (si tamen inter contractus locum habeat) solutio indebiti, contractus unilaterales; et speciato *jure civili* (nam aliud ex dictis est de consuetudine) contractus innominati.

2°. A modo perficiendi contractus, in *eonsensuales*, *reales*, *verbales*, *litterales*; tot enim modis perfici possunt: 1. Enim aliqui perficiuntur sicut *consensu*, suntque illi, qui ad substantiam suam nec certam verborum formam, ac scripturam, nec rei traditionem requirunt, quales sunt, societatis, emptionis, venditionis, locationis, mandati, ac ceteri plerique qui a realibus distincti. Qui proinde *eonsensuales* dicuntur. 2. Alii *re*, qui ad substantiam suam rei traditionem requirunt, ut ante hanc non pariant obliga-

tionem, ut mutui, commodati, depositi, pignoris, *pr. et §. seqq. Inst. h. l.* Quibus addi solet contractus precarii. Hi proinde *reales* appellantur. 3. I erô/s, qui stipulato limit, unius scilicet contrahentium interrogatione, ac responsione alterius, vehit si dicas Caio : *Spondeo mihi 100.?* isquo respondeat: *Spondeo*. Hi igitur contractus *verbales* sunt. 4. *Scriptura*, vel ex libera sic contrahentium voluntate; vel ipsa dispositione legis; talis est e. g. donatio summe exigentis insinuationem apud iudicem. Huic postremæ contractuum divisioni maxime insistit Imperator in *Instit.* eoque duce passim civilistæ.

473. *Dico IV.* In contractibus præterea tria præcipue discerni debent : substantialia, naturalia, accidentalia.

Substantialia sunt. quæ formam et essentiam cujusque contractus constituunt, ut sine iis. subsistere non possint. Ita in omni contractu se habet ulriusque consensus : in stipulatione interrogatio unius, et responsio alterius in continenti subsequens : in emptione venditione pretium et merx, Unde substantialia, salvo contractu, a contrahentibus mutari non possunt.

Naturalia sunt, quæ adesse solent, et tacite insunt contractui, etsi expressa non sint. Hæc possunt ex pacto convenientium removeri, salvo nihilominus manente contractu. Sic venditor ex natura venditionis tenetur emptori de evictione, si res ab aliquo tertio vindicata fuerit, *L. ex empto II. ff. de Aci, empt.* et tamen paries conventionem obligationem evictionis tollere possunt, *L. ead. §. 18.* Similiter in contractu depositi culpa lata ; in locato levis ; in commodato levissima præslanda est ; conveniri tamen potest, ut vel major culpa, vel minor præstetur. *C. un. de Cammod. L. 1. §. 6. ff. Deposit.*

Accidentalialia sunt, quæ adesse, vel abesse possunt, nec ordinarie contractui insunt, ut arrhœ in emptione et venditione; addictio in diem. etc. El huc pertinet vulgatum illud : *Pacta dant legem contractui. L. 23. ff. de R. J. L. 52. ff. de U. O.*

ARTICULUS II

QUINAM CONTRAHERE POSSINT? ANNON PUPILLI, MINORES CITRA AUCTORITATEM TUTORUM, CURATORUM CONTRAHENTES OBLIGENTUR NATURALITER?

474. *Dico I.* Contractus inire possunt generaliter omnes, qui liberum præslare consensum possunt, nec a jure prohibentur. *Prob.* A jure enim naturali præcise ex parte contrahentis plus non exigitur, quam præstitus libere consensus; nisi igitur prohibeatur a jure positivo talis contrahere, nihil obstat, quo minus pacisci et contrahere possit. Prohibentur vero 1°. *jure canonico*, Prælati et administratores Ecclesiarum, rernmq; ad has perli-nentium sine solemnitatibus, ut suo loco diximus : item Religiosi circa res temporales sine Superioris consensu, tum quia non habent proprium velle et nolle, c. 2. *de Testam, in G.* tum quia sine Superioris consensu nihil dare, aut recipere possunt, obstante voto paupertatis. 2°. *Jure civili*, præter servos, *L. 14. ff. de O. et A.* prohibentur I. prodigi *declarati*, quibus a Magistratu adempta bonorum administratio. *L. G. ff. de Γ. O. 2.* pupilli, minores, liliifamilias, sub certis limitationibus, de quibus proin partira hoc, partira sequenti Ari.

■ *Vm. Dico II.* Pupillus ex contractu sine tutoris sui auctoritate inito, si non sil factus ditior, nec usus dolo, probabilius nequidem contrahit obligationem naturalem el in conscientia. Ita communior hodie contra multos.

Dixi autem 1°. sine *tutoris sui auctoritate* ; si enira tutore careat, sitque infante major, certum est, eum obligari naturaliter ; jura enim, quæ actus pupilli irritant, supponunt tutorem fuisse constitutum; salva tamen læso tunc manet restitutio in integrum. 2°. *Sinon factus ditior*, tunc enim enmdem obligari naturaliter juris clari est, *L. 1. pr. L. 5. §. 1. ff. de Author, et Cons. Tutor.* 3°. *Nec usus dolo*; tum enim æque certum, eum non tantum naturaliter, sed etiam civiliter obligari, *L. 1. §. 15. ff. Deposit.* Sed et istud hic extra controversiam est, non obligari naturaliter pupillum (idem est de iis, qui sub curalela sunt) si cum tutore proprio sine auctoritate alterius contutoris, vel iudicis contraxerit, *L. 4G. ff. de contrah. empt.* Nunc

Prob. I. Juris textibus claris : *L. 59. ff. de O. et A.* ubi : *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur.* Item *L. 41. ff. de Condiect, indeb.* ubi : *Quod pupillus sine tutoris auctoritate stipulanti promiserit, solverit, repetitio est ; quia nec natura debet ; ergo non obligatur naturaliter ; quod enim naturaliter debetur, et solutum est, repeti non potest. L. 10. ff. de O. et A.* Adde *L. 29. ff. de Condiect, indeb.* ubi pariter : *Interdum persona locum facit repetitioni, ut puta, si pupillus, sine tutoris auctoritate, vel furiosus, vel is, cui bonis interdictum est, solverit ; nam in his personis generaliter repetitioni locum esse, non ambigitur.* Confer rursus, quæ Art. præc. de solutione indebiti diximus.

Prob. II. Leges irritantes contractus pupilli intendebant consulere pupillis, el cavere eorum indemnitati : atqui parum iis consulissent, nec sufficienter eorum cavissent indemnitati, si solam obligationem civilem, non etiam naturalem in pupillo sustulissent, quæ fortius obligat ; et quid proin iis prodesset, si in conscientia obligati manerent, etsi per actionem civilem a parte altera cogi in iudicio non possint?

Neque dicas : prodesse iis satis, cum excipere possint, si conveniantur ab altero; vel petere in iudicio restitutionem in integrum, et sic se ab obligatione naturali liberare; nam primo casu igitur, quo pupillus non conveniretur a parte altera, teneretur implere obligationem. Ac licet solutum repetere possit per actionem, imponitur tamen ipsi necessitas contendendi in iudicio, quod ipsum onere, et damno non caret. Deinde ncc per restitutionem in integrum salis cautum pupillo esset, tum ex eadem ratione data; tum, *quia præstat jura sua intacta servare, quam post vulneratam causam remedium queerere.*

Prob. III. Contractus pupilli debet esse auctoritate tutoris et aliquando iudicis informatus ; ergo sine hac etiam pro foro interno nullus erit, utpole sua forma destitutus, sicut testamentum et matrimonium celebrata sine testium præsentia.

476. *Dico III.* Minor sine curatore, si quem habet, contrahens circa bona sua, pariter invalide agit, ut nequidem contrahat obligationem naturalem clin conscientia, quamvis alterum obliget sibi, si rem suam faciat meliorem; sicut nimirum de pupillo dictum.

Prob. Quia videlicet curator non minus datur a jure rebus minoris, quam tutor rebus pupilli, ne illis laniatur.

Dixi : *circa bona sua*: nam personaliter obligare se potest valide et ad actiones personales, *L. 101. ff. de F. O.* quando nimirum obligatio personalis non tendit ad alienationem rerum, et terminative realis non est : hinc minor valide contrahit sponsalia et matrimonium ; valide emittit professionem religiosam ; et ad operas personales se obligat ; nam curator non personae , sed rebus primario datur. *Nov. 117. cap. I.*

477. *Obj. I. cont. Concl. II.* Jura allegata loquuntur de pupillo infante, vel infantiae proximo, qui ob defectum deliberati et veri consensus, nec naturaliter obligari potest ; aliter vero dicendum de pupillo pubertati proximo ; ergo.

R. A'. *Ant.* Jura generaliter loquentia generaliter intelligenda sunt. Quin longe verosimilius est, Jurisconsultos loqui de eo, de quo poterat esse dubium, an naturaliter obligetur ; verumtamen dubium de pupillo infante, vel adhuc carente sufficiente rationis usu esse non poterat, cum certum sit, eum obligari naturaliter non posse ; at dubium esse poterat de pupillo pubertati propiore.

Inst. 1. Ad obligationem naturalem inducendam sufficit consensus liber, *L. 95. ff. de solut* : atqui hunc ponere potest pupillus pubertati proximus ; ergo.

R. D. M. Consensus liber, si jus aliud praeterea non requirat C. si requirat A'. Tunc consensus debet esse liber, et *legitimus* ; at jus ad contractum pupilli auctoritatem tutoris exigit. Unde relorsio est in eo, qui matrimonium contrahit eum impedimento dirimente juris Ecclesiastici, clandestino ; in professione religiosa ante 16. aetatis annum.

Inst. 2. §. 2. Inst. quib. alienare lie. dicitur, quod pupillus, dans mutuas pecunias sine auctoritate tutoris sui. possit eas vindicare, si adhuc extent , vel, si non extent, condicere ; ergo accipiens mutuas pecunias a pupillo potest eas retinere, nisi per actionem civilem eas cogatur reddere. *Subs.* Atqui jus retinendi id, quod traditum est, supponit contractum jure naturali subsistere ; ergo.

R. A*. *Cons.* Non enim repugnat per actionem civilem repetere, quod quis naturaliter debet. Deinde *permisso*, quod in mutuario non detur obligatio naturalis reddendi mutuum non petenti ; non tamen propterea sequitur, dari obligationem naturalem in mutuante, inhabilitato a jure ad mutuum dandum ; quia non repugnat istud a jure dari sine obligatione naturali mutuum dantis. Neque demum jus retinendi est effectus necessario connexus cum obligatione naturali mutua, ut merito notat Pichler hic.

478. *Obj. II.* Fidejussor pro pupillo obligatur naturaliter et in conscientia , *L. 42. ff. de Jurejur.* : atqui fidejussor non obligaretur, nisi etiam obligaretur pupillus, *arg. L. 16. §. 3. ff. de Fidejussorib.*

R. 1°. Argumentum a fidejussore pupilli probat nimium, videlicet pupillum etiam obligari civiliter, quia et sic ejus fidejussor obligatur.

R. 2°. *D. Al.* Fidejussor pro pupillo obligatur obligatione principali et personali C. obligatione *accessoria*, id est, obligatur ideo, quia obligatur pupillus. pro quo fidejubet. V, Sic *D. min. et A'. Cons.* Fidejussorem obligat

t>

Js

lex, quia fidejubet pro tali, quem scire debebat non obligari. Aliter respondent alii: 1). *min.* Nisi etiam obligaretur pupillus vel vere, vel licite C. vere .V. Juxta hos, (piando agitur de tertio vel obligando, vel liberando, ejusve favore, vel præjudicio pupillus *fingitur* esse obligatus; quia leges pupillo tantum favere volunt ; aliis autem nec prodesse, nec obesse ; sicque valide pro pupillo intercedit fidejussor; quia, cum fidejussio alias supponat obligatum alterum, ut proinde hoc casu subsistat fidejussio, fingitur pupillus obligatus. El vero fictiones ejusmodi in jure non raræsunt ; sic jura consensum pupilli fingunt in quasi contractu tutcke, rei, vel hæreditatis communis administratione, negotiorum pupillarium gestione, §. 2. *Inst. de Obi. quæ quasi ex Conlr. L. 1. ff. de contr. Tut. et utili Act. L. G. pr. de negot. ysl. dc.*

Inst. 1. Fidejussor non in plus obligari, sive in duriores causam accipi, quam ejus principalis, *arg. variis LL.*; ergo si fidejussor obligatur naturaliter, etiam sic obligatur pupillus.

R. 1°. Ergo si fidejussor obligatur civiliter, etiam pupillus. Unde nolint, velint adversarii, aliquam ex datis ante responsionibus ipsi amplecti debent. Proin

R. 2°. *D. Ant.* Non potest in plus obligari *extensive*, sive in majorem summam, quam principalis C. *intensive*, sive obligatione fortiori Ar. vel *subd.* niant: quando obligatur obligatione, vere accessoria C. quando principali .V. Tunc enim hic solus obligatur. At sic obligatur fidejussor pupilli; sicut nimirum contractus bilateralis cum pupillo a majorenni initus claudicat, valetque ex parle majorerons, huneque obligat, non autem pupillum; sic e\ speciali juris dispositione, valet fidejussio, obligalque fidejussorem, licet nûn pupillum. Unde vulgare illud : *Fidejussor non potest in plus obligari, quam principalis*, procedit ex supposito, si principalis *vere* talis adsit, hoc est, si is, pro quo quis fidejubendo intercedit, obligetur; tunc enim fidejussor nequit per se loquendo in plus obligari.

Inst. 2. Omnes exceptiones, quæ competunt principali, competunt etiam ejus fidejussori, *L. 19. ff. de Except.* ; ergo si pupillus haberet exceptionem, qua lutus foret, deberet ea etiam competere ejusdem fidejussori ; ergo cum huic nulla competat, signum, quod nec pupillo aliqua competat.

R. i°. *D. Jnt.* Exceptiones reales, vel etiam personales, si alias ipsi principali non prodessent, competunt etiam fidejussori C. mere personales .V. Exceptiones reales, ut senatusconsulti Macedonian!, Velleiani competere etiam fidejussoribus, certum est, quia conveniuntur ex illa ipsa causa, cui talis exceptio concessa est, et quia alioquin prædictæ personales exceptiones fierent ipsi principali inutiles, quo casu etiam privilegia personalia extendi possunt. Exceptiones contra mere personales, quæ ob qualitatem mere personalem concessæ sunt, quales sunt, exceptio beneficii competentis parentibus, sociis, conjugibus, militi, clerico, patrono, bonis cedenti, item exceptio pupillo obætatem pupillarem data, non extenduntur ad alios, praesertim dum pupillus non habet, quod metuat, suum privilegium inutile sibi futurum esse, quia a fidejussore æque parum, quam a principali creditore ex suo contractu sine suo tutore inito conveniri potest.

R. 2*. .V. *et ult. Cons.*, quia obligatio fidejussoris hic non est accessoria, sed principalis.

Inst. 3. L. 23. ff. de Fidejuss. dicitur : Si quis pro pupillo sine lularis auctoritate obligato, prodigave, vel furioso fidejusserit, magis est, ut riwn subveniatur, quoniam his mandati actio non competit. In hae lege dicitur pupillus sine auctoritate tutoris obligatus ; ergo.

R. D. Pupillus locupletior factus C. secus .V. Lex 25. loquitur de pupillo, prodigo, et furioso ex negotio ab alio gesto locupletioribus factis; et sensus legis est ; si pupillus, prodigus, aut furiosus ex *quasi contractu* sine tutoris, vel curatoris auctoritate obligatus sit (quo casu *jure obligati* et civiliter dicuntur, L. 46. ff. de O. et .1.) tunc etiam pro his valide intercedit fidejussor, quod etiam clare asseritur L. 70. §. 4. ff. de Fidejussor. Fidejussori tamen non subvenitur actione mandati, quæ alias competit fidejubentibus conlia debitores, pro quibus fidejusserunt, et solverunt, ex ratione, quod mandatum sit verus contractus; ex vero autem contractu prodigus, furiosus et pupillus, licet locupletiores facti, non obligantur civiliter, nec contra illos actio ex contractu datur, sed ex rescripto D. Pii, sive condictio ex lege; vel etiam negotiorum gestorum actio, quatenus utiliter fidejubendo illorum gesta negotia dicuntur, compotit. Confirmat responsionem supra datam elegantissimus Gothofredls in L. 23. notans : *verus sensus est, pro pupillo, furioso et prodigo sine tutore jure obligatis recte intervenit fidejussor.*

479. *Obj. 111.* Pupillus potest novare alterius obligationem. Item, pupilli obligatio novari, et in constitutum deduci potest, L. 1. §. 1.£. 9. ff. dt *Novat.*; ergo saltem , ut quidem L. I. *cit.* diserte dicitur, obligatur *naturaliter* ; novatio enim est prioris debili in aliam obligationem, vel naturalem, vel civilem transfusio.

R. D. *Ant.* Potest novare obligationem alterius novatione *perfecta*, ea scilicet, quæ habeat vim perimendi obligationem antiquam, et suscipiendi novam *N. imperfecta*, h. e. quæ habeat tantum vim perimendi obligationem antiquam, quin suscipiatur nova C. Nam , ut dicitur §. 3. *Inst. quib. mod. toll. obiig. Sæpe novationis jure prior obligatio tollitur, et tamen nota non substituitur*; ac : *prior obligatio tollitur, licet posterior stipulatio sit inutilis*, et signanter aflertur exemplum pupilli. Cæterum pupillum sine auctoritate tutoris inhabilem esse ad perfecte novandum, tum ex modo *cit.* *Inst.* tum præsertim ex L. 22. ff. de *Novat.* constat. Eodem modo responde ad casum, si pupillus loco alterius se soluturum constituat. Si qui vero alius loco pupilli se soluturum constituat, obligabitur eo modo, quo pupilli fidejussor.

480. *Obj. IV.* Variæ leges supponunt, pupillum ex contractu mutui obligari naturaliter; ergo. *Prob. Ant.* 1º. L. 21. ff. ad L. *Falcid.* ponitur hic casus : Titio pupillo mutuos dedi 100. Dein condidi testamentum, ac pupillo lego domum meam sub conditione, si hæredi meo præsliterit illos 100., (liciturque 1. quod pupillus præslaudo hos 100. et conditioni pareat, et *liberetur naturali obligatione*; 2. quod pupillus, si etiam repudiet legatum domus, vel alterius rei specificè legatæ, hæcque pereat, non possit illos 100.: repetere ; et 3. quod hæres taliter a pupillo solutum imputare debeat in *Falcidiam*, cum tamen, quod revera non est debitum, sed solum conditionis implendæ causa hæredi præstitum, in *Falcidiam* non imputetur, L. 29. ff.

«A;ergo vere obligatur pupillus ; alias enim non posset dici se liberare ab obligatione naturali ; privatio enim supponit habitum ; denegaretur repetitio soluti, nec imputaretur in *Falcidiam*.

*. Ex L. *fin. ff. de Jurejur.* ubi : *Si pupillus juraverit, se dare non oportet, naturalis obligatio hac pactione tolletur, et soluta pecunia repeti pttit*; ergo pupillus habere obligationem naturalem supponitur, quam juramentoextinguit, vel ad quid opus esset juramento?

3º. L. 25. ff. *quando dies legator.* Papinianus docet, valere legatum debiti, quod pupillus debet ex mutuo, præstandi legatario, si testator verbo *fipilli naturalem obligationem* , et *futuram solutionem cogitavit* ; ergo.

1º. L. 64. (f. ad *senatusconsulti Trebell.* Jurisconsultus ait, quod fideicommissarius, cui hæreditas pupilli restituta fuit, si solvat creditori mutuam pecuniam a pupillo sine tutoris auctoritate acceptam , non repetet ; ac rationem addit : *quia naturalis obligatio a pupillo in fideicommissarium transita intelligitur*; ergo.

R. V. *Ant. Ad prob.* P®. R. D. *Cons.* Ergo obligatur, si inde factus fuerit locupletior C. si non Ar. In *cit. L.* pupillus debet numerare 100. vel per modumpurte conditionis, si velit oblinere legatum; vel simul ex obligatione naturali, si ex illis 100. factus locupletior. Imo lex de casu procedit, Ffactus locupletior; nam agit de pupillo, qui mutuum accepit, ex quo regulariter fit locupletior mutuatarius ; non enim dilapidatio præsumilur : et vero vel hoc, vel simili modo debent hanc legem nobiscum accipere adversarii, ne alioquin aperte pugnet cum L. 41. ff. de *condiet, indeb.* quæ diserte pupillo concedit repetitionem soluti, ei, ul volunt adversarii in hac lege denegatam.

Adprob. 2“. R. N. *Cons.* Hæc enim : *naturalis obligatio hac pactione dldur, si legem bene attendimus, fidejussorem pupilli respiciunt* ; casus enim legis hic est : Creditor de mutua pecunia contra pupillum contendeat, huic juramentum deferens : juravit pupillus, *se dare non oportere.* Creditor igitur eamdem pecuniam a pupilli fidejussore petit; ac proinde çiaëritiir : an excludendus sit, scilicet -creditor respectu fidejussoris, exceptione jurisjurandi, scilicet a pupillo præstili ? el respondetur : si hoc jen«ujuraverit pupillus, quod ideo dare non oporteat , quia plane pecuniam mutuam non accepit ; aut quia pacto de non petendo, vel alia exceptione reali tutus est, hoc quoque prosit fidejussori, sicque *naturalis obligatio fidejussoris de quo quærebatur) hac pactione tollatur*; si vero hoc sensu juraverit, quod nihil debeat ob suum privilegium , quo sine auctoritate iuloris tfôn obligatur, hoc nihil prosit fidejussori; quia, ut dictum, hoc privilegium, vel hæc exceptio personalis est. Aut denique est dubium, an ceperit quid pupillus nec ne, et tunc, quia creditor, deferendo juramentum pupillo, quasi transegit, id quoque prosit fidejussori. Ut vides, ea lesedeobligando, vel liberando fidejussore tantum agi.

Ad prob. 3.m. R. pariter N. *Cons.* Lex enim loquitur de casu , quo pupilli accepit mutuum sine consensu tutoris, postea vero vel sui juris factus, M ipse adhuc tutor contractum ratum habeat, ac solvat. Et hoc debitum nditionatum vocat lex *obligationem pupilli naturalem, solutionem futuri.*; quia pupilli contractus saltem hoc operatur, ul, licet sit inefficax ad venerandam obligationem ct debitum de præsenli ; possit tamen de futuro ,

si scilicet vel pupillus sui juris' factus agnoscat et ratum habeat debitum solvendo, vel ipse adhuc tutor do novo consentiat. Ratio sic explicandi ex ipsi lege sumitur; ait enim parte priore, *hæredem nihil debere de præsenti, quit pupillus nihil debet hæredi*; at, si naturaliter obligaretur, haud dubio etiam deberet de præsenti; ergo para legis altera in dato sensu accipienda. Deinde quia alias probaretur nimium, scilicet pupillum transferre dominium pretii soluti inscio tutore irrevocabiliter, quod et contra leges apertas est, nec sustinent adversarii.

Ad prob. 41®. R. Legem intelligendam esse de pupillo, qui factus locupletior, scilicet ex mutuo, ex quo juxta dicta superius, mutuatarius regulariter fit locupletior. Praeterea ex textu apparet, non fuisse hic Jurisconsulto mentem respondere de obligatione pupilli, valeatne, vel non sed exponere viro senatusconsulti Trebellianici; itaque in pupillo obligationem aliquam supposuit, quæ juxta leges, alias jure saltem naturali subsistit, qualis est in pupillo qui locupletior factus. Eodem modo explicanda *L. 3. ff. Coni. modal. L. 44. ff. de solut.* nimirum de pupillo locupletiore facto.

Dices : At *L. 95. ff. de solut. et liberat.* quæritur, an ante deductionem Falcidiæ possim tanquam æs alienum a massa hæreditaria deducere 100., quos pupillo credidi, et respondetur, quod non solum in quantum pupillus ex illis 100. locupletior factus, sed *solidum* creditum possim retinere « hæreditate; ergo pupillus, etiam non locupletior factus, fuit vere obligatus.

R. 'Y. *Cons.* Privilegium enim pupilli mere personale est, cujus person® tantum leges favere volunt; aliis vero nec prodesse ob pupillum, nec obesse.

* .K. : . V4 .
/Ztk*

481. *Obj. V. 1°.* *L. 1. §. 1. ff. Deposit.* pupillus tenetur actione depositi; ergo obligetur, necesse est. 2°. *L. 101. ff. de V. O. minores 25. annis* se obligare possunt; ergo et pupilli. 3°. *L. 3. C. de in integr. restit. min.* minor debet petere restitutionem in integrum; ergo contractus ejus valuit; idemque de pupillo tenebit. 4°. Si pupillus contractum inivit sine auctoritate tutoris, obligatur pupilli hæres ad contractum servandum : atqui hoc dici non posset, si ipse pupilli contractus non valuisset.

Ad R. Lex ipsa responsionem subministrat, et limitationem exprimit, si nempe dolum commiserit, tum enim obligari pupillum, ex ipsa *Conclus.* constat, et *L. 1. §. 15. ff. Depos.* neque enim jura, dum alicui favent, ideo fraudibus patrocinari volunt.

*Ad 2*om. *D. Ant.* Se obligare possunt ad mere personalia *C.* quand-) agitur de alienatione rerum suarum *A'*. Responsio constat ex *Conci. 11.*

Ad 3"" . R. *D. Ant.* Si contrahens minor curatorem non habuit *C.* si habuit *V.* Sed minor contrahens sine curatoris sui, quem habet, consensu, agit invalide; neque tunc restituitur in integrum; sed declaratur nullus fuisse. Ac eodem modo se res cum pupillo habet.

Ad 4"" . R. *V. min.* Ut enim aliquoties dictum privilegium pupilli personale esi, hujus personam non egrediens; igitur non transit ad hæredes, nec hæres quoad illud defuncti pupilli repræsentat personam; ergo potest tamen obligari hæres, quin sic obligetur pupillus.

ARTICULUS 111.

AN, ET QUOMODO FILIUSFAMILIAS OBLIGETUR EX MUTUO?

182. *Pramitto I.* Filiumfamilias circa bona castrensia et quasi talia posse libere disponere, etiam alienando, ac proin circa illa contrahere valide,

ic contrahendo obligari, dubium non est, constatqueex dictis *Diss. III.* de dominio filiorumfamilias, *L. 4. §H. ff. de Castrens. pecul.* Ex qua *L. 4.* etiam tene a contrario colligitur , invalide illum agere, si pubes est, contra-

hendo circa bona adventitia et profecilitia sine consensu patris; sique adhuc

impubes, etiam cum consensu patris; sumiturque prætrecrea ex *L. fin. §. 3. C. Je bon. quæ liber,* et quoad pariem alteram, de ilio impubère ex §. 10. *Inslit. de inulil. Stipul.* Sola circa contractus filiorumfamilias remanet controversia quoad contractum mutui, an et qualem obligationem con-

trahant ex mutuo contracto? ob *senatusconsultum Macedonianum,* quod ilio-familias dat exceptionem contra creditores, exigentes restitutionem mutui.

Prodiit hoc senatusconsultum auctore primum Claudio Imperatore, deinde Vespasiano auctore confirmatum a Senatu Romano, occasione cujusdam Macedonis, fœneratoris improbissimi, qui *incertis nominibus,* variis sub usuris libere filiisfamilias mutuas, inscio patre, dabat pecunias. Hinc filio-

rum perversio ct corruptio, atque ob paratos semper nummos profusa vitæ licentia : ac quoniam mutuas dabat ad annos incertos, cum urgerentur a fœ-

neratore ad restituendas, nec haberent unde solverent, aliquando vitæ'patris ponebant insidias : accedebat malum tertium, filiorumj cum sui juris fierent, egestas, et occasus familiæ.

Præmilloll. Tres esse circa præsentem controversiam sententias. *Prima* vult,per exceptionem senatusconsulti Macedonian! non solum elidi actionem fœneratoris, sed omnem prætrecrea obligationem, etiam naturalem tolli, resul-

tantem ex mutuo, sive mutuum adhucextet penes filium , sive consumptum sil. Hanc multi præsertim legum Doctores tuentur; imo horum non pauci sentiunt, per senatusconsultum actionem omnem, etiam inefficacem, adimi creditoribus, adeo ul exceptio filiofamilias concessa, sit mera

titeplio facti. *Altera* filiumfamilias vi hujus senatusconsulti non tantum liberari vult ab actione fœneratoris , sed etiam obligatione naturali resti-

tuendi mutuum, si non sit factus locupletior, id est, modo pecunia nec for-

maliter, sive in natura; nec virtualiter, sive æquivalenter in peculio extet;

Pvlrema pro jure naturali stat, ac contendit, per exceptionem senatus-consulti Macedoniani elidi quidem actionem fœneratoris in judicio, ut filius in hoc ad restituendum compelli non possit; remanere tamen eum ad re-

stituendam pecuniam obligatum naturalilei*\$ ac in conscientia, sive locu-

pletior sit factus ex mutuo, sive non.

183. *Dico.* Filiusfamiliiasmultipliciter contractum sine præscilu patris, regu-

lariter bona conscientia non solvit nec post mortem patris ; sive factus fuerit

ditior, sive non.

Pro6. 1*. *pars. Eæ tot. lit. ff. et C. de S. C. M.* quod negat creditoribus actionem efficacem, et filiisfamilias perpetuam concedit exceptionem, qua

possint repellere mutuantes, si quid repetant. Unde sic : Cuivis bona conscientia licet uti jure suo et favore legis justæ, ut constat in aliis materiis; sic in specie mulier fidejubens, juxta senatusconsultum Velleianum, opponit hujus senatusconsulti exceptionem, estque tuta in conscientia, nec obligatur naturaliter ad præstandum fidejussum, etiam juxta adversarios : atqui senatusconsultum Macedonianum concedit filiis familias exceptionem perpetuam contra creditores ; estque hoc senatusconsultum justissimum; ergo possunt filii familias bona conscientia hac exceptione uti, nec tenebuntur restituere. *Min.* constat ex *ff. et C. A. L.*; justissimum esse, rationes ejus supra allatæ evincunt.

Prob. 2. pars.* Ex *L. 9. §. 2. ff. de S. C. Al.* ubi expressis verbis dicitur, ad rem non pertinere, si dicatur, ornamenta ex pecunia mutuata fuisse comparata, nec intéressé, *consumpti sint nummi, an extent in peculio*, sed perinde in utroque casu huic senatusconsulto locum esse. Undenonsatis consequenter loqui videntur illi, qui tum solum dari in lilio obligationem naturalem volunt, quando nummi extant adhuc in se, vel æquivalenti. Nam vel senatusconsultum loquitur tantum de foro externo, vel etiam interno. In priore casu extra dubium esset, filium obligari in conscientia ad restitutionem, sive nummi extent, sive sint penitus consumpti ; hoc enim casu, pro foro conscientiae haberet se mutuum filii, sicut quodvis aliud. Si vero alterum ; ergo manifeste etiam tollit obligationem naturalem et in conscientia pro casu, quo pecunia extat in se, vel æquivalenti, cum idem æque diserte *L. 9. cit.* enunciet. Velle autem hic distinguere inter ornamenta utilia et inutilia, inter pecuniam utilem filio, et inutilem, est, ut ait P. Beker, non licet adversarius, aquam limpidam sine ratione turbare.

Dixi in Conci, *regulariter*; excipi enim debent casus sequentes, quibus filius familias non tantum naturaliter, in conscientia; sed etiam civiliter, in externo foro obligatur ex contracto mutuo, 1°. si mutuum accipiens sit miles; hic enim proco habetur, qui sui juris est. 2°. Si habeat bona castrensia, aut quasi talia, quia respectu horum, cum sit dominus, habetur pro patrefamilias ; idemque dicendum, si adventitia extraordinaria habeat ; etsi enim respectu istorum non habeatur pro patrefamilias, liberam tamen administrationem habet. 3°. Si se patrefamilias simulavit, aut errore communi pro tali haberetur, *L. 3. ff. et L. 1. C. A. t.* 4°. Si legationis causa peregre degens, vel studiorum causa mutuum acceperit ad alimenta, aliave necessaria, *L. a. C. eod.* a°. Si mutuum non constiterit in pecunia; sed in aliare fungibili, ut vino, frumento ; nisi tamen hoc in fraudem senatusconsulti lactum sit, ut, his distractis, filius acquireret pecuniam, *L. 7. eod.* 6°. Si pecunia mutuata versa sit in utilitatem patris, *L. 7. cit.* Si filius familias a patre praepositus fuerit negotiationi, hujusque intuitu sumpserit sciente patre, vel non contradicente, vel ratum habente ; vel ipse filius postea, sui juris factus, expresse, vel tacite debitum agnoverit. 8°. Si ex titulo alio, quam mutuo, ut empto, debeat. 9°. *Si minor filiofamilias minori pecuniam credit; melior est causa consumptis, nisi locupletior ex hoc inveniatur*, *£. 34. ff. de minorib.* Item, si minor annis cum filiofamilias majore contraxerit, magis retatis ratio, quam senatusconsulti habeatur, *L. 11. S. fin. ff. eod.*

* r

[8f. *Obj. 1. L. 14. ff. de Condici, indeb.* ubi : natura æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiore ; ergo.

II. 1). .hit. Neminem *injuste* cum alterius detrimento fieri locupletiore *C. juste*, cum assistentia juris nequis justisque de causis *N.* Ex his jus rerum maximarum etiam dominium in alios juste transfert, ut in præscriptione; ergo et in aliis potest quis fieri locupletior cum alterius detrimento, assistente justis de causis jure.

Inst. 1. L. 10. ff. de S. C. Al. filius familias ex mutuo accepto obligatur naturaliter; ait enim lex : *quia manet obligatio naturalis* ; ergo in hoc casu jus filiofamilias non assistit. *Conf. L. 9. ff. eod.* filius familias si, quod acceperat mutuum, solverit, non habet repetitionem soluti; ergo erat obligatus. Inde et fidejussor *L. ead.* nequit repetere solutum.

H. D. Ant. Obligatur naturaliter obligatione *efficaci*; item, manet obligatio naturalis *efficax* *N.* obligatur *inefficaciter* manet obligatio naturalis *inefficax*, quam perpetua exceptione juste potest elidere *C.* Filium familias « mutuo accepto obligari naturaliter aliud non est, quam in contractu mutui celebrato validum utrimque intervenisse consensum; indeque mutuant etiam natam esse actionem civilem, sed quam filius justa exceptione potest elidere perpetuo.

h/ *Conf.* pariter *D. Cons.* ut ante. Ex hoc ipso, quod solutum non repetat, obligationem ejus naturalem inferimus ; sic et civilem, inde quod filiofamilias concedatur exceptio contra actionem creditoris ; hinc enim sequitur', quod relicta sit actio creditori contra filium familias debitorem, ac proinde etiam civiliter obligari filium necesse sit. Sed utraque filii obligatio inefficax est, sicut quoque actio creditoris; quia, uti hanc, ita et obligationem justa exceptione filius familias potest efficaciter elidere, quite sibi plane non repugnant, ut versati in jure probe norunt.

Inst. 2. Exceptio concessa filiofamilias est solum elisiva actionis civilis ; eigo adliuc remanebit obligatio naturalis. *Prob. Ant.* Nihil enim novi injure est, quod tollatur actio civilis, remanente obligatione naturali, ut patet in *v. tione redhibitoria, quanti minoris, injuriarum* ac similium; ergo etiam idem hic dici poterit.

R. V. Ant. *Ad prob. C. Ant. N. Cons.* Ratio differentiae est 1. quod lapso tempore a jure determinato priores actiones non tollantur, sive *elidantur* primum exceptione opposita; sed post lapsum tempus per se ex juris dispositione jam extinctæ sint, nullaque ex his amplius competat actori; sic *redhibitoria* g. post lapsum sex mensium exspirat, nec eliditur tunc primum exceptione opposita; sed cum emptor post sex menses vult actionem illam instituire, nequidem amplius auditur, ulpole jure agendi jam extincto : at in nostro casu actio creditoris, etiam antequam præscriptione privata extincta, ipsa filii exceptione efficaci juste eliditur. Quia tamen ulterius peti posset, cur in prioribus, extincta licet actione civili, remaneat obligatio naturalis, non in nostro casu; hinc 2. *disparitas est* ulterior : quia finis legum, dum post lapsum tempus actiones negant, ille est, ut non obruantur tribunalia multitudo litium ; quem finem obtinent, remanente obligatione naturali ; at, si remaneret obligatio naturalis restituendi in filio, elisa licet civili, senatusconsultum finem suum non sufficienter obtineret; nam ob remanentem in filio obligationem naturalem, cum hæc fortius obliget

adhuc salis tuti essent de futura solutione ; proin, non obstanto senatusconsulto, adhuc mutuas darent pecunias; sicque non impedirentur mala, quæ tamen efficaciter hoc senatusconsultum eliminata e Republica voluit. Igitur ut finis ille saluberrimus efficaciter obtineatur, merito etiam exceptio senatusconsulti ad forum internum perlinere intelligitur, ne sine effectu sit, dum alias ad id, a quo senatusconsultum absolvit, adhuc sub periculo salutis astringeret lex conscienciæ».

fast. 3. Sufficiens senatusconsultum adhuc finem suum oblinet ; ergo. *Prob. J/it.* Nam 1. creditores nullum habebunt medium, quo filium compellant in foro externo, cum eorum actio semper elidi possit. 2. Quia filii, saltem quamdiu vivit pater, in conscientia non tenentur. 3. Modo in Republica Christiana non est æque timendum, ne filii vitæ parentum insidieuntur ; ergo.

R. .V. .bit. .Ad *prob.* Iim. R. Esto, lex civilis non urgeat filios, at urgebit adhuc lex fortior conscienciæ».

Ad *prob.* 2,'a. R. Neque hoc sufficit; etsi vivente patre non teneantur in conscientia, tenebuntur eo defuncto ; quo tempore majori cum fenore petent nummos creditores. Sed amabo ! unde adversarii hoc discrimen eruunt: filius non tenetur in conscientia, quam diu pater vivit : tenetur vero in conscientia post patris mortem? Certe lex, quæ filium, vivente patre, a restitutione absolvit in conscientia, etiam absolvere debet post mortem patris, cum lex non distinguat ; imo magis absolvetur in conscientia post vitam patris, quandoquidem hoc tempus senatusconsultum clare exprimat; ait enim, *placere ne cui, qui (iliofamilias mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis ejus, cujus in potestate fuisset, actio, petitioque daretur, ut scirent, qui pessimo exemplo fvenerarent, nullius posse filiifamilias bonum nomen, expectata patris morte, fieri.* Ergo vel nunquam in conscientia tutus erit, vel utrobique.

Ad *prob.* 3im. R. Esto pariter quod hodie in filiis Christianis hoc periculum æque metuendum non sit; at perversio, corruptio juventutis obparatos nummos non evitabitur salis, malo in ipsam Rempublicam redundante. Nemo enim novit, quantum juvenius, per se satis lubrica, inque malum prona, auimetur ad illud amplius, si paratam habeat pecuniam. Unde nec obæralio satis evitabitur, ac futura egestas.

483. *Obj. II.* Exceptio Macedoniana est pœnalis, ulpotc condita in odium feneratorum ; ergo odiosa est ; ergo strictæ interpretationis; ergo non extendenda ad forum internum.

R. *D. Jnt.* Est pœnalis tantum, et ex tunc primario At. non tantum pœnalis, vel ad summum ex tunc secundo C. Etsi enim exceptio hujus senatusconsulti odiosa sit respectu feneratorum ; respectu Reipublicæ tamen, ad cujus damna cavenda principaliter intenditur, est favorabilis ; consequenter latæ interpretationis, et, ex datis supra causis, merito pro interno quoque foro data censetur.

Obj. III. 1°. Iniquum videtur pro beneficio damnum pati : atqui muluium dans lilio, huic beneficium confert ; ergo. 2°. Saltem tenebitur filius, si ex mutuo factus sit ditior ; I. quia tunc cessat principalis causa privilegii Macedonianæ, nempe periculum, ne insidias vilæ parentum struant, nimia

liliorum obæralio. 2. Pupillus et minor obligantur, in quilibet facti ditiores; igitur et Iuliusfamilias. 3°. Ponamus tandem, quod Iuliusfamilias mutuum sumens coram creditore renunciaret beneficio hujus senatusconsulti et quod usque adeo hanc renunciationem juramento firmet ; igitur tunc saltem solvere tenebitur.

Id Iura. *D. M.* Iniquum videtur pro beneficio, citra aliquam culpam præstito, damnum pati C. pro beneficio, contra leges, sicque culpa præstito *N.* Qui cum culpa sua damnum sentit, id sentire non videtur, *L. 203. ff. de H.J.* at talis est mutuans filiofamilias sine scitu patris. Deinde probatur nimirum, quod nequidem pro foro externo mutualori posset denegari actio.

.id2ul". R. jV. Ass. Ad *Conf.* Iam. R. Etsi cesset illa causa; non tamen cessat altera, licet minus principalis ; nimirum quia simul ad coercendos feneratores hoc senatusconsultum conditum est, et in horum odium concessa hæc exceptio filiisfamilias; poterunt igitur adhuc illauti. Deinde etsi in particulari casu cesset subin ratio legis ; non ideo cessat lex, si ratione nitatur et præsumptione universali ; hoc senatusconsultum vero, seu ratione etiam nititur periculo communi perversionis, corruptionis filiorum.

.id3utn. R. A*. *Cons.* Utraque enim renunciatio, tam simplex, quam jurata non subsistit.

Non *simplex* ; 1°. Quia si filiusfamilias per pactum renunciare posset senatusconsulto, leges saluberrimæ redderentur enervæ ; pari enim facilitate filii renunciarent senatusconsulto, qua petunt, et acceptant pecuniam ; sicque eadem metuenda essent mala, quibus senatusconsultum occurrere voluit.

Seque dicas : Si renunciatio valeat, non æque facile pecuniam mutuam petitorios, eo quod nequeant deinceps creditores repellere ; sicut e contra ideo facile petunt, quod sciant, se senatusconsulti beneficio posse creditorum actionem elidere. Nam ratio, cur filii facile mutuam pecuniam petant, ea est, ut paratam habentes liberius vivere, et suo indulgere genio, licentiae, luxui, etc. possint; hoc igitur ut obtineant, æque facile, expresso pacto, renunciabunt senatusconsulto.

2°. Senatusconsultum Macedonianum latum est non tam in favorem filiorum, quam parentum, ipsi usque Reipublicæ cujus plurimum interest, juventutem non perverti, ul habilior fiat ad gerenda Reipublicæ munera et onera, saltem huic oneri non sit ; item, in feneratorum odium; ergo filiifamilias probabilius senatusconsulto renunciare non possunt ; etsi enim renunciare quis possit *favori et juri pro se introducto* ; non tamen illi, quod aut in favorem aliorum, aut odium, imo publici boni causa introductum.

Deinde et *jurata* probabilius non subsistit; quia juramentum cederet in præjudicium tertii, scilicet patris, imo Reipublicæ ; nam et renunciatio jurata eadem post se mala traheret : nec potest quis juramento suo efficere, ut Respublica facinorosos non cohibeat ; voluit autem illa hoc senatusconsulto feneratores compescere; inque horam partim odium illud condidit. At nihilominus cum recentioribus quibusdam contra

Dices Γ. Potest Iuliusfamilias exceptione senatusconsulti non uti, itaque illi renunciare *tacite*; quia exceptio illa non est de genere præceptorum ; cum hoc senatusconsulto solum statuatur, ut filius possit actionem creditoris elidere, *si velit* ; ergo etiam poterit renunciare *pacto expresso*.

' R. A. *Cous.* Quia in quæstionibus juris hæc argumentatio non lend; uani rctorio est in multis. Sic potest testator jure suo testamentum mutandi non uti ; nequit tamen juri suo mutandi testamentum renunciare valide. Potest uxor, mortuo marito, non exigere dotem; non tamen juri illam exigendi renunciare potest; ut omnibus certum est. Potest minor non petere restitutionem in integrum, ergo etiam renunciare juri illam petendi; quod saltem communis negat sententia. Possunt partes litigantes non exigere juramentum calumnia? ; ergo et juri exigendi renunciare possunt. Negat hoc rursus communis auctorum; idem igitur in præsentia dixeris. Ac ratio est, quia, utrum quis *jus* habeat, vel utrum *jus* existât, non dependet ab eo, cui *jus* datum ; sed ab eo, qui concessit, cui privatus et subditus suo pacto nihil derogare potest. Igitur toto cælo diversa sunt : *renunciare juri ipsi, et jure non uti*, sive renunciare in exeeutione solum et tacite. *Idem responde*, si dicatur : potest filiusfamilias ipso facto renunciare senatusconsulto, nimirum solvendo debitum, cum ex dictis solutum non repetat; ergo et per pactum renunciare suo juri : fallit enim ex iisdem causis consequentia ; nam facto renunciare est idem , ac tacite , vel in exeeutione. Ac proinde etiam uti nolenti lilio salva manet perpetua exceptio.

Dices 2°. Potest mulier renunciare senatusconsulto Velleiano ; ergo et liliusfamilias Macedonianus. Ante responsionem

Observe : Senatusconsultum Velleianum esse pariter beneficium juris, concessum mulieribus , quo statuitur, *ne fidejussionis nomine ab his petitio, neve in eas actio daretur*. Utuntur hoc beneficio feminæ bona conscientia , caque velut exceptione actionem oppositam elidunt, *L. 9. ad S. C. K.* ubi dicitur, quod *senatusconsultum de intercessionibus mulieris obligationem efficacem esse non sinat*. Competit etiam hæc exceptio hæredibus , fidejussori, et procuratori mulieris. Non tamen competit mulieri 1. si fidejussor in rem suam , eam faciendo meliorem. 2. Si intercessit pro causa pia. 3. Si sine intercessionem pro alio solvit, vel donavit, -i. Si intercessionem elapso bennio reiteravit. 5. Si in dolo versata est, ac creditorem ad contrahendum induxit fraude ; e. g. fingens se in rem suam fidejuberem ; *nam*, ut ait *L. 5. C. ad S. C. F. senatusconsulto infirmitati, non calliditati mulierum consultum est*. Nunc

R. 1). *Ant.* Mulier potest renunciare senatusconsulto Velleiano, hoc est, potest eo non uti, sicque renunciare in exeeutione C. Potest renunciare juri sibi ea lege concesso .V. Sicque inter utrumque senatusconsultum par ratio est. Igitur ipso actu uti non tenetur. Itaque expediuntur omnia juris axiomata hic objici solita; velut : *incilo beneficium non datur*, *L. 69. ff. de II. J.* item : *quilibet renunciare valet ei, quod pro se noscitur introductum*, *c. 23. de Ilcgular.* tum : *unicuique licet contemnere h(e)c, qu(e) pro se introducta sunt*, *L. II. ff. de Minorib.* et similia.

Demum ex hac ipsa renunciatione tacita, dum senatusconsulti beneficio in exeeutione non utitur filiusfamilias, ita salis solidum formatur argumentum contra adversarios. Licet liliusfamilias exceptionem senatusconsulti in judicio non opposuerit, itaque illi renunciaverit tacite; potest tamen adhuc , post sententiam condemnatoriam , opponere eandem in judicio per claram *L. 11. ff. de S. C. .1/.* ; ergo etiam, si expresse eidem renunaasset; taciti enim et expressi eadem vis est ; ergo signum est, quod renunciatione expressa senatusconsulto non renunciaret.

Articulus iv.

AN ET QUANDO ERROR AC DOLUS, ITEM METUS VITIET CONTRACTUS?

186. *Prænilto I.* Ad valorem contractus requiri consensum internum, ex didis de ejus essentia constat. Et vero obligatio omnis, quæ est in contractu, nascitur ex animo se obligandi ; ergo ubi hic verus non adest, neque est obligatio. Animus hic in foro externo praesumitur; quia quisque præsumitur loqui, ut sentit, et debet. Consensus ille etiam deliberatus esse debet; nam per contractus restringis libertatem actionum tuarum; hoc vero nemo censetur nisi deliberate facere. Demum consensus externe manifestatus esse debet; nam contractus est actus humani commercii; ergo humano modo fieri debet, et manifestari exterius. Quæritur jam hic : an, et quomodo contractus per errorem , dolum , et metum vitietur , eo quod repugnare illa consensui videantur? Pro quo

Præmitto II. Error est deceptio, quæ in contractu sine ullius culpa intervenit. Alius est *substantialis*, qui est vel circa rei, de qua contrahitur, substantiam , scilicet a contrahente aliter cognita , quam est in se ; vel circa naturam contractus; vel circa hujus motivum principale, ut : si emas vitrum, putans esse gemmam, est error circa substantiam : si vendam libi agrum, sed putes me donare, error est circa naturam , id est hoc loco, substantiam ipsius contractus : si Caiæ promittas dolem, quia putas esse consanguineam, cum non sit, error est circa motivum principale. Alius *accidentalis*, qui versatur circa qualitatem accidentalem rei, vel contractus , vel molivi ; sic si emas equum decennem , quem putas esse quinquennem , error est accidentalis circa qualitatem rei : si agrum, quem tibi trado, putes me debere ex testamento, cum debeam ex venditione, est error circa qualitatem contractus : si ducas Gaiam , quia putas esse pacificam, cum sit rixosa, est error circa qualitatem molivi. Præterea alius est *antecedens*, qui inducit ad contrahendum , quod alias non fieret, si de vitio constaret ; unde et dicitur *dare causam contractui*. Alius *comitans*, qui quidem non movet ad contrahendum; facere tamen potest, ul alio modo contrahatur, c. g. ematur minori pretio. Inde dicitur *incidens in contractum*.

Dolus et contra est studiosa alterius circumventio : estque iisdem ex causis *substantialis*, vel *accidentalis*, ex quibus error. Præterea alius est *verus*, qui vel confessione dolose agentis, vel ex indiciis certis deprehenditur. Alius præsumptivus, qui ex circumstantiis, etsi non ita manifeste, colligitur.

Præmitto III. Metus est trepidatio mentis, instantis, vel futuri periculi causa; *L. 1. ff. quod met. caus.* Alius est *gravis*, jui cadit in constantem irum, h. e. cum movet, ut faciat, quod alias non faceret; ul et metus mortis, atrocis cruciatus, infamiae publicæ, jactura bonorum, etc. ; sive hæc mala quis timeat sibi, sive liberis, parentibus, uxori ; juxta quosdam etiam fratri et sorori. Ad metum gravem referunt Doctores reverentialem, quo filius timet gravem offensam patris, religiosus Prælati, subditus Principis. Alius *levis*, qui tantum potest movere animos molles, non constantes. Potest levis tamen esse *respective gravis* respectu personarum meticulosarum, quæ

levibus etiam malis vehementius turbantur, ut pueri, femina, Porro alius est *theologice justus* (nam Jurisconsulti alias per justum intelligunt gravem) qui jure et licito; alius *theologice injustus*, qui per nefas incussus est. Demum alius incussus ab *intrinseco*, ortus ex apprehensione metuentis, vel cum quis votum concipit metu alicujus mali apprehensi; alius *ab extrinseco*, scilicet causa naturali alia, morali. vel libera incussus, puta, ab homine, tempestate, etc. Quaeritur vero hic unice ille metu ab extrinseco incusso: nam si ab intrinseco sit, vel ab extrinseco juste tamen incussus, palam est. cum valori actus nihil officere.

187. *Dico I.* Error et dolus, circa substantiam vel rei, vel contractus, vel motivum principale, sive sit antecedens, sive comitans, nullum reddit contractum jure naturali et positivo.

Pro6. Nam ad verum contractum essentialiter requiritur consensus liber: sed hic cum errore substantiali non habetur; nam, ubi error substantialis est, ignoratur substantia; nemo autem consentit in id, quod ignorat, vel non cognoscit; nec voluntas fertur in incognitum ex *L. 11. et 41. ff. de contrah. empt. L. 9. C. de J. et F. J.* ubi: *cum nullus sit errantibus consensus.*

Si dicas: L. 14. ff. de contrah. empt. dicitur emptionem rei inauratae pro aurea esse validam: atqui hic est error substantialis.

B. .V. Min. Non enatur in substantia, sed quantitate auri, rei vendite permixti. Tenetur tamen venditor in foro intemo, si tali venditione emptorem laesit, servare indemnem. Nec huic *L. 14. adversatur L. 41. ff. eod.* ubi nulla pronuntiatur emptio, quando mensa argento cooperta venditur ignoranti pro solida argentea; nam juxta Interpretes disparitas est, quod rebus inauratis, vel inargentatis aurum, vel argentum, suo modo immixtum et infusum sit, ideoque qui rem inauratam emit pro aurea, non omnino erret in substantia; est enim moraliter unum corpus: quæ autem amo, vel argento cooperta sunt, his aurum, vel argentum immixtum, et infusum non sit, ac proin nec insit; suntque igitur duo physice et moraliter corpora; ideoque erratur in substantia, mensa enim interior nulla proprietate aurum est.

488. *Dico II.* Error et dolus accidentalis circa qualitatem, tam antecedens, sive dans causam contractui, quam incidens, vel comitans nullum reddit contractum initum, id est, nec stricti juris, nec bonæ fidei. Et quidem de contractibus stricti juris quoad hoc inter omnes convenit; uti pariter, si error vel dolus sit tantum incidens, vel comitans. Quoad contractus igitur cæteros

Prob. Nam 1º. non irritantur jure naturali; quia in tali casu habetur sufficiens rei cognitio quoad substantiam, et consensus in eam; error autem et dolus accidentalis tanquam accessorium sequitur principale; ergo valet contractus jure natura, quia hoc non nisi rei cognitionem et consensum requirit. 4º. Nec jure positivo; hoc enim nullibi talem contractum irritat; sed potius declarat validum; sic enim *L. 10. ff. de contrah. empt.* valet auri emptio, si aurum deterius fuerit, quam existimaretur. Et c. 18. *de Sponsat*

ignorantia circa qualitatem, etiam ex mendacio inducente ad contrahendum matrimonium, non impedit consensum requisitum.

Conf. I. Si error accidentalis sine dolo partis alterius contigerit, contractus nequidem rescindi debet; sed reduci ad æqualilalem, *L. 2. C. de rescind, rendit.* Si vero intervenerit dolus, rescindibilis est, *L. 5. C. cit. et L. a. C. de mutil. stipulat.* Hæc vero aperte supponunt, contractum talem valere; quod enim nihil est, rescindi non potest.

Conf. 2. Error et dolus accidentalis non irritant contractus stricti juris, ut fatentur adversarii; ergo nec contractus bonæ fidei; tum, quod solida ac sufficiens disparitas assignari non possit; tum, quod in his non minus, quam in illis causa, circa quam erratur, sit extra contractum; tum, quod jus natmæ differentiam inter contractus stricti juris, et bonæ fidei non agnoscat; sed ex bono et æquino definiat omnia; de jure vero positivo differentia illa quoad valorem non sufficienter probari possit,

489. *Obj.* 1°. *L. 7. pr. ff. de dolo malo*, qua dicitur, nullam esse venditionem, si in hoc ipso, ut venderet, circumscriptus est. Similiter *L. 16. ff. de ilinorib.* ait Labbeo: si minar circumscriptus societatem coierit; vel etiam donationis causa, nullam esse societatem, nec inter majores quidem. Idem ferme edicitur, *L. 3. ff. pro socio*, ubi: societas, si dolo malo, aut fraudandi causa coita sit, ipso jure nullius momenti est; quia fides bona contraria est fraudi et dolo. Ac demum *L. 1. C. de rescind. Vendit*, dicitur: malæ fidei emptio irritata est; ergo.

2*. Deficit in hoc casu voluntarium requisitum circa qualitatem; si enim scivisses illam rei qualitatem, vel conditionem, non contraxisses. *Conf.* Causa namque et motivum contrahendi est ejusmodi qualitas; ergo si illa deest, deficit quoque voluntas contrahendi; vel ad summum adest voluntas solum conditionata contrahendi, si videlicet adsit illa qualitas.

3°. Fraus saltem et dolus nemini debent patrocinari; ergo deceptor non potest obligare innocentem. Item, bonæ fidei nihil est tam contrarium, quam fraus et dolus.

4°. Ideo dolus non vitiat contractum stricti juris; quia in hoc ob strictam interpretationem attenditur rigor conventionis; causa vero inducliva non curatur: ergo a contrario dolus vitiat contractum bonæ fidei; quia in hoc propter amplam interpretationem etiam causa consentiendi attendi debet.

o". Potest emptor ita affici erga certam qualitatem rei, ut, nisi hæc in merce insit, nullatenus velit consentire in emptionem; quo casu si venditor dolose, vel erronee dicat, talem qualitatem merci inesse, quæ revera non est, contractus, ex defectu consensus, utique erit nullus; ergo error, vel dolus accidentalis dans causam contractui hunc vitiat.

Ad Indl. R. Ac quidem ad *L. "* ea loquitur de minore, qui dolo inductus a seno suo eundem vendidit servum sine auctoritate curatoris, vel decreto judicis; talis vero venditio nulla est. Vel responde, venditionem dici nullam gwood effectum, quia est rescindibilis. Ad *L. 16.* eadem est responsio, uti et ad *L. 3. pro socio*, quod nulla sit societas quoad efficaciam et effectum; quia ad arbitrium decepti rescindibilis est, et quidquid interest, a deceptore præstari debet, ac si nulla fuisset inita societas: nisi forte dicere malis, ulramque legem de dolo substantiali procedere. Ad *L. 1. C. de rescind, vend.*

in hac vox *irrita* idem sonat ac *irritabilis*, vel rescindibilis. Constat ex ipso titulo de *rescindenda venditione*; rescindibilitas autem et rescissio valorem actus, qui rescindendus est, supponunt; quia, quod nihil est, rescindi quomodo potest? Et quidem ea lego sermo est de contractu metu gravi injuste extorto, quem valere paulo post dicemus.

Ad 2^{am} R. 1° Y. Ant. Nam 1°. accessorium debet sequi principale; et contrahentes non solent intentionem restringere circa qualitates: 2°. et maxime, actus ille voluntatis non est actu, nequitiam virtualiter; sed tantum *adesset*, si sciret hanc qualitatem deesse; cum autem hæc conditio non impleatur, nihil operatur, nec impedit consensum actualem et absolutum, qui actu adest. Et vero alias plerique contractus nulli essent. Præterea retorsio est in contractibus stricti juris.

Ad 3^{am} R. 1°. retorquendo rursus in contractibus stricti juris.

R. 2°. Quoad 1^{am} p. C. Ant. N. Cons. Licet enim ex contractu deceptor jus aliquod consequatur et actionem; quia tamen hæc infirma sunt, et inefficacia deceptorum non prosunt. *Quoad 2^{am} p. D.* Bonæ fidei, id est, sinceritatis et candori *C.* prout hic bona fides sumitur -V. Hic sumitur pro interpretatione ex æquo et bono; non pro sinceritate, et dictamine redo conscientis. Livero hoc bonum et æquum obtineatur, satis est, deceptorem naturaliter et civiliter obligari ad compensandum omne damnum, et præstandum, quidquid interest, non fuisse deceptum.

Ad 4^{am} R. 1° V. Causal. Sed ratio hæc est, quod scilicet in contractu stricti juris consensu sit simpliciter voluntarius circa objecti substantiam; licet secundum quid, nimirum quoad accidentalalia, involuntarius: at eadem ratio pro contractibus bonæ fidei pugnat, ut quoad hoc nulla sit in his contractibus differentia: præsertim cum divisio hæc in contractus stricti juris, et bonæ fidei legislatori fere arbitraria sit.

Ad 5^{am} C. Ant. N. Cons. Casus enim, quo quis consensum positive qualitati certæ alligat, hæcque defecerit, excipitur; certum enim tunc est, contractum jure naturali nullum esse, eo quod simpliciter tunc desit consensus, jure naturali ad verum contractum requisitus. Ideoque hoc casu qualitas dicitur transire in substantiam; ac dolus, vel error accidentalis fieri substantialis.

490. *Dico III.* Contractus initi ex metu levi injuste incusso valent jure naturali et positivo; nec possunt rescindi sive in foro Ecclesiastico, sive civili.

Prob. P. p. Nam metus levis imprimis consensum libenim non tollit; ergo contractus jure naturæ valet. Deinde jure canonico hi contractus dicuntur tenere, *c. 4. et 1^a de his, quæ vi metuque.* Et *L. 184. ff. de It. J. vani timoris* justa excusatio non est. Adde *L. 7. ff. quod met. caus.*

Prob 2^a p. Ex iisdem *CC.* et *LL.* aliisque plurimis, quibus ex tali metu contrahentibus negatur actio; tum, quod talem metum passi non possint conqueri de injuria, cum illum potuissent contemnere; tum, ne foras litibus non necessariis obruantur.

491. *Dico IV.* Etiam contractus ex metu gravi ab extrinseco injuste incusso validi sunt spectato jure naturæ, ac regulariter de jure positivo.

Proh. 11. 7). Quia quod est simpliciter voluntarium ad firmandum contractum de jure naturæ sufficit : atqui contractus, tali ex metu initus, est simpliciter voluntarius ; ergo. *Maj.* patet; quia de jure plus non requiritur ad valorem contractus, quam ut sit voluntarius. *Min. prob.* Quia talis (si rationem non turbet, quod supponitur) non tollit cognitionem finis, objecti, circumstantiarum; imo nec inclinationem voluntatis; cum potius faciat, ut metum patiens velit aliquid facere ad evitandum malum, quod metuit. Sic metus amittendæ vitee facit, ut viator velit latroni minitanti mortem dare aurum: ut mercator in tempfestate velit projicere merces, et eligat harum jacturam potius, quam vitæ; ergo contractus, spectato jure naturæ, tali eimetu initus est voluntarius. Deinde si intrinsece mali quid facias ex quocumque demum metu, vere peccas ; ergo agis voluntarie. Unde quoad jus naturæ non est hic magnopere in Doctoribus controversia. Igitur

Prob. 2\p. Textibus claris. *Pr. Inst. de Except. Si metu coactus stipulanti Titio promisisti, quod non debueras promittere, palam est, te jure civili obligatum esse, et actio, quæ intenditur, dare te oportere, efficax est ; sed iniquum est te condemnari.* Eodem modo *L. 21. ff. quod met. caus.* sonat : *S/ metu coactus adii hæreditatem, puto me hæredem effici ; quia quamvis, si liberum esset, noluissem ; tamen coactus volui.* Adde *L. 4. §. 33. de doli mali et met. except.* tum plerasque Conci. sequenti, quibus *irritandi, rescindendi* ejusmodi contractus dicuntur; irritabilitas enim sicut rescindibilitas, ex supradictis, actum subsistere et integrum sive validum supponunt.

Dixi: *Regulariter*, excipi enim debent 1°. Matrimonium, *c. 15. de sponsal.* vid. etiam Tractat, nostrum *de Ord. et Matrim. hic. %°.* Professio religiosa, *c. 1. de his, quæ vi.* 3°. Promissio quævis facta ab eo, qui tenetur in carcere eum in finem, ut promittat in gratiam ejus, a quo vi detinetur, *arg. L. 22. ff. quod met. caus.* 4°. Absolutio a censuris, vel earum revocatio, *r. 1. de his, quæ vi in* G. 5°. Promissio, et traditio rerum Ecclesiæ, ac juramentum de illis non repetendis, *c. 2. Jurejur.* G°. Acta tutoris invitæ, vel per vim retenti, *L. 1. ff. de auctor. Tutor.* ; licet quoad hoc quidam dissentiant.

492. *Dico* Γ. Ejusmodi tamen contractus sunt ad arbitrium melum passi irritabiles; etiamsi metus fuisset incussus ab aliquo tertio, et non ab eo, quocum est contractum.

Prob. Γ. p. Ex variis utriusque juris textibus. *Ex jure Eanonico* : Sic *c. Abbas extra de his quæ vi*, dicitur, vi et metu facta debere revocari in irritum. C. *Ad audientiam. 4. de his, quæ vi met.* carere debent robore firmitatis, h. c. per judicium infirmenda sunt, ut ex contextu patet. *Ex jure civili* : Sic *L. fin. c. de iis quæ vi.* venditiones, donationes per vim extortæ jubentur infirmari; est vero hic sermo de vi alteri illata, ut ex metu vendat, donet; non vero de *vi proprie tali*, quæ est omnimoda coactio, obluclante eo, qui vim patitur, ut, siquis manu tua violenter arrepta scribal te dissentiente; hæc enim vis, ex defectu consensus, reddit actum jure naturæ nullum. *L. si mulier 21. ff. de iis quæ vi, met. caus.* supra allegata: *coactus volui ; sed per Prætorem restituendus sum.*

*Pars 2**. constat pariter ex *L. 1 i. §. 3. ff. quod met. caus.* In hac actione non quærilur, utrum is, qui convenitur, an alius melum fecerit; sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum, vel vim fuisse.

493. *Obj. Z.* Est contra jus naturæ, ut injuria, qualis infertur per metum injustum, valeat ad obligandum sibi alterum. Item, ut injuriam inferens ferat commodum ex obligatione alterius ; ergo.

JJ ium. R. V. *suppos. Antec.* non enim ipsa injuria, sed contractus, occasione injuriæ voluntarie initus, ad obligandum valet.

Ad 2dum. R. 1º. Probas nimium ; nequidem contractum metu levi injuste incusso extortum esse validum.

R. 2º. *D.* It ferat commodum præcise ex injuria, quam intulit, voluti fur C. ex contractu, occasione injuriæ voluntarie inito, *subd.* commodum alicujus momenti firmum, et irrevocabile C. commodum fere nullius momenti, et ad arbitrium metum passi revocabile .V. Si metum injuste inferens habeat aliquid commodi, hoc fere nullum est ; quia est dependens ab arbitrio metum passi, cum is possit pro libitu revocare, et rescindere actum ; inque hanc rescissionem consentire debet, etiam ex jure natura», qui metum intulit. Si vero per metum simul intulisset positivum damnum, tenetur iterum jure naturæ compensare, etiam ante sententiam judicis. Quod autem metum passus contrahat interim obligationem aliquam, ad libitum rescindibilem, mirum esse non debet, cum id ex ipso jure naturæ operetur consensus liber.

Dices : Saltem jus positivum debuisset irritare ipso facto tales contractus.

R. 1º. Cum subsistant jure naturæ, cur positivum improbet?

R. 2º. Jus positivum non irritando ipso facto contractus ejusmodi, non favet lædenli injuste ; sed potius læso : nam si hic (ut in nullis contractibus accidere potest, et diximus de sponsalibus, *Tr. de Sac. Ord. et Matrim.*) e re sua fore viderit, potest lædentem compellere ad standum contractui, quo beneficio careret, si contractus ipso jure et facto esset nullus.

494. *Obj. II.* Si valeret contractus metu injusto extortus, ut promissio auri facta latroni mortem minitanti ; ergo metum passus tenetur tradere promissum aurum ; et consequenter latro habet jus ad illud : atqui hoc non ; nam jus non potest nasci ex injuria.

R. *D. sequel. M.* Si non rescindat promissionem C. si rescindat A'. Unde latro non habet jus firmum, sed dependens a læsi arbitrio.

R. 2º. *D. etiam prob.* Jus non potest nasci ex injuria immediate et per se C. mediate, occasionaliter, et per accidens A'. Jus latronis non nascitur formaliter ex injuria, ut ante dictum ; ex hac enim nascitur irritabilitas actus ; sed ex contractu, occasione injuriæ libere inito.

Cnjes : Ergo quamdiu non rescinditur promissio, latro habet jus ad petendum aurum : sed hoc dici non potest ; nam illa ipsa petitio est actio injuriosa ; non datur autem jus ad actionem injuriosam.

R. C. *Hiat. sed prob. I).* Est actio injuriosa, quamdiu promissio non rescinditur .V. tunc enim injuriosam passus censetur consentire. Si rescinditur C. tunc enim cessat latronis jus.

S< replicas : Latro non acquirit dominium auri sibi traditi.

R. I). Firmum et irrevocabile C. infirmum, ex arbitrio metum passi revocabile A. Tenetur restituere ante sententiam et rescissionem ; non ex defectu juris, sed ob illatam injuriam, quæ reparari debet, nec tamen, cum lealis sit, aliter potest, quam restituendo, quantum extorsit.

495. *Obj. III.* 1°. Locum non habet consensus, ubi coactio, vel metus intervenit, *c. 14. de Sponsat.* 2°. Nihil consensui tam contrarium est, quam vis, et metus, *L. 116. ff. de Il. J.* Ac 3°. metus æquiparatur dolo, *c. 28. de Jurejur.* : atqui dolus saltem substantialis contractum facit nullum, ex dictis supra.

9

R. 1°. Ergo peccans ex metu, vel pejerans, non peccaret ; quia , ubi consensus non est, neque peccatum esse potest. Item, nequidem valeret actio metu justo extorta.

R.2°. *et ad* 11um. *D.* Non habetur consensus , in quantum hic est voluntarius et liber simpliciter .V. in quantum est spontaneus *C.*

.Id 2um. *D.* Metus est contrarius consensui, ut spontaneus est *C.* ut voluntarius simpliciter et liber *N.*

dd3en. *D.* Metus æquiparatur dolo, prout dolus latius sumptus omnem læsionem injustam significat *C.* dolo specificè sumpto, prout doli nomine venit fraus, et circumscriptio *N.* Deinde *disparitas* est; quia, cum dolus substantialis occultet objectum , tollit utique consensum in illud : neutrum facit metus. Hinc etiam juramentum , gravissimo metu extortum , validum

dicitur, *c. s» vero. 8. de jurejur.* modo alias sine peccato observari possit; nec tendat in damnum animæ vel proximi. Potest tamen illius peti relaxatio.

Et in hoc sensu intelligi debet, *c. cum contingat. 28. eod.* juramentum vi extortum non esse servandum ; scilicet mediante relaxatione, vel absolutione.

496. *Obj. IV.* 1°. Ut transferatur dominium per contractus lucrativos, mere gratuitos, debet esse voluntas liberalis, donantis, promittentis, legantis, commodato aut precario dantis: atqui voluntas non erit liberalis, quando donatio, promissio extorquetur metu, *L. 1. ff. de Donat.* 2°. *L. 5. C. de re-Kind, rendit,* venditio metu extorta decernitur irrita: et *L. G. §. ult. ff. de d, vel. O. hæred.* aditio hæreditatis. 3°. Metum passo datur actio non tantum personalis ; sed etiam rei persecutoria, realis, *L. 9. et 22. ff. quod, vt. catiis.;* ergo dominium rei metu traditæ mansit penes tradentem.

4>

.Id 1°°. R. 1°. Ergo et contractus talis metu justo extortus erit nullus.

R. 2°. .V. *min.* quia metus voluntarium , ac proinde rationem voluntatis liberalis, non tollit simpliciter. Cæterum ejusmodi contractus metu extortus valere colligitur ex *L. ult. C. de his, quæ vi,* ubi donationes per potentiam extortæ jubentur infirmari; *L. 1. cit.* loquitur de donatione perfecta irrevocabili.

Jd2am. R. Quantum ad *L. 1.* jam responsio data est n. 48G. in cujus confirmationem adde, quod in ipsa illa lege jubeatur Praeses provinciae interponere auctoritatem suam; ergo ante hujus sententiam venditio non erat omnino irrita.

.Id *L. G. cit.* R. *D.* Aditio dicitur nulla ob metum .V. ob defectum consensus simpliciter *C.* Ut enim in *cit. L.* habetur; hæres adiit *fallens,* id est, fecte, simulate, se adire tantum simulans. Alias enim talem aditionem

14Iere invicte probalur'ex *L. Si mulier. 21. ff. de iisquæ vi.* in Conci.V. cit.

Ati 3°°. R. .V. *sequel.* Actio *quod metus causa* non ideo dicitur in rem utilis , quia res metu tradita manet in dominio tradentis metum passi ; sed quia datur adversus quemcumque possessorem instar actionum realium ; et

7

ix

H

■^

quia res Ipsa per illam, mediante officio judicis recuperari potest ; qui enim habet actionem ad rem recuperandam, rem ipsam habere censetur, *L. H. ff. de R. J. et L. 52. ff. de A. R. D.* Ac proinde dum *L. 9. cit.* dicitur, rem adhuc esse in bonis metum passi, hoc ideo; quia nemo videtur exclusus a illa re, quam Praetoris auxilio per restitutionem facile recuperare potest, *L. 5. ff. de in integr. Restit.*

ARTICULUS V.

AN JURAMENTUM FIRMET CONTRACTUS JURE POSITIVO HUMANO NULLOS ET IRRITOS?

497. *Præmitto.* Certum est 1°. quod juramentum non firmet contractus jure naturali, vel divino irritatos; neque irritatos et prohibitos jure humano principaliter ob bonum publicum; neque si juramentum directe vergat in damnum tertii; aut si absque peccato servari non possit; cum juramentum nequeat esse vinculum iniquitatis, *c. 18. A. t.* Sicut et eos constat non firmari, quod jus humanum non solum irritat, sed etiam juramentum adjectum pronunciat nullum, ut quia de objecto turpi est. Præterea certum est 2°. valere quandoque juramentum, atque inducere obligationem religionis, nec tamen ab illo contractum firmari; ut contingit, quando contractus tantum ex parte creditoris, in cujus favorem juratur, turpitudinem continet. **It,** si juramento promittas, te usuras soluturum; etsi enim hoc juramentum valeat, obligetque ex religione promittentem; ipsam tamen promissionem nullo validat.

Tota igitur controversia ad eos contractus recidit, qui nullam turpitudinem sive ex parte objecti, sive subjecti continent, tamen a jure humano invalidati sunt principaliter et directe propter privatam quorundam utilitatem. Tales sunt : alienatio dolis; donatio inter conjuges; donatio ultra 500. solidos absque insinuatione; pactum, quo filia renunciat hæredilali palernæ; contractus pupilli et minoris absque auctoritate tutoris, vel curatoris; pactum, quo mulier consentit in alienationem dotis; promissio non revocandi testamentum, vel instituendi certum hæredem; fidejussio mulieris contra senatusconsultum Vellejanum. De his igitur quæritur : An, si his adjiciatur juramentum, hoc illos firmet ? Cujus quæstionis non est hic sensus : an tunc res conventa, vel promissa præstanda sit? certum enim est, præstari debere vi juramenti, ex obligatione religionis; sed islud quæritur : an juramentum habeat tantam vim ob reverentiam divini nominis invocati, ut actum jure invalidalum quasi reviviscere faciat, sive validum, ita ut non tantum juramentum pariat obligationem sibi propriam, scilicet religionis; sed etiam ipse contractus pariat obligationem propriam sibi, nempe justitiæ, quam alias non potuisset inducere, utpote jure nullus?

Hinc patet, multum intéresse, ut sciatur, an juxta datum quæstionis sensum, juramentum ejusmodi contractus firmet, vel non ? Si enim firmet; 1°. reviviscet obligatio justitiæ contractibus propria, alias quasi perempta, quæ nequit relaxari a Superiori Ecclesiastico, sicut ab eo potest relaxari obligatio religionis juramento inducta. 2°. Non poteris repetere solutum ex tali contractu, utpote solutum ex justitia. 3°. Obligatio illa, utpote realis el

iusiurii, transibit ad hæredes jurantis: contra vero hæc singula nulla erunt, si juramentum contractus non firmet.

M Dico. Nunquam juramentum contractum invalidum, cui adjicitur, firmat. Ita hodie plures contra communem fere aliorum.

Prob. Optime negative ; quia ex nullo capite vis illa juramenti probari potest. Nam 1°. *non ex natura juramenti*, et sic ex jure naturali; nam juramentum cum ex se sit invocatio divini nominis in testimonium, ipsius naturæ præcise est, parere obligationem religionis, non vero justitiæ virtutis distinctæ, extra lineam et sphaeram religionis; ut patet in juramento, quod adjicitur pacto solvendi usuras; valet enim hoc, non tamen firmat promissionem ex parte promittentis, *c. 6. de Jurejur.* 2°. Neque ex jure positivo; tale enim non est assignabile, cum canones omnes et leges, quæ contra afferri possunt, commode explicari possint, quod præcise velint, juramentum producere obligationem, sed sibi propriam religionis, atque ex hac servari debere, quod erat nulliter promissum, quin convalescat pactum, vel promissio præcedens, ac inducat obligationem justitiæ, cujus exemplum et retorsio aperta est in juramento solvendi promissas usuras. Igitur jure naturali potius standum est, quod juramento vim nullam, præterquam religionis, tribuit.

M Confirm. In primis *jus civile* hanc vim juramento non tribuit; imo in variis legibus, nisi hæc benigne explicentur, minorem etiam juramento vim indolgere videtur, quam oporteat, *L. non dubium §. C. de LL.* ubi Imperator nullum pronunciat pactum, quod contra legem iit, additque; neque stipulationem hujusmodi tenere, nec sacramentum admitti, hoc est, juramentum, *L. 56. pr. ff. de Fidejussor, et Mandatorib.* sic edicit : *Si quis pto, qui libertus non esset, et operas preestaturum se jurasset, fidejussor mt, Mn tenebitur.* Similia reperies *L. 412. §. 4. de Legat. I.* et alibi. Quin i. 7. §. 16. *ff. de Pact,* generaliter ait : *quoties pactum a jure communi return est, servari hoc non oportet; nec jusjurandum, ad hoc adactum, ne yds agat, servandum.* Sed etsi etiam Imperator voluisset hanc vim addere juramento, non potuisset, cum hoc actus mere spiritualis sit, dispositioni Imperatoris non subjectus.

Deinde neque *jus canonicum* hanc vim addere juramento voluit; non enim verosimile, aut credibile est, quod Pontifex beneficium juris civilis personis miseris et infirmis in materia mere temporali indultum, voluerit tollere, dando juramento vim, quam ex natura sua non habet. Imo, extra vallem territorium Pontificium, non potuit; quia quoad materiam mere profanam, in qua nullum intervenit peccatum, se illa potestas non extendit, proinde nec juramento addere vim potest, quam de se non habet, validandi contractus, quos potestas politica æquis justisque ex causis voluit esse invalidos. Potest equidem Pontifex vim et naturam declarare juramenti; nusquam vero declaravit hanc esse vim propriam juramenti, ut contractus faciat convalescere, pariantque obligationem justitiæ.

500. *Obj. I. L. ininor. I. C. si advers. Vendit,* ubi : *Si minor 25. annis apturi prædii cavisti, nullam de extero te esse controversiam facturum;*

idque etiam jurejurando præstitû servare confirmasti : neque perfidia-, nqut perjurii me auctorem tibi futurum sperare debuisti; ergo, spectato jure civili, contractus invalidos juramento tirmari necesse est. Prob. Cons. quia, si non firmarentur, minor tantum *perjurus* esset; non autem *perfidus*. *Conf. Ex Auth. Sacramenta puberum C. eod. oteit. L. 1.* immediate sub-jecta; in qua Fridericus Imperator jubet, *ut sacramenta puberum sponlt facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter custo-diantur*; ergo contractus, quos invalide celebrant minores (hi enim hic veniunt puberum nomine) citra juramentum, valide celebrant, juramento sponte adjecto.

R. 1°. Leges nec dare, nec dare posse hanc vim juramento, ul contractus validet, ex *Conf. prob.* liquet.

R. 2°. .Y. *Cons. Ad prob. X.* hujus suppositum : etenim, lex, *si minor*, non loquitur de venditione invalida; sed de valida, scilicet de casu, quo minor vel non habens curatorem, vel habens, cum ejus consensu, et insi-nuatione debita, prædium vendidit, adjecto juramento, quod petere nolit restitutionem in integrum. Cum igitur et venditio fuerit valida, ac jura-mentum non petendi restitutionem in integrum; hinc Imperator ait, si illam nihilominus concederet, quod ipsi esset 1. auctor *perfidies*, eo quod pactum ante juramentum jam validum violaretur; et 2. *perjurii*, eo quod simul violaretur juramentum validum. Esse autem in *cit. L. 1.* sermonem de venditione valida, inde evincitur; eo quod immediate ponatur sub titulo el rubrica : *si adversus venditionem* petatur restitutio; ac tum hic titulus, tum antecedentes et consequentes tractent de restitutione in integrum; hoc autem supponit actum fuisse celebratum valide.

Ad Conf. R. 1°. Auth. plus non dicit, quam sacramenta puberum esse custodienda; quod ipsi asserimus, scilicet ex obligatione religionis.

R. 2°. Etiam hæc *Auth.* de contractibus validis loquitur; 1. quia pari-ter posita est sub titulo eodem et rubrica de restitutione in integrum adversus venditionem; restitutio autem hæc contractus valorem supponit. 2. Quia dicitur, servanda esse sacramenta super contractibus non *Retractandis*; hæc vero vox indicat, sermonem esse de contractibus validis; quod enim nul-lum et irritum est, per se retractari el rescindi non potest.

Si ais adhuc 1°. In titulo citato, sicut et antecedentibus, et consequen-tibus, agi de rescissione duntaxat *facti*, seu declaratione nullitatis.

R. X. Sed agitur de rescissione juris; quia agitur de restitutione in inte-grum, quæ fit per actus antea validi rescissionem juris.

Si ais 2°. Si in *L. 1. C. si adv. vendit*, agatur de contractu valido, quod, juramento adjecto, retractari nequeat; ergo de hac saltem *Auth.* intelligi non potest; quia alias Imperator in hac nihil novi statuisset.

R. .Y. *Cons. Ad prob. R.* Novæ constitutionis necessario non esso, ut sem-per aliquid prorsus novi contineat; sed jam sufficit, si jus antierius magis declaret : quod facit hæc *Auth.* Nam cum *L. 1.* loquatur de venditione tan-tum rei immobilis, prædii; dubium suboriri poterat, utrum ad omnem plane venditionem, etiam rei mobilis, item, ad cæteros contractus Iralii debeat ! huic autem dubio in *cit. Auth.* occurrit Imperator, legemque *I. cit.* ad omnem contractum extendit.

501. *Obj. II.* Al jus canonicum vult juramento firmari contVactus, jure licet chili irritatos; ergo. *Prob. Jnt. ex c. cum contingat. 28. de Jurejur.* quo dicitur, alienationes rerum dotialium, ex mulierum consensu factas, quamvisdc jure non teneant, sacramento tamen iirmari, si sponte, sine n, aut dolo, sil præslitum. *Conf. 1. exc. licet 2. de Jurejur.* ubi idem rejie-litur. *Conf. 2. ex c. quamvis 2. de Pact, in 6.* in hoc enim non tantum dici-tur juramentum servandum esse; sed etiam ipsum pactum invalidum jura-mento *firmari* supponi videtur.

II. 1°. Nec jus canonicum voluisse juris beneficio spoliare personas infir-mas, quibus mullo magis favere praesumendum est; nec universaliter po-tuisse juxta n. 49S.

R. 2°. A. Ant. *Ad prob. R.* In c. 28. *de Jurejur.* præcise et tantum dici, tale juramentum esse servandum, quod non inficiamur, ne, ul ait ibid. Pontifex, *viam contingat perjuriiis aperiri*, ne verbulo autem fit mentio de obligatione justitiæ.

Ad Conf. 1am. Eadem esi responsio.

Id Conf. 2im. R. D. Videtur supponi juramento contractum firmari *for-*'aliter, quasi ipsum pactum validaretur At. firmari *materialiter*, quatenus vi juramenti, el ex obligatione religionis præstanda est materia pacti inva-lidi, sive objectum, quod pacto irritum promissum esi C. Alias etiam jura-mento firmaretur formaliter pactum solvendi usuras. Conantur equidem adversariorum aliqui disparitatem afferre, sed, si probe attendas, non aliam, quam admirationem afferunt, quæ ex præoccupatæ mentis ideis enascitur.

Si instas : Pontifex in c. 28. *de Jurejur.* item c. 2. *de Pact, in 0.* majoretn tribuit vim juramento sponte præslito, quam ex dolo el metu : atqui jura-mentum præslitum ex dolo el metu jam parit obligationem religionis; ergo sponte præslitum pariet obligationem justitiæ.

R. P. M. Majorem tribuit vim, sed tantum intra limites, et in linea reli-gionis C. extra illam, vel inducendo obligationem justitiæ N. Majoritas illa obligationis in linea religionis consistit partim in hoc, quod juramentum 'pontefactum pariat obligationem inviolabiliter ct indispensabiliter implen-dam, sine spe relaxationis juramenti, quamdiu non accedit ab exlrinseco alia relaxandi causa; sed ad relaxandum juramentum vi aut dolo extortum requiratur causa alia; sed sufficiat injecta vis, aut metus, ut continuo relaxetur. Partim in eo, quod juramento metu extorto satisfieri possit per •dutionem momentaneam, ut solutum statim repeti possit; secus est jura-mento spontaneo.

502. *Obj. HI.* 1°. Contractus supra memorati et similes sunt tantum irri-Utisub conditione, si non adjiciatur juramentum; ergo hoc adjecto habe-bunt firmitatem. 2°. Juramentum sequitur naturam contractus, cui appo-nitur, ergo si hoc valet, valebit etiam consequenter contractus. 3°. Si con-tractus non firmatur, is, cui juratum est, deberet remittere juramentum, et acceptum restituere; quia juramentum non transfert dominium; sed hoc udetur absurdum.

.Id 1°. II. .V. *Ant.* Quod gratis el sine fundamento, quin contra leges .ibi jumuul adversarii; quarum varite insuper, ul vidimus ,omnem usque

adeo vini adimere videntur jurijnrando, quod pactis velitis additur; qua ratione igitur dici potest, contractus illos esse irritatos sub conditione : *niti accesserit juramentum* ? Deinde *Ant.* nec juxta adversarios potest esse verum; quia alias cessaret status quaestionis ; si enim actus tales ex hypolbest, quod ipsis adjiciatur juramentum, non sint irritati, cessat quæslio, an actus irritati reviviscant, et recipiant vim obligandi ex justitia, quam ex dispositione juris nunquam amisissent?

Ad 2^{ca}. R. 1°. Inferri posset sic melius : ergo sicut contractus invalidus non producit obligationem justitiæ; sic nec juramentum.

R. 2*. *D. Ant.* Sequitur naturam contractus quoad sensum *C.* quoad obligationem *A*°. Nam 'juramentum recipit per se loquendo easdem subintellectasconditiones, quas actus recipit; producit tamen separatam obligationem, nempe vinculum religionis.

Ad 3um. R. *C. M.* *A'. min.* Sicut non est absurdum, quod is cui jurate sunt usdræ debeat remittere juramentum, *C. 1. de Jurejur.* quia scilicet ex juramento nullum jus acquisivit, aut titulum, vi cujus posset exigere; sed hæc ratio semper tenet, quando nulla versatur obligatio justitiæ, sed solius religionis.

503. *Obj. IV.* 1°. Si juramentum non produceret obligationem jusliliae; non poterit explicari, quo prætexlu hæres possit compelli ad præstaudum id, quod defunctus jurato promisit ; ergo. 2°. Juramentum habet vim clausulæ codicillaris, et facit ex testamento imperfecto codicillos per *L. Ti. §. 23. ff. de Legat. 2.* ; ergo aficit actum ; idemque tenebit in contractu. 3°. El specialiter : Juramentum *promissoriuin* saltem ratione sui, licet contractus invalidus dicatur non reviviscere, inducit obligationem jusliliae; ergo. *Prob. Ant.* nam juramentum promissorium includit promissionem lanquam partem sui constitutivam, cur enim alias dicetur promissorium ? ergo ratione promissionis inducit obligationem jusliliae, quando illa erit acceptata ; nam talem obligationem inducit promissio acceptata quælibet.

Ad 1^{ca}. R. *A'. suppositum*, quod hæres contractui *invalido*, cui defunctus juramentum adjecit, stare teneatur ; nam obligatio ex juramento resultans est personalis , nec personam jurantis egreditur.

87 *ais* : Hæres tenetur præstare votum defuncti : ergo etiam id, quod juramento promissum; quia votum et juramentum in hoc casu pari passu ambulant.

R. *D. Ant.* Votum personale defuncti *A'. reale C.* Votum personale defuncti, el juramentum pari passu ambulant. Quoad *votum reale* *sldisparitas* ; quod enim hæres hoc præstare debeat, provenit ex eo, quia bæres adeundo hæreditatem præsumitur se obligare ad præslanda omnia *ea*, quæ defunctus præstare *legitime voluit*, nec tamen ante mortem præslitit. Dixi : *legitime voluit*, quia votum , debilis suis conditionibus vestitum , non est actus contra legem gestus ; sed leges voto assistunt. Hinc e diverso sequitur, quod lueres id , quod defunctus per actum jure invalidum, cui tamen apposuit juramentum. promisit, præstare non teneatur, nec vi juramenti, quod personam non egreditur; nec vi voluntatis, quæ erat illegitima, irrita, inhabilitata.

Ad 2lm. h. D. Juvamentum habet vim clausulæ codicillaris directe, ex

virtute propria *A'* indirecte, et occasionaliter, quatenus ex adjunctojuramento leges eruunt enixam voluntatem , quod defunctus suum testamentum omni meliori modo valere voluerit *C.* Hinc nota, quod testamentum imperfectum ob defectum solemnilatam , cui accessit juramentum defuncti, habeat præsumptam a lege clausulam codicillarem. Clausulas autem codicillares in casu speciali præsumptas referas, necesse est, ad casus exceptos, qui in consequentiam non trahuntur.

R. *Ar. 1/d. et prob.* Dicitur promissorium , non quia promissio est pars constitutiva hujus juramenti, sed quia hoc illam respicit præcise tanquam suum objectum, aut terminum ; nam quoties datur juramentum promissorium, duo habentur actus; nimirum promissio, et divini nominis invocatio in testimonium servandæ promissionis. Solus* secundus actus est juramentum ; promissio vero est illius objectum, quod in exeeutionem dandum esse Deus vocatur in testem. Utrumque vero intrinsece est invocatio divini nominis. Unde juramentum promissorium ab assertorio non differt intrinsece, sed extrinsece tantum ratione objecti; nam promissorium fertur in objectum futurum , scilicet promissionem implendam; assertorium in objectum præsens, nempe existentiam veritatis præsentis; Hinc etiam colligas juramentum promissorium esse denominationem extrinsecam , cujus subjectum est juramentum , sive invocatio divini nominis; forma denominans, promissio ab invocatione divini nominis realiter distincta. Responsionis veritas inde amplius palet, quod possit dari verum validumque juramentum promissorium, quin valida sit promissio, ut videre est in juramento promissorio solvendi usuras.

ARTICULUS VI.

QUANDO ET A QUO IX CONTRACTIBUS PRÆSTANDUS SIT DOLUS? CULPA ET CASUS?

jOL *Præmillio.* Dolus non tantum hic dicitur callida machinatio, vel fraus, sicut describitur in *L. 1. §. 2. ff. de dolo*, sed quævis voluntaria læsio, sive deinde fiat per lectam fraudem; sive per apertam vindictam; sive alio modo.

Culpa hic idem sonat, ac negligentia, seu omissio diligentiae. Quoniam vero hæc diligentia potest esse magna , minor vel levis ; minima , vel levissima ; triplex pariter culpa distinguitur, lata, levis , levissima. *Lata* est omissio diligentiae communissimæ , quando quis non adhibet eam diligentiam in rebus alienis , quam communiter homines ejusdem professionis, ætatis, conditionis solent adhibere in suis propriis : ul, si res, quæ facile tolli possunt, relinquuntur in loco , ad quem passim hominibus etiam ignotis patet accessus; si quis januam domus noctu aperiam relinquat. *Levis*, quando non adhibetur diligentia, quam boni et soeries ejusdem conditionis homines adhibere solent, qui non tantum rem in domo sua diligenter conservant; sed etiam pro circumstantiis ostia repagulis claudunt et muniunt. *Levis-sima*, quando omittitur diligentia, quam solent adhibere solutissimi : ul, : ijanuam quidem clausuris, sed omiseris lentare iterato, an sera bene

obfil-mata fuerit. Quæ tamen omnia in singulis factis arbitrio prudentis viri, vel iudicis pro qualitate circumstantialiarum ultimanda sunt; liaud dubie enim in re pretiosa major exigitur diligentia, quam iii re vili:in loco, in quo milites grassantur, quam ubi quieta et secura sunt omnia,

Casus denique est rei inopinatas eventus , ut qui sine omni nostra culpa accidit, velut si equus commodatus fulmine tactus intereat, aut repente efferus praeter morem factus se praecipitio perimat.

505. *Dico I.* Dolum præslare debet omnis, qui dolum fecit.

Prob. Facium enim cuique suum, non alteri nocere debet; neque alteri per alterum iniqua est inferenda conditio, juxta vulgatas juris regulas. Sed el aliunde constat, damnum dolo malo illatum ante sententiam iudicis, eligente jure et obligatione naturali, reparari debere ; ergo*

506. *Dico II.* Quoad præstationcm culpæ hæregulæ sunt :

Regula P. Si contractus cedit in utilitatem solius dantis, ul in deposito, praestatur tantum culpa lata a depositario; quæ etiam in contractibus æquiparalur dolo. *L. quod Nerva, ff. Deposit.*

Regula Si in utilitatem solius accipienlisj ut in commodato, prostanda est regulariter culpa levissima, *L. ff. Commodat.* Excipitur precarium ulpote ad nutum revocabile, in quo ab accipiente tantum dolus et

ptionis videtur, quod precarium ex magna dantis liberalilate proveniat, ut qui rem suam alteri gratis sine determinatione usus, vel temporis concedit, ut proinde praesumendum non sit, quod dominus accipientem ad tam exactam custodiam obligare voluerit.

Regula 3*. Si cedat in utriusque commodum , ut in locato, conducto, tantum præstanda est culpa levis. *L. 5. §. 2. ff. Commod.*

Procedunt vero hæ regulæ, quamdiu non est inter contrahentes aliter conventum, quis, qualemve culpam præslare debeat. Pacta enim dant leges contractibus. Inde etiam est, quod, si quis se sponte contractui obtulit, vel in se obligationem suscepit, in qua alias summa personæ industria requiritur, licet solus ferat incommodum, tamen teneatur ad culpam levissimam,

gestor, si alius melius gessisset; procurator judicialis. Speciale etiam de tutore est, quod, etsi tutela in ejus commodum non sit, tamen favore pupilli præstet culpam levem , *L. 1. ff. de Tut. et ral. distrah.* Quando vero sit obligatio præstandi culpam, an ante, vel post sententiam iudicis ? dicemus, ubi de justitia , et restitutione.

507. *Dico III.* Casus regulariter non praestatur, ctmi praevideri nequeat; nimisque durum furet ad eum praestandum homines obligari.

Dixi : *regulariter* ; nam excipi debet 1°. si quis fuerit debitor generis; hoc enim perire non potest. Sic quocumque casu pecunia multiata pereat apud mutuatarium, h tenetur ad restitutionem; tum , quod poil muluam acceptam fuerit factus pecuniæ dominus , lei res soleat perire domino suo; tum , quod uun sil debitor illius pecuniæ in individuo; quam nnituam

sumpsit ; sed in genere in eadem quantitate. §. 2. *Inst. quib. mod. re contrah. oblig.*

2°. Si ita speciali pacto conventum fuisset, et debitor casum in se susce

feri, quodde casu *insolito* non cogitaril ; ficet enim de hoc non cogitaiit in specie; attamen de eo cogitavit in genere, comprehenso sub hoc termino generali, *casus fortuitus*. Deinde etiam non cogitavit de omnibus casibus solitis in specie; ac tamen cos præslare tenetur.

3°. Si culpa casum praecesserit, ul, quia commodatarius cum equo meo sponte relicta Via tuta, tenuerit aliam, quam sciebat infestam esse latronibus.

1°. Si debitor legitime interpellatus, ut rem debitam traderet, vél solveret, fuerit in mora tradendi ; hæc enim mora, et rei intentus ipsi nocere dicuntur, c. *mora* 25. *de R. J. in G.* A quo tamen merito, præsertim Theologi rursus excipiunt 1. si mora non fuerit culpabilis, vel si traditio statuto (empore physice, vel moraliter fuerit impossibilis, et debitor legitime impeditus; tunc enim obtinet *Reg. 66. Jur. in 6.* quod conditio habeatur pro impleta, quando non stat per obligatum, quominus impleretur. 2. Si res fuisset æque apud creditorem peritura , velut ob generale incendium j inundationem, ruinam, incursum hostilem ; tunc enim non videturæquum, debitorem ad praestandum casum obligare, cum nec creditor ipse, licet post moram debitoris, evitare potuisset periculum; vel impedire rei suæ interitum, tametsi rem ipse habuisset.

CAPUT il

DE CONTRACTIBUS REALIBUS

Dd contractibus in specie deinceps acturi a *reatibus* ordimur, duce Imperatore, qui ab iisdem in *Inst. Lib. III. Tit. XV.* duxit initium. Ex contrailibus autem veris ct nominatis reales sunt quatuor : *mutuum, commodatum, depositum, pignus*, de quibus nunc singulis per articulos sequentes;

ARTICULUS I

DE CONTRACTU MUTUI

508. *Dico.* Mutuum, formaliter sumptum (nam objective est ipsa re mutuata) est contractus realis, stricti juris, quo rei nostrae tangibili dominium transferimus in alium, scilicet mutuatarium, cum obligatione ut eadem nobis aliquando reddatur in genere. *Pr. Inst. quib. mod. re contrah. oblig.*

Didum 1°. *Rei nostrae* i mutuum igitur in re aliena consistere non ponit. p. 2.

test. Ac ratio est, quod in mutuo *ici*, quæ datur mutua, transferatur dominium, *Inst. Cit. L. 2. §. 2. ff. de R. C.* dominium vero transferre non potest, qui non habet. Hinc si nummi alieni mutuo dati, si adhuc extent apud accipientem, vel mala tide sint consumpti, vindicari possunt a domino, *L. 11. §. 2. in fin. ff. de R. C.* Si bona iideconsumpti, ex postfacto convalescit mutuum, et creditori datur condictio ex mutuo, *L. 11. cit. §. fin. L. 12. 13. ff. eod.*

Dictum 2°. *Fungibilis*, id est rei, quæ constat vel numero, vel pondere, vel mensura; quia hæ res ita sunt comparai® a natura, ut iu commercio altera alterius vice fungatur. *L. 2. ff. de R. C.* sic pecunia vice fungitur pccuniæ alterius, h. e. una substituitur pro altera.

Dictum 3°. *Dominium transferimus*. Mutuatarius enim rei mutuatio fil dominus, el res tradi debet. Hinc mutuatarius omnes fructus ex rc mutuata percipit, illamque habet suo periculo; res enim perit et fructificat domino suo. Ex hoc præcrea palet 1. quod mutui datio sit vera alienationis proprie dictæ species; in mutuo enim datur res, ut accipientis fiat. Ac proinde 2. eos quoque dare mutuum non posse, qui alienare nequeunt, quales omnes ii sunt, qui liberam rerum suarum administralionem non habent, ut pupilli, minores, sine auctoritate tutorum, curatorum, si tales habeant, furiosi, prodigi; qui et proplerea quod se contrahendo obligare non possint, mutuum non possunt accipere. Nam regula est: *omnes ii accipere mutuum possunt, qui obligari*. Inde et dubium non est, quin civitas, vel alia quævis universitas, collegium, Ecclesia accipere mutuum possit, vel civium, aut membrorum vere convocatorum consensu; vel *repræsentatice* per senatum, administratores. Quod si tamen administrator nomine quidem vel civitatis, vel universitatis, sed sine petito ante consensu mutuum sumpsisset, tunc demum obligabitur civitas, si a creditore probatum fuerit, rem in bonum communitatis versam esse, *L. Civitas. -"ff. de R. C.* Secus eo casu soli administratores tenebuntur, ac si fidejubendo, vel alio modo se proprio nomine obligassent. Ratio hujus in favore civitatis consistit, ne huic (idem est de universitate quavis alia) ab administratoribus præjudicium inferatur. Quod si tamen cives rogali consenserint, tenebitur civitas, etsi rei versio in civitatem non probetur, *arg. C. pen. A', de Fidejuss. L. 15. ff. ad S. C. M.*

Didum 4°. *Ct eadem aliquando*, hoc est, post aliquod tempus, vel conventum; vel, si nullum conventum fuerit, res relinquitur muluatario, donec usus ea sit in finem ad quem tradita. Quod si in contractu mutui sil dies appositus, quo sit restituendi obligatio, sitque dubium, an in creditoris favorem appositus, dies pro reo est, non pro creditore, ac juxta *L. ~0. fi. de V. Ü.* diem antevertere potest; *nam*, ut ait *L. 137. §. 1. ff. de usur. quod in diem debetur, ante solei potest, licet peti non possit*. At si in creditoris adjectus sit gratiam, hic ad solutionem acceptandam cogi uon potest; sed neque in casu priore tenetur admittere, si solutio tantum ex parte ante diem offeretur, *L. 1. 1. §. 1. ff. de Usur.*

Dictum t°. *In eodem genere*, id est, ut reddatur in eadem natura, quantitate et qualitate. Hinc, creditore invito, non potest reddi pro vino frumentum, pro pecunia vinum, pro vino veteri novum, *L. 2. ff. de R. C.* Debet reddi iu eodem simul numero, pondere et mensura; ac bonitate, quæad

qualitatem pertinet. Bonitas vero duplex est, physica et moralis; *physica* in ipsa rei natura consistit, ideoque bonitas intrinseca dicitur, vel valor intrinsecus; *moralis* ex communi hominum (estimations oritur, vel a magistratus taxatione. Pro quo sit

*Regula 1**. Seclusa speciali conventione justa, non potest exigere pecunia eadem in specie physica, sed solum eadem in valore, quem habuit tempore mutui dati, sive interea monetae valor auctus sit, sive non : contra in aliis rebus restitui debet eadem in bonitate physica, ul triticum pro tritico, idque in eadem mensura, sive pretium ejus creverit, sive decreverit.

Ratio est, quia in pecunia per se spectatur valor extrinsecus, non entitas physica, et species monetae sumitur ex valore; igitur reddendo valorem, quem habuit tempore mutui, tantum reddis, quantum accepisti. Contra in aliis per se spectatur potius entitas, vel bonitas physica, cum hæc potius serviat usui et commercio humano ; igitur reddendo eandem mensuram ejusdem speciei physicae, tantum reddis, quantum accepisti; itaque servatur æqualitas. Hinc si mutuos accepisti 100. hosque creditor dedit in auro, puta, carolis aureis, determinato solutionis die, vel etiam non, nulla alia conventione facta, satisfacis restituendo 100. sive in argento, moneta currente, sive aureis, sive carolis aureis; etsi auctus esset horum valor, ita, ut, cum tempore mutui unus valeret florcnis Rhenanis 10. sed solutionis tempore II, satisfacias solvendo carolos aureos 9. quia tantum reddis quantum accepisti. L. 65. §. 1. ff. de F. O. L. 1. ff. de Contrah. empt.

Dixi : *Seclusa speciali conventtione justa*, si enim hæc præcessit, servanda est; quia tunc contractus legem accepit ex conventionem. Justa autem erit conventio, velut si tempore mutui æquale sit utrinque dubium, an res tempore restitutionis valitura sit pluris, an minoris; tunc enim si adjiciatur pactum, ut reddatur pecunia ejusdem bonitatis physicae, puta, tot caroli aurei numero, quot sunt dati, hi reddendi sunt, licet horum valor interea crevisset; quia servatur æqualitas, cum sit spes lucri, et periculum damni æquale utrique parti.

Praeterea *excipe a* regula : non teneri creditorem pro pecunia data, ut solida, admiltere solutionem in moneta alia minutiore, si ex hac esset damnum passurus, L. 99. ff. de solut. utpole si hæc in loco, in quo habitat creditor, non posset facile expendi ; vel si magna sit summa crediti, quæ, si minuta moneta redderetur, nimis oneraret creditorem ; unde et specialiter in tali casu in imperio Romano-Germanico non ultra 23. ilorenos minutioris pecuniae creditor tenetur accipere, per *Ordinat. Monet. Imp. de annô 1559. §. dic. jetzt gemeldet.*

Regula 2'. Quando res credita in eodem genere, vel qualitate haberi amplius non potest, velut iidem nummi, qui mutuo dati, invito etiam creditori aestimatio admittenda est; cum enim res ipsa præstari non possit, pretium vicem rei subit, L. 22. ff. de It. C. Quæ etiam regula obtinet, si nummi restituendi non nisi cum magna debitoris difficultate conquiri possint, ut colligitur ex c. olim. de Censib.

Cæterum contra dicta superius, quod civitas, vel universitas, collegium, non obligetur ex mutuo per administratorem accepto, nomine duntaxat civitatis, non rogato ante civium consensu, nisi creditor probet, illud verum esse in rem civitatis, cum casus hic frequens sit,

509. *Obj.* 1°. Creditor bona fide credens pecuniam non debet ex beneficio suo sentire damnum: sed in hoc casu grave sæpe damnum sentiret; cum sæpe probare non possit, mutuum in rem civitatis versum esse.

2°. In dato casu civitati, vel collegio incumbit probatio, quod pecunia non sit versa in utilitatem ejus; ergo. *Prob. Ant.* Nam creditor tanquam ador probat intentionem suam de mutuo dato, e. g. per instrumentum legitime confectum, et contra excipit civitas, vel collegium, pecuniam non versam esse in ejus utilitatem: atqui reus excipiendo lit actor, teneturque exceptionem probare. *L. i. ff. de Except. L. 19. c. de probat.*

3°. Administrator jure potest omnia, quæ specialiter ei non prohibentur: sed accipere mutuum pro necessitate civitatis, vel collegii non prohibetur administratori; ergo hoc gravare potest communitatem; *subs.* atqui si gravatur communitas, creditor liberatur ab alia probatione, modo a sedatum mutuum probet; ergo.

4°. Privatus obligatur ad restitutionem mutui, licet creditor non probet, versum illud esse in rem privati: atqui civitas, vel collegium per administratorem contrahendo mutuum venit sub nomine, et utitur jure privatorum, *L. 16. ff. de V. S.*

5°. Si civitas tota, vel collegium totum, aut saltem pars major consentiret in acceptionem mutui, ex hoc vere obligaretur, etsi creditor non probaret, illud in ejus utilitatem versum esse, *C. 1. de his quæ amaj. part. Sei* administrator, sive plures administratores repræsentant civitatem, seu collegium totum, et habent se instar procuratorum *cum libera*, ut, quod ipsi fecerint, civitas ipsa fecisse intelligatur, *Arg. Reg. "2. qui facit per alium, in 6. ;* ergo.

Ad lam. R. V. min. Regressum enim contra administratorem habet, *Z. 27. ff. de R. C.* sique hic solvendo non sit, creditor sibi imputare debet, suæque facilitati, ac imprudentia?; cum error juris clari illum non excuset in præjudicium, ac damnum civitatis, vel collegii.

Ad 2°. *R. V. Ant. Ad prob.* Regula hæc: *Quod reus excipiendo fiat actor*, et teneatur probare exceptionem, inter exceptiones alias etiam istam patitur, quod probare non teneatur, quando intentionem suam in jure fundatam habet; ut accidit in casu præsentis. Ita Episcopus excipiens, Ecclesiam suæ Diœcesis esse sibi subjectam; item Parochus, decimas in sua Parochia esse, exceptionem probare haud tenentur, quia habent intentionem injure, quod ipsis assistit, fundatam.

Ad 3um. R. D. M. Potest omnia jure, modo tamen debito, et a jure ordinato *C.* indebito, et contra jus *V.* Mutuum autem non censetur nomine civitatis efficaciter acceptum, nisi hæc, vel major pars consenserit, vel a creditore probetur, illud in utilitatem illius versum esse.

Ad Um. R. i), min. Si civitas ipsa consentiendo revera contrahat *C.* secus *V.* Tunc enim potius administrator contrahere censetur per *L. 27. cit.* et civitas tantum tunc contraxisse censetur, si mutuum in ejus utilitatem versum probetur a creditore. Nimirum hic favor civitatis est, ut superius dictum.

.Id ; j'm. R. D. min. Repræsentât civitatem in dispendiis *V.* in compendiis *C.* Jus sic disposuit: sed nec adæquate comparatur procuratori *cum liberti;*

sed tantum secundum quid, quatenus potest ea omnia, quæ excepta non sunt, quædocentur versa in communitatis utilitatem.

Xec dicas: Æquius tamen esse, ul communitas obligetur ex facto administratoris, et si is nocuit, ipsa contra hunc habeat regressum, quam ut creditor; nam

R. Communitatis, ulpole personæ iictæ, major esse favor debet; ac proinde æquius est illam non lædi et obligari; cum, secus, majus huic kesionis periculum imminere posset.

ARTICULUS II.

QUID CONTRACTUS USURARIUS? AN, ET QUO JURE PROHIBITUS? SIVE USURÆ?

510. *Præmitto I. Usura* ab usu vel utendo, sicut *fælura* a foetu, *cultura* a cultu nomen traxit. Et quoniam ex usu cujusque rei fructus proveniunt, usura ad *incrementum* hoc ex usu proveniens significandum adhiberi consuevit, velut apud *Tullium de Senect.* ubi ait: *Terra nunquam sine usura reddit, quod percepit*, haneque usuræ significationem, qua incrementum ex usu rei innuitur, etiam leges et canones receperunt, vocando usuram omne id, quod sorti capitali tanquam lucrum accrescit. Ea de causa usura etiam *fænus* dicitur a foetu, more Graecorum, quibus usura τόκο, *parius* est, a *pario*, eo quod per usum pecunia pecuniam, ceu foetum, pariat. Hinc advertitur, quod vox *usura* ex se non sit nomen vitii; sed sicut incrementum, et lucrum aliud est honestum et licitum, aliud inhonestum et illicitum; sic usura licita vel illicita, justa vel injusta sit. Nobis hic sermo erit de infami usuræ crimine, quod in solo contractu mutui vel explicit!, vel impliciti locum ac sedem propriam habet, non in aliis natura a mutuo separatis, quamdiu in his virtuale mutuum, quasi sub pallio, non involvitur; sive hic inquiritur: An contractus reddendi aliquid supra sortem, præcise titulo ac ratione solius mutui sit, et quo jure prohibitus, ac similiter illud ipsum lucrum, quod vi talis contractus exigitur? usura enim modo ad hunc contractum, modo ad illud lucrum denotandum promiscue adhibetur. Hinc dum alias quærilur: *an usura sit omni jure prohibita?* sensus est, an contractus modo memoratus sit omni jure prohibitus? vel lucrum illud, quod vi talis contractus percipitur, sit omni jure prohibitum? Verho: an liceat vi mutui præcise, dum non concurrat alius titulus extrinsecus, supra sortem exigere aliquid tanquam debitum? Nam, ut ex dictis liquet, vox *usura* ex se et a natura sua, ac generaliter sumpta, vitii præcise nomen non est.

511. *Præmitto II.* Usura a Jurisconsultis æque ac Theologis varie dividitur, 1°. in lucratoriam, compensatoriam, moratoriam, sive punitoriani. *Lucratoria* est, qua sumitur lucrum ratione et titulo solius mutui, estque ipsa illa, de qua hic agitur. *Compensatoria*, dum quid supra sortem exigitur ad compensandum creditoris damnum. *Moratoria* sive *punitoria*, dum mutualario imponitur aliquid supra sortem solvendum per modum pœnæ, cum in reddenda sorte morosus esse coeperit. Vel ex communi hac divisione constat, usuram, ut sic, esse genus respectu ijsjiræ licitæ et illicitæ; licita enim

est compensatoria omnium consensu. Sacri canones tamen vocem *usura* plerumque pro lucro illicito sumunt, ratione solius mutui percepto. Cum vero et alio sensu sumatur a jure civili et Jurisconsultis, imo Theologis, a quibus nec omnino licet recedere, merito sane ad evitandam confusionem nova usurae distinctio adhiberi coepit, dum his lucrum ex titulo solius mutui exactum, usuram *strictè dictam*; ex alio autem titulo extrinseco perceptum, usuram *minus strictè dictam* appellari visum; ut proinde qui in his vocibus, *usura minus strictè dicta*, nescio quid repugnans se reperire putant, ridiculos fluctus in simpulo movere videantur.

2°. In conventionalem et necessariam. *Conventionalis* est, quae etiam *externa* dicitur, quæ in pactum deducta, vi pacti exigitur. *Necessaria*, quæ, citra pactum, praestanda est, ut ex mora. Hæc etiam in aliis contractibus habere locum potest. *Conventionalis*, etiam sub nomine usurae *realis* venit, cui opponitur *mentalis*, cum datur mutuum ex intentione vi mutui lucrum capiendi, sed sine pacto.

3°. In apertam et palliatam. *Aperta*, quæ etiam formalis dicitur, est, dum ex mutuo formali exigitur lucrum. *Palliata*, vel *virtualis*, quæ latet sub alio contractu apparenter justo, continente tamen virtualiter mutuum, vi cujus exigitur auctarium; unde quasi pallio legitur; vehit, cum mercator precise ob dilationem solutionis ultra annum merces vendit carius, e. g. florenis 100. cum tamen pretium justum summum sit 90. vel 95. Dixi: *precise ob dilationem solutionis*; nam si alius concurrat titulus pluris vendendi, ut lucri cessantis, damni emergentis vel expensæ faciendæ, etc. etiam licebit vendere pluris, servata tamen proportione. Et de his casibus inlellige c. in civitate. C. h. t.

4°. Usura praeterea vel est *moderata*, quæ justos fines non excedit; vel *mordens*, quæ, spectatis cæteris, justos limites egreditur. Item, alia dicitur usura *sortis*, lucrum, quod pro ipsa pecunia mutuo accepta datur, quæ sors capitalis, vel debitum capitale appellatur: usura *usurarum* quando ex usura, pro sorte capitali non soluta, fit novum debitum, pro quo rursum usure aliæ exiguntur.

5°. A quantitate usure aliæ sunt centesimae, deunces, quincunces, etc. divisione olim a Romanis inducta, qui singulis mensibus solvebant usuras; quod si igitur ex 100. creditis denariis quolibet mense solverent unum, erat usura *centesima*, omnium maxima; hoc est 12. pro 100. in annum. Hanc usuram centesimam constituebant vehit *as usurarium*, quem suo more dividebant in uncias 12. unde minorum usurarum nomina et divisio. Sic effitur *unciarium* fœnus, vel usura unciaria erat pars duodecima centesimæ, nempe 1. pro 100; usure *sextantes*, 2. pro 100; *quadrantes*, 3. pro 100; *trientes*, 4. pro 100; *quincunces*, 5. pro 100; *semisses*, 6. pro 100; sicque porro usque ad centesimam, vel *as usurarium*.

512. *Dico*. Usura, sive sumpta formaliter pro contractu usurario, sive objective pro ipso lucro inde percepto tanquam debito: verbo, usura mere lucratoria, strictè dicta, est omni jure prohibita. Contra plerosque Doctores acatholicos

Prob. I. Ex jure naturali. Leges mutui in dati et redditu æqualitate versantur, ut tantumdem recipias, quantum dedisti, hoc est, in eodem genere.

quantitate et qualitate; hæc enim mutui vera est, omnium consensu, notio: atqui jus naturale exigit, ut cuiusvis contractus leges exacte servantur; ergo quicontra datas mutui leges agit, is contra jus naturale agit. *Subs.* sed quod plus exigit, quam dedit, agit contra leges mutui; exigit enim in majori quantitate; ergo. Nimirum, ut leges contractus emptionis venditionis versantur in æqualitate mercis et pretii, ita ille mutui in æqualitate dati et redditu; ac sicut proinde, qui supra justum pretium vendit, violat jus naturale, hoc ipso, quod violet «qualitatem, quæ lex hujus contractus est, ita in mutuo. Præterea justitia commutative servari strictè æqualitatem in omni contractu præcipit, ac læsam reparari; ergo et in mutuo, ne quis plus accipiat, quam dedit; hæc vero justitia commutative in jure naturali fundatur. Exceptiones adversariorum contra rationem ex jure naturali desumptam ad solutionem objectionum reservamus.

Prob. II. Ex jure divino. Ex quo Testamentum vetus plura testimonia suppeditat. 1°. Levit. XXV. 35. *Si attenuatus fuerit frater tuus..., ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti... pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.* 20. Ps. XIV. 5. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?... qui jurat proximo suo, et non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* 3°. Ezech. XVIII. 8. et seqq. *Fir, si fuerit justus... et ad usuram non commodaverit, et amplius non accepit; hic justus est, vita vivet. Quod si genuerit filium... ad usuram dantem, et amplius accipientem: numquid vivet? non vivet.* Leges vero morales veteris Testamenti quales illæ sunt modo allatæ, minime in lege nova antiquatæ sunt, utpote in ipso jure naturali fundatæ; nec Ghristus eas ullibi immutavit; quin potius ratas habuisse dicendus est, Luc. VI. 35. *Mutuum date nihil inde sperantes*, ut ad hunc locum notat D. Thomas ad 4. Et vero quomodo abrogare voluisse censeri potest, qui legem suam, illa veteri mullo perfectiorem esse voluit?

513. *Prob. III. Ex jure positivo humano*. Et quidem de jure ecclesiastico nemini esse dubium potest. De hoc enim constat ex *tot. h. tit.*; ex Concil. Nicæno relato inc. *quoniam* %. *Dist. b~.*; ex C. *quia in omnibus*, h. t. quod est Alexandri III.; c. *consuluit eod.* quod est Urbani III. Ex poenis gravissimis ab Ecclesia statutis in usurarios; nam Γ. sunt infames, *Can. 2. Caus. 3. Q. 7. 2°*. Excluduntur a sacramento Confessionis, S. Communione altaris, sepultura Christiana, c. 2. *de usur. in G. 3°*. Fiunt irregulares, et excluduntur a sacris ordinibus, *Can. 2. 1). 33. Can. 8. D. 46. 4°*. Si clerici sint, suspenduntur, vel plane deponuntur, *Can. 5. D. 47.* si laici, excommunicantur, fiuntque inhabiles ad testandum active, c. 2. *de usur. in 6.* De jure civili an et quatenus ab hoc usure approbatæ, constabit ex objectionibus. Certe jure Romano primitus lege XII. *Tabb.* cautum erat, ne quis *unciarium* famove amplius exigeret; ac postea istud ad *semiunciarium* redactum, teste Livio, *Lib. 1. cap. 27.* Postea quidem et centesimæ invaluerunt; sed quam legem ad mediocritatem deduxit Justinianus, quo sensu, patebit.

Dixi in conclusione: *tanquam debito*; illud enim lucrum solummodo sub nomine usurae strictè dictæ, sive prohibitæ venit, quod quis, ut in usura conventionali reali, vel ducit in pactum, sicqueut debitum exigit; vel, ut in usura mentali. intendit ut debitum, vehit, dum quis dat mutuum animo

alterum sibi obligatum habendi ad praestandum lucrum, lude non e&t psura, si mutuatarius sponte sua, ex vera et mera liberalitate, dat aliquid

in gratitudinem mutuantis; vel hic dat mutuuum, tantum *sperant* lucrum dandum ex liberalitate pura. Contra si lucrum speretur *ecu debitum ex gratitudine*, lusus verborum est, nihil ab usura differens; etsi enim ex hone- state alteri debeas beneficium; id tamen gratis praestas, ideoque lo obligare velle injustum est; nam, licet gratitudo jure naturali debeatur; non tamen determinate in re temporali praestanda est, neque ut in liac debita potest

exigi. Hinc merito Innocentius XI. proscripsit hanc ordine 42. *Usura noti est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia et (jralitu- dine debitum, sed solum, si exigatur, tanquam ex justitia debitum.*

514. *Obj. I.* Argumentum desumptum ex jure naturali inefficax est; ergo. *Prob. Ant.* Lucrum enim exigitur non propter sortem creditam in se, sed *propter usum* ejusdem; sed in hoc nihil injusti est; nam ut docet S. Thomas ipsemet, 2. 2. *Q.* 78. a. 1. ad 2. potest aliquid accipi pro usu pecuniae; et pro vasis argenteis, quorum alteri usus conceditur, accipitur pretium.

R. .v. *Ant. Ad prob. X. min.* Jure enim naturali non licet pretium exigere pro re, quae separatim aestimari non potest; vel certe ex usu rei alienae; sed hoc fit, dum pro usu pecuniae mutuatae aliquid exigitur; usus enim pecuniae separatus a pecunia ipsa in aestimationem et computationem deduci non potest, pretio distincto et speciali; sicut plane, qui justo pretio vinum vendit quoad substantiam, non potest praeterea speciali pretio el distincto ejus usurn vendere; ideo cnirn venditur ut bibatur, vel absuma- tur; ita hic. Inde non refert, quod in esse naturae distinguatur vinum, el vini usus; non tamen in ordine ad commutationes distinguuntur; omniumque sanae mentis consensu nequit speciatim vendi quoad substan- tiam justo pretio vinum; et speciali pretio vendi, ut bibatur. Deinde nequit vendi a me usus rei alienae; sed pecunia a me mutuo data est res aliena; per mutuuum enim in mutuatarium transfertur dominium; ergo.

Ad min. prob. R. D. Pro usu pecuniae mutuatae .¥. clocatae, v. g. ad pom- pam, vel ponendam loco pignoris *C.* Idem est de vasis argenteis locari soli- tis. Hic vero non est contractus mutui, sed locationis, natura separatura mutuo. In contractu autem locationis, juste pretium, vel merces exigi potest; nam res locata manet in dominio locantis; unde ex usu rei suae lucrum capit, res enim domino suo fructificat, sicut et huic perire dicitur; at in mutuo transfertur dominium in mutuatarium; igitur lucrum exige- retur ex usu rei alienae; sed penes mutuatarium, sicut est periculum, ut- pote dominum, sic et lucrum est. Inde in locatione, usus distinguitur a dominio; jus enim utendi penes localarium est, dominio penes locantem remanente: in mutuo vero usus a dominio non distinguitur, sed utrumque in mutatione est.

Inst. 1. Mutuatarius ex usu pecuniae saepe lucrum capit; ergo usus pecu- niae mutua& est quid aestimabile, quatenus interest debitoris eum sibi non alteri concedi.

It. 1*. Etiam emptor ex usu rei emptae saepe lucrum capit negotiando, etc. ergo et pro usu rei vendit& aliquid exigi posset separatim.

R. 2°. *D. Cons.* Ergo usus pecuniae est quid a&slimabile, quando creditoris

interat, ob lucrum cessans, damnum emergens *C.* secus *N.* Si mutuatarius ere mutuata lucrum, vel commodum capit, c re sua capit, sicut emptor alius; nec idcirco usus ille a&slimari separatim potest, quia in ordine ad usum lit mutuatio, sicut res emptori venditur ad hujus usurn. Sic etiam emptorissaepe multum interest, se usurn rei emptae habere, non alium; nec tamen idcirco praetcr justum pretium respondens ipsi rei vendit&, aliud distinctum licet exigere. Nimirum haec contractus utriusque lex et natura est, ut vendatur, detur res cum dominio, ad usum domini.

hsl. 2. In mutuo reperitur aliquid a&slimabile pretio, etiam praescin- dendo ab usu rei mutuatae; ergo. *Prob. Ant.* Nam 1. mutuans debet inte- rim carere sua pecunia: quae carentia a&slimabilis est. 2. Transfert a se dominium rei suae; quod nemo tenetur facere gratis. 3. Pecunia praesens Blimabilior est, (piam futura, sicut quodeumque bonum praesons pra& fu- turo.

R. .v. *Ant. Ad prob. I**n.* R. Carentia illa plane titulus insufficiens est, erigendi aliquid supra sortem, cum sit essentialis mutuo, ad quod (est enim «mlracluserialis) requiritur traditio actualis; fieri enim non potest, ut quis mutuam det pecuniam, eamque simul retineat. Privat se quidem po- testate utendi pecuniam, qui mutuat; sed cl potestas haec computari non potest; tum quia id ipsum est mutuo ex data ratione essenziale; tum quia er privatione hujus potestatis (ut supponi debet) non fit deterioris condi- tionis mutuans, nec patiundo lucrum cessans, nec damnum emergens, etc. lum, si quid a&stimabilitatis inesset, id omne compensaretur per hoc, quod lotum rei mutuatae periculum penes mutuatarium sit, resque tota in ge- nere, quantitate, qualitate.

*Adprob. 21**.* R. *X.* quod fiat haec translatio omnino gratis; fit enim cum obligatione restituendi in eodem genere, quantitate, et qualitate. Est enim mutuuum contractus natura sua gratuitus ac beneficus, non tamen

pure, sed cum perfecta obligatione idem reddendi, ut in nullo fiat dete- rior conditio mutuantis. Cum ergo mutuuum eatenus contractus gratuitus sit, quatenus, extra necessitatem, dare mutuuum tenetur nemo; si tamen quis dare mutuuum velit, id facere gratis debet, quia haec lex contractus gratuiti est. Sicut enim in commodato res gratis conceditur ad usum, resti- tuenda post usum in specie; sic in mutuo conceditur gratis cum dominio ad abusum, sive consumptionem, post hanc restituenda in genere.

Ad prob. 3&m. R. *J).* Si expendatur, ct ex ea fructus capiatur *C.* si otiosa relinquatur *X.* non enim apparet, cur tunc aestimabilior sit. Proinde me- rito Innocentius XI. damnavit hanc ordine 41. *Cum numerata pecunia pre- tiosior sil numeranda, et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam pra&- 'nltm, quam futuram, potest creditor aliquid supra sortem a mutualario triger, et eo titulo excusari.* Et vero sequeretur, posse avarum, quanto magis hic afficitur pecunia praesenti, tanto plus exigere supra sortem; quod «nc pudendum.

Inst. 3. Ponamus igitur, quod mutuans se obliget ad non repetendam pecuniam ad certum tempus; saltem haec obligatio, quia onerosa, pretio Btimabilis est.

II. *N.* Obligatio enim non repetendi sorlern ad aliquod tempus est mutuo essentialis et intrinseca, quam gratuito subit mutuans; in mutuo enim res

tradi debet aliquando, post aliquod tempus reddenda; ac proin necessario aliquam obligationem contrahit non repetendi ad aliquod tempus sortem; unde pactum non repetendi ad certum tempus, etiam longius, nihil est aliud quam mutuum prorogatum, et ejusdem beneficii extensio, manem intra limites mutui. Sicut igitur non licet aliquid exigere pro obligatione ad aliquod tempus non repetendi sortem; sic nec pro obligatione precise ad tempus certum, vel longius. Hinc merito rursum Alexander VII. damnavit hanc ordine 42. *Licetum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, sicut obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

Inst. 4. Possum accipere aliquid, si me obligem ad mutuum dandum alteri, intra decennium, quodcumque voluerit; ergo etiam, si me obligem ad non repetendam sortem intra decennium.

R. .V. *Cons.* Disparitēs est; qui se obligat ad mutuandum intra 10. annos, debet, ex supposito, pecuniam suo periculo et incommodo asservare; cum ergo hoc et similia aliunde non compensentur, juste aliquid propterea accipitur. Secus est de mutuo dato; ex hoc enim nihil omnino patitur mutuans; praeterquam enim, quod nihil ei incommodi timendum sit, totum quoque mutui periculum penes mutuarium est.

Inst. 5. Fidejussor jure exigit aliquid pro sponsione, quam in se, etiam sine periculo subinde suscipit; ergo et idem de jure naturali mutuans poterit.

R. C. *Ant.* A'. *Cons.* Disparitas est, quod obligatio a fidejussore suscepta per nihil aliud compensetur, quam per hoc, quod ob sponsonem rependit debitor; obligatio autem mutuantis salis compensatur perfecta redditione debiti.

515. *Obj. II.* Jus positivum tam divinum, quam humanum non reprobatur penitus usuras, sed et subinde approbat; ergo non sunt in se, vel intrinsece. *Prob. Ant.* 1°. de jure divino. Nam 1. *Deut.* XXIII. 19. cum dixisset Deus: *Son fumerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, niti quamlibet aliam rem*, addit; *sed alieno.* 2. *Deut.* XXVIII. 12. ait Deus: *Fait-rabis gentibus multis, et ipse a nullo farnus accipies.* 3. *Matth.* XXV. *Lite.* XIX. Christus usuram approbat, cum in persona patrisfamilias reprehendit servum nequam, quod pecuniam domini non dederit nummulariis, ut cum usuris exigeretur. *Prob.* 2°. de jure humano. Nam jure civili permittuntur usure ex stipulatione mutuo adjecta, *L. 3. c. de Usur.* et variis LL. ul constat ex *ff. et C. h. t.*; ergo.

R. *Y. Ant.* Ad 1°. et quidem quoad *prob.* 1lm. R. cum S. Ambrosio, *L. de Tobia. cap.* 15. ibi sermonem esse de usuris *justis*, non stricte talibus, nun Judæi hos infideles bello justo possent aggredi et spoliare, Deo dominium in terras et bona infidelium ab his in Judæos transferente, eo modo, quo Ægyptiorum pretiosa in eosdem transtulerat; sic xero non ex re aliena lucrum. sed rem *suam* exigebant Judæi fœnerantes ad usuram infidelibus. Respondent alii cum S. Thoma 2. 2. *Q. 78. a. I. ad 2.* permissum hoc fuisse Judæis (pioad *alienos* tanquam minus malum, ne fratres suos usuris opprimerent Judæi, gens lucri semper et qnæstus studiosa.

Ad 2°n. R. textus non est ad rem; nam *fœnerare* accipitur pro eo, quod est simpliciter *mutuare*. Sic et *Eccl.* XXIX. pro *mutuare* sumitur: *Qui facit*

I *nitriterdiam fa-neratur proximo suo... fwnerare proximo tuo in tempore*
I *Mfsitalis.* Nimirum promittit ibi Deus Israelites tantas opes, ut finitimis
j gentibus dare mutuum possint; quin ipsi necesse habeant ab his accipere
I mutuum.

Λ/3°. R. .V. Nam et hic de lucro justo et honesto sermo est, nempe quod negotiando percipitur; dicitur enim, pecuniam dari debuiesexotç τοατεζίται, mensariis, Collybistis sive argentariis, qui nummorum permutatione, plenimque justa, lucrum sibi et sociis acquirunt.

Ad *prob.* 2JBI. R. D. Permittuntur moratori®, vel punitori® C. mere toqeloriæY. *velsubd.* Permittuntur, id est, tolerantur duntaxat, ferine ut bjanaria C. positive approbando N. Favet responsioni L. 17. §. 3. *in fin. f. de Usur.* ubi: *Usuræ enim non propter lucrum petentium, sed propter* *nam solventium infliguntur.* Potuit enim a legislatore imponi moroso debitori pœna talis, et usura moratoria reddi pcenalis, itaque juste tunc erigi. Siculi scilicet dominus rei furtiv® non posset auctoritate privata dophim exigere, potest tamen exigere auctoritate publica, legislatore hanc pmm constituyente. Unde et pœna conventionalis a contrahentibus adjici potest; quia talis pactio nullo jure prohibetur; quin non obscure permittitur, *c.Diledi.* 4. *de Arbitr.* et L. 15. C. *de pact.* Talis enim po?na non solvitur vi mutui. sed ob moram et culpam in solvendo contra restituendi obligationem.

Nec obstat L. 44. *fl. de Usur. et fruct.* nec L. 15. C. *de Usuris*; nam in his legibus solum reprobatur pœna conventionalis, qu® modum culpæ, vej luam legibus, aut moribus definitam excedit.

Dices: *Jura, naturale, divinum et humanum tantum reprobant usuras ardentes, non vero moderatas*, ergo h® saltem licite exigentur.

R. A. *Ant.* Nam 1°. spectato jure naturali, lex mutui in dati et redditu qualitate versatur, juxta num. 508. quidquid igitur æqualitalem mutuo propriam lædit, contra jus naturale est; sed usura moderata hanc æqualitatem etiam vere lædit, licet minus, qnain immoderata; nam eliam moderata est lucrum supra sortem. Eodem igitur jure naturali prohibetur utraque; sicut eodem prohibetur furtum magnum et parvum. Deinde jus positivum sine discrimine usuras damnat; et vero quælibet mordet, una iifflum plus quam altera, eum, qui mutuum accepit, qui non nisi ex necessitate aliqua in fœnus consensit. Unde ambæ, urgente justitia commutativa, debent restitui.

Si ais demum: Volenti non fit injuria; ergo saltem si mutuarius consentiat in auctarium, vel usurarum solutionem, non committetur usura.

R. D. *Ant.* Volenti efficaciter, et non invito secundum quid, supposita restate materi® C. secus .V. Mutuarius non vult dare auctarium gratis, «aidai ceu debitum, compulsus necessitate, vellelque mutuum secundum quitalem; ergo mutuans illi injuriam facit, sicut vendens supra pretium litum emptori egenti, aut emptor emens infra justum venditori indigenti.

Ex dictis colliges multo magis, omni jure prohibitum esse *Anatocismum*, s'e usuram usurarum lucraloriarum, quando sortis usur® non solut® redimntur in ipsam sortem, ex iisque lucrum rursus el usura petitur. Dixi: *v.ratoriarum*; nam si debeantur usur® vi alterius tituli justis, quam mutui, alieno jure naturali, eæ in sortem redigi quidem possent; legibus

tamen positivis id prohibitum, *L. 29. ff. L. 3. el 28. C.de Usur.* ita quidem ut, si promissae sint, non debeantur, etsi solutae, repeti possint. *L. itiff. de Condiet, indeb.*

ARTICULUS ΠΙ.

EX QUIBUS CAUSIS VEL TITULIS LICEAT EXIGERE ALIQUID SUPRA SORTEM?

*Præmitto : Tametsi vi mutui aliquid exigere supra sortem jurisbus repugnet omnibus; posse tamen cum mutuo causas, sive titulos occurrere, quorum exigere auctarium liceat, satis certum est plerisque Doctoribus, nec diffitetur Benedictus XIV. in Epist. Encycl. ad Episc. liai. anno 1763. die 1. Novembr. Ac quidem ceu regula generalis statui potest, eum titulum concurrentem cum mutuo sufficere ad exigendum aliquid ultra sortem, qui in contractibus ac negotiis aliis ad percipiendum emolumentum sufficit ultra obligationem illius contractus, vel negotii; nam cum mutuans deterioris non fiat conditionis, quam alius, qui non mutuo dedit; non apparet, cur titulus, qui subin in negotiis aliis per accidens intervenit, iustitiae causam præbet percipiendi emolumentum, eamdem cum mutuo concurrens non præbeat. Hic solum varios ejusmodi titulos expendimus, an sufficient ad proportionalium auctarium accipiendum supra sortem, vehit *damnum emergens, lucrum cessans, periculum sortis, ejus assecuratio?* Alios suis adhuc singulos locis ad examen vocaturi.*

316. *Dico I.* Damnum emergens est justus titulus exigendi aliquid ultra sortem creditam. Est communis, non tantum Jurisconsultorum, sed æque Theologorum cum Doctore Angelico, 2. 2. *Q.* 78. *a.* 2. *ad* 1. contra Scotch in 4. *Dist.* 15. *Q.* 2. *a.* 3.

Ratio est aperta; non enim tunc ratione mutui exigitur, sed damni, quod nemo tenetur subire gratis; estque æque, imo plus æstimabile, quam opera, quam alteri impendimus. Favet sat clare jus canonicum, Can. Pretorice 10. Q. 2. ubi : Cum ratio et usus obtineat, neminem, cui non cuit, contra utilitatem, et rationem cogi de proprio facere beneficium. Item civile, juxta quod non decet, quemquam liberalitate sua periclitari, L. 50. ff. ien Judic. Praeterea usura est lucrum ex mutuo, sed evitatio, vel compensatio damni realis non est lucrum. Idque procedit, etsi mutuatarius non sil culpabiliter morosus in solvendo; modo, citra muluatarii moram, creditor propter mutuum habeat damnum emergens.

Requiruntur tamen ad hunc titulum quatuor : 1°. Ut mutuum revera sit causa damni, e. g. indiges ipse tua pecunia ad emenda necessaria, quæ nunc leviori, postea majori pretio vendentur; mutuas tamen. 2°. Ut moneatur mutuatarium de damno emersuro, hocque in pactum deducatur; si enim non moneatur, posset nolle hoc onus subire, sed alibi sine eo quærere mutuum: ac si non deducatur in pactum, mutuatarius tantum tenebitur ad sortem, debetque mutuans suam sibi imputare negligentiam, nisi debitor injusta solutionis dilatione fuerit causa damni. 3°. Ut plus non exigas, quam quanti, perpensis omnibus, arbitrio boni viri et prudentis aestimatur damnum; ne videlicet lædatur æqualitas. 4°. Ut compensationem damni non statim et tempore, quo das mutuum, exigas tibi solvi, sed

quoad est reddendum muluum ; hinc non licet petenti 100. dare tantum 00.
»ellio. retentis pro damno emergente, cum ex his retentis damnum emer-
gere non possit. Quod hic de damno emergente diximus, servata propor-
tione, voo periculo damni applicari potest; ut enim nemo damnum, sic
neauc hujus periculum gratis subire tenetur.

517. *Dico II.* Etiam lucrum cessans, sive quod mutuans sua industria certo, vel probabiliter fuisset habiturus ex pecunia, quam dedit mutuam, est justus titulus exigendi aliquid supra sortem. Rursum communis, et woimui praxi, saltem in Germania, (irmata sententia.

Ratio est; quia tunc non exigitur aliquid ratione mutui, sed ratione alijus ipsi mutuo exlrinseci, quod pretio æstimabile est; quale haud dubie lucrum certum est, sed et hujus spes.

Conf. data ratio contra Veterum quorundam sententiam : 1. Nec ipsa patitur æquitas, ul mutuans pro beneficio obligetur ad patiendum dispendium. 2. Pecunia per industriam habentis huic futura fructifera 'pluris valet, qnam alia. 3. Spes lucri probabilis etiam æstimabilis quod sit, ex aliis patet contractibus ; sic enim piscator licite vendit spem jactus retis, quo sperat se capturum pisces , licet pretio minori vendere debeat, quam ipsos pisces, L. lsi jactum. 12. ff. de Aetion, empt. Item, sic spes fructuum Krorum, fœtuum pecoris, etc., passim licite venduntur. Unde L. un. C. ik (egentiis, quae pro eo, quod interest proferri dicuntur; sed creditoris interest, se lucro certo, vel probabiliter sperato non privari.

Nec obstat auctoritas divi TUOM.e; nam licet loco supra cit. favere videatur oppositae quorundam sententiæ; re ipsa lamen potius nostræ favet nam *Q. 62. a. 4.* ait, quod, qui damnificavit aliquem impediendo a consecutione boni, quod erat in via habendi, teneatur compensare, non quidem ex æquo, quia minus est habere in viriute, quam actu; sed secundum conditionem personarum et negotiorum. Igilur et sic intelligendus, *Q. 78.* vel dicendum, quod hic loquatur tantum de lucro, quod est in spe, vel potentia remota, pro cuius privatione utique nihil exigi potest.

Ad hunc tamen titulum pariter condiciones sequentes exigimus : 1°. Ut mutuum vere causa sit lucri cessantis. 2°. Ut non suppetant pecuniæ aliæ ciliosæ, quæ ad idem lucrum possent impendi. 3d. Ut spes probabilis et non remota sit. lucri futuri. 4°. Ut moneatur propterea mutuatarius ; ac deducatur in pactum , ut ante de damno emergente dictum ; ac pariter 5°. Ut compensatio lucri cessantis non deducatur eo tempore, quo datur muluum ; sicut rursum in Conci, præc. facta limitatio.

518. *Dico III.* Eliam periculum, si est verum ac probabile, sortis amittendae, vel non nisi magnis molestiis, aut expensis repelendæ, est, cæleris paribus. justus titulus aliquid exigendi supra sortem. Est Theologorum ac Canonistarum sententia communiter contra Navarrum, Mart. Tolet. Nat-itt Alexandrum, *Theol. Dogm. Ub. 3. cap. 7. artic. 3. Reg. 3.* aliosque.

Dixi: *cæleris paribus*. Nam 1°. supponi debet, mutuantem de receptione iOrtisflon reddi aliunde securum, per fidejussores, pignora; si enim ita reddatur securus, non suberit porro periculum, et cessabit quæstio. 2°. Periculum non debet esse quaecumque et *commune*, aut *universale*, quod

omnem mutationem comitatur, cum quilibet ditissimus inopinato casu everti suis bonis possit; sed ut periculum justus sit titulus, necesse est, ut *articulare sit*, quod spectatis variis circumstantiis prudenter ac probabiliter timetur, velut si mutuum detur obærato, decoctori; tali, qui se ditiozem, quam sit, jactitat; vel periculosus negotiis, quorum est ambiguus exitus, et implicitus. 3°. Utque tunc deducatur in pactum, servclurque inter periculum et auctarium proportio arbitrio prudentis viri.

Prob. I. Periculum boc est mutuo extrinsecum, et pretio æstimabile; ergo mutuans non tenetur illud subire gratis, sed potest pro ea in se susceptu aliquid ex pacto exigere. *Prob. Ant.* Nam 1°. est *extrinsecum* mutuo; neque enim ad substantialia, neque ad naturalia hujus contractus refertur. Deinde periculum illud damni, quod mutuans juste et convenienter in mutuo alias evitare potest, huic intrinsecum et innatum dici nequii; sed periculum damni illius potest mutuans alias evitare juste ac convenienter, exigendo fidejussores a mutuatario, vel pignora, salvis justiliæ legibus; cum enim justum naturale, quam positivum, divinum ac humanum præcipiant credituri indemnem servari, imposita obligatione gravi reddendi mutuum, poterit haud dubie creditor se illis conformare juribus, sibi que præstare securitatem per pignora de recuperando mutuo, sicque evitare istius damni periculum. 2°. Est *pretio æstimabile*, hoc ipso scilicet, quod mutuo sit extrinsecum, sitque onus, quod multo labore averti solet, petendo pignora, fidejussores; quanti igitur æstimatur securitas pignoribus acquisita tanti et contra aestimari debet onus talis periculi; securitatem vero illam esse pretio æstimabilem, quotidiana convincimur experientia; dum de ea plurimum solliciti sunt creditores, fatigantque clamoribus tribunalia, si quando pignora periclitentur. *Conseq. patet*, et sequitur per se; quia creditor onus aliquod mutuo extrinsecum, et æstimabile subire non tenetur; cum nunquam ultra naturam contractus contrahentes ex contractu obligentur.

Prob. II. hi contractibus aliis ultra obligationem illis propriam periculum æstimari potest, in locatione, commodato, fidejussione, *L. 6. §. fin. Mandati. L. 9. §. 1. ff. de Donation.*; in contractu assecurationis, ut mox dicemus, emptione debitorum periculosorum, quando incerta est censuum solutio, ac debitorum difficulter conveniri possunt; ergo et pariter periculum amittendæ sortis, vel non nisi cum molestiis et expensis recuperandæ æstimari poterit. *Nec refert*, quod pecunia mutuata transeat in mulualarii dominium, ut proinde de ejus periculo non possit pacisci mutuans, in locato autem et commodato res in locantis, commodantis dominio maneat; hæc enim non nisi verba sunt; idem enim damnum subeo, sive res mea pereat, sive non restituatur pecunia debita.

Præterea, si venditor, verba sunt I). Thomæ Opusc. 73. de usura, c. 10. sub medium, *rem suam intendat vendere carius, non propter tempus tantum, sed tantum propter damnum, quod videt sibi imminere ex dilatione solutionis recuperandæ, seu propter vexationem suam redimendam, quam probabiliter timet futuram sibi in redemptione debiti propter malitiam, rei impotentiam debitoris, tunc excusatur a vitio, et fit æquitas in hujusmodi contractibus per compensationem damni; rei quando probabiliter timentur hæc in credentia accidere, etc.* Sed par est ratio, quando probabile est amittendæ solis periculum, vel non nisi magnis molestiis ac expensis recuperandæ.

Ita : Licet pacisci de auctario ultra sortem reddendo ob probabile periculum damni incerti; igitur nullo magis ob periculum amittendæ sortis; magis enim naturæ mutui adversatur amissio sortis, quam emergens inde damnum. Unde merito titulus hic ad *intéresse* refertur; uti enim mea intensi, ne damnum aliquod subeam; sic multo magis, ne sortem ipsam amillam. Sicilicet vero etiam periculum damni distinctum est a damno ipso, poesuiquo pacisci de compensando periculo, etsi forte damnum re ipsa non sequatur; ita et hic.

Conf. Ad varias quæstiones a missionariis Sinensibus propositas responsio 3*. S. Congregatio de propaganda fide, ipso approbante Summo Pontifice Innocentio X. 12. Septembr. anno 1645. censuit, ratione mutui immediato et precise nihil esse accipiendum ultra sortem principalem. Si aliquid accipiant ratione periculi probabiliter imminenti, prout in casu, non esse inquietandos mulatores Sinenses, dummodo habeatur ratio qualitatis periculi et probabilitatis ejusdem, ac servetur proportio inter periculum, et id quod accipitur. Hoc responsum cum cæteris refert Thomas Hurtado in *Calce faolulion. de Martyrio Fidei*, fidem faciente manu notarii Apostolici.

519. *Dico IV.* Honesta etiam el licita plane est *Assecuralio sortis*, sive contractus, quo creditor omne in se periculum suscipit transferendi alterius pecuniam in locum remotum, ea sub lege, ut, si ad locum destinatum pervenerit, solvatur sibi fœnus 6. pro 100; si vero perierit, sive naufragio, live quod in piratarum manus incidat, aut quocumque demum modo, non solum pereat creditori, sed hic insuper teneatur tantumdem mutuare, ejusque translationem curare in destinatum locum. Ita cum S. Thomas, *Opusc. 73. cap. 9.* Theologi hodie omnes, ac Jurisconsulti contra quosdam veteres.

Ratio est, quod molestia et sollicitudo, atque obligatio, quam in se creditor suscipit, revera sit pretio æstimabilis; cumque ad tale onus teneatur nemo, merito pro hoc suscepto aliquid exigitur. Hoc vero auctarium non exigi vi mutui, ac contractum hunc esse ipsi mutuo extrinsecum, inde patet, quod etiam tertius, non mutuans, possit in se suscipere hoc periculum, hocque titulo aliquid exigere.

5-0. *Obj. Cont. Conci. 3am. et 4am. I.* In famoso capitulo *Naviganti, de* wur. ail Gregorius IX. *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecunia? quantitatem pro eo, quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus*; ergo ratione periculi suscepti nihil licet exigere ultra sortem.

// Consonat etiam jus civile; nam per *L. 5. ff. de naut. fam.* tunc tantum de periculi pretio licet pacisci, si modo in alece speciem cadat contractus, hoc est, si utriusque periculum, et utrinque spes lucri sit: atqui hoc non fuisset in dato casu; mutuatarius enim, si solvere cogatur periculi pretium, ex una parte nihil lucrari potest, cum nunquam liberetur ab obligatione restituendi; ex parte vero alia debet certum subire damnum sine lucri spe, quia debet solvere periculi pretium; sed hoc æqualitati ac justitiæ adversatur.

III. Periculum amittendæ sortis non tollitur per pactum de solvendo pretio propter periculum; pretium enim illud æque est periculo subjectum,

33(1) nt obligationibus ortis ex conihACTiuus.

quam ipsa principalis sors; ergo, qui non sollicitus de cautione huic lucrum supponit, satis declarat, quod nolit cavere de damno, quod timet; sed eo nomine lucrari velit supra æstimatione in damni.

/I'. Si ob periculum liceat pacisci de auctario supra sortem; ergo vob

periculum juris; vel ob *periculum facti* : neutrum dici potest; non l^o, nam periculum juris est, si quis rei ita suscipiat periculum, ut, quocumque

pereat, hujus restituenti habeat obligationem: sed hoc periculum rei mutuat penes mutuatarium est, non penes mutuantem; ergo hic propterea

ab illo nihil potest exigere. *Non* 2uni. periculum enim facti non æstimatur; i^o quia mutuo intrinsecum est; nam periculum facti est periculum perdenda» sortis; sed quandocumque creditor rem suam dat mutuam alteri, in

hunc illius transferens dominium, semper illam exponit rerum humanarum casibus; ut proinde sortis amissio damnum sit malum fortunæ tribuendum.

2°. Quia debitor inde non liberatur periculo; ut vero periculum assimilabile sit, ac possit quis propter illud juste exigere pretium, necesse est, ut in se suscipiat periculum, et ab hoc liberet alium; nunquam enim

homines solvunt periculi pretium, nisi ut se a periculo liberent, F. Eidem demum periculo, cui sors, etiam expositum est auctarium, quod titulo periculi ultra sortem exigitur; ergo et pariter ob periculum, cui expositum auctarium est, novum poterit exigi auctarium sicque porro in infinitum; quo autem nihil dici absurdius potest.

Verum plus hæc apparentiæ, quam soliditatis habent. Unde ac quidem

Ad ium. Diversa est variorum responsio. *Prima* est Zyt. ei Jur. Pontif. nov. Lib. 5. Tit. de Usur. qui cum Paulo Busio *ad ff. de naut. fæn.* sc ita

breviter expedit hoc cap. *Naviganti* dicendo, istud nullibi gentium, ut sonat, esse receptum. *Altera* aliorum, videlicet, ibi vel mutuantem compulsisse mutuatarium, ut periculum periturum sortis relinqueretur mutuantis, ideoque solvatur auctarium, cum tamen mutuatarius maluisset suo periculo habere sortem, ut liber esset a solvendo auctario; vel periculum non fuisse verum,

aut alicujus momenti. *Tertia* rursus aliorum, volentium, errore librarii omissam esse particulam negativam *non*, ac legendum esse: usurarius *non* est censendus; quod colligi putant ex sequentibus, dum in alio casu quis ab

usura absolvitur hisce: *Ille quoque non debet usurarius reputari, etc*; nam, inquiunt, inepte adhiberetur particula connexiva *quoque*, si in anteriore casu reus usura? damnaretur; igitur in utroque casu idem juris esse debet.

Unde et recentiori editioni corporis juris canonici adornata? a Justo Henningio Boehher, per modum notum particula *non* addita legitur. Favet huic responsioni Ejiman. Gonzalez, capitulum referens cum eadem particula negativa. Obstarè tamen videtur tum, quod omnes manuscripti codices textum in sensu affirmativo, in quo eum supra retulimus, sine particula non pro-

ferant; tum maxime S. Ravmnpus de Pemafort, Decretalium Gregorii IX. compiler, qui capitulum hoc iis, ut extat, inseruit; hic vero in sua

Summa de Pomitentia iisdem prorsus verbis affirmativis profert capitulum hoc, ac decisionem Pontificis, scilicet talem tisorum reum esse, multis confirmat rationibus; tandemque subdit, de hoc casu expressam hodie Decretalem esse. Quare his responsionibus suo ceterum in valore relictis,

It. In c. *Naviganti* non esse quæstionem de periculo *facti*, sed periculo *juris*, id quod ex S. Ratmindo perspicuum fit, qui non tantum hanc deci-

DE CONTRACTIBUS REATJBUS.

337

juiliemsue inseruit collectioni; sed et ad propositam a «c S. Pontifici quæ-

stione millius condendoccasio fuit; cum hæc Decretalis, ut notat Gonzalez, inscribatur *Fratri II.* scilicet Haymi nuo, qui tres casus, quos in Summa sua attigerat, nondum invenerat decisos, ac ideo proposuerat Pontifici. At vero

It. maxrcs aperte in Summa sua Decretalem de periculo *juris* intelligendam tradit, quando videlicet quis periculum suscipit etiam perdendi jus ad repe-

tendam sortem creditam; verba enim Baymijndi sunt; *Aliquis mutuatur naviganti et eunti ad nundinas certam pecuniæ quantitatem, recepturus aliquid supra sortem proco, quod suscipit in se periculum, id est, si pecuniam redmwc» inde, emptas portaverit salvas, aliter non teneatur sibi etiam de sorte.*

Igitur primo hæc decisio *periculum facti* in mutuo non tangit, neque nos. *replicas*: Ergo S. Pontifex seu usurarium damnat, dum quid exigitur ab susceptum *periculum juris*, cum tamen omnes consentiant, posse hoc titulo aliquid exigi, ut in contractu assecurationis lit.

R. V. *Hiat*. Dum enim, inquit S. Pontifex, *usurarius est censendus*, re-

spexit ad leges civiles *de fenore nautico* Romanorum; sicut enim propositus Pontifici casus poterat, aceo tempore debebat intelligi in sensu legum civilium; sic et accommodari hoc sensu debebat decisio. Leges vero civiles in pecu-

nia trajecit illa permittebant foenus nauticum principaliter ac immediate propter usum pecuniæ mutuatam, ita ut susceptio periculi non esset causa exigendi auctarium simpliciter, sed hoc supra morem et modum augendi. Noluit tamen S. Pontifex definire, usuram esse, quidquid sincera ac bona fide ratione periculi solius a se suscepti exigitur. Hinc mutuantem non absolute pronuncial

usurarium, sed talem esse *censendum*, id est, in foro externo præsumendum, quod videatur contraxisse de fenore nautico ad sensum legum civilium.

Π. Sic mendose textum allegari a Ballarino, sed legendum esse cum particula *non* hoc modo: *St modo in alece speciem non cadat*, itaque in recentioribus editionibus extat; et vero, ut notat Gotthofreiw s *ad camd. L.* alea a legibus alias damnatur. Igitur lotum hoc argumentum ruit. Sed per-

missa etiam Ballarini lectione, falsum est, quod omne periculi pretium requirat aliam speciem ex utraque parte; sicut enim alea est, dum spes

emittitur; ita alea est, dum periculum venditur, *L. 8. ff. de contrah. empt.*

L. 11. ff. de hæred. vel act. vend. Denique et in nostro casu debitor suum label commodum, cum creditor ab eo non exigat pignora, fidejussores,

quod alias juste posset.

■ W 3°. B. *N. Cons.* Etsi enim per pactum illud non tollatur periculum perdendæ sortis, pretium tamen illud movere potest mutuantes, ut subeant

huc periculum mutuo extrinsecum, ad quod ex contractu mutui non tenentur. Sic pactum de compensatione præstanda ad nulla alia onera ac pericula libeunda movet homines.

FI 10M. II. Ratione periculi juris, quando periculum sortis penes mutilatum remanet, haud dubie nihil posse exigi; recte tamen ob *periculum*

foeti, de quo est hic quæstio. Falsum vero est, periculum facti non æstimari; cur enim alias creditores etiam probissimi, ipsique montes pietatis

sibi per pignora tam sollicitè prospiciunt contra hoc periculum, ut se inde

mnes servent?

.tdprf/b 11m. H. V. Hoc periculum esse intrinsecum mutuo, saltem si sermo est de periculo particulari, ut constat ex dictis.

-•Idproô. 2ltn. .Y. quod periculo alterum liberare debeat, qui pelil periculi pretium. Nnmquid mercatores ob suscepta iu se pericula merito majoris æslimant merces, quin tamen alios periculo liberent? Cues certe, qui ab his emunt, nunquam habuerunt animum pro se illa pericula subeundi.

Ad 5um. R. .V. seq. Auctarium primum, etiam ut periclitans, jam sufficiens est compensatio, sicut fidejussor unus . ul etiam periclitans aliquo modo, sufficit juxta ipsos adversarios, quin propterea debeat fidejussoris fidejussor alius exigi, el sic in infinitum. Nec exigitur auctarium tanquam medium plenam pnestans securitatem , sed ul mutuantem movens spe qualiscumque lucri (si tamen ita nominare placeat, cum æque dici posset compensatio pro suscepto periculo) ad periculum subeundum.

ARTICULUS IV.

m

AN STATUTUM PRINCIPIS, VEL TITULUS PROVINCIÆ SIT SUFFICIENS AD ALIQUID EXIGENDUM SUPRA SORTEM?

521. *Præmitlo* : Quantæ utilitatis sit præsens controversia, facile ex sola ejus propositione intelligitur. Ejus proinde magnitudo et gravitas, ul in aliis similibus usuvenire controversiis solet, quid mirum, si et hic auctores scindat in contraria? Affirmativam tuentur præter innumeros juris civilis Interpretes ipsamque Cameram Imperialem cum Marquardo Spirensi Episcopo ac Cameræ Judice, anno 1377. ac præter Canonistas plurimos Theologi nobilissimi, iique haud pauci numero, J'cob. Ledesma in Congregatione super censu Germanico habita Romæ anno 1573. Toletus apud P. Zech, in *Birjore moder. Doctrin. Pontif. Diss. II. Sect. Γ. Art. II. §. 142.* Taxxer *Theol. Schol. Tr. 3. D. i. de Just. Q. 1. Pasqualicus Decis. Moral. 183.* Haunold *deJ. et J. Tr. 9. n. 421.* Babenstlber *Theol. Mor. seu, ul vocat, Ethica supernatural. Salisbury. T. 1. Disp. 6. Jrt. 4.* Metzger *Theol. Schol. Salisbury. Tom. 3. Tr. 13. Disp. 43. .iri. 2.* Boecklin *Comment, ad Jus Can. Lib. Γ. Tit. XIX.* Felix *Potestas Exam. Eccles. Tom. 1. η. 2414.* Dominic. Viva *de Usur. Q. 3. Art. 1.* alique recentiores complures. Negativam e contra propugnant alii, quos inter hoc seculo eminuit P. Daniel Concina e Sæ. Pnedicator. Ord. in P. Pichler prioris sententiæ patronum invectus, magis tamen indiscreto zelo, el stylo scommatico, quam solidis argumentis. Ego vero, qui phaleratis verbis haud moveor, minime contumeliis; sed potius rationum pondus intueor, nec quidquam obstantibus argumentis Concinianis, priori subscribendum sententiæ censeo. Quæ vero hic de statuto Principis, vel summi Magistratus dicentur, etiam de consuetudine debent intelligi, utpote quæ vim suam maxime a consensu Principis derivat. Igitur

:»22. *Dico.* Statutum Principis est probabilius justus titulus aliquid exigendi supra sortem.

Prob. Statutum Principis est justus titulus exigendi moderatam praelationem ab ejus subdito , quando statutum hoc nititur causa publica, vel exigentia boni publici; ergo etiam, quando eadem causa subest, est justus titulus exigendi aliquid, occasione mutui.

Prob. Ant. Vi dominii alti, quod omnium consensu habet Princeps vel

Republic# in bona subditorum, potest de his disponere ad exigentiam boni publici; cur ergo ex eadem causa non posset dare facultatem priesla- lioncin moderatam aliquid a suis subditis exigendi? Ex eodem dominio alto potest pxcausa publica extraordinaria tributa exigere a subditis praestanda sibi; quare non poterit jus concedere alteri ex causa pariter publica a suis

ratam praeslationem solvendam alteri? Demum si ex causis publicis possit Princeps, vel Respublica, post legitimam possessionem tempore a jure requi- sito continuatam, transferre rerum valoris saepe maximi in alios dominia , ni lit in praescriptione; multo magis ex similibus causis potest moderatam pariem fructuum , vel praeslationem moderatam exigendi jus conferre aliis.

Prob. et Cons. Non enim apparet, cur solummodo mutuum excludat sla- lulum Principis, quod in negotiis aliis vim obligandi habet; nam statutum Principis, sicut titulus lucri cessantis, periculi facti et juris in assecuratione, est mutuo extrinsecum ; igitur parum refert, sive occasione mutui, sive occasione alia jus exigendi praestationes aliquas detur a Principe ; sicut parum refert, an lucrum cesset occasione mutui, vel alia; ultimata enim lalis statuti ratio non est ipsa mutuatio , quod hic bone notari velim, sed causa publica exigens, ut mutuanti solvatur moderata praeslacio. Unde etiam haec praestatio non exigeretur *vi mutui*, sed *vi statuti* ex publica causa facti, adquod mutuatio se habet solum occasionaliter ; vel, si ita quis loqui malit, per modum conditionis, qua habita Princeps ad exigentiam cans® public® confert hoc jus mutuanti; ferme sicut in praescriptione legitima possessio debito tempore continuata se habet instar conditionis, qua posita lex rei domi- nium confert possessori. Paritas haec de praescriptione apprime huc facit; ulpote qua pleraque adversariorum argumenta retorquentur.

Causæ vero publicæ talis statuti esse possunt sequentes : subsidium inde obveniens locis piis, viduis, pupillis, personis miserabilibus atque egenti- bus. quæ saepe nequeunt negotiando suis ex pecuniis lucrum capere; si lamen dent alii, conservari et sustentari possunt; Reipublicæ vero interest bas conservari ; imo huic earum cura incumbit : facili tas accipiendi mutuum, quæ uti bono communi et Reipublicæ membris est admodum utilis et su- bindenecessaria , ita et Reipublicæ optabilis : evitatio litium, quæ etiam communiter assignatur pro sufficienti causa in praescriptione; si enim ne- cessariorequireretur titulus lucri cessantis, vel damni emergentis, periculi amittendae sortis, etc. aut præviam probatio ejus, *quod interest*, lilium non foret finis; cum talis titulus deberet probari, et a mutuatariais, qui passim •igre usuras solvunt. adesse negaretur : tranquillitas item conscientiarum, neobintervenientes titulosaliosorianturinquietudines: praesumptio demuui reneralis. caque duplex, quarum una praesumitur in mutuante ordinarie adesse titulum alium, lucri cessantis c. g. periculi sortis, vel non nisi difti- culter et cum magnis molestiis recuperandæ, quod sane frequenlissimum esse non apud pauperes solos, sed etiam cos, qui opibus valentiores vel sunt, vel videntur, \cl sc esse lingunt, quotidiana docet experientia.

■
B
■
B
■
B
fl
B
fl
fl
B
B
B
B
■
B
M
B
B
B
B
H
B
H
B
B
B
B
B
B
fi
■
fi
B
B
fi
■
B
B

Ante discussionem argumentorum contrariorum adverto, quaestione in a quibusdam moveri incidenter, an jus exigendi aliquid supra sortem primo et immediate in Germania (cujus potissimum gratia lota movetur controversia, etiam qua interim tale jus dari supponimus) proveniat a Principe, vel communi populorum Germaniae consensu, qui pactum hoc mutuo adjectum tanquam sibi utile judicarunt, Principe tantum id confirmante, et restringente solummodo lucrum ad justos et moderatos limites, sicut Benedictus XIV. S. P. in debitis subditorum suorum occasione belli contractis praestationes annuas restrinxit ad 4. pro 100. die 1 Septembr. 1745. edicto, quod insertum est Bullario Benedicti XIV. Tom. 1. num. 139? Equidem posterius videtur probabilius; conclusioni tamen nihil officit; sive enim jus exigendi aliquid supra sortem proveniat a Principe ceu auctore primo, sive tantum confirmante et moderante usum populorum, perinde est, cum semper ab illius auctoritate suum robur desumat. Nunc ad dissolvenda argumenta contraria progredi liceat, quae eo ordine, quo illa P. Concilia partim congessit, partim desuo auxit, proferemus, omissis tamen viri Religiosi illepidis sarcasmis et dictis plus quam mordacibus in Doctores vere eximios, ut lectoris parcamus patientiae. Petuntur vero illa 1°. ex erronea idea dominii alti. 2°. Ex jure naturali et divino. 3°. Ex insufficientia causarum publicarum. 4°. Ab auctoritate.

523. *Obj. I.* Principes sunt administratores principatus: nequeunt certa dominia subditorum transferre: dominium altum in hoc situm est, ut ea, quae lex naturalis et divina praecipit, Princeps exequatur; ut ob publicam utilitatem in sontes poenam capitis statuere valeat; ut subditos defendat; ut subditus etiam invitus domum aut reficiat, aut demoliatur, quando id poscit ornatus viarum; soli vero Tyranni in bona subditorum jus sibi arrogant; ergo.

Ad Ium. D. Sunt administratores pure tales IV. simul praediti dominio alto C.

Ad 2. R. etiam D. Nequeunt certa transferre dominia sine justa et publica causa C. cum hac V. Quomodo igitur illa transferunt in praescriptione sic, ut possessor possessione legitimo tempore continuata fiat perfectus dominus, etsi, lapso tempore, verus constet dominus?

Ad caetera: V. Ani. Recensita enim duntaxat pars sunt dominii alti, non totum. Quod si plerosque juris publici consulamus interpretes, majestas, sive summum imperium, est potestas alteri non subordinata gubernandi Rempublicam ad communem subditorum felicitatem. Haec vero summa potestas, utpote jus quoddam universale, alia in se particularia, ceu totidem majestatis particulas continet, inter quas dominium altum est, quod habet summus imperans in cives et bona civium, vi cujus, exigente necessitate, ea ad salutem publicam subditorum, et in usus publicos potest convertere. Sic destruuntur aedes, segetes belli tempore: exiguntur tributa alias non debita: et si adversariorum consensu, potest Princeps ex dominio alto compellere subditum ad aedes proprias vel reficiendas, vel demoliendas solius ornatus viarum causa, quanto magis ex gravioribus causis publicis imponere subdito obligationem solvendi moderatam praestationem alteri?

Init. Quaecumque habeat dominium altum Princeps, nequit tamen licite

licite facere usuras, utpote in se malas; quod vero in se malum est, nequit facere non malum, sive licitum, cum ipse subsit juri divino, quod habet Altissimus; ergo.

R. D. Ant. Si per usuras intelligas lucrum praecise vi mutui exactum C. quod solum occasione mutui exigitur, sicut nimirum ex aliis titulis mutuo extrinsecis, ita ex statuto Principis jus illud in creditorem transferentis N. Sic vero nihil offendet contra jus divinum Altissimi, cum Princeps habeat dominium altum, sive potestatem disponendi de bonis subditorum ex publicis causis ad felicitatem publicam Reipublicae.

Ad prob. R. Sunt in se malae, quatenus sunt lucrum injustum, sive quod precise vi mutui exigitur; sicut nimirum sola injusta rei alienae detentio est mala in se, non vero justa, quae fit ope praescriptionis, in qua proinde est adaequata argumenti retorsio.

521. *Obj. II.* Usurae sunt jure naturali prohibita et divino; ergo nullo modo possunt fieri licitae; jus enim naturale est immutabile: Hinc, nullo modo subest dispositioni Principis.

R. D. Ant. Usurae sunt jure naturali et divino prohibita sub aliqua specie i. sub omni specie A'. Alias nullo plane titulo alio liceret exigere auctarium supra sortem. Prohibentur igitur utroque jure usurae injustae, quatenus lucrum sunt, quod vi mutui solius exigitur; non vero justae, sive sumptae pro lucro, quod titulo justo alio ipsi contractui mutui extrinseco capitur. Priores nullo casu redduntur licitae, sicque jus naturale eas prohibens est re vera proreus immutabile: posteriores dicto jure non prohibentur.

Nimirum ex legibus naturalibus aliquae versantur circa objecta, quae omni ex parte in se mala sunt, ut blasphemia, mendacium, simonia, utpote quae divinis perfectionibus et rectae constitutioni Reipublicae adversantur; unde jure naturali prohibetur omnis blasphemia, omnis simonia, omne mendacium. Aliae vero leges naturales versantur circa materiam, quae duplicem continet speciem, bonam et malam, ut patet in homicidio, quod est aliud injustum, aliud justum; ac solum prius a jure naturali prohibetur, scilicet quod fit auctoritate privata extra casum necessariae defensionis; justum vero, quod fit auctoritate publica, vel in casu defensionis necessariae, legi naturali prorsus non obstat: patet etiam in retentione rei alienae, de qua ante; atque ita de usuris dicendum. Sed, ut res clarius pateat, aliquae porro leges naturales versantur tum circa actus liberos quidem, sed alterius potestati dominative subjectos, ut sunt vota, juramenta, contractus filii impuberis, cujus voluntatem leges ob immaturitatem judicii subdunt potestati patri: tales quoque sunt contractus Religiosorum, qui voluntatem suam voto obedientiae Praelato submiserunt. Obligatio talium actuum de se juris naturalis est; facta tamen irritatione a patre, vel Praelato, aut his dissentientibus filium impuberem ac Religiosum non obligant, quin mutetur jus naturale, quia hoc nunquam urget obligationem voti, contractus facti ab impubere filio, vel Religioso, quando dissentit pater, aut Praelatus. Tum circa materiam in alterius jure ac dispositione positam; multae enim materiae ex altiore potestate cui subsunt, sic immutantur, ut non sint objectum legis naturalis prohibentis. Sic, non obstante lege naturali, non occides, neque ea mutata, licite Abraham occidisset fi-

hum, Deo, cui humana vita plene subesi, sic volente : sic. Deo transferrenie in Judæos dominium, juste spoliarunt /Egyptios, occuparunt terras diversarum gentium, ab his usuras exegere: sic leges proscriptionis rei alienædominium transferunt in bonæ fidei possessorem, ut lapso tempore licite retineatur, cognito licet domino, quin jus naturale mutetur; quia hoc non prohibet occisionem, occupationem, ac detentionem justam alienæ rei, scilicet dum hæc fiunt ex consensu illius, qui pollet potestate de his disponendi. Ita in prosenti controversia lex naturalis non prohibet capere lucrum supra sortem, quando capitur ex voluntate Principis, ex causis publicis conferentis jus illud exigendi, utpote qui potestate gaudet de bonis subditorum ob causas publicas disponendi.

Si dicas 1°. Mala est argumentatio : Deus potuit dominium transferre in Hebroos; his permittere, usuras capere ab alienis gentibus, quanquam hoc permissum fuisse neget D. Thomas; ergo et Princeps potest, vel jus humanum positivum quodeumque. Nuraquid hoc jure etiam polygamia fieri poterit licita simultanea, quia hanc Deus olim induisit?

R. 1°. Nos Hebraeorum exemplum solummodo attulisse, ut constaret, materiam, circa quam versatur jus naturale, esse aliquando in alterius jure ac potestate positam, et ab hac sic mutari, ut non substet legi naturali. Inierim, quia Princeps ab ipso etiam Deo dominium altum accepit ac potestatem gubernandi Rempublicam ad hujus felicitatem,

R.2°. Argumentatio illa non est omnino rejicienda; ut enim finem dictum consequatur Princeps, necessarium est, ut exigente necessitate et causis publicis possit de subditorum bonis disponere. Ac numquid ideo juxta adversarios potest demoliri ædes ornatus viarum causa? Numquid ita legibus proscriptionis re vera ipsum transfertur dominium? Hoc tamen intercedit discriminis Deum inter et Principem, quod hujus dominium altum a Deo collatumrestrictum sit *ad exigentiam causæ publicæ*, non divinum; sed hoc non obstante subsistet consequens : ergo Princeps, vel magistratus humanus, quia habet dominium altum, etsi restrictum ad causam publicam in bona subditorum, potest conferre jus creditori exigendi aliquid supra sortem, exigente id causa publica. Equidem negat Doctor Angelicus, licila Hebræos exegisse usuras ab alienis; affirmat tamen S. Ambrosius, *L. de Tobia. c. Ia.* cumque eo Interpretes ac Theologi plurimi, quod Deus dominium in gentium illarum bona dedisset Judæis.

Ad prob. R. Disparitas est; quod Catholicorum nemo unquam crediderit, nec aliquo ullo constet indicio, Deum permisisse Principum potestati corpora humana in ordine ad generationem prolis; omnes contra censeant, permisisse illis potestatem disponendi circa bona subditorum, dum id causa publica exigit, cum hæc potestas sit necessaria Principi ad bonum Reipublicæ publicum procurandum, etiam consensu P. Concinae, cum ideo possit demoliri ædes ornatus publici causa.

S» *dicat* 2°. Cum proscriptione nulla est paritas; ergo. *Prob. Ant.* Nam 1. Praescriptio nullibi lege naturali, vel divina est vetita; sed tamen usura. 2. Quin proscriptio approbata videtur jure divino, *Judic. 11.* ubi Jephthe ad proscriptionem provocat : *Quare tanto tempore nihil super hac repetitione lentastis?* 3. Proscriptionem invectam fuisse jure gentium, colligitur ex Jephthe eodem; illa enim se contra Ammonites tuebatur; si vero inter Gentes non

recepta fuisset præscriptio, hanc ceu vanam Ammonitæ rejecissent. 4. Imo sicut jus naturale bonorum divisionem, sic proscriptionem invexit; prima enim inducta tñ ad tranquillitatem servandam inter homines; sed huc æque facit præscriptio.

Il. V. Ant. Ad prob. I40. R. 1°. Etiam nullibi tale statutum reprobatur legitur.

R. 2°. Non quærilur, an præscriptio sit vetita; sed *an retentio rei alienæ?* Inde manet hoc argumentum : licet lex naturalis prohibeat, ne Titius retineat agrum Sempronii; leges tamen proscriptionis efficiunt, ut ager Sempronii transeat in dominium Titii, ab coque citra ullam legis naturalis violationem retineri possit; igitur etiam licet lex naturalis prohibeat usuras stricte dictas, sive malas, quæ petuntur *vi mutui*; potest tamen statutum Principis dare mutuanti jus exigendi aliquid supra sortem, quod eo ipso non est amplius lucrum ex mutuo, sed ex dominio alto Principis concessum; si enim potest transferre dominium agri irrevocabile, cur non jus temporale ad aliquot nummos redimibile ad libitum debitoris? Certe occasio mutui hoc impedire non potest, sicut nec translationem dominii in priore casu impedit proprietas pertinens ad Sempronium.

Adprob. S40. R. 1°. Etiam gratis permissio proscriptionem, *Judic. 11.* approbari, nihil officit; nam neque jus divinum potest reddere licitum, quod est jure naturali prohibitum et intrinsece malum : atqui retentio rei alienæ est jure naturali prohibita; ergo. At vero legibus proscriptionis, sive liumanæ dicantur, sive divinæ, licila est rei alienæ retentio. Sed juxta litteram textus

R. 2°. Præscriptio inducta est jure mere humanp, nec *cit. loc.* confirmatur; Jephthe enim hic non confugit ad proscriptionis titulum, sed ex veteri gentis suæ historia ostendebat, Ammonitis nihil competere juris in terram Amorrhæorum, utpote quæ olim Judæis jure belli subjecta fuisset : *Dominus Deus Israel, aiebat Jephthe v. 2-4. subvertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel, et tu nunc vis possidere terram ejus?... Quæ Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem.* En, ad jus belli provocat. Subdit deinde argumentum a præsumptione; præsumendum non esse, quod Ammonitæ, si quid juris habuissent in terrain Amorrhæorum, non contradixissent primæ occupationi, vel trecentorum annorum possessioni. Nullum igitur hic occurrit proscriptionis vestigium.

Ad prob. 3am. R. 1°. Etiam jus gentium, utpote mere humanum, non posse facere licitum, quod est jure naturo prohibitum; et tamen eo jure juxta adversarios licita est rei alienæ detentio, alias jure naturali prohibita. Sive ergo jure gentium inducta dicatur proscriptio, sive lege Principis, salva consistet retorsio a proscriptione desumpta; quod nimirum retentio rei alienæ, jure naturali alias prohibita, possit lege humana proscriptionis esse justa et licita juxta sensum jam datum; igitur et lege Principis auctarium aliquod supra sortem; cum tantum possit summus imperans suo haud dubie in territorio ex justa publicaue causa, quantum ex eadem gentes mutua inter se conventionem; ac neque prioris lege, neque gentium pactis lex naturalis immutari queat.

R. 2°. Quidquid sil de illa Jurisconsultorum controversia, quæ huc directe non pertinet, an præscriptio originem debeat juri gentium, etsi formam

certo debeat legibus? saltem ex allato $\text{I}\epsilon\rho\eta\tau\epsilon\pi\omicron\pi$ probatur, ut ante dictum; sed neque sat solide aliorum argumentis. Nec enim omnia, quæ apud gentes constituta leguntur, uli est præscriptio, ideo juris gentium proprie didi sunt, cum ex legibus exteris multa sibi gentes fecerint propria; sed ea solum, quæ communi gentium conventionem constituta sunt, ut iis gentes obligentur in ordine *ad se invicem*; etsi vero etiam præscriptio inter gentes ad se invicem etiam habere locum possit, ostendi tamen solide nequit, quod gentes eam sic *primo*, ante leges constituerint. Certe inter Fragmenta legis XII. Tabb. Tit. 23. §. 5. legimus, peregrinos non potuisse usucapere adversus Romanos, licet hi contra peregrinos: Adeersus *hostem* (quo nomine hic peregrinus intelligitur) *æterna auctoritas esto*. Igitur Romani hoc jus gentium non agnoscebant, cum gentium exterarum contra se usucapionem non sustinerent.

Ad prob. 4.m. R. .V. Divisionem rerum primam factam esse jure naturæ; sed facta est jure gentium, ut hoc a jure naturæ presse sumpto distinguitur: jus enim naturæ illam nec præcipit, nec ad eam inclinatur tanquam aliquid simpliciter necessarium; sed tanquam ad quid conveniens in via civili, ac suppositis incommodis ex pravitate humana provenientibus; nam jus naturale, quantum est de se, omnia potius communia relinquit. Unde *L.o.fi. J. et J.* Divisio illa soli juri gentium tribuitur: *Ex hoc jure gentium regna condita, dominia distincta*.

525. *Obj. III.* Sterilitas pecuniæ semper Catholicis certa fuit; ergo dum ex fœcunditate pecuniæ colligitur partialiter ratio, posse a Principe permitti auctarium aliquod, damnatum, et haereticum, ait P. Concina, assumitur principium.

R. *D. Ant.* Sterilitas pecuniæ naturalis C. *industrials*, accedente scilicet industria hominis .V. Hanc enim discimus ex jure, unde et illam discere potuisset P. Concina, scilicet: *Nec enim debet ei sterilis esse pecunia*, L. 3. §. 4. ff. de Contr. Tutel. et utili Act. Item: *Nummi steriles ex eo tempore non erunt*, L. 7. ff. 7. de Usur. et fruct. Consulantur etiam de hoc mercatores, negotialiores. Nimirum res quaelibet fructificat secundum conditionem naturæ suæ; quædam res sine accedente opera hominis; quædam non nisi ea accedente: sicut igitur ager mediante seminatione, domus mediante obligatione civili, sic pecunia mediante industria hominis fructificat.

52G. *Obj. IV.* Frustra ad vindicandam honestatem talis statuti Principis assignantur causæ publicæ num. 522.; ergo. *Prob. Ant.* Nam 1°. Deus prohibens usuras vel tum scivit *lites* futuras, vel non? Si *primum*; improvide egit prohibendo: si *alterum*; ignorans dicendus esset. Similiter 2°. si *facilitas obtinendi mutuum* assignetur pro causa; igitur rursus Deus prohibendo usuras turbavit bonum commune; huic male providit; item inepte Ecclesia per tot secula per tot Canones vexavit fideles; damnavit usuras. 3°. Eadem illationes tenent in causis aliis, velut in *subsidio*, quod inde obvenit Ecclesiis, viduis, personis miserabilibus.

B. .V. *Ant.* Ad 1°@. P., Adæquata retorsio in præscriptione est: vel Deus prohibens retentionem rei alienæ tum scivit *lites* futuras, turbindas conscientias. etc. vel non? Si *primum*; improvide egit prohibendo: si *alterum*;

ignorans dicendus est. Hem in matrimonio clandestino, de quo ait Tridentina Synodus, gravissimis ex hoc matrimonio malis oriri solitis præcavendis efficax esse medium adhibendum, ideoque tale matrimonium declarat nullum. Unde sic rursus: vel Christus scivit mala ex matrimonio clandestino oritura, vel non? Si *prius*; ergo improvide egit in sua ordinanda Ecclesia non prohibendo hoc conjugium: si *posterius*; ergo ignorans dici debet. En quam belle concludatur argumentum. Ut inanitas sophismatum illorum amplius pateat, quot actus alii fuerunt irritati a jure humano, qui, spectato jure naturali valebant, contractus pupillorum, minorennium, fidejussio mulieris, hujus consensus in alienationem prædii dotalis, renuntiatio hæreditatis paternæ factæ a tilia; imo quot prohibiti? Hancque irritationem, prohibitionem nemo injustam dicet; at quis inde prudens inferat: ergo Deus et natura improvide actibus illis valorem indulserunt, non prohibuerunt; turbarunt bonum commune, etc. Unde

R.2°. *N. utramque seq.* Nec propterea improvidus fuit, nec ignorans; præscius omnium salis providit, dando potestatem Principibus ac summis magistratibus potestatem ferendi leges circa bona subditorum, prout temporum ac locorum diversitas et æquitas postulaverit.

Si dicas: Sed tamen Concilium Viennense et Lugdunense non solum usinas, sed etiam talia statuta reprobarunt usuras licet moderatas tantum permittentia.

R. Reprobarunt usuras stricte dictas tantum, quæ injuste, vi mutui exiguntur C. secus *AY Iterum etiam D.* Reprobarunt statuta Principum, qui summo imperio pollent IV. officialium subordinatorum, ut sunt *communitatum potestates* (*Podestà* vero Italis est Praetor civitatis), *capitanei, lectores, judices, consilarii et similes C.* Ideo enim eos jubet Concilium talia statuta ex libris communitatum delere, si *super hoc potestatem habuerint*; igitur Principes summos, qui hanc potestatem per se habent, non intelligit; de quibus in Concilio nequidem fit mentio.

327. *Obj. V.* Nusquam extat tale statutum; imo in variis Imperii recessibus contrarium asseritur, velut in comitiis Augustanis anno 1500. in Reform. Polit. Augustæ anno 1530. in Comitiis Ralisbonensibus anno 1532. Tit. 8. el anno 1541; ergo.

R. Y. *Ant.* Praeter ea enim, quæ pro auctario a creditoribus accipiendo statuuntur, L. 17. pr. ff. ac L. 5. 26. Cod. h. t. imprimis de usuris sive auctario a tempore moræ extare in imperio Germanico tale statutum, negari nequit; de his enim ita diserte statuit recessus Spirensis anno 1600., ut, de quo in depulatione Wormaliensi anno 1586. jam esset conventum (quod tamen nondum erat promulgatum) in contractu mutui, quando debitor in mora restituendi pecuniam mutuam est, adjudicentur creditori 5. pro 100. loco intéressé a tempore moræ, ex præsumptione, quod creditor ab hoc tempore, licito modo ad minimum potuisset obtinere lucrum ad proportionem 5. pro 100. Hoc statutum esse ait Imperator ad tollendas nimias prolongationes processuum, et ne Camera imperialis nimium obrueretur litibus. De *usuris conventionalibus* major est quæstio, an de his extet statutum Imperii, ut simile auctarium exigere liceat a *die conventionis*, quo mutuans de eo convenit cum mutuuario? At etiam quoad *conventionales* tale statutum contineri

censemus in comitiis Ratisbonensibus de anno 1654. §, 17 i. ubi indistincte decernitur, (ani de annuis reditibus venditis, e\ contractu censuum redi* mibilium, quam de pecunia mutuo accepta pendendas esso usuras, etiam conventionales, non solum a tempore mone, sed etiam conventionis. A quo tempore communis pravis non supremorum tantum Imperii, sed quorumvis in eo tribunalium obtinuit, ut auctarium conventum, si moderatum sit juxta Imperii leges ac consuetudinem, adjudicetur creditoribus; adeo ut, si quod de comitiis Ratisbonensium sensu esset dubium, id tolleret universalis illa praxis, semper alias legum optima interpret.

Alii vero recessus oppositi supra non sunt ad rem; loquuntur enim de *censu excessivo* vi contractus censualis exigi solito, quem excessum vetant, ut legenti patet; quin si qua ratione etiam contrarii essent, non stringerent modo, iisque derogaret conventus Ratisbonensis, sicut lex posterior priori.

Inst. 1. Constitutio Ratisbonensis solummodo intelligenda est de debitoribus, qui calamitatibus belli tricennalis fortunis lapsi, aut usuris nimium aggravati; ergo non est data constitutio universalis pro Imperio. *Prob. Ant.* Nam in instrumento pacis Cæsareo-Suecico anno 1618. insertum fuerat Art. 8. §. 5. hoc monitum: *De indaganda aliqua ratione et modo (equitati conveniente, quo persecutiones actionum contra debitores, «b bellicas calamitates fortunis lapsos, aut nimio usurarum cursu aggravatos moderate terminari possint, Cæsarea Majestas curabit exquiri tam judicii aulici, quam camerahs Vyta et consilia, quæ in futuris comitiis proponi, et in constitutionem certam redigi possint;* ergo constitutio Ratisbonensis, quæ anno 1654. prodiit, de dictis solum debitoribus intelligenda est.

R. .Y. *Ant. Ad prob. .V. Cons.* Equidem ita postulabatur in instrumento; constitutio tamen Ratisbonensis, quæ sexto post instrumentum illud anno primum prodiit, non de iis solum, qui in bello fortunis lapsi, sed de debitoribus universim procedit; atque ita postulatio illa instrumento inserta, etsi constitutionis illius dici occasio possit, non tamen ad illos solos debitores restringitur, ut ex tribunalium usu amplius advertimus, quæ continuo, non habita ratione, an debita belli tempore contracta vel non, an debitores essent fortunis lapsi, vel non, creditoribus adjudicarunt 5. pro 100.

Inst. 2. In comitiis Ratisbonensibus adjudicantur creditoribus 5. pro 100. ex supposito, quod adsit titulus alias justus, in Imperio receptus, quando scilicet debitor est in mora; ergo. *Prob. Ant.* Namin constitutione additur, solvendas esse quincunces *juxta tenorem constitutionum Imperii*; hæ vero usuras alias non admittunt, nisi quod interest post moram ex præsumptione damni emergentis, vel lucri cessantis.

R. -V. *Ant.* De hoc supposito nihil enunciat constitutio. Et vero jam erat constitutum in Imperio, scilicet in recessu Spirensi anno 1600., ut a tempore mora: ex præsumptione lucri cessantis, damni emergentis, debeant creditoribus adjudicari .x. pro 100. non ergo hoc poterant postulare a Casare, neque hoc velle potest Ratisbonensis constitutio. Lude

Ad prob. R. 1°. Nec deputati in comitiis Ratisbonensibus, nec Principes in formula a se concepta et Cæsari oblata, cui conforme est decretum Cæsareum, inseruerunt verba illa: *juxta tenorem constitutionum Imperii*; a quo vero addita sint, nescitur.

R. 2°. Quicumque illa addiderit, non tempus morte ac tunc praesumptionem lucri cessantis, vel damni emergentis, sed quantitatem usurarum respiciunt, ut sensus sit : ut occasione mutui quandocumque, etiam a tempore conventionis, adjudicentur usurae juxta tenorem constitutionum Imperii, id est, non in majore quantitate quam 5. pro 100. quot scilicet a tempore morte concesserat recessus Spirensis.

Inst. 3. Gregorius XIII. anno 1581. respondit Wilhelmo Bavariae Duci, usurarium esse contractum, dum quis alteri cujusvis conditionis homini dat pecuniam, ad nullum certum usum, ea lege, ut ex pacto jus habeat accipiendi quotannis a mutuario 5. pro 100, sive hic ea pecunia fructificet, sive non; ac licet mutuans nullum sive annui lucri, sive sortis subeat periculum, eo quod tale pactum ad nullum alium contractum quam mutui reduci possit, ideoque esse jure naturali et divino prohibitum, ut per nullam consuetudinem, aut legem humanam excusari possit; ergo vel non extat tale statutum in Imperio; vel, si extet, non est tenendum.

R. i). Excusari non potest, ut vi mutui praecise exigatur lucrum C. secus A'. Contractus propositus Gregorio eo tempore revera ad nullum contractum alium, quam mutuum reduci poterat; tum enim temporis emptio census maxime vigeat in Germania, at quia in casu supponitur dari pecunia *cujusvis conditionis homini*, sive hic habeat bona fructifera, sive non; ac sive persona esset fructifera, sive non, praeterea vero nec favere supponitur periculum annui lucri, vel sortis; pactum de solvendis o. pro 100. non poterat reduci ad emptionem census, si nec mutuatarii persona esset fructifera, nec fructifera bona haberet, sed eo casu committebatur usura palliata, ideoque hoc sensu recte ait Pontifex, tale pactum nihil aliud esse, quam ipsum contractum mutui, ac proinde per nullam consuetudinem, aut legem humanam excusari posse; quod verum est, quia nec consuetudine, nec lege excusari potest, ut quid exigatur vi mutui. Utrum vero vi statuti Principis fundati in causis publicis mutuo extrinsecis quid exigi possit, non petebatur a Pontifice; nec eo tempore hoc controvertebatur; igitur neque eo extendi debet responsum Pontificis. Fuisse autem in Germania tunc in usu maxime contractum censualem, patebit ex dicendis de hoc contractu in specie. Ac licet etiam contractus societatis hic illic gereretur; aequae tamen parum ad hunc reduci poterat dictus contractus, quam ad censualem, eo ipso quod pecunia data supponatur *cujusvis conditionis homini*. Quod demum Pontifex damnare nolit alios contrahendi modos in Germania, ipse declarat adjecta clausula apud Ballarium: *Si tamen in Germania est aliquis, in quo quinque pro centum accipiantur aliis modo et forma, quam supra dictis celebratus, non per haec talem damnare, aut probare, intendimus, donec specialis fiat de eo expressio, et consideratio: ac, quid de eo sit sentiendum, decernatur.*

528. Ex disputatis hactenus facile colligitur, inulto magis ab usurae vitio immunes esse *Montes Pietatis*, id est, acervos, vel collectiones quasdam pecuniarum, aut aliarum rerum usu consumptibilium, ut inde egentibus sub pignore credatur. Et quidem si *Montes Pietatis puri* sint, hoc est, ubi nihil supra sortem exigitur a mutuatariis, per se constat, non solum licitos esse, sed et monito Evangelico: *Mutuum date, nihil inde sperantes*, omnino conformes. Si *mixti* sint hoc sensu, ut in iis aliquid supra sortem exigatur

a mutuatariis, ut Mons servetur indemnus, ac ministris Montis sua compensetur opera, pariter certum est, eos esse innoxios, ex Cone. Gener. Lateranensi V. habito anno 1515. Sws. A' quod et acrem controversiam propterca ortam diremit; cum enim pro his Montibus præter Theologos et Jurisconsultos plures starent Religiosi S. Francisci, ii præsertim, quos ab *Observantia* nominamus, acriter se opponebant plerique Religiosi S. Dominici, ac quidam alii. At Concilium, commendato utriusque partis studio, alterius quidem partis justitiæ zelo; alterius veritatis et pietatis amore, ut subveniretur pauperibus, deinde declarat: *Montes Pietatis, in quibus pro eorum impensis et indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas, et aliarum rerum ad illarum conservationem pertinentium pro eorum indemnitate duntaxat ultra sortem absque lucro eorumdeni Montium accipitur, neque speciem mali præferre; nec peccandi incentivum præstare: neque ullo pacto improbari; quin imo meritorium esse, ac laudari et probari debere tale mutuum.*

Si vero *mixti* sint hoc sensu, ut Mons iis, a quibus mutuas pecunias recipit, solvat annuos 4. aut 5. pro 100., ac simul ut Mons se ipsum indemnem conservet, tantumdem exigat ab iis, qui sub pignore ex Monte mutuum sumunt, ultra aliam summam pro expensis ministrorum et custodia pignorum solvendam, adeo ut mutuatarii, quibus videlicet mutuum præstat ex Monte, præter summam capitalem, octo, novem, vel pluresprocentenario solvere annuatim debeant, ut in Montibus Belgicis, ac Italicis quibusdam fit; varii hos Montes usurarios putarunt: a qua tamen labe eos immunes pronunciant non solum Jurisconsulti ac Theologi Belgæ plerique cum Lessio, de Cocq. Zypeo, Steyaertio, ac aliis exteris communiter; sed et Archiepiscopi et Episcopi in Belgio idcirco consulti. Ac quidem si ex parte Montistarum concurrat titulus lucri cessantis; vel interveniat emptio census super Monte fundati, etsi utrinque redimibilis, qualis communiter intervenire solet, et præsumitur saltem in iis terris, in quibus constitutio Pii V. *Cum onus* non est recepta, per se patet, nihil injustitiæ in his Montibus admitti; cum enim justi hi tituli sint alias, servata æqualitate, ut partim dictum, partim dicetur, cur non in illis Montibus? Deinde auctarium, quod exigitur, indemnitate maxime Montis, hujusque in bonum egentium conservationem, ac augmentum respicit. Ac demum, ut Hmic. aS. Ignatio in *Ethic. Amor. Torn. 2. Lib. 9. cap. 36. num. 419.* inquit, *cum Montes illi publica erecti sint auctoritate, in commune bonum, Principes, tanquam patres communitatis, habentesque dominium eminentiale in bona subditorum, supplere censeantur, si quid aliunde ad eorum justitiam forte deesset, Montibusque concedere jus in auctarium, non titulo mutui, sed communis boni, et contributionis in illud.*

ARTICULUS V.

DE COMMODATO, ET DEPOSITO.

529. *Dicol.* Commodatum est contractus realis, nominatus, juris gentium, quo res ad certum usum ita conceditur gratis alteri, ut finito usu eandem restituat in specie. §. 2. *Inst. quib. mod. re contrah. oblig. L. 7. ff. de Pact. L. 2. ff. de Reb. cred.*

Dicitur 1°. quoad *certum usum*, quia proprietas manet penes commodantem, secus ac in mutuo accidit. Inde et sequitur 1. quod, usu nondum linito, revocari nequeat a commodante, *L. 17. §. 3. ff. et L. 3. C. h. t.* Excipe tamen casum, quo dominus ex improviseo eventu cum in statum deveniret, ut sine magno incommodo re sua carere non posset, *arg. L. 3. C. Locat. 2.* quod conimodalarius rem commodatam ad usus alios, citra furtum usus, adhibere non possit. §. 6. 7. *Inst. de obi. quæ ex delict. L. 5. §. 8. ff. Commod.*

2°. *Gratis*; quo a locatione differt. Unde si pro commodato quid detur mercedis loco, hoc in alium contractum degenerat, ac quidem in locationem conductionem, si id, quod datur, certum sit, et in pecunia numerata consistens, §. 2. *Inst. quib. mod. re conbr. obi.* Si vero in re alia in contractum innominatum, *L. 5. §. 12. ff. Commod.* Merum tamen honorarium commodati naturam non mutat.

3°. Ut restituat *eandem in specie*. Hinc commodatum in iis rebus, quæ usu absumuntur, nequit consistere; nisi forte rei fungibilis usus citra consumptionem fuerit, ut cum commodatur pecunia ad ostentationem, vel etiam oppignorandam alteri. *L. 3. §. fin. ff. Commod.*

Dices: Commodatum sic descriptum non differt a *precario*; nam et in hoc res gratis ad usum conceditur restituenda in specie.

R. Y. Ass. *Prob. D.* Conceditur eodem modo N. diverso C. Precarium enim est conventio, dum quis precibus petenti rem gratis utendam concedit, nullo utendi fine, vel modo præscripto, id est, quamdiu is, qui concessit, patitur, *L. 1. ff. de Precar.* Unde res precario data revocabilis est ad libitum dantis. Secus in commodato se habet. Porro precarium, *L. 14. ff. h. t.* negatur esse contractus, id est, vere et perfecte talis; nihilominus eo *reductive* pertinet; suo enim modo contractus reales imitari conatur; traditur enim in eo res cum jure utendi, etsi ad libitum revocabili.

Utrum vero in commodato sit compensationi aliquando locus? non sine commodo quærilur. Pro cujus decisione controversies

Observa: quæstionem non moveri de *specie* commodata, vel *corpore*; certum enim est, quod species commodata, vel corpus compensationem refugiat, hoc est, conimodalarius pro debito 100. aureorum, quos ipsi debet commodans, nequit relinere e. g. equum, vel vas pretiosum commodantis, ejusdem cum debito valoris, sed tenetur illud restituere in specie; a materia enim compensationis expresse excipitur *corpus*, sive res in specie debita, *L. 18. ff. de pignor. act.* Deinde compensatio est solutionis species, *L. 4. ff. quipot. in pign.* Sed aliud pro alio invito creditori solvi non potest, *L. 2. §. 1. ff. de H. C.* Ac ratio est affectus subinde singularis, et quia domini sæpe specialiter interest, ut speciem sive corpus habeat. Unde in eo solo quæstio vertitur, an *quantitas rei commodata* compensationem admittat? ut si commodatarius rem commodatam sua deteriorando vel corrumpendo culpa commodanti 100. aureorum intulerit damnum, et commodans commodatario 100. aureos debeat, an, si tunc commodans agat actione commodati, commodatarius possit opponere exceptionem compensationis? Negant Harfrecii. Ant. Faber alique: affirmat cum Zoës. communior. Cum hac

530. *Dico II.* Quantitas rei cominodalæ compensationem admittit.

Hatio est ꝑ. quod generalis sit regula : *Quantitatis ad quantitatem datur compensatio* juxta §. 39. *Inst. de .4.1 L. 1. et seq. ff. de compens. L. 4. C. eod.* tunc apertius per *L. fin. c. eod.* ubi : *Compensationes ex omnibus actionibus ipso jure fieri sancimus, nulla differentia in rem, vel personam actionibus inter se observanda*; sed ab hac regula generali nusquam excipitur actio commodati, sed solum depositi : *Excepta actione depositi*, §. 1. *cit. L. fin. in fin.* ac §. 2. *L. fin. cit.* casus , quo quis rem alienam perperam occupavit. Eigo in commodato, dum agitur ad quantitatem, sive aestimatio-

nem rei commodatæ, locum invenit compensatio, modo, ut *L. ead.* dicitur, *causa, ex qua compensatur, liquida sit.*

2°. Per *L. 18. §. fin. ff. Commodat*, commodatarius conventus actione directa commodati non solum potest agere actione contraria, c. g. pro resarciendis impensis in rem commodatam factis; sed et directe opponere

compensationem : *Quod autem contrario judicio consequi quisque potest, id etiam recto, quo cum eo agitur, potest salvum habere jure pensionis*; igitur etiam in præsentī casu quantitas debita, ut 100. aureorum, compensari potest cum quantitate 100. aureorum, qua ratione rei commodatæ, sed deteriorate et corrupte, debetur.

531. *Dico III.* Depositum, in specie sic dictum, est contractus realis, quo alicui res mobilis, non litigiosa ab uno vel pluribus, aut litigiosa quidem, sed simpliciter ab uno gratis custodienda traditur, ut eadem restituatur in specie , §. 3. *Inst. quid. mod. re contrah. obi. L. 6. et 17. ff. pr. ff. Deposit.* Estque duplex, *voluntarium*, quod iit libera voluntate contrahentium, nulla impellente necessitate; *necessarium*, quod ex necessitate fit, puta, ob imminens incendium , tumultum ,etc. unde et *miserabile* vocatur.

Dixi vero 1°, *in specie sic dictum* ; nam etiam *sequestrum* depositi contractus est, non tamen sumpti specificè, sed paulo latius. Sequestrum vero est, dum res litigiosa deponitur ea lege, ut pendente file custodiatur, ea vero finita,

victori restituatur, *L. o. ti. ff. Deposit.* Est pariter aliud voluntarium, dum res utriusque partis litigantis libero consensu deponitur; aliud necessarium, dum id iit auctoritate iudicis, parte licet invita; quod tamen regulariter

prohibitum est *L. un. c. de prohib. sequeslr.* quia hæc species exeeutionis est; ab hac vero iis inchoari non debet, *L. 1. c. de Execut. rei judic.* nec quisquam privandus est commodo possessionis suæ, *L. 6. C. Unde vi. Ut igitur id iudex* possit, justa adsit causa, oportet, velut periculum dilapidationis.

2°. Quo *alicuij* scilicet qui recipere depositum lege non prohibetur. Sic pupillus deponere quidem potest sine auctoritate tutoris, quia conditionem suam per hoc deteriozem non reddit, sed potius meliorem ; non tamen sic depositum recipere cum obligatione potest, nisi quantum evaderet ditior,

aut dolum committeret 17. *ff. Depos.* Superioribus quoque Societatis Jesu depositum recipere vetitum est *Ileg. 69. Prwpos. Dom. Prof.* et *Reg. 64. Hector.*

3°. Bes *mobilis*; immobilis enim in depositum proprie dictum non venit, *L. 1. pr. ff. Depos.* sed si res mobilis custodienda detur alteri gratis, hic contractus potius naturam *mandati* induit, *L. o. §. 1. ff. de l' ræscript. verb.* Ac ratio est, quod id sutum pruprie poni jussit, quod de loco in locum iuu^

veri potest. Secus est in sequestro, cum et res immobiles sequestrari soleant,

Lai. C. quor. appell. non rccip. at sequestrum non est depositum specificè sumptum, sed solum in sensu latiore ; nam in sequestrem non sola custodia,

sed plerumque simul possessio, *L. 17. ff. h. t.* quin administratio transit; neque res sequestrata quandocumque libet, ut in deposito specificè sumpto

se habet, repeti potest, sed lite finita, *L. 1. §. 22. ff. h. t.* Sed neque obstat, quod etiam res immobiles recipiant custodiam, *arg. L. 11. ff. de peric. et commod. rei vend.* aliisque ; aul quod etiam interdictum *Unde vi* detur de rebus depositis, *L. 1. §. 33. ff. de vi et vi arm.* quod tamen alias non in mobilibus, sed tantum immobilibus locum habet, *L. 1. cit. §. 6.* Nam quoad primum : res immobiles non recipiunt custodiam *rei*; sed tantum *circa rem*, cum furto auferri non possint, §. 2. *Inst. de Usucap. L. 38. ff. eod.* igitur nec in se custodia indigent. In deposito autem lautum est *rei* custodia; solum enim promittit depositarius, se facturum , ut res integra restituatur; non

custodia *circa rem*, quæ curam *facti* simul exigit, ut quis subin adeat, perlustret locum custodiefidum, quod *mandatorii* est. Quoad alterum vero : datur hoc interdictum de rebus depositis, non directe , sed solum *per consequentiam*, quatenus fuerunt accessiones fundi.

4°. Ut eadem restituatur *in specie* ; ac quidem cum fructibus, *L. J. §. 24. ff. h. t. L. 31. §. 10. ff. de Usur.* Item cum accessionibus, et usuris a tempore moræ, *L. 1. et 4. c. h. t.* Neque licet depositario reddere idem in genere; nisi forte aliter conventum, §. 3. *Inst. quib. mod. re contr. obi.* vel depositum in contractum alium degeneret. Praeterea duo hinc alia fluunt :

Consectarium 1°. Non potest a depositario retineri depositum, dum sibi solvantur expensæ in rem depositam factæ; hoc enim jus relinendi deposi-

tarius defendere deberet *exceptione doli*, quasi deponens repeteret depositum, eo quod nolit solvere expensas; sed hæc ipsa exceptio speciatim in

deposito prohibita intelligitur *L. pen. c. Depos.* Minus vero retinere poterit, si deponentis creditor, douec sibi satisfactum fuerit, id petat a depositario.

Consectarium 2um. Sine furto usus, nisi aliunde constet de voluntate deponentis, non licet depositario uti re deposita, *L. 29. pr. ff. Depos.* Unde si pecunia obsignata deponatur, vel, licet non obsignata , hac tamen lege, ut

reddatur *in specie*, ea nullatenus uti licebit per *L. 29. cit. et L. 3. C. eod.* quiahoccasu non potest præsumi, quod deponens voluerit usum concedere.

Econtra aliud probabilius dicendum est, si pecunia deponatur *instar generis*, ul tantumdem restituatur, velut si pecunia deponatur non obsignata, ac sine addito, ut eadem reddatur in specie; modo depositarius tantumdem

paratam habeat, ut quandocumque petenti domino reddere possit. La yji. Zoes, contra alios.

Ac ratio est 1°. quod *L. 24. 2u. et 26. §. 1. ff. Depos.* pecuniæ hoc modo commodate, sive deposite usus non obscure concedatur ; et licet *cit. L. 25. ft 26.* fiat usurarum mentio deponenti præstandarum ; id tamen debet intelligi vel de usuris a tempore moræ, vel pro casu, quo de his conventum ; quia

juris explorati est cæterum : *Rationem usurarum haberi non facile dicendum cit.* 2°. Quia *L. 7.8. C. Depos.* non reprehenditur depositarius, quod pecuniam depositam dederit mutuam ; sed solum obligatur ad restituendum

tantumdem ; ergo. Estque a priori ratio; quod in hoc casu depositum notabiliter alteratur, multum *egrediens depositi* notissimos terminos, *L. 24. ead.*

multumque participet de mutuo; ideoque depositum *irregulare* sil. Quæ proinde ex *LL.* contra opponi possent, quibus votatur usus depositi, eæde deposito *regulari* procedunt, ut *L. 29. ff. Depos.*

532. *Obj. cont. Conci. II.* 1°. §. 2. *Inst. quib. mod. re contrais, obi.* commodatarius de re ipsa commodanti restituenda tenetur; sed hoc falsum esset, si commodatarius loco rei commodatæ obtendere posset compensationem debiti alterius.

2°. Per *L. fin. c. de Commodat. Præteætu debiti restitutio commodati non probabiliter recusatur*, id est, non juste, nec legitime recusatur restitutio ei causa debiti; ergo et hic.

3°. In deposito non admittitur compensatio ob exuberantem in eodem bonam fidem, *L. fin. c. de Competis.* Cur ergo non id ipsum dicatur in commodato, utpote in quo commodatarius ad maiorem fidem obligatus, ac maiorem committeret perfidiam negando rei commodatæ restitutionem, cum ei deposito depositarius utilitatem non sentiat; in commodato vero incommo-

datarium transeat omnis utilitas. *Ad Idm. R. D.* De re ipsa restituenda tenetur in commodato ordinario, si commodatum adhuc extet in natura, seu specie *C.* in casibus diversis *V.* In §. 2. *cit.* loquitur Imperator primo de commodato ordinario, in quo, sine extet in natura seu specie, haud dubie in se ipsa restitui debet, et non ejus æstimatio. Deinde progreditur ad casum, quo res apud commodatarium, quocumque modo, periit; vultque tunc non rem in se, quod esset impossibile, sed ejus æstimationem seu quantitatem restitui; atque hic sistit Imperator. An vero in casu, quo quantitas, seu æstimatio præstanda, opponi possit exceptio compensationis, nullo verbo decidit. Unde §. 2. *cit.* huc plane impertinens est.

Si dicas : Si res petatur existens in specie, non debet, ex dictis, admitti ejus compensatio; ergo neque si petatur res in æstimatione; quia pretium succedit in locum rei.

R. C. Ant. N. Cons. Ratio diversitatis est diversa juris dispositio hactenus allata.

Ad prob. R. Id verum esse in hæreditate, quæ est bonorum universitas augmenti et decrementi capax, ut dictum num. 205. non in aliis.

Ad 2nm. L. cit. procedit de debito *non liquido*, quod sub prætextu debili non liquidi, ut notat ad hanc *L. Gotuofredus*, non habeat locum compensatio, ne ea *L.* pugnet cum *L. fin. c. de Compens.* triti vero juris est, liquidum cum illiquidum non compensari. Respondent etiam alii in *L. fin. cit.* agi ad litteram de commodato, quod restituendum est in specie; favet huic responsioni *Glossa.* Quod *si dicas* : jam ex antiquiore jure notum esse, quod species debeat restitui; ac proinde non fuisse necesse, ut propterea consulerentur Imperatores, respondent : Imperatores sæpe alias ad dubia proposita respondere solitos juxta anteriora jura, cur ergo id ipsum hic non admittatur?

Ad 3nm. R. A'. quod commodatarius ad maiorem obligetur fidem, quam depositarius; sed longe major fides, vel exuberantia bonæ fidei in deposito, quam commodato requiritur; quia res deposita totaliter et unice depositarii fidei commissa est; et depositi finis præcipuus est, ut res deposita custodia-

tur, ac deponenti pro suo libitu hanc quandocumque repetenti restituatur, *L. Depositum, ff. Depos.* At finis primarius in commodato est, ut re commodata commodatarius utatur, eamque in consequentiam solum restituat.

ARTICULUS VL

¶ CONTRACTUS PIGNORIS : quidque censendum de PACTO ANTICIPIETICO ! LEGIS COMMISSORI.® ?

Pignus subin *objective* sumitur, pro ipsa scilicet re, quæ in pignus data, atque ita pignus passim vulgus accipit. Aliquando pro ipso jure *reali*, quod ex contractu pignoris creditori in re oppignorata constituitur, sicque de pignore agitur *l. l. ff. et C. qui pot. in pign.* Hic vero de pignore ut contractu potissimum agitur, unde

533. *Dicol.* Pignus est contractus realis, bonæ fidei, quo creditori res traditur in securitatem crediti, ut soluto debito eadem reddatur in specie; §. *ull. hist. quib. mod. reconlrah. obi.*

Dicitur 1°. quo creditori *res traditur*; est igitur contractus realis, qui rei traditionem exigit. Tradi vero in pignus potest res quaelibet, quæ securum praslare creditorem potest, *L. 9. ff. de pignor. aci.* corporalis et incorporalis, mobilis ac immobilis, propria atque aliena, modo in hac accedat consensus domini et ratihabitio, *L. 20. pr. de pign. act.* De prioribus item constat, *L. 11. ff. de Pign. L. i. C. quæ res pign. dar.* Tradere autem in pignus potest; quia alienare; oppignoratio enim alienationis species est, *c. nulli. 5. de reb. keel, alien, vel non. Eælrav. Ambitiosas.* Deinde per hæc : *res traditur*, innuitur differentia pignus inter et hypothecam; nam, ul ait Imperator §. 7. *Inst. de J. L. pignoris appellatione, eam proprie rem contineri dicimus, qua simul etiam traditur creditori, maxime si mobilis sit. eam, quæ sine traditione nuda conventionione tenetur, proprie hypotheca? appellatione contineri dicimus.* Unde simul intelligitur ratione objecti non differre hypothecam et pignus; licet enim plerumque pignus in mobilibus, hypotheca in immobilibus constitui soleat; potest tamen hæc etiam in mobilibus, pignus in immobilibus consistere.

Sed et illud inde colligitur, quod *hypotheca* sub pacti legitimi nomine potius veniat, quam contractus; appellatur etiam pignus, *L. 17. ff. de Paci.* de quo *jure honorario nascitur actio*; quantum enim actionem hypothecariam attinet, nihil interest inter pignus et hypothecam, §. 7. *Inst. de AA.* indeque est, quod subinde ambo ab auctoribus sumantur promiscue; ac definitione communi describantur: conventio, qua res aliqua creditori obligatur in securitatem solutionis, ul inde ei satisfiat, si aliter satisfactum non sit. Quod duplex hypotheca sil a modo eam constituendi, *vid. num. II6.* Similiter et *pignus* inde varium est: aliud *conventionale*, quod solo consensu partium constituitur; aliud *prætorium*, Prætoris sive judicis edicto constitutum ante sententiam definitivam per missionem in possessionem debitoris contumacis, quæ tamen possessio per immissionem potius est mera rerum detentio tanquam pignoris ITætorii; aliud *judiciale*, quod

III. p. 2.

Præloris decreto constituitur per immissionem in bona debitoris jam am-
demnali, adeoque in cxeutionem jam lake scntentiæ, ul ex illis bonk
debitori immisso liat salis; quæ vero possessio similis est illi, quam quis
acquirat traditione pignoris conventionalis, 20. //'. dc *Pign.* quæ, (pialis
sil, nunc patebit.

20. *In securitatem crediti.* Igitur I. nec rei oppignoratæ dominium ad
creditorem transit, nec possessio civilis; sed custodia : 2. nec regulariter
usus, de quo mox plura. Constant hæc ex !.. 38. §. 7. *ff. de O. et .l. £.35.*
ff. h. I. §. 6. hist, de old. quæ ex delict.

Porro ex data notione pignoris varia el diversa obligatio tam debitoris,
quam creditoris nniversim inlligitur.

Ac quidem *debitor* obligatur 1°. ul pignus traditum non possit repetere,
nisi facta creditori solutione debiti, ulpote in cujus securitatem datum est
pignus. 20. Tenetur ad solvendas expensas creditori, si quas fecit in con-
servando pignore, tam necessarias, quam utiles, *L. 8. et 25. ff. de pignor.*
act. qua tamen *L. 25. ead.* adslringilur creditor, ut ita moderatus sit, ul
non cogat debitorem vel pignus vendere, vel sibi relinquere.

E contra *creditor* obligatur 1°. ad diligentem pignoris custodiam, ita ut
kncaur pneslareculpam eliam levem, si ex hac aut perierit pignus, aut
deterioratum sil, §. i. *Inst. quib. mod. re contr. obi.* 2°. Debito toto soluto
tenetur pignus illico reddere; nec potest recusare solutionem sibi oblatam;
(pria pignus non datur absolute; sed tantum in securitatem debili. Imo cum
pignore hujus etiam fructus, meliorationes, accessiones, £. 16. et 21. *ff.*
h. I. Proceditque hoc non tantum dc fructibus perceptis a creditore, sd
etiam iis, quos percipere potuisset, et per neglignliam omisit percipere,
L. 3. c. de pign. act. Ac ratio est, tum quia res fructificat domino suo;
dominus vero proprietarius pignoris est debitor; tum quia contractus
pignoris celebratus est tam in bonum debitoris, quam creditoris; in hajw-
modi vero contractibus, tenetur contrahens ex culpa levi, si Ime alter con-
trahens damnilicalus sil, ut dictum *cap. preee.* Dixi tamen † debito *loto*
soluta; nam si totum solutum non fuerit, potest creditor retinere pignus;
quia jus pignoris indivisum est pro debito toto, !.. fi. *C. de distract. pign.*
Demum 3°. per se loquendo non potest uti pignore, sine furto usus, §. 6.
Inst. de obi. quæ ex del. L. 54. ff. de furt. ac universim, si non accedat
alius titulus justus, non potest utilitatem creditor capere ex pignore, ul
pluribus palet ex Conci. se<j. Dixi : *per se loquendo*; potest enim uti, si asm
in rei oppignoratæ bonum sit, commodum vc debitoris; sic bene elocantur
prxdia oppignorata, quia cultura redduntur meliora, *L. 23. ff. A. t.*

534. *Dico II.* Pactum anlichrescos (quo scilicet debitorem inter et credi-
torem convenitur, ut^ donec a debitore solvatur pecunia credita, creditors
reoppignorata interim percipiat fructus in vicem usurarum) adjectum con-
tractui pignoris illicitum est.

Est communis Theologorum, Canonistarum, ac etiam plurimorum Civi-
listarum præsertim Catholicorum contra alios, præsertim e protestandum
numero Doctorum. Ac ratio est aperta; usura enim est omne lucrum, quod
capitur ultra sortem, non accedente alio titulo justo, ul lucri cessan-
tis, damni emergentis, el similiurn, de quibus dictum supra de mutuo:

atqui vi padi anlichreseos caperetur lucrum supra sortem ; nec, ul supponi-
mus, accedit alius titulus justus ; ergo. Deinde fructus jure naturali spectant
ad (luminum rei frugiferæ, nisi justo titulo transferantur in creditorem:
atqui in casu pignoris nullo justo titulo transferuntur in creditorem; ergo
non ad hunc sed ad dominum perlinent; ergo injustitiam committit creditor
Cos exigendo tanquam sibi debitos, et usuram stricte dictam ; quia exigeret
vi mutui. Nec dicas : exigeret vi pignoris; nam natura pignoris in hoc sila
est, ut detur præcise in *securitatem debiti*; quidquid igilur plus exigitur,
injustum el usurarium est, nec titulo alio, quam mutui exigitur. Unde et
merito pactum hoc reprobatur a *jure, canonico* ceu usurarium, c. 1. *ct 2.*
(/H oir, ubi in priore declarat Alexander III. fructus pignoris sine usura
non accedere lucro creditoris; in altero Innocentius III. fructus ex pignore
perceptus esse in sortem computandos; sed el *jure codicis* ; nam *L. 1.2. 3.*
C. de pign. aci. sal clare constituunt Imperatores, ut fructus pignoris in
sortem imputentur. '17^

Nun recteeliam fit pactum *legis commissoriæ*, quo videlicet debitorem inter
ac creditorem convenit, ut, si debitor intra statutum tempus non solvat cre-
ditum, pignus pro eo datum committatur, id est, lotum transeat in domi-
nium creditoris; reprobatur enim utroque jure; canonico, c. 7. *de, Pigiu-*
rib.; civili., *L. 3. C. de Pact. pign. ct de Leg. commiss. rescind.* Ac ratio est ;
quin, cum ordinarie pignora pluris valeant, (piam sors credita, merito dc
injustitia, ac pravitate usuraria suspectum est.

»3J. *Obj. I.* Pactum anlichreseos approbatum est utroque jure; 1°. Jure
civili, *L. 11. // de Pignor. el llypotlr, L. 14. el 17. C. de Usur.* 2°. Jure cano-
nico; nam c. 1. *de I sur.* decernit Alexander III. quod possit clericus ex re
sibi a laico pro mutuo obligata licite percipere fructus et relinere, nde
debeat cos conferre in extenuationem sortis; ergo.

Ad i°. B. A'. A. Vel leges civiles, ut concordent cum *L. 1.2. 3. dc pign.*
(*icl.cssc* benigne explicandas de antichresi minus stricte dicta, in qua fru-
ctus percipiantur ex pignore in vicem usurarum *compensatoriarum*, inter-
veniente alio titulo justo; aut quia forte accedit contractui pignoris alius
nominatus, ul emptio, aut innominatus, ul paulo post dicitur; vel dicen-
dum, leges illas a jure canonico correctas esse,

II. Explico : decernit, quod hoc possit clericus ex re aliena .V. ex
ic Mia C. Casus erat iste : alius rem clerici injuste possederat, deinde
eamdem ei dederat in pignus, ut inde fructus perciperet; respondit Ponti-
fex, posse cum juste fructus percipere ; et merito, quia tali casu per viam
justa compensationis redimebat, quod re vera ad ipsum pertinebat.

Inst. I. h hoc ENiu s III. c. I. *de Feud.* et Alexander III. c. 8. *de usur.* per-
mittunt domino directo, ut, si ei a vasallo feudum detur in pignus, Ox hoc
omnes fructus percipiat, nequaquam in sortem computandos; ergo.

It I). Id permittunt præcise vi pignoris .V. Quia id exigit natura feudi,
ac proin solum declarant, quid ex natura feudi fieri possit ('. Est enim hiec
natura feudi proprie talis, ul, eo penos dominum directum existente,
vasallus sil immunis a pneslandis obsequiis; simul autem careal fructibus;
acvicissim dominus directus jus habeat percipiendi utilitatem, licet domi-
nium directum maneat penes vasallum; inconveiiicus enim videtur, ul, te

feudali apud dominum existente, ipse non ut dominus, sed ut citraneusquilibet rem administret, et fructuum rationem suo vasallo teneatur reddere. Fructus igitur percipit dominus non præcise in compensationem remissi vasallo obsequii, sed ex natura contractus feudalís, quo se ita dominus et vasallus obligant. Merito tamen ad hoc exiguntur conditiones sequentes: Ie. Ct feudum illud non sit emptum pretio, nec in compensationem procedentium meritorum, sed gratis concessum. 2º. Ct dominus directas noti percipiat fructus ex meliorationibus et accessionibus aliis industria vasalli factis. 3º. Ct interea dominus a vasallo non exigit debitum obsequium.

Nec obstat, quod, si dominus directus pro tempore, quo fetidum possidet titillo pignoris, habeat dominium directum et utile feudi, sequatur, feudum non posse esse pignus; quia hoc non potest constitui in re propria, cujus quis dominium directum et utile habet, adeoque eo tempore desinet esse vasallus, qui feudum in pignus dedit; nam

R. Dominium utile hoc casu solum in habitu manere penes vasallum, qui, soluto debito, potest pignus redimere, ex quoque fructus, ut ante, percipere; unde feudum potest adhuc habere rationem pignoris, quatenus dominus directus illud possidet cum obligatione illud restituendi vasallo, quam primum illud rehierit solutione debili.

Inst. i. In c. 16. *de usur.* permittitur genero fructus percipere ex pignore dato a socero pro dote promissa non tradita, quin hos debeat gener computare in sortem doli; ergo.

R. D. J. Permittitur hoc ex titulo precise pignoris A'. ex alio C. Maritus hoc casu capit fructus pignoris loco fructuum dotis; cum enim ex fructibus dotis alere debeat uxorem, ac ferre matrimonii onera, dotem autem ipsam non habeat, jure suo fructus pignoris capit loco fructuum dotis: et qui pignus dedit loco dotis, etiam fructus pignoris loco fructuum dotis surrogasse censetur. Proceditque hoc. licet fructus ex pignore dotali etiam superent fructus ex dote percipiendos; sicut enim fructus dotis, destinati pro ferendis matrimonii oneribus, licite percipiuntur omnes juxta communem auctorum, quamvis longe excedant ferenda onera; ita etiam fructus pignoris dotalis percipi possunt omnes absque scrupulosa computatione fructuum, quos s ferret ipsa dos. A dictis tamen excipe casum. quo is, qui dotem promisit, quam nondum tradidit, ejus interim fructus ipse prestaret; tunc enim cessaret ratio fructus capiendi ex pignore.

Inst. 3. In Germania Principes creditori non raro in pignus dant integrum castrum cum jure percipiendi omnes ex eo fructus, donec reluatur; ergo.

R. Hic contractus in se est emptio census annui ex castro cum pacto redimendi; ubi pecunia credita habet rationem pretii, et jus percipiendi fructus rationem mercis; emptioni vero hujus census adjicitur contractus pignoris, tum pro ipsius census annui solutione, tum etiam pro sortis ipsius principalis securitate. Idem responde ad consuetudinem Germanicam, juxta quam annui ;i. pro 100. capiuntur ex pignore; nisi forte dicere velis, hanc consuetudinem esse auctoritatis publicæ, sicut dictum de mutuo.

M36. *Obj. II.* Si creditor emeret pignus pro ea summa, quam vult dare mutuam, cum pacto, ut, quoadcumque libitum debitori, possit eodem pacto redimere pignus, alidum esset pactum. et creditor haberet rem, ex

eaque fructus perciperet, L. 2. C. *de Paci.*; ergo idem licebit per pactum antichreseos, cum utriusque sit idem effectus; nec una via debeat permitti, quod alia prohibetur, A. 84. J. in 6. *Confirm.* Inno licet hic contractus innominatus, *facio, ut facias; do, ut des;* sive concedo tibi usum prædii mei, ut mihi concedas usum peenniae luæ; ergo etiam antichresis.

R. C. *Ant.* Si res bona fide el sincere geratur; et V. *Cons.* Nam *disparitas* est; si enim creditor pignus emat, deponitur qualitas creditoris, mutui, et pignoris, ac emptor iit dominus, fructisque lucratur jure dominii ere sua; sed et idcirco re empti casu percunte, perit emptori, nec potest porro repetere pretium; quia generaliter res suo domino perit, t. t. ff. *de peric. et tdm. rei vend.* At in pacto antichreseos creditor non tit dominus pignoris; igitur fnictus capit ex re aliena; ac pignore sine sua culpa pereunte, potest repetere pecuniam creditam.

Ad Conf. R. C. *Ant.* Si res etiam geratur bona fide, serveturque æqualitas, ut neutri parti gravis sil, ac ratione periculi differat a mutuo, nimirum ut periculum pecunie, cujus solus usus concessus est, non sit penes usuarium, vel commodatarium, sed penes dantem, utpote qui manet dominus. Contractus enim *innominatus*, cum certam legem non habeat, totus et *præscriptis* partium *verbis* dependet, ac regulatur L. 3. *et seqq. ff. de prescript. verb.* polesque assumere naturam contractus nominali, L. 5. ff. *de præscr. verb.*

Obj. III. Pactum *legis commissoriæ* approbari videtur L. 16. §. *fin. ff. de pignor. et Hypoth.*; ergo, *Conf.* 1. In emptione, venditione licet hoc pactum addere, ita ut, si emptor statuto tempore non solverit pretium, res inempta sit, L. 2. ff. *de Leg. Commiss.* *Conf.* 2. Per varias leges potest, qui rerum suarum administrationem habet, de iis pacisci, et paciscendo conditionem suam reddere deteriore; ergo.

R. D. J. Approbatur simpliciter A'. approbatur hoc sensu, ut, si debito tempore non præsetur solutio, pignus sit venditum creditori, ita tamen, ut, quod ex venditione pignoris juste æstimale superest ad extinctionem debiti, restituatur debitori C. Hac vero ratione nulla committitur iniquitas.

Ad Conf. Iam. K. *Disparitas* est: quia per hoc pactum contractui emptionis et venditionis adjectum emptor non patitur damnum; quippe qui hoc casu pretium; nec venditor, qui rem retinet. At in pignore laederetur debitor, utpote qui vi pacti hujus rem omnino amitteret, quæ ordinarie valore debitum superare solet. Quod si valore non superaret debitum, equidem contra jus naturale non peccaretur; ageretur tamen contra leges humanas, quæ prohibent hoc pactum ob periculum usuraria* pravitatis, quæ alias ut plurimum committeretur.

Ad Conf. 2lm. R. 1. D. *Antec.* Potest pacisci, vel inire pacta quaecumque V. si tamen juri sint consona C.

R. 2º. V. *Cons.* Licet enim non peccet, qui inopia pressus, ut mutuas pecunias accipiat, hoc pactum init; peccat tamen creditor, sicut dictum de usuris vi mutui exactis.

CAPUT III.

DE CONTRACTIBUS CÆTERIS, IN SPECIE CONSENSUALIBUS,

Supersunt ex contractibus verbales, litterales, et consensuales. *Verbales* sunt, qui a certa verborum solemnitate substantiam capiunt. Talesolimerant lres: *dictio dolis*; *promissio operarum, muneris*, a liberto cum juramento facta ; et *stipulatio*, e quibus hæc ultima solum in Romano jure remansit. Est vero stipulatio contractus unilateralis, quo quis ad alterius interrogationem congrue in continenti respondendo ad id, quod alterius interest, obligatur; ut: *spondes? dabis? facies? spondeo, dabo, faciam*. Verum cum constitutio *Leonina* verborum solemnitatem in stipulatione sustulerit; bodieque pacta nuda omnia vim stipulationis habeant, pariantque actionem civilem, non est, quod huic contractui immoremur. *Litterales* e contra sunt, qui substantiam et valorem a litteris habent. Talis vel unice, vel præcipue est injure *contractus chirographarius*, quo quis ex spe futuro- numerations chirographo suo fatetur, se accepisse pecuniam, quam tamen non accepit, illiusque restitutionem promittit. Ex quo contractu datur actio creditori putatio ex praesumptione numeratae pccuniæ contra putalitium debitorem, ut solvat ; huic vero exceptio *non numeratæpecuniæ*, nunc quidem a Just i- n i a n o restricta ad biennium, hoc insigni cum privilegio, ut, hac exceptione opposita , creditor aliunde quam ex chirographo probare debeat, se pecuniam numerasse. Nihilominus, biennio licet lapso, probabilius debitori competit exceptio adhuc alia non privilegiata, vulgaris, ab ipso probanda, sibi pecuniam numeratam non esse ; tunc enim aliarum exceptionum, quæ de se perpetua sunt, videtur naturam induere ; ac leges, quæ id negare videntur, commode explicari possunt, de exceptione non numerate pecuniæ privilegiata. Sed nec hic proinde contractus longius nostram operam exposcit. Soli igitur remanent contractus *econsensuales*, inde sic dicti, quod solo consensu, quomodocumque externe expresso perficiantur, sunlque : *emptio venditio, locatio, conductio, societas et mandatum ; de emphyteusi fnim*. qua juris realis specie , jam actum est.

ARTICULUS I.

DE CONTRxCTU EMPTIONIS VENDITIONIS.

.537. *Dico I.* Emptio et venditio est contractus consensualis de re sive merce pro certo pretio tradenda. *L. pen. §. ult. ff. h. l.*

Dicitur 1°. *Consensualis*; simul enim ac de pretio rei convenit, emptio venditio perfecta est, *pr. Inst. h. t.* etsi res necdum tradita sit, nccadhucdiim solutum sit pretium. Si emptor pretium solverit , huic *actio empti* competit eo ipso contra venditorem, qui est in mora tradendi rem ; e contra *actio*

tm/ili huic contra emptorem datur, si is, re a venditore tradita, sit in mora solvendi ; qiiianquam emptor actionem suam cum effectu contra venditorem intentare nou possit antequam pretium solverit totum, *L. 18. §. 8. ff. de Aci. Empt.* sed licebit venditori inierim rem retinere tanquam pignus.

2°. *De re*, quæ hic rationem mercis habet. Rei autem nomine non tantum res corporales ; sed etiam incorporales, ut jura, veniunt; etiam aliquando resin spe, sive sola spes, velut si quis a piscatore, aut aucupe jactum , vel tractum retis emerit, valebit emptio, ac debebitur pretium, quamvis nihil captum sit, *L. 8. §. 1. ff. de contrah. Empt.* Porro res, quæ venditur, in commercio humano esse debet, id est, capax tanquam propria possideri. Inde vendi nequeunt sine simonia res sacræ et spirituales. Item , si quis liberum hominem vendiderit ad triremes , in manus hostium, capitale plagii crimen contrahit, *L. 1. ff. el C. ad L. Fab.*

&. *Pro certo pretio*, scilicet pecuniario, sive pecunia numerata, §. 2. *Inst. h. t.* si enim res detur pro re, erit *permutatio*, *L. 1. ff. de contrah. Empt.* Pretium vero debet esse *justum*, ne æqualitas lædatur et jus naturale; justum autem pretium duplex est, legitimum et naturale. *Legitimum* dicitur, quod lege principis, vel magistratus est publica ordinatione definitum, et proin est *indivisibile*, ac servandum ab omnibus, etiam status ecclesiastici; cum hæc taxatio non sit contra immunitatem ecclesiasticam, et obserantia ejus sil necessaria ad contractuum æqualitatem, commerciorum exercitium, et avertendum damnum cæterorum Reipublicæ membrorum. *Naturale* est, quod provenit ex ipsis rerum naturis , speciata etiam rei raritate, hominum affectu, aliisque circumstantiis juxta prudentem æstimationem. El quia hominum judicia raro circa idem conveniunt, pretium hoc est *divisibile*; ac pretium naturale justum triplex est, summum, medium, intimum. Exemplo sit : pretium medium justum est 100. igitur pretium summum justum erit 105. infimum 95. ac si quid proinde exigatur ab emptore ultra 105. in dato casu ; vel ematur a venditore infra 95. committetur injustitia. Unde jus læso infra dimidium justii pretii dat actionem, *L. 2. C. de Rescind. Vend.* vi cujus potest petere, vel ut contractus rescindatur omnino, vel reducatur ad æqualitalem. Si emptor sitlæsus ob vilium rei in substantia; vel licet circa qualitatem, tale tamen, quod facile deprehendi non potuit, ac cujus absentiæ emptor alligavit consensum, competit ei actio tum ex *ædilitio edicto* in ordine ad rescindendum contractum ; tum *redhibitoria*, ut venditor iterum habeat rem, emptori autem restituat pretium et intéressé, *L. 21. et seqq. ff. de ædil. Edict. L. 13. ff. de Act. empt.* tum *æstimatoria quanti minoris*, qua non intenditur ipsius contractus rescissio, sed ut res ad æqualilatem reducatur, et venditor tantum remittat de pretio , quanto minoris valet res ob vitium. Notandum tamen, quod *æstimatoria* sex tantum duret mensibus; *redhibitoria* anno utili, quo lapso spatio temporis utraque negatur in judicio ad præcidendam liliu copiam.

.538. *Dico II.* Venditor, contractu emptionis venditionis perfecto, probabilius tenetur rem *præcise* ipsam cum fructibus tam pendentibus, quam post contractum perceptis, omnibusque accessionibus atque aliis ad rem emptam pertinentibus emptori tradere : nec sufficit Joco rei convntæ

solum præstare intéressé. Est communior Theologorum ac Jurisconsultorum sententia contra Fa ch in . Mv n s in g .

*Prob. Ex §. i. Inst. h. t. ubi ait Imperator : Et pretium persolvatur et res tradatur. Praeterea L. 11. §. 2. ff. de Act. empt. clare dicitur: Ipsam rem præstare venditorem oportet. Deinde L. 1. ff. ad Leg. Cornei, de fais, qui duobus rem eamdem diversis contractibus vendidit, pœna falsi coercetur; ergo supponit lex, hunc injuste egisse, qui secundo rem eamdem vendidit, et egisse contra obligationem suam, quod primo emptori non tradiderit. Accedit ratio; nam emptor obligatur determinate ad solvendum pretium venditori rem offerenti, ideo quia de hoc inter illos conventum fuit; et etiam venditor determinate obligatur ad tradendam rem, quia non minus inter eos conventum est de tradenda re; ac ne alias emptoris conditio fiat deterior, et lædatur æqualitas. Quoad accessiones per se patet; quia accessoria sequuntur suum principale; de iis, quæ ad rem pertinent, vulgo *pertinendis* constat ex L. II. §. 17. ff. de Act. empt. Pertinentiarum autem nomine venit quidquid vel ad rei venditæ usum perpetuo destinatum est, vel habetur pro parte, vel quod rei venditæ infixum est. Sic inter adperten-tias ædiurn est puteus, canalis, seræ, claves, etc. Castrorum, oppidorum, fetidorum, territorium, hortus contiguus, jurisdictio, jura venandi, etc. iis cohærentia.*

539. *Obj. I.* In obligationibus faciendi sive facti, explorati juris est, quod sufficiat præstare id, quod interest, per L. 72. v. *Celsus, ff. de T. O.*: atqui venditor habet obligationem facti, scilicet traditionis; hæc enim est facti. *//.* Per L. 23. ff. de *contrah. empt.* qui vendidit, necesse non habet fundum emptoris facere, ut cogitur, qui fundum stipulantis spopondit; ergo necesse haud est rem tradere, ac tradendo transferre dominium. *III.* Per L. 1. ff. de Act. empt. si res vendita non tradatur, in id, quod interest, agitur; ergo sufficit præstare solum interesse. *IV.* Actualis traditio rei se habet solum respectu contractus emptionis per modum complementi, quod ipsam essentiam supponit; ergo nihil peccabitur contra naturam contractus, etiamsi non sequatur rei conditio.

Ad Ium. R. D. M. In obligationibus facti nudi, vel simplicis, dum factum principaliter aut ultimato tanquam linis intenditur, velut alicujus opera in ædificando *T.* quia teste Pic i i l e b o hic, non pauci Canonistæ etiam hoc negant, nixi *c. 1. de Pact.* In obligationibus non meri facti, sed simul juris, sive facti, ut dicitur, *preegnantis et habentis causam*; aut quando facium intenditur tanquam medium *V.* Sed traditio rei venditæ est simul juris, et medium, quia continet, et quia intenditur vel ad translationem dominii, vel conditionis usucapiendi.

Ad 2um W. R. Ibi sermo est de fundo alieno vendito, quem quidem venditor tenetur per se tradere, sed non facere emptoris, id est, si evincatur, non tenetur eum comparare, et tradere cum translatione dominii: casus enim evictionis exceptus est, in quo solum ad intéressé tenetur.

Ad 3um m. R. L. cit. loquitur de casu, quo res emptæ ob moram venditoris tradi non amplius potest, vel quia interiit; vel quia evicta est a domino legitimo; vel quia secundo emptori jam tradita est, quo casu venditor uti-(pie non nisi ad intéresse tenetur. Eodem sensu exponi debent leges similes,

L. 1. H. C. de Act. empt. L. 12. ff. eod. ut concordent textibus claris supra allatis. Sic etiam in mutuo se habet, ubi admittenda est æstimalio, quando scilicet res credita in eodem genere vel qualitate haberi non potest, num. 504. *Ileg. 11.*

di/ 4^{em} R. N. Cons. Etsi enim traditio rei actualis sit contractus hujus non nisi complementum et velut consummatio, consensus in traditionem ipsius rei est de contractus hujus essentia; igitur ad rem ipsam tradendam ex conventionem tenetur.

M0. Dico III. Tenetur etiam regulariter venditor emptori de evictione, si res vendita in judicio vel tota, vel ex parte evicta fuerit a domino. Est communis et certa ex variis legibus.

Nec refert quidem, quod de evictione præstanda specialiter conventum non sit, *C. L. 1. ff. L. G. c. de Evicti.* Evictio vero est rei suæ legitima per sententiam judicis recuperatio; ac *teneri de evictione*, est teneri ad id, quod interest emptoris, rem evictam non esse; ac proinde venditor præter mercis pretium emptori tenetur ad præstandum totum intéresse damni emergentis, lucri cessantis, expensas omnes, quas emptor in rem emptam ac litem fecit, *L. 50. ff. de Evict. L. 43. ff. de Act. empt.*

Dixi vero: *regulariter*; excipitur enim, et cessat præstandæ evictionis obligatio, 1°. Si res evicta sit culpa emptoris, velut si sciens rem alienam emerit, nec tamen sibi tunc de evictione caverit, quo casu ne pretium quidem repeti potest, *L. 27. C. h. t.* Si debite dominum non *laudaverit*, hoc est, post motam litem non monuerit auctorem sive venditorem ul liti assistat, *L. 29. ff. L. 8. et 9. C. h. t.* Si contumax non eomparuerit in judicio. ideoque condemnatus ad rem reddendam actori; appellationem omiserit, etc., *L. 51. 27. 29. ff. h. t.* 2°. Si emptor transegerit, vel liti renunciaverit, *L. 17. C. h. t.* Si res perierit casu, *L. 11. 21. ff. L. 26. C. h. t.* 3°. Si emptor non jure, sed vel injusta sententia, vel vi re emptæ expulsus sit, *L. 51. pr. ff. L. 8. et 15. C. h. t. L. ult. C. de Acti. empt.* 4°. Si universitate per aversionem vendita res quaedam singulares evincantur, *L. i. C. h. t.* 5°. Si res sit evicta ex privilegio, velut restitutionis in integrum, retractus, si nimirum sciverit emptor, vel scire debuerit, hæc quibusdam competere; tunc enim sibi imputet. Aliud forei, si cui competeret jus retractus ex sola conventionem, emptore id ignorante, quin tamen de hoc eum moneret venditor; hoc enim casu culpa in venditore hæret. 6°. Demum si venditor speciatim pactus sit, se ad præstandam evictionem teneri nolle; eo enim casu etsi probabilius sit, eum quidem ad restituendum adhuc pretium teneri, poscente ita æquitate; non tamen ad id, quod emptoris alias interest, tenetur, nisi sciens rem esse alienam ignoranti hoc emptori vendiderit, *L. 11. §. ult. ff. de evict.*

541. *Dico IV.* Commodum, et incommodum, sive periculum rei iu specie et perfecte venditæ, etsi nondum traditæ, penes emptorem est.

Per *commodum* vero omnis utilitas et lucrum rei venditæ accedens; per *periculum* contra damnum, vel ipse rei venditæ interitus, casu fortuito obtingens intelligitur. Ac quidem quoad commodum, sive fructus pendentes tempore contractus nulla est controversia, etsi quoad postea natos quidam

cum Molina dissentiant; licet, ut nobis videtur, immerito; cum enim legatum commodum in emptorem transferentes inter fructus non distinguant, ut §. 3. *Inst. h. t. L. 7. ff. de peric. rei vend. et comm. rei vend.* L. 13. §. 10. *ff. de empt. L. 13. 16. C. de Act. empt.* sitque eadem pro utrisque ratio, communis sententia et melius fructus omnes emptori tribuit. Igitur quoad 2. p. de periculo contra Grotio, Cwacium

Prub I. Contractu emptionis venditionis perfecto omne commodum ad emptorem pertinet, ac quidquid etiam per alluvionem rei emptor accessit, *L. 7. ff. de peric. et comm. rei vend.* ul foetus pecorum, partus ancillarum *L. pen. C. de Jct. empt.* Venditor omnes actiones sibi, utpote domino adhuc, ratione rei competentes emptori tenetur cedere, §. 3. *Inst. de empt. vend.* Sed quem sequuntur alicujus rei commoda, ad eum incommoda quoque pertinere debent, *L. 10. ff. de R. J.*

Prob. II. Venditor est debitor cerlæ speciei, quia debet emptori hanc in specie rem, velut domum, equum; sed debitor cerlæ speciei liberatur per hujus interitum casu fortuito contingentem, *L. 23. ff. de Γ. O. L. 1. ff. de reb. cred.* Accedunt leges innumera, periculum emptoris esse textibus asserentes claris, ut *L. 1. ff. de peric. et comm. cit.* §. 3. *Inst. h. t. L. 33. §. 4. ff. de contrah. empt. L. 13. §. 22. ff. de Aci. empt.* ubi venditor servi non tantum pretium, sed etiam sumptus in servi funus, si mortuus est, ab emptore consequitur; ergo.

Dictum vero 1°. rei in specie venditæ; si enim res in genere cessel vendita, ut 10. oves ex universo grege, tunc periculum penes venditorem remanet, ac pereuntibus 10. tenetur substituere totidem alias, quia genus non perit.

2°. Ei perfecte sive absolute venditæ, ante enim quam perfectus sit contractus, periculum regulariter venditoris est. Unde 1°. in venditione conditionata non prius transit in emptorem periculum, quam existente conditione, *L. 8. pr. ff. h. t.* 2°. Si de contractu emptionis venditionis in scriptura conficiendo convenerit, non transit prius periculum, quam fuerit subscriptum, §. 3. *Inst. h. t. L. 4. C. h. t.* 3°. Si quid ad mensuram, numerum, pondus sit venditum, non transit periculum a venditore, nisi re admensa, numerata, appensa, *L. 33. §. 5. ff. de contrah. empt.* Quia videlicet in venditione rerum ejusmodi fingibilium semper subest illa conditio, si fuerit facta mensuratio, numeratio, ponderatio; igitur sicut alia conditionata emptio non est perfecta, nec transfert in emptorem periculum, ita neque hæc. Aliud foret, si res in numero, pondere, mensura consistens, non ad numerum, pondus, vel mensuram, sed ex integro per aversionem ematur pretio uno. ut totus grex, totum vini dolium, quidquid frumenti est in granario vel agro; tunc enim quantitas redacta esset ad speciem, periculumque esset penes emptorem. 4°. Nec transit periculum in alternativa speciei venditione, ut si venditus sit Stichus, aut Pamphilus; tunc enim, si mortuus prius Stichus, soli id venditori nocet, et adhuc emptori præslari debet Pamphilus; si vero et hic sit mortuus, emptori nocet, ac venditori tenetur præslare pretium, *L. 34. ff. de contrah. empt.* Et ratio est; quia, pereunto tantum primo, potest, et tenetur venditor adhuc secundum præslare viventem, cum verum sil, nondum totum id, quod emerat emptor, periisse. 3°. Si res ad solum gustum, ul vini, vel solam explorationem, ut equi, vendita, *L. 1. 4. 15. ff. h. t.* nec enim hæc perfecta, sed conditionata venditio est. Si res ad gu-

ditum, et mensuram simul venditu, vehit fidei dicat simul explorari: *Et pre singulis mensuris dabo sex solidus*; adhuc enim conditionalis erit venditio: si mensura sequatur; ac tunc res venditori peribit: nisi in his mora emptoris in re accipienda, gustanda intervenerit, conjuncta cum dolo, vel culpa lata, *l. a. 17. ff. h. t.* 6°. Demum si, re licet perfecte vendita, ita conventum sit, ut periculum penes venditorem sit, *L. 1. pr. ff. h. t.* vel si venditor in mora fuerit culpabili, quo minus res, quæ periit, traderetur: si dolo, vel etiam culpa levi venditoris pereat, aut deterioretur: si res vendita ante traditionem confiscetur ex delicto venditoris: si res periit vitio, quod traxerat ante contractum. *l. 1. ff. de C. de peric. elemm. rei vend.*

512. *Obj. 1.* Res perit suo domino, arg. *L. 9. C. de pignor. aci.* ubi pignus creditori traditum, casu fortuito periens, perit debitori qua domino; sed venditor rei emptor ante traditionem manet dominus, §. 3. *Inst. de Empt. lend.*; ergo.

R. D. 1. Nisi dominus ejusdem rei in specie sit debitor C. si sil ejus debitor A. fune enim, si sine domini culpa res pereat casu fortuito, liberatur dominus debitor a præstanda re, eaque creditori, cui erat debita, perit; obtinetque tunc regula alia, quæ est a priore in *Maj.* exceptio, quod debitor certa speciei, ejus per casum fortuitum interitu Uberetur per *L. 23. ff. de l. O. L. pen. ff. de solut. L. 1. §. 1. ff. de peric. et comm. rei vend.* Quoad pignus est disparitas; quia debitor non debet creditori pignus, proinde non est debitor speciei, sed solum pecuniæ, dato pignore in securitatem debili. Deinde omnis utilitas et fructus pignoris ad debitorem spectat; unde et periculum sustinet: contra vero utilitas omnis et fructus rei emptor ad emptorem pertinet; merito igitur hujus simul periculum est.

Inst. 1. Domus elocata perit locatori; ergo et domus vendita venditori: ideo enini primum; quia locator redium dominus est, *L. 15. ff. Locali*, sed etiam venditor rei venditæ. et nondum traditæ dominus est; ergo.

R. (A. A. Cons. Ad prob. 1). Ideo præcise, quia locator est dominus. V. simul ideo, quia non est debitor cerlæ speciei, sicut est venditor, et quia omne quoque ad locatorem pertinet C. Unde et patet *disparitas*; nec enim locator est debitor cerlæ speciei, non enim debet ædes locatas, vel fundum locatum, sed tantum eorum fructus et usum; fructus autem sunt incerti, an, (tin qua quantitate nasciluri sint, ul proin certa species dici non possint, cum demonstrari oculis nequeant, sed in conventionem ponitur merces quædam proportionata secundum ordinariam agri fertilitatem, quæquo magis in anno decrescit, tanto plus mercedis remitti æquum est. Sed nec usus est res cerlæ speciei, sed duntaxat factum aliquod.

Inst. 2. Pretium, si perit ante solutionem, emptori perit soli; ergo etiam rem ante traditionem soli venditori perire æquum est.

R. C. A. X. Cons. Disparitas est; quia pretium, quod debet emptor, est pecunia indeterminate quoad speciem, e. g. 100. hinc non est *perse* debitor certe speciei, sicut venditor, sed tantum generis; genus autem non perit, *L. 11. C. si certum pet.*

Inst. 3. Per *L. 14. ff. de peric. et comm. rei vend.* materia vendita et tradita emptoris esse periculo dicitur, si furto periisset; sin minus, venditoris; ereo ante traditionem periculum venditoris est, licet sil debitor speciei.

R. Legem loqui de re in genere vendita, materia vel trabibus; tunc vero venditoris esse periculum ante traditionem, supra jam excepiimus.

Si vero incidenter roges, quomodo verba finalia *L. cit.* quibus dicitur, *videri trabes traditas, (pias emptor signasset, concordent cum L. 1. ff. et 2. ff. eod. ubi signatio dolii nondum traditionem inducit?*

R. Nullam hic contradictionem esse; sed *disparitas* est, quod in vino vendito ante mensurationem venditio nondum sit perfecta, adeoque *signatio* traditionem operari non possit; sed in hoc casu ideo potius fit signatio, ne dolium submutetur. E contra venditio rei in genere statim perfecta est, licet periculum nondum sit emptoris, antequam res certa sit electa et tradita; signatio igitur ab emptore facta, puta, trarium, pro traditione habetur; cum per signationem certas eligerim trabes, quas mihi proin pro traditis esse volo; quia hæc signatio alium finem habere non potest.

Inst. 4. Per vulgatam alias regulam, in contractibus bonae fidei nemo tenetur ad praestandum casum fortitum, *L. 6. C. de pign. ad.*; ergo hic emptori nocere non potest.

R. *C. 1. V. Cons.* Contrarium enim inferendum erat: ergo non nocet venditori; hæc enim regula, ut omnes norunt, debitorem attinet: sed venditor est rei venditæ dubitor; ergo huic nocere non debet rei in specie debitor interitus.

543. *Obj. II.* 1°. Juxta *L. fin. ff. de conduct. cans. dal.* si dederò tibi pecuniam, ut mihi Stichum dares, et Stichus perierit ante traditionem, possum repetere pecuniam: atqui tamen hic res erat in specie vendita, ac periculum penes venditorem fuit. 2°. *L. 12. 13. 14. ff. de peric. et comm. rei vend.* ponitur casus, quo Titius emit lectos, quos venditor exposuit in via publica; Ædilis vero, qui viarum publicarum gerebat curam, eos concidit, diciturque, quod si lecti nondum fuissent traditi, neque emptor in mora fuerit, quo minus traderentur, venditoris esse periculum, *L. 11. eod.* si vero traditi essent, aut emptor fuerit in mora, tunc emptori eos perire; ergo. 3°. Per *L. 13. §. 8. el seq. ff. de Ad. e/npt.* fructus ad emptorem non aliter pertinent, quam si et ipse pretium omne persolvit; et vero alias fructibus el pretii commodo simul frueretur, hoc vero privaretur venditor, quod videtur iniquum; ergo saltem emptori non debentur fructus, quando nondum dedit pretium.

Ad Γ®. R. *C. M. X. min.* Non enim in hac lege casus emptionis venditionis, sed contractus innominati, *do, ul des,* proponitur; quia *dedi* pecuniam, ut alter mihi *daret* Stichum, id est, dominium Stichi in me transferret (*dare* enim, phrasi juris proprie significat dominium transferre, *L. 7a. §. ult. ff. de Γ. O.* ubi: *Hec stipulatio fundum Tusculanum dari ostendit it certi esse, continetque, ut dominium omnimodo efficiatur*) in venditione vero non requiritur, ul venditor in emptorem transferat rei venditæ dominium; sed sufficit possessionis, ac conditionis usucapiendi translatio: in contractibus vero innominatis, si una pars jam implevit contractum, hæc contra alteram habet actionem praescriptis verbis, ut quoque altera impleat contractum, vel praestet intéressé; secundo si pars altera culpa sua contractum non impleat, potest pars, quæ implevit per conditionem *causa data, causa vni secula* repetere rem præstita; ac tertio, si pars altera sine sua culpa

non impleat, vehit inc/t. *L.* quia servus fuit mortuus, competii implenti contractum conditio ex poenitentia ad rem datam repetendam.

Si dicas: Dum in *L. 5. §. 1. ff. de præscr. verb.* dicitur: *Si pecuniam dederò, ul rem accipiam, emptio venditio est* ergo et talis est in *cit. L. fin. i. iu L.*; *i. cit.* ponitur contractus innominatus: si scyphos dederò, ut mihi Stichum dares, ac dicitur, quod Stichus meo sit periculo; ergo cum in *L. fin.* Stichus, pro quo dedi pecuniam, non sit meo periculo, signum est, ibi non contractum innominatum, sed emptionem venditionem esse.

Ad 1^{uo}. part. R. *C. 4. X. Cons.* In priore casu emptio venditio est, quia *accipere* non significat dominium transferre, sed tantum, ut mihi tradatur Stichus, quod ad emptionem venditionem sufficit; in allero vero contractus innominatus est; quia dedi, ut mihi daretur servus, hoc est, ejus dominium consequeretur.

Id 2^m. part. R. *Y. Cons.* Quia dum in *L. a.* Stichus meo esse periculo dicitur, sensus est, quod non possim intentare conditionem *causa data, causa non secuta*, quia, ex dictis, hæc tantum competit, si pars altera culpa «na contractum non impleat; in *L. fin.* autem, dum dicitur, quod pecuniam repetere possim, sermo est de conditione ex poenitentia, qua, licet sine alterius culpa res non fuit præstita, utpote quia mortuus servus, possum pecuniam repetere.

Jrf2^{nm}. R. Ibi merito res venditori periit, quia hic erat in culpa, quod lectos in via publica exposuerit.

Si dicas: *L. 13. eod.* emptor habet actionem legis Aquiliae contra Ædilem; vel potest contra venditorem agere ex empto ad cedendam sibi actionem contra Ædilem, qui injuria lectos concidit; ergo signum est, quod venditor non fuerit in culpa; alias enim hic actionem ad resarciendum damnum injuria datum contra Ædilem non haberet.

R. *Y. Cons.* Quia uterque tam Ædilis, quam venditor in culpa fuit; Ædilis, quia non juste lectos concidit; excesserat enim modum, cum potuisset lectos amovere ex via, nec debuisset eos continuo concidere; et ideo contra eum datur actio legis Aquiliæ venditori qua domino, qui eam cedere debet emptori: venditor quoque in culpa fuit, quia lectos exposuerat in via publica; ideoque concisio eatenus venditori nocet, ut non possit ab emptore exigere pretium.

Ad 3ta. R. Ex his legibus id solum evincitur, quod interca, dum pretium solvat emptor, pignoris loco possit venditor cum re detinere fructus, restituendos emptori, si solverit. Quod si res jam tradita fuerit, ne venditor damnum subeat, satis cautum est per hoc, quod emptor, moram in solvendo laciens, obligetur venditori ad compensandum damnum ex dilatione solutionis proveniens. Cæteræ demum leges, quæ videntur innuere, periculum venditoris esse, intelligendæ sunt vel de venditore, qui non est debitor certae speciei, vel de emptione venditione non perfecta et absoluta.

ARTICULUS II.

DE PACTIS EMPTIONI VENDITIONI ADJICI SOLITIS ; LEGIS COMMISSORLE; ADDITIONIS
IN DIEM; DE RETRO VENDENDO J ITEM DE JURE RETRACTIS.

544. *Dico I.* Padum legis commissoriae licite omnino emptioni venditioni adjicitur.

Prob. Nullo enim jure reprobatur, quin positive asseritur *L. 2. ff. de Leg. Commits.* aliisque eodem, nec ex se adversatur justitiæ; consistit enim iu hoc, ut, si debitor non solverit, res inempta sit, h. e. reddatur res cum fructibus, in quo nihil iniqui est. Ut vero vi hujus pacti ipso jure resolvatur venditio, requiritur 1º. ut pactum hoc (seclusa consuetudine forte contraria) venditioni adjiciatur in continenti; ac verbis directis, quæ ex sua significatione important resolutionem contractus, velut: *Res inempta esto*; secus enim, si verba adhibeantur obliqua. resolutionem contractus non nisi interveniente facto hominis importantia, velut: *Liceat fundum repetere*, non ipso jure resolvetur venditio, sed primum interventu judicis, *L. 3, C. de Paci. int. Empt. 2º.* Ut, habito resolutionis casu, continuo declaret venditor, velitne rem inemptam, an nihilominus stare contractu, *t. I. de Pact. Leg. Commits.* Quod si tamen nullum esset solutioni præfixum tempus, venditio non committitur, nisi ante emptor per judicem constituatur in mora faciendæ solutionis, *arg. L. 32. ff. de usur. et fruct.*

545. *Dico II.* Licite etiam per se loquendo adjicitur pactum *addictionis in diem*, sive quo convenitur, ut venditori liceat rem alteri *addicere*, hoc est, vendere, si intra certum tempus alius meliorem conditionem, id est, vel majus pretium obtulerit, vel solutionem celeriore; vel remittat onera ab emptore primo imposita; adeoque, dato casu, respectu emptoris primi inempta sit.

Prob. Nam constat ex *tot. lit. ff. de Addict, in diem.* Etsi autem, dum res inempta fit per pactum hoc, una cum re restitui debeant fructus formaliter extantes per *L. G. et IG. ff. de Addict, in diem*; probabilius tamen non tenetur restituere fructus consumptos, etsi virtualiter estantes, silque ex iisdem factus locupletior; tum per *L. t. §. 1. ff. eod.* ubi emptor talis fructus et accessiones *lucrari* dicitur; tum quia fuit possessor bonæ fidei, et rei dominus, etsi revocabiliter. Dixi tamen *per se loquendo*; necesse enim, ut emptor novus sincere, et non simulato tantum meliorem conditionem offerat. *L. 7. 9. ff. eod.*

^cc obstat 1º. quod *L. G. et IG. cilt.* non distinguant inter fructus, ac proinde fructus omnes, nec tantum formaliter exlantes videantur debere restitui, nam

R. Etsi hæ leges non excipiant fructus consumptos, ac virtualiter extant»; excipit tamen eos *L. 2. cit.* dum inquit emptorem fructus *lucrari*, Vid. argumentum ex verbo *lucrari* desumptum quoad hos fructus *num. 205.* sicque in data responsione optime conciliantur leges.

Nec obstat 2º. quod, si venditio resolvatur ob pactum legis commissoriae, restitui debeant ab emptore fructus omnes, etiam consumpti; nam

R. Lata est disparitas; dum enim per pactum legis commissoriæ resolvitur venditio, emptor est in inora culpabili; simul habuit pretium una cum re sibi vendita; ideoque nullam habet sibi faventem legem: aliter se res habet in casu altero; in hoc emptor sine culpa est; venditor interca pretium habuit, cjusqiic emolumentum; hinc emptori hic assistunt leges ante citatae.

546. *Dico III.* Per se etiam licitum est pactum *retrovendendo, vel redimendo*, quo scilicet convenitur, ut emptor, ejusve hærcdes, possit aut debeat rem emptam revendere venditori: vel ut soli emptori liceat revendere; vel venditori soli liceat redimere; vel ut permissum ulrique sit, emptori revendere, venditori redimere; sive dein certum præfigatur tempus, sive incertum.

Constat ex *c. 10. de fid. Instrum. Extrav. 1. et 2. infer Commun, h. t. L. 2. C. de Pact. int. Empt.* Dixi iterum *per se*; ne enim lædatur æqualitas, debet in venditione prima minui, vel augeri pretium pro ratione oneris, quod alteri contrahentium imponitur ex pactoretrovendendi. Unde si pactum adjiciatur in solius venditoris gratiam, ut huic soli liceat, quando voluerit, redimere, non vero emptori pari libertate revendere, debet minui pretium; contra augeri, si in solius gratiam emptoris adjiciatur, ut huic pro libitu soli revendere liceat, non sic venditori redimere; in priore enim casu emptori, in altero venditori non leve imponitur onus, pretio æstimabile, quod proin compensari debet, ne in contractu lædatur tequalitas, ita jubente justitia commulativa. Præterea pretium esse justum debet in revenditione, vel eo scilicet, quo valet tempore revenditionis; vel, si ita conventum, eodem, quo res primo vendita, ut ita evitetur iniquitas et usura palliata.

Porro emptor, dum vi pacti retrovendit, nullos probabilius fructus, ne quidem extantes formaliter, exceptis solis pendentibus et immaturis, cum re restituit; quin pendentes cum venditore dividit, *arg. L. G. C. de Pact, int. Emp. et Vendit,* cum res fructificet domino suo, dominus vero rei interea antequam revenderetur, emptor fuit per *L. 4. C. eod.* Estque quoad hoc inter pactum *de retrovendendo*, tum inter duo priora, *legis commissoriae et addictionis in diem* disparitas, quod, in his duobus posterioribus venditionis resolutio fiat sic, ut retrotrahatur ad tempus vel intermedium, vel primum, quo facta venditio prima; cum nec leges fructuum omnium irrevocabile concesserint dominium. In priore vero casu resolutio venditionis non æque retrotrahitur; sed fit per *venditionem novam*: nec leges revocabile solum huic emptori tribuunt dominium, sed generaliter et absolute; ac merito, poscente ita æquitate; cum enim primus venditor interea perceperit omne pretii emolumentum irrevocabiliter; æquum sane est, ut et emptor primus sic fructus inierim percipiat. Adde, quod in hac sententia usuræ palliatae praeludatur aditus.

Nec obdat, quod in *c. 5. h. t. et c. 4. de pignorib.* reprobetur emptio venditio celebrata cum pacto de retrovendendo; non enim ibi reprobatur pactum de retrovendendo simpliciter, sed quod interveniret, ut facile hac in materia contingit, si res non sincere geratur, usura palliata; cum emptor

ibi fructus caperet ex re data pignori, nec vere vendita, sed solum fidei simulate.

5-17. *Dico* ΖΓ. Jus *retractus* (alias dictum prolhymiscos) est jus praelationis, quo quis pneferlur emptori alteri. Est duplex, jus retractus legalis, et gentilitii. Prius sic dicitur, quia de jure communi civili quibusdam conceditur; alterum, quia proximo consanguineo competit contra emptorem extraneum in re immobili vendita a suo consanguineo. Fundatur hoc jus partim in jure canonico, c. 8. *de in integr. Restit.* partim constitutione *Fuiderici* imperatoris, 5. *Feud* 13. partim ratione, ut res majorum in familia ad hujus splendorem permaneant, ac quia perse triste est avitas domos ad extraneos devolvi, *arg. L. 38. ff. de B. U. et L. 22. C. de Administr. Tut.*

Ut tamen jus retractus effectum sortiatur, atque exerceatur legitime, requiritur 1°. ut retractio fiat intra annum utilem, sive annum et diem a die factæ et cognite alienationis, *arg. c. 8. de in integr. Restit. 2. Feud* 9. ubi: *Annali silentio*", *ex quo sciverit, computando*. 2°. Ut retrahens suo retrahat nomine; quia jus retractus est personale, concessum in personæ favorem. Unde neque gaudens hoc jure istud in alium transferre potest. 3°. Ut retrahens tantum persolvat venditori pretium, quantum, intra justi limites, emptor obtulit; nec enim privilegium hoc vergere sine causa in venditoris præjudicium debet. 4°. Ut simul compenset expensas necessarias et utiles, quas forte jam bonæ fidei emptor et possessor in re emptâ fecit. *Tibaqqell. Tr. de Jur. Belract.*

ARTICULUS HI.

AN LICITA SIT EMPTIO CENSUS?

5-18. *Præmitto* 1. Census sumptus formaliter (nam objective est ipsa illa res, quæ percipitur) est jus pensionem annuam ex re, vel persona alterius percipiendi. Qui jus percipiendi habet, *censualista*, sive creditor; quivero obligationem solvendi pensionem, *censuarius*, vel debitor appellatur; id vero, in quo fundatur jus, sive unde pensio capitur, res *censitia*, vel censualis, ut ager.

II. Potest variis modis census constitui, ex quibus maxime usitati sunt sequentes: scilicet legato, donatione, transactione, condemnatione, emptione; unde quinque sunt celebriores census species: legatarius, doualarius, transactitius, poenalis, emptitius; ex quibus postremus solum cum cadere in suspicionem injustitiæ posset, hujus est loci. Emptio venditio, qua constituitur, contractus censualis dicitur, ac definitur: conventio, qua jus percipiendi redditus annuos, ex re, vel industria personæ provenientes venditur, emitur.

III. In genere alius est *reservativus*; alius *consignativus*. Prior est, quando dominium rei plenum transfertur in censuarium, reseivata solum pensione ex fructibus rei date, vel quantitate pecuniaria quotannis solvenda, *L. fin. C. de Rer. perm.* Licetum esse hunc censum nemo ambigit; ac constat ex facto Jostrui *Gen.* 1.. dum prædia .Egypliorum per frumenti permutationem

Pharaoni acquisita iis pleno jure restituit, reservata solum pensione annua. Uter est, quando, retento rei dominio, dominus alteri, uno ex dictis ante modis, consignat, vel constituit jus percipiendi pensionem annuam sive fructuariam, sive pecuniariam.

IV. Census *emptitius* dividitur 1°. in realcin et personalem. *Bealis* est, qui in certa aliqua re frugifera constituitur, ut vinea, agro, etc. unde sohi debet pensio, quemcumque res habeat possessorem; quia, cum hæc obligatio solveudi inhæreat rei, hæc semper cum read possessorem transit, instar servitutis, donec fuerit redempta. *Personalis* est, qui constituitur in persona certa, quæ obligatur ad solvendam pensionem annuam, ex industria, arte, opificio, non designatis una vel pluribus rebus certis, ex quibus præitandasil pensio. licet aliquando in securitatem solvendi debiti in re aliqua certa creditori constituatur hypotheca.

* In rediniibilem, et irredimibilem. *Bedimibilis* est, qui redimi ex pacto convento potest, quod fieri potest tripliciter: nempe vel ex parte solius debitoris, si huic liceat, restituto pretio, se liberare ab obligatione solvendi porwceusus; vel ex parte solius creditoris, si iste possit pro libitu, resignato censu, repetere pretium; vel ex parte utriusque, si tam debitor pro libitu, restituto pretio, se liberare, quam vicissim creditor resignare censum, et repetere pretium; plane sicut Art. præc. dictum depacto retrovendendi. *Indimibils*, qui nec debitore restituente pretium, nec creditore id sibi restitui petente, invito altero tolli potest; licet utroque consentiente tolli semper possit.

3°. In *perpetuum* qui nullum habet præfixum terminum temporis; unde in eo et jus percipiendi pensionem, et obligatio eam solvendi transit ad hæredes utriusque partis; *temporalem*, qui lapsu temporis conventi absolvitur; *cilalitium*, qui ad tempus vitæ ceusualistæ sive creditoris constitutus; *pecuniarium*, qui numerata pecunia; *fructuarium*, qui est solvendus in fructibus.

549. *Dico.* Licita est emptio census non tantum realis consignalivi, sed etiam, per se loquendo, personalis; idque verum est non solum de censu redimibili, sed et irrediraibili: modo videlicet pretium sit justum, vel juxta consuetudinem, aut legem, ul in Germania 5. pro 100.; vel deficiente lege juxta prudentem æstiinalionem.

lars P. satis clare expressa atque approbata habetur *Extrav. de Empti knnd. inter Comm.* 1. et 2. Item jure civili, *L. 8. §. 2. ff. de peric. rei Vendi* ubi ususfructus sive jus percipiendi fructus ex prædio alieno dicitur emi posse; sed census realis est pars ususfructus. Nec refert fructuarius sit census. de quo per se non est dubium; an pecuniarius? quia pensio fructuaria etpecnniaia in valore æquales sunt, cum pecunia omnium rerum æstima** lioncin recipiat; ergo si licet fructuaria, etiam pecuniaria licebit.

Pars %l. inde probatur; quia potest emi jus ex dictis ad fructus naturales; ergo diam ad industriales et mixtos. Deinde potest, ac solet a magistratu constitui et imponi personæ obligatio solvendi tribulum exarte, opificio, industria personæ; ergo et talis obligatio vendi poterit. Dixi tamen: *per se loquendo*; supposito scilicet, quod persona sit ejusmodi, quæ vel arte, vel opificio, vel alia industria possit lucrum facere; secus enim emptio census

Λ. ~ λ

personalis esset fictilia, ac committeretur usura palliata. Quod idem de censu reali dixeris, si debitor nullam haberet rem fructiferam.

*Pars 3**. probatur æque facile 1°. quoad censum redimibilem; quia licet venditionibus aliis adjungere pactum de redimendo vel pro libitu venditoris, vel emptoris, vel utriusque; modo servetur squalitas, augeatur, vel minuat pretium pro ratione oneris, alteri contrahentium impositi, ul dictum Art. præc. cur ergo non in hac venditione? Deinde quoad irredimibilem patet ex paritate de usufructu; si enim licitum est usumfructum totalem alicujus prædii emere vendere, sic, ul neutri parti, altera invita, liceat redimere, ul constat ex *L. 23. ff. et c. 85. in 6. de It. J.* licebit etiam sic emere et vendere censum, qui est pars ususfructus; quod juris enim est in tuto quoad tutum, est quoque de parte quoad partem.

530. *Obj. I.* In contractu censuali intervenit mutuum virtuale, el prainde usura palliata; ergo. *Prob. Ant.* Quia si censual ius velit redimere censum, debet reddere pecuniam ejusdem quantitatis, sicut qui mutuum accepit, d pneterea singulis annis. usque dum redimat, aliquid solve.

II. In emptione census plus accipitur, quam datum sit; ergo committitur injustitia. *Prob. Ant.* Empto censu 5. aureorum in singulos annos pro 100. post lapsum 20. annorum accipit totam summam capitalem, et post 40. annos duplum, et insuper totam recipit summam capitalem a venditione, si hic vellet censum redimere.

III. Emptio census redimibilis ex ulraqiie parte rejicitur et prohibetur a Pio V. *Extrav. et Constit. Cum onus.* In specie in Germania prohibetur a Carolo V. in *Reform. Polit.* in Comitibus Augustanis anno 1318. solum permittente, ut jus redimendi tantum penes venditorem esse possit. Idem statuit Rudolphus II. in *Ordin. Polit.* Francofurti anno 1577. til. 19.

IV. Proprius et primarius pecuniæ usus est, ut per eam rescæteræ aslimentur; non vero ul ea sit sui ipsius æstimatio: sed hoc contingere videtur in emptione census *pecuniarii*; ergo hic saltem illicitus est.

V. Leges civiles prohibent, ne homo detur in pignus: sed per censum personalem homo videtur poni in conditione etiam deteriore; cum jus census sil majus jure pignoris; ergo non licebit emptio census personalis.

Ad I^{III}. R. A'. *Ant.* Nam 1°. substantia contractus censualis aut reni, aut personam fructiferam exigit, ex cujus fructibus census emitur; sed hoc non curatur in mutuo. 2°. Substantiale est mutuo, ut vi contractus mutui detur obligatio ad summam capitalem restituendam totam, præcise scilicet ideo, quia mutuo accepta fuit; nec ante in mutuo habetur æqualitas; al hæc habetur in contractu censuali per obligationem præcise præstandi censum annuum: ul vero vel venditor restituat pretiui, vel emptor jus ad censum revendat, non provenit ex vi contractus censualis primum initi, et obacceptas pecunias; sed potius requiritur contractus novus revenditionis et reemptionis, ad quem per speciale pactum se obligare possunt. Proinde dura redimitur census, redditur pecunia, et non ad inducendam æqualitatem contractus censualis primum initi, sed loco pretii pro re, quæ iterum venditur. 3°. Licet per revenditionem restituatur tota summa, sicut restituitur in mutuo; non tamen propterea contractus censualis dici potest flecti in mutuum, cum adhuc longe dispar utriusque etlectus sit; in mutuo enim s

pereat pignus sine creditoris culpa, nihilominus obligatus permanet mulualarius ad restituendum mutuum, ul satisdat obligationi in mutuo contractæ; at in contractu censuali, quia ad restitutionem pretii novus requiritur contractus, ac consequenter etiam merx reemenda, sequitur, cessare obligationem reddendi pretium, si res, aut persona censitia pereat; quia census sine te frugifera esse nequit. Unde si nihil est. quod retrovendatur, sine culpa creditoris, extinguatur etiam recmendendi, et retrovendendi obligatio.

.k/2u“. *Ii. A'. Aid. Prob. Ü.* Accipit totam summam capitalem vi contractus censualis A'. vi empti juris ad percipiendam pensionem, vel censum C. In contractu censuali non emuntur pensiones ipsæ in se successive percipiendæ, sed jus ad illas; jus autem hoc ad pensiones singulas suo tempore percipiendas in aestimatione morali æquiparatur summæ capitali, quæ datur. Sic in emptione prædii el cujuscumque rei fructiferae accidit, cujus redditus post lapsum 20. annorum adæquant summam capitalem emptionis, et post 40. annos habetur duplum, et simul habetur pnedium; nec tamen ulla hic injustitia intervenit. Ac ratio est, quod universim in emptione rerum fructiferarum non emantur fructus successive percipiendi in se ipsis, sed jus ad illos, quod jus non tanti aestimatur, quanti omnes fructus simul collecti; sed quia remotis temporibus primum percipiendi, tantum in spe sunt, eventibus incertis, periculis, laboribus, expensis subjecti; non possunt ita æstimari, ac si jam omnes simul præsentis percipiendi essent. Quod vero, soluto contractu, ac jure, dum census redimitur, reddi debeat pretium pro hoc jure datum, mirum esse non debet; quia tanti hoc jus valet, quando retrovenditur, quanti valebat, dum emebatur. Hinc retorquetur argumentum in quavis emptione venditione cum pacto de retrovendendi).

Jd 3um. R. 1). *Ant.* Rejicitur tanquam ex natura sua usuraria Ar. propter periculum usurariae intentionis C. Unde ait Pius V. si quis sub alia forma, quam ipse præscribat, contractus censuales celebraverit, contra cum tanquam de usuræ labe suspectum, eaque ex præsumptione agendum esse» Sed nec constitutio Pu V. est recepta in Germania, nec ubique; imo nec Bomæ amplius viget, testibus Lessio et Haukoldo. Pariter constitutioni Oa-iiOt iV. el Rudolphi II. contrario usu in plerisque provinciis derogatum est.

Id 4^m. R. A', *min.* Nam pecunia non est hic æstimatio sui ipsius, nec datur pecunia pro pecunia; sed est æstimatio juris et datur pecunia pro jure ad pensionem pecuniariam, sive dum venditur, et emitur primo, sive dum retrovenditur.

Ad 5um. R. D. Ne detur in pignus proprie, id est sic, ul, deficiente solutione, possit creditor illum usurpare ul servum C. ne detur in pignus improprie, id est, ne se obliget ad certam pensionem præstandam ex sua industria, arte, negotiatione, etc. *N.* Si enim hæc ipsi imponi possit a magistratn, cur non poterit ipse se ad eandem præstandam alteri obligare?

ARTICULUS 1\.

DE LOCATIONE ET CONDICTIONE, ITEM MANDATO.

551. *Dico I.* Locatio conductio est contractus consensualis, bonæ fidei, quo usus rei, vel opera personæ alteri pro certa mercede conceditur. *Prine. Inst. et* §. 1. *h. t. L. f* L 22. *ff. Locat. Conduct.* Hinc tria hæc ad hujus essentiam contractus requiruntur, et sufficiunt : 1°. Consensus mutuus, non vero actualis traditio. 2°. Res utenda, ael præstauda opera. 3°. Locarium, sive merces. Universim vero locatio conductio est *rerum*, quando rei usus; vel *operarum*, dum operæ illiberales prostantur; vel *operis* faciendi, dum opus conficitur pro certa mercede.

In *locatione rerum* is locator dicitur, qui rem utendam, vel fruendam concedit, conductor vero, qui accipit. In *locatione operarum* is, qui promittit vel præstat alteri operam pro mercede in ordine ad conficiendum opus, diverso sensu idem locator est et conductor; locator respectu operæ, conductor respectu operis : e contra qui operam postulat, ac dat mercedem, conductor est operæ, e locator operis, *L. 22. cit.* §. 2. Ac universim, qui recipit mercedem pro usu rei suæ, vel opera sua, *locator* dicitur; qui vero mercedem dat, *conductor*; qui tamen subinde alia in specie nomina in jure sortitur; qui enim agios conducit, *colonus*; qui ædes, *inquilinus*, *L. 31. ff. de acquir. poss.*; qui vectigalia, *publicanus* appellatur, *L. 16. ff. de F. S.*

Dixi vero : quo usus rei, vel opera pro certa mercede conceditur; hinc elucet Ie. magna hujus contractus cum emptione venditione similitudo; quin iisdem ferme legibus, quibus emptio venditio, regulatur, *pr. Inst. h. t.* Differt tamen locatio ab emptione maxime, quod in locatione res non in perpetuum, sed ad certum plerumque tempus pro mercede præstetur. 2°. Hinc et utriusque locatoris et conductoris obligatio deducitur.

Conductoris quidem obligatio est 1°. solvere mercedem conventam totam; quin, si in mora sit culpabili, cum usuris. 2°. Non deserere rem conductam ante finitum conductionis tempus, sine justa causa. 3°. Uti reconducta non ad alium usum, quarn qui conventus. 4°. Damnum ferre, si res conducta ejus culpa lata, vel levi pereat, aut deterioretur, velut si inquilini culpa. ejusve domesticorum confractæ fenestæ, fornaces, sene, etc. Communis auctorum per§. 5. *Inst. L. 9. 11. 13. 25. ac seqq. ff. h. t.*

Locator rerum tenetur 1°. dare liberum rei localæ usum. 2°. Compensare expensas in rem locatam factas; ac quidem necessarias per se; utiles, si eas conductor cum locatoris scitu fecerit. 3°. Compensare damna conductori illata ex rei locatæ vitio, quod sciebat; imo si locavit dolia vitiosa, licet ignoranter, ex speciali dispositione juris, *L. 19. §. 1. ff. h. t.* quia lex in hoc casu præsumit ignorantiam culpabilem. Constant hæc ex *L. 9.13.13. 19., etc. ff. h. t.* Sed et P. nequit expellere conductorem, nisi ob mercedem biennio non solutam. *L. 54. 56. ff. h. t.* vel ob malum rei usum, *L. 3. C. h. t.* vel ob necessariam reparationem, vel usum ipsi domino necessarium. *ibid.* Unde infertur, quod etiam, re vendita, eum expellere possit, juxta vulgatum illud Germanorum : *Kauff gehet cor Miethe.* 5°. Reeulariter tene-

tur remittere mercedem vel totam, vel partem, si conductor sine sua culje, sed vel injuria tempestatis, vel alio casu fortuito notabile passus damnum, *c. 3. h. t. L. 15. et 25. §. ff. eod.* Ac ratio esi; quia pensio in locatione rei frugifera ad compensandos fructus percipiendos constituitur; ergo vel nulla, vel modica debet exigi pensio, si nulli, vel rnodici possint fructas percipi. Dixi tamen : *regulariter*; excipi enim debet 1. si aliter fuisset conventum. 2. Si damnum sit modicum, *L. 25. ff. h. t.* 3. Si damnum compensetur per præcedentium, vel sequentium annorum fertilitatem. 4. Si jam collecti fuissent fructus, et postea periissent casu, ut incendio.

locator o/jerm tenetur 1°, remittere mercedem, si sua culpa non præstitit, quod promisit, *L. 15. §. 6. ff. h. t.* 2°. Non recedere sine justa causa ex senitioante finitum tempus; uti et conductor sine causa ex eodem nequit ante terminum expellere. 4°. Compensare damna ex immaturo discessu orta domino; id enim poscit justitia, ac *arg. L. 1. C. de serv. fugit.* Unde non peccant solum famuli, ancillæ, etc. sic discedentes, sed et tenentur ad vim pensanda damna inde profecta.

532. *Dico II.* Mandatum est contractus consensualis, bonæ fidei, quo negotium honestum, ab alio ex fiducia committitur et gratis administrandum gerendumque suscipitur, *L. 1. ff. h. t.* Mandatum nomen a *manus* datione traxit, ait Isidores *L. 4. cap. 4. Orig.* Olim mandatum officio atque amicitia aestimabatur; postea actionem ex mandato Romani dederunt.

Dictum vero 1°. negotium *honestum*; res enim prohibitæ et illicita? mandari non possunt, neque ulla ex ejusmodi mandatis nascitur obligatio. §. 7. *Inst. L. G. 22. ff. h. t.*

- · *E& fiducia*, eo quod mandans in mandatarii persona singularem pouat fiduciam. Hinc et mandatarii obligatio intelligitur: 1. ob hanc fiduciam nequit ordinarie substituere alium : quod tamen si fecisset, ac rem æque feliciter gessisset per alium, mandans ex gestis obligatur, *L. 8. 46. ff. h. t.* 2. Tenetur ad culpam etiam levissimam, *L. 13. ff. eod.* 3. Ob dolum et culpam latam notatur infamia, *L. 1. G. ff. de his, qui not. infam.* 4. Fines mandati nequit excedere, *L. S. ff. §. 8. Inst. h. t.* nec mandans mandatarii excedentis facto tenetur.

3°. *Committitur et gratis suscipitur.* Per primum differt a *negotiorum gestione*, quæ quasi contractus est, in eo sita, quod quis negotium non commissum ultro suspiciat. Per alterum, quod *gratis* suscipiatur, contractus gratuitus esse intelligitur, ac differre a locatione. Hinc etiam a *jussu* distinguitur, quo potestati nostræ subditi stricte obligantur, quin illi, quod jubentur, libere suscipiant.

ARTICULUS V.

QUID CONTRACTIS SOCIETATIS? QU.E PACTA ILLI ADJICI POSSINT, SIVE AN CONTRACTIS. DICTUS VULGO TRINUS, LICITUS ET HONESTIS SIT?

De honestate atque utilitate contractus societatis nemo dubitat; ut ejus tantum hic jura exponenda sint. Solet vero non raro contractui societatis adjici conventio, qua conferens pecuniam in societatem, cum cæteris sociis

paciscitur, ut, quidquid contigerit, sua sors salva maneat, reddaturque integra cum lucro certo, sed minore, quam sit illud, quod alio merito sperare potuisset. Conventio hæc contractus *Irinus* dicitur, eo quod contineat 1°. contractum societatis; 2°. assecurationem sortis; 3°. venditionem lucri incerti sperati pro certo minore. Contractum hunc trinum ceu illicitum rejecere Dou. Sons, Bannez cum quibusdam aliis; recentius vero tanquam usuræ reum ad tribunal vocavit, damnavitque P. Concina, in *Dist. Hist. Theol. de usura Contr. Trini*. Jure? an injuria? ex diceudis patebit.

333. *Dico I.* Societas est contractus consensuels, bonæ fidei, inter duos, vel plures initus, de conferenda re, vel opera in commune, lucri in commune faciendi causa. Sumitur ex *Inst. h. t. ac tot. (it. ff. pro Socio*.

Dicitur 1°. *Contractus consensualis*; quo ejus differentia a *rerum communione* intelligitur; hæc enim societatis effectus est, ac stare potest sine omni societate; in eamque etiam casu incidere possumus, ut si pluribus eadem res testamento legata est, *L. 2. ff. Comm. divid.* estque quasi contractus. At societas est contractus verus : eam non nisi consensu inimus; coque præcise perficitur.

2°. De conferenda re, vel opera. Hinc I. a *quantitate* rerum collatarum triplex est societas : *universalis*, qua bona omnia, præsentia et futura, quocumque titulo quæsitæ communicantur, *L. 3. §. 1. L. 73. §. 1. pro Soc.* Deinde *generalis*, qua illa solum, quæ ex quæstu veniunt, in commune conferuntur. *L. 7. et 8. ff. eod.* Demum *singularis*, qua vel unius reicertæ, vel unius negotiationis causa societas initur. 2. A *modo*, quo res, vel opem in commune confertur, rursus societas tripliciter fieri potest : *Primo* si plures eam inter se contrahant sic, ut, quidquid in hac societate agitur, celebratur cum extraneis, omne totius fiat societatis nomine. *Deinde* si duo ita contrahant, ut unus duntaxat pecuniam conferat, quin ipse laboris, industriæ aliquid suscipiat, sed onus negotiationis omne alter solus habeat, *L. 3. ff. h. t.* Demum si ita paciscantur plures, ut quilibet suo negotiator nomine, sed, lapso anno, negotiationis, lucri et damni, inter se rationes reddant.

3°. Lucri in commune faciendi. Hinc 1. prohibita, ac illicita est societas, in qua unus soli sibi lucrum omne stipulatur; alter vero omne damnum solus suscipit; dicta vulgo *leonina*, ab apologo apud *Phædr. Lib. 1. fab. 5.* cum leo, qui nullum periculum subierat, nihilominus asinum, prædam communem ex venatione dividendum, discerpserit; qua socii calamitate cautior facta vulpecula, prædam forme totam leoni reliquit, *L. 29. ff. h. l.* 2. Hinc communionem inducit societas; ac consequenter jus dat in re, quæ, et quatenus communis est; unde, cum ad quemlibet rei suæ commoda et incommoda pertineat, facile patet, quod æqualitas, inter socios servanda, respiciat primo ad communionem *lucris* : secundo ad communionem *damni*. Divisio autem lucris et damni inter socios, pro diversis casibus, diversa et implicata est. Ac quidem ejus determinatio fieri ex mathesi solet ad jus applicata; de quo vid. *AVolffh m de Jur. Nat. part. 4. §. 1343.* et passim arithmeticos de regula societatis, sive consortii. Hic interim sequentes sufficiant generales *regulæ* pro divisione lucris et damni inter socios.

*Begula I**. Si partes non sint nominatim expresse, partes lucris et damni

equales sunt, l. 29. pr. ff. pro Soc. §. 1. Inst. h. t. æqualitate tamen non arithmetica, sed geometrica, nimirum pro rata pecuniæ vel operæ collate, L. ti. et 8. ff. eod.

Regula 2'. Si vero partes expressæ fuerint, eæ servandæ sunt, etsi inæquales sint, §. 1. Inst. h. t. L. 29. cit. cum enim contractus ex conventionem legein accipiant, pacta contractui societatis adjecta quoad divisionem lucri et damni servare oportet; nisi vel substantiam societatis everterent, vel prohiberentur jure positivo, vel naturalem æquitalem violarent, ponendo inaequalitatem, quæ non compensaretur in alio. Sicut vero voluntaria liberalitas; sic pactum, quo compensatur aliqua inaequalitas, substantiam societatis non evertit; modo remaneat aliqua communio seu participatio lucri et damni, quæ, utpote necessario ex societatis natura fluens, nunquam potest tolli omnino, salva societatis substantia; sicut per pactum adjectum emptioni non potest prorsus removeri omnis res, omne pretium; etsi per varia pacta varias fieri alterationes possint.

Regula 3a. Si alius rem, alius operam contulerit, lucrum quidem et damnum commune fit, non autem sors, §. 2. Inst. et L. 52. ff. L. 1. C. h. t.

534. *Dico II.* Licitus et honestus est contractus trinus, supra descriptus, etiam inter easdem personas eodem tempore initus. Ita Theologi plurimi et gravissimi, de quibus infra.

Prob. I. Juxta leges, ex quibus naturam contractuum discimus, potest sic iniri societas, ut, quis lucri partem ferat, de damno non teneatur, §. 2. Inst. de Societ. Item, ut nullius partem damni alter sentiat, lucrum vero commune sit, L. 29. §. 1, ff. pro Soc. Sed hoc per assecurationem contingit; ergo assecuratio inter socios habere locum potest. Sed et conventio de lucro certo minore pro majore sperato et incerto, cum pariter leges approbent societatem, in qua socius collatam pecuniam cum certa quantitate recipit ex pacto, et reliquum lucrum omne alteri socio ceditur, L. 52. §. 7. ff. pro Soc. Favet etiam non obscure Innocentius III. c. per vestras. I. de Donat, inter vir. et uxor. ubi, cum vir ad inopiam vergeret, et cautionis pro dote præstandae esset impotens, jubet dotem mulieris alicui mercatori committi, ut de parte honesti lucri vir onera possit matrimonii sustentare; dubium enim esse nequit, hic a Pontifice contractum societatis suaderi: sed et hic pactum assecurationis adjunctum fuit; alias enim dolem, cujus tamen securitati consultum volebat, periculo multo magis aestimabili exposuisset; damnum enim mercatori casu fortuito, qui apud mercatores infrequens non est, obveniens, pro rata dolem ex natura societatis contingeret, utpote cujus periculum absque contractu assecurationis mercator non susciperet. Accessisse quoque pactum de lucro certo minore pro majore incerto verosimillimum est; per lucrum enim incertum non obtinebatur finis Pontificis; bene tamen per pactum de certa parte honesti lucri.

Prob. II. Contractus iste triplex potest licite et honeste divisim iniri cum diversis; ergo etiam simul inter personas easdem. Ant. ab adversariis admittitur pæcisque. Et vero 1°. societas per se honesta est, omni-que jure approbata; similiter 2°. pactum assecurationis, ut constat ex num. 519. Sed etiam pactum de lucro certo minore pro incerto majore sperato; est enim emptionis species: sicut igitur spes copiosæ piscationis

venditur pro determinato pretio; sic spes majoris lucri. Nec læditurliicju-
stitia, cum tempore contractus detur ntrinque aequalitas inter spem lucri el
melum damni, *L. 8. §§. de contrah. empt.* Hic enim *alea* intervenit; quos
contractus, dum abœqualitate non receditur, honestos esse, omnes uno ore
affirmant cum Theologis Jurisconsulti. *Prob. Cons.* Natura enim unius con-
tractus non excludit conjunctionem aliorum, velut in emptione venditione
patet; quæ enim alicui contractui naturalia sunt, ut est communio damni
societati, possunt per pactum abesse, quin evertatur contractus substantia.
Sed neque *œquitati naturali* quidquam officit illa contractuum conjunctio;
inæqualitas enim, quæ per assecurationem advenit societati, compensatur
per spem majoris lucri, quod assecuranti socio ceditur, ac non raro multum
superat lucrum minus certum.

Accedit plurimorum, ac gravissimorum Doctorum auctoritas, Jo an. Major
in 4. Sent. *Dist. 15. Q. 49.* Martin. Navarr. *Man. Conf. c. 17.* Malder. in 2.
2. *de Jusi. Tr. 5. Cap. 2. Dub. 9.* Cardin. Toletüs *Instr. Sacerd. Lib. 5. cap.*
41. Molina de *J. et J. Tr. 2. Disp. 117.* Lessus de *J. et J. Lib. 2. Cap. 2°*,
Dub. 3. Cardin, de Lugo de *J. et J. Disp. 33. Sect 5.* Mastrius *Theol. Mor.*
Disp. 5. Gibalinus de *I'sur. Lib. 6.* etc. Quibus adde Academies complures
et Facultates Theol. Coloniensem, Trevirensensem, Gomplutensem, Salmantica-
nam, Moguntinaai, Ingolstadiensem, etc. quas exhibet Libellus Parisiis tertium
editus anno 1715. sub titulo: *Examen Théologique sur la Société du prêt à rente.*

555. *Obj. 1.* Contractus ille trinus cum societate *leonina* coincidit: sed
hæc vel ab ipso jure civili proscripita est, *L. 29. ff. pro Soc.*; ergo.

II. Gregorius XIII. respondens Wilhelmo Bavarie Duci, usurarium decla-
ravit contractum, quo quis dat alteri pecuniam, ut, præter annum cen-
sum, sors salva et integra reddatur: atqui si contractui societatis adjici
posset pactum assecurationis, vel de lucro minore certo pro majore incerto,
immerito ita respondisset S. Pontifex; quia dici contra potuisset, quod con-
tractus propositus a Wilhelmo nihil sit aliud, quam societas cum pacto
assecurationis, ac lucro minore certo pro sperato majore.

III. Sixtus V. in constitutione, quæ incipit *Detestabilis*, reprobat contra-
ctus posthac ineundos, quibus cavetur pecunias, aut res alias in societatem
conferentibus, ut quoquo casu sors ipsis salva restituatur a socio; vultque
contractus ejusmodi censi deinceps debere illicitos ac usurarios; simulque
prohibet, ne societates ejusmodi, quæ usurariam pravitatem redolent, inean-
tur talibus cum pactis; ergo.

IV. Conjunctio trium illorum contractuum chimærica est; communionem
enim lucri el damni, tanquam notam characterislicam societatis, omnia
exigunt jura: sed communionem hanc excludit assecnratio, ac venditio
lucris majoris sperati pro minore certo; ergo chimæricus est contractus Iri-
nus, sicut (ait P. Concina) liirco-eervus; licet nec hircus, nec cervus seorsim
implicet.

V. Lucrum speratum, sive forsitan futurum, aestimabilitatem non habet;
igitur nec aequalitatem cum re certo danda, quia lucrum omne assecuranlis
esse debet; cum ejus sit lucrum, cujus est periculum.

17. Contractus Irinus re ipsa est mutuum palliatum: 1°. quia effectus est
idem; idem enim, quæ per usuram ex mutuo, obtinetur per contractum

Irinum; ergo. 2°. Quia conferens ita pecuniam, transfert hujus dominium in mercatorem, sicut mutuans in muluatarium; pecunia enim sic collata mercatori perit, sicut mutuata mntuatario ; ergo.

17/. Contractus trinus nullo modo tolerandus est : 1°. quia, ail P. Con- cisa, inventus ad declinandam usuram; ergo in fraudem usurarum inven- tus est. 2°. Quia admissio contractu trino eludentur contra usuras leges omnes, omnisque exulabit usura.

Ad 1““. R. A'. M. Societas enim leonina qualis sit, paulo ante dictum est, scilicet dum quis sibi omne lucrum stipulatur soli, alter omne damnum suscipit; sed in contractu trino lucrum dividitur, nec penes unum solum esi; ac licet unus solummodo ferat periculum ; id tamen compensatur ces- sione lucri majoris quanticumque futuri. Unde in ipsa L. 29. cit. dicitur, nihilominus *ita coiri societatem posse, ut nullius pariem damni alter sentiat; lucrum vero commune sit.*

.Ii/2U“. R. V. min. cum prob. Contractus enim Gregorio XIII. propositus ad nullam aliam speciem, quam mutui, poterat reduci ; censum enim, vel societatis contractum non posse intervenire judicabant Theologi Romani, *eo quod cum cujusvis conditionis homine poneretur iniri, citra personarum delectum, sive hæ industria in negotiando pollerent, sive non , ut jam suo loco observavimus.* Si tamen cum delectu personarum fierent, quæ vel fru- ctifera possiderent bona , vel industria pollerent, posse, judicabant in rela- tione ad summum Pontificem contractum hunc rationem habere vel census, vel societatis licitæ. Quid ergo hinc contra contractum trinum, qui potius inde probatur? Cum enim in contractu proposito S. Pontifici ponatur sol's salva reddenda , et hic rationem societatis licitæ habeat juxta Theologos Ro- manos, si persona sit pollens industria , necesse est, assecuratio etiam sup- ponatur intervenire, qua socius accipiens sortem assecurat.

J</3UCl. R. D. Reprobat, prohibet ejusmodi contractus, quia sunt usura- rii in se, ac jure naturæ illiciti, etiamsi servetur æqualitas .V. ex *preesum- phone* usurariae pravitatis; aut quando inæqualitas per eos inducitur , quæ non compensatur C. Vult Sixtus V. ejusmodi contractus censerî usurarios ex præsumptione, sicut Pius V. in constit. *Cum onus*, illos, qui contractum censualem non cum ea forma , quam ipse præscribat, celebraverit; de quo 'id. dicta de empt. cens. Sed hæc Sixtina constitutio, quatenus præsum- ptive velit haberi usurarios , nec in Belgio, nec Germania, nec tota Italia recepta est, nec in Gallia.

Quod vero Sixtus V, non damnet hos contractus ut absolute usurarios, antjure naturæ illicitos, inde evincitur, 1°. quod Toletus, cujus opera Sixtus ad perficiendam hanc constitutionem usus, post ejus divulgationem in *Instruct. Sacerd. cap. 41.* hanc ipsam constitutionem laudans, aperte doceat, posse contractui societatis adjici illos duos, modo socius, aut alius hanc conditionem ineat libere. 2°. Quod Benedictos XIV. lectis licet ante Concinianis demonstrationibus, aut rectius declamationibus contra contra- ctum trinum, moneat Episcopos , ne quam censuram infligant sententiæ de honestate contractus trini ; cum Aposlolica Sedes nullam inflixerit hactenus, *etsi minus concjritere videatur Sncliiue constitutioni.* Pe Synod. Idoeces. !.. 7. cap. 30. 3°. Quod Rota Romana jam olim judicaverit, in constitutione Sixlina comprehendi solum casus usurarios de jure communi, additis tan-

tum majoribus poenis, teste Flavio Cherubino *in Comput. Rullarii, ScliolA. ad Bullam tâ. Si. rti* F. ac quod Rota eadem recenter per *Ires uniformes* in eadem causa decisiones, nimirum 4. Junii 1742. coram Bussio, 7. Junii 1743. coram Molino, 26. Junii 1714. coram Peralta, judicavit, constitutionem Sixlinam non obesse contractui trino. Inquit lero Card, de Luca *lletat. Rom. Cur. Disc.* 32. n. 86. alias præ centum probabilistis æstimalus a P. Concina, *slultitiæ speciem esse, privatorum scribentium, auctoritatem exæquari huic auctoritati* (Rotæ Romanic).

.Id 4um. R. .Y. Asseri. *Ad prob. M. R.* Vel per nolam chavaclevisticam, similesve phrases, intelligis contractus *substantialia*, vel *naturalia*? Si *primum*; nimiam juris ignorantiam prodis, quatenus ad substantiam societatis perlinere communionem *damni* contendis, contra apertam *L. 29. ff. pro socio*, cit. ante, el §. 2. *Inst. de Societ*, in Conclus. Si *secundum*; rursus error committitur, cum hiec, salva substantia, abesse possint, saltem alterari; possunt igitur hi Ires contractus æque bene stare simul, quam hircus et cervus in eodem stabulo; neque enim ullus dicit, contractum societatis transforjnari in alterum assecuralionis, sed Ires contractus inter se distinctos celebrari simul posse cum eodem socio, sicut celebrari possunt cum diversis. Quod si vero per illos contractus inducatur inæqualitas, quæ non compensatur, injusta quidem, non tamen chimærica societas erit.

.Id 3um. R. .Y. *Ant.* Lucrum enim speratum, vel futurum in spe iequæ est æstimabile, quam pisces in spe, vel fortuito capiendi; sed hi vendi possunt, *L. 12. ff. de Act. empt.* Sed et falsum est, *totum* lucrum ex assecurata sorte perceptum assecurantis esse debere; sufficit periculum ex assecuratione prudentis arbitrio taxatum compensari.

Ad 6um. R. A'. J»». *Ad prob. Iim. R. N. Cons.* Nihil enim notius ac certius, quam effectum eumdem, lucrum idem posse per contractus varios inter se distinctos et quæri, et obtineri. Sic in contractu censuali idem habetur effectus, qui in mutuo; num inde quis inferat, emptionem venditionem census in se usurariam esse?

Ad prob. 2im. R. -V. Ant. Ineptus hic conceptus dominii est, certe non adæquatus, socium dominum fieri, *quia pecunia huic perit*; sic enim omnem tolles assecuralionis contractum; sic et conductor fiet dominus rei locatæ, si hujus simul in se periculum suscipiat. Ex contractu isto nimirum et seria aniliorum conventionē tenetur negotiator pecuniam collatam cum reliqua applicare negotiationi utriusque nomine; unde non negotiator solum, sed et conferens illius pecuniæ retinet dominium. Quod autem hæc conferenti non pereat, non inde est, quod societas abierit in contractum mutui dominium transferentis, sed ex contractu assecuralionis societati adjecto.

Ad 7um. R. .Y. Jss. Ad prob. Pm. R. .Y. Ant. Forma contrahendi per geminum pactum societati adjectum ad majorem commerciorum commoditatem, mutuamque contrahentium utilitatem inventa est. Sed et tota titubat argumentatio, vehit si diceres montes pietatis inventos esse ad declinandas usuras; ergo in fraudem usurarum inventi sunt.

Ad prob. 2lm. R. .Y. Jss. Contractus enim hic non nisi cum iis iniri potest, qui alienæ pecuniæ subsidio possunt et solent acquirere lucrum majus, quam quod vi contractus præstare tenentur: si pecuniæ dentur alteri. non

nisi mutuum celebratum censebitur, ac lucrum indo perceptum usura, ut jam supra ad responsum Gregori XIII. observatum est.

Præmitto consulto argumenta alia, potius paralogismos, quibus præxrtimP, Concina contractum trinum persequitur, ne debilitate argumentorum vim inferam legentis patientiæ, cum nec divinare quis poterit, quid ei iis concludi possit contra contractum trinum; velut dum eumdem impugnat auctoritate S. Basilii *in Ps.* 14. S. Ambrosii *Lib. dc Tob. cap.* 14. S. IliEiiON. *Comment, in cap.* 18. *Ezech. Innocent»* III. cap. 7. *de Donat, inter vir. el uxor.* Alexandri III. c. A. *dc Usur.* cum singuli ne a longe tradent de trino contractu. Dehortatur S. Basilics a sumendo mutuo ob fœneratorum insatiabilem cupiditatem. SS. Ambros. Hieron. non in pecuniis solis, sed et in auctario cujuscumque nominis supra sortem recepto usuram committi. Alexander III. loco cit. usurarum crimen ne quidem pro redimenda captivi vita admittendam vult. De Innocentio III. quam potius pro contractu trino sit, ex ejus textu in prob. Conci, tenes. Amabo i quid ergo ex his contra contractum trinum, non dicam probatus Theologus, sed. Dialecticæ studiosus inferat?

DISSERTATIO VI.

DE JUSTITIA COMMUTATA ET HINC ORTA OBLIGATIONE RESTITUENDI.

556. Prooemium. Siculi jus juxta η. 1. sic *justitia* vario seusu accipitur. I'. Pro complexione et cumulo virtutum omnium, quibus nimirum homo adæquatur; justum enim quoque dici solet, quod suæ regulæ adæquatum, ac commensum est, cui adæquari debet, cum debitum quoddam includat et adæquationem, ut ait Doctor Angelicus Q. 80. a. un. : at ita voluntatem regulæ suæ, legi divinæ, adæquat virtutum collectio; inde et justitia dicitur, et pars justitiæ virtus quaelibet. Sic in Scripturis divinis sæpe justitia sumitur, Mattii. 5. *Beati, qui esuriunt, et sitiunt justitiam* : ac ibid, nisi *abundaverit justitia vestra plus, quam Phariseorum*, etc. Item frequenter hoc seusu justitiam Patres accipiunt. Hinc et fit, ut 2°. justitiæ nomen tribuatur aliquando ipsi *charitati*; quia videlicet charitas voluntatem toti divinæ legi conformem reddit, utpote virtutes omnes quodammodo continens, teste Apostolo ad Rom. 13. v. 10. *Plenitudo legis est dilectio*; quo sensu de eadem S. Augustinus, loquitur Lib. de Nat. et Grat. c. ult. *Charitas inchoata, inchoata justitia est; charitas magna, magna justitia est; charitas perfecta, perfecta justitia est*; quin et idcirco gratia sanctificans subin appellatur justitiæ nomine, utpote forma hominem justum, Deoque charum denominans, velut a Patribus Tridentinis Sess. 6. cap. 6. 7. atque alibi. I'. Demum pro virtute, qua specialiter est ad alterum, illi jus suum tribuendo. Atque hoc solo in sensu de justitia deinceps disseremus.

7. Justitia, hoc posteriore modo accepta, in genere definitur ab Ulpiano L. 10. IT. de J. et J. *Constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi*. Sustinetur hæc definitio ab ipso Doctore Angelico quoad rem 2. 2. Q. 58. a. 1. Theologis, ac Jurisconsultis plerisque, etsi, juxta rigorem logicum, posset dari exactior, velut ista : *Justitia est virtus moralis, vel habitus voluntatem inclinans ad tribuendum perpetuo ac constanter cuique jus suum*.

Didum vero 1°. *Constans ac perpetua*, id est, propositum habituale et firmum, non tantum una, aut altera vice; sed semper, quolibet tempore eventus, alteri jus suum tribuendi : quia enim tantum semel, vel aliquoties vellet reddere alteri jus suum, vere justus non esset; neque possidere virtutem justitiæ dici posset.

2°. *Voluntas*; non solum actualis, sed etiam habitualis, ut definitio justitiæ habituali, quam actuali conveniat.

Jus suum; videlicet passivum, quod quidem immediate est vel actio,

vel actionis cujusdam omissio alteri debita; mediate vero est illud, quod per actionem praestatur alteri, ut IŪ0. aurei, quos alteri debes.

4°. *Cuique* tribuendi ; id *estaltcri* cuicumque, qui habet jus activum adversus nos; justitia enim ex conceptu suo essentiali est virtus ad alterum , ul volunt omnes, et probat S. Thom. 2. 2. Q. 57. ac D. Amblios. L. I. deOfiic. c. 4. *Justitia*, inquit, *suum cuique tribuit, alienum non vindicat; utilitatem propriam negligit, ut communem æquitatem custodiat*. Igitur linis justiliæ non propria, sed aliena utilitas est, jus scilicet activum alterius, gravans libertatem nostram, ne lædamus terminos alienæ libertatis et juris, vel ul resarciamus læsos.

558. Dividitur justitia in *commutaticam* , *distribulivam*, *legalem*, ac *vindicaticam*. Permittitur hæc divisio ob auctoritatem ferme omnium, cum sit recepta a plerisque, etsi, in rigore logico, non sit univoca; neque enim species illæ singulæ naturam justiliæ in genere perfecte participant: nam imprimis *vindictive* justitiæ solum pars potestativa, non subjectiva est ; quia alteri non tribuit aliquod jus, nequidem minus rigorosum, cum utique , si proprie loquamur, malefactores non habeant jus ad pœnam augendam, sed obligationem tantum ad sustinendam; nec ipsis fit injuria,si non puniantur, sed pœna ipsis debetur solum titulo honestatis. Peccat quidem judex absquejusta causa non plectendo facinorosos, atque etiam peccato injuslitia; at non ob jus malefactoris ad poenam, sed ob jus Reipublicæ, cui obligatur ex contractu tacito ad plectendos criminosos Reipublicæ noxios; cui proinde inferret injuriam , si illos poenis non coereret. Deinde justitia *commutativa*, ut patebit, jus strictum sive proprietatis, ac rigorosum respicit, exigitque perfectam alteritatem jurium : secus justitia legalis, ct distributiva, cum inter civem el Rempublicam non detur perfecta alteritas ; quod enim pars est, hoc totius est. Porro *legalis* respicit jus altum, et debitum in hocjure fundatum solvit; at jus altum non tam jus proprietatis est, quam jurisdictionis, cum sit dispositivum in bonum commune civium. Sed et *distributiva* in ratione juris activi a commutativa recedit; non enim cives habent jus proprietatis, si proprie loquamur, simpliciter ad officia Reipublicæ, cum hoc jus principalius ac prius tendat ad bonum proprium; jus vero civium principaliter ad bonum Reipublicæ. Nec officium tale ante distributionem est subditi absolute, sicut contra est id, quodei justitia commutativa redditur alteri. Igitur justiliæ divisio, cum definitio justitiæ non respicial uni vocejus activum et passivum in speciebus singulis, neque eliam alteritatem jurium , univoca dici nequit. Dicuntur tamen justitia legalis et distributiva pressius justitiæ præ aliis virtutibus ad alterum; quia propius imitantur justitiam strictam, scilicet commulativam, respiciendo ex parte alterius*jus*, quod *quodammodo* suum est, sive *minus rigorosum*, tribuendo illud *suo modo* ad æqualitatem ; tum quia directe magis ex debito quodam ordinantur ad felicitatem Reipublicæ.

559. Atque his justiliæ differentia, ac specierum justitiæ a reliquis virtutibus *adulterum* intelligitur, quæ, etsi etiam ad alterum sint, tamen vel non reddunt æquale, vel hoc non reddunt ul aliquo jure debitum, atque exlinguendo jus activum alterius; quia debitum harum virtutum oritur a

radice inevtinguibili, vel non adæquabili : Sic debitum religionis erga Deum a radice infinita est divina excellentia; pietas erga parentes a radice noncoinpensabili, quia pro vita accepta æquale reddi non potest. E contra gralitndoerga benefactores reddere quidem æquale potest, sed neque hoc ivddit, neque exigi potest ul debitum jure. Plenius hæc inlelliges ex iis, quæ de qualibet justitiæ specie in particulari disputabuntur.

Justifia commutativa a commutationibus, sive mutuis utrinque dationibus el acceptionibus, aut contractibus nomen ducit. Ac quoniam sola inter species justiliæ respicit jus strictum activum alterius, quod adaequare perfecte intendit, ut amplius declarabitur, sola eliam, si læsa fuerit, post se obligationem restituendi trahit: hinc eidem quæstionesde restitutione adnectimus.

CAPUT L

DE NATURA, OBJECTO ET PROPRIETATIBUS JUSTITIÆ COMMUTATIVÆ, ET VITIO ILLI OPPOSITO.

Duo duntaxat hoc capite attingemus : agemus 1°. de natura, objecto, proprietatibus justitiæ commutativæ; 2°. de vitio illi opposito, injustitia, seu injuria.

ARTICULUS I.

QUID SIT JUSTITIA COMMUTATIVA? QŪÆ EJUSDEM PROPRIETATES?

560. *Dico I.* Justitia commutativa est constans ac perpetua voluntas tribuendi cuique privato, vel quasi privato jus suum,sive rigorosum ad æqualitatem. *Sola* enim commutativa justitia hoc speciale habet, quod jus alterius stricte dictum respicial, nimirum jus proprietatis, cujus læsio obligationem restituendi, et reparandi illatum damnum inferat. Hinc et sola *justitia fricta* appellari solei. Objectum ejus materiale proximum sunt actiones, vel omissiones præstandæ alteri, per quas illi suum redditur ; remotum vero res ipsæ,quæ tribui debent; formale *quod* est ratio debiti; formale *quo*, sive *propter quod*, est honestas specialis in ilia redditione debiti relucens. Praeterea

Dictum 1°. Cuique *privato, vel quasi* ; est enim justitia commutativa quasi privata inter privatos, vel quasi tales ; illius enim est ordinare partem communitatis ad partem.

2°. *Ad æqualitatem*, non præcise geometricam; sed arithmeticam, el perfectam inter duas quantitates, ceu terminos adaequandos inter se, ut dlteri tribuatur tantum, quantum ci debetur, vehit accepisti mutuos 100. reddere debes 100. Ac ratio est, quia, quamdiu non reducitur æqualitas perfecta sic, ut jus activum alterius non extingualur perfecte, noudum

habetquisque suum, id quod tamen special justitia ; quæ proinde non quiescit antequam hoc jus activum alterius ita adœquetur, ut nihil porro sine injustitia exigi possit. Ex his aliæ præterea justitiæ commutativæ proprietates facile deteguntur. Unde

561. *Dico 11.* Proprietates cæteræ justitiæ eoinmutativæ sequentes fere sunt :

1°. *Exigit perfectam diversitatem jurium* , saltem moralem ; cum enim intendat inducere æqualitatem perfectam juris passivi cum activo, necessario diversitatem supponit jurium ; æqualitas enim inter duo est necessario, nihilque sibi ipsi æquale est. Hinc nemo erga se ipsum exercere actum justitiæ strictæ potest, sicut nec obedientiæ el gratitudinis. Non tamen idcirco etiam alteritatem physicam personarum exigit; tutor enim ex justitia stricta sibi solvere potest. quæ sibi a pupillo aliunde debentur; unde diversitas personarum sola moralis, fundata in diversitate jurium sufficit.

2°. *Spectat medium rei;* non vero habet medium rationis, ul virtutes cæteræ : hæ enim circa passiones versantur ; harum vero reclusio, in qua silum est medium virtutis , non regulatur juxta æqualitatem rei ad rem, sed juxta comparationem ad subjectum per dictamen rationis. Sic medium temperantia* non est præcise determinata aliqua, aut lixa cibi potusve quantitas, sed modo major, modo minor, prout recta ratio dictat tibi convenire, considerata lui conditione in his vel illis circumstantiis; quod enim salis esset non famelico, famelico non sufficit ; quod nocet infirmo, valenti prodesse potest ; proinde hoc medium variabile est pro varia conditione subjecti, ac illius el circumstantiarum attenta qualitate determinandum a ratione, ideoque *medium rationis* appellatur. Par est ratio de virtutibus moralibus cæteris. At vero, justitia cum versetur circa actiones et res, attendalque æqualitatem objectivant inter jus activum unius et passivum alterius independentem a circumstantiis personæ, loci, etc. ab intellectu consideratis, ejus medium pendere non potest a nostræ rationis dictamine; sed , si debeas 100. debes 100. solvere, sive pauper fueris, sive dives ; sanus, vel infirmus: unde justitiæ medium tantum est, et dicitur *medium rei;* quod scilicet præscribit etiam recta ratio facta comparatione, verum non ad operantem præcise, saltem ultimato, ut in aliis virtutibus moralibus, sed ad jus alterius, prout tunc vigens, quod hic appellatur res. Ex dictis facile deduces sequentia :

562. *Corollarium 1um.* Late igitur differre justitiam commutativam a cæteris speciebus justitiæ. Nam nulla ex his ordinat partem communitatis ad partem, ul solacommutativa facit ; cæteræ enim vel ordinant partem ad totum, ut legalis facit, quæ proinde pro objecto formali *propter quod* habet honestatem specialem relucens ex procuratione communis boni : vel ordinant totum ad partem, ut distributiva, et vindicativa ; unde prioris objectum formale *propter quod* est honestas specialis relucens ex distributione bonorum communium juxta cujusvis dignitatem et merita : posterioris autem honestas in commensuratione pœnæ cum delicto apparens. Porro coinstitutiva sola aliis jus suum rigorosum tribuit, cujus læsione injustitia, vel injuria stricte dicta committitur post se trahens obligationem restituendi ; hanc

venit læsæ justitiæ cæteræ ex se non inferunt, nisi ratione justitiæ commutativæ, lira, eas tum concomitantis. Sic si Princeps indignis conferat officia publica, quibus annexa jurisdictionis, vel juris dicendi obligatio, nihil tenetur compensare dignioribus, quos neglexit; tenetur tamen ad compensanda damna hinc Reipublicæ enata vi justitiæ commutativæ ; cum ex contractu tacito in ipsa aditione principatus se obligarit Reipublicæ ad illius avertenda damna, el procurandum bonum.

563. *Conor. 2, inl.* Non posse intercedere justitiam commutativam inter personas, quando inter has nulla est vera alteritas, ul sunt pater et filius; dominus et servus stricte dictus ; maritus et uxor, spectati formaliter, sive qua tales ; nam

P. Patrem inter et filium non est perfecta alteritas, cum filius non emancipatus, qua talis, sit eadem moraliter cum patre persona, et quasi pars patris ab hoc abscissa, in qua natura paterna conservetur, ut inquit *Aristot.* 8. *Elhica*. cap. 12. excoque Doctor Angelicus. Unde, quod filius qua talis debet patri, ei ex lege pietatis, non justitiæ debet ; cum illi debeat noiiut alieno et prorsus distincto , sed ul principio sui ; ac vicissim , quod pater debet filio, ei tanquam parti *sui* debet. Deinde justitia commutativa respicit jus *adæquabile* ; intendit enim æqualitatem inter jus passivum unius, et activum alterius; sed filius nunquam obediencia ac reverentia adæquare potest, et extinguere jus patris, ut pater actiones similes et plures exigere non possit. Neque obstat, quod filius occidendo patrem peccet contra justitiam strictam, lenalurque hæredibus cæteris ad restitutionem ; non enim, ut ait noster *Lessius*, peccat contra justitiam, quatenus præcise contra jus *paternum* (sic enim tantum contra pietatem delinquit) sed quatenus sine auctoritate legitima *hominem* interimit. In hoc enim facto duplex occurrit malitia, altera contra justitiam , ratione subslanliæ personæ, quæ læditur ; altera contra pietatem ratione circumstantiæ ejusdem personæ, *WIMB*,

2*. Servus quoque, stricte talis, voluti pars est domini, et hujus animatum instrumentum ; non enim sui juris est, sed domini ; igitur, si utut servus agat, agat ut instrumentum sui domini, cui soli fructificat, stat, et cadit.

3*. Nec est perfecta alteritas inter maritum et uxorem qua tales ; maritus enim, qua caput familiæ, simul uxorem repræsentat in gubernatione familiaris domeslicæ, et uxor obtemperare debet marito, quasi aliquid ipsius : ambo vero ex obligatione æquali ad communem rei familiaris felicitatem ordinantur.

Divi vero : inter qua tales ; nam qui tales sunt, sive considerati præcise ut homines, possunt esse subjecta justitiæ commutativæ; singuli enim habent strictum contra quemcumque, ne lædanlur in fama, vita, in certis foribus bonis, si quæ propria habent, ut, qui in his læsus fuerit , jus ad restitutionem exigendam habeat. Sic et filius, dispositione legum civilium , jus strictum et dominium habet in bona castrensia, et quasi talia, in quibus proinde, dispositione legum, sui juris est el paterfamilias, nec eadem monilitercum patre persona, ut in his jus strictum etiam contra patrem habeat: pariter uxor bonorum paraphernalium dominium proprietatis retinet. sicut el dolis non venditæ, ut in his lædi a marito sine injustitia non

possit; in ejusmodi enim rebus sunt personae civiliter distincte, possidentes disparata jura.

564. Quæri hic porro a Ductoribus solet : utrum Deus obligetur homini ex justitia stricta, ac vicissim homo Deo? At, citra ambages, respondeo negative. Nam 1°. quidem Deus nequit esse stricte debitor creaturæ rationali; cum Luc. 17. dominus non debeat gratiam servo, si imperata fecerit; unde ibid, generaliter subdit Christus : *5c et rus eum feceritis omnia, quæ precepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Ac Job 35. 7. *Si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?* Ergo justitia stricta in Deo erga hominem non datur. Præterea dominium Dei in res creatas Deo essenziale est, et prorsus inabdicabile; igitur cum jure stricto activo creaturæ componi nequit; hoc enim Dei libertatem in disponendo restringeret, illique resisteret. 2°. Nec dari justitia stricta in homine erga Deum potest; justitia enim commutative est ad id, quod, antequam exhibetur, est in bonis obligati, et primum per exhibitionem fit obligantis; sed actiones et bona creata jam ante, omnibus titulis debentur; suntque magis Dei, quam creaturæ ipsiusmcL Deinde justitia commutativa, ut dictum, respicit jus alterius strictum *adæquabile*; at jus activum Dei in actiones creatas quacumque actione creata adæquari nequit; fundatur enim in excellentia Dei infinita, ut proinde possit Deus post quævis creaturæ opera exigere plura et majora.

565. *Dices* 1°. Nihil est inconveniens, Deum homini obligari ex fidelitate; ergo neque eundem obligari ex justitia; obligatio enim fidelitatis aequè adimit potestatem Deo libere disponendi, quam obligatio ex justitia; quod enim Deus promisit, non potest non præstare.

R. C. *Ant.* .V. *Cons. Prob. D.* Obligatio ex fidelitate adimit potestatem Deo libere disponendi ex defectu juris et dominii .V. ratione immutabilitatis C. Quod Deus non possit non præstare, quod promisit, ex immutabilitate divina, et voracitate necessario verbis facta conformante profluit; quæ sunt perfectiones divinæ, indeque commendantur : at si quid alicui præstaret ex obligatione justitiæ, fieret id ex stricto jure activo hominis in rem illam; si vero homo in rem illam jus strictum activum haberet, jam Deus non haberet in eamdem pleium jus et dominium; proinde quod de illa libere disponere non posset, proveniret hoc ex defectu juris ac dominii, ac consequenter ex imperfectione.

566. *Dices* 2°. Passim S. Scriptura Deum vocat justum, et gloriam mercedem, coronam justitiæ : *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi justus judex.* 2. Tim. 4. 8. *Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri.* Heb. 6. 10. Eodem modo loquuntur SS. Patres : unde et Trideutinum Sess. VI. cap. 16. utrumque debitum, fidelitatis et justitiæ videtur scite in Deo distinguere, et agnoscere, dum inquit : *Rene operantibus proponenda est vita æterna, et tanquam gratia filiis misericorditer promissa* (quod est debitum fidelitatis) *et tanquam merces ex ipsius Dei promissione fideliter reddenda,* quod est debitum justitiæ; quod enim datur titulo mercedis post impletam conditionem onerosam, ad justitiam commutativam

pertinet; atqui sic datur adulto gloria hic post impletam conditionem onerosam honorum operum.

R. S. Scriptura et Patres loquuntur de justitia eminentiali, vel, ut alias vocatur, providentiali, ac gubernatrice, qua Deus remuneratur merita nostri sine obligatione, et diminutione sui in res creatas omnesque actiones dominii; sive per quam, ut aliis loqui placet, Deus non nobis obligatur, sibi, omnesque ad finem sibi destinatum dirigit, sicque eorum disponit merita, ut ad illum perveniant. Unde S. Anselmus cap. 1. Prolog. : *Justus es, inquit, non quia reddis nobis debitum, sed quia facis, quod te decet.* Ac S. Augustinus. Lib. 1. Conf. cap. 7. *Reddis debita nulli debens.*

.Id Trid. R. .V. ab eo agnoscitur in Deo debitum justitiæ strictæ. *Ad rationem additam D.* Quod datur titulo mercedis proprie dictæ C. latius dictæ .V. Sic D. *min.* et *N. Cons.* Gloria dicitur merces, quia adulto Deus non vult dare gloriam, nisi impleta conditione onerosa bonorum operum; merces tamen stricte dicta non est : ut enim stricte dicta sit, opera posita non debent esse aliunde debita; si enim illa aliis et aliis titulis exigi possint a domino, jus contra hunc non acquiritur, nec ejus jus adæquari potest; at talia sunt justorum opera.

Si dicas 1. Promissio sub conditione onerosa operis difficilis ponendi majorem inducit obligationem, quam promissio simplex : sed hæc jam parit obligationem fidelitatis; ergo prior obligationem justitiæ constituet.

R.D.M. Inducit majorem inter homines, qui aliunde ad opera sibi præstanda non tenentur C. in *Deosubd.* Majorem, sed tamen intra lineam fidelitatis, aut justitiæ providentialis C. majorem in linea justitiæ strictæ A. Ratio patet ex dictis.

Si dicas 2. Homo habet verum dominium in actus suos liberos; ergo de his potest contrahere cum Deo, sicque jus strictum contra cum acquirere.

R. D. *Ant.* In actus illos eliciendos C. subjiciendos Dei dominio, dum eliciuntur A. Sed eo ipso, dum eliciuntur, titulo tum effectationis, tum aliis Deo debentur.

ARTICULUS II.

QUID EF QUOTUPLEX SIT INJUSTITIA VEL INJURIA? SIVE DE VITIO JUSTITIE OPPOSITO.

Vilium defectus virtutis est, totque modis fit et dicitur hoc, quot illa. Uti vero alia est justitia late, alia stricte dicta, ut ex dictis constat, ita injustitia; hic vero consequenter de injustitia stricte dicta sermo est, quæ sola justitiæ commutativæ opponitur. A Theologis quidem injustitia et injuria sumi promiscue solent; a Jurisconsultis tamen strictius sumitur injuria, scilicet præcise pro injusta læsione honoris, aut contumelia, ex qua deinde oritur *actio injuriarum*.

567. *Dico* I. Injustitia stricta est læsio voluntaria alieni juris, h. e. actio; vel omissio voluntaria ejus, quod alteri vi juris ejus activi stricti debetur.

Dicitur vero *læsio*, quia non tollit, sed lædit alienum jus, quod nihilominus manet, remque vdi in se, vel æquivalenti alteri obstrictam relinquit:

voluntaria vero, quia sola hæc est injustitia formalis, quæ hic attenditur; per jus vero alienum, jus aliquod proprietatis debet intelligi; læsio enim præcise juris jurisdictionis potius inobedientiam constituit.

568. Injustitia 1°. alia est *materialis*, alia *formalis*; prior lit sine, altera cum advertentia alieni juris et læsionis; quæ sola constituit peccatum injustitiæ; a quo neque excusat ignorantia juris alieni *vincibilis*; quilibet enim censetur id velle, vel facere libere, saltem in causa, quod ignorans vincibiliterac culpabiliter vult, faeilque.

2". Alia est *directa*, dum advertenler juris alieni læsioncin in se ipsa intendis; alia *indirecta*, dum taedis quidem alienum jus, sed vel in causa tantum volita, vel prater intentionem; hæc posterior peccatum injusliliæ impedire potest, cum læsio non fuerit voluntaria; non prior, si causa volita sil cum prævisione, aut intentione læsionis secutura; de quo plura Theologi morales.

3@. Porro in ordine ad forum conscientiae a Theologis dividitur injustitia in mentalem, verbalem, realem.

Mentalis solamento committitur 1. *Dubitatione temeraria*, juri alterius contraria, velul si temere ex levibus et insufficientibus, vel nullis causis dubites de malitia proximi, in neutram inclinans partem, sed inter contrarios assensus hærens medius, et quasi fluctuans. 2. Vel *suspicione*, si intellectu a dubio et medio recedens inclines in assensum de malitia proximi, sic tamen, ut necdum assenliaris. 3. Vel *opinio*ne , quæ est assensus debilis in unam pariem c. g. de malitia alterius, sed cum formidine de parte opposita. Tres hi actus plerumque a vulgo, subin et doctioribus confunduntur, sumunlurque pro uno, suspicionem temeraria, etsi, ut vides , inter cos discrimen sil. i. Vel *judicio temerario*, quod est assensus firmus de malitia proximi, sine formidine de parte opposita, ejus innocentia. Singuli hi actus sunt oppositi justitiæ; cum quisque habeat jus. ut sua innocentia non revocetur in dubium; non condemnetur, nisi sufficientibus argumentis vel delictum , vel delicti suspicio, vel ratio dubitandi teneatur.

Verbalis, quæ verbo, vel scripto etiam committitur, ut *contumelia*, quæ est injusta inhonoratio personæ, vel læsio honoris ejusdem , verbo scriplove facta palam, vel in facie ; *detractio*, farnæ alienæ occulta denigratio; *maledictio*, mali cujusdam imprecatio; *susurratio*, quæ vel fit detractioe secreta, vel obloculione ex se apta, aut ordinata ad dissolutionem amicitiae honeste. Equidem hæc aliquando et factis perpetrantur; sic enim ct contumelia erit, si alterius imaginem, insignia dehonores, e. g. frangendo, maculando, etc. verbales tamen passim dicuntur, quia ut plurimum fieri verbis soient.

Ilealis, quæ facto, vel quasi facto, actione, omissione, fraude, violentia, circa bona sive corporis, sive animi, sive forlunæ irrogatur.

569. *Dico II.* Injustitia ex genere suo peccatum grave est. Est communis Theologorum cum Doctore Angelico.

Prob. Peccatum enim cx genere suo grave dicitur, cstque consensu omnium, quod intra suam lineam potest esse mortale, etsi non accedat alia specie, vel sic diversa malitia; sicut contra leve ex genere suo illud est, quod, etsi crescat suam intra lineam, non tamen evadit mortale, nisi

diversa specie malitia accedat ; at vero etsi ratio injusliliæ contrahi possit ad culpam gravem el levem, injustitia intra suam lineam evadit peccatum grave ratione damni quantitali vi, vel maleriæ, circa quam versatur, etsi alia nova maliliæ species non adveniat, ut si advertenler graviter lædas alterum in bonis suis. Longius hic progreditur Theologia Moralis quoad statuendas regulas discernendi materiam injusliliæ gravem in bonis hominis, ac alia præctica, quam vide.

570. *Dices* : Per peccatum committitur vera et stricte dicta injustitia in Deum; et tamen, juxta Art. præc. Deum inter et hominem non datur stricta justitia ; ergo vel hæc admitti debet inter Deum et hominem, vel injustitia stricte dicta non est soli jusliliæ commutativæ opposita.

IL A'. P.n. *p. Ant.* Peccatum non est injustitia stricta adversus Deum in rigore theologico; non enim lædit divinum jus, hoc impediendo, vel tollendo; sed solum latiore sensu dicitur injustitia, quatenus saltem est læsio juris altioris vel eininentialis. Aliud est de peccato in hominem; hoc veræ injusliliæ rationem contrahit ; hæc enim perjuris alieni læsionem tunc contrahitur, quando alteri aufertur, vel saltem in eo impeditur injuste potestas jure suo utendi; sed in hoc potestas neque impediri, neque eidem auferri potest, utpote qui pro libitu sine ullo dispendio læsum honorem omnem recuperare potest.

» *dicas* : I ti creatura habet jus ad honorem suum, sic et mullo magis Deus habet ad suum , qui per peccatum læditur ; ergo utrobique per peccatum committitur injustitia stricta.

II. *D. Ant.* Sic Deus habet jus altius, excellentius, nimirum eminentiale (. jus impedibile, auferibile At. Hinc quidem peccatum in Deum propter excessum maliliæ, eo quod nobilioribus opponatur virtutibus, quam est justitia, religioni, obedientiæ, etc., majus est, non tamen stricta injustitia; nihil enim juris, vel potestatis tollit, aut impedit in Deo , habendi honorem, quando voluerit.

CAPUT II.

DE RESTITUTIONE.

Restitutio sumi latius potest, ct stricte. In sensu latiore sumitur pro redditione debili, aut rei alienæ cujuscumque, sive per acceptionem , aut detentionem illius læsum fuerit jus alienum, sive non. Sic restituere dicitur, qui reddit acceptum mutuum, pignus, commodatum , depositum. Stricte sumitur pro actu jusliliæ commulalivæ, quo jus alienum læsum reparatur, hocque solo in sensu hic de restitutione disseremus.

ARTICULUS I.

QUID SIT RESTITUTIO? QUOMODO NECESSARIA? QUÆ EJUS RADICES?

571. *Dico I.* Restitutio est reparatio juris alieni rigorosi injuste læsi : vel est actus justitiæ commutative?, quo jus strictum alterius injuste læsum reparatur; nimirum tantum ad roqualitalem reddendo, quantum damni injuste illatum.

Hinc differt 1°. a *satisfactione*; hæc enim proprie sumpta est compensatio præcise honoris læsi, et offensæ reparatio per veniæ petitionem, submissionem, pœnitentiæ peractionem ; ideoque ad justitiam vindicativam reducitur; at restitutio debitum rigorosum justitiæ commutativæ attendit, fitque pro damno, illud ad aequalitatem reparando. 2°. A *solutione*, quod hæc non semper ex se sit actus justitiæ, ut dum solvimus, quæ ex voto, juramento, aut charitate debemus. Plures differentias allerunt alii.

Dictum vero 1°. juris alieni *læsi* ; hinc intelligitur, quod , ut quis obligetur ad restitutionem , requiratur, ut ejus actio effective alteri damnosa fuerit; ac proinde qui habuit solum nocendi animum, effectu tamen non secuto, licet peccaverit, nihil tamen teneatur restituere.

2°. *Læsi injuste*, nimirum formaliter, vel saltem materialiter; pro damno enim juste illato , ac sine læsione juris alterius nemo quid tenetur restituere. Ut vero injusta sit læsio , præterea necesse est, ut actio sit injusta perse et damnosa. Hinc dum damnum a te illatum errore hominum imputatur alteri innocenti, ideoque is damnum aliquod subeat, huic restituere non teneris, nisi, quantum ille pro damno a te illato compensare debuit, quia actio tua ei injuriosa non fuit; sed damnum hoc secutum est mere per accidens, te non cogitante, solo errore hominum, tuum delictum, sine tua culpa, ut supponitur, innocenti imputantium.

572. *Dico II.* Necessaria est restitutio necessitate præcepti tum divini, tum naturalis; non tamen necessitate medii.

Prob. Præceptum divinum habetur ex Decalogo : *non furtum facies*; qui enim vetando furtum prohibet rapere alienum, implicite etiam prohibet alienum detinere. Dein Exod. 22. v. 5. dicitur : *Si læserit quispiam agrum, vel vineam..... pro damni aestimatione restituet.* Et Ezecli. 33. v. 14. Si (impius; egerit poenitentiam.....pignus restituerit, rapinamque reddiderit..., vita vivet. Unde S. Aug. Epist. 54. ait : *Si enim res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur ; si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, cum restitui potest.* Præceptum naturale ex ipso lumine natura? constat, quod dictat, neminem esse tondendum in rebus suis; aut, si læsus fuerit, jus læsum esse reparandum, juxta principium lumine natura? notum : *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Unde hoc aliud : *Quod vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis.* Non esse tamen restitutionem necessariam *necessitate medii* inde patet ; quia necessarium necessitate medii illud dicitur, sine quo, etiam inculpabiliter non habito, vel omisso non potest haberi salus, ut est baptismus pro parvulis, pro lapsis pœnitentia; at sine restitutione inculpabiliter omissa, propter impotentiam

vel ignorantiam invincibilem, salus haberi potest, ut patet ex S. Aug. ante relato; ergo.

Præceptum vero illud principaliter affirmativum est; præceptum enim affirmativum illud dicitur, 'cujus principaliter finis est actio ponenda; sicut contra præceptum negativum est, cujus principalis finis est omissio: sed principalis finis restitutionis est actio ponenda, scilicet rei alienæ redditio, vel damni dati reparatio; sicut præcepti solvendi pecunias ex contractu debitas est solutio, vel numeratio. Nihilominus præceptum hoc secundario negativum involvit, scilicet non detinendi rem alienam.

572. Si *dicas* : Christus ad Phariseos, plenos rapina et iniquitate, ait Luc 11.41. sine mentione faciendæ restitutionis : *Verumtamen quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis*; ergo non est obligatio restituendi necessaria ad salutem; sed ejus loco sufficit largiri eleemosynam.

R. 1°. Ergo nec poenitentia erit necessaria, quia nec de hac eo loco fit mentio. Nimirum non omnia in uno eodemque loco dicuntur.

R. 2°. .V. *Cons.* Tum quia Christus hic jubendo dari eleemosynam, injunxit restitutionem; cum enim incertum esset ob diuturnitatem rapinæ exercita, a quibus extorsissent per nefas pecunias , vult Christus saltem reddi pauperibus, et hac saltem ratione fieri restitutionem, ut sic disponantur ad poenitentiam : licet enim eleemosyna non justificet formaliter, ut charitas et contritio perfecta; peccatorem tamen ad ea, quæ formaliter justificant, disponit et præparat, vel ex congruo , si ex motivo et auxilio supernaturali fiat; vel per accidens ex liberalitate pura Dei, si fiat naturaliter. Tum quia Christus restitutionem, si alias fieri possit, non excludit, sicut neque poenitentiam.

573. *Dico III.* Radices restitutionis provenientes ex *jure naturali*, juxta Doctorem Angelicum 2.2. Q. 62. a. 6. quem Theologi hac in re communiter sequuntur, sunt duæ: *res accepta*, tum *injusta acceptio*.

Etenim his solum modis jus alienum lædi potest. Nam, dum jus alienum læditur, vel hoc fit injuste materialiter, errore, ignorantia inculpabili, citra culpa theologica; et pertinebit hæc læsio ad rem acceptam: vel cum culpa theologica; et spectabit ad injustam acceptionem. Utrumque nunc amplius declaratur : igitur

Γ. *Bes accepta* est res aliena apud alium vel in se, vel æqivalenti existens, ad quem quidem sine culpa aliqua theologica pervenit, sed quam postea tamen comperit esse alienam ; velut si quis hæres rem alienam apud testatorem depositam, vel huic commodatam inter bona hæreditatis repêrions bona fide putat, pertinere ad se jure hæreditatis; at postea intelligi!, esse alterius. Ex hac proinde radice oritur obligatio naturalis rem ejusmodi restituendi; hoc ipso enim, quod res existât apud alium, invito rei domino, jam est inæqualitas, quia dominus non habet correspondens æquale juri suo activo, sed minus, quam ei debetur : hinc dicitur : *Bes clamat ad dominum : jure, naturæ æquum est, neminem cum alterius damno fieri locupletiores.* Unde et Imperator L. 2. C. de furi, inquit : *incivilem rem desideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam pretium fuerit solutum a*

domino. Hinc radix illa possessorem bonæ fidei respicit, qui vi hujus radicis tenetur restituere rem alienam exiscentem penes se sive in natura, sive in æquivalenti, quantum factus est ditior, si nondum præscripserit, adeo ut, rescians verum dominum, si huic non restituat, incipiat esse detentor injustus formaliter, et obligari ex radice altera injuste acceptionis.

2'. *Injusta acceptio* est juris alieni formaliter ac theologice injusta læsio, quoquo modo fiat, sive rem alienam occupando vi, furto, usura, rapina, fraude; sive sic retinendo physice, vel moraliter, quo modo apud detractorem extat aliena fama: quatenus nimirum iu detractoris potestate est, extinguere famam, ac veluti sepelire, non revocando dicta deleliva æstimationis alienæ. Obligatio restituendi ex injusta acceptione rursum juris naturalis est; cum dictante ita omnibus rationis lumine, nemo damnum habere debeat ob malitiaip alterius; nemoque voluntaria læsione alieni juris, furto, rapina, fraude, etc. ditescere. Quin obligatio ex injusta acceptione orta longe est gravior priore, quæ ex re accepta nascitur: ex hac enim non teneris, nisi res vel in natura existât, vel æquivalenti; verbo præcise, quantum es factus ditior: contra ex injusta acceptione restituere teneris, etsi res aliena apud te nec in natura, nec in æquivalenti amplius existât; imo etsi propterea etiam damnum in bonis propriis subivisses; quia, quod tu damnum sentias, non ideo alius damnum a te injuste illatum sentire debet.

Sed, inquires, Jurisconsultis pluresradices sunt restituendi, videlicet etiam delictum, vel quasi delictum; contractus, vel quasi contractus; dispositio legis.

R. Delictum ad injustam acceptionem reducitur, quo omnis damnificatio injusta pertinet. Praestatio vero debiti ex contractu non est proprie dicta restitutio, cum non sit reparatio juris alieni læsi; sed proprie solutio est: quanquamsi, sciens te ex contractu debere alteri, id præstare nolles, lum primum ex injusta acceptione obligari inciperes. Demum obligatio ex dispositione legis non ex jure naturae, de quo sermo fuit; sed jure positivo provenit.

ARTICULUS II.

AN GRAVIS OBLIGATIO NATURALIS REPARANDI DAMNUM GRAVE, NECESSARIO SUPPONAT CULPAM THEOLOGICAM GRAVEM?

574. Per culpam theologicam hic peccatum formale intelligitur, nec qualecumque, sed quod adversatur justitiæ, sive formalis injustitia. Certum vero est omnibus, obligationem naturalem gravem restituendi nasci ex causa theologica contra justitiam mortali, ratione materiæ et voluntarii; cum per hanc inferatur damnum et formaliter, et materialiter grave. Unde solum quaeritur hic 1°. An detur obligatio naturalis gravis reparandi damnum grave, sed illatum sine culpa theologica? 2°. Cum accadat non raro, ut damnificator non cognoscat totam gravitatem damni, sed invincibiliter putet, illud esse minus grave, puta, quia vel valorem rei, quam destruit, minorem existimat, judicans valere e. g. aureis 20. cum valeat 50. vel quia effectum cum damno connexum non praevidit, obligetur solum ad reparandam partem damni a se cognitam; vel an etiam ad partem damni ignoratam?

675. *Dico I.* Spectato jure naturae non est obligatio restituendi, vel reparandi damni gravis sine culpa theologica illati. Est communis Theologorum.

Ratio est, quod ex jure naturae non possit nasci obligatio naturalis, et in conscientia, si nulla detur culpa contra jus naturæ, et in conscientia; atqui talis ex supposito nulla adest. Et vero si sola damnosa actio, sine culpa theologica obligationem naturalem restituendi pareret; hanc quoque contraherent furiosi, amentes, si quando damnum inferrent: at hos nemo obligat; quia videlicet, etsi sint causa damni physica, non tamen sunt moralis, ex defectu cognitionis et voluntarii. Unde potius talis actio damnosa, citra culpam theologicam posita, habet se ut casus fortuitus; vel enim actus ille licitus fuit; vel damnum praevideri non potuit, vel invincibiliter praevisum non fuit; sed in utroque casu damnum se habet, ac si a causa naturali alia, bruto, vel furioso datum esset; cum æque parum tale damnum fuerit voluntarium illi, qui intulit, quam prioribus.

576. *Dices:* Si non sit obligatio naturalis reparandi damnum grave, licet sine culpa theologica datum; ergo casu, quo e. g. exurerem segetes Caii amici mei, invincibiliter putans, esse segetes Sempronii inimici mei, non tenerer quidquam restituere; sed hoc videtur inconveniens. *Prob. seq.* Non enim tenerer Caio, quia huic damnum invincibiliter ignorans intuli; neque etiam Sempronio, quia licet hunc affective lædere voluerim, effective tamen non læsi; solus autem animus nocendi, nullo effectu secuto, non generat obligationem restituendi.

R. *V. Seq.* Quia volui determinate destruere has segetes alienas, quod erat formaliter injustum, cujuscumque essent, sive Caii amici mei, sive Sempronii inimici; et in hoc non erravi invincibiliter, etsi erraverim accidentaliter ratione personæ; igitur tota damni quantitas est mihi voluntaria.

577. *Dico II.* Neque etiam, speciato jure naturae, nascitur ex culpa theologica gravi obligatio reparandi damnum grave, quoad excessum vel partem invincibiliter ignoratam, velut si alterius annulum, putans valere 10. nummis aureis, cum valeat pluribus, projiceres in flumen; vel si ex damno a te voluntarie illato sequatur effectus damnosus alius sive per se, sive per accidens, quem vero invincibiliter vel ignorasti, vel non praevidisti. Ita Haunold. Pont. Dicastillo, alique.

Prob. Quia, si vi juris naturalis esset obligatio ad reparandum excessum damni invincibiliter ignoratum, ergo ex radice injustae acceptionis; nam ex radice rei acceptæ nequit esse obligatio, cum, quod hic supponitur, nihil inde sit factus ditior, sed res destructa sit. Sed ex injusta acceptione non potest nasci illa obligatio; hæc enim radix non habet locum, quando damni quantitas non est imputabilis moraliter; at excessus damni non potest damnificatori imputari moraliter, quia hunc invincibiliter ignoravit; proinde ipsi voluntarius dici nequii, nec directe, ut per se patet; quod enim prorsus ignoratur, quomodo directe intendi potest? nec indirecte in damno præcognito ceu in causa; quia licet excessus cum damno præcognito esset revera connexus, id tamen invincibiliter ignoratur, ergo quoad excessum non fuit causa moralis: sicut qui peccat cum muliere, quam invincibiliter solutam putat, cum tamen ligata sit, formaliter fornicator est, non sic adulter,

sed tantum materialiter; quia ob ignorantiam invincibilem crimen hoc nequit illi imputari in specie adulterii.

578. *Dices* 1°. Projiciens rem alienam, puta annulum in flumen, label voluntatem perdendi hoc lotum, quod projicit; ergo totum damnum ipsi voluntarium est, ac imputabile, debetque reparari; (pii enim vult causam, vult ellectum. Sic etiam qui deliberate ponit delictum, hoc ipso consentit in pœnam, licet illam ignoret: qui alterum in cestu iracundi» occidit, tenetur ad omnia damna hinc secuta, etsi homicidæ de his ordinarie non cogitent.

R. D. *Aid.* Habet voluntatem projiciendi cum cognitione totius damni .Y. alne illa C. Voluntarium, quod praecipue obligationem restituendi fundat, non ab objecto praecise secundum se speciato mensuratur, sed a cognitione; cum nihil votitum, nisi praecognitum: et vero alias pariter qui gemmam, quam invincibiliter putat esse vitrum, projiceret, ad restitutionem gemmæ secundum totam ejus æstimationem teneretur. Rationem additam pariter D. Vult ei Fectum, si hujus connexionem cum causa invincibiliter ignoret .Y. si eam cognoscat C.

Sed neque est universaliter verum, quod ponens delictum consentiat in pœnam, saltem quamlibet, etiam ignoratam, aut non statutam, vel si statuta sit. non proporlionatam; sed ad suminum, cum omne delictum punibile sit, voluntarie delinquens ponit delictum pœnæ alicui proportionalum, licet ignoret, quæ pœna statuta sit. Verum jam est *disparitas*, quod reparatio damni invincibiliter ignorati facienda ante sententiam judicis nulla sit statuta lege: non positixa; talis enim non extat: nec naturali juxta rationes Conclusionis. Homicidæ vero ordinarie cognitionem confusam habent de damnis ex homicidio sequi solitis; sicque damnum non est amplius involuntarium: vel si homicida ne confusam quidem de his cognitionem habuerit, nec obligabitur naturaliter ad ea compensanda.

579. *Dices* 2°. In foro externo damnificator condemnatur ad praestandum omnem valorem rei, etiam ignoratum; ergo signum est, quod ad totum damnum compensandum detur obligatio naturalis.

R. .V. *Cunx.* Dum aliquando judex condemnat damnitorem ad reparandum damnum totum, etiam quoad partem ignoratam; fit lioc ex præsumptione rationabili, damnum totum fuisse a damnificatore praecognitum, saltem confuse; quia plerumque graviter damnificantes, vel sic cognoscunt damnum, vel ignorantia ipsorum allectata est, vel non sufficientem cautelam adhibent. Sic etiam aliquando puniuntur homicidæ, etsi sine advertentia omni, sed errore, ac sine culpa theologica homicidium patratum sit; ex praesumptione nimirum, quod libere patratum sit; alias tamen non puniendi, si innocentiam suam, errorem, ignorantiam invincibilem sufficienter probare pissent. Sic et si magistratus furto 100. florenorum furcam decreverit; fur vero invincibiliter putet, se non nisi 50. furto tollere, cum re ipsa 100. tollat, si hanc ignorantiam in judicio sufficienter probaret, omnes, credo, mecum judicabunt, talem in furcam agi non debere. Si (piando igitur tales plectuntur, tit hoc ex praesumptione totius damni cogniti, si ignorantiam suam probare non possint; nequaquam vero ob

prtNXislonlom obligationem naturalem reparandi damnum totum, etiam quoad partem ignoratam.

580, *Dices* 3°. Justitia exigit, ut damnum externe alteri in robus suis illatum reparetur ad æqualilalem, nec ita respicit internum aficclum; alias qui grave damnum infert alteri, quod putat esse gravius, quam sil in re ipsa, deberet resliluerç. tantum, quantum damni inferre voluit; quod vero falsum est; elnemo tenetur ad plus, quam damni intulit; ergo.

.h/1*“ p. *Ant.* R. J). Ut damnum cum cognitione ejus illatum reparetur ad æqualilatein C. sine hac Ar. vel *subd.* Vi injustæ acceptionis N. si damnificans esset inde factus ditior, ul quia res aliena apud eum existit vel in natura, vel æquivalenli C.

Ad 2am. p. R. I). Nec respicit internum aficclum unice C. non respicit hunc simul N. Ut detur obligatio restituendi ex injusta acceptione, requiruntur duo: 1°. damnum debet esse re ipsa illatum: 2°. debet damnificatori esse voluntarium: alterutro deficiente nunquam esse potest ex injusta acceptione obligatio restituendi.

581. *Dices* 4°. Convenientius est, ut excessum damni ferat damnificator oh commissam simul culpam gravem, quam innocens læsus; ergo.

B. .Y. *Jut.* Quia quantum ad excessum damni non cognitum, nec volun-, larium, damnificator culpam theologicam non commisit; ergo non apparet, cur ipse restituere debeat; quoad excessum enim damni non cognitum habet se eodem modo, quo alius, qui grave quidem damnum infert, at ignoranter plane, proin involuntarie; quem nomo proinde ex injusta acceptione condemnabit ad restituendum etiam aliquid.

ARTICULUS 111.

AN ET QUALIS OBLIGATIO DESTITUENDI ODIATUD EX CULPA THEOLOGICA VENIALI?

582. Quæslio non est, utrum, qui plene deliberate atque advertuntor damnificat injuste alterum in materia contra justitiam levi, ac proinde ex culpa theologica veniali deliberata, teneatur restituere sub veniali peccato? cerium enim videtur, cum sic obligari; cum enim lædal justitiam, illam pro quantitate materi® reparare debet. Sed istud solum hic controvertitur, an qui alteri grave quidem damnum in robus suis intulit, sed per culpam theologicam dunlaxat venialem, habeat obligationem naturalem gravem, vel saltem levem totum damnum grave reparandi? Potest vero culpa theologica, qua grave damnum infertur, per accidens (nam alias foret gravis) fieri el esse venialis 1°. quia est tantum scmidcliberata ex defectu plento advertenti® el deliberationis alias ad mortale requisitæ. 2°. Ex omissione debitæ diligcnciæ, leviter tantum culpabili; quia ex omissione majoris diligentiae periculum damni gravioris ipsi valde remotum videtur. 3°. Etsi ignorantia solum leviter culpabili, vel quia usque adeo gravitatem damni objectivam non cognoscit, ul dum deliberate quidem annulum alterius destruit aureum valentem 4. aut 5. florenis, sed quem putat esse cupreum; vel, etsi gravitatem objectivam cognoscat, ignorat tamen gra-

vitalem formalem, ul si quidem sciat rem alterius, quam destruit, valere florenis 4. putat vero, respectu talis personæ non esse peccatum grave. Supponitur vero in præsenli controversia, rem ablatam neque innatura, neque «equivalent! amplius existere ; secus enim daretur obligatio restituendi ex re accepta, quæ in materia gravi gravis est, etsi nulla præcesserit culpa.

583. *Dico I.* Ex culpa veniali, ob defectum sufficientis adverteñtiæ, vel deliberationis plenæ, non oritur obligatio gravis reparandi damnum grave totum, vel partem ejus notabilem. Est communissima Theologorum.

Prob I. Negative; quia nullo ex fundamento tam gravis obligatio naturalis potest sufficienter ostendi : non ex re accepta ; supponitur enim hic ex ante dictis, rem alienam nec in natura , nec æquivalenti existere : non ei injusta acceptione; actus enim injustitiæ imperfectus, qualis est præsens, fundare non potest obligationem restituendi perfectam, ut restituatur damnum grave totum , vel ejus pars notabilis; sicut ubi nulla est formalis injustitia, nulla plane est obligatio naturalis restituendi quidquam, quantumcumque damnum fuerit. Sed confirmatur hoc et

Prob. II. Positive : obligatio gravis reparandi damnum, juxta gravitatem suam non plene voluntarium , non est conformis æquitati naturali : 1°. enim talis obligatio non potest a natura intendi ut pœna ; quia hæc non esset proportionata, sed excessiva; 2°. nec potest intendi ut medium ad coercendos homines a similibus damnificationibus; id enim frustra fieret, quia per actus ejusmodi indeliberatos neque ad delictum ipsum , neque ad obligationem delicto annexam satis advertimus.

Prob. III. Non potest, nec debet præsumi, quod natura induxerit obligationem , in quam homines non essent consensuri, si antecederet ad omnem eventum particularem, eorum fuisset requisitus consensus; atqui non potest præsumi, quod fuissent consensuri in hanc obligationem, de qua agimus. *Maj.* patet inde; quia obligatio naturalis datur ad id, quod antecederet ad omnem eventum magis conducit ad felicitatem generis humani, aut prudenter est magis optabile. *Min.* inde constat; quia culpa venialis, ex defectu adverteñtiæ vel deliberationis talis, est malum vix moraliter evitabile, et quivis posset prudenter formidare, ne a se, et forte frequenter committatur; qua admissa utique nollet tam severe secum agi, se obligari ad restituendum vel damnum totum, vel notabilem ejus partem, quæ subinde esse posset tanta, ut spoliandus esset bonis omnibus. Deinde hæc obligatio deterreret homines ab adeundis officiis publicis, quod non parum obesset bono publico.

584. *Dico II.* Ex tali culpa veniali nequidem oritur obligatio levis ad compensandum damnum grave totum , vel ejus partem notabilem. Sequitur ex Conci, præe.

Prob. Quia etiam hæc obligatio esset nimium gravis, si præsertim damnum grave esset ; neque esset proportionata delicto ob imperfectionem actus non plane voluntario, sed imperfecto: sed neque multum prodesset læso; quia vix eam homines implerent, nec deberent subire difficultates easdem, ac si daretur obligatio ; unde sequeretur, quod talis non restituens maneret in statu perpetuo peccati venialis, nec ab eo liberari posset, nisi damnum

totum, vel ejus notabilem partem, quæ sæpe plura, imo centena millia conficit, non restitueret ; quod est absurdum.

1585. *Dico III.* Nec datur per se loquendo obligatio naturalis gravis componendi damnum grave datum per culpam quidem theologicam deliberatam, sed tantum venialem ob ignorantiam, vel inadvertentiam ad gravitatem formalem, etsi gravitas materialis et objectiva sit cognita.

Ratio est 1°. quia et hæc obligatio gravis non potest sufficienter ostendi, ergo neque imponi debet. 2°. Si daretur hæc obligatio, ergo vel ex re accepta, vel injusta acceptione; sed neutrum dici potest: non primum; quia res neque formaliter, neque æquivalenter supponitur amplius existere : non secundum; quia, ut supra dictum, obligatio gravis reparandi damnum grave, ut sit proportionata, exigit culpam gravem; at hic tantum culpa levis intervenit ; ergo , sicut ubi nulla intervenit culpa, nulla potest esse naturalis obligatio ; sic neque potest esse obligatio gravis, ubi culpa gravis non intervenit. Unde et

Conf. Sicut non oritur gravis obligatio naturalis ex peccato levi, si non advertatur ad gravitatem objectivam , aut materialem damni ; ita non oritur obligatio gravis ex peccato levi, quando ad gravitatem formalem non advertitur.

1086. *Obj. I. contra Conci.* Iam. el-2sm. Advertentia sufficiens ad veniale respicit totum damnum ; ergo totum est restituendum. Ac certe postulat æquitas naturalis, ut damnum potius ferat nocens, quam innocens.

II. Totum damnum ex alterius culpa accidit; ergo totum debet reparari. Item, onus restitutionis sequitur damnum illatum : sed hoc est grave; ergo.

III. Culpæ veniali non est improporcionata pœna gravis ; ergo nec obligatio gravis restituendi. *Prob. Ant.* Sic enim pœna purgatorii gravis est, et lamen pro culpa veniali infligitur : excommunicatio minor, quam quis incurrit, qui communicat in civilibus cum excommunicato non tolerato, quaque quis privatur Sacramentorum usu, gravitate suum delictum superat ; imo ipsa mors ob veniale juste infligitur teste S. Scriptura.

IV. Si non posset gravis pœna infligi pro culpa veniali, injusta foret celeberrima lex Aquilia, quæ tamen delinquentes ejusmodi pœnæ etiam gravi subjicit.

F. Sicut obligatio promissionis oritur ex voluntate promittentis; illius autem gravitas vel levitas, ex gravitate vel levitate rei promissæ; ita obligatio restitutionis oritur ex actu injusto ; ejus autem gravitas vel levitas, ex gravitate vel levitate materis.

VI. Dari potest obligatio levis ad rem gravem ex lege positiva, contractu, voto; ergo etiam dari potest saltem levis obligatio naturalis ad reparandum damnum grave.

Ad inn. R. D. latn. p. Respicit damnum totum, sed admodum imperfecte *C.* perfecte, ut plene voluntarium .V. Respicit illud semideliberate ; cumque noxæ facile cuivis subrepant, ut ægrè admodum sint evitabiles, damnificatio talis se fere habet ul casus fortuitus, plus de hoc, quam de voluntario participans.

,14 2*®. *p. R. D.* Si nocens plene deliberate damnum dederit *C.* secus .V.

Cum enim ejusmodi actus etiam probis et timoratis facile subreant, antecedenter ad omnem eventum quisque voluisset esse liber tam gravi obligatione, ob quam ex inadvertentia aliqua, licet leviter culpabili, esset aliquando omnibus spoliandus bonis; ideo hæc obligatio etiam ipsi læso ante omnem casum non esset optabilis, cum ipsi facile idem accidere posset.

Ad 2^m. R. D. 1°. p. Accidit ex alterius culpa graviter injuriosa A'. leviter, semideliberale C.

Ad 2°. p. R. D. Onus restitutionis ratione rei accept^o., quantum hæc videretur formaliter, vel æquivalenter adhuc existit C. ratione injuste acceptionis, juxta superius dicta V.

Ad 3°. R. 5. Ant. Ad prob. R. 1°. Probas nimium, posse semper obfurgum unius oboli hominem suspendi; nam hæc poena adhuc minor est poena purgatorii.

R. 2°. V. *paritates*: Quoad P^o. Poena purgatorii non est gravis pro foro justitiæ vindicativæ Dei, in quo sola poena inferni gravis est; est tamen poena purgatorii gravis respective ad poenas pro foro Reipublicæ humans: sed hoc mirum esse non debet; quia pro foro justitiæ vindicativæ Dei attenditur culpa venialis, ut est malum quoddam morale, offensa majestatis divinæ; in foro autem naturæ, ut est læsio alterius juris, scilicet hominis, cujus persona tanta non est, ut propter læsionem levissimam debeat natura imponere obligationem tam gravem, non proportionalem culpæ, nec convenientem humanæ fragilitati.

Quoad 2°. Excommunicatio minor non est poena absolute gravis, cum quis ea facile, si velit, possit absolvi; sed tantum secundum quid gravior.

Quoad 3°. Quando Deus punivit peccatum veniale morte temporali, vindicavit illo pro foro justitiæ divinæ, ut est malum morale, et offensa summe majestatis divinæ; in qua acceptione utique graviorem meretur poenam, quam ut est læsivum humani juris.

Ad 4^m. R. V. seq. Quia non infligit illam poenam absolute sine omni alio respectu; sed in ordine ad consequendum finem aliquem, diligentiam civium ad præcavendas damnificationes, etc., in bonum Reipublicæ; illa etiam ex simili fine lex præscriptionis privat alium dominio. Sic etiam ad servandam disciplinam militarem furta minora militum sunt aliquando gravius punibilia, quam sunt ex natura sua, vel in hominibus aliis. Sed de lege Aquilia plura Art. seq.

Ad 5°. R. Vel voluntas promittentis fuit cum plena et perfecta advertentia, vel non: si primum, habetur hoc ipso disparitas, cum in nostro casu deesse supponatur talis advertentia: si alterum, nec hic erit obligatio gravis præstandi promissum; indeque magis confirmatur nostra Conclusio.

Id 6°. R. *Disparitas* est. Obligatio naturalis est universalis ac necessaria, idcirco semper proportionate culpæ; altera vero ex lege positiva, volo, contractu, est dependens a libera voluntate hominum, ut, sicut possunt omnem obligationem aliquid restituendi excludere, sic, si illa velint, se obligare solum leviter.

Si demum contendas: igitur saltem erit obligatio ad restitutionem proportionatam culpæ levi, sive partem damni leviolem respondentem culpæ.

R. Probabilius negative; 1°, enim cum culpæ ejusmodi ob inconsiderantiam semideliberatæ sint (aliud est de plene deliberatis) homini vix evita-

biles, damna inde orta quasi fortuita censentur, ut dominus non possit esse rationabiliter invitatus, si nihil restituatur, cum et ipse nolit exigere compensationem damni sic a se illati. 2°. Obligatio restituendi colligi debet ex mutuo hominum consensu, quem daturi essent pro servanda pace mutua et societate, si ante omnem eventum interrogarentur; at, non consentirent in hanc obligationem, cum damna ejusmodi sint pene fortuita, facile a quovis causari possint, et alias nimis homines anxietatibus exponerentur, cum sciri vix possit, quid sit restituendum, consequenter durius sit ita obligari, quam damnum fere fortuito illatum tolerare sine reparatione.

587. *Obj. I. contra Concilium*. Natura si obligat, semper obligat juxta capacitatem materiæ; alias enim nullum haberetur fundamentum statuendi regulam obligationis naturalis gravis, quia nullum aliud assignari potest; ergo obligatio naturalis restituendi non debet mensurari præcise a culpa secundum se speciata, sed ut respicit damnum: sic, ut culpa equidem sit radix, quantitas vero damni illati restitutionis mensura sit.

II. Qui alteri damnum intulit leve, non nisi leviter obligatur, etsi invincibiliter putarit, se peccare graviter, ac a se grave damnum inferri; igitur pariter, qui alteri intulit damnum grave, obligabitur graviter, etsi putarit, se tantum peccare leviter.

III. Qui per plures culpas theologicas veniales successive alteri infert grave damnum, tenetur ex obligatione gravi, compensare damnum totum; etsi non cognoverit gravitatem formalem, modo objectivant cognoverit; ergo a pari. *Prob. Ant.* 1°. quia Innocentius XI. damnavit hanc propositionem ordine 38. *Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque magna sit summa totalis*; ergo, i. Quia ex qualibet damnificatione levi deliberata nascitur obligatio levis reparandi damnum leve; ergo ex omnibus simul sumptis nascitur obligatio reparandi damnum totum: sed hæc obligatio debet esse gravis, quia est ad materiam gravem; ergo. 3°. Qui per iteratas vices quantitatem levem sumit mutuatam, tandem contrahit obligationem gravem restituendi summam totam; ergo etiam qui per iteratas vices leve damnum intulit.

Id 7°. R. 1). Ant. Natura obligat juxta capacitatem materiæ per se loquendo, in quantum materia formaliter induit in radicem restituendi C. secus iV. Sic *D. Cons.* Natura obligat juxta capacitatem materiæ, non juxta hanc speciata secundum se; alias obligaretur graviter, qui sine omni culpa grave damnum intulit; sed quatenus materia influit in restitutionis radicem formaliter: sicque, et non aliter, est regula discernendi obligationem gravem, et levem. At sola quantitas materialis damni cognita non induit in culpam, ut est in se ex parte objecti; sed sicut non gravificat culpam in conscientia, sic neque producit restituendi obligationem gravem.

Id 2^m. R. N. Cons. Quia neutrum seorsini sufficit ad inducendam obligationem gravem, sed hæc ex duobus conjunctim nascitur, materia gravi, et culpa gravi. Unde contra adversarios sic inverto argumentum: culpa gravis non producit obligationem gravem, quando materia levis est; ergo etiam materia gravis non producit obligationem gravem, si culpa levium levis sit.

Ad 3^{uro}. R. N. Ant. Sequitur responsio ex *Conci. HI.* cum sit par ultro-

bique ratio ; parum enim refert, sive gravitas damni objectiva cognoscatur simul lota in una acceptione, sive in pluribus successive, si in neutraacceptione cognoscatur formalis gravitas.

Adprob. 1. R. 1°. *Cons.* Quia, etiam praescindendo a quaestione el controversia praesentli, adhuc recte damnata est dicta propositio; quia universaliter ait, non esse obligationem restituendi sub pœna peccati mortalis, quod ablatum est per plura furta minora, velut 1°. si antequam committeret furtum ultimum parvum, adverterit, se peccare graviter perveniendo ad summam gravem. 2°. Si damnificator habuerit animum successive per furta minora perveniendi ad summam gravem ; sic enim gravitatem formalem ignorasse dici non potest. 3°. Quando res per furta parva ablatae adhuc extant apud furem vel formaliter, vel in (equivalent!). Igitur sententia nostra non infertur ex cit. propositione damnata. Quare etiam

R. 2°. *D. Cons.* Ergo datur ea obligatio aliquando , ut in recensitis modo casibus *C.* semper, etiam quando ignorata fuit gravitas formalis &

Neque dicas : Nullus Theologus tradiderat, non esse obligationem gravem, etsi in ultimo furto parvo advertat fur, se complere summam gravem; vel etsi res successive ablatae extent adhuc apud furem ; ergo propositio a Lovaniensibus delata fuit in sensu nostro, in coque damnata. Nam

R. 1°. A'. J. Primum , non dari obligationem gravem , etsi in furto ultimo advertatur gravitas formalis, satis multi docuerant, teste Carden. in Crisi ad hanc prop, ac varios refert Moja Tract. VL Disp. IV. q. 4. Alterum ex priore inferebat Verarducius, et cum eo plures; absolute ita asserebat Hier, de Angesto Cap. VI. Moral.

R. 2°. N. *et Cons.* Cum enim propositio, ut jacet, vario in sensu accipi possit, non sequitur, in nostro determinate seusu vel delatam; minus, damnatam fuisse.

Adprob. 2. R. *D. scq.* Ergo ex singulis simul sumptis nascitur obligatio gravis, si fuerit cognita etiam gravitas formalis *C.* secus *V.* In nostro casu aequè parum plures obligationes leves possunt coalescere in unam gravem, quam plura peccata levia in unum mortale.

Ad prob. 3. R. Equidem inde gravis contrahitur tandem obligatio; at non ea ex ratione, quod plures obligationes leves ex natura sua tandem coalescant in unam gravem ; sed ex contractu mutui, quo homines ita solent inter se convenire, ut crescente materia crescat obligatio, etsi mutuum petatur interruptis moraliter vicibus; hinc quantitates singulas unam demum in summam computant.

ARTICULUS IV.

AX ET QUANDO EX CULPA MERE JURIDICA, VEL QUASI CULPA ORIATUR OBLIGATIO RESTITUENDI TAM EXTRA , QUAM INTRA MATERIAM CONTRACTUUM ?

588. *Præmitto.* Culpa juridica est omissio diligentiae requisite a legibus ad praecavendum alterius damnum. Varias ejus species vid. in Diss. V. Art. VI. n. 504. Procedit vero praesens quaestio de culpa *mere* juridica, hoc est, quæ culpam simul theologicam admixtam non habet; ac quidem pro foru theologico, sive interno conscientia*. utrum pro eo detur obligatiore-

stiliendi ante sententiam judicis damnum ex culpa mere juridica, aut *quasi culpa* datum. Est vero quasi culpa, quæ facto per se licito, sed male applicato, proinde sine dolo, committitur vel a nobis ipsis, vel ab aliis, quorum tamen culpa nobis imputatur ob relationem specialem superiorilatis in illuni, a quo commissa est; cujus exempla paulo post dabimus.

Occasionem vero controversial leges civiles dederunt, quæ compelli jubent ad id genus damni resarciendum, et coerceri aliquando pœna, qui deliquerit, ut lex Aquilia, leges, sic dictæ , noxales.

589. *Lex Aquilia* (sic appellata a Tribuno plebis Aquilio) tria olim continebat capita, e quibus duntaxat primum et tertium supersunt; secundum enim jam Justiniani tempore ab usu recessit, §. 12. *Inst. de leg. Aquil.* In priore capite equidem juxta *pr. ff. ad L. Aquil.* cavetur, *ul, qui servum serramce, alienum alienamoe, quadrupedem.ee pecudem* (id est, non qualemcumque quadrupedem, sed animal, quod gregatim pascitur, §. 1. *Inst. h. t.* ut equi, muli, oves, caprae, etc.) *injuria occidisset, quanto id eo anno plurimi fuerit, tantum ces dare domino damnas esset.* At si Imperatorem in hislit. *ad L. Aquil.* audimus, ad idem caput hi duo casus pertinent : Primus, si arborem putando praetereunlem servum occideris, ramo cadente prope viam, nec salis mature proclamaveris (idem hodie extenditur ad refectores tectorum) culpa reus eris, et praestare debebis damnum. Secundus, si medicus curam servi suscipiens dereliquerit curationem, et servus ideo mortuus fuerit; vel si imperite secuerit, aut medicamentum dederit ; quod idem univei-saliter statuitur in *Constit. crimen. Caroli F. art.* 134. Sed, attenta consuetudine, raro culpa medici vocatur in judicium, quia, ut dicitur, *errata medicorum terra occultat; beneficia autem sol illustrat.* Tertio autem capite cavetur, *ut cæterarum rerum* (quocumque modo damnum datum fuerit) *praeter hominem et pecudem occisos, si quid alteri damnum faxit, quod usserit, fregerit, etc. quanti ea res fuerit in diebus 30. proximis, tantum æs domino dare, damnas esset.* L. 27. §. 5. IT. ad L. Aquil.

590. Casus vero, in quibus ex quasi culpa leges nos condemnari jubent ad reparandum damnum, recenset Imper. *Inst. L. VI.* Velut 1°. Judex per imprudentiam male judicando litem faciens suam, in quantum Prælori videbitur, condemnandus est. 2°. Cum quid ex ædihus nostris dejectum, vel effusum fuerit, unde transeunti damnum datum , quin aliquo signo prius moneretur, si quis domesticorum auctor fuerit, ignoretur; vel si solvendo non sit, paterfamilias non solum obligatur ad reparandum damnum ; sed et contra cum dupli, quantum damni datum est, constituta est actio. 3°. Similiter si damnum datum est in caupona, vel navi, vel stabulo, contra exercitorem , sive eum, ad quem quaestus quotidianus perlinet, *in factum* actio competit, *Inst. de Oblig. quæ quasi ex delict.* 4°. Si animal alias natura mansuetum sua sponte, feritate, vel pavore præter naturam sui generis *pauperiem fecerit*, hoc est, alterius animal occiderit, vel vulneraverit, competit læso contra dominum animalis laedentis *actio de pauperie*, ul vel damnum reparet, vel animal noxæ dedat, hoc est, transferat in dominium læsi, *Inst, si quadrup. paup.* Idem est, si servus tuus damnum dederit. *Inst, de noxal. Act.*

591. *Dico I.* Aequè de jure naturæ, neque de jure positivo datur obligatio reparandi damnum, ante sententiam judicis datum ex culpa mere juridica, aut quasi culpa.

Prob. P. pars. Si daretur hæc obligatio, ergo vel ex re accepta, vel injusta acceptione; non enim datur alia radix obligationis naturalis; sed ex neutra datur ista obligatio: non ex priorè; quia supponitur, rem neque in se, neque in æquivalenti apud damnificatorem existere: non etiam ex posteriore; quia damnum fuit sine omni culpa theologica, sive peccato injustitiæ; ubi vero nulla est contra jus naturæ culpa in conscientia, nec jus naturæ obligare potest in conscientia, juxta dicta n. 575. Deinde si juxta dicta Art. præced. nequidem culpa theologica levis, præsertim semidcliberata inducat obligationem gravem, si damnum illatum grave fuerit, hoc reparandi; quanto minus culpa mere juridica, vel quasi culpa?

Prob. pars. Nam l^o. lex Aquilia, aliæque, quantum quidem ad excessum ad quem obligari et condemnari supra quantitatem damni volunt, mere poenales sunt, ipso asserente Imp. §. 9. Inst. de leg. Aquil. : *Qua ratione creditum est, poenalem esse hujus legis actionem, quia non solum tanti quisque obligatur, quantum damni dederit, sed aliquando longe pluris. Ideoque constat in heredem eam actionem non transire, quæ transitura fuisset, si ultra damnum nunquam lis aestimaretur*: atqui regula est, omnium Doctorum et proborum firmata usu, ad poenam subeundam per se loquendo non esse obligationem in conscientia ante sententiam judicis, nisi ipso facto incurrenda dicatur, ut subinde poenæ Ecclesiasticæ.

2°. Neque lex Aquilia, neque aliæ intendunt obligare in conscientia ante sententiam; plerumque enim eos loquendi modos adhibent, qui sententiam ante ferendam supponunt. Sic L. 2. C. de Leg. Aquil. ait Imper. *Ut id damnum sarciatur, competentis judicis auctoritate consequeris... ejusdem judicis cura impetrabis*. Sic §. 5. Inst. Si quadrup. pauper. *Quod bonum et æquum judici videbitur, tanti dominus condemnatur*, ait Justinian. L. 1. pr. ff. de his, qui effud. vel dejec. promittit Prætor, *se judicium daturum... quantum æquum judici visum fuerit, tanti judicium daturum*. Item L. 5. §. 6. ff. eod. Adde, nec leges illas eo in rigore, ut obligent ante sententiam, receptas esse; ut ex usu et praxi Doctorum et proborum colligitur, eas illo in rigore non observantium. Et vero cum leges illæ eo tendant, ut civium diligentiam acuant in præcavendis damnis, id sufficienter obtinent, dando actionem læso injudicio, ut ad reparandum sibi damnum compellatur lædens per sententiam judicis, postquam erit etiam obligatio reparandi in conscientia, ut infra dicetur.

592. *Dico II.* Neque datur, perse loquendo, obligatio in conscientia ante sententiam judicis reparandi damnum ex culpa mere juridica datum inter contrahentes, vel materia contractuum.

Prob. Iisdem fere rationibus, quibus prior Conclusio. Nam 1°. hæc obligatio æquè parum ex re accepta, vel injusta acceptione, sive jure naturæ erui potest. 2°. Nulla quoque lex positiva afferri potest, quæ hanc obligationem in conscientia sufficienter exprimeret; ergo nec imponi debet. 3°. Nec ex consensu aliquo tacito contrahentium ea obligatio colligi potest; quia hic consensus tacitus sine fundamento asseritur.

DiNi : *Persc loquendo*, secluso scilicet speciali pacto; si enim contrahentes re speciali conventionē obligassent ad præslandam etiam culpam mere juri- dicam qualemēnīque , haud dubie erit tunc obligatio in conscientia ad reparandum ejusmodi damnum, cum pacta generaliter alias de re honesta pariant obligationem naturalem. Quin ita se obligare possunt ad præslan- iliiiii eliam casum fortuitum.

593. *Dico III.* Probabilius tamen est, dari utrobique obligationem etiam in conscientia, reparandi tale damnum post sententiam judicis. Ita commu- nior cum Molina , Lessio , auctorum sententia, contra Rebell. Haunold. et quosdam alios.

Prob. Lex Aquilia et leges noxales sunt prorsus rationabiles ac justæi spectantes bonum publicum ; intendunt enim acuere diligentiam civium ad præcavenda damna, ne damnum inferatur aliis vel a se, vel a suis, vel animalibus; neque nituntur aliqua præsumptione falsa culpæ theologicae; ergo et justa erit sententia juxta has leges lata, nullaue nitetur præsum- ptione falsa : atqui sententia justa in conscientia obligat ; jus enim naturale exigit, ut pareatur superiori vel judici juste et secundum leges imperanti. El vero nisi hæc daretur obligatio parendi judici in conscientia, neque leges obtinerent sufficienter suum finem, nec satis firma ct efficax esset auctoritas judicum, cum damnificans etiam post sententiam reparationem damni omitteret ; vel si compelleretur a judice vi, posset uti remedio com- pensationis tacitæ, unde recluderetur janua litibus novis, ac confusionibus.

591. *Obj. I. contra Conci.* Pm. et 2am. /. Lex justa pro foro externo est etiam justa pro foro interno : sed lex Aquilia et cæteræ leges noxales justto sunt pro foro externo; ergo etiam pro interno, pro eoque obligabunt. *Con- firmatur* inde, quod quidem lex Aquilia non sit mere pœnalis, ac adhuc minus leges cæteræ noxales; sed tam prior, quam aliæ sunt rei persecutoriæ, cum concedant actionem *in factum*, ex quo scilicet alteri damnum secutum; ergo et in conscientia obligant.

II. Conformius est æquitati naturali, ut damnum potius ferat is, qui hoc voluntarie dedit, quam alter, qui id innocenter passus est: sed qui omisit diligentiam a legibus requisitam, voluntarie damnum dedit; ergo.

III. Jus canonicum ipsum ad reparationem damni ex mera culpa juridica dati obligat: at hoc jus forum internum respicit. *Prob. maj.* Nam Gregorius IX; *cap. fin. dc injur, el damno dato*, interrogatus a quodam , an teneatur repa- rare damnum, quod cx ignorantia dedit, respondit : si culpa tua datum est, vel injuria irrogata; seu aliis irrogantibus forte opem tulisti; *aut haec imperitia tua, sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet*; ergo est obligatio pro foro conscientiæ reparandi tale damnum ante sententiam; Pontifex enim non respondit judici, sed pœnitonti. *Conf.* cx *C. consuluisti. Caus. 2. Q. 5.* ubi St epiia n c s V. monet parentes, ul tenel- los infantes non collocent sccum in uno lecto, ne qualibet negligentia pro- veniente suffocentur, vel opprimantur, unde ipsi homicidii rei inveniantur.

JiZ I™m. R. *I). Ant.* In quantum lex lata pro foro externo, pro eodem obligat C. secus .V. Leges vero, Aquilia cl noxales, non obligant pro foro externo ante sententiam ad reparationem damni culpa mere juridica dati,

ul constat ex lenoro Icguin iu prob. Coud, scd tantum dantheso acloiiicin contra lædentem. ul iudex hunc ad reparandum damnum condemnet. Hinc obligant pro foro externo, ul 1°. lædens u iudice ad instantiam lacii citatus comparcat in iudicio; 2°. ul condemnatus damnum resarciat; et sic etiam obligant pro foro conscientiae.

Ad Conf. T. .1. .V. Cons. Quia permissio, quod non sint mere pœnales, si legislator noluerit obligare ante sententiam, ante hanc nulla erit obligatio: atqui ante sententiam noluit obligare; pleræquo enim leges supponunt ferendam sententiam, ut e.\ allatis supra liquet. Quin etsi, cum legem ferret, ante sententiam obligare voluisset, eo in rigore vel non recceplæ sunt, vei abrogate contraria consuetudine.

Ad'inn. H. T. M. A'. min. Etsi talis voluntarie omittat, ex quo damuui sequitur; si tamen connexionem damni non cognoscat, vel non advertat, se hic cl nuncobligalum ad maiorem habendam providentiam, damnum ipsum voluntarium non est, ut dictum Articulis superioribus. t

Ad'3"m. R. .V. .1. Ad prob. N. Cons. Pontifex enim non loquitur de culpa mere juridica, aut ignorantia vel imperitia qualicumque, sed vincibili ac theologicè culpabili, ac proinde de culpa theologica; subdit enim : *nec ignorantia te excusat, si scire debuisti.*

Ad Conf. Eadem est responsio; cum enim iu tali casu semper sil periculum, ne tenelli infantes opprimantur, negligentia ea est conjuncta cum culpa theologica; undecl in quibusdam Dioecesibus casus ille reservatus est, ut quidem refertur de Salisburgensi et Basilencsi.

595. *Obj. II. con. Conci. 111.* 1°. Lex Aquilia, aliœque noxales leges fundantur in præsumptione culpæ theologicæ; ergo, dum hæc non subest, nequidem, mediante sententia iudicis, obligant in conscientia; quia præsumpcio cedit veritati, el tam leges quam sententia nituntur supposito falso. *Prob. Ant.* Nam lex Aquilia quidem loquitur de damno *injuria dato*, juxta *pr. Inst. et L. 3. ff. ad L. Aquil.* injuria vero importat culpam theologicam, beinde lege Aquilia non tenentur infantes, furiosi, amentes, quia scilicet culpæ theologicæ et talis dandæ injuriæ incapaces sunt.

2e. Damnum sine culpa theologica datum se habet ut casus fortuitus : at nec lex Aquilia, nec leges aliæconcedunt actionem damnificato per casum fortuitum; ergo vel fundantur in præsumptione culpæ theologicæ, vel, etsi hoc non, tamen nec post sententiam obligare quempiam possunt in conscientia.

3°. Jus naturale deobligat damnificantes ex culpa mere juridica; ergo per sententiam iudicis in conscientia saltem obligari non possunt.

4". Sententia iudicis non est majoris efficaciæ, quam leges ipsæ; iudicis enim est declarare jus, non jus novum condere : atqui lex Aquilia el leges noxales in conscientia non obligant; ergo.

5°. Si iudex possit condemnare ob culpam mere juridicam; ergo vel solum ob latam, vel etiam levem, ac levissimam : sed neutrum dici potest. *Prob. min.* Nam primo non ob solam culpam latam, quia in *L. 44. ff. ad L. Aquil.* etiam expressa fit mentio culpæ *levissima*; deinde si etiam condemnare posset ob culpam levem, ac levissimam, id nimis esset rigidum; ergo.

*Ad 1UB. R. .V. A. Ad prob. 1*B. D.* Loquitur de damno dato *injuria*, in

«nsiipræcise theologico *N.* juridico saltem *C.* Injuria in sensu theologico talpam theologicam importat, non vero semper in sensu juris; definitur piim injiirij, *L. ff. ad L. Aquil.. Quod non jure factum est, hoc est contra jus... Igitur injuriam hic damnum accipiemus culpa datum, etiam ab eo (N. B.) (pii nocere noluit. Igitur injuria in sensu juris abstrahit a culpa theologica.*

Ad prob. 5i,n. R. Infantes vero, amentes furiosi, ideo lege Aquilia non tenentur, non quia culpæ præcise theologicæ, sed quia incapaces sunt diligentiae ad præcavenda damna, adeoque et culpæ juridicæ.

JJ2,n*. *R. 1).* Damnum illud se habet ul casus fortuitus in æstimalionc theologica, ul propterea non sit obligatio restituendi naturalis, ante sententiam iudicis *C.* in æstimalionc juris civilis *N.* Eliam culpa juridica opponitur casui, ut liquet ex §. 3. *Inst.h. t.* ubi dicitur, hac legenon teneri eum, *qui casu occidit, si modo ejus culpa nulla inveniatur: nam alioqui non minus ex dolo, (piain ex culpa quisque hac lege tenetur.*

Ad 3"m. R. 1). *A.* Deobligat eos absolute, ac simpliciter jV. solum pro casu, quo lex positiva, juste lata, eos non obligat *C.* Jus naturale eos non deobligat pro omni eventu, quo scilicet talos justis de causis obligandos statuit. Responsionis fundamentum aliquoties datum est. Vid. Diss. V. c. 2. n. 524.

Jd4a“. *R. 1).* *min.* Diclæ leges non obligant in conscientia absolute non obligant in conscientia sub conditione, si sententia iudicis accesserit •Y. Igitur sententia iudicis non est efficaciæ majoris, quam sint ipsæ leges; sed solum implet conditionem legum, qua posita, obligatio earum evadit absoluta. Responsio colligitur ex tenore legum supra, et prob. *Conci. HI.*

Ad. uUB. R. Condemnare potest cl ob culpam latam, et ob levem ac levissimam, sed diversimode; estque hic ordo : 1°. ul quis condemnetur ad pœnam ordinariam *corporis et infamia'*, nequitiem culpa lata sufficit; sed requiritur *dolus. Arg. L. 23. §. 2. ff. de /Edilit. Edict.* In coque iudicio culpa lata el dolus nonæquiparantur; sed solum quotiescumque ad restitutionem rei, sive ad intéressé civile, vel pecuniarium agitur, *L. 220. de Γ. S. luncque unice culpa lata doli appellatione continetur, L. 1. §. 1. ff. Si wens. fais. mod. dix.* et aliis. 2°. Ul quis condemnetur ad reparationem damni et pœnam legalem *pecuniariam*, ul pœnam *dupli*, aut *quantum plurimi* intra eum annum, vel 30. dies, de qua cilatæ supra LL. culpa lata exigitur. Et vero non satis proportionala alias poena videtur culpæ levi, aut levissimæ, spectata conditione humana. Quin lex Aquilia, aliœque, quando ad pœnam simul damnificantem condemnari jubent, plerumque de culpa lata loquuntur. 3°. Ul quis condemnetur ad solius reparationem damni, sufficit culpa levis, ac levissima; quod vult /., 44. *cit.* et fatentibus adversariis, sententia communior. Nec iniquum aut æquo rigidius id esi, cum id publici boni causa ordinatum ad præcavenda damna; atque æquius sil, ul damnum ferat is, cujus aliqua culpa illud accidit, quam ille, cujus res est, et nulla culpa. Deinde, si leges noxales etiam sine culpa obligent, quin propterea injustæ aul æquo rigidiores sint; etiam non erit æquo rigidius, condemnare ad reparandum damnum ex culpa juridica levi, et levissima.

Neque dicas : Loces noxales non jubent repaiaii damnum totum, sed

content® sunt, si servus, aut animal nox® tradatur; idquG etiam post sententiam relinquunt in domini arbitrio. Nam

R. Quod leges noxales ita condemnent sine omni etiam culpa; igitur recto ita procedunt : at vero in casu altero culpa aliqua praecedit; igitur liae leges merito condemnant ad aliquid plus, reparationem damni.

Ex dictis deducitur: 1°. Qui ex culpa alterius mere juridica, vel quasi culpa, sive alieno servo vel quadrupedo passus damnum est, nequit ante sententiam iudicis quievere sibi ipsi reparationem damni ex bonis alterius; nec, etsi abigere possit, potest animalia aliena suis in agris deprehensa vel occidere, vel eis inferre damnum. 2°. Qui post sententiam iudicis reparavit damnum datum alteri culpa mere juridica, nequit uti compensatione occulta, quia solvit, quod debebat in conscientia; obligatio enim, quæ pro foro conscientia® juxta leges erat conditionata ante sententiam, per hanc absoluta evasit.

Quæri hic loci praeterea solet, quid restituere teneatur possessor tam borne, quam malæ fidei ; at cum de hoc actum, quantum satis, Diss. II. c. 4. toto ; non est, quod idem hic repetatur.

ARTICULUS V.

QUO ORDINE, LOCO, QUIBUS EXPENSIS FACIENDA RESTITUTIO?

Accidit non raro, ut debitor plus debeat ac pluribus, quam ut satisfacere singulis possit; inde præcipue, nec sine difficultate, movetur qnxstio, quis eo casu pr® aliis jure prælationis gaudeat?

596. *Dico I.* Si res aliena apud debitorem existât in natura, ut res locata, commodata, deposita, furto sublata, parapherna uxoris, dos non vendita, item res vendita, si pacto speciali hujus dominium sibi reservant venditor usque ad solutionem , hæc vero nondum secuta sit, suo quaque domino est ante omnia restituenda.

Halio est, quia dominium istarum rerum mansit penes concedentes, et dominium dotis non vendita? naturale penes uxorem; ergo ex his rebus, ulpofe alienis, non potest fieri solutio creditoribus aliis, sed, cum res clamet ad dominum, huic restituenda est. Deinde cum dominium sit species juris rcalis fortissima, vi ejus domini istarum rerum vincunt jus et privilegium quodeumque aliorum creditorum. Ex consuetudine huc etiam Ecclesia pertinet, communitas religiosa, aliæque causa? pi®, quoad res sibi venditas, donatas, legatas; cum sine traditione acquirant dominium. *L. 21. C. de SS. Eccl.*

597. *Dico II.* Re aliena suo domino restituta , creditores cæteri, attento jure Romano, juxta diversa prælationis jura commode ad quinque classes rediguntur.

Privo loco ii veniunt , qui ita sunt speciali juris privilegio muniti, nt iis pr® omnibus caeleris satisfieri debeat: suntque 1°. qui impensas fecerunt in

litem, sive in judicio edictali, in confectione inventarii bonorum; *L. ult. §. li. C. d. Jit)'. delib.* 2°. Impensæ fact® in funus debitoris ; vel eorum , quorum sepulturam curare debebat debitor, vehit uxoris , liberorum. *Λ. 45. ff. de relig. et sumpl. fun.*

Secundo loco vocantur hypothecarii rursus speciali juris praerogativa gaudentes, ita ut praeferri debeant aliis anteriorem similem, vel dissimilem hypo»

thecam habentibus hoc ordine : 1°. Fiscus in causa debitoris primipili (quo nomine hodie Præfectus annonce militaris, vel stipendiorum intelligi potest)

ad incitas redacti, *L. 4. C. in quib. caus. pign. L. 3. C. de Primip.* Ac rursus fiscus idem quoad tributa, collectas, præstationes publicas, *L. 1. C. in quib, cans. pign.* 2°. Qui crediderunt ad militiam emendam , si sibi de hypotheca prospexerint, *Nov. 97. cap. 3. 3°.* Uxor ejusque liberi ratione dolis numeral®, *Nov. cad. cap. 2.* non vero ratione paraphernalium, nec donationis propter nuptias, *L. 12. §. 2. C. qui polior in pign.* 4°. Qui crediderunt ad refectionem ædificii, *L. 1. ff. in quib. caus. pign.* Quia enim is rem suis nummis salvam fecit totius pignoris causam, ne res omnium hypothecariorum detrimento periret, merito his etiam in re adhuc extante præfertur. 5°. Qui crediderunt in refectionem navis, alteriusque rei adhuc extantis, in emptionem domus, expresso tamen cum pacto, ut res sua pecunia compa-

rata sibi pignori esset, *L. 5. C. qui pot. in pign.* Quia et hic ea ratione creditorum omnium conditionem meliorem fecit. 6°. Pupillus, cujus pecunia

res emptæ est, *L. 1. ff. quib. pot. in pign. 1°.* Qui pecunia sua quemdam redemit ab hostibus, *L. 2. C. de capt. et postlim.* 8°. Fiscus in bonis a debitore acquisitis post contractum cum fisco initum, *L. 28. ff. de jur. Fisc. L. c. C. de priv. Fise.* 9°. Qui hypothecam habet publico instrumento muni-» tam, præfertur tempore prioribus, quorum hypotheca aut nulla, aut privata

duntaxat scriptura munita est, *L. 11. C. qui pot. in pign.* Ratio est, quod scriptura privata facile fraudibus pateat, non æque scriptura publica : limitatur tamen, nisi scriptura privata habeat subscriptionem duorum, triumve probatorum testium ; quo casu, quia cessat periculum fraudis, hypotheca hæc alias tempore prior non vincitur ab altera posteriore publico munita instrumento.

Tertio loco succedunt creditores hypothecarii simplices, sive nullo speciali prælationis privilegio donati. Quoad hos igitur oblinent sequentes

Regule generales : 1°. Creditor hypothecarius *qui prior est tempore, potior est jure,* quæ est *Λ. 54. J. in 6.* tam in agendo, quam excipiendo , ita ut, si cum aliis agat, et hypothecam vindicet, eam præ aliis auferat; si possideat, contraque eum agatur, exceptione ac retentione tutus sit. Hæcque prioritas temporis stricta est, mensuranda etiam ab hora, etiam momento, non

tamen contractus vel rei tradita?, sed constituti pignoris, *L. 11. pr. L. 12. §. 1. et ult. ff. qui pot. in pign.* Quia, qui momento prior est, revera est prior tempore. Procedit etiam data regula, si hypotheca simplex prior sit solum tacita, posterior expressa ; sive generalis, sive specialis sit; convntialis, vel judicialis, sive prætoria ; quia ex nullo jure potest ostendi hæc exceptio; ergo regula manet in possessione.

Neque dicas: L. I. C. de Pignorib. et Hypoth. specialis posterior praeferri videtur hypothec® generali anteriori; nam, ut constat ex casu a Glossa formato, lex aliud non vult, quam quod pignus posterius debeat manere

salvum, si priori creditori habenti hypothecam generalem, et etiam specialem in alia re, quæ a tuo pignore distincta est, possit ex illa speciali debitum plene solvi, ac proinde is non possit vi suæ hypothecæ generalis impedire tuam specialem, quamvis hæc sit posterior. Ex hoc ipso autem potius firmatur regula; sequitur enim, pignus tuum tibi salvum non fore, si alteri ex speciali illa hypotheca non possit solvi plene debitum.

2°. In dubio, quis prior posteriorve sit; vel si duobus in solidum oppignorata res eadem, melior erit conditio possidentis per *L. 16. §. 8. ff. de pign.*

3°. Si pluribus res fuerit oppignorata pro partibus, prorata in possessione concurrent. *Ibid.*

Quarto loco subintrant creditores chirographarii instructi personali privilegio ratione causa», vel debiti, quales sunt 1°. Respublica (intellige non supremam, sed inferiorem, ut civitatem Principi subjectam) vel Ecclesia creditrix, *L. 38. §. 1. ff. de reb. and. Jud. possid. L. 23. C. de SS. Eccles.* 2°. Sponsa de futuro in bonis sponsi ratione doli jam traditæ non secuto matrimonio, *£. 9. C. quipol. in pign. juncta Glossa. 30.* Qui ad rem aliam, quam domum emendam credidit, sine accepto jure pignoris, *L. 26. 34. ff. de reb. auth. Jud. poss.* 4°. Deponens apud nummularium, si fœnns non exegerit (nam fœnns exigentes pro mutuantibus habentur, et sic communem cum chirographariis aliis locum obtinent) si pecunia deposita adhuc extet, illam vindicat; si non extet, tamen potiores sunt chirographariis aliis. 5°. Is, qui ex creditoribus vigilantior pro se fuit, ita ul sententiam et executionem pro se obtineret, antequam bona debitoris ex edicto coeperunt possideri; *L. 19. ff. de re Jud.*

Porro in his non tenet data superius regula pro hypothecariis: *qui prior tempore, potior est jure*, per expressam *L. 32. de reb. auctor. Jud. possid.* ubi: *privilegia* (loquitur vero de creditoribus personale privilegium habentibus, ut Glossa obsonat) *non ex tempore æslimanlur, sed ex causa, et si ejusdem tituli fuerint, concurrunt, scilicet pro rata, licet diversitates temporis in his fuerint.*

Quinto loco veniunt chirographarii simplices nullo muniti privilegio, sic tamen, ut qui tales ex titulo oneroso sunt, praeferantur adhuc iis, qui tales sunt ex titulo mere gratuito. Nec in his prior tempore potior jure est.

Concurrunt vero pro rata; sic ut, si bona debitoris suffecerint pro creditoribus quarto loco positis, sed non ita amplius sufficiant pro chirographariis simplicibus, hi ex debitoris bonis residuis pro rata consequuntur suum debitum juxta proportionem geometricam, *£. 6. C. de bon. auct. Jud. possid.* Sit exemplum: si, postquam omnibus creditoribus anterioribus satisfactum, adhuc supersint floreni 200. sed praetendantur 400. a chirographariis simplicibus Iribus, vel quatuor, cuilibet pro floreno uno cedit dimidius, ac ad singulos florenos, non creditores respicitur: unde qui poterit pnelendere 100. accipiet 30. qui 20. obtinebit 10. sicque porro. Quod si vero etiam his plene satisfactum esset ex bonis debitoris, demum succedet fiscus ratione mulctæ ex delicto débita?, *L. 17. 37. ff. de Jur. Fise.*

Dixi supra: *attento jure Romano*; attentis enim moribus ad classem primam passim perlinent etiam medici, chirurgi. pharmacopolae, et similes subministrantes necessaria in ultima infirmitate, ex qua decessit debitor, ejusve uxor, aut liberi; tum quibus debetur merces. ut sunt famuli, aliique offi-

dales domestici specialiter pro mercede conducti. Ad quartam classem cum Republica creditrice pari privilegio spectant Ecclesiæ, ac quidquid rationem caritatis piæ habet. At nihilominus

598. *Quæres* I. Ad quam classem usuræ perlinent, si quæ honeste debeantur?

R. Ratione usurarum eundem locum obtinere creditores, quem oblinent ratione sortis, per claram *L. 18. [f. qui pot. in pign.]*

599. *Quæres* II. An et quando creditor posterior succedat in locum prioris?

R. Successio ea, vel *jus offerendi* locum duntaxat habet in sequentibus casibus, 1°. si creditori solveris eo pacto, ut in ejus locum succedas, *L. 1. C. de his, qui in prior, creditor, loc. succ.* 2°. si pignus emeris a debitore ea conventionem, ut pretium ad priorem creditorem perveniret, et re ipsa pervenerit, *L. penult, eod.*

600. *Quæres* III. Si debitor solvit posteriori creditori, non ex judicis sententia, sed sponte sua; possuntne priores creditores habentes jus praelationis, a creditore illo posteriore solutum repetere?

R. Probabilius possunt, si sint hypothecarii per textum clarum, et legibus aliis posteriorem, *L. ult §. 6. C. de Jur. delib.* Secus est, si creditores priores fuerint tantum personales, non hypothecarii, per *L. G. [f. quæ in fraud, credit.]*

601. *Dico III.* Quoad circumstantiam *loci, expensarum*, triplex est adhibenda distinctio; vel enim fieri debet a possessore bonæ fidei titulo rei acceptæ, vel ex delicto aut injusta acceptione, vel ex contractu.

Si restitutio facienda a possessore bonæ fidei obligato ex re accepta; satisfacit, si restituat in loco, in quo res est; nisi huic, utpote absenti, mittenda esset, quo casu id domini fieri sumptibus debet; cum possessor bonæ fidei ad nihil, nisi rem acceptam, teneatur, ac de cætero ipse manere indemnus debeat. Quod si dominus mitti nolit, vel res ob levitatem suam expensas non mereatur, asservanda erit in loco, quem dominus voluerit.

Si ex delicto, hoc est, injusta acceptione fieri debeat restitutio; fieri debet eo in loco, in quo si non fleret restitutio, dominus non servaretur omnino indemnus; ad hoc enim hac in restitutione attendendum est unico, ut dominus vi restitutionis se habeat, quoad fieri potest, ac fuerat ante injustam acceptionem. Inde et per se ea restitutio solius debitoris expensis præstanda est.

Si demum facienda restitutio, vel potius solutio ex contractu; respici debet 1°. conventio vel speciale pactum, si contrahentes de certo loco convenissent; 2°. si de hoc non convenerint, natura contractuum, juxta quam expensis illius fieri debet restitutio, vel solutio, in cujus utilitatem cedit contractus; si cedat in utilitatem utriusque, inter utrumque expensæ dividuntur. Absque his regulariter solutio debili provenientis ex contractu tali, in quo non redditur unum pro alio, vel ex donatione, sufficit restitutionem fieri in loco debitoris. vel ubi res est, quando donatur. Idem de legato dixe-

ris; in contractibus vero, in quibus eadem res in specie (hanc sumendo in juristarum sensu) reddenda, ut in contractu depositi, commodati; restituenda est, ubi res fuit deposita, commodata. Demum in contractibus, in quibus non reddilurudem numero, sed aliud pro alio, ut iumutuo; per se loquendo traditio rei facienda videtur in loco, in quo celebratus est contractus.

602. *St dicas* 1. Si restitutio facienda sit expensis debitoris ex delicto; ergo hic teneretur ad amplius, quam damnum dedit ; sed hoc videtur adversari justitiæ commutativæ.

R. *D. scq.* Teneretur ad amplius ipsi domino 'Y. huic enim satisfacit, si eum indemnem servet : ratione expensarum , si hie faciendæ sint *C.* Tunc enim hæ sunt medium necessarium , ut fiat restitutio; qui vero tenetur ad finem, tenetur etiam ad medium necessarium.

603. Si *dicas* 2. Debitori huic non debet imputari, quod forte creditor migraverit in alium locum ; ergo tunc hujus sumptibus potest fieri restitutio.

R. A'. *Cans.* Quia creditor non debet amittere libertatem se transferendi, quo libuerit, obmalitiam debitoris; sed hic sibi tunc imputet, quod facere debeat expensas de suo.

60 L *Si dicas* 3. Ponamus vero, quod debitor ex delicto deberet expensas facere magnas et notabiles.

R. Tunc posse eum ex quadam æquitate naturali differre restitutionem, si prævideat se minoribus expensis posse tempore alio restituere, et simul si ex dilatione dominus nihil aut parum damni accipiat; secus vero, si dominus notabile pateretur damnum; aut si ex dilatione sequeretur, ut domino, vel haeredibus ejus restitui alias non amplius posset; omnino restituenda est nunc, licet expensæ faciendæ essent magnæ, ul duplum etiam æquarent ipsius summæ restituendæ; quia dominus non ideo potest aut debet privari re sua in perpetuum, quod debitor ex delicto debeat tantumdem in sumptus expendere. Si tamen res parvi esset momenti, et sine duplo vel triplo majore sumptu restitui non possit, probabilis est variorum Theologorum sententia, pauperibus tunc dari posse; quod tunc rationabiliter possit id domino non displicere. Quod tamen sic limitandum censeo, nisi spes sit, fore, ut aliquando restitui possit domino sumptu minore, tunc enim potius differenda est restitutio. Ut vero debitor ex delicto excusetur penitus a restitutione domino ipsi facienda, communius exigunt Doctores ut expensæ quadruplum excedant summæ restituendæ; ac ratio videtur posse desumi ex eo, quod jura puniant furtum etiam pœna quadrupli. Nec iniquum videtpr, si natura potius exigat quadruplum damnum a nocente, qui se sponte in tale periculum conjecit, quam permittat, simplum pati innocentem.

ARTICULUS VL

QU. ENAM CAUSÆ SUBINDE EXCUSENT A FACIENDA RESTITUTIONE?

605. *Dico.* Præter ea, quæ Art. præc. dicta, a restitutione excusant causæ sequentes :

1°. Impotentia tum *physica*, quia ad impossibile nemo tenetur; tum *moralis*, quamdiu illa durat, ad quam perlinet extrema vel tua, vel tuorum necessitas, quia in hac, saltem quoad usum, omnia sunt communia.

Item necessitas gravis, quia in hac præsumi potest dominus, vel creditor esse contentus, restitutionem rei suæ, vel debiti differri, dum cesset necessitas. Ad impotentiam moralem etiam referri debet 1. si restitutio fieri non possit 'absque gravi bonorum altioris ordinis dispendio, vel gravi eorum periculo, ut vitæ, libertatis, gravis infamiæ, etc., etsi hæc pericula raro adsint, cum restitutio fieri possit per confessarium : 2. Si restitui non possit sine jactura mullo majore in bonis etiam ordinis ejusdem : 3. Si ex restitutione sequeretur notabilis dejectio e suo statu , quem quis juste possidet, ut si vir nobilis dejiceretur ad plebeiam vitæ rationem : si civis honestus deberet fieri mendicus; tunc enim creditor nequit esse rationabiliter invitus, si differatur. Tenentur tamen ejusmodi in conscientia graviter moderari suum statum : dimittere luxum , superfluos famulos , equos, convivia non necessaria, etc., ut restituant, quantum possunt. Dixi etiam :

quam quis juste possidet ; si enim ad eum pervenisset usuris, fraudibus, furtis, verbo : modo injusto; tenetur ejus amissione restituere, quia hoc

non esset statum *suum* amittere, sed dimittere alienum, ct reverti ad suum.

606.2°. Compensatio, si debita rerum ejusdem speciei sintæqualia; ut si debeas mihi 100. ex venditione, et ego tibi 100. ex mutuo; tunc enim obligatio pro utroque foro extinguitur, ac juste pecuniam suam quisque retinet. Aliud est, si duo sibi invicem res debeant diversæ speciei, ut si unus debeat pecunias, alter vinum, vel frumentum , neuter ad permutandum suum debitum cogi potest; etsi locus rétorsion! tunc sit, id est, possit, caderis paribus, differri tunc restitutio, usque dum restituat alter. Hæcque obligationis oppositio non solum circa bona fortunæ, sed et famam procedit, velul si, qui detraxit alteri, sit ab hoc detractorem passus æque gravem, quin ab eo oblinere restitutionem famæ possit. Unde tamen non sequitur, quod diffamatus licite possit diffamare alterum, revelando occultum ejus crimen; sic enim novum alteri infertur damnum, quod nunquam licet ; jure compensationis vero relinetur alterius fama quasi pignoris loco, donec ipse famam restituat.

607.3°. Remissio, vel condonatio domini aut creditoris, libera el valida, h. e. facta ab eo, qui de rebus suis disponere jure potest; secus enim nihil operabitur remissio, ut si pupillus debitori suo remitteret debitum. Ac

quidem aliquando remissio *tacita* sufficit, quando videlicet de voluntate domini prudenter (non enim de hac temere præsumi debet) dubitari non

potest; sic et voluntas ejusmodi aliquando sufficit, ut rem domini usurpando ftirtum non sit.

608. 4°. Præscriptio légitima, sive requisitis a jure conditionibus vestita de quibusin Diss. IV. cap. 2. a *num.* 388.

609. 5°. Transactio legitima, h. e. celebrata juxta leges. Unde ul hæcdeobliget a restitutione, debet 1. res, de qua a partibus transigitur, esse

dubia, et controversa; definitur enim transactio : conventio, qua res dubia et controversa aliquo dato, aliquo retento deciditur, *L. 1. ff. L. 2. C. h. t.* Unde si scias, te debitorem esse, vel possidere rem alienam , de hac transigere non potes. 2. Non debet esse extorta vi, metu , dolo, per falsa instrumenta, *L. 4. 13. 19. etc. C. h. t. L. 1. C. si ex fais. Instrum.* Pariter si errore calculi facta (nisi de hoc ipso transactum esset), *L. un. C. deerr. Cale,* ubi : *errore calculi, sive ex uno contractu, sive ex pluribus emerserit, veritati non afferri prajudicium , sæpe constitutum est.* Alias igitur transactio legitima pro foro etiam interno, omnino tenet, est enim ab ipsis partibus

facta litis *decisio, L. 1. cit.* ac ideo *L. 20. ff. de Transact,* comparatur rei judicatæ; sed hæc pro foro interno tenet, etsi post transitum sententiae in rem judicatam , ut suo loco dicemus, constet alterum læsum fuisse. Unde, quia Reipublicæ interest, controversias semel sopitas non resuscitari, ac possessores non perpetuo inquietari incertiludine dominii, vel metu ejus

amittendi, jura, tam canonicum *Λ. 1.*, quam civile , adeo stare firmam, et obligare transactionem volunt, ut nec per conditionem indebiti, *L. 65. ff. de Condiet, indeb.* nec per rescriptum Principis, *L. 16. C. h. t.* nec ob instrumenta noviter reperta, *L. 19. C. h. t.* nec, probabilius saltem, ob læsionem enormem (excepta causa pupillari et Reipublicæ, *L. 35. ff. de re Jud.)* in majorennibus, altera parte invita, rescindi possit, *L. 65. cit.* qua negatur repetitio, dum nequidem medietas rei debitæ data, h. e. etsi alter

læsus sit ultra dimidium ; quæ læsio *enormis* dicitur. De transitu sententiae in rem judicatam idem, quod de transactione, dicitur suo loco.

610. 6°. Cessio bonorum omnium , cum debitor, qui singulis non est solvendo creditoribus, coram judice bonis se abdicat, ut, servato inter creditores prælationisjure , iis satisfiat, quantum potest, cum promissione satisfaciendi singulis, si ad pinguiores fortunam pervenerit. Unde cessio hæc non tollit absolute obligationem restituendi, sed suspendit usque dum debitor ad meliorem pervenerit fortunam.

Dixi : *bonorum omnium* ; et quidem de rigore juris usque ad saccum cuperam; ex æquitate tamen naturali ac honestate , veste, et victu neces-

sario retentis. Dicitur hæc cessio *beneficium flebile* ; quia vi hujus debitores non nisi incarcerationem effugiunt; nisi forte simul gaudeant beneficio competentiæ. Conceditur vero iis tantum , qui debita non contraxerunt in fraudem creditorum, ex delicto , prodige vivendo.

Dixi modo : *nisi gaudeant beneficio competentia?*; est hoc privilegium personale (adeoque personam non egreditur ad hæredes) concessum quibusdam debitoribus, vi cujus conveniri, et condemnari non possunt ultra id, quod commode solvere possunt, h. e. relinqui ipsis debet competens

eorum statui sustentatio, *L. 16. 30. ff. de re Jud.* Convenit 1°. parentibus conventis a suis liberis, *L. 16. cit.* 2°. Socio adversus socium, *L. ead. 3°.* Fratrigermano adversus fratrem, quod sibi invicem alimenta debeant. 4°. Ma-

rito adversus uxorem repetentem dotem, *L. \~t. ff. eod.* 5°. Qui ex Jiberalilate, vel donatione convenitur, §. *sed etsi. Inst. de Ad.* 6°. Militi armat@miiiitiæ, *L. 18. ff. de re Jud. 10.* Mulieribus honestis ob pudorem sexus, *Auth. sed hodie. C. de off. divers. Jud.* 8°. Clericis, si non contraxerint ex delicto, nec sint suspecti de fuga ; prætrecrea probarint impotentiam solvendi, ct cautionem juratam præstiterint desolvendo, siquando ad meliorem for-

tunam veuerint ; ut communiter Ductores interpretantur in c. *Odoardus3. de sold.* Longius hæde re Pyrrhinu ad *lit. de solui.* 10. Socero v̄iri, stante matrimonio, si 'conveniat ob dolem non solutam, *L. 15. ff. solut. malrim.* Demum ex communi Doctorum personis illustribus , docloribus, professoribus, advocatis.

GU. Utrum vero ingressus in Religionem sit causa excusans a restitutione, quibusdam videtur dubium. At

R. Si ingrcdiens sit solvendo, tenetur ante ingressum satisfacere, alias peccaturus contra justitiam ; si vero non sit solvendo, neque sit spes probabiliter solvendi, si in seculo maneret, potest spectato jure naturæ ingredi, et valida erit professio; quia licet persona debitoris sit obligata creditoribus, non tamen est illis debita; ergo subsistet professio, nisi quid obstet aliunde. Si spes sit probabilis solvendi, si maneret in seculo ; aliæ sunt expendendæ circumstantial. : an debitum sit magnum, vel parvum? an spes magna, an exigua? an damnum spirituale, cujus se periculo exponeret in seculo, sit valde grave, ex quibus determinandum, an creditores sint rationabiliter inviti; nam si debitum et spes solvendi notabiliter superent damnum proprium ingressuri, ut si intra breve tempus, quale censetur biennium, possit satisfacere sine probabili periculo damni spiritualis, tenebitur ante satisfacere; secus vero si damnum spirituale praeponderaret spei faciendæ solutionis, poterit tum ingredi spectato jure naturæ et profiteri valide.

Nec obstat, quod Sixtus V. anno 1587. sub gravibus poenis prohibuerit laies admittere; nam Clemens MIL anno 1602. Bullam Sixti V. sic mitigavit, ut saltem professio sit valida.

Demum speciales etiam causæ insuper a restitutione fainæ aliquando excusant; velut 1°. si detractori non sit adhibita fides ab audientibus, ut quia de eo constabat, quod falsa pro veris obtrudere soleat ; quo ex capite plures Theologi excusant ab obligatione gravi mulieres, quod de earum congenita credulitate, loquendi prurigine, simplicitate passim aliis persuasum sit, quod falsa pro veris facile credant ipsæ, ac referant aliis ; id quod tamen in hypothesi non videtur asserendum de singulis. 2°. Si infamia per detractionem causata jam sit oblivione deleta, quo casu subinde consultius eritsilere, quam revocatione detractionis revocare memoriam criminis. 3°. Si crimen aliunde evaserit publicum. 4°. Si fama jam recuperata fuerit, vel per sententiam judicis, vel purgationem ipsius infamati. Quod si tamen ex infamatione injusta damna alia infamato obvenerint; non ideo ab eorum compensatione detractor liber est.

DISSERTATIO VU.

de c.i:t e k i s j u f t T i T i / i ; w p e c i e b u s .

Hæsunt dislribuliva, legalis, vindicativa; inlcilige juxta dicta n. 557.
558. quibus denique adnecliinus præcipuum justitiæ actum, sive judicium.

CAPUT I.

DE JUSTITIA DISTRIBUTIVA.

612. Justitia distributiva Rempublicam totam recte ad suas partes , sive membra coordinat, his suum tribuendo, juxta proportionem dignitatis et meriti in utilitatem communitatis principaliter, ac concomitante!* ipsius partis. Unde justitia hæc versatur circa bona Rcipublicæ communia, officia secularia et ecclesiastica, bona spiritualia et fortunæ, quæ communitatis interest, ut dentur a Principe civibus, spectata horum dignitate, sive capacitate et merito præ civibus aliis, juxta illud Exod. 18. 21. *Provide de omni plebe viros potentes* (sapientia, peritia , capacitate) *timentes Deum, in quibus sit veritas, et qui oderint avaritiam, et constitues ex eis tribunos, etc.* Hinc justitiæ distributivæ specialiter oppositum est vitium, quod dicitur *acceptio personarum*, atque ex genere suo mortale est, ut sentiunt cum D. Thoma 2. 2. Q. 63. Theologi omnes.

ARTICULUS I.

An et quanta sit OBLIGATIO BENEFICIA ecclesiastica distribuendi inter DIGNIORES ?

613. *Prooemium* 7. Beneficium ecclesiasticum proprie dictum, est jus perpetuum percipiendi fruclus.ex bonis ecclesiasticis intuitu spiritualis officii, auctoritate ecclesiastica constitutum ; ita Doctores communiter quoad sensum ex C. 2. Dist. 70. c. 16. de Præb. et Dignit. Dicitur vero 1°. Jus *perpetuum* , non solum ratione ipsius beneficii, quatenus hoc vacans semper debet conferri alteri; sed etiam ratione bénéficiai!, quatenus hic, utpote jus rcale habens in beneficio, hoc sine delicio privari non potest. 2°. Jus *percipiendi fructus*, sine dominio proprietatis in bona ipsa ecclesiastica, e quibus fru-

cus proveniunt. 3°. *Auctoritate ecclesiastica constitutum* j. nou enim fundatio sola sufficit; sed acceptatio, necesse est, accedat vel sumini Pontificis, ut in beneficiis majoribus et dignitatibus, C. 1. *Dist.* 22. vel Episcopi, ut in aliis, nec ante hanc veri beneficii nomen et jura sortitur. Ex his etiam consequitur, ad beneficia proprie dicta non perlinere, quod non datur in titulum perpetuum, ut commendæ, ac vicariæ *temporales*, capellaniæ simplices, etsi collativæ sint beneficia, uti et commendæ ac vicariæ perpetuæ; nec beneficia manualia, sive amobilia ratione bénéficiæ!; nec varia clericorum præstima, quæ clericis non conferuntur ob functionem spirituales in perpetuum titulum.

614. *Prooemium II.* Prima beneficiorum incunabula salis verosimiliter plures cum Leopoldo, Pilato *de Originib. Jur. Pontif. L.* 4. *Tit.* I. ad pingua illa tempora, quæ Constantino M. inter et Carolum M. fluxere, referunt; utpote in quibus aucta mirum in modum bona ecclesiastica novam administrationis formam postulabant. Hinc excisa fundorum portio ab Episcopo clericis subin bene meritis dabatur ceu administratoribus usufructuariis; non secus, ac prædia legimus a Principibus concessa viris nobilibus ac militaribus, ut beneficia quasi feuda diceret, beneficiatæ quasi vasallos. Certe jam sublustrem beneficiorum mentionem facit sub finem secuti V. Symmachus P. relatus *Can.* 6. *Caus.* 10. *Q.* 1. ac clare Synodus Aurelianensis habita anno oli. can. 23. inquit: *Si Episcopus humanitatis intuitu vineolas, vel terrulas clericis, vel monachis præstiterit excolendas; etiamsi longa transiisse annorum spatia comprobentur, nullum Ecclesia præjudicium patiatur; nec seculari lege præscriptio, quæ Ecclesiæ aliquid impediatur, opponatur.* Idem Synodus Moguntina anno 813. can. 42. *Quicumque beneficium ecclesiasticum habent, etc.* At vero, cum, ut quidem Vax Espex *Jur. Eccl.* p. 2. T. 18. c. 1. observat, alique, incommodum videretur, quod moriente Presbytero successor deberet jus percipiendi proventus quasi deliberalitate Episcopi denuo recipere; capere sensim Ecclesiæ singulæjus percipiendi redditus vindicare sibi, independenter ab Episcopo, tandemque illud axioma juris invaluit, quod Parochi habeant fundatam intentionem percipiendi decimas, oblationes, aliosque proventus. Itaque jus percipiendi fructus non jam personis, sed Ecclesiis, seu titulis adnecti coepit, ita ut, qui titulum haberet, gauderet simul jure percipiendi fructus ex bonis titulo adnexis: quæ disciplina tandem universaliter respectu etiam cleri civilis ac canonicorum circa sec. XII. induci recipique coepit. Hinc factum ulterius, ut ipse titulus tandem nomen beneficii fere oblineret; tum, quod illo obtento ipsum fructus percipiendi obtineatur jus tanquam adnexum; tum, quod ecclesiasticum officium sive ministerium tanquam principale, jus vero percipiendi fructus, ut minus principale et accessorium considerari debeat, juxta *c. fin. de Rescriptis* in G. ac pervulgatum nunc axioma: *Beneficium datur propter officium.*

615. *Prooemium III.* Dividuntur beneficia varie: 1°. in *secularia ei regularia*; hæc regularibus ejusdem ordinis, ut abbatia, prioratus, etc. illa secularibus competunt clericis; ita ut secularia regularibus, regularia secularibus, citra dispensationem Apostolicam confieri nequeant. In dubio

omne beneficium sæculare præsumitur, donec probetur oppositum. *Garc. P. I. di' Benef. c.* G.

5°. In duplicia et simplicia. *Duplicia* sunt, quæ præler cætera beneficiis omnibus communia, insuper gaudent aliqua qualitate juris, quia adnexam habent vel eminentiam aliquam; vel jurisdictionem, sive curam animarum, in foro externo, vel interno; vel administrationem Ecclesiasticarum rerum. *Simplicia*, quæ nihil tale conjunctum habent; sed solum ad recitandum divinum officium, aut celebrandas insuper certas missas obligant, ul capellaniæ collativæ, canonicalus; qui tamen, si cathedrales sint, simplicia majora vocantur, ob majorem præ aliis beneficiis præcedentiam. Porro *duplicia* alia sunt *majora*, beneficiorum, ac dignitatum culmina, nec proinde in odiosis veniunt beneficiorum nomine; suntque Episcopatus, Archiepiscopatus, Patriarchatus, Cardinalatus. Papalus proprie beneficium non est, ultio dignitatum omnium Ecclesiasticarum apex. Alia *media*, ad quæ pertinent dignitates inferiores reliquæ, Archidiaconatus, Archipresbyteratus, Præposituræ, Decanatus, Vicariatus Generalis, Abbatia, Generalatus, etc. Si cui beneficio conjuncta sit præeminentia simul cum jurisdictione in externo foro, proprie ac specificè *dignitas* dicitur; sitanum Ecclesiasticarum rerum administratio, *officium*, quale habent Primicerius, Custos; si sola præcedentia, vel priorités, ut in dandis suffragiis, etc» *personatus*. Unde duo hæc posteriora, personatus et officium in rigore ad dignitates non pertinent; sed non nisi reductive. Demum alia sunt *infima*, quibus jurisdictio quidem, sed pro solo interno foro adjuncta est, sive cura animarum, imponens obligationem administrandi sacramenta, prædicandi verbum divinum, instruendi rudes in fide; unde *curata* dicuntur, velut Parochia, Plebanatus, Vicariæ perpetuæ Ecclesiarum parochialium.

3°. Ratione modi, quo obtinentur beneficia, in *electiva*, quæ via electionis per majora capitularium suffragia: *patronata*, quæ per præsentationem aliqujus patroni, accedente legitimi Praelati ecclesiastici institutione: *collativa*, quæ collatione libera Episcopi, alteriusve collatoris, citra præsentationis, aut nominationis, ac electionis solemnitates, oblinentur. Ad patronata reduci possunt patrimonialia, quæ ex primaeva foundatione non cuilibet, sed personis certæ familiæ, patriæ, aut loci, si inde capacia subjecta adsint, conferuntur. In dubio quodlibet beneficium præsumitur esse collativum, ultio quod præ cæteris naturam beneficii sortitur.

616. *Prooemium IV.* *Indignus* in præsenti materia erit, qui ad officium ob quod datur beneficium, est ineptus, sive merito judicatur inutilis vel ob pravitatem morum, vel ignorantiam, vel ob impedimentum canonicum, quo de jure factus inhabilis: *dignus* e contra dicendus, qui speratur futurus utilis tum obprobriatam morum, tum scientiam, nec laborat impedimento juris: *dignior*, qui utilius præfuturus creditur.

617. *Dico I.* Collatio beneficii ecclesiastici facta indigno, si adsil dignus, peccatum mortale est; quin in variis casibus irrita, in aliis irritanda.

Pars II. constat inde; quia committitur acceptio personarum in re gravis momenti; ex tali enim injusta distributione gravia redundant in Ecclesiam mala, scandala, corruptio morum, cultus divini uegligentiæ, læreses, etc.

Unde tam promovens indignum, quam promotus, tenetur compensare damna Ecclesiæ, quæ huic inde obveniunt : promovens quidem ; quia violat justitiam commutativam erga Ecclesiam, cui ex officio obligatur ad proficiendus ministres dignos: promotus; quia cooperatur actioni injustae promoventis, ac per se ipsum infert damna Ecclesiæ ; qui et propterea tenetur in conscientia cedere beneficio. Nec refert, quod collator, elector, patronus nesciat, esse positive indignum, quem promovet ; nam scire deberet, ideoque inquire in capacitatem promovendi; quia illi incumbit ex officio, providere Ecclesiæ de ministris dignis.

Pars 2. ex variis juris textibus patet. De excommunicato exc. 7. de Cler. excomm. De suspenso ex c. 8. de ætat. et quai. De personaliter interdicto, irregulari, notato infamia juris, Extrav. 2. de Simon, int. Comm. c. 11. de excess, arg. L. un. C. de infam. L. 10. 12. c. de Dign. De penitus illiterate promotus ad curatum beneficium colligitur ex c. 1. §. inferiora, c. 22. de Elect. Dixi tamen : penitus illiterate ; quod si enim aliqua polleat scientia, tametsi non sufficiente, valet quidem collatio; irritanda tamen per c. 17. eod. nisi promotus promittat, ac speret, se brevi sibi comparaturum sufficientem scientiam ; quo casu Episcopus vel dare tali ad tempus vicarium potest, vel aliter providere, juxta Trident. Sess. 21. cap. 6. de Reform.*

Pars 3. partira ex dictis colligitur ; partira inde patet, quia secus non evitabuntur damna Ecclesiæ, quæ avertere tenetur, quicumque præest Ecclesiæ, vi justitiæ coramulativæ.*

Dixi supra : *si dignus adsit* ; si enim hic non adesset, liceret aliquando conferre indigno ad evitanda mala Ecclesiæ majora; velut. ne jus conferendi devolvatur ad hæreticos, ne eligatur adhuc indignior ; eo enim casti, etsi non sit absolute dignus, est tamen comparative ad indigniores. Hoc tamen non obstante, tenetur ita promotus vel curare, ut fiat dignus ; vel officium administrare per alium.

618. *Dico II.* Illicita pariter est, regulariter loquendo, promotio digni, pretermisodigniore, qui in promptu est, ad beneficium curam animarum, dut aliam functionem gravem adnexam habens ; non tamen invalida.

Pars i. constat 1°. textibus claris, c. un. ut Eccles. Renef. respondet hoxtkst. 111. Non ex affectu carnali, sed discreto judicio debuisti Ecclesiasticum officium et beneficium in persona magis idonea dispensare.* Graviter hoc Tridentimm inculcat Sess. 21. cap. 1. loquens primo de promotione Episcoporum : *Omnes vero et singulos, qui ad promotionem præfidendorum quodcumque jus habent, aut alioquin operam suam præstant... monet... eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi, quos digniores, et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curaverint.* Ac deinde cap. 18. de Parochorum promotione : *Ex his Episcopiis eum eligat, quem exteris magis idoneum judicaverit.* Ubi etsi Trident. loquatur de digniore per concursum eligendo ; recte tamen extenditur etiam ad collationem talium beneficiorum, sicubi concursus non viget, quia Tridentimm precise intendit prospicere Ecclesiæ et animarum bono. Unde ne qua sub ratione cludi posset Tridentinum, damnata est ab Innocentio XI. hæc propositio 47. *Cum dicit Concilium Tridentinum, eos alienis*

peccatis communicantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores cl Ecclesiæ magis utiles judicaverint, ad Ecclesias promovent; Concilium vel primo videtur per hoc digniores nihil aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo : vel secundo, locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

2°. Ratione; quia collatores beneficiorum, non horum domini, sed administratores ac dispensatores sunt, quibus, utpote Ecclesiæ ministris publicis, ex officio, quasi contractu, adeoque ex justitia incumbit, bono Ecclesiæ communi meliori modo prospicere, ejusque, quoad possunt, arcere damna : at Inec non satis averterent, si, neglectis dignioribus, proficerent minus dignos; nec bono communi modo meliori prospicerent; nisi enim id curetur, ut promoveantur maxime idonei, facile eveniet, ut promoveantur indigni ; si enim, qui aliquando videbatur dignior, post promotionem comperiat minus dignus, cum tamen multa ad perfectum Ecclesiæ ministrum requirantur; quam facile accidet, ut, qui putabatur simpliciter dignus, postea reperiatur indignus, magno rei spiritualis detrimento? Certe ex neglecta illa digniores promovendi obligatione, derivant Patres Tridentini ingentia illa mala, quæ inūdarant Ecclesiam.

Pars 2*. inde evincitur; quod jus, quando agit de collatione valida requirat dignum, quod passim sic interpretes sumunt; quod electio digni vel collatio facta digno subsistat, nec impugnari, vel irritari possit in foro contentioso. Et merito; secus enim vix aliqua electio, aut collatio careret calumnia; ac tribunalia ecclesiastica obruerentur litibus.

619. Dictum vero 1°. *régularités' loquendo;* excipi enim debet 1. Si beneficii fundator ipse præsentet dignum; quod privilegium conceditur fundatoribus, C. Monasterium. Caus. XVI. Q. 7. quo alliciantur fideles ad fundanda beneficia; idque non solum prima vice, sed etiam (si tamen hoc jus in fundatione sibi reservaverit) quoties ipso vivente vacaverit. Privilegium tamen hoc personale est, nec ad hæredes transit.

2. Tenetur Episcopus admittere dignum prosentatum a palrono laico juxta Trident. Sess. 24. cap. 18. etsi nihilominus patronus laicus peccet non præsentando digniorem, si quicum habeat.

3. Etsi haberi possent digniores ex Ecclesiis aliis; si tamen promovendus debeat esse de gremio Ecclesiæ, ex hoc deligendus est magis dignus. Quin, olim ex gremio seligi debebat, C. Nullus. Dist. LXI. C. Metropolitano. Dist. LXIII. Par est ratio, si beneficium ex prima sua institutione, accedente auctoritate Ecclesiæ, debeat conferri uni ex familia, oppido; tunc, si ex his adsit dignus, hic excludet digniores extraneos.

4. Si votum tuum in electione non prodesset digniori, ac nisi illud minus digno conferres, verendum sit, ne ob suffragatorum dissidia eligatur adhuc minus dignus, vel indignus; potes dare votum primo minus digno; sic enim utiliter geres negotium Ecclesiæ. Similiter potes eligere minus dignum, si electus dignior prævideatur non servaturus residentiam, nec administraturus officium per se; solet enim plus prodesse minus dignus præsens, quam absens dignior.

3. Vacantibus simul duobus beneficiis, altero simplici optimo, alterd

parochial! tenui, recte prius minus digno, alterum digniori confertur, quia illa exigit Ecclesiae atque animarum bonum.

Demum observandum, majorem dignitatem non praecise desumendam esse a pluribus gratie donis, majoreve scientia; sed et a communi bono, cui quis plus speratur profuturus; sic ei plus conferre aliquando potest, qui potentia, industria, quam qui scientia et probitate major; dispensatio enim bonorum Ecclesiasticorum praesertim praefectarum ad bonum commune maxime ordinatur; unde tales subin aliis, licet in se absolute magis bonis, merito proferuntur.

Dictum 2°. praetermisso digniore, *qui in promptu est*; neque enim inquirere debet collator, vel patronus, quis in tota provincia dignior, quod el nimium graved deceptioni non raro obnoxium esset; sed ita debel accipi, ut ex iis, quos novit, habet, vel habere commode potest, digniorem promoveat.

Dictum 3°. ad beneficium *curam animarum, vel aliam functionem gravem*, etc. Caeteraenim beneficia simplicia minora, ut canonicatus modicos, etc. conferre dignis, neglectis dignioribus, excusant a mortali Navarr. Sylvius, Lessius. Quod verum est, si quandoque duntaxat fiat; si tamen etiam in his praetermittantur digniores passim ac plerumque, id culpa mortali non vacare, putat de Luco, alique; quod sic peccetur contra fidelitatem Ecclesiae debitam, cujus interest, officium divinum celebrari, quam potest, decentissime; suosque ministros probitate et doctrina praelucere populo.

620. *Obj. I.* Apostolus 1. ad Tim. 3. discurrens de dotibus, quibus instructum esse oporteat, qui ad Episcopatum promovendus, inquit in positivo: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, pudicum, hospitalem*; non in comparativo, magis irreprehensibilem, sobrium, pudicum, prudentiorem, etc.; ergo. *Conf.* ex eod. 1. ad Cor. 4. ubi similiter enunciat: *Hic jam quceritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat*; non ait: *fidelior*.

II. Consonat jus canonicum, quod dignum requirit, non digniorem, vel dignissimum, *C. Si in plebibus. Dist. LXIII.* Tridentinum Sess. 8. *cap. 3.* jubens beneficia episcopatu inferiora conferri *difficilis et habilibus*, etc. *Conf.* Olim beneficia et praefecturae ecclesiasticae conferri debebant ejusdem Ecclesiae clericis, ut patet ex *Cann. supra cit.* Et *C. Monasterium cit.* solum exigitur, ut non sit minister malus.

III. Conferens beneficium, etiam curam animarum adjunctam habens, nemini infert injuriam; ergo. *Prob. Ant.* Aon enim digniori facit injuriam; quia, quod sit dignior, non ideo jus strictum habet ad beneficium: nec Ecclesiae; haec enim neque exigit, neque jus habet exigendi diligentiam summam, sed solum humanam, ac moralem; cum et dignior ipse, si promotus fuerit, obligetur ad humanam solum diligentiam. *Conf.* Sic oeconomus, cui commissum pecunias elargiri in pauperes, non tenetur inquirere in pauperiores; nec alias obligatur ex justitia ad procurandum incrementum rei familiaris, sed ex fidelitate.

IV. Si esset obligatio promovendi digniorem praeter minus digno, ergo qui se minus dignum crederet, nec petere beneficium, nec sibi collatum acceptare posset, nec cooperaretur actioni injuste collatoris: sed hoc repletet conscientias anxietatibus; quin, adversatur praxi.

r. Si beneficium confertur alteri via resignationis, aut permutationis, non est obligatio urgens tunc conferendi digniori, ut sentit Lessius, Serra, alique; ergo neque alias.

Ad II^m. R. N. *Cons.* Tot enim ac tantas qualitates hic in Episcopo Apostolus exigit, ut, qui est singulis praeditus, merito dignissimus censendus sit. Unde quoad rem revera hic de digniore loquitur, etsi ut talis, sub voce expressa *dignioris* mentionem non faciat.

Ad Conf. Pariter V. *Cons.* Citato loco enim, quae in dispensatore mysteriorum Dei praecipua sil qualitas, ostendit; uti vero non ideo negat, instructum esse oportere qualitatibus caeteris; sic neque negat, eligendum esse digniorem.

Ad 2um. R. N. A. Nam etiam digniorem praeficiendum jubet *c. fin. de off. Custod.* Item *c. un. ut Eccles. Benef. sine diminui*, cit. supra in Conci. Et Trid. 24. *de Reform, cap. 18.* praecipiens paroeciis *magis idoneos* praefici. Igitur, siquando jura praecipiant, ut beneficia conferantur dignis, dignos sumunt relate ad indignos, ut hos arceant; vel loquuntur de valore collationis, ne, si fiat indigno, collatio in foro externo pronuncietur irrita; unde Trid. Sess. 7. cit. mox subdit: *aliter autem facta collatio, vel provisio, omnino irritetur*.

Ad Conf. R. Y. *Cons.* Quoad primum enim, usus idem adhuc hodie in quibusdam Ecclesiis obtinet; quia, qui sunt ex gremio, sperantur vel utiliores, vel certe aequae utiles ac fideles fore in Ecclesiam, quam extraneus, etsi forte majoribus instructus donis; tum quod sumptus ex gremio magis soleat diligere Ecclesiam, in qua est veluti educatus; tum quia majorem habet suae Ecclesiae notitiam; tum quod constantius residere soleat.

Quoad alterum: R. hoc esse speciale privilegium concessum ab Ecclesia in majorem Ecclesiae utilitatem; ideoque inter casus exceptos pertinet. Posse vero Ecclesiam ejusmodi conferre privilegia, quando haec ad majus ipsius Ecclesiae bonum tendunt, salvo etiam jure naturae, nemo ambigit; quia spiritualia ea bona sunt credita Ecclesiae, ut haec de iis disponat ad majus Ecclesiae bonum: si igitur hoc habeatur casu, quo dignus aliquando preferatur digniori, nihil peccabit Ecclesia contra jus sive divinum, sive naturale; quod solum prohibere dici potest, dignos praeferre dignioribus, quando vergit in damnum Ecclesiae; non alias.

Ad 3um. R. N. *Ass. Ad prob.* Concessa parte prima ob rationem additam, V. alteram ob rationem Conclusionis,

Ad prob. N. Cons. 1°. Etsi enim Ecclesia non exigit diligentiam summam; habet tamen exigendi jus, ut sibi meliori modo consulatur, arceanturque damna, quorum alias periculo proximo exponeretur, si sibi passim praeficerentur minus digni neglectis dignioribus, ut dictum supra in prob. 2. Conci. n. 618. 2°. Quia dignior tenetur quidem ad diligentiam humanam, sed tamen juxta vires suas, et necessitatem Ecclesiae; possunt vero non raro evenire circumslantte, in quibus Ecclesiae, vel animarum necessitas exigit digniorem in docendo, arguendo, tuendo, etc. ad quae non sufficeret minus dignus; igitur hunc preferre digniori, est aliquam Ecclesiae, vel animabus inferre injuriam; quia est Ecclesiam exponere periculo.

Si inferas: Ergo qui promovet minus dignum, praetermisso digniore, te-

neretur restituere Ecclesiæ, si inde damnum traheret ; sed hoc plane quid novi esset, et adversatur praxi omnium.

R. C. *Hiat, perse loquendo*; eo quod violet justitiam commutativam erga Ecclesiam juxta dicta superius : at cum ea restitutio esset plena perplexitatibus, eaque obligatio deterreret multos a suscipiendis profecturis, etc. Ecclesia collatores et patronos ad eam obligationem non intendit adstringere ; cum illam nullibi urgeat, neque unquam reperiatur restitutionem exegisse.

Id Conf. quoad I. R, Disparitas est, quod œconomus distribuendo pauperibus satisfaciat intentioni domini, qui voluit procise dari pauperibus; at collator proficiendo minus dignos, neglectis dignioribus, non satisfaciens menti Ecclesiæ ; tum quia hæc declarat, quod velit conferri dignioribus; tum quia beneficia non principaliter in ministrorum bonum, ut eleeniosynæ in bonum pauperum, sed Ecclesiæ ordinata sunt. *Quoad %.* : Si missio procurandi incrementi domino damnosa sit, indubie non contra fidelitatem solam, sed et justitiam : si damnosa non sit, neque dominus quoad hoc declarat mentem ; jam hoc ipso est disparitas 1°. quia praetermissio digniorum est nociva Ecclesiæ ex dictis; 2°. quia quoad hos proferendos mentem suam expressit Ecclesia.

Ad lua. R. .V. Hiat. Quia non competitorum, sed solius collatoris est de illorum idoneitate ferre judicium. Igitur si te idoneum credas, potes te offerre collatori ea conditione, ut, si te æque dignum judicaverit, tibi beneficium conferat; eoque obtento judicare, te vel digniorem, velæque dignum fuisse habitum, atque ita quiescere.

Ad 5am. R. .V. .1. per se loquendo. Etsi enim resignans, vel permutans non teneatur ex officio Ecclesiæ ministros proficere ; tenetur tamen non concurrere ad iniquam collationem juxta Trid. in Conci. At resignans, vel permutans in favorem minus digni, cum dignior adsit, ad iniquam collationem concurreret. Nihil tamen offendet resignans, si cedat beneficium suum æque digno, quam ipse sit, quia supponere potest beneficium sibi collatum fuisse ceu digniori, aut æque digno, ac fuerant alii. Pariter habens simplex beneficium si cum alio etiam habente beneficium simplex permutet, anisi habens curatum cum habente etiam curatum; poterit permutare cum minus digno : cum enim hic beneficium ejusdem speciei teneat, non refert, sive hoc, sive aliud habeat; nisi forsitan circumstantia? Ecclesiæ digniorem exigerent,

ARTICULUS II.

DE DISTRIBUTIONE OFFICIORUM CIVILIUM.

021. *Dico I.* Officia civilia debent conferri dignis, adeo ut peccato mortali se obstringant, qui indignos ad ea provehunt, teneanturque ad com-, pensanda damna inde in Rempublieam profecta. Est communis Doctorum.

Ad Doest: quod officia illa principaliter ordinata sint in commune Reipublica* bonum, ergo tenentur magistratus politici ea conferre, non nisi idoneis ; quia tenentur ex contractu saltem tacito, ipsa aditione magistratus, vel principatus cum Republica inito, hujus procurare bonum, avertere mala; nemo vero nescit. quanta inde mala redundant in Rempublieam si hujus officia

publica conferantur indignis. Par est ratio de provinciarum profepilis, qui, ut harum procurent bonum, accipiunt stipendia: igitur, perinde ac oeconomus tenetur ex officio famulos, aut operarios conducere idoneos, illi tenentur deligere officiales aptos. Eslque hæc obligatio tam in provinciarum præsidibus, quam in magistratu summo, aut Principe, 1°. gravis, quia materia gravissima est; 2o. ju. stiliæslrictæ, sive cormnutativæ, quia ad hoc se obligarunt contractu saltem tacito cum Republica, quæ se vicissim ita obligavit Principi ad pendenda tribula, ferenda onera, etc. Hinc el sequitur obligatio compensandi damna inde Reipublicæ enata, quod scienter promoverint indignos. Dixi *scienter* ; si enim eos profecerint, quia putabant dignos, cum ea ratione sint damni solum causa remota, Respublica non videtur exigere, ut adeo stricta fiat restitutio.

622. *Dico II.* Officia civilia etiam regulariter sunt conferenda dignioribus pra; minus dignis. Ila passim Theologi cum Soto, de Ligo aliisque.

Constat Conclusio eadem fere ratione, qua Art. præc. *Conci. II.* Sicut enim Ecclesia habet jus exigendi, ut sibi meliori modo consulatur; sic et Respublica : ac sicut ex officio tenentur Ecclesiæ prosides hujus proem are bonum meliori modo, damnaque avertere ; ita magistratus Reipublicæ politica?, nec salis ab hac propulsabunt damna, si passim, neglectis aptioribus proficiantur minus apti ; cum frequentes sini vicissitudines, in quibus minus dignus non est sufficiens. Adde : si passim promoverentur minus digni, perquam facile fiet, ul tandem promoveantur indigni. Non tamen ob posthabitu digniorem est obligatio quid restituendi, sicut dictum Ari. præc.

623. *Dices* 1°. Potest sperari, fore, ut is, qui non est modo aptus, fiat aptus ipso usu, si promoveatur ad officium; ergo non erit peccatum ad officia publica promovere non idoneos.

R. .V. *Cons.* Etsi enim subinde justis de causis, et quando nullum indo verendum Reipublicæ damnum, non idoneo conferri officium publicum possit, hocque interim administrari per vicarium habilem, dum promotus fiat idoneus ; id tamen passim fieri non debet, proserlim dubiis Reipublicæ temporibus, quæ auxilium præsens, virumque necessitati præsentì parem exposcunt.

Dices 2°. Munia publica non sunt bona communia, quæ civibus dari oporteat ut membris communitatis, cum citra injuriam conferri queant extraneis; ergo in horum distributione locum non habet justitia distributiva, nec proinde acceptio personarum ; sicque nec peccatum erit, minus dignum proferre. digniori.

R. T. .1. A'. *Cons.* Quia, etsi non sint ita bona communia. ut necessario distribui debeant inter solos ejusdem communitatis cives, ut palet in officiis militaribus, cathedris academiæ, quæ dignioribus, cujuscmq; demum nationis sint, conferri solent ; requiritur tamen, ut bona communitatis distribuantur juxta proportionem meritorum et dignitatis.

Dices 3°. Officia civilia vendi possunt; ita enim iit in Regnis quibusdam Eranciæ, etc. ergo etiam conferri minus dignis pro dignioribus.

R. D. ?t. Vendi possunt absolute loquendo, el sub debitis conditionibus C.

his non servatis .Y. *Ant. et Cons.* Vendi absolute possunt ; quia prerogativa et honor eminentiæ præ concivibus, liberale stipendium, occasio lucrandi, etc. ejusmodi officiis adnexa, sunt æstimabilia pretio. At tamen, ut vendantur licite, sequentes, necesse est, conditiones adsint et serventur: prima est, auctoritas in vendente, ut in Republica, Principe; unde perfecti minores officia vendere nequeunt, nisi hoc ipsis fuerit permissum a Principe. Secunda, ut moderato vendantur pretio, ne arceantur minus valentes opibus, si sint digniores. Tertia, ut vendantur, quantum fieri potest, dignioribus; si enim citra acceptionem personarum, aliaque incommoda recensita superius conferri regulariter non possint, nisi dignioribus, multo minus vendi poterunt minus dignis.

Si dicas 1. Per .You. 8. c. 2. *et L.* 1. *ff. de J. et J.* officia publica non sunt prætio æstimabilia. Item Pius V. in Bulla : *Etsi Romani* anno 1571. absolute hanc venditionem prohibuit.

R. Quoad leges civiles 1º. his non ligantur summi Principes; vel iis derogatum est.

R. 2º. *D.* Non sunt æstimabilia ratione justitiæ administrandæ præcise. hanc enim per se ex officio debet Princeps subditis, sicut judex alius sententiam : ratione aliorum commodorum adjunctorum, de quibus ante .V.

Quoad Bullam Pu V. R. Data fuit pro territorio Pontificio; nam constitutiones Pontificiæ circa materiam profanam, extra materiam peccati, non extenduntur extra territorium summi Pontificis. Imo et Romæ huic constitutioni *Pian.e* consuetudine derogatum esse, ait *Koenig* hic ex *Gockelio*, quo teste, non obstante Bulla *Pn*, officium Vicecancellarii, Thesaurarii, Prosidis Camerae venditum. Simile quid de his et aliis officiis asserit Cardinalis *de Luca* in *Relat. Cur. Disc.* 10. *et Disc.* 2. *de Regalib.*

Si dicas 2. Ex hujusmodi venditionibus timenda sunt varia Reipublicæ mala ; nam emptores, ut se indemnes servent, possent illicitum quaestum facere, variis artibus extorquendo a subditis pecunias, dum pretium suum recuperent.

R. Eliam similia facta attentata dicuntur ab iis , quibus officium venditum non fuit. Deinde pretium hoc extortum tenentur in conscientia restituere subditis. Demum ex hinc ad summum sequeretur, melius non vendi officia publica; non vero, venditionem ex natura sua peccaminosam esse.

CAPUT 11.

DE JUSTITIA LEGALI ET VINDICATIVA.

f»2L Justitia legalis civem tanquam partem ad communitatem ceu totum, nimirum hujus procurandum bonum coordinat. Hinc definitur : *Virtus moralis ordinans, vel inclinans partes communitatis (pia tales ad procurandum bonum suce communitatis huic (pia tali debitum ex jure alto in bona privatorum.* Unde et in Principe datur, et subdito : in priore quidem, non ut refert

DE JUSTITIA LEGALI ET VINDICATIVA.

totius personam Reipublicæ sed ut rector est boni publier, et pars principalis, sive caput; ut tale enim ex jure alto æque curare tenetur commune bonum, quam cives reliqui ; ac quia hoc Princeps facit imperando, in eo justitia legalis est *imperative* : in subditis non nisi *executive*. Jus vero illud, vi cuius pars quævis Reipublicæ huic suum tribuit, minus rigorosum est, ac passim dicitur generale, legale, altum : priore quidem modo, quia ad commune bonum, sicut leges, tum per leges ordinatur : *altum* vero; quia supereminet particularibus privatorum juribus, iisque derogare potest; Respublica enim jus quoddam habet superioris ordinis in bona civium, eonimque jura, ut iisdem , urgentibus causis, ad felicitatem communem uti possit; quin pro necessitate etiam corpora periculo objicere. Ex hisce liquet, justitiam legalem obligare ad servandas leges, ferenda Reipublicæ onera, solvenda tributa, vectigalia; Principem vero ad eadem, servata proportionem, imperanda, cum justa causa exegerit. Vindicativa justitia (quam quidam ad legalem reducunt) est *virtus ordinans eum, qui curam communitatis habet, ad proportionatam punitionem delictorum. Plenius hæc patebunt ex sequentibus.*

ARTICULUS I.

AN ET QUANDO RECTE EXIGANTUR TRIBUTA, ALIAQUE COMMUNIA ONERA? QUÆQUE ILLA PRÆSTANDI OBLIGATIO?

62a. *Prooemium.* Tributi nomen passim accipi pro omni eo solet, quod penditur Reipublicæ vel Principi a privatis. Specificè vero est pensio, quæ imponitur facultatibus, vel proventibus subditorum , ab his solvenda Reipublicæ vel Principi ad sustentandum competentem statum suum, oneraque Reipublicæ. Hinc differt a *vectigali*, quod est certa pensio solvenda pro rebus vel invehendis in urbem, aut provinciam ; vel inde avehendis : etiam *portorium* dici solet ; cui affineest, quodrerum venditarum, permutatarum occasione datur. Differt *npedagio*, vel *quidagio*, quod a transeuntibus equo, curru ,navi, etc. solvi solet pro pontium, viarum conservatione, securitate. Proterea Jurisconsulti onera præstanda Principi dividunt in *realia*, quæ jumentis, plaustis, etc. fiunt; tum *personalia*, quæ a subditorum personis præstantur exhibendo servitia, comitando ad bellum, etc. ac *mixta*, quæ ex reatibus, ac personalibus constant.

626. *Dico I.* Tributa, vectigalia, acquæcumque exactiones ut juste imperentur, tres requiruntur conditiones : auctoritas imperantis; causa justa ; forma , sive debita proportio : quæ declarantur.

1º. *Auctoritas imperantis*, id est, summi Principis, vel magistratus, qui suprema cum polestate Reipublicæ praesunt; in hos enim solos populus immediate transtulit potestatem gubernandi, iisque se adstrinxit ad praebenda stipendia justa ad tuendam dignitatem ac Rempublicam. Si quid proinde præfecti subordinate gubernatores, civitates subjectæ exigant a populo; vel hujus consensus liber , vel facultas Principis adesse debet : secus injuste fiet ac restitutioni subjectum erit.

Ac quidem, quantum ad *vectigalia*, observandum est, per leges funda-

mentales Imperii, quo promoveatur facilitas commercii, ao mercium impediatur caritas, gravissime prohiberi Statibus, no vel vetera vectigalia augeant, vel erigant nova. Id sub pœna banni prohibuit Rudolphus I. in constitutione data Herbipoli anno 1287. Quod confirmatur in Bulla aurea anno 1356. aliisque l. R. e quibus Spirensis anno 1376. §. 120. jubet invigilare diligenter Circulorum presides, an in eorum Circulis a quodam Statuum hac in re delinquatur. Quin per repetitas capitulationes cœsaivas, nequit Imperator sine consensu vicinorum Statuum, et Electorum *unanimi*, dare cuiquam Statui privilegium sive augendi vectigalia antiqua, sive nova constituendi, *Capit. Caroli V. art. 18. Ferdin. I. art. 17. Ferdin. III. art. 20. Ferdin. IV. art. 19. Leopoldi I. art. 19. Josephi I. art. 20. Caroli VI. art. 8., etc.* Adde lustrum, pacis Cæs. Suec. *art. 9. §. 1.*

2°. *Causa justa*, quæ duplex assignari solet : prima ad sustentandam competenter majestatem Principis cum aula et ministris; cum enim Princeps laboret pro communi bono Reipublicæ, exigit vicissim justitia, ut hunc pro dignitate Reipublicæ sustentet. Altera el ordinaria est bonum publicum, ejusve necessitas, velut ad conscribendum militem, arcendum hostem, instauranda ædificia publica, vias publicas et similia. Cessante tamen causa, etiam justitia tributi specialiter obeam causam impositi cessat.

3°. *Forma*; sive ut habeatur ratio ac proportio facultatum; unus non gravetur pre altero, sed plus contribuat, qui majorum est facultatum : uti enim honores distribuendi sunt æqualitate proportionali pro majore, vel minore dignitate ; sic dividenda etiam onera pro facultatibus subjectorum, ut, qui plus valet, plus ferat; cum secus committeretur acceptio personarum. Deinde ut habeatur proportio necessitatis, sive exactio non sit major, quam necessitas.

627. *Dico II.* Subditi in conscientia ex justitia obligantur ad solvenda tributa et vectigalia justa.

Prob. I. Auctoritate S. Scripturæ. Ad Rom. 13. v. 6. et seqq. jubet Apostolus reddi tributa et vectigalia : *Ideo enim el tributu præstatis : ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita : cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal;* ubi ait Apostolus tributum esse debitum Principi, ac ex justitia, quia bono communi servit : *in hoc ipsum servientes.* Unde et Christus jubet Matth. 22. v. 21. de censu et vectigalibus: *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.*

Prob. II. Ratione. Tributa, vectigalia et similia debentur Principi non solum ex justitia legali, qua partes tenentur concurrere ad bonum totius; sed etiam ex justitia commutativa : populus enim transferendo administrationem et curam supremam in Principem, eo ipso se tacite obligavit ad solvendum ipsi stipendium conveniens, et congruum subsidium; quod cum ex pacto nec taxatum sit, necob necessitates varias, quæ occurrere possunt, taxari potuerit; Principis est pro Reipublicæ exigentia et circumstantiis determinare quantitatem; ergo, ea determinatione justa de causa facta, tenentur subditi ex justitia tributum imperatum solvere, ac restituere defraudatum. Nec refert, quod tribulum lege imperatum non exigatur; nam, spectata natura debiti, nihilominus solvi debet; debitum enim solvi debet, non qnia exigitur, sed quia est debitum.

628. *Dices* 1°. Lex tributorum pure poenalis est, ergo ante sententiam judicis in conscientia non obligat.

H. V. *Ant.* Lex tribulorum specificè talium nititur, et fundatur in justitia commutativa, orta ex contractu tacito Principem interet subditos, quo se ille obligavit ad regendam, tuendamque Rempublicam ; hi vero ad praestandam pensionem competentem. Dixi : *lex tributorum specificè talium* ; non enim cum hac confundi debent leges prohibentes importari in provinciam certas merces, vulgo *contrebandes*, circa quas disceptatio est, merene poenales sint, nec ne? Affirmât sententia communior; tum quod et timorati, pro-bique sine peccati scrupulo merces ejusmodi, ut vinum, tabacum, etc. emant; tum quod redemptores plerumque imposita mulcta contenti sint; ac si quid inde enascatur damni redemptoribus, per gravem sæpe impositam mulctam, quod non raro accidit, in triplo compensetur.

Dices 2°. Leges tributorum et vectigalium plerumque non constant verbis praeceptivis ; vel si praeceptivæ sint, sunt tamen simul disjunctivæ, præsertim ratione *vectigalium*, dicendo : sancimus, ut quilibet vectigal pendat; aut si neglexerit, cadat in commissum.

R. Quoad leges tributorum specificè talium, quibuscumque illse verbis constent, solvi ea tribula debent; quia debentur ex justitia. Probabilius par ratio est de vectigalibus ac pedagogiis, quæ cum illis nunc sæpe confunduntur; imponunt enim ea Principes partim titulo Imperii, ut ærario consulant, ac sustinendis sumptibus publicis melius sufficiant : tum quia Principes reparationem viarum, pontium, in se non sine magnis expensis suscipiunt, item securitatem præstant viarum per conductos milites ; quæ non tenentur subire gratis; ac non æquum foret, omnia hæc eorum præcise subditorum expensis fieri, qui negotiationi non vacant, nullum inde lucrum habent. Juste igitur ab iis quid exigitur, qui inde lucrum percipiunt, ulhoc compendio tantum onus pensetur.

Dices 3°. Dubium merito est, utrum hodierna tributa, el vectigalia omnia justa sint; adeo enim nunc aucta et multiplicata sunt; ergo bona conscientia defraudari possunt : in dubio enim tali videtur in possessione esse immunitas subditorum a tributo. Ila S. Antonin. Cajetan. Petrus Navarr. ac alii.

R. Cum Sylvio cæterisque plurimis, *T. A. N. Cons.* Postquam populus potestatem summam gubernandæ Reipublicæ in Principes transtulit, eique seadstrinxit ad subministranda subsidia, ac consequenter jus, ea determinandi, Principi reliquit, dici non amplius potest, in dubio immunitatem populi esse in possessione. Sic Jurisconsulti passim ex eodem nostro principio tradunt, in dubio, an lex lata justa sit, nec ne, praesumptionem esse pro legislatore. Et vero si in tali dubio judex statuatur populus, quid tandem sequetur? Quid facilius, quam, cum leges plurimæ palato subditorum non arrideant, de earum dubitare justitia, sicque ab observantia legis, obedientia Principi debita se subtrahere? Hinc colligitur simul, quare dictum : *T. A.*

Si dicas cum recentiore, in tali dubio esse duntaxat solvendum pro rata dubii.

R. Quomodo populus discernat, quantum debeat in dubio, necne? Quid

populo promptius q̄iarn negare tandem penilus, sulmsse jusiam tribulo causam.

Si instet cum eod. Adeat prudentem ac religiosum virum, <v quodlwal, quantum *in dubio* debeat solvere.

H. *Cum modo* Princeps in possessione iit ex dictis , ejusque jus determinandi tributa el vectigalia certum sit, non pendet ab ullo alio, quid quau-tnmve debeat solvere populus.

Queri line joco solet a Theologis, an Ecclesia», persona» iesque Ecclesiastii.i. a tributis, vectigalibus, cæterisque Principum secularium exactionibus immune., vint? Al cum de hoc jam actum *Tr. de beyib. cap. I.* Him lectorem remitto.

ARTICULUS II.

AM WMIT JUDEX CAJITALIS CHIMIMS UEO , ETIAM IOMICIIHI VOLUMTAWI ET WH/AI FALERE *vn.r.* VEMAM , SITE AM EI QCAMUO LOLL M IIAUEAT JUS, VFJ. H»PI- I; STAS AGGRa TIAMDI?

Dico I. Judex inferior, sive qui superiorem habet, per se loquendo tenetur infligere pœnarn, a lege, consuetudine, vel statuto determinatam; ut nec gratiam vito;, vel aliam facere possit. Comrminû Theologorum et Jurisconsultorum cum Dor-lore Angelico 2. 2. (*J.* 67. a. 4. in 0. Ac sumitur ex A. 1. 4. ff. *ad SC. Turpili. Xov. Si. r. 10. aliisque* : tum C. 3. *Met.* 4. quo jubetur judex judicare secundum leges, non de legibus, qu« pernam delictis proportionatom jam determinarunt, C. *1o. de Majarit.* vi (iijiis *Inferiori* nulla permittitur potestas immutandi superioris *legem.*

Halio esi, quod judex inferior non mimis teneatur implere leges infligendo pœnam ab hh statutam , *quam* reus, sustinendo sibi inflictam. Igitur nec mitiorem , nec graviolem, quam sil decreta, potest pœnarn /xr « *infligere.*

fiixi *per te* ; nam potest per accidens mitigare, vel exasperare pœnarn, si adsint cauce mitigandi, vel exasperandi ; ipso id concedente jure A. 13. *S. 7. if. de hit. (pii Ml. infant. A. IG. 28. penult, ff. et h. 1G. 23. C. h. f.* Mitigandi causa? plerumque ex parte rei sunt; velut, si impubes, vd *minor, sibi non* salis præsens; repentino furore vel irœ astu : si simpler patrarit delictum ; si ob moram judicis diuturno emaceratus fuerit *carccre*: si perduellionis, aut criminis contra majestatem complex rem *detegat* ; quo casu plena promittitur condonatio A. 5. §. /iu. C. *ad A. Jul. Maj.:* fi post delictum *diu* et constanter honeste vixerit : si de flepuldica sil *bene* meritus ; si *crimen solurn* attentatum fuerit , non perfecte consummatum : m *dubium sit, fueritne* delictum plene deliberate admissum ; vel an et quali» pœna a jure decreta sit; quia regulariter judex in infligendis pomis parlera mitiorem sequi debet, A. i 1.12. ff. *h. I. C;m>* e exasperandi pœnarn smmmlur a delicti circumstantiis, *loci.* gj g. *jn* loco sacro, in conspectu Principi», vrd superioris admissum facinus; *modi*, si ex insidiis, pro/Jitorie quis occiderit a Herum ; *pertona*., contra quam delictum est, ut, si contra Principem, superiorem, sacerdotem, parentes; *frequentationis delicii*, si iteratum fuerit ; ac similibus.

W), *Dko II.* Potest tamen Princeps supremus facere, absoluto loquendo, (uiliMreo gratiam, non solum remittendo pœnas minore», sed etiam merito; ac iu casu homicidii voluntarii et dolosi.

/an P. e4 communis Doctorum assertio; cum cnirn supremus Princeps legibus suis norr ligetur, pœnam a legibus decretam remittere jxjtent; non wlurn, si minor sil ; sed etiam, si capitalis.

*l'art 2**. de homicidio *prob.* contra CAmov. pluresque, protestante» aminic, ct Theologos paucos, ratione fundamentali. Nullo ex jure ostendi potest, a jure aggratiaudi, quod summis Principibus omnium consewu usnpetil, excipi casum homicidii dolosi ; *ergo etiam* quoad hunc jus aggratiffidi halrcrc locum potest. *Prob. Aid. ex jure, naturis*; nam etsi jus naturæ exigat, delicia non manere prorsus impunita; modum tamen puniendi, rive pœnarn ipsam jus naturæ non determinavit, nec determinat. Et vero quomodo determinare posset, cum delicta ejusdem generis minima aœe-kiite circumstantia plurimum varient? Onto antequam legum *eondilote*« *homicidis determinarent* p</nas mortis, gladii, rotfe, etc. non erat obii-gatioquemquam *e»* modo plectendi; haneque ignorabant gente» plurima?, utut exculto» moribus, id ex earum legibus intelligitur : A. 'A. *ad L. Cornei.*

Suar, inquit : bajia Cornélien de nicarii», el veneficis jxrna in insulam 'lipurlalto est, el omnium bonorum ademptio. Sed solent {N. /i.) hodie capite puntri, nisi honestiore loco sini positi, (fuam ul ponam legis sustineant: humiliores enim solent bestiis subjici ; aliores vero deportantur in insulam; eigo Romani ignorabant hanc obligationem juris naturæ. Sic ct lege salica id. ii. 1. ingenuus hominem Francum, aut barbarum occidens, octo mille denariis, id est, solidis ducentis mulclari praecipitur ; quod in eadem

salica reliquit Caholus M. : lege Saxonum, qui nobilem occidisset, pendendi injungebantur solidi 84D. : lege Scotorum Wjliielmi regis cap. 7. homicida jubetur dare 29 vaccas, unamque juvencam, ac *pacum fuccre* cum parentela defuncti. Adde, olim usque adeo homicidas jure asyli, lege tum imperatoria, tum ecclesiastica, immunes fuisse omni capitali pœua : taceo id genus plura. Mirum vero, si jus naturm pnccipercel homicidas plecti capile, hoc jus naturæ usque ad conditas nostras leges positivas a plerisque ignoratum fuisse.

Sed neque 2". *exjure divino*; tale enim pro lege nova aflerri non potest. Nec demum 3". *ex jure J>osiliw humano*; si quid *enim* λ *Tiif.onosto*, Jesti-MAMo, Cakolo V. in Nemese de plectendo capite homicida statutum, imprimis non ligat omnes Principes summos, qui in regnis suis illorum Imperatorum legibus non tenentur. Deinde leges Justiniani non obligant in Germania nisi ex recepto, ncc ubique in eadem toto in rigore receptu est Nemesis Carolina : ac demum, etsi recopia sit, lam *box*, <*pmtn* leges olite Imbibitam gerunt conditionem : nisi Princeps pro jure suo gratiam vitrn fecerit.

G3I. Dixi 1". *Princeps supremus*: Idem tamen jus aggratiaudi, vel mitigandi po-nam sive ex privilegio, sive consuetudine, sive vi jurisdictionis territorialis Statibus imperii comfætut. 2". *Absolute loquendo*; licet propterca non debeat facile remittere fx/mam omnem ex Integro; tum quia obligatio puniendi aliquo saltem modo indetei minato fundatur in jure natui ali,

quod tamdiu stringit, quamdiu ratio el convenientia aliud non permittit; tum quia nimia indulgentia foveat scelera, pnebetque ansam delinquendi. Nec jure aggratiandi, quoad pronam capitalem, nisi moderate admodum, uti oportet, ut sceleris impunitas ad sequelam trahat alios, lino passim utendo jure aggratiandi peccare potest Princeps graviter in Rempublicam, cui se obligavit ad praestandam securitatem, quantum potest, in vita, bonis, etc. adeoque ad tollendos Reipublicæ noxios, facinorosos homines; qui non salis cohiberentur metu mitioris tantum pronæ, si prome capitalis sit facilis condonatio.

622. *Obj. I.* Tenetur, quicumque cum summo imperio præest Reipublicæ ex pacto primaevo cum Republica inito, ad ejus procurandam tranquillitatem et securitatem adhibere media necessaria, ac proinde in illius violatores condignis pronis animadvertere, ut ab his nihil metuendum sit Reipublicæ; ergo jure naturali obstringitur Princeps, criminis capitalis reos punire prona capitali, maxime homicidas; quia nihil publica? securitati ita contrarium, quam occidendi facultas. *Conf.* Et vero homicidam voluntarium esse prona capitali plectendum ipsa naturalis ratio videtur insinuare; ex naturæ enim dictato, ut ait in hunc locum Grot. *Tit. 1. Crit. Sacr.* Cainus, occiso fratre, inferebat: *Omnis igitur, qui invenerit me, occidet me.* Gen. 4. 13.

II. Homicidam voluntarium occidendum esse, jus divinum statuit; ergo, hoc casu, non est locus juri aggratiandi; cum, quacumque potestate gaudeat summus Princeps, juri tamen divino semper est, et manet subditus. *Prob. Ant.* Gen. 9. 6. ait Allissimus: *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Quæ lex renovatur Exod. 21. v. 12. el seqq. ac Num. 3a. v. 16. *reus homicidii, et ipse morietur;* perque sequentes textus diserte prohibetur, ne mulcta pecuniaria exigatur ab homicida; sed statuitur, quod ipse debeat mori.

III. Adslipulatur lex nova non obscure Matth. 26. v. 52. *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Apertius ex Apoc. 13. v. 10. *Qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi;* ergo.

Ad Iom. R. V. Simpliciter; vel ad summum *I.* *Cons.* Si alio modo procurari tranquillitas el securitas non posset C. si possit, uti alio modo procurari adhuc potest A. Vi pacti primævi cum Republica inili tenetur Princeps Reipublicæ, quoad potest, procurare tranquillitatem, et securitatem in vita, et bonis; sed non tenetur per unum determinate medium vi ejus pacti; ubi enim pactum illud? Cum igitur mediis, et pronis aliis, quam capitali, possit eumdein oblinere finem, non obligatur eumdem procurare præcise infligendo pronam capitalem. Aliud foret, si alio medio jam moraliter ille finis haberi non posset; sed proplerea jam diximus, uti pœna non debet facile remitti ex integro, sic jus ipsum aggratiandi esse moderate usurpandum. Pariter ex jure naturæ antecedenti etsi inferatur, delicta punienda esse; determinatus tamen puniendi modus ex eo inferri nequit.

Ad Conf. R. 1°. At nihilominus Deus Cainuin occidi severe prohibuit. Ibid.

R. 2°. Inde ad summum sequitur, non inique agere Principem, interficiendo homicidam; minime vero, quod interficere vi præcepti naturalis debeat.

J(2)nl. R. Leges judiciales testamenti veleris per Christum abolike sunt, neque nunc amplius stringunt; ergo inepte illæ huc afferuntur.

Jd3^{mo}. A. *ass. Ad prob.* R. Christum hæc dixisse ad mentem legum judicialium Judæorum, quæ tum temporis, nondum promulgata lege nova nondum erant abolit®, ut sensus sit: Lex vult, ut, qui occiderit gladio, similiter occidatur; ut dicitur cit. loc. in object. 2°. præsertim Num. 35.16. *Si quis ferro percusserit, et mortuus fuerit qui percussus est: reus erit homicidii, et ipse morietur.* Eslque is obvius verborum Christi sensus. Non igitur hic fertur lex nova observanda in lege évangélica.

Id Conf. N. Cons. Non enim hic sermo est de modo in judiciis humanis observando; sed juxta litteram ibi consolatur, crigilque servos Christi propter hunc vexatos, ut patientes persecutiones superent, ipsos liberandos esse; malis intentatis e contra in auctorum capita Dei judicio redundaturis; postquam enim dixisset: *Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet; qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi;* tum subdit: *hic est patientia, et fuies Sanctorum.*

ARTICULUS III.

POSSITNE JUDEX JURIDICE PROBATUM REUM, QUEM TAMEN PRIVATA SCIENTIA SCIT INNOCENTEM, CONDEMNARE IN CAUSIS CRIMINALIBUS?

633. In hac controversia convenit inter omnes, judicem eo casu teneri ex justitia, tentare medialicila omnia ad liberandum innocentem, inveniando causas ad repellendam accusationem injustam; summa dexteritate examinando testes, dum dissidentes faciat exemplo Dànicles, dissimulando custodiam carceris; remittendo causam ad superiorem judicem, etc. verbo: præstando, quæ potest, ne opprimatur innocentia. His vero nihil proficientibus, quærilur, debeatne, ac possit tunc condemnare probatum reum, quem scit innocentem? Affirmativam sententiam passim amplectitur schola Doctoris Angelici. Negativam in causis *criminalibus majoribus*, ubi de prona mortis et mutilationis agitur, luentur Less. Laym. Haun. Pyrrii. alique, non tamen in *minoribus*, ubi desola exilii prona vel affiictiva duntaxat corporis, privatione officii, etc. agitur, nec in *civilibus*. E contra rursum utrobique negant Abb. Koenig. Gorm. Pichler; quibuscuro

634. *Dico.* Nulla in causa tenetur, aut potest judex condemnare juridice probatum reum, quem scientia privata scit esse innocentem.

Prob. Nullum jus, sive naturale, sive divinum, sive humanum dat facultatem judici, condemnandi probatum reum, quem scit, esse innocentem; sed potius id prohibent jura singula; ergo.

Prob. Ant. 1°. de jure *naturali*. Jus naturale, ipsaque justitiæ natura, trtm commutativa?, quam vindicative? exigit æqualitatem et proportionem infer solutionem et obligationem, pronam el culpam: sed nulla est æqualitas inter solutionem veram et obligationem nullam; nulla proportio inter pronam veram et culpam nullam; ergo.

2°. Nec *jus divinum* hoc permittit; ubi enim tale exlat? Certe si scruteront jus divinum V. T. contrarium rperimus Exod. 23. v. 1. *Non suscipies vocem*

mendacii. ht v. 2. Nm sequeris turbam ad faciendum malum; nec in iudibiu, plurimorum acquiesces sententia), ut a vero devies. Respondent adversarii, hic prohiberi iudici, ne se jungat testibus mendacibus, occidatque, vel condemnet eum . qui iuridice probatus est innocens. At hæc responsio videtur adversari litteræ; quomodo enim iuridice probatus est innocens , ubi plurimorum contra sunt testimonia? Sed neque aliquid ex T. N. pro condemnando tali innocente potest erui , ut constabit solutione objectionum.

3°. Nec *jus humanum* hanc facultatem iudici tribuit; sed potius prohibet. Nam 1. *Jus Canonicum c. I. de sent, el re jud. in 6.* præcipit, ut iudices Ecclesiastici procedant *secundum conscientiam et justitiam; cum attend tribunal iudicis reum non habeat, quem injuste iudex condemnat* : ac demum generaliter vult, eos *pro oculis habere solum Deum*. Sed nec secundum *conscientiam*, nec *justitiam*, iudex condemnaret hunc innocentem; nec eum æterni tribunal iudicis habet reum ; nec in eo condemnando pre oculis haberet Deum, sed mendacium, et calumniam. Respondebis forsitan, quod æterni iudicis tribunal etiam habeat reum illum, non quidem pro interno, sed externo foro. At sane concipi non potest, quomodo telerna Veritas, aeterna omnis rectitudinis origo et regula possit innocentem pro ullo foro habere reum, qui talis precise probatus mendacio et calumnia?

2. *Jus civile* vero , dum præcipit, ut iudex procedat secundum allegata et probata, ideo precise ita ordinat, ut iudici constet de veritate, ac removeatur, quoad fieri potest, periculum , ne alias in sententia ferenda prejudice! veriori causæ, ut constat ex *L. 6. ff. de off. Pras.* ubi : *Præses provincia id sequatur, quod convenit eum ex fide eorum, qua probabuntur, ne veritas vitietur erroribus* ; dum ergo iudici de veritate constat, quæ sola est finis legum, dum volunt adduci probationes, testes, etc. sanedici non potest, jus tunc velle, iudicem sequi testes falsos; ne, dum has cautelas statuit iu bonum innocentis, hic per easdem opprimatur contra *II. J. Gl. m(>.* Deinde *Nov. M. deteslib.* jubetur iudex excutere diligenter fidem testium, rejicere testes suspectos, etc. Qua ratio igitur quis pnesumet, velle jus, ut iudex sequatur testes falsos, mendaces? Porro per *L. 29. ff. de probat.* veritas fortior est praesumptione descendente ex actis et probatis publicis; ergo haud dubie fortior erit mendaciis et calumnia.

Conf. 1. Iudex nequit sequi sententiam probabilem relictæ probabiliore, juxta prop, damnatam ; ergo nullo minus falsam relictæ certa.

Conf. 2. Nec iudici, nec Reipublicæ concessum est jus directe in vitam innocentis; ergo nullo casu licet iudici vel Reipublicæ hunc spoliare vita.

638. *Obj. I.* Lex naturalis et divina prohibent solum , occidere innocentem *ex intentione*, nun veru præter intentionem , exercendo rem licitam, et fungendo debito officio, ut patet ex occisione invasoris materialiter injusti, et eversione turris, in qua simul cum hostibus degunt innocentes. Item, jus nature et divinum prohibent solum , occidere innocentem de facto, et jure; non vero innocentem de facto , et reum de jure, qualis est, qui probatus est reus.

II. Juxta Dont. 17. v. G. *In ore duorum, aut trium testium peribit, qui interficietur* : ac cap. 19. v. .i. *In ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum*, quod Christus repetii Malth. 18. v. 16. ; ergo.

III. Juxta S. Ambros. serin. 20. in Ps. 118. *relatum Can. Judicet. Caus. 3. 4. 7. Itonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, et domestica proposito voluntatis; sed juxta leijcs et jura pronunciat... nihil paratum et mediatum domo defert; sed sicut audit, et judicat.* Et S. Augustin. Lib. de Pœnil. c. 3. *relatum Can. quamvis. Caus. NI. q. 3. Quamvis vera sint quadam, non tamen iudici sunt credenda, nisi certis indiciis demonstrentur.* Ergo.

I. Perc. *Pastoralis. 28. §. quia vero, deoffie, et Potest. Jud. deleg. precipit iudici, cui demandatur exeeulio senlentia, ut hanc exequatur, licet sciat esse injustam; ergo idem facere debet iudex iu nostro casu.*

Γ. Jura generaliter volunt decidi causas secundum allegata et probata , *L. 6. ff. de offic. Pras.*

I/. Iudex fungitur persona publica ; ergo in decidendis causis sequi debet scientiam publicam , quam habet ex allegatis et probatis ; non vero opinionem suam privatam, aut scientiam *facti.* *Conf.* Iudex sustinet personam Reipublicæ; ergo debet judicare, sicut judicaret Respublica: atqui hæc judicaret secundum scientiam publicam ; in Republica enim non datur scientia privata, cum omnis scientia Reipublicæ tanquain communitatis sil publica, hæc vero si adsit, non est necessaria discussio testium.

17/. Respublica habet dominium altum in bona subditorum, vi cujus de his potest disponere ad exigentiam boni publici : atqui hoc exigit condemnari etiam innocentem, quando probatus est reus, quia alias daretur ansa iudicibus, ut se corrumpi sinerent, ut impunitos dimittant malefactores sub pretextu innocenliæ.

I///. Iudex potest, ac debet absolvere cum, qui publice per testes probatus est innocens, etiamsi privata scientia cum noverit esse reum; ergo etiam a contrario.

/A. Quid enim aliud faceret iudex, quando aliud medium liberandi innocentem nihil prolicii? An cedat officio? at hoc nimis durum est ; presortii si sil iudex supremus ; quem, ut potius cedat regno, vel imperio, nemo obii gabiteum tanto Reipublicæ damno.

636. *Ad IUm. N. suppos, part. 14f.* quod in presenti casu iudex occidat solum præter intentionem , exercendo rem licitam ac fungendo officio, innocentem ; cum innocentem occidero sil intrinsece malum, omniaque prohibeant jura; ergo directe hunc occideret. Inde disparilas est 1". quoad aggressorem materialiter injustum ; quia, etsi solum sil materialiter nocens, ut furiosus, amens, ebrius, etc. ob defectum rationis; vere tamen nocens est; ergo cum quilibet jus habeat tuendi vitam , licite, servato moderamine inculpatio lutehe, dum vita propria aliter servari non potest, talis aggressor solum materialiter nocens occiditur. 2". Quoad dejectionem turris; quia occisio innocenlum est per accidens, nec directe intenta ab expugnatore belli duce, qui directe intendit expugnationem urbis, et turris hostilis, ex qua solum per accidens et indirecte contra intentionem ducis sequitur mors innocentis. Econtra in nostro casu sententia iudicis nullum habet objectum immediatius, in quod tendat; ergo directe tendet in cædem innocentis, quod nunquam licet; eodem enim modo tendit iudex condemnans, quem scit innocentem , ac condemnans, quem si it nocentem. Nec dici potest, quod iudex directe intendat servare præscriptam juris formam , unde præter ejus

inluutionein . indirecte sequitur mors innocentis ; nam tota illa iudicii forma est constituta, ne vitietur veritas; in favorem innocentia?, ne luee opprimatur ; ergo hæc non potest esse objectum immediatum sententiæ condemnatoriae innocentis, ne contra *II. J.* (it. *in* 6. quod est in alicujus favorem concessum, in ejus retorqueatur dispendium. Quod si tamen adhuc intentionem extrinsecam tingas; se pariter excusabit Pilatus, quod condemnando Christum intenderit directe impedire tumultum populi.

Jd2^m. *part. N. suppos.* quod jura velint haberi reum, qui talis solum probatus a testibus falsis. Constat ex dictis in Conci.

.Id2^{um}. R. A. *Cons.* Etsi enim dicatur verbis affirmativis : in ore duorum, vel trium testium *peribit... stabit* omne verbum : sensus tamen negativus est. quod plures testes non sint necessarii ; imus vero non sit sufficiens, ut feratur sententia condemnatoria. Constat ex Exod. 23. v. 2. ubi : *nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero (levies, v. 7. mendacium fugies.* Si igitur contra veritatem in judicio plurimorum maligna testimonia jubeantur rejici, quomodo in ore duorum , vel trium falsorum testium continuo peribit, dum judici constat de innocentia?

Ad 3^{uro}. R. Y. *Cons.* Ambo enim loquuntur de eo, quod ordinarie lit, quando judici non constat de veritate; nec alius sensus utriusque canonis tribui citra figmentum potest ; nam in primo immediate subditur ex S. Ambii. *et sicut se habet negotii natura, decernit... examinat causas merita, non mutat... in judicando magis cordi sit veritatis custodia ;* ergo hanc praevalere vult. In altero hunc sensum esse Rubrica demonstrat : *non credantur, quæ certis indiciis non demonstrantur ;* quomodo igitur credantur, quæ non nisi mendaciis demonstrantur?

Ad 40^m. R. V. quod possit excqui sententiam certo ac notorio injustam. Alioquin excusabis Christi ac Martyrum carnifices; ac aliunde certum est, magis obediendum esse Deo, prohibenti omnem injustitiam, quam homini praecipienti injustum. Inde *to sciat* a Pontifice latius sumitur pro opinione, quando sententia non est notorio injusta : ut colligitur ex eod. c. dum inquit : *mandatarii non esse, examinare sententiam , cujus ipsi exeeulio tantum demandatur.*

Ad 1°). R. I). Quando judici aliunde de veritate non constat C. secus V. Jubetur hanc formam sequi, *ne vitietur veritas.* Aon igitur si hæc vitietur, ac opprimeretur innocentia.

.Id 6ⁿ. R. I). Est persona publica ratione officii C. ul sequatur errorem, mendacium, calumniam , quam scit alteri impingi V.

-Id *Conf.* R. Sophisma hoc seipsum jugulat, vel nimium probat ; si enim judex sustineat personam Reipublicæ ac judicare debeat, sicut ipsa judicaret Respublica; hæc vero judicaret juxta scientiam publicam, cum Reipublicæ scientia sit publica; ergo etiam, quando Reipublicæ constaret de veritate et innocentia, secundum hanc scientiam publicam judicaret : sed quomodo hoc casu judicaret? condemnando? minime; ergo nec judex hic judicare debet. Inde *I), min. subs.* Sed Respublica judicaret secundum Scientiam publicam condemnando, quando non constaret Reipublicæ de veritate C. si constaret de veritate V, Sed si constaret Reipublicæ de veritate, secundum hanc scientiam non condemnaret; saltem non posset.

Ad 2°). R. Saltem dominium altum in vitam certo Respublica non habet.

Incivilibus quidem habet, sed A', *min. cum prob.* Talia enim delicta præsiimi non oportet; vel pariter dicam, adversariorum doctrinam ansam dare hominibus malevolis, ut perfide conspirent falsis testimoniis contra inimicum, si noverint, debere judicem semper ex officio deferre duorum depositioni testium. Deinde hoc periculum corruptionis non habet locum ; quia in foro externo ipsi judici, asserenti reum publice convictum esse innocentem, non habetur fides, nisi id probet.

.Id. 80^l. R. C. I. V. *Cons.* Disparité est : dimittere nocentem , maxime occultum, nulli juri adversatur, nec per hoc ulli infertur injuria: at condemnare innocentem *capitis*, intrinsece malum csl; sed el *in civilibus* adversatur justitie, ipsique legum fini; ac innocenti irrogatur injuria.'

Jd 9um. R. In causa capitali, si nullum ex dictis n. 629. succedat (quod tamon vix possibile, ut controversia hæc prope sil de casu rnelaphysico) lum, si judex inferior sil. potius cedere debet officio: neque hoc nimis durum videri debet, cum vita alterius sit superioris ordinis bonum, ac generaliter nullius boni temporalis vel relinendi, vel acquirendi causa liceat committere rem intrinsece malam, qualis csl innocentis occisio : si vero judex supremus sil summus Princeps, poterit sua auctoritate dimittere innocentem liberum; cum vi *juris aggratiandi* possit usque adeo vere reo facere vilægratiam ; pariter in civilibus potest absolvere, quem certo scit innocentem, cum summus Princeps his legibus de forma iudicii noil adstringatur : judex vero inferior in civilibus, si ipse periclitaretur de officio, nisi condemnaret innocentem, non tenetur tanto suo incommodo procurare bonum alterius; ac condemnatus, cum hac sententia haud obligetur in conscientia, uti potest compensatione occulta; vel alio tempore resuscitare causam, instituendo processum de novo, etc*

CAPUT ni.

DE ACTU JUSTITIÆ SIVE JUDICIO.

637. Judicium, ul hic spectatur, est legitima causæ actorem inter cl reum controversa? per judicem facta discussio, et definitio, arg. c. *Forus. 10. de X. L. 9. 1.3. C. h. t.* Importat data definitio omnes partes principales constitutivas iudicii, et personas necessarias, *causam*, sive, ul dici solet, punctum litis; *judicem*; *actorem* (in causis criminalibus *accusator* dicitur) qui alteri litem movet; *reum*, non a reatu theologico sic dictum, sed cui lis movetur. Cæteræ personæ , quæ in judicio adesse solent, ut assessores, notarii, nuncii el similes, minus principaliter iudicium constituunt; demum *sententiam*, iudicii finem, ac torminum. Dividitur vero a Jurisconsultis iudicium præcipue Γ. in *ecclesiasticum*, quod coram iudice ecclesiastico qua tali, quia causa est fori ecclesiastici, ngilatur; cl *seculare*, quod coram iudice seculari qua tali. 2°. In *ordinarium*, in quo solemnis juris ordo servatur, offerendo libellum, contestando litem, etc. et *extraordina-*

431)

DE CETERIS JUSTITIÆ SPECIEBUS.

rium, sive *summarium*, in quo proceditur de plano, non servato solenni juris ordine præscripto a jure positivo. 3°. In *petitorium*, in quo de proprietate et dominio rei; tum */possessorium*, in quo de sola rei possessione disceptatur. 4°. In *civile*, in quo ador principaliter intéressé suum civile, vel commodum intendit quacumque ex causa, sive ratione contractus, vel quasi, sive ratione delicti, vel quasi; modo non intendatur mulcta pecuniaria solvenda fisco; *ct criminale*, in quo agitur de delicto ad infligendam reo po>nam publicam. Pluribus de judicio ex instituto Jurisconsulti tractant: aliter Theologi quibuscum sequentes pro foro theologico quæsliones intuebimur.

ARTICULI S I.

QUOD SIT OFFICIUM, QUÆVE OBLIGATIO JUDICIS?

638. *Dico I.* Principale officium judicis est jus dicere, h. e. tenetur partes litigantes audire, diligenter causæ momenta discutere, ac ferre sententiam secundum jus ctæquitatem, eamque dare execution!, itaque jus suum cuique tribuere.

Prob. Ad hoc enim ordinatus est judex, *c.* 10. *de. E. S. L.* 78. *ff. de Judic.* atque ad hoc se quasi contractu obligavit ipsa susceptione officii. Unde in ferenda sententia, citra ullam acceptionem personarum, nulla passione ira, amoris, amicitiae, nullisque muneribus moveri, aut flecti debet, ut contra jus pronunciet.

Hinc et sua sponte fluit, teneri judicem damnum injusta sententia a se datum resarcire parti læsæ; ac quidem ante sententiam superioris judicis, si sententia *formaliter injusta*, sive scienter ac dolo læsit, sicut quicumque alius damnificator injustus. Quod et probabilius dicendum, si *per imperitiam juris*, qua indignus est judicis munere, alteri damnum intulit; eo ipso enim, quod ob imperitiam sit eo munere indignus, tenetur in conscientia abstinere tali munere, vel compensare male judicando illatum damnum, sicut et passim de imperitis medicis ac similibus tradunt Theologi.

639. *Dico II.* Judex ex officio suo, saltem non supremus, regulariter tenetur pronunciare secundum leges publicas, statuta, ac consuetudines locorum: nec licitum est ei ferre sententiam pro suo arbitrio. *C.* 1º *de Consiit. Pr. Inst. h. t. Nov.* 82. *cap.* 13.

Dictum 1º. Judex saltem *non supremus*; supremus enim in criminalibus potest ex dictis cap. præc. ex rationabili causa temperare rigorem legis, ac remittere decretas poenas; modo id fiat citra præjudicium Reipublicæ, nec sit timenda major delinquendi licentia.

2º. *Regulariter*; nam aliquando spectanda est magis *æquitas*, quam rigor juris, id est, quam præcise cortex ct littera legis, juxta *L.* 8. *c. de Judic.* ubi: *Placuit in omnibus rebus præcipuam esse justitiæ cequitatisque, quam stricti juris rationem.* Ac ratio est ex Doctore Angelico, quod justitia ita suum tribuat cuique, ut non distrahatur ab ullius personæ justiore petitione: hoc est, si concurrat cum lege justius, in ea specificè non expressum, polior illius, quod justius, habenda est ratio. Quod tamen præpostero sensu

accipi non debet; nec intelligi qtiæviscerebriria æquitas, quasi quævis ratio sufficiat ad recedendum a lege in casu, quem tamen ipsa lex exprimit, etsi lex dura videatur: sed si rigor juris ita sit expressus, ut nec in hypothesi emergenti aliam menti legislatoris conformem interpretationem recipiat, standum est lege: sic *L.* 12. *ff. qui, et a quib. man.* hic proponitur casus: Domina commisit adulterium; et postea suis servis dedit libertatem; quæritur, an libertas data valeat? ac dicit *cit. Lex*, quod libertas data debeat suspendi per 60. dies, non tantum servis illis, qui tempore commissi adulterii cum domina domi, sed et qui ruri erant; additurque ratio: *quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est.* Et vero potuit legislator habere causam, ita simile quid statuendi, quæ judicem lateat: sic in *cit. L.* 12. concurrat æquilas respectu boni publici, quod vult crimina non manere impunita; ergo ut servi torqueri possint in caput dominæ, ideo data ipsis libertas suspendi debet; quare etiam illi torqueri debent, qui erant ruri, cum et hi nosse potuerint aliunde inores mulieris, vel venisse in notitiam adulterii. Quare ne regula hæc: *Æquitas præferenda est rigori juris*, sit errandi occasio,

Observe: quod æquilas illa sit non aliud, quam benigna legis ad mentem legislatoris interpretatio; quæ mens haud dubie lilteræ legis ac cortici prævalere debet, juxta *L. non dubium.* 5. *C. de Legibus*, qua dicitur, illum peccare contra legem, qui neglecta mente sequitur verba legis. Unde omnis illa æquitas in sola mente legislatoris, a qua nunquam recedere licet inferiori judici, fundatur: ac proinde æquitatis officium in eo consistit, ut, quod e. g. generaliter, indistincte scriptum est, laxet, remittat, vel distinguat ad mentem legislatoris, prout causæ et circumstantiæ exigunt: sic tres lutelæ sufficiunt ad excusationem a quarta, §. 5. *Inst. de excus. Tut.* quod si quis tamen unicam, admodum diffusam, ac negotiosam habeat; recte facit judex, si etiam tunc unicam tutelam ad excusationem sufficere statuat; est enim ratioæquitatis aperta: cur enim tres excusant? nisi quod ob multiplices inde resultantes occupationes eveniat quasi quædam inidoneitas bene administrandi quartam; si ergo idem una præslcl difficilis, ac multum diffusa; conformiter plane menti legislatoris eum, qui talem tutelam gessit, a secunda judex absolvet.

610. *Dico III.* In causis civilibus tenetur judex pro illa parte ferre sententiam, cujus causa, discussis diligenter omnibus, ipsi videtur probabilior.

Constat ex prop. 2a. damnata ab Innocentio XI. *Probabiliter existimo judicem posse judicare juxta opinionem, etiam minus probabilem.* Ac ratio est, quod judex constituatur a Republica, ut diligenter inquirat in veritatem, ac pronunciet juxta merita causæ; ergo pro illa pronunciare debet, quæ meritis prævaleat; sed hæc est probabilior. Nec obstat, quod advocatus possit suscipere causam, etsi minus probabilem, tuendam in judicio; nam causa, quia est probabilis, habet saltem jus, ut sua momenta proponantur; ergo potest hæc, volente cliente, proponere advocatus. Deinde advocatus nihil definit; ergo nulli inferi injuriam: at judex definii causam; ergo ille secundum probabiliorē pronunciare debet, ne alias lædat partem. Quod dictum de judice, idem dicendum de Principe, qui nequit suscipere bellum scun-

43.

11

S?

dum opinionem minus probabilem, quia suscipiendo bellum fungitur officio judicis.

Dictum : *incivilibus*; in criminalibus enim si reus habeat causam æque, vel etiam minus, vere tamen probabilem ; magis favendum est huic, quam accusatori, c. **H.** de *B. J.* in 6. *L. fin. C. de Probat.*

641. *Dico* /r. Si pro utraque parte stet æqualis probabilitas, potest quidem conari, ut æqua transactione lis dirimatur; nequit tamen uni, utut amico, adjudicare rem totam, sive tunc *non datur casus pro amico*.

Quia judex non est rei controversæ dominus, sed tenetur eam adjudicare illi, qui jure prævalet ; ergo si, causa discussa, comperiat, neutri jus majus aut certius competere, sed esse utrimque æquale, non potest sine injusta personarum acceptione rem lotam adjudicare uni, sed debet cuique tribuere jus suum ; ac proinde vel conari, ut lis æqua transactione dirimatur; vel, si partes transigere nolint, rem inter easdem dividere, exemplo Justiniani, §. s» *servum i. Inst. de vulg. substit.* rem in casu dubio inter partes dividendis.

Nec obstat, quod inter duos æque dignos beneficio detur optio collatori, ut conferre possit, cui velit; nam disparitas est, quod ante collationem neuter titulum . aut jus aliquod habeat, nequidem coloratum ; ergo licitum est collatori conferre, cui velit ; sed in nostro casu uterque æquale jus habet, quod alterutri facto judicis non potest auferri.

642. *Dico* I. Non licet judici acceptare *munera*, sive dona, etiam liberaliter et sponte oblata; et quidem peccat graviter, si in magna accipiat quantitatem. Peducitur ex c. 11. de *Bescr. in 6. c. 10. de vit. ei honest. Cleri. L. 18. ff. de offic. Præs. L. 3. ff. de L. Jul. repetund. Auth. Novo Jure. C. de poena Jud.* præsertim .You. 8. in line, ubi dicitur ad judices : *nihil penitus ab eis accipientes*.

Ratio autem prohibendi fuit periculum pervertendæ justitiæ , quod ordinarie subesse solet juxta Deui. 6. ubi munera dicuntur *excæcare intellectum*. Hinc etsi dentur sponte, ac judex apud se statuatur idcirco non recedere a justitiæ legibus, nec proinde contra jus naturale eo casu agat; peccat tamen contra jus positivum humanum, quod ex periculo universali acceptionem munerum prohibuit, ideoque obligat semper, etsi in casu particulari non esset periculum.

Hinc consequitur, multo minus posse judicem accipere munera pro *ferenda sententia*: nam 1°. pro sententia *injusta* nullo modo potest, ut per se patet: sed nec 2°. pro *justa* ; hanc enim per se judex *debet* ex officio et justitia ; ergo pro hac nihil potest recipere; imo hoc casu tenebitur restituere accepta ante superioris sententiam, c. 15. *Caus. 14. q. 5.* sicut tenetur restituere pretium acceptum ex venditione supra justum. Quod idem multo magis tenet. *si offerens non det sponte* ; velut, si judex ideo protrahat litem, differat sententiam , ut pars litigans debeat advertere, opus esse muneribus, si velit habere sententiam , vel spem victoriae; aut si usque adeo id insinuetur partibus: plana enim est ratio; quia in hoc casu offerenti defuit animus omnino liber a coactione donandi et transferendi dominium.

Dictum : *munera*; cum his enim non debent confundi *sportula*), quæ videlicet habent rationem stipendii, cum consensu ipsius Principis, ab eoque determinati ad sustentationem judicis, inque partem salarii ; ideoque ab utraque parte exiguntur æqualiter sine pervertendæ justitiæ periculo. Excipit quoque Pichler, aliique *xeniola*, sive munuscula in modica quantitate, consistentia in esculentis, poculenlis, utpote quod hæc permittantur *L. 18. ff. de off. Præs. c. 11. §. insuper de Bescr. in 6.* quia, ut ait Glossa in *c. cit.* non est verosimile, propter munera tam tenuia movendum esse animum judicantis.

643. *Dico* VI. Non est licitum judici procedere ad sententiam condemnationem ex notitia injuste hausta; velut 1°. per torturam injuste inflictam, ut ex defectu indiciorum sufficientium ; vel 2°. si notitia sit accepta per testes injuste interrogatos, etc. Nec 3°. ex confessione dolose elicitæ, sive ficta promissione impunitatis, sive per quæstiones ita captiosas, quibus reus inducitur ad perplexitatem.

Conclusio est Theologorum ac Jurisconsultorum omnium , tam *quoad primum*, quam *secundum* membrum; estque ratio aperta: quia hæc notitia est contra jus; ergo æque parum ea uli potest, quam agere contra jus. *Quoad tertium* est quædam auctorum dissensio; sed est sententia communior, æquior, fundata in æquitate naturali, et c. 7. de *Benunt.* et passim tribunalium recepta praxi ; ut saltem vi talis notitiæ non possit procedere ad pœnam ordinariam, etsi ad extraordinariam procedi posse, putet Farinac. si reus sic elicitam confessionem non revocet.

Quin generaliter semper in criminalibus sententiam reo favorabiliorem amplectendam esse, monent plerique. Quod non immerito applicaveris ad illam quæstionem : *Αη ex violenta præcise præsumptione, sive indiciis gravissimis procedi possit a judice ad infligendam pœnam capitalem ?* quæ Jurisconsultos admodum in contraria scindit. Affirmant Abb. in c. 19. h. t. Farinac. *Prax. Crim. q. 8G. Menoch. Lib. S. Præsumpt.* Laymann. Picoler, aliique multi. Negant contra Masc. de *probat. Conci.* 1221. Engel. hic num. 4. Gomez, Mynsing., Fasciin., Félin., Tiraquell., Wagnerck, cæterique, qui partim reum torqueri tantum posse volunt; partim solum ad extraordinariam pœnam procedi, suis etiam suffulti legibus. Unde fit, quod, etsi sententiæ affirmativo» plus faveret rigor juris, non tamen excedat probabilis limites, ac negativa saltem vere probabilis ; igitur potius juxta sententiæ negativa» placita favendum reo. Et vobis non una experientia constitit, quod indicia, quæ videbantur gravissima ac indubitata, postea, delecta rei veritate, fuerint nulla,

644. *Dico* VII. Domum judex in civilibus debet supplere, quæ *juris* sunt, et a partibus omitta, ut examinare, vel rejicere libellum actoris ineptum, deferre juramentum calumnia», repellere testes, non legales, suggerere exceptionem prescriptionis et similia, *L. un. C. ut quædesunt Advocatis.* Glossa in *Cap. 3. de Postulat. Prælat.* et Doctores communiter. Item non tantum potest, sed debet ex officio deferre juramentum *suppletorium* ad complendam probationem, quæ per unum testem evadit semiplena ; modo deficient aliæ probationes. Quod possit, nemo ambigit: quod *debeat*, est contra Donell.

Berlich. Treütler, communior reliquorum ferme omnium, ac teste Vixxm in *QQ. Jur. Lib. 1. cap. 44.* in plerisque recepta curiis; ac

Prob. hæc pars ex L. 3. C. de Reb. cred. ubi: per judicem jurejurando causa cognita, rem decidi oportet; verbo autem *oportet* necessitas imponitur judici. Accedit ratio manifesta; quia in re dubia, qualis efficitur, si unus testis, vel alia semiplena probatio fuerit allata a parte, aliter causam decidere judex non potest; ideo namque *L. 1. ff. de Jurejur.* jusjurandum dicitur remedium maximum expediendarum litium: sed judex, si de re cognoscere cœperit, de eadem quoque pronunciare jubetur, finireque litem; ergo, cum hoc sine delatione juramenti suppletorii non possit in casu, illud deferre debet, sicque curare, ut probatio liat plena.

Dictum 1°. *modo deficient probationes aliæ;* secus enim deferretur juramentum sine sufficienti causa, et proinde temere; quod non licet. 2°. In *civilibus:* nam in criminalibus saltem reo, qui talis semiplene probatus, deferri non debet; certe non expedit ob perjurii periculum.

645. *Obj. I. L. admonendi. 31. ff. de Jurejur.* adhibet verbum *solent*, nimirum: *solent sæpe judices, etc.* sed ea vox non necessitatem indicat, sed liberum usum; ergo.

II. Actore non probante reus est absolvendus, *L. 4. C. de Edendo. L. 9. C. de Testib.* vel saltem ipsi reo judex deferre juramentum potest, *L. 3. C. de reb. cred.*

III. Paria sunt, non probare, et non probare perfecte, *L. G. ff. qui salisd. cog.* Quando enim lex probationem exigit, legitimam ac plenam exigit, *L. ult. C. de Prob.* Ergo si actor non plene probet, non tenebitur judex ei deferre juramentum, ut suppleatur probatio.

Ad Ium. R. -V. min. Verbum *solent* necessitatem importat, ul cum verbo *oportet* in *cit. L. 3.* concordet; sed et ex ipsa *L. admonendi*, colligitur, dum additur: *secundum eum, qui juraverit.* Demum et alibi injure verbum *solet* pro *debet* ponitur, *L. 86. 94. ff. de R. J.*

Ad 2um. R. D. Si plane nihil probet *C.* si probet semiplene *Y.* Sed tunc expediendæ litis remedium est juramentum. et fieri debet probatio plena. Dein falsum est, quod præcise reo deferendum sit juramentum in causa dubia; sed, pensatis circumstantiis, relinquitur judici, deferre juramentum vel suppletorium actori, vel purgatorium reo, *L. 3. cit. et c. ult. de Jurejur.* ubi: *præsumptione vero faciente pro illo* (scilicet actore) *reo deferri potest juramentum, nisi judex, inspectis personarum et causa; circumstantiis, illud actori videat deferendum.*

Ad 3um. D. Paria sunt, si nec verisimiliter, aut semiplene intensionem suam, vel exceptionem probet pars *C.* si saltem ita probet *V.* Qui semiplene probat, non agit nihil; et quamvis non fecerit plenam judicii fidem, fecit tamen opinionem; et quia *L. ult. C. de Prob.* requiritur probatio plena ex dictis, hæc vero sine juramento suppletorio haberi non potest; consequenter judicem obligat, ut deferat juramentum.

ARTICULUS II.

DE OFFICIO ET OBLIGATIONE REI.

GUI. Dico I. Reus legitime, et servato juris ordine interrogatus tenetur faleri veritatem, nimirum debitum; veleliam delictum, saltem non capitale, dum periculum amiltendæ vilæ non incurrit; vel rem quamcumque aliam.

Prob. Quilibet jure divino et naturali tenetur obedire superiori legitimo et juste præcipienti: sed judex legitime interrogans est legitime præcipiens, extra causam saltem criminis capitalis; intendit enim obligare interrogatum, ut fateatur, quod res est: ergo eliam faleri tenetur; cum secus, si non daretur in reo obligatio fatendi veritatem, frustraneum in judice sit jus interrogandi.

G47. *Dico II.* Non tenetur reus faleri delictum, sinon legitime interrogetur a judice. Est communis DD. cum *D. Thoma q. G9. a. 2.* Ac colligitur ex *c. 17. 19. 21. de Accusat,* ubi prohibetur judex interrogare de occultis, sicque obligare interrogatum ad veritatis confessionem. Et vero judex non legitime interrogans se habet instar privati, cui faleri nemo delictum tenetur, aut jurare; sed interrogans potest eludi arte, vel amphibologia.

Dixi 1°. *delictum:* in civilibus enim, si reus sciat, debitum suum nondum esse expunctum, tenetur aliunde, etiam non interrogatus satisfacere creditori.

2°. Si *non legitime interrogetur:* h. e. si judex non servet juris ordinem, livero judex interroget legitime, requiritur, ul præcesserit aliqua diffamatio ob crimen aliquod, *c. 17. et 24. de Accus,* vel clara indicia, vel accusatio, aut denunciatio criminis cum semiplena probatione. Unde nec de occultis, nec de criminibus aliis non connexis cum eo, cujus jam est reus convictus, si sufficientia horum desint indicia, interrogare potest. Sic convictus de furto, nequit interrogari de homicidio, cujus adhucdum desunt sufficientia indicia.

Quin non pauci Doctores, cum *Lessio, Laym.* contra alios, deobligant reum a fatenda determinate veritate delicti, si reo sit dubium, an legitime judex interroget? ex eo maxime fundamento: quod in dubio melior sit conditio possidentis, adeoque obligari non possit, qui in bonæ famæ possessione est, faleri contra se ipsum cum gravissimo suo incommodo, ac periculo vilæ, vel membrorum. Nec obstat, quod alias in dubio præsumatur præceptum superioris esse justum; hoc enim non tenet in casu, qualis est præsens, in quo ipsa præcipiendi potestas est dubia; nec quando præceptum est conjunctum cum damno obedienlis irreparabili.

648. At major hic exsurgit controversia: teneaturne reus, licet interrogatus legitime, fateri delictum, ob cujus confessionem puniendus esset pœna capitali, sive privandus vita, aut afficiendus æquivalenti? Negat cum Doctore Angelico *2. 2. q. G9. a. 1.* ejusdem Schola passim, cui et accedunt *Laym. Sanch. Becan,* et alii. Affirmant contra alii

cum Less. Lugo. Carden. Diss. 19. *ad prop.* 26. *et seqq.* damnatas ab Innocentio XI. Pichler, recentiores plurimi. Illa tamen utraque in sententia certa sunt : *Primum* : teneri reum determinate fateri delictum, *sinullasit spes evadendi*, velut si esset deprehensus, ut aiunt, in flagranti; si convictus sit, nec ibidem loci sit necessaria rei confessio, etc. *Secundum* : non posse eum idcirco mentiri, cum mendacium sit intrinsece malum; nullius vero procurandi boni causa, vel vitandi mali, liceat facere malum; nec eadem de causa uti restrictione pure mentali. Unde tota quæstio eo recidit : an, si spes sit evadendi, liceat reo arte, vel amphibologia eludere interrogationem judicis, vel an teneatur determinate fateri tale delictum? Libet cognoscere utriusque momenta partis.

649. *Momenta sententiæ negantis* : I. Si Judex interroget legitime, juste interrogat : sed juste interroganti judici tenetur reus fateri veritatem; ubi enim ex una parte datur jus interrogandi, debet ex parte altera esse obligatio respondendi; cum juri activo debeat respondere passivum, sive obligatio; correlativa enim sunt.

II. Dum judex juste præcipit, datur obligatio parendi in illo, cui præcipit: ratio est aperta; quia frustranea esset præcipiendi potestas, nisi ex parte altera daretur obligatio parendi : atqui judex juste interrogans de delicto capitali, juste videtur præcipere, ut reus fateatur delictum.

III. Si non daretur in tali reo obligatio fatendi delictum, plurimum inde damni redundaret in Rempublicam; cum hac ratione manerent passim impunita crimina; quilibet enim facile negaret delictum, cui poena capitalis, vel æquivalens statuta.

IV. Judex, habita probatione semiplena criminis capitalis, jus habet torquendi reum, sive subjiciendi quæstioni severae, itaque extorquendi veritatem; igitur et reus habeat, necesse est. obligationem fatendi delictum; vel ad quid alias tortura inventa?

V. Habita probatione semiplena capitalis criminis, potest judex reo deferre juramentum, quo vel fateatur, vel neget delictum : sed hoc deferri non posset, nisi teneretur fateri delictum; alias enim cessaret religionis obligatio omni juramento intrinseca.

VI. Si reus non fateatur delictum, mentitur; sique juramento negationem confirmat, pejerat : sed utrumque nullo casu licitum est.

VII. Si liceret negare delictum, ac juramento firmare negationem; ergo ideo, quia, quando agitur de conservanda vita propria, licet uti amphibologiis, sive verbis ambiguis ad celandam veritatem : sed hoc falsum est; nam Innocentius. XI damnavit has propositiones, 1°. *inter damnatas ab eod. S. P. 26. Causa justa utendi amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas; vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.* 2°. *hanc ordine 27. Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sire propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine, juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel quodvis additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.* 3°. *hanc ordine 28. Qui mediante... munere ad... officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum,*

quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum. Ergo.

650. *Momenta sententiæ affirmantis* : 1. Judex non potest imponere præceptum ad aliquid humante infirmitati nimis arduum ac difficile, quod spectata conditione humana est moraliter impossibile : atqui tale esset præceptum judicis, si obligaret reum ad fatendum delictum, ex cujus confessione sequeretur extremum rei supplicium; eo quod natura summam et moraliter insuperabilem indiderit inclinationem homini ad conservandam vitam. *Maj.* ostenditur evidenter a majore ad minus; nam legislator humanus non potest ferre legem validam et obligantem ad rem nimis arduam nature humanæ, hujusque conditioni non proportionatam, adeoque moraliter impossibilem, ul habet omnium Doctorum constans assertio in *Can.Z.Dist. 4. et Tit. de Constit.* hinc ostendentium, leges humanas non obligare cum periculo vitæ, membrorum, aut alterius damni gravis; eo quod tales leges, cum sint moraliter inobservabiles, cederent in destructionem et ruinam; ergo multo minus ad tale quid obligare potest judex inferior. Aliud est de milite, cui juste præcipit dux, ut, cum certo licet vilæ periculo, ineat prælium; quia ad hoc se miles obligavit pacto jurato.

II. Reus, etsi ejus delictum capitale sit plene probatum, vel certe probandum in judicio, non tenetur comparere citatus, quamdiu nondum tenetur captus a judice : imo potest fugere e carcere, non obstante præcepto judicis, ne fugiat; quod plerique saltem concedunt adversarii, et vero abhorret a communi Confessoriorum praxi, qui reum fugitivum non solent ob fugam condemnare peccati gravis, nequidem levis; ergo nec tenetur fateri delictum nondum plene probatum. Nec dici polest, reum citari solum conditionale, si habeat, quo se defendat; nam sequeretur, quod si non haberet, quo se defenderet, nolle tunc judicem, comparere citatum, etsi vere réussit; quod constat, falsum esse ex usu tribunalium; citantur enim absentes, ut ad objecta respondeant, feralurque sententia vel absolutoria, vel condemnatoria; ergo absolute citantur.

III. Stante probatione semiplena, et nondum habita convincente, quilibet habet adhuc jus naturale ad vitam, et famam, usque dum clare constet de delicto; ergo et luendi vitam ac famam; ergo et in sensu aliquo vero negandi delictum. Accedit, quod, stante solum probatione semiplena etiam in foro externo, adhuc haberi debeat pro innocente.

IV. Nemo tenetur, nec cogi potest ad testificandum in causa capitali contra junctos sanguine, L. 4. *ff. de Testib.* vel contra alium, si ex testificatione incurrat grave damnum; ergo nullo minus cogi potest ad testificandum contra se ipsum in causa capitali; præcipue eum in L. *nimis grave T. C. de Testib.* nimis grave esset, aliquem cogi ad exhibenda contra se ea, per quæ sibi negotium liat; quod, si verum est in civilibus, quanto magis in causa capitali?

V. Falsum est fundamentum adversariorum, quod publica necessitas exigat, ul reus fateatur delictum, ne crimina maneat impunita: nam, etsi publica necessitas exigat per se loquendo puniri crimina; hoc tamen duntaxat verum est de criminibus plene ac rite probatis; non de aliis nondum sufficienter probatis, quæ puniri nec jus permittit, nec Respublica

exigit; sed nec huic expedit. Et vero, cum publica necessitas praevaleat privatorum bonis, sequeretur, cogi quem posse ad testandum contra sanguine junctos in causa capitali, contra *L. 4. cit.* : teneri comparera reum absentem, jam talem semiplene, imo plene in judicio probatum, quando citatus est: nullo modo posse reum convictum, imo jam damnatum fugere : non recte Ecclesiam fugitivis, jure asyli gaudentibus, offerre asylum; quia Ecclesia publicæ necessitati obstare non potest. Nimirum sufficit Reipublicæ puniri crimina perfecte probata, quoad fieri potest, ne foveatur delinquendi libertas : in cæteris criminibus non perfecto probatis pati debet Respublica per accidens, ea non puniri, sicut occulta alia.

En utriusque sententiae fundamenta, cumque inter hæc meo quidem judicio (salvo meliore alio) non parum praeponderare videantur, quæ modo pro affirmativa relata sunt ; nosse adhuc refert, quid ad contraria negativa» respondeat.

651. *Responsa sententia? affirmantis ad argumenta contraria. Ad 10^m.* R. *D. min.* Tenetur reus fateri veritatem, determinate fatendo delictum A', respondere in sensu aliquo vero, quod fieri potest etiam negando delictum C. Habita semiplena probatione judex habet jus interrogandi ; sed et reus habet tunc jus naturale adhuc tuendi vitam; ideoque negandi delictum in aliquo vero sensu, quod ei a iudice auferri nequit. Igitur uterque utitur jure suo; judex interrogando, reus respondendo veritatem occultans. Et sic jus passivum respondet activo : nimirum judex habet jus interrogandi, reus obligationem respondendi ; sed quia judex ex prob. P. non habet jus præcipiendi, ut reus determinate fateatur delictum, etiam is non habet obligationem illud fatendi. Sic, habitis sufficientibus indiciis, habet judex jus interrogandi testes, etiam ante juratos de dicenda veritate; ac tamen hi non tenentur testari de delicio, si exinde grave ipsis damnum impendeat, *L. 1. C. de Testib.* Sic in casu criminis, dum judex nititur, præsumptione falsa, e. g. dum Titius occidit Caium, sed tanquam aggressorem vitæ injustum, et servato moderamine inculpatæ tutelæ; judex ob sufficientia indicia, quod Titius occiderit Caium, habet jus interrogandi Titium, an Caium occiderit; et tamen e contra Titius habet jus negandi, potestque negare juratus, subintelligendo, *dolose*.

Si quæras : In quo autem sensu reus crimen negare potest ?

R. In hoc : *non feci*; subintelligendo, *ut teneat illud fateri mei periculo capitis, vitæ, etc.*

Si dicas : hoc esse uti restrictione pure mentali, quæ nunquam est licita.

R. .V. Sed est æquivocatione uti, quod ex justa et gravi causa licet ; cujus plura exempla ipsa suppeditat Scriptura sacra. Differt autem æquivocatio restrictione pure mentali, quod verba æquivocantis, vel ex se, vel in his circumstantiis prolata habeant sensum duplicem externe intelligibilem, verum et falsum : falsus est in his verbis ab audiente sumptis simpliciter, præcisis circumstantiis, *non feci*; verus, qui a loquente semper intendi debet, *ut teneat fateri cum certo et summo meo discrimine*, qui licet reticeatur, externe tamen sensibilis est, si jungantur circumstantiæ; potest enim, vel saltem debet scire judex reum capitalis criminis non obligari ad fatendum crimen capitale; sicut in exemplis ante datis. At restrictio pure

mentalis est, quando verba nec ex se, nec ut prolata in his circumstantiis habent sensum duplicem; sed sensus mente conceptus et relictilus non est externe intelligibilis.

Id 2um. R. A'. *min.* ut constat ex modo dictis ad object, præc.

Si dicas : Sic fruslranea esset interrogatio judicis, nullumque haberet linem, si reus negando possit occultare delictum.

B. .V. Etsi enim interrogatio judicis non obtineat effectum principaliter intentum, habere tamen potest alios. 1°. Tenetur reus respondere vel negando, vel fatendo delictum. 2°. Tenetur determinate fateri delictum, si advertat, se negando evadere non posse pœnam mortis. 3°. Si forte reus, etsi non fuisset obligatus, determinate fateatur delictum, fit plena delicti probatio, ita ut judex eum condemnare possit; quod non posset, si non haberet jus interrogandi, ac legitima interrogatione non elicisset confessionem.

.Id 3um. .Y. *seqq.* Non enim noxium est Reipublicæ si non puniantur delicta, quæ non sunt plene probata. Constat ex prob. V.

Ad 4^{am}. N. *Cons.* Tortura enim etiam sine obligatione fatendi delictum juste adhibetur, el utiliter ; quia judex habet jus, stante semiplena probatione, adhibendi quæslionem severam; nec hoc jus inane est, etsi reus non habeat obligationem determinate fatendi delictum, sicut nec jus ex supradictis interrogandi mansuete ; forsitan enim tortura extorquet confessionem.

Ad 5^{am}. R. Omnia in hoc argumento nutant. Nam 1°. *quoad Maj.* saltem certo non expedit, deferri reo juramentum ob proximum perjurii periculum, *arg. c. alius, de Cohab. Cler. et inul.* quidquid sit de quæstione theoretica, an absolute loquendo conferri possit? unde et in praxi deferri non solet. Sed el *min.* falsa est, ejusque probatio; sicut enim, ut in præc. dictum, non sequitur : potest judex, stante semiplena probatione, reum vocare ad quæslionem severam ; ergo reus tenetur determinate fateri delictum; ila neque hic : estque insuper specialis ratio; quod, ut tradunt Doctores communiter, si gravi ex causa sub æquivocatione, citra mendacium, liceat occultare veritatem ; etiam sub tali æquivocatione ac sine perjurio licite juretur. Exemplum rursus est in casu, quo vel judex non interrogat legitime, vel nixus præsumptione falsa.

Ad 6^{am}. R. N. utrumque; ac constat ex immediate ante dictis, tum ad 1^{am}. hoc n. 651.

Ad 7um. R. Propositiones duæ priores agunt de restrictione pure mentali, ut ostendit Gardén, in dictas propositiones *cap. 7.* aliique passim. Et vero amphibologie genus est, sub se continens restrictionem pure mentalem, etæquivocationem. Amphibologiam per æquivocationem justam, gravique de causa licitam esse, adhucdum hodie concors est Doctorum assertio; sic Christus ipse dixit : *de die illo (judicii) nemo scit; neque Filius Dei.* Matth. 24. Mare. 13. Quamvis Christus qua homo hunc diem sciverit, ait tamen se hunc diem nescire; sed subintellecto, tali scientia, qua utiliter reveletur quærentibus Discipulis. Demum prop. 28. damnata fuit propter Jansenistas, conantes eludere fraudulenter, cum restrictione mere mentali, injunctum sibi juramentum, juxta Formulaic Alexandri VII. anno 1664. in constitutione : *Regiminis Apostolici* ; adeoque huc est impertinens.

ARTICULUS "".

DE SENTESTIA ET HE JVUICATA.

652. *Eræmitto.* Postquam conclusum in causa, proceditur ad sententiam. Sententia vero est pronuntiatio facta rite ac legitime a iudice, rei controversae decisionem continens.

Dividitur 1°. in *definitivam* et *interlocutoriani*. Definitiva est, quæ controversiam principalem delinit, seu litem terminat, vel absolvendo, vel condemnando. Interlocutoria, quæ tantum quæstionem incidentem, seu emergentem determinat summarie, interim adhuc pendente principali negotio. Quandoque tamen etiam interlocutoria terminat principalem causam, sed solum indirecte; atque tunc dicitur habere *vini definitiva*, velut dum pronuntiatur causa deserta, vel peremptoria aliqua exceptio admititur. Differunt præterea 1. quod a definitiva detur appellatio; non ab interlocutoria, nisi vira defmilivæ habeat, vel damnum irreparabile contineat: 2. quod definitiva revocari nequeat a iudice; secus interlocutoria: 3. quod interlocutoria possit ferri sub conditione, non definitiva.

2°. In *justam*, quæ est conformis non solum *juri constitutionis*, id est, legibus, statutis, consuetudinibus; sed etiam *juri litigantis*, sive prolata secundum merita causæ: ct *injustam*, quæ est contra jus alterutrum, vel constitutionis, vel litigantis.

3°. In *validam*, quæ habet omnia substantialia vel solemnitates a jure requisitas. Harum aliæ sunt *intrinsecae*: 1. ul non sit contra jus constitutionis clarum et manifestum; alias hoc ipso nulla esset, nec egeret appellatione, c. 1. *h.t. L.2. C. quand, prov. non est necess.* 2. Ut sit conformis libello, h. c. ut iudex non super alia re, quam quæ in libello fuit petita; nec ex alia causa, quam ex qua petiit actor, pronunciet, *Clem. 2. de V. S. L. 18. ff. comm. dieid.* 3. I t sit certa, h. e. certam ct determinatam rei petitiæ absolutionem, vel petitionem continens, *L. 3. i. C. de sent, quæ sine cert.* 4. Ul sit absoluta, sine conditione extrinseca ct contingenti de futuro, *L. I. ff. quando appell.* Valebit lamen, si conditio intrinseca sit, connexa cum negotio controverso, velut: condemno te, si intra 8. dies non solveris. 5. Ut non sit lata sententia ex instrumentis, testimoniis *notorie* falsis, vel quæ probantur esse falsa, *L. 1. 3. C. si ex fais. Instr.* Quo etiam perlinet, si sententia sit injusta notorie. An vero etiam, si in sententia falsam causam expresserit iudex? controversum est. Affirmat Bartolvs: negant Fachin. Feiin. Pichl. in *Jur. Can. praei, e.rplic. Decis. LXX.* Aliæ solemnitates sunt *extrinsecae*, 1. ul sententia recitetur ex scriptura, *periculo* vel *breviculo*, c. ult. *h. t. L. 2. C. de sent, ex peric.* 2. a iudice ipso; hodie tamen etiam per alios, syndicum, etc. recitari sufficit. 3. Citatis partibus, quod tamen majoribus in iudiciis non obtinet, i. Quod debeat ferri in loco iudicii consueto, justo tempore, non die feriato, noctu, *L. 5. C. quomod. et quand. Jud. sent., etc.* E contra *invalida* erit, quæ in uno alterove ex requisitis deficit.

4°. Sententia demum alia dicitur *homologata*, alia *non*. Homologate est,

(Uæ transiit in rem judicatam. *lies judicata* vero est lis terminata per iudicis sententiam, parliumque approbationem vel expressam, vel tacitam. Tacite autem approbare partes censentur, quando a sententia lata non appellant, ob cuius appellationis neglectum sententia dicitur *transire in rem judicatam*; idque «liquando *absolute*, ul in perpetuum retractari non valeat; aliquando *conditionate, rescindibiliter*, ut retractari valeat, si delegatur error, falsa probatio. De quo nunc plura in sequentibus.

653. *Dico I.* Sententia injusta, sive notorie talis; sive talis, quia in canon servatus juris ordo; velut si non admittat probationes necessarias iudex, diam in iudicio summario, si pronunciet ante conclusionem in causa, si jura partis, contra quam pronuntiat, sint notoria, etc. sive demum sit certo injusta ex causa; nec valet, nec obligat. Est communis DI).

Kalio primi est, quod hæc sententia sil ipso jure nulla, c. 1. *h. t. L. 2. C. quand, prou, non est. necesse.* Non culis vero nullæ sint qualitates. Ratio secundi sumitur ex *Clem. 2. de Γ. S.* Iudex enim procedens non servando juris ordinem, non agit ex potestate publica; ergo nec tunc obligare potest. Kalio tertii petitur ex c. 9. *fi. t. cl L. 1. ff. quæ sent, sine appell, rescind.* Accedit, quod sententia sit lex quaedam particularis in facto aliquo particulari; sed nulla lex injusta obligat. Unde restitui debet in conscientia, quod per sententiam ita injustam obtentum est.

6oi. *Dico II.* Transit sententia regulariter in rem judicatam, si intra 10. dies a die sententiæ intra præsentem computandos neutra pars, cum lamen posset, non appellet ad superiorem iudicem, *Can. 28. Caus. 2. q. G.* quo diam corrigitur jus antiquum, quod intra duos, tresvc dies appellandum volebat; itcmc. 35. §. *fin. de Elect, et 15. h. t. tum Auth. hodie. C. de Appell.* Quia videlicet, si intra hos 10. dies non appelletur, præsumitur omnia legitime fuisse acta in iudicio; ac partes ob suam acquiescentiam in sententiam consentire, ac juri suo in futurum renunciare.

Dictum 1°. *inter præsentem*; nam si lata sil in absentem sententia, qui procuratorem non habuit, decem dies, non a die sententiæ lake, sed a die illi intimalæ computantur.

Dictum 2°. *regulariter*; excipi enim debent casus sequentes, in quibus sententia in rem judicatam non transit: 1. quando est nulla; sententia enim ipso jure nulla, utpote non ens, nihil operatur; sed de ejus nullitate usque ad 30. annos agi potest, cl retractari debet vel a iudice superiore, vel ab ordinario ipso, qui sententiam tulit, cum in hoc casu appellatio non sit necessaria. Talis est sententia lata contra jus constitutionis clarum; lata a iudice non competente, c. 4. *de Judic.* lata ex instrumentis falsis, aut testibus corruptis, *L. 1. C. si ex fais. Instr, c. 0. de Teslib.* a iudice corrupto, emptæ pretio, *L. venales. C. quand, prov. non est necess.* lata per injustitiam aperiā, aut quam ipse victor ait iniquam.

2. In causis, in quibus observatio sententiæ non est sine peccato, *arg. c. fin. de consuet, cl c. /in. de Eraser.* ul in causa matrimoniali quoad valorem matrimonii; nam hic non pendet a sententia iudicis; unde et talis sententia nullo ævo evadit firma.

3. hi causis criminalibus, ut reo non supersit amplius locus defensionis, *L. 18. §. penult. ff. de quaestione.*

4. Si lata sit sententia ex probationibus privilegiatis et praesumptivis, vel ex consilio Doctorum, iudicio peritorum in arte, ex iuramento suppletorio: hoc enim parte altera invita defertur; ergo si postea afferatur probatio alia clara, infirmatur iuramentum, line et perlinet sententia lata ex testimoniis de credulitate. Retractatur igitur haec sententia, si postea afferantur probationes cerulae et evidentes.

5. Si causa redit ad non causam, *L. 17. ff. commod. ut*, si res commodata, quae credebatur amissa a commodatario, ideoque ab hoc ejus pretium solutum commodanti, sed postea a domino vel in suis bonis reperta, vel recuperata, debet pretium restitui a domino pro utroque foro; daturque idcirco commodatario actio contra dominum, scilicet *conditio sine causa.*

6. In fisco et causa publica, *L. 35. ff. de rejud.* Cui annumerantur causas pupillorum, item pia, et similes favorabiles per *L. 3. C. de Jur. Reip.*

655. *Dico III.* Sententiae, quae transiit in rem judicatam, effectus sunt sequentes:

1°. Inter litigantes facit jus, praesumptionem veritatis, imo veritatem, vel praesumptionem juris et de jure; ut deinde non admittatur in contrarium probatio, *L. 1. C. de sent. experic. récit. L. 25. ff. de Stat. Hom. L. Sffl. ff. de R. J. ubi: Res judicata pro veritate accipitur.* Quia alias nullus esset litem finis, *L. 2. C. de rejud.* Adde: *c. 15. h. t.* Nec refert, quod postea nova instrumenta reperiantur, vel detegatur error, *L. 1. C. de rejud. c. 20. A. t.* nisi instrumenta suppressa fuissent adversarii dolo; ulex aequitate sentiunt communiter Doctores cum Godoered. *ad L. 4. C. de Jur. Reip.* et Lalterb. *ad ff. eod.* Nec, quod postea secuta transactio, *L. 32. C. de Transact.* vel nova sententia, *L. 1. C. quand. prou. non est necess.* Excipe tamen casus num. praec. BR B®

2°. Lata pro actore parit actionem judicati, seu rei judicatae in factum, vi cujus actor victor petere potest, ut condemnatus praestet omnia, ad quae est condemnatus per sententiam, *L. 4. pr. et §. 2. 3. 4. L. 6. §. 2. 3. L. 15. pr. ff. h. t.*

3°. Lata in favorem rei, huic confert exceptionem rei judicatae, vi cujus reus, ejusque haeredes perpetuo tueri possunt contra tam actorem, quam et hujus haeredes, contraque hos excipere, ne ab his eodem super debito conveniantur, *tot. tit. ff. de Excepti. rei jud. c. 20. seqq. h. t.*

636. *Dico IV.* Transitus sententiae in rem judicatam etiam locum probabilius habet pro interno foro, sic ut debitor absolutus a debito per sententiam, si tamen bona fide litigaverit, sit liber in conscientia a solvendo debito, postquam sententia in rem judicatam transiit, etsi tunc comperiat, se vere debitorem fuisse. Ita Pichl. Wiestner, et ab hoc citati Hostiens. Kosell. Garz. tum alii contra alios.

Prob. Pro casu, quo sententia transiit in rem judicatam, jura dominium transferunt in victorem; ergo hic tutus est in conscientia, sicut qui proscripsit. *Prob. Ant.* Quia tunc volunt, ut sententia jus faciat inter litigantes, volui *c. 13. h. t.* libi Innocentius III. *Quantum, ait, ad litigantes ipsos, jus*

ex sententia factum fuit, postquam in rem transiit judicatam, etiamsi contra jus litigatoris lata fuisset. Item volunt hanc sententiam pro veritate haberi, *L. 207. ff. de R. J.* Sed jus dici non potest, quo quis sine peccato, injustitia, aut alterius injuria uti non potest: item veritas haud dubie pro foro interno valet; ergo. Neque dici potest, citatis locis solum asserti, quod per sententiam, quae in rem judicatam transiit, fiat jus; quod sententia sit habenda pro veritate, quamdiu non constat, alterum fuisse vere debitorem. Nam primum repugnat verbis finalibus cap. cit. *etiamsi contra jus litigatoris lata fuisset*; ergo, etiamsi hoc postea constet. Alterum inde corrui; quia, sententiam habendam esse pro veritate, si non constet, quod in iudicio absolutus fuerit vere debitor, nemo unquam aut dubitavit, aut dubitare prudenter potest; igitur plus *L. cit.* assertitur; nimirum, quod eo casu sententia sit habenda pro veritate, licet postea detegatur contrarium.

Conf. 1. L. 36. ff. Famil. ercisc. denegatur repetitio rerum haereditariarum ab illo, qui per sententiam fuerat declaratus cohaeres, licet post transitum hujus sententiae in rem judicatam deprehensum fuerit, cum reipsa cohaeredit non fuisse. *L. 1. C. de Condict. indeb.* negatur repetitio pecuniae ex causa judicati solutae. Ergo transitus sententiae in rem judicatam liberat absolutum in iudicio etiam pro foro conscientiae; quia, quando manet obligatio naturalis, datur repetitio soluti, per regulam salis receptam, *L. 10. ff. de O. et l.* Unde sicut post praescriptionem legitime completam non est in conscientia obligatio restituendi rem praescriptam, etsi tunc constet, quod res praescripta vere fuerit aliena; ita in praesenti controversia se habet; quia, dum jura voluerunt per transitum sententiae fieri jus inter partes, illam haberi pro veritate publici boni causa id ordinarunt, sicut in praescriptione.

Conf. 2. L. 38. ff. de LL. res judicata vim legis habet; sed leges pro foro quoque conscientiae vim habent. Nec obstat, quod addatur, rerum similiter judicarum habere auctoritatem legis, unde videtur inferri posse, quod vim legis una tantum sententia non habeat: nam inde solum sequitur, quod, si res similiter judicatae sint, ex uniformi decisione fiat *lex publica* i quo non obstante etiam sententia unica vim legis privatae habet inter partes litigantes.

Dictum in Conci, *modo bona fide litigaverit*; qui enim temere, vel cum juris alieni scientia litigavit, haud dubie, etsi vicerit, ac sententia in rem judicatam transierit, obligatus manet in conscientia ad restituendum, sicut qui mala fide praescripsit, ac quicumque alius male fidei possessor.

637. *Obj. I.* Qui laesit infra dimidium justii pretii, licet absolvatur in foro externo, non tamen liberatur ab obligatione naturali supplendi defectum justii pretii. Idem est de eo, qui conventus ex pacto nudo absolvitur per erroneam sententiam, vel qui metu levi aliquid extorsit; ergo pariter hic.

II. L. 28. et 60. ff. de Condict. indeb. venis debitor, licet in iudicio absolutus, manet naturaliter obligatus; ergo.

III. L. si fullo. 2. ff. de Condict. sine causa, et L. In commodato. 17. ff. Commod. permittitur repetitio solutionis, quam conductor, ac commodatarius ex locato, vel commodato conventus ob rem locatam, vel commodatam amissam fecerat, si res postea fuerit recuperata; ergo manifestum est, vident. p. 2.

I',n n». i r.ii-iui JUMriiM. *i-i,<η,iii»,

cbirCtn, cironea Mônlenlla abnolulnm,per rem judicatam non ICddi abwlulu tutum in cotiicicnlia.

/I . hi ». i. .),■ purijat. t uljj. h™_{4-μ 11λ} III. ei , qui furti ln judiilo ron. demnatu» fuerat, pimlqumn innocentia uju» detecta fuit, tIDlvomn riMIltiI praupil, quæ il|liu« pia lcxlu crimini» illi Γuηηiul ablata ; non u|r<dimlc(qtrnd Miniantia tranillMd iu rem judicatam.

Γ. sententia judici» lumlalur in pr»»»umpllmm judillia· el mcrItOHHI <au i-, c. 13. m /m. h. i. Sed piasiimptio deliel cedere veritati, maxhile jiroforu emi* icnlia- ; ergo.

li »H. .Id I h Tam qui huit, quant qui rgit contra partum, nul meta lu et levi aliquid extol ut, in mala tide est ; ilee hi» lege» positive (UMiltUltt, Iritiicndo *jut t* slcut in ennu nostro; xcd halient mi negative, non iIihkIo m lionrrn il|], qui pactum nudum Iniit, imjlu lvvi injusto aliquid eiIOhll, lumjl, niiaiiquam moribus hodiernin, de consuetudine eliam detur actio cl pacto nudo juxta n. 470,

Id 2^{'''}. II. lu /,. 2H. MJrrno cut deco, qtii licet absolulmi, nlhlomIM» *npmtr* solvit ; quo < ;nu i«< k» neganl jura repetitionem «oluti ; eo quod lune donasse cciifccalur per /.. '»2. //'. dr/I J. ulti : *cujiui per errorem dati repetitio iL: rju» roniullo dali donatio rat. !..* (MI, vire proeedil de eo, qui, drllili cou'i iiH, mala tide litigaverat, ul colligitur ex ipsa lege. ; Ideo enim debitor *hl· cimlrata* jam »o|verat aule «unientium, quod alia» non fcdIMCI, ni»i «minciw findet debili ; nupponit hn , comdilifw., rum vere debitorem hilum; talem enim appellat, comparalqm·. illi, qui de promldt : a/cc *ηautk r.r India ! cnrril-, burnou*, etc. Sed ila promittens conneius ent debiti. Adde : ili hac lege nihil dh i dei .imi, quo -cnlenlia in i <-m judicialam lrumdltwel ergo hic ex nlii* Jegihmi decidi drhet. VB

3d .I II. f. .|. n. *Coni*. Si canna redit ad non carniurn C. in hciihu coti- <lin imiin V. Sr<| cajum, quo caiihu redit ad non caiHam, lpsi jam nuptu cxccepimuH.

/Id 4... II. A. (*oui*. Sententia enim cit, cap, relata,obnoxia full relradii- ltoni quippe Inia et probatione faha , a jure rcprobala; nimirum ex «oln purgatione vulgari p<-r duellum ; idcoque non tramiiil iji rem jiidlcnbitn alwihile, μ<I jeMindibililer eliam pro foro externo; nc proitidc rtldndi debuit, fahitale detecta, Itaque nobiNCum ioMpomiere debent iidversnrii, nc aliON conlia ipwrmel aequatur, nequidem pro foro exierim retn judiclnain aliquid operari, (.tue retonio in alii» adversariorum argumentis locum habet.

Jd II II. .I/. I imdalm iu pra umptionejmdilim , el meritorum cailw: Mjcmidum m) pr»cu>c «pcclabe t . quoad lirmitalem , ct auclorilalc m siiaiu ,V (Juoad !tiinihiem , »i m h u i judhulam liamicril, nititur, idciil pm· Mcriptlo, HUI lotilale, legali, el bono publico, uve lleipublii a·, eujiui salillH, ul jam priilem aiebat Chi ho mal. pro Sylla, rebus judicntlii maxime coiHi- iielur ; mm publice magi expediat, ul enlcntia llрма· ninl, quam M-η)ρ<-i junta·, l ude ct leges «pia· cillentium poni traisilum in rem judiial.uii haberi pro *irritate* volirnl, el pro *jmr* coiinlitmml ; non in pra-jiimplionc meritorum u iu mj , sed bono publico fundantur.

ΛΙ'ΕΜΙΑ

DK VIKTUTK ICEL1GI0NJ8,

EX OI'KItE DE JUSTITIA ET JIJHE

CAPUT I.

i)E IIELIGIONE IN GENEHE

DI IHTATIO I.

Qtn h Hi r

L Nomen *Ilelifio* ductum eut vel a *relegendo*, *qtlod* ea, qmij ad Dei i ul- lum pertinent , HWjXJ animo »|nt revolvenda ct veluli relegenda , ul voit lu- hoiau h, L. 10. Etymologiarum c. 17, ex Elccrone ; vel a rcc/o/cndo, quod percam Deum, quern per pcccalum rajeciiniuu, redigamus, ut Inquit Λι> <il mimum , L. 10. de civitate e. 4. : vol a *religando*, quod Deo iioh astringat ct alliget; Hu La c i a m u s , L. 4. divin, initii. c. 2H. D, Aumsi.j E. 1. retract. C. 13. ct D. Iliiuuimes in cap. 0. Amo», quæ derivatio maxime videtur no- mini el roi comientancu.

2. Delhiitur u I). Ai g c m i m o , L. 83. QQ, q, 31, ex Cicerone hot *modo* : *Un- liijii*) i'nl uirlua quw aupi-rioiia (*ujutidam nalurat, quam dii-inâm wcanl, cul- tum* <fi rriiii/niamqw ad[erl< I'laniiiiM nie : *lli-tipio i-nt virlun iptai debitum cul- lum llt-o, luHiiuim primo rerum omnium principio r.ihihrl, l 1)*

Nolandiim Oit, dlcuI huminibus ob polenliam, sapientiam, virliitem , (il cnjUMVbi pci factioni» excellentiam , dcbûtur quidam cullmi, hou honor, quo llium eminentiam cum quadam imxtri demIMlone lentemur; lin Deobain- gularem <it Inllnllam excellentiam In omul genero perfecilonII quum habel ni Demi eut, ucii ut primum principium et mipremmi omnium Dominnn, dcbclnr quidam ningiilarln honor, vcliill tributum quoddam ab omni crea- tura rationali ; qno illiti» excellentiam et nuam mibjei lioncm et in omnibun dependentium lentetur. Ad linrn honorem exhibendum inclinai *Hrliglo*. Ha- que *objectum* Hc IIâ Io iith cul omnc tc alimomum , cl uigmim »ivc Internum,

sivû externum, quo divinam excellentiam cum quadam nostri submissione, protestamur. Dico, *cum quadam nostri submissione*, quia non solum debitum est, ut ipsius excellentiam testemur nude et abstracte; sed etiam ut eam leslemur respectu nostri, profitendo nostram subjectionem et dependentiam ab ipso; ut ait D. Thomas a. 3. et hoc ipsum, nomen *cultus* insinuat, quod submissionem involvit. Unde *Religio* utrumque profitetur; ac proinde non potest esse nisi in creatura, et respectu sui principii.

3. *Dices* : Se alteri submittere, et hanc submissionem aliquo signo profiteri, est officium humilitatis; ergo non pertinet ad religionem.

R. .V. *Cons.* Quia diversa ratione ad diversas virtutes spectare potest. Est enim actus humilitatis, si fiat quia congruit nostra vilitati, ut intra limites nostra conditionis nos contineamus, ne per elationem extra eos feramur. Est actus religionis, si fiat animo declarandi eminentiam divinam, seu ut ipsam honoremus submissione nostri.

4. Ex his facile potest intelligi definitio assignata. Est igitur *Religio virtus*, quia habentem bonum efficit, ejusque opus bonum reddit et laudabile : laudabile enim Deum colere. In hoc autem consistit ratio virtutis, ut sæpe docet D. Thomas ex Aristot. 2. Ethic, cap. G. *quæ cultum exhibet*. *Cultus* idem est hoc loco, quod honor, non simpliciter, sed cum quadam nostri submissione exhibitus : quam submissionem honor in genere non includit; Deus enim honorat sanctos, non tamen colit : itaque honor est quid communius cultu. Porro *honor*, generatim nihil est aliud quam testimonium excellentiæ alterius, sive id verbis fiat, ut cum aliquis laudatur : sive gestu corporis, ut genuflexione, apertione capitis, submissione corporis : sive rebus externis, ut erectione statum, descriptione elogii, institutione festorum, ludorum, et similibus. Hæc enim omnia sunt signa quædam quibus alterius excellentiam significamus, ac proinde illum honoramus. *Deo debitum* ; cum enim Deus, qua Deus, infinita excellentia in omni genere perfectionis simplicis et pura sit præditus, peculiari honore supra omnes creaturas est dignus; cumque idem sit primum principium, a quo omnia habent esse, vitam et omnia; nascitur in creatura rationali, quæ hoc potest apprehendere, obligatio et debitum ut hunc honorem ei deferat, et in Deo jus ut illum exigit.

Itaque hoc debitum fundatur in essentiali dependentia creatura rationalis et omnium honorum ejus a Deo. Sicut enim Principi, quia ab eo quodammodo dependet tranquillitas publica, et felix status Reipublicæ, debetur honorarium quoddam tributum, quo ejus potestatem et beneficentiam nostramque subjectionem profiteamur; ita Deo, quia ab ipso dependet esse, vita, et bonum omne nostrum, debetur singularis honor, voluti quoddam tributum, quo hoc ipsum cum profunda nostri submissione testemur. Itaque illis verbis, *tanquam primo rerum omnium principib*, significatur simul causa, cur Deus hoc cultu sit dignus (ratio enim primi principii includit vel supponit omnem excellentiam perfectionis) et cur a creatura ei sit debitus.

5. I t hæc melius intelligatur, notandum est in officio religionis quatuor actus spectari posse, qui quo perfectiores sunt, eo perfectior est hujus vir-

Iulis functio. *Primus* est, consideratio infinice majestatis Dei, et omnia ab ipsa pendere. *Secundus* est, consideratio nostri nihili; id est, nos ex nobis nihil esse, nihil habere; sed quidquid sumus et habemus, Dei esse et a Deo assidue pendere. *Tertius*, profunda mentis submitio et inclinatio coram Deo, qua mens hæc ipsa interius testetur. *Quartus*, eorundem professio exterior, verbis, gestu corporis, vel aliis modis.

DUBITATIO 11.

UTRUM RELIGIO A CETERIS VIRTUTIBUS DISTINGUATUR, ET QUOMODO.

G. *Dico I.* Religionem distingui ab iis virtutibus, quæ hominem recte componunt in seipso, seu non ad alterum, ut a temperantia et fortitudine : nam religio disponit hominem ad functiones, quæ in alterum tendunt : temperantia vero et fortitudo ad functiones, quæ tantum ipsum subjectum respiciunt.

7. *Dico II.* Distinguitur etiam ab omnibus iis, quæ hominem disponunt in officiis ad proximum, ut a misericordia et justitia particulari ; quia religio disponit hominem ad Deum.

8. *Dico III.* Distinguitur etiam a virtutibus theologicis. Ha D. Thomas a. 5. *A fide* quidem, quia fides est virtus intellectus, religio affectus. Sæpe tamen *fides* vocatur *religio*, quia est religionis fundamentum, et regula. Sic vera fides dicitur vera religio; falsa fides, religio falsa. Verum cum fides non solum sit habitus intellectus, sed complectatur etiam habitum quemdam voluntatis, nempe piam affectionem ad credendum Deo revelanti, quæ actum fidei imperet, ratione cujus ipsum credere est liberum et meritorium ; difficultas est quomodo ab hoc affectu distinguatur. Sane parum videtur differre ; quia actus fidei pertinet ad honorem primæ veritatis. Potest tamen inveniri aliquod discrimen. *Primo*, quia religio versatur circa suos actus externos, ut sunt signa divinæ excellentiæ : sub ea enim ratione sunt a religione voliti. At affectus credendi non ita versatur circa actus fidei : non enim considerat actus fidei ut signa primæ veritatis, neque sub ea ratione illos vult; sed ut sunt vitales assensus, quos illud objectum, nempe res credenda sic proposita, et a divina auctoritate veluti informata, elevata et illustrata postulat. *Secundo*, quia tota ratio, cur religio suum actum externum imperet, est, ut Deo honorem deferat, ejusque excellentiam testetur. At ratio cur affectio credendi imperet istos actus fidei, non est ut honorem Deo exhibeat (etiamsi ob hunc finem possint imperari), sed quia materia ipsa, divina auctoritate confirmata, id postulat; vel (quod fere idem est) quia obligatio ad illum actum orta ex revelatione sufficienter proposita id requirit. Et sic est peculiaris virtus habens peculiarem materiam, in qua considerat propriam honesti rationem. Posset etiam diei, hunc affectum pertinere ad quamdam justitiam hominis erga Deum ; quia actus ille debitas est primæ veritati lanquam necessarius, ut non censeatur contemni aut vilipendi. Nolle enim credere viro gravissimo affirmanti, est quodammodo contemnere, et parvam

c) e illo habere existimationem. Qua in re esse injuriam, patet communi hominum judicio, qui hoc injuriam interpretantur; et merito: nam continet quemdam contemptum et vilipensionem alterius absque causa, quæ non minus est contra justitiam quam temerarium de illo judicium. *J* .spe et *charitale* distinguitur, quia hæ virtutes immediate attingunt ipsum Deum, tanquam proprium objectum: charitas enim amat Deum ut ipse est bonum suum; vult enim ipsam divinitatem, et omne bonum, ipsi Deo, ul ipsi in se bene sit: spes illum desiderat et sperat ut est bonum nostrum. Itaque inclinant in actum internum, qui proxime versetur circa ipsum Deum, Religio vero non versatur immediate circa Deum, sed circa cultum Dei, id est, circa signa interna vel externa, quibus Deus honoratur et colitur.

9. *Dices* 10. Objectum formale religionis est excellentia divina; ergo versatur proxime circa Deum, ac proinde est virtus theologica. *Antecedens* probatur, quia sicut Deus propter suam bonitatem diligitur *charitale*; ita propter divinitatis excellentiam colitur *religione*: et sicut Deo credimus per fidem, propter auctoritatem divinam; ita ei honorem exhibemus ob excellentiam infinitam. * .:-v

R. Excellentiam divinam proprie non esse objectum religionis; sed cultura divinum, qui est actus externus religionis. Illud enim est objectum virtutis, in quod ipsa virtus immediate tendit: atqui religio tendit immediate non in excellentiam divinam, sed in ejus cultum; est enim affectus quidam erga cultum divinum, quatenus Deo debitus est et congruens. Unde ratio debiti et congruentis Deo in cultu divino spectata, est ratio formalis objectiva religionis; cum enim religio sit justitiæ pars, necessario respicit debitum alteri. Confirmatur a simili: Nam ita se habet religio ad Deum, sicut justitia particularis ad proximum: atqui proprium objectum justitiæ particularis non est proximus, sed res proximo debita; ergo similiter objectum religionis non est Deus aut excellentia divina, sed cultus Deo debitus; ut sacrificia, oblationes, laudes, orationes, vota, imagines, et omnes cæremoniæ, quibus divinitas honoratur. Excellentia tamen divina est objectum formale cultus divini: est enim ratio cur Deus colendus. Quare cum cultus divinus sit actus externus religionis, quem religio tanquam proximum objectum respicit, sequitur, Deum esse objectum remotum religionis, quia est id, cui ob suam excellentiam religio cultum defert. Unde Cajelanusa. 5. et passim DD. distinguunt duplex objectum religionis, propinquum et remotum. Propinquum vocant *objectum quod*; id est, quod ipsa virtus appetit et affectat; et hoc est cultus divinus. Remotum, *objectum cui*, id est, cui aliquid exhibet: hoc est ipse Deus, propter suam excellentiam.

At virtutes theologice proxime in Deum tendunt et ipsum immediate per suum actum internum attingunt, ut ostensum est. Deinde si in illis velimus distinguere *objectum quod* et *objectum cui*, Deus non solum est *objectum cui*, ut in religione; sed etiam *objectum quod*. Id enim quod charitas Deo vult, est potissimum ipsa divinitas, et divinæ perfectiones: et quod fides credit, est Deus ipse, consideratus vel in seipso, vel ut est principium et finis omnium creaturarum. Sic etiam principale *objectum quod* spei, est ipse Deus. Nec referi *objectum cui* esse ipsum hominem; quia spes ad amorem concupiscentiæ pertinet, qui speciem ab *objecto quod*, non *cui*, acci-

pit. At lotum *objectum quod* religionis est creatum : quidquid enim ipsa vult, est opus nostrum.

Nec obstat, quod charilas etiam bona exlrinseca cl creata Deo optet et velit. Primo, quia hæc solum sunt objecta secundaria et materialia, a quibus virtus speciem non accipit. Simili modo quæ fides extra Deum credit, secundaria sunt.

Deinde, quia proxima ratio formalis objectiva in virtutibus theologicis est ipse Deus; charilas enim vult omne bonum Deo, immediate ex allectu ut ipsi bene sil; tides credit omne verum, quod ipse revelavit, propter ipsius auctoritatem : at proxima ratio objectiva cur religio aliquid Deo velit, est ratio debili; ideo enim vult cultum Deo exhibere, quia est veluti tributum, quod creatura debet suo creatori; sicut ante exemplo iustitiæ particularis ostensum est. Neque verum est (si proprie loqui velimus) charitalem, debiti rationem in suo objecto spectare ; nam charilas non vult Deo bonum præcise, quia illud ei est debitum, nihil aliud spectando, quam ul huic debito fiat satis : hoc enim potius ad quamdam iustitiam erga Deum, quam ad charitatem perlinet; ut exemplis humanis facile ostendi potest. Sed solum spectat ipsum bene esse Dei : ideo enim omne bonum illi vult, ut ipsi bene sit; sicut amicus vult amico bonum ut ei bene sit, non spectans an hoc sit illi debitum , an non ; quamvis malit ut sit ei debitum, quatenus hoc in dignitatem et majus bonum amici cedit. Hæc paulo fusius, quia res nonnihil difficilis , et a plerisque non salis explicata.

Ad prob. Ant. R. Ex eo quod Deus dicatur coli propter suam divinitatem, non sequitur, immediate versari circa Deum virtutem religionis, sed ipsum cultum, qui est objectum immediatum religionis. Hinc fit, ut religio solum mediate circa Deum versetur, non tanquam *objectum quod*, sed *cui*, ut dictum est : religio enim non inclinatur immediate in Deum, sed in aliquid Deo exhibendum , quo ipsius majestatem significet ettesietur; sicut iustitia particularis non inclinatur immediate in proximum, sed in aliquid proximo reddendum. Cum dico, *Deum esse objectum cultus*, non est ita intelligendum , quasi colere et honorare Deum sit actu vitali ipsum tanquam objectum materiale, vel formale attingere, aut circa ipsum per modum actus vitalis versari (sicut Deum amare , Deo credere) ; sed est illum attingere aliquo signo, tanquam signatum ; vel sicut attingitur is, cui aliquid offertur.

Dices 2". Oratio et laus attingunt Deum immediate, tanquam objectum, et tamen sunt actus religionis.

R. 1°. Non sunt actus interni immediate a virtute religionis eliciti, sed externi ab ea imperati : externos voco respectu virtutis religionis, quæ est in voluntate; sunt enim objecta illius, in quæ affectus religionis immediate tendit, et habent sedem in intellectu. Objectum autem proprium virtutis, spectandum est ex actu interno, in quem virtus immediate inclinatur, qui in proposito est amor cultus divini.

R. 2°. Illos duos actus non attingere Deum, sicut actus vitalis suum objectum, sed sicut signum attingit signatum : sunt enim actus religionis ut signa et testimonia divinæ excellentiæ et nostra subjectionis. Hinc fit, ut a variis virtutibus imperari possint: oratio enim, quatenus per eam implicate testamur Deum esse auctorem omnium bonorum nostrorum, habere omnium scientiam, et providentiam (hoc enim, orando Deum, ipso facto

insinuamus) est actus religionis; quatenus per eam petimus salutem, et ad salutem opportuna, est actus imperatus spei; quatenus petimus amplificari gloriam Dei, est actus imperatus acharitale: proxime autem semper elicitur a ratione, mediante fide, filem dicendum de voto et juramento, quia sunt locutiones quaedam practicæ, in honorem Dei resultantes. Actus autem virtutum theologicarum longe aliter Deum attingunt, nempe ut objectum cognitum et amatum propter semetipsum.

Dices 3°. Augustinus in Enchiridio c. 3. dicit, *Deum colifide, spe, et charitate*; ergo religio est virtus generalis complectens virtutes theologicas.

R. 1°. Cum D. Thomas a. 5. ad 1. dictum sancti Augustini intelligendum causaliter, quia virtutes theologicæ causant in nobis virtutem religionis, qua Deus colitur, et actus ejus imperant.

R. 2°. Et melius, religionem et cultum interdum accipi generatim pro omni virtutis officio, quo ordinamur ad Deum, quodque instar sacrificii Deo est acceptum. Sic potest intelligi illud Jacobi I. *Religio munda et immaculata*; etc. et passim in Scripturis pro eodem accipiuntur *colere Deum*, et *servire Deo*. *Servitus* autem (græci λατρείαν vel δουλίαν vocant) est nomen generale ad omnia bona opera, quibus Deo obedimus et placemus, ut ex plurimis locis constat; Psalm. 2. 21. 99. Luc. 2. Maith. 6. et alibi. Hoc modo videtur ibi accipi a D. Augustino; et juxta hanc rationem, L. 10. de Civit. c.

describit sacrificium, ut *sit omne opus bonum, quod geritur, ut sancta societate Deo inhæreatur*. Hoc modo passim accipitur in Scripturis.

R. 3°. Dici potest actus fidei, spei, et charitalis dupliciter spectari posse. *Primo*, ut sunt signa, quibus implicite divinam excellentiam profitemur: nam hoc ipso, quod credimus Deo, insinuamus illum esse primam veritatem: dum amamus supra omnia, significamus esso summum bonum, et hac ratione spectari posse tanquam actus externos seu objecta ad virtutem religionis. *Secundo*, ut sunt actus vitales, quibus immediate Deo inhaeremus, et tanquam objecto unimur; et sic pertinere ad virtutes theologicas: posse tamen ob rationem prædictam a virtute religionis imperari; et quamvis non imperentur, tamen tacitum cultum continere.

Nec obstat, quod ait D. Thomas a. 5. ad I. virtutes theologicas, eo quod versentur circa finem ultimum, Deum, imperare actus religionis et aliarum virtutum quæ versantur circa media: quia etsi hoc virtutibus illis per se conveniat, eo quod per se ex natura sua circa finem ultimum versentur, tamen per accidens contrarium fieri potest; ut si quis velit uti actu virtutis theologicæ ad finem virtutis inferioris; omnis enim actus, qui potest esse medium ad consequendam virtutem aliquam, vel proprium ejus finem, potest ab ea virtute imperari, ita ut ex affectu ejus homo se applicet ad illum actum. Sic religio potest imperare actus fidei, spei, et charitalis; quia hi actus sunt idonei ad finem religionis, qui est honorare Deum. Eisdem imperare potest allectus temperantiæ, quatenus ad oblinendum a Deo hujus virtutis donum sunt idonei; eadem est ratio in cæteris. Nam perfectio et finis intrinsecus inferioris virtutis potest intendi ut finis acquirendus per actus superiorum virtutum, quotiescumque hi actus per modum meriti vel dispositionis aliquo modo ad illum valent.

Dices 4°. Actus virtutum theologicarum ne ut signa quidem videntur ad religionis virtutem pertinere: quia etsi illis Deum eximie honoremus, tamen

non honoramus ut superiorem, protestando nostram subjectionem; quod tamen virtus religionis postulat: unde pater, etsi honoret filium, non tamen illum colit, quia superiorem in nulla re agnoscit.

R. Illos actus ut a nobis fiunt, posse accipi ut signa subjectionis nostræ; quia credimus Deo tanquam Superiori ac Magistro, cui subicimus omne iudicium nostrum: et amamus illum charitate, referendo et offerendo nos ipsos et omnia nostra ad ipsius obsequium et gloriam; et speramus virtute ac omnipotentia ipsius summum bonum nostrum, id est, ipsummel. Unde patet in his actibus contineri professionem excellentiæ ipsius et nostræ subjectionis ac dependentiæ ab ipso.

10. Ex his patet, religionem, etsi virtus theologica non sit, esse tamen urtulibus theologicis valde affinem, et post eas primum locum oblinere. Nam post fidem, spem, et charitatem nihil laudabilius, quam Deo debitum cultum offerre. Confirmatur, eo enim virtus quæque est præslanlior, quo vicinius attingit Deum: atqui post virtutes theologicas religio vicinius illum attingit; nempe tanquam objectum, cui cultum defert; ergo.

Dices: Pia allectio ad credendum primæ veritati, obcdienlia et poenitentia eodem modo Deum attingunt, nimirum ut *objectum cui*; ergo religio non est his præslanlior. Nam illius affectionis opus est credere Deo, obcdientiæ obedire Deo, poenilenliæ satisfacere Deo.

R. 1°. Cum religio præfertur cæteris virtutibus, quæ non sunt theologicæ, eo quod vicinius Deum attingat, accipitur paulo latius, ut omnem virtutem, qua Deo debitum reddimus, complectatur: et hoc modo prædictæ virtutes sub religione continentur. Idque merito, quia opus illarum intrinsece honorem Dei continet. Credere enim Deo, perlinet ad honorem primæ veritatis: obedire Deo, ad honorem divinæ superioritalis et auctoritatis gubernandi: satisfacere Deo, pertinet ad honorem Dei instaurandum, qui peccato erat læsus: sicut petitio veniæ pertinet ad honorem ejus, qui ab altero injuriam accepit.

II. 2°. Religionem, etiamsi stricte omnino et proprie sumatur ut ab istis virtutibus distinguatur, esse præstantiorom et vicinius attingere Deum, quam vel obcdientiii vel poenitentia. De *pia affectione* est alia ratio, quia est voluti pars virtutis theologicæ, nempe fidei, et ita sub fide comprehenditur; ac proinde non perlinet ad hanc comparisonem. De illis ergo duabus prioribus palet; quia religio considerat opus suum ut est signum divinæ excellentiæ, illudque non solum Deo exhibet, sed ita exhibet, ut velit illud circa Deum versari, et ejus excellentiam signare. At obcdienlia, etsi versetur aliquo modo circa Deum ut *objectum, cui* obedit; tamen non considerat opus suum, ut est signum et protestatio quædain divinæ excellentiæ, neque illud defert Deo ut munus quo ipse honoretur et ornetur, sed solum considerat illud ut debitum, et necessarium propter auctoritatem divinam præcipientem, ne videlicet si omittat, Dei auctoritatem videatur contemnere; vel præscindendo ab ista necessitate et obligatione, considerat opus ut habens specialem honestatem a divina auctoritate illud volente et imperante. Sicut enim Deus, ut est prima veritas, aliquid revelando facit illud dignum creditu et credendum secundum rectam rationem: Ha, ut est omnium superior, aliquid præcipiendo, facit illud dignum factu, et omnino secundum

rectam rationem faciendum : estqne hæc dignitas propria honestas obiectiva, quam respicit obedientia. *Poenitentia* dupliciter considerari potest. *Primo*, quatenus dolet de peccato, ut est offensio Dei, ejusque malum, illudque conatur tollere tanquam ei displicens, et ul Deo reconcilietur: quo modo non distinguitur a charitate ; sed est ipsa virtus charitatis inadæquato concepta, nimirum ut versatur circa ablationem peccati, et reconciliationem cum Deo propter ipsum bonum Dei. Ejusdem enim virtutis est, gaudere de bono alterius, illudque procurare, et dolore de ejus malo, illudque depellere. *Secundo*, quatenus dolet de peccato præcise ut est injuria Dei, et imperat opera satisfactoria ad hanc injuriam sarcendam : hoc modo distinguitur a charitate, et pertinet ad quamdam justitiam hominis erga Deum. Sed non considerat neque imperat opera satisfactoria, ut sunt formaliter signa divinæ excellentiæ, quibus Deum veluti ornet et honoret; sed ut sunt vindicta peccati, qua Deo pro injuria illata satisfiat, et jus ejus violatum quodammodo instauretur : sicut cum quis homini pro injuria illata satisfacit dolendo, et se accusando, affligendo, veniam petendo, non intendit per hoc formaliter illum honorare, sed pro injuria satisfacere.

11. *Dico IV.* Religio non distinguitur a virtute *pietatis, observantiæ*, et *gratitudinis* in Deum. Colligitur ex D. Thoma q. 106. a. 1. ad 1. ubi dicit: *Sicut religio est quædam superexcellens pietas; ita est quædam superexcellens gratitudo*, et ex Cajetano q. 107. a. 3.

*Probat*ur; quia *pietas* proprie est, quæ debitum cultum reddit parentibus; *observantia* personis in dignitate constitutis; *gratitudo* benefactoribus: ratio autem parentis et personæ eminentis et benefactoris continetur in Deo excellentissime; ergo etiam debitum erga illum ut parentem, personam sublimem et benefactorem, est summum : atqui hoc debitum non distinguitur a debito erga primum principium; ergo virtus, quæ respicit hoc debitum, non distinguitur a virtute religionis, quæ respicit cultum, primo nostri et rerum omnium principio debitum. Unde recte Cajetanus infra q. 107. a. 3. notat, has virtutes, pietatem, observantiam, et gratitudinem, dupliciter existere : primo, formaliter in suis propriis speciebus: secundo, eminenter in superiore virtute, quæ est religio. Ratio est, quia objecta earum (quibus deferunt suas functiones) continentur eminenter in objecto, cui defert religio : et debita earum, ob quæ deferunt, in debito religionis.

Adverte tamen, esse valde probabile, gratitudinem perse esse virtutem distinctam a religione, quia formaliter respicit debitum ortum ex beneficio; religio autem hoc non respicit ut objectum formale, sed ut motivum seu impulsivum ad actum.

Idem dixerim de *fidelitate* erga Deum. Hæc enim respicit debitum ortum ex promissione, illudque solvit non ex affectu Deum honorandi proprie, sed ex affectu satisfaciendi debito ex promissione contracto : qui duo affectus videntur omnino distincti ; quamvis actus alterius ab altero vicissim imperari possint. Nam ex affectu Deum honorandi, possum velle solvere promissa, et gratias agere; et ex affectu solvendi promissum . et referendi gratias pro beneficiis acceptis , possum velle honorare. Recte tamen hæ virtutes referuntur ad religionem. *Primo*, quia versantur in materia religionis; nam quidquid promittimus Deo . vel pro beneficiis referimus, ad religionem pertinet, cum

nihil præter honorem ei donare possimus. Virtutes autem secundum modum loquendi Patrum censentur distingui, vel non distingui rationem materiæ potius, quam ratione interni affectus præcise et formaliter considerati. Unde juramentum est actus religionis, etiamsi non fiat affectu religionis; similiter oratio, solutio decimarum , etc. Et jejunium est opus temperantiæ, etiamsi non fiat affectu temperantiæ , sed justitiæ vel pœnitentiæ. *Secundo*, quia debitum gratitudinis et fidelitatis erga Deum crescit ratione excellentiæ ipsius. Unde in praxi dum nos gratos et fideles præstare volumus, maxime spectamus divinam excellentiam cui obstricti sumus, ne si neglexerimus, illam inhonorasse videamur. Denique hoc ipso quo quis recte dispositus est ad debitum honorem Deo exhibendum, etiam bene dispositus est ad solvenda ei promissa et gratiarum actionem : et neglectus horum censetur quædam Dei inhonoratio. Itaque videtur ratio religionis in illis quodammodo includi.

CAPUT II.

DE ACTIBUS RELIGIONIS.

12. Divus Thomas enumerat varios actus religionis, alios internos, alios externos. Internos ponit duos, *devotionem* et *orationem*. Externos facit reliquos, *adorationem, sacrificium, oblationem primitiarum et donorum, oblationem decimarum, votum, juramentum, adjurationem, laudem*; quibus infra adjungit *gratiarum actionem* : quæ duo postrema commode sub oratione comprehendi et tractari possunt. Nam secundum D. Thomam q. 83. art. ult. *gratiarum actio* est pars orationis ; similiter laus, quæ fere semper petitioni miscetur, ad orationem pertinet, tanquam pars vel species quædani illi us.

DUBITATIO I.

QUID SIT DEVOTIO.

13. R. Hoc nomen dupliciter accipi. *Primo* ut significet specialem actum religionis , et sic *devotio* nihil est aliud, quam interna quædam sui ad cultum divinum oblatio et traditio. Sicut enim qui alicujus Principis obsequio totum se tradit et devovet, devotus dicitur illi Principi; ita qui ex affectu cultus et honoris divini se totum mancipat Deo, facit actum peculiarem religionis, qui dicitur absolute devotio, et a quo dicitur quis Deo devotus. Potest autem id fieri vel cum voto, vel sine volo : si cum volo vel juramento fiat, nascitur obligatio ; eritque devotio magis perfecta : si autem fiat absque tali vinculo, non inducet obligationem; quia fiet solo proposito, et hujus propositi explicatione : sicut dum homo explicare volens suum affectum et animi propositum dicit Principi : me totum trado tuo obsequio. Unde divus Thomas a. 1. ad 1. recte dicit, *devotionem esse actum voluntatis hominis*

offerentis seipsum Deo ad ei serviendum. Quod intellige non de solo actu voluntatis elicitio, sed etiam imperato; quia oblatio sui non est sola voluntas, sed necessarius est actus intellectus, veluti locutio quaedam, qua quis se ipsum Deo tradat et addicat, sicuti in promissionibus, votis et donationibus, quae non sola voluntate perficiuntur.

14. *Secundo*, accipitur non pro actu peculiari, sed pro conditione quadam actus interni. Sic *devotio* nihil est aliud, quam *promptitudo* quaedam, et *fervor* affectus ad cultum divinum. v. g. ad orationem, ad laudem, ad sacrificium, ad adorationem, ad solvenda vota, etc. vel affectus ad hanc promptus et fervens. Quicumque enim prompte et ferventer hanc affectant et faciunt, dicuntur devoti; idque merito, quia ostendunt se esse addictos et mancipatos divino cultui. *Promptitudo* requiritur ut superentur omnes difficultates, timores et perturbationes, quae hominem ad cultum Dei lentum faciunt: et consistit in affectu absoluto et deliberato vincente omnem timorem, fugam et tergiversationem voluntatis; ita ut nihil amplius illam retardet ab executione quando occasio se offert: quod etiam fervor (qui nihil est aliud quam intentio, et vehementia affectus) requiratur, patet. nemo enim tepidos in oratione cultuque divino, devotos dixerit; sed eos tantum, qui ferventi affectu hoc praeslant: unde devote orare nihil videtur esse aliud, quam cum ferventi affectu erga Deum, orationem fundere.

13. Nascitur utraque devotio ex parte nostra, ex contemplatione, praesertim duplici. *Primo*, ex consideratione divinae excellentiae, et beneficiorum, quae tanquam ex perenni fonte in nos assidue ab illa promanant. Hinc enim videmus ipsum omni cultu et obsequio esse dignissimum; ipsiusque beneficia a nobis hanc assidue flagitare. *Secundo*, ex consideratione inopiae et miseriae, quam ex nobis habemus: ex hac enim videmus nobis esse maxime congruum et expediens, ipsi servire; nam nemo praeter illum nos juvare et beare potest. Vide D. Thomam q. 82. a. 3.

DUBITATIO II

QUID SIT ORATIO.

16. R. Omissis variis definitionibus, commode sic definiri potest: *Oratio est desiderii coram Deo explicatio, ut aliquid ab ipso impetremus.* Colligitur hanc definitio ex Patribus. Basilicus orat, in Julittam martyrem: *Oratio est boni cujusdam petitio, quae aperiis ad Deum effunditur.* Damascenus L. 3. de fide orthodoxa c. 24. *Oratio est ascensio mentis in Deum, sive decentium a Deo petitio.*

17. Ibi adverte, in oratione tres actus spectari posse: *Primus* est desiderium nostrum, quo bonum aliquod nobis aliisve conferri, aut malum averti desideramus. *Secundus*, hujus desiderii practica quaedam explicatio, qua Deum conamur inducere et permovere ut id praeslet; quae nihil aliud est quam petitio quaedam: cum enim in potestate voluntatis nostrae non sit im-

mediate applicare divinam virtutem , seu potentiam exeeulivam Dei ad operandum, sicuti viresanimæ iioslræad operandum applicamus; nequeeliam medialeel efficaciter, imponendo obligationem,sicut inferiorem applicamus, dum ei imperamus, et imperio illi obligationem imponimus; restat ut solum id possimus mediate, ct per modum deprecationis seu petitionis, quod lit explicando desiderium. *Tertius*, collatio boni desiderati. Ex hisce tribus oratio proprie csl illa petitio, seu practica explicatio desiderii : per hanc enim conamur Deum permovere ct inducere ad benefaciendum. Hinc Patres dicunt, *orationem esse colloquium cum Deo*, ut D. Gregor. Nvss. orat. 1. de orat. Domin., et D. Chrys. L. 1. de orando Deum.

18. Ex his patet 1°. orationem esse immediate actum rationis: nam petitio est locutioquædam,qua desiderium nostrum explicamus; locutio autem interna est actus rationis, et consequenter etiam externa, quæ ab interna procedit, est rationis actus.

Patet 2°. esse actum rationis praclicæ ; quia hæc locutio non fit ut Deus nostrum desiderium intelligat, sed ut ea permoveatur ad rem desideratam praestandam. Unde in ea consideratur quædam vis movendi et applicandi ad opus. Sicut enim iudicio praclico el interna vel externa locutione seipsum homo ad aliquam functionem ordinat et dirigit; ita etiam alium, nempe imperando vel deprecando, quorum utrumque locutioquædam practicaest.

Nec obstat, quod a Damasceno dicatur *oratio, mentis in Deum elevatio*, et a D. Augustino serm. 230. de tempore, *ascensio animæ de terrestribus ad coelestia, inquisitio supernorum, invisibilium desiderium*; hæc enim causaliter vel concomitante! accipienda sunt. Oratio enim ex natura sua oritur ex desiderio invisibilium, et intrinsece conjuncta est cum elevatione mentis ad Deum : unde qui sine elevatione mentis orat, verbis tantum orat; non enim possumus mente colloqui cum Deo, nisi mentem ad eum elevemus, cumque quasi præsentem intueamur.

Patet 3°. orationem esse actum religionis; nam per illam testamur ipsum esse auctorem bonorum nostrorum, el nos esse ipso inferiores, coque egere; hoc enim includit petitio seu deprecatio. Hinc fit, ut superbi ægre orent. Deinde testamur, ipsum omnia scire in particulari, omnium habere providentiam et dispositionem , omnia posse, omnium misereri, etc.

19. *Dices* 1°. Oratio est actus spei ; ergo non religionis : nam idem actus non potest esse duarum virtutum.

R. 1°. Idem actus non potest esse elicitus immediate a duabus virtutibus distinctis, quia non potest habere duas rationes formales específicas, aut duplicem speciem intrinsecam essentialem ; potest tamen a duabus imperari , quia in uno opere externo duplex ratio honesti considerari et appeti potest; potest enim quis dare eleemosynam, tum ul proximi miseriam levet, qua ratione erit actus misericordiae; tum ut votum persolvat, et sic erit opus religionis. Simili modo potest quis orare ut Deum honoret, cl ut gratiam impetret.

R. 2°. Orationem explicite el formaliter esse actum spei, sed implicite ct interpretative esse actum religionis; quia non fit expresse ad Deum honorandum, sed ad impetrandum ; implicite tamen redundat in honorem Dei.

Undead orationem necesseest concurrere internum actum spei, non autem internum religionis, saltem explicite; quia non est necesse habere expressam voluntatem Deum honorandi, quamvis debeat adesse voluntas faciendi id quod in honorem Dei cedit; quæ voluntas implicite censetur esse voluntas honorandi Deum: unde apud omnes gentes oratio habetur pro cultu numinis.

Dices 2°. Deus est immutabilis, ac proinde orationibus nostris permoveri nequit; frustra ergo funduntur. *Conf.* quia ab æterno omnia sunt decreta et immutabiliter constituta; ergo orationes quæ fiunt in tempore nihil possunt mutare.

R. Deus non potest ita permoveri orationibus, quasi nunc incipiat velle quod antea nolebat, aut non volebat; hoc enim repugnat immutabilitati ejus, ad quam requiritur ut omnis volitio etiam libera fuerit ab æternoin illo, sitque immutabiliter duratura in æternum. Dicitur tamen Deus permoveri orationibus, quia praevisis orationibus multa voluit et statuit ab æterno, quæ alioquin non voluisset, adeo ut oratio prævisa, sit suo modo causa cur Deus anticipata illa voluntate sic velit; non secus ac si modo novam voluntatem conciperet.

Ad Conf. R. Omnia quidem sunt decreta ab æterno, nempe decreto quo velit res fieri, vel quo velit permittere fieri; sed hoc decretum non est factum de omnibus ante provisionem nostrarum orationum, adeo ut orationes nostra causa sint cur pleraque ad salutem opportuna hoc modo Deus decreverit.

DUBITATIO III.

UTRUM ORATIO SIT AD SALUTEM NECESSARIA ET QUANDO OBLIGET.

20. Sunt hic duo errores. Prior est *Messalianorum*, qui dicti sunt Euchike. Hi volebant orationem solam ad salutem sufficere, ita ut nec baptismum, nec Eucharistiæ sacraa communionem necessariam dicerent, ut habet Theodor. L. 4. hislor. c. 10. et Daxiasc. L. de 100. hæresibus.

Alter est *Pelagianorum*. Ili docebant (saltem implicite) orationem non esse necessariam ad salutem. Hoc ipso enim, quod docebant gratiam divinam non esse necessariam, et hominem solis naturæ viribus posse salutem promereri; cgebantur etiam fateri, orationem non esse necessariam: cui enim opus non est auxilio, ei etiam petitione auxilii opus non est. Vide D. August. hæ. 8«. Non tamen negabant, eam esse utilem; nam etiam auxilium gratiæ utile fatebantur. Eamdem quoque non esse necessariam, faleri coguntur hæretici nostri temporis; idque ob duas causas; tum quia omnia tribuunt lidei speciali, itant nec opera bona requirant; tum quia omnia fato evenire volunt. Quod si verum est, supervacanea est orationis cura et studium: nam etsi non ores, omnia æque evenient. Quod si Deus aliquid per orationem fieri velit, ipse etiam curabit, ut et illa oratio fiat; inde non oportet hominem de ea facienda esse sollicitum. Vide Castro v. *Oratio*, hæ. 3.

21. Sed tide tenendum est, orationem adultis ad salutem esse necessariam (nisi forte vitæ brevitats obstet); nec tamen sufficere.

Quod non sufficiat, patet: requiritur enim baptismus, et mandatorum observatio, et poenitentia in lapsis.

Quod sit necessaria, colligitur ex multis Scriptura locis, quibus monemur semper orare. Eccli. 18. Al. *impediaris, orare semper*: id est, ne sinas te ullo modo impediri a tam necessario exercitio. Et Dominus Luc. 18. *Oportet semper orare., el non deficere*; nempe quantum pro humana fragilitate fieri potest; vel *semper*, id est, quotidie. 1. Thcssalon. ultimo: *Sine intermissione orate*, id est, quantum fieri potest, ut Chrysost. exponit. Ad Coloss. 4. *Orationi instate, vigilantes in ea*, et alibi sæpe. Non tam crebro et serio Scriptura hoc ingeminaret, nisi res esset apprime necessaria: non enim ita loqui solet de consiliis.

Ratio hujus necessitatis est, quia oratio est medium quoddam, sine quo auxilium ad salutem necessarium obtineri nequit. Cum enim etiam iustificati indigeamus quotidiano auxilio ad vincendas passiones, et ad perseverandum, Deus non statuit hoc auxilium passim conferre, nisi orantibus et petentibus: idque merito, nempe ut intelligamus, a quo nobis salus et omne bonum proveniat, eique gratias agamus. Unde Dominus Matlh. 7. 7. *Petite et dabitur vobis; quærite et invenietis; pulsate et aperietur vobis: omnis enim qui petit, accipit, etc.* insinuans absque petitione non accepturos. Idem insinuat Dominus Joan. G. v. 43. et 44. *Nolite murmurare in invicem: nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*. Quasi dicat, nolite murmurare ob ea, quæ dixi, sed potius orale Deum, ut vos illuminet; nemo enim potest credere in me, nisi quem Pater traxerit. Vide D. August. Tract. 26. in Joannem.

22. Sed dubium est quo tempore obliget. Durandus in 4. d. 15. q. 12. docet, orationem privatam cadere sub præcepto in genere absque determinatione loci, temporis, et modi orandi: jure enim naturæ nos solum obligari, ut aliquando Deum oremus, et necessaria ad salutem ab eo petamus; idque sive mente tantum, sive etiam voce. Quæ sententia vera est, si recte intelligatur; nulla enim sunt certa tempora jure natura determinata ad orandum, sicut jure ecclesiastico sunt proscripta orationi publicæ. Verum ulterius difficultas restat; an non sint certi aliqui eventus, in quibus teneamur orare, et quinam illi sint.

R. Posse assignari aliquot eventus maxime probabiles.

Primus est, quando peccator se ad gratiam disponere tenetur, ut quando ipse sacramentum aliquod administrare vel suscipere debet: tunc enim tenetur petere veniam peccatorum et auxilium, ut Deo reconcilietur; quod potissimum locum habet, si desit copia sacramenti.

Secundus, in evidenti periculo mortis, præsertim si quis sil in peccato mortifero. Si enim unquam petenda venia peccatorum et auxilium divinum, tunc maxime.

Tertius, in vehementi lentalione, cui alia ratione putat se non posse resistere. Ha Medina c. de oratione q. 11. sub finem. Addit Navarrus L. de orat. c. 3. n. 1 i. alium casum, quando quis advertit se alterius exilium impedire non posse, nisi oratione; ut si videat duos ad duellum properare, quibus non nisi oratione prodesse potest. Quod verum est, si putet, se hac ratione malum avertere posse (quod rarum est); alias non tenetur. His

addi potest, nos obligari ul non nullo tempore ab aboralione stincannis, v. g. ad mensem unum vel alterum, quia est signum inagn® ncgligenliæ suæ salulis. Porro in his casibus, quibus oratio ad aliquod malum avertendum videtur necessaria, ejus omissio non est peccatum, nisi quis aliquo modo advertat suam obligationem : alioquin omissio non censebitur voluntaria ut est contra præceptum ; unde nec ad culpam imputabitur. Quando autem est culpabilis ratione periculi alterius peccati, non habet malitiam distinctam ab illo peccato : nam solum est mala , quia est inlerprelativa volilio illius peccati.

DUBITATIO IV.

DE ADORATIONE ET SACRIFICIO.

23. *Adoratio* dupliciter accipitur : primo, generatim, ul complectatur etiam sacrificium et oblationem. Sic Joan. 4. v. 21. *l enit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabilis Patrem ; nempe per sacrificium.* Nam de loco, ubi Deo sacrificium offerri deberet, querebaï Samaritana : de eo enim erat quæstio inter Judæos et Samarilas. Sicsæpissime accipitur in Scripturis.

Secundo, proprie, et sic nihil est aliud quam *honor externo corporis gestu exhibitus*, ut genutlexione, capitis apertione, inclinatione, osculo manus et pedum, corporis in terram prostratione, etc. his enim et similibus modis alios honoramus; testamur enim nostram submissionem et alterius excellentiam. Itaque *adoratio* proprie consistit in externo illo gestu, quatenus est signum internæ æslimationis, reverenti® el submissionis erga alterum, et consequenter illius quoque excellentiæ.

Notandum est etiam, omnem externam *adorationem* secundum se esse adiaphoram, et posse tam creaturis quam Deo exhiberi : nam genuflexio, et totius corporis in terram prostratio (quæ summae videntur adorationes), etiam hominibus exhiberi solent; ut ex Scripturis palet, Genes. 43. v. 18. el 50. v. 2G. L. 3. Reg. 1. v. 31. L. 4. Keg. 4. v. 7. Actor. 10. v. 25. Itaque a sola intentione pendet, quod per hæc, ista vel illa honoris species deferatur. Si enim externa illa submissionis nota intendas te alteri submittere tanquam Deo, et testari ejus divinitatem, erit cultus latriæ; si ut amico Dei, erit duliæ; si ul viro sapienti, potenti, erit observantia politica. Unde idem actus externus, quatenus successive potest procedere a diversa intentione, el accipi ut signum diversæ excellentiæ in honoratis, et diversæ æslimationis, reverenti® et submissionis in honorante, potest successive esse actus latriæ, duliæ, et observanti® politic®.

24. Certum est et fide tenendum, neque omne opus bonum, neque omnem oblationem esse verum et proprie dictum sacrificium.

Prob. 1. pars I.* Quia apud omnes gentes sacrificium est aliquod opus speciale, cujus laus in eo sila est, quod per illud colatur divinitas. Nam, ul D. Augustinus L. 10. de Civ. c. L ait : *Nemo unquam sacrificandum censuit, nisi ei quem aut Deum scivit, aut putavit, aut finxit.* Hoc autem non convenit cuivis operi bono, ut jejunio, elecmosvnæ; hæc enim per se nullum cultum præ se ferunt, sed solum castigationem carnis, et beneficentiam in proximum.

II. Quia ad sacrificium requiritur sacerdos, et altare. *Sacerdos* quidem , quia oflerre sacrificium est proprium munus sacerdotis, ul constat ex Apostolo ad Hebr. 5. *Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ul offerat dona et sacrificia.* Hinc Ozias rex, cum non esset sacerdos, et sacrificium oflerre vellet, a Deo punitus fuit; quia officium sacerdotibus proprium usurpavit, 2. Paralip. 14; cl Saïl oh eamdem causam a Deo rejectus el privatus regno, 1. Keg. 13. *Conf.* ex nominum affinitate; nam apud Latinos sacrificus el sacerdos idem valent : et apud Græcos ἱερεὺς, sacrificare, dicitur ab ἱερεῦ quod sacerdotem significat : unde perspicuum est, sacrificare esse proprium sacerdotum.

Altare requiri constat, turn usu omnium gentium; tum ex Scripturis, ubi altaria non leguntur erecta, nisi ad usum vel ad significationem sacrificii. Nani etiam illud filiorum Ruben et Gad, de quo Jos. 22., erectum fuit ad sacrificium, non quidem ul in illo offerretur; sed ut per illud posteritati significarent se habere jus offerendi sacrificii cum reliquis tribubus, quæ transierant Jordanem : tum denique quia altare nomen habet a sacrificio, apud Græcos et Ilebræos; græce enim altare dicitur θυσιαστήριον a Ουσία, quod sacrificium significat : el hebraice altare dicitur Mizbeahh a Zebahh, quod sacrificium denotat.

III. Si omne opus bonum esset sacrificium , omnis homo jure natui·® proprie esset sacerdos ; quia jure natur® obligatur ad opera bona : atqui id est absurdum et contra commune judicium generis humani ; sic enim nascentur sacerdotes, non consecrabuntur, et feminæ sacerdotes erunt.

Prob. 2â. pars I. Quia Scriptura passim distinguit oblationes a sacrificiis. Ps. 50. *Oblationes et holocausta.* Ps. 39. *Sacrificium et oblationem nolui.* Ad Hebr. 3. *Ut offerat dona et sacrificia.*

II. Quia nulla inScripturis dicuntur offerri, quæ tamen non possunt dici sacrificari ; ut primogeniti, primiti® variarum frugum, aurum, argentum, lapides pretiosi, byssus, et similia. Vide Exod. 25. et 35. ; ergo sacrificia differunt ab oblationibus.

III. Quia ad sacrificium requiritur aliqua rei mutatio, ut statim ostendam : hoc autem non requiritur ad oblationem.

IV. Sacrificare est proprium sacerdotum , oblationes facere quivis potest. U. Ad sacrificium requiritur altare; ad oblationes minime.

23. His refutatis, notandum est ex Scripturis colligi, quinque ad perfectum el proprie dictum sacrificium requiri : 1u°. ex parte ministri : 2°m. ex parte maleriæ : 3um. ex parte form® : 4°m. ex parte finis : 5°°. ex parte loci.

Ex parte *ministri* requiritur ut sit sacerdos, ul ex Apostolo ad Hebr. 5. et ex aliis jam dictis constat. Sacerdos dicitur qui legitima auctoritate adoflerendum sacrificium est deputatus. Kalio est, quia cum sacrificium sit præstantissimus cultus externus, quo divinitas ab hominibus colitur, par est; ut non fiat passim a quovis, sed a personis selectis, ad hoc peculiariter deputatis, ut nomine omnium faciant; per quos et cælcri censeantur numen colere et sacrificare. Unde apud omnes geutes sunt aliqui peculiariter deputati, ut numen, quod sibi delegerunt, publico nomine colant et plani. p. 2.

rent. Horum est offerre sacrificia. Idem patet ex veteri Testamento, ubi sacrificia nonnisi a sacerdotibus offerebantur.

Confirmatur, quia sacrificium est praecipua caeremonia extorna, qua populus in unum nomen religionis conspirat. Per illud enim omnes simul instar unius corporis Deum colunt, et religionem suam testantur: oportet enim aliquas esse actiones ac caeremonias externas, quibus non solum singuli seorsim, sed etiam tota Respublica junctim, veluti unum corpus politicum una eademque religione imbutum, divinum numen veneretur, ejusque summum principatum et suam subjectionem profiteatur; cum etiam omnes simul Deo subjecti sint, et totum bonum commune ab ipso dependeat. Itaque cum inter has primum locum teneat sacrificium, necesse est, ut sint aliquae personae publico nomine ad hoc deputatae, quae sacerdotes dicuntur.

Ex parte *materiae* requiritur res aliqua sensibilis externa, viva vel inanimata: omnia enim, quae sensu gentium, vel in Scripturis dicuntur propria sacrificia, versantur in re hujusmodi.

Ex parte *formes* requiritur illius rei peremptio, vel aliqua alia conveniens mutatio; hoc enim potissimum differt sacrificium ab oblationibus. Nam *primo*, omnia sacrificia legis naturae et veteris quantum ex Scripturis colligi potest, fiebant non simplici oblatione ad altare Domini; nec sola elevatione; sed rei destructione facta ad honorem Dei: quaedam enim per occisionem sacrificabantur, ut viventia; quaedam per combustionem, ut carnes animalium occisorum, et res inanimatae solidae, ut simila, sal, thus; quaedam per effusionem, ut sanguis, vinum, aqua. Vide c. 1. et 2. Levit. Idem patet ex sacrificiis ethnicorum. *Secundo*, idem colligitur ex ipsis nominibus; nam *sacrificare* Græcis est Oustv, Hebraeis, *Zabahh*, quorum utrumque significat occidere, mactare: et nomen sacrificandi, etsi dicatur a re aliqua sacra facienda, tamen sæpissime accipitur pro occidere; quod signum est, sacrificium vel ipsa rei interemptione fieri, vel cum ea conjunctum esse. Ratio est, quia cum res perimitur, eripitur usibus humanis, et perfectius videtur tota in honorem Dei cedere, et significare supremum ejus in omnia dominatum, omniaque ab ipso pendere.

Nec obstat, quod in sacrificio panis et vini quod obtulit Melchisedech Gen. 14. non videatur ulla facta mutatio; quia etsi Scriptura non explicet quomodo obtulerit, non videtur tamen dubitandum, quin eo modo, quo aliae res inanimatae sacrificari solent, id fecerit, nimirum sistendo totum in altari coram Deo; deinde aliquam partem igne consumendo, vel libando: fruges enim in sacrificiis torreri vel incendi solent, et liquida effundi. Nec opus erat totum ita consumi, quando non erat holocaustum, sed particulam aliquam; reliquis reservatis sacerdoti, et aliis, qui sacrificii debebant esse participes; ut fieri solet in hostiis pacificis.

Advertendum tamen, non esse necessarium ad rationem sacrificii, ut res perimatur: sicut enim peremptione rei, ita etiam conversione unius in aliam, supremum dominium, et suprema potestas Dei, nostraque subjectio et servitus designari potest; ac proinde talis conversio a Deo in sacrificium institui potest; ipsius est enim constituero, quibus rebus et signis coli debeat, et supremum suum principatum significari velit: unde potest quasvis res et quasvis mutationes nil hoc idoneas assumere, Sic in nova lege sacri-

licium constituit in conversione panis et vini in corpus et sanguinem Christi, per verba consecrationis; et simul potestatem ad sic offerendum dedit, sacerdotio ad hoc proportionate erecto. Simili modo potuisset instituere in conversione aquae in vinum, vel in sanguinem, lapidis in panem, plumbi in aurum, virgae in serpentem, serpentis in ovem, etc., data hominibus potestate accommodata ad hæc per verba vel alia signa sensibilia efficienda.

Ex parte *finis* requiritur, ut explicite vel implicite referatur ad honorem Dei; si alio fine fiat, non erit sacrificium; sicut qui caput aperit non causa honorandi, sed irridendi, vel caplandae auræ, non adorat. Ratio est, quia sacrificium est in genere signorum, quibus aestimationem internam excellentiae alterius et affectum servitutis erga illum exprimimus. Si ergo hæc aestimatio, et affectus desit, non erit verum signum; sed vel non erit signum (ut si non fiat animo significandi); vel erit falsum et mendax; ut si quis interius non habeat pro Deo, cui exterius adulatione vel timore sacrificat.

Ex parte *loci* requiritur, ut locus sit huic muneri dedicatus; qualem *altare* et *aram* vocamus: dignitas enim operis requirit locum specialem, ab usibus profanis segregatum, ut mos omnium gentium confirmat. Dixi, ista quinque requiri ad sacrificium *perfectum*, prout Scriptura de eo loquitur; quia ad imperfectum quemdam sacrificii modum non videntur hæc omnia necessaria: tale enim fortasse singuli homines in lege naturae offerre poterant, privato nomine et auctoritate, et eo loco ubi placuisset; nam apud ethnicos simile quid videmus: sed talia non erant perfecta sacrificia; quia perfectio oblationis maxime pendet ex conditione offerentis.

26. Ex dictis intelligi potest quid sit *sacrificium*, et posse hoc modo describi: *Sacrificium est oblatio rei sensibilis a legitimo ministro facta Deo per realem immutationem, ad testandum supremum illius dominium et nostram subjectionem.*

Est oblatio; quia *oblatio* est genus sacrificii, ut docet D. Thomas q. 85. a. 3. ad 3. et communiter DD., quamvis hoc nomen aliquando stride accipiat pro oblatione, quæ solum est oblatio, non sacrificium.

Rei sensibilis, ut excludatur interna oblatio, qua mens se, suaque omnia Deo subjicit et offert; quæ non est proprie sacrificium, etsi perfectius fructum sacrificii præstet, quam sacrificia externa, et idcirco interdum sacrificium vocetur, ut paulo ante dictum est.

A legitimo ministro; quia sacrificium habet relationem ad sacerdotem; cum enim sit excellentissimus, et publicus Dei cultus, par est ut non fiat nisi a persona adhuc publica auctoritate delecta.

Per realem immutationem; tum quia est perfectissimus cultus; tum quia alias non distingueretur a simplici oblatione.

Ad testandum supremum, etc. duo enim sacrificio significamus et testamur, divinum principatum et nostram subjectionem; et hæc significatio est sacrificio essentialis. Præter hanc quaedam sacrificia habent significationem accessoriam quæ mystica vel allegorica dici potest; ut sacrificium sanctissimæ Eucharistiæ significat oblationem crucis; et sacrificium Melchisedech praefigurabat sacrificium Eucharistiæ; et omnia sacrificia veteris legis praefigurabant oblationem crucis vel Eucharistiæ: et valde credibile est,

nullum sacrificium instinctu divino fuisse oblatum iu lege naturæ quod talem significationem allegoricam non habuerit; omnia enim erant umbra* Christum obscure insinuantes, et mentes hominum ad illum excitantes : hæc tamen significatio non pertinet ad rationem sacrificii, ut sacrificium est. Unde non fuisset, si Adam innocentiam conservasse!. Potest tamen dici perlinere ad sacrificium, ut est propria hujus vel illius status caeremonia.

27. Sacrificium tribus modis dividi potest. Primo , ratione *materia* ; nam *materia* vel erat animal aliquod , vel erat res inanima; eaque vel solida vel liquida. Sacrificium animalis dicitur *victima* vel hostia. Oblatio rei inanimæ solidæ vocatur *immolatio* ; quamvis hoc nomen etiam ad omne sacrificium extendatur. Oblatio rei liquids, *libamen*.

Secundo, dividi potest partim ex *forma*, partim ex *fine*, in *holocaustum*, *sacrificium pro peccato*, et *hostiam pacificam*. *Holocaustum* erat sacrificium perfectissimum; quia in eo lota res in fumum resoluta sursum ad Deum ascendebat, nihilque ex eo usibus cedebat humanis; unde expressius per hoc significabatur omnia ipsius esse, et ab ipso provenire : quare potissimum ad hunc finem fiebat; quamvis etiam interdum fieret pro peccato populi et sacerdotum.

Sacrificium pro peccato partim cremabatur , partim cedebat in usum sacerdotum, qui in atrio templi ex eo vescebantur ; offerebatur non pro peccatis internis, sed pro externis quibusdam, ut pro peccatis commissis per ignorantiam circa caeremonias, ut patet Levit. 4. et 5. Item furti, perjurii, calumniæ; ut patet ex cap. 6. 7.

Hostia pacifica partim cremabatur, partim edebatur, tuin a sacerdotibus, tum ab iis qui obtulerant. Offerebatur vel in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis ; et tunc eodem die comedi debebat : vel ad nova beneficia impetranda , et tunc differri poterat ejus consumptio in diem posterum, non tamen ulterius.

Tertio dividi potest ex *fine* in *latreuticum*, *eucharisticum*, *impetratorium* et *propitiatorium* ; quæ divisio parum diflert a priore. *Latreuticum* dicitur, quod solum fit ad Deum colendum, ejusque principatum et nostram servitutem testandam ; hoc potissimum fit holocausto. *Eucharisticum* dicitur , quod fit in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. *Impetratorium*, pro beneficiis accipiendis; utrumque dicebatur in veteri lege *hostia pacifica*. *Propitiatorium* est, quod offertur pro peccatis, et pro peccatorum pœnis ac flagellis avertendis. Huc idem est quod hostia pro peccato.

O. A. M. D. G.

CONSPECTUS TOMI TERTII

PARS POSTERIOR.

TRACTATUS DE JURE ET JUSTITIA.

DISSERTATIO J.

DE NOTIONE ET DIVISIONE JURIS.

CAPUT 1. — DE JURE, UT EST REGULA JUSTI, GENERATIS.

Pag.

Artic. I. — *Præcognita generalia de jure civili*.....

I. — Jus civile in genere, est jus positivum humanum auctoritate Principis, vel magistratus secularis potestatem legislativam habentis, conditum ad politicam Reipublicæ civilis gubernationem, pacem, felicitalemque temporalem.....

ri

. l

II. — Jus civile in commune et particulare, seu statutarium dividitur. . . . 5

III. — Corpus juris civilis est usitatus ille Librorum fasciculus, quo jura civilia et politica, horumque cognitio continentur..... 6

I. — *An et quomodo in Imperio jus commune sive romanum obliget?* . 10

Obligat ex recepto, ac quidem auctoritate publica..... 11

§. II. — *Quæ sit auctoritas juris communis comparative ad jus provinciale, vel statuta locorum?* - - - - - 13

1°. Jus romanum, vel Justinianæ, utut receptum, sic tamen non obligat, ut cedere ei debeant leges provinciales..... 13

2°. Cedit contra, *per se loquendo*, lex provincialis legi communi Imperii.....14.....

Artic. II. *Præcognita generalia de jure canonico sive ecclesiastico?* 18

I. — Jus canonicum est jus positivum a summis Pontificibus traditum, vel approbatum in ordine tum ad publicum Ecclesiæ regimen, ac dirigendos fidelium mores actionesque ad cultum divinum, juste pacilicque vivendum, sicque ultimato eos perducendos ad finem ultimum supernaturalem, qui est beatitudo sempiterna..... 18

II. — Jus canonicum in Corpore juris clausum sex constat partibus; Decreto Gratiani, quinque libris Decretalium, sexto libro Decretalium, Clementinis, Extravagantibus, tum Communibus Jo An ms XXII. . . . 20

III. — Præter partes juris canonici in Corpore juris clausas, sunt extra illud sequentes : 1. *Concilium TridntUnum*, 2. *Pullarium magnum*, 3. *feni* p. 2. 31

H	conspectus unii γειπιι.	B.
	f/wα? Cancellariis, 4. Declarationes Cardinalium, 5. Decisiones Roto .	21
	— Ah et quantam auctoritatem obtineat Decretum Gratiani?	
	1°. Decretum Gr at iam auctoritate legali non est omnino spoliandum. .	23
	2°. Quidquid tamen habuit, et hodie habet auctoritatis, id omne elunice cx usu, praxi et receptione obtinuit.....	25
ii.	— Ltrum Canones Apostolorum in Corpore juris genuini sint et au- thentici ? - - - - -	27
	Canones Apostolorum omnes suppositilii sunt, neque ab Apostolis conditi, neque aS.Clement e scripti; sed verius a Conciliis particularibus, aut eliam Episcopis successive conditi.....	25
CAPUT II. — DE JURE PROPRIETATIS.		
Ar tic. 1.	— Quid sit jus proprietatis ? - - - - -	33
	Jus proprietatis est potestas legitima, voluntate sua moraliter obligandi alios ad aliquid , sicque eorum restringeudi libertatem, principaliter in favorem et bonum proprium obligantis.....	33
Ar tic. H	— Quid sit jus in re. sive reale, etjus ad rem , sive personale ?	37
I.	— Jus in re, vel reale est, vi cujus res ipsa nobis devincta, seu obligata est ,vel persona considerata ut res.....	37
II.	— Jus ad rem , vel personale est, vi cujus persona immediate mihi de- vincta , sive obligata est ad praestandum aliquid.....	37
Π1-	— Ad acquirendum jus in re, si nullius antea fuerit, apprehensio sufficit; si dominum aut possessorem habeat, requiritur 1° existentia, vel physica, vel moralis ; 2° titulus ; 3° regulariter traditio. - - - -	38
IV.	— Ad acquirendum jus ad rem sufficit solus titulus.....	39
V.	— Ltriusque juris effectus sunt 1° obligatio, quam reliqui habent omnes, ne quem jus proprietatis habentem in ejusdem usu impedian; 2° obli- gatio restituendi, aut satisfaciendi ex parte ejus, qui alterius jus vio- lavit : 3° actio.....	40
Ar tic. III.	— Quid sit dominium ℘ -	42
I.	- Dominium proprietatis in genere est jus reale dc re aliqua disponendi in commodum proprium, vel quoad substantiam rei, vel quoad emo- lumenta sola, vel quoad utrumque simul.....	42
11.	— Dominium perfectum estjus reale perfecte de re disponendi auctoritate propria in utilitatem propriam.....	42
III.	— Dominium proprietatis aliud esi P naturale, aliud civile ; 2° aliud al- tum , aliud bassum - - - - -	43

DISSERTATIO IL

DE SPECIEBUS JURIS REALIS.

CAPUT I. — DE SERVITI'TIBI'S.

Ar tic. I.	— Quid et quotuplex sit servitus?	47
	— Servitus est jus reale, in re aliena alteri constitutum , ul dominus rei in commodum alterius aliquid iu ea pali,'el non facere teneatur, silva rei substantia.	

	PARS POSTERIOR,	m
		Pag.
II.	— Servitus dividitur P in realcm el personalem, 2° in urbanam ct rusticam; 3° in continuam, quasi continuam ct discontinuant.....	48
Ar tic. 11.	— Quomodo constituturct finiatur servitus ℘	51
	— Nunquam sine prædiis constitui servitutes possunt; neque potest quis servitutem acquirere prædii vel urbani, vel rustici, nisi habeat præ- dium.....	51
II.	— Servitus generalim constituitur 1° auctoritate legis ; 2° judicis auctori- tate ; 3° conventione cl ultima voluntate; 4° prcescriptionc ; 5° ab omni, qui prædii plenus est dominus, cl cui a jure non proliibita alie- natio. ■ - - - - - , - - - - - >> ■ - -	52
III.	— Finitur servitus rcalis P confusione; 2° remissione ; 3° interitu prædii dominantis , vel servientis; 4° non usu - - - - -	53
Ar tic. 111.	— Quidjuris circa servitutes personales, usumfruclum, usum , habitationem ? - - - - -	56
	— Ususfructus est jus alienis rebus utendi, frueudi, saha eorum substan- tia.....	56
II.	— Obligationes usufi uctuarii sunt : præstare cautionem, tueri rem, >ie de- terior fiat ; præstare onera - - - - -	58
111.	— Constituitur ususfructus P ordinatione legis ; 2° conventione; 3° ulti- ma voluntate. Finitur P lapsu temporis; 2° non utendo; 3° morte naturali, vel civili fructuarii; 4° præscriptionc; 5° cessione fructua- rii ; 6° consolidatione ; 7° per professionem religiosam in Religione bonorum stabilium incapaci.....	59
	— Usus, scilicet juris, sive , ut est servitus personalis , est jus utendi tan- tum re aliena , salva ejus substantia.....	59
	— Habitatio est jus inhabitandi ædes alienas, salva earum substantia, sive per se, sive per alium.....	60
Ar tic. IV.	— Λη ususfructus consolidetur cum proprietate per professionem religiosam in Religione bonorum stabilium et reddituum capaci? .	60
	Non consolidatur.....	60

CAPUT II. — DE FEVDO, EMPHYTEUSI , SUPERFICIE, LIBELLO.

Ar tic. I.	— Quid et quotuplex sit feudum ? Quinam in feudum dare, et ac- cipere possint ? .'■. - - - - - 1.....	61
	Feudum , secundum suam substantiam sumptum , est dominium utile rei immobilis, vel immobili æquivalcnlis, sub onere fidelitatis con- cessum. . . . —	64
II.	— Feudum principaliter dividitur in proprium sive rectum , ac impro- prium sive non rectum - - - - -	65
III	— Feudum proprium, sive rectum varie subdividitur.....	65
IV	— Dare in feudum possunt, quotquot dominio el facultate libera gaudent de rebus suis, eas alienando, disponendi..... ,	66
	— Accipere in feudum possunt, qui contrahere et contrahendo obligari a jure non prohibiti, nec aliunde impedimento aliquo juris laborant.	67
Ar tic. II.	— Quibus modis acquiratur feudum, el amittatur?.....	68
I.	— Feudum acquiritur tribus modis : P pacto ; 2° præscriptioiie longis- simi temporis, 3° successione...	68

iv	cūxspevtis tomi renin.	Pa?
II.	— Feudum amitti potest vel sine delicto ; vel ex delicto, quod in hac materia <i>felonia</i> dicitur.....	71
III.	— Si amittatur feudum ob delictum vasalli, non in personam domiui commissum , regulariter aperitur agnatis , si feudum antiquum sit. . .	72
IV.	— Feudum antiquum ob feloniam a vasallo commissam in ipsam domini personam, immediate aperitur domino; non tamen stabiliter, sed post mortem vasalli delinquentis, ejusque filiorum, restituendum est agnatis.....	73
Art ic. III.	— <i>Sinlne capaces Prcelati Ecclesiastici feudorum cum annexis regalium juribus?</i> - - - - -	75
	— Non repugnat <i>ex natura rei</i> utriusque potestatis sacræ ct politics in eodem subjecto conjunctio; nec <i>ex institutione divina Episcopatus</i> ; adeoque Prælati Ecclesiastici capaces sunt feudorum secularium cum annexis regalium juribus.....	75
II.	— Neque repugnat utilitati Imperii: neque statui seculari infert præjudicium.....	77
Art ic. IV.	— <i>Quid sit emphyteusis , quidque juris circa illam ? item libellum et superficiem ?</i>'	82
	— Emphyteusis est dominium utile rei immobilis concessum alteri a domino directo sub onere 1° meliorationis ; 2° præslandæ pensionis annoæ ; 3° rem emphyteuticam non alienandi.....	82
II.	— Emphyteusis varie dividitur.....	83
III.	— Concedere in emphyteusin potest, quicumque plenum habet rei immobilis concedendæ dominium, et facultatem alienandi.....	84
IV.	— Iu emphyteusi omnes illi et soli succedunt, quos ad successionem vocat contractus primus emphyteuticus.....	84
V.	— Obligatio emphyteutæ est triplex, 1° pensionis annuæ, sive canonis; 2° meliorationis ; 3° non alienandi.....	
	Quer es: <i>Quid sit libellus, et superficies?</i>	85

GAPÜT III. — DE JURE HEREDITARIO.

Art ic. I.	— <i>Quid hæreditas? hæres et quotuplex? hæreditatis aditio et similia?</i> ...89.....	89
I.	— Hæreditas, formaliter sumpta pro jure hæreditario, est jus succedendi in omnia defuncti jura.....	89
II.	— Hæres est, qui vel ex voluntate testatoris vi testamenti, vel ex dispositione legis, in omnia defuncti jura, tam activa, quam passiva, commoda et onera, sive obligationes, succedit	89
III.	— Substitutio hæredis alia est <i>directa</i> , quæ fit verbis directis; alia <i>indirecta</i> , vel <i>obliqua</i> , quæ fit verbis obliquis, vel precativis.....	90
IV.	— Aditio hæreditatis est actus legitimus hæredis extranei, sive verbis, sive factis declaratus, quo quis hærcditalem admittit.....	91
	— Effectus <i>aditæ hæreditatis</i> sunt 1° acquisitio juris et dominii omnium rerum, quas hæreditas complectitur; 2° potestas hæreditatem transmittendi ad hæredes proprios ; obligatio solvendi æs alienum defuncti, implendi obligationes, etc.....	91
Art ic. II.	— <i>Quid legitima? An filiur hæres institutus a patre possit repudiare hæreditatem , retenta solum legitima?</i>	93

PARS POSTERIOR,

	I. — <i>Legitima est illa hæreditaria portio, vel pars hæreditatis, quæ hærcdibns necessariis necessario relinqui in testamento debet.</i>	Pag.
II.	— Filius hæres a patre institutus hæreditatem repudiare nequit, retenta legitima ■	94
Art ic. III.	— <i>Jn per substitutionem pupillarem tacitam a successionem liberorum excludatur mater ?</i> - - - - -	96
	Per substitutionem pupillarem tacitam mater a successionem liberorum non excluditur.....	97
Art ic. IV.	— <i>Quidjus accrescendi? An ad emptorem hæreditatis transeat?</i>	99
I.	— Jus accrescendi est jus, quo hæreditatis, aut alterius rei mortis causa relictae portio vacans accedit alteri parti a conjuncto agnitæ ad conservandam hæreditatis individuitatem, et testatoris, vel legantis voluntatem.....	99
II.	— Jus accrescendi non transit ad emptorem hæreditatis. - - - .	101
Art ic. V.	— <i>Quid successio ab intestato? quo ordine fiat?</i>	103
I.	— Successio ab intestato in genere, est jus hæreditatem acquirendi sine causa testamenti.....	103
II.	— Successio ab intestato vel est <i>conventionalis</i> , vel <i>legitima</i> , \e\prætorialia - - - - -	103
III.	— Ad successionem ab intestato vocantur <i>primo</i> descendentes.....	104
IV.	— Si defunctus nullos descendentes reliquerit, successio defertur ascendentibus	106
V.	— Si defunctus nec descendentes, nec ascendentes hæredesreliquerit, successio consanguineis collateralibus defertur.....	107
VI.	— Quod si neque collateralium quis extet, marito succedit uxor, et huic maritus.....	109

CAPUT IV. — DE POSSESSIONE.

Art ic. I.	— <i>Quid et quotuplex sit possessio?</i> - - - - - . . .	111
I.	— Possessio facti in genere, est detentio rei vera vel ficta, corporis, animi et juris adminiculo.....	111
II.	— Possessio <i>effective</i> sumpta, est ipsum jus reale possidendi, ac definitur : <i>Jus insistendi alicui rei tanquam sue</i> - - - - -	111
III.	— Possessio facti <i>dividitur</i> 1° in naturalem et civilem ; 2° in possessionem bonæ et malæ fidei.....	112
Art ic. II.	— <i>Quæ sint possessionis commoda? Quomodo amittatur? Quæ remedia possessoria ?</i> - - - - -	114
I.	— Commoda sive privilegia, possessori a jure concessa, ampla et multa sunt.....	114
II.	— Possessio rerum corporalium <i>immobilium</i> amittitur generaliter voluntate possessoris rem amplius possidere nolentis.....	115
III.	— Remedia possessoria sunt <i>interdicta</i> , quæ jure novo sunt actiones extraordinariæ , quibus in causa possessionis præsertim inter partes litigantes disceptatur ...	116
IV.	— Interdictum <i>Unde vi</i> etiam prædoni et invasori rei alienæ competit I» contra extraneum quemvis; 2° spectato rigore juris, etiam contra rei dominum notorium, et non in continenti respoliantem. .	117

VI	CONSPECTUS TOMI TRRTII.	
		Pair.
Anne. III. —	(Jmo v <i>fructus teneatur restituere possessor bones fidei, re aliéna in judicio evicta</i> ?	120
I. —	Possessor bonæ fidei tenetur cum re aliena in judicii» evicta restituere omnes fructus naturales et mixtos jam perceptos, et adhuc formuliler exlantes	121
II. —	Possessor bonæ fidei fructus naturales et mixtos ex re aliena titulo singulari perceptos, et bona lido jam consumptos, ex quibus tamen factus est ditior, adeoque solum virtualiler exlantes, domino rem evincenti restituere non tenetur.....	123
Artic. IV. —	<i>Ad quid teneatur possessor mahe fidei, et quid uterque tam bonæ, quam mala fidei possessor ia causa expensarum ?</i> - - - .	128
I. —	Sive res aliena sit evicta, sive non, possessor malæ fidei semper tenetur 1° restituere rem cum fructibus omnibus, etiam consumptis, exceptis industrialibus ; 2° simul compensare domino damnum emergens, et lucrum cessans quod fecisset usu rei suæ.....	128
II. —	Possessor bonæ fidei deducit 1° expensas necessarias ; 2° etiam utiles, si sint inseparabiles; 3n melioramenta, quæ possunt separari salva substantia , potest quidem ipse tollere; non tamen cogere dominum, ut ea admittat, solvatque pro iis pretium ; 4° potest auferre expensas voluntuarias, si sint auferibiles.....	129
III. —	Possessor mate fidei 1°. potest deducere expensas necessarias; 2°. in foro conscientie et ante sententiam judicis etiam utiles.....	129

DISSERTATIO III.

DE DIVERSITATE DOMINIORUM ET JURIORUM JUXTA DIVERSITATEM PERSONARUM ET STATUS HOMINIS.

CAPUT I. — DE DOMINIO CLERICORUM.

Artic. I. —	<i>An et quorum bonorum dominio gaudeant clerici seculares ?</i> .	132
I. —	Personæ ecclesiasticæ bona propria licite possidere possunt.....	133
II. —	Clerici seculares reddituum beneficialium plenum habent dominium. .	135
Artic. II. —	<i>An et ex quo titulo teneantur clerici redditus beneficiates in causas pias expendere</i> ?	H0
I. —	Obligatio clericorum redditus beneficiales superfluos expendendi in causas pias non oritur ex justitia stricta, seu commutativa..	HI
H. —	Neque oritur dicta obligatio ex religione, neque ex charitale ; sed ex solo jure ecclesiastico.....	141
Artic. 111. —	<i>Quenam potestas alienandi competat Rectori, vel Administratori Ecclesia, ejusque bonorum ?</i> . . . -	146
	Administratoribus bonorum Ecclesiæ prohibitum est immobilia, et mobilia pretiosa , quæ servando servari possunt, alienare, nisi ob justam causam, et observatis præscriptis solemnitatibus.....	146
Artic. IV. —	<i>In et quale dominium competat religiosis?</i>	153
	Incapacitas religiosi ad dominium bonorum temporalium oritur ex solo jure ecclesiastico illam voto paupertatis annectente.....	154.....

	IAIIS POSTERIOR.	VII
		pag.
Artic. V. —	<i>An et quid acquirere possit Heligio, alius possidendi rapax , ratione suorum religiosorum ? quidve, aut cui acquirat</i> (<i>digin-sus</i> ?	159
J. —	Domus religiosa, succedendi capax, succedit in omnia bona religioni professi, de quibus hic ante professionem non disposuit....	159
II. —	Quidquid acquirit religiosus, religioni, vel domui religiosæ immediate acquirit.....	161
Artic. VI. —	<i>An religiosus post emissam professionem religiosam, deserto religioso Ordine ac Religione Catholica, transiens ad Religionem aliam in Imperio Germanico toleratam, fiat sui juris ; sibi possit acquirere temporalia bona, ac præsertim recuperet bona el jura, vel hæreditarium, succedendi in feudo vel alio, quibus ante professionem religiosam libere renunciavit ?</i>	162
	— Religiosus Professus apostata, ipso transitu ad Religionem aliam toleratam, nullo modo sui juris fit, neque capax evadit jura et bona proprietarie acquirendi vel possidendi.....	162
II. —	Religiosus solemniter Professus, ad Religionem in Imperio licet toleratam transiens, non recuperat bona el jura , sive hæreditarium, sive succedendi in feudo, sive quæcumque alia, quibus ante professionem renunciavit.	164
III. —	Cessio juris tam hæreditarii, quam successionis in feudo, etiam antiquo ex pacto et providentia, facto a professo, etiam nocet et præjudicat liberis, si quos in religione Protestantica post transitum ad illam suscepisset. .	169

CAPUT II. — de dominio laicorum.

Artic. I. —	<i>Quale sit dominium conjugum circa varia eorum bona ?</i> . . .	
	Bona dominio conjugum subjecta ad triplicem classem referri possunt alia sunt, quæ antecedunt matrimonium, ut sponsalitia largitas arrha; alia, quæ illud comitantur, vel dos, contrados, sive donatio propter nuptias, parapherna; alia, quæ subsequuntur, ut donum maritaliale, acquæstus.....	171
Artic. II. —	<i>An et qualis hypotheca competat uxori ratione dotis illabe in bonis mariti</i> ?, - - - - -	
I. —	Uxor ratione dotis illatæ præfclur.creditoribus omnibus, etiam anteriorem hypothecam habentibus.....	176
II. —	Mulier constituens sibi hypothecam specialem in securitatem dolis, non ideo legali generali renunciasset censenda est.....	179
Artic. III. —	<i>In et quorum bonorum dominio gaudeant fdiifamilias?</i> . . . ISO	
I. —	Peculium <i>castrense</i> sunt ea bona omnia, quæ filiusfamilias occasione <i>militia! sagatæ</i> acquisivit. <i>Quasicastrense</i> ea bona complectitur, quæ filiusfamilias occasione <i>militia! togabe</i> acquisivit.....	182
II. —	Peculium profectitium est, quod e re patris proficiscitur, vel occasione el contemplatione patris filiofamilias obvenit.....	183
III. —	Peculium adventitium est, quod filio ex alia , quam patris, causa advenit	184
Artic. IV. —	<i>An filiusfamilias de peculio adventitia extraordinario testari possit ?</i>	181

Filius, nequidem consentiente patre, de peculio adventitio extraordina- rio ad causas profuias testari potest.....	185
Ar t ic. V,— <i>Quiif'dominii acjuris competat pupillis ac minoribus ? Ac simul de tutoribus et curatoribus.....</i>	191
— Pupilli, etsi veri sint rerum suarum domini, de iis tamen pro arbitrio sine auctoritate tutoris disponere non possunt.....	191
Π. — Minor, vel minorennis, etsi bonorum suorum retineat dominium , sino tamen curatoris consensu , si quem habet, nequit do iis valido dispo- nere.....	193
Ar t ic. VI.— <i>An tutor oΛ culpam remotus notari dicendus sit, sive infamis fiat?</i>	196
Tutor remotus ob culpam latam non fit infamis.....	197

DISSERTATIO IV.

DE MÛDIS ACQUIRENDI RERUM DOMINIA.

CAPUT I. — DE MODIS ACQUIRENDI JURIS NATURALIS ET GENTIUM.

Ar t ic. 1. — <i>Quarum rerum, et quomodo venatione acquiratur dominium?</i>	204
I. —Animalia fera in naturali libertate constituta, licet aliquando alterius fuerint, fiunt primo capientis.....	205
II. — Animalia fera mansuefacta, quamdiu redeundi consuetudinem retinent, capientis non fiunt.....	205
III. — Animalia mansueta, sive domestica, etsi aliquando longius a conspectu domini se receperint, aut alienos etiam in casses inciderint, non sunt capientis, sed manent in possessione sui domini. - - -	'205
Ar t ic. II. — <i>An, non obstante, quod occupatio per venationem conferat jure naturali et gentium dominium occupanti feras, nihilominus princeps juste prohibeat subditis venationem in fundis, sive communibus, sive adprivatos pertinentibus ? .-lc quomodo peccent ? Ad quid obligentur contra justam prohibitionem venantes?.....</i>	207
I. — Non obstante , quod animalia fera et libera jure natur® et gentium fiant primo capientis ; juste tamen Princeps subditis tam in locis communi- bus, quam ad privatum aliquem pertinentibus prohibere potest. . .	207
Π. — Venantes contra prohibitionem justam, <i>per se loquendo</i> , non peccant continuo lethaliter; sed neque obligantur ad captam feram restituen- dam.....	208
Anne. III. — .1/j <i>et quomodo inentione acquiratur rei invenite dominium? ,</i>	211
I. — Res quæcnmque derelict®, sive dominum aliquando habuerint, sive nunquam, spectato jure naturali, cedunt primo occupanti, sive in- ventori.....	
II. — Inventor rei incert®, cujus dominus extare præsumitur, scd ignoratur, sive rei amiss®, non coutinuo hujus acquirit dominium; sed tenetur pro qualitate rei moralem adhibere diligentiam in inquirendo domino, et huic detecto restituere.....	213
III.— Post adhibitam diligentiam moralem in inquirendo domino, nec tamen eo comparente, probabilius non tenetur inventor rem inveniam expen- dere in causas pias.....	214

Ar t ic. IV. — *Quid accessio, et quid circa (Hamjuris?*.....

- I. — Modi acquirendi per accessionem naturalem sunt : 1° *alluvio*; 2° *nativitas*; 3° *productio insulæ*; 4° *alvei mutatio*; 5° *perceptio fructuum*.....
- II. — Modi acquirendi accessione industrial! sunt : 1° *adjunctio*; 2° *specificatio*; 3° *commixtio*; 4° *accessio mixta*..... 217

CAPOT* П. — DE PRIMO ACQUIRENDI MODO JURIS CIVILIS, USUCAPIONE
ET PRESCRIPTIONE.

Ar t ic. I. — *Quid sit proscriptio ? quis ejus effectus?*..... 220

- I. — Præscriptio in genere est acquisitio dominii, juris, vel immunitatis per possessionem, tempore et modo a lege definitis continuatam. . . . 220
- II. — Præscriptio est primum introducta a jure civili ; dein approbata et adoptata a jure canonico, ad exigentiam boni publici.....220
- III. — Effectus generalis præscriptionis est conferre irrevocabile rei præscriptæ dominium; nec tantum utile, sed etiam directum, vel proprietatis. . 221
- B. — Præscriptio legitime completa etiam adjicit dominium pro foro conscientiæ..... 221

Ar t ic. II. — *An et qualis bona fides sit ad præscriptionem necessaria?* . . . 22

- I. — Ad omnem præscriptionem tam inchoandam, quam continuandam, requiritur fides theologice bona225
- II. — Præter fidem theologice bonam, etiam juridice bona ad præscriptionem saltem ordinariam necessaria est; adeoque ignorantia, vel error juris clari, per se loquendo, præscriptionem impedit..... 229

Ar t ic. III. — *An semper necessaria sit fides positive bona, vel etiam negative bona sufficiat? Ac quomodo fides auctoris prosit, vel obsit successori in ordine ad præscribendum?*..... .231

- I. — Non est necessaria fides positive bona, sed sufficit negative bona 1° ad præscriptionis inchoationem; 2° et ad ejusdem continuationem; ac proinde dubium speculativum præscriptionem non impedit.....232
- II. — Bona fides auctoris prodest successori tam universali, quam singulari, adeo ut, nisi in his mala fides superveniat, possint accessione temporis uti..... 235
- III. — E contra mala fides auctoris obest successori immediato universali, adeo ut nec hic uti possit accessione temporis; nec incipiendo a possessione propria complere possit saltem præscriptionem ordinariam..... 235
- IV. — Non tamen nocet mala fides auctoris successori universali mediato. . . . 236
- V. — Mala fides auctoris non nocet successori singulari in rebus mobilibus. . 236

Ar t ic. IA'. — *Qualis titulus requiratur et sufficiat ad legitime præscribendum?* W

- I. — Ad omnem præscriptionem ordinariam requiritur aliquis titulus, non tamen necessario verus ; sed sufficit coloratus , vel existimatus. . . . 237
- II. — Ad præscriptionem extraordinariam regulariter titulus præsumptus sufficit.....239
- III. — Ad præscriptionem immemoriam titulus præsumptus semper sufficit. 240
- IV. — Corruit probabilius præscriptio tam extraordinaria, quam immemorialis, si re ad judicem delata, constet de vitioso possessionis titulo et initio..... 240

\\	CONSPECTIS TOMI TERTII.	
Ar t ic. V. —	<i>Quinam, contra quos, ac quarum rerum flaminium possit pr.e. n' scribere? el quo tempore 2</i>	g.
I —	Præscribere possunt omnes qui acquirendi dominii, vel juris capaces	94J
If, —	Contraillas personas præscribi non potest quæ non possunt stare in ju- dicio.	3Π
JH. —	Præscribi non possunt res vitiosæ, sive laborantes vitio, aut inhabili- tate a natura sua - - - - -	\$[%
IV. —	Præscribi neque possunt res vitiosæ, ex jure positivo tales, sive laboran- tes inhabilitate legali.....	944
V. —	Circa tempus ad praescribendum requisitum assignantur regulæ. . .	247
Ar t ic. VI. —	<i>An prcestationibus annuis simul et semel prcscribatur triginta annorum lapsu? Ac demum quid sit prcscriptionem currere, dormire, interrumpi ?</i>	249
	Præstationes annuætam future quam præteritæsimul ct semel, sive præ- scriptione unica triginta vel quadraginta annorum exlinguuntur. . .	249
	Qr.-EBÎTFH : <i>Quid sit prcscriptionem currere, dormire, interrumpi?</i>	252
CAPUT III. — DE MODO ACQUIRENDI JURE CIVILI PER ULTIMAS VOLUNTATES.		
Ar t ic. 1 —	<i>Quid sit testamentum et quotuplex? Vndefacultas testandi origi- nem ducat?</i>	253
I. —	Testamentum est voluntatis nostræ justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult.....	254
II. —	Testamentum aliud est <i>publicum</i> , aliud <i>privatum</i> -, aliud est <i>scriptum</i> , aliud <i>nuncupativum</i> ; aliud est <i>solemne</i> , aliud <i>non solemne</i>	254
III. —	Solemnitates testamenti <i>scripti</i> , non privilégiât!, recensentur. . . .	255
IV. —	Testamenta privilegiata recensitis solemnitatibus non ligantur, sed spe- cialibus gaudent privilegiis.....	25G
V. —	Testamenti sive testandi facultas non est juris naturalis, nec juris gen- tium proprie dicti.....	258
Ar t ic. II. —	<i>An testamentum minus solemne, non privilegiatum, sit nullum pro utroque foro ?</i> - - - - - . .	259
	Testamentum minus solemne, non privilegiatum, pro utroque foro nullum est.....	259
Ar t ic. III. —	<i>Qui testamenta facere possint, ac quinam hæredes institui? quid exhæredatio? quot modis testamenta infirmentur ?</i> . . .	268
I. —	Testamentum facere possunt, quicumque non prohibentur a natura, vel jure.....	268
II. —	Hæredes institui deleni, qui alias dicuntur <i>necessarii</i> - - - - -	268
III. —	Regula generalis jure romano est: Hæredes institui possunt, qui tem- pore conditi testamenti, mortis testatoris, ct additionis, sunt condi- tionis ejusmodi, ut in universum jus civis romani possint succedere.	269
IV. —	Institutio hæredis <i>quoad modum</i> fieri varie potest.....	269
V. —	<i>Exhasredatio</i> est actus uliinæ voluntatis, quo ii, quibus debetur legiti- ma, ab omni successione repelluntur.....	271
VI. —	Testamenta <i>infirmari</i> dicuntur, quando adversantur legibus. . . .	272
Ar t ic. IV. —	<i>De legatis ac fideicommissis</i>	273
L —	Legatum active sumptum, est ultima voluntas, qua testator rem sin- gularem alicui ab hærede præstandam liberaliliter relinquit. - - -	273

	PARS POSTERIOR.	Xi
		Pag.
H. —	Legaro possunt ornées cl soli , qui testari	
III. —	Legari possunt res omnes , quæ sunt in rerum natura, vel esse possunt, modo non sint simpliciter et penitus cxemplæ.....	274
IV. —	Legatum aliud est nominis et liberationis; debiti; dotis scilicet pnele- gatum ; speciei, quantitatis et generis ; optionis.....	276
V. —	Legari potest vel pure, vel sub conditione; vel in diem, et ex die; vel sub modo, demonstratione, causa.....	277
VI. —	In legatis etiam <i>jus accrescendi</i> locum habet.....	278
VII —	Legata aliquando amittuntur, aliquando transferuntur.....	280
VIII —	Fideicommissum active sumptum est substitutio indirecta, qua hæres immediate succedens gravatur, sive rogatur a testatore, ut restituat alteri vel hæreditatem totam, vel certam ejus partem, vel aliam particularem rem.....	280
Ar t ic. V. —	<i>Quid Falcidia ? Trebellianica ? An hujus deductio a testatore prohiberi possit ?</i> - - - - -	282
I. —	Falcidia, ab auctore suo sic nuncupata, est quadrans, seu quarta bono- rum pars, quam hæres vel cx testamento,vel etiam ab intestato, de- ducto prius ære alieno et impensis funeris, detrahit ex bonis defundi.	382
II. —	Trebellianica, sic dicta a Trebellio consule romano, est itidem quarta bonorum pars, quam deducit hæres de bonis bæreditalis fideicom- misso universali nimis cxcessivo, aut supra dodrantem gravatus. .	283
III. —	Deductio Trebellianicæ a testatore prohiberi non potest.....	284
Ar t ic. VI. —	<i>De jure codicilli</i> - - - - -	285
I. —	Codicillus est ultima voluntas minus soleinnis, qua Increditas directe neque dari, neque adimi potest.	285.....
IL —	Codicilli alii sunt scripti, alii nuncupativi. - - - - -	286

DISSERTATIO V.

DE OBLIGATIONIBUS ORTIS EX CONTRACTIBUS.

CAPUT 1. — DE CONTRACTIBUS IN GENERE.

Ar t ic. L —	<i>Quid sit pactum et contractus ? Quæ pactorum et contractuum divisio ? Quæ contractuum substantialia et naturalia ?</i>	290
I. —	Padum est <i>plurium in idem placitum consensus, obligationem justi- tia pariens</i> . Eadem etiam contractus definitio sit....	290...
II. —	Contractus dividuntur primo in <i>veros</i> , ct <i>quasi contractus</i>	290
III. —	Contradus præterea varie subdividuntur.....	292
IV. —	In contractibus tria præcipue discerni debent : substantialia, naturalia, accidentalia.....	294.....
Ar t ic. II. —	<i>Quinam contrahere possint? An non pupilli, minores, citro auctoritatem tutorum , curatorum , contrahentes , obligentur natu- raliter ?</i> - - - - -	294
	— Contradus inire possunt generaliter omnes, qui liberum præstare con- sensum possunt , nec a jure prohibentur....	294.....
II. —	Pupillus ex contractu sine tutoris sui auctoritate inito , si non sit factus ditior, nec usus dolo, probabilius nequidem contrahit obligationem naturalem et in conscientia....	295.....
Hi. —	Minor sine curatore, si quem habet, contrahens circa bona sua, pari- ter invalide agit, ut nequidem contrahat obligationem naturalem ct in conscientia, quamvis alterum obliget sibi, si rem suam faciat me- liorem	295

Ar t ic. III. — <i>An et quomodo filiusfamilias obligetur ex mutuo ?</i>	Pag. 301
Filiusfamilias mutuum contractum sine præscitu patris , regulariter bona conscientia non solvit, nec post mortem patris ; sive factus fuerit ditior, sive non.....	301
Ar t ic. IV. — <i>An et quando error ac dolus, item metus, vitient contractus?</i> .	307
I. — Error et dolus circa substantiam vel rei, vel contractus , vel motivum principale, sive sit antecedens, sive comitans, nullum reddit contractum jure naturali et positivo.....	308
IT. — Error et dolus accidentalis circa qualitatem , tam antecedens sive dans causam contractui, quam incidens vel comitans, nullum reddit contractum irriluni, id est, nec stricti juris, nec bona? fidei.....	308
III. — Contractus initi ex metu levi injuste incusso valent jure naturali et positivo ; nec possunt rescindi sive in foro ecclesiastico, sive civili. .	310
IV. — Etiam contractus ex metu gravi ab extrinseco injuste incusso validi sunt spectato jure naluræ, ac regulariter de jure positivo.....	310
V. — Ejusmodi tamen contractus sunt ad arbitrium metum passi irritabiles; etiamsi metus fuisset incussus ab aliquo tertio, et non ab eo, quorum est contractum.....	311
Ar t ic. V. — <i>An juramentum firmet contractus jure positivo humano nullos et irritos ?</i>	314
Nunquam juramentum contractum invalidum , cui adjicitur, lirmat. .	315
Ar t ic. VI. — <i>Quando et a quo in contractibus preestandus sit dolus, culpa et casus?</i>	319
I. — Dolum præstare debet omnis, qui dolum fecit.....	320
II. — Quoad præstationem culpæ tres sunt regulæ.....	320
III. — Casus regulariter non præstatatur.....	320

CAPUT II. — DE CONTRACTIBUS REALIBUS.

Ar t ic. I. — *De contractu mutui*.....321

Mutuum formaliter sumptum , est contractus realis , stricti juris, quo rei nostra? fungibilis dominium transferimus in alium, cum obligatione, ut eadem nobis aliquando reddatur in genere.....321

Ar t ic. II. — *Quid contractus usurarius ? An et quo jure prohibitus ? Sive usura ?* — — — — — 325

Usura, sive sumpta formaliter pro contractu usurario, sive objective pro ipso lucro inde percepto tanquam debito : verbo, usura mere lucratoria , stricte dicta, est omni jure prohibita.....326

Ar t ic. III. — *Ex quibus causis vel titulis liceat exigere aliquid supra sortem ?* 332

I. — Damnum emergens est justus titulus exigendi aliquid ultra sortem creditam.....332

II. — Etiam lucrum cessans est justus titulus exigendi aliquid supra sortem. 333

HI. — Eliam periculum sortis amittenda?, vel non nisi magnis molestiis aut expensis repetendæ, est, cæteris paribus, justus titulus aliquid exigendi supra sortem.....

IV. — Honesta et licita plane est *assecuratio sortis*..... 335

Ar t ic. IV. — *An statutum Principis, vel titulus Provincia sit sufficiens ad aliquid exigendum supra sortem?* — — — — — 338

Statutum Principis est probabilius justus titulus aliquid exigendi supra sortem.....	338
Artic. V. — De <i>commodato</i> , et <i>deposito</i> — — — — —	348
— Commodatum est contractus realis , nominatus, juris gentium, quo res ad certum usum ita conceditur gratis alteri, ul finito usu eandem restituat in specie *	348
II. — Quantitas rei commodatæ compensationem admittit.....	349
III. — Depositum est contractus realis, quo alicui res mobilis, non litigiosa ab uno vel pluribus , aut litigiosa quidem, sed simpliciter ab uno gratis custodienda traditur, ut eadem restituatur in specie.....	350
Artic. VI. — De <i>contractu pignoris</i> : <i>quidque censendum de pacto antichretico ? legis commissoria ?</i> — — — — —	353
— Pignus est contractus realis, bonæ fidei, quo creditori res traditur in securitatem crediti, ut soluto debito eadem reddatur in specie. . . .	353
II. — Pactum antichreseos adjectum contractui pignoris illicitum est. . . .	354
CAPUT III. — DE contractibus ceteris, in specie CONSENSUALIBUS.	
Artic. L — De <i>contractu emptionis venditionis</i>	358
L — Emptio et venditio est contractus consensualis de re sive merce pro certo pretio tradenda.....	358
II. — Venditor, contractu emptionis venditionis perfecto, probabilius tenetur rem <i>præcise</i> ipsam cum fructibus... emptori tradere.....	359
III. — Tenetur etiam regulariter venditor emptori de evictione; si res vendita in iudicio vel tota , vel ex parte evicta fuerit a domino.....	361
IV. — Commodum, et incommodum, sive periculum rei in specie et perfecte venditæ , etsi nondum traditæ, penes emptorem est.....	361
Artic. II. — De <i>pactis emptioni venditioni adjici solitis, legis commissoria, addictionis in diem, de retro vendendo, item dejure retractus</i> . .	366
I. — Pactum legis commissoriæ licite omnino emptioni venditioni adjicitur.	366
II. — Licite etiam per se loquendo adjicitur pactum <i>addictionis in diem</i> . .	366
in — Per se etiam licitum est pactum de <i>retrovendendo</i> , vel <i>redimendo</i> . .	366
IV — Jus retractus est jus praelationis, quo quis præfertur emptori alteri. .	367
Artic. III. — An <i>licita sit emptio census</i> ?	368
Licita est emptio census, non tantum realis consignativi; sed etiam, per se loquendo, personalis; idque verum est non solum de censu redimibili, sed et irredimibili.....	369
Artic. IV. — De <i>locatione et conductione, item mandato</i>	
I. — Locatio conductio est contractus consensualis , bonæ fidei, quo usus rei, vel opera personæ alteri pro certa mercede conceditur.....	372
II. — Mandatum est contractus consensualis, bonæ fidei, quo negotium honestum , ab alio ex fiducia committitur et gratis administrandum gerendumque suscipitur.....	373
Artic. V. — <i>Quid contractus societatis ? Quæ pacta illi adjici possint, sive an contractus , dictus vulgo trinus, licitus et honestus sit</i> l . .	373
L — Societas est contractus consensualis, bonæ fidei, inter duos vel plures initus, de conferenda re vel opera in commune, lucri in commune faciendi causa.....	374
II. — Licitus et honestus est contractus trinus, etiam inter easdem personas eodem tempore initus	375

DISSERTATIO VI.

DE JUSTITIA COMMUTATIVA ET INCOMMITATIONE INSTITUENDI.

CAPUT I. — DE NATURA, OBJECTO ET PROPRIETATIBUS JUSTITIE COMMUTATIVE, ET VITIO ILLI OPPOSITO.

Artic. I. — <i>Quid sit justitia commutativa? Quæ ejus proprietates?</i> . . .	383
I. — Justitia commutativa est constans ac perpetua voluntas tribuendi cuique privato, vel quasi privato jus suum, sive rigorosum ad æqualitatem.	383
II. — Proprietates cæteræ justitiæ commutativæ recensentur.....	384
Artic. II. — <i>Quid et quotuplex sit injustitia vel injuria? sive de vitiojustitia opposito</i> - - - - -	387
I. — Injustitia stricta est læsio voluntaria alieni juris.....	387
II. — Injustitia ex genere suo peccatum grave est.....	388

CAPUT II. — DE RESTITUTIONE.

Artic. I. — <i>Quid sit restitutio? Quomodo necessaria? Quæ ejus radices?</i> . .	390
I. — Restitutio est reparatio juris alieni rigorosi injuste læsi.....	390
II. — Necessaria est restitutio necessitate præcepti tum divini, tum naturalis; non tamen necessitate medii.....	390
III. — Radices restitutionis provenientes <i>exjure naturali</i> , suntduæ: <i>res accepta</i> , et <i>injusta acceptio</i>	391
Artic. II. — <i>An gravis obligatio naturalis reparandi damnum grave, necessario supponat culpam theologicam gravem?</i>	392
I. — Spectato jure naturæ, non est obligatio restituendi, vel reparandi damni gravis siue culpa theologica illati.....	393
II. — Neque etiam, spectato jure naturæ, nascitur ex culpa theologica gravi obligatio reparandi damnum grave, quoad excessum vel partem invincibiliter ignoratam.....	393
Artic. III. — <i>An et qualis obligatio restituendi oriatur ex culpa theologica veniali?</i> - - - - -	394
I. — Ex culpa veniali, ob defectum sufficientis advertentiæ, vel deliberationis plenæ, non oritur obligatio gravis reparandi damnum grave totum, vel partem ejus notabilem	396
II. — Ex tali culpa veniali nequidem oritur obligatio levis ad compensandum damnum grave totum, vel ejus partem notabilem. - - - - -	396
Artic. IV. — <i>An et quando ex culpa merejuridica, vel quasi culpa oriatur obligatio restituendi tam extra, quam intra materiam contractuum?</i>	400
I. — Neque de jure naturæ, neque de jure positivo datur obligatio reparandi damnum ante sententiam judicis datum ex culpa merejuridica, aut quasi culpa.....	402
II. — Neque datur, per se loquendo, obligatio iu conscientia ante sententiam judicis reparandi damnum ex culpa merejuridica datum inter contractantes, vel materia contractuum.....	
III. — Probabilius tamen est, dari utrobique obligationem etiam in conscientia. reparandi tale damnum post sententiam judicis.....	403

Artic. V. — <i>Quo ordine, loco, quibus expensis facienda restitutio?</i> . . .	Pag. 406
I. — Si res aliena apud debitorem existat in natura, suo quæque domino est ante omnia restituenda.....	406
II. — Re aliena suo domino restituta, creditores cæteri, attento jure romano, juxta diversa prælationis jura commode ad quinque classes rediguntur.....	406
III. — Quoad circumstantiam <i>loci, expensarum</i> , triplex est adhibenda distinctio.....	409
Artic. VI. — <i>Quasnam causa: subinde excusent a facienda restitutione?</i> .	411

DISSERTATIO VII.

DE CETERIS JUSTITIE SPECIEBUS.

CAPUT I. — DE JUSTITIA DISTRIBUTIVA.

Artic. I. — <i>An et quanta sit obligatio beneficia ecclesiastica distribuendi inter digniores?</i>	415
I. — Collatio beneficii ecclesiastici facta indigno, si adsit dignus, peccatum mortale est; quin in variis casibus irrita, in aliis irritanda.....	417
II. — Illicita pariter est, regulariter loquendo, promotio digni, prætermisso digniore, qui in promptu est, ad beneficium curam animarum, aut aliam functionem gravem adnexam habens; non tamen invalida. .	418
Artic. II. — <i>De distributione officiorum civilium</i> - - - - -	422
— Officia civilia debent conferri dignis, adeo ut peccato mortali se obstringant, qui indignos ad ea provehunt; teneanturque ad compensanda damna inde in rempublicam profecta.....	422
II. — Officia civilia etiam regulariter sunt conferenda dignioribus præminus dignis.....	423

CAPUT II. — DE JUSTITIA LEGALI ET VINDICATIVA.

Artic. I. — <i>An et quando recte exigantur tributa, aliaque communia onera? Quæque illa præstandi obligatio?</i>	425
— Tributa, vectigalia, ac quæcumque exactiones ut juste imperentur, tres requiruntur conditiones: auctoritas imperantis, causa justa, forma sive debita proportio.....	425
II. — Subditi in conscientia ex justitia obligantur ad solvenda tributa et vectigalia justa	426
Artic. II. — <i>An possit judex capitalis criminis reo, etiam homicidii voluntarii et dolosi, facere vitæ veniam; sive an et quando locum habeat jus, vel potestas aggratiandi?</i>	428
— Judex inferior, per se loquendo, tenetur infligere pœnam, a lege, consuetudine, vel statuto determinatam.....	428
II. — Potest tamen Princeps supremus facere, absoluto loquendo, cuilibet reo gratiam, non solum remittendo pœnas minores, sed etiam mortis. .	429
Artic. III. — <i>Possitne judex juridice probatum reum, quem tamen privata scientia scit innocentem, condemnare in causis criminalibus?</i> . . .	431

	Nulla iu causa tenetur, aut potest iudex condemnare juridice probatum rcuni, quem scit esse innocentem; sed potius id prohibent jura sin- gula	P»i. 431
CAPUT HI. — DE ACTU JUSTITIE, SIVE JUDICIO.		
ARIIC.	— <i>Quod sit officium, gweve obligatio iudicis?</i>	436
	Principale officium iudicis est jus suum cuique tribuere.....	43G
II	Judex ex officio suo, saltem non supremus, regulariter tenetur pronun- tiare secundum leges publicas, statuta , ac consuetudines locorum.	436
111.	— In causis civilibus tenetur iudex pro illa parte ferre sententiam, cujus causa ipsi videtur probabilior.....	437
IV.	— Si pro utraque parte stet æqualis probabilitas , potest quidem conari, ut æqua transactione lis dirimatur; nequit tamen uni, utut amico, adju- dicare rem totam.....	438
	— Non licet iudici acceptare <i>munera</i> , sive dona, etiam liberaliter ct spoute oblata ; et quidem peccat graviter, si iu magna accipiat quantitate. .	438
	— Non est licitum iudici procedere ad sententiam condemnatoriam ex no- titia injuste hausta.....	439
VII.	— Iudex in civilibus debet supplere, quæ <i>juris</i> sunt , et a partibus omissa.....	439
Ar t ic. II.	-- <i>officio et obligatione rei</i>	441
I.	— Reus legitime, et servato juris ordine interrogatus tenetur fateri verita- tem, nimirum debitum; vel etiam delictum, saltem non capitale, durn periculum amittendæ vitæ non incurrit ; vel rem quamcumque aliam.....	440
II.	Non tenetur reus fateri delictum , si non legitime interrogetur a iudice.	
Abt ic. III.	— <i>De sententia et rejudicata.</i> . . . >	446
	— Sententia injusta nec valet, nec obligat.....	447
II	— Transit sententia regulariter in rem judicatam, si intra decem dies a diesententi» intra præsentis computandos neutra pars, cum tamen posset, non ap[>ellet ad superiorem iudicem.....	447
III.	— Sententiæ, quæ transiit in rem judicatam, effectus recensentur. . . .	448

APPENDIX

DE VIRTUTE RELIGIONIS.

CAPUT 1. — DE RELIGIONE IX GENERE.

Dubit at io	— Quid sil religio.....	451
II	Utrum religio a cæteris virtutibus distinguatur	453

CAPUT II. — de actibus religionis.

Dubit at io	— Quid sit devotio.....	459
II.	— Quid sit nralio.....	460
HI	Utrum unio sit ad salutem necessaria et quando obliget .	462
IV.	— De adoratione et sacrificio.	164